N/11 82

2

12006

1898
1246-ԱՀ
200
369-Պ
20
7-56

ՐՈՍԱՆԴԱԿՈՒԹՒՒՆ

ՐՈՍԱՆԴԱԿՈՒԹԱՆԸՆ

ՍՐԲՈՑՆ ԹՈՒԱՄԱՑԻ.

ԿԱՄ

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ

ԸՍՏՈՒԲՕՐԻԲՆՈՒԹԱՆԸՆ

Յարգոյապատիւ Հօրն Կառտոսի Հաննատոսի Պիլլուարտի, ի կարգէ Հարց Քարոզչաց, սրբազան Ընդհանուռէ Ս. Գրիգորի, և Պատառապետի.

Բ՝սա Տաւց, և որչափ ինչ Տարի է ըսա կարգի, և ըսա նկարագրի եբեյ Թովմայի յիւրոմ Ռոմանդակոնեան, աս ի նմին Մատենագրէ ի լոյս ընծայեալ:

ՀԱՏՈՐ ԵՐԲՈՐԴ.

Որ փակէ զՀաւս՝ որ ի մէջ մարդկութեան, ի մէջ խորհրդոց աւհասարակ, ի մէջ մկրտութեան, դրոշմի, հաղորդութեան, և ապաշխարութեան, ի մէջ բանադրանաց, անկանոնականութեան, և Նեղոզութենց, ի մէջ վերջին օծման, կարգի, և պսակի:

ՄԸԱՆ ԵՐԲՈՐԴ:

Թարգմանեալ ի Լատին բարբառոյ ի Տէր՝ Դերասպայծաս Դերասպասիւ Տի Տի Ընծայեցոյ Ս. Գրոց Վարդապետի Յոհաննէսէ Ջ՝ամալեանց, Երկանկոտոսի Ս. Ղազարու, և Ս. Գրոց Ուսուցչի Ս. Ներսիսեան Ս. Ժողովարանին Ս. Գրոց Ուսուցչի Ս. Ներսիսեան Ս. Ժողովարանին Ս. Գրոց Ուսուցչի Ս. Ներսիսեան Ս. Ժողովարանին:

1004
19310

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Ս.Ա.Ա. Ս. Գրոց Վարդապետ
7/XI – 1922

Ի ՎԵՆՆԱ.

Ծախ Տէառն 1813. և ի Հայկազեանս Լուսաւորութեան տարի:

Ի Տպարանի Հարց Մխիթարեանց.

Երեսունեւմէկ հայերեսեայն Հրովարտակին:

ՌՈՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՄԱՆՈՒԹԱՆ

ՍՐԲՈՅՆ ԹՈՒՄԱՅԻ։

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ։

Ա Ը Ե

Ի ՎԵՐԱՅ ՍԵՐԴՆԴՈՒԹԱՆՆ։

Աբեն Թումա՝ Ջ. ՛ի. Ի ւ. Խ. Գնաց ց9։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ը։

Ի վերայ խոելիս-ին, ճանաչելիս-ութեան, և գոյութեան Աստուածոյ։

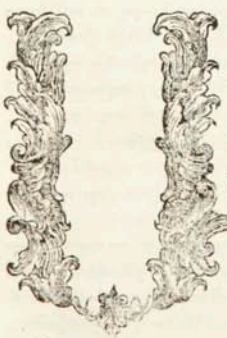

ՆՈՒՆԴ ՄԱԲՄՆԱ-ԻՒԹԻՒՆ

զնոյն նշանակէ զոր ինչ մարգութիւն, և է խոստո-

Աբդելոս Աստուածոյ Իսրայէլի, և քնաւոր ըսուած ճանաչելի։

Գանելի է նախ։ Անարդելութիւն Բանին է կարելի։

Յուցանեմ։ Նախ՝ զայն հաստատել պարտ է կարելի, զորոյ գանկարելիութիւնն ոչ իւիք ա-պացուցական ձեռնարկութէ հնար է ցուցանել, իսկարդ՝ գանկարելիութէ մարդեղուե ոչ իւիք ապացուցական ձեռնարկութէ հնար է ցուցանել, զի որովհետև է ճշմարտութէ հաստատ, և ճշմարտութէն ոչ հակադրի ճշմարտութէ, չէ հնար լինել ձեռնարկութեան ինչ ընդդէմ

պիտի ճշմարտութիւնէ, որ ի՛նչ ապացոյցներուն, այլ ամենէքին ևս են լուծանելի ձեռնարկութիւնք։

Երկրորդ՝ զայն համարիլ պարտ է կարելի, յորում՝ ոչ երևի ինչ հակասութի, քան այնմ Հրեշտակապետին առ Աբրահամ՝ Գործ. ժա. 37. * Ով փոքրոգի (ի՛ոչ ընչի անկոչելի, ոչդնի՝ի լաս.) սա յԻ՝ ամ քեան՝, այս է՝ ձամ՝ զոր ինչ հնար է մնօք ըմբռնել. իսկզբ՝ի խորհուրդն մարգեղութեի յոչինչ սկզբնէ երևի հակասութեի. ոչ՝ի կորնանէ մարդկութեն առնելոյ, զի զոլով երբեմն զանապականելի յիւր՝ի սեփական ենթակայութէ, և յաւուրսդայն քան զնա, կարէ անջատիլ՝ի նմանէ՝ փոխանորդելով զնո՛ա տերին ածային ենթակայութեն. և ոչ՝ի կորնանէ ՅԻ՝ որ առնու, զի օրով հետե ածային ենթակայութէի է անսահման, կարօղ է եղելով ոչ միայն զիւր սեփական բնութէի, այլ և զօտարին. և ոչ իսկ՝ի կորնանէ միաւորութէն, վասն այս ոչ կոյանայ յայն, զի երկու բնութիք շիոեթելով նոյնացին, այլ զի միայով երկոցուն ևս ամբողջ մարդկային վիրացի յածային, որում՝ պէս լինելոյն ծայրագոյն բարի, յաւէտ վայելուչ է հաղորդութէն. ապա։

Ա՛սացի։ Ձէ հնար ՅԻ՝ի ներբուստ փոխիլ. իսկզբ՝ եթէ մարմնացոյր, ի՛ներքուստ փոխեիր. ապա։ Յուց. փոքր։ Փոխիւինի՝ի ներքուստ ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ լինել՝ի ներքուստ այլազգ քան զոր յառաջն. իսկզբ՝ մարդեղութէի ՅԻ՝ այլազգ լինէր՝ի ներքուստ քան զոր յառաջն, քանզի լինէր՝ի ներքուստ մարդ, որ ոչ էր յառաջագոյն. ապա։

Ա՛ս լուծանի՝ ձեռնարկեա՝ գիտել պարտ է, զի փոփոխութէն է ներգործութէի գոյոդի՝ի կարողութեան ըստ որում՝ի կարողութեան. իշ՝ ասա՝ի փոփոխել խիթ՝ի ներքուստ՝ պատճառելի, զի՝ի ներքուստ բանիւ կրաւորական կարողութէն ընկալցի զնդեն արտադրել փոփոխութէի։ Այս եղեալ՝ և զգայում լուծմանիք զանց արարեալ, ձեռնարկութեիգ՝

Պատճ՝ ասր. զիտքր. զորոյ ցուց. զան. զմեծ։ (1) փոփոխիւին է լինել՝ի ներքուստ այլազգ քան զոր յառաջն, ընդունելով յիւրն զգաստացանել ինչ բանիւ կրաւորական կարողութեան, ընդու. առնկապես եղելովք զնոսի ինչ, ուրա։ Ցոյս է՝ի նախագիտելոյն։ Ա՛րդ՝ ՅԻ՝ նորոգ եղև մարդ, ոչ ընդունելով յինքն զմարդկութէի բանիւ կրաւորական կարողաւ, այլ սոսկ եղելովք զայն առանց ինչ կարողականաւ, այլինչ կրթաւեալ, և այլինչ ըստացեալ, այլ միայն զնոր կառուցեալ թէիան ծառայեալ, նմին իրի և ոչ իւիք իրօք փոխեալ յինքեան, այլ բանիւնակ փոփոխուն գոլով՝ի կողմանէ առեալ բնութէին՝ որոյ պատճառ յիւր սեփական ենթակայութէէ առաջացաւ զնա։

Օգտա լուծումն առանդէ այն թնդմնա՝ի վերոյիշ. տեղիս։ Ասր. եթէ զօրօրինակ առանց ինչ փոխանո՛ն ընկալ՝ի գիտելն, քանաքն ընել չկնայ գիտացեալ իմոք փոխանո՛ն. և ըստ նմին օրինակի ասի իբն գիտելէ ոչ իրաւոքեան խորհուրդ՛ն որ՝ի նմա, այլ խորհուրդ՛ն որ՝ի գիտաւն. նոյնպէս է և՝ի վերաւն խնդրէ. ... Այսուհա ասի ՅԻ՝ գիտացեալ ոչ իրանէ փոխանո՛ն, այլ նո՛ ընդ որում գիտաւրէ, և ըստ նմին օրինակի յորժամ ասի գիտացեալ, ոչ ասի իրաւոքեան ինչ խորհուրդ՛ն որ յԻ՝, այլ խորհուրդ՛ն, որ է՝ի ստեղծուածն՝ առ՝ի ներ՛ն ընթեռնու գիտացեալ։

Ասելի է երկրորդ։ Ձէ հնար բնական լուսով ապացուցանել զկարելիսն մարդեղուէ։

Յուց. նախ։ Լսիս. ի. 9. մարդեղութիս կոչի * Խորհուրդ ծածկեալ յամ յաւիտենից առ յԻ՝։

Յուց. երկրորդ։ Ա՛յս խորհուրդ՛ն վեր է քան զնամ կոպաբ, և քան զնամ համեմատութիւն բնական լուսոյ ևս և հրեշտակաց. ապա։ Յուց. առաջարկ։ Ա՛յս խորհուրդ է նամ իրօք գերբնական ոչ միայն՝ի գոլն էակի կամ յիւրում էակութէն, այլ և՝ի գոլն ճշմարտի և ճանաչելոյ, վասն զոնչ ինչ բազապատութէի՝ի խիթ բնական պատճառի կամ գործոյ, յորոց ծանօթութէէ մատկել՝ի քննութէի նորա. զի թէպետ և ոչ երբէք՝ի գոյ ելանէր կամ լինէր կարելի, տակաւին բնական իրք պիտակ լինէին, որպես են այժմ. ապա։

Ա՛պա թէպետ ենթադրեալ գՀաւատա՝ Հնար է զայսբ խորհրդոյ գկարելիսն բնական պատճառօք ինչ Հաւանականութէի ցուցանել, և զհիմադրեալ ձեռնարկութիւնս Հաւանականապաբ լուծանել, սակայն օրինչ բնական պատճառօք Հնար է գրականապէս ապացուցանել։

(1) Ա՛ստ՝ Ե. 16. գ. 6. ատ 2. Ե՝ի 3. գաս. 1. Ե. 1. գ. 1. ատ 1։

ՊՐԿ. Բ։

Ընդեռ եկեալ էր Աբրահամ։

Որպէսզի մարդկային ցեղս ամենայն, ոչ այլ ինչ լինասցի, բայց եթէ զմիաւորութիւնն երկուց բնութեանցն ձեռնադեղն և մարդկայնոյն ի մի անձն Յիսուսի, և քանզի Աբրահամ՝ նախատուշակեալ Հանդերձեալ՝ է Ես միանդամայն և մարդ, ոյզ յայտ է ի մերմէն վկայութենէ սմին պրոց, Ծնոբոք. գ. 36. Լսայ. ի. 6. Լբիմ. իզ. 5. Լսայ. խե. 8. և այլոյք, կատարիլն խորհրդոյ մարդեղութեանն լիով ցուցեալ լինի, եւթէ յանդիման ցուցցուք, թէ Նկեալ է Աբրահամ։ Լս արդ՝ երկու ինչ կայ ձեզ առաջի յայտ վայրի ճառել ընդդէմ Հրէից։ Մի թէ խնդապէս նկեալ է Աբրահամ։ Լս երկրորդ՝ թէ սա է Ես Նազովրեցին։ Զառաջինն ցուցցուք առանձինն յայտ պրակս։ Լս զերկրորդն ևս միանդամայն յայն որ զնի։

Ասելի է։ Աբրահամ՝ որում մարգարէքն ցանկային, և Հրեայք ակնուն էին, ի բազմաց հետէ նկն։

Յուդայեան նախ՝ ի գուշակութէն Յակովբայ։ Երբև մերձեցան ատեսք մեռանելոյ Յակովբայ, օրհնեաց զորդիս իւր, և պատմեաց նոյն զհանդերձեալ անցսն, և ի խօսելն իւրում՝ այսպէս ասէ ցՅուդա. Ծննն. խե. 10. * Մի՛ պակասիցի նշխար ի Յուդայ, և ճ պէտ չերեսից նորա, մինչև եկիցէ նմա հանդերձեալն։ և նա է ակնկալութիւն հեթանոսաց ։ (ըստ Լաս.) Մի՛ բացցի գաւազան ի Յուդայ, և պէտ չերեսից նորա, մինչև եկիցէ որ առաքելն է. և նա եկեսցէ ակնկալեալն հեթանոսաց ։ խոսրդ՝ գաւազանն ի Յուդայ և ի համօրէն ազգէն Հրէից ի բազմաց հետէ բարձաւ, և պետք և իշխանք չերեսից նորա ի վաղ ժամանակաց պակասեցան. ապա ի բազմաց հետէ նկն նա, որ ԱՅՀ առաքելին է, այն է՝ Աբրահամ։ Փոքրագոյնս է յայտնութիւնն, որում չեն պէտք հաստատուն ցուցման, այլ ակն ի տեսանել, և ձեռք ի շօշափել։ Զայնս զի ի ժամանակի անտի՝ յորժամ աւերեցաւ Երուսաղէմ, և տաճարն հուրբ կիզաւ ի Վեսպասիանոսէ և ի Տիտոսէ, երեսուն և վեց ամօք զնի համարձանն Զայն, ազգն տառապեալ տարագիր ի հայրենեաց՝ թափառական վտարանդի ամ ուրեք ի իշխանութէ այլոց ազգաց ծառայէ, յամ իրաւանց և յարժանապատուութենէ զերազգին իշխանութենէ զուրկ և թափուր. զի ոչ օրէնս գնէ, և ոչ իրաւունս ի գործ ածէ վարելոյ զառաքելս, ոչ դրամս հատանէ, և ոչ հրամանս տայ մարտի, ոչ դաշինս հաստատէ, և ոչ զորինչ միանգամ վերաբերին առ նոսա, որոց են գերազգին իշխանութիւնք. այլ ամ ուրեք է ի այլոց իշխանութէի, անաես, անպատգեալ, և նշանակ ամենեցուն. և ի կրծնին, է առանց տաճարի, առանց սեղանոյ, առանց պատարագաց, և առանց քահանայից։

Յուդայեան երկրորդ՝ յիօթնանասուն եօթներորդացն Դանիելի։ Յամին կատարածի գերութենին Բաբիլացւոց, ի թագաւորութեանն Դարեհի, որում յայտնեաց ի նմին ամի հինգ տոս, 536 ամօք յառաջ քան զծնունդ Զին, ի կալ յաղօթս Դանիելի Աստղաբեի, և ի կռնել զմեզս ժողովրդեան իւրոյ՝ այսպէս խօսեցաւ ընդ նմա հրեշտակն Գաբրիէլ. * Լօ եօթանասուն եօթներորդք հատուածեցան ի վերայ ժողովրդեան քո, և ի վերայ քաղաքին սրբոյ. ի ջնջանել յանցանսն, և ի կնքել պատիժս մեղաց, և ի քաւել անօրէնութեանց, և ի բերել արդարութիւն յաւիտենից, և ի կնքել տեսիլն և մարգարէն, և յօծանել սրբութիւն։ Գիտասցես և խելամուտ լինիցես, յելից բանին պատասխանի. և ի շինելն Երուսաղէմ, մինչև գօծեալն առաջնորդ՝ եօթներորդք եօթն. և եօթներորդք վեցասան և երկու. և փողոցին, և շինեսցին հրապարիսն և պարիսպք՝ ի նեղութենացն ժամանակի։ Լօ յետ վեցասան և երկու եօթներորդաց բառնցի օծութիւն. և իրասանս ոչ նիցեն ի նմա. և քաղաքն և սրբութիւն ապրանեսցին առաջնորդաւն հանդերձելոյ՝ որ գայցէ. և ընդհատցին հեղգութիւնք. և մինչև վախճան պատերազմին հոմօրինակ. կոտրեսցէ պատրոնութիւն. (ըստ Լատ։ Լօ յետ վեցասան և երկու եօթներորդաց ընդունցի օծութիւն, և ոչ եղիցի նորա ժողովրդեան, որ ուրանալոցն է զնա։ Լօ զքաղաքն և զսրբութիւնն ապրանեսցէ ժողովրդեան առաջնորդին հանդերձելոյ՝ որ գայցէ, և վախճան նորա կորնչեսցի, և յետ վախճանի պատերազմի կոտրեսցեն....) Լօ զքրիստոսէ զընտրեալն եօթանասուն եօթներորդք են և եօթներորդք են և յետ վեցասան և երկուց եօթներորդաց կիզցի քաղաքն և տաճարն. և ի վերայ պատերազմին պղծութեանց

ա՜երծոյն կոչեցեալ ինչպէս ՚ի վանճան ժամանակի. կոտրածոյ գոչէ ՚ի վերայ ա՜երծոյնն։ Գրեալ. գլ. իե։ Ընդունելի. խնարդ՝ ոչ այլ ոք՝ բայց միայն Աստուծոյ նշանակի այսուհիկ մարդացեալ, և անդէն սահմանեալ ժամանակին գալոյնն ՚ի ի բաղմոց հետէ էանց. ապա ՚ի բաղմոց հետէ եկն Աստուծոյ։ Երկրաքաշելիք մասն ևս փորրագունիս է ցուցանելի։

Յուց. առաջին մասն։ Ակնարկի գուշակութիւն այն գալոցոյն ուսուցանի, որ վախճանեսցէ զհին, որ կիրեսցէ զանօրէնութիւն, և որ բերցէ զյաւիտենական արդարութիւն. և ըստ է այս՝ բայց եթէ Աստուծոյն։ Զի ևս ասելոցն նա՝ որ կիրեսցէ զանսիրս և զմարգարէսն, և այս եղև Աստուծոյ, յոր Հայրն ամ բանք մարգարէից. նա՝ որ օծանի սրբոյն սրբց, և զայսօրինակ բազում ուրիք սատգագրի ՚ի սէր գիրս Աստուծոյ. և նա՝ որ զօրացուսցէ զուսեալ Աշ զ մարգկան, և այսու նշանաւ Լուսցիաս գլ. կո. և խե. ծանուցանէ զՅ և սիրոյն. ապա։

Յուցանի երկրորդ մասն փորրագունին։ ՚ի նր գիրս կրկին միայն գասէի առումն եօթնեներորդաց, մին՝ ասուրց, Գևտ. իդ. և միւսն՝ ամից, Գևտ. իե։ Եօթնասնաւոն եօթնեներորդք ասուրց առնեն 490 ասուրս, կամ զվեշտասան ամիսս. եօթնասնաւոն եօթնեներորդք ամից առնեն 490 ամս։ Օպկիզն եօթնասնաւոն եօթնեներորդացն Գաբրիէլն առնուլ պարտ է * յերէց բանէն գալ պատմելոյն, և ՚ի չինէլն Լուսաւորչի. (լե Լատ. յերէց բանէն, զէ գնահատեալ չինեցոյն Լուսաւորէ)։ ոչ ասէ Աստգարէն։ Երբ՝ այն բան, կամ խնացեալ լինի խոստումն եղեալ Աշ Լատց. խդ. և խե. Լերեմ. իե. և իե. Յարտաք. ք. և նմին Գաբրիէլի եթ. և այլոց. կամ խնացեալ լինի հրովարտանն արքունի Հաւնալ ՚ի նորոգելոյ զՅրուսաղէմ՝ կամ Աիւբոսի յամին յառաջնեներորդի իւրոյ թագաւորութեան, կամ երկայնաձգեան Ըրատաշեսի յամին եօթնեներորդի իւրոյ թագաւորութեան, և կամ նորին յամին քառներորդի իւրոյ թագաւորութեան. և կամ նէ բանէն խնացեալ լինի ոչ այն խոստումն կամ հրովարտանն ՚ի չինելոյն զգաղգէն, այլ բովանդակեալ շնաւմն նր, որ եղև յամին քառներորդի Ըրատաշեսի արքային բառ ասելոց, կամ յերկներորդի երկրորդի բառ այլոց. քանզի այսոքիկ են պեսպես կարծիք հնդենակաց. խնարդ՝ զնարգ և առցուք զեօթներորդսն՝ եթէ ասուրց՝ և եթէ ամից, և ասասի և կալցուք զնոյն զվերջն, ամենեին հաւասար է՝ եթէ յայտ ասի, յորում Թուհանք զամն իրր երկու հաշար երեքիւր և ինասուն ՚ի գուշակուն անտի Գաբրիէլի, այն եօթանասուն եօթներորդք վաղու ևս անցին. ապա ամենեին հաւասար է՝ եթէ եկեալ է Աստուծոյն։

Յուցանի երրորդ՝ ՚ի մարգարէութենէն Ընդեայ և Անդրեայ, որք մարգարէանան ծագիլ Աստուծոյն ՚ի կալ երկրորդ տաճարին։

Յորժամ կոմ բարձեալ լայր ժողովուրդն Հրէից ՚ի մի երկրորդ տաճարին, զոր միւսանգամ կանգնեցին Օզոբարաբէլ և Յեսու Յովսեդեկեայ, սակս կարի ինն անշքութեան և նուաստութեան նորա քան զառաջինն՝ զոր պղեաց Նաբուգոդոնոսոր, Էծ առ ՚ի միխիթարել զժողովուրդ իւր յանդիման առնել նոցա առաւելութիւս այսր երկրորդ տաճարի, որովք գերազանցեր քան զառաջինն, ՚ի բանս յայսոսիկ առ Աիգեայ գլ. ը. 7. * Դողնեմ զհասանեցից շարժեցից զերկինս և զերկիր, և զծով և զչորս։ Եւ հասանեցից զամենայն ազգս. և եկեսցեն ընտիր ընտիր ընձեայ ամ ազգաց. (լե Լատ. և եկեսցեն ցանկացեալքն ամ ազգաց). և լցուցից զտունդ զայդ փառօք, ասէ Տէր ամենակալ... Մեծ եղիցին փառք տանդ այդորիկ վերջինն քան զառաջինն՝ ասէ Տէր ամենակալ. և ՚ի տեղւոջս յայդմիկ տուց խաղաղութիւն՝ ասէ Տէր ամենակալ։ Եւ Աիգեայ՝ որ վերջինն է ՚ի մարգարէս, գլ. գ. 1. * Ահա ես առաքեմ զհրեշտակ իմ և պեպանէ զճանապարհս առաջի իմ. և յանկարծակի եկեսցէ ՚ի տաճար ՚ի իւր Տէր՝ զոր դուք խնդրէիք. և հրեշտակն ուխտի՝ զոր դուք կամիք, ահաւասիկ գայ ասէ Տէր ամենակալ։ Ընդունելի. խնարդ՝ ցանկացեալն ամ ազգաց, որում պարտ էր շարժել զերկիրս, և զերկիր, և զամ ժողովրդս ՚ի մի հաւատս Աիգեցւոյ, որ հանդերձեալ էր տալ զխաղաղութիւն հոգւոց մարգկան հաշտելոցն լինել Աշ, որ փառաւ և մեծութիւն իւրով զերկրորդս զայս տաճար առաւել շքեղացուցանել ունէր քան զառաջինն, և Տէրն և հրեշտակն ուխտի՝ նոյն ինքն իսկ Աիգեայն, և ոչ այլ ոք. ապա նէն Աիգեայն ՚ի կալ երկրորդ տաճարին. ապա յառաջ քան զժամանակն Աեսպատեանոսի և Տիտոսի, որք զայս տաճար ՚ի վերջոյ կործանեցին,

ՊՐԱԿ. Գ.

Ի ՀԱՅԷՑ ԽՈՓՈՒԼԵԼ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՏՊԱՐԱՆԱՑԻՆ Է ՅԱ ՂԱԶԱՐԵՑԻՆ:

Պատգուցանել ի նախնեմաց պրակիդ՝ թէ եկեալ է Աննայն, յայր ճշմարտութեամբ մի յաւելուածք և զմիւս ևս, և զերկոսինն ի միասին ընդդէմ նոցին Հրէից յանձն առնումք ցուցանել, ՚ի՛ թէ եկեալ է Աննայն, և թէ նա ինքն է յԱ ՂԱԶԱՐԵՑԻՆ: Ա՛յ՚

Հաճելի է: Աննայն վաղու ևս եկն, և սա ինքն էր յԱ ՂԱԶԱՐԵՑԻՆ որդի կուսին Անաբիամու, զոր Հրէայք ի խաչ Հանին:

ՅՕԴՈՒԱՒԾ. Ը:

ՀԱՄՔԱՆ ՅՈՅԺՈՄԻ ՅՈՒԱՔԵՒԲԵՒԱԼ Ի ԳՈՂԱԹԵՑ ԱՌԱՔ ՅԱԿՈԲԵՑ ՅԱ ՊԱՆԻԵԼԷ:

Պուշակութիւքն Յակոբայ և Պանիելի՝ որ յաղագս գալստեան Աննայնին՝ կատարեցան ի յԱ ՂԱԶԱՐԵՑԻՆ. ապա եկն Աննայն, և նա ինքն է յԱ ՂԱԶԱՐԵՑԻՆ:

Ընտ մարգարէութեն Պանիելի՝ ամ պարագայք գալոց Աննայնին՝ ըստս նշանակէ, ըստ ամի պատուհասին յՅովի ՂԱԶԱՐԵՑՒՑ, և յայտնապէս ի նմա կատարեցան: Նախ՝ գուշակ Պանիել զնա, յորոյ գալստեանն ինքին մարգարէութիւք՝ արդ՝ թէ ինքեցեան մարգարէութիւք ի գալստեան Քրիստոսի՝ ոչ կարեն ժխտել Հրէայք, և կամ ասացեն մեզ, թէ ոմ որ յարեաւ ի նոսա մարգարէ ի ժամանակ անսի և այսր: Երկրորդ՝ գուշակ զնա, յորոյ բառնիցին կամ սպանանիցին քաղաքն Երուսաղէմ և սրբութիւնն ապականին. և թէ այս եղև յետ մահուն Քրիստի առ Աստպասիանոսիւ և Տիտոսիւ քաջայայտ է ամենեցուն: Երրորդ՝ գուշակ զնա, յորոյ ի ժեռանիցն լինի ի վեր տաճարին պղծութիւնն աւերածոյն՝ որ մնասցէ մինչև խափա և ի վախճան. և սոքա զիտէ Հաւ ազգն տառապեալ, որ յաւերիլ տաճարին զինի սպանման Քրիստի մերոյ՝ ընդ ամ ուրեք Հրեաստանեայ շրջի՝ անարգեալ, անտես և զեալ, առանց քաղաքի, առանց տաճարի, առանց քահանայի, առանց պատարագի, և առանց իշխանի: Յե հինգերորդ՝ ի ժամանակս Քրիստի մերոյ լցաւ Հիւն եօթանասուն եօթնեւորդաց, կամ ըստ ճշմարիտ թուականացն այսոցիկ առնուլ պարտ է ի հրովարտակն միւսանգամ շինելոյ զԵրուսաղէմ, ոչ յայսոսիկ ասաց հրեշտակն Դանիէլ. «Ընդ եօթն եօթնեւն, զի Հրամայեցաւ շինել զԵրուսաղէմ մինչև յՕծեալն առաջնորդ»: Երդ՝ եւ հրովարտակս յեօթնեւորդ կամ ի քսանեւորդ ամի երկանաձեռն Արտաշէսի, ոչ յայտ է ա. Եզր. է. և ի. Եզր. ա. և ի: Երդ՝ ի թագաւորութեն Արտաշէսի մինչև եօթանասնեւորդ եօթնեւորդն փաղաւութի, յորոյ ի մէջն սպանաւ Քրիստոս, ժամանակագիրքն ճշգիւ հաշուէն զամս չորեքհարիւր ինսունս:

Իսկ թէ և մարգարէութեն Յակոբայ ըստ նմին օրինակի լցաւ ի Քրիստոս ցուցանի: Ցախ՝ եղև ակնկալութեի հնեմանոսաց, կամ ոչ զրի ի բնագիրն Երրայեցւոց, եղև նմա հնազանդութեի ժողովրդոց. վասն հնեմանոք կամովին մտին ընդ լծով կրօնից նորա, և յարեցան ի նա հաւատովք և հնազանդութեի: Երկրորդ՝ ծնաւ յայնմ ժամանակի, յորում պակասեցաւ իշխան ի Յուդայ, ՚ի՛ ի թագաւորելն Հերովդէ՝ որ էր այլազգի:

Այլ գիտել արժան է, զի ոչ միանգամ և միանգամայն եղծեալ քակտեցաւ համօրէն Երեից հասարակապետութեին, այլ առ փոքր փոքր ժամանեաց մինչև ի կատարած աւերածին: Ցախ՝ հաւ Պոմպէոս զերուսաղէմ, զտաճարն կողոպտեաց, և ընդ Երեայս կացոյց հարկատուս Հռոմայեցւոց. ըստ Յովսեպոսի՝ գիրք 14. Նախն. գլ. 8. և գիրք 1. մարտին Երեից գլ. 5: Երկրորդ՝ Հերովդէս Ասկաղոնացին փոքր մի յետոյ, այս է քառասուն ամօք յառաջ քան զՔրս, ընդդէմ կամայն Երեից ընկալաւ զթագաւորութիւնն Երեաստանի ազատուաւ ի Հռոմայեցւոց, և յետ երից ամաց հաստատեցաւ ի նմա, ածեալ ի գերութեի զԱնտիգոնոս զվերջին արքայն Ասկարայեցւոց: Ցորն ի գիրս նախն. 14. գլ. 26: Երրորդ՝ Հերովդէս ընկէց յիշխանութենէ զԱնտիգոնոսն, սպանեալ զամ խորհրդականս բաց ի միոյն, և կացոյց փոխանակ նոցա զհաժամուժ ամբոխս: Ցորն անդէն գլ. 17: Չորրորդ՝ Օգոստոս ի մեռաւս ի Աննա քաղաք առաքեալ զԵրեղայոս զորդին Հերովդի զայորդն նորա՝ ի թագաւորութեի իւր գրաւեաց զՀրեաստան, և առաքեաց անդ ի վարել զնեհանութեին զհասակ

տակել կամ զղուսուր, զառաջինն՝ զկոտո-
նիտս, և ապա զՊիղատոս, և երկուքն՝ ի Հռիմ
զիրաւունս սրոյ։ Կացին՝ ի գիրս Դանիէլ. 18.
գլ. 1. և ի գիրս 2. մնացորդաց Հռիից. գլ.
11։ Այլ Հռիաւք՝ ի ժամանակս շաբաթա-
նացն Պետի Յովհ. ժԹ. 31. ասէին. *Պետ
ոչ է արժան սպանանիլ զքեզ։ և ԺԳ. 15.
*Հնչ Ֆէլ խոփաւոր էաց՝ ի կայսերէն։ Եւ
հինգերորդ՝ յուսերիլ քաղաքին՝ ի Տիտոսէ
Վեսպասիանոսի, և յայլոցիլ տաճա-
րին, Դամերէն Հասարակապետութիւնն խորտ
կնջեցաւ։ Երկ՝ ի թուականութեն ասա անց
կանելոյ Հասարակապետութեն ծնաւ Պետ, ՝ի՝
՝ի քառասներորդի և՝ի վերջին ամի թագաւո-
րութեն Հերովդի, յետ Հարկանելոյ Պոմպէոսի
զքաղաքն, և յետ կացուցանելոյ զտասարգի
թագաւոր, և ձգելոյ յիշխանութեն զառեանն
Սահեհդրինի. սակայն յառաջքան զգրաւել
Հրէաստանի ընդ թագաւորութեն Կայսեր և
խորտ կնջել Հասարակապետութեն, մին և՝ի
նմին ժամանակի՝ յորժամ պահանակ էր իշ-
խան՝ի Յուդայ, և մերձ էր գլխովին և խորտ
կնջիլ. և այսպէս՝ յայտ յանդիման ճշմարտի՝ի
նմա գուշակութեն Յակոբայ։

Ինդրիցես նախ։ Օ՞րինչ բնչ պարտ է ի-
մանալ անճառութեն Յուդայ՝ի գուշակութեն
Յակոբայ, որպէսզի միայն զգնեն Յուդայ,
թէ չհանջրէն ազգն Հրէից։

Պիտի՝ Հասանականապէս է, թէ անճ-
առութեն Յուդայ՝ի գուշակութեն Յակոբայ
խնամալ պարտ է ոչ միայն զգնեն Յուդայ,
այլ և չհանջրէն ազգն Հրէից։ Հայտնի առ
Հասարակ սի Հարբ։

Յուդայի։ Խորհրդ ժամանակաւ յառաջ
քան զՊետ պահանջան իշխան՝ի ցեղէն Յու-
դայ. ապա ոչ լինէր ճշմարիտ գուշակութեն
Յակոբայ, եթէ խնամալոյ միայն զգնեն Յու-
դայ, և ոչ չհանջրէն ազգն Հրէից։ Յոց.
առաջարկ։ Առկայանիցիք կամ Պատմանացիք՝
զամն Հարիր ՝ի յիսուն և ամէն ևս կալան զգե-
բաղդին իշխանութեն, էր երբեմն վկ պետաց,
էր զի իշխանաց, և էր ևս զի զաքբայի զվեր-
տառութեն յանձնին կրելոյ. խոկարդ՝ յայտ-
նապես ցուցանեն այ զիրք ե։ Անկար. ՝ի.
ԺԳ. և ԺԴ. չհինել Անկաթայ՝ի ցեղէն Յու-
դայ՝ այլ՝ի ցեղէն Գևեայ. ապա։

Գառասխանեն հակառակ կարծեացն չատա-
գովք, թէ Անկաթայիցիք էին՝ի ցեղէն Յու-
դայ, թէ ոչ՝ի Հրէ, գեմ՝ի մերէ։

Ասէ է ընդդէմ։ Կամ՝ եղեալ ևս զայս
որ բարձրագոյն է անկարելի, ոչ միկ գՀետ
գայ, թէ ընդ բովանդակ ժամանակս՝ի այնո-
սիկ եղև իշխան՝ի Յուդա, զի իսկապէս առ
Նբրայեցիս մայրենի ազգն էէ՝ի Համարի ոչ
միայն յազգաբանութեն, այլև՝ի կարգի առ
գառաջնոն իշխանութեն, զօրօրինակ և էէ՝ի
Համարի՝ի կարգի առ քահանայութեն, ըստ
որում ասէ Տաղիսեի, Տահեհ ոչ կոչի պահ։
Կամ զօրօրինակ մն ածելոյն ունենք՝ի ցեղէն
Գևեայ զկանոյս՝ի ցեղէն Յուդայ, ոչ է
մարթի միկ ասել՝ թէ քահանայութեն եղև՝ի
ցեղին Յուդայ, ոչ միայն Առաքնոն Նբր.
է. 14. *Նբր՝ յոյժ կոչ է, նէ յոգնէ Յո-
պոյ ծոգնեաց Տէրէ. յորմէ ազգէ էր տահանակ
Մնգնէս ինչ ոչ ճառեաց։ ըստ նմին օրինակի
մամն ածելոյ որդւոց ցեղին Գևեայ զկանոյս՝ի
ցեղէն Յուդայ, չէ մարթի ասել, թէ գառա-
ւազանն իշխանութեն եղև՝ի ցեղին Յուդայ։

Երկրորդ՝ յընդունել միանգամ զայս պա-
տասխանի Հակառակորդաց, զՀետ գայ, թէ
ոչ՝ի Հերովդէս, և ոչ յորմէ նորա պա-
կասեցաւ իշխան՝ի Յուդայ, զի Հերովդէս
էառ իւր կին զՄարիամնա յազգէ անտի Մա-
կաբայեցւոց, և յայնմանէ ըստ տոմեալ պա-
տասխանւոյդ՝՝ի դնէն Յուդայ, այլ գայս Հե-
տևութեի ոչ ընդունին Հակառակորդք։

Պատրիցես։ Յակոբ՝ի մեռանել իւրում
գուշակեաց որդւոց իւրոց իւրաքանչիւր գնէն,
քանզի ասի՝ թէ օրհնեաց զորմէս իւր՝ *ի-
բաժանէ՞ր ըստ օրհնութեան իւրում։ Օ՞տն,
թէմ. 28. իսկարդ՝ եթէ պատգամն չյանա-
տելոյ երբէք՝ի ցեղէ նորա իշխանի՝ առնա կար-
գեալ, ոչ վերաբերէր միայն՝ի ցեղ նորա,
այլ՝ի համարէն ազգն, ոչ լինէր յատուկ օրհ-
նութեի Յուդայի. ապա։ Եւ այն զի՝ նախա-
դատութեի՝ որ յառաջ՝ և որ զնի յայս պատ-
գամ, Հայի մանաւանդ պատ՝ի ցեղն Յուդայ,
իսկ առ իրնչ և ոչ միջնէն։

Պիտի, թէ արդարև յայսմ գուշակութեի
յառաջընթացս նախագատութեն՝ *Օչիչ օրհ-
նեսցեն եղբարք զ..... և երկիրպագեսցեն ձեզ
որդիք հօր զո՛։ և Հետագայն՝ *Կոպեսցե զքե-
զոյ պատառիկ նո՛։ և որ՝ի կարգին, որով
նշանակի արգասաւորութեի երկրին, յոր Հան-
գերձեալ էր բնակիլ ցեղն Յուդայ, է սեփա-
կան օրհնութի Յուդայ. բայց զիրչեն՝ ոչ նմա
միայն անձնաւորապես, այլ նմա՝ ըստ որում

յան-

յանդիման նրեւելեցւոցանէ զաղջն Համօրէն՝ բրոնադատէ ընծայել ճշմարտութեամբն պատմութեան: Այլս սակս ոչ եթէ պարտասեալ Հուդա յիւր օրհնուէն, այլ բաց յիւրմէն ընկալաւ զմիւս եւս՝ որ հասարակ Համօրէն ազգին. իսկ թէ արդեաւ զին Համօրէն ազգին սահմանեալ օրհնութեամբն յաւէտ առ Հուդա քան առ այլս կարգեաց Յակովբ, բազում պատճառք յաւազ բերին: Նախ՝ զի Աստ հանդերձեալ էր ծագիլ ի ցեղէ անտի, և ղժամանակական թագաւորութեամբն ի հոգեւորն և ի յաւիտենականն փոխել, և այս փառք միմնորդութիւն ցեղին Հուդայ հանդերձեալ էր լինել Համօրէն ազգին: Երկրորդ՝ զի ի ցեղէն Հուդայ առհասարակ ժողովուրդն ունէր զանուն ընդունել (ըստ Լատինացւոց, և ըստ այլ ազգաց), և դիւաւոր մնան թագաւորութեամն Հրէից և արքայական քաղաքն Երուսաղէմ լինելոց էր ի վիճակի ցեղին Հուդայ: Երրորդ՝ զի յաւէտ քան զայլս սահմանեալ էր ի թագաւորութեամբ, և զմիմ հինգ հարիւր հանդերձեալ էր ունել գաւազան իշխանութեան: Այս ամ առաւելութեանց ցեղին Հուդայ յառաջածանօթ լեալ Յակովբայ՝ զանազն Հուդայ Համօրէն ազգին պատշաճեցոյց, և զաղնուագոյն մասն ժողովրդեանն եւ փոխանակ բոլոր ազգին, զրօրինակ բազում անգամ ի սմ գիրս Երուսաղէմ կամ Աիոն զին փոխան Հրէից, Սամարիա փոխան Իսրայէլացւոց, Իսրայէլն փոխան Վաղդեացւոց:

Խնդրիցես երկրորդ: Ընդեւք Հերովդէս խնայեաց օտարազգի էր:

Պիտեմ: Հերովդէս թէպէտ լսաւ կրօնին էր Հրէայ, բայց ազգաւ էր օտարազգի:

Այսպէս Համարին առ հասարակ սկզբ Հարք, և յառաջ քան զնա Յովսեպոս, քան զոր ոչ ոք առաւել քաջ գիտակ եղեւ ազգին Հերովդի: Ա գիրք 14. Նախն. Հրէ. գլ. 2. զՆեհեմիասրոս զհայրն Հերովդի ասէ լինել Հրովմայեցի, և զԱիկողայոս դամասկացի օտարասեռ իբր զշղտմարար՝ մի դնելոյ նի զՆեհեմիասրոս յազգէն Հրէից: Խոքեմանի ասէ Հէ-բրիսոսի Հրովմայեցի ոմն անուն Ընկիպոսբոս՝ այլ ինասիսոր, հնդյոսեր բնոսքեր և նոբոքեսո, ոնոցնալ էր ընդ Հրիսոսբոս-ցեսոյ, ըն ըհին ոնեսոյ նի Հէ-բրիսոսի. ընդեսո Սնհոդոս զանձինս զնոսփոխ ազգին եր պարտ ընել չնչեանացի Հրէից, որ եկին ի Հոբելսեանն ի Հրիսոսբոն. այլ զայս ասեմ ի շնորհս Հերովդէի որբոյ նը, ըզր ինբոսն բազում անգամ ի Համբսոբոսբին Հրէից: Ես գիրք 1. ի վերսին Հրէ. գլ. 5. ասէ վս նորին Ընեհիպատրոսի. Երբ էր ազբոս Հրովմայեցի, և ազնուականութեամբ և զբոսբեբ ազգին էր այն: Իմն ինձ Իշեան, ոչ տերութիւն, այլ զօրութիւն. քանզի ասէ գիրք 14. գլ. 28. զՀերովդէ զորդւոյ նր, թէ ծնեալ էր ի ասիկ ազգէ և ի ազատաւորաց ներքոյ անկեալ:

Յ Օ Գ Ո Ւ Ի Ա Ծ. Բ:

Երկրորդ գոյացոն ի Համբսոբեբնէն անգլ, որ Համբսոբեան զազգաբնեայս ծննդեան, կենաց, և մահու Աեսնոյին, որ խաղաբնեան ի Յիսուսնէ Նազովրեցւոյն:

«Քանզ առաջին պարտ էր Աեսնոյին ծնանել ի Բեթղեհէմ. Միք. Ե. 2: Երկրորդ՝ Աեսնոյն ծագելոց էր ի ցեղէն Հուդայ և ի տանէն Դաւթի. Լսայ. ԺԱ. 1: Իւ եւս՝ ծնանելոց էր ի Կուսէ. Լսայ. Է. 14: Երրորդ՝ գաղտնական Աեսնոյի պարտ էր յառաջընթացս լինել ուսիք՝ ի պատրաստել զճանապարհս նր. Աաղաք. Ի: Իւ եւս՝ անուն Աեսնոյի լինելոց էր Իս, կամ Փրկիչ. Լսայ. ԺԲ. ԺԱ. ԿԲ. ԿԴ: Կարձեալ Իմմանուել. Լսայ. Է. 14: Ձորրորդ՝ Աեսնոյն հանդերձեալ էր գալ բժշկել զբեկեալս սրտիւք, և քարոզել գերեալս զձեռնհասին. Լսայ. Կա: Իւ եւս՝ ի փրկել զհրէայս, և գործել զքաջանշելիս. Լսայ. Լե: Իւ թէ զայս ամ կատարեաց Իս տէրն մեր, նոքին իսկ Հրէայք տեսին, և փորձիւ գիտացին, և բազում ուրեք վկայէ առնատարանն:

Հինգերորդ՝ ջամ պարագայս մանկան, չարչարանաց, և յարութեն Աեսնոյին, որք առաջի և ակնեւս Հրէից, և յանդիման տեղեացս կատարեցան ի Նմն մեր, այնպէս որոշ գուշակեն մարգարէք, մինչեւ ոչ այնչափ զմարգարէի երեւին կատարել զգործ, այլ յաւէտ զաւետարանչի:

Նախ առաջին՝ Իմաստուն գլ. Ի. գեղեցիկս ստորագրէ զամբարշտացն զջանս և զչարախօսութիւնս ընդդէմ Աի, և զմահն խոյտառակութեանն զոր նք հատուցին նմա: Օչարաղջախոց խորհրդս իշխանաց, քահանայից, և ծերոց վս ունելոյ զՆն, և մատնելոյ ի մահ, գուշակաց Դաւթի. Սաղմ. Ի:

Ա՝ ասաց. Ի վերոյ յոգեբերելոյն։

Ա՝ ասաց. Ի վերոյ յոգեբերելոյն։

Ա՝ ասաց. Ի վերոյ յոգեբերելոյն։

Ա՝ ասաց. Ի վերոյ յոգեբերելոյն։

ֆարթենե՛ քեռչելեցին գնահատ չո՛»։ Նա՛ ի քանս յայտսիկ նշանակէ Ընծ, թէ պատրաստ է ընդունել զաւետարանս, այլ կամի զոյլ պատարագ, քան զայր աշարհիկնամն ծխիւ մատուցանելին զնեմամի չորքոտանեաց։ Տես և Նայ. գլ. ա։ Ագեմ. գլ. Ը։ Մովս. գլ. Ե։ Աիք. գլ. Ը։

Ա՛ն քահանայից, Ընծ՝ Ովս. Ը. մերժեաց զնա՛ Հրէայս ի քահանայութենէ մի անօրհնեալ նզովեցոյց նոցին։ Նա՛ ապա Նայ. կէ. ծանուցանէ, թէ սոքա քահանայս ի հնեմանոսաց, որք ի Ծարսիս, և ի Փաւեթ, և ի Լուդ, և ի Սնաք, և ի Թորբէլ, և Հայլադա, և յայլոց ազգաց, որք այն ճանապհեն գնէ։

Յաղագս տաճարին, խոստանալոյն Հրէայք, թէ միայն ի տաճարն Երուսաղեմի օրէն է մատուցանել զաշարհիկնան պատարագս հին օրինաց. բայց Ընծ ծանուցանէ՝ թէ եկեսցեն ժամանակք, յորժամ հանձայն ընդ պատարագ զոր մատուցանեն նմա արտաքոյ տաճարին Երուսաղեմի, և պատարագ Հրէաստանի, և ի միջ այլոց ազգաց։ Աղաքս. գլ. ա. 10. *Ոչ են կամ իմ ի ձեզ ասէ Տէր ամենակալ. և պատարագս ոչ ընկալայց ի ձեռաց ձերոց։ Օ՛ յարևելից մինչ ի տուս արեւու փառաւորեսցի անուն իմ ի ազգս. և յամի պահեցս տալին խունկ անուան ինձ, և պատարագս սրբ. զի մեծ է անուն իմ ի հեթանոսս՝ ասէ Տէր ամենակալ»։ Նայ. ժԹ. 19. *Ցաւուրս յայնմիկ եղեսցի սեղան Տեառն յերկրին Եգիպտոսացոց .... և մատուսցին զոհս և պատարագս, և փչեսցեն ուխտս Տ՚ն և կատարեսցեն»։ Զայսոքեն և նմանագրեալ զկոչումն հնեմանոսաց, զորմ գրեցաք ի նախընթացս ցուցմունք, անհնարին էր կրօնից Աենսկային զայն պատարագս ունել, զոր միայն ի տաճարին Երուսաղեմի և Հրէայք ևեթ մատուցանելոց էին. քանզի անհնարին էր ամ հնեմանոսաց ի համարին ծագաց երկրի գոլ ժողովել ի պայմանեալ աւուր յայն տաճար։

Ընդումք. խոկարդ՝ ամենեւին է ամենագանն, թէ ի գալստենէն Քրիստոսի ի հաղար և յեօթն հարիւր ամաց հետէ և աւելի եւ՝ դադարեցան պատարագք մովսիսական օրինաց, քահանայք ոչ ևս են ի զաւակին Հարունի, և չունել իսկ ոչ կարեն զն խառնակեալ ցեղին ընդ միմեանս, և տաճարն Երուսաղեմի հաքեմ յատակ եղեւ. ապա։

Երրորդ։ Ըստ գուշակութենէդ մերոգարեիցն պարտ էր Աենսկային բառնալ զորինան Աոհմեսէ, և զնոր օրէնս գնել. խոկարդ՝ զայս ապաց էնՀ Աղաղեցին. ապա։ Փոքր. Յայտ է։

Ճուցանի մեծ. բացայայտ վկայութենէդ սէր գրոց, որք գուշակին զնոր և գյաւիտենական ուխտ, ոչ ըստ Հրէից միայն, այլև ըստ հեթանոսաց։ Նայ. ծե. 3. *Աեկնիցէք ընդ ընդհնօտ յերթալ, զնեա երթայ՛ք ճանապարհաց նոց. ընտրեա՛ց ինչ՝ ի նեցցեն ի բառնութենէ անձինս իւր. ի երից ընդ իւր ուխտ յաւիտենական. զորս ուրեքեան Ազատին գնասցուն։ Հնասցուն ի վկայութենէ հեթանոսաց նոցա զնա, նշան ի հրամանատարէ ազգաց»։ Նա գլ. կա. 8. *Տաց զնահատակս ձեզ արդարոյդ (քս Նատ. յորթարանէ). ի ուխտ յաւիտենից ուխտեցէք ընդ նմ. ի ժառանգել յաւիտեան, զոր ասեցաք Ընծ ըստ ժողովրդեան Նրայելի, յայտնապէս ուսուցանելն մարգարէին։ Բարուք գլ. ը. 35. *Նա հաստատեցից ձեզ ուխտ (քս Նատ. այլ ուխտ) յաւիտենական՝ զնեալ նոյն ձեզ ինչ, և ոչ եղեցին նոյն ի ձորզնատէրէ»։ Երեմ. գլ. լա. 31. *Նհասցուն ասեն Տէր, և ուխտեցից զտուն Նրայելի և զտուն Ցուդայ ուխտ նոր. ոչ ըստ ուխտին զոր ուխտեցի ընդ հարս նոյ ցառն յորում առի զնեռանէն նոցա՝ հանել զնս յերկրէն Եգիպտացոց. զի ոչ կացին յուխտին նմա, և ես անհոգի արարի զնոսա՝ ասէ Տէր։ Այլ այս է ուխտ՝ զոր ուխտեցից տունն Նրայելի յետ աւուրցն այնոցիկ՝ ասէ Տէր. տայ զբերանս իմ ի միտս նոցա. և ի սիրտս նոյ գրեցից զնս. և եղեցի նոյ ինձ, և նա եղեսցին ինձ ի ժողովուրդ»։ Նայ. թ. 3. *Ի Աիոնէն եկեսցէ օրհնեալ, և բառնասցէ զանհնարութիւնս. և դարձցէ ի Հակովբայ. և յանդիմանեսցէ զնոսա զնիաղնեաւքն բառնալոյ»։ Օնոյն է տեսանել և ի Աիք. Ը։ Նորոց քարոյայտ է, թէ նոր օրէնս հաստատել պարտ էր ի ժամանակս Աենսկային, օրէնս զանազանեալ յօրինաց անտի Աովսեսի, զոր ևս ժողովրդեանն Նրայելի յետին Հերմիտասէ, օրէնս՝ ոչ Հրէից միայն, այլ և ամ ազգաց տուեալ. և օրէնս՝ ոչ ի տախտակս քարեղինս, այլ ի սիրտս գրեալ։

Նա ևս բաղում ուրեք ի սէ գիրս գուշակի

ֆատանիլ երբեմն ծխից և ծոնից տարեկանաց մոլեխտական օրինաց։ Լատ. ա. 13, *. Օգնեա՛ս ասաց ձեզոց ձեր, և աշխատեա՛ս, և ըզբն ձեզ ոչ տա՛ս նամ չեզոյն. զգուշա՛ն և պատրաստո՛ւ և պատրաստ ելցե՛ս ձեր՝ և պատա՛ն ձեր ոչխոյ անդն ի՛ ‖ Ովս. գ. 4. *Ո՛չ ասես ետեղա՛ն ոչ պէտ ուրեմն Իսրայէլ առանց Նախարայի՛ և առանց իշխանի՛ և առանց պատարագոյ՝ և առանց սեղանոյ՝ և առանց քահանայո՛ւն՝ և առանց յայտնութեա՛ն ‖ Ո՛ր Լատ. փոխանակ երկուց վերջնոցս դնի. առանց եփոդի, և առանց թերափիմայ։) Եփոդն էր վակաս, կամ ուսանող գիտ քահանայից. թերափիմն էին պատկերք նախաձուշակք հանդերձելոցն։ Տե՛ս անդ՝ գլ. իբ. և Ելմոս. գլ. ե։

ԱԼԻՔԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Բ։

՚Ի վերայ պատշաճականաւորելոյ, հարկաւորելոյն, և պատճառի Տպագրելոցն։

Սկիզբն Թուոյմա՝ կ. 1։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը Ա։

՚Ի վերայ պատշաճականաւորելոյ Տպագրելոցն։

Պատկեր է նախ։ (1) Պատշաճ եղև Աստ մարգ եղանիլ։

Յետ. նախ։ Աստ գործ է ամենևին պատշաճ Աստ, յոր յանդիման երևեին կատարելոյ թիւնք նո՛ր. զի յայն սակս արար զաշխարհս նա՛, ոչ զի յայտնի եղիցին փառք Աստ, և զի երևելեաւք աներևոյթքն Աստ տեսանիցին, և մի այնորիկ ասի, թէ զնա՛ ինչ վասն լար արար Տէր. իսկարդ՝ ՚ի խորհուրդն մարդեզութեան պահպանելի են օրինակաւ յանդիման երևին և յայտնի լինին կատարելութիւնքն Աստ, այսինքն՝ բարեաւն, խնամատուին, պատարաւն, և կարողութիւնն. բարութիւնն՝ զի ոչ անտես արար զնկարութիւնն իւրոյ ստեղծուածոյն. արդարութիւնն՝ զի Հատոյց զՔրիստ Հատուցաւն մեզաց, և ՚ի յաղթիլ մարդոյն՝ մարդով արար յաղթիլ բռնաւորին, և ոչ այլով. խնամատութիւնն՝ զի ևս գժուարին գնաց եղիտ զանմնացեալսն՝ վայելուչ վճարս, և ըստ գժուարին միաբանութեան պատարաւն ընդ ողորմութիւնն. կարողութիւնն՝ զի չէք ինչ մեծագոյն քան զնշանիլն Աստ մարդ, և զայսչափ տպատակաց միաւորել. ապա։

Յետ. երկրորդ։ Պատշաճական է ծայրագոյն բարեաւն, որպիսի է Աստ, ծայրագոյն եղանակաւ Հաղորդել զինքն. իսկարդ՝ Աստ մարդեղութիւնն ծայրագոյն եղանակաւ Հաղորդե զինքն. ապա։ Յետ. փորը։ Աստ ՚ի կարգի բնութիւն Հաղորդե զպարգեւ իւր, այլ զնաւ կանս։ ՚Ի կարգի ընդհանուց Հաղորդե այն զգերընական, այլ զատնդականս։ ՚Ի կարգի փառաց Հաղորդե զինքն, այլ միայն ՚ի գոյն խնամալի։ Բայց յանձնաւորական միաւորութիւնն Հաղորդե զինքն ըստ սեփական, ըստ բնական, և ըստ անձնաւորական գոլոյն, որ՝ն՝ և ձշմարիտ լինել ասել՝ Աստ է մարդ, մարդն է Աստ։ Յառաջնում Հաղորդութիւնն առնէ զնաւն բանական, յերկրորդումն՝ զբ, յերրորդումն՝ երանելոյ, իսկ ՚ի չորրորդումն՝ Աստ. ապա։

Ասիցես։ Արդի անշքանալ ածային կատարելութիւնդ յայսմ խորհրդեան, և յաւելուա մեծագործելոյ՝ զայս աստիճան խնամատուհութիւնն և ՚ի միաւորութիւնն ընդ անարգ մարմնոյ. ապա։

Պնեմ, թէ զորօրինակ ՚ի լուսաւորել արեգական զտիղն՝ ոչինչ աղտեղութիւն ձգէ անտի յինքն, և ոչ Հոգին միաւորեալ ընդ մարմնոյ՝ ոչ նեխի. նոյնպես և ոչ ածուին միաւորեալ ընդ մարմնոյ։ Աստնդ՝ յայտ խնամատուհութիւնդ Աստ մարդկութեանն Քրիստ միշտ փայլեալ երևեցաւ ածուածոյն նշոյլ. յղացաւ ՚ի մարմնի, այլ ՚ի Հոգւոյն սրբ. ծնաւ, այլ ՚ի կուսէ. եգաւ ՚ի մսուր, այլ ՚ի թագաւորաց երկրպագեցաւ. փախեաւ Աղգիպտոս, այլ անդէն կործանեալ զկուռս. եկաց աղքատօրէն, այլ աքանչելիս գործեաց. կալաւ ՚ի գինեմօրաց, այլ յատաջագոյն զնա յերկիր կործանեալ. խաչեցաւ, այլ երկիրս սասանեցաւ. մեռաւ, այլ արեգակն խաւարեցաւ. թաղեցաւ, այլ զբաւթիւ իւրով յարեաւ։

(1) Աստ՝ կ. 1. Բաղ։ Աստ՝ ՚ի յետնոյն, այլ ընդդ.

ԳԼՈՒԽ Ի։

Ի ՀԱՏԿ ՀԱՐԼՈՒՐՔԻՆ ՆԵՐՔԵՒՈՒՆՔ։

ՅՕԴՈՒԻԱԾ. Ա։

Հարե՞ս Ներքեւոնքին եկե՞ր հարկաւոր ի նորոգութենէ ապէն Ներքեան։

Պարկեակի (1) ասի իմն Հարկաւոր առ վախճան։ Այն՝ պարզապէս, ըստ որում առանց նր չէ Հնար լինել իմիք։ Հարկրորդ՝ ըստ իմիք, ըստ որում նոքա լաւագոյն են, և պատշաճագոյն լինի Հասանել ի վախճանն. ը այսմ երիսքան է Հարկաւոր ի ձանապարհորդութենէ։

Հասել է։ (2) Անարձագանքն ոչ եղև պարզապէս Հարկաւոր ի նորոգութենի ազգի մարդկան, այլ միայն ըստ իմիք։

Գլուաձառ առաջին մասին, ղոր միարան ուսուցանեն սկզ Հաքք՝ է, զի Ած ը իւրաքանչիւրակալ զօրութենէ կարող էր զմարդկային բնութենէն բաղում և այլ օրինակօք ներոգել, կամ շնորհելով նմա զանկարաւորութենին՝ ղոր մեղաք Հասոյց ի նա՝ ըստ որում անձն անարգեալ և գերագոյն գաստաւոր, կամ ընդունելով զմարդկային ինչ Հատուցանի, և կամ ոչ զիարդ Հաճոյ լինէր նմա. ապա։ Յուց. առաջարկ։ Հիք ինչ Հակառակի ի սոսա, և Ած է ամենևին ազատ նկատմամբ գործոցն որ առ արտաքս։

Յուց. (3) երկրորդ մասն։ Այն ինչ է լաւագոյն և պատշաճագոյն ի նորոգութենի ազգի մարդկան, որով մարդն լաւ էա, և գիւրաքաշարժի առ բարին, և Հոտորի ի չարէն. խոսարգ՝ երկոցուն էա այսոցիկ Հասանել մարդոցուքէ. ապա։ Յուց. առաջին մասն փոքր. Հնդեքմամբք պատճառաբ։ Ալա՝ մարդոցուքն յաւէտ սուսուի Հատուքն, քանզի յաւէտ Հաւատաքը Աշ որ խօսի։ Երկրորդ՝ յոյն առաւել Հաստատի։ Երրորդ՝ սէրն առաւել սաստկանայ. և երկոքին էա յայտնագէ մեծի սիրոյն Աշ՝ որ առ մեզ։ Չորրորդ՝ ընծայի մեզ օրինակ բարի գործոց։ Հինգերորդ՝ յայտնի իսկ ձաճումքն Հաղորդի, յորում է ճշմարիտ երանութենի մարդկան։ Յուց. երկրորդ մասն փոքր. էա Հնդեքմամբք պատճառաբ։ Ալա՝ զի մարդն մարդեղութենէ ուսանի՝ արհամարհել զաստանայ և գարշիլ ի նմանէ, վը խոնարհելոյ նր այսոցիկ խորհրդով։ Երկրորդ՝ զայ ի ծանօթութենի պատիւ մարդկայինս բնութենէ, զոր չէ արժան մեզաց զաղջութենէ ապականել։ Երրորդ՝ ջնջի ի միջոյ յանդգնութենին, վը զի չնարհքն Աշ առանց ինչ նախընթացս արդեանց՝ ի մարդն Ա յայտնի քարոզի։ Չորրորդ՝ Հպարտութենին յայնպիսի խոնարհութենէ յանդիմանի և բժշկի։ Հինգերորդ՝ մարդն՝ ի ծառայութենէ սատանայի և մեղաց ազատի. ապա։

Ասիցես։ Երդարութենին պահանջէ զպատիժ մեզաց, խոստդ Ած Հարկաւ է արդար. ապա։

Պիտի. զան. զծծ։ Երդարութենին պահանջէ զպատիժ մեզաց՝ Հարկաւ, ուր. կախմամբ յամենևին ազատ կամացն Աշ, ընդունի զի գոլով անձն անարդեալ և գերագոյն գաստաւոր, կարօղ է առանց ինչ անարդարութենէ և առանց այլոյ ումեք անիրաւելոյ շնորհել զմեղս։

ՅՕԴՈՒԻԱԾ. Բ։

Երդե՞ս ասե ոչխանէ Հարցոցանն ը Քրիստ՝ Հարկաւո՞ր էր նորոգութենէն։

Պատարեալ Հատուցանի մտածէ ը երկուց։ Ալա՝ ըստ նիւթոյն, յորժամ Հատուցեալ իրն Հաւասարէ պարտուցեն. զորօրինակ եթէ որ պարտ իցէ Հարիւր, տացէ ինչ որոյ չարգ իցէ Հարիւր։ Երկրորդ՝ ըստ կերպին կամ ը եղանակին այդպարութենէ, յորժամ պահին պայմանք անձուկ և ճիշդ արդարութենէ, որք են հինգ ըստ ժողովոյ ծաղարանից։ Ալա՝ զի իցէ առ այլ։ Երկրորդ՝ զի իցէ լիութեամբ սեփական ընչից։ Երրորդ՝ զի չիցեն ինչքն այնքիկ պարտք ըստ այլ սկզբանց։ Չորրորդ՝ զի չիցեն ընդ տէրութենէ պարտաւոր։ Հինգերորդ՝ զի պարտատէրն պարտաւորացի ընդունել զոյն Հատուցումն։ Լինի անկատար ըստ կերպին, եթէ մի ի պայմանաց ասոնց պակասեցի։ Օգտարեալն ըստ նիւթոյն միայն՝ անժամանելիք արժանի, կամ ըստ արժանեաց։ Լոկ զկատարեալն և ը ըստ կերպին՝ անժամանելիք ճիշդ կամ ըստ ամ ճշդութենէ արդարութեանն։

Հնարաւորելիք իրրև Հաստատի, թէ սոսկ մարդն ոչ կարէ մի մեզաց առնել առ Ած զՀատուցումն ըստ ամ ճշդութենէ արդարութենէ. վը զի ոչ կարէ մատուցանել ինչ Աշ եթէ ընա-

(1) Հնդ՝ ա. 2. ք. (2) Հնդ՝ (3) Հնդ՝

բնական և ևթէ դերբնական, որ չկրէ հնար-հնալ ԱՅ որ է պարտաւոր, և զոր Ընդ պարտաւորնայի ընդունել։ Եւ զարձեալ ևթէ դժուարաւ պարհին ի մարդն Ընդ վերոյդրեալ պայմանիքդ, ոչ տեսցուք ստուեր, որչափ ևս առաւել ի սոսկ մարդն։ Այս դժուարութիւնն է միայն ի վէր հատուցմանն որ քան արժանաւոր, կամ որ կատարեալ քան նիւթոյն և ըստ հատարութեան դնոցն։

Ասելի է։ Սոսկ մարդն ոչ ևր կարող հատուցանել ԱՅ քան արժանեաց վէր մեհուշոյ մեղաց իւրոց կամ օտարին, նմին իրի և առ այս հատուցումն հարկաւոր եղև ԱՅ մարդանալ։

Յուց։ (1) Ընդ հնար անարգանացն որ հատուցանել ԱՅ մեհուշոյ մեղաց, թէպէտ և իցէ անսահման առարկայիւ միայն և քան իմիք, զորօրինակ բազումք դնեն, զորոյ գիտակառուն ցուցաք ի ճառն որ ի վերայ մեղաց, հատուցանել քան արժանեաց՝ ներգործութիւնէ առաջնարութեան կամ ածային սիրոյ քանի և սասպիկ իցէ՝ սոսկ ստեղծուածոյ. ասպա։ Յուց. առաջարկ։ Օտանութեան մեհուշոյ անարգանաց ոչ կայանայ միայն յայսմ, զի բառնայ ԱՅ զգան վերջին վախճանի, առ որ ունի զանձուկ իրաւունս, այլ և զի այսր իրաւանց բռնաբարութեան և անմխիթարութեան Ընդ նախատինք և արհամարհութեան լինի ի ընդին ստեղծուածոյ որ ժառնի անարգել զնա. խնարդ՝ ներգործութեան սիրոյ՝ քանի և սասպիկ իցէ, որով ստեղծուածն զառնայ ի բարեկամութեան անդ ընդ ԱՅ, և զնա փոխան վերջին վախճանի միանգամ ողջունէ, ոչ հատուցանէ բան արժանեաց զանարգանան, զոր ի մեծագունիդ դրեցաք. ասպա։ Յուց. փոքր։ Այնքան անհնարին և ծանր է, և ԱՅ յաւէտ անարգանաք՝ ներքոյ անկանիլն նոր ընդին առեղծուածոյն, քան զգասիւն նոր որ ի ներքոյ անկանելոյն նոցա այսր առեղծուածոյ. ոչ յաւէտ անարժան և արքայի նուաստել ընդ ձեռամբ հպատակին, քան պատիւ արքային նուաստնել գնա ընդ ձեռամբ իւրով։ և յայն սակս անտի նուաստ յարգն հատուցման, ուստի առաւելու ծանրոյն անարգանացն. ասպա։

ԳԼՈՒԽ Գ.

Ի վերայ պատճառի մարդեղութեան։

Ընդհանուր, ևթէ մարդն ընդ ներքոյ անկեալ, ընդ զորութեամբ այնմիսի վճռոյս Աստուածոյ, (2) զորութեամբ այժմու վճռոյս, քանզի հաւաստի է՝ ևթէ ընդ զորութիւն այլ վճռոյ կարող էր մարդանալ, թէպէտ և ընդ մայ չէր մեզ ցուցեալ, վասն մարդեղութեան չունի ինչ բաղադրանութեան ըստ բնութեան ընդ մեզաց։

Բացասեն Թոմմասեանք և այլք հատարակացոյնք սրբն Թոմմայի։ Հաստատեն Սիովտեանք ընդ Սիոտայ, և զանազանեն ԱՅ զվերին վճիռ. մի՝ ի վէր գոյացութենէ մարդեզութեան ի պատճառս ազնուացութեանցդ և փառաւորելոյ զնութեան մարդկան, և յայս սակս անկախ ի մեզաց. և երկրորդ՝ ի վէր պատգային կրականութեան ի պատճառս նորոգելոյ զնութեան, և յայն սակս կապակցեալ ընդ մեզաց. ուստի ըստ նոյ ի չմեզանչելն Ընդմայ գայր Քս, այլ ոչ կրական մարդնալ։

Ասելի է։ (3) ԵՒի միայն պատճառս մարդեղութեան եղև վրկութեի աղգի մարդկան, վասն ի չմեզանչելն Ընդմայ՝ ԵՒանն ոչ մարդանայր զորութեամբ այժմու վճռոյս։

Յուց. նախ։ (4) ԵՒոցին՝ որք միայն ի կամացն ԱՅ կախին, և յաւէտ գան ի վէր քան զնմ պարտս բնութեան, չէ հնար այլուսուք մեզ ծանօթանալ, բայց ևթէ ի ձեռն սէր զրոյ կամ աւանդուն. խնարդ՝ սէր զերք և սէր Հարք ոչ նշանակին այլ ինչ պատճառս մարդեղութեան, բայց միայն զվրկութի աղգի մարդկան. ասպա։ ԵՒնց. յայտ է։ Այնքն ազատ կամքն ԱՅ ինքնան միայն է ծանուցեալ, և ոչ այլազգ մարթի ծանօթանալ մեզ, բայց ևթէ յայտնութեբ, զոր ունիմք ի սէր գիրս կամ յաւանդութեան, վասն ասի Ի.մատ. Ի. 13. * Ոչ է մարդ՝ որ գիտիցէ զԱրդիւրդ Ընդ. կամ ոչ ածիցէ վերս, ևթ զնոյն Տէր ։

Յուց. փոքր. նախ՝ ի սէր գրոց։ ԵՒյա ինքն Փրկիչն Գուկ. Ե. 31. ասէ. * Ոչինչ են պիտոյ բժիշկ ողջոց, այլ հիւանդոց։ Եւ ոչ ևկ կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս։ ։ ԳԿ. Ժ. 10. * ԵՒկն որդի մարդոյ կնգրեալ է ևկեսցանել զկորուսեալն ։ ։ Տիմ. ։. 15. * Ընդ Քս ևկն յաշխարհ գերել զմեղաւորս ։ Գա-

(1) Ասա՝ Ի. 1. պ. 2. ասա. 2։ (2) Ընդ՝ պ. 3. Բաղ։ (3) Ընդ. (4) Ընդ։

Դաղատ. ՟ք. 4։ * Առաւելաց Աստ զԱրբէն էր՝ որ եկեալ ի Հնդիկ, և խոտոր ընդ օրհնող. զի զնա որ ընդ օրհնօղն նգնէն, գնեցօցէ՝։ Յովհ. ՟ք. 16. * Աղեկո սկիզբաց Աստ զաշխարհ գինեաց զԱրբէն էր գիծին էր. զի ամ որ հաւատայ ի նա՝ ոչ կորիցէ, այլ ընդունցի զկեանն յաւիտենական՝։ Լաս ոչ մի այլ ինչ պատճառի սիր Հարք Հնոյ կամէին սպասել Աստիային, և ոչ մի այլ ինչ պատճառի խոստացեալ լինէր Աստիան, բայց եթէ ի բժշկել զանկեալս սրտիք, ի կոչել զանօրէնութիս, ի փրկանել զմեզ, և ի ընդել զանիրաւութիս. ուր յայտ է՝ Լոյս. կամ. Դանիէլ. ի. և այլոյք։

Հայց. փորր. երկրորդ՝ յաւանդուէ։ Յոզոմէն Աղիկոս ի Հանգանակին զոր ամ ուրեք երգէ Եկեղեցին, ասէ. Որ յաջմէս Հոր նստեալ և մէ Հոգոյ գրկոսէն եզ յերկնից, և նստեալ ընդ Հօր նոցա Հաշտուել մեզ, և նստեալ։ Լաս եթէ այս իցէ Հաստատակաց կարգիք եկեղեցւոյ՝ Հաստատուն այն զի երգէ յերգս օրհնութեն մանի պատճրեն։ Ուշ երբեմն յանգամանս, որ որ-ձանաւորեցաս ասելոյ զայսպիսի Փրկիչ. ուշ սուտ-գիւ հարկաւոր ճշմարտ Աստիայ, այսինքն՝ առ այս՝ զի եկեսցէ Արդին Աշ։

Աին Լուսաս՝ գիրք 5. ընդդէմ Հերետ. գլ. 14. ասէ. Լինէ չէին պէտ նորոգ ծըննել, ոչ երբեք Առան Աշ չինէր նորին։ Ալեքսիզ Աղեքսանդ. ճատ. 5. ի մի Հրրորդ. ի մէն. Լինէ ծէր չէր ծըշտել, զայս և ոչ Աղբոյն Աշ եղեալ էր ծէ նմանութիւ։ Օգոստ մանաւանդ յառաջ բնութ, զի ընդդէմ մեզ առարկեն. իսկ զնմ բանս այլոց ևս սրց Հարց՝ որք զնոյն խօսեցան՝ յառաջ բնութ, առաքեն յերկար լինէր։ Շատ լիցին երկուցն միայն իրր գլխոց երկոցուն ևս եկեղեցեացն Հնոյ և նորոյ։ Աին Օգոստ. բան 8. ի մի բանից Աստ. ասէ. Լինէ նորոյն չէր ծըշտել, որդոյն նորոյ ոչ էր նինել։

Աին Անկեղեան՝ ճատ 5. ի ծնունդն առ Լբրայ. ասէ. Ահ եռս վերջին ծրնէ ողորմեաց ծոյն, զի ողորմեցի ծէ. ոմանք չէս այլ ինչ պատճառ գնորինեսնէն, բայց եթէ այս ծոյն։ Օրինէ ևս բացայայտագոյն, և ոչ իսկ այլ ազգ քան զայս կարօղ էր խօսել որ ի ինոմէ մայնանց առ բացայայտելոյ զինս իւր։

Հայց. երկրորդ՝ եզրակացութեն։ Զնիր Աշ գործանայ վերնէ մարդեղութեն, բայց եթէ ի վճռակի փրկչէն և կրանաւորեն. իսկ արդ՝ երկոքեան իսկ ենիմպոլէն զմեզ՝ իրրև զպատճառ, ոչ խոստովանիմն Հակառ ահաւոր. ապա զորութիւ այժմու վճռոյս, ևն։ Փորր. յայտ է։ Հայց. մեծ։ Ինչպէս ենէական և անգործանայ վճիռն՝ որ Հայի միայն ի գրուէ կարգի յիրս, զորօրինակ է նախընթաց կարճն փրկելոյ զամ մարդիկ, բնութ յիրն լոս քեան մնացեալ և ի Հաստատակի, Հրաժարեցուցեալ յանՀաստացուցիչ պարագայից և ի վճռակէ գործադրութեն, բայց ոչ այսպէս գործանայ և բացարձակ վճիռն՝ որ Հայի ոչ միայն ի կարգս իրաց, այլ և յիւր իրաց և ի վճռակի գործադրութեն. իսկարդ՝ Աշ ըստ լինելութեն իրին և ի վճռակի գործադրութեն եղև փրկիչ և կրանան. ապա։

Հայց. մեծ։ Ասա գործանայ և բացարձակ վճիռն Աշ է ներգործութեն ամենակատար Հոշեմութեն, կամ կանոնաւորի նոմա. իսկարդ ամենակատար Հոշեմութեն Հայի յամ պարագայս առարկային. զի Հոշեմութեն յածի զառնելոյ, և այնչափ զգուշագոյնս Հայի յամ եզրկանս, որչափ է կատարելագոյն. ապա։ Երկրորդ՝ որչափ առանել գործանայ է դիտումն առարկայի ինչ, այնչափ յառանել անՀաստացուցիչ պարագայս յառարկայի անգ ձգի. իսկարդ՝ գործանայ վճիռն կամ դիտումն Աշ է ծայրագոյնս գործանայ. ապա։ Փորր. է Հաւատամ։ Աին. ևս յայտ է. զի գործանէութեն իրիք պատճառի կայանայ ի դրութեն և յարտագրութեն գործոյն արտաքոյ ոչնչի և ամ պատճառաց, նմին իրի և ունելով զամ պարագայս և զպատճառնութիւն իւր. ապա։ Երրորդ՝ այս ինչ է խոյր ի մէջ մեր և Աշ, զի մեք բաղում ինչ գիտեմք՝ ևս և ի մեր կոզմանէ գործանէութեն, Թէպէտ և չէ ևս միտ եղեալ ամ մանաւանդ պարագայից, կամ մի ոչ աներևոյթն միաՀարոյն Հանդիպելոյն մեզ այլ յայրգարար, կամ զի առանկորութեն բազում անգամ բանադատիք մեզ զուգընթացութեն այլոյ պատճառի ի դրութեն պարագայից, և կամ զի բազում անգամ յանդգնութ և գանՀեթարար վճռելիք. բայց և ոչ մի յայտնանէ Հանդիպի Աշ. ապա։

Ախիմս։ Ընդունելի, զրօրինակ Պատրոն ի փառ՝ է գործանայ վճիռ. այլ սակայն ոչ ձգի յամ պարագայս առարկային. ապա։ Հայց. փորր. Յայտնի վճիռս ոչ Հայի, Թէ

պէ՛տք միշտ որդւոյ Պետրոս առցի ՝ի փառս Յայս, արդեօք մարտիրոսութի՛ւն, և որո՛վ տեսակ մարտիրոսութեա՛ն, և այլն. զի՛նք վերաբերին ՝ի վէմին Հետևորդ. ապա ։

Պետ. զմե՛ծ ։ Ներուսեա՛ն Պետրոսի ՝ի փառս է գործունեայ վէ՛մն՝ վախճանի, ըստ. միշտորդայ, ուր ։ Ոչնա՛կս և զերքը ։ Ա՛ն ձգի յա՛յժ պարագայս միշտորդայ առարկային բացայայտ, ընդ. զ՛ի շատ է վճռելն զայսպիսի վախճան ստանալ պատշաճ միշտորդոք. յա՛յժ պարագայս վախճանին և վախճանաւորեալ ենթակային, ուր ։ Ո՛ւանզի ձգի այն վէմին յայսպիսի ՝ինչ փառս, յայս ՝ինչ ստուգման փառայ, և յայս անհատ անձն՝ որ ունի զերք յատկութի՛ւն և զպարագայս անհատացուցիչս. վասն ոչ կարէ կարգել գործունէութի՛ւնք զրք ՝ի փառս, բայց եթէ ենթադրեալ զպարբերագործութի՛ւնն. իսկ պարբերագործութի՛ւնն կամ պատարագութի՛ւնն եղերի յանհատացեալ անձն և հանդերձ ա՛յժմ մանաւանդ պարագայիւք՝ որք հային յանձն. ապա բան նմին օրինակի գործունեայ վճռոյն մարմնանալոյ Բանին, որ է ենթակայ վախճանաւորեալ, պարտ էր եղերիլ ՝ի նա իբրև յանհատացեալ և հանդերձ ա՛յժմ պարագայիւք՝ որք հային յանձն ՝ի վիճակի գոյութեան, ուստի և իբրև ՝ի վրկիչ կրեան մարմնով, ոչ և եղե իսկ ։

Ա՛յլ արդ՝ առ բացայայտ ծանօթութի՛ւն այսր նմին, և առ դիւրագոյն լուծումն ձևնարկուածոյ՝ դիտել արժան է, զի Բնական ՄԺ չէ՛ն բառնում ներգործութի՛ւնք լինել ունակ առաջին, և ունակ վերջին, ոչ ՝ի մէջ, այլ նա ինքն միով միայն ամենեին պարզ ներգործութի՛ւնք զա՛յժ ՝ինչ միանդամայն իմանալ, կամի, կարէ, և վճռէ. բայց տակաւին մի՛ պարտութի՛ւն մերոյ սոփոր եւ զանազանել ՄԺ զգէպս վարդևանս կամ նշանս բանի, որք ոչ պէտքիանան ՝ի կողմանէ Բ՚Ը, այլ ՝ի կողմանէ առարկային, և այս ըստ եղանակի իմացման մերոյ, և ըստ որում ունակք ունին զկախումն ՝ինչ յայլոց ։

Բայց ՝ի կարգել զայն նշանս անմիջականաւորի մեծ է ՝ի հեղինակս ։ Ա՛ևք այսպէս կարգեցք ։ Նախ՝ Բ՚Ը իմանալով զինքն և զա՛յժ կարելիս լինելի՛ն իւրում, կամեցաւ յայտնել զինաս իւր հաղորդութի՛ւն զօրութի՛ւն իւրոյ և բարութի՛ւն՝ այլ և իւրոց աստղակիցան ։ Երկրորդ՝ ՝ի յայտնութի՛ւն այնր փառաց՝ ՝ի բազում կարևլեաց անտի ընտրեաց զայս աշխարհ ։ Երրորդ՝ հաստատեաց իմացական արարածոց վերանալ ՝ի կարգ գերբնական ։ Չորրորդ՝ ըստ անքննին խորոց դատաստանաց իւրոց կամեցաւ թոյլ տալ գլորման նր։ Հինգերորդ՝ նախատես լեալ մեղացն՝ կամեցաւ գարմանել ։ Վեցերորդ՝ առ այսպիսի գարման կամեցաւ Որդւոյ իւրում մարդանալ ։ Յօթնեերորդ՝ Ինքե՛ զմանս գործունէապար ընտրեաց, թողեալ զայլս ՝ի զանգուած կորստեան ։ Ութերորդ՝ զա՛յժ վճիռս՝ որ յատաջին նշանս անդ՝ հնազանդեցոյց Բնի, և կարգեաց ՝ի փառս նր ։ Բրդ՝ ըստ այժմ կարգի Բ՚Ը վճռեաց գմարդեղութի՛ւնն վ՚ը կամ ՝ի պատճառս փրկութի՛ւն. կամ ոմ ասէ Թեոփիլեանն Յովհաննէս, վճռեաց զմարդեղութի՛ւնն մի իւր, ոչ բացարձակապէս և ըստ գոյացութի՛ւնն մտածեալ, այլ ը՚ը որում նպատակեր յայտնութի՛ւնն փառացն Բ՚Ը ճանապարհաւ ողորմութի՛ւն և արդարութի՛ւն ՝ի փրկութի՛ւն մարդկան. մի՛ յասէն մեր, թէ փրկուիս է պատճառ մարդեղութի՛ւն, ոչ անշուշտ զմիտս փրկութի՛ւն ՝ի մտաց մարդեղութի՛ւն. այլ միտ բանին է, թէ մարդեղութի՛ւն ըստ որում փրկական, կամ ըստ որում կարօղ ՝ի փրկել, է պատճառ կամելոյ զայն, և ոչ նոյն ինքն արժանաւորութի՛ւն կամ գոյացութի՛ւն մարդեղութի՛ւնն ըստ ինքեան. ոմ յօժամ ասեմք, թէ իւրաքանչիւր ինչ է վ՚ը իւրոյ գործոցն, ոչ է յանհատական միտս, այլ թէ է վ՚ը իւր ըստ որում գործօղ ։ Եւ այսպէս ասէ սո՛ն Թեոփիլա՛ս ։ ե. բ. խ. 12. պ. 3. թէ այն խոչ, չէ՛ն է կարօղ առ Բ՚ը՝ և պատճառ ընդրելոյ զայն. ուստի փրկութի՛ն ըստ որում անչատեալ ՝ի մարդեղութի՛ն, ոչ այնպէս պարտ ասել վախճան մարդեղութի՛ն, ոմ նիւթ, զորով յօժի մարդեղութի՛ն ՝ի կարգի յայտնելոյ զինաս Բ՚Ը ճանապարհաւ ողորմութե՛ն և արդարութե՛, որ է գլխաւոր և սկզբնական վախճան ։

Երորդ ։ Անդրդեղութի՛ն է առաջին գործ Բ՚Ը առ արտաքս. խոկարդ՝ ոչ գործադրութի՛, ոմ յայտ է. ապա դիտմամբ ։ Ապա յատաջ քան զնախատեսել մեզ և անկան ՝ի նմանէ ։ Յուց. մե՛ծ ։ Երդ. ը. 22. ասի. * Տէր պատրա՛ւ ՝ի հիւրէն ճանապարհաց իւրոց ։ (ը Լաւ. * Տէր սիեղծ զի՛ս ։ է՛ն ։ Եւ Առակ. իդ. 7. * Եւ ՝ի ԵՀրաւոյ Աստիճանս յատաջ Եա՛ն անդրանիկ տան զմի սիեղծո՛ած ։

իսկ-

խոարդ՝ բաղում սէ՛ Հարք իմանան զայսոսիկ ի վե՛ր իմաստութեն մարմնացելոյ. ապա։

Պետո՞ ըստ Նատիոսի, Տիբերեսի, Սոլի, և այլոց մեկնչաց, Թէ՝ ի գիրս անդ բանքն ի վե՛ր իմաստութեե՛ն են անգամանագանապես, ո՛՝ ոչ զանազանելով զտեղծականն յանստեղծն, մինչև որոց միանգամ ընծայեն իմաստութեն, մատամբ իմն պատշաճել ստեղծական իմաստութեն, և մատամբ իմն անստեղծին։ Նէ Թէ չէ մարթ իմանալ զբանս Նոահ, ի վե՛ր ստեղծեալ իմաստութե՛ն՝ յայտ անտի է, զի անդէն ասի, Թէ յորժամ Աե՛ Հաստատուն դնէր զհիմունս երկրի, ես ե՛ն նմա գնամ Հաստատէի։ Նոյնպէս և զբանս Նոհեմ. չէ Հնար իմանալ ի վե՛ր Աէն. քանզի յետ նախապրեալ բանից անդէն առ նմին յարէ ի վերայ այնր իմաստութե՛ն. * Նա ասէրէ յերկինս՝ ել ձաՀեաչէ լոյս անձրևաս, ո՛՝ սրեգաներ... Նա ի Եոբյոնա ենաՀեցայ, և աշուա էմ ակաոյ, զբընտեակս երկնից չըհեցայ ձոյնակ, և ընդ նոսա անգնդոց յոձայ, և յալես ձովս ընկեցայ։, և որ ի կարգին։ Ընդ զհարդ մարթ է յայտնարել զասս Աէն։

Իսկ եթէ սէ՛ Հարք զվկայութե՛ն զայսոսիկ իսկապէս իմացան ի վե՛ր իմաստութեն մարմնացելոյ, ասեմք՝ Թէ խօսին նո՛ ոչ ի վերայ իմաստութեն մարմնացելոյ կերպապէս և կրկնաբար ըստ որում մարմնացեալ, այլ նիւթապէս միայն և տեսակարարապէս, ո՛՝ ի վերայ յատիենական իմաստութե՛ն, որ է մարմնացեալ, մինչև որոց Հառաջ բերին՝ պատշաճել նմա բանիւ ածուածեն և ոչ մարդկութե՛ն։ Այսպէս մեկնէ Կիւրեղ՝ գիրք 9. գանձուց. գլ. 7։ Հերանիոս ի վերայ այնր բանի Նոահ. ը։

Ասիպ։ Աե՛ է վաճառան ամ գործոյն Աէ, ըստ այնմ բանի Նոահ. ա՛. Կորն. ը՛. 22. * Աէ ինչ յեր է. ջոա Աեն, Աե Աէ։ Ասկարդ՝ վաճառանն յառաջագոյն դիտ քան զորս են առ վաճառան. ապա։

Պետո զան. զմեծ։ Աե՛ ըստ որում մարգանալի է վաճառան ամ գործոյն Աէ, ուրա. Աե՛ ըստ որում փառաւորելի է վաճառան գործոյն Աէ, դարձեալ զանազանեմ. գործոյն Աէ՛ որ արդէն արտագրեալ կամ դիտեալ ընդու. արտագրեալ կա՛ դիտման նմ, ուրա։ Օ՛ր ոչ եթէ Աէ՛ ի նախընթեաց դիտմանե՛ փառաւորելոյ զԱե՛ կամեցաւ արտագրել զնա

T. III.

այլ զՀամօրէն տիեզերս զյառաջագոյն դիտեալն, և զմեր փրկութ՛ զյառաջագոյն կամեցեալն՝ կարգեաց ի փառս Աէն։ Նէ յայն սակս պարտ է յաւետ ասել զԱե՛ վաճառան իւրոց արտագրելոց, քան արտագրեալ նմ. և յայս միտ իմանալ պարտ է զյառաջ բերեալ վկայութիւնան։

Պենդ։ Կործն զՀետ եկեալ գործունէութե՛ն դիտման մարգանալոյն Աէ՛՝ ոչ կարէ լինել վաճառան ևս և միջին, և ոչ իսկ պատճառ այնպիսի դիտման. խոարդ՝ փրկութիւնն է գործ դիտման մարգանալոյն Աէ՛, զի ի Աե՛ և Աեէ՛ Աէ զմեզ ընտրեաց ի փառս. ապա։

Պետո զան. զիոքր։ փրկութե՛ն ե՛ որում կամեցեալ Հետեւոդ կամքի՛ է գործ դիտման մարգանալոյն Աէ՛, ընդու. ըստ որում կամեցեալ նախընթեաց կամքի և Հանրական նախախնամութե՛ն, որով կամի Աէ՛ կենդանացնել և փրկել զամենեսեան, ուրա. Օ՛ր ըստ այսմ է վաճառան և պատճառ մարգանալութե՛ն, և ոչ գործ, ոմ ցուցաբ. քանզի իրրև վճռեաց Աէ՛ Թոյլ տալ յանցանաց, կամեցաւ բժշկել և փրկել. և առ այս իրրև միջնորդ ընտրեաց զմարդեղութե՛ն Աէ՛, որով յետ այնորիկ զործանս գործունէապար ընտրեաց ի փառս, Թողեալ զայլս, ոմ և ասացաք կանխաբ։

Անկարելիցես։ Ապա կամ՛ն նախընթեաց փրկելոյ զամ՛ մարդիկ, ե՛ նմին և բանական շնորհ՛ն առ ի նմանել յառաջ բղխեալ՝ ոչ են յարգեանցն Աէն, որ է անառեղ։

Պետո զան. զՀետև։ Ոչ են յարգեանցն Աէ՛՝ ըստ որում վաճառանէ, անցեալ. ոչ են յարգեանցն Աէ՛՝ ե՛ որում միջնորդի, ուրա. վասն այն կամ՛ն փրկելոյ կախեալ կայ ի Աե՛ իրրև ի միջնորդէ, քանզի կամի Աէ՛ փրկել Աեէ՛. Թէպետ մարթ էր ևս ասել, Թէ ամենեսեան՝ ի գործադրութե՛ն կախեալ կան՝ ի Աե՛ իրրև ի՛ վաճառանէ, մ՛ն վճռոյն որ՝ ի վերջին նշանի անդ։

Նէ արդ՝ առ լուգոյն լուծումն բովանդակ ձեռնարկութե՛ն՝ որ գլխաւորագոյնն է, և առ պայծառագոյն խնդրոյս,

Կիտել արժան է, զի Թէպետ զանազանեցաք զգեսպէս նշանս կամ վայրկեանս Աէ՛, սակայն Աէ՛ ոմ և ասացաք, ի մի միայն իրականն վայրկենի և միով միայն ներգործութե՛ն [illegible] վճռեաց

Z.U.h.L. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ... 7/XI—1922

ՀՆռնաց զաշխարհս, թոյլ նո՛ մեղաց, կամե-
ցաւ զՔՆ իբր փրկիչ և իբրև վախճան ամ-
գործոց իւրոց. ուստի թէպէտ և ՔՆ կա-
խեալ կայ ի՛ մեղաց կամ ի՛ փրկութէ՛ մարդ-
կան՝ իբր ի՛ նիւթական կատարելի պատճառէ,
և յայսմ սեռի յառաջէ մեղքն ըստ եղանակի
իմանալոյ մերոյ, բայց փրկուին կախի ի՛ ՔՆէ
իբրև ի՛ կատարիչ վախճանէ, և յայսմ սեռի
վախճանական և կատարիչ պատճառի յառաջէ
ՔՆ քան զայն փրկութի՛, իբր զի միանգա-
մայն կամեցեալք կախեալ կան փոփոխակի ի՛
միմեանց յայլ և յայլ սեռս պատճառի։ Օ՛ չէ
պատ համարիլ թէ Ե՛ն կամեցաւ զմին ան-
կախ ի՛ միւսմէն, այլ կամեցաւ զփրկութիւնն
իբր կատարելի ՔՆիէ, և կամեցաւ զՔՆ իբրև
կատարիչ կի՛ իբրև փրկիչ. մինչև և ոչ զմին
յերկուց կամել ի՛ նշանի ինչ բանի առանց
կարգի առ միւսն։ Այլ յայ՛ նշանս բանի Ե՛ն
էամի ընդունի՛ն իբրև ներգործատարելի կերպիւ՛,
և զկերպն իբրև ներգործատորիչ նիւթոյ, այլ
յոչինչ նշանի կամի Ե՛ն զկերպն յառաջ քան
ընդունի՛ն ի սեռի նիւթական պատճառի. սոյն-
պէս է և ի՛ մերումն խնգրի պահելով զհամե-
մատութի՛ն։ Ապա ՔՆ ոչ նախասահմանեցաւ
պարզապէս, այլ իբրև փրկիչ, վճիռ և ցուցա-
նելով զկարգ կամ զ կարգաւ առ ներգործելի
բնութի՛ մարդկան, զոր և յայն սակս պարտ էր
ենթադրել իբր կարօտական։

Ինդրիցես նմա՛ս։ Արդեօք եթէ չէինէին
մեղք, Ասան մարմնանայր զօրուէ այլ վճռոյ։

Պատասխանեմ, թէ այդ անտոյգ է մեզ,
ոչ վերագնդիլ ասացաք. քանզի չէք ուստեք
յայտնական մեզ, և զի կախեալ կայ միայն ի՛
կամին Ե՛ն։ Այլ չէ բաւական յառաջ բերելն
պատճառաձողութի՛ն ինչ, փոյն կամքն Ե՛ն գո-
յով ամենեին ազատ՝ ոչ կապի զ այն պատճա-
ճողութի՛ն։ Վասնզի՝ ոչ գեղեցիկ նշանակ կոն-
դնումն, յորժամ յառաջ բերեն ենթադրեալք
պատճաճողութի՛ն գործոցն Ե՛ն, ոչ է պատ
յառնա առնուլ զնոսա իբրև պատճաճողութի՛ն
առնելի գործոց՝ քան գործոց եղելոց. փոյն եթէ
այն գործ ոչ լինէր, այլ և բացառուն Ն՛ր ոչ
պակասէին պատճաճողութիք. զօրօրինակ՝ չկա-
մելն Ե՛ն առնուլ զնոսի հրեշտակի, է պատճաճ.
բայց՝ եթէ հաճէր առնուլ զայն, ոչ պակա-
սէին պատճաճողութիք։ Ապա առաջին պատ-
ճաճողութի՛ն առնելի ինչ գործոյ է գործա-
դրութի կամացն Ե՛ն, որում ծայրագոյնս վայել
է կատարիլ, և որում՝ եթէ և զհակառակն
վճռէր, չէին արդեօք պակաս պատճառք։
Ա՛յսպէս գրէ ՀԻշատակեալ ՅովաննՀՆ։

Ինդրիցես երկրորդ։ Օ՛ ինչ՝ մեղ ի ջնջել
նէն ՔՆ։

Պէտ՛ նմա՛ս։ (1) ՔՆ նէն յաշխարհ ի՛
ջնջել զամ՛ մեղս, եթէ զնկզբնականն, և եթէ
զներգործականս, բայց գլխաւորապա՛ ի ջնջել
զնկզբնականն։

Յաւց. առաջին մնան վկայութեամբ։ ՚ա՛
Յովհ. ք. 2. ասէ. * ՚Նա է քաւութի՛ն հղեաց
հրեաց. և ոչ միայն հրեաց հայն՝ այլ և ամ՛ աշխար-
հի։ Գա՛լ. ա՛. 7. * ՚Որ՛ տուաւն Յե՛ս որ՛ սրբե՛ն զնե՛ղ յա՛մ հղեաց։ և այլ բազում ուրեք։
Այսպս յայտնապէս սահմանեի Ժողովն Տոլետոյ՝
6. կան. 1. Անրեի է յաւելուլ և զժող. Տրի-
տեան. գլա՛. 6. գլ. 2.

Յաւց. բանիւ՛։ Ե՛ն նէն ի՛ փրկել զմարդիկ.
ապա ի՛ բառնալ զամ՛ մեղս՝ ոչ միայն զնկ-
կզբնականն, այլ և զներգործականս, որք են
արգելք փրկութէ՛ն։

Յաւց. (2) Երկրորդ մնան։ ՚Ա՛խ՝ ի՛ բա-
նից անտի Յովհ. ա՛. 29. * ՚Ահա՛ ա՛ռնո՛ղ գառնն
Ե՛ն՝ որ բառնայ զմեղս աշխարհի՛։ Օ՛ր մեկնեալ
Ա՛ստղայ ըստ Հաստարակ մեկնչ. յայսմ գայրի
ասէ. Ա՛ՆԷ աշխարհի ասի ակնկնական ՀՆդեն, որ
է հաստաքակ ամ՛ աշխարհի։

Յաւց. երկրորդ։ (3) ՔՆ նէն գլխաւորա-
բար ի՛ ջնջել զայն մեղս, որ է բացարձակա-
պէս մեծագոյն, իսկարդ՝ սկզբնական մեղքն
թէպէտ և ըստ սաստկութէ՛ն է փոքրագոյն,
վասնզի է նուազ կամայական, սակայն ըստ
տարածութէ՛ն է մեծագոյն՝ ըստ որում գրաւէ
զամ՛ ազգ մարդկան. ապա։

Պէտ՛ երկրորդ։ Ի՛ լինելն միայն սկզբնա-
կան մեղաց առանց ներգործականաց, զօրութի՛
այժմու վճռոյս գայր ՔՆ. իսկ ի՛ լինելն միայն
ներգործական մեղաց առանց սկզբնականին,
հաւանական է՛ թէ ոչ գայր զօրութի՛ այժմու
վճռոյս։

Յաւց. առաջին մնան։ ՚Ի՛ լինելն միայն
սկզբնական մեղաց առանց ներգործականաց՝
մեայր առաջին և գլխաւորագոյն պատճառն
մարդկութէ՛ն, որպէս արդ ասացաւ. ապա։

Հաստատ։ Յայն սակս նէն ՔՆ, զի զբա-
ժանեալ բնութի՛ն, որ կորուսեալ էր ՀԱդամ,
վերս-

(1) Ինդ՝ պ. 4. Բաղ. (2) Ինդ՝ սա ա՛. այլ ընդդէմ։ (3) Ինդ։

զերծտին ներոգնեցէ, իսկարդ՝ անկախ ի՝ ներ-
գործական մեղաց բռնադեակ բնութեին միայն
սկզբնական մեղաւք կորնաւ, և անկաւ յիրա-
ւանց անտի փառաց, ապա։

Հայց. երկրորդ մասն։ Նախ՝ ի չբինել
սկզբնական մեղաց՝ գլխաւորագոյն պատճառն
մարդեղութեան ոչ մնայ, որպէս և ասացաւ.
իսկարդ՝ ի դադարել սկզբնական և գլխաւոր
վախճանի իրիք գործոցն՝ դադարի գործո-
ղութիւն. ապա։ Երկրորդ՝ Ի՞նչ զօրութիւ այժ-
մու վճռոյս եկն կրական և մահկանացու մարմ-
նով. այլ ի չբինել սկզբնական մեղաց՝ մար-
մինն ոչ բիներ կրական և ոչ մահկանացու, զի
ոչ առ Հռոմ. Հռոմ. Ե. 12. * Ի հնչէ
մերոյ հեղ յանձին մին՝ և ի հեղոյ անաւ
մահ ։ ապա զօրութիւ այժմու վճռոյս, եւն։

Ա ՅՈՒԹԻՒՆ Գ։

Ի վերոյ ընծայութեան մարդեղութեան, կամ ի վերոյ նոյն իսկ անձնաւորական միաւորութենէ, և ի վերոյ պատճառի նորա։

Աքեղ Թուղմա՝ ե. 2։

Պ Ր Ե Կ Ս Ը։

Ընդեռ միաւորեաւ Հոգին մարմնոյն՝ ի բնաւ-
նէն եղե, նէ յանկին։

Որ բնութիւն (1) առնուելոք ասէն փոխանակ
կատարեալ էութեան իրին, որ բացատրի
էական տարմնաւոր, կի՝ փոխանակ վինչեի. բայց
ոչ իմանալով միայն զհատարակ բնութիւն, այլ և
զնզական և զանհատն, որպէս է ի Պետ։
Իսկ միաւորիլն ի բնութեան է այնպէս միաւո-
րիլ, մինչև ի միաւորութեան անտի ծագիլ մի
միայն բնութ, որպէս ի մարմնոյ և ի հոգւոյ,
ի Նիւթոյ և ի կերպէ ծագի մի միայն բնութ։

Այնձն է ի՞մպատիան բնաւորիլն անհատ և անհա-
զարք գոյացութիւնն. իսկ միաւորիլն յանձին,
է միաւորիլ ընդ անձին՝ ոչ կացուցանելով
զայլ անձն բաց ի նմանէ՝ ընդ որում միաւո-
րի. նմին իրի և միաւորութեին եղելոյ յանձին՝
է բնութեցն այնպէս միաւորիլ, մինչև միաւո-
րութեն կամ միաւորմանն եղերիլ ի մի անձն
ենթակայացեալ յերկաքանչիւր ևս բնութե։

Ելստոր (2) ուրացաւ, թէ միաւորութեին
մարդկային և ածային բնութեն ի Քն եղև
յանձին. կամ ի միաւորութեէ անտի ծագե-
ցաւ մի անձն, որ միանգամայն էր Աստ և մարդ.
այլ ասէր՝ թէ Քն է անձն ստեղծական, և
ոսկ մարդ, ընդ որում միաւորեալ էր Բանն
Աստ պատահական կամ բարոյական միաւո-
րութեամբ։ Նեստոր՝ ըստ բնակութեէ, այն է՝ ընդ
որում Բանն Աստ բնակեաց ի նմա իրրեւ ի տա-
ճարի, բայց առանձինն իմն օրինակաւ քան
յայլ արդարս։ Երկրորդ՝ միութիւ կամ համա-
ձայնութիւ կամաց, ընդ որում կամք մարդոյն
միշտ էր համաձայն կամաց Բանին։ Երրորդ՝
ըստ գործողութեէ, որով՝ ասէր՝ մարդն այն
եղև գործի Բանին Աստ։ Չորրորդ՝ ընդ արժա-
նաւորութեէ պատուոյ, ընդ որում պատուէն մա-
տուցեալ արդոյն Աստ մատուցանելոք և որդ-
ոյ մարդոյն՝ ոչ վասն իւր, այլ վն Նորա՝ ընդ
որում միաւորեալն էր։

Ի սուտ սկզբնէ աստի զՀետ գայր, նախ՝
թէ Բանն ոչ մարմնացաւ իսկապէս։ Երկրորդ՝
թէ երկու անձինք են ի Քն. մին ածային,
և միւն մարդկային. և երկու որդիք, մի Աստ,
և միւ՝ մարդոյն։ Երրորդ՝ թէ աննշորհնեալ
կոյսն Աստրամ ոչ է և ոչ իսկ կարէ ասել
մայր Աստ, կամ Աստծին. այլ մայր Քն
միայն, կամ Քառածին։ Չորրորդ՝ թէ յատ-
կութեց երկուց բնութեցն ի Քն չէ հնար
փոփոխ ստորոգիլ զիմեանց. և ընդ այսմ չէ
հնար ասել՝ Աստ է մարդ, մարդն է Աստ. Աստ
ծնաւ, չարչարեցաւ, մեռաւ, եւն։ Օրոց հա-
կառակն ուրեք ուրեք երևեցաւ բանիւք և ևթ
խօսել Նեստորի, այլ իմանալի ընդ հերետիկո-
սական մտաց իւրոց և ընդ եգեալ սկզբանց։

Երկրորդ (3) ի Նախանձ սատկութեան
վառեալ ընդէմ Նեստորի՝ ի ներհականն ծայր
մոլորութեն առ տգիտութեն գլորեցաւ. զի
կամեցեալ զմիութի անձին ի Քն չատագովել
ընդդէմ Նեստորի, եղ ի միչև զմիութեն
բնութեն. և ասաց՝ թէ թէպէտ և յատաջ քան
զմարդեղութեին կամ զմիաւորութեին էին երկու
բնութիք, բայց յետ միաւորութեն ձուլեցան
ի մի, կամ երկոցուն ևս չխոթեալ և խառն-
մամբ, կամ փոխարկմամբ միոյն ընդ մարդկայ-
նոյն յածայինն, և կամ բազադրութեամբ
երկոցուն ևս իրք անկատար մասանց. և այս-
պէս եղանակ ընծայի աշակերտացն Նեստո-
րեայ,

(1) Խ. 2. պ. 1. Բուլ։ (2) Ընդ՝ պ. 6. Բուլ։ (3) Ինո.

քեայ, զորոյ զվեր երթան և ամենք ՚ի Հայոց՝ կարի խիտ նկարագրաբար առնալ զայն բան սքէն Հիմնասի. Որպէս հոգին բնակեան ե տարին է ի տարբ, նոյնպէս ե Ընդ ե տարբ է ի Աստ։ Այլ ասէր Նւտիքէս, թէ Աստ է յերկուց բնութենց, և ոչ յերկուս. և թէ չէ մեզ հաժդայական ըստ մարմնոյն. և թէ ոճութեան չարչարեցաւ, թաղեցաւ, եւն։

Աղղտիսա ճշմարտութեան, որ հիմն է հաստատէն կրօնիս մերոյ, է միջին ՚ի մէջ երկուց ծայրից մոլորութենց. պատսպարէ զգանազանութենէ բնութենց ընդդէմ Նւտիքեայ, և զմիութիւն անձին ընդդէմ Նեստորի։ Այլ

Ասելի է նախ։ (1) Միաւորութեի Բանին մարմնացելոյ ոչ եղև ՚ի բնութենէ, և ըստ այսմ ոճդային և մարդկային բնութին ոչ ձուլեցան ՚ի մի, այլ երկոքին իսկ անշփոթ և անխառն կացին մնացին ամբողջ, միաւորեալ ըստ միում անձին Բանին։

Ի վարդապետութեի հաւատոյ սահմանեալ ընդդէմ Նւտիքեայ ՚ի ժող. Քաղկեդոնի գործ. 1. 4. և 5. ՚ի Կոստանդնուպոլսի 2. կան. 7. և 8. և ՚ի սքին Լեւոն ՚ի հանդիսացեալ տումարի անդ՝ որ առ Փլաւիանոս, ընկալեալ և հաւանեալ ՚ի ժող. Քաղկեդ։ Նէ այսպէս գտանի ըստանալ եկեղեցին ՚ի հանգանակին՝ որ կոչի Հիմնասի. Երդ՝ ի՝ ոչ փոխարկեմք ոճդրելոյն ՚ի տարին, այլ ասեմք տարբերութեան յԱՀ. ասենայն ի՝ ոչ ընդունելոյ գոյացութեան, այլ գոյութեան ասելն։

Յայց ՚ի սքէ գրոց։ Նախ՝ բազում ուրեք սքէ գիրք գնեն զԱՀ Ընդ և մարդ, կամ կրկին լինել ՚ի նմա բնութենէց։ Ի հին կտակարանացս. Քարոզ. ժ. 30. * Ա՛ս է Ընդ գեր... յեա այսորիկ ՚ի յերկրէ երեխայս և ընդ տարբեան չըլնայս։ Լսայ. լ. 6. * Ոճանոյ ծնաս գեզ.... և անուն կոչեցաս նմա.... Ընդ հզոր։ Ընդ խոր. 14. * Ելցուք ասէ Տէր.... զկին ոճ ընդկոյն կոպիտ յերակատոյ. և ասս հիզ եղբեր, և հիզ երկիրպագեն, և ՚ի հիզ ասխ պատերս ընկեն.... զոս են Ընդ և հեր ոչ գիտ։ Արքօ և սոցին նման եղանակօք խոսից յայտնապես բացարի ՚ի նմա ոճդային և մարդկային բնութի, և Ա՛ն Ընդ և մարդ ծանուցանի։ Տես ևս ՚ի պր. 1. նախընթ. վերջ։

Ի նոր կտակարանէն. փիլիպ. ի. 6. * Որ ՚ի կերպարանս Ընդ էր, ոչինչ յոչընչութենէ հոսեցաւ զկերպարանն հոսեցաւ. այլ զանձին ասեայ նոցայ՝ զկերպարանս ծառայի առեալ։ Ընդ կրկին կերպարան կի՛ բնութի, Ընդ և ծառայի, զանազանեալ և ոչ շփոթեալ։ ա. Յովհ. ա. 1. * Որ էրն ՚ի սկզբանէ, զոր լուաք՝ զոր աչօք մերովք էին եղեալ, զոր որ հայեցաք, և ձեռք մեր շօշափեցին ՚ի կերպ Բանին կենաց։ Ընդ քեզ վերստին կրկին զանազանել բնութիք. մի՝ ոճդային, ՚ի կերպ Բանին կենաց. և միւս մարդկային, որոմ ականատես եղեն, և ձեռօք շօշափեցին։

Երկորդ՝ սքէ գիրք ընծայեն Աստ զներհականս, որոց չէ հնար պատշաճել միոմ բնութենէ։ Նախ՝ թէ ծնաւ ՚ի ժամանակի. քայց եղև ՚ի յաւետենից. Միք. ե. 2. * ՚ի քեն (Բեթղեհեմ) ելցէ ինձ ելեալ էքեան Իսրայել. և ելք նորա ՚ի սկզբանէ առաջի աշխարհի (ըստ յոտնկնից)։ Երկորդ թէ մեկնի ՚ի մէնջ. Յովհ. ժդ. քայց միայ ըստ մեզ ՚ի յաւետեան. Ամոթ. իբ։ Երրորդ՝ թէ իշանէ յերկնից, և ջրջև յերկրի. քայց միանգամայն է և յերկինս. Յովհ. գ։ Զորրորդ՝ թէ Հայր մեծ է քան զնա. Յովհ. գ. և սակայն մի է ըստ Հօր. անդ ժ։ Ընդ ամի և այլոց ասացեալ զԱՀ՝ չէ հնար պատշաճել նմա, եթէ չիցէ միանգամայն Ընդ և մարդ։

Ասելի է ևկրդ (2)։ Միաւորութի Բանին Ընդ ըստ մարդկային բնութենէ եղև յանձին Նաեղին, մինչև ՚ի ԱՀ լինել մի միայն անձն Նաեղին, և մի և նոյն որդի Ընդ և որդի մարդոյ։

Ի և այս վարդապետութի հաւատոյ սահմանեալ ընդդէմ Նեստորի ՚ի ժող. Եփեսոս, և հաստատեալ ՚ի ժող. Քաղկեդոնի, զոր և ընդգհանուր եկեղեցին գտանի ՚ի հանգանակս հաւատոյ։ ՚Ի հանգանակին առաքել. Հաւատամ... և ՚ի Յն Ա՛ն որդի նորա միածին ՚ի տէր մեր, որ յղացաւ ՚ի Հոգւոյն սքէ, ծնաւ ՚ի Մարիամայ կուսէն։ ՚Ի հանգանակին Աթիկեայ. Հաւատամ... յՅն ճշմարիտ յՅն ճշմարիտ... համաճոյակից Հօր... որ յոտնից մեր մարդեան և ՚ի մերոյ փրկութենէ եկ յերկինս, և մարմնացաւ Հոգւոյն սքէ ՚ի Մարիամայ կուսէն, և մարդացաւ։ Նէ ՚ի բանս յայտնորիկ գտանի եկեղեցին, թէ մի և նոյն անձն է մի և նոյն որդի Ընդ և մարդոյ։ Նէ վն այսորիկ ՚ի հանգանակին Քաղկեդոնի ասի. Երեսնեան սքէ՝ ոչ ընդունելոյ գոյացութենէ, այլ գոյութենէ անձին ՚ի միում Յն։

(1) Ընդ՝ պ. 1. բաղ. (2) Ընդ՝ պ. 2. բաղ.

Հայց՝ ի սէր գրոց։ Ասա՝ ի սէր գրոց որդին Աւր եղև մարդ՝ ոչ փոխարկմամբ ածուածն ի մարմին, յիմարական լինեալ խորհելն անգամ զայսօրինակ, այլ առնմամբ մարդկութեանն Աւր։ Հայկ. ա. 14. *Ասաւն հարիւն եղե ։ Փիլեպ. բ. 6. *Որ ի հաւասարեալ Աւր էր.... զհաւասարեալ ածուածոյ առեալ։ Գաղատ. գ. 4. *Առաքեաց Աստ զորդին իւր՝ որ եղեալ ի կնոջէ ։ Արդ՝ եթէ որդին Աւր եղև մարդ, ապա ոչ են երկու, որդին Աւր և մարդն. ապա մի և նոյն ֆիզիզապէս և անձնաւորապէս, և ոչ բարոյապէս միայն ըստ կամացն. քանզի բարեկամն որչափ և մտերիմ իցէ, ոչ ասի եղեալ միւս բարեկամն, և կամ այն՝ որ նուաղագոյն սիրով միացեալ ընդ Աւր, ոչ ասի եղեալ Աստ։

Երկրորդ՝ սէր գիրք մի և նոյն Աւրի ընծայեն զյատկութիւն երկուց բնութեանցն ևս՝ ածայեոյն և մարդկայնոյն, որպէս յայտ է յերկրորդ ցուցմունքն՝ որ ի սէր գրոց՝ նախընթացք եղբայրացաւելոյ. ապա է մի անձն ի կրկին բնութ։

Երրորդ՝ նա, որ Հայկ. ի. 51. ասէր. *Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից էջեալ ։ Հայկ. ժդ. 28. *Ասէ ի Հօրէ՝ ես ելի յաշխարհ։ Հայկ. ժ. 30. *Ես և Հայր մի եմ ։ արդ՝ նա, որ զայս ամ ասէր զանձնէ, էր մարդ՝ որ ծնաւ, թլփատեցաւ, ձաղկեցաւ, չարչարեցաւ, և մեռաւ. խնդրդ՝ եթէ կրկին լինէր Աւր, կամ երկու անձինք ի նմա, չէր նմա հնար զայս օրինակ խօսել առանց ստութեան, ապա՝ Հայց. փոքր՝ Պետրանուս Լոմբարդացի՝ զնշանակ զանձն՝ որ խօսի, նմին իրի և զանձն մարդկային՝ եթէ էր ի Աւր, քանզի մարդն էր՝ որ զայս խօսէր, որպէս և առաջաբ. խնդրդ՝ սուտ է թէ Աւր ըստ որում մարդ էզ յերկնից, եւ ի Հօրէ, է մի ընդ Հօր, և որ ի կարգէն. ապա։

Յաստացելոցս աստի ունիս հետևեցուցանել, թէ ամենօրհնեալ Կոյսն իսկապէս՝ տիրապէս՝ և ուղղափառապէս ասի Աստուածին, և ոչ միայն Քրիստոսածին, որպէս գնեք Նեստոր. ոչ զի ծնաւ զաստուածութիւն կամ զսոսկ Աստն, զի ոչ զի ոչ ոք յայդմ ոչ առաջանէ. այլ զի ծնաւ զմարդն՝ որ է Աստ։ Ասէ Պաւլ. Գաղատ. գ. 4. *Առաքեաց Աստ զորդին իւր՝ որ եղեալ ի կնոջէ ։ և Հռոմ. ա. 3. գրէ՝ թէ որդին Աստ եղև *ի զաւակէ Դաւթի ըստ մարմնոյ։ Օգոս սահմանեաց և ժող. Եփեսոսի ընդդէմ Նեստորի. այլև զայս անուն ընծայեցին ամենօրհնեալ Կուսին սէր Հարքն՝ որ յառաջագոյն ժամանակս քան զՆիկեսոսի ժողովն. սէրն Աթանասիոս ի Թուղթն՝ որ առ Եպիսոպիս, սէրն Յուստինոս ի վիճաբանութեանն ընդ Տրիփոնի, սէրն Իրանոս՝ գիրք 3. գլ. 31. Տերտուղիանոս՝ գիրք ի վերայ նախապր. գլ. 13. սէրն Կիմանաս՝ ճառ 4. ընդդէմ Արիանոս. սէրն Կարօզ՝ ճառ 25. ի վերայ մարդկային ծննդեան Քրի, սէրն Կրիգոր Նազիանզ. թուղթ 1. առ Կղեոնիոս, սէրն Հիլարիոս՝ գիրք 9. ի վերայ Երրոր. սէրն Ամբրոսիոս՝ գիրք ի վերայ մարդեղ. գլ. 5. սէրն Հակոբեան՝ ճառ 2. ի Սաւթ. սէրն Հերոնիմոս՝ գիրք ընդդէմ Հեղվիդ. և այլք բազումք։

Խնդրիցես նախ՝ Արդեօք Աւր ե՞ անձն բաղադրեալ։

Պէտք՝ Աւր է անձն բաղադրեալ յերկուց բնութեանց, յածայեոյն և ի մարդկայնոյն։

Յուցանի՝ Ընդն Աւրի թէպետ ըստ որում է յինքեան, և ըստ որում ի յաւիտենից ենթակայական յերրորդ բնութեն, է պարզ ոչ և նոյն իսկ բնութին՝ յորմէ ոչ զանազանի իրապես. բայց կերպապես ըստ որում է ի Աւր, ոչ միայն եզերէ զածայեին բնութեին, այլ և զմարդկայինն, և յերկոսին ի նոսա միաւորեալս ենթակայանայ. ապա է ի Աւր բաղադրեալ ի նոցանէ։ Ապեւս. յայտ է։ Օի այն ասի բաղադրեալ՝ որ բաղկանայ ի բազմից իրապես զանազանելոց և միաւորելոց, որոց հաղորդէ զգոյ։

Խնդրիցես երկրորդ՝ Արդեօք միաւորութեի ածայեին և մարդկայեին բնութեի իցէ արարչագործեալ ինչ։ Կամ՝ թէ արդեօք գոյանի կերպական յօդ միջին ի մէջ երկոցուն։

Պէտք՝ Ընդ ինչ գոյացական եզանակ իրբև յօդ միջին կերպապես միաւորիչ մարդկային բնութեի ըստ Բանին. մինչև ոչ գոյանիլ այլ ինչ կերպական միաւորութեի զանազանեալ ի ծայրիցն, բաց յառնչութեի անտի՝ որ զհետ գայ կրաւորական փոխոխուն մարդկային բնութեանն անտի միաւորչին։

Յուցանի՝ Ընդ Բանն միաւորի ընդ մարդկութեան, որով եզերէ զայն և ենթակայանայ. խնդրդ՝ Բանն իւրև՝ կամ միայն անձնաւորութեն, ի բաց տարեալ զամ յօդ կերպական, եզերէ և ենթակայացուցանէ զմարդկային բնութեն, ապա։ Ասծ. յայտ է, վասն

զրկի Աստուծոյ ի մարդկութենէ ի եղանակի եղելոց լսման, որ ընդ զանգի ստեղծական ենթակայութենէ. և ոչ այլ ինչ է նոյն իսկ միաւորին ի մարդկութեան, բայց եթէ եղելոյ զայն։ Այս. փոքր։ Աստն չէ ինչ նուազ մեծութ և անսահման ներգործութի՝ի բան եղեր մարդկային բնութեան, քան՝ի բան արտադրիչ սկզբան. իսկարդ՝ ի լինելոյն մեծութ և անսահման ներգործուն՝ի բան արտադրիչ սկզբան՝ գործողին արտադրիչ իրաց առ արտաքս ոչ է իրական ինչ զանազանեալ յարտադրիչ զօրութենէ, այլ առնելութի միացօղ՝ զօրութ անցանօղ, որ նոյնանայ ընդ նոյն իսկ զօրութենէ. ապա ի նմին օրինակի գործողութին եղելոյ ոչ է ստեղծական ինչ զանազանեալ՝ի զօրութ եղելոյ կամ յանձնառուրեէ նր։

ԳԼՒԽ. Ը։

Ի վերոյ բերեալսն ի ֆիլիֆեանն պատճառի հատրեղութիւն։

Բարոյական պատճառ կոչեմք զպատճառն արդիւնական։ Արդիւնքն առնել լինի կամ՝ի վերացնուլն՝ և է իրաւունք առ վարձս, և կամ՝ի թանձրացեալն՝ և է գործ արժանի վարձուց կի՝ հատուցման։ Արկնակի մարթի զանազանել, ըստ արժանեաց, և ըստ պատշաճի։ Արդիւնքն ի արժանեաց է այն, որ ունի զարժանաւորութիւն կամ զհամեմատութիւն ընդ իւրում վարձուցն, նմին իրի և է՝ի նմին կարգի ընդ նմա, և վերաբերի գէթ՝ի տրամաբանական արդարութիւն. ի այսմ շնորհն հիմանն զարդիւնս ի արժանեաց վասաց, ըստ այնմ բանի Առաք. ի. Տիմ. գ. 8։ *Աչառհեաթ յոյ ձայ նոյ ասբարթութիւնէ պատիւ ‖. ևն։ Արդիւնքն ի պատշաճի է այն, որ ոչ ունի զհատասարութիւն համեմատութիւն ի վարձուցն, այլ է՝ի ատարին կարգի, բայց է պատշաճականութիւն ինչ, վայելչութիւն կամ համեմատութի, զի տացին այնպիսի վարձք։

Անարթ է կրկնակի առնուլ զպատշաճականութիւնն. մի՝ ըստ որում հիմնի՝ի սոսկ ո՛զորմութիւն Աստ առանց ինչ իրաւանց կամ ազարտուց՝ի կողմանէ գործոյն. երկրորդ՝ փոխանակ պատշաճականութենէն՝ որ հիմնի՝ի բարեկամութենէ և՝ի գործն շնորհաց յառաջ և կալ՝ի բարեկամէն. քանզի բարեկամութիւն գոլով կարողական մնան արդարութենէ՝ հիմնէ զպարտս ինչ թէպետ և ոչ զանձուկ որպէս զարդիւնս ի արժանեաց. և զայս արդիւնս ի պատշաճի ըստ երկրորդ նշանակին առնել իմանամք զօրէն հասարակ, յորժամ զրոյց լինի՝ի վ՛ արդեանցն ըստ պատշաճի։ Արանզի արդիւնքն ի պատշաճի ըստ առաջնոյն լայնարար միայն և անյատկապէս կարէ ասիլ արդիւնք։ Օսյս ամ յառաջ ծանուցեալ, զրոյց ճոխագոյնս խօսեցաք՝ի ճառն՝ի վ՛ի շնորհ. վեճ. վերջին՝

Ածդրիցես նախ։ Արդեօք Աստ արդիւնաւորեցաւ և կի՛ կարօղ եղև արդիւնաւորիլ զիւր մարդեղութիւն։

Պիեմ։ (1) Աստ ոչ արդիւնաւորեցաւ, և ոչ իսկ բացարձակապէս կարօղ եղև արդիւնաւորիլ եթէ ի արժանեաց, և եթէ ըստ պատշաճի՝ զիւր մարդեղութիւն։

Հնուց։ Ակիզն արդեանց ոչ անկանի, և ոչ իսկ բացարձակապէս կարօղ է անկանիլ ի արդեամբք։ Այսպէս ընդունին առ հասարակ ածաբանք առ՝ի սիյն Հռոմայէ աստ և ա. ի. խ. 114. պ. 9. բոլ. և խ. 29.՝ի վերայ ճշմ. պ. 6. և զայս յայտնի ցուցանէ բանն։ Արանզի արդիւնքն է արարչական պատճառ վարձուց, ի որում առնէ զմարդն արժանի վարձուց, և բաղդատի առ վարձն՝ իբրև միջնորդ առ վախճան, և իբրև ճանապարհ առ եզը, նմին իրի և նախագոյակ քան զվարձան։ Արդ՝ եթէ սկիզբն արդեանց պատճառեալ լինէր յարդեանց կամ անկանէր ի արդեամբք, նոյնն լինէր պատճառ արարչական և գործ՝ի նմին սեռի, նոյնն յառաջագոյն և յետնագոյն գոյացեալ քան զինքն, յառաջագոյն ի որում պատճառ, և յետնագոյն ի որում պատճառեալ, որք են հակառակք։ Իսկարդ՝ մարդեղութիւնն կամ անձն Արանին հաղորդեալ մարդկութեանն է արարչական և կերպական սկիզբն համօրէն արդեանցն Աստ։ Արարչական, վասն չէ հնար իմանալ զգործողութիւն ինչ Աստ՝ բայց եթէ ի որում յառաջ նկալ զնոյնիսկ իրբև յարարչական սկզբնէ ի որում որ, զի առնելութիւնքն են ենթադրելոց, և յառաջագոյն է գոյն քան զգործելն։ Կերպական, վասն ամ յարգ այնց գործողութենց է յանձային անձնէ, իրբև՝ի սկզբնէ՝ որ կերպակս յարգոյ առնէ զնոսին, և ոչ բանից

կարդ

(1) Առ՝ խ. 8. պ. 11. բոլ։

կարգ է ասել, արժանաւորէ ։ Արդ՝ եթէ գործ ինչ Աստուծով յառաջեալ կամ ըզնետ եկեալ նորին մարդեղութեանն պատճառէր զայն կամ արդիւնաւորեր, ըզնետ գայր նախ՝ այնմ արդեանց լինել պատճառ և գործ՝ ի նմին սեռի արարչական պատճառի ։ Լինիլ լինել պատճառ իւր, զի լիներ պատճառ իւրում կերպական սկզբան ։ Եւ երրորդ՝ ըստ նմին օրինակի և մարդեղութիւն լիներ միամանաման պատճառ և գործ, սկիզբն և սկզբնաւորեալ, յաւաղագոյն և յետագոյն քան զինքն, որք են հակառակն ։

Աստուած նախ ։ Հակառական է թէ որ արդէն է, այլ ինչ շարժեսցէ զնա ի լինել, իսկարդ՝ յորժամ արդիւնքն Աստուծոյ են առանց ինչ կամ հանդերձեալ, է արդէն մարդեղութիւն առանց ինչ կամ հանդերձեալ, ոչ միայն ի կարգի դիմողութեան կամ դիտաւորութեան, այլ և ի կապի գործադրութեան, մինչ ըզ որում գնալի յիրում է սկիզբն և պատճառ արդեանց, ապա ։

Աստուած երկրորդ ։ Յառաջագոյն վճռեցաւ մարդեղութիւն ևս և ըստ գործադրութեան, քան զվճռելն նմին իւրի և քան ըզյաւուրսն լինելն հանդերձեալ արդեանց նորա, ապա հակառական է, թէ հնար եղև արդեանցն շարժել զնա ի վճռել զմարդեղութիւն ։ Յուց առաւարկ ։ Արդէս յառաջագոյն է գոլն քան զգործելն, նոյնպէս և յառաջագոյն է վճռելն զգոլ Աստուծոյ, քան վճռելն զգործել նորա ։ Իսկարդ՝ Աստուած ունի զգոլ մարդեղութիւն, ապա ։

Ինդրիցես երկրորդ ։ Արդեօք Աստուած արդիւնաւորեցաւ զպարագայս իւրոյ մարդեղութեան ։

Պնեմ նախ ։ Աստուած ոչ արդիւնաւորեցաւ զայն պարագայս իւրոյ մարդեղութիւն, եթէ ընդհանրեցաւ և եթէ զուգընթացաւ, որք կամ յիմիք սեռի են պատճառ կամ սկիզբն գոյացուած մարդեղութեան ըստ որում ի գործ եդեալ, և կամ հարկաւ զուգընթաց լինին նմա ։

Ցայտ է յայտագիտից. նախ՝ զի ղորբրինակ արդիւնքն Աստուծոյ ենթադրեն զմարդեղութիւն նորա իրրև զսկիզբն իւրեանց, և ըստ այսմ ոչ կարեն ազդիւնաւորիլ զայն, նոյնպէս ենթադրեն և զայն պարագայս, որք են պատճառ կամ սկիզբն մարդեղութեան նորա, կամ այնմ հարկաւ զուգընթաց լինին, և առանց նոցա աչ լինէր, ապա ։

(1) Տես՝ ի. 2. գ. 11. ծնել։

Արկրորդ՝ չէ հնար Աստուծոյ անվրէպ նախատեսանել զարդիւնս Աստուծոյ ապագայ, քանզ եթէ նախատեսանել զԱստուծոյ ապագայ և գոյատեւ յիմիք տարբերութեան ժամանակի. ապա և յետ նախատեսանելոյ զնոսին, յորոց և ընդ որոց ունի հարկաւ զգոլ, որք և յայնսակս վճռ գոլոյն իրրև սկիզբն արդեանց՝ ոչ կարեն անկանել ընդ արդեամբք ։

Յայտնեալ ունիս իմաստասիրել, թէ Աստուծոյ ոչ արդիւնաւորեցաւ յղանալ ի Հոգւոյն սիրոյ, ծնանել ի Մարիամայ սքանչելն, յազգէն Դաւթեայ, յայսմ ինչ տեղւոջ, յայսմ ինչ ժամանակի, և այսպիսի ինչ եղանակաւ. զի այս ամ կարեն սկզբունք մարդեղութեան, և կարապարագայք հարկաւ զուգընթացք նմա ի գործադրութեան ։

Պնեմ երկրորդ ։ Աստուած արդիւնաւորեցաւ զպարագայս իւրոյ մարդեղութեան ոչ միայն զկենսորդս, այլ և զզուգընթացս, որք ոչ ազգեն ի գոլ նորա, և ոչ հարկաւ զուգընթաց լինին նմա. զի որովհետև չեն պատճառ կարեն սկիզբն արդեանց, և ոչ ի նոցանէ կամեալ կան արդիւնքն Աստուծոյ, ընդ ինչ պատճառ ոչ արդիւնաւորելոյ զայնս, որովհետև արդիւնաւորեցաւ Աստուած զայն ամ, որ ըստ պատշաճի կարէ ունել զգան վարձուց, զի այս յատուկ առաւելութիւն. զպատիւ և զփառս նմին ։

Ընդհ աստ իմաստասիրել, թէ Աստուծոյ ի յառաջագոյնս արդիւնսն Աստուծոյ ընդ վճռեաց, և ըստ այսմ Աստուած արդիւնաւորեցաւ զմարգարէիցն կանխագուշակութիւն որ վճռ իւր, զաւետումն ի ձեռն հրեշտակին, զերգս միաբանութեան հրեշտակաց, զհովիւաց և զմոգուց երկրպագութիւն, զերեսումն աստղ, զփախուստն Յոգիպտոս, զիջմն և զենամ ամենսրհնեալ կուսին Աստուծոյ և սիրոյն Յովսեփայ, զլինելն դաստատ աշխարհի, և կարգիչ Աստուծոյ. մինչ այս ամ կամ զկետ գան մարդեղութեանն Աստուծոյ, և կամ ոչ հարկաւ զուգընթաց լինին նմա, և ոչ ազգեն ի գոլ նմ ։

Ինդրիցես երրորդ ։ Արդեօք սքանչ հինգ կատարածոց արդիւնաւորեցաւն զմարդեղութիւնն ։

Պնեմ ։ (1) Այս հինգ կատարածոց ոչ արդիւնաւորեցան, և ոչ կարող եղեն արդիւնաւորիլ ըստ արժանաւոյ զմարդեղութիւնն, և ոչ զնելոյին պարագայս նմ. մի՝ զի ամ արդիւնք մարդոյ են անմիջապէս ի ընդհանուր

արդեզրութեանէ, նոքին իրի և ոչ կարէ հաւասարիլ ըստ յարգի ըլ անձնաւորական միաւորուն, որ գոլով ի գոլ անձնաւորական՝ է ի գերագոյն կարգի քան զարդիւնս մարդկան. և երկրորդ՝ զի արմատական սկիզբն համօրէն արդեանցն մարդկան է մարդեղութիւնն. արդ՝ սկիզբն արդեանց՝ որպէս և ասացաւ՝ ոչ անկանի ընդ արդեամբք,

Այս յետին պատճառս երևի ցուցանել, թէ և ոչ իակ որ ձշդիւ առեալ ըստ պատշաճի արդեամբք արդիւնաւորեցան զմարդեղութիւնն. մի կայ միայ՝ թէ արդիւնաւորեցան զայն միայն ըստ պատշաճի լայնաբար առեալ փոխանակ ընդունելութեան մարդեղութեան ի գործ դնելոյ յաձայնին բարուէն։ Այսս սակս և ի սէ գիրս մարդեղութիւն կոչի գործք աղօրմութեան Տիտ. Ղ. Ղուկ. ա. և այլուր։

Խնդրիցես չորրորդ։ Ո՞ր եղև փիլիգական պատճառ մարդեղութեան։

Պէտք։ Խոլոր Հրրորդութիւնն գործեաց զմարդեղութիւնն։ *Նշանակի ի սէ գիրս՝ Կատաղ. ղ. 4. * Ա՛սա՛եայ Ը՛ վկայէն էս՝ որ եղեն ի նոսէ՛ն։ ահա Հոյր։ Փիլիպ. բ. 7. * Օգնեա ոտանեացդ՝ վէրպատանս ծառայէ ասել ։ ահա Որդի։ Մատթ. ա. 20. * Պատանէ՛ որ ի նմայն ծնեալ է՝ ի Հոգւոյն սէ՛ն է։ և ահա Հոգին սէ՛. ապա։

Յուզ. բանիւ։ Ո՞ր որ առ արտաքս գործք Ը՛ն են հասարակ բոլոր Հրրորդութեան. ապա։ Յուզ. առաջարկ։ Ը՛ն գործէ առ արտաքս ամենակարողութիւն. իսկարդ՝ ամենակարողութիւնն է հասարակ երից անձանցն ոչինչ ընդհատ յէութենէն. ապա ոչ կարէ մի անձն գործել առ արտաքս, առանց գործելոյ և միւսոցն, ուստի և գործք Ը՛ն առ արտաքս՝ բոլոր Հրրորդութեանն են հասարակ։ Այս վկի զՀետ գայ Արդւոյն կրկնակի բաղդատիլ առ մարդեղութիւնն, արարողապէս՝ ամենակարողութենէն, և ձեղրողապէս՝ ենթակայութենէն. իսկ Հոգւոյն սէ՛ն արարողապէս միայն։

Վ.ԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. Գ։

Ի վե՛ռ ասացաւ, և ի վե՛ռ առնի և առեալ բնութիւնէ։

ՍԷՆ Թուղմա՝ կ. 3. 4. և 5։

Պ Ր Ը Կ. Ը։

Դ. վերայ ասացո՛ւ անդին։

Խնդրիցես նախ։ Ընդհանր սեփական է ձայնին անձին եղերիլ զտարբն բնաւ։

Պնեմ։ (1) Ընդհակ սեփական է ձայնին անձին եղերիլ զտարբն բնաւթի, մինչև հաստատուն լինել այսմ՝ ամ արարչագործելոյ կամ արարչագործելի անձնաւորութեան։

Յուզ։ (2) Ընդ հնար սահմանաւոր անձնաւորութեան եղերիլ՝ բայց եթէ զնիր բնաւթի, իսկ արդ՝ ամ անձնաւորութիւն արարչագործելոյ կի՛ արարչագործելի է սահմանաւոր. ապա։ Այսս է փոքր։ Յուզ. մեծ։ Սահմանաւոր անձնաւորութիւն ունի զնիր կոպար և զտեսակ ի՛ բնաւթի անտի՛ որոյ է լրումն և եզը. մինչև ենթակայութի՛ օրինակ իմն ձիոյն, ոչ զանազանիլ յենթակայութէ մարդոյն, բայց եթէ՝ զի այն է ձիոյ, և այս մարդոյ. ապա չէ հնար նմա փոխանակել զտեղի այլոյ ենթակայութի՛, և ոչ եղերել՝ բայց եթէ զնիր բնաւթի։ Անաւարկ. է հաւաստի. զի որովհետև ենթակայութիւն է եղանակ և եզը բնաւթի, ոչ տայ զտեսակ բնաւ, այլ ենթադրէ զայն, և՝ի նմանէ տեսակաւորի. ոչ բոլորն, որ է եզը և լրումն մասանց, ի նոցանէ կոպարաւորի և տեսակաւորի։ Այսս է և հետև. զի վ՛ն ընդունելոյն ենթակայութէ զտեսակ ի բնաւէ, և՛ն լինելոյն յայս ինչ տեսակի՛ զի եղերէ զայս ինչ բնաւի, հակասական է՝ զի ինալով նոյն՝ եղերնոցէ զայլ բնաւի. ապա թէ ոչ՝ լիներ նոյն՝ որպես ենթադրի, և ոչ լիներ նոյն՝ վ՛ղի լիներ յայլ ինչ բնաւթի և տեսակի. որպես հակասական է բոլորին գտանիլ և հաղորդիլ արտաքոյ քան զնիր մասունս, վ՛ղի՝ ի նոցանէ տեսակաւորի, ձագէ, և կոպարաւորի։

Այլ ոչ է այսպէս ձայնին ենթակայութիւնն, որ բանիւ անսահմանութէն ոչ փակի ընդ սեռիւ կամ ընդ տեսակաւ ինչ. վ՛ղ ան բնաւ-

(1) Ա՛սա՛ կ. 3. պ. 1. սա 2։ (2) Ընդ։

քեռութիւն ածային փակէ կերպակս գերազանցապար զամ կարելի բնութեց զկատարելութիւնս, նոյնպէս և ենթակայութիւն ածային եզերելով զանսահման բնութիւն փակէ կերպակս գերազանցութեար զամ կարելի ենթակայութեց զջորութիւնս, և յայն սակս կարող է եզերել զամ բնութիւնս։

Խնդրիցես երկրորդ։ Ընդեօք Աստ առնչական՝ եթէ բացարձակ ենթակայութ եզերէ անշնդհիջապէս զմարդկային բնութիւն։

Պէտ՝ (1) Կերպական բան եզերելոյ զմարդկային բնութիւն է առնչական ենթակայութիւնս, կամ՝ Ասան եզերեաց զմարդկային բնութիւն կերպակս և Ի մերձաւոր սեփական անձնաւորութիւ իւրով կամ առնչական ենթակայութիւն, որով կացուցանի Ի բան անձին զանազանեալ Ի Հօրէ և Ի Հոգւոյն սրբ, և ոչ բացարձակ և հատարակ ենթակայութեամբն։

Յուցանի։ Եթէ Ասան եզերէր զմարդկային բնութիւն կերպակս և Ի մերձաւոր հատարակ և բացարձակ ենթակայութիւ, Հայր և Հոգին լինէին մարմնացեալ՝ ոչինչ ընդհատ քան զԱրքին. իսկարդ՝ հետևութիւնս է սուտ. ապա և առաջարկ։ Յուց. հետևող։ Որ ինչ միանգամ պատշաճի ումեք անձին Յորդորդուեն բանիւ բացարձակ և հատարակ ինչ ստորոգելոյ, պատշաճի բոլոր Յորդորդութիւնն. որպէս վեզը արարչագործութիւն, պահպանութիւն, կառավարութիւն, նա զի և նոյն իսկ միաւորիչ առնելութիւն մարդկութեան՝ պատշաճին միամ անձին բանիւ ամենակարողութեն, պատշաճին ամենեցուն. ապա։

Խնդրիցես երրորդ։ Ընդեօք եզեւ պատշաճագոյն մարմնանալ Աստոյ՝ քան Հօր և կամ Հոգւոյն սրբ։

Պէտ՝ (2) այո։ Զի որպէս Ասանիւ եզեւ ամ ինչ, նոյնպէս և պատշաճ էր Հանրիւն նորոգիլ ամին, քանզի արհեստաւորն կերպիւ արհեստին՝ զոր ունի Ի մտի, որով հատուցանէ զարհեստակերտուածն, վերստին նորոգէ զայն, եթէ խանգարեսցի ինչ։ Այս պատճառ է և սրբն Գրգոռիոսի ճառ 17. Ի Յովհ։ Յորդորդ՝ քանզի պատշաճէր, զի նովաւ՝ որ է բնական Որդի Ամ, լինիցի որդեգիր Ամ։ Յորդորդ՝ զի մարդն՝ որ անկարդ տենչանօք գիտութեան մեղուցեալ և կորուսեալ էր, նովաւ՝ որում ընծայի խմաստութիւնն, նորոգեսցի։

Խրճես։ Կարողութիւնն արարչագործելոյ ընծայի Հօր։ իսկարդ՝ գործ մարդեղութեն է վերստին արարչագործութի ինչ աշխարհի. ապա յաւէտ պատշաճ էր մարմնանալ Հօր քան Որդւոյ։

Պէտ՝ (3) Եթէ առաջին արարչագործութիւնն եզեւ Ի կարողութէ Ամ Հօր Ասանիւն, ուստի և վերստին արարչագործութիւնն պարտ էր լինել Ասանիւն Ի կարողութէ Ամ Հօր՝ առ Ի համեմատութի վերստին արարչագործութեն ընդ արարչագործութիւնն։

Պ Ր Ե Կ Ր Ն

Ի Վերոյ առաքէ Քեռեքէ։

Նդրիցես նախ։ Ընդեօք պատշաճագոյն եզեւ առնուլ Ասանին զմարդկային բնութի քան զայլ ո և իցէ բնութի

Պէտ՝ (4) այո։

Յուց։ (5) Օգայս առաւելագոյն պատշաճականութի Ի մարդկային բնութի մարթ է զմտաւ ածել ըստ երկուց, այս է՝ ըստ արժանաւորութի, և ըստ հարկաւորութի. ըստ արժանաւորութի, զի գոլով բանական և խմացական, բնաւորեալ է ձգիլ ըստ իրաց ինչ Ի նոյն իսկ Ի Ասան գործողութէ իւրով, ըստ խմանալով և սիրելով զնա. ըստ հարկաւորութեն, զի անկանելոյն սկզբնական մեղաց ոչեստ ունէր նորոգութեն. իսկարդ երկրորդն օգտա միանգամայն միայն մարդկային բնութի պատշաճին. ապա։ Յուց. փոքր։ Հանրան արարածս չկոչ պատշաճականութի արժանաւորութեն, և Ի բնութի հրեշտակաց պատշաճականութի նախագրեալ հարկաւորութեն. ապա։ Յուց. երկրորդ մասն առաջարկ. քանզի առաջինն յայտ է։ Այսպէս զի բովանդակ բնութի հրեշտակաց ոչ անկաւ, ոչ մարդկան։ Յորդորդ՝ զի անկաւ զանկումն անկանգնելի ոչ բացարձակապէս, այլ ըստ պատշաճ եղանակի նախանձանութեն Ամ, ոչ ասացաք Ի

(1) Ամ՝ պ. 2. Ե 4. Քոլ։ (2) Աստ՝ Ե. 3. պ. 8. Քոլ։ (3) Ամ՝ ա. 2։
(4) Աստ՝ Ե. 4. պ. 1. Քոլ։ (5) Ամ։

'ի ճառն 'ի վե՛ր հրեշտակաց։ Արդարդ զի անկա՛ իւր կամ՛ք, իսկ բնութի՛ւն մարդկան օտա՛րին կամ՛ք. ուստի սա նո՛ւազ քան զնա է անարժան ողորմութե՛ան. ապա։

Նայց այդ՝ տգէտ են պատշաճականութի՛ւք եղեալ իրին, և ոչ առնելի իրին, ոմ տգէտքէն ասացաք պլուր. քանզի վերջին և իսկագոյն պատճառ այսր անօրէնութե՛ն են անբանին դատաստանքն Ա՛Յ. զի կարօղ էր, ոմ արգունիւք ասել, առնուլ զերեշտակային բնութի՛ւն, և ազատել, և եթէ կամեցեալ էր, ոչ պա՛կաս լինէին պատշաճողութի՛ւքն։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք բացարձա՛կապէս խօսելով զինչ և իցէ լցացեալ բնութի՛ւն՝ ևս և անբանիցն և հրեշտակաց, կարէ՞ր ա՛ռեալ լինել 'ի Յանէն։

Պէտ՛, այո՛։ Այս հրեշտակաց մասին, զորմէ յաւէտ է դժուարութի՛ւն, է յայտնապէս սիյն Թէոփիլոյի աստ պ. 3։

Չոյց։ Այսիսկ առումն չէ հակառական՝ ոչ 'ի կողմանէ ՚ածային անձին, որոյ եղերիչ զօրութի՛ւն է անսահման. և ոչ 'ի կողմանէ ստեղծական բնութի՛ւն, որ վե՛ր զանազանելոյն յինեմակայութի՛ւ իւրմէ, ևս և 'ի հրեշտակս, կարօղ է պակասիլ անտի յորժամ ունի, կա՛մ խափանիլ մնչլև է ստացեալ, և գրաւիլ յածայնոյն։ Այլ չէ իսկ հակառական 'ի կողմանէ անարգուե՛ զինչ և իցէ բնութի՛ւն. քանզի ոմ ասե Գրիգոր Նիւս. 'ի կոչ. ընծայ. գլ. 27. Անօրինակ փոքուց են ամ՝ ոքոմծ՝ յԱ՛Յ։ Նմին խրի և Տերտուղիանոս՝ գիւք 'ի վե՛ր մարմնոյն Քրի գլ. 4. ուսուցանէ, թէ Յանն Ա՛Ծ կարօղ էր յայտնի լինել յերկնից կամ 'ի խոզ, եթէ կամեր. զի այս է միայն անդէպ և անվայել Ա՛Յ, եթէ ըստ մտաց մերոց դատեսցուք զՆ՛Ծ, բայց ոչ ըստ իսկութի՛ւն իրին. ապաքէն առանց հաւատոց անվայել դատեալք ՚ածային մե՛ծվայելչութի՛ւնն առնուլ զմարմին մե՛ր, խոշտանգել, զծաղր նախատանաց յերևոս ընդունել, մեռանել, և որ 'ի կարգին. բայց իսկապէս չէ անվայել։

Եւ այնքա՛ն ներգործութի՛ւք Յանն էառ զանբան և զանշղագ բնութի՛ւն, յորժամ յերկնքօրհնեալ մնչևն եկաց միաւորեալ անձնաւորապէս ընդ դիոյն, հաղորդեալ նմա զիւր անձնաւորութի՛ւնն, ոչ ընդ բանիւ՛ անձնաւորութի՛ւն, այլ ընդ բանիւ՛ ենթակայութի՛ւն՝ որ փոխան կացուցաւ՝ ոչ անձին, այլ ենթադրելոյ. վասն անքան ստեղծուածն անընդունակ է յաստանուածութի՛ւն անձին։

Նայց գեղեցիկ զկնի՛ցանէ Լայետանոս, թէ թէոփիլ և Ա՛Ծ առանց ինչ անպատուհասուն իւրումն մե՛ծվայելչութի՛ւն կարօղ է առնուլ և զգեստին անարգ ստեղծուածն, բայց անկոհմնելի՛ լինէր իմանալ 'ի մտանաւորս՝ վասն վտանգի տկարութի՛ւն մերոյ։

Արդ՝ յորժամ այն (Թէոփիլոս՝ կ. 7. 'ի վե՛ կարօղ. պ. 4. և ևս՝ 4. ընդդ. հնե՛ն. գլ. 55. և այլուր՝ ասէ, թէ ենեմադրեալն 'ի հրեշտակս ոչ զանազանի 'ի բնութի՛ւ, ոչ խօսի 'ի մի՛ ենեմադրելոյն կերպապէս առնալ փոխանակ եղեր՝ որ լցացուցանէ զբնութի՛ւն, այլ 'ի վե՛ ենեմադրելոյն արմատապէս առնալ փոխանակ նոյն իսկ անհատի բնութի՛ւն. զի որ՝ լինելով կերպական ենեմադրեալն առնէ զբնութի՛ւն եղականն և անհատ՝ որդական, ծագի՛ ոչ 'ի տեսակացուցիչ՝ այլ յանհատացուցիչ սկզբանց բնութի՛ւն. և քանզի յանհրեմական գոյացութեան ըստ սիյն Թէոփիլոյի նոյն է սկիզբն տեսակացուցիչ և անհատացուցիչ, արմատական ենթադրեալն 'ի նա կա՛մ անհատն ոչ զանազանի 'ի բնութի՛ւն, որ ոչ է այսպէս 'ի նրեմականգոյացութե՛ան, յորս տեսակացուցիչ սկիզբն այլ է յանհատացուցիչ սկզբնէ, քանզի է 'ի նա նրեմն նշանակեալ քանակութի՛ւն։ Եւ թէ այս իցէ միաք սիյն Թէոփիլոյի 'ի վերոյիշ. տեղս, յայտ է 'ի նոյն իսկ 'ի նախայիշ. տեղ. ընդդ. հնե՛ն. ուր ասէ։ Պատշաճագոյն եա՛ եղե՛ առնուլ վերբեալին բնաւորե՛ն ան զերեշ՛ պոյկինն, վեռ՛ 'ի մարդն այլ է բնաւորի՛, և այլ անձն, որ՝ վերնեալ եալ ե՛ է նմանոյ և 'ի կերպե՛. բայց ոչ 'ի հրեշտակս, վեռ՛ է անձնաւորեալ։ Այսպէս եթէ խնդայր, թէ կերպական ենեմադրեալն ոչ իրիք իրօք զանազանի 'ի բնութի՛ 'ի հրեշտակս, ոչ ասէր՝ թէ պատշաճագոյն ևս եղև առնուլ զմարդկային բնութի՛ն քան զհրեշտակայինն, այլ թէ առնուլ զհրեշտակայինն է ամենևին անկարելի՛, ոմ յայտ լինի 'ի խնդրոյդ՝ որ զնի՛ սպդ՝ քանզի ասէ միաւմն լինել պատշաճագոյն, զերկոսին իսկ դատէ կարելի՛, ոմ բացայայտ ասէ աստ պ. 3։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք կարօղ էր Յանն առնուլ զբնութի՛ն՝ որ եղերեալ իւր սեփական ենեմակայութի՛ւ, պահելով զայն։

Պէտ՛, ոչ։

Յուցանի։ Հակասական է նոյն բնաւթեան միանգամայն ենթակայանալ յայլում ենթադրելում՝ և ոչ ենթակայանալ յայլում ենթադրելում, եզերիլ յինքեան՝ և ոչ յինքեան, այլ յայլում. խակարդ՝ եթէ ստեղծական բնաւթին՝ պահելով զնւր անձնաւորութին՝ առեալ լինէր ՚ի Յանէն, ենթակայանայր միանգամայն յայլում ենթադրելում՝ և ոչ ենթակայանայր, եզերեր միանգամայն յինքեան՝ և ոչ յինքեան, այլ յայլում. ապա։ Անծ. յայտ է։ Յուց. փոքր։ Ենթակայանայր յայլում ենթադրելում՝ ՚ի Յանն, և ՚ի նմա եզերեալ լինէր, ոչ ենթադրի. և ոչ ենթակայանայր և ոչ եզերեալ լինէր, ոչ ցուցանի. վասնզի յէութիէ սեփական ենթակայութիէ ե առնել ինքնին և ՚ի ներքուստ զբնաւթին ենթակայացնել, ոչ զնմ՚րդ և իցէ (զի այս պատշաճի և օտարին ենթակայութիէ,) այլ յինքեան, ՚ի կայացեալ և եզերեալ յինքեան, և ոչ յայլում, ոչ միայն իբր յինքեակայում (քանզի զայս ունի գոյացութին էապէս՝ ըստ որում զանազանի ՚ի պատահմանէ,) այլ և յայլում իբր յենթադրելում. ապա։

Պ Ր Ե Կ. Գ։

՚Ի վերայ տեսլ բնաւթեան։

Պտսելի է նախ ընդհանրապէս։ Յանն էառ անձնաւորապէս զնմ մասունս՝ որ վերաբերին յամբողջութի և ՚ի կատարելութի մարդկութ, եթէ կերպաւորեսցին բոլորին կենօք, և եթէ ոչ։

Յուց։ Ըստ ուղղափառ հաւատոց՝ զոր բազում ուրեք աւանդեն սքէ դիրք, զոր ժողովք և սքէ Հայր միաբան հաստատուն, զոր և ուՆի, պատապարէ, և երգէ ընդհանուր և համաստիւռ մայր եկեղեցի, Յն է ճշմարիտ, ամբողջ, և կատարեալ մարդ. ապա էառ անձնաւորապէս զճշմարիտ, զկատարեալ, և զամբողջ մարդկութիւն, և ոչ զյապառնալ, զպակասաւոր, և զանկատար։ Յայտ Հանրական դրութէ յառաջ բղխեն հետադարձ՝ ՚ից՝

Պսելի է երկրորդ։ (1) Յանն անձնաւորապէս էառ զճշմարիտ մարմին, և ոչ զառաջք կամ զտոհմերական։

Ի՚ ի հաւատոց՝ սահմանեալ ՚ի ժողովն Նիկիոյ, Կիւենսոի, Կոստանդնուպօլսոյ, Քաղկեդոնի, և որոց ՚ի կարգին, ընդդէմ Անքկիովնեանց և Անխիքեցւոց, որք ընծայէին Յնի զառաջք մարմին։ Յայտ է և ՚ի սքէ գրոց։ Յովհ. ա. 14. * Բանն մարմին եղեւ ։ Յն յետ յարութէն իւրոյ կամեցեալ ցուցանել աշակերտացն զճշմարտութէն մարմնոյ իւրոյ, ասէ. * Շօշափեցէք զիս և տեսէք. զի ոգի՝ մարմին և ոսկերս ոչ ունի, ոգի զիս տեսանէք, զի ունիմ ։ Ղուկ. իդ. 39։

Պսելի է երրորդ։ (2) Յանն էառ ՚ի սքէ Կուսէն զմարմին երկրաւոր ՚ի մարմնոյ և յաբննէ՝ ոգ զմերս։

Ի՚ ևս ՚ի հաւատոց ընդդէմ Ապէնտիանոսի, որք ասէին՝ թէ Յն յերկնից եթեր զմարմինն, և ըստ ամենօրհնեալ կոյսն Մարիամ իբրև ըստ հողովակ էանց։

Յուց. ՚ի բանից անտի Ղուաք. Հռոմ. ա. 3. * Ածեալ ՚ի զաւակէ Դաւթի ըստ մարմնոյ ։ և Գաղ. դ. 4. * Առաքեաց Աստ զՄորդին իւր՝ որ եղեւ ՚ի կնոջէ ։ խակարդ՝ չէ հնար նմա ասել ՚ի զաւակէ Դաւթի ըստ մարմնոյ, և ոչ եղեալ ՚ի կնոջէ, եթէ ըստ նա իրրև ըստ խողովակ միայն էանց՝ ոչինչ առեալ ՚ի նմանէ. ապա։

Նա ևս՝ յաղագս բանին Պաի, զոր գրէ Մատթ. գլ. ա. ասի * Որդի Դաւթի, որդի Աբրահամու ։ և անդ՝ Յովսէփ անուանի այր Մարիամու, * յորմէ ծնաւ Յն ։ Ղուկ. ա. 31. * Նա յաւուրսէ՛ ՚ի ծնեալ որդի ՚ի կուսէն կոչեսցի Որդի Աստուծոյ ։ Մատթ. ա. և գլ. վերջ. Յովհ. Մարիամ անուանի մայր Յնի։ Խակարդ՝ եթէ զմարմինն չէր առեալ յամենօրհնեալ Կուսէն, այլ յերկնից բերեալ, և ընդ ամենօրհնեալ կոյսն իբրև ընդ խողովակ անէծ անցեալ, Պան ոչ ասիւր խակապէս որդի Դաւթի, որդի Աբրահամու, և ոչ ծնեալ ՚ի Մարիամայ, և Մարիամ ոչ ասիւր խակապէս յաղացեալ և ծնեալ զՊն, և ոչ մայր նր. ապա։

Պսելի է չորրորդ։ (3) Յանն էառ զիմացական հոգի։ Ի՚ ևս ՚ի հաւատոց ընդդէմ Ապողինարի, որ զառաջինն ժխտեաց Պաի զհոգին, և ապա զառաջինն կարծիան նահանջեալ, եդ ՚ի նմա զհոգի, այլ զուրկ ՚ի մտաց, ասելով, թէ Յանն էր նմա փոխանակ մտաց։ Սահմանեցաւ ՚ի ժող. Եփես. կան. 13։

Յայտ է և ՚ի սքէ գրոց. Մատթ. իզ. 38.

* Տես-

(1) Նար՝ Ե. 5. գ. 1. Բալ։ (2) Նար՝ գ. 9. Բալ՝ (3) Նար՝ գ. 3. Ե 4։

* Տե՛ս՝ ոգի իմ ինձ՝ ի Յոհ։ Գլուխ. իգ. 46. * Հայր՝ ի յեռա ոչ առանձին վասն իմ ։ և այլուր։ Իսկ եթէ ունէր զՅովհ, ապա և զմիտս, որ է յատկութիւն հոգւոյ՝ բնապէս բղխեալ ի նմանէ։ Յաւել և զայն յատուկին եզրակացութիւն անտի, թէ Հանն էառ զՃշմարիտ և զամբողջ մարդկուն, քանզի էր Ճշմարիտ և ամբողջ մարդ. այլ՝ ոչ է Ճշմարիտ և ամբողջ մարդկութիւնն՝ որ ոչ ունի զհնազանդական Հոգի։

Ասելի է հինգերորդ։ Հանն էառ անձնաւորապէս զառաքունս, զեղնգունս, և զՀերս։ Ի ընդդէմ Հասկուեայ և փրասսնի։

Յայտ է նախ, զի այս մասունք կերպաւորին Հոգւով դեռ բան բուսական աստիճանին, մինչ մնային և աճին ներառութիւն։ Երկրորդ՝ զի ըստ մտաց ինչ վերարերին յամբողջութիւն մարմնոյ, որովհետև լինելոց են ի փառաւորեալ մարմինս։ Յե եդեալ ևս՝ թէ ոչ այնպէս պահանջին յամբողջութիւն մարմնոյ, ոչ կազմուածական մասունքն, բայց են հարկաւոր առ բարեգոյն կազմուածս մարմնոյ, առ ի զարդ, և ի այլոց օգտի. զի առաքինքն արբանեկեն ուսուցչ, հնարքն՝ առ ի զգլուխն հնամեղց, և եղնգունքն առ ի զծայրս անդամոյն ծածկելոյ։

Ասելի է վեցերորդ։ Հանն ոչ էառ անձնաւորապէս զարտօսր, զբիրան, զտողունս, և զայլ յատկուածս, կամ զկրկնելի մասունս մարդկային մարմնոյ։

Պատճառն է, զի ոչ են մասունք մարմնոյ, և ոչ իսկ վերաբերին ի կատարելութի և յամբողջութի նմ. վայ և ոչ մեան ի փառաւորեալ մարմինս, և չեն իսկ ի հաղորդութի։ Յե յայն սակս ասել պարտ է, թէ նք են հնախայացան ի Քս սեփական ննեխակութէ, մեզի միջնորդութէ ևեթ էառ զնոսին։

Եօթնկին ի վերայ ութեան։

Ասելի է եօթներորդ։ Հանն էառ անձնաւորապէս զարիւն բնական։ Ի ընդդէմ Պողանդեայ։

Յուց. Նախ՝ ի սէր գրոց, յորս փրկութիւն մեր ընծայի արեանն Քսի, ոմն ա. Յովհ. ա. 7. * Արիւնն Յիսի սրբէ զմեզ ի մեղաց ։ Նմին գլուխ. ա. Պետ. ա. 19. և այլուր։ Այդ չէր ինչ պատճառ ընծայելոյ յաւետ զփրկութի մեր արեանն՝ քան օրինակ ինն արտաստուցանն. բայց եթէ զի արիւնն անձնաւորապէս միաւորեցաւ ընդ Հանին, և արտաստուքն ոչ։

Յե չասիցես, թէ վասն է, զի Քս մատոյց զայն Հօր. քանզի և զարտասուս, և զբրտունս ըստ նմին օրինակի մատոյց Հօր. ուստի թէպէտ բղխումն արտասուաց ևս գործնաց զփրկութի մեր, բայց այս ոչ ընծայի նոցին արտասուաց կամ քրտանց, ոմն ընծայի արեանն, և ոչ միայն հնդման նր։

Յուց. երկրորդ՝ փայլութէ Աղնմայ վճռորդի ի վերապրդիս Աիւծէն, ի մ ասպաշխարութենէ և խոստովանց, ուր ասէ՝ թէ կամ մի արեանն Քսի մ փառաւորենն ընդ Հանին ունէր զանսահման յարգ. արդ՝ չէ հնար խնամել ի մ միջնորդական միաւորումն, ապա թէ ոչ՝ զնայն մարթ էր ասել և զարտասուաց և զբրտանց։

Յուց. երրորդ՝ հիմնական պատճառաւ. Հանն էառ անձնաւորապէս զոր ինչ միանգամ վերաբերի առ ամբողջութի և կատարելութի մարդկութէ, իսկարդ՝ արիւնն դեռ որ ճշմարիտ և բնական վերաբերի յամբողջութի և ի կատարելութի մարդկութէ, ապա։

Յուց. փորք. Նախ՝ ի Տրիտ. ժող. գուար. 13. գլ. 3. ուր արիւնն ասի մասն Քսի ի բանս Յայտնիկ. Աերգինն ընդ պեռակոս գինոյ և արիւնն ընդ պեռակոս հացի .... և հաց զնն ընդ եղիտոմբ ևս, զբռնութէ բնական այնր խոպոկոսութէ և զոգեմիութէ, որոյ համառաւ Քն Տն ծերյ ... ընդ դիեռաս խոպոկնն։

Երկրորդ՝ արիւնն այնպէս հարկաւոր է կենդանւոյն, մինչև առանց նր ոչ կարէ նն թեակայանալ։ Յե ևս՝ է ընդհանուր գործարան և գործի, որով հոգին բազում կենսական գործս գործէ ի մարմնի. ոմն ի բարկուն բրդիմբ՝ յորժամ արիւնն եռայ, երկնչիմբ՝ յորժամ ամփոփի, ուրախանամբ՝ յորժամ ծաւալի, են։

Նեզրակացութէ աստի ունիս խմաստասիրել, թէ նաև միս երեքին հիւթքն, ջ՝ մաղասն, սևաժաղձն, և մնդձն առնալ եղեն անձնաւորապէս։ Այնպէս և կենսական և կենդանական ոգիքն, որք են իբր նշոյլք մարքուր և զուտ արեան, հարկաւորք առ ի գործադրուի կենսական գործողութենց, մինչև առանց նց գրեթէ ոչինչ կարօղ լինել գործել մարմնոյ։

Ասաբ.

Հաւարկիցես։ Օրինէ միանգամ էառ Յանն, ոչ երբէք նմոյշ, այլ ուսուցանեն ամ ածայանք. իսկորդ՝ նմոյշ զարիւնն, որոյ չնմբ ինչ ի բազում տեղիս պահին. ապա։

Պնեմ զան. զնեծ։ Օրինէ միանգամ էառ Յանն՝ ոչ երբէք նմոյշ, բարոյապէս խօսելով ի մի մասանցն՝ որ հարկաւոր են յամրողջութի մարմնոյ, ընդս. ֆիզիգապէս խօսելով ի միոյ և փոքրագոյն մասանցն՝ առանց որոց ամրողջ մնայ մարմինն, ուրա։ Այսօրինակ իմանալ պարտ է և զբանս սրբոյն Ա ովմայի ստորև խ. 54. պ. 2. առ Յ. ուր ասէ, թէ բռնադակ արիւնն որ հեղաւ ի մարմնոյն Քի, յարեաւ ի մարմնոյն Քի. քանզի այս ճշմարտի բարոյապէս ի բռնադակ արիւնն որ հեղ հարկաւոր յամրողջութի մարմնոյն ի վիճակի յարութիւն, բայց ոչ փիզիգապէս ի մի բռնադակ արեանն ամենեին, և և ըստ նս փոքրագոյն մասանցն որք չեն հարկաւոր։ Այս Պիոս երկրորդն ի կենդանին որ առ արբոյն Յանաց սրբոյն Աարիամոս Վասանտալիոյ նահանգին, որում վկայէ ղանձնէ ականատես լինել Անդրեասոս ի գիրն Ադդ ոսկղէն ճառ Յ. խ. 31. ասէ, թէ ոչ է ընդդէմ ճշմարտութիւն հաւատոյ՝ հաստատել, թէ փրկիչն մեր յարնէ անտի՝ զոր ի խաչին եհնդ, առ ի յիշատակ նորին չարչարանաց՝ և ի միութիւնի հաւատացելոց՝ զնման ինչ եհնդ յերկրի։

Հաստացելոցս ասէի ունիս իմաստասիրել, թէ արիւն Քի՝ ևս և յերկրօրեայ մահուն՝ եկայ միաւորեալ անձնաւորապէս ընդ Յանին, մի՝ զի միւսանգամ հանդերձեալ էր առնուլ զայն ի յարուցեալ մարմնի, քանզի յայս սակս մարմինն և հոգին որք անջատեալ են ի միմեանց, կացին միաւորեալ ընդ Յանին. և երկրորդ՝ զի եթէ չէր այսպէս, եթէ քահանայագործեալ լինէր բաժանն յերկրօրեայ մահուն, ածութիւն ոչ լինէր զուգընթացութ ընդ տեսակօք գինւոյն, որ է ընդդէմ Տրիս. ժող. գլխ. 13. գլ. 3։ Այլ զայս չէ պարտ ասել զմարմնոյն ընդ Քի և զարնէն որ հնգաս ի Թլխատութիւնէ, միայն ոչ ունէր առնուլ զնա միւսանգամ ի յարութիւն։

ԱՅՐՈՒԹԻՒՆ։

Ի ՀՔ ընդհանուր Ժողովոյ, ըստ որում է առաքեալն Տարտ, և գլխ. Ա. Կորնթ. ԺԱ։

ՅԵՆ Ծովհան. Ի. 7. Ի. 8.

ՊՐԿԵ։

Ի Հերոյ ընդհանուր Ժողովոյ, ըստ որում է առաքեալն Տարտ։

Ասդրիցես նեմս։ Հրդեօք մարդկութիւն Քի կերպապես, այսինքն յատկապես և ներգործութ, և ոչ միայն արմատապէս՝ սրբի գոյացական ընդհանուր միաւորութիւնէ։

Պնեմ, այո։

Ընդ։ Ա այնորիկ մարդն ունակական ընդհանուր լինի կերպապես կամ ներգործաբար սր, մինչ նախ՝ ձգի նոտա յածային գոյն, և միաւորի ընդ նմա։ Երկրորդ՝ լինի որդի Ա, ժառանգ արքայութիւնն Ն, հաճոյ և սիրելի նմա։ Երրորդ՝ տրամադրի արմատապէս ի գործել զգերբնական գործս բարեաց։ Չորրորդ՝ զի ունակական ընդհանուր ունի զընդդիմամարտութիւն ընդ մեղաց։ Հակարդ՝ չորիքին սր կատարելագոյն և պատշաճին ընդհանուր միաւորութիւնէ. ապա։ Ընդ. փորր։ Նախ՝ ընդհանուր միաւորութիւնէ մարդկութիւն Քի կատարեալագոյնս ձգի յածային գոյն և միաւորի ընդ նմա՝ քան ունակական ընդհանուր. քանզի նոտա ձգի յածային գոյն յինքեան՝ և ընդ նմա միաւորի գոյացապէս անձնաւորապէս, իսկ ունակական ընդհանուր ձգի յածային գոյն հաղորդութ միայն, և ընդ նմա միաւորի ըստ պատշհմանն և ըստ ախորժակին։ Երկրորդ՝ ընդհանուր միաւորութիւնէ Քի ըստ որում մարդ լինի բնական որդի Ա և ժառանգ, հաճոյ և սիրելի նմա, զի որովհետև պէտ է Ա ժառանգել զարքին, չէր հնար նմա մեծագոյն ևս ինչ բարի ընդհանուր մարդկութիւնէ, քան տալ զանձն նմա գոյացապէս, նմին իրի և ոչ յաւէտ սիրել. իսկ ունակական ընդհանուր լինի մարդն միայն որդեգիր Ա։ Երրորդ՝ ընդհանուր միաւորութիւնէ Քի լինի սկիզբն ու ածայական գործողութ, որք են յանսահմանս արգիւնական։ Չորրորդ՝ անձնաւորական միաւորութիւնէ է առաւել ևս ան-

անբաղադրեալ ընդ մեղաց՝ քան ունակական շնորհքն, ոչ ունիմք ասել ստուգիւ՝ ի գրելն զանմեղանչականութիւնն Քրիստոսի. ապա։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք բաց ի շնորհաց միաւորութենէ եղեն ի հոգին Քրիստոս ունակական շնորհք։

Պիտեմ, այո՛. և այս վկայ երկուց։ Նախ՝ առ ի համարձակս ելուզանել զդերբնական ներգործութիւնս ճանաչելոյ և սիրելոյ զԱստուած։ Եւ երկրորդ՝ առ ի կատարելապէս և լրացեալ լինել սէր։

Ոչուց. առաջինն։ Այնժամ արարօղն գործէ համարձակս, յորժամ ունի յինքեան զբնութիւն կամ զկերպ մեացօղ՝ որով յօժարի ի ներգործութիւնն. իսկարդ՝ հոգին Քրիստոս ոչ կարէր յօժարիլ ի ներբնաւոր մեացեալս ի կենսական գերբնական ներգործութիւնս բանիւ հակառակ իւրոյ. յայտ է, վեզի հակառակ է բնական. և ոչ շնորհօք միաւորութեան, որ յուցանի։ Արդ՝ ըստ որոյ հոգին Քրիստոս յօժարի ի ներբնաւոր մեացեալս ի գերբնական ներգործութիւնս, պարտ է լինել գործողական սկիզբն ոչով արմատապէս. քանզի է բնութիւն, կամ ընդ գտեղի բնութեան. իսկարդ՝ շնորհքն միաւորութեան ոչ է գործողական սկիզբն ոչով արմատապէս. ապա։ Ոչուց. փոքր։ Գործողական սկիզբն ոչով արմատապէս՝ կամ նոյնապէս՝ նայ է ոչ արարողին, և կամ փիլիպապէս կիրպատրէ զնա. իսկարդ՝ երկոքին իսկ են հակառակ շնորհաց միաւորութեան, եթէ խորհեսցուք ի կողմանէ ենթակայութեան Բանին, և եթէ ի կողմանէ ձեռնեցն. ապա։

Ոչուց. երկրորդն։ Ած ի լինել հոգւոյն Քրիստոսի կատարելապէս և լրացեալ սէր, հարկ էր նմա ունել զնմա կատարելութիւն՝ որք համաբնապէս պարտ էին նմա զօրութիւն անձնաւորական միաւորութենէն, ոչ ի բնականս, զորօրինակ առ ի լինել Պետրոսի լրացեալ և կատարելապէս մարդ, չէ նմա բաւական ունել զէութիւն մարդոյ, այլ պահանջէ ևս ունել զնմա կարողութիւն՝ որք համաբնապէս զՀետ գան էութեան. իսկարդ՝ ունակական շնորհքն համաբնապէս պարտ էին Քրիստոսի զօրութիւն անձնաւորական միաւորութենէն. ապա։ Ոչուց. փոքր։ Ոչն արդարոյ զօրութիւն ունակական շնորհաց՝ որով լինի որդեգիր Աստուծոյ, պարտին համաբնապէս հեղուկան առաքինութիւնք. ապա

(1) Ասա՝ պ. 2. 3. և 4. Բոլ։

քանիսիցն առաւել Քրիստոսի՝ զօրութիւն անձնաւորական միաւորութենէն՝ որով լինի բնական որդի Աստուծոյ, պարտին համաբնապէս հեղուկան առաքինութիւնք. և եթէ առաքինութիւնք, ապա և ունակական շնորհքն, որ է արմատ նոցա։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք ամ՛ առաքինութիւնք եղեն ի Քրիստոս։

Պիտեմ նախ։ (1) Աստ գերբնական առաքինութիւնք, եթէ ածաբանականք և եթէ բարոյականք, ըստ ինքեան հեղուկանք, են ի Քրիստոս, զի զՀետ գան ունակական շնորհաց իւրք յատկութիւնք։ Ի բաց առեալ զՀաւատն, զյոյսն, և զապաշխարութիւնն. զՀաւատն և զյոյսն՝ զի Հաւատքն է ի վճռ նահատակութեանց, և յոյսն ի վճռ չէ ևս ստացեալ բարեյոյս, արդ՝ Քրիստոս անտի մարդեղութեան եւս և ժառանգեաց զէութիւնն Աստուծոյ։ Իսկ զապաշխարութիւնն, վեզի ապաշխարութիւնն է ի վճռ մեղաց՝ ոչ օտարին, այլ իւրոցն, որք են անբաղադրեալ ընդ անձնաւորական միաւորութիւնն, ոչ ունիմք տեսանել ստուգիւ։

Ըստ յորժամ այն բան Սաղմ. Ղ. 2. *Ի հեղ Տէր յոռոգոյս ||, ընծայի Քրիստոսի, և այն Թուղմաս ասա՝ պ. 4. բոլ. ասէ, թէ Քրիստոս կարօղ էր յուսալ զանմահութիւն և զփառս մարմնոյն, իմանալ պարտ է ի վճռ ներգործութեանն յուսոյ լայնաբար առեալ փոխանակ պարզ ըղձանաց. քանզի ուսուցանէ անդ սէր Աստուածան, թէ ի բառնիլ կերպական և գըլեխաւոր առարկային յուսոյ՝ որ է Աստուած ոչ ժառանգեալ, ոչ ևս մնայ յոյսն։

Պիտեմ երկրորդ։ Բարոյական առաքինութիւնք ըստ ինքեան ստացականք եղեն ի Քրիստոս։

Ոչուց. Օգոստական բաղձանքն Քրիստոսի գոլով նոյնատեսակ է մերումս, բանիւ հակառակ իւրոյ ոչ էր լինով և կատարելապէս յօժարեալ առ բնական համեստ ներգործութիւն. վեզ պէտս ունէր վերյաւելեալ կերպի՝ լրանալ նովաւ առ յաջողակ և հնշտեաւ ելուզանելոյ զներգործութիւնս յինչ և իցէ նիւթս առաքինութենէ. իսկարդ՝ այսմ չէր հնար լինել այլ ինչ բայց եթէ բարոյական առաքինութենէն ըստ ինքեան ստացական. ապա։ Ոչուց. փոքր։ Ոչ անձնաւորական միաւորութենէն, զի ոչ գոլով գործողական՝ ոչ կարէ լինել կերպ յօժարեցուցիչ առ համեստ ներգործութիւնս. ոչ ունակական շնորհքն, և ոչ հեղեալ առաքինութիւնք՝

որք

որք զՀետ գան նմ, զի միք յօժարեցուցանեն միայն առ գերբնական ներգործուխս. ապա։

Սակայն զառաքինութիւնս զայսոսիկ ըստ ինքեան ստացականս Հաւանականադոյն է, թէ Վահ ոչ ստացաւ իւրեանց ներգործութիւնք, այլ թէ ունէր Հեղմամբ, զի ունէր զայնս Ի վայրկենէ անտի մարդեղութեանն, զի չունելութեանն նոյ լինէր պակասութիւն՝ որ գիմամբարտ կատարելութեանն և արժանաւորութեանն Վահի. այդ՝ ոչ կարէր առանց Հրաշից՝ որում չիք ինչ Հիմն, Ի մէն միում վայրկենի յղութեանն իւրոյ ելուզանել զներգործութիւնս ևս և զներքինս ամենայն բարոյական առաքինութեանց, զի կատարելիքն նմ են ըստ ինքեան սահմանաւոր և կոպարաւոր զօրութեի, ապ զմիոս։

ՊԲԸԿ. Ե։

Ի վերոյ շնորհոցն Վահէ, ըստ որում Է գլուխ ներկայ։

Ներքինս նախ։ Ընդհանք Վահ ըստ որում մարդ Է գլուխ ներկեցոյ։

Պիտի, (1) այն։ Ոչ այլ խմն զօրս որումիդ ոչ ըստ ասմի կրկնարար, այլ յաւէտ տեսա- կարարապես, ըստ որում մարդ ենթա- կայացեալ ածային անձամբ։

Ցուց. նախ՝ (2) Ի սէ գրոց։ Առաքեալն Լիւս. ա. 20. ասէ զՎահէ. * Հարեալ վնա Ի հրեշտից. և նոքայք ընդ սէնէ էրէն նուրս ... և վնա եդ գլուխ Ի վերոյ ամ երկ- ներկեցոյ. (ը Աստ. Ի վերոյ ամ ներկեցոյ)։ Իրդ Առաքեալն խօսի անդէն զՎահէ ը որում մարդ, քանզի ըստ որում Աստ ոչ եղև յա- յուցեալ Ի մեռելոց. ապա։

Ցուց. երկրորդ՝ (3) բանիւ։ Առաջին և ըստ ինքեան կացուցիչն գլխոյ՝ ըստ որում տարբերի յայլոց անդամոց, կայանայ յերիս առաւելութիւնս։ Առաջինն է կարգն, այն է՝ գերակայութիւնն Ի վ այլոց մասանց. քանզի գլուխն է առաջին մասն մարմնոյ սկսեալ Ի վերուստ, և գերակայ քան զայլս։ Երկրորդն է լրութիւն կատարելութեան, քանզի Ի նմա են ամ զգայութիւնք ներքինք և արտաքինք, իսկ յայլ անդամս միայն շօշափականն։ Երրորդն է զօրութիւնն կամ ազդեցութիւնն յանդամս, եթէ Ի նեղքուստ Հանելով զշարժուն և զկեն- դանական ոգիս յայլ անդամս, և թէ արտա- քուստ ուղղելով և կառավարելով զայնոսիկ Ի շարժմունս իւրեանց վն զգայական և շար- ժողական զօրութենն անդէն դադարելոյ. իսկ արդ՝ երեքին առաւելութիւնքս այսոքիկ գտանին Հոգևորապես Ի Վահ ըստ որում մարդ նկատ- մամբ նկեղեցւոյ. ապա։ Ցուց. փոքր։ Ասէ՝ ունի զգերակայութիւնն Ի մէջ այլ մարդկան, ոչ արդեօք ժամանակաւ, այլ նախապատուհուքն, ըստ որում է առաջին Ի մէջ Նախասահմա- նելոց, ամենեքեան ընկալան շնորհս վերաբե- րութիւն առ նա, և շնորհք նմն է գերագոյն վն միաւորութեան ը Խանին։ Երկրորդ՝ է Ի նմա լրութիւն շնորհաց, այլ և աստցաք։ Երրորդ՝ Հոսէ զշնորհս յայմ անդամս նկեղեցւոյ, ըստ այնմ Յովհ. ա. 16. * Ի լրութենէ անոր Ադ Ա- ՀԵՆԵՒՆ ԱՈՒՏ։ քանզի է արդիւնական և գործնապես արարչական պատճառ ամ շնորհաց մերոց։ Ապա։

Ներքինս։ Ընդհանք Վահ Ի գլուխ ամ մարդկան։

Պիտի Նախ։ (4) Վահ է ներգործութիւնք գլուխ ամ Հաւատացելոց ևս և որոց են Ի մարմնաւորի մեղս, բայց անկատարապես և ըստ իմիք։

Ցուց. առաջին մասն։ Հաւատացեալքն, ևս և որք Ի մարմնաւորի մեղս են՝ Հաղորդին ներգործութիւնք ազդեցութեն Վահէ գլխոյն ինայ- ուն ինչ յօգիւ, ը Հաւատովք՝ զոր ունին յարգանաց նմ, և որով միացապես միաւորին ը նմա և ը այլոց անդամոց Ի մի Հաւատա- ցեալ. ապա։

Հաստատի։ Վահ է ներգործութիւնք գլուխ նկեղեցւոյ. ապա և ամենեցուն որ վերաբերին Ի նա։ Ընդունելք. իսկարդ՝ Հաստատացեալ մեղաւորքն ներգործութիւնք վերաբերին յեկե- ղեցին. ապա։ Ցուց. առումս նախ՝ Ի սէ գրոց։ Աստ. ե. եկեղեցին բաղադրի կա- լոյ, յոր ը ցորնոյն գտանին միանգամայն և յարդք՝ որք Հանդերձեալ են պրկել Ի հուր. և գլ. ժե. բաղադրի ուռկանի արկելոյ Ի ծով, յոր ժողովին բարի բարի ձկունք և խո- տանք. և գլ. իե. բաղադրի տան կաւանաց, յորոց Հինգն լիմարք էին՝ ոչ ունելով զնեղ ածային սիրոյ։ Երկրորդ՝ եկեղեցին սահմանի յածարանից, Ի Նիկողայոսէ քահանայա- պետէ,

(1) Աստ՝ ե. 8. պ. 1. Բաղ։ (2) Անդ՝ Ի յեռանդի. այլ ընդդ։ (3) Անդ՝ Բաղ։
(4) Անդ՝ պ. 3. Բաղ։

պետէ և Հ[այնուհետեւ]ոսէ՝ գլ. Հ[ոգեպատուէ]ր, գուսար կամ ժողով հաւատացելոց. ապա։

Յուց. երկրորդ մասն։ Ա՛ռ ի լինել ուսեալ կատարեալ անդամ Ա՛ր, պահանջի կատարեալ միաւորութեամբ ընդ Ա՛ր, որ լինի ածային սիրով, և կատարեալ հաղորդութեամբ հոգևոր կենաց, որ լինի յաշխարհի աստ շնորհք՝ և ի հանդերձեալն փառք. ապա հաւատացեալն՝ որ է ի մահուանէ մեղս՝ ոչ է կատարելապէս անդամ Ա՛ր։

Ա՛պիգես։ Ո՞ղջունքն են անդամք սատանայի. ապա ոչ Ա՛ր։

Պ[ետ]ե՛մ զան. վ[ճռեա]։ Ա՛պա ոչ Ա՛ր՝ ընդ նովին բանիւ՝ որով են սատանայի, ընդու. [է] պղծով բանիւ և անկատարապէս, ուրա. յայտ է յաստուածելոցս։

Յաստուածելոցս աստ ունիս հետևեցուցանել, թէ իրաւամբ դատապարտեցան նախադատաթիւնքն Կոստանդնեայ, որք դասին ի թիւրե 72. 73. 74. 75. 76. 77 և 78. յորս՝ եթէ բազդատուիւր միւս դիցուք, և [է] միանաս հաստատագոյնք, յայտնապէս ուրանայ Կոստանդնեղոս՝ հաւատացեալ մեղաւորացն լինել ի մարթոյ եկեղեցւոյն, և Ա՛ր լինել գլուխ նոցա։

Պ[ետ]ե՛մ երկրորդ։ Ա՛ռ ոչ է ներգործութիւն գլուխ հերետիկոսաց ևս և գաղտնեաց։ Ի քնդեմ՝ այսու. և Ռ[եղլար]։ Յուց. Նախ՝ հերետիկոսքն ևս և գաղտնիք չեն ներգործութիւն անդամք եկեղեցւոյ. ապա Ա՛ռ ոչ է ներգործութիւն գլուխ նոցա։ Յուց. առաջարկ։ Նախ՝ հաւատքն է հիմն եկեղեցւոյ՝ Լ[ուսա]. [է]. Ա[ստո]մ. ժ[է]. Կ[ողոս]. ա։ Երկրորդ՝ սոյն Օգոստինոս գիրք ի վե միութեամբ եկեղեցւոյ գլ. 4. ի խօսելն գաղտնի հերետիկոսաց, ասէ Խաղաղ յայտնեցաս են ի հաղորդութիւնէ իմոյ ընդ եղեալսդ, բայց չեն յեղեցին։ Երրորդ՝ եկեղեցին սահմանի՝ ժողով հաւատացելոց. ապա։

Յուց. երկրորդ։ Ի բանէ ներգործական գլխոյն է՝ ոչ միայն գերակայութիւնն և կատարելութիւնն, այլ և յաւէտ կենդանական աղբիւրութիւնն յանգամս, իսկզբ՝ Ա՛ռ չունի ներգործութիւն կենդանական ինչ աղբիւրութիւն իմն՝ ըստ գերբնական կենդանութեանն՝ ի հերետիկոսս ևս և ի գաղտնիս. ապա։ Յուց. վճռ։ Հիմն և սկիզբն գերբնական կենաց է հաւատքն, յորմէ զուրկ են հերետիկոսք ևս և գաղտնիք. ապա։

Ա[ռա]ջ ասիցես։ Ա՛ռ աղբէ ի նե ներգործական շնորհաց։ Պ[ետ]ե՛մ, թէ այսպիսի աղբիւրութիւն չէ բաւական լինել Ա՛ռ ներգործութեան գլուխ նոյ. նախ՝ զի չէ կենդանական, այլ միայն տրամադրուի ի կեանս։ Երկրորդ՝ զի ոչ է մնայօղ ինչ. քանզի զոդն որ միաւորէ զանդամս մարմնոյ իրիք՝ եթէ [է] իրերաց, և եթէ [է] գլխոյն, պարտի լինել հաստատակ ինչ և մնայօղ, ոյ չայտ է ի բնականս՝ ևս և ի քաղաքականս. զորօրինակ ոչ ասի զք չրնտանեաց գերդաստանի ուրուք, թէպէտ և երբեմն երբեմն սոքոր իցէ չայց եղանել նմա։ Երրորդ՝ զի եթէ չէր այսպէս, Ա՛ռ լինէր ևս և գլուխ անհաւատից՝ որք ոչ են միրտեալ, քանզի և ի նե [է] նմին օրինակի աղբէ զներգործական շնորհս. սակայն զայս ոչ ընդունին Կայեա. և Ռ[եղլար]։

Պ[ետ]ե՛մ երրորդ։ Ա՛ռ ոչ է գլուխ նախաստեղծ ծնողացն ըստ վճռակին անմեղութեան։

Յուց։ Նախաստեղծ ծնողս չատաղագոյն իմանալիք նախասահմանեալ ի վճռակ անմեղութեան, քան զնախասահմանեն Ա՛ր. ապա ոչ ունին զշնորհս այնր վճռակի չայրեցութեանն Ա՛ր, նմին իրի և ոչ Ա՛ռ է գլուխ նոցա ըստ այնմ վճռակի։ Յուց. առաջարկ։ Ա՛ռ ոչ նախասահմանեցաւ՝ բայց եթէ նախատեսեալ զմեղսն Ադամայ. քանզի եթէ չէր մեղուցեալ Ադամայ, Ա՛ռ ոչ էր եկեալ, ոյ ճոխագոյնս ցուցաք ի ճառին զպատճառէ մարդեղութեանն. ապա։ Օր ինչ անդէն առացաք, տարածել պարտ է ընդ որոց ասելն են չայտ վայրկ, քանզի հպագոյն են չայժ միմեանց։

Պ[ետ]ե՛մ չորրորդ։ (1) Ա՛ռ է իսկապէս և չատկապէս գլուխ հրեշտակաց, բայց ոչ այնպէս կատարեալ ոյ մարդկան։

Յուց. (2) առաջին մասն նախ՝ ի սմէ գրոց։ Կողոս. [է]. 10. Ա՛ռ ասէ, *Կ[ո]լո՛ւ ամ ենչ խոնո՛ւնէ և պէտո՛ւնէ‖. իսկզբ՝ Ա[ստո]ւած անդէն խօսի զԱ՛ռէ ըստ օրում մարդ, քանզի ասէ անդ՝ թէ *ի նմա բնակի ամ լրումն աստուածութեան մարմնապէս‖, և թէ *նէ չորոյ պատ ի գլուխ‖։

Յուց. երկրորդ՝ (3) բանիւ։ Ա՛ռ ըստ օրում մարդ ունի նկատմունչ հրեշտակաց զպայմանս գլխոյ. ապա։ Յուց. առաջարկ։

(1) Ընդ՝ գ. 4. բաղ։ (2) Ընդ՝ ի յհոանու. այլ ընդդ։ (3) Ընդ՝

Ա՛ն միաւորութեանն ընդ Քանին՝ գերագոյն գտանի քան զՀրեշտակսն և կատարելագոյնս հաղորդի պարգեւաց շնորհացն քան զնոսա։ Եւ ետ ասել ի նմա զինն զնորհս և զփառս՝ թէ ոչ զհաս կանս՝ ոչ ունիմք ասել, գէթ զպատահականսն։ ապա։ Ցուց. առաքակ. ըստ յետին մասին, զորմէ և դժուարութիւն։ Ընդ ի նոսա պատճառս բախտութեանն այնորիկ, զոր ընդունին ի նորագեալէ դասուց իւրեանց. պատճառէ ի նոսա զպայծառագոյն ծանօթութիւն բազում խորհրդոց հաւատոյ, ոչ յառաջ բերէ Հերմիմոս ի մի ի գ. գլ. Հոգի. Լուիս. ի բանից անտի, * Օ՛ յայտնեցաւ սրբ եղեռնաւոէց և պերճեց՝ որ չերկինս են ի յեռն եկեղեցոյ՝ ընտրեալքն Աստուածոյ։ Օգտի հաստատուն սիրն Կիրոնէսիոս գլ. 7. ի վերնոյին քահանայապետութեանն՝ ուր ասէ, թէ Վրէն ի գործ ածէ ի հրեշտակս զպահանջական ներգործութիւնս՝ կատարելով զնոս, մաքրելով, և լուսաւորելով ի սիրն հոգեղէն հաւատոյ, առ պայծառագոյնս ճանաչելոյ՝ զորս առանց նոցն ընդ ազօտ խնդրոյին։ Օգտին ուսուցանէ սիրն Յովհաննես՝ խ. 29. ի վերջ ճշմ. պ. 7. առ. 5. և ի 3. գան. 13. խ. 1. պ. 2. խնդրակ. 2. ոչ ասացուք ստորև։ Եւ ետ՝ պատճառէ ի նոսա զպատահական հարկաւորս շնորհս առ կատարումն պաշտօնին՝ որ յաղագս փրկութեան մարդկան, առ որ կարգեալ են, ապա։

Երկրորդ մնան եղբարացնս յայտ է յայտնելոցս, և յայտ ևս լիցի յորոց ունիմք ասել ի պատասխանին՝ որ զկնի։ Ա՛յ՝

Պիտոյ հինգերորդ։ Վրէն այնպէս է գերազոյն հրեշտակաց, զի ոչ պատճառէ ի նոսա զէական շնորհս և զփառս, այլ զպատահականսն միայն։

Ցուց։ Ա՛ճիւն մարդեղութեան Վրէի ենթադրէ զնախատեսութիւն մեղս Աւդասիոյ ի գործադրութեան, ոչ և ասացաք. ապա և զանառարկուն սատանայ, զի նոքա եղև. ապա և զսատանայ յառաջագոյն չանցուցեալ, և լքեալ զշնորհս յոր ստեղծաւ. ապա և զբարի հրեշտակս իսպառ համբերօղս ի շնորհս անգ, և փառաւորեալս. ապա մարդեղութեան ըստ որում Նախատեսեալ՝ ոչ կարէր պատճառել ի նոսա զայս շնորհս և զփառս։

Ա. ԻՈՒԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. Ջ.

Ի ՀԱՐՑ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ Ե ԿԱՏՈՂՈՒԹԵԱՆՆ ՔՆԻ։

Աքն Թուղմա՝ խ. 9. 10. 11. 12. և 13։

Պ Ր Ե Կ Ը։

Ի ՀԱՐՑ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԷՆ։

Պրակս ի Վրէ զերբեակ շնորհս իմանամք. այս է միաւորեալ, ունձին, և գլխոյ. նոյնպէս և զերբեակ գիտութիւն, այս է զբանականսն, որ է նոյն իսկ տեսութիւն Աստուածայնի, զհոգեկան, և զսատանական։ Ենդիրքն է, թէ արդեօք այս ամ գիտութիւնք եղեն ի Վրէ։

Լսելի է նախ։ (1) Վրէ ունէր զգիտութիւնն երանելոյն։

Հաւաքի ի բազում տեղեաց սրբ գրոց։ Յովհ. ժէ. 24. ասէ Վրէ. * Հայր՝ զոր եռս եմ՝ կամիմ զի ուր եռն եմ, և նոքա էլնեն ընդ նս. զի պեռուիկնեն զփառսն իմ, զոր եռուն տուեր ինձ։ Նոյնն կրկնէ ի գլ. ժբ. և ժգ։ Գարձեալ անդ գլ. ի. 13. այսպէս գրի. * Ոչ՝ եթ էլ չերկինս, եթէ ոչ՝ որ եջն չերկինց՝ որդին մարդոյ, որ էն չերկինս։ այս է՝ յայրքայսմէն կամ ի միճակի երանութեան։

Ցուց. բանիւ։ Որինչ արժանաւորագոյն է, որինչ գերագոյն է, զայն պարտ է ընծայել Վրէի, եթէ ոչ է ընդդէմ վախճանի մարդեղութեան. իսկարդ տեսութիւն երանական է ինչ արժանաւորագոյն և գերագոյն, և չէ ընդդէմ վախճանի մարդեղութեան, ՚ի փրկութեան ազգի մարդկան. վասն շատ էր առ փրկութեի ազգի մարդկան լինել Վրէի ճանապարհորդ ի փառաց չարչարելի մարմնոյն. ապա։

Յայտնեալ ունիս խնդատասիրել, զի Վրէ յառաջին վայրկենի անգ յղութեան իւրոյ ստացաւ զբանական գիտութիւն. վասն արժանաւորագոյն է և գերագոյն Հոգւոյն Վրէի ի յայրկենի անտի մարդեղութեան լինել երանելոյ, քան թէ երբեմն ետնել զերանութիւնն զայն. և այս ոչ է ընդդէմ վախճանի մարդեղութեան։

Յոկ

(1) Ընդ՝ խ. 9. պ. 2. Բուլ։

Իսկ յաղագս որոց տեսանէրն Ա՛ն երանեա՛ կան գիտութիւ՛ն Հանն, տես զորինչ միանգամ ասացաքն ի ա՛ մնոին ի մի՛ երանեացուցիչ տեսութիւնն. զի նոյն է ըստ տեսակարար բանի յերանելոյս և ի Ա՛ն, թէպէտ և կատարելագոյն է ի Ա՛ն քան յերանելոս։

Խնդիր է երկրորդ։ (1) Թէ յերանեական գիտութենէն եղե՛ ի Ա՛ն գիտութի՛ն հեղական։

Ցուցանի։ (2) Ընդ էր մարդկային բնութեանն զոր էառ Հանն՝ չունել անկատար. իսկարդ՝ եթէ չունէր զգիտութի՛ն հեղական լինէր անկատար. ապա։ Ցուցա՛ փոքր։ Ա՛ի ինչ՝ որ է ի կարողութենէ, է անկատար, եթէ ոչ վերացուսցի՛ ի ներգործութենէ. իսկարդ՝ հոգին Ա՛ն էր ի կարողութենէ առ ի ճանաչել զաստուածայս յինքեան՝ ոչ միայն տեսակաբ՝ որ վերացուցեալ յերևակայմանց, ոչ ի վիճակի միաւորութենէ, այլև տեսակաբ՝ որ Ա՛ն հեղեալ, ոչ ի վիճակի անջատման. ապա։ Ցայտ է փոքր։ Ա՛ռանձին Ա՛ն ոչ միայն էր ճանապարհորդ՝ այլև հասանօղ, որում յայն սակս ըստ որում այնպիսի անկ էր եղանակն ճանաչելոյ անջատեալ հոգւոյն հեղեալ տեսակաբ։ Աստ տե՛ս Վարդապետ. 20. ի վե՛ճ. պ. 3. առ 1։ Ա՛ռանձ Ա՛ն էր հասանօղ ի ճանապարհորդ, ոռնէր ակնթարթ ևս եղանակ խորհելոյ, զի՝ որպէ՛ հրեշտակացն նման լինէր՝ առ առանց պատճառականին խնամոյ, և զկնո՛՝ որպէ՛ պաշխարհ առ էրեմոկոռաց։

Հաստատի։ Ըստ յառաջագոյն ուսանելոյ ակղբանն՝ պատշաճ էր Ա՛ն բանիւ անձնատրական միաւորութենէն ամ՛ կատարելութի՛ն կարելի՛ որ ոչ է ընդդէմ երանութենէ կամ վախճանի մարդեղութենէ. իսկարդ՝ գիտութի՛ն հեղական է կարելի, և ոչ է ընդդէմ երանութենէ կամ վախճանի մարդեղութենէ. ապա։

Խնդիր է երրորդ։ Եղե՛ ի Ա՛ն գիտութի՛ն ըստ ինքեան ստացական։

Գիտութիւն ըստ ինքեան ստացական այն ասի, որ ըստ ինքեան և համարնտպէս պատճառն ներգործութիւ՛ն մերոյ ստացեալ լինիլ, թէպէտ և ըստ պատճառին կարէ առ Ա՛ն հեղեալ լինել, զորօրինակ հեղեալ եղե Հոգւոյ։

Ա՛յլ գիտել պարտ է, (3) զի բնական գիտութի՛ն ըստ ինքեան հեղական, զորմէ՛ ի նա խընթե. եզրակ. ոչ միայն տարբերի՛ յայտ գիտութենէ՛ որ ըստ ինքեան ստացական՝ զորմէ՛ այժմ՛ ճառեմք, ի կողմանէ սպասչական պատճառին, իբր զի մի՛ն առ Ա՛Յ միայն հեղեալ լինի, իսկ միւսն ի մարդկանէ ստացեալ, զորօրինակ մարդն ստեղծեալ և մարդն ծնեալ տարբերին ի միմեանց. այլև էապես և տեսակապատասխան, զի թէպէտ յամենն զնոյնն նիւթական առարկայիւ, բայց ոչ զնոյնն կերպական առարկայիւ։ Ա՛ռանձ կերպական առարկայն ըստ ինքեան ստացական գիտութենէ զնոյնէ՛ն նիւթական իրին՝ ըստ որում վերացուցեալ յեզակեանաց, և համեմատեալ երևակայմանց՝ յորս լուսաւորեալ երևի։ Իսկ կերպական առարկայն ըստ ինքեան հեղեալ գիտութենէ է զնոյնէ՛ն ոչ միայն նիւթական իրին, այլև աննիւթականի, ոչ ըստ որում վերացուցեալ, այլ ըստ որում համադրեալ յեզակեանս, և ոչ ըստ համեմատութենէ երևակայմանց։ Այդ ըստ ինքեան ստացական գիտութենէ ուղղակի ճանաչի միայն ընդհանուրն նիւթական, ոչ եզակիքն, ոչ հրեշտակք, և ոչ գերբնականք, բայց եթէ անուղղակի, և ըստ եզանակի մտրմնաւոր իրաց։ Իսկ ըստ ինքեան հեղեալ գիտութենէ ճանաչին ուղղակի, և ըստ սեռի իւրեանց, գոյացութիւնք ընդհանուրք և եզակիքն, նիւթականք և աննիւթականք, և նոցին յատկութիւնք և պատահմունք։ Ցայտ սիկ ծանուցեալ։

Ցուցանի եզրակացութիւս։ Պատշաճ եղև, զի ամ՛ բնական կարողութի՛ն հոգւոյն Ա՛ն լեցի վերածեալ ի ներգործութենի՛, իսկարդ՝ հոգին Ա՛ն էր ի համարնական կարողութենէ առ գիտութիւն ը ինքեան ստացական՝ ոչինչ նուազ քան զՀոգիս այլ մարդկան, ը որս է նոյն տեսակաւ. ապա։

Հաստատի։ Գիտութի՛ն երանական եղև ի Ա՛ն, զի էր ի կարողութենէ առ իմանալ ամայն եղանակս. եղև և գիտութի՛ն ըստ ինքեան հեղեալ, զի էր ի կարողութենէ առ իմանալ հրեշտակական եղանակս. ապա եղև ի նմա և գիտութի՛ն ըստ ինքեան ստացական, որով իմանայր մարդկային եղանակս։

Խնդիրս։ Ա՛ն ըստ ինքեան հեղական գիտութի՛ն ճանաչէ զայն ամ՛, զոր կարէ ճանաչել ըստ ինքեան ստացական գիտութե՛ն. ապա առնորդ է այս։

Պնեմ զան. զառաջարկ։ Ա՛ն ը ինքեան հեղա-

(1) Ընդ՝ պ. 3. Բաղ։ (2) Ընդ։ (3) Առ՝ Խ. 9. պ. 4. առ 3.

հնդկական գիտութիւնն ճանաչէ զայն ամ, զոր
հարկ ճանաչել բան ինչ եան ստացական գի-
տութիւն, այլ ոչ ամ եղանակաւ՝ որով են
ճանաչելի, ընդոս. և ամ եղանակաւ՝ որով
են ճանաչելի, ուր Բդ՝ առ կատարելութիւն
մատոյն Վ՚ին պատշաճի ոչ միայն ճանաչելն
զամ, այլև ճանաչելն զամ ամ եղանակաւ,
որով են ճանաչելի. իսկ են ճանաչելի՚ի բանն,
և արտաքոյ բանին՝ ըստ ինքեան հիղեալ տե-
սակաք՝ որ գաղափարեալ՚ի գաղափարացն
Աշ, և տեսակաք վերացելովք յերևակայ-
մանց. ուստի զորօրինակ վն առաջնոյն դնի՚ի
Վ՚ն գիտութիւն եղանական, վն երկրորդին՝
գիտութիւն ըստ ինքեան հիղական, վն երրորդին
պարտ է դնել գիտութիւն ըստ ինքեան տեսական։

Ասելի է չորրորդ։ (1) Գիտութիւնն ըստ
ինքեան տեսական հիղ՚ի Վ՚ն սեփական
ներգործութիւնք տեսցեալ։

Այուց։ Եթէ Վ՚ն զգիտութիւնն ըստ ինքեան
տեսական հիղեալ ունէր, արտաքոյ միտք նո՚ի
լինէր պարագրդ և փխրեալ՚ի սեփական և
՚ի դիմատոր ներգործութիւնէ իւրմէ, որ նման ըստ
վճռակին յորում արտաքինացաւ, էր պատշաճ
և համաբնական. իսկարդ՝ այս է անպատշաճ.
ապա։ Այսյա է փդբ։ Ա՚ր զի ըստ հասարակ
առածի Վ՚տամասկացոյն՝ Յանն էառ զորինչ
հասեալ՚ի բնութիւնէ, ոչ միայն ըստ դիւա-
ցութիւնէ այլև ըստ համաբնական եղանակի. և
երկրորդ՝ զի կարի անպատշաճ լինէր կարո-
ղութիւնէ հոգւոյն Վ՚ին հանապազ ճեղ վեր-
ջացեալ՚ի սեփական և յիւր պարտաւորեալ
և համաբնական ներգործութիւնէ ըստ վճռակի
իւրում։ Աշ ցուց. մեծ։ Վ՚ն ոչ արտա-
դրնացաւ ըստ մարդկութիւնէ՚ի վճռակի կատա-
րելութիւնէ իրրև զԻդամ յաւարնում արարչա-
գործութիւնէ, այլ ըստ հասարակ վճռակի և ըն-
դհացից ինութիւնէ. իսկարդ՝ ոչ ըստ այնմ վճ-
ռակի՚ի դէպ էր մարդնոյն սակաւ առ սակաւ
առնել ներգործութիւնէ առողջական զօրութեան,
այնպէս և հոգւոյն սակաւ առ սակաւ զար-
դանալ ճանաչմամբ բնականաց ներգործութիւնէ
արարող մտաց, որ է վերացուցանել զտեսակս
իրաց խնամեալ յերևակայմանց։ Իսկ զերկու-
սին զայս միանգամ դնէ առնտարանին յասելն.
* Ի՚ս-Ն պրբճոնայր ԽՈՈՈՒՆՔ Ե հասարո՚ ||.
Գլուխ. իբ. 52. ապա։

Հաստ։ (2) Պատշաճ է Վ՚ին ոչ միայն առնել
E

զնոմ գիտութիւս, այլև առնել զայնս՝ ամ Հաստա-
բնաւորս կարելի և պատշաճ եղանակաւս. իսկ-
արդ՝ պատշաճ էր Վ՚ին առնել զգիտութիւնէ ոչ
միայն ճեմային եղանակաւ՝ երանական գիտութ,
և ոչ միայն հրնշտակական եղանակաւ՝ հիղ-
մամբ, այլև մարդկային եղանակաւ՝ առաց-
մամբ, ապա։

Պ Ր Ա Կ. Ր։

Ի ՎԵՐՈՅ ԽՈՐՈՂՈՒՆՔ ՀՈՓՈՅՆ ՎՐԴ։

Ընդրինս նախ։ Բդիւթ մարդկութիւն Վ՚ին
առնէր, կամ կարաց առնել զամենակարողն
պարզապէս։

Պատասխանեմ, (3) ոչ։

Այուց։ (4) Ամենակարողութիւնն պարզապէս
է միայն Աշ յատկութիւնէ. իսկարդ՝ յանձնաւո-
րական միաւորաւ բնութիւնքն ճեացին անշը-
փոթ և անխառն ի յատկութիւնեանց իւրեանց.
ապա։ Փդբ. յայտ է յասացելոցս ընդդեմ
Լատինքայ։ Այուց. մեծ։ Ներգործական կա-
րողութիւն զհետ երթայ բնութիւնէ, և նման հա-
տուած ըստ որում յատկաւի նր. քանզի ըստ այնմ
ներգործէ իմն, ըստ որում է՚ի ներգործուն.
արդ՝ է՚ինքգործուն ներպիրն, որ կի է բնու-
զորօրինակ՚ի պարզ բնութիւնս, կամ կաշխոյժ
բնութիւնէ զորօրինակ՚ի բաղադրեալ բնութիւնս.
իսկարդ՝ ներգործական կարողութիւնն ամենա-
կարող պարզապէս միայն ճաշոյն բնութեան
համեմատ, և նման կարէ ղհետ երթալ ըստ
որում յատկութիւնն. ապա։ Այուց. փդբ։
Ամենակարողութիւնն պարզապէս, ըր է որ ձգի
ոչ միայն առ ամ կարելի գործս, այլև ամենա-
կատար եղանակաւ առ ամ կարելի եղանակս, (զի
եթէ չունիցի զայս, ոչ լինի ամենակարողն
պարզապէս,) ոչ կարէ համեմատել բայց եթէ
բնութիւնէ, որոյ գոյն է անպարագիր, անեղը,
և անսահման՚ի բանի էակի. իսկարդ՝ այսպէս
է միայն բնութիւնն ճաշոյն. ապա։

Խնդրինս երկրորդ։ Բդիւթ մարդկութիւնն
Վ՚ին իւրՈ գիրգիզական գործի շնորհաց, ըս-
քանչելեաց, և այլ գերբնական գործոց։

Այուսչ քան զպատասխանիլ՝ ենթադրելի
նախ՝ թէ մարդկութիւնն Վ՚ին է պատճառ բա-
րոյական նաև սկզբնական՝ շնորհաց և պան-
ձելեաց, զի զայնս ըստ արժանաց արհեստա-
ւորեցաւ. ապանի նաև սկզբնական, զի չէր
2 նշա-

(1) Ընդ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ՝ Ե. 13. գ. 1. Բ-Ղ։ (4) Ընդ։

նշանակել զայլ պատճառ սրբիւնական Ի վեր քան զՔՆ։ Անթաղումբ կրկրորդ ը որում Ի ճառն Ի վերայ ընդհ. Թէ մարդկութիւնն ՔՆի ոչ է պատճառ սկզբնական փիզիգական սրբարար շնորհաց։

Ասա խնդրի միայն ասուէն, Թէ սրդեօք մարդկութիւն ՔՆի Ի գործադրութէ մարդեղութիւն եղե՞ ոչ միայն բարոյական պատճառ, այլ և գործիքական փիզիգական՝ շնորհաց և աքանչելեաց և այլ գերբնական գործոց, օգք առաջնորդեն առ վախճան մարդեղութիւն։

Ասացաք Ի գործադրութէ մարդեղութիւնն, դի ստոյգ է՝ Թէ մարդկութիւնն ՔՆի յառաջ քան զգործադրութիւնի մարդեղութեան ոչ էր պատճառ փիզիգական, այլ միայն բարոյական՝ շնորհաց տուէլոց նախնի հարց. քանզի գործեն փիզիգապէս ենթադրէ հարկաւ զփիզիգական գոյութիւն պատճառին։ Օգոստիկ ենթադրեալ, առ խնդիրդ՝

Պէտ Ի Արդկութիւնն ՔՆի Ի գործադրութիւնէ մարդեղութիւն, եթէ Ի յերկրի կենցաղելով, և Թէ այժմ Ի յերկինս գոլով, է և եղե պատճառ գործիքական փիզիգական՝ շնորհաց և աքանչելեաց։

Յուց։ Պարտ է ընծայել մարդկութեանն ՔՆի զայն՝ որ է աղնուագոյն և կատարեալագոյն, եթէ չէգէ ընդդէմ կամ ըստ ինքեան՝ և կամ վախճանի մարդեղութեն. իսկարդ՝ գործեն ոչ միայն բարոյապէս, այլ և փիզիգապէս զգերբնական և զաքանչելի գործս, է աղնուագոյն ինչ և կատարելագոյն, և ոչ այլ ուստեք ըստ ինքեան՝ կամ վախճանի մարդեղութէ ընդդէմ է. ապա։ Յուց. փոքր. ը առաջին մասին։ Ակտ՝ առնելն Ի մէջ բերէ գկատարելութէ. ապա առնելն ոչ միայն բաղդայապէս, այլ և փիզիգապէս՝ Ի մէջ բերէ գմեծագոյն կատարելութէ։ Ենթրորդ՝ ղուգընթացութէն փիզիգական կատարելագոյն է քան զբարոյականն. ապա։ Յուց. առաջարկ։ Օգուգ ընթացութէն բարոյական ոչ այնչափ առնէ, որչափ զառնելութէն պատճառն զրուէ. իսկ զուգընթացութէն փիզիգական իսկապէս առնէ և զգործն ոյն Թէ Ի ծոցդ ելումէ հանէ. ապա։

Իսկ երկրորդ մասն փոքր. Թէ այսպիսի փիզիգական զուգընթացութէն ոչ է ընդէմ վախճանի մարդեղութէն, քաչայայտ է. և Թէ ը ինքեան ևս ոչ է ընդէմ, ևս յայտնի է. զի եթէ հոգին գժոխոց ածուսուր զօրութէն Ի հոգեղէն ստեղծուածս գործիքապէս ներգործէ, ոչինչապէս և ջուրն մկրտութէ Ի հոգին, զիսկր չիցէ կարօղ և ամենասէր մարդեղութէն զօրութէ ածութէն ը զործս միաւորեալն է, փիզիգապէս զուգընթանալ առ գերբնական գործս։

Ա ԻՈՒԲՆԱԼԻԹԻՆ Ն։

Ի վերայ պակասութէնց մարմնոյ և հոգւոյ, զորս կրաւ ՔՐԻՍՏՈՍ։

Աբէն Թուղմա՝ կ. 14. կ 15։

Պ Ր Ե Կ. Ը։

Ի վերայ պակասութէնց մարմնոյ։

Սկսելի է նախ։ (1) Պատշաճ եղև մարմնոյն ՔՆի ներքոյ անկանիլ մարդկային պակասութէնց վն երից։ Ակտ՝ առ Ի հատուցանել վն մեր։ Ենթրորդ՝ առ Ի զշմարտութէն մարդկային բնութէն ցուցանել։ Ենթրորդ՝ առ Ի լինել մեզ օրինակ առաքինութէ։ Ուստի վկային սէր գիրք, Թէ ՔՆ քաղցեաւ, վաստակեցաւ, չարչարեցաւ, և մեռաւ։

Սկսելի է երկրորդ։ (2) Կայց ոչ էառ ՔՆ զայժմ մարմնաւոր պակասութէիս մարդկան։

Յուց։ ՔՆ էառ զմարդկային պակասութիս առ Ի հատուցանել վն մեղաց մարդկային բնութեան. ապա զայն պակասութիսնս միայն առնուլ պարտ էր, որք զհետ գան հատուցեալ մեղաց բովանդակ մարդկային բնութեան, և չեն ընդդէմ հատուցման կամ վախճանի մարդեղութէ։ Կայտ է հետև։ Ապի հատուցումն որ պատժական է, պարտ է համեմատիլ յանցանացն. ապա հատուցեալ յանցանաց պատի լինել և պատիժն հատուցեալ։

Կայսմանէ (3) ունիս մակաբերել նախ, Թէ ՔՆ ընկալաւ զքաղց, զծարաւ, զվաստակ, զմահ, և այլ. զի սորա ամ մարդկան կէ բովանդակ բնութեն պատշաճին առ հատուցեալ Ի հատուցեալ մեղաց առաջին մարդոյն։

Ունիս մակաբերել երկրորդ, Թէ ՔՆ ոչ էառ զբորոտութէն, զանէնգ, զկուրութէն, զկաղութէն, և կամ զինչ և իցէ այլ պակաս. զի այս

(1) Աստ՝ կ. 14. պ. 2. Եսա։ (2) Ինչ՝ պ. 4. Եսա։ (3) Ինչ։

այս պահասուելիւնք ոչ զկնի գան բռնաւորական բնութեան անմիջապէս վասն մեղաց նախահօրն, այլ պատճառին յոմանս ի մարդկանէ վասն կրկին մանուածոյ և անձնական պատճառաց, ՚ի կամ ի ժառանգական կրից, և չարիազանցութեանն ըմկնելեաց կամ կերպարոյց, և կամ ի պահասութեն կերպարորիչ զօրուն, իսկ եթէ երբեմն թուենցին պատճառիլ յանբարեխառնութեէ կամ յապականութէ օդոյն, այն հանապազ վերածի ի պահասութի կերպարորիչ զօրութեէ, որ եթէ լիներ կատարեալ, որպիսի էր ի ՎՌ ի Հոգւոյն սքի, կարէր ընդդէմ կալ նոցա։

ՊՐԻԿ. Ր։

Ի վերոյ պահասուելից հոգւոյ՝ զբս նաա ՎՌ, և նախ ի վերոյ անդեղանալոանէ նէ։

Պասելի է նախ։ (1) Ի ՎՌ ոչինչ մեղք եղէ՝ եթէ ներգործական և եթէ սկզբնական։

Ոչ ի հաւատոց։ Ըստ սկզբնականին՝ յայտ է ի բանից անտի Աւուկ. ա. 35. * Հոգի սքի եկեսցէ ի քեզ, և զօրութիւն բարձրելոյն հովանի լինի ի վերայ քո. ուստի և որ ծնանելոցն է ի քէն սքի է, և որդի Աստուծոյ ։ Որ և ցուցանի պատճառ ներգործականին. զի ՎՌ ոչ էր Աստուած սերմնական սերնդեամբ։ Նաեւ զի ոչ ի վայրկենի յղութեն եղև լի շնորհօք, ճշմարտութէ, և երանութէ, ըստ որ ոչ միարանի մեղքն սկզբնական։

Իսկ ըստ ներգործականին՝ քաց յասացելոցս կանխաւ, յայտ է և ի սքէ գրոց։ Յովհ. ը. 46. * Ո՞ ի ձենջ յանիրաւանէ զիս կշտէ զեղեց ։ ա. Պետ. բ. 22։ * Որ ոչն ործոյ մեղս ։ Հբր. է. 26. * Հարկ էին նմա եւ վարել եր մեզ հանդերձեալս, սքի առնել՝ անարատ՝ զրաքեալ ի մեղսոցդ ։

Նոյց. (2) երկրաբանելիւր մասն ևս բանիւ։ ՎՌ էառ զպահասութիս մեր վասն երից պատճառաց, նախ՝ զի հատուսցէ մեզ մեր, ևկրդ՝ զի զճշմարտութիւն մարդկային բնութեն քաջ ցուցցէ, երրորդ՝ զի եղիցի օրինակ առաքինութեն. իսկարդ՝ առ այս երրեակ փաճառն ոչ միայն մեղքն ոչ օգտէր, այլ մանաւանդ խափան լինէր, ապա։

Պսելի է երկրորդ։ ՎՌ ըստ կարգաւորեալ օրինացն ՀՀ եր անմեղականն։

Նայտ է յասացելոցս. քանզի ի ձեռն շնորհաց միաւորութէ անսահմանապար սքի եր, ուստի ոչ ընդունէր ի նմանէ զկնի ընդդէմ է մեղքն։ Եւ այս ցուցանի ևս պատճառաւ սքին Թովմայի, զոր ի վերոյնգեալ եզրակացութէն յառաջ բերաք։

Այս ամ յայտնի է առ ամենայնս, այլ գժուարութէնէ, թէ արդեօք նաև ըստ բացարձակ կարողութէն ՀՀ ՎՌ ըստ որում մարդ լիցէ անմեղանչական զօրութէ սոսկապէս անձնաւորական միաւորութ։ Աբրանան Աղեքսանդրացի, այլ հաստատէն առ հասարակ այլ ամենայնս, ընդ որս՝

Պսելի է երրորդ։ ՎՌ ըստ որում մարդ զօրութէ սոսկապէս անձնաւորական միաւորութեան՝ ոչ կարաց բացարձակապէս մեղանչել, ոչ մեղաք՝ որ յարակցեալ ըստ միաւորութեան, և ոչ մեղաք՝ որ բառնոյ զմիաւորութէն։

Յայց։ Եթէ մարդկութէն առեալ և ենթակայացեալ ի ձեռն ամենայն ենթադրելոյ Բանին՝ կարէր մեղանչել, մեղքն փոխանցեր ի նոյն իսկ ի Բանն. խափարդ հետեւութէն է հայհոյութէն, և հակառակ հաւատոյ. ապա սոսկապէս զօրութեամբ միաւորութեան, ևն։

Յայց. հետեւոյ. մեծ. կրկին միջնորդաւ։ Նախ՝ առնելութիւնն են ենթադրելոյ՝ ոչ միայն յարանձնաւորաբար, որպէս Տամբրն Աղեքսեանք ըստ Բասկուեսի, այլ և նկատմամբ։

Յայց. առաջարկ։ Եթէ առնելութիւնքն ՎՌի չիցեն ամենայն ենթադրելոյն եղեւ զամենայն ըստ որում ոչ սկզբան, հետեւի թէ արդիւնական առնելութիւնք նր ոչինչ յայլ ընդունին յամենայն ենթադրելոյն, թէ ոչ են ամենայնականք, թէ Բանն ոչ այսպէս զուգընթաց առ առնելոնս մարդկութն՝ քան թէ Հայր կամ Հոգին սքի, և թէ Բանն ի մարդկութն ենթակայացեալ՝ ըստ մեր ճշմարտապէս ոչ արդիւնաւորեցաւ, ոչ հատոյց, և ոչ փրկեաց. և սոքա ամենեքին երևին կործանել զճշմարտութիւն խորհրդոյս մերոյ. ապա։

Լաւ ևս՝ թէպէտ և անձնաւորութիւնն կամ ենթակայութէն ոչ է գործողական, սակայն ենթադրելոյն՝ որ ի նմանէ և ի բնութենէ ծագէ, զործիական Պետրոս է ճշմարիտ այն՝ որ գործէ, որ խօսի, որ գնայ, որ ծնանի ի միջնոր-

(1) Հմմտ. Ի. 15. գ. 1. բոլ։ (2) Ընդ։

նորոգութիւն բնութեան և կարողութեանց իրենց սկզբամբ որով : Այս է հաստատակաց կարծիք մարդկան . և յիրաւի եթէ բանագատին Աիսմեանք ընդունել զայս յիմնայինս, ապա ընդհ ր և ոչ ի մարդկայինս . ընդդէմ և ոչ ի Աիս, որոյ ենթագրեալն է ամենայն :

Այսց եզնալ՝ թէ առնելութիւնքն են ենթադրելոց յարանուանաբար միայն, ոչ մի այնորիկ զի ամենեն Աիսմեանք . քանզի յայսմանէ գիտ գՀետ գայ, թէ ենթադրեալն ամենայն կարէ յարանուանիլ մեզանչական, և Ի մեղաւոր, այնպէս միայն ակ յատկապէս ոմն ենթադրեալն Պետրոսի ի մեզանչելն Պետրոսի ասի մեղաւոր և մեզանչական զի զորօրինակ այս նախադասութիւն Առանն է ենթակայացեալ ի մարդկութիւնն, զիշ ձիրէ, վասն մեր մարդանալոյ, վասն մեր հասոյց, է ճշմարիտ յատկապէս և ի ճշդութեան բանի, թէպէտ և ըստ Աիսմեանց առնելոց ենթեզն եղեն ենթադրելոց յարանուանաբար միայն . այլ պէս և այս, Առանն ըստ որոյ ենթակայացեալ ի մարդկութիւնն ճշմարիտ է ի մեզանչել մարդկութիւն . որ այդպէս միասարան է ողջամիտ խելոյց, և ուրանան սի Հայր

Այլ չէ ինչ փոյթ, թէ Ի կարէ ասիլ խաչեալ, մեռեալ, ևն, առանց ինչ անպատեհութեան . զի որպէս զիկուցանէ սրն Ցովհաննէս ի լմ. ա. ։ պ. ։ առ 3 . մնչն և որ նմին նմանք՝ են չար պատժոյ յարդարութեանն Ի ի մէջ ակնել, և առ փառս նր կարգեալ . իսկ մեղքն է բարոյական անպատեհութիւն, իւրոյն է հնազանդեալ յիմնային բարութենեն, յիմատաութենն, և յայլոց կանոնաց :

Այսց . առաջին հետևող . երկրորդ միջնորդաւ : Աարդկութիւն ուղղի, շարժի, և կատարեալ ի Առնէն յամ առնելութիւս իւր, ոչ միայն իրրև յիշխանական պատճառէ, (իբրև նիւ որոյ կատարեալ զամ,) այլև իրրև յատուածին իմն պատճառէ՝ որ շարժէ և ուղղէ, ոմն հոգին ուղղէ զմարմինն, ոմն բանն ուղղէ զառաջին բաղձանս . ապա ոչ կարէր մեզանչել մարդկութիւն առանց վերածելոյ մեզաց նր առ ակարութեի կամ առ չարութեի Առանին՝ որ ուղղէ . ոմն յորժամ բաղձանքն անցանէ ըստ չափ ի կամայական շարժմունս, սագաանի բանն որ ոչ այգելու . յորժամ մեզանչէ հպատակն, ոչ անբաւիր միայ և առաջնորդն՝ որ թոյլ տայ, որպէս զի յայս դիպուածս կրկին լինել մեզաց ի Ցն, մի մարդկային կամաց՝ որ գործէ ըստ չարն, և միւս ասպիսին որ թոյլ տայ չարին : Յայց առաջին՝ Յորժամ նկատ միաւորին, մանաւանդ եթէ միաւորացն ի բնութեան կամ յանձին, առաջինն կարգի ըստ վերնագրեալ, ուստի և ի նմանէ ուղի, կամ գէթ նմա պատկանի առանձինն իմն պատասխանի ուղղելոյ, ապա թէ ոչ՝ լինէր թերի կարգ, ըստ այսմ ստորին կարողութիւնք ի մտաց և ի կամաց ուղղին, ըստ այսմ և անգամքն հպատակին կառավարութեան գլխոյն . զարձալ ի քաղաքականս՝ զայս օրինակ կրնն յառնէն, որդիք ի ծնողաց, ծառայք ի տիրանց ուղղին և կառավարին . իսկարդ՝ ասպին բնութիւն միաւորի ի մի անձն Առնին ընդ մարդկային բնութեն, և զորութիւք այսր միաւորեալ մարդկային բնութեն ներքոյ անկանի ասպնյն իրր ստորին ընդ վերնագրեալ . ապա :

ՊՐԵԿ . Գ :

Ի ՀԵՔԵԱՅ ՈՂՂՈՒԹԵԱՆՑ ՀՈԳՈՅ, ԶՈՐ ԵՒ ՎՐԱ :

Ուղղի նախ : Երկնք ի Ցն եղև կամ կարաց լինել լուցիկիք մեզաց :

Յառաջ քան զպատասխանիս՝ դիտելի է, զի լուցիկիքն, որ պղով անուանի ցանկութիւն կոչի, կրնական կարէ մտածիլ . յառաջին ներգործութեան, և յերկրորդ ներգործութեան : (1) Լուցիկիքն յառաջին ներգործութեան է բաղձանքն զգայական՝ ըստ որում փափաքանաք զայականութիւն հպատակութեն բանին, կամ ըստ որում պատրաստական և միտեալ առ ներգործութիւս զառարկայիք որք ներհական բանին և ազօրինաւորս, ուստի անիսկ է քան զգայական բաղձանս ըստ ենթեան, զի սա բերի առ ասմ զգալի առարկայս եթէ առ օրինաւորս, և եթէ առ ապօրինաւորս : Լուցիկիքն յերկրորդ ներգործութեն է նոյն իսկ ներգործութեին կամ շարժութեն նոյն իսկ բաղձանաց յատարկայն բանին ներհական և ազօրինաւոր :

Պատասխանիմ նախ : Լուցիկիքն յերկրորդ ներգործութեան ոչ եղև, և ոչ բացայայտապէս կարաց լինել ի Ցն :

Յառ .

(1) Նայ պ. 2 : Խոշ :

Յուց. առաջին մասն: Լուցկիքն յերկրորդ ներգործութեան, այս է՝ անկարգ շարժմունք զգայական բաղձանաց՝ ոչ եղեն Աղամ ի վճռակի անմեղութեան, ոչ եղեցին յերանեալս, և ոչ եղեն ի սէր Աստուծոյ. ապա և առնուել ի Վրէ:

Վարձեալ՝ զոյնպիսի անկարգ շարժմունք վերագրեին Նահին, և լինէին մեղանչական. ապա: Յուց. առաջարկ: Զոյնպիսի շարժմունք լինէին նմա գէթ մեկնողապէս կամայականք. ապա համարէին նմա ի մեղս: Այսպէս է՝ հիւտե. զի որովհետև այն շարժմունք են նիւթապես չարք և ընդդէմ բանի, ուրեմն պատկառ մնայ առ ի լինելոյ նոցա մեզք կերպական, բայց եթէ հաւանութեամբ: Յուց. առաջարկ: Նահ՝ Նահն կարէ զայս շարժմունս խոհանալ և պարտի, վասն բանիւ միաւորութեան նմա է անկ պատասխանութեամբ ուղղելոյ զմարդկութեամբ, ոչ միայն լոտ որում բանական, այլ և ըստ որում զգայական: Երկրորդ՝ այն շարժմունք լինէին ի նմանէ իբրև յինքնաշարժելոյ ոչ միայն յարատեւապար, այլև նոյնժամ, որպես ի վերոյ առացաւ. ապա:

Ցայտնիւ բանիւ ցուցեալ մնայ երկրորդ մասն, թէ՝ եթէ այն շարժմունք ոչ կարացին բացարձակապէս լինել ի Վրէ:

Պիտեմ եմբրդ: (1) Լուցկիքն յառաջին ներգործութեամբ չէին ի Վրէ, և հաւանականապէս ոչ կարայ լինել բացարձակապէս:

Յուց. առաջին մասն: Նախ՝ (2) որչափ առաքինութեամբ յումեք է յաւէտ կատարեալ, այնչափ առաւել ախարանայ ի նմա զօրութեամբ լուցկին կամ լուցկիքն յառաջին ներգործութեան. իսկարդ՝ ի Վրէ եղեւ առաքինութիւնն ըստ առնելոյն կատարեալ. ապա: Փորձ. Յայտ է յառաջելոցս: Յուց. մեծ: Լուցկիքն յառաջին ներգործութեան է պատրաստական յօժարութիւն զգայական բաղձանաց յառարիսին ընդդէմ բանի. իսկարդ՝ բարոյական առաքինութիւն՝ որ է ի զգայական բաղձանս, նուաճեցուցանէ զյօժարութիւն նոյն առ այն, որ է ընդդէմ բանի, որովհետև հպատակ առնէ բանին զնոյն իսկ զբաղձանս, և այնչափ առաւել, որչափ կատարելագոյն է առաքինութիւնն. ապա:

Երկրորդ՝ Նահն (3) էառ զմարդկային պատկառութիւս, որք են կարգելք առ հատուցումն վնաս մեղաց. իսկարդ՝ լուցկիքն յառաջին ներգործութեանէ ոչ է կարգելի առ հատուցումն վնաս մեղաց, այլ և հակառակ ի հակադրեալն միտեցուցանէ. ապա:

Յուց. երկրորդ մասն: Նմանհման սրբուհի ընդդէմ է ոչ միայն շարժումն անկարգ. այլև յօժարութիւն առ այն. իսկարդ՝ Վրէ ի շնորհայ միաւորութեամբ է անսահմանապար սէր, ուստի և ասացաւ. ապա: Յուց. մեծ: Օրինակ գոյն պատճառին ծայրագոյնս տարակաց է ի մեղաց. իսկարդ՝ մեծագոյն տարակայութեամբ է ի մեղաց ոչ միայն հակադրիլ մեղաց, այլև այնմ՝ որ յօժարեցուցանէ առ մեղս. ապա:

Ինդրի երկրորդ: (4) Երկնաք ի Վրէ եղեւ տգիտութեամբ:

Պիտեմ, ոչ. վասն ի նմա եղեւ լեւութեամբ, ուստի և ի վերոյ ասացաւ:

Ինդրի երրորդ: Երկնաք հոգին Վրէի եղեւ կրեական:

Վիտել պարտ է (5) յառաջ քան զպատասխանին, զի կրկին ազգ են կրից հոգւոյ: Ոմանք են մարմնականք, զորս կրէ հոգին ի վնասիլ մարմնոյն. զի որովհետև է կերպ մարմնոյ, զհետ գոյ լինել մի գոլ հոգւոյն և մարմնոյն, և մի այսորիկ ի խռովիլ մարմնոյն մարմնական կրիւք ինչ, հարկաւոր է՝ զի և հոգին ըստ պատեհման խռովեսցի:

Ոմք այլք են հոգևորք, որք կամ են ներգործութիք հոգւոյն, և կամ դիմաւորապար հոգւոյն՝ քան թէ մարմնոյն, ուստի յօժարութիքն զգայական բաղձանաց, և սոքա են յատկապես կիրք հոգւոյ: Օրինակ նշանակեալ՝

Պիտեմ, (6) թէ երկոքին կիրքս եղեն ի Վրէ: Առաջինքն՝ քանզի մարմինն Վրէի եղեւ կրական և մնչկանացու. ապա հարկաւոր եղեւ հոգւոյ նր ըստ այմ եղանակի լինել կրական. երկրորդքն՝ զի յօժարութիքն զգայական բաղձանաց պատշաճին բնութեան մարգկան. ապա եղեն ի Վրէ:

Այլ պիտել (7) պարտ է, զի այս կիրք եղեն ի Վրէ այլազգ քան ի մեզ ըստ Նախ՝ ըստ առարկային. վասն ի մեզ բազում անգամ բերին առ ապօրինութիւս: Երկրորդ՝ ըստ սկզբան. քանզի յոլովակի ի մեզ կանխեն քան զդատումն բանին: Երրորդ՝ ըստ գործոյն. զի ի մեզ երբեմն այսպիսի շարժմունք ոչ զկայ

(1) Ինչ: (2) Ինչ: (3) Ինչ: (4) Ինչ՝ պ. 3. Եուե: (5) Ինչ՝ պ. 4. Եուե: (6) Ինչ: (7) Ինչ:

գկայ առնուն ի զգայական բաղձանս, այլ ևբ-
բեմն ձգեն զինի զլանն, և գրաւեն զՀաւանուխի։
Իսկ ի Քրս ոչ կարէին առնել զմի ինչ յայս-
ցանէ, յորում ամ շարժմունք զգայական
բաղձանաց յատաջ գային ըստ անօրինելոյ բա-
նին, որ կամ գրականապէս շարժէը, և կամ
յատաչատես լինէը և ֆիզիկ տայր. քանզի էր
միշտ ի ներգործական գործածուն բանին, և
ունէը կատարեալ իշխանութիւն ի սմ ամ գոր-
ծոց իւրոց, ըստ սահմանելոյ վճռնորդ ընդ-
հանուր ժողովոյ գործ 11։

Ա՛ն այսորիկ յորժամ առ նախինաս ընթեռ-
նուիք՝ թէ ի Քրս ոչ եղեն կիրք, իմանալ
պարտ է գլուսաժար կրից կամ զսխտից՝ ոչ ի
մեզ. քանզի այսպէս խօսէին ի պատճառս
Աստիկեանց, որք անուամբ կրից գվատոյար
շարժմունս եկեղ հոգւոյ խնամոյին, և սքանչե-
յատկապէս սխտք. իսկ որք եղեն ի Քրս՝ ան-
ուանեին պարզապէս կիրք։

Ինդրի չորրորդ։ Արդեօք ի Քրս եղե՞ ցաւ
զգայական։

Պիտի, այս. (1) մի՝ գոզի ասէ Լեսայ.
ծդ. 4. * Նա զՀիզ մեր բառնայ՝ և զԸ մեր
տրչէքի. (ը Լատ. Արդարև զՀաւ մեր նա
եբեչ)։ և երկրորդ՝ զի առ ճշմարտութեի
զգայական ցաւդ պահանջի և շատ է վնասու
մարմնոյ և զոգւոն զվնասն. իսկարդ՝ մարմինն
Քրի կարէր վնասել, զի էր կրական և մահ-
կանացու. նաև զգայր զվնասն, որովհետև
հոգի նր կատարեալ ունէր զնմ բնական
կարողութիւս. ապա։

Ինդրի հինգերորդ։ Արդեօք ի Քրս եղե՞
տրտմութի։

Պիտի, այս. (2) մի՝ գոզի Մատթ. իզ.
38. ասի. * Տրտում է ոգիս մինչ ի մահ։
և երկրորդ՝ զի առարկայն կամ շարժառիթն
տրտմուն է վնասակարն կի՝ չարն ըմբռնելով
եթէ բանիւ, և եթէ երևակայութ. իսկարդ՝
հոգին Քրի կարաց ի ներքուստ ըմբռնել
զվնասակարն, և նկատմամբ իւր՝ զմինն և
զչարչարանն, և նկատմամբ այլոց՝ զմեղս
աշակերտացն և զպաշտաղացն իւրոց. ապա կա-
րաց տրտմիլ. բայց այլազգ քան զմեզ՝ ըստ
երից տարբերութեց ի վերագոյնդ նշանակե-
լոց ի յերրորդ ենդիրն։

Ինդրի վեցերորդ։ Արդեօք ի Քրս եղե՞
երկիւղ։

Վիտել պարտ է, զի ասէն ոչ խօսիմք
զերկիւղ ըստ որում է ի կամ, այլ զեր-
կիւղ ըստ որում է ներգործութեի զգայական
բաղձանաց՝ որ խոյս տայ ի գժուարին չարե,
յորմէ կարէ և խորշել։

Պիտի, թէ ի Քրս եղև (3) երկիւղ. մի՝
գոզի Ածկ. ժդ. 33. ասի. * Ինոս Ն
ոեբեել (ը Լատ. երկնչել). և հոգեալ։ և
երկրորդ՝ զի կարաց ըմբռնել զաչն իրրև
ապագայ գժուարաւս խորշելի, զորոյնակ
զմահն։

Ինդրի եօթներորդ։ Արդեօք ի Քրս եղե՞
զարմանք։

Պիտի (4) ը զանազանութ. Կայտառմամբ
առ փորձական գիտութիւն եղև ի Քրս զար-
մանք, և ոչ նկատմամբ առ ածայրն երանական
և հեզական գիտութն։ Ձոյց. Զարմանքն է
մտադիր մերձեցումն հոգւոյն առ նոր ինչ և
անաւոր. իսկարդ՝ ը ածայրն երանական և
հեզական գիտութեի ոչ եղև նմն նոր ինչ,
իսկ ը փորձական գիտութեի կարէր լինել ինչ
նոր, իրրև ոչ հանապազօր ամ ինչ գիպեր.
ապա։ Այլ Մատթ. ը. 10. ասի. * Ի՛բքե
ըսաս Ն (ի զբանս Հարիւրապետին) զար-
հացաս։ Տե՛ս և զՄեղբոս ատա։

Ինդրի ութերորդ։ Արդեօք ի Քրս եղե՞
բարկութի։

Պիտի, այս. (5) ը այնմ Մաղմ. կը. 12.
* Ի՛բհանդ գոսն չո եկիբ զնս։, որով վառեալ
եհան սրտաքս ի տաճարէն զվաճառօղս և
զդնօղս. վրդ և Մարկ. ի. 5. ասի. * Հայե-
ցեալ Ն՛ի զնոսօք ի գասմաբ։ Նա պատճառն
է, զի բարկութիւն է գործ տրտմութե, ըստ
որում ի չարէ ինքեան կամ այլում մատու-
ցելոյ զբ տրտմի, և յայնմանէ ձգի ի վրէժ-
խնդրութի. իսկարդ՝ ի Քրս եղև տրտմութի,
և կարաց բաղձալ վրէժխնդրութե ը կարգի
արդարութե. քանզի ը այսմ բարկութին ոչ
է մեղք, և կոչի բարկութի նախանձայոյզ.
ապա։

Ինդրի իններորդ։ Արդեօք Քրս եղե՞ ձա-
նապարհորդ և հասանօղ։

Պիտի, այս։ (6) Լոգե հասանօղ, վրդ
զբանութի հոգւոյն առացեալ ունէր, քան-

(1) Ընդ՝ պ. 5. բոլ։ (2) Ընդ՝ պ. 6. բոլ։ (3) Ընդ՝ պ. 7. բոլ։ (4) Ընդ՝ պ. 8. բոլ։ (5) Ընդ՝ պ. 9։ (6) Ընդ՝ պ. 10. բոլ։

զի լուսափայլ տեսանէր զՔ և նովաւ զուարճանայր ։ Այդպէս ճանապարհորդ, քանզի ըստ իւրոց ինչ պակասէր նմա երանութեան, զի հոգի նի էր կրական, և մարմինն կրական և մահկանացու, ոչ և ասացաւ ։

Այս զի այսմ քաջ խելամուտ լինիս, ծանիր, զի հոգին Պօղի կարէ մտածիլ կրկնակի։ Եւթէ՝ ի կարգի առ Քէ, այ՝ ըստ որում այնուհիկ որ սեփական է նմա, այս է՝ մտաք և կամք բերի առ Քէ. և ըստ այսմ եղանակի Պօղ էր հաստատեալ ըստ հոգւոյն, վասն բերիւր առ Քէ լուսաւորեալ տեսանելով զնա և սիրելով ։

Այս երկրորդ կարէ մտածիլ հոգին Պօղի ըստ կարգի առ մարմինն, կամ ըստ որում է կերպ մարմնոյ. և ըստ այսմ եղանակի Պօղ էր ճանապարհորդ ըստ հոգւոյն, զի կերպաւորէր զմարմին կրական և մահկանացու, և ինքն նա էր կրական՝ եթէ մարմնական կրիւք, որ յաոաջ գայր ի վնասուէ մարմնոյ, և եթէ հոգեւոր կրիւք, որ կամ է սեփական հոգւոյն, և կամ գլխաւոր է հոգւոյն քան մարմնոյն, ոչ և ասացաւ յերրորդ խնդրին ։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ը։

Ի վերայ հաղորդութեանն յաղթութեանն ի վերջ, և ի վերայ պարտաճելոցդ առ գիւրինն եղ ըստ գոլոյ։

ՍԷՆ ԹՈՒՂՄԱ՝ Ե. 16. Ե 17.

Պ Ր Ե Կ. Ը։

Երբեմն պիտի նայե ընդունել ի ՎԻՆ վճռաբանութիւնն յաղթութեանց։

Հաղորդութեին յատկութեանց է ձեռնհաս և մերկացուցանել բնութենէն և ազատել զանազան տկարութեանց, զոր ունի հոգի ի մարմնոյ ։ Եւ զի հոգի նի էր կրական, և մարմինն կրական և մահկանացու, ոչ և ասացաւ ։

Այս զի այսմ քաջ խելամուտ լինիս, ծանիր, զի հոգին Պօղի կարէ մտածիլ կրկնակի։ Եւթէ՝ ի կարգի առ Քէ, այ՝ ըստ որում այնուհիկ որ սեփական է նմա, այս է՝ մտաք և կամք բերի առ Քէ. և ըստ այսմ եղանակի Պօղ էր հաստատեալ ըստ հոգւոյն, վասն բերիւր առ Քէ լուսաւորեալ տեսանելով զնա և սիրելով ։

Այս երկրորդ կարէ մտածիլ հոգին Պօղի ըստ կարգի առ մարմինն, կամ ըստ որում է կերպ մարմնոյ. և ըստ այսմ եղանակի Պօղ էր ճանապարհորդ ըստ հոգւոյն, զի կերպաւորէր զմարմին կրական և մահկանացու, և ինքն նա էր կրական՝ եթէ մարմնական կրիւք, որ յաոաջ գայր ի վնասուէ մարմնոյ, և եթէ հոգեւոր կրիւք, որ կամ է սեփական հոգւոյն, և կամ գլխաւոր է հոգւոյն քան մարմնոյն, ոչ և ասացաւ յերրորդ խնդրին ։

զկի փոխանակ որոյ ենթադրեն. մինչև զրօրինակ մարդոյն լինել ենթադրեալ ունօղ մարդկութեան, և Քէ լինել ենթադրեալ ունօղ ածութեան ։ Այլ՝ քանզի ի Պօղ է մի և նոյն ենթադրեալ, որ ունի զածային և զմարդկային բնութեի, ճշմարիտ է ասելն՝ Քէ է Տէր, և անդրադարձեալ. քանզի զոյս իմացուած ի մէջ բերէ, Հանդիպելն՝ որ ունի զածութէ, է ենթադրեալ ոմանօք Տէրդիոնէ, որ է ճշմարիտ. որպես ճշմարիտ է ասելն, սպիտակէն է քաղցր. վասն իմացուածն է, ենթակայն՝ որ ունի զսպիտակութի է ենթակայ ունօղ քաղցրութեան ։ Յայսմանէ զհետ գայ և հաղորդութեին յատկութենէդ. զի եթէ է նոյն ենթադրեալն՝ որ ունի զերկոսին բնութեիս իրրև սեփական և իւր, և ի մէջ բերի ուղղակի, կարեն ստորոգիլ զնմանէ յատկութեիք երկուց բնութենացն ևս ։ Հաստի ճշմարիտ է ասելն յայտ արարեալ զՔն. Քէ է ծնեալ, մահկանացու, կրական, ևն. քանզի իմացուածն է, թէ այս ենթադրեալ՝ որ ունի զածութէ է ծնեալ, մահկանացու, կրական, ևն, բանիւ մարդկային բնութենէ. կամ է ունօղ զբնութեի ծնեալ, մահկանացու, կրական, ևն ։ Այս զորին հակառակն՝ ճշմարիտ է ասելն յայտ արարեալ զՔն. մարդն է անմահ, յաւիտենական, ամենակարօղ. քանզի իմացուածն է, թէ այս ենթադրեալ՝ որ ունի զմարդկութէ է անմահ, յաւիտենական, ևն. այլ բանիւ ածային բնութենէ իւրոյ. ոչ ճշմարիտ է ասելն, մարդն է մարմնաւոր, մարդն է կենդանի, քանզի նոյն ենթադրեալն է՝ որ ունի զմարմին և զշունչ ։

Ասելի է ։ (1) Ի ՎԻՆ պարտ է ընդունել զհաղորդութի յատկութենց ։ Ոչ ի հաւատոց ։

Յոյց. Նախ՝ ի սէ գրոց, որ ընծայէ մարդոյն զայնս՝ որք յատուկ են ածային բնութենէ, և անդրադարձեալ ։ Ասա այսմ ։ Կորնթ. ք. Տէրն փառաց կի Քէ ասի * ի խաչ հանելլ ։ Հռոմ. ը. Որդին Քէ ասի վն մեր * Անդնեալ ։ Յովհ. ը. ասի թէ մարդն ՎԻՆ էր յառաջ քան զընծնել Աբրահամու ։ Այնպէս և ի հանդանակի առաքելոցն ընծնեալն ասի՝ թէ միածին Որդի Քէ ի Հոգւոյն սրբ յղացաւ, ծնաւ ի Կուսէն, չարչարեցաւ, խաչեցաւ, մեռաւ, և թաղեցաւ ։

Յոյց.

(1) Աստ՝ ե. 16. պ. 4. Ե 5։

Հետ. երկրորդ՝ ի ժողովոյն Լաթերանոս, որ սահմանեաց ընդդէմ Վալդենսեանց, թէ սէր կոյսն է ճշմարտապէս մայր Աստ. քանզի այն մարդն, որոյ է մայր, է ճշմարտապէս Որդի։ Դարձեալ՝ ի սէց Հարց, որք առ հասարակ ջհաղորդութեան յատկութենէ ի գործ ածեն, և հարկաւ ընդունելի լինել հաստատեն։

Հայտ է ևս հիմնական բանիւ այսր հաղորդութեան, զորմէ ասացաք արդ. քանզի ուր է միութի՝ ենթադրելոյ յերկուս բնութիս, թէ բնութիքն և թէ յատկութիքն նոյ կարեն զմիմեանց փոխանակի ստորոգել ի թանձրացեալն, քանզի թանձրացեալն ուղղակի նշանակէ զենթադրեալն, և ենթադրէ փոխանակ նր, այլ և առացաւ. ապա։

Հասարելոցս ունիմ մակաբերել, թէ ընդհանրական կանոն հաղորդութեան յատկութենէ է այս։

Կանոն հաղորդութեան յատկութենէ։

Թանձրացեալն (1) զթանձրացելոյ եթէ բնութենէ և եթէ յատկութենէ կարեն փոխանակի զմիմեանց ստորոգիլ ըստ կանոնի խօսելով. քանզի յայսպիսի ստորոգմունս պահի նոյն ենթադրեալն կամ ենթակայն։ Իսկ վերացեալքն զվերացելոց, վերացեալքն զթանձրացելոց, և թանձրացեալքն զվերացելոց ոչ կարեն զմիմեանց փոխանակի ստորոգիլ գէթ կերպապէս. զի ոչ պահի յայն ստորոգմունն նոյն ենթադրեալ կամ նոյն ենթակայ։

Այ այսորիկ ճշմարիտ է ասելն, Աստ է մարդ, մարդն է Աստ. Աստ է ծնեալ, չարչարեալ, մահկանացու, մարդն է անմահ, յարութենական. մահկանացուն է անմահ, յարութենականն է ժամանակաւոր։ Իսկ սուտ է ասելն, Աստուածին է մարդկութի՝, անմահն է մահկանացուի՝, Աստ է մարդկութի՝։

Ասացաք յառաջին մասին կանոնիս, Որք չհասանէ խօսելոյ. քանզի պէսպէս բացատրութիս ընդունի։ Այդր ի բաց առնումք զստորոգեալս՝ կամ զրք ընդդէմ են ենթակային, ոչ լինելն սոսկ մարդ, որդի որդեգրական. կամ որք են տարտամք, և միարանին ընդ եղանակի խօսելոյ հերետիկոսաց. կամ որք անխոհեմ պատշաճին բնութենէ և ենթադրելոյն, և սակայն այժմ անծայրն ենթադրելոյ հակառակ են, զրօրինակ լինել ստեղծուած. կամ որք ի մէջ բերեն զյորջորջումն, որոյ բանիւն ոչ պատշաճին ենթադրելոյն, կամ բառնան զայն՝ որոյ բանիւն պատշաճին, զրօրինակ Աստ ըստ որում մարդ է անմահ։

Պ Ր Ա Կ Ս։

Ընդեռ ի Աստ էրէ՞ ի ձեռն գոյութենէ, և այն անծայնէ։

Պատասխանի է։ (2) Ի Աստ է մի միայն գոյութենէ Հանրին։

Հետ։ (3) Ընդէն գոյանայ ըստ որում որ կիրճ ըստ որում ենթակայ գոյութենէ, իսկ բնութին ոչ ըստ որում որ, այլ ըստ որում որով արմատապէս, իսկարդ՝ հակառական է, թէ մի անձն, և այն ածայնին, որպիսի է ի Աստ, գոյացեալ կրկին գոյացական գոյութի՝. ապա։ Հետ. փոքր։ Նախ՝ երևի ընդդէմ լինել՝ թէ անատեղծ անձն Հանրին գոյացեալ ստեղծական գոյութի՝։ Երկրորդ՝ գոյութինն է վերջին կատարելութի՝ և ներգործականութի՝ իրին, որով կայանայ արտաքոյ ամ պատճառաց իւրոց, և յորում կայանան պատճառականութիք նոյ, քանզի զայն ի մէջ բերէ կերպապէս գոյութինն. ապա Հակառական է, թէ անձն՝ որ ունի զմի գոյութի՝ իցէ ընդունակ այլում ևս գոյութենէ. ապա թէ ոչ առաջինն ոչ լինէր վերջին ներգործականութի՝, այլ ունէր զեան կարողութենէ նկատմամբ երկրորդ գոյութենէ։

Հաստատի։ Եթէ մարդկութինն Աստ գոյանայր յատուկ ստեղծական գոյութի՝, հետևեր նախ՝ թէ ենթակայանայր ևս յատուկ ենթակայութի՝։ Երկրորդ՝ թէ ոչ կարէր եղծրիլ ենթակայութի՝ Հանրին։ Երրորդ՝ թէ ոչ լինէր մի գոյացական և ըստ բնութեան ընդ Հանրին, այլ բազում. ապա։ Հետ. առաջին հետևող։ Գոյութինն, վասն ոչ և ասացաք, է վերջին ներգործականութի՝ իրին, որով է արտաքոյ ամ կախմանց պատճառաց իւրոց, ենթադրէ զենթակայութենէն. քանզի ենթակայութենէն է ըստ ինչ գոյացական, զոր պարտ է ունել ի պատճառաց. և այն զի՝ ասացաք, թէ անձն և ոչ բնութենէն է այն, որ գոյանայ. ապա։ Հետ. երկրորդ հետևող։ Որ ունի զվերջին ներգործութենէ, ոչ կարէ այլ ևս եղծրիլ. իսկարդ. ապա։ Հետ. երրորդ հետևող։ Որպես զի մարդկութենէն գոյացեալ

(1) Տես՝ պ. 5. բաղ։ (2) Տես՝ ե. 17. պ. 2. բաղ։ (3) Տես՝

յատուկ գոյութիւն առնիցէ զմի գոյացական և ի ինքեան ըստ անձին Իւրոյն յատուկ գոյութեամբ գոյացելոյ, հարկաւոր է՝ զի մի գոյութիւնն իցէ ի օրինակի կարողութենէ, և միւսն ի օրինակի ներգործութենէ. իսկարդ՝ ամենևին ընդդէմ է իմացման գոյացական գոյութեանն և ստեղծականի՝ լինելն ի կարողութենէ առ այլ գոյացական գոյութիւն, ոչ և ասացաւ. ապա թէ ոչ լինէր, և ոչ լինէր վերջին ներգործականութիւն. ապա։

ԱԼԻՔՐԲՆՈՒԹԻՒՆ ԹՒ։

Ի ՎԻ պապաշճելոց առ Ջուխիանն Ի Վրիխոռս ըստ կամացն։

Սկիզբն Թուոյս՝ ԽԸ. 18։

Պ Ր Ե Կ Ը։

Երբեմն ի Վրս երկու կամք։

Պահլ է։ (1) Ի Վրս են երկու կամք, և երկու գործողութիւնք կամ կամեցողութիւնք, ածային և մարդկային։

Ոչ ի հաւատոց ընդդէմ միակամութեանց՝ սահմանեալ նախ՝ ի ժող. Կաւսիանոս առ Աթանասիոսիւ առաքելորդիւ, և ապա ի վեցերորդ և յեօթներորդ Հանրական ժողովն։

Հնուց. Ի սէր գրոց։ Պտկ. իբ. 42. * Հայր՝ երկի կամն՝ անցո զբաժակս զայս ինձնէ. Բայց ոչ կի կամ՝ այլ որպէս կեցին ‖։ Մատթ. իբ. 39։ * Կայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու ‖։ Հովհ. Ե. 30. * Ոչ խնդրեմ զկամս կի, այլ զկամս այնորիկ՝ որ առաքեցին զիս ‖։ Լո այլսոյս սոցին նմանք։

Հնուց. (2) առաջին մասն բանիւ, զոր սէր Հարք և ժողովք ի գործ ածին։ Կանեն հաւ զմարդկային բնութիւն կատարեալ և ամբողջ. արդ՝ առ կատարելոյն մարդկային բնութիւն պատշաճին կամք, որ է բնական կարողութիւն նորա որպէս և միտքն. և այնպէս առնուցուն զմարդկային բնութիւն՝ ոչնչով ի նէ պակասեալ գաւառ Արիոն Աբայեայ, որք պատշաճին ածային բնութ, որում անկ է առնել զկամս, ապա։

Հայտնի յաւազ գայ և երկրորդ մասն։ Գործողութիւնք զհետ երեմն կերպիչ, որք են սկզբունք գործելոյ. ապա ուր են այլ և այլ սկզբունք, ի այլ և այլ բնութիւնք և այլ և այլ կամք, են ևս այլ և այլ գործողութիւն ք։

Աստատի երկաքանչիւր մասն ևս։ Վրս երեք հնազանդ, և արդիւնաւորեցաւ. իսկարդ՝ և ոչ զմին արար միայն ածային կամաք կամ գործողութիւն. ապա և մարդկայնովին։

Խնդրի նախ։ Երդեօք երեք՝ ի Վրս կամք զգայականութենէ։

Պահլ։ (3) Ի Վրս երեք զգայականութիւն կամ զգայական բաշխմանք, որ հաղորդութիւն ասի բանական և կամք, ի որում բնաւորեալ է հնազանդիլ բանին։ Հայտ է, վասնզի Վրս առ զմարդկութենին ամբողջ, մեկ և ընդհանուր կենդանւոյն, որում զհետ երթայ զգայական բաշխմանք կամ զգայականութիւնն։

Ասացեալ պարտ է, զի ոչինչ անհարկր դաժեալ ներգործութենի ըստ զգայական մասին Վրայի նախաժաման երեք ի բան նի. քանզի ի նմա ոչինչ հետութենի մարմնոյ երեք, այլ ծայրագոյն հայտնակութենի բովանդակ ստորին մասին առ վերինն, և կատարելագոյն ևս՝ քան Ադամ յանմեղութենէ անդ։

Խնդրի երկրդ։ Երդեօք երեք ի Վրս կրկին կամք բանի։

Պահլ։ (4) Լրեմ կամք իմոցի կարողութենին, մի երեք ի Վրս կամք բանի. սակայն կրկին, եթէ իմոցի ներգործութենին, ի մի՝ որ է բնութիւն, և միւս՝ որ է բանն. քանզի նոյն կարողութենին բերի յատարկայ կամ պարզապէս և բացարձակապէս, կամ կարգաւ առ այլ, իբրև ի միջնորդս կարգաւ առ վախճան, կամ առ վախճանն ըստ կարգի միջնորդաց, քանզի երկոքին ևս փափկին ի բանիւ բարւոյ։ Լրեմ առաջին երանելոյն, ասի կամքն իբրև բնութիւն, զի ոչ ըստ երանելի բանի, այլ ըստ երանելի բնութեան շարժի. որպէս յորժամ խորշի ի վնասակարաց բնութենէ, և կամ դիմի առ պատշաճական բնութենէ. և ի Վամսակացւոյն առնանի՝ բնական կամ։ Լրկրորդ երանելոյն կոչի կամք բանի, վասն զի բերի յատարկայն հանդիսանալով և խորհրդածելով. և ի նմանէ անուանի խորհրդածել կամ բանական կամ։

Խնդրի երրորդ։ Երդեօք երեք ի Վրս ներհակութենի կամաց։

Պահլ,

F 2

(1) Ասա՝ ե. 18. պ. 1. բաղ. ե ե. 19. պ. 1. բաղ։ (2) Ասա՝ անդ։ (3) Ասա՝ պ. 2. բաղ։ (4) Ասա՝ պ. 3. բաղ։

պիտի, (1) ոչ ։ Ոչ ՚ի հաւատոյ՝ սահմանեալ ՚ի վեցերորդ ընդհանուր ժողովն ՚ի գործն 4. և նախ՝ ՚ի ժողովն Լաոդ. առ Աստրեոսիմ առաքեներորդիւ ՚ի կան. 15։

Պատճառն (2) է. նախ՝ զի ներհակութիւն է հակադրութիւն նոյնոյ զնոյնոյ. վասն ոչ մեայ ներհակութիւն, եթէ միւն ըստ միում՝ բանի սրբեսցի, և ըստ այլում բանի մերժեսցի. և ապա այսորիկ թէպէտ կամքն զգայականութեանն, կամ կամքն ըստ որում բնութեի խորշէր ՚ի մահ ուժանել իբրև ՚ի վնասակարէ բնութեէ, իսկ կամքն ածային և կամքն բանի ըղձանայր այնմ իբրև բարւոյ ազգի մարդկան, ՚ի վերայ այսր ասի ոչ է ներհակութեի։ Երկրորդ՝ վասնզի կամքն Աստ ածային և բանի կամօք, զի կամքն զգայականութեէն և բնութէ չարժեսցի ըստ իւրում յօժարութեէն, բայց նմա և չարժմանց նր կատարելապես տիրելով, և ոչ չարժեսցի, բայց եթէ ըստ թոյլ տալոյ ածային և բանի կամաց։

Խնդրի չորրորդ։ Արդեօք կամքն Աստի եղև միշտ միաբան ըստ ածային կամաց։

Պիտի։ (3) Կամքն բանի զեթէ բացարձակին և գործունէայն միշտ եղև միաբան ըստ ածային կամաց ևս և ՚ի նիւթական կամեցեալն, այլ ոչ կամքն զգայականութեէ և բնութէ։

Առաջին (4) մանն յայտ է յայնմանէ, զոր ասաց, * Ոչ ես կամիմ, այլ ոհ զոր։ որով յայտ առնէ՝ թէ կամքն իւր միաբան է ըստ ածային կամաց ըստ ընտրութեէ և խորհրդածութեէ ՚ի վերնոյն կամեցելոյն, յորմէ ըստ կամաց զգայականութեէ և բնութէ խորշէր։ Յայտ է և ևս բանիւ, վասն այս անկ է ծայրագոյն կատարելութեէ և սրբութեէն Աստ։

Յայսմանէ (5) զհետ գայ եկրդ և երրորդ մանն. քանզի կարէր զգայական բաղձանքն, կամ կամքն զգայականութեէ, ոհ և կամքն ըստ որում բնութիւն, զայլ ինչ կամել՝ զոր ոչ կամի ինքն Ած և կամքն Աստի ըստ որում բանական. զի երկրորդն ևս չարժէին յատուկ բնական չարժմամբ, առաջինն՝ դիմելով յորս յարմնարական էին զգայութեց, և խորշելով յանյարմարիցն, և երկրորդն՝ բարեացն բնութ ըղձանալով, և ՚ի վնասակարացն խորշելով. այլ այնպէս՝ զի միշտ էին միաբան ըստ ածային կամացն և ըստ կամացն բանի, իբր թէ ոչ իմիք ինչ ըղձանային, կամ յոչ իմիք խորշէին, բայց եթէ զոր կամքն Ածային և կամքն բանի թոյլ տային կամել կամ խորշել։

Խնդրիցես։ Արդեօք չէ մարթ ընդունել ՚ի կամս Աստի ըստ որում է բան, անգործունեայ և անկատար ներգործուիս ինչ ան միաբանս ըստ Ածային կամացդ ՚ի նիւթական կամեցեալն։

Պիտի, թէ ոչինչ ընդիմութի թոյի լինել յայդմ։ Ոստ այսմ կարէր Աստ կամօք բանի խորշիլ անգործունէապար ՚ի մնհոմանէ՝ ոչ սոսկապէս ըստ որում ՚ի վնասակարէ բնութեան, այլ և ըստ որում այնմ հանդերձեալ էին զհետ գալ բաղում մեղք. ըստ այսմ ևս՝ ՚ի ծայրագոյն սիրոյ կամէր ըղիրկութի ամենեցուն. այլ սակայն և այս ներգործութիւք կարեն ասիլ և միաբան ըստ Ածային կամաց, քանզի է ըստ անգործունէին։

Խնդրի հինգերորդ։ Արդեօք ՚ի Աստ եղև անձնիշխանութի։

Պիտի, (6) այո։

Յուց. ՚ի սէր գրոց։ Ոսայ. է. 16. ասէ զԱստ. * Ընտրեցոյց զմեզ ՚ի ընդ բեռնէն. և ծդ. 7. (ըստ Լաս). * Պատրաստեցաք, վասն ինչ կամեցաս ՚ի մեզ Օգոստինոս՝ ճառ 119. ՚ի Յովհ. ՚ի այնմէ ՚ի ժառն հարանէ՝ յորժամ կամիցէ, որպէս Յն Հառաջորժամ կամեցաս։ ՚ի այնմէ զհանդերձեալն հերկոյ՝ յորժամ կամիցէ, ոհ հերկոցս չկնհնէ զմարինն՝ յորժամ կամեցաս։ Օգոյն ասէ ՚ի ճառն 37։ Վարձեալ Ավրելի գիրք 7. ՚ի Յովհ. գլ. 7։ Ոսկերերան՝ ՚ի գլ. ծդ. Լսայ։ Վչիգոր, Ավգրիանոս, և այլք։ Այն Թոմասատ առ 3. Ընդհակառակ կամին Աստի է որշելոս բեռնին, ասելոյն ոչ է որշելոս այս կամ այն բեռնին։ Ասէ Այսոբիկ պարշամն Աստի ընդրել անմիշխանութիւն, որ հաստատելոն է ՚ի բեռնին, ոհ և երանելոյն։

Յուց. բանիւ. Մի այնուհիկ զոր սէն Թոմաս ասասնօր ՚ի մէջ բերէ, ըստ է թէ ՚ի Աստ եղև կամք բանի, որ է առ մի ինչ կարգաւն առ այլ, որ ոչ է առանց ընտրութեան, որ պատշաճի անձնիշխանութեէ. և երկրորդ՝ զի Աստ էառ զմարդկութեէն կատարեալ և ամբողջ արդ՝ ոչ լինի կատարեալ և ամբողջ մարդկութի առանց ազատութեէ։

ՊԱՏՃ.

(1) Ընդ՝ գ. 6. բաղ։ (2) Ընդ՝ (3) Ընդ՝ գ. 5. բաղ։ (4) Ընդ։ (5) Ընդ՝ (6) Ընդ՝ գ. 4։

ՊԱՐԱԿ. Ր։

Ի վերայ հակայականութեանն ապաշխարելոյ եւ ընդ անհնազանդելոցն նմա։

Տարժանելի է խնդիրս, թէ զիարդ պահի ապաստութեին Աստուծոյ ի նեղութիւնս հրամայեալս կամ արգելեալս՝ ընդ անմեղանչականութեան նորա։ Արանցն կամ կարաց Աստուծոյ հրամայեալ ներգործութեանէ հրաժարիլ, կամ զարգելեալն առնել, և կամ ոչ կարաց։ Եթէ կարաց, ապա կարաց մեղանչել. եթէ ոչ կարաց, ապա ոչ եղև ի նոսա ապատ, և վն այսորիկ ոչ արդիւնաւորեցաւ, մանաւանդ ի յանձն առնուն զմահ, որ հրամայեալ էր նմա ի Հօրէ։ Հակիրճսին ևս յորձանուտ անհնարին։ Հրդեհս զարմանք են, եթէ զիարդ ի բազմադիմի հաճոյս կարծեաց դիմեն մատենագիրք առ լուծանելոյ զայս կնճիռ։

Պատճառ ուրանան, թէ եղեալ իցէ ի վերայ Աստուծոյ անձուկ և ճիշտ հրաման մեռանելոյ. այլ ընդարձակ և անյաւուկ, ըստ որում նշանակէ զծառուցեալ կամն Աստուծոյ, որով սահմանեալ էր զնա մեռանել վն փրկութեան մարդկան. հրամայ ասեմ՝ ոչ պարտաւորիչ, այլ ուղղիչ։

Այլք հնարին, թէ ճշմարիտ և յատուկ պատուիրան եղաւ ի վերայ Աստուծոյ առ ի յանձն առնուլ զմահ ըստ գոյացութեան միայն, և ոչ ըստ պարագայից նորա, զորօրինակ ըստ ժամանակին, ըստ տեղւոյն, ըստ շարժառիթին, ըստ առաւելութեան ներգործութեան, ևն։

Իսկ այլք հաւանին, թէ պատուիրանն մեռանելոյ եղև եղեալ ի վերայ Աստուծոյ կախմամբ ի հաւանութեան նորին, որում զինքն յատուկագոյն մտադրեալ առ ի յանձն առնուլ զայն, կամ ընդ պայմանաւ, թէ՝ յորժամ կամիցի, կարիցէ ընդունել զանձորինութեան։

Այլ է ըղէմն. Նախ՝ այս ամ կարծիք ոչ ինչ հիմն ունին ի սէր դիրս։ Հրկրորդ՝ հաստատին ի սուտ ենթադրութեանէ, թէ թէ պատուիրանն եղծանէ զազատութիւնն, մինչ ըստ հակառակս հարկաւ ենթադրէ զայն. քանզի պատուիրանն ենթադրէ հարկաւ զներգործութիւնն առ որ տուեալ լինի ամենևին ազատ, մինչև եթէ զայս ազատութեան նորա եղծանէր, զիւր զսեփական բնութիւն ուստի և զինքն եղծանէր։ Պանդղ ոչ վն այլ ինչ իրաց եղեալ յինի պատուիրանեն, բայց միայն՝ զի հպատակն աղատ, որ յերկու կողմն ևս կարէր բերել, զպակասցէ զանձն, և առ մի կողմն բերիցէ, յորմէ կարէր յետս կալ. իբրզի ի նախիւ և անմտութեէ լինէր պատուիրեալ այնմ՝ որ հարկաւ ներգործէ. ըստ այսմ՝ հրոյն ոչ պատուիրի այրել, սրտին՝ շարժել, ևն։ Եաւել, զի պատուիրանն է սոսկ արտաքին իմն կամաց, և զայն ոչ իւիք ի ներքուստ փոփոխէ. մինչև կամաց՝ որ յառաջ քան զպատուիրանն ներհատգրի աղատ, ի դալ պատուիրանին մնալ աղատ, մանաւանդ յայն սակս, զի՝ ոչ և ասացաւ՝ ոչ տուիր լինի պատուիրան զհարկաւորայ ներկրորդ՝ այս կարծիք անօգուտ են առ ի միաբանել զպատուէին Աստուծոյ ընդ անմեղանչականութեան նորա շուրջ զբնական պատուիրանաք, որք ոչ են անյաւուկ, և ոչ կախին զյանձնառուէն Աստուծոյ, և ոչ ընդունին զանօրինութիւն։ Հրկրորդ՝ ի բառնալ զայս պատուիրանս՝ մնայ մահուանն Աստուծոյ պարագայիւք իւրովք լինել Հայ բացարձակ կամաք սահմանեալ, և Աստուծոյ գիտէր զկամն զայս, որում ոչ նուազ ընդեմ էր ոչ միաբանիլն քան զմեղանչելն։ Եպա զանց արարեալ զայլ բազում բանիւք, զորս ընդեմ իւրաքանչիւր կարծեացս եղաք յառաջին գործս մեր,

Հասկն է նախ։ Պարտ է ընդունել ի Աստուծոյ զճշմարիտ և զճիշդ պատուիրան մեռանելոյ, ոչ միայն ըստ գոյացութեէն, այլ և ըստ պարագայիցն մնհուան, և ոչ զկամաց նորա ըստ պատուիրանադրութեէ կամ ըստ հանապազորդութեանն կանեալ։

Հայպէս յայտ առնեն բազում ուրեք սրբ գիրք։ Յովհ. ժ. 18. * Ոչոյ պատճէր ունի ի Հօրէ նմէ։ Յովհ. ժդ. 31. * Որպէս պատուիրեաց ինձ Հայր՝ այնպէս առնեմ։ Յովհ. ժե. 10. * Հրթէ պահեցէք պատուիրանս իմ... որպէս ես պատուիրանս Հօր նմոյ պահեցի։ Որ նոյնօրինակ կոչէ պատուիրանս զնգալն ի վերս իւր ի Հօրէ, ոմն զայնս՝ զորս ինքն եդ ի վերս առաքելոցդ, որք էին յատկապէս առեալ։

Զարձեալ՝ ի Աստուծոյ ևզև ճշմարիտ և ճիշդ հնազանդութէի, և ըստ այնմ մեռաւ։ Փիլիպ. բ. 8. * Հնազանդեցոյց զանձն, հնազանդ մահու՝ չափ՝ և մահու խաչի։ Հռոմ. Ե. 19. * Որպէս անհնազանդութէ մերոյ մարդոյ հղեսաւ բազումք եղեն. նոյնպէս և հնազանդութէ միոյ արդարոյ բազումք եղեսցին։ Իսկարդ՝ ճշմարիտ և ճիշդ հնազանդութեան կերպական առարկայ է ճշմարիտ և ճիշդ պատուիրանն վերնագրութեան։

աւա։

ասպա։ Յուց. փոքր։ Կերպական առարկայ Հնազանդուած է կամքն վերնագունին ըստ որում այսոքիսի, և ըստ որում յոչ վերնագունէ զանազանի. իսկարդ՝ կամքն պարզապես միայն ուղիղ կամ խորհրդատու ոչ է վերնագունի ըստ որում այսոքիսի, և ըստ որում յոչ վերնագունէ զանազանի, այլ միայն կամքն պարտաւորիչ, յորում կայանայ յատուկ պատուիրանին. քանզի հաւասարն և ստորնագոյնն կարէ հաւասարապէս կամել և ուղղել խորհրդատուին։ Թէ՛մ իբրև զվերնագոյնն. ապա։

Ա՛նկիւ է երկրորդ։ Ո՛նալով այսր պատուիրանի և անմեղանչականութեն Ա՛ստի, ՚ի վերայ այսր ա՛մի նա ազատօրէն մեռաւ. քանզի մեռանելով հնազանդեցաւ, և հնազանդելով արդիւնաւորեցաւ, և առ այս երկոսին ևս պահանջի ազատութի՛ն անտարբերութե՛ն։

Օ՛գնա միաբանութի՛ն ազատութե՛ն ըստ պատուիրանին դործոյ՝ նոյն ինքն Ա՛ստ յայտ արար՝ Յովհ. ը. 17. ՚ի բանս յայսոսիկ. * Ա՛ն գիտեմ զանձն իմ. զի ճշմարիտ ասէ ընդ ա՛ս հասն ընդ չիներն. այլ ես գիտեմ զնա անյապտ ինձ. ընդեռուն՝ ասէ ՚ի Հօրէ ինձ՝ զայս պատուէր առի ՚ի Հօրէ ինձ։

Ա՛յլ արդ՝ թէ զնարդ արդեօք հնար լցէ ոք, որք ա՛մ ածալանից արտաքոյ դպրատան այնր ճշմարիտ հոմին անբաղադիդ, միաբանել. ոչ զի խնդամուտ լինիցս այսմ, նախ միտ դիր հետազօտիցս։

Ա՛նհնազանդութիւնք նախ. Ո՛ճ ճշմարիտն կարէ առեալ լինել բացասական՝ փոխանակ սուկ բացասութեն մահուան սուկատակս ըստ բնութեան. կամ պակասաբար՝ փոխանակ պակասութեան մահուան ըստ որում պատուիրեալ։ Այնպէս ոչ հնազանդիլն կարէ առեալ լինել բացասական՝ փոխանակ սուկ զանցառութեն հնազանդութեն սուկատակս, զի նա՛ որում ոչինչ հրամայի, ճշմարիտ ոչ հնազանդի. և կամ պակասաբար՝ փոխանակ զանցառութեն հնազանդութեն ըստ որում պարտ է, կամ փոխանակ ան հնազանդութեն։

Ա՛նհնազդութիւնք երկրորդ, եթէ մեռանիլն և եթէ ոչ մեռանիլն՝ ըստ բնութեան ոչ ունին ՚ի ներքուստ զճարիւսր կապակցութի՛ն ըստ կամացն Ա՛ստ, և ոչ ըստ վախճանին ՚ի Ա՛ստ գործունէութե՛ն դիտելոյ։

Ա՛նհնազդութիւնք երրորդ, թէ պատուիրանն է իմն սուկ արտաքին կամաց, և զայն ոչ իւիք՝ի ներքուստ փոփոխ, մինչև կամաց՝ որ յատաջ քան զպատուիրանն ներհակ ալատ, ՚ի գալ պատուիրանին մնալ ալատ, որովհետև չէիք պատուիրան ՚ի վերայ հարկաւորաց։

Օ՛գնասիկ ներհակեալ՝ այսպէս լուծանելիք զվնճիռն դժուարութե՛ն, որ յայսմ համառօտ ձեռնարկութե՛ն բովանդակի։ Ա՛յն անմեղանչականն՝ մնալով պատուիրանին մեռանելոյ ոչ կարաց ոչ մեռանել, ոչ կարաց ոչ հնազանդիլ. ապա և ոչ ազատօրէն մեռաւ, և ոչ ազատօրէն հնազանդեցաւ։

Պատասխանեմ զայն. զատաչարկ։ Ա՛ն կարաց ոչ մեռանել, և ոչ հնազանդել բացասաբար, ուր. պակասաբար, ընդուն. ուստի ուր. զհետև։ Ա՛նգի առ ազատութի՛ն մեռանելոյ ոչ պահանջի, թէ կարիցէ հրաժարիլ ՚ի մահուանէ ըստ որում պատուիրեալ, և ոչ հնազանդիլ պակասաբար կամ ներհակաբար, այս է՝ անհնազանդ լինել. այլ շատ է, թէ կարիցէ հրաժարիլ ՚ի մահուանէ ըստ բնութեան, որ է կարել չմեռանել բացասաբար, և կարել չհնազանդիլ բացասաբար. վասնզի կարողութի՛ն մեղանչելոյ, կամ ազատութի՛ն ըստ տնտակարարութե՛ն ոչ պահանջի առ ազատութի՛ն անձնիշխանութե՛ն. իսկ թէ մնալով պատուիրանին կարէր ոչ մեռանիլ բացասաբար Ա՛ստ, ստոյգ երևի, զի՝ որպէս և ասացաւ, պատուիրանն ՚ի վերայ եկեալ ըստ որում կամացն է արտաքին՝ դնա ոչ փոփոխէ, և ենթադրէ ըստ հակառակս հարկաւորապէս ազատ։

Օ՛ղջն զօրուի ունի, եթէ և այսպէս զանազանեցաս։ Ա՛ն կարաց ոչ մեռանիլ, կի՛մ ոչ հնազանդիլ՝ հետևորդ կարողութե՛ն, կարողութե՛ն ազատ գոյութե՛ն կի զրուիմ, ՚ի բաղադրեալ միտս, ըստ. նախընթաց կարողութե՛ն, կարողութե՛ն կարելութեան, ՚ի բաժանեալ միտս, ուր։

Ա՛յլ զնոյն լեր, զի մի՛ ըստ նմին օրինակի ասիցես, թէ Ա՛ն կարէր մեղանչել, կամ անհնազանդ լինել՝ նախընթաց կարողութե՛ն, և ՚ի բաժանեալ միտս. մի՛ վնզի կարողութե՛ն մեղանչելոյ է ըստ բնութեան չար. և երկրորդ՝ վնզի ՚ի մէջ բերէ զբաղադրեալ միտս, ի՛ զգուռաւորութե՛ն պատուիրանին ըստ յանցման նորա, այլ ոչ սոյնպես և կարողութե՛ն ոչ մեռանելոյ սուկատակս։

Սոփիցես։ Կարելն ոչ մեռանել մնալով պատ-

պատուիրանին մեռանելոյ՝ է կարել յանցանել զպատուիրանաւ. ապա։

Պիտեմ որպէս ի վերոյ։ Կարելն ոչ մեռա-նել պակասաբար, չըու. բացասաբար, ուր։ Կամ՝ կարելն ոչ մեռանիլ՝ հետևորդ կարո-ղութիւն, կարողութիւն ապագայութեան, ի բա-զդրեալ միտս՝ է, էն. չըու. նախընթացս կարողութիւն, կարողութիւն կարելիութեան, ի բա-ժանեալ միտս՝ է, էն. ուր։

Պղտիցես։ ՎԱ ոչ կարաց զբացառութիւնն մահուն ի պատուիրանին բաժանել. զորն ոչ կարաց բառնալ զպատուիրանն. ապա ոչ կա-րաց ոչ մեռանիլ ևս և ի բաժանեալ միտս։

Պիտեմ զան. զառաջարկ։ Ոչ կարաց բա-ժանել զբացառութիւնն մահուն ի պատուիրա-նէն զրականապես, չըու. հրաժարեցուցմամբ, ուր։ Արդ՝ շատ էր առ աղաւաղութիւն նորա, զի զբացառութիւնն մահուն ըստ ինքեան մնաձեալ հրաժարեցուցեալ ի պատուիրանէն կարիպ դնել, ապա թէ ոչ հետևէր, թէ հրեշտակք ոչ աղաւաղէն ի գործ գնէին զհրամանս Աչ։

Աչաքիկ յաղագս աղաւաղութեանն ՎԱՆ՝ որ ի վերոյ պատուիրանին մնհուան. այլ ծանրա-նայ դժուարութիւնն՝ որ ի վերջ պատուիրանի սի-բոյն Աչ, և ի վերոյ այլոց բնական պատուի-րանաց տասնապատնեայ օրինաց, և յաւէտ ի վերոյ բացատականաց։ Վասնզի զպատուիրանէ սիրոյն չէ հնար ասել, որպէս ի վերոյ, թէ ՎԱ կարաց ոչ սիրել ևս և բացատարար. զորն ոչ այնուզ քան զերանելոյ Տարկ ի վերջ կայր նմա սիրել. նաև ըզ գործածութիւն. և ոչ զայլ պատուիրանաց, զորօրինակ՝ ոչ սանդղոյ, հնար է ասել, թէ ըզ մնաց ինչ կարաց ստել։ Այլ՝

Առարկ. երկրորդ։ Աիրն Աչ ի ՎԱ էր հարկաւոր ևս և ըզ գործածութիւն, ըզ որում հետևորդ պայծառ և դէմյանդիման տեսութիւն Աչ. ապա ՎԱ ոչ եղև աղտա զբնական պատ-ուիրանաւ սիրելոյ զԱչ։

Ընդ այս ձեռնարկութիւն կրկին լուծումն ըն-ծայի առ ի Թովմայեանց, և երկոքին ևս հա-ւանական։ Առաջին լուծումն զանազանէ ի ՎԱ զկրկին սէր, և զերկոսին ևս առ բարու-թիւնն Աչ ըզ ինքեան և բանիւ իւրով եղե-բեալ, զմին կանոնաւորեալ երանական գի-տութեամբ և հարկաւոր, և զմիւս կանոնա-ւորեալ հեղական գիտութիւն և ազատ։ Օի որովհետև սէրն զհետ երթայ ճանաչման, կրկ-նին գիտութիւն կրկին սէր զհետ գայ։ Այսպէս դնեն Լյազդէովք. Փերրար. Անթ. Մաքտա. Հովհաննէս Թովմ. Կոնդենատիւս, զոր և հա-ւանական համարի Վանեստ Լյենձենոճան. ուս-տի ըզ այսմ լուծման զանազանել պարտ է զցուց. փոքր. այսպէս։ Աիրն Աչ ի ՎԱ կա-նոնաւորեալն երանական գիտութիւ էր հարկա-ւոր, չըու. կանոնաւորեալն հեղական գիտու-թեամբ, ուրա։

Երկրորդ լուծումն զանազանէ ի նմին ներ-գործութիւն սիրոյ զկրկին նկերութիւն. մի առ ածայինն բարութիւնն ըզ որում չիներեան մտա-ծել, ըզ որում է պատճառ սիրելոյ զԱչ և զհարկաւոր կատարելութիւնն. և երկրորդ՝ առ ածայինն բարութիւն, ըզ որում է պատճառ սիրելոյ զտեղեծուածս, ըզ որս ոչ ունի զհար-կաւոր կատարելութիւն. ըզ առաջինն կերպակա-նութիւն կամ նկերութեամբ է հարկաւոր, ըզ երկ-րորդիւ է աղտա։ Օի թէպետ ներգործուն նկատմամբ նոյն առարկայի ըստ նոյն բանի ոչ կարեն յարմարիլ ազատութիւնն և հարկա-ւորութիւնն, սակայն ոչինչ ընդհմութիւն երևի նկատմամբ զանազան առարկայից, կի՛ նորին ըզ զանազան բանից. ըզ այսմ նոյն սէրն Աչ անտեղի է հարկաւոր նկատմամբ յա տուկ բարութիւնն ըզ որում չիներեան, և ազատ ներ-կատմամբ ստեղծուածոց կամ նոյն ածայինն բարութիւն ըզ որում է պատճառ սիրելոյ զտեղե-ծուածս։ Յայսմ դնեն Ալատրիկեցին, Կա-զարիտս, Ալբերտս, Աբաբիտ, զորս յառաջ բերէ և որոց զհետ երթայ Վանեստ ի գիրն կոչեցեալ Աահան. դարձեալ Հովհաննէս Թովմ. զայս, ոչ և զնախընթաց կարծիսն հաւանական համարի։

Առարկիցես երրորդ։ ՎԱ ոչինչ կարողութիւն կամ ազատութիւն ունէր ստելոյ. ապա ոչ ստէին ոչ եղև յազատութիւն նորա. ապա պահ-նութիւն այսր պատուիրանի, Աչ ասէր, չէղև նմա աղտա։

Պիտեմ ընկալեալ զառաջարկ. զան. զհե-տև։ Յապա ոչ ստէին ոչ եղև յազատութիւնն նորա, եթէ Աչ ասէն զոր բացատարար ի-մանալ սակ գոյացման ի ներգործութիւնէ ստելոյ, չըու. եթէ առցի փոխանակ զրական ներգործութեան, որով զհետևութիւնն ա-սէր, կի՛ որով զանձն հպատակ կացոյց այսմ պատուիրանի, ուր։ Վասնզի այս զրական ներ-գործութիւն, որովհետև առաջադրեալ լինէր

Ը անտարբերութիւն զատման ըստ ինքեան, և զի էր ներգործութիւն հնազանդութեան և խոնարհութեան, որ հարկաւորապէս պահանջէ զազատութիւն, ոչ կարէր լինել հարկաւոր բացարձակ հակառութիւն։ Այլ զվերջին հետևութիւնդ պահմամբ համեմատութեան զան։ Ապա պահպանութիւն այսր պատուիրանի՝ Ա՛ն ասէը, բացասաբար առնալ՝ փոխանակ դադարման Ի ներգործութենէ ստուն ոչ եղև ազատ, անցեկ. առնալ փոխանակ ներգործութեան, որով կամեցաւ այսմ օրինաց զանձն հպատակ կացուցանել, կամ որով զդրական ներգործութիւնն ստութենն ներկակ յառաջ բերէր, ուրա։

Յայտ է ևս բանիւ. զի Ի ներգործութեան Աստի գտանին ամ պայմանք, զորս պահանջէն Ընծաբանք առ Ի արդիւնաւորիլ առաջի Ա՛ի ճառն ընդհանուր։ Նախ՝ էին ազատ, զոր օրինակ ցուցաք Ի նախընթեր. վերջ՝ Ի՛կրդ՝ էին բարի յառարկայէ և Ի պարագային, ըստ այնմ Ցովհ. ը. 29. * Իւ վճռոյս նը տանեն հանապազ ։ Իրրորդ՝ յառաջ գային Ի յարդար և Ի հաճոյ ենթակայէ։ Չորրորդ՝ կարգէին առաքինութիւն սիրոյ Ի փառս Ա՛ի, Հինգերորդ՝ էին ճանապարհորդի. զի Աստ էր միանգամայն ճանապարհորդ և հասանօղ, որպէս վերագոյնդ ասացաւ։ Վեցերորդ՝ Ի կողմանէ Ա՛ի պատրաստ էր ընդունելութիւն այս ներգործութենց առ Ի վարձ, որպէս յայտ է Ի վերոգրեալ բանից անտի Լսայեայ։ Թէպէտ ոմանք յիծաբանից, ըստ որս և Ցովհաննէս Թովմայեան, ուրանան Թէ պահանջի այս պայման առ արդիւնն Աստի, այլ շատ է աւելն՝ կարգելն Աստի զներգործութիւնս իւր առ վարձս, զի ինքն է Ընծ, յայն սակս և անձն կարգիչ է Ընծ, այլ ոչ նոյնպես է ասել վ այլ մարդկան նկատմամբ Ա՛ի։

Ութերրիցս երկրորդ։ Իրր արդիւնաւորեցաւ Աստ։

Պիտի նախ։ (1) Աստ արդիւնաւորեցաւ անդստին յառաջին վայրկենէ անտի յղութեան իւրոյ մինչև Ի վախճան կենացն։ Ոչ հատաբակ ըստ սիզ Ա արդապետին։

Ցհուդ. նախ՝ Ի բանից անտի Իբր. Ժ. 5։ * Ի. դառնել խրատ յաչերսդ առն. զգոհս ե զպատարագս ոչ ընդունիս, բայց մարդն հատուցեալ ինչ ..... Ցայնժամ ասացի ընչ ահաւասիկ եկի. Ի ճասս գրոց գրեալ է ընդ իմ, առնել զկամս քո ։ Ցհուդ. երկրորդ՝ բանիւ։ Ի վայրկենէ անտի մինչև ցվախճան կենացն ունէր զօրութիւն հեղական գիտութեն զգործածութիւն բանի անկախ յերևակայութենց, ուստի և ոչինչ արգել խափանէր զնա. ապա կարօղ եղև Ի վայրկենէ անտի մինչև ցվախճան կենացն անընդհատ զարդիւնական ներգործութիւնս հրաշանել. և Թէ զայս արարեալ իցէ՝ արժանաւորութեամբ և սրբութեամբ նորա հաւանեցուցանէն։

Ընդ հինգ Նախ։ Ցհառաջագոյն է գոն քան զգործելն. ապա Աստ ոչ արդիւնաւորեցաւ յառաջնում վայրկենի։

Պիտի

(1) Ընդ Ի. 34. պ. 3. Բոլ.

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. ԺԱ։

Ի վերայ արբիանական և հաւատացեալ ղևիտացոյ գործոցն Աբրհամայ։

Ընդ Թովմա՝ Ի. 19։

ՊԻՐԿ. Ը։

Ի վերայ արբեանցն Աստի։

Ի նդրիցես նախ։ Իրրեօք Աստ ճշմարտապէս և յատկապէս արդիւնաւորեցաւ։

Պատասխանեմ, այո։

Ի՛ի հաւատոց՝ սահմանեալ Ի ժողովն Տրիտ, գում. 6. գլ. 7. ուր բացայայտ ասի, Թէ Աստ եղև արդիւնական պատճառ արդարանալոյս մերոյ։ Անկարելի Ի բաղում տեղեաց սրբ գրոց, որք զարթանալն Աստի, և զփրկութիւն ազգի մարդկան ընծայեն խնամարհութենէ, հնազանդութենէ, չարչարանաց, ևն, Աստի իբրև արդիւնաւորական պատճառի։ Ըստ այսմ փիլիպ. Ի. 8. * Ետնաբարձեցոյց զանձն, լինել հնազանդ մահու չափ ե մահու խաչի. վասն ե Ընծ զնա առաւել բարձրացոյց ։ Ցհայ. ծգ. 10. * Արիւն փարշ զքո հերոյ, որպէս յերբ պետն զնա զատուկ երկայնակեաց. (ըստ Լատ. Արիւն փրկիչ Աստ հերոյ զանձն իւր, պետք զատուկ երկայնակեաց) ։ և * փրկանակ ևի վատթարից, որպէս ե պետք ե յոգնէից ։

Ցայտ է ևս բանիւ. զի Ի ներգործութեան Աստի գտանին ամ պայմանք, զորս պահանջէն Ընծաբանք առ Ի արդիւնաւորիլ առաջի Ա՛ի ճառն ընդհանուր։ Նախ՝ էին ազատ, զոր օրինակ ցուցաք Ի նախընթեր. վերջ՝ Ի՛կրդ՝ էին բարի յառարկայէ և Ի պարագային, ըստ այնմ Ցովհ. ը. 29. * Իւ վճռոյս նը տանեն հանապազ ։ Իրրորդ՝ յառաջ գային Ի յարդար և Ի հաճոյ ենթակայէ։ Չորրորդ՝ կարգէին առաքինութիւն սիրոյ Ի փառս Ա՛ի, Հինգերորդ՝ էին ճանապարհորդի. զի Աստ էր միանգամայն ճանապարհորդ և հասանօղ, որպէս վերագոյնդ ասացաւ։ Վեցերորդ՝ Ի կողմանէ Ա՛ի պատրաստ էր ընդունելութիւն այս ներգործութենց առ Ի վարձ, որպէս յայտ է Ի վերոգրեալ բանից անտի Լսայեայ։ Թէպէտ ոմանք յիծաբանից, ըստ որս և Ցովհաննէս Թովմայեան, ուրանան Թէ պահանջի այս պայման առ արդիւնն Աստի, այլ շատ է աւելն՝ կարգելն Աստի զներգործութիւնս իւր առ վարձս, զի ինքն է Ընծ, յայն սակս և անձն կարգիչ է Ընծ, այլ ոչ նոյնպես է ասել վ այլ մարդկան նկատմամբ Ա՛ի։

Ութերրիցս երկրորդ։ Իրր արդիւնաւորեցաւ Աստ։

Պիտի նախ։ (1) Աստ արդիւնաւորեցաւ անդստին յառաջին վայրկենէ անտի յղութեան իւրոյ մինչև Ի վախճան կենացն։ Ոչ հատաբակ ըստ սիզ Ա արդապետին։

Ցհուդ. նախ՝ Ի բանից անտի Իբր. Ժ. 5։ * Ի. դառնել խրատ յաչերսդ առն. զգոհս ե զպատարագս ոչ ընդունիս, բայց մարդն հատուցեալ ինչ ..... Ցայնժամ ասացի ընչ ահաւասիկ եկի. Ի ճասս գրոց գրեալ է ընդ իմ, առնել զկամս քո ։ Ցհուդ. երկրորդ՝ բանիւ։ Ի վայրկենէ անտի մինչև ցվախճան կենացն ունէր զօրութիւն հեղական գիտութեն զգործածութիւն բանի անկախ յերևակայութենց, ուստի և ոչինչ արգել խափանէր զնա. ապա կարօղ եղև Ի վայրկենէ անտի մինչև ցվախճան կենացն անընդհատ զարդիւնական ներգործութիւնս հրաշանել. և Թէ զայս արարեալ իցէ՝ արժանաւորութեամբ և սրբութեամբ նորա հաւանեցուցանէն։

Ընդ հինգ Նախ։ Ցհառաջագոյն է գոն քան զգործելն. ապա Աստ ոչ արդիւնաւորեցաւ յառաջնում վայրկենի։

Պիտի

Պիտեմ զան. զառաջարկ։ Յառաջագոյն է գոլն քան զդործելն յաշխարհական գործոցն, ըստ. վայրկենականաւս, դադարեալ զան. յառաջադոյն է գոլն ընդդէ. ժամանակաւ, ուրա. ըստ այսմ Ի՝ նմին իրական վայրկենի, յորում գոյացաւ ապեգային, լուսաւորէ։

Ասիցես եկիր։ Լ.Ձէ Ա.Ն յառաջին վայրկենէ անտի չլուծենաւրինաւորեալ էր, ոչ ինչ յետ այնորիկ կարէր արդիւնաւորիլ. իսկ արդ. ապա։ Չուտ. Հնուսոլ։ Զի՝ առաջին արդիւնքն լինէր անսահման արժողութէ, նմին իսկ և զամ վարձս արդիւնաւորէր. ապա։

Պիտեմ նախ՝ թէ այդ ձեռնարկութէի յոյժ ցուցանէ, ըստ՝ թէ Ա.Ն ոչ արդիւնաւորեցաւ, բայց եթէ Ի վերջին վայրկենի կենացն։

Պիտեմ երկրորդ ուր. զԹԴ. զորոյ զչուտ. զան։ Զի արդիւնք լինէին անսահման արժողութէի, և ուրոյն յայլ արդեանց կարգեալ և ընկալեալ Ի վարձ, ուր. և միանգամայն ընդ այլոցն կարգեալ և ընկալեալ Ի վարձ, ըստ։ Լոդ՝ ոչ իւրաքանչիւր արդիւնն Ա.Ն ուրոյն կարգէին և ընկալեալ լինէին Ի վարձ, այլ ամն միանգամայն որք մնդհամն լուսցան։

Պիտեմ երկրորդ։ (1) Ա.Ն ոչ արդիւնաւորեցաւ Ի վայրկենի մնդհամն իւրոյ, և ա. ռաւել և ոչ յետ մնդհամն։

Չուտ։ Ա լեռանն ճանապարհորդի պահանջն Ի կարգաւորեալ օրինացն Ա.Ի առ արդիւնս, և ոչ յօրինաց ասոյ ապատ ցուցանէ զանձն Ա.Ն բանիւքս այսորիւք՝ Հովհ. Ի. 4. *Ինչ պարտ է գործել զգործս այնորիկ որ առաքեաց զիս, մինչ առաւօտ կայ. գայ գիշեր՝ յորժամ ոչ ոք կարէ գործել։ ուր աւասիկ ինձանէ սկսեալ զժամանակ կենաց, իսկ Ի ձեռն գիշերի զժամանակ մնդհամն. իսկարդ՝ Ա.Ն Ի վայրկենի մնդհամն, և առաւել զնմին մնդհամն ոչ ևս էր ուղեւոր. ապա։ Չուտ. փորր։ Ըստ փիլիսոփայիդ կենդանիք գաղարին Ի ձեռն առաջնոյն ոչ գոլոյ իւրեանց, յորում ճշմարիտ է ասելն, այժմ ոչ է կենդանի, և անմիջապէս յառաջն էր, ապա Ի վայրկենի մնդհամն, որ արտաքին է կենաց, Ա.Ն ոչ ևս էր մարդ կենդանի, ուստի և ոչ ուղեւոր։

Լ.Ձէ առցես, թէ Ա.Ն արդիւնաւորեցաւ իւրով մնդհամն։ Պիտեմ, թէ նա արդիւնաւորեցաւ մնդհամն իւրով յետգնաւելեան, իբ՝ չարչարանօք, որ դիմէր Ի մահ. այլ ոչ մահամն իւրով Ի գոլն եղեալ։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք ներգործութիւնք արդիւնաւորեցաւ Ա.Ն։

Պիտեմ, թէ նա (2) արդիւնաւորեցաւ ամ աղատ ներգործութիւնք մարդկային կամաց. զի ենթադրեալ զաշխատութիւն ոչինչ Ի վերագոյնդ պահանջեալ պայմանաց առ արդիւնս պահանջին նոցունց։

Ասասի ունիս մնկարերել, թէ Ա.Ն արդիւնաւորեցաւ ամ ներգործութիւնք կայուածոց իւրոց ևս և զգայական և անկեան մնդհամն, մնանաւանդ թէ և մարդկային, ոչդի ոչ միայն արդիւնաւորիլ նմա լսոդութէ, առաւելեալ, ընծանալով, հաւաքմանէ, արտաւոքօք, ևն. այլ և շարժմանէ սրտին, բաղեմանէ երեսին, սնդեւանէ, մնրսողութէ, քնով, ծարաւոյն, ևն։ Օ՛ն թէպէտ այս առնելութիւնք ոչ են յինքեանս կերպարկս աշատք, սակայն էին ըստ նորա կամաքն յանհե տերութիւնն, զոր ունէր Ի վերայ մարդոյ իւրոյ և Ի վերայ կարողութեանց նորա. ուստի ըստ որում Ի նմանէ թոյլ տուեալ լինէին վս ևաեռատ վախճանաց, ըստ ևնէին զնմանութիւնն ինչ բարոյական։

Ասիցես։ Զյո՞ վարդապետութեան զնուա գայր, թէ Ա.Ն արդիւնաւորեցաւ ներգործելովք, և կատարելով զայլ գործոցունս առ Ի բնութեան և հաղորդս, որ թեպէտ անկեալ և առողջ։

Պիտեմ։ Ըստ բնականաց, որք մեզ առ վայելուչն թեռնին, ոչ են այն պատ Ա.Ի վերջ է սկզբնապատճառ նոցունց։ Այլ քանզի այս գործողութիւնք ոչ վերադարձին ըստ ինքեան առ անկեան և զգայական կենաց, այլ ըստ պատճառն երկայնութեան գնուա գան, մնդհ է հաւանականաւոյ ասել թէ Ա.Ն ոչ կարեցաց զայնս առ արդիւնս։ Այդ Ի նոցունց վերացուցանեմք։

Խնդրիցես չորրորդ։ Օ՞րինչ ինչ արդիւնաւորեցաւ Ա.Ն վս իւր։

Պատասխանեմ նախ։ (3) Ա.Ն արդիւնաւորեցաւ վասն իւր զիւրաւ մարդոյ, զսահմանութիւնն անձան, և զայլ բարիս, որք պատկանին առ նմ արտաքին բաւնդատութիւն. զորօրինակ է՝ հաւրարձումն, յարդութիւնն, ևն. զոր

(1) Ա.ա՝ Ի. 50. պ. 6. քոլ. Ի ա.ա 2։ (2) Ի 3. գլխ. 18. Ի. 1. պ. 5։
(3) Ա.ա՝ Ի. 19. պ. 3. քոլ։

գոքս միանգամ ընկալաւ յետ չարչարանաց իւրոց։

Յուց. Նախ՝ ի սմ գրոց։ Փիլիպ. բ. 8. ասի զԱստ։ * Յանապատին զանձն, վերայ հնազանդ մահու խաչ՝ ե մահու նմանի։ Ա՛ր որոյ (Ի միտ առ զպատճառականութի՛ն արդեանցն) ե Ի՛նչ վնա առաւել քեզէցոյց. ե ընդհեաց նմա անուն՝ որ ի վեր է քան զամենայն անուն։ Օ՛ր յանուն Յիսի Ա՛ստի ամենայն ծունր եկեսցէ ի՛ երկինս։ Եբր. բ. 9. * Տեսանի՛մ զնա ըզ ընբերա-նոյ մահուն՝ փառօք ե պատուով պսակեալ։ Ըստ այսմ ե այլ բազում ուրեք։

Յուց. (1) բանիւ։ Կատարելագոյն է ունել ինչ՝ ի ձեռն արդեանց՝ քան առանց արդեանց, յորժամ պղծն են հաւատար, այս է՝ յորժամ անտուստ ոչ զինէ գայ միաս մեծագոյն արժանաւորութիւն. խակարդ՝ Ա՛ն կարող եղև արդիւնաւորել զիւառս մարդեղոյ և զայլ արուեստքին բարիս, ըզ որում չունէր զպնա՛ն ի սկզբանէ, վն որոյ և արդեամբք կարող եղև բերել առ Նոսին. և ոչ երեի՛ թէ անտուստ զինէ գայ միաս ինչ մեծի արժանաւորութիւն, ապա արդիւնաւորեացաւ զնոսին։ Յայտ է հետե։ Օ՛ի պարտ և պատշաճ է մեզ ընծայել Ա՛ստի զոր ինչ կատարելագոյն է և արժուագոյն։

Ւ՛չ ոչ զինէ գայ աստ, թէ Ա՛ն մեռաւ վասն իւր. զի այդ զոյգք՝ ի՛մոս նման ե՛ր, նշանակէ, թէ Ա՛ն մեռեալ իցէ վասն իւր ի սկզբնական դիտաւորութենէ, որ է սուտ, քանզի մեռաւ ի սկզբնական դիտաւորութենէ վասն փրկութե՛ն ազգի մարդկան, յորոյ ի չէ-նեն ոչ գայր. այլ այս չէ ինչ ըզեմ, թէ կարող եղև հետևաբար և երկրորդարար վ՛ն իւր ևս արդիւնաւորել, որպես յայտ է ի հրեշտակս, որոց վ՛ն՝ ոչ ասացաք և ասացաք ևս, արդիւնաւորեացաւ զպատահական շնորհս։

Պ՛ետ երկրորդ։ (2) Ա՛ն ոչ զունական շնորհս, և ոչ զեական փառս արդիւնաւորեացաւ վ՛ն իւր։ Ա՛յսպէս ասեն առ հասարակ ըզ սբ՛ն Թովմա՛յ։

Յուց. առաջին մասն։ Ա՛րդիւնական ներգործութի՛ւնքն ի Ա՛ն յաւուրսն վայրկենի անդ յղութե՛ն ելուզեալք՝ յաւուրս յաւ-նական շնորհաց. խակարդ՝ սկիզբն արդեանց ոչ անկանի ընդ արդեամբք, որպես այլոց ասացաք. ապա։ Յուց. մեծ։ Ա՛յն ար-դիւնական ներգործութի՛ւնք ելուզանէին ի Ա՛ն համարեպես, զի զայս՝ որովհետև է կատարելագոյն ինչ, և ոչ անպատշաճութի՛ն ինչ զինէ գայ այնմ, ոչ պարտիմք զանել Ա՛ն, խակարդ՝ առ ի համարեպես երևու-նիլ պարտէին յաւուրս գալ յաւնական շնոր-հաց, իբր ի սկզբնե որոյ, զորօրինակ ասա-ցաք ի ձառնէն զնորհացն Ա՛ստ. ապա։

Յուց. երկրորդ մասն։ Ւ՛նական փառքն հոգւոյն, կամ երանական գիտութի՛ն էր նաև ի կողմանէ սկզբանն արդեանցն Ա՛ստ. ապա զայն ոչ արդիւնաւորեացաւ։ Յուց. առաջարկ։ Ա՛րդիւնքն Ա՛ստ կանոնաւորէին կամ երանա-կան գիտութի՛ւ, և կամ հնզական գիտութի՛ւ. խակարդ՝ եթէ առաջինն, է մեր գիտելս. ևս և եթէ երկրորդն, զի հնզական գիտութի՛ն ենթադրեր զերանականն, որում զինէ նո-թայր իւր յաւուրսի՛ն. ապա։ Յայտ է մեծ Ա՛ստի արդիւնքն ի Ա՛ն ոչ կարեր կանո-նաւորիլ հաւաստեալք, որ չէր ի նմա։

Ւնդրիցես հինգերորդ։ Ա՛րդեօք Ա՛ն ար-դիւնաւորեացաւ վ՛ն այլոց։

Պ՛ետ, այո՛. զի ի Ա՛ն ոչ միայն եղև շնորհ՝ իբրև ի մարդ ոք մանաւոր, այլև իբրև ի գլուխ համօրէն եկեղեցւոյ, ըզ որում ամենեքին միաւորին իբր անդամք ըզ գլխոյ, յորոց բաղկանայ խորհրդաբար մի անձն. ապա արդիւնքն Ա՛ստի տարածի առ այլս՝ ըզ որում են անդամք նո՛ր. ոչ և ի մարդ ոք գործողաբ գլխոյ ըզ իմիք պատկանի առ ո՛մ անդամս նո՛ր, զի ոչ վ՛ն իւր միայն զգայ, այլև վասն ո՛մ անդամոց։

Ւնդրիցես վեցերորդ։ Ա՛րդեօք Ա՛ն արդիւ-նաւորեացաւ վ՛ն հրեշտակաց և առաջին ծնո-ղաց, և զի՞նչ ինչ։

Պ՛ետ։ Ա՛ն ոչ արդիւնաւորեացաւ վասն հրեշտակաց զեական շնորհս և զիաւս, այլ միայն զպատահական շնորհս. և ոչ վասն առաջին ծնողաց արդիւնաւորեացաւ զշնորհս անմեղութե՛ն վիճակի։ Յայտ են սոքա յատա-ցելոցս վերագոյնդ ի վ՛ն շնորհացն Ա՛ստ ըստ որում գլուխ։

Ւնդրիցես եօթներորդ։ Օ՛ր ինչ ար-դիւնաւորեացաւ Ա՛ն վ՛ն այլ մարդկան։

Պ՛ետ։ Ա՛ն արդիւնաւորեացաւ վասն այլ մարդկան զնո՛ր շնորհս ներգործականս՝ որք հանդերձին առ արդարացուցումն, զնոյն իսկ զարգարացուցիչ շնորհսն, զիաւս, զնպաստս, զգեր-

(1) Ընդ։ (2) Ընդ։

գՁՆԵրքՆական պարգևս, և զՅԱՄ գործս նախաատՑմանութԻՆ մերոյ։

Հուց. վկայութԻՆ։ Լփևս. ա. 3. ասի, * Օրհնեալ Ե ՅԱՅ Ե Հոյր Տ՚ն Հերոյ Հյոն ՎՐՆ։ որ օրհնեաց զՀԵՂ ամ հոգևոր օրհնութԻՆ յերկնաւորս ՚ի ՎՐՆ ‖, այս Ե ՎՐՆԻ՝ ըստ սկզՆ ևաՆգելիսՑ՝ ՚ի սկզՆ Աքերսիասկ, և յայլոց Հարց։

Հուց. ՚ի սաՀարութԻՆ ևկեղեցւոյ, որ ևԹԷ ՚ի խնդրել զՆինչ և իցԷ հոգևորս, և ևԹԷ զաՀաժամանակեայս՝ ըստ որում առ փրկութԻՆ առաՔելսն, խնդրԷ Հնդհօ Ե տերՔ բոլՔ Տ՚ն Հերոյ Հյոն ՎՐՆ։

Հուց. բանիՀ։ ՎՐՆ զՔ մեր արդիւնաւորՔցաւ զայն ամ, որ առ փրկութԻՆ և առ արդարացուցումն են Հարկաւոր, զորս և կորուսեալ Էաք սկզՔնական մեղաք. իսկարդ՝ այս ամ՝ զորս նշանակեցաք, Հարկաւոր են առ արդարացուցումն և առ փրկութԻՆ մեր, և զայն ամ կորուսեալ Էաք սկզՔնական մեղաք. ապա։ Հայտ Ե փորք։ Հուց. մեծ։ Ցախ՝ զի ըստ սՒՆ գրոց, ուր առաՔելսն յանցանՔք, առաՔել եղեն շնորՀքն։ Երկրորդ՝ զի այդ պատկանի առ պաշտօն ամ Իրաք կատարել փրկչի և աղաւտչի, զորօրինակ եղև ՎՐՆ։ Երրորդ՝ զի այս յաւէտ վայել Է գերազանցութԻՆ և արժանաւորութԻՆ Նի, որում ոչնչ կատարելսն զանազ պարտիսք, բայց ևԹԷ կամ ՀԻՆքեան ներՀականաՔ գտանիցի, և կամ ներՀականն իցԷ յայտնեալ. ապա։

Պ Ր Ը Կ. Ր։

Երբեմն ՎՐՆ ճշմարտապէս Ե յարՒՆեալ հոգւոյն Ընդ Ընդ, ԻՆչ անյարՒՆեալս Ճոյն Ե այլ ԸՆաՀօրԻՆ։

Այս ասի ճշմարտապէս և յատկապէս Հաստուցանել, որ տայ զգԻՆն Հաւասար ՚ի բաց առեալ իրԻՆ կիՀ արարածական արհամարՀանացն, որով բառնի պարտքն։ ևԹԷ այսպէս ՎՐՆ Հաստոյց զՔ մեր՝ ամ ուղղափառք ընդունԻՆն։ Ուբառնան Սոկինեանք, զիգելոյ ևԹԷ ՎՐՆ վասն մեր Հաստոյց անյատկապէս միայն և այլաբանօրէն, ՔՒ Է՝ քարոզութԻՆ, խորՀրդատուութԻՆ, և օրինակաւ. զոսոնն և զայս՝ որք նմա չատձնեալ էԻՆ կատարեալ, ձրի ևԹԷ ՚ի զՔեղ մեր։ Ընդդէմ որոց ՚ի Համօրէն ևկեղեցւոյ՝

ԸնսկզԻՆ Է։ ՎՐՆ ճշմարտապէս և յատկապէս վասն մեր Հաստոյց։

Հուց. նախ։ Ըստ սՒՆ գրոց ՎՐՆ գՆեաց զանձ վճարեալ զգԻՆն, այս Է՝ Հնազանդ զարՒՆն և ճաշակեալ զմահ։ Ըպա ճշմարտապէս և յատկապէս Հաստոյց վասն մեր։ Հայտ Է ՀետևեալԻՆ ՚ի նախագիտելոյն, և ՚ի նոյն իսկ ՚ի Սոկինեսկ, որ գիրք 2. ՚ի վՒ փրկչ. գլ. 1. ասէ. Փրկիչ զՔ՝ ոչ այլ ԻՆչ յորմէսէ նշանակԻՆ. Քայց ևԹԷ զանգԻՆն ՚ի յիՔոց Նք, որ զՔ խլՔալ ունի, պարզՔ զգԻՆն՝ ազատԻՆ։ Հուց. առաջարկ։ ա. Կորնթ. զ. 20. ասի. * Վանոյ գՆեցայք ‖։ ԳՂ. Է. 23. * Վանոյ գՆեցայք՝ ՔՒ ևՆԻՆ Ճոռայ հարեալ ‖։ ա. Պետ. ա. 18. * Ոչ ապականելովք զՔ ոչ ապականացու արծաԹևՆԻՆօվ Ե ամէնևՆԻՆօվ ՀրԻՆեացո՝ . . . այլ պատուական արՒՆՔՒՆ ՎՐՆ, ևՔԷ անՔՒՆ Ե անարատ գառՒՆ ‖։ Լատինաց նախասՒՆեալ Հաստոյն գԻՆն քան զամէն, որովք փրկԻՆ զերիք, և նշանակԻՆ ևԹԷ որպիսի ևՆԻՆ Էր, ՔՒ Է՝ պատուական արՒՆՔՒՆ ՎՐՆ, որում վերադրի փրկութԻՆն մեր։ ԱյսոքԷս և այլ բազում ուրԻՆ. ապա։

Հուց. երկրորդ։ ՎՐՆ մատոյց զանձն իւր ՚ի խաչԻՆ իրրև զՀ և պատարագ քաւութԻՆ վասն մեղաց մերոց. ապա ճշմարտապէս և յատկապէս Հաստոյց վասն մեր։

Հուց. առաջարկ։ ՎՐՆ եղև ճշմարիտ քաՀանայ և քաՀանայապետ նոր օրինակ, որպէս վկայէ Ընաբեական ՚ի բովանդակ ԹԻՆգԻՆն որ առ Ընբրայեցիս, մանաւանդ ՚ի Է. գլ։ Ինչարդ՝ պաշտօն քաՀանայԻՆն և քաՀանայապետութԻՆ ոչ միայն կայանայ ՚ի միՀնորդութԻՆ, ՚ի վարդապետութԻՆ, և յօրինակ վարուց, այլ առ Սոկինեսս, այլ յաւէտ ՚ի զՀնալն և ՚ի մատուցանԻՆն զզոհս վասն քաւութԻՆ մեղաց, ոչ յայտնապէս ուսուցանէ Ընաբեական Ընդ. Ե. 1. բանիւքս այսոքիւք. * ԸնՅ Հանդերձեալ Է մարդկանէ առՒՆել զՔ մարդկան կոչմամՔ և ընծայից վասն մեղաց ‖։ ԼՀ գլ. ը. 3. * ԸնՅ Հանդերձեալ զՀՂ Հրաշ ‖։ ԼՀ գլ. ը. 3. * ԸնՅ Հանդերձեալ զՀՂ և զպատարագս Ե զՀՂ Հոգի ևՆԻՆ, ոՀ Հարկ Է Ե նմա ՀաՀել ևՆԻՆ ՚ի մատուցանելոյ զՀՂ և զպատարագս Հոյ. ոՀ պի Հարկ Է Ե նմա ՀաՀել ևՆԻՆ՝ զոր մատուցանէ ևՆԻՆ։ Լատ՝ քանզի ՎՐՆ ոչ ունէր ԻՆչ արՀաբԻՆ արժանի ՚ի մատուցանել, զանձն իւր մատոյց ՚ի պատարագ իրրև զՀՂ և զոՂջակէզ, զոր Հոյ յանդիմման ուսուցանէ նոյն

Հռաբևան Լ.ր. Է. 26. * Լ՚յանձնէ նա՛ ՚ի վեյ-
եւ էր ՏԷՐ Հանճարեալ, եթէ անմէջ՝ անա-
քան՝ գործել ՚ի Տէրունդ, և բացյայտել
ռան վէրկինս. որամ ոչ հանապազ հարկ է ոգի
այլոց հանճարեղքին, նայն ՚ի ԻՐՔՆԱՆ Տէ-
ցին պատասխս Տալոց անել ՚ի ձա-
զանէ՝ ԱՒԵՏԱՐԱՆ։ Իսկ ասս ՀՀանձամ կատարեալ,
ԱՀ զանձն էր Տալոյց պատրաստ ‖։

ՀՀուց. Երրորդ՝ յանգատշաճութեանց։ Կամ՝ եթէ ԱՀ միայն քարոզութեան և օրինակաւ վարուցն վասն մեր Տատոյց, և չարչարեցաւ և մեռաւ միայն, զի մեզՀ՚ամ իւրով զարդասպետութեան և զերբուն վարուց Տաստատեցէ, և զի ասի տացէ մեզ ՀՀաւատ և զոյս թողութեան մեղաց, ոչ առաւելութիւ իմն, և ոչ այլազգ է փրկիչ մեր՝ քան զմարտիրոսս ՀԻՆ և նոր կտակարանաց, որք զնոյն գործեցին, մանաւանդ ըս Սոկրենանց՝ որք զնա իրրև զլոկ մարդ Տամարին, խակարդ՝ սուտ է և անտեղի Տեռաւութիւն. զի ԱՀ միայն ՚ի բռնկնդակ սէր գիրս կոչի փրկիչ և ազատիչ մեր, նա միայն ասի մեռեալ վասն մեր, և այս այնպէս յաստուկ է նմա, մինչև ոչ այլում ումեք մարթ է պատշաճիլ. ուստի Լ՚ոագ. ՚ա. Կորնթ. ՚ա. ԳՀ. ասէ. * ԱՀՆԸՆ ՊՀՈՂՈՍ ՚ի ԽՈՒ ԵՒԼԵԼ ՆՅՒ ՀՆԱՒ ՅԵՐ ‖։

Երկրորդ՝ փրկութիւն մեր ՚ի սէր գիրս մասնաւորապես վերագրի մեզՀ՚ամն և արեանն ԱՀՒ. խակարդ՝ եթէ ոչ է վասն այլ ինչ մահանալ մեռեալ, բայց եթէ զի զմարդասպետութեի իւր Տաստատեսցէ, ոչ գոյ պատճառ, թէ վս էր փրկութիւ մեր յաՀէտ մահուան՝ ՀՀն լինցայի, քան աքանչելեացս և սրբուն վարուցն, որովք ոչնչէ լինդՀատ քան թէ մեզՀ՚ամին Տաստատեաց զմարդասպետութիւն իւր։

Լ՚ուարկ ։ Լ՚ծ է յանապՀամնս ողորմած, խակարդ՝ անապՀամն ողորմութիւ Տակառակի ՀՀիշդ Տատուցումն. զի այս յարդարութիւ է, որ Տակառակի ողորմածութիւ. ապա ։

Պ՚նամ՝, թէ այնպէս Լ՚ծ է յանապՀամնս ողորմած, ոչ զի լինել նմա յանապՀամնս արդար. ՀՀ թէպետ յանապՀամն ողորմութիւ կարօղ էր առանց իրիք Տատուցման թողուլ զմեզ, ոչ ՚ի սկզբան ՀաՀս ցուցաք ընդդեմ Տուրնեղեայ և ոմանց յարդևացս, այլ կամք եղեն նմա ՚ի գործադրութիւ բարեխառնել զայն արդարութիւ, և ըստ այսմ ՀՀշմարտի այն բան Պաւղ. ՀՀբ. 11. * Ողորմութիւ ևս ՀՀՀԼՈՒՆ պատճենացին. արդարութիւ ևս խոստացին Հաստատեցոյն ‖։ քանզի աքանչելի իմն փայլին երկոքեան ՚ի գործ փրկութիւս։ Ալզի այս՝ թէ մարդոյն միջոցաւ, որ անձամբ պարտաւորեալ էր առ պատիժս և առ Տատուցումն, և ոչ կարէր Տատուցանել, Լ՚ծ ետ զՀՀրդին իւր երաշխաւոր և անՀադիր, և զՏատուցումն նո՛ր վասն միջաւորաց՝ Տաճախացաւ ընդունել, ապաքէն միծ և գերագոյն ողորմութի է. իսկ այն՝ զի պահանջեաց ՚ի ԱՀՆԷ՝ որ երաշխաւրն եղեալ էր՝ զՏատուցումն, է արդարութի. վս զան. զիարդ։ Լ՚նապՀամն ողորմութեն Տակառակի ՀՀիշդ արդարութի՝ ՀՀատմամբ նոյն ենթակայի, ընդ. նկատմամբ այլ և այլ ենթակայի. ուր ։

ՊՐԱԿ.Գ։

Լ՚ըբէօ. գործոցն՝ ԱՀՒ եղԷՆ ՚ի ՀՀրաւոյ պարզեալն անապՀան ըստ արգանդ՝ ԵՒ ՅՈՐՊԵՒՀԵՒ և ԵՂԵՆ ՚ի Տարուցանել ։

Պ՚ետել պարտ է նախ՝ զի այլ է արդիւնքն, և այլ է գործոյն ունել զարժողութի առ արդիւնաւորել. քանզի արդիւնքն ՚ի մէջ բերէ ընկերգործական իրաւունս առ վարձս. իսկ առ ՚ի ստանալ գործոյ իմիք ընկերգործական իրաւունս առ վարձս ունելի քան ընկերքին արժողութիւն, պահանջելն և այլք բազմաք, զորօրինակ կարդիլ առ վարձս, ընդունելն լինել ՚ի վարձատուէն, ևն։ Ալյ խորհրդով ասացաք ՚ի մակագրի անդ անապՀամն արժողութի առ ՚ի յարդիւնաւորել, և ոչ անապՀամն արդիւնք ։

Վ՚ետել պարտ է երկրորդ՝ զի այլ ինչ է բան արդեանց, և այլ ինչ Տատուցման։ Լ՚րդիւնքն Տայի առ վարձս՝ զոր Տանդերձեալ է ընդունել ՚ի վարձատուէն. վասն և առ բարին արդիւնաւորողին, կի՛ առ բարին այլոյ՝ որում արդիւնաւորի։ Իսկ Տատուցումն Տայի ՚ի զոր կեալ իրաւունս օտարին՝ զոր պարտ է նմա անդրէն դարձուցանել. վասն և առ բարին անարգելոյն և ոչ Տատուցանողին։ Լ՚ալ քանզի ՚ի գործս ԱՀՆ բան արդեանց և բան Տատուցման միանգամայն գտանին. զի ԱՀՆ Տատուցանելովն Հ՚օր ներգործութիւք առաքինութեանց՝ միանգամայն և արդիւնաւորէր առաջի նո՛ր, ժամանակ այն ներգործուիք ունէին զնա Տան-

Հանդամանս պահանջեալս առ արդիւնս, ոչ տեսեալ. նմին իրի աստուածօր զերկաքանչիւրն ի մի յարումբ:

Ա՛ն առաջիկայ խնդրոյս կրկին կարծիք են: Ակոլաստանք ասեն, թէ ի գործս Ա՛ստի ոչ եղև անսահման արժողութի ի ներքուստ և բանիւ ածային ներգործոյն, այլ միայն յարտաքին ընդունելութենէն Ա՛յ որ ընկալաւ զնա սին յանսահման արժողութի և ի վարձս: Իսկ զսրբին հակառակն այլ ամ ածարանք եթէ Աստուածայնանք և եթէ արտաքինք ջատագովն զանսահման արժողութի գործոցն Ա՛ստի ի ներքուստ. ընդ որս՝

Ա՛սելի է: Գործողութիւնքն Ա՛ստի ոչ միայն յարտաքին ընդունելութէ Ա՛յ, այլ և ի ներքուստ ունին պարզապէս անսահման արժողութեամբ եթէ յարդիւնաւորիլ և եթէ ի հատուցանել:

Ձառաջ քան զդատումն ներգործեմք նախ՝ թէ իրն, յորմէ և ունի զգոն, անտի ունի և զկատարելութի: Ա՛րդ իւրաքանչիւր գործ ունի զգոյ, ուստի և զկատարելութի ի չորից պատճառաց՝ յարարչականէ, ի վախճանականէ, ի նիւթականէ, և ի կերպականէ: Ա՛նկս որոյ քանզի գործողութէն ունի զիւր գոյ յերկուց սկզբանց, որք զչորեսին նշանակեալ պատճառն պարունակին, ՚ի նոսա՝ ի յնչուզիչ ներ, թակայէ, որ ընդ զտեղի նաև նիւթական պատճառի, զի ներգործութէն յաւէտ ճեա ցօղն ընկալեալ լինի յներքինէ, յորմէ ելա նէ. երկրորդ՝ ի տեսակացուցիչ առարկայէ, որ ունի զբան կերպական և վախճանական պատճառի. նոյնպէս յերկուց ստի սկզբանց ունի զիւր արժողութի և զկատարելութի:

Ներքինէ երկրորդ՝ թէ թէպէտ և այս սկզբունք առնելութէն են նմա արտաքին, սակայն ի նոցանէ ի ներքուստ և իրապէս կախի, զի կախումն ի նոցունց և կարգն առ նոսին է նմա ներքին և իրական: Ա՛րդ՝ յածպրական գործոն Ա՛ստի է իրական և ներքին կարգ առ առարկայն՝ յորմէ տեսակացուցանին, և առ սկիզբն՝ յորմէ ելուզանին: Սկիզբն ելուզիչ է կրկին Ոչ՝ և Ո՛ր: Սկիզբն ոչ՝ է բաղմապատիկ, այս է՝ բնութէն մարդկային, կարողութիւնք նր, և ունակութիւնք, այլ տորակարգեալք յինքեանս. առ այս ամ ցուցանէ զկարգ ներգործութէն ելուզեալ: Սկիզբն որ է մի ՚ի ներգործութէն, յորմէ ելուզմամբ, զորօրինակ այլոք առացաք, յառաջ գան կործողութիւնք՝ ոչ արդեօք զանազանեալ հատմամբ, կամ զանազանեալ գործութի ի բնութէն, այլ ի բնութէ և յենթակայութէ լինի մի գործոյ չորեսից կան: Ա՛ինչե ներքին ելոյն կամ անձն լինել այն՝ որ գործէ, և բնութէն այն՝ որով գործէ. ոչ ի գործել մարդոյն ձեռամբ ձեռն և մարդն գործեն, և կախի չարժումն յերկոցունց իրապէս, սակայն ոչ զանազանեալ հատմամբ, այլ նոքին առնելութէ մարդն և ձեռն գործեն, մարդն իբր որ, և ձեռն իբր որով:

Ներքինէ երրորդ՝ թէ ի գործս մարդոյն Ա՛ստի չէք անսահմանութէն ինչ ֆիզիգական. զի ամ սկզբունք որով, ՚ի բնութին, կարողութիւնքն, ունակութիւնքն՝ ֆիզիգապ են սահմանաւոր. իսկ ներքինէն Ա՛նանին՝ որ գործէր իբրև որ՝ ոչ ետ նոցա զհակութէի ինչ ֆիզիգական, որ չէցէ եղեալ ի սկզբանց անտի որով. զի՝ որպէս և ասացաք, ներքինէն ոչ հոսէ ֆիզիգապէս յայն գործողութիւն այլով զբութէի կամ պատճառելութէի, բայց եթէ նորին իսկ բնութէն, որոյ է ներքինէ. զի ըստ այնմ գործէ, ըստ որում եղերելով զբնութէն կացուցանել զբաղդն, որ նորա միշնարդութէ գործէ, և ոչ առանձինն,

Ներքինէ չորրորդ՝ թէ պարտ է զկրկին արժողութի զանազանել ի գործողութիւնն Ա՛ստի. մի՝ որ յառաջ գայ յառարկայէ, և սա է սահմանաւոր. և մի՝ որ յառաջ գայ յերկուզիչ ներքինէ և յենթակայէ, և զսա բանիւ ներքինէն ասեմք լինել բարոյապէս անսահման: Ա՛յ՝

Ձուց. ներակացութիւնս ի վկայութէ: Ա՛յլեմն վերերորդ ի վատարանդ. Ա՛րտ՛ենն, գիրք 5. մակագ. 91. ի ի՛ր ապաշ. և թողու. խոսելով զանձուց ներկուզոյ՝ ասէ. Ո՛չ ոք սերով զանձուց ներկուզոյ՝ ասէ. Ո՛չ ոք պատճառանի յոմ ընտրելանն ոչ ներ երբ պարտ է խոհեմաբար ուռնել ի անսահման արքեանցն Ա՛ստի: Ո՛չ սակաւ մի ի վերոյ ասացաք էր, թէ Ա՛ստ ոչ ներկուզ ընկալ արեան, որ չարտ էր առ ֆրիս-ին համարեն ուժէն մարդկան ի ընդ Ներքինէն ֆուսորու-ին: Ո՛չ ասա այսոքիկ վերջին բանիւ պաշարի փախուստն Ա՛րիանոց, որք ասեն՝ թէ քահանայապետն կա ի ասել՝ թէ արդիւնքն Ա՛ստի են անսահման յարտաքին ընդունելութէ, և ոչ ի ներքուստ. վերի յայտնապէս ասէ քահանայապետն Ղէ են անսահման չառն ընդ Ներքինէն ֆուսորու-ին: Այնպէ և ոչն Թովմաս՝ ի. 46. պ. 6. առ 6. ասէ,

ասէ, թէ չաքշաբանքն Աբէլ ունի զանսահման զօրութիւն՝ ի միաւորելալ ածուածէ։

Եթէ ոչ այսպէս ձեռնարկեմք։ Կարծողութիւքն Աբէլ ունին զարժողութիւն անսահման՝ ի միաւորեալ ընդ Յանէն. իսկարդ՝ միաւորութիւնն այն չէ արարչին Տանտրաւնի, ոյ է զոլորիւնակ՝ ի դրանն՝ որ առ արժողութիւն աւելի քան զբնականն. այլ իրական և ներքին կարգ այնց ներգործութեանց առ ենթադրեալն, յորմէ յառաջ գան, և որոյ են իմն. ապա։ Ասեմ. է սկզբն ձևոփմոյի և Կղեմայ վեցերորդի։ Իսկ փոքր. յայտ է բնական լուսով։

Ցոյց. բանիւ, կամ առանել ևս բացատրի նախընթաց պատճառն։ Արարչական / թէ արարիչնաւորական և եթէ հատուցանողական յարգն կամ արժողութիւնն առնելութենից՝ ոչ միայն յառաջ գայ յառարկայէ, կամ ի քակղենէ որով, այլ և մանաւանդ յարժանաւորութենէ անձին՝ որ գործէ իրրև որ, և այնչափ առաւել աճէ, որչափ միտ է արժանաւորութենէ անձին. իսկարդ՝ անձն Աբէլի է յանսահմանս արժանաւոր. ապա գործողութիւնք նորա, թէպէտ և ի պայմանէ առարկային և սիզբան ածել են սահմանաւոր արժողութիւք, սակայն յանսահման արժանաւորութենէ անձին՝ յորմէ յառաջ գան, ունին զանսահման յարգ բարձրական, և զարժողութիւն եթէ զարգիւնականն և եթէ զհատուցանողականն պարզապէս անսահման. զի միտն անսահման ոչ սահմանաւորի ի սահմանաւոր միտնէ, որպէս և ոչ բորբն ի նմանէ բաղկացեալ, ոչ յայտ է ի հաւաքեալն ԱԵՅ և յաչխարհէ։ Փոքր. է ստոյգ։ Այծ. յուց. Նախ՝ ընդհանրական բանիւ։ Յանելութենէն ճեռացեալք են յանձնէ իրրև ի ներգործական և ի կրաւորական ընկղենէ, ը որում ի նմանել ելոյ ժամբ յառաջ գան, և ի նմա մնան. և այսոցիկ կրկին բանիւ մանաւանդ արժանաւորութեան անձին իրրև իմն ներ, ը եթէ արժանաւորութեան անձն ոչ բաղադրեալ առ նոսա սակ զուգընթացաբար, այլ կերպապէս, որպէս լինի ի բարոյական գործողութիւնս։ Երկրորդ՝ մանաւորապէս ի վերոյ հատուցանողական և արդիւնաւորական գործողուեց, զի որովհետև մի մատուցանին ի պաշտօն և ի շնորհս այլոյ, ի միջ բերեն կերպապէս զանձն՝ որ մատուցանէ, ը որում՝ ոչ միայն զնոսին առնէ իրրև ի վերացեալ, այլ և նոքօք զինքն հպատակէ և մատուցանէ այնմ, որում մատուցանի պաշտօնին, միոչ զի ի բանի արդիւնաւորելոյ և հատուցանելոյ ոչ կացուցանեն զնիմ արդիւնքն և արդիւնաւորօն, հատուցումն և հատուցանօղն. այլ և անձն բաղադատ առ այն առնելութիւնս իրրև բարձրապէս նեղելին կերպ, որոյ վը և անսահմանաբար, և բովանդակ ընդարձակութիւն ընծայէ նոցա զիւր արժանաւորութեի, և այս առնելութիւնք ասին անդրադարձք ի վը ենթադրելոյն։ Աստ ի սուրբ գիրս ծնն. գ. 4. ասի * Հայեցաւ Աբէլ ի Հոբել ն ի պտղոցք նր ||, ուր է հայեցումն անձին և գործոց, նա՝ յառաջագոյն անձին քան գործոց։ Վարձեալ՝ ի մարդկայինս առաւել ի համարի է ի կարգի առ վարձս կամ առ հատուցումն գործողութենէն սպասու իշխանին քան առիկին, թէ և լծի նոյնառնակ։ Նոյնպէս ի գերբնական գերբնական ներգործութիւք ի յարգարն ունին զհիմագոյն զօրութի արդիւնաւորելոյ և հատուցանելոյ քան ի մեղաւորն, թէպէտ և իցեն ը առարկայի, քան սահմանեալ, ևն, հաւասար։

Նոյնի ունիս մակաբերել, թէ ամ գործողութիւք Աբէլ ևս և բնականք էին ածայրականք, այս է՝ անդրադարձք ի վը ածայնն են թիադրելոյն, կի ածառարդկայինք, և հատուցանողոյնս՝ անսահմանք ը արժողութեի, ոչ ըստ որում բնականք, այլ ը որում հպատակ կեսս ազատ կամաց նորա՝ վերածէր զնոսին ի հրամանէ սիրոյ ի փառս և ի պաշտօն Աեյ։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա Ր Դ։

Ընդէ՞ր հաւատացան Աբէլ եղէ՞ ի ներքս ոչ ձեայն ածանէ, այլ և առաւելեալ։

Յուշ ած զորս ասացաք ի վերոյ, ը թէ հատուցման՝ որ է կամաւորական փոխատրութեի պատճառն, ունի է ը արժանեաց, ը՝ յորժամ իրն տուեալ հաւասարի պարտեացն, և ունի է ը ամ ճշդութեն արդարութեն, կի ը ծայրագոյն իրաւանց, յորժամ պահելն ամ հանգամանիք ճիշդ արդարութեի։ Ծառայեցոյն ճառնացուք յայսմ պրակի, զերկրորդէն՝ յայն որ գիտի։

Ուրք միանգամ ուրանան ունել գործոցն Աբէլ ի ներքուստ զանսահման արժողութեի, ուրանան նոյնպէս և հատուցման նր լինել ի ներքուստ ը արժանեաց։ Ընդդէմ որոց՝

Ասելի է. Հատուցումն Աբէլ եղև ի ներ-

քուստ ոչ միայն ըՀ արժանեաց, այլև առաքելոյ։

Առաջին մասն զՀետ գայ նախընթացս պարակին. զի եթէ հաւատացանն ՎԱՅր ունի զանսահման արժողութիւն, չէ մարթի Նմա չընկալ ըՀ արժանեաց։ Այսու լծցի ևս ի ցուցմանէ երկրորդ մասին։

Յուց. Երկրորդ մասն նախ՝ ի վկայութէ։ Հռոմ. Ե. 15. ասի. * Ել սՀ յանկանն՝ նոյնպէս Ե շնորՀն. զի ԵՒԵ Ղոյն յանկանօք Բազմացան, առաւել Ես առատՈՒԹԻՒՆ շնորՀն ԱՅ Ե պարՀեան՝ շնորՀս Ղոյն Տէրոյ ՅԻՒՆ ՎՐԷ ի ԲազմացՈՒԹԻՒՆ առատՈՒԹԻՒՆ։ (Յ անդ՝ Հմմ 20. * ՈՒր առատՈՒԹԻՒՆ Եղեն Ղեղն, առատՈՒԹԻՒՆ Ես յաՒԼԵան շնորՀն։) Ըստանօր ի դէպ գայ վկայութէին Կղէմայ վՀցՒերորդի, զոր ի նախընթաց պարակ յառաջ բՐԵաք։

Յուց. Երկրորդ՝ ի սկզբանն՝ զորս ի նախընթացս պարակ եղաք, ՅՓ արժողութէի Հաւատոյման յատուկ կշռի ըՀ արժանաւորութէնե անձինն՝ որ Հաւատացանէ։ Եւ դիւրաւ ցուցանի Հաւանական կարծեօք, թէ անարգանքն մեզայ է անսահման ըՀ խիղ, զի քան զնա մեծ է Հաւատացեալն պարզապէս անսահման։ Այլև զմիս կարծիքն ևնթադրեալ, որ նոյնպէս է Հաւանական, թէ անարգանքն մեղայ է անսահման պարզապէս, զայսօրինակ ցուցանի։ Ցոյժ առաւել իմն է ՅԱծային անձին ևներքոյ անվախճն Այ ֆիզիգապէս և իրապէս ի Նորա պաշտօն, քան Այ ևներքոյ անկաՒԱՒին ստեղծուածոյն ըՀ ախտրժակին միայն բարոյապէս և լուելեայն. իսկապէ՝ զայս երկրորդս առնէ մարդն մեզացեալ մահուամբ, և զառաջինն արար ՎԱՅ. ապա։ Առաջին մասն փոքր. յայտ է. երկրորդն ևս է Հաւաստի. քանզի Ճշմարիտ է թէ ի Հաւատացանելն ՎԱՅ՝ անձն ՅԱծային առնալ բնութէին ևնթարկեաց զինքն Այ իրապէս, փիզիգապէս, և ըՀ գործոյն. վՀղի ֆիզիգապէս և իրապէս Այ ազօթէ, խոնարՀի, ցաւի, պատարագի, զննեալ լինի, և մեռանի։

Առարկ. ընդդէմ առաջին մասին։ Հաւատացեալոյն արժողութէի գործոյն ՎԱՅի ոչ Հաւասարի ծանրուն մահուամբ մեղոյ. ապա ոչ է Հաւատացումն ըստ արժանեաց։ Յուց. առաջարկ։ Առաւել է տՀաճութէին Այ ընդ մեզս քան Հաճութէի նր ըՀ Հաւատացումն ՎԱՅի. ապա։ Յուց. առաջարկ։ Այնչափ անՀաճոյ է Այ մեզն, որչափ Հաճի ըՀ իւր սեփական բարուքէն. խնդրէ՝ առաւել Հաճի ընդ իւր բարուքէն քան ըՀ Հաւատացումն ՎԱՅի. ապա։ Յուց. ժԽ։ Ա եղբն յիւրմէ կողմանէ է եղծիչ ՅԱծային բարուքն. խնդրէ՝ որչափ սիրելի է ինն, այնչափ անՀաճոյ է նր եղծիչն. ապա։

ՊՂենմ ուր. զաւաջարկ. զորոյ ցուց. ուր. զաւաջարկ. զոր ցուց. Հաղնալ այժմ զփոքր. ուր. զմեծ. և զնր ցուց. զան. զմեծ։ Անեզբն յիւրմէ կողմանէ է եղծիչ ՅԱծային բարուքէնն բարոյապէս և ըՀ խոՀիմ Համարմանն, ընդուս. իրապէս և փիզիգապէս, ուր. և յայս միտ զանազանեալ զփոքրն, ուր. զՀետև։ Բրդ՝ քանզի բարուքէն Այ ոչ միայն բարոյապէս, այլև փիզիգապէս է անսահման, առաւել է սիրելի, քան զլինելն առնլի եղծչին նր բարոյապէս միայն։

Երկրորդ՝ ուր. զփոքր. զոր Թողաք, զի ոչ ասացաք ի նախընթէ. պր. Հաւատացումն ՎԱՅի ի մէջ բերէ զանձն՝ որ Հաւատացեալ, որ գոլով յանբաւս արժանաւոր և սիրելի ըՀ զրաւմ Այ, այնպէս Հարկաւ սիրէ Այ զնա, ոչ զնր բարուքէնն։

Առարկ. ընդդէմ երկրորդ մասին։ Այն սակս ըՀ մեզ Հաւատացումն ՎԱՅի գերազանցէ քան զնեղս, զի մեզքն ևներքոյ արկանէ զՅ ստեղծուածոյն բարոյապէս միայն և մեՒողապէս, իսկ Հաւատացումն ՎԱՅի զանձն ՅԱծային ևներքոյ արկանէ Այ իրապէս և արարողապէս. իսկապէ՝ սուտ է այս առաջինս. ապա։ Յուց. փոքր։ Երկայք խաչՀանուքն ՎԱՅի զնա ինքն զՅ ոչ միայն բարոյապէս, այլև իրապէս և ֆիզիգապէս ստեղծուածոյ ևներքոյ արկին, խոնարՀեցուցին, ապտնին, և ի մինչ բարձին. ապա։ Եթէ ասիցես՝ թէ ոչ խոնարՀեցուցին զնա ի սեփական բնութէն, այլ ի մարդկային առնալ բնութէն. ասեմ և ես՝ թէ նաև ինքն ոչ Հաւատացելոյն զանձն Հաւատացանելովն ի սեփական բնութէն, այլ յառնալ բնութէն. և այսպէս միշտ մեայ Հանգիստութէին և Հաւատարութէին։

ՊՂենմ ուր. զփոքր. զորոյ ցուց. զանզաւաջարկ։ Այլ այնպէս՝ մինչև գործոյութէնն Երից ի բանի արՀամարՀութէն բարոյապէս միայն ձգիլ Յ՚Ծ, ընդուս. այնպէս՝ մինչև իրապէս և ֆիզիգապէս ձգիլ Յ՚Ծ ի բաւ արՀամարՀութէն, ուր։ Ա ՅՅ ուր. և զՀետև։ Ա ՆկՒի։ Երկու բնիչ ի մեզ զանազանել պարտ է, բարոյական չարութէին, որ յառաջ գայ յա-

յառարկայէ, և բան անարդանաց կամ արհամարհութեանց, որ յառաջ գայ յարժանաւորութենէ անձին՝ ընդդէմ որոյ լինի մեղանչել։ Արդ՝ ՚ի չարչա ինն Աստի ՚ի Հրեից առնելոյ թիւնն Հրեից ձգեցաւ ֆիզիգապէս և իրապէս յանձն ածային յառնալ բնութեանն իրրև յառարկայ, ուստի յինքն ձգեաց զբարոյական չարութիւն կարի ծանր՝ և անսահման ըստ խիղճ կամ արտաքսապէս և առարկապէս, այլ ոչ այնպէս ծանր ոչ չարութիւն մեղացն, որք ձգին յանձանութիւն յինքեան, զորօրինակ են մեղքն հպարտութիւն, առելութիւն Աստ, ևն, ոչ ուստեք սին ՚ի Սահմանս ստուե խ. 80. պ. 5. բոլ։ Ասոյ ՚ի բան անարդանաց կամ անսահման արհամարհութեանն առնելոյ Հրեից ձգեցաւ յանձային անձն իրրև յենթակայ բարոյապէս միայն, ըստ որում ըստ բարոյական հանդիման անարգանքն է յանարգեալն, և անարգեալն ասի կրել զանիրաւութիւն, յորմէ առաւելու արհամարհութիւն բարոյապէս ըստ արժանաւորութեան անձին անարգելոյ։ Այլ սակայն հատուցանողական առնելութիւնն Աստի ֆիզիգապէս յառաջ գայ յանձային անձնէ իրրև ՚ի պակասէ որ, ֆիզիգապէս ենթակայանայ ՚ի նմա ըստ որում մնացօղ առնելութիւն, և ֆիզիգապէս ՚ի մէջ բերէ զայն իրրև գործող բարոյապէս կերպարիչ։ Ըստ՝ քանզի հատուցումն Աստի բաղադրի ըստ մեղաց ՚ի բան արհամարհութեան, և ոչ ՚ի բան բարոյական չարութեան, հաւասար մնայ, թէ հատուցումն Աստի գործացեալ արժանաւորութիւն քան զանարժանի մեղաց խաչահանուցացն Աստի ՚ի բան արհամարհութեան կամ անարգանաց. զի առաւել է լինելն իրապէս սկիզբն որ և ենթակայ հատուցման, քան լինելն ենթակայ արհամարհութեան բարոյապէս միայն։

Պնդիցես։ Աստ ոչ խոստովանցաւ կամ հատոյց ըստ որում Աստ, այլ ըստ որում մարդ, ապա ոչ իրապէս, ևն։

Պնեմ զսն. զառաջարկն։ Եթէ ըստ որոշ հրինեն զսկիզբն որոշ, ընդու. եթէ ըստ որոշ հրինեն զսկիզբն ոչ, ուր։

Գ Լ Ո Ւ Խ · Ե ։

Ընդէ՞ր հատոյցն Աստ ըստ ոչ ըստ ճշդութեան որում արդարութեանն, իսկ ըստ ծայրագոյն իրաւանց, և ոչ ըստ ամենայնի։

Պիտեալ պարտ է։ Ոչ առ ՚ի լինել հատուցման ըստ ամ ճշդութեան արդարութեան և ըստ ծայրագոյն իրաւանց, բաց ՚ի լինելոյն ըստ արժանաւոր կի հաւասար առ զոհանս՝ բազում ևս պայմանք պահանջին, զորօրինակ այլոք կանխաւ նշանակեցաք։ Խաղմապատիկ ՚ի բազմաց նշանակին, այլ հասարակագոյնս հնգեքին սոքա։

Առաջին պայմանն ճիշդ հատուցման է լինել առ այլ։ Արկարդն է, զի մի հիմնեացի ՚ի շնորհս պատուհասառն։ Արդարդ՝ զի իցէ ՚ի սեփական ընչից պատուհասանին, և ոչ պատուհասառն կամ այլոց։ Զորրորդ՝ զի այն որ մատուցանի ՚ի հատուցումն, չիցէ պարտք յայլոյ սկզբանց՝ որք բազմապատկեն զպարտս։ Հինգերորդ՝ զի պարտատէրն պատրաստական իցէ յարդարութիւնն ընդունել զհատուցումն, որպէս զի եթէ չհամեցի ընդունել՝ դադարիլ պարտեացն։

Ասելի է։ Աստ հատոյց ըստ ամ ճշդութեան արդարութեանն։

Ի հասարակ ՚ի մէջ իմաստնոցն, ըստ որ միաբանին բազումք ևս այլք։ Ցոյց։ Աստ պահեաց զհինգ նշանակեալ պայմանս ճիշդ հատուցման. ապա։ Ցուցանեմք. չէ հնարաւոր ևս ցուցանել քան մեհենալ և լուծեալ զպատճառս հակառակ կողմանն։ Այլ՝

Լուծումն առարկութեանց։

Առարկ. Նախ՝ ընդդէմ առաջին պայմանի։ Ո՛րպէս հատուցումն պարտի լինել առ այլ, իսկապէս հատուցումն Աստի ոչ է առ այլ. ապա։ Ցոյց. փոքր։ Աստ այնպէս հատոյց անձին իւրում, ոչ Հօր կի Հոգւոյն սրբ, զի ոչ միայն Հայր կամ Հոգին սրբ է պարտատէր կամ անարգեալ, այլ Ի՛ր՝ որ է մի և եռանձնեայ. ապա։

Պնեմ զսն. զմեծ։ Ո՛րպէս հատուցումն պարտի լինել առ այլ՝ բնութեամբ, ընդու. առ այլ անձամբ, ուր. և սակայն, թէ առ ճիշդ արդարութեանն ոչ պահանջի հարկաւ զանարատ նութեամբ ենթադրելոյ, այլ շատ է զանարատ բնու-

բնութենէ՝ ի նմին անձին, այլ գաւառի ի վերայ։ Վասնզի ըստ այնմ պահանջի զանազանութիւն ի մէջ հաւատացանողին և պարտատուին, ըստ որում պարտին զանազանիլ իւրաքանչիւր երկոցունցն՝ որոց պարտ է հաւատալիլ. արդ՝ ի դիպիլ միանգամ զանազանութեան բնութենէ՝ նմին անձին պահի զանազանութիւն իրաւանց, զի պահի զանազանութիւն կամաց և ազատութեան, որք են հիմունք իրաւանց և տէրութեան։ Ապա քէն ճշդիւ արդարութիւն ոչ պահանջէ յաւէտ լինել առ այլ քան հնազանդութիւն և կրօնն, զի այլ ոչ ոք անձին իւրում հատուցանէ, նոյնպէս և ոչ ինքեան հնազանդի, կամ պաշտօն մատուցանէ. այլ արդ՝ շատ է ի վերայ զանազանուի բնութենէ առ ի պահիլ ի նմա իւրաքանչիւր ճշդիւ հնազանդութեան և կրօնի, զիաջդ ասացա և ոչ այդարտութեան։

Սակայն։ Ճշդիւ հատուցումն պարտի լինել առ այլ ենթադրեալ. ասացաւ։ Այո. ասացաւարդ։ Իրդարութիւնն ոչ ի գործ դնի ի մէջ տէրութենանց, այլ ի մէջ անձանց. ասացա։

Պիտի ասել. զանազարդ։ Ճշդիւ արդարութիւն պարտի լինել առ այլ ենթադրեալ կերպապէս կի զօրութեամբ այլ, ըստ. միշտ կերպապէս այլ, ուր։ Իրդ՝ թէպէտ ի վերայ է մի միայն անձն իւր իրին և կերպապէս, սակայն ըստ տեղի երկուց անձանց, և յայն սակս է զօրութենաբար բազմապատիկ. զի որովհետև մի իրոյ անսահմանութեան կարէ ենթակայանալ ի բազում բնութիւնս, կարօղ է ևս առնել՝ զօրս առնչին բազում ենթադրեալք. և զի որ է զօրութենաբար բազմապատիկ, ունի զայնչափ զօրութիւն, որչափ ունէք՝ եթէ լինէք կերպապէս բազմապատիկ. վասն զօրօրինակ եթէ լինէր կերպապէս բազմապատիկ ենթադրեալ ի վերայ, միոյն ածային, և միոյն մարդկային, դիւրաւ ըմբռնէաք, թէ ենթադրեալն մարդկային ճշդիւ հատուցանէր յայսմ մասին ածային ենթադրելոյն. նոյնպէս և ի լինելոյ նմին զօրութենաբար բազմապատիկ, ըմբռնեմք, թէ Բանն ըստ որում ենթակայացեալ ի մարդկային բնութիւնս՝ ինքեան ճշդիւ հատոյց ըստ որում ենթակայացելոյ յածային բնութեան, և պահի պայմանն պահանջեալ՝ ջի լինել առ այլ։ Այսպէսն ի դիպուածն՝ յորում Բանն առեալ էր զերկուս մարդկային բնութիւնս, որում էր ձեռնհաս, որպէս վերադոյնդ ցուցաք, ոչ է մարթ ժխտել, թէ չէր կարօղ ըստ որում ենթակայացեալ ի միութեն ի գործ ածել զձիշդ արդարութի առ ինքն ըստ որում ենթակայացեալ յայլում, իրք զի յերկաքանչիւր բնութիւնս գտանի զանազանեալ ազատութի և զանազանեալ կամք, վայ և զանազանեալ իրաւունք և տէրութի. ասա նոյնպէս ոչինչ ընդդէմ է յայսմ կողմանէ, թէ Բանն ըստ որում ենթակայացեալ ի մարդկային բնութեան հատոյց ինքեան ըստ ճշդութեն արդարութեն ըստ որում ենթակայացելոյ յածային բնութեան։ Յայտնեմք յայս է պատասխանին ցուցմանն, ջի թէ ճշդիւ արդարութիւն ի գործ ածի ի մէջ անձանց կերպապէս կամ զօրութենաբար վաճառանելոյ։

Առարկ. երկրորդ՝ ընդդէմ երկրորդ պայմանին։ Ճշդիւ հատուցումն ոչ պարտի հիմնիլ ի շնորհս պարտատուն, զի որչափ ի մէջ մասնէ շնորհքն կի նպաստ պարտատուն, այնչափ հեռի գտանի հատուցումն ի ճշդութեէ արդարութեն. իսկարդ՝ հատուցումն Բանի հիմնի բովանդակ ի շնորհս պարտատուն, ջի ի շնորհս միաւորութեան, և յայլ պարգեւս ունակականս և ի ներգործականս, և կասի յընդունելութենէն Բանի. ասա։

Պիտի ասել. զմեծ։ Ճշդիւ հատուցումն ոչ պարտի հիմնիլ ի շնորհս պարտատուն յայնմ կողմանէ, յորմէ առեալ լինի արժողութիւն հատուցման, ընդդէ. յայլմէ կողմանէ, ուր. և յայս միտ զան. զիւրք. ուր. զհետև։ Ապեթի։ Ենթադրեմք իրրև ստոյգ, թէ շնորհքն պարտատուն ոչ իւիք իրօք ընդունանայ ճշդիւ հատուցման, եթէ անտի ոչ յառաջ գայցէ արժողուի հատուցանողական գործոյ, որմէհետև արժողութիւն լինի հատուցանել։ Ենթադրեմք և ևս յասացելոցս, թէ թէպէտ գործողութիւնքն Բանի ունին զարժողութիւն ինչ ի մարդկութէ որ պէսպէս շնորհօք ճոխացեալ՝ իրրև ի սկզբնէ ոչով, սակայն զարժողութիւն անսահման, և լեալ և առաւելապէս հատուցանողական՝ ունին ի Բանէն իրրև ի սկզբնէ ոչ։ Յայսարդ՝ ոչ միաւորութեին անձնական, և ոչ այլ ինչ պարգև բնաւ է շնորհք նկատմամբ Բանին. վասնզի անդուստ յաւէտ իրրև թէ նուաստանայ քան թէ բարձրանայ, այլ միայն նկատմամբ մարդկութէ։ Ապա հատուցանողական արժողութին ի Բան ոչ հիմնի ի շնորհս պարտատուն, նմին իրրև ոչինչ ընդդէմ

դեմ է ի սկզբնէ աստի՝ լինել Հատուցման նր ըստ ամ ճշդութեան արդարութեան։

Առարկ. Երրորդ՝ ընդդեմ երրորդ պայմանին։ Հատուցումն պարտի լինել ի սեփական ընչից պարտապանին, և ոչ պարտատուն, կամ յիշ-ղելոց իւ նորա տերութեան. խնարդ՝ գործողութիւնքն, որովք հատցէ Աստ, իւ որում ստեղծ ծանկանք յատկապես էին պարտատուն, իւ Աշ, և իւ նր տերութեան, բանիւ արարչագործութեան և պահպանութեան. ապա։

Պիտի նախ՝ թէ թէպետ այս առնելութեան էակապես լինէր պարտատուն, սակայն բաղդայապես իւ որում հատուցումն և պատուհոդ՝ էր հատուցանողին, զի պատուն է ի պատուհոդն, և զի ենթադրի հատասար արհամարհութեանն, ոչինչ ևս ըստ իրաւանց կորեր պահանջել պարտատերն։

Երկրորդ լուծումն է, թէ թէպետ գործողութիւնքն Աստ էին իւ իշխանութ տերութեան, սակայն Աստ ունէր ի վերայ նոցա զմանաւոր տերութեան, զի տերութեին իշխանութ ոչ բաւնայ զմանաւորն, որպես իշխանութ պատճառն ոչ բաւնայ զմանաւորն. արդ՝ շատ է առ ճշդութեի արդարութեան լինել հատուցման յընչից նեղելոց իւ մանաւոր տերութեի պարտապանին, թէպետ իցեն ևս իւ իշխանութ տերութեի պարտատուն, որպես յայտ է ի քաղաքացին, որ զհասարակապետութեան իրն զպատշաճ կնայն գործողութի՝ անձկապես և ճշդիւ անդրէն դարձուցանէ, կամ փոխարինէ յընչից իւրոց, թէպետ հասարակապետութեին ունի ի վերայ նոցա պընդհանուր տերութեի. Պապաքեն եթէ իշխանութ տերութեին Աշ խափանէր ի հատուցանելոյ ըստ ճշդութեան աշխարութեան, զհետ գայր, զի եթէ Աստ անկարելի դրութեամբ ումեք ի մարդկանէ առնէր զնկան, ոչ էր կարող հատուցանել նմա ճշդիւ. նաղի և ոչ ոք ի մարդկանէ այլում մարդոյ կարող էր ճշդիւ հատուցանել. զի զորօրինակ ճշդիւ հատուցումն պահանջէ չինել յընչից պարտատուն, նոյնպես և ոչ յօտարացն՝ ցորչափ են օտարին, կամ իւ նորա տերութեանմէ կան։ Ըստ այսմ ծառայն ոչ ունն և ոչ այլում կարող է հատուցանել յընչից ունն, ցորչափ էնն նորա։ Ապա զորօրինակ հանրական և անհրաժեշտ տերութեին, զոր ունի Աշ ի վերայ գործոց մերոց, ոչ խափանէ զմեզ ի կարող լինելոյ ճշդիւ հատուցանել այլոց, նոյնպես և ոչ զԱստ ի հատուցանելոյ նմա ճշդիւ։

Առարկ. Չորրորդ՝ ընդդեմ չորրորդ պայմանին։ Ա՛շդիւ հատուցումն պարտի լինել յընչից՝ որք յայլ կողմանէ կամ յայլ ինչ ըստ կզբանց չիցեն լեալ պարտիք. խնարդ՝ ամ գործողութիքք Աստ էին պարտատուք Աշ բաղմադիմի այլ սկզբամիք, իւ՝ յաղագս ստեղծման, պահպանութեան, ծառայութեան իրեւ գերագոյն ան, յաղագս ընդհակալութեին իրեւ ծայրագոյն բարերարի, յաղագս հնազանդութեան, կրնի, ևն։ Ապա։

Պիտի նախ՝ միշտ նոքին սկզբամբ, զան, զիոքր։ Գործողութիքն Աստ իւ որում յառաջ գային ի մարդկութեէ, պարտատուք էին Աշ բաղմադիմի սկզբամբ, ըստ որում յառաջ գային յածային ենթադրելոյ, և ի նա անդրադառնային, ուր. զի ոչինչ պարտս ձգեաց յինքն ենթադրեալ Աստին, նա զի և ոչ իսկ իւնակ էր պարտուց, այլ միայն մարդկութեինն. արդ՝ շատ է առ ճշդութեի արդարութեան՝ չլինել ընչից պարտք յայնմ կողմանէ, յորմէ առեալ լինի արժողութեին հատուցման, որ իւ ասացելոցս առեալ լինի յածային ենթադրելոյ։

Պիտի այլ առ հասարակ, թէ զայս չորրորդ պայման իմանալ պարտ է ի վր հատուցման, որոյ արժողութեին է սահմանաւոր, այլ ոչ յորժամ արժողութեին է անսահման, քանզի վեկ իսկ զի է անսահման, է անպատչինչ և իցէ պարտուց՝ որ միշտ հիմնի ի ըստեղծական ինչ։ Այսրէ և այս լուծումն։

Առարկ. Հինգերորդ՝ ընդդեմ հինգերորդ պայմանին։ Ոչ ճշդիւ հատուցումն պահանջի պարտատուրիչ պարտատեառն յարդարութեէ իւնել զայն, կամ եթէ ոչ կամիցի իւնել՝ բարձի պարտքն. քանզի է ընդեմ ամ արդարութեէ, թէ պարտապանն պարտատուրիչի առ այլ ինչ առնի, բայց եթէ առ հատասար անդրէն վճարութեան, և առ ճշդիւ հատուցումն, խնարդ՝ Աշ ոչ պարտատուրէր յարդարութէ իւնել զհատուցումն Աստ, և ի չկամել նր իւնել զայն՝ ոչ լինէր բարձալ պատքն, ապա։ Այսուց. առաջին մանն փոքր։ Կամ՝ զի ոչինչ պարտք արդարութեէ կարէ լինել Աշ. քանզի ի մէջ բերէ զանձուկ պարտատրաւի և զհատուկութեի այնմ, որում պարտի, յաւալ եկեալ ի նորա կամսց։ Երկրորդ՝ զի անպրպանն ոչ պարտատուրի իւնել զերաշխատութեն, և ոչ զմիջ ուրուք հատուցումն

ցումն փոխանակ այլոց, այլ կարօղ է կամիլ, զի որ անարդեացին Նոյն և հատուցիլ. վասն զի պատշաճ երևի բանին, թէ ի ձեռն նր, որ զարդն զարհատարհուեցի, լինի և արհամարհուեցին հատուցումն:

Յայտ է ասել երկրորդ մասն փոքր. ՚ի թէ ՚ի չընդունելն ԱՅ զհատուցումն ՎԱՆ ևս մեզաց մարդկան՝ ոչ լինէր բաձեալ պարտքն ՚ի մարդկանէ: Յայտ է նաև այսուհիկ պատճառաւ, իբր զի եղեալ զհատուցումն ՎԱՆ՝ կարօղ էր տալոյն ԱՅ զրկել զվարդն ՚ի շնորհաց, ոչնչացուցանել, դատապարտել, ևն. վ գերագոյն տէրութեան՝ զոր ունի ՚ի վր արարածոց իւրոց. ապա:

Պիտի ցան. զիտքր: ԱՅ ոչ պարտաւորէր ՚ի կերպապէս և յատկապէս առնել այդպիսի ընդունել զհատուցումն ՎԱՆ, ընդհ. յայտարարէ՝ որ ըն հանգիստանի և գերազանցապէս առնել, ուր: Անկեն: Արդ՝ խոստովանիմք, թէ ևս ոտձեալ պատճառացդ ամ պարտաւորութեի անձուկ արդարութեան յատաջ եկեալ ՚ի կամից այլոյ ընդհանուց ԱՅ ըստ որում է վերագոյն քան զնմ արարածս, անկախ ՚ի ոոցանէ, և գերագոյն տէր ամենեցուն. սակայն ոչ ընդդիմանայ նմա պատաւորութեին յատաջ եկեալ ՚ի կամից իւրոց: Ըստ այսմ ԱՅ ոչ պարտաւորի ստեղծանել զաշխարհս, կամ սերել զմարդն. այլ ենթադրեալ զվճիռն ստեղծանելոյ զաշխարհս, պարտաւորէր ստեղծանել զնա, և ենթադրեալ՝ թէ ասց ընդհանուր ստեղծուածոց, պարտաւորի սերել զնա: Այնպէս ԱՅ ոչ պարտաւորէր պահանջել զհատուցումն ևս մեզաց մարդկան, և ոչ զԱՅն կացուցանել գլուխ և նրաշխաւոր նոցա. այլ ենթադրեալ՝ թէ կամի զի հատուցի ինքեան վասն մեզաց մարդկան, և կացուցանել է զԱՅն Տէրն մեր գլուխ և նրաշխաւոր նոցա, պարտաւորի թէ ՚ի տուաւտարմանէ, և թէ ՚ի ծայրագոյն ուղղութեի արդարկորով կանաց նոցա, որ է արդարութեի ըն հանգիստանի և գերազանցապէս, ընունել զհատուցումն նոցա ըստ որում հաւատար և առաւելեալ քան զպարտս, մինչև չէնել նմա մարթի դառաւելագոյն պահանջել: Եւ զայս բարւոք ՚ի միտ առ. զի թէպէտ ըստ որում գերագոյն տէր ամենեցուն կարօղ էր զայս հատուցումն ոչնչացուցանել, մերժել, զատաւելագոյնս պահանջել. այլ ոչ՝ ասելք՝ ըստ որում պարտաւորէր անարգեալ և լանիրէ արհամարհուելեն, որում հատուցաւ ըստ հատաւարութեան, և որոյ պարտքն յայն սակս բարձաւ:

Յայտնանէ յայտ է պատասխանելն առ ևս ցուցմունս փոքրագունին:

Ասիցես: Ըստ այսմ մեկնութեի միշտ հատուցան է, թէ հատուցումն ՎԱՆ հիմնի ՚ի շնորհս պարտատեառն. ապա:

Պիտի որպէս ՚ի վերոյ, զան. զատաջարկ: Հիմնի ՚ի շնորհս պարտատեառն՝ որ նախանձադրաբար և նիւթապէս բաղդատի, ըստ. որ կերպապէս բաղդատի և ընդ զտնելն հատուցման, ուր. ուսոի ուր. և զհետև: Կանգնի թէ այսպիսի շնորհք ոչնչ ինչ բերէ ճշդութեան հատուցման յայտ է ՚ի հանապատղորդ առնելութեէ մարդկան, յորս՝ ենթադրեալ միանգամ զդաշն կամ զհատանութեի պարտատեառն, միւն ըստ ճշդութեան արդարութեան հատուցանէ փոխանակ միւսոյն:

Ա. ԻՈՒԲԻԼԵՈՒԹԻՒՆ· ԺԱ:

Ի ՎԵՐ ԴԱՒԹԱՅՈՒԹԵԱՆ, ԱՂՕՐԿԱՅ, ՓՈՀԱՆԱՅՈՒԹԵ, և ՈՐԴԵԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԻԱՊՈՒԹ:

ՀԱՅ ԹՈՒՄԱ՝ ԿՈ. 20. 21. 22. 23. և 24:

ՊՐԱԿ. Ը:

Ի ՎԵՐՈՅ ԴԱՒԹԱՅՈՒԹԵԱՆ ՎՐԷ:

Երթեա՛ ՎՐ ԸՍԻ ՈՐՈՒ Տալը՝ ԵԼԵ՞ ԽՈՒՈՒԵ՛ ԴԱՒԹԱՅ ԱՅ:

Պիտանի պարտ է, զի երրակի մարթի է զանազանել զհատաւելութեին, մի՝ բնական, երկրորդ՝ օրինական, երրորդ՝ բարոյական: Բնականն է, որով ոք բանիւ սկզբան է այլոյ հպատակել, և նմա պատաւորի պաշտօն մատուցանել. ըստ այսմ որդին է Դաւսյ ծնողացն, և ամ արարածք ԱՅ: Օրինականն է, որ յօրինաց է ՚ի ներքս մտեալ, և է եղկելի վիճակ այնոցիկ, որք պատերազմեալ գերեալք, կամ իրաւացի պատճառաւ վաճառեալք՝ ըստ տէրութեի այլոյ անկանին, ըստ այնմ ՚ի. Պետ. ՚ի. 19. * Որով ՚ի՛ յաղթեցէ ոմ, նորին և ծառայ է: Բարոյականն է ծառայութեի

ութիւն մեղաց, ըստ այնմ Յովհ. ը. 34. *Ոչ ոոնէ վճիռ, ծառայ է մեղաց ||։

Տարբերին՝ի միմեանց ծառայութիւն բնական, և ծառայութիւն օրինական. զի օրինականն՝ի բաց որոշէ զծառայն՝ի մնանելոյն կամ՝ի հաղորդակցութէ ընչից, պատուոյ, և աթոռոյ իւր ոն, այլ ոչ ծառայութիւն բնական. քանզի որդին՝ որ է բնական ծառայ հօր, հաղորդի իւր նմա՝ի պատուի, յինչս, և յաթոռս. նոյնպէս արդարքն՝ որք բնական ծառայութիւն են հպատակ Աւր, հաղորդին իւր նմա՝ի բարիս, զի են ժառանգք երկնից այրպայութեն։

Հաւաստի է, թէ Ինն ըստ որում մարդ չէ Աւր ծառայ ոչ օրինական և ոչ բարոյական ծառայութիւք, զի երկաքանչիւրն անվայել են Ծորա ծայրագոյն արժանաւորութիւն և սրբութ. այնպէս՝ ոչ պատուիրագնաւ եղև գերնալ, կամ գնեալ, կամ մեղաւոր։ Վ՚ի՞

Ասելի է։ (1) Ինն ըստ որում մարդ՝ է իսկապէս ծառայ Աւր բնական ծառայութիւք։

Յուց. Նախ՝ի սէր գրոց։ Լսայ. խբ. 1. *Յակոբ ծառայ իմ օգնական եղեց նմա ||, և ծե. 11. (ըստ.) *Արդարացուսցէ ծառայն իմ արդար ընդ բազումս ||։

Յուց. երկրորդ՝ (2) բանիւք։ Ոյա իսկապէս ասի ծառայ այլոյ, որ փոքրագոյն է քան զնա, որ անկանի իւր նր կարգաւորութիւն, և որ ընդ պատուիրանաք նր է անկեալ. իսկարդ՝ այսքիկ պատշաճին Ինն ըստ որում մարդ նկատմամբ առ Աւծ, ոչ յայտ է. ապա։

Հաստատի։ Աւծ է ճշմարիտ տէր մարդոյն Ինն. ապա Ինն է ճշմարտիւ ծառայ Աւր։ Յայտ է հետև. զի տէրն և ծառայն են առնչակիցք։ Յուց. առաջարկ։ Ինն ըստ որում մարդ կարի Աւր՝ի գոլն, յեղանիլն, և՝ի պահպանիլն, և զնա կարէ Աւծ՝ի գործ ածել յինչ պէտս և իցէ՝ առանց արհամարհութեն նր. իսկարդ՝ շատ է այս առ՝ի լինել ճշմարիտ տէր նր, զի ոչ այլազգ է տէր այլոց ստեղծուածոց. ապա։

Առարկ։ Յաղագն փառնկուփորդեան՝ի Թուղթն՝ որ առ եպիսկոպոսունս Ասանիոյ ընդդէմ Փեղիքսի և Լդղեպանդոսի, և Աղրիանոս առաքելորդ՝ի Թուղթն՝ ըզր յառաջ քան զժողովն գրեաց, ուրանան զծառայութիւն Ինի. ապա։

Պէտք զան. զառաջարկ։ Ուրանան զծառայութիւն Ինի բանիւ անձին, զայն՝ որ բաղմապատկէ զընութիս և զանձինս ըստ մտացն Նեստորականաց, կամ զծառայութիւն մեղաց, ընդու. ուրանան զծառայութիւն բանիւ մարդկային բնութէ ևեթ, ուր։ Յայտ է՝ի նոյն իսկ թղթոց։

Ասիպ։ Յաղագն և Աղրիանոս այնպէս ուրանան զընենլն Ինի ծառայ, ոչ ուրանան զընենլն նր որդեգրական որդի. իսկարդ՝ ոչ իբիք իրաք ըստ ժողովոյն և ըստ Աղրիանոսի մարթ է ասել որդեգրական որդի. ապա։

Պէտք ուրա. զմեծ։ Ինքզն յայտնապէս ժողովն և Աղրիանոս՝ի վերոյասացեալ Թուղթս ճանաչեն՝ի Ինն զծառայութի ինչ՝ ի բնութէ, այլ ոչ ինչ որդիութի որդեգրական։ Լա՛ւ անհնգիտութի է. զի որդիութին ոչ կարէ լինել բայց եթէ բանիւ անձին, ոչ ասասցուք ստորև. իսկ ծառայութին կարէ լինել բանիւ անձին և բնութէ։

Պ Ր Ա Կ. Ր.

Ի՝ վերայ աղօթինն Ինէ։

Նդրի նախ։ (3) Աղեսք Ինի պատշաճ՚ աղօթել։

Պէտք նախ։ Ինն ներգործութ աղօթեաց։ Յայտ է՝ի սէր գրոց՝ Մատթ. ժդ. իբ. Ղուկ. ը. Յովհ. ժ։ ևն։

Պէտք երկրորդ։ (4) Ինի՝ ըստ որում մարդ, պատշաճի աղօթել. զի աղօթքն է բացատրութի ինչ սեփական կամաց առաջի Աւր, զի յցուսցէ զայն. իսկարդ՝ի Ինն ներելոյ է ածային կամք, ըստ որ զնմ ինչ կարէ, սակայն է և այլ կամք մարդկային, որ չէ ինքնին գործունեայ՝ կատարել զոր կամի, բայց եթէ ածային ղօրութէ. ապա Ինի՝ ըստ որում է մարդ, և ըստ որում ունի զմարդկային կամ՝ պատշաճի աղօթել։

Պէտք երրորդ։ (5) Աղօթքն ոչ եղև Ինի հարկաւոր բացարձակապէս ոչ մեզ, զի գոլով Աւծ՝ կարօղ էր ինքնին կատարել զոր ինդրեր. սակայն եղև հարկաւոր յենթադրութէ ածային կարգաւորութեն, ըստ որում գիտէ՝ թէ Աւր Հօրէ է կարգեալ՝ ինչ ինչ ընդունել նմա միայն աղօթիւք։ Պատշաճ եղև և՝ի

(1) Ոոմ՝ ի. 20. պ. 1. Բոլ։ (2) Ընդ։ (3) Ոոմ՝ ի. 21. պ. 1։ (4) Ընդ՝ Բոլ՝ (5) Ընդ՝ սա 1. ի 2։

Ի խրատ և յորինակ մեզ։ Ոչստ այսոցիկ դիւրաւ մարթի է միաբանել զպահպանս բանիս Հարց։

Խնդրի երկրորդ։ Արդեօք Վաւ այժմ գոլով յերկինս՝ իսկապէս և յատկապէս աղօթէ վասն մեր։

Պիտեմ, այո։ Զայստ է ի սէր գրոց։ Հռոմ. ը. 34. ասի ՔՒԱՀ. * Ո՞ ընդ այնմ Այ, որ և բարեխօս կու է մեզ Հոր։ Հբր. է. 25. * Ընդ կենդանի է լինել բարեխօս ՔՒ նց (ՔՒ Յատ. ՔՒ Հր)։ այս է՝ խնդրել, Հայցել, ևն. քանզի զայս ի մէջ բերէ բառս բարեխօս լինել՝ ըստ այնմ Օգոստինոսի՝ Թուղթ 59։ Այլ ինքն իսկ Վաւ Հռոմ. ժդ. 16. ասէ. * Ո՛ ասկանիցէ ՀՀայր, ՔՒ յորժամ Համարձցի յերկինս, և այլ ևս կենդանութիւ պոցե յԵՀ։

Արդ՝ ըստ կանոնին սրբի Օգոստինոսի՝ զայսոսիկ բանս սէր գրոց ի յատուկ միտս խմանալ պարտ է, իբրզի ոչինչ անտեղութիւն զՀետ գայ ստի, Նաղի՝ պայծառագոյնս փայլէ սէրն Վաւի՝ որ առ մեզ։ Ու դարձեալ՝ զի զբանս սէր գրոց՝ որք ասեն թէ Վաւ ի յերկրի աղօթեաց՝ իմանան Հակառակորդք ի յատուկ միտս. ապա զի է, զի և ոչ զայնս, որք ասեն աղօթել յերկինս։

Անհարերութիւն։ Պապ մարթի է ասել, Վաւ ապրիլ ՔՒ Ար. որ անկարելի է յերկնեղեցոջ։

Պիտեմ, Ամենայն զայդ բացարձակապէս մարթի է ասել, և ընդունելի ոմանք՝ թէ արժան է զայդ ասել յատուկ աղօթս, և պատմեն այսպէս պարտեալ սրբի Ակիբիանոսի, որ ի մեռանել իւրում ասաց առ Վաւ. Ու ի բէն հայցեմ, զի զու ի Հօրէ հայցեսցես. բայց այսպէս աղօթել մանաւանդ ի Հրապարակաց աղօթս արգելու եկեղեցւոյ սովորութիւն ՔՒ խորհելոյ ի մտորութենէն Կանոտրականաց և Արիանոսաց, որք զՎաւ լոկ մարդ Համարէին. և ոչ իսկ յատուկ աղօթս Համարիմբ, թէ արժան իցէ զայսոսիկ բառս ի գործ ածել. քանզի զնա՝ որում աղօթս մատուցանիմբ, պարտիմբ պատուել պատուական կանագոյն կոչմամբ, որով ճոխագեալն է. և յորժամ առ Վաւ աղօթիմբ, խոսիմբ ընդ նմա, որ պարզագոյն է անէն ածային, որում ոչ է անկ ըստ զուրս այսպիսի խնդրել, այլ տալ. և զնի ասեմբ, Վաւ ողորմած Ար. Վաւ ընծ Ար։

Խնդրի երրորդ։ Արդեօք Վաւ աղօթեաց ըստ զգայականութեան իւրում։

Պիտեմ, (1) թէ Վաւ ոչ աղօթեաց ըստ զգայականութեան յայս միտ, թէ աղօթք նր եղև ներգործութի զգայականութ, զի աղօթքն է ներգործութի բանի։ Սակայն աղօթեաց ըստ զգայականութեան յայս միտ, թէ աղօթքն նր էր զառարկայ զգայականութեան, ըստ որում աղօթքն նր յայտ առնէր առաջի Այ զանօրժակս զգայականութեան իւրոյ իբրև բարեխօս զգայականութեան. և զայս՝ առ ի խնայտուտս զմեզ առնելոյ մի երից։ Նախ՝ զի ցուցցէ, թէ ինքն էառ զձշմարիտ մարդկային բնութի ըստ բնական անօրժակաց իւրոց։ Երկրորդ՝ զի ցուցցէ, թէ օրէն է մարդոյն ըստ բնական անօրժակին կամել ինչ, զոր ոչ կամի Այ։ Երրորդ՝ զի ցուցցէ, թէ պարտ է մարդոյն զանօրժակն իւր Հնազանդել ածային կամաց։ Ու սոյն օրինակ աղօթեաց, յորժամ ասաց. * Ընդդէ բաժակս այս յիմէն. Բայց ոչ ես կամիմ, այլ զու։

Խնդրի չորրորդ։ Արդեօք աղօթքն Վաւի եղեն միշտ լսելի։

Պիտեմ, (2) թէ աղօթքն, որ յատուկ գայր ի բացարձակ կամաց խորհրդածելոյ բանին՝ եղեն միշտ լսելի. զի այս կամք միշտ եղև Համաձայն ածային կամաց, մինչև ոչինչ կամել կամ խնդրել այսու աղօթիւբ, բայց միայն զոր գիտէր՝ թէ կամի Այ. և զայսմ աղօթից լսեցեալ լինի այն բան ՀՀայ. ժա. 22. * Օշէ ինչ կամիցիցես յԱյ զոսկ ոեզ Այ։ և այն՝ * Ու ես գիտէի՝ զի յամ ընդ ինձ։ Ու Երր. ե. 7. * Լսելի լինէր առ ըստ ինչ։

Այլ (3) աղօթքն, որ յատուկ գայր ըստ շարժման զգայականութե, կամ պարզ կամաց՝ որ նկատի իբրև բնութի, ոչ եղև միշտ լսելի. ոչ յայտ է զաղօթիցն Վաւի ի պարտիզի անդ, որով խնդրեր անցանել յիւրմէ բաժակին։

Պ Ի Ր Կ. Գ։

Ի ՀԷՐայ Հահանայութենէն Վաւ։

Լսելի է նաև։ (4) Վաւ է ճշմարտապէս քահանայ, միանգամայն և պատարագ։

Ցուց. առաջին մասն ի սէր գրոց։ Սաղմ. ճժ. 4. * Գու ես Հահանայ յաւիտեան ըստ կարգին

(1) Ընդ՝ գ. 2. բաղ։ (2) Ընդ՝ գ. 4. բաղ։ (3) Ընդ՝ ես 1. և 3։ (4) Ասդ՝ ի. 22. գ. ի. և 2. բաղ։

գին Աեղէոեբէ՛։ Երբ. ը. 14. * Ա՛նդր. այսօրհնեա չահանայապետ ՝ի՛ն անչէալ ընդ երկինս, ես ունիմ Ա՛ի՛։ Պարձանալ գլ. է. և ը. և այլուր, ոչ առանձին եղանգ ՝ի նախընթեր. վիճ. ընդդէմ Աոկինեանց։

Հայց (1) Ա՛յս է ճշմարտապէս քահանայ, որ է նուիրեալ, զի իբրև միջնորդ Աի՛ և մարդկան մատուցանէ Աի՛ զնուէրս, զպաղատանս, և զպատարագ՝ ՝ի՛ն մեղաց և փրկութեան մարդկան. իսկորդ՝ Ա՛ն նուիրեալ է ոչ նիւթական իւղով՝ այլ օծութ ՝ի՛ն ածուեր, մատոյց Աի՛ Հոգ ՝ի՛ մարդկան զնուէրս, զպաղատանս, և զանարիւն պատարագ յընթերին, և զարնամբ պատարագն ՝ի խաչին. ապա։

Հայց. երկ որդ մնան։ Լմխս. Ե. 2. ասի. * Ա՛ն սկբեայ զՀիզ, և տարնեայ զանդն իւր ՀԷ ձեր՝ պատրաստ և պՀնո՛ն Աի՛ ՝ի հոգ անուանէ՛։ Տես յազագս երկաքանչիւր մնանեցս՝ զասացեալսն ընդդէմ Աոկինեանց։

Ասելի է երկրորդ։ (2) Ա՛ահանայութիւն Ա՛ն է յաւիտենական, և ըստ կարգին Ա՛ելքիսեդեկի, ըստ այնմ Ագաղ. ձիճ. 4. * Դու՛ ես քահանայ յաւիտեան ըստ կարգին Ա՛ելքիսեդեկի՛։ և Երբ. է. 24. * Ի՛սկ սա (Ա՛ն) ՀԷ յաւիտեան կալ՝ առանդ անցանելոյ ունի զքահանայութի՛ւն։

Ա՛ենկի. (3) Ա՛սի քահանայութիւն Ա՛ն յաւիտենական ՝ի բազմապատիկ գլխոց։ Նախ՝ ՀԷ գործոյն, որ է յաւիտենական փրկութի՛ւ մարդկան։ Երկրորդ՝ զի ոչ ոք եղև յաջորդ քահանայութե՛ան նո՛ր։ Երրորդ՝ ՀԷ պաշտօնին, ոչ միայն զի ինքն միշտ լինի բարեխօս, և շնորհս մատուցանէ և մատուցէ ՀԷ մեր, այլ և զի ինքն ՝ի ձեռն պաշտօնէից հանապազ պատարագէ, և պատարագեցէ մինչև ՝ի կատարած աշխարհի, որ և երբեմն ասի ՝ի յոՀպեան։ Չորրորդ՝ ՀԷ օծութ՛ե, զոր ոչ երբեք կորուսանէ, իբր զի է նոյն իսկ անձնաւորական միաւորութե՛ան։

Պ Բ Ա. Գ։

՝Ի վերայ ոդեգրութե՛ան Ա՛ին։

Պիտի պարտ է նախ, զի ոդեգրութի՛ն առ հասարակ յիրաւագիտաց և յածարանից սահմանի, ձրիական և ազատական ընդունելութե՛ան արտաքին անձին ՝ի ժառանգութե՛ի։ Եւ յայտ գրի ՝ի սահմանագ ՝ի վերայ ոդեգրութե՛ան։ Պարձանալ՝ ողջագ. և մատ. ը. նուիրն մակագ. և ժողովն Փռանկոփորդիոյ,

Պիտի պարտ է երկրորդ, զի ՝ի հաւատոյ ստոյգ է, թէ Ա՛ն ը որում Աի՛ ոչ է ոդեգրական որդի, այլ բնական որդի յաւիտենական Հօր՝ համագոյակից նմին։ Սակս որոյ խնդիրս է զԱ՛ին ը որում է մարդ։

Պիտի պարտ է երրորդ, զի լինելն Ա՛ի ը որում մարդ՝ ոդեգրական որդի Աի՛, յաբնակ միտս մարթի է խմանալ։ Նախ՝ թէ է սոակ մարդ. և այս եղև հերետիկոսութե՛ի Փոտինոսի։ Երկրորդ՝ գնելով ՝ի նմա զերկու ենթադրեալս, մին ածային, և միւսն մարդկայի՛ն ը որոյ լինի որդեգրական որդի Աի՛։ և այս եղև հերետիկոսութե՛ի Նեստորի։ Երրորդ՝ պահմանի միութե՛ն անձին՝ հաստատելով, թէ Ա՛ն ը որում մարդ է որդեգրական որդի Աի՛։

Պիտի պարտ է չորրորդ, զի զԱ՛սդ պատ՛ի յայս երրորդ խնացած մարթի է խմանալ երբակի։ Նախ՝ ը որում կրնէ զնեմադրեալն։ Երկրորդ՝ ը որում կրնէ զմարդկութի՛ն։ Երրորդ՝ ըստ որում կրնէ զերկոսին ևս։ Երեք առաչինն է մերձութե՛ի Արիոսի։ Երեք երկրորդն է կաթնիքն Վաբրինէի, Անդրի, և Ա՛լմայինոսի, որք ասեն՝ թէ մարդկութի՛ն է որդեգրեալ, այլ ոչ է որդի։ Երեք երրորդն է կաթնիքն Դորանդոսի, և Ակոլայ, թէպէտ սա զնակադրեալն համարի հաւանական։

Պիտի պարտ է հինգերորդ՝ զի փեղիքս եպիսկոպոսն ուրգելացի և Երլիպանդոս պաբեպիսկոպոսն Տոլետոյ իբրև ՝ի վաճաճն ութերորդ դարուն պնդէին՝ եթէ Ա՛ն ըստ որում մարդ է որդեգրական որդի Աի՛ ըստ մտացն Նեստորի, որոյ վարդապետութե՛ին դատապարտեցաւ ՝ի բազում ժողովս, մանաւանդ ՝ի ժողովն Փռանկոփորդիոյ առ Ագրիանոսիս առաչնորդիւ յամին 794։

Ասելի է։ Հոչինչ միտս Ա՛ն ըստ որում մարդ կարէ ասիլ որդեգրական որդի Աի՛։

Հայց։ (4) Որդեգրութի՛ն զերկու ինչ հարկաւ պահանջէ. նախ՝ թէ ոչ միայն բնութի՛ն անձին՝ որ որդեգրի, այլև անձն իսկ՝ որ որդեգրի, իսկ արտաքին որդեգրողին. երկրորդ՝ զի չունիցի իրաւունս առ ժառանգութե՛ին, առ որ որդեգրի. իսկորդ՝ Ա՛ն ը որում մարդ թէպէտ է անձն բնութե՛ն՝ որ արտաքին է Աի՛, սա-

(1) Ագ. (2) Ագ՝ պ. 5 և 6. Բոլ։ (3) Ագ՝ պ. 5։ (4) Աոմ՝ ի. 23. պ. 4. Բոլ։

տակաչն ոչ է անձն արտաքին Ա՛յ, և ունի իրաւունս առ ժառանգութիւն Ա՛յ. ապա՝ փոքր. է ի հաւատոց: Իսկ մեծ. յայտ է ի սահմանէ անտի որդեգրութեանն, որ՝ ոչ և ասացաք յառաջին նախադիտելին սահմանի. Զորս-ոսկան և ապաքէն ընդունելոցն որդւոցին անուն ի յաստուածային գրոց: և այս սահման աւանդի միրաւանց՝ ի վերջագրեալ անդնան, և ընդունին զայն առ հաստարակ ձեռաբանք և իրաւագէտք, ժողովք փրանկոփոր. և սկն ի՛ռումնա՝ ասատ ար. 1:

Հայտ է նաև ի պատճառէ ատտի, թէ անմարթ է ասել զմարգկութիւն որդեգրեալ. մի՛ զի չէ անձն, որում ևեթ պատշաճի յարանուանութիւն որդեգրութեան. և երկրորդ՝ զի բանիւ անձնաւորական միաւորութեան, որով ձգի առ գոն ածային, ունի իրաւունս ի ներքուստ առ ժառանգութիւն Ա՛յ, որ է երանական տեսութիւն: Իւ թէպէտ ձգիլն նո՛ր առ ածային գոն՝ է մեծ շնորհ. այլ ոչ ամ շնորհ է որդեգրութեան:

ԱՅՐՈՒԹԻՒՆ ԺԲ:

Ի ՎԵՐՈՅ ԵՐԿՐՊԱԳՈՒԹԵՆՔ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, Ե ՊԱՐԱՀԱՆԱՑ ՊՈՊԷՐՈՑ:

ՊՐԸՆԿ. Ը:

Նախագիծք. Բովանդակ վճռաբանութիւնք:

Պիտելի է նախ, զի երկրպագութիւն է պաշտել ընծայելով այլոյ ինչ գերագոյն նոցին գերագանցութենէ ի վկայութենէ հպատակութեան Աբոյ՝ որ ասա ևս:

Պիտելի է երկրորդ, զի երկրպագութիւնն զերիս ներգործութիւնս պարունակէ: Նախ՝ զներգործութիւն մտաց, որով զգերազանցութիւն ուրուք ըմբռնելոք: Երկրորդ՝ զներգործութիւն կամաց, որով մեք ի ներքուստ խոնարհիմք նմա, և առնելոք ինչ ներքին ներգործութիւն, կամ կամիք առնել արտաքին ներգործութիւն ի վկայութիւն գերազանցութեանն նո՛ր, և մերոյս որ առ նա հպատակութեան. քանզի ոչ ևեթ, զոր ի միտ առ, միայն արտաքին ներգործութիւն, այլ և ներքին ներգործութիւն կատարի երկրպագութիւն. զի այսպէս երկրպագեն հրեշտակք: Երրորդ՝ զարտաքին ներգործութիւն, այս է զինչն ինչ արտաքին որ վկայն է գերազանցութեանն և մերոյս հպատակ էին, զորօրինակ զծնողաբերութեան, զկօրացումն, զնոմանս գլխոյ, և այլն: Երկրորդ ներգործութիւնն է յատուկ սեփական և էական երկրպագութեանն զի առաջնոյն մարթ է լինել առանց երկրպագութեան, և երրորդին ընդ կատակ, թէպէտ և եթէ յառաջ գայցէ ի կրօնէ որ ուղղէ, է նաև ճշմարիտ երկրպագութիւն:

Կիտելի է երրորդ, զի երկրպագութիւնն բանիւ գերազանցութեան, որոյ վերնագրեալ մտացն, բաժանի համեմատաբար ընդ երիս տեսակս: Կանգի այլ է գերազանցութիւնն ածային, որում համեմատի առաջին տեսակն պաշտամանն կամ երկրպագութեան, զոր կոչեն ածապանք Լատինք, այս է պաշտօն ածային. այլ է գերազանցութեան ստեղծական բնական, զորօրինակ կարողութեան, գիտութեան, բարութեանն, և. որում համեմատի երկրորդ տեսակն երկրպագութեան, ար կոչի պաշտօն կամ մեծարանք քաղաքական. այլ է գերազանցութեան ստեղծական գերբնական, զորօրինակ արդարութեան, գերբնական պարգեւք, և., որում համեմատի երրորդ տեսակն երկրպագութեան, զոր կոչեն ածարանք Տուլիա, այս է պաշտօն ծառայութեան. և զի ի մէջ այս ստեղծոդ մեծապէս գերազանցեցէ Անային Ա՛յ ընծայի նմա յածարանից Հնդիկք-դալք, այս է պաշտօն գերծառայութեան: Այլ քանզի գերազանցութեան համեմատութեանդարար միայն ասի զԱ՛յ և զստեղծոդ, նոյնպես և երկրպագութեան համեմատաբար ասի զպաշտամանն Ա՛յ և ստեղծոդ, կամ զածային պաշտօնն և զծառայութեան պաշտօնն:

Կիտելի է չորրորդ, զի այս և երկրպագութիւք կամ տեսակք պաշտամանն ըստ ներքին ներգործութեանց քոջ զանազանին: Կանգի պաշտօնն ածային է ծայրագոյն նուաճումն և խոնարհումն կանաց հանդերձ ըմբռնմամբ անբաւ գերազանցութեանն Ա՛յ ըստ որում առաջին սկզբան և վերջին վախճանի: Պաշտօնն քաղաքական է յոյժ նուազ խոնարհումն կանաց հանդերձ ըմբռնմամբ ինչ մարդկային գերազանցութեանն: Պաշտօնն ծառայութեան է միջին ինչ խոնարհումն կանաց հանդերձ ըմբռնմամբ գերազանցութեանն որ առաւել է քան զնորդկայինն, և նուազ քան զածայինն:

Ասի

Իսկ ըստ արտաքին ներգործութեանց ոչ այնպէս դիւրաւ զանազանին. զի բաց ՚ի պատրաստից, և յորոց յայն վերաբերին, զորօրինակ տաճարք, սեղանք, քահանայք, և այլն, (քանզի կամեցաւ ած, զի ինքեան միայն մատուցցի պատարագ, ըստ այնմ՝ Ածից իւր. 20. * Որ տէր զնիւթէ՝ աստուածոյն, քայց ոչ ածն Ա՛ն) գրեթէ այլ ամ ներգործութիւնք են հաստարակք ամ պաշտաման Ա՛յ և ստեղծուածոց, ածային պաշտաման, պաշտօնի ծառայութեան, և քաղաքական միջամտանց, զորօրինակ՝ ծնրադրուին, կոյսուն, խոնարհումն գլխոց, յերեսս անկումն, ևն։ Ըստ այսմ Աբրահամ նոքին ներգործութիւն կորացման մինչև յերկիր՝ երկիր ևսագ Ա՛յ ծնն. ժէ. հրեշտակաց՝ ծնն. ժշ. և մարդկան՝ ծնն. իդ. նոքին իրի ոչ միայն զանազանել՝ քայց եթէ ըստ դիտաւորութեանն։

Գիտելի է հինգերորդ, զի Թէպէտ այս յատկական բառք, Լաթրիա և Տուլէա, ըստ սովորական դրութեանն իւրեանց ոչ այլ ինչ նշանակեն՝ քայց եթէ զծառայութիւն, և ոչ իսկ են յատուկ պաշտաման Ա՛յ կամ սիրց. սակայն դործածութիւն ածաբանից առեալ է զի Լատրիան նշանակեսցէ զպաշտօնն Ա՛յ, Տուլէան զպաշտօնն սիրց, և Հիպերդուլէան զպաշտօն սիրց կուսին Աստիամու։

Գիտելի է վեցերորդ, զի երկրպագութիւնն առ հաստարակ դարձեալ բաժանի յերկրպագութիւն բացարձակ և ՚ի վերաբերական. բացարձակն է, յորժամ իրն երկրպագի վն ինքեան, այս է՝ վն սովորական և ներքին գերազանցութեան. երկրպագութիւն վերաբերական է, յորժամ իրն երկրպագի վն այլոյ, այս է՝ վն գոյացանցութեան, որ է յայլում անձին, առ որ ունի զդարաբերութիւն, զորօրինակ կամ զի ինա յանդիման առնէ, կամ զի ՚ի նա հպիցաւ, ևն։

Առաջին եղանակաւն երկրպագելի է միայն բանական ստեղծուածն. զի նա միայն է ընդունակ պատուոյ, և գոյացանցուէ՝ որ պատուոյ արժանի. սակայն մարթի է և վերաբերական երկրպագութիւն երկրպագել նմա։ Իսկ ՚ի սոյն եղանակաւն, ՚ի վերաբերական երկրպագութիւն են երկրպագելի իրքն ևս և ՚ի ստորին կարգի եղէսպ. զի որովհետև երկրպագեալ լինին վն այլոյ, երկրպագութիւնն ոչ դադարի ՚ի նա, այլ զեղանի յանձինս՝ վն որոյ երկրպագեալ լինին։

ՊՐԱԿ. Բ։

Երբեմն ՚ի նոյն երկրպագութենէ պարտ է երևիլ պատճառել ածութեան Աստուածային տրդիզաւորէ։

Պատճառ է նախ։ Կամին երկրպագութիւն ածային պաշտաման պատ է երկիրպագանել ածութեան Աստուածային։ Յա։ Նախ՝ ՚ի ժողովոց։ (1) Հինգերորդ ժողովն կան 9. և Լաւերանեանն առ Անտոնոսիոս առաջներորդիւ ՚ի գործ կամ ՚ի խորհրդարան 4. նզովս կարգան այնմ՝ որ ոչ դիտէ երկրպագութիւն Ա՛յ Յանդն Տրդիզաւորէ ընդ հեթանոս տրդոյ նէ երկիրպագանել։ Յա։ Լեւ ներորդ ժողովն գործ 5. ասի. Յորժամ երկիրպագի Աստ, ոչ անձամբ տրդիզաւորէն յածութենէ, այլ երկրաւանէրդն ևս երբեմն ՚ի երկրպագեալ ածային պաշտամանէ։

Յա։ երկրորդ՝ (2) բանիւ։ Պատուիրէ յատկապէս ընծայի անձին կամ բոլոր իրին ենթակայացելոյ. զի ոչ ասէ՝ թէ ձեռք կի՛ ոտք մարդոյն պատուին, այլ մարդն. և թէ պէտ երբեմն պատահի՝ զի ասէ թէ պատուին ձեռք կամ ոտք ուրուք, այս ոչ ասի ընդ այնմ, իրրև այսպիսի մատուցք ըստ ինքեան պատուին, այլ զի յայսոսիկ մատուցս պատուի բոլորն կամ մարդն. խակարդ՝ մարդկութիւնն կացուցանէ զմի բոլոր ենթակայացեալ և զնոյն գոլ անձնաւորական ընդ Յանին. ապա ՚ի միասին ընդ Յանին մատնապէս եղերէ զնոյն երկրպագութենէն ածային պաշտաման, որ մատուցանի նմա։

Հաստատի։ Յորժամ երկրպագի անձն, միանգամայն նովին երկրպագութիւն երկրպագին այն ամ՝ որք են ՚ի նմա ընդ որում իմն նի, մանաւանդ եթէ նոյն գոյոյ և նոյն ենթակայանալոյ Հաղորդականին, Թէպէտ և չիցեն պատճառ երկրպագուէ, իսկարդ՝ ոչ արդ ասէաք, մարդկութիւնն է ՚ի Յանն ոչ իմն նի, զի է բնութիւն նի այնպէս, ոչ բնութիւն Պետրոսի է նի, և նոյն գոյոյ և նոյն ենթակայանալոյ Հաղորդ. ապա։ Յայտ է մեծ. ՚ի տոլորութենէ, զորօրինակ՝ յորժամ պատուէմք զոր մի դեպ-

(1) Ասի՛ ե. 25. պ. 1. և 2. Բոլ։ (2) Նոր պ. 1։

քաղաքացուելն հոգւոյ նմին, որ սրբուելոյ և գեղարդեալ հրաշալեցուցեալ ոչ անձն է, և ոչ բոլոր ենթակայացօղ. ապա նա ըստ որում այսպէս հրաժարեցուցիչ ոչ կարէ երկրպագիլ։

Պիտեմ զայն. զհետև։ Ապա նա այսպէս հրաժարեցուցեալ ոչ կարէ երկրպագիլ, իբրև զի ինքն միայն իւր երկրպագեալ, ընդու. իբրզի ինքն միայն պատճառ երկրպագութեան, ուր. մի զի զայս միայն գիտեմք, թէ մարդկունն հրաժարեցուցեալ ի Հանէն ինքն միայն և բոլոր պատճառ երկրպագութեան գերծաւալութեն, որ եղելոյ առ անձն կամ առ բոլորն ենթակայացեալ իրրև առ իր երկրպագեալ։ Այնուհետև, ասէ սէ Աւրդարեան՝ բոլ. Ջ Ե նոյն անկնի Հանէ Երկրպագելոյ Երկրպագութեանն աճմանն պաշտամանն Ձեռնէ, Ե Երկրպագութեանն պաշտամանն Ձեռայոյնէն Հետ Կատարելոյնէն մոլորելոնեն։

Պ Ր Ե Կ· Գ։

Դ Վերայ պաշտամանն պատկերաց Հանէ Ե սրբոց։

Ընդեռ ինչ օրինաւոր։

Պիտել պարտ է, զի ի մէջ պատկերին և կատց այս տարբերութեան է, զի պատկերն է ճշմարիտ նմանութեան իրին. կամ ոչ այլ ասեն, իրին ճշմարտիւ նմանակայացոյց առ յանդիման առնելոյ զնա նկատել նմանութեան. իսկ կուռքն է առանց նմանութեան, կամ տրաճական երևելացիւ այնոյ որ պարզապէս ոչ է, կամ այնոյ որ չէ այնպիսի, ոյզ պատրի, ըստ այնմ Բառաք. ա. Կորնթ. ը. 4. * Այնչ ինչ կռոցն ոչ է ||, ի՞ ըստ կերպին կամ ըստ բնութեան, զոր կատարաբեր Հաւատոյն լինել ի նմին։ Աւրուհանան երևի նշանակել զնոյն որ ինչ կուռքն, զի նշանակէ զարտաքին և զառնանութեամբ. զնոյն ասել պարտ է և պատշաճ, որ Հաստատակուռն առնել լինի ի չար կողմն։

Տարբերի և ևս պատկերն ի նմանութենէ իրրև առարին ի վերնատունէ, զի Թէպետ ամ պատկեր է նմանութեան, այլ ոչ անդրադարձեալ. զի նմանութեան նշանակէ զառնելոյնէ ի մէջ երկուց որ իրիք Համանմանութեան, իսկ պատկերն նշանակէ զայնպիսի նմանութեան, որ ի յանդիման երևեցուցանել է նկարեալ։

Ըստ ունիս մակարերել, Թէ պատկերքն Հանէ և սրբց ոչ են կուռք, ուրաճականք, կամ

(1) Ասք՝ պ. 2. Բոլ. Ե տո. 1։ (3) Ասք՝ Բոլ։

ղրօշեալք ։ Նաև ոչ պատկերքն Ա՚Ի և Հրեշտակաց, զի ոչ նկարին սոքա առ ՚ի երևեցուցանել զԱստուածն Երրորդութեան կամ Հրեշտակաց, այլ կամ զկերպարանն՝ յորս երևեցան, կամ գյատկութիւնս ինչ նոցա, որպէս ընթանալ հագցին ՚ի տորև սասացուք ։

Ասելի է։ Պաշտօն որ պատկերացն Ա՚Ին և սքեղ է օրինաւոր և բարեպաշտական ։ Ի՚ Հաւատոց ընդեմ հին և նոր պատկերամարտից, Աստերականաց, և Վալենեանց ։

Յուց . Նա՝ ՚ի հին կտակարանաց ։ Ա՚Ծ հրաման ետ առնել զնմանութիւն երկուց ոսկի քրովբէից յերկոսին կողմանս տապանակին, Ելից ե՚Ն . և կանգնել զօձն պղնձի , յոր որք միանգամ Հայեին՝ բժշկէին, Թուոց ի՚Ա . իսկ տապանակին պաշտել (զոր ասդ՝ էր մարմ տապանակին պաշտել (զոր ասդ՝ էր մարմ տապանակին պաշտել (զոր ասդ՝ էր մարմ

առ Ընդ. ապա և զպատկերն, որք կամ առ Ընդ, կամ առ Ար, և կամ առ սիս զյարաբերութիւն ունին, ըստ որում դնօսա յանգիման առնեն և են նոցին պատկերք, օրինօք և որութեամբ պահտնեք:

Երրորդ՝ բազմագիմի օգնութեամբ լինին ակնդետցս ՚ի գործածուել և ՚ի պահտանմանէ պատկերացս. ապա: Չուց. առաջարկ: Ալս սովաւ խակտիրքն մարդին: Երկրորդ՝ ձեայ յիշատակ գործելոցն ՚ի սէց: Երրորդ՝ յորդորիմք առ յարգութիւն, առ ջերմեռանդութիւն, և առ նմանութի նոցա: Ալսպէս ասէ ժողովն Տրիտ. գում. և գլ. վերոյիշ:

Հուսկ յնտոյ գործածութի պատկերաց ոչ ի՞նչ օրինօք արգելեալ լինի, ոչ բնականաւ, զի զայն թոյլ ետ Ընդ ՚ի հին կտակարանս, որպէս տեսաք. և ոչ դրականաւ, զի ոչինչ կայ ՚ի նոր կտակարանս, կամ այլուր. ապա:

Առարկ. Նախ: Ելից ի. 4. պատուիրի. *Ոչ՝ արասցես քեզ ռնել կուռս ըստ ամ նմանութիւն. (ըստ Ալաս.) Ոչ՝ արասցես քեզ ռնել երկրաչափ՝ և՝ պնդանութիւն ամենայն. Նոյնն կրկնի ընդ. Օրին. դ. և ե. և Վևտ. իզ. ապա:

Պնեմ Նախ՝ (1) և ընդհանրապէս, թէ ոչ արգելեալ լինի յայսմանէ՝ առնելն պարզապէս զնմ պատկեր կամ պնմանութի. այլ թէ մի՛ լինցին արձանք և պատկերք առ ՚ի երկիրպագանել ձեռայնի պաշտամանէ իրրև ձեռնէն զօրութեն ինչ ըստ օրինի հեթանոսաց: Ալսպէս մեկնեն իսկ բազ ՚ի սէնն Ձովհայէ, նաև սրբն Օգոստինոս, Լրաքնոս, և Դամասկացին: Ուր յայտ անտի է, զի միշտ զինի յարի այգելումն երկրպագութեն: Ալսպ այսմ՝ զինի վերոյգրեալ բանիցդ Ելից՝ ասի՝ * Ոչ՝ երկիրպագանեցես նց, և՝ պաշտեսցես ցնա՝՝: Նոյն բանիցն Վևտ. 1. յարի, առ ՚ի * երկիրպագանել նմա՝՝: Օկնի բանիցն ՚ի զլեայն ՚ի Օբդն. 19. ասի. * Ուր՝ ... յորդորեալ երկիրպագանեցես նոցա, և պաշտեսցես ցնոսա, զոր ետ ՅՀ Ընդ ամ ազգաց. (ըստ Ալաս. զոր արար ՅՀ Ընդ որ ՚ի սպառս ամ ազգաց՝՝): Ուր գլ. ե. 9. * Ոչ՝ երկիրպագանիցես նց, և՝ պաշտեսցես ցնա՝՝:

Պնեմ երկրորդ: Ադեալ՝ թէ Հրէից՝ որք կալի իմն միտեալ էին ՚ի կռապաշտուի, այսու պատուիրանաւ արգելեալ լինին ամ պատկերք, յոր սակս թերևս արհետքն անդրիագործութեան և նկարչուն արգելեալ էին նց վճռոյ Ալինագովգային ըստ Որոգինեայ գիրք 4. ընդէմ Կելսոսի, և ըստ Յովհեպոսի գիրք 17. Նախն. գլ. 8. սակայն այս պատուիրան ոչ էր բնական, վասնզի նոյն ինքն Ընդ հրամայեաց առնել զպատկերս քրովբէից և օձին. այլ միայն ըստ պատահման եղելոյ ՚ի վեր Հրէից վերատնգի կռապաշտութեն, յոր յաւէտ միտեալք էին. արդ՝ ՚ի դադարիլ այսր վտանգի, դադարիլ պարտ է և պատուիրանին:

Առիպ: Կղեմ. աղեքսանդ. գիրք 5. յաճախապատ. և Տերտուղ. գիրք ՚ի վեր Հանդիպից խաղուց գլ. 23. և գիրք ՚ի վերայ կռապաշտութեն գլ. 3. և 5. ուսուցանեն, եթէ այսու տանտաբանեալ օրինաց պատուիրանաւ պատկերք կամ նմանութիք արգելեալ լինին ևս և նկատմամբ մեզ. ապա:

Պնեմ զան. զատաբարի: Ալսուցանեն, եթէ այսու տանտաբանեալ օրինացն պատուիրանաւ արգելեալ լինին ևս և մեզ ամ պատկերք կամ նմանութիք արարեալ վն կռապաշտութեան կամ հանդերձ վտանգաւ նորին, ըստ. բազ արձակապէս, ուր:

Առարկ. երկրորդ: Գիրքն կառոլոսանք, ժողովն փաւանկոփորտիոյ առաջնկայ գոլով մեծին Կառոլոսի կան. 20. ժողովն գարիզոնաւ բարեպաշտն Լուդովիկոսիւ որդւով մեծին Կառոլոսի, Յովհան Երուզղիանեցին, Գոբարդոս Լուդդունեցին, և այլ եպիսկոպոսունք Գաղղիացւոց ժամանակակիցք նոցուն՝ հերքեցին և դատապարտեցին զսահմանն եօթներորդ ժողովոյն՝ որ ՚ի վն պաշտամանն պատկերաց:

Պնեմ Նախ, թէ ժողովն փաւանկոփոր. միայն ՚ի դատն փերլիքսի և Լրլիպանդոսի, որք զղրգեգրութեն Ար հաստատէին, և յհկհղեցւոջ ընդունելի, այլ ոչ իւիք իրօք ըստ տատպարտութեան եօթներորդ ժողովոյն, եթէ արար զայն, և ոչ յայսմ հաստատեցաւ Ադրիանոսէ, այլ զորին հակառակն հերքեցաւ և առեղծաւ ՚ի ջատագովութեն, զոր գրեաց ընդէմ գլխոցն քաղկեդ ՚ի կարոլոսեան գրոցն, զոր առ նա առաքեալ էր մեծին Կարոլոսին: Ոչնչն ևս առաւել ասել պարտ է զկարոլոսեան գրոցն, զժողովոյն Փարիզու, զՅովհաննէ, զԼդոբարդոսէ, և զայլոց եպիսկոպոսացն Գաղղիացւոց, որք յայնմ ժամանակի ՚ի սոյն կալ ծխս էին:

Պնեմ երկրորդ՝ ըստ Բարոնիոսի, Ռնկլոսիոսի, Նոսի,

(1) Ելից՝ գ. 3. առ 1:

նոսի, Պերոնիոսի, և ըստ այլոց, թէ ժողովն Կրանկոիոր. ոչ տարաձայնեցաւ յեօթնեորդ ժողովոյն ըստ գլխոց Հաւատոյ, այլ զնա դատապարտաց պարտեալ մոլորութիւն գործոյ, համարելով թէ Նա սահմանեաց երկիրպագանել պատկերաց իբրև Աստուածութեան ածային պաշտամունք:

Պատճառ մոլորութեանն եղև թիւր թարգմանութեանն գործոց եօթնեորդ ժողովոյն, և յայս մոլորութիւն յայն սակս դիւրագոյնս ձգեցան ոմանք ի գաղղիացի առաջնորդաց, զի չէ ևս հաստատեալ յայնժամ զեօթնեորդ ժողովն իբրև տիեզերական, այլ միայն ազգային ժողով Հայոց, յորում ոչ ոք գրեթէ յարևմտեան այնայց էր ներկայ գտեալ, զոր և Աղբիանոսի էէր հաստատեալ հանդիսիւք, թէպետ առանձինն հաւանեալ էր:

Ա՛ս լուծումն բանից բազում նախնի Հարց, զորս մոլորեի է առարկել, զորս և յառաջ բերել երկար լինէր, և առ յայտնագոյն բացատրուի նախընթացիցն միտ դիր որոց զհետ գան,

Ասի՝ երկու ինչ բաւական ընդունել պարտ է ի պաշտամունս պատկերացն, զմարդասիրութիւնն և զմարդապետութիւնն գործածութիւնն կամ զկիրառութիւնի: Մարդապետութիւն, ըստ թէ է օրինաւոր և բարի պաշտելն զնոր պատկերս, է անփոփոխելի և յառաքելոց անտի անընդհատ աւանդութիւն առ մեզ հասեալ: Իսկ այսր մարդապետութեանն գործածութիւնն կամ կիրառութիւն, ըստ է՝ ներգործութիւն պաշտելն զպատկերս, քանզի վերաբերի առ օրինադրութիւնի կամ կարգադրութիւնն, փոփոխուէ է ընդունակ իբրև զայլ գլուխս օրինադրութիւնն. մինչև կարող լինել և հակընդդէմ կալ ինքեան, թէպետ և չունիցի պատկերս ինչ՝ զորս ներգործութիւնի յարդիսցէ. և խափանել զնոսին առժամանակ ի ըստ այլ և այլ դիպեալ պարագայիցն, ոչ իբր զի են ըստ ինքեան չար, այլ զի երբեմն մարթի է նոցա լինել պատճառ գայթագղութեան կամ մոլորութեան, են: Ըստ այսմ Աղեկիոս Լոտուակեաց գծէն պղծեցի, զոր Անաստաս Բ՝ կանգնեալ էր, զի էր Հրեից առիթի կռապաշտութեան:

Վիտելի է երկրորդ, զի յառաջնում գարս եկնղեցւոյ կարի ինն նուազ էր գործածութիւնի պատկերացն, զի յայնժամ յաճախ գործածուի պատկերացն յաւետ միաս բերեր կրօնիքան թէ օգուտ: Ասի՝ զի համարէին հեթանոսք, թէ քրիստոնեայք ոչ ի լաց էրին, այլ միայն փոխանցին զկուռս: Արկրորդ՝ զի քրիստոնէից՝ որք ի մէջ կռապաշտից և ընդ կռապաշտս բազում անգամ քաղաքավարէին վտանգ էր, թէ գուցէ պաշտեսցեն զպատկերս և զաղաձանս ըստ սնոտիապաշտութեանն հեթանոսաց որ առ իւրեանց կուռս:

Վիտելի է երրորդ, մանաւանդ թէ ի միտ ածել պարտ է զզանազանութիւնն պր. ւ. և դեալ ի մէջ բացարձակ և վերաբերական պաշտաման:

Վիտելի է չորրորդ, զի ոչ նոյն բան է պատկերին Աչ և Աչի կամ սիրց: Այսզի թէ մարթի է նկարել և պաշտել զպատկերս Աչի և սիրց, համաչխք ստոյգ ի հաւատոյ իբրև վարդապետութիւն սահմանեալ ի ժողովն Վկկիոյ երկրորդ, և Տրիտ. և զոյն զայս ընդունին ամ ուղղափառք. իսկ յայլոգս պատկերին Աչ ոչ նոյնպէս է ստոյգ, զի ոչ ուրեք սահմանեցան, և այնքի անտարակոյս է, և սակս այսոքիկ չէ հնար զնոսին Նորա մարմնոյ որ գուշակ կերպարանել, թէպետ տակաւին մարթի է նկարել ըստ այլ բանից, որպէս ստորև ուրիք ասել: Այսկ ի ժամանակս եօթնեորդ ժողովոյն չէ ևս էր ի գործ անեալ պատկեր Աչ, որպէս յայտ է ի Թղթոյն Կիրգորի երկրորդի առ Լևոն Խաւարացին, ի գործ 3. Նոբրին ժողովոյն, և ի սիրն Յովհաննէս Դամասկ. ճառ 1. ի վերայ պատկերաց. մինչև ոմանց յածարանից, որպէս Ներիկոսի, Տովստաթոսի, Դորոթեոսի՝ համարիլ, թէ չէ արժան զպատկերս Աչ նկարել, այլ զնորին ներհակին ունիմք ցուցանել արդ:

Վիտելի է հինգերորդ, զի երբեմն սպրդեցան ի պաշտօն պատկերացն չարաչար գործածութիւնք, որք միտէին ի կռապաշտութիւն, դարձեալ և այլ սնոտիապաշտութիւն հաստատեցաւ ի քրիստոնեայս, որք առ գերեզմանօք ննջեցելոցն՝ նոցուն պատկերացն սնոտի պաշտամունք երկրպագէին, որոց ընդդէմ զրե սին Օգոստինոս՝ գիրք 1. ի վր սովրութենից եկնեղեցւոյ գլ. 34:

Այսոսիկ եթէ միտգիւր քննեսցես, քանզի վերծանող, և սոքիմիք քաջ զանազանութիւնք վարեսցես, դիւրաւ զանձնդ ճողոպրեսցես ի բաղում առարկութենից՝ զորս ի գրոց նախնեաց Հարցն յառաջ բերին:

Ինդ-

Խնդրիցես։ Բրդեօք զպատկերս ԱՀ և Հրեշտակաց մարթի է նկարել և պաշտել։

Պիտեմ, այո։

Հայց. և մեկին պատասխանիս։ Եթէ ևր ինչ ընդդէմ կարօղ լինելոյ նկարել զԱՀ և զհրեշտակս, վն այսորիկ լիներ, զի բնութիւնն անսահմանին, որ՝ ոչ է հնար զանմարմնին բնութիւն գծագրել զգալի գունովք, և ոչ յանդիման առնել մարմնաւոր կերպարանօք. խակարդ՝ այս պատճառ ոչինչ ընդդէմ զնի. ապա։ Հայց. փոքր։ Հորժամ նկարին ԱՀ և հրեշտակք, ոչ նկարին առ ՚ի զնոցին կերպարանս կամ զբնութիւն ըստ որում է յինքեան, յանդիման առնել, իբրու թէ զածուին կամ զհոգեղէն գոյացութիւն հրեշտակի, ըստ որում է յինքեան, կարօղ իսկ պատկերն կամ արձանն յանդիման երևեցուցանել. զի այս լիներ կարի մեծ ամբարշտութիւն և անմտութիւն, և ամենեքին ձանձրացեալ լինել յանհնարին. այլ նկարին վասն այլ երկուց պատճառաց. նախ առ ՚ի յանդիման առնել զկերպարանն, որով հրեայնն երևեցան. երկրորդ՝ առ ՚ի յայտ առնել նմանութիւն և համեմատութիւն ինչ զնոցին կատարելութեանն, զոր յոչնչէ միտս ապօրինաւոր ցուցանել մարթի է. այլ յաւէտ գործածութեան եկեղեցւոյ ցուցանէ օրինաւոր և բարի, և ոչ եթէ եկեղեցւոյ գործածութեան միայն, այլև սքի գրոց վկայութեան։ Օի եթէ ԱՀ բազում անգամ երևելի զինքն յանդիման արար, եթէ հրեշտակք յաճախագոյն և մարդկային տեսլեամբ երևել հաճեցան, եթէ սքի գիրք զԱՀ կատարելութեան չ վարքագրութիւն մարմնաւոր անգամից մեզ նկարագրեն, եթէ նմա ընծայն զաչս ՚ի տեսանել զարդարութեանն, զանձնէս ՚ի խել զձայն աղօթից մերոց, զբազուկ հզօր, զսիրտ ողորմածութեան, են. զիարդ ապա չիցէ կարօղ եկեղեցին նոյնպէս նկարագրել զնոսին, զգուշանալ իմն յայս առնելով, թէ զայսոսիկ պատկերս՝ ողք տկարացելթիւս ԱՀ և հրեշտակաց առաքեալս գրեն՝ այլաբանօրէն պարտ է իմանալ։

Բրդ՝ մարթի է նկարել զՀայրն ԱՀ իբրև գհին աւուրց, զի այսպէս երևեալ գրի ՚ի Դանիէլի է։ Անդիկային տեսլեամբ, որպէս երևեցաւ Աբրահամ և Լուսի ՚ի զինալն յերկրաւոր գրախտին։ Կնգ տեսլեամբ բոցոյ հրոյ, զորօրինակ երևեցաւ Մովսեսի, ևայլն։ Օհոգին սքի մարթի է նկարել տեսլեամբ աղաւնւոյ, ոչ երևեցաւ ՚ի մկրտութիւնն Քրիստոսի, կամ տեսլեամբ բաժանեալ լեզուաց, զորօրինակ երևեցաւ յաւուր Պենտեկոստէից։

Իսկ հրեշտակք նկարին մարդկային տեսլեամբ, զի այսպէս բազում անգամ երևեցան. նկարին եղիսասաւրք, առ ՚ի նշանակել զնոցին զօրութիւն և զանծերանալն կեանս. նկարին թևովք, զի են պատգամաւորք ԱՀ ողք արագ արագ կատարին զհրամանս նր. նկարին ՚ի հանդերձս սպիտակս՝ առ ՚ի նշանակել զնոցս մաքրութիւն և զանմեղութիւն. և՚

Պ Ր Ե Կ ՝ Ի։

Թէ որ պաշտամունքն պարտ է պաշտել զպատկերսն։

Ցեպէտ սահմանեալ է եկեղեցին, թէ պարտ է զնոր պատկերան պաշտել, սակայն մեզ դեռ ծանր դժուարութիւն, եթէ որ տեսակ պաշտաման պարտ՝ է զնոսին պաշտել։ Օայսմանէ երկք գլխաւոր կարծիք են ածաբանիցս։

Ոմանք ասեն, թէ ոչ իրիք իրօք արժան է զպատկերսն յինքեանս պաշտել, բայց եթէ անյատակապէս և պիտակաբար. այլ միայն առաջի պատկերին պարտ է պաշտել զնոսա փարն, մինչև ոչ իրիք լինել պատկերին ևզը պաշտաման, այլ միայն նշան կամ պայման, որով յորդորիմք ՚ի պատուել զսկզբնատիպն։ Բայսպէս դնեն Թեոդորոս Աշխոնոս կատարեան, և այլ ոմանք։

Այլ այս կարծիք առ հասարակ հներքի յանձարանից, և կարի իսկ քաչ։ Նախ՝ զի յայտ է ՚ի վերոյիշեալ ժողովից, թէ Ճչմարտապէս պարտ է երկիրպագանել պատկերաց, և պաշտել զնոս. խակարդ՝ այս սուտ լիներ, եթէ լինեին միայն իբրև նշանք յորդորիչք յերկրպագութեի զաստուածին, զի յորդորելն առ երկրպագութեի ոչ է երկրպագել. զորօրինակ թէպետ արարածք բազում անգամ յորդորին զմեզս մարդկան առ երկրպագութի Աստուծն սակայն ոչ վեկ ասին երկրպագել։ Երկրորդ՝ եօթնեղորդ ժողովն դորձ 7. սահմանէ, թէ պարտ է զպատկերս այնպէս յարգել, զորօրինակ յարգեմք զանանապատն և զնր անօթս, խակարդ՝ զսուտ պատուհմք յինքեանս և յատկապէս, որպէս ամենեքեան խոստովանին, զի թէպետ յարգութի այ է վերաբերական, առ

կայն անչնդհիջապէս եղերի առ այսոսիկ ա-
ռարկայս, և վերջնապար առ այն, առ որ ունին
զյարաբերութեի, և որոյ բանիւ պատուին։

Երրորդ կարծիքն ուսուցանէ, Թէ զպատ-
կերն Թէպէտ յինքեանս և յատկապէս պարտ
է պաշտել, սակայն նուազ պատուով քան զգաղափարն, և այս պաշտօն կամ պատիւ
համեմատօրէն միայն և վերաձաբար պատկանի
առ տեսակ պաշտաման, որ պարտուպատշաճ
է գաղափարին, ոչ անկատարն առ կատա-
րեալն իւրոյ սեռին, ուստի և ոչ մի ինչ
պատկերի պարտ է երկրպագանել ձեռագին
պաշտամամբ։ Այսպէս դնեն Անդերոս, Կա-
տարինոս, Պելբոմոս, Ռևելարմինոս։ Այրա-
սուտոս, և այլք բազումք։

Երրորդ կարծիքն է, Թէ զնոյն պաշտօն
ընծայել պարտ է պատկերին և գաղափարին,
բայց այլ և այլ օրինակաւ. գաղափարին վասն
իւր, իսկ պատկերին վասն գաղափարին. այս
է՝ զբացարձակ պաշտօնն գաղափարին, իսկ
զընդարերականն պատկերին. մինչև ի պատ-
կերն և ի գաղափարէն ամբողջանալ միոյ
բոլորական առարկայի երկրպագութե, գաղա-
փարին լինելով դլխաւոր և սկզբնական, իսկ
պատկերին երկրորդական և բանիւ գաղափա-
րին. վայ ըստ այսմ կարծեաց՝ պատկերին Աշ
և Պաշի երկրպագին ձեռագին պաշտամամբ,
պատկերն սէր Աստուծոյ գերծառայութե պաշ-
տամամբ, իսկ պատկերքն սիրոյ ծառայութե
պաշտամամբ։ Այսպէս դնեն սոքա Թոմասա՝
ասատ ալ. 3. Այլեա. անդ. Հղիքսանդր, սոքն
Ռոնավենդուրա, Սկոտ Դվռնտ, Ադինա,
Հոլքարդոս, Պալդուանոս, Կաջէտոդոս, Այա-
սոլը, Ամբրոսիոս, Թոմասն Ադե, Աղոտոս,
Տուրրեկրեմատա, զորս յառաջ բերէ և որոց
զհետ երթայ Աստուածն։

Ա (1) լուծուածն ինդրոյս դիտել պարտ է,
զի զպատկերն երրակի մարթի է նկատել։
Նախ՝ ներհեռագէս, ըստ որում է կազմմուած
ինչ յոսկւոյ, ի փայտէ, և ի կտաւէ, յար-
դարեալ կերպարանաւք, գունովք, գծագրու-
թեամբք, և այլովք արհեստին զարդուք. ըստ
այսմ առեալ պատկերն և ոչ մի ինչ յար-
գանեի է արժանի։

Երրորդ մարթի է (2) նկատել գլխովին
կերպագէս զպատկերն, ըստ որում ի գործ
ածեալ ներգործուածն ի գործ ածէ զպաշտօն
պատկերի, որ է ներգործուածի յանդիմանն
առնել զպաղափարն, զորոյ ընու զտեղին, և
յորմէ ընդ այսոսիկ գլխովին կերպական բանիւ
ոչ զանազանի, բայց եթէ ընդ այլ և այլ եղա-
նակի գոլոյ. զրեթէ այնպէս՝ որպէս տեսակն
իմանալի է նոյն իսկ առարկայն ի գոլն երևե-
ցուցիչ. Թէպէտ ըստ որում իր՝ յաւելու
ընդ Թէ, զնա, զգոյնս, ևն. և այս եղանակ
նկատելոյ զպատկերն է սեփական պատկերին,
և ոչ այնպէս սիրապէս պատշաճի այլ ինչ
ընդ իրաց կի նշանաց նկատմամբ Աշ կի սրոյ։

Երրորդ՝ ոմանք դարձեալ միջին ինչ եղա-
նակաւ նկատեն զպատկերն, ընդ ընդ որում է սի-
նի ի պաշտօն ձեռագին նուիրեալ, և ի պատիւ
Աշ և սրոյ կարգեալ, որ ունի զզօրութի զնո-
սին նշանակելոյ կամ երևեցուցանելոյ. և ընդ
այսմ՝ ասեն, նկատի ևս և ընդ որում պատկեր
կերպագէս ոչ ի գործ ածեալ ներգործուածե,
այլ ի նշանակեալ ներգործուե, ոչ ընդ որում
ներգործուածի երևեցուցիչ, այլ ըստ որում
երևեցուցանողական և ընդ որում ունի զյարա-
բերութի առ գաղափարն, յորմէ ի փոխ առ-
նու զսրբացուցումն ինչ և իբրև Թէ զբերուի,
գոգցես ինն ընդ օրինակին որով առնտարանն,
նշանն խաչին պատաքուստ կնքելով, անօրհ
սեղանոյն, նշխարք սրոց՝ ևն յարաբերութե,
զոր ունին առ սէր իրս, ասեն սէ։

Ա՛սելի է նախ։ Խօսելով զպատկերաց եր-
րորդ եղանակաւ նկատելոյ, ձշմարիտ է երկ-
րորդ կարծիքն, զի նոյն բան է զպատկերաց
զայս օրինակ նկատելոյ ոչ զբե անօրհնոյ։ Ա-
զայս ցուցանեն ձեռնարկութիքն, զորս արդ
յառաջ բերցուքըզեմ հետագայ եգրակացուես։

Ա՛սելի է (3) երկրորդ։ Խօսելով զպատ-
կերէ երկրորդ եղանակաւ նկատելոյ ամենևին
կերպագէս ըստ որում է պատկեր և ի գործ
ածեալ ներգործուածե, երրորդ կարծիքն երևի
ընդունելի, զի յայնժամ ի պատկերէ և ի
գաղափարէ ամբողջանայ մի եղը երկրպագուե.
սակայն այնպէս՝ զի գաղափարն ուղղակի ի
մէջ բերեալ, զորօրինակ Աշն ի պատկերի
երևեալն՝ երկրպագի նախնեաբար և մն իւր, իսկ
պատկերն անուղղակի ի մէջ բերեալ՝ երկրոր-
դաբար և վասն գաղափարին։

Աւստի զհետ գայ նախ Թէ երկրպագութի
գաղափարին է բացարձակ, իսկ երկրպագութի
պատկերին է վերաբերական, և մեկ սոցին

քան

(1) Ա՛ՈՒ՝ պ. 3. Բաղ. (2) Անդ։ (3) Անդ։

քան զերկրպագութիւն դաղափարին, զի առաւել ինն է երկրպագելն նախնեաւր և վճռ իւր, քան երկրորդաբար և վասն այլոց։ Երկրորդ՝ զի թէպէտ երկրպագութիւնն, որ եղերի առ պատկերն, է ածային պաշտօն, զի է նոյն ինքնատար ընդ երկրպագութիւնն դաղափարին, սակայն ոչ՝ի պատկերէն ունի զինելն ածային պաշտօն, այլ՝ի դաղափարէն. զորօրինակ Թէպէտ նովին ներգործութիւն երանական տեսութիւնն միտքն տեսանէ զԱ՛ծ և զտեղծուածս, սակայն ոչ է երանութիւն կերպակս՝ ըստ որում եղերի առ արարածս։ Այդ երկրպագութիւնն ըստ որում եղերի առ պատկերն, ոչ է կերպակս և կրկնաբար ածային պաշտօն, այլ նիւթապէս միայն կամ տեսակարարապէս։ Եւ այս կարծիքս զայս օրինակ բացատրեալ Թերևս ոչ անհաճոյ Թուեսցի հեղինակաց երկրորդ կարծեացն։

Յուց. Նախ։ Ժողովքն ուսուցանեն, Թէ պատուիրն ընծայեալ պատկերին անցանել առ սկզբնատիպն, ըստ այսմ ԵօԹներորդ ժողովին գործ 7. Ուստի պարկ պարկերին անցանել առ նախնիպատիպն, և որ պաշտէ զպատկերին, պաշտէ՛ի նմա զանձն նկարելոյն։ Այսպէս ժողովին Տրիտ. գլամ. 25. ՛ի վերնան որ՛ի մի հրչման սնց. Պարկ՝ն որ նոյ (պարկերաց) ընծայն, վերածել առ սկզբնատիպն, զորս նոսին երևնեցոյցանեն. Ինչ՛ է յետն պարկերաց, զորս հանդիսիս և առաջ որոց զքրիստոս բանաս և ձառնը լսելիս՝ զԱ՛ս պաշտես, և զանձ՝ զորոց զնմանութիւնն նորա ընկալեն. որ և ձոզնայն՝ համառօտեալ երկրորդ սկսանդրոսին Նիկիոյ ՀՀոռվեն ընդդէմ պատկերամարտիցն առհմանեցաս։ Եւ այս բանիւքս այսորիկք յայտնապէս ուսուցանեն, Թէ նովին պատուով պաշտի պատկերն և դաղափարն։

Ետ սմին օրինակի խօսին սքն Հարք. Ի՛մ քրոս. գիրք՛ի վն մարդեղ. գլ. 7. Ետրսեղ գիրք՛ի վն Հոգւոյն սքն գլ. 18. Դամասկացին գիրք 4. ՛ի վն Հաւատոյ. և այլք։

Յուց. Երկրորդ՝ (1) բանիւ սքն Ժողովմայի, որ միաբանի ընդ այն, զոր՛ի գործ ածին Ժողովք և սքն Հարք։ Հարժուն, որ առ պատկերն, ընդ որում է պատկեր այլոյ, է նոյն ընդ այնմ՝ որ է առ դաղափարն. ապա՛ի պաշտիլն պատկերին կերպակս ընդ որում պատկեր այլոյ, է նոյն պաշտօն պատկերին և դաղափարին։ Յուց. առաջարկ։ Պատկերն կերպակս ընդ որում պատկեր այլոյ՝ է մի և նոյն ընդ ընդ իւրումն դաղափարի, և ասացեալքն միայն ըստ այլ և այլ եղանակի դոլոյ, ընդ՝ ընդ հակառակն և ընդ հևնեցուցման. մեկ ասի՝ զորօրինակ զպատկերէ կայսեր, Թէ է կայսր։

Յուց. Երրորդ՝ ի ներհականէն։ Նոյն բան է պատկերին և դաղափարին նկատմամբ անաբդոլին. ապա և նկատմամբ պատուոյին։ Առաջարկ. յայտ է. զի որ զպատկեր Թագաւորին Թշնամանէ, հասարի պղտատուր քրէական յանցանաց, ոչ եթէ զԹագաւորն Թշնամանեալ էր. վասն սորին Ընդանաս Հայրապետն Յովսեփոս՝ գործ 4. ԵօԹներորդ ժողովին ասէ. Որ ընդունի զպատկերն կայսեր, զբովք պատկեր ինքն, ոչ զնմանէ պատուոյն պատկեր է։ Առարկ։ ԵօԹներորդ ժողովին գործ 7. սահմանէ մեկն բանիւք, Թէ պարտ է երկրպագանել պատկերաց, այլ ոչ ընդ ածային պաշտամն. Ասէ, ՝ի՛ պատկերաց, զբոլոր ինն, ոչ ըստ հատուցոյ Թերոյ զնշմարիտ ածային պաշտօն, որ ածեղէն բնութեանն Եւրի պաշտօնէ։ Ետ սմին օրինակի Դամասկացին գիրք 1. և 3. Ջատագովութեան. ապա։

Պետեմ։ Ոչ բանս ժողովոց և զրից Հարց իմանալ պարտ է զածային պաշտամանէ զատ արձակէն և ոչ զվերաբերականէն. կամ որ նոյն է՝ զածային պաշտամանէ ընդ գոյացութեանն և ընդ եղանակին, և ոչ զածային պաշտամանէ ըստ գոյացութեան միայն։ Երդ՝ կրկնակի կարէ առնել լինել ածային պաշտօնն։ Կամ՝ ըստ որում նշանակէ զածային պաշտօնն պարզապէս միայն, ՝ի՛ ընդ գոյացութեանն։ Երկրորդ՝ ըստ որում նշանակէ զածային պաշտօնն ընդ գոյացութեանն և ընդ եղանակին, ՝ի մէջ բերելով միանգամայն՝ Թէ եղերի առ այս ինչ, և Թէ եղերի առ այն բանիւ իւրով։ Այս միայն Աստ և Պետ պատշաճի, իսկ միւսն պատկերի նմի։ Երդ՝ Թէ յայս միտ պարտ է իմանալ զբանս ժողովոց և զրից Հարց՝ յայտ է. զի որովհետև Հաստատուն, Թէ պարտ է երկիրպագանել պատկերացն Աստ և սքն նովին երկրպագութիւն նոյն և նոցին գաղափարաց, ոչ և տեսաք ՝ի նոյն գաղափարաց, ոչ և տեսաք ՝ի յուցման այսր երկրորդ կարծեաց, և զի դարձեալ ասեն, Թէ չէ պարտ երկիրպագանել ածային պաշտամամբ, և սակայն գաղափարացն պարտ

(1) Նոր։

պարտ է երկիրպագանել ածային պաշտամամբ. առ ի բանալ չհակասելոյն, հարկ է ասել, թէ չէ պարտ եւ կրկնապագանել պատկերաց ածային պաշտամամբ բանիւ նոյ, ածային պաշտամամբ՝ որ բացայայտակ, ածային պաշտամամբ ըստ գոյացութեան և ըստ եզանակին. սակայն պարտ է երկիրպագանել ածային պաշտամամբ բանիւ այլոց, ածային պաշտամամբ՝ որ վերաբերեալ, ածային պաշտամամբ ըստ գոյացութեան միայն. յորում չկայ ինչ հակասութիւն։ Արդ է ևս գուցէ ասել, թէ զվկայութիւնս զայսպիսի իմանալ պարտ է զպատկերն երրորդ եղանակաւ նկատելով։

Ասիպ։ Լսօ՛ն ներորդ ժողովն կենի ասելոյն, թէ չէ պարտ ղեմնարիտ ածային պաշտօն մատուցանել պատկերաց, անդէն առ նմին յաբէ, թէ պարտ է պատուել իրրև զքաւետարանս և զնոր անօթսն, զոր երկրորդ ուխտ երրորդ Հանդիսական ժողովն գործ 10 կան. 3։ Նմանապէս ոչ մատուցանի ածային պաշտօն գրոցն աւետարանաց կամ նր անօթից. ասա։

Պիտի զան. զառաջարկ։ Լսեմ Եբեր՛ի բանս ժողովոյն ցուցանէ զամենակերպ հանդիսութիւն, ուր. եթէ զհանդիսաւն ինչ, ըստ։ Արդ՝ ժողովքն կամին ասել, թէ չէ պարտ պատկերաց որպէս և սէր անօթից երկիրպագանել բացարձակ պաշտամամբ և բանիւ իւրեանց, և յայսմ է հանդիսութիւն՝ զոր դիտեն, այլ ոչ՝ թէ է այլև այլ պատճէն՝ որ ընծայի պատկերին և սկզբնաւորին, որպէս է այլև այլ՝ որ ընծայի սէր անօթից և Աշ. զի է ըստ ասացելումն մանաւանդ բան զպատկերէ, որ ըստ որում ամենեցին կերպապէս պատկեր՝ է նոյն իսկ առարկային՝ զոր երևեցուցիչ։ Կամ ևս օրէն զպատկերէ երրորդ եղանակաւ նկատելոյ, ըստ որում է երևեցուցիչ միայն յաւաղ նուիրեալ ներգործութեան։

Պ Ր Ե Կ· Ե։

Ի վերայ պաշտամանն ասելոյ և նշխարոց։

Ասելի է նախ։ (1) Ետաւն Աստուած, թէ այն՝ յօրմէ կախեցաւ, և թէ այլքն՝ որ ըստ նորուն նմանութեան յօրինին, նոյնպէս և այլ նշխարք նորա և սրբոց՝ են արժանի յարգանաց և պաշտամանն։

Յուց. նախ՝ ի սէր գրոց։ Ծննդ. ծ. և ԼՀ. ասկերքն Յակովբայ և Յովսեփայ միջոցաւ պահին և փոխին Եգիպտոսէ։ ՃԻ. Յիսուս. ԺԲ. ասկերքն Եղիսէի յարուցանեն զմեռեալն մերձենալով։ Երդ. ԺԱ. 10. ասի զԵնոք. * Եւ եղեալ հանգիստ նորա պատուական։ Ամոթ. Ճ. տեսանեն մերձենալ մեծաւ յարգանօք ի զրօշակս Աշի և բժշկի։ Գործ. ԺԹ. հաւատացեալքն յարգելոյ մերձենան ի թաշկինակս և ի վարշամակս Պօղոսի և բժշկին։

Յուց. երկրորդ՝ ի ժողովոց։ Յովսիա Եփեկիոյ երկրորդ՝ գործ 7. սահմանեալ. թէ պարտ է զպատկերս պաշտել ըստ օրինակի պատուական և կենդանարար խաչին։ Յովսիա Տրիտ. գում. 25. ի վր կոչման սրց սահմանեալ. Որ գիտեն հաւատքեն, ըստ որ պարտ ընծայել նշխարացն աբէ զկտրիճն և զպատկեր, կամ ըստ պատուական սէր, զկենդանին հաւատացեալսն վայելուչ պարտ պատուէն, և ըստ սա՝ ի գիտենալ ի նոցանէ զօձնուիրն վայելուչ պատկերս սէր, գլխովին զհեռացուցանել զնոսա։ Ուստի ևս ի սկզբան գլխոյն յայտ առնէ, թէ այս պաշտօն եղև ընկալեալ ըստ գործածութենն կանոնացն և առաքելական աւանդութեի համաձայն միարան նին նր Հաւք։

Յուց. երրորդ՝ (2) պատճառաւ, որ հիմնի ի բանս սրբոյն Գրգոսի՝ գիրք 1. ի վերայ քարաք. գլ. 13։ Որ ունի զսէր առ զք, յարգէ նաև զծողսն ի նմանէ զկնի մահուան, ոչ միայն զմարմինն կամ զնմանեսն մարմնոյ նորա, այլ և զարտաքինսն, զորովհետև զհանգերձս և զորս սոցին են նմանն. խնդրէ. քաջայայտ է, թէ ոչ միայն զԱ, այլ նաև զսէրս Աշ ի պատուի ունել պարտիք իրենք անգամս Աշի, որպիս և բարեկամս Աշ, և մեզ բարեխօսս. ապա զնմ նշխարս նց պարտ է մեզ արժանաւոր պատուով յարգել ի յիշատակ նոցա։

Ասելի է երկրորդ։ (3) Եթէ խաչն և այլ նշխարք Աշի և սրց ըմբռնեսցին ի միասին ըստ նմա՝ որոյ են նշխարք, իրրև մի բոլորական առարկայ, նովին պատուամբք երկրպագին, Աշ կամ սրն նախնարար և վասն իւր, իսկ նշխարքն

(1) Ասպ՝ պ. 4. և 6. Բոլ. (2) Անդ՝ պ. 6. Բոլ։ (3) Անդ։

Նշխարքն ևս Պաւլի կամ սիրոյն. ոչ ասէ սէր Աստուածոյ, նովին յարդարեամբ յարգանք զձագաւորն և զնորա հանդերձն. յորմէ եզբակացուցանէ, թէ ամ խաչ երիրապագի ածային պաշտամանէ, յի՝ վէրարեբականաւն, զորօրինակ բացատրեցաք վերագոյնդ ի վերոյ պատկերաց, զի նոյն բան է յաղագս նշխարաց Յայս միտ Նկատեալ։

Իսկ եթէ նկատեսցին նշխարքն սոսկագոյս քան առնուելեն, զոր ունին առ Պէս կամ առ նմին, որոյ են նշխարքք, ըստ որում եղեն ինչ նորա, կամ ի նա մերձեցան, ոչ ասացաք զպատկերաց երրորդ եղանակաւ նկատելոց, յայնժամ երկրպագին ստորին պաշտամամբ, որ համեմատաւնաբար և վերածարար միայն վերաբերի առ սեան պաշտաման ընծայելոյ սիրն։ Այդն է ըստ այնմ՝ զոր ասացաք զպատկերաց երրորդ եղանակաւ նկատելոց։

Առարկ։ Ոչ զի գիտասիրտ որդի յարգէ զհարգանս հօր իւրոյ, զորօրինակ՝ զնաւարապետն՝ որով ձաղկեցաւ, կամ զիշխանն՝ զորմէ կախեցաւ. ապա։

Պէտեմ ուր. զհետև։ (1) Ընդհանգիստութեի է, զի խարազանն և կախազանն հօր մտածի յորդոյն միայն իրրև նախատինք և չար հօր. զի եթէ էին հօր պատճառ բարեբարոյ և որդւոյ ազատութեի ի դառն բանութեի, ի յարգի ունէր զնոսին։ Արդ՝ մեք պատուհամք զխաչն, զբևեռս, զգեղարդն ըստ երկրորդ մտածութեա, ըստ որում եղեն գործիք յաղթութեան Պէսի՝ և մերոյս ազատութեի։

Առիպ։ Կէսի բաց ի չիսկական խաչէն այլքն ոչ հնարին արժանի երկրպագութեան. ապա։ Հնուց. առաջարկ։ Ենդպէս երկրպագեմք խականի բևեռաց, խականի գեղարդեան, խականի մարդոյն, խականի գերեզմանին. այլ ոչ երկրպագեմք այլ ամ բևեռաց, ամ գեղարդեանց, ամ մարդոց, ամ գերեզմանց, են։ Այս։

Պէտեմ ուր. զառաջարկ. զորոյ ցուց. ուր. զհետև։ Ընդհանգիստութեի է, զի այս ամ ոչ յանդիման առնեն զպատկերն Պէսի ոչ խաչն, զի խաչն նորոգ կազմեալ ոչ միայն է պատկեր սկզբնական խաչին, այլ նաև նորին խականի, զոր խակ և խակ մեզ առաջի առնէ ի նմա տառածեալ. քանզի ոչ յայլ ինչ պէտս ունիմք զնա այժմ վերին Հրամարտակին Կոստանդիա-

նոսի, որ արգել դյանցաւորս խաչել։ Նա զի այս ամ ոչ են պատկեր նոցին, որք եղեն գործիք չարչարանացն Պէսի, ոչ խաչն է պատկեր խաչելն, յորմէ կախեցաւ. վասն առ պատկերն ոչ է բաւական ամ նմանուեմի, որպէս եղբայրն ոչ ասի պատկեր եղբօր, և ոչ ձուն պատկեր այլոյ ձուոյ. այլ պահանջի յանգիման առնել միումն զիւրն ի նմանուեմի նորա, զորօրինակ այժմ ամ խաչք լինին ի յանգիման առնել զառաջին խաչն. բայց ոչ ամ բնաւորք, գեղարդունք, մուրք՝ լինին կի կանդնին առ ի յանգիման առնել զայնս, որք եղեն գործիք չարչարանացն Պէսի, այլ յայլ պետս. սակայն եթէ յայս վախճան կանգնեցին, լինին յարգելի, ոչ յորժամ նկարին ի պատկերի անդ կը խաչին։

Պետրոս։ Եթէ երկրպագեմք գործեացն չարչարանաց և այլոց սկ հակերպն, զհետ գայ՝ թէ նոյնպէս մարեմ եր երկրպագանել շրթանցն Յուդայի, ձեռացն խաչահանուածոց Պէսի, ի շղթն՝ յորոյ սկ հնծաւ, ևն. խնդրէ՝ այս ամ է անտեղի. ապա։

Պետեմ։ Ստոյգ է, թէ իրն սկ հակերպ յանձն զգերազանց ըստ հասարակաց համարման մարդկան ձգէ հասարակօրէն զարժանաւորութիւն ինչ և զպատուականութիւն, որով մեծարգի համարի քան թէ յառաջն. այլ առ այս պահանջի զի բարդապես խոսելով՝ համարեսցի հաղորդեալ ըստ իւրաց ինչ գերազանցեմե նորա կամ սրբութեեն, և թէ չկայցէ ինչ յայնմ խափան յարգութեե։ Այս նշանակեալ՝ ուր. զհետևողուի ձեռնարկութեեդ. քանզի շրթունքն Յուդայի և ձեռք խաչահանուացն ոչ իւիք իրք հաղորդեցան սրբութեեն Պէսի, այլ մանաւանդ չարութեե նոցա՝ որոց էին անդամք և մասունք կենդանական. մինչև լինել նոցա անմիջական գործիք չարչարանացն, ոչ այնչափ ըստ որում էր չարչարանք, որչափ ըստ որում էր հղեռնաւոր գործողութեի. զի մարեի է ընդ սովին կրկին բանիւ մտածել ըզչարչարանն Պէսի, արդ՝ խաչն, բևեռքն, և այլ անշունչ իրք եղեն անմիջական գործիք չարչարանացն Պէսի, ըստ որում չարչարանքն էին ամենասուրբ, իսկ միջնորդական միայն եղենագործութեե Հրէից։ Իսկ յաղագս իշխանսեալի է, թէ զդեմ է ընծայել նմա զերկրպագութեի, զի էր անաւաձն, և լիներ տգիտաց

զատճառ կռապաշտութեանէ. և զարձեալ՝ զի ՚Ի՛ն ոչ անմիջապէս հնծաւ ՚ի վէ՛ր իշխին, այլ արկեալ ՚ի վէ՛ր նո՛ր զհանդերձս։

Խնդրիցես։ Արդեօք Աստո՛ւած կարո՛ղ իցէ երկիրպագանել երկրպագութիւն ածային պաշտաման։

Պէտ՛, (1) ոչ։ Զուց։ Ոչ է պարտ երկիրպագանել ածային պաշտամամբ՝ որ բացարձակ, զի է սոսկ ստեղծուած. և ոչ՝ որ վերաբերական, զի գոլով Նորա բանական ստեղծուած, վ՛ս սեփական գերազանցութենէն իւրոյ է երկրպագելի. ապա։ Յայտ է առաջարկ. ՚ս առաջին մասին։ Զուց. ՚ս երկրորդ մասին։ Ա՛յո՝ զի եթէ բանական ստեղծուածն, որ բանիւ իւրով է արժանի յարգուն, երկրպագեալ լինէր ածային պաշտամամբ՝ որ վերաբերական, տուեալ լինէր առիթ համարելոյ, թէ այսպիսի երկրպագութի՛ ընծայի ծմա բանիւ գերազանցութենէ իւրոյ։ Երկրորդ՝ զի լինէին երկրպագեալ պաշտամամբ գերծառայութենէ վ՛ս իւր՝ է մեծագոյն ինչ և պատուականագոյն քան զլինելն երկրպագեալ ածային պաշտամամբ վ՛ս այլոց, զի թէպէտ ածային պաշտօնն է կատարելագոյն և պատուականագոյն տեսակ պաշտաման քան զպաշտօնն ծառայութենէ կամ գերծառայութենէ, սակայն յանհատն ներգործութենէ պաշտաման ծառայութենէ կարէ լինել կատարելագոյն և պատուականագոյն քան զներգործութենէ ածային պաշտաման. զորօրինակ թէպէտ արդարութենէն է առաքինութենէ կատարելագոյն տեսակաւ քան զբարեխառնութենէն, սակայն կարէ գերագոյն ներգործութենէն բարեխառնութենէ լինել յանհատն կատարելագոյն քան զստորին ներգործութենէ արդարութենէ. և զոյն զոյս է տեսանել ՚ի վերաբերական ներգործութենէ ածային պաշտաման, և ՚ի բացարձակ ներգործութենէ պաշտաման գերծառայութենէ. զի ներգործութիւնն ածային պաշտաման, թէպէտ ըս որամ է բացարձակ, և եզերի առ Ա՛ծ, է կատարելագոյն և ամենակատար. սակայն ըս որամ է վերաբերական, և եզերի առ անեղագոյ ստեղծուածն, ոչ է կատարելագոյն, և ոչ անտի ունի զլինելն ներգործուի ածային պաշտաման; բայց եթէ նիւթապէս, այլ ասացաք։

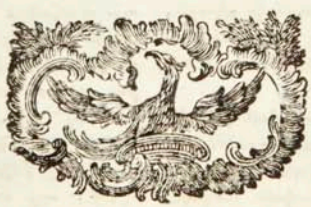

(1) Ընդ. ա. 5. Բաղ։

Ա Ը Ե

Ի ՎԼԵՐԵՑ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԸՍՏ ՀԱՅՈՑՔԻՆ։

Սքս Թուին՝ ի 60. ի. Դնէլ ց66.

Վ Ի Ճ Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն. Ա.

Ի վերայ վինչ-ինչ խորհրդոց։

ԳԼՈՒԽ. Ը։

Ոչ է առհաս խորհրդոյ։

Սելի է։ (1) Խորհուրդն ուրիշ սահմանի ի սէնն Մովսէսէ, Նշան ետ էրէ՝ որ պըէ պէտ։ Նշանն է գերագոյն սեռ, որով խորհուրդն միաբանի ընդ համօրէն այլոց նշանաց։ Նշան ետ էրէ՝ է ստորին սեռ, որով միաբանի ընդ բազում նշանաց սէնէ իրի, որք ոչ են խորհուրդ։ Ոչ պէտ պէտ է տարբերութիւն, որով տարբերի ի նոցանէ։ Արկնի։

Ասի նախ՝ Նշան, և ոչ Պատճառ. վասն խօսիմք առաւել զխորհրդոյ ընդ որում է հասարակ ինչ փաղանուն խորհրդոց հին և նոր օրինաց. իսկարդ՝ բան նշանի, և ոչ բան պատճառի՝ է հասարակ ինչ փաղանուն խորհրդոց հին և նոր օրինաց. ապա։ Ցուց. փոքր։ Խորհուրդք հին օրինաց ոչ են պատճառ շնորհաց, բայց նմին ատենակս և բարոյապէս, իսկ յատկապէս են նշանք. ապա։

Երկրորդ՝ իմն զնշան ըստ հաճոյից. վասնզի թէպէտ բան խորհրդոյ հինին ի նմանութենէ ինչ իրին նշանակողն ընդ նշանակելոյ, զորս օրինակ լուացումն մանկանց ի միրտութի՝ ընդ հոգևոր լուացման. սակայն ոչ երբէք մարմնաւոր իրք կարող են ընդունել խրտնից որոշակի նշանակել՝ մանաւանդ խորհրդաւոր և գործնական եղանակաւ՝ զհոգևոր իրս, ոյք են շնորհք և սրբութիւն մեր։

Երրորդ՝ (2) իմն զգործնական նշան. վասնզի զնորհուրդս ոչ միայն նոր օրինաց, այլ և հին օրինաց կարգեաց Աստ ոչ առ ի սոսկապէս յանդիման առնել զայր իրս, զորօրինակ պատկերք կամ կերպարանք ինչ, այլ առ ի սրբութիւն մարդկան, և առ ի ընդունողացն զայն գործ առնելոյ։ Նշան ետ էրէ, ասէ սէնն Մովսէս, ըստ որում պէտ պատուիրէ։ Նշան ետ էրէ, ասէ սէնն Գրիգոր Նարեկացի վարդապետ։

Չորրորդ՝ իմն զնշան հաստատուն և ճանաչուն. վասնզի խորհուրդքն են ծէս կրօնի, և ոյք ասէ սէնն Գրիգորիոս՝ հիմունք հաստատուն եկեղեցւոյ, որովք հաստատեալք ի մի կրօն հաւաքին. ապա պարտին մնալ, ցորչափ մնայ կրօնն։

Հինգերորդ՝ ասի, ետ էրէ՝ որ պէտ պատուիրէ, ոչ անկատար և օրինական սրբութիւն, այլ կատարեալ սրբութիւն ի ձեռն սրբարար շնորհաց։ Հայտ է նախ՝ ի սահմանէն, քանզի օրինական սրբութիւնն է միայն անկատարկ սրբութիւն։ Երկրորդ՝ վասնզի այլազգ պիտոյք, թէ ոչ միայն Աստ, այլ և եկեղեցին կարող էր սահմանել զնորհուրդս, որովհետև կարող է, և սահմանել զնորհուրդս, որովհետև կարող է, և ներգործութիւն իսկ սահմանէ զայն ծէսս, որք նշանակին զօրինական և զանկատար սրբութիւն, ոյք են տնօրինութիւն յանկանոնականութենէ, արձակութիւն ի նզովից, խաչութիւն հերայ կղերիկոսաց, և որ ի կարգին։ Երրորդ՝ զի նշանա-

կելն

(1) Աստ՝ ի. 60. գ. 1. ի 2. քուլ։ (2) Աստ՝ գ. 2. ի ասա 1. ի 2։

կին զօրինական սրբութիւն պատշաճի և այլոց բազմաց, որք ոչ են խորհուրդ, ոյք յայտ է Ի վերոյիշեալ օրինակս, և յանհամար ծէսս հին օրինաց։ Ոչ չէ ինչ փոյթ, թէ օրինակն սրբութիւնն է սեփական վճռակի մեծխոսականն օրինաց, քանզի այնպէս էր սեփական նմա, մինչև լինել ևս տրամադրութիւն առ ընդունելութիւն և ևս կատարեալ սրբութեան ևս և Ի նմին վճռակի։

Յառաջելոց աստ ունիս մակաբերել նախ, թէ խորհուրդք ոչ են միայն կնիք ածային խոստման, կամ վկայութիւնք ընկալեալ արդարութեան, ոյք դնեն Հերետիկոսք։ Նախ՝ զի կնիք և վկայութիւնք իրաց ինչ պարտին լինել ստուգագոյն և բացայայտագոյն քան զնոսին, իսկ խորհուրդք ոչ են բացայայտագոյն և ստուգագոյն քան զածային խոստմունս, որք ականին Ի սէր գիրս, յորմէ՛ ել հակառակն ունին խորհուրդք զտուգութեի իւրեանց։ Երկրորդ՝ որ կնճռոք ընդունի զխորհուրդս՝ ոչ ստուգի զընկալեալ արդարութեի. ապա։ Ասացի ասին երբեմն կնիք Ի սէց Հարց յայս միտ՝ զի վճռաստացեալ յանհատից զանազանեն։

Առնիս մակաբերել երկրորդ, (1) թէ բազում ինչ, որք թէպետ են նշան սէր իրաց, արտաքսին Ի բանէ խորհրդոյ։ Նախ՝ արտաքսին ասմ բանք սէր գրոց, խաչք, և սէր պատկերք. մեղի կարգեալ են միայն առ յանդիման կացուցանելոյ, և ոչ առ նշանակելոյ գործնականաբար զնորս ըստ սրբացուցիչս։ Երկրորդ՝ արտաքսին անհամար ծէսք հին օրինաց. մեղի նշանակելին միայն զմնքրութեի յարգելմանց ինչ կամ յօրինական անմնքրութեանց, և կամ զօրինական և զանկատար սրբութեի, և ոչ զկատարեամն շնորհաք. (2) և կամ՝ ոյք ասէ սէր Առաքեալն՝ նշանակելին զսրբութեին Ուխտ՝ որով է սէր, և ոչ զսրբութեին՝ որով միշնորդութիւ նեղ սրբիմք։ Այ՝ եթէ երբեմն սէր Հարք կոչեն խորհուրդս, է անյատուկ խոսակցութեի։ Երրորդ՝ արտաքսին ցօդումն օրհնեալ ջրոյ, օծումն սեղանոյ, և այլ խորհրդականք. մի՛ զի ոչ ըստ ինքեան և ոչ յածային սահմանադրութեէ, այլ միայն Ի բարեպաշտութեէ գործողին՝ կամ Ի պաղատանս նոց եկեղեցւոյ ունին զօրութեի ինչ Ի կարգի առ սրբութեին. և (3) երկրորդ՝ զի նշանակին միայն զպատրաստութեի առ սրբութեին, և ոչ զկատարելութեի սրբութեն. արդ՝ իրքն յայտանձանին Ի վախճանէ և Ի կատարմանէ։ Չորրորդ՝ արտաքսի պատարագն. մեղի պատարագն նախ կարգի առ պաշտօն նորին Ինչ Ի նմա մատուցանելի, իսկ խորհուրդն Ի սրբութեի մարդկան։ Սակայն ոչինչ արգելու, եթէ նոյնն կարօղ իցէ լինել մեռանելոյն պատարագ և խորհուրդ ընդ զանազան բանիւ. և այսպէս է հաղորդութեին Ի նոր օրէնս, այսպէս էր ևս Ի հին օրէնս զնեռանն զատկական գառին. թէ էր պատարագ՝ յայտ է. և թէ էր ևս խորհուրդ՝ աւանդէ սէնն Յովհաննս՝ աստ պ. 3. և խ. 73։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ք Ա Ր Ա Ս Ն Ե Ր Ո Ր Դ։

Ընդեռ խորհուրդք նոր օրինացս կոչեցան նոյնականի՞ն նոցս ընդ նախնեաւ, և բանիւք ընդ նոսին ընդ Հրեայսն։

Ա՛նեմաշարեմք, թէ խորհուրդք նոր օրինացս կացուցանին իրօք և բանիւք, ըստ այնմ սէնն Օգոստինոսի, Ա՛ղէյ բանն առ տարբեր, և լինի խորհուրդ. խմացեալ զերս և զբանս կամ կնքարար և կամ իբ զուգահաւասարութեե։ Ա՛յ՝ իրօքն Ի խորհրդս խմացեալ լինի այն ամ՝ որ կամ է իսկական իր, և կամ դնի փոխանակ իրին. բանիւքն խմացեալ լինի կամ իսկական բան, և կի՛ որ դնի փոխանակ բանի։ Ա՛յլ այն ասի դնել փոխանակ իրի, որ է իրբ բացորոշեալ և լրանալի Ի բան նշանակելոյ այլոյ, որ բացայայտագոյս է նշանական. և այն ասի դնել փոխանակ բանի, որ է միաւանն նաճաղ նշանակողի բացորոշիչ և լրացուցիչ առ բացայայտագոյն նշանակաւն. մեղի բանիւքն ունին զգլխաւոր զօրութեի նշանակելոյ։ Ասաի Ի պակի՛ որ երևի լինել բանիւք միայն, գտանին նաև իրք. քանզի բանք միոյն իբ որում ունին զբան ստաչեալեի՛ են փոխանակ իրին, մեղի բացորոշին առ խորհրդական նշանակութիւ բանիւք միայն, իբ որում ունին զբան ընդունելելեան, ոյք լիով ասացաք յիւրում տեղւոջ։

Վարձեալ (4) խմանալ պարտ է նըօն ոչ միայն զինիզիական գոյացութեիս, զորօրինակ է ջուրն Ի մկրտութեէ, հացն և գինին Ի հաղորդութեէ, իբն Ի դրոշի, այլև զարտյական ներ-

(1) Ի 4. գլխ. 1. խ. 1. պ. 1. խ. 1. ԱՍՏ 3։ (2) Նոյ՝ պ. 2. ԱՍՏ 2։ (3) Նոյ՝ ԱՍՏ 3։
(4) Նոյ՝ պ. 1. ԱՍՏ 2։

ներգործութեաւն, ոչ են ներգործութիք ապաշխարողին ի խորհրդեան ապաշխարութեան, փոխադարձ հաւանութեաւն ամենանց ի խորհրդեան պատիւ։

Վիտալ պարտ է և ևս, զի այս բառք ընդ ևկեղ՝ նկատմամբ խորհրդոց ոչ եղեն ի գործածութեաւն՝ բայց եթէ իբր յամին 1215. ի գործ ածեալ նախ ի Վուլկեդմայ Ընտիսիավ թորելցւոյ, և ի ժամանակէ անտի ընկալեալ եղեն առ հասարակ ի գործոց, և սովորութեաւն և սահմանադրութիքն ևկեղեցւոյ հանդիսացեալ ։ Ա՛յ՝

Ընդեղ է։ Խորհուրդք նոր օրինացս կացուցանին յերաց և ի բանից իբրև ի նիւթոյ և ի կերպէ։

Ընդ այս սահմանեցաւ ի ժողովոյն վերլիւ բնութիւ ի կենդանի միաւորութեաւն՝ ի բանս յայտարար։ Այս ամ խորհուրդք երկու կոպրքն, երբ երբեմն նկատիմ, եռանդ ինձ պատճառեն՝ որ ի կոպրք պիտոյիցն որ ևկեղեցին՝ զոր առաւել ևիևէնչին, յորոց եևն պակասոցն մեզ՝ ոչ կոպրք խորհուրդքն։ Յոտ. Տրիտ. գում. 14. գլ. 3. ասէ. Վասիլեաւ սուրբն ասէ Աևնեոդոսս, ևկ ևերայն խորհրդոց ապաշխարութիւնն, յորում գլխաւորութեաւն է զբոսիւն ևդ, և ի բանս յայտնի պարծանէին. Լա՛ ոչխարի զևև, եա՛... և եև ևերբ ընդ այլ խորհրդոց ընդդիմադարձութիւն ևորին ապաշխարեալ։

Արի յառաջագոյն սէն Աւգուստինոս՝ ասա պ. 6. առ 2. ասաց. Ի բանից և չէրայ լինի եղանուկ ևա՛ ևն ևկ ի խորհուրդ զբօսիւնոյ է ևերայ և ի ընդունոյ, այս ե՝ ըստ որում բանիս կոպրքն ընդունելի ևերայ։ Լա՛ պ. 7. բոլ. Ի խորհուրդս բանն են ըստ եղանուկի ևերայ, եկ պահել ևրա ըստ եղանուկի ընդունոյ։

Պատճառն (1) է, զոր արդ առաջի դնեմք։ Ա՛յս ունի զբան նիւթոյ, որ է բացորոշելի և կատարելի այլով. և նա ունի զբան կերպի, որ է բացորոշիչ և կատարիչ նր. իսկարդ՝ յայժ խորհուրդս բացորոշին իրք բանիւք. քանզի իրքն ևն ինքեան են անտարբեր ի նշանակել զբաղումն, և բանիւք բացորոշին առ միմեան, ևն այսմ ևուրն է անտարբեր ի նշանակել զբաղացումն կամ զզովացուցումն, իսկ յասելն՝ Ա՛ղբիւ զևև, բացորոշի ի նշանակել զՀոգևոր լուացումն։ Ա՛յին իրի սէն Ավգուստինոս ի ճառն 80, զոր առանիկ յիշատակեցաք, ի վե՛ր Հոմի. ասէ. Ի բաց առ զբանն, զի՛ նշ ևն ևուրն, բաց եևև ևրա։ Ա՛ևյն բանն առ պարբն, ե ևյնն խորհուրդ։

Օգնտ գայ այժմ, ևթէ իրք և բանք են ևկեղեցւոյ նոր օրինացս։ վեզի նիւթն և կերպն են ևկեղեցւոյ այր և ևյե բաղադրելոյ ևթէ բնականի՝ և ևթէ արուեստականի՝ և կամ բարոյականի։

Ընդարձակեաս։ Նիւթն և կերպն բաղադրեցոյն պարտին ի միասին միաւորիլ. իսկարդ ի խորհուրդս նոր օրինաց իրք և բանք ոչ պարտին միշտ ի միասին միաւորիլ. քանզի վաւերք է զբօսրինակ մկրտութեաւն, եթէ բանքն առաջ քեզ չատաչ կամ զննի լուացման ասացին. ապա։

Ամենք ուրանան զիտքր. և պնդեն ևթէ առ վաւերութեաւն խորհրդոյ իրք և բանք գեղ ըստ մտին պարտին լինել ի միասին ի նմին փիլիզիգական վայրկենի։ Ընդ այս մեկնիչն ի գլ. ի Ի բաց առ. 1. թ. 1. և Կայետանոս հատ. 1. պիտառն. ճառ. 16. և Նավարրաս ի ձեռագ. գլ. 22. հմր 12. և 17։ Ընդ այս կարծիք առ հասարակ մերժի։ Ա՛յ՝

Պետեմ զան. զմեծ։ Նիւթ և կերպ բաղադրեցոյն պարտին ի միասին միաւորիլ փիլիզիգական կամ բարոյական միացմանէ, ըստ. միշտ փիլիզիգական միացմանէ, ուր։ Նանզի ևեպէտ ի գոյացական բաղադրութեաւն նիւթն և կերպն պարտին միշտ միաւորիլ ի միասին փիլիզիգական միացմանէ, բայց ոչ միշտ յարուեստական բաղադրութեաւն. ոչ ստորագնեն և ևնթակայն են նիւթ և կերպ առաջարկուեն, և սակայն ոչ են ի միասին փիլիզիգապես։ Ընդ այս առաւել ևս ճշմարիտ է ի բարոյական բաղադրութեաւն, զորօրինակ է խորհուրդն, քանզի այնպիսի միացմանէ է բաւական, ոչի է բաղադրեալն. արդ՝ հանարի բարոյական միացմանէ ըստ մէջ նիւթոյ և կերպի խորհրդոյն, ևթէ ըստ հատարակ եղանակի խօսելոյ պահեսցի ճշմարտութեաւն կերպին, և համարեսցի ըստ բարոյական համարման յարակցիլ ընդ նիւթոյ։ Ընդ վարդապետն Ավոտս ի 4. գլուխ. 43. թ. միակ. պ. 8. Ընդ պարտ խոչ ևն ճշդիւ զայս բառս ի ՍԻՄԵՈՒՆ կնոջէ, այլ բարոյական ևղանակաւ, այս ե՝ ըստ որում ե տարբերեալ առնէ զտիրոջն. ևանդ որ ևճաթոլն Ղեկիոս-Նիսէ՝ ի չգիւտա՝

(1) Ընդ՝ պ. 6. բոլ։

զբերանս՝ ասէ, եւ ընկերէ, ի յոյսըդաբեր ընկալ, հաւատըն ի հրեայն ասէր զայն՝ ի ասնել . . . Այլ ոչ ոչինչ պատճառս, եթէ ոչ յաստուածային ասոյն՝ այս ինչ պիտի գրուէին կամ ոչ, այլ ոչինչ է. ոչ ոչինչ

զնիւթ և զկերպ Նորա սահմանել և որոշել. ապա։

Յամն զորոշումն՝ զանձիւնական կամ զմիջնորդականն՝ Ի սեռի կամ Ի տեսակի։ Այլ ոմանց Ի խորհրդոց Նոր օրինացս նիւթեն է որոշել Ի տարաբաղդեալ տեսակի, կամ Ի սեռի, և ոմանց Ի տարբեր տեսակի, այս է Ի միրուռն ջուրն տարրական. Ի հաղորդութեան հացն Ի ցորենոյ, և գինի յորթոյ. Ի յաւազանաւորութեան ցաւագին խոստովանութիւնն ապաշխարողին, եթէ բանիւք՝ և եթէ նշանօք եղեալ. Ի վերջին օծման իւղն. Ի պսակին հաւանութեանն բանիւք կամ անդրկուսութեամբ, որք բացատրին զայն։ Ոմանք զորոշումն բազմաւք վնասն համարին, այս է՝ եթէ մեռանն Ի Քրիստոս սահմանեցաւ փոխանակ նիւթոյ Նորա։ Եւ կ՚ասեն՝ որ կարգի հաստատեալ կարծիք է, եթէ նիւթ Նորա է միայն որոշեալ Ի սեռի, ըստ որում Նորա է միայն որոշեալ Ի սեռի, ըստ որում Քրիստոս բացորոշեաց տալ զայն զգալի ինչ նշանօք, որք նշանակեացն զնշխանութիւն տուեալ, և բանիւք՝ որք զայն բացատրեացն։ Իսկ թէ արդեօք այս զգալի նշան պարտ է լինել դրութիւն ձեռաց, զոր փոխանակ նիւթոյ մատուցանելոյն Քրիստոս կարարին Հոգիք, թէ տուչութեան գործեաց, զոր մատակարարին Աստուածք, ոչ որոշեաց, այլ եղեալ Ի բացորոշուի դատման ևկնզելոյ։

Վասն զի պարտ է ևս, զի կերպք ամ խորհրդոց Նոցին աստիճանաւ են յաւետարանի բացատրեալ։ Կերպն միրուռնի և հաղորդութեան են ամենևին բացայայտ. Քրիստոս ասէ. Այս է մարմին իմ. Այս է արիւն իմ. զնոսա այն երկու խորհուրդք են ամ մարդկան Հարկաւոր։ Ի խորհուրդ ապաշխարութեան ևս է ըստ իրաց ինչ բացատրեալ, և գեթ յայտնապես ծանուցեալ Ի բանս Քրիստոսի. Ընդ որ ինձանէ արձակեսջիս, և որ Ի կարգին. Նմին իրի ևկնզելոյն նշանակեալ զայս բառ արձակեմ։ Քրիստոս ևս պարտ էր լինել, զնզի է ամ մեղաւորաց Հարկաւոր։ Իսկ յայլ խորհուրդս իբր զի են նոճազ Հարկաւոր՝ ոչ բացայայտ գնոսն յաւետարանի, այլ յառաքելոցն՝ որք Ի Քրիստ լուան՝ աւանդութիւք ընկալաք։

Ասելի է երկրորդ։ (1) Օձիս և զբանս Ի խորհուրդսն նոր օրինաց պարտ էր Քրիստ որոշել։ Հայց։ (2) Ի գործածութեան խորհրդոց մարթի է զերկու ինչ զմտաւ առնել, այս է՝ զպաշտօն ածային, և զընդունելի մարդկան. իսկարդ՝ եդեալ թէ հնար իցէ լինել Քրիստոս նուիրել մարդոյ բացորոշել զայն՝ որով պաշտեսցէ զԱՅՀ, սակայն ոչ վերաբերի առ նա ընդ դատման իւրում Ի ձեռն առնուլ զայն՝ որով սրբեսցի, այլ միայն առ ԱՅՀ. քանզի սրբութիւնն է միայն Ի կարողութենն ԱՅՀ. ապա։

Ասիցես։ Եթէ այս պատճառ սկզբն ծովմայի զօրեր լինէ, ցուցանէր ևս թէ Ի խորհուրդս օրինաց բնութենէ նիւթքն են որոշեալ ԱՅՀ. իսկարդ՝ սուտ է հետև. Իբրզի չիք ինչ նշանակել բացորոշեալ ԱՅՀ յօրէնս բնութ, որով ընծէր սկզբնկն մեղքն. ապա և առաջարկ։

Պէտ զան. զիմքդ։ Իսկարդ՝ իւք խորհրդոց օրինաց բնութենէ ոչ են ԱՅՀ բացորոշեալ անշփոթապես, ընդու. միջնորդարար։ Բրդ՝ ասել պարտ է, եթէ ածային սահմանադրութիւն՝ որ յայտնեալ Աղամայ, և Ի նմանէ ծանուցեալ զաւակաց, Հաստատեցաւ մարդկան, զի փոխանակ խորհրդոց և վասն ընդելոյ զակղբնական մեղս մատուսցի արտաքին դատաւորի Հաւատոյ. իսկ թէ որպիսի ծիսիւ կամ որով նշանաւ այն դատաւորի լինէր, ներքին մարդկային ազդեցուէն որոշել եմոյ նդ ԱՅՀ։

(3) Ուր պատճառն այսր անհանդիտութ ը խորհրդոց նոր օրինացս՝ է, զի զորօրինակ Ի վճակի օրինաց բնութ մարդիկ ոչինչ արտաքին տուեալ օրինօք, այլ միայն ներքին ազդեցութեամբք շարժէին Ի պաշտել զԱՅՀ, նոյնպէս և Ի ներքին ազդեցութենէ բացորոշէին, թէ որպիսի զգալի իրօք պարտէին վարիլ Ի պաշտօն ԱՅՀ։ Իսկ յետ այնորիկ Հարկ եղև արտաքուստ ևս տալ զօրէնս, եթէ վասն մեծագործութեան օրինացն բնութենէ Ի մեզաց մարդկան, և եթէ առ բացայայտագոյն ևս նշանակութեամբ շնորհացն Քրիստ, որով ազդ մարդկան սրբի. և յայն սակս ևս կարևոր եղև իրացն բացայայտագոյնս բացորոշել, որովք վարին մարդիկ Ի խորհուրդս։

Գ Ր Ա Կ Ա Ն։

Ի ՎԵՐԱՅ ԴԵՊՔՆԵՐԷՆ ՆՇԱՆԱԿԱԾ Ե ԱՐԴԵՒ Ի ԽՈՐՀՈՒՐԴՍ։

Պիտել պարտ է նախ, (4) զի շարչ զՀամօրէն փոփոխութիւնք. որոց հնար է հանդիպիլ Ի կիրառ խորհրդոց, երևիլ՝ թէ զերկու ինչ պարտ է զմտաւ առնել. մի Ի կողմանէ նորա՝

(1) Ասա՝ գ. 5. և 7. Բող։ (2) Ասե՝ գ. 5։ (3) Ասե՝ ես 3։ (4) Ասա՝ գ. 8. Բող։

նորա՝ որ ասէ զբանս, որոյ դիտաւորութիւնն պահանջի առ խորհուրդն, որպէս ունիմք ասել ստորև. երկրորդ՝ ի կողմանէ նշանակութեան բանիցն։ Լաւ շուրջ զայսմիկ յետնոյս կրկին փոփոխութի՛ւ ղանաղանի։ Մի՛ գոյացական, յորժամ ոչ պակի պարտուպատշաճ և ըստ ինքեան դիտեալ միաք բանիցն, այս է՝ որով նորին կերպի կամ խորհրդոյ սեփական գործն նշանակի. ևս զի գոյացութի՛ կերպին է ի միտս բանիցն, իբր զի բանքն գործեն ի խորհուրդս ըստ մտացն՝ զոր ի մէջ բերեն, ոչ առանիկ ասացաք։ Երկրորդն է պատահական, այս է՝ յորժամ ոչ լինի բաւեալ պարտուպատշաճ և ըստ ինքեան դիտեալ միաք բանիցն։

Այսպէս ղանաղանի կրկին փոփոխութիւն նիւթոյ. մի՛ գոյական, և երկրորդ՝ պատահական։ Գոյացականն է՝ յորժամ բարձրապէս խօսելով համարի լինել այլ ինչ անուանի և բանիւ, թէպէտ և գուցէ փիլիսոփայական տեսակետ ոչ տարբերնոցի. մինչև հայել ի բնութի՛ նորա ոչ այնչափ փիլիսոփայէս, քան բարձրագոյս և ըստ ըմբռնման մարդկան, մանաւանդ ի կարգի առ նշանակութի՛, զոր Աստուած դիտեաց։ Այլ գուցէ հնար գանգուածն ալևր փիլիսոփայական տեսակետ ոչ տարբերնոցի ի հացէն, կամ սառոյցն ի ջրոյ, սակայն հաւատալի փոփոխութի՛ն գոյացական ի կարգի առ խորհուրդս. իսկ փոփոխութի՛ն լինի պատահական, եթէ միայն նոյն տեսակ փիլիսոփայէս և բարձրագոյս, զորոյ համար եթէ չուրն ոչ իցէ արհնեալ, եթէ հացն իցէ խմորեալ։

Վիճաբ պարտ է երկրորդ, զի բանք ունին զնշանակութի՛ յերկուց գլխոց. մի՛ ի զրուա՛, երկրորդ՝ ի սովորութի՛ և ի յարմարեցուցանելոյ մարդկան. նմին իւրմարթի է լինել, զի ձայնն՝ որ զմի՛ ինչ նշանակէ ի դրուա՛, զայլ ինչ նշանակեսցէ ի յարմարեցուցանելոյ և ի սովորութի՛ մարդկան՝ ուստի նմանութի՛ նորա ըստ պյուսմ ձայնի՛ որ զնոյն նշանակէ։ Նոյնպէս մարթի է հանդիպիլ, զի ձայնն ոչինչ նշանակեսցէ ի դրուա՛, և սակայն նշանակեսցէ ինչ ի յարմարեցուցանելոյ. որպէս որ առ պակասութեան լեզուի, կամ ի ոգիտութի՛ հայկական գրաբար բարբառոյ՝ միրուէր ասելով, յանուն Հոր, և Որդւոյ, և Հոգւոյ, ի դրուա՛ կի՛ ոչինչ նշանակեն, և կի՛ նշանակեն զայլ ինչ քան Հայր, և Որդի, և Հոգի՝ սակայն զնոսա թողեալ նմանութի՛ և տրամադրութի՛ն առ ի կարող լինելոյ ձգել ի նոյն նշանակութի՛ը ձայնիցս Հայր, և Որդի, և Հոգի՝ ի յարմարելոյ և ի սովորութի՛ մարդկան զոյգ նշանակելոյ։

Ի վերայ առաջիկայ նիւթոյս զկրկին ինդրելիք։ Նախ՝ թէ արդեօք փոփոխութի՛ն լեթէ կերպին և եթէ նիւթոյն բառնայ զնշմարտութի՛ խորհրդոյն, և ոչ փոփոխութի՛։ Երկրորդ՝ թէ որպիսի մեղք իցէ փոփոխել զնիւթն կամ զկերպն խորհրդոյ։ Այդ զնոսիք

ՅՕԴՈՒԱԾ. Ա.

Ընդէ՞ր փոփոխելին երբ կերպն և երբ նիւթոյն բառնայ զճշմարտութի՛ն խորհրդոյն, և ո՞ր փոփոխելի՛։

Պանելի է նախ։ (1) Գոյացական փոփոխութի՛ն, կամ որ այսպէս զգոյացական միտս նախադասեալ դիտեալ՝ կերպ խորհրդոյն, թէպէտ և իցէ պատշաճաւոր դիտաւորութի՛, եղծանէ զնշմարդն. այլ ոչ՝ եթէ իցէ միայն պատահական փոփոխութի՛, և կամ ոչ բաւական գոյացական միտքն։

Չիարդ։ Ուանքն են բացորոշեալ՝ ի Պետէ իբրև էական կերպ խորհրդոց, ոչ ըստ հնչման, այլ ըստ մտացն, զոր ի մէջ բերեն. ապա և եթէ իցէ փոփոխութի՛ն գոյացական՝ ի նո՛, կամ եթէ բարձցի պարտուպատշաճ, և ըստ ինքեան դիտեալ միաքն գոյացական, ոչ ևս խորհուրդն, զի չէ կարող կալ առանց կերպի իւրոյ. այլ ըստ հակառակս ոչ է այսպէս, եթէ փոփոխութի՛ն իցէ միայն պատահական։

Ինչ ասել պարտ է զգոյացական, և զպատահական փոփոխութի՛ն նիւթոյն. վասն զի՝ փոփոխել գոյացականապէս նիւթոյ բաղադրելոյն, ոչ ևս ևս նոյն բաղադրեալ։ Լաւ այս այնպէս է ճշմարիտ, մինչև ևկեղեցին՝ որ թէպէտ կարող է փոփոխել զպատահական ծէսս խորհրդոց, սակայն զոյն առնել ոչ է կարող, բայց եթէ պահեալ զգոյացութի՛ն նոցա զամենայնի՛ ի Պետէ, որպէս վճռեաց ժողով. Տրիտ. գլխ. 21. գլ. 2։ Այնկ որ միրուէր վարդևջրով կամ գինւով, որ քահանայագործէր զնանգարեալ գինի և կամ զդա-

(1) Լոպ՝ պ. 8։

զգարեղէն հաց, զաչինչ կաւաթեր. բայց ոչ այսպէս եթէ միրուռ ոչ օրհնեալ ջրով, կամ քահանայապատրաստ զխմորեալ հաց ի ցորենոյ:

Ասելի է երկրորդ: Հնոյժամ այնպէս փոփոխին բանք կերպի խորհրդոյն, մինչև մնայ նոյ լինել անորոշ, զգիտաւորութիւնէ պաշտօնէին կախեալ կայ՝ բացորոշիլ առ ճշմարիտս և յօբնութեաւոր միտս, կամ առ սուտն և առ մոլորականն, նմին իրի և ի լինել խորհրդոյն վաւեր կամ անվաւեր: Պատճառն է, վասն յոյժ նախապատրաստութեին ունի զբազում միտս, յիշխանութեան աստղին է այսու կամ այնու մտօք վարիլ ի նա, և յայն սակս ի գիտաւորութենէ Ձր բացորոշն յայս կամ յայն միտս, և բարձեալ լինի անորոշութեին. և ըստ այսմ լինի վաւեր կամ անվաւեր խորհուրդն:

Վնկ (1) եթէ ոք ի վե կերպի միրուռեն յանելոյ, և եթէ կոռնին, դիտելով նովին եղանակաւ միրս եղ յանուն նր, ոչ յանուն Հօր, և Որդ. ոչինչ լիներ միրուռեին. և ևս՝ եթէ միրուռ ի լատինս յանուն Սահեթրիա, եմ Փիլիպ, դիտելով թէ են իգական յորդորգութեն: Այլ ոչ այսպէս՝ եթէ յառաջ նուեն օրինակի դիտեր կարդալ զօգնութի սէր Աստուծոյ, և կամ յերկրորդութեն դիտեր զՀոգին միտս միտս ևկեղեցւոյ, այլ ի թոմոմախոստեէ կամ յանհմաութեէ այնպես ասացէ: Ուստի յայս միտ խնամել պարտ է զպատասխանին Օաքարիայի ծայրագոյն Սահանայապետի զան. 4. գլ. Պապէդեին. որ որոշաց, թէ միրուռեին տուեալ ը այսոցիկ վերջին կերպիճ է վաւեր, եթէ ոչ դիտեր պաշտօնեայն զմոլորութի կամ զկերնտիկոսաեի:

ՑՕԴՈՒԱԾ. Բ:

Ո՞րպիսի հնդ կայ փոխելը պնչելն, կամ պլնբպի խորհրդոյ:

Ասելի է նախ: փոփոխութենն, եթէ գոյացական, և եթէ պատասխանի կերպի կամ նիւթոյ խորհրդոյն է ը սեռի իւրում մեզք մահուչափ. վնզի է անարգութի սէր իրաց, նմի իրի և սեռանակապուռեի. խակարդ՝ սեռանակապուռեին ը սեռի իւրում է մեզք մահուչափ. ապա:

Ասացաք, ըստ սեռի իւրոյ, վնզի առ ի T. III.

(1) Պնչ:

չգոյէ լիակատար խորհրդածութի և առ թեթեւութի նիւթոյն կարող է լինել պերելի:

Այթէ խնդրեսցես՝ երբ մարթի իմել դատել, թէ արդեօք է մահուչափ մեզք եթէ պերելի ի ծանրութէ կամ ի թեթեւութէ նիւթոյն:

Պնեմ նախ: Հնոյժամ փոփոխութենն է գոյացական եղեալ լիակատար խորհրդածութ, եթէ ի հնարագիտութէ, եթէ ի թանձր տգիտութէ, և եթէ ի ծանր զանցառութէ, միշտ է մեզք մահուչափ. քանզի ատ ոչ գտանի թեթեւութի նիւթոյ, որովհետև միշտ է ծանր արհամարհութի սէր իրաց կամ խորհրդոյ, որ ոչինչ լինի գոյացական փոփոխութէ: Այսվք ի թանձր տգիտութէ, կամ ի ծանր զանցառութէ. քանզի եթէ լիներ թեթև եթէ տգիտութենն և եթէ զանցառութիւնն, մարթ էր անբասիր լինել ի մահուչափ մեզց. բայց ի մատակարարս ի պաշտօնեաց ուր ուրեմն անբասիր առնէ տգիտութենն, իրրզի պարտաւորն ևք գիտել զպնեսկ, որք են պաշտօնի իւրեանց:

Պնեմ երկրդ: Հնոյժամ փոփոխութենն է պատահական, ը գտատատանի խոհեմ արուեց համարել պարտ է զծանրութի կի զթեթեւութենն, և չէ հնար զայլ տոյգ կանոնս նշանակել: Հայսմանէ բազումք դնեն, թէ է ներելի մեզք միայն ի թեթեւութէ նիւթոյ, եթէ ոք ի կերպն քահանայագործուն զանց արասցէ (ի Լատինս) զբարիս պ, եթէ յաշխարհաբար լեզու միրաէք, եթէ փոխանակ բառիս Ձրպնի, ասէր, լուանամ, և՛ն. բայց ի բաց առեալ զարհամարհութի, և զպղծութի. խակ լիներ մահուչափ, եթէ յաշխարհաբար լեզու քահանայագործէր, եթէ ի կերպ բաժակին զանց առներ, որ վասն չէր հեղանի և՛ն. և զայս առ խոհեմութէ որոշելոյ՝ միտ դնել պարտ է խստութէն սովորութենն կամ պատուիրանի, ի քանիծնութէ գպղծագործութէն կամ արհամարհութեան:

Ասելի է երկրորդ: Որ խորհրդածութէ եթէ ի կերպն, եթէ ի նիւթն, և եթէ ի ծէս խորհրդոյ ոչ պահէ զարարողութի և զկարգ ևկեղեցւոյ իւրոյ, ը սեռի իւրում մեզանչէ մահուչափ. վնզի գործէ ընդէմ պատուիրանի ևկեղեցւոյ ի նիւթս կրօնի. նմին իրի և է սեղանակապուռեի. ապա:

Իսկ եթէ երբ յանհատն լինի մահուչափ կամ

կամ ներվին, դաւաճ պարտ է զերծրինակ ի նախընթաց եղբայացութեդ ըստ համաձայնման խոհեմ արանց, միտ եդեալ մեծապես խըստութեն սոյնորութեն կամ պատուիրանի, գայթագղութեն կամ արհամարհութեն։ Այնք ըստ հատարակաց կարծեաց մեղանչէր մեհուշարի, որ կամովին ոչ խառնէր զինուր ընդ գինի, նոյնպես եթէ յաոին կի՛ հայ քահանայն ի գործ ածէր զեմորիալ հաց առանց ծանր հարկաւորութեն, կամ վարէր զկիրակ ի նուռնաց ի միջոցութեն, և ևս եթէ պաշտօնեայն ի պաշտօնէ կամ ի հանգիսի միտրէր առանց երևելայացուցման և երդմնեցուցման, և կամ առանց լուսոյ ճրագի կամ սէր զեհստուց պատարագեր։ Իսկ ներվին մեղօք միայն մեղանչէր, որ ի մատակարարութեն խորհրդոյ ապաշխարութեն առանց պատճառի զաղօթս Աղբիւեոյ և զայլ զանց առներ։

Ասելի է երրորդ։ Անհուշափ մեղանչէ՝ որ ի մատակարարութեն խորհրդոց ի գործ ածէր զնիւթ կամ զկերպ երկրայական և անստոյգ, ուր զստոյգս ունել կարող է. իսկ ի գիպուածի հարկաւորութեն, ուր չիք առ ձեռն ստոյգն, կարող է, և պարտ իսկ է ի գործ ածել զնիւթ կամ զկերպ երկրայական, զէթ ըստ թէական դիտաւորութեն։

Պատճառ առաջին մասին է, զի յայնժամ առանց պատճառի և հարկաւորութեան դնի խորհուրդն ի վտանգի ոչնչանալոյ և եղծման, քանզի հաւանական կամ հաւանականագոյն կարծիք քո, ոչ կարէ առնել, զի նիւթն կի՛ կերպն լիցի վաւեր, եթէ իսկապես ոչ է այն ի վերայ բացորոշեալ. ապա։

Այնք Լենովկենտիոս միաբանեալորդ դատապարտեաց զայս նախադասութիւն. Ոչ է պատշաճաւոր ի խորհրդոց գործել նիւթ հաւանական կարծեաց՝ որ զնշանակէ խորհրդոյ՝ ընդունել զպոհանչոյնն, եայց նիւթ արդիականն օրհնե, գոլ, կամ վանդ անդանդուղ ի ձայր ջնաս։ Այն ոչ է պարտ վարել հաւանական կարծեօք ի տարակարծութիւն դնել, և չհաւանական կամ նուիազոյնն ընդունել և ի գործ ածել։ Լ՝ առաջինն ի մէջ Լենովկենտեանց։

Ասացք՝ եթէ կարծիք ինչ ի մի նիւթոյ կամ կերպի խորհրդոց այնպես լիներ հաւանականագոյն, մինչև լինել բարոյապես ստոյգ՝ և առ հասարակ համարիլ ճշմարիտ, և հակադրեալն՝ թէպետ և ապահովագոյն սակայն հաղիւ հազ ուներ զհաւանականութիւն ինչ եթէ ի ներքուստ և եթէ արտաքուստ, բաղմաց երևի, թէ չէ դատապարտելի, որ զնետ երեայ առաջնոյն. քանզի յայնժամ համարի ստոյգ նիւթ կամ կերպ, ապա թէ ոչ՝ հանապազորդ լիներ անձկութեի, և անկարելի գործածութեի խորհրդոց, որովհետև չիք ինչ կարծիք, որոյ ներհականն զհաւանականութեի ինչ եթէ ի ներքուստ և եթէ արտաքուստ չունել կարող ունել։

Պատճառ երկրորդ մասին է, զի որովհետև խորհուրդք են սահմանեալ վասն մարդկան, նուազ չար է դնիլն խորհրդոց ի վտանգի ոչնչանալ, քան մարդոյ բացարձակապես զրկիլն յայնցանէ. կարող են ապաքէն օգնել, և վնասել ոչ կարեն. արդ՝ յերկուց չարեաց փոքրագոյնն է ընտրելի. և անյարգութեի՝ որ այլազգ ըմբռնէր՝ մարդի պատճառաւ հարկաւորութեն և թէական դիտաւորութեն, ապա։

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾՈ։

Ի վերայ նիւթոյ ընծայ կամ վերջ խորհրդոյ։

Ասելի է նախ։ Որ ստոյգ է զանխաւերութեի խորհրդոյն առ պակասութեան եթէ նիւթոյն և եթէ կերպին, պարտի մատակարարելոյ զվաւեր նիւթ կամ կերպ՝ բացարձակապես կրկնել զնոյն. զորօրինակ ըմբռնակ՝ որ ստոյգ գոլով զվաւերութեի խորհրդոյն կրկնի զնոյն՝ ևս և ըմբռնէր՝ գործել զանզանազկատարութեի, վասն այս կրկնութեն է անարգանի և ծանակութեի խորհրդոյ, նմին իրի և ծանր սեղանակապութեի։

Ասելի է երկրորդ։ Որ բանաւորապես երկբայի ի մի վաւերութեն խորհրդոյ, պարտի զնոյն կրկնել ըմբռնէր ևս թէ։ Ասացք դնի յիրաւանց գլ. Օրդոյ երկբայութեի է. վտարանդի մի միտութեն։ Պատճառ կրկնելոյն է, զի նուազ վտանգաւոր է կրկնելն՝ ուր չէր պարտ կրկնել, քան զանց առնել՝ ուր պարտ էր կրկնել. քանզի յառաջնում դիպուածի է միայն վտանգ անյարգութեի խորհրդոյ. իսկ յերկրորդումն բաց ի վտանգէ անյարգութեի խորհրդոյն, որ միայ ոչնչէ կամ երկրայական, է ևս վտանգ ինաւոր ընկերին։ Պատճառ թէութեն է, ոյդի խորհնացի՝ օրհնաւ հնար է կերպական կրկնութեն խորհրդոյ, եթէ գուցէ

եղեալ

եղեալ իցէ վաւեր, և յարգութիւն նորա պահեցի։

Ասելի է երրորդ։ Որ առանց բանաւոր հիման, այլ ի թեւեթ ինչ երկբայութիւնէ կամ ի խճճմտութիւնենէ յանդգնաբար կրկնէ զնորս հուրդն, կամ զկերպն ի վե նորին նիւթոյ, թէպէտ և ըստ թէութեան, գործէ զծանր մեղս անդանաւագտութեան։ Այսպէս դնեն առ հասարակ։ Պատճառն է, վասն զկրկնումն խորհրդոյ թոյլ տան ըստ թէութեան սէն կանոնք միայն ի բանաւոր երկբայութենէ, այլ յորժամ երկբայութիւնն ոչ է բանաւոր, եղեալ թէութեն համարի իբրև ոչ եղեալ. քանզի առ ի չգոյէ հաւանական պատճառի երկբայելոյ՝ ուր ուրեմն հնար է ասել զգուշութիւն և խոհեմութիւն, զորօրինակ՝ երբէք ոչ եւ Պըտխալ, եւ Պըտխի պէս. երբէք ոչ յառնայապոցէնչն, կոխի յառնայապոցելն. այլ առաւել երևի ասել, երբէք էչեւ Պըտխալ, եւ երբէք ոչ, ևն, եւ Պըտխի պէս զնէ, յառնայապոցէնի, ևն։ Ուր յայս սակս ըստ պատճառութիւն խնացնալ լինի ոչնչուի խորհրդոյն. նախ իրի և յանդգնութն կրկնումն խորհրդոյ եղեալ ի սեռոտի երկբայութենէ է ծանանաւթի ինչ նոր. ապա՝ Այնկ զգոյշ լինիցի՛ք, որք յինչ և իցէ թեւեթ խճճմտութենէ վաղվաղակի կրկնեն զկերպ խորհրդոյ, և զայն վերածեն ի սովորութիւն։

Սակայն ասացաք, որ չանպէտ ընկնէ. քանզի եթէ առ զերծանելոյ ի տատապեցուցիչ խճճմտութենէ, և առ չարհամարհելոյ զԱ՛ծ, կրկնէր, ոչ սովորաբար՝ վե տուեալ պատճառին, այլ երբեմն՝ զկերպն ի վե նորին նիւթոյ, ոչ նոյնժամայն երևէր դատապարտել զնա գէթ վե մտհուչափ մեղաց, քանզի ոչ է հաւատալի, թէ զԱ՛ծ ծանրապես արհամարհէ ներգործութենէն, զոր վե այն դնէ, զի մի արհամարհեսցէ զնա։

ԱՅՐՈՒԲՆԱԻԹԻՒՆ Բ։

Ի վերոյ գլխաւոր գործոյ խորհրդոյ, որ է ընծրհն։

Աքն Ծովէնա՝ ի. 62։

Պ Ր Ե Կ Ս Ե։

Երբեմն խորհուրդ նոր օրինացս պատճառի՛ն զնորս ի գործոյ գործեցելոյ որոց ոչ դնեն զարգելս։ Այսպէս սահմանեաց ընդ նզովիւք ժող. Տրիտ. գլ. 23. կան. 8։

Յայց։ Պատճառին ընծրհայ խորհրդովք ի գործոյ գործեցելոյ ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ պատճառիլ նմին զորութիւն և բանիւ գործոյ խորհրդոյ եղեալ և մերձնցուցեալ ըստ որում է Ա՛ծ սահմանեալ, և ոչ զօրութիւն և բանիւ հաւատոյ կամ արդեանց եթէ պաշտօնէին և եթէ

եթէ ընդունողին, թէպէտ և պահանջի յիւրում ծուն տրամադրուի՝ որ բառնայ զարգելս. իսկ այդ՝ այսպիսի է պատճառականուն խորհրդոց նոր օրինացս. ապա։ Օգիոք. մնրթի էր ցուցանել ՚ի նը գրոց, ՚ի ժողովոց, և ՚ի սրբ Հարց. այլ վասն հանառաստութեան ցուցանի նախ՝ ածարատական պատճառաւ։ Ակրուսին տուեալ մանկան է վաւեր, և տայ նմա ըշնորհս վերստին ծննդեան՝ ոչ ՚ի հաւատոց կամ յարգանց պաշտօնէին, քանզի տուեալն ՚ի չար պաշտօնէէ, յանհաւատէ, կամ ՚ի հերձանաւէ է վաւեր, որպես և խոստովանին հերետիկոսք. և ոչ ՚ի հաւատոց, յարգանց, և կամ ՚ի տրամադրութենէ ընդունողին, վասնզի անընդունակ է սոցին. ապա ըստ ինքեան, կամ ՚ի գործոյ գործելոյ։

Այլեւ առաջին հերետիկոսք, թէ մանկունք սկրտին ՚ի հաւատս եկեղեցւոյ, որ ընդ զգաստութեի հաւատոց ՚ի նոսա։ Այդպէս էջէ. այլ զինչ անտի ունին յառաջ բերել ՚ի նպաստ աղանդոյ իւրեանց, ոչ տեսանեմք։ Այեթէ վասն այն զհետ գայ այնմ՝ արդարացուցանել սկրտութենն՝ ըստ որում զարթուցանէ առաքիապէս յընդունօղն զարդարացուցիչ հաւատս. ոչ երբէք։ Այս սակայն այս է վարդապետութի և ալանդ նոցա։ Ի վերայ այսր ամի ըստ սկզբանց նոցա արդարացուցիչ հաւատն ոչ է այն հաստարակաց հաւատք, այլ անձնական և իւրաքանչիւր ումեք սեփական, որով հաստատապէս հաւատայ, թէ Քրիստոս նմա մեղքն վասն Ա՛նի, և զանձն վերադրութի արդարուե նի՛ գոլ արդար։ Ապա օշինէ օգտէ մանկանն այն հաւատք եկեղեցւոյ, բայց եթէ սկրտութի, որ է խորհուրդ հաւատոյ։

Ձ՚այց. Երկրորդ՝ յանպատշաճունց։ Այեթէ խորհուրդք ոչ պատճառեն զընորհս ըստ ինքեան և ՚ի գործոյ գործելոյ, այլ միայն զարթուցանեն առաքիապէս զհաւատս. զհետ գայ նախ՝ թէ սկրտութենն տուեալ մանկան, կամ տուեալ ՚ի Աստուծոյ բարբառ նմա, որ զայն բարբառ ոչ գիտէ, օշինէ գործունէութիւն ունի. և ըստ հետևորդի՝ թէ բազումք, որք դառնան ՚ի կողմն Կալվինականաց, պարտին վերստին սկրտիլ. և սակայն ոչ առնեն։ Երկրորդ՝ թէ սկրտութենն Ա՛նի չունի զմեծագոյն զօրութի քան զսկրտութենն Յովհաննու՝ ընդգեմ նը գրոց. Առտեղ. ՚ի՝ Ա՛նեղի սորայս, ոչպէս և նորայն սկրտութի կարօղ էր զարթմուցանել զհաւատս։ Երրդ՝ թէ սկրտեալքն ՚ի Յովհաննէ ոչ պարտէին վերստին սկրտիլ սկրտութենն Ա՛նի ընդեմ Առաքելոյն. Գործ. ժԹ։ Ընդորում՝ թէ սկրտութենն ոչ է հարկաւոր հարկաւորութենէ միշնորդի առ փրկութի, իրրպէ այլով ևս մնրթի էր զարթուցանիլ հաւատոց։ Ըստ հինգերորդ՝ թէ խորհուրդն երբեմն տայ զընորհս առաջիկայ եղելոյն՝ յորս զարթուցանէ զհաւատս, և ոչ յընդունօղն՝ յորում գոյէ ոչ զարթուցանի հաւատն. Երդ՝ այս ամ են անտեղիք. ապա։

Օր ընդդեմ դնեն հերետիկոսք, թէ ըստ որ զրոց արդարանամք միք հաւատով, լ ծաք ՚ի ճառս՝ որ ՚ի վէ ընորհաց։

Գ Լ Ո Ւ Խ. Ր։

Ընդեօ խորհուրդք նոր օրինացս պատճառեն զընորհս քառրկս Բարոյապէս ՀԱյն՝ ԼԻՆ ԴԱՒ ՓԻԼԻՓՊԷՍ։

Թէ խորհուրդք նոր օրինացս են բարոյական գործիք ընորհաց՝ երևի թէ չէ պարտ ուրանալ. վասնզի զարթուցանեն և շարժեն զփիլիսոփայական պատճառն ընորհաց, այս է՝ զի՚ առաջածուինն, ըստ որում ստորակարգելոք գլխաւոր բարոյական պատճառի ընորհաց։ Ա՛նեղի Ա՛ն է գլխաւոր պատճառ բարոյական կամ արդիւնաւորական ընորհաց, և զարժողութի արդեանց իւրոց, կամ զզօրութիւն չարչարանաց իւրոց բարոյապէս մերձեցոյց ՚ի խորհուրդս. այս է՝ կարգադրեաց և եղ պայմանս, զի ցորչափ խորհուրդքն օրինապէս մատակարարեսցին, համարեսցին փրկանակ իւր, յանուն իւր, և ՚ի դէմս իւր մատակարարեալ, և զնոյն զօրութի և զգին ունիցին, ոչ եթէ նա ինքն զչարչարանս Հօր իւրում վճ ընդունելոյ զընորհս մատուցանէր. ապա համարիլ պարտ է բարոյական գործիս Ա՛նի ՚ի պատճառել զընորհս։

Այլ ինդրի և ևս, թէ արդեօք իցէ՞ն ևս փիլիսոփական գործիք։ Ուրանան Ակոմեանք ընդ ոմանց ևս այլոց. Հաստատեն առ հաստակ Թոմիսեանք ընդ բազում ևս արտաքնոց։ Ա՛յ՝

Ընելի է։ Խորհուրդք նոր օրինացս են գործիքական պատճառ ընորհաց՝ ոչ միայն բարոյապէս, այլև փիլիսոփապէս։

Ձ՚այց.

Յուց. Նախ՝ ի սկզ Հարց։ Այն Լևն բան 4. ի վե ծնն. ասէ. Ի Խորեպ ՀԵրեսին ծնեալ Քրիստոսէն է ԷրԵք ազգանք Կռոնն, ի ՀՆոԼ Նորին Հոգեւոյն ՀԵՆ պատգաՆն, որ է ՀՀՆ Ե ՀՀՅան։ Լև բան 5. Օգոստոսի Կայսերն, որ սկսաւ ի Մարիամ ծնեալ ՀՀրիստոս, նոյնն սկսաւ ՀՀ ՀՀերեսին ծնեալ ՀՀրիստոս։ Ասկեր. ճառ 25. ի վերայ Յովհ. Ալ ինչ է սրբութեան սուրբն, նոյն է Ե ՀՀրեսին հաստատեալ։ Կրիգոր Կիւսա. ի ճառն ի վերայ մկրտ. Համեմատէ զՀրեսին մկրտութեան սերման, յորմէ ծնանի մարդն։ Ալբերեզ Հաղբան. գիրք 2. ի վերայ Յովհ. գլ. 41. Եռացեալ ջուց, որպ ջեռուցեալ ի հրոյ՝ ոչ ինչ ընդհատ քան զՀուրն կիզու։ Արդ՝ այս համեմատութիւք բացատրեն զքրիստոնական պատճառելութիւն, և չէ Հնար առանց բռնութեան ձգել զնոսա առ բարոյական պատճառելութիւն։

Զարձեալ՝ Տերտուղիանոս գիրք ի վերայ մկրտ. գլ. 4. ասէ, թէ Հուրն մկրտութեան պաՀպանէ զբԵԼս ընդ ուռն։ Այն Օգոստինոս՝ բան ի վերայ ԱԾայայեանութեան՝ ասէ, թէ այս գործութիւն է ՀՀն ազօք ՆրԵՔ ՀՀոյն։ Այն Յովհան՝ թէ է հեղձամուխ Ե անլոյսԵԼ։ Արդ՝ այս ամ գործողական գործութիւն միայն Հնար է ճշմարտիլ, և ոչ զբարոյականէն. քանզի գոլով սորա էակ բանի, կամ արտաքին յարանաՀանութիւն, ո ասացէ զայնմանէ լինիլ քան զայօդ ՆրԵպոյն, ի Հուր մկրտութիւն ընկալեալ լինել, լինիլ հեղձամուտ, և անքրացեալ։

Լև ևս՝ այն Կրիգոր Կիւսա. ի նախայիշ. ճառն ասէ, թէ գործութիւն, և գործունէութիւն մկրտուեն է անհասանելի, Ե ոչինչ պատճառս ևս արուԵստիկ հնար Ե ներելոյ լինել։ Այն Օգոստինոս գիրք 19. ընդդէմ Փաստոսի՝ ասէ լինել անպարտելի. վեց ճառ 80. ի վերայ Յովհ. յաւուրջ կրթելոյ և սքանչացեալ՝ առաջակէ. Ո՞ւրի այնչափ ջուրն ՀՀՆ, ևի ամբոխն ջրասՀեալ, Ե վերանն ջրասՀեալ։ Արդ՝ եթէ էր միայն գործութիւն բարոյական, ոչ լինէր անհասանելի և անպատմելի, և ոչ գոտներ տեղի սքանչանալոյ և աղաղակելոյ. քանզի չէք ինչ դիւրիմաց մտաց, և առ մարդիկ սովորական, քան ի շնորհելոյ արքայական ձեռագրի այս ինչ բարերարութիւն կամ այն ինչ գումար գրամոց տացի։

Յուց. երկրորդ՝ պատճառք սկզն Յովհան՝ ասէ։ Նախ՝ ըստ սկզն Յովհան՝ աստ պ. 1. ի ժողովոց և ըստ սկզ Հարց՝ խորհուրդք նոր օրինացս են առաւել քան զնշանս շնորհաց. իսկարդ՝ ըստ կարծեաց Հակառակորդաց ոչ զանցանեն զպատճառաւ նշանի. ապա։ Յուց. փարր։ Խորհուրդքն ոչ են բարոյական արդիւնաւորական կամ վճռորոշական ներգործութիւնք, և ոչ վախճան, որ սեփական բառթիլ իւրով շարժեացե զՀՀ առ ի տալ զշնորհս, այլ շարժեն զնա միայն՝ ըստ որում են նշանք կարգագրութեան նորա և խոստմանն, որով սահմանեաց, զի ցորչափ մատակարարեացին՝ տացէ շնորհս, զորօրինակ ձեռագիր կամ կնիք արքային շարժէ զնա առ ի տալ զարքերարութիւն իրրև զնշան կամաց և կարգագրութեան ևթէ։ ապա։

Արկարդ՝ ըստ սկզն Յովհան՝ աստ պ. 3. նոյն և ըստ ժողս. Փլորինտ. ի կոնդակն միաբանութեան, և ըստ Տրիտ. ժող. գտմ. 7. կան. 6. շնորհքն փակի ի խորհուրդս այլազգ քան զնշանակեալն ի նշանն. քանզի առանն սկզ ժողովք, թէ խորհուրդք նոր օրինացս փակեն զշնորհս զոր նշանակեն. ապա այլազգ փակեն՝ քան նշանակելով։ Լև ևս՝ թէ փակեն նորա զշնորհս այլազգ քան զնորհուրդս հին օրինաց, զոր էին միայն նշան շնորհաց. իսկարդ՝ շնորհքն ոչ փակին ի խորհուրդս նոր օրինաց տեղական փակմամբ զորօրինակ ջուրն յանօթի, քանզի շնորհքն գոլով հոգեղէն ինչ ոչ գրաւեն զտեղի. և ոչ կերպական փակմամբ՝ որպես պատահումն փակի յենթակայն, զի գոլով որպէսի հոգևոր, միայն, և լացեալ՝ ոչ է կարող յինուլ ի մարմնաւոր ենթակայ. ապա զօրութենական փակմամբ իրրև զգործ ի պատճառի, ոչ ի գլխաւորն, այլ և ասացաք, այլ ի գործիքականն, զորօրինակ բուսականքն զօրութեամբ փակին ի սերման, գործ արուեստին ի գործիս արուեստաւորին. և յայս միտ խորհուրդքն ասին ի սկզ Հարց, և յայծարանիցն՝ անօթք շնորհաց, յոր միտ զէնքն ասին ի ՀՀր գիրս անօթք մեհեն և բարկութեան։ Առնումք. խակարդ՝ եթէ խորհուրդքն իցեն միայն բարոյական պատճառ շնորհաց, չէ Հնար ասել, թէ փակին զշնորհս այլազգ՝ քան որպէս նշանն զնշանակեալն. զորօրինակ արքայական ձեռագիրն թէպէտ և է բարոյական պատճառ անվրէպ և գործունեայ տուչ

փակէ զգրսոն այլսղզ՝ քան զոր ասի ընդունէ փակիլ զնշանակելն. ապա։

Երրորդ՝ ըստ սկզբն թվովմանի՝ ատ պ. 6, ըստ փլոլիոնտ. ժողՙ. ի կենդանիին միաբանութեան, ըստ սկզբ Հարց, և ածարանից, խորհուրդք նոր օրինացս պատճառեն զշնորհս ազնուագոյն և կատարելագոյն եղանակաւ՝ քան զհորհուրդս հին օրինաց. իսկարդ՝ խորհուրդք հին օրինաց պատճառէին զշնորհս բարեպաշտս, քանզի էին նշան դաւանութեան հաւատոյ ի գալոցն Քն, ի գնիլ որոյ Ընծ տայր զշնորհս նկատմամբ ապագայ արդեանցն Քնի. ապա։

Երեք ասիցեա։ Հայեսմ տարբերին, զի խորհուրդք նոր օրինացս պատճառեն զշնորհս ի գործոյ գործելոյ, և ոչ խորհուրդք հին օրինաց։

Բաւ է ընդդէմ։ Տալ զշնորհս խորհրդովք ի գործոյ գործելոյ՝ մարթի է իմանալ կրկնակի. նախ. ներգործապէս, և կրաւորապէս։ Ներգործապէս՝ ըստ որում խորհուրդն տայ ըզշնորհս փիզիկական զօրութեամբ անցողապէս հաղորդելով նմա՝ առանց արդեանց և տրամադրութեանէ եթէ պաշտօնէին և եթէ չըունողին, և ահա այս է՝ զոր զրանան հակառակորդք խորհրդոց նոր օրինացս։ Կրաւորապար՝ ըստ որում ի գնիլ խորհրդոցն ևս և անկախ յարգեանց կամ ի տրամադրութենէ պաշտօնէին և չըունողին՝ իրրև յարարչական կամ յարդիւնական պատճառէ, Ընծ տայ զշնորհս. և զայս օրինակ իմանալն հակառակորդք պատճառել զշնորհս խորհրդոց նոր օրինացս. իսկարդ՝ նաև զայսօրինակ խորհուրդք հին օրինաց՝ գէթ թիւրատութենէն՝ պատճառէին զշնորհս, ապա։ Հարց, առաւելութ։ Ի գնիլ թիւրատութենէ Ընծ տայր զշնորհս թողութենէ սկզբնական մեղաց անկախ զտրամադրուէ չըունողին, որ բաղում անգամ էր մանուկ անընդունակ այնմիկ տրամադրութենէ, և և զպաշտօնէին, իրրղի ըստ սկզբն Գոստինոսի՝ թուղթ 203. թիւրատեալն յանհաւատս և ի կռապարիչս Սամարացւոց էր վաւեր։ Պպա բաւական էր, զի իւրաքանչիւր ոք թիւրատութենէն դաւանէր զհաւատս և կեղեցւոյ ի գալոցն Քն, և առ այս դաւանութենէ ոչ ըստ որում էր ներգործութենէ անձնական, այլ բանիւ առաքեալին, ոսկ ասացուածք առաւել, Ընծ տայր զշնորհս։ Վասնզի, զի ոմանք ի հակառակորդաց ուրանան լինել թիւրատուն սահմանեալ ի դարման սկզբնական մեղաց, և նոյնպէս ժառանգական շնորհաց, այլ զայսմանէ գրեսցուք առաւել։

Նա չորրորդ՝ զիիզիկական պատճառականութենէն էպատ զանել խորհրդոց, եթէ է կարելի, իսկարդ՝ է կարելի. ապա։ Երկոքին առաջարկութիւնք ևս են ցուցանելի։

Հարց. մեծագոյնս։ Արդ զի նոյնպէս զիիզիկն պատճառականութենէն ի խորհուրդս՝ ըստմ յառկութենէ և զորութենէ մեկնին բանք սր գրոց, սկզբ Հարց, և ժողովոց։ Նա երկրորդ՝ զի առաքեալ զաբժանապատճառութենի խորհրդոց. և այս ցուցանի՝ Նախ՝ առնելն է կատարելութիւն. ապա առնելն ոչ միայն բարեպաշտս, այլև փիզիկապէ, ցուցանէ զմեծագոյն կատարելի։ Երկրորդ՝ զուգընթացութենն փիզիկական է կատարելագոյն քան զբարեպաշտն. վասզի զուգընթացութենէն բարեպաշտն ոչ այնչափ առնէ, որչափ զառնելութենի պատճառին ըստնի, իսկ փիզիկական զուգընթացութենէնն խնդրէ և սիրէ առնէ, և զգործն իրր ի խորոց անտի իւրմէ յառաջ ածէ. ապա։ Ուստի առ է զոր բաղում անգամ ենթադրէ Տրտնկղ, թէ պատճառականութենէն բարեպաշտն է միօրինակ յաստուկ, կատարեալ, և գործունեայ, որպէս զպատճառականութենէն փիզիկական։

Հարց. փոքր. Նախ՝ ի յառաջագունէ։ Ընծ քանզի է գերագոյն տէր ամենի, կարօղ է առնուլ զո և իցէ արարածս իրրև զգործի առ յառաջ ածելոյ զամ՝ որ ոչ առարկագործի, եթէ զհոգևորն և եթէ զմարմնաւորն. վասնզի այն ոչ փակէ զնկատութենի ինչ, և այսպէս ուսուցանէ սրն թվովմանի ստորև խ. 7, պ. 4. իսկարդ՝ շնորհքն ոչ արարչագործի՝ այլ յառաջ ածի ի հնազանդական կարողութենէ հոգւոյ, զորօրինակ ուսուցաք ի ճառս շնորհաց. վերճ. 6. պ. 2. ապա։ Երկրորդ՝ ի յեսնագունէ։ Հարն գժոխոց է մարմնաւոր, և սակայն վերացուցանի Քն առ ի յառաջ ածել զհոգևոր գործս, այս է՝ զնկատական ցաւս ի դևս և յանչարտեալ հոգիս, ուստի սրն Գոստինոս՝ ասէ, թէ տանջէ սբանչելի այլ իսկական եղանակաւ. ապա ոչինչ արգելու զնոյն ասել և զնորհրդոց նկատմամբ շնորհաց։ Երրորդ՝ յայտ լինի փոքր. ի լուծ. առարկ։

Առարկ։ Վարժութենական պատճառն պարտի ընդ-

շունիլ զգօրութիւն ի գլխաւոր պատճառէն, ո՛րով զօրութիւն լինի յանկարծակի կարօղ առ ի գործ գլխաւոր պատճառին. խակարդ՝ չէք այս ի խորհուրդս նոր օրինաց. ապա։ Հայց. փոքր։ Այն զօրութի՛ կամ լինէր հոգևոր և կամ մարմնաւոր. ոչ հոգևոր, զի չէր նմա հնար ընկալեալ լինել ի մարմնաւոր ներհակսն, օրպէս է խորհուրդն. քանզի որ ինչ ընկալեալ լինի, ըստ եղանակի ընդունողին ընկալեալ լինի. և ոչ մարմնաւոր, վասնզի չէր կարօղ վերացուցանել զխորհուրդն առ գործ հոգևոր. ապա չէք ինչ։

Հաւաջ քան զպատասխանին գիտել պարտ է, զի են զանազան կարծիք մատենագրաց ի վերայ բնութեան այսր զօրութեանն խորհրդոց։ Ո՛չ համարիմք, թէ այն զօրութի՛ ոչ այլ ինչ է՝ բայց եթէ անցանօղ շարժուն՛ Ա՛յ, որ վերացուցանէ զխորհուրդն ի բան ֆիզիկական գործոյ ընդհաց, ոչ միայն տալով նմա զներկրդ ներգործութի՛, կամ մերձեցուցանելով միայն զզօրութի՛ առ ներգործութիւն, այլ և տալով նմա զներգործական զօրութի՛, կամ յառաջնում ներգործութի՛ նկատմամբ գործոյ գլխաւոր արարողին. վասն ի բանէ գործոյ է՝ առնել զօրութի՛ գլխաւոր պատճառին, որ տայ նմա զօրինակ զօրութի՛ առնելոյ, և յայտ զանազանի ի ֆիզիկական նախաշարժութենէ։ Պատճառ է, զի յայլ բնական գործս, զօրօրինակ ի սղոցն, ի տապարն, ի գրչին, ա՛ն, ոչ երբէք, թէ արուեստաւորն զօրակոչի՛ ինչ լրացեալ կամ զանլրացեալ տայ գործոյն, այլ միայն զարուեստական շարժութենէն, որ ի գործին զօրոյ զօրութի՛ յառաջնում և յերկրորդում ներգործութի՛ տայ առ գործ գլխաւոր պատճառի. զի թէպէտ օրինակ ինն, սղոցն ատամունք իւրով ունի յառաջնում ներգործութեան զզօրութի՛ն հատանելոյ, բայց ոչ արուեստիւ հատանելոյ, այլ զայն ունի շարժութեամբ արհեստաւորին. ապա երբէք թէ զնոյն առնլ պարտ է զգործոյ ձեռային ամենակարողութենէն առ գերբնական գործս, որովհետև շնորհն ոչ նեղնի է զբնութի՛ն, այլ որչափ ինչ հնար է յարմարի նմա։ Այսպէս գնեն Ալեքսանդ., Յովհաննէս, Նիկոլ., Կաբրիէլ, Դրօս Լիշտակէ, և որոց գՀետ երթայ Յովհաննէս Թումլեանն։

Պիտի առարկութենդ, թէ այս զօրութի՛ն հոգևոր, գեթ այնու եղանակաւ, ըստ որոյ հակն անլրացեալ, ուղևոր, և անցաւոր՝ կարօղ է լինել հոգևոր. քանզի ոչ առ սմին (Յովհաննէս ա. 27. ի վե ճշմ. ա. 4. առ 5. Այն զօրութի՛ն ոչ կարէ առնել մարմնաւոր, և ոչ անմարմին պիտոյէս խօսելով, ռանզի մարմնաւորութի՛ն և անմարմնութի՛ն են պարբերութի՛ն լրացեալ էին. այլ պէտս ասի զօրութի՛ն առ անմարմին, զզօրինակ շարժութի՛ն ասի առաւել առ էակն, ռան կայ։ Այլ զցուցմունն՝ որ ըստ հակառակն, զայն. զառաջարկ։ (1) Զօրութի՛ն հոգևոր, լրացեալ և միայոն ոչ կարէ լինել ի մարմնաւոր ներհակսի, լլռ. զօրութի՛ն հոգևոր, ուղևոր, և անլրացեալ, ուր։ Պատճառ անհանդիտութի՛ն է, զի որովհետև պատահումն լրացեալ և միայոն է միայն ըստ ներհակսին, յոր կենաս, և ոչ ըստ այլոյ ինչ՝ յոր հանապազօր դիմէ, պարտի համեմատիլ ներհակսին. և ըստ հակառակն՝ զօրութի՛ն ուղևոր և անլրացեալ, թէպէտ յայնմ կողմանէ՝ ըստ որում է պատահումն, կախի զներհակսէն. այլ քանզի է ուղևոր ինչ՝ որ դիմէ առ այլ, պարտ է առաւել համեմատիլ նմա՝ քան ներհակսին. քանզի ուղին կամ ճանապարհն ըստ որում ճանապարհ՝ երկոցուն ծայրից է՝ յորմէ՛ և առ որ՝ համեմատի։ Այսմ իրի ասելք, թէ առածն, որ ինչ ընկալեալ լինի, ա՛ն, է ճշմարիտ, յորժամ ընկալեալն ունի զգոյ միայոն և կատարեալ, այլ ոչ՝ եթէ ունիցի միայն զգոյ անլրացեալ և ուղևոր, որ դիմէ և վերացուցանէ զներհակսին առ ավարտականացն ինչ և առ գերբնական. քանզի յայնժամ ոչ պարտի լինել է եղանակի, այլ ի վեր քան զեղանակ ներհակսին։ Հայեալ վասն միւս ևս լուծման, թէ այս զօրութիւն խորհրդոց ոչ լինի ընկալեալ ներհակայ մարմնաւոր, ըստ որում է մարմնաւոր կերպասէս, այլ ըստ որում է հակ և գոյացութիւն, որպէս արդ ասացաք։

Առիթ. Նախ։ Պատահումն հոգևոր՝ եթէ իցէ անցաւոր և եթէ միայոն, ոչ կարէ գոյանալ մարմնաւոր գոյութի՛. քանզի գոյանն համեմատի ներհակային, զոր ներգործաւորէ. խակարդ՝ եթէ զօրութի՛ն խորհրդոց ընկալեալ լինէր ի մարմնաւոր ներհակսի, գոյանայր մարմնաւոր գոյութի՛. ապա։ Հայց. փոքր։ Պատահումն ունի զգոյութի՛ն ներհակային, յո-

(1) Կոր՝ պ. 4. առ 1։

յորում ընկալեալ լինի. քանզի սահմանի, Յայն գոյօք յայլսմ, կամ որով գոլն է գոլ յենիևայսմ. ապա։

Պիտի նախ զանազանութիւն, զոր արդ նշանակեցաք. զան. զիտրը։ Յորժ երբեմն խորհրդոյ ընկալեալ լինէր ի մարմնաւոր ներթականի ըստ որում է մարմնաւոր կերպարանս, գոյանայր մնալ մնաւոր գոյութիւն, անցցէ. եթէ ընկալեալ լինէր ի մարմնաւոր ներթականի ըստ որում է էակ և գոյացութիւն, ոչ։ Արդ՝ ըստ այսմ զօրութիւն խորհրդոց ընկալեալ լինի ի խորհուրդս. մեզի ընկալեալ լինի ի նոսա բանիւ հնազանդական կրաւորական կարողութեան, որպատշաճի մեզ արարածոց ընդ բանիւ ընդհանուր ստեղծական էակի, և ստեղծական գոյացութիւն։ Յասացեալ անցցէ փոքրագոյնն. վեյ՝

Պիտի երկրորդ ոչ. զիտրը. և զցուցուցանել պատահական։ Արդ՝ յորժամ պատահումն սահմանի, Եթէ գոյօք յայլսմ, կամ որով գոլն է գոլ յենիևայսմ, ոչ են միտք բանինքն, թէ պատահումն ունի զանհրաժեշտական գոյութիւն յենթակայէ իւրմէ ի կերպական սկզբունէ, քանզի ունի զայն ի սեփական կերպէ իւրմէ, նմին իւր և առանց ենթակային կարող է յաստուածոսա գոլ, զորօրինակ ի խորհուրդ հաղորդութեան. այլ միտք բանիցն է, զի գոլով տակարագին գոյութիւն, պէտս ունի առ գործածութիւն գոյութեանն՝ ենթակային, որ հաստատեցէ, և ի վեր ունիցի զայն։ Արդ՝ եթէ զայս պաշտօն ի խորհուրդ հաղորդութեան կարող է Աստ տալ պատահման առանց ենթակային, առիւծ չիցէ կարող տալ մարմնաւոր ենթակային։ Յոս առաւել, զի՝ ոչ և աստուածք, ոչ լինի ընկալեալ յայնմ՝ ըստ որում է կերպասէս մարմնաւոր, այլ ըստ որում է էակ և գոյացութիւն։

Առիպ. երկրորդ։ Պատահումն մարմնաւոր, թէպէտև ուղղոր՝ ոչ է կարող ենթակայանալ ի հոգևոր ենթակային. ապա նոյնպէս և ոչ հոգևորն ի մարմնաւոր ենթակային։

Պիտի ոչ. զհետև։ Յոչ անհնգիտութիւն է նախ, զի մարմնաւոր պատահումն գոլով տարածեալ, պահանջէ զենթակայ տարածեալ, և թէպէտ յԱյ կարող է անջատիլ ի ներգործական քանակէ, սակայն ոչ ի յարմանէն, զոր յայն սակս պարտ է ենթադրել յենթակայում. բայց հոգևոր պատահումն ոչ պահանջէ զենթակայ հոգևոր, և զանտարած՝ ըստ որում է նա ինքն, քանզի կարող է լինիլ բոլորն ի բոլորում, և բոլորն յիւրաքանչիւր մասին, ոչ է տեսանել ի բանական հոգին, որ կերպաւորէ զմարմինն։ Յերկրորդ անհնգիտութիւն է, զի պատահումն է կատարելութեն ենթակային՝ յոր ընկալեալ լինի. արդ՝ մարմնոյ բնածին է կատարիլ ի հոգւոյ՝ և հնազանդիլ նմա, և ոչ հոգւոյն ի մարմնոյ. քանզի ստորին բնութիւն վերառեալ ի վերնագունէ լինի աղնիւ և կատարեալ, այլ վերնագոյն բնութիւն անկեալ ի ստորինս՝ նուաստանայ և եղծանի։

Պ Ր Ե Կ. Կ։

Օ՛ք՝ նշոքս պատճառն խորհրդոյդ նոր օրինացս՝ պատճառք, ի վերկրդին։

Առելի է նախ։ Խորհուրդքն, որք ասին մեռելոց, այս է՝ մկրտութիւն և ապաշխարութիւն՝ ըստ ինքեան պատճառն զառաջին շնորհս, վասն սկզբնաւորապ սահմանելոցն ի Քրիստ ի ջնջել զսկզբնական կամ զներգործական մեղս, և ըստ այսմ են թաթրեն զենթակային զուրկ ի շնորհաց, զոր նախ առաջին պատճառն ի նմա։ Յակ այլքն՝ որք ասին կենդանեաց՝ ըստ ինքեան պատճառն զերկրորդ շնորհս, այս է՝ զառնումն շնորհաց. մեզի ոչ են սկզբնաւորապ սահմանեալ ի Քրիստ ի ջնջել զմեղս, այլ ենթադրեն լինել ջնջեալ, և զի այն զառաջին շնորհս յենթակայում։

Առելի է երկրորդ։ Յբրեմն և ըստ պատահման խորհուրդք մեռելոց պատճառն զերկրորդ շնորհս. և հաւանականագոյնս խորհուրդք կենդանեաց զառաջինն։

Օառաջին մնան առ հաւարակ ընդունին, և յայտ է ի նմա, որոյ կատարելապէս զղջացեալ՝ մերձի ի խորհուրդ մկրտուել կի՝ ապաշխարութեն, քանզի ի նմա այս խորհուրդք ոչ պատճառն զառաջին շնորհս, որուհետև զայն արդէն ենթադրեն ի կատարեալ զղջմանէ. ապա զերկրորդն, քանզի ոչ լինին առանց գործոյ։

Յերկրորդ մասն, որ կրէ զդժուարութեի, նախ՝ երևի ծանուցեալ Հայոր. ե. 15. ուր զվերջին օծմանէ ասի. * Յո՛ երկնից հեղու նոցա ի գործել Տեառն նոցա ‖։ Յերկրորդ՝ եկեղեցին ի մաղթանս իւր Հայցէ, զի հաղորդութեին ընդ

լսեսա-

ղաշացուածն յանդամոց. և ՚ի մերս՝ ընդունի՞ն ձեղց, խոչորնի՞ և սբեռնի՞, ևն։ Խորհուրդ՝ զայն յայտնապէս ուսուցանէ սիրն Յովսէս ՚ի բազում տեղիս։ Օգներջին օծմանէ՝ ՚ի 4. զան. 23. խ. 1. պ. 2. խ. 1. առ 1։ Օհաղորդուէ՝ առաւել խ. 79. պ. 3։ Օգրոշմէ՝ խ. 72. պ. 7. առ 3. ՚ի բանս յայսոսիկ. Նիւթ ՚ի լաւ հաւել ու փոխել ՚ի ձեղ, զորոց լուանի պիտոյ, կամ նիւթ ու խորհրդոյն ոչ զգեցեալ, քայց ձայն ՚ի կերպէօ՝ տարեալ, ընդօ՝ որ տուեալ լինին յայսմ խորհրդեան դրոշմի, ընդունի՞ պղտոյ։

Հայց. պատճառաւ։ Կամ՝ ըստ Տրիտ. ժող. գլմ. 7. կան. 7. խորհուրդքն տան զշնորհս որոց ոչ գնան զարգելս. իսկարդ՝ որ միայն անկատար զղջմամբ զինի խոստովանութեան, յորում բարեմտութիւն համարի զանձն սրամաւ կալ, և սակայն չիցէ արձակեալ ՚ի շարունէ քահանային, մնացի առ խորհուրդ սեղանոյ, ոչ երևի գնել արգելս. ապա ըստ զշնորհս՝ ոչ զերկրորդն, գոլով միայն անկատարապէս զղջացեալ. ապա զառաջինն. այլ այնպէս, մինչև չլինել կրկին աստիճանի շնորհայ, այլ միոյ՝ ըստ կրկին կրթականութեան, այս է՝ սնուցանելոյ, որ է ըստ բնութեան, և կենագործելոյ, որ է ըստ պատահման։

Հայց. երկրորդ։ Խորհուրդք մեռելոց ըստ պատահման կարող են պատճառել զերկրորդ շնորհս, զոր ընդունին առ հասարակ. ապա ըստ նմին օրինակի խորհուրդք կենդանեաց կարող են ըստ պատահման պատճառել զառաջինն։

Այլ հաւանական է, թէ թէպէտ Ի սահմանեաց զնորհուրդս կենդանեաց սկզբնաբար առ ՚ի տալ զերկրորդ շնորհս, և կամեցաւ՝ զի ըստ բնութեան և ՚ի գիտաւորութեան առ ընդունելութեի առաջին շնորհաց. սակայն երկրորդաբար սահմանեաց, զի տացին զառաջին շնորհս ՚ի դիպուածի՝ յորում չիցէ բաւական պատրաստութիւն առ սեփական և սկզբնական գործ իւր, այս է՝ առ երկրորդ շնորհս. սակայն գոյն կարի քաջ բաւական պատրաստութիւն առ առաջին շնորհս, զորօրինակ ՚ի դիպուածս ցուցման, և յայլ նմին նման դիպուածս. և ըստ այսմ թէ միայն խընդրեաց վասն ընդունելոյ զնորհուրդս կենդանեաց զմիմեանց շնորհաց խոհեմութի համարեալ. և այս՝ եթէ ածային բարութեան, և եթէ պայմանի մարգման, որոց վն սահմանեցան խորհուրդք, կարի համաձայն երևի։

ԳԼ Ո Ւ Խ Ա Ր Դ.

Ընդեռ խորհուրդն պատճառէ զնորհուրդ ընդունելոյ, և զի նոյ պատրաստութի ՚ի խոհեմ ընդունելոյ պահանջէ պատճառ ընդունելոյ ՚ի։

Ասելի է նախ։ Ակրացուցեալ ՚ի տրամադրութեի ենթակային, խորհուրդքն տեսակաւ զանազանեալք՝ ըստ ինքեան զանհաւասար շնորհս տան, թէպէտ միայն զանազանեալք՝ զհաւասար շնորհս։

Հայց. առաջին մասն։ Ըստ Տրիտ. ժող. գլմ. 7. կան. 3. խորհուրդք նոր օրինացս ոչ են հաւասար ինքեանս, այլ՝ ՚ի ոմն պէս նախնեացն. և այս յայտնի է ՚ի հաղորդուէ, որ իրապէս փակէ ինքեան զաղբիւրն համբէն շնորհաց. իսկ զայլոց՝ սիրն Յովսէս ստորև խ. 64. պ. 3։ Իսկարդ պատճառն ասիրն՝ ակնածագոյն և արժանաւորագոյն ըստ ինքեան յառաջ ածէ զսիրեալ ակնածագոյն գործ. ապա։

Հայց. երկրորդ մասն։ Խորհուրդքն գործեն ըստ օրինակի բնական պատճառաց. իսկ արդ՝ երկու բնական պատճառք թէպէտ և եթէ զանազանեալք, զորօրինակ երկու հուր ըստ ինքեան ամենևին զհաւասար չեն գործի յառաջ ածեն. ապա և երկու խորհուրդք թէպէտ և եթէ զանազանեալք, զորօրինակ երկու մկրտութիւնք ըստ ինքեան՝ վերացուցեալ ՚ի տրամադրութէ ենթակային՝ զհաւասար շնորհս յառաջ ածեն։

Ասելի է երկրորդ։ (1) Ակնատեսմբ տրամադրութէ ենթակային, նոյն տեսակաւ խորհուրդն զհաւասար շնորհս հաւասարապէս տրամադրելոց տայ ՚ի գործ գործելոյ, զանհաւասար շնորհս անհաւասարապէս տրամադրելոց։

Հայց. ոչ յառաջն։ Խորհուրդքն գործեն իբրև զբնական պատճառս. իսկարդ՝ բնական պատճառք գործեն համեմատաբար ըստ տրամադրութէ ենթակային. ըստ այսմ նոյն հուր առաւել չերմացուցանէ զերձաւոր փայտ, և նոճաւ զհեռաւորն, առաւել զբոյն, և նոճաւ զդալարն. և հաւասարապէս՝ եթէ իցէ հաւասար չոր և մերձաւոր. ապա։

Ի հս ըստ Տրիտ. ժող. գլմ. 6. կան 7. ուր

(1) Կամ՝ ի. 96. պ. 8. Բաղ։

զինի ասելոյն, թէ միրտելոց տուէնալ լինին շնորհք ի չափուն՝ զոր բաշխէ սէր Հոգին, յաւելու ՝ի վեր։ Այս ըստ սեղմական պարագրութեանն Գրիգոլոսեան էրատոնչէր սարոյ։

Ասելի է երրորդ ՝ի խորհուրդս մեռելոց առ ընդունելոյ զկիզնական գործ նշ, այս է՝ զառաջին շնորհս, պահանջի և բաւական է ՝ի չափահաս տարմադրութի, որ իցէ գէթ անկատար զղջումն գերբնական՝ ներգործական կամ զօրութենական։

Առաջին մանն, այն՝ թէ պահանջի ՝ի չափահաս ներգործական կամ զօրութենական տարմադրութի և հրաժարումն ՝ի մեղաց, որ իցէ գէթ անկատար զղջումն, յայտ է նախ՝ ՝ի Տրիտ. ժող. գուժ. 6. գլ. 6. և կան. 9. ուր սահմանի, թէ ամպարիշտն ոչ արդարանայ, բայց եթէ տարմադրեսցի շարժմամբ անձնիշխանութեան։ Մնդոյն ուսուցանէ սրբն Թովմաս՝ ա. բ. խ. 110. պ. 2. այսու պատճառաւ, թէ ծնայուն և հաստատուն կերպն ըստ հասարակ ընթացից նախախնամութեան ոչ մուծանի՝ բայց եթէ ՝ի նուիթ տարմադրելոյ։ Յաւելի ՝ի վեր, թէ մարդն մեղաց յետս գարձաւ ՝ի Ներգործական գարձմամբ առ արարածս, ապա չէ հնար ասել գարձեալ և ոչ արդար, բայց եթէ հրաժարմամբ ՝ի մեղաց և ներհական շարժմամբ կամաց յետս գարձցի յարարածոց, և գարձցի առ Ած։ Տես ՝ի ճառս շնորհաց վերջ. 6. պ. 3։

Երկրորդ մանն, այն՝ թէ բաւական է անկատար զղջումն, է բացայայտ վարդապետուի սրբոյն Թովմայի ՝ի 4. զան. 6. խ. 1. պ. 3. առ 5. ուր ասէ. Նա այն՝ պէ տալոցն պարարտութեանն պահանջել առ ընդունելութի շնորհոց ՝ի Քրիստոս՝ պահանջել նախ հաւատս, այլ ոչ ճշմարիտ սէր, քանզի բաւական է անկատար զղջումն յառաջելոյ, ընդ որ ոչ էպէ էպարելոյն։

Չորրորդ մանն, այն՝ թէ բաւական է անկատար զղջումն, է բացայայտ վարդապետուի սրբոյն Թովմայի ՝ի 4. զան. 6. խ. 1. պ. 3. առ 5. ուր ասէ. Նա այն՝ պէ տալոցն պարարտութեանն պահանջել առ ընդունելութի շնորհոց ՝ի Քրիստոս՝ պահանջել նախ հաւատս, այլ ոչ ճշմարիտ սէր, քանզի բաւական է անկատար զղջումն յառաջելոյ, ընդ որ ոչ էպէ էպարելոյն։

Չորրորդ մանն, այն՝ թէ բաւական է անկատար զղջումն զօրութենական, յայտ է, մի զի ՝ի բարոյական էակ, ոչ պահանջի փիզիկական համագոյութի տարմադրութենց և կերպի, այլ բաւական է բարոյականն, ոչ պէտ ասացաք. և երկրորդ՝ զի այլազգ լինէին հանապազորդ խմնոտութիք և անձկութիք, յորժամ ոք փոքր մի յառաջ քան զարձակումն քոյ տարմադրեալ և անկատարապէս զղջացեալ ՝ի բնական ցնդմանէ մնաց անկատար զղջման խրտում ոչ լինէր մնադիր։

Ասացաք, ՝ի չափահաս. վերջ ՝ի մանկունս և ՝ի մշանջենաւոր յիմարս ոչինչ Ներգործական տարմադրուի պահանջի, զի են անբնդունակ այնմ։ Այս ևս՝ ուր չիք մեղք սեփական կամաք գործեալ, ոչ երևի թէ պարտ իցէ սեփական կամաք յետս նահանջել։

Ասելի է չորրորդ ՝ի խորհուրդս կենդանեաց առ ընդունելոյ զսկզբնական գործ նշ, այս է՝ զառաջին շնորհս, ոչ պահանջի հարկաւ տարմադրութի Ներգործական կամ զօրութենական, այլ բաւական է ունակականն, այն է՝ վիճակի շնորհաց։ Այդ լեւպէտ և ոք ՝ի Ներգործական ընդունելութենէ մեղիցէ նեթելի մեղաք, զորօրինակ մեղադրելի ցնդմամբ մնաց, և կամ այլազգ, տակաւին ընդունի զայն գործ։ Այսպէս դնեն Սոխոտս, Հոլճ Թովմայեան, Վերրա, և հասարակագոյնս Թովմայեանք ըստ արտաքնոց ընդդէմ Կայետանոսի, Կանդենոսիի, և ումանց այլոց։

Ի բացայայտ եղերօք սրբոյն Թովմայի առօրև խ. 79. պ. 8. ուր ասէ, թէ եթէ ոք մատիցէ առ խորհուրդ հաղորդութեն ներելի մեղս ցնծալ մոռ, խափանի արգելք ներգործական զմայլումն հոգևոր քաղցրութեն, առկայն ոչ լինի բոլորել ածումն առնակոյան շնորհաց ձայնն պէտ։

Չորրորդ՝ խորհուրդք տան զշնորհս՝ որոց ոչ դնեն արգելս. իսկարդ՝ որ է ՝ի շնորհս և ներելի մեղաք ցնդեալ մոռ կամ գնգեալ անախառնութեի մատչի առ խորհուրդս կենդանեաց, ոչ դնէ արգելս շնորհաց. ապա։ Չորրորդ. վերջ՝ Այսի՝ միայն մահուչափ մեղքն է արգելք շնորհաց, և ոչ ներելին, քանզի

լինի միանգամայն ը շնորհաց: Արկրորդ՝ եթէ նա, որ ի զանցառութիւն կամ ի թմրութիւն է ներելապէս ցնդեալ մտօք, դնէր արգելս շնորհաց, նովին իսկ ձեղանչէր մահու չարի մեղք. քանզի դնելն զարգելս սկզբնական և գոյացական գործոյ խորհրդոց, և մոռացութիւն գործել և ընդունել զանկերպ խորհուրդ՝ ըստ հասարակաց կարծեաց՝ է մահու չարի մեղք. խակարդ՝ սուտ է հետև. և ոչ զայն ընդունին հակառակորդք. ապա:

ԳԼՈՒԽ Լ.

Երբեմն շնորհն խորհրդոց յաւելուն ինչ ի վերայ հաւատոյ՝ ասացեալ շնորհից, և զինչ:

Շնորհքն հասարակօրէն ասացեալ է շնորհք մեռածեալ սոսկապէս ը պնուճիկ բանիւ, որով առնէ զմարդն հաճոյ Աւ, և ունի յարակցեալ իրը գոյատևութիւնս զառաքինութիւնս և զպարգևս ի կարողութիւնս հոգւոյ. և զոր յայն սակս սիրն Աստուածս կոչէ շնորհս առաքինութեանց և պարգևաց: Խնդիրս է, թէ արդեօք շնորհքն որք տուեալ լինին խորհրդովք, յաւելուն ինչ ի վերն, և զինչ:

Պասկի է նախ: (1) Շնորհքն խորհրդոց յաւելուն ինչ ի վերայ հասարակօրէն ասացեալ շնորհաց, կամ ի վերն շնորհաց առաքինութեանց և պարգևաց:

Հայոց: (2) Շնորհքն հասարակօրէն ասացեալ կամ շնորհքն առաքինութեանց և պարգևաց՝ տուեալ լինին առ ընդհանուր կարգաւորութեանն ներգործութեանց հոգւոյ. իսկ խորհուրդք կարգին առ մասնաւոր գործս ինչ, զորս պարտ է ի գործ ածել ի քրիստոնէական վարս, իրր ի պաշտօնէ և բանիւ վիճակին. զորօրինակ մկրտութեանն կարգի ի հոգևոր ծնունդ, որով մեռեալքս մեղաց՝ կենդանանամք ի Քրս իրրև անդամք նր. զրոշմն զի իրրև զինուորս Քրստի հաստատուն կացցուք ի հաւատս. հաղորդութեանն՝ զի հոգևորապէս լիցուք մնուցեալ, զարգացեալ, և կատարեալ. ը այսմ իմն և զայլոցդ. խակարդ առ մասնաւոր գործս այսոսիկ պահանջին մասնաւոր շնորհք. ապա:

Հաստատի: Եթէ իւրաքանչիւր խորհրդով ոչ լինէր տուեալ շնորհք ինչ մասնաւոր, այլ միայն շնորհքն հասարակօրէն ասացեալ, խորհուրդքն մեր միայն արտաքին ծիսիւ տարբերէին, և ոչ պարտէին սահմանիլ բազումք, այլ բաւական էր միւն: Ընդհակառն ևս չէ հնար ասել: Ապա:

Պասկի է երկրորդ: Շնորհքն խորհրդոց ոչ է ունակութիւն իրապէս զանազանեալ ի հասարակօրէն ասացեալ շնորհաց առաքինութեանց և պարգևաց, և ոչ սոսկ մասնաւոր նպաստ անցաւոր. այլ նոր ներքին եղանակ կատարելուն, կամ մասնաւոր զօրութիւն յաւելեալ ի շնորհս հասարակօրէն ասացեալ, կարգաւ կամ պահանջողութիւն և իրաւամբք առ ներգործական նպաստս տալոյ ժամանակի: Այսպէս դնեն Յովհ. Տաւմայեան, Կապրերա, Նուգնոն, Աերրա, Կոնգինսոնի, և այլք ընդդէմ Կայետ. Մատոսի, Կոնեստայ, և այլոց ըստ երկրորդ մասին եզրակացութեանս:

Հայոց. առաջին մասն: Մասնաւոր գործքն՝ առ որս կարգին շնորհքն խորհրդոց, ոչ են իրապէս և գոյացապէս զանազանեալ ի գործոց հասարակօրէն ասացեալ շնորհաց առաքինութեանց և պարգևաց, այլ եղանակապէս միայն, ը որում լինին իրը ի պաշտօնէ, և բանիւ վիճակի համարձապէս և ի մասնաւոր զօրութիւնէ. ապա առ այնոսիկ ոչ պահանջի նոր ունակութիւն իրապէս զանազանեալ յաւնակութիւնէ հասարակօրէն ասացեալ ունակական շնորհաց:

Հայոց. երկրորդ մասն: Խորհուրդքն, ոչ ասացաք, կարգին առ զանազան և մասնաւոր գործս՝ որք վերաբերին առ քրիստոնէական վարս, և զորս պարտին մարդիկ առնել. իսկ արդ առ այն ըստ սովորական ընթացից նախախնամութեանն ոչ են բաւական անցաւոր ներգործական նպաստք Աւ, այլ պահանջի ի մարդն ներքին ինչ և մնայուն իրրև սկիզբն, ը որում համաձայնեսցին և համարձապէս համեմատեսցին այս անցաւոր նպաստք և գործողութիւնք՝ առ որս տուեալ լինին. քանզի պահանջէ քաղցր և սովորական տրամադրութիւն իրաց, և համարձական եղանակ գործելոյ, զի յայլ դէպս աւուր պատճառս, զորօրինակ է մարդն նկատմամբ ներգործութեանց իւրոց, գործողութիւնն ենթադրեսցէ ի գործօղն զսկիզբն գործոյ, որ նմա համայնական և համեմատեալ. ապա շնորհքն խորհրդոց ոչ յաւելու միայն ի

(1) Տես՝ ե. 62. պ. 2. բաղ: (2) Տես՝

վերայ Հաստատակօրէն առացեալ շնորհաց զանցաւոր նպաստս, այլ զկեանսական ինչ նեղիլն և ճնշայուն իրաւ զգիզըն, զոր սանձ լինել մասնաւոր կառավարութեան և զօրութեան հաստատակօրէն ասացեալ շնորհաց կարգաւ և պահանջողութեան ներդործական նպաստից տալոյ յիւրում ժամանակի։

Այլ չէ հնար ասել, թէ այս մասնաւոր նպաստ ևնթադրէ զհաստատակօրէն ասացեալ շնորհս իրաւ զգիզըն՝ որում համաբնակս համեմատի. ապա թէ ոչ գիտեա զայր, թէ շնորհքն խորհրդոց տուեալ լինի նոյնպէս արտաքոյ խորհրդոց. և թէ ոչինչ ևս յաւելցուր ևս և լաւ եղանակի ներդործական նպաստից ի վերայ հաստատակօրէն ասացեալ շնորհաց։

Այսպորիկ ունիմք զհարմար օրինակ ի շնորհս սկզբնական արդարութեան բաղդատեալ առ մեր։ Վանդի էր նոյն հակապատ և գոյացուցիչ իւ մերումն, սակայն ունէր զկեանսական ինչ կատարելութեան, և զօրութիւն ինչ, որով կատարելապէս ներքոյ արկանէր զզգայական մասն՝ բանին, և զմարմինն՝ հոգւոյ. զոր ոչ ունի մերս։

Այլ մի ինչ խոտորեսցիս իւ ասել մեր, երբեմն առ նպատս շնորհաց, ոյք եթէ այն նման բաղդերք զձերիականութեան շնորհաց. քանզի այս իրաւունք հիմնի ի սուտ ազատ և ձրի խոստումն Աստ. որ հաւատարիմ է ի խոստմանս իւր, և ոչ պակասի ի հարկաւորս։ Այլ ոչ ինչ վնասէ ձրիութիւն շնորհաց, ոյք և ոչ վնասէ ինչ նմա՝ հաստատակրէն ասացեալ շնորհացն զկետ գալ իրաւանց առ հաստատակ նպաստս։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Գ։

ի վերայ երիցորդ գործոյ խորհրդոյ, որ է կնիքն։

ՀԷՔ ԹուՂԹԻ՝ Ե. 63։

Պ Ր Ե Կ Ե։

Երիցո՛ւ խորհո՛ւրդ նոր օրինացս պատա՛ուիրէն զնիք, և ո՛ր խորհո՛ւրդ։

Ասելի է նախ։ (1) Ամենք ի խորհրդոց նոր օրինացս տպաւորեն զնիք։

Յայց աւանդութիւն Ասի Դիոնէսիոս ի վերայ Եկեղեցական քահանայապետ. գլ. 2. ասէ, թէ Ած մատչելոցն ի միրուռիմ տայ զնիք։ Ընդ սմին Աբրեղ Երուսաղէմացին ի յառաջաբան. Երանայութեան, սկսն Խաբսեղ ճառ 13. ի վերայ սկզ միրուռիմ, սկսն Նկերբան ճառ 2. ի վերայ Թագ. առ Լսիես. սկսն Լսպիսան Հերետ. 8. սկսն Օգոստինոս Թզ. 23. և 50. ճառ 5. ի վերայ Յովհ. և գիրք 6. ընդդէմ Վոնատեանց գլ. 1. սոյնպէս և այլք բազումք։

Յայս աւանդութիւն հաստատեալ Լննոզենտիոս երրորդի գլ. Սնեծ-ի. մակագ. 42. ի վերայ միրուռիմ՝ ասէ զտպաւորեալ կնքոյ ի ձեռն միրուռիմ իրաւ զծանուցեալ ինչ իրաց, և ընկալեալ առ հաստատակ յանկղեցւոջ. և ըստ այսմ ոչ այլազգ՝ բայց եթէ քաջայայտ ստուգիւ յառաջ բերեն զնա իրաւ գտաւորին հերձնակ նորա, օրպէս բանդագուշեն հերետիկոսք։

Ի նոյն աւանդութիւն ժողովն Վլտիմենտիոյ ի կոնդակն միաբանութիւն, և Տրիտենդեանն գտա. 7. կան. 9. զայս վարդապետուի հաւատոյ սահմանեցին։ Ըն բանիք Տրիտ. Ժող. Լրիւ ո՛ստոյգ, ըե՛ ի յերկու խորհո՛ւրդս՝ ի Պերգամո՛, ի զրոյնի, և՛ ի կորնթէ ոչ տպաւորի ինչ ի հոգին, այլ և՛ նշան ինչ հոգևոր և անջնջելի, որոյ ևս չհնար կրնիել պնաոս, եղեցի նպաստիլ։

Պատճառ (2) ևզրակացութեանս ի յառաջագունէ չիք այլ ինչ՝ բայց եթէ սահմանադրութիւն Աստ, որ ծանուցաւ մեզ աւանդութեամբ և սահմանադրութիւն եկեղեցւոյ։

Պատճառական (3) պատճառ սկզն Թովմայի է այս։ Որ միանգամ կարգի առ ստոյգ ինչ, սովորութեամբ է կրել զնչան առ այն, զորօրինակ զնիւոնքրք՝ որք գրեին ի զինուորութեան ի նախնիս, սովոր էին կնքով ինչ նշանակել. խակորդ հաւատացեալք խորհրդովք ինչ կարգին ի գործել կամ յիւնել զհոգևոր ինչ վերաբերեալ առ պաշտօն Աստ. ապա պատշաճ է, զի առ այն հոգևորական ինչ կնքով նշանակեսցին։

Ասելի է երրորդ։ (4) Արեք միայն խորհուրդք, այսինքն՝ միրուռի, զրոյմ, և կարգ՝ տպաւորին զնիք, և ոչ այլքն չորեքին։

Թէ երիցքն զոյս նշանակեցաք տպաւորի կնիք աւանիկ տնտաք սահմանեալ ի Տրիտ. Ժողովին։ Իսկ թէ սորօք միայն տպաւորի, և ոչ չորեքտասիք այլովքն նոյնպէս սահմանեաց Ժող.

(1) Ասա՛ Թ. 63. ա. 7. Բոլ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ։ (4) Ընդ՝ ա. 6. Բոլ։

Ժող. Վրկվելն՝ ի կենդանին միարանութեան ի բանս յաչսսին, ի Ջ[ք] խորհրդոցս պատճէն եղեւ ձեզ ասացեալ, զբոյս, և խորհ, որ չինիր, այս է՝ վհուկ եւ գալան ինչ նշան գործոցն ածողաց՝ ի հոգին, ձգին էրկի՝ ի ձգին անչին ոչ լրկնին։ Իսկ այլոն ոչ գործոցն չինիր, և ընդունին վրկնուն։

Հաւանեցուցանի (1) նախ՝ բանիւ, զոր ծանուցանեն որ ժողովք։ Խորհուրդքն, յորս ապաւորի կինք, ոչ կրկնին, վասն այն՝ զի կինքն է անչնջելի. խակարդ՝ երիք միայն խորհուրդն նշանակեալ ոչ կրկնին, իսկ այլքն չորիքին ընդունին զկրկնուն. ապա։

Երրորդ՝ կինքն, (2) զոյ ասացոյք ի յաջորդ պրակիդ, է կարողութեի, որով մարդն կարգի առ այնոսիկ որք վերաբերին առ ածային պաշտօն, և ըստ այսմ ի գործել կամ յընդունել՝ զգոս հալին ի պաշտօն Ա[ստ]ծ, քանզի ասի կարողութեի է ներգործական, կամ կրաւորական. խակարդ՝ միայն նշանակեալ երիք խորհրդոյդ տուեալ լինի կարողութեի ի գործել կամ յընդունել՝ զգոս վերաբերին ի պաշտօն Ա[ստ]ծ, և ոչ այլովք չորիքովիք. ապա։

Ձուց. առաջին ման. փոքր։ Առ պարտօղս վերաբերի խորհուրդն կարգի, վասնզի նոմա տուեալ լինի մարդոյ կարողութիւն առ ի կատարել և ի մատակարարել զայլ խորհուրդս։ Ակրաւութեին վերաբերի առ ընդունօղս, վասնզի նոմա տուեալ լինի կարողի վաելութեամբ ընդունելոյ զայլ խորհուրդս. նմին իրի ասի՝ դուռն այլոց խորհրդոց։ Պորոշին վերաբերի առ պարտօղս և առ ընդունօղս, վասնզի նոմա տուեալ լինի կարողութեի առ պատշաճաբերն ընդունելոյ զայլ խորհուրդս, և առ դաւանելոյ ի պաշտօնէ զՀաւատս Ա[ստ]ուծոյ իրրև գինուոր նորա։ Այս այսպէս միրտութեի մարդն լինի ընտանի Ա[ստ]ուծոյ, զրոշմիւն գրի՝ ի գինուոր նորա, և կարգաւն կարգի՝ ի կատարել զբաղ պաշտամունս։

Ձուց. երկրորդ ման փոքր։ Ի[ե]ւսկ և այլ խորհուրդք կարգին առ ածային պաշտօն ըստ եղանակի առնելութեն, քանզի ամենեցուն ընդունելութեի կամ մատակարարութեի է գործածութեիւն ածային պաշտամանն. բայց ոչ ուստ զկարողութեի առ և ևս առնելոյ կամ ընդունելոյ ինչ վերաբերեալ առ ածային պաշտօնն։ Ըստ այսմ ապաշխարութեամբն որով ազատի մարդն ի մեղաց, ոչ լինի տուեալ նմա նորոգ կարողութիւն ինչ ի գործել կամ յընդունել ինչ ի կարգի առ պաշտօն Ա[ստ]ծ, գէթ խորհրդարար, թէպետ և բարեյաւգես. այլ միայն վերստին դառնայ յառաջին վիճակն։ Նոյնպէս հաղորդութեին ոչ կարգի ի գործել կամ յընդունել ինչ ըստ խորհրդոց, իրր զի է յաւէտ վախճան և կատարումն ամ խորհրդոց։ Այլ երկուց խորհրդոցն, այս է՝ զգալակէ և զվերջին օծմանէ, ոչինչ յիշատակ սրն կ[ա]տմնաս, զի ինքնին քաջայայտ է։ Ուանդի պատկն ոչ տայ զկարողութեի առ հոգևորական ինչ ըստ խորհրդոց, այլ միայն առ մարմին առաւնդն։ Նոյնպէս և վերջին օծումն ոչ տայ մարդոյ զկարողութեի առ ի և ևս գործել կամ ընդունել ինչ ըստ խորհրդոց ի զինուորեալ եկեղեցին, զոլով առաւել դուռն եղանելոյ անտի. ապա։

Պ Ր Ե Կ. Ր։

Ինչ ինչ է՝ որ վերաբերին առ ինքն՝ հաւատացեալ ըստ ածանին։

Նախ զերիցես նախ։ Ո՞րինչ է կինքն, և ինչ ստորոգութեի վերաբերի։

Պնեմ։ (3) Կինքն է որակութեի երկրորդ տեսակի, ըստ՝ կարողութիւն։

Ձուց. առաջին ման, այն՝ թէ է որակութեի։ Կինքն ոչ է գոյացութեի, այլ պատահումն յերեալ ի հոգին. ոչ է քանակութեի, քանզի է հոգևոր ինչ. ոչ է առնչութեիւն, քանզի կինքն է ի գործել կամ յընդունել զորս վերաբերին ի պաշտօն Ա[ստ]ծ, իսկ առնչութեիւնն ոչ է ի գործել կամ յընդունել, այլ բովանդակ գոլ նորա է լինել առ այլ։ Նա ոչ առնելութեի, կամ կրելութեի, որք նոյնհետայն անցանեն. քանզի կինքն է միայուն և անչնջելի։ Նա ոչ ուր, կալ, երբ, կամ ունել. քանզի սոքա են եղանակաւորմունք մարմնաւոր էակի, կամ արտաքին յատակութեանի։ Այլ է որակութեի։ Հետև. յայտ է յըստ բաւականին թեմելոյ զայմ ստորոգութեին։

Ձուց. (4) երկրորդ ման։ Կինքն է այն որով մարդիկ ըստ կինքեան նախ կարգին յայնոսիք որք են ածային պաշտամունք ըստ ծիսի քրիստոնէական կրօնից. իսկ ածային պաշտամունք ըստ ծիսի քրիստոնէական կրօնից կայանան կամ յընդ-

(1) Ինդ՝ ի չհաւատալն, այլ ընդդէմ։ (2) Ինդ՝ Բոլ։ (3) Ինդ՝ պ. 2. Բոլ։ (4) Ինդ՝

յընդունելն ինչ ՝ձեռային, կի՛ ՚ի մատակարարելն այլոց. ոչ միրտութիւ՛ և դրոշիւ՛ պատրաստիւք յընդունել զայլ խորհուրդս, կարգաւն ՚ի մատակարարել զայնոսիկ այլոց. իսկարդ՝ առ երկոսին ևս պահանջի ըստ ինքեան նախ կարողութիւն, վասնզի առ ՚ի մատակարարել պահանջի կարողութի՛ ներգործական, և առ ՚ի ընդունել կարողութի՛ կրաւորական. ապա։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք կնիքն է՞ անջնջելի։

Ակնպէտ զայս խնդիր ՚ի ժողովոյ անտի Փլորէնտիոյ և Տրիւնդոյ սահմանեալ ցուցաք ապաքէն, սակայն առ մեծագոյն բացայայտուի կրկին մատուցանեմք ՚ի քննութի՛։ Այլ գիտել պարտ է, զի զանուանդ Անջնջելի՛ մարթի է ՚ի կրկին միտս իմանալ։ ՚Ւյոյն՝ նկատմամբ ամենակարողութեն Աստ, և յայս միտ ստոյգ է, թէ հնար է կնքոյ ջնջիլ, ոչ նա ինքն հոգին և կարողութիւնն նորա, յորս ենթամայեալ, կարօղ են եղծանիլ Աստ։ Երկրորդ՝ ըստ հասարակ օրինաց, և նկատմամբ բնութեան կնքոյն, և յայս միտ է խնդիրս։ Այլ՝

Պէնեմ։ (1) Կնիքն է անջնջելի։

Յուց։ Ընդ հնար կնքոյ եղծանիլ փիղիգապէս ՚ի ներհականէ իւրմէ, վզդի գոլով կաթողութի՛ ոչ ունի զներհական, և ոչ բարեյապէս ՚ի պատիժ մեղաց, վասնզի և ՚ի մեղաւորս տալոյ է, և ոչ ըստ պատահման յեղծանիլ ենթակայի իւրոյ, վզդի ենթակայ նորա, այս է՝ հոգին, ըստ իմացական մասին է ըստ ինքեան անապական. ապա։

Ընդ (2) ունիս մակաբերել, թէ կնիքն ինչ զկնի մահուան յերկինս և ՚ի դժոխս. զի թէպէտ զկնի ատոյ կենացս ոչ ինչ արտաքին պաշտօնն, սակայն ինչ վախճանն այսր պաշտամանն. և յայն սակս զկնի ատոյ կենացս ինչ կնիքն՝ ՚ի բարիս ՚ի փառս նոցա, ՚ի չարս յանարգութի՛ նոցա. զորօրինակ և կնիքն զկնաւորաց ինչ ՚ի զկնաւորս զկնի ատանելոյ բըզյաղթութի՛ն, ՚ի նոսա որք յաղթեցին ՚ի փառս, ՚ի նոսա որք յաղթեցանն առ ՚ի պատիժ։

Յորմէ ունիս և ևս մակաբերել, զի եթէ քահանայն յառնէր, ոչ էր վերստին մկրտելի, ոչ դրոշմելի, և ոչ ձեռնադրելի. այլ ոչ նոյնպէս յարուցեալ ամենացեալքն, զորս պարտ էր միւսանգամ լծակցել, վզդի կարն ամենայնական լուծանի մահուամբ ըստ Առաքելոյն ա. Կորնթ. է։

ԱՅԼԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Դ։

՚Ի ՎՃ պատճառի խորհրդոց։

Աստ Թուղմա՝ ե. 64։

Կրկին է պատճառ խորհրդոց՝ սահմանադիր, և գործադիր կամ պաշտօնեայ։ Զերկոցունս ևս յայսմ վիճաբանութի՛ խօսիմք, Հասմատուիր զսահմանադրէն, և ըստ ձակ զպաշտօնեէն։

Գ Ո Ր Ծ Կ Ո Ւ Ն։

Երբեմն ևս խորհուրդք նոր օրինացս ՚ի նախնեացն ՚ի Հրէս սահմանեալ։

Քաջելի է։ (3) Զի խորհուրդք նոր օրինացս եղեն անընդմիջապէս ՚ի Քրիստոսէ սահմանեալ։ Ի ընդդէմ ոմանց նախնի ածաբանից, յորոց ոմանք ասացին, թէ զվերջին օծումն առաքեալքն զկնի Համբարձման սահմանեցին, և ոմանք՝ թէ զդրոշմն սահմանեաց եկեղեցին ՚ի ժողովն Անղեհնեայ յամին 845. և սակայն ՚ի կանոնս նր չիք ինչ յիշատակութի՛ զսահմանադրութէ դրոշմին։

Յուց. նախ՝ ձեռնարկութի՛ որ հիմնեալ ՚ի սր գիրս։ Երէք մահկանացուի ումեք Հրէ տուեալ էր զիշխանութի՛ սահմանելոյ զնոր Հօրդա առաւել տայր առաքելոց, որք զկնի Հրէի վիճին անկեան են հիմունք եկեղեցւոյ. իսկարդ՝ ոչ ևս առաքելոց. ապա ոչ ումեք։ Յուց. փոքր։ Առաքեալքն ՚ի սր գիրս բազում անգամ ասեն զանձանց լինել պաշտօնեայս և հաղորդապետս խորհրդոց, և ոչ երբեք սահմանադիրս։ Այլ ա. Կորն. դ. 4. ասէ Առաքեալն. * Խոկարդ՝ ով՛ն Պօղոս, կամ ով՛ն Պօղոս. պաշտօնեայ՝ որով հաւատացէ՛ն (ը Յատ. Պաշտօնեայս ն՛ր, որոմ հաւատացէ՛ն։) Ես գ. դ. 1. * Այսպէս համարեսցին զմեզ մարդիկ, իբրև պաշտօնեայս Քրիստոսի, և հաղորդապետս խորհրդոց Աստ։ ա. Պետ. դ. 10. Զի առաջ-

(1) Ընդ՝ պ. 5. Բուլ։ (2) Ընդ՝ սա 3։ (3) Ասի՝ ե. 64. պ. 4։

առաջնորդք եկեղեցւոյ կոչին * Խոտոր հալածեսցէ զնոսա ընդ ընդերս ՚ի ՚ի ՚ի

հրդոց է ՚Ի՛ն մարդն, յորոյ չարչարանաց յա՛ւաղ գայ զօրութիւն խորհրդոց. ապա յարմար էր, զի պաշտօնեայն նո՛ւազ գլխաւոր մի լինի վերնագ յն քան զնա ըստ բնութե՛ն, զօրօրինակ է հրեշտակն։ Երկրորդ՝ եկեղեցին է երևելի, երևելի խորհրդովք միաւորի, ընդունօղքն խորհրդոց են երևելի. ապա յարմար էր, զի և երևելի մարդկամբ մատակարարեսցին։

Ասացաք, Թէ սա հասարակ օրինաց՝ վերջն ըստ արտաքոյ կարգի օրինաց, և բացառեալ կարօղութիւն Ա՛յ կարօղ են հրեշտակք լինել պաշտօնեայք խորհրդոց. քանզի զօրօրինակ Ա՛ն զգօրութիւն իւր ոչ այնպէս կապեաց ընդ խորհրդոց, մինչև չլինել կարօղ առանց խորհրդոց զգործ խորհրդոց կատարել. նոյնպէս և զգօրութիւն իւր ոչ այնպէս կապեաց ընդ եկեղեցւոյ, մինչև չլինել կարօղ տալ զգօրութիւն և հրեշտակաց մատակարարելոյ զխորհուրդս։ Այլ թէ այսպէս հանդիպեցաւ երբեմն, վկայեն զանազան պատմութիւնք։

Ասելի է երկրորդ։ Ոչ ևս՛ քրիստոնեայք ունին զկարողութիւն մատակարարելոյ զնմ՛ խորհուրդս։

Հնուց. Նախ ՚ի Տրիտ. ժող. գլուխ. 7. կան. 10. ուր սահմանի. Երէց ոչ առասցէ, եթ ոչ ՚ի բնակաւոր տեղեաց ՚ի տարեփոխել զնա ՚ի տարեկան՝ ՚ի ժողովուրդ ուրեք զնչխոնելոյ, եղուկեալ եղելոյն։

Հնուց. երկրորդ։ Ըստ սմ զրոց զանազան պաշտօնք եկեղեցւոյ զանազան անձանց յանձնին. * Օչ ՚ի նոսն հեղյուծեա ՚ի տարեկան ոսկ ՚ի՛ն. Ղևտ. գլ. 25։ Ա՛ն յայն սակս ՚Ի՛ն եգ եկեղեցւոյ զոմանս առաքեալս, զոմանս հովիւս, զոմանս վարդապետս * ՚ի գործ պաշտամանն, ՚ի շինուած տարեկան ՚Ի՛ն՝։ Եփես. գ. 12։ * Ա՛ոչ եղեն անդամք ոչ առանձին զործ. տալ Նոյեմբերի յՀ՝ ոչ ՚ի Հոկտ՝։ Երբ. Ե. 4։ Ոչարդ՝ եթե ոմ՛ հաւատացեալք ուն՝ Նէին զնշանութիւն մատակարարելոյ և կատարելոյ զո՛ և իցե խորհուրդ, օչնչ խոտր լիներ ընդ մէջ անդամոցս եկեղեցւոյ, ամենեքեան ունէին զնոյն ներգործութիւն, զնոյն պաշտօն, ոչնչ սուրբագործութիւն և յատակցութիւն լիներ ՚ի նոսա, և ամենեքեան առնուին անձամբ զայն պատիւ ոչ կոչեցեալ մասնաւորապես Ա՛յ ոչ և Ա՛հարն։ Ա՛պա։

Հնուց. երրորդ՝ ՚ի հինոցենաւոր գործածուէ եկեղեցւոյ, որ ոչ երբեք ՚ի մատակարարութի՛ն խորհրդոց, բայց ՚ի միրուռնէ՛, ընկալաւ՝ թայց եթէ զօրինապէս կարգեալս։

Հնուց. չորրորդ։ Եթէ ՚ի հին օրէնս չեղե՛ օրինաւոր խառնել զանձն ՚ի սբ պաշտամունս, բայց եթէ նո՛, օրք էին ՚ի ցեղէն Ա՛հարոնի, վկ՝ արքայն Ուզիա՝ ք. Ա՛նոց. իբ. խստիւ պատժեցաւ վ՛ն գրաւելոյ անձին զպաշտօնս քահանայից. զիարդ ոչ ևս առաւել ՚ի նոր օրէնս, յորում առաւել ևս նը են պաշտամունք։ Այս դարձեալ՝ եթէ յայմ հասարակապետութի՛ն, յայմ քաջ կարգաւորեալ թագաւորութի՛ն, ոչ ամենեքեան զնոյն պաշտօն, և զնոյն իշխանութիւն առնուն ՚ի թագաւորէ, այլ զանազան անձինք զանազան պաշտօնս. առ ի՛նչ ապա և ոչ առաւել ևս յեկեղեցւոջ, որ քան զայմ հասարակապետութի՛ն է կարի քաջ կարգաւորեալ։

Պ Ր Ե Կ. Գ։

Ընդէ՞ր չէր պաշտօնեայ ՚Ի՛ն յոյնք ձեռնադրել զերիտասարդս։

Ասելի է։ (1) Զար պաշտօնեայք, ևս և հիերեմիկոսք, (նա թէ և հեթանոսք, եթէ իցէ մատակարարութի՛ն միրուռնէ՛,) վաւերաքար կատարեն զխորհուրդս, բայց միայն այլոյ ըստ զմ՛ կարևորս առ վաւերութի՛ն նո՛ պաշտանացն, այս է՝ զնիւթ, զկերպ, և զդիտաւորութի՛ն առնելոյ զոր առնէ եկեղեցին։

Հնուց. նախ ՚ի հաստատուն աւանդութի՛ն եկեղեցւոյ։ Իսկ այս աւանդութի՛ն նախ առաջին յայտնի է ՚ի Հանդիսացեալ պատասխանագրոյ Ստեփանոսի Պապին, զոր նա ինքն սո՛ն Վիպրիանոս՝ որ հակառակ կարծեացն գլխաւոր պաշտպան, յառաջ բերէ Թուղթ 74. առ Պոմպէոս ՚ի բանս յայսոսիկ. Երէց ո՛ չինչ Ե՛ նոյն հեբեպիսուրիւնն ելեսցէ առ յեղ, ոչնչ նորոգէսցէ, բայց նոյն որ առաջնորդեալ զէրեցէ յնա՛ ՚ի վե՛ն ՚ի յաղթութի՛ն։ Երկրորդ՝ ՚ի սո՛ն Գրատենեսէ, որ գիրք 2. ՚ի վե՛ մեր. ընդդէմ Պառնասեանց. գլ. 9. ասէ. Օչրո՛ն առնէրուրիւն պատուանդանին հնօրեն պնեղերա՛, և այս ոչ ըստ ոմանց որոց կոչին տաճանեղ ընդունի՛։ Երրորդ՝ նա ինքն սո՛ն Վիպրիանոս ծանեալ զայս սոյնորութի՛ն և զաւանդութի՛ն եկեղեցւոջ, և զայն վանել ճգնի. Թուղթ

(1) Ասա՝ պ. 5. Ե 9.

71. առ Կոհինոս. Ոչ է, ասէ, Ի սովորեցե՛ք նախատրել, այլ պատճառս յայտնել: Ծ. 74. առ Պոտիկոս. Սովորութիւնն առանց ճշմարտութեան է հնութի՛ խոչորութե՛: Ծ. 73. առ Յուբայանոս. Այլ առասպե՛ս ոչ. ապա զինչ լինիցի ձեզ, որ յանգիտաս ի Հերետիկոսս փոյթ չիւնիցիք առանց պղտորելոյ ընդ ամենայն: Յորում տեղւոջ, ասէ սիրեն Օգոստինոս՝ զիրք 2. Ի վերս մկր. գլ. 9. Ես ցոյց ձեզ՝ եթէ ոչ ամենեքեան ունին զհաւատս, զոր ես ունիմ: Եւ գլ. 7. ցուցանեմ ընդդէմ Ծոբրին սիրեն Վիսրիանոսի, թէ այս սովորութի՛ իսկ է յառաքելական առաքո՛ւէ, վասնզի ըստ ընդհանուր եկեղեցւոյն պահ, ինչ Ի ձեզ առաքել ի յայնմ ոչ գտանիմ:

Յուց. երկրորդ՝ Ի ժողովոց, որք սահմանադրութիւք իւրեանց զայս աւանդութի՛ հաստատեցին, և զեղբակացութի՛ մեր վճռաբար աւանդեցին:

Ժողովն Կրեզաւեան յամին 314. կան. 8. Նիկիականն առաջին՝ յամին 325. կան. 8. և 19. Կոստանդնուպօլսոյ առաջինն՝ յամին 381. կան. 7. սահմանեն, թէ զհերետիկոսս զդարձեալս լինելոյն, որք ոչ պահեալ զպատշաճ կերպն էին մկրտել, պարտ է վերստին մկրտել. իսկ զորս մկրտեալ էին պահեալ զպարտուպատշաճ կերպն՝ չէ պարտ վերստին մկրտել:

Ժողովն Փլորենտիոյ Ի կոնդակի միաբանութե՛ն ասէ. Ի գնոտ՛ն հաղորդութի՛ն նոքա հերետիկոսք և հերետիկոսս կարող է պերել: Եւ ժողովն Տրիտ. գլխ. 7. կան. 12. Ոչինչ ոչ առասպե՛, ըստ պատճառին գոլով Ի հանգչել ջրոյ, զոր ոչ ընծայեալ ի Տեառնէ ի տալ այլոց. իսկզարդ՝ այս հիմնական պատճառ Ի նոցունցն սկզբանց է ոչինչ. ապա: Յուց. փոքր: Ըստ Կոնստանտնի սկրտութե՛ն գաղտնի մեղաւորին է վաւեր. իսկզարդ՝ գաղտնի մեղաւորն ևս ոչ ունի զշնորհն որ. ապա:

Որ լուծումն առարկութեանց զանազանել պարտ է նախ Ի մէջ հերետիկոսաց՝ որք զկնիք խորհրդոյ ազաւաղեն, և Ի մէջ նոցա՝ որք զայն պահեն: Ոչինչ հերձք զնորհուրդս տուեալ յառաջնոց, և ընդունի զառաքեալսն Ի յեանոյն:

Զանազանել պարտ է երկրորդ՝ ընդ մէջ խորհրդոյ, և ընդ մէջ գործոյ խորհրդոյն, կամ շնորհից: Հերետիկոս պաշտօնեայն տայ զնորհուրդն և զգործ խորհրդոյն, ըստ որում է ընդ իւրեան, և եթէ չիցէ արգելք Ի կողմանէ

(1) Ընդ: (2) Ընդ՝ պ. 5. առ 2:

իւրում, որում դիտացէ նմանեցուցանել զգործն, այլ ըստ զօրութե՛ գլխաւոր պատճառի, յորմէ շարժի. և յայն սակս պատուհասական է գործօղն ըստ որում է գործի՛ ունել զղնորդ և իցէ կնիք, բաց յայնմանէ՝ որ պահանջի առ բան գործելոյ. զօրօրինակ ըստ պատուհասին է՝ զի մկրտիին բժշկին, որ է գործի՛ հոգւոյ՝ որ ունի զարուեստն, իցէ առողջ կամ հիւանդ, զի խորհրդակին, ընդ որ անցանեն ջուրն, իցէ արծաթի կամ կապարեայ. ապա թէպէտ և պաշտօնեայն խորհրդոյ իցէ առանց հաւատոյ կամ շնորհաց, վաւերաբար կատարէ զնորհուրդն:

Հաստատի: (2) Կրօնեստաւորն կարող է գործել անկենդան և յիւրմէ անջատեալ գործոցն ըստ միաւորութե՛ մարմնոյ, բայց միայն իցէ յարակցեալ ըստ շարժութե՛ ինչ. քանզի այսպէս առնէ ոչ միայն ձեռօք, այլ և տապարաւ. ապա ըստ նմին օրինակի Կրօ, որ է գլխաւոր ճարտարապետ խորհրդոց, կարող է ներգործել Ի նոն Ի ձեռն հաւատացեալ և բարի պաշտօնէից՝ իրրև կենդանի անդամք, և Ի ձեռն անհաւատից և չարաց՝ իրրև մեռեալ անդամք:

Հայսմոսիկ պատճառս ունի Ծոմմայն վերածին ըստ մեծի մասին ձեռնարկութե՛ն, որոյ ունն Ոգոստինոս զԿոնստանտնոս յաղթահարեր. բռնադատեր ևս զնա զայս օրինակ Ի սկզբանց նոյ: Հայն սակս ըստ Կոնստանտնի սկրտութե՛ն հերետիկոսաց է ոչինչ. զի հերետիկոսն զՀոգին սիր՝ զոր ոչ ունի՝ ոչ է կարող տալ այլոց. իսկզարդ՝ այս հիմնական պատճառ Ի նոցունցն սկզբանց է ոչինչ. ապա: Յուց. փոքր: Ըստ Կոնստանտնի սկրտութե՛ն գաղտնի մեղաւորին է վաւեր. իսկզարդ՝ գաղտնի մեղաւորն ևս ոչ ունի զՀոգին որ. ապա:

Որ լուծումն առարկութեանց զանազանել պարտ է նախ Ի մէջ հերետիկոսաց՝ որք զկնիք խորհրդոյ ազաւաղեն, և Ի մէջ նոցա՝ որք զայն պահեն: Ոչինչ հերձք զնորհուրդս տուեալ յառաջնոց, և ընդունի զառաքեալսն Ի յեանոյն:

Զանազանել պարտ է երկրորդ՝ ընդ մէջ խորհրդոյ, և ըստ մէջ գործոյ խորհրդոյն, կամ շնորհաց: Հերետիկոս պաշտօնեայն տայ զնորհուրդն և զգործ խորհրդոյն, ըստ որում է ընդ իւրեան, և եթէ չիցէ արգելք Ի կողմանէ

ջունդոյն, այլ քանզի ջունդոյն հաւանական հերետիկոսութեն պատճառին, և կամ առանց այսպիսի հաւանութեան ջունդելով ՚ի նմանէ զխորհուրդ արտաքոյ գիտուածոյ հարկաւորութեն մեղանչէ մահուշտի մեղաք, յայնմանէ դէպ արդելս ընդհատ. և մեկ թէպէտ և ջունի զխորհուրդ, այլ ոչ զգործ խորհրդոյն։ Ուր ՚ի չգոյէ այսր զանազանութեն ըստ բաւականին բացատրեալ՝ բորբոքեցաւ այն համբաւատուր տարաձայնութիւն ընդ մէջ Աթեփանոսի Պապին և սիրն Կիպրիանոսի և այլոց կրկին մկրտողաց, որպէս ծանուցանէ սիրն Օգոստինոս՝ գիրք 6. ընդդէմ Դոնատեանց՝ գլ. 1։

Գիտել պարտ է և սա, զի որովհետև առ վաւերս մատակարարութեն խորհրդոյ ապաշխարութեն պահանջի իրաւարանութեն ՚ի պաշտօնեայն, և զկին յայնմանէ հերետիկոսք և նզովեալք, անվաւերապար արձակին, բայց եթէ ՚ի դիպուածի հարկաւորութեն, յորում և կնքեցին տայ նոցա զիրաւարանութեն։

ԳԼՈՒԽ Դ։

Երբեմն լոկ պաշտօնեայ՝ ՚ի պաշտելն զնորհուրդս հոգևոր ներանձն։

Ո՞ անազանել (1) պարտ է նախ՝ ըստ մէջ պաշտօնէի հանդիսութեն կամ ՚ի պաշտօնէ, և ըստ մէջ պաշտօնէի հարկաւորութեն։ Պաշտօնեայ հանդիսութեն կամ ՚ի պաշտօնէ՝ ասի, որ մանաւանդ նուիրմամբ ՚ի պաշտօն խորհրդոց է կարգեալ, զոյորինակ քահանայն ՚ի քահանայագործել կամ յարձակել։ Պաշտօնեայն հարկաւորութեն է, որ ոչինչ նուիրմամբ կարգեալ՝ պաշտէ զխորհուրդս ըստ հարկաւորութեն, զոյորինակ աշխարհականն՝ որ մկրտէ։

Ընդել է նախ։ (2) Պաշտօնեայն՝ հանդիսութեն կատարելով կամ մատակարարելով զխորհուրդս ՚ի մահուշտի մեղս՝ մեղանչէ մահուշտի։

Յուց։ (3) Որ ՚ի մահուշտի մեղս կատարէ կամ մատակարարէ հանդիսապէս և ՚ի պաշտօնէ զխորհուրդս, գործէ զծանր անյարդութեի ընդդէմ Աստի հեղինակին խորհրդոց, և ընդդէմ նմին սրբութեն՝ զոր յիւրմէ կողմանէ պղծէ. իսկարդ՝ այս անյարդութեի է ըստ սեռի իւրում մահուշտի մեղք. ապա։ Յուց. մեծ։ Պաշտօնեայն՝ որ մատնատորնուիրմամբ կարգի ՚ի պաշտօն խորհրդոց, և զանձն առաջի առնէ պաշտօնեայ նոյ, պարտաւորի նովին իսկ և զօրութէ վիճակին համաձայնիլ եթէ Աստ սահմանադրին խորհրդոյ՝ որում ապաստատ, ըստ այնմ Գաւ. ժէ. 2. * Ահ եղբարս, զի ես եր եմ։ և եթէ սրբութեն խորհրդոյն, զոր գործէ, ըստ այնմ Յայտնեայ ծէ. 11. * Անէնեցարս (ըստ Յատ Աբեցարս)։ որ բայլել բերէր զպատ Տեառն։

Ընդեպս։ Գիտացեալն խոստովանելով ՚ի մահուշտի մեղս զհատուած առաջի բանաւորին, առնէ ՚ի պաշտօնէ, և ըստ որում առ այս ներգործութեին նուիրեալ. նոյնպէս ամուսնացեալքն, որք ՚ի գործ ածեն զամուսնական ներգործութեի, առ որ ընկալան զիշխանութեի և զշնորհս խորհրդով. իսկարդ՝ ոչ նա, և ոչ սոքա մեղանչեն. ապա։

Պատասխանեմ զան. զիորը։ Ոչ նա և ոչ սոքա մեղանչեն, և ներգործութեիք նոցա են ներգործութեիք խորհրդոց, ուր. և ներգործութեիք նոցա ոչ են ներգործութեիք խորհրդոց, ըստ։ Որդ՝ ներակայութեի մեր է ՚ի վէ պաշտօնէի, որ կատարէ կամ մատակարարէ զխորհուրդս, և վէ այն ՚ի վէ ներգործութեան խորհրդոց, այս է՝ ՚ի վէ ներգործութեան, որ իւրէ կատարիչ խորհրդոյ, կամ ՚ի մերձ առաջնորդեցէ ՚ի կատարումն նոր, և կամ որ իւրէ կատարեալ խորհրդոյ մատակարարութեի։ Ուր զգուշութեի ՚ի միտ առ վէ բաղում դիպուածոց, զորս ստորև ունիք յառաջ բերել։ Այլ սակայն ոչ խոստովանութեիւն հաւատոյ առաջի բանաւորին, և ոչ ներգործութեիք ամուսնական են ներգործութեիք խորհրդոց, կամ ներգործութեիւնք կատարիչ խորհրդոց, և կամ մատակարարութեի նոցա։

Ընդել է երկրորդ։ (4) Քահանայն և առաքեալ ևս աշխարհականն գոյով ՚ի մահուշտի մեղս՝ ոչ մեղանչէ՝ զեթ ծանրագոյն՝ մկրտելով ՚ի դիպուածի հարկաւորութեի, այլ ոչ՝ պատարագելի զայլ խորհուրդս։ Ընդպէս դնեն առհասարակ եր սիրն Թովմայի ընդդէմ ոմանց սակաւուց։

Յուց, առաջին մասն։ Թէպէտ սրբութեին Աստի և խորհրդոց է կերպական պատճառ, զոր վէ պաշտօնեայն պարտի լինել եր, սակայն պարտաւորութիւնն ՚ի պաշտօնեայն ունելոյ զորրու-

(1) Ընդ՝ Ե. 64. գ. 6. մաս 3։ (2) Ընդ՝ Բոլ։ (3) Ընդ՝ Բոլ։ (4) Ընդ՝ մաս 3։

Ա ՚ի ՚ք. ՚ի ՚ի ՚ պ ՚ ՚ ՚

ութեան նկատմամբ անբասիր լինին ի մահու-
ջսի մեղաց։

Ընդհա մանաւանդ ընդրոտ, թէ եպիսկո-
պոսն օրհնելով զմեռոնն կամ զիւղն վերջին
օծմանն ի մահուջսի մեղս՝ հատանականաւոր
մեղանչէ մահուջսի մեղաւք. զի թէպետ ներ-
գործութիւն նր ոչ է կատարիչ կամ մատակա-
րար խորհրդոյ, սակայն է ըստ մտաց ինչ վերա-
բերեալ առ խորհուրդս, ըստ որում զնիւթ
կարգին և վերջին օծմանն կազմէ յիշեցուցիչ
կարգին ի ծայրագոյն աստիճանի։

Ոչայց չէ պարտ առել այսպէս զգուշութիւն
խուզմանն հերաց, զբերնոյ եկեղեցւոց, ոը
սպասուց, քահանայական զգեստուց, արբա-
նասիաց, կռատանաց, և զորոց ի կարգի.
զնդղի այս ներգործութիւնք, և ոչք սոցին նմանի՝
ոչ իւիք վերաբերին ի խորհուրդս. և ոչ ամե-
նայն իրաւամբք, այլ եկեղեցական իրաւամբք
միայն պատկանին եպիսկոպոսաց։

Պ Ր Ա Կ Ս Ի Ս։

Ընդեօ պաշտօնեայն՝ որ ունի զնդղեալ ի մահ ու-
հուջսի մեղաց, պարտաւորի խոստովանիլ յա-
ռաջ քան զնային ընծայել զնոքհարութիւն։

Ոչ է խնդիր ի մէջ խորհրդոյ հաղորդութեանն
եթէ ի կատարելն և եթէ յընդունելն միայն.
քանզի ստոյգ է, ոչ ասացուք ստորև ՀԱ՚ա-
քելոյն՝ ըստ առանձնութեանն եկեղեցւոյ, թէ պարտ
է յառաջ քան զայն խոստովանիլ։ Նա ևս՝
ոչ ոք ժխտէ, թէ է փրկաւէտ խրատ կանխել
զխոստովանութիւնն յառաջ քան զկատարել
կամ զմատակարարել զայլ խորհուրդս. մանզ
նուաճ ստուգագոյն եմք ի մէջ պահանջնալ
սրբութեան։ Ոչայց թէ իցէ արդեօք պատ-
ուիրան՝

Ընդելի է։ Պաշտօնեայն՝ որ ունի զնդղեալ
մտաց մահուջսի մեղաց, առ զերծանելոյ ի
մեղաց անյարգութեանն և անարժան գործադու-
ոչ պարտաւորի կանխել զխոստովանութիւն յա-
ռաջ քան զկատարել կամ զմատակարարել
զխորհուրդս. սակայն չէ բնական անկատար
զղջումն, այլ պահանջի կատարնալ զղջումն
գէթ խոհեմապէս համարելոյն։

Ոչուց. Նախ՝ ի ծիսարանէ Պօղոսի հինգե-
րորդի՝ մնագոց. ա. ուր բացատրէ, թէ չիք պար-
տաւորութիւն, այլ սոսկ վայելչութիւն խոստո-
վանելոյ. Վհահաւասն, ասէ, եղիք ուշիգի զնդղեալ
մտաց մահուջսի մեղաց, զոր Տէր ի ոլոյսն,
առ ծագիսարանէ խորհրդոց ոչ հոմարձակեցի
տալ, քայց եղիք խոնարհ զգեստք սրտիւ.
այլ եղիք ուշիգի զքաւմունէ խոստովանահաւոյ,
ե ձամանակն ե փղձն ներելոցե, վայելուչ ե
խոսպովանիլ։

Ոչուց. երկրորդ։ Կանխելոյ զխոստովանու-
թիւնն ի դիպուածի եզրակացութեան չիք ինչ
պատուիրան, ոչ զրական՝ և ոչ բնական։ Ոչ
զրական. քանզի ոչ ի նր գիրս, ոչ ի ժո-
ղովս, և ոչ ի նր ձարս գտանի։ Նա ոչ
բնական. զի թէպետ է յիրաւանց բնութեան,
զի նզքն սրբութիւն վարեսցին, սակայն սրբութիւն
լինի ոչ միայն խոստովանութիւն, այլ և կատա-
րեալ զղջմամբ։ Նա այն զի՝ եթէ էր պատ-
ուիրան իրաւանց բնութեան չար պաշտօնեին
կանխել զխոստովանութիւն յառաջ քան զնստա-
կարարութիւն խորհրդոյ, զնետ գայր նախ՝ զի
այլ խորհրդոց չէր հնար սահմանիլ առանց
խոստովանութեան, որ է անտեղի. զնետ գայր
երկրորդ՝ թէ ևս և ի սոփսել հարկին՝ ոը
չկայր բաղմութիւն խոստովանահարց՝ պաշտօ-
նեայն գոլով ի մահուջսի մեղս՝ ոչ էր կա-
րօղ մատակարարել զխորհուրդս, որ է դար-
ձեալ անտեղի։

Ընստատի։ Ոչ կամեցաւ Ընծ զխորհուրդս
հին օրինաց դնել ի մտանգի անարժան գործա-
ծութեանց, այլ կամեցաւ յայնժամ ոմն այժմ
զնբս սրբութիւն վարել, ոմն յայտ է ի նախնի-
թեաց պրակէգ. իսկարդ՝ առ խորշելոյ յայսմ
անարժան գործադութեան, և առ ունելոյ զպա-
հանջնալ սրբութիւնն՝ քահանայք հին օրի-
նաց ոչ պարտաւանդէին կանխել զխոստովա-
նութիւն, որ ոչ էր յայնժամ, այլ միայն
զկատարնալ զղջումն՝ զհամարեալն այնպիսի
ապա և ոչ այժմ։ Ոչյս ձեռնարկութեան մեծա-
պէս յաղթահարէ զհակառակորդս։

Ընդհակս։ Որ ունի զնդղեալ մտաց մահուջսի
մեղաց ոչ կանխնալ զխոստովանութիւն մատա-
կարարէ զխորհուրդս, զնետ զանձն ի վտանգի
անյարգութեան ի գործ ածելոյ զխորհուրդս.
իսկարդ՝ չէ օրինաւոր այս առանց հարկաւո-
րութեան. ապա։ Ոչուց. առաջարկ։ Ընթա-
դրեալ զդժուարութիւն, և զուրբութիւն լինե-
լութեի կատարնալ զղջման, չէ կարօղ լինել
ստոյգ, թէ է ճշմարտիւ կատարելագոյն զղջա-
ցեալ. ապա։

Պիտի ուր. զմեծ։ Վասնզի ոչ կամեցաւ Ն, ոյք առացաք, խորհրդոց հին օրինաց դնիլ ի վտանգի անարժան գործածութեան, և սակայն յայնժամ ոչ էր խոստովանութիւն, որ բառնայր զմանկն, այլ միայն կատարեալ զղջումն։ Եւ զըղջմանէ զան. զառաջարկ։ Չէ կարօղ լինել սոցա, թէ է ճշմարտիւ կատարելապէս զղջացեալ՝ ստուգութիւն՝ որ ի բաց տանի զամ երկիւղ գներհականէն, ըստ. և ոչ այսպիսի ստուգութիւն լինէր խոստովանութիւն. ստուգութիւն՝ որով խոհեմութիւն համարէր զանձն լինել կատարելապէս զղջացեալ, և որ յայն սակս զերծ կացցեացներ զնա ի վտանգէ անարժան կերպական գործածութեան, ուր։ Վասնզի եթէ քահանայք հին օրինաց կարօղ էին առանց խոստովանութեան լինել սոցա, թէ են ի շնորհս, ստուգութիւն՝ որ ի բաց տանէր զվտանգ և զվնաս անարժան կերպական գործածութեան, էր վն և ոչ քահանայք նոր օրինացս, յորում առատագոյն են շնորհք։ Այլ արդ՝ եթէ հանդիպեսցի, զի ըստ այսմ խոհեմութիւն հանդերձ չիցէ կարօղ, եզրակացուխս չէ զնմանէ։ Եւ քանզի չէ այնպէս դիւրին ճշմարիտ կատարեալ զղջումն, յայն սակս խոստովանութիւնք, թէ ապահովագոյն է, և ի գործածութիւն խրատուլի՝ կանխել հասարակօրէն զխոստովանութիւն։

Ըստ երկրորդ մասին եղրակացութեանն՝ յայտ է, թէ նախ առաջին պահանջի կատարեալ զղջումն. վասն քաջայայտ է, թէ անկատար զղջումն առանց խորհրդոյ ոչ է բաւական յարդարացուցումն։ Սակայն ոչ պահանջի կատարեալ զղջումն յիրում, այլ բաւական է խոհեմութիւն համարեալն։

Յուց։ Ա խնամ շնորհաց յիրում ոչ պահանջի հարկաւ առ զերծ լինելոյ ի մեղաց անարժան գործածութեան խորհրդոց, այլ բաւական է՝ զի խոհեմութիւն համարեսցի այնպիսի, ապա նոյնպէս և կատարեալ զղջումն։ Յուց. առաջարկ։ Եթէ՝ որ զինի խոստովանութեանն խոհեմութիւն համարի զանձն արդարացեալ, եթէ գուցէ ոչ իցէ, կամ ի չարութենէ խոստովանահօրն՝ որ կնդրէ զարձակումն, և կամ այլոյս, և յայնմ վճռակի մնասկ-պարսէ զնորհուրդս, յոչ ունիցէ համարի պարտապան անզանազատութեան կամ անարժան գործածութեան խորհրդոց, ապա։ Երկրորդ՝ զի այլազգ՝ որովհետև ոչ ոք կարօղ է լինել սոցա՝ թէ է ի շնորհս, լինէր բեռն անտանելի, և պատճառ անբաւ խճճմտութեանց։

Եթէ ասիցես, թէ Ն ոչ խնդրէ զարգացումն սոցա համարեալս, զանազանեմ, Ն ոչ խնդրէ զարգացումն սոցա համարեալս, այլ զի ոք դրականապէս արժանի պաշտեսցէ, ընդու. այլ զի առանց նորոգ մեղաց պաշտեսցէ, ուր։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ք Ա Ր Ա Ն Ք

Երբէ՞ս արժանի է խնդրել և ընդունել զնորհուրդս ի չար պաշտօնէն։

Ի չար պաշտօնէից ոմանք են յեկեղեցւոյ ներսիւ, և ոմանք ոչ ներսիւ կամ խորշելի։ Ի ժամանակէ անտի Ժողովոյն Կոստանդնեայ կնդակաւ Ալբերնոսի հինգերորդի, Ն խորշէին ի գայլեփղելիէ, նոքա միայն են խորշելի, որք յանձանէ են նզովեալ և ծառեացեալ, կամ որք այնպէս են նշաւակեալ հարկաւորք կղերիկոսաց, մինչև ոչ իւիք թանգագուշանք կարօղ իցեն անբասիր լինել։

Եւ ևս գիտել արժան է, զի կրկին է նշաւակութիւն, այս է՝ գործոյ, և իրաւանց։ Գործոյ՝ յորժամ գործն կամ բանադրանքն է այնպէս յայտնի, մինչև ոչինչ թանգագուշանք ծածկել, և ոչ նպաստաւք լինէ իրաւանց անբասիր առնել, զորօրինակ բացատրէ կնդակն Ալբերնոսի հինգերորդի։ Նշաւակութիւն իրաւանց՝ յորժամ որ վճռաւ գտաւորին ծանուցանի, թէ զայն յանցանս գործեաց, կամ անկաւ ի այնպիսի բանադրանք։ Ի Վաղդևս, ոյք նշանակին Յովհննէս, Տուրնեղի, և այլք, միայն նշաւակութիւն գործոյ, զորօրինակ հարաւն կղերիկոսի, չէ բաւական լինել ումեք խորշելի, այլ պահանջի նշաւակութիւն իրաւանց։ Եւ կարի քաջ. քանզի գոլով իբր ի բազում գժուարին որոշել, թէ արդեօք զգործս հնար իցէ կամ չիցէ հնար թանգագուշանք լինչ ծածկել, կի՞ նպաստիւք լինչ օրինաց անբասիր առնել, ի այսմ ազդոյացոյս ի մտաց ժողովոյ նպաստ մատուցանի խճճմտութեանց և անձկութեանց երկիւղածաց։ Օգնական ծանուցեալ՝

Ասելի է նախ։ Ի ստիպել վտանգի մնասու՝ արժան է խնդրել և ընդունել գէթ վնասուորդս ինչ՝ ի չար պաշտօնէէ յոչ ներելոյ, եթէ չգուցէ ներնալն։

Ի

՝ի վերայ սկզբունքի այսպէս սահմանի յիշ. քաւութ. 24. ի. 1. գլ. Ելից ԻԴ. 40։ ՝ի մի ապաշխարութիւնէ նոյնպէս սահմանեաց Ժողովն Տրիտ. գում. 14. գլ. 7. ուր ասէ. Օչ ոչ այսու[1] պատճառաւ խոչընդ ոչ՝ ՝ի նմին եկեղեցւոջ Աշ հեշտ պահեցու, ել ոչնչ վերապահումի նոյն ՝ի վտանգի տհաս. այլ ո՞վ ել ամ չտհասոյ զսո ո՞ նոյն խոստովանութիւնս չինչ ո՞ նոյն հեղոց ո՞ ՝ի բռնադրանաց կարող են արդելել։

Պատճառ սյդ է. զի թէպէտ չարիսհասն կարող է միայն կատարեալ զղջմամբ ել ուղղիւ խորհրդոյ առանց նորին խորհրդոյ փրկիլ. սակայն կարի դիւրագոյն, ապահովագոյն, և աղդողագոյնս ել խորհրդոյ հասանի փրկութիւն. և յայն սակս գթած մայրն եկեղեցի խնամ տարեալ փրկութիւն որդւոց իւրոց՝ ոչ կամի յայնպիսի մեծի վտանգի, որ ՝ի մի յաւիտեանական փրկութիւն, զնա մի յանդգնաբար անարգելոց յայսպիսի նպաստից զրկել։ Նմանիւ ՝ի մի, զի որովհետև ՝ի վտանգի մնալու ստիպէ ածային պատուիրանն սկզբունքն և ապաշխարութիւն, չէ հնար տարագրել զայն եկեղեցական պատուիրանաւ, որով արգելեալ լինի հաղորդակցութիւնն ել նզովելոց։ Զրդ՝ յորժամ ասի, թէ զնզովեալն զրկէ եկեղեցին յիւրաւարանութիւնէ, զայն խմանալ պարտ է արտաքոյ վտանգի մնալու, ոչ յայտ է ՝ի նախայիշ։ Տրիտ. ժողովոյն։

Այս սոցին պատճառաց երևի, թէ ՝ի դիպաճածի, յորում հոգեվարքին ոչ ժամանի հաղորդութիւն և ոչ զարձակումն հնար իցէ տալ, արժան է ևս խնդրել և ընդունել զվերջին օծումն ՝ի պաշտօնէէ ոչ ներելոյ. քանզի մարթ է լինել, թէ այն հոգեվար իցէ անկատարապէս միայն զղջացեալ, և վերջին օծմանէն, ոչ և արձակմանէն, լինիցի կատարելապէս զղջացեալ։

Այս խորհրդոյ հաղորդութիւն բազումք ևս համարեն, թէ արժան է այն ՝ի վտանգի մնալու մի տուեալ երկրորդ պատճառին, այս է՝ զի ածային պատուիրանն ընդունելոյ զհաղորդութիւն, որ պարտաւորէ յայնժամ, գերազանցեալ քան զմարդկային պատուիրանն։

Ասելի է երկրորդ։ (1) Ըստաբոյ վտանգի մնալու կարող ենք յօրինաւոր և ՝ի բանաւոր պատճառէ խնդրել և ընդունել զխորհուրդս յիշեալ և իցէ չար պաշտօնէէ ներելոյ, եթէ իցէ ժողովրդապետ և եթէ ոչ, եթէ իցէ պատրաստական և եթէ ոչ, բայց միայն չգուցէ բարին, որ կարօղ իցէ և կամեսցի մատակարարել։

Այսպէս դնեն առ հասարակ ել սկզբն Ծովմայի՝ ՝ի նախայիշ տեղ. ուր ասէ. Ծրելոյ պաշտօնէական չկենդանոյ ներել, նա՝ որ ընդ առնի ՝ի նմանէ զնորոգութ՝ ոչ հաղորդէ հեղոյ նէ, այլ հաղորդէ ընդ կենդանոյ, որ զնա ներել պաշտօնեայ առաքել առնի։

Պատճառն է, զի յորժամ խնդրելիք զնորոգութիւն օրինաւոր և բանաւոր պատճառաւ ՝ի չար պաշտօնէէ՝ առ ՝ի չգոյէ բարւոյն, վասն որում իրաւամբ մերով խնդրելով զբարի ինչ և զօգտակար մեզ ՝ի նմանէ՝ որ կարօղ է բանակեպս զայն մատակարարել. իսկ եթէ չարաչար մատակարարէ, նմա համարի, և ոչ պատասխանդիպիք վն չարութեն նոյն զանց առնել զնորոգելն օգտիւ մերով. զորօրինակ ՝ի լինել օրինաւոր պատճառի՝ կարօղ եմք խնդրել զնոյն ՝ի վաշտաւուէ, զերդումն յերդուողէ ՝ի սուտ չածս, և զօրս սոցին նման, ոչ այլուր ցուցաք։ Այս։

Այսուամբ, յօրինաւոր պատճառէ, և եթէ չէ՞ այլ բաւէ պաշտօնեայ. վասն զի պատուիրանէ սիրոյ և կրօնի պատասխանդիմք՝ ուր դիւրաւ կարօղ եմք՝ խափանել զմեղս ընկերին և զանյարգութիւն խորհրդոց։

Եթէ խնդրեսցես, որ է օրինաւոր պատճառ, կամ երևելի օգուտ։

Պէտք, թէ չէ հնար զատոյգ և զընդհանուր կանոն սահմանել։ Այլ ես Հասարակաց կարծեաց մարթ է ասել, թէ բաց ՝ի դիպուածոց նախընթաց եղրակացուէն, և ՝ի նոցունէ, զորս երկբայականս կամ հաւանականս միայն առաջի եդաք, յօրինաւոր պատճառս հնար է դասել զպատուիրանն տեսանելոյ զպատարագ, հաղորդելոյ ՝ի զատկին, խոստովանելոյ միանգամ ՝ի տարւոջն, առիթ շահելոյ դյօրելեան ներողութեի, կամ զներողութիս ՝ի տեղիս՝ յորս սակաւ անգամ լինին. և և եթէ չկենդանի կարօղ առնից ծանր դժուարութեն խոստովանիլ այլում առաջնակայ եղելոյ՝ թէպէտ և բարւոյ։

Ասելի է երրորդ։ Հայեցեալ յիրաւունս ժողովոյն Կոստանդնայ ՝ի կոնդակն Անտիոքոսի հինգերորդի, հաւանականագոյնս ոչ մեղա-

(1) Ըստ՝ ի. 64. պ. 6. սա 2։

զանձնէ՝ կէթ ծանրապէս, որ յինչ և իցէ դիպուածս՝ ևս և առանց պատճառի՝ խնդրէ և ընդունի զնորհուրդս ի նզովելոյ ներելոյ, և թէ խոհեմութիւք դատեացէ լինել նմա վերստին հաշտեալ ընդ Աւր։

Աղքն ըստ ասացեալ իրաւանցն արժան է ամ հաւատացելոց հաղորդակցել ընդ նզովելոց ներելոց՝ ոչ և ընդ այլոց մեղաւորաց. խակարդ՝ կարող եմք յինչ և իցէ դիպուածս, ևս և առանց սահմանոց պատճառի, խնդրել և ընդունել զնորհուրդս ի մեղաւորէ վերստին հաշտելոյ. ապա։

Ասացաք, թէ ոչ մեղանչէ գնդի հաւատացեալ. մինչև երևի անհամաձայնութիւն ինչ և անվայելչութիւն ներելոյն՝ խնդրել զնորհուրդս ի նզովելոյ, յորժամ առաջի կայ ոչ նզովեալն, որ միւրելոյ օգտիւ կարող է մատակարարել։

Իսկ եթէ այն նզովեալ ոչ խնդրեալ՝ ինքնին մուծանէր զանձն ի մատակարարութիւն խորհրդոց, ծանրագոյն մեղանչէր. մինչ կոնդակն յօշինէ իմիք թեթևացուն զնզովեալս, և ոչ յօգուտ նմ տուաւ, այլ միայն յօգուտ հաւատացելոց։

ՊՐԲԿ. Ի։

Ի վերայ ընտրութեանն պաշտօնէին։

Ստանալոր նախ առաջին ընդ հիւրեպիսկոպոսաց, և ապա ընդ ոմանց ուղղափառ վարդապետաց՝ ունիմք դիմամարտիլ։

ՅՕԳՈՒԻԱԾ. Ա։

Հարկաւոր ուղղութիւն ընտրութեանն հաւատոյ ի վերայ պետութեանն պաշտօնէին՝ ընդ դէմ հերետիկոսաց։

Հերետիկոսք զօրինէ դիտաւորութեամբ խրնդրեն ի պաշտօնեայն առնելոյ զոր առնէ նկերն. այլ գնեն՝ եթէ ծածկաբար առաջի եղեալ խեղկատակութեամբ և ծաղրածուիւ առնել արատաւոր, զորօրինակ դերասանք ի թատրոնի զայլոց անձինս և զգործս առաջի առնեն և կերպարանեն, և եթէ յարբեցողէ կամ ի քնոյ ի գործ ածեալ, է ճշմարիտ խորհուրդ։ Ընդդէմ որոց՝

Ասելի է։ (1) Ընդ կատարումն խորհրդոյ պահանջի ի պաշտօնեային դիտաւորութեամբ առնելոյ՝ զոր առնէ եկեղեցին. մինչև խորհրդոց պատաբաստ խեղկատակութեամբ և ծաղրածուիւ, կամ ի պաշտօնէէ՝ որ անընդունակ բանի՝ մատակարարել, լինել ոչինչ։

Յայց. նախ՝ ի որ գրոց։ Ընաբ. ա. Կորնթ. դ. 1. * Այսպէս համարեցին զնեք մարդիկ, իբրեւ զպաշտօնեայս Քրիստոսի և հաղարեպես խորհրդոցն Աստուծոյ։ Իսկարդ՝ ոչ ոք ասէ պաշտօնեայ և հաւատարիմ արքայի՝ որ ոչ զգաստութիւն և առաքինութիւն բանի, այլ խեղկատակութիւն և զբօսին դերասանից, կամ ի քուն և կամ արբեալ՝ զհրամանս և զպաշտօնս արքային տընտեսէ. ապա։

Գարձեալ Պօղ ոչ միայն զնորհուրդս սահմանեաց, այլ և զնշխանութիւն նմ եւ առաքելոց՝ ըստ այնմ Յովհ. ի. 23. * Որոնք ոմիք ներողացուք զնոսա՝ ներեալ լինին նոցա. որոց ոմանց կալցուք՝ կալեալ լինին։ Իսկարդ՝ իշխանութիւնն առնելոյ կամ ոչ առնելոյ՝ է միայն ի նմ իրացն, զորս խորհրդածութիւն և առաքինութիւն առնեն, ապա։

Յայց. երկրորդ՝ ի ժողովոց։ Ժողովն Կոստանդեայ գումարեալ. վերջ. ի սահմանադրութիւն Յարտինոսի հինգերորդի՝ գրէ, զի կանոնացն զհերետիկոսութիւն Ակդնփիոս Կարգին. Երբեմն հարապոյ, ըստ չոհանայ պարտաւորապէս նշանով և կերպիւ և գիտութիւն առնելոյ՝ զոր առնէ եկեղեցին, խոհեմ կոչեր, խոհեմ ասիցէ, խոհեմ ինքն, և խոհեմ պոյ զայլ խորհուրդս։ Որ ընդհանրէ զհարկաւորութեանն դիտաւորութիւն։

Ժողովն Փլորը. ի կոնդակին Լեւգինէոսի բացատրէ, թէ ամ խորհուրդքն երկոքին պարտին, այսինքն երօք կերպ նշանով, բանիւ կերպ կերպիւ, և անոյսմբ պաշտօնեին՝ որ կատարէ զնորհուրդն գիտաւորութիւն առնելոյ՝ զոր առնէ եկեղեցին։

Ժողովն Տրիտ. գումար. 7. կան. 11. այսպէս ասէ. Կրնայ ասասցէ, թէ ի պաշտօնեայն, յորժամ զնորհուրդս կատարեն և տարածաբանեն, ոչ պահանջէ գիտաւորութիւն գնել առնել զոր առնէ եկեղեցին, եղծի նպատակ։

Յայց. երրորդ՝ (2) ՈՀաբանական պատճառք։ Նախ՝ յորժամ ինչ ինչ ըստ ինքեան է անտարբեր, և կարէ կարգիլ առ բաղում, եթէ պատ իցէ ի գործ դնել, պատ է՝ զնայլով կերպ կարդեացի առ մին. իսկարդ՝ որք դոր-

(1) Ընդ՝ ե. 64. պ. 8. ընդ։ (2) Ընդ։

գործեն ի խորհուրդս՝ են ը ինքեան անտարբեր, և կարօղ են կարգիլ առ բաղումս, զորս օրինակ լուծացուն ջրոյ ի մկրտութեն կարօղ է լինել ծաղու կամ զգաստութիւ, կարօղ է ի գործ ածիլ իրրև զենական ինչ և աշխարհական, այս է՝ իրրև լուծացօղ կամ ողջացուցիչ մարմնոյ միայն, և կամ իրրև զօր ինչ և ջնջէս կրօնի. և չէ հնար ասել, թէ բացորոշի ի լինել նը և ծէս կրօնի բանիւդ՝ ձկոխ չէ, են. վտզի և սը են անտարբեր ի նշանակել զենական լուծացուն մարմնոյ, կամ զօր լուծացուն հոգւոյ. ապա գիտ գայ, թէ իրր և բանը պարտին բացորոշիլ դիտաւորութ պաշտօնէին, քանզի չէը այլ ինչ նշանակել։

Յրիորդ՝ (1) պաշտօնեայք խորհրդոց են գործիք Աի ոչ անկենդան, այլ կենդանի և բանաւոր. իսկարդ՝ այսպիսի գործիք ոչ միայն շարժին, այլ և շարժեն զանձինս ի խորհրդածութիւ և ի դիտաւորութիւ. ապա։

Յրիորդ՝ տուչութիւ և մատակարարութիւ խորհրդոց են բարոյական ներգործութիւնք. ապա մարդկօրէն, այս է՝ ի խորհրդոյ և ի դիտաւորութիւ առնել պարտ է զայնոսիկ. քանզի առ ինչ Ան սահմաներ զմարդիկ պաշտօնեայս խորհրդոյ, բայց եթէ զի մարդկօրէն և ոչ անասնօրէն վարեսցին։

Չորդ՝ չորրորդ՝ յանտեղութեանց։ Յեթէ ճշմարիտ էր կարծիքն հերետիկոսաց, գիտ գայր նախ՝ թէ մկրն՝ որ լուանայ ի տան զմանուկն յաղտեղութենէ կուսմբ Յրիորդուէ զի բարի լինի նմա, մկրտէր գիտ։ Յրիորդ՝ թէ յիմարն հնդեալ ի պատուհանէ ի վերայ երթեղայցելոյ՝ որ ը այն անցանէր՝ անօթով զջուր, ասացեալ ը կատակս զնէ մկրտութեն, մկրտէր գիտ։ Յրիորդ՝ թէ քահանայն ընթերցօղ սեղանոյ առ կրօնաւորս՝ որ ընթերնայոր զնէ. գլուխն Աատեէ, զմ հայս եդեալ ի սեղանի և զմ բաժակս գինւոյ՝ քահանայագործէր։ Յդ՝ այս ամ են քաղցեալ անտեղութիւք. ապա։

Յայս ձեռնարկութիւք ը մեծի մասին վերսաին կրկնին ի յայորդ յօդուածդ, և այլք ևս առաջի դնին։

Յառաջիկայս յեկեղեցական պատմութենէ։ Ցայս՝ սէն Յբահանս կարի մանուկ՝ ի խաղալն ը այլոց մանկանց առ ամն ծովս՝ մկրտեաց զնս. և զայս մկրտութի հաստատ համարեցան սէն Յղեքսանդր եպիսկոպոսն Յղեքսանդրիոյ, ոմ պատմէն Սոզոմենոս գիրք 2. գլ. 17 Ա. կեփորոս գիրք 8. գլ. 15. Ռուփինոս գիրք 1. պատմ. գլ. 14։ Յրիրորդ՝ մանուկն Յրիսցեցի ը նմին օրինակի յայլոց մանկանց ի խաղալն առ ամն ծովս եղև մկրտեալ, և զայն մկրտութի հաստատեաց եպիսկոպոսն Կոստանդիանուպօլսոյ առ նմին Ալեքսանդրոս գիրք 3. գլ. վերջ։ Յրրորդ՝ սէն Վենեսիոս իրր յամին 286. ը կատակս յանդիման առնելով դերասանօքն ի թէատրոնի զխորհուրդս կրօնին մերոյ, նոյնհետայն դարձեալ, մկրտեցաւ յայլմէ դերասանէ, և այն մկրտութի ոչ եղև կրկնեալ, նմին իրի և համարեալ վաւեր։

Յուշադրութիւն պիտ նախ՝ թէ այս գործ է մեծապէս կեղակարծ յենիադրութէ, ոմ ցուցաք յատաջին գրութէ մերում։ Յյլ եգեալ զճշմարտութի գործոյդ՝

Պիտ երկրորդ։ Սէն Յբահանս դիտեաց առնել՝ զոր տեսեալ էր առնել եպիսկոպոսին, թէպէտ և զն վերաբերէր առ զօրսանս իրր առ արտաքին վախճան։ Յդ՝ ը այսմ տուչէ խորհուրդն է վաւեր՝ ոչինչ լինդհատ քան զխորհուրդն, զոր պաշտօնեայն առ ամենայնարարէ շահու աղագաւ. քանզի զորօրինակ դիտաւորութի շահու է արտաքին գոյացութէ գործոյն, և զայն ոչ եղծանէ, նոյնպէս և դիտաւորութէն պարապելոյ ի զօրսանս։

Յերկրորդին պիտ, թէ նոյնպէս մանկունքն մկրտելով զմանուկն Յրրայեցի՝ դիտէին առնել, զոր տեսեալ էին առնել յեկեղեցւոջ, թէպէտ և զայն վերաբերէին առ զօրսանս իրր յարտաքին վախճան։

Յերրորդին պիտ հաւանականագոյնս, են թադրեալ զճշմարտութի գործոյն, որ բաղմաց երևի առասպելական, թէ սէն Վենեսիոս մկրտեցաւ ի քրիստոնեայ քահանայէ, ոչ ի թէատրոնի, այլ արտաքոյ փոքր մի զինի դարձի իւրոյ, և վաղվաղակի յանփուսակեալ ի զինուորաց առ կայսրն Վալողտիանոս, որ էր առաչնկայ, ի դաւանելն զհաւատս մեր առաչն նոյն հաստատութէ՝ դատապարտեցաւ ի մահ գլխատութեան։ Վսին իրի Ա կայսրանութէին հռովմէական՝ որ զանկարծակի դարձն նոյն Վենեսիոսի, զմկրտութէն, և զմարտիրոսութին պատմէ, լաւ ժամանակէն և զպաշտօնէ մկրտութեանն։

ՅՕՎ-

(1) Յնդ՝ առ Ա։

ՅՕԴՎԱԾ Ը։

ՕՐԻՆԱ ՓՇՏԱՈՒՐՈՒԹԻՆ պահանջն և քաւական է Ի պաշտօնէայն առ Լուսաւորչեն խորհրդոյ։

Գպատուհասել ընդդէմ հերետիկոսաց, թէ ինդրի Ի պաշտօնեայն դիտաւորութիւն առնել՝ զոր առնէ եկեղեցին. կայ մեայ ծանր հակառակութեի ծագեալ իրր յերկու հարիւր ամաց հետէ Ի մէջ ուղղափառաց, թէ զինչ ինչ իմանալ պարտ է Ի բառս յայսոսիկ՝ զոր առնէ եկեղեցին։

Ոմանք դնեն, թէ կատարեալ խորհուրդք, միայն թէ պաշտօնեայն դիտեսցէ առնել և արասցէ արտաքուստ զգաստութեի զարտաքին ձեսս, թէպէտ և Ի սրտի ոչ դիտեսցէ առնել՝ զոր առնէ եկեղեցին, այլ կեղծել միայն, կերպարանել, կամ ծաղր առնել, և կամ Ի գործ ածել սոսկապէս զներգործութեի նիւթապէս։ Իւ այս դիտաւորութեի կոչի պարտ, ոչ զի չէ ներքին, քանզի ՚ամ դիտաւորութեի է ներգործութեի կամաց. այլ վասն առարկայ նորէ է բոլորովին արտաքին և նուաստ ստուգիւ ֆիլոսոփայիս յայտնի. քանզի յանհնարինն է, զի մարդն զգաստ ինքնայօժար արասցէ՝ զոր ոչ կամի առնել։

Այլ երևելի պաշտպանք այսր կարծեացն՝ Կոնդէնսիի, Սերրի, Հովինին, և այլք, զամփոփումն ինչ գնեն յայնմ. քանզի ոչ կամին, թէ այս արտաքին դիտաւորութեի բաւական իցէ յամ դիպուածս, այլ յայնժամ միայն, յորժամ պաշտօնեայն ինդրեալ մատակարարէ զխորհուրդն Ի սէ տեղւոջ, և յայլ պարագայս՝ զոր սովոր է Ի գործ դնել, և ըստ այսմ յանդիման կացուցանէ զանձն պաշտօնեայ եկեղեցւոյ. վասն որոյ ասեն, թէ պարագայիւքս այսոքիւք արտաքին ծէսն՝ որ բաւ ինքեան անտարբեր՝ բացորոշի Ի լինել ծէս խորհրդոց։

Այլք ասեն, թէ առ ամբողջութեի խորհրդոյ պահանջի, զի պաշտօնեայն դիտեսցէ զարտաքին ծէսն, գէթ ըստ որում յաճախ Ի գործ ածի յեկեղեցւոջ, կամ իրրև զայն և զկրօնի յեկեղեցւոջ Ա՝ որն և իցէ այն. և այս դիտաւորութեի կոչի ներքին, վասն զի առարկայ նորա՝ այս է՝ բան իրին ըստ որում սէ յեկեղեցւոջ, որ կարող է գալ և գնալ յարտաքին ծիսոյ, ոչ է արտաքին, այլ մտօք ևեթ ըմբռնի, և նուաւ դիտաւորութին ոչ յայտնի ստուգիւ ճիշդիգապէս։ Ընդ որոյ՝

Ասելի է նախ։ Եթէ ճշմարտութեի և յամբողջութեի խորհրդոյ ոչ է բաւական Ի պաշտօնեայն դիտաւորութեի արտաքին, այլ պահանջի ներքինն. կամ առ առաւել բացայայտ խօսելոյ՝ ոչ է բաւական, զի պաշտօնեայն զարտաքինն ներգործութեին զգաստութեի դիցէ, եթէ Ի սրտի ունիցի զդիտաւորութեի ոչ առնելոյ զայն գէթ իրրև զայլ ինչ և զկրօնի յեկեղեցւոջ Ա՝ որն և իցէ այն, այլ կեղծելոյ միայն, կերպարանելոյ, կամ ծաղր առնելոյ, և կամ դնելոյ զայն սոսկ նիւթապէս իրրև զընական և զաշխարհական ինչ, թէպէտ և Ի պարագայս՝ զորս սովոր է Ի գործ ածել։ Ի գէթ հասարակագոյն և հասանականագոյն կարծիք։

Ընդ. Նախ՝ Ի սէ գրոց։ Ըստ սէ գրոց, զորս յիշատակեցաք Ի նախընթաց յօդուածս, պաշտօնեայք խորհրդոց են հաղարապետք խորհրդոցն Քրի և եկեղեցւոյ, և զայնոսիկ կատարելոյ կամ ոչ կատարելոյ ունին զիշխանութեի. ապա պարտին յանուն Քրի և եկեղեցւոյ պաշտել զնա, մկրտել, քահանայագործել, զգաստոլական ներգործութեիւն Ի գործ ածել, ևն։ Այլ զհարդ որ զարտաքին ներգործութեի զգաստութեի և Ի պարագայս գործելով սակ Ի ներքուստ, ոչ կամիմ առնել՝ զոր Քրի սահմանեաց և եկեղեցին առնէ, ոչ կամիմ մկրտել, քահանայագործել, արձակել, ևն. մարթի է խմանալ, թէ առնէ յանուն Քրի և եկեղեցւոյ, խնդապէս մկրտէ, քահանայագործէ, արձակէ։ Այս առաւել զի արտաքին գործն զգաստութեի արարեալ և Ի պարագայս՝ է անտարբեր, ոչ լիով ասացուք ասոքս, թէ յանուն Քրի՝ եթէ յայլոյ գործի, թէ իցէ սէ՝ եթէ աշխարհային, թէ իցէ արձակումն յարտաքին առնի միայն՝ թէ նաև Ի ներքին առնի։

Ընդ. երկրորդ՝ Ի ժողովոյ։ Որ կատարումն խորհրդոց ըստ ժողովոյ վիրի. և Տրիտ. Ի նախընթեր. յօդ. յիշատակելոց, հարկաւոր է Ի պաշտօնեայն դիտաւորութեի առնելոյ՝ զոր առնէ եկեղեցին. խնդարդ՝ որ ունի միայն զարտաքին դիտաւորութեի, ոչ դիտէ առնել՝ զոր առնէ եկեղեցին, այլ կեղծել միայն և կերպարանել, և բոլոր տարբերութիւնն ընդ մէջ սորա և դերասանի է, զի դերասանն է

յայնմ ծաղրածու, իսկ սա գաղտնի ծաղրա-
ծու. ապա։

Պէտք կանդնեսցին, թէ այսու ձեռնարկու-
թեամբ, եթէ զօրէր, ցուցանի, թէ առ կա-
տարելութեի խորհրդոյ պաշտօնեայն պարտ էր
դիտել եւ առնել զնոր իրս կամ զխորհուրդս
բացարձակապէս ըստ ինքեան և լաւ օրում ար-
տադրիչ ընդհաց. քանզի զայս առնէ եկե-
ղեցին. այլ սակայն զայս ոչ ընդունիմք։

Ասէ է ընդդէմ։ Ոչ ի թեպետ ոչ ընդու-
նիմք, թէ հարկաւոր է բացայայտ դիտառա-
րութիւն առնելոյ զնոր բացարձակապէս ըստ
ինքեան սնեա, և յանուն ճշմարիտ խորհրդոյ՝
որ յառաջ ածէ զընորս. բայց ընդունիմք և
պատշաճութիք, թէ առ այս պահանջի դիտա-
ւորութիւն լռելեայն, ըստ որում որ բացայայտ
դիտէ զնէաս իբրև յինքեանց սնեա, լռելեայն
դիտէ զճշմարիտ խորհուրդս՝ որ յառաջ ածէ
զընորս, վասն եկրդս այս փակի յառաջնումն։
Ասէ որ դիտէ զարտաքին ծէսս նիւթապէս
միայն իբրև զընական և զաշխարհային իրս, ոչ
դիտէ ևս և լռելեայն զայն իբրև զնէս, վասն
երկրորդս այս ոչ փակի յառաջնումն, իբրզի
արտաքին ծէսք նիւթապէս ի գործ ածեալ՝
են անտարբերք ի լինել աբ կամ աշխարհային։

Հետ. երրորդ՝ ի դատապարտութեէ այսր
նախադասութեն Ա՚ղեքսանդրէ ուսիերորդէ։
Ասէ է ինդրունին պոռնել ի պաշտօնէ,
որ զմի արարին ծէսս ի զլիւրդ ինդրունեան
պահէ, եսկ ի նէրսոսդ ի սրպէս եկեսմ ինդին
բացորոշէ, ոչ դէրեմ առնել զընր առնէ եկե-
ցին։ Ոչ իբր ի դատապարտել նախադասութիս։
Ասէ՝ յայմ նախադասէ յայտնացի փակի կար-
ծիքն, որսմ ընդդէմ դնեմք, և զայն հերքէ ծայրա-
գոյն քահանայապետն հաստատէ եկեղեցոյն։

Պնդեն, թէ այս նախադասութեի, քանզի է
անորոշ և ընդհանուր, և փակի զդիպուածն,
որով զբ ընտակս և արտաքին ծաղրածու-
թեամբ մատակարարէ զմկրտութեի, է սուտ,
Նմին իրի և դատապարտել ըստ մտացն Ա՚ու-
տերբ, զորոյ զվարդապետութիւնն ունիմք ի
Ա՚ղեքսիայ Նորոգչէն, և կամ առէին Նորոգել։
Ա՚յսպէս ասեն Հռովմայեցիք, Ալբրի, և այլք։

Ասէ է ընդդէմ։ Ա՚յսոր սուտ է, թէ այս
նախադասութեի է այնպէս անորոշ և ընդհանուր,
մինչև փակել և զդիպուածն մկրտութեն ար-
տաքին ծաղրածութիք մատակարարել. քան-
զի քաչայայտ է՝ թէ խօսի նա զայնմանէ ևեթ,
որոյ զգաստութիք զարտաքին ծէսս կատարելոյ՝
՚ի ներքուստ ինքնին բացորոշէ, ոչ դիտեմ
առնել՝ զոր առնէ եկեղեցի, զայս բացայայտ
նշանակէն երեքին բառքս այսոքիկ որպէս եկեմ
դիտմամբ եգեալ՝ առ կանխատ պաշարելոյ
զայս ընդէն իմատակութեի, որ ի նէրսոսդ ի
սրպէս ներսոյ ինդնին բացորոշէ. ապա ոչ՝ որ ար-
տաքին նշանաւ կամ ծաղրածութիք զբացորո-
շութի իւր յայտնէ։ ՚Ի մի այսր ասի ՚ի նմա
բանքն են զնմանէ, որ զայմ ծէսս ՚ի գործ դնէ,
արդ՝ զգաստ մերձեցուցանմն կերպին առ նիւթն
վերաբերի առ արտաքին ծէսս։ Ներկրորդ՝ առ
ի՞նչ պիտի նոր վճիռ առ ՚ի հերքել զկերտիս-
կոսական նախադասութեի, որ այնպէս յայտ-
նի, այնպէս բացայայտ, և այնպէս հանդիս-
օրէն զատապարտեցաւ ՚ի ժողովն Տրիտ. թէ-
պէտ և ասէր յոմանց Նորոգիլ։ Ոչ ապա-
քէն զօրհնանապազ ուղղափառք անցանեն ՚ի
կողմն հերետիկոսաց, և զատապարտեալ մո-
լորութիւնս նոցա հաստատեն։ Ա՚յնիէ յայն
սակս սահմանի՞ն նոր վճիռք ՚ի դատապարտել
զայնոսիկ։ Ներկրորդ՝ սակայն և կեղծիք է ևս,
թէ ունիք յածաբանից ՚ի Ա՚ղեքսիա զմոլորու-
թիի Ա՚ուտերի յայսմ մասին Նորոգեցին, իբր
դի չէ հնար նշանակել զոք այսր Նորոգութեն
հեղինակ. նա թէ ի հակառակս հեղինակք
դատապարտել նախադասութեանն իմանային
զայն զնմանէ, որ զգաստութիք դնէ զարտա-
քին ծէսս, և յայն միտս լինել դատապար-
տեալ ծանեան, և յայն սակս յետ այնորիկ ի
բաց կացին ի պաշտպանելոյ զայն, որպես
վկայէ Հերիկոս սուրբ Ա՚ղնատեան ածաբանն
Ա՚ղեքսիայ գիրք 1. ի վերայ խորհ. գլ. 11.
մերձ ի վերջն, և Փռանկիսկոս Հենոս միւս
ևս ածաբան Ա՚ղեքսիայ որոշակի առէ. Ա՚նոյնպէս
նախապատրաստութեն հանելոյ եղեն ի զբօսիքէ վեր-
պատեալ սրբեանն՝ որ ինչ ծանօթ ևս ընծայեն, ոչ
որոշեալ վհատութենէ կարծիս պատպատրեր։

Հետ. Երրորդ՝ վկայութեամբ և անվկանդ
պատճառօք սնեն Հռովմայի, զորս ի նախընդ-
թաց յօդուածի հարևանցի յիշատակեցաք։

Նախ՝ սնեն Հռովմա՝ առա խ. 64. պ. 8.
ուր տիրապէս ինդրէ, թէ արդեօք դիտառա-
րութեի պաշտօնէին պահանջի առ կատարումն
խորհրդոց, զայսօրինակ տրամարանէ։ Հոր-
ժամ ինչ բերի առ բաղումս, զարտ է զի
այլով իւիք բացորոշեցի առ միւն, եթէ պարտ
էիցէ լինել նմա. իսկարդ՝ նոքին, զոք գործին
ի

'ի խորհուրդս, կարօղ են բաղմօրինակ գործել, զօրօրինակ լուծացուամն ջրոյ, որ լինի 'ի ծիլ, զօրօրինակ լուծացուամն ջրոյ, որ լինի 'ի միրուռելի, և այս բանք, լուծանուսյ պէտք կայ պրպտել, ևս և 'ի սովորական պարագայս կայօղ են կարիք եթէ առ մարմնական մաքրուի, եթէ առ առողջուի մարմնոյ, եթէ առ խաղս, և եթէ առ այլս՝ որք 'ի սոցին սակի. ապա պարտ է՝ զի բացորոշեցի առ մին, այս է՝ առ 'ի լինել խորհուրդ այլով իւիք. ապա դիտաւորուելի պաշտօնէին զանազանել 'ի դիտաւորուելէ գնելոյ սոսկապէս զարտաքին ներգործուելի զգաստուելէ և 'ի սովորական պարագայս, և ըստ հետևորդի դիտաւորուելնամբ դէթ առնելոյ ինչ իբրև զայէ յեկեղեցւոջ. քանզի չէ հնար նշանակել զայլ ինչ։

Երկրորդ՝ որ Արդապեան անդէն առ 1. ասէ, թէ պահանջի 'ի պաշտօնեային այն դիտաւորուելի, որով զանձն ներքոյ արկցէ գլխաւոր արարողին, այս է՝ զի դիտեցէ առնել, զոր առնէ Քն և եկեղեցին. իսկարդ՝ որ զարտաքին ծէս զգաստուելէ և 'ի սովորական պարագայս գործելով՝ ինքնին 'ի ներքուստ բացորոշէ, ոչ կամիմ առնել՝ զոր առնէ Քն և եկեղեցին, այլ կերպարանել միայն, կի՛ զաշխարհային իրս առնել, ոչ արկանէ զանձն ներքոյ Քնի գլխաւոր արարողին, զի դիտեցէ առնել՝ զոր առնէ Քն և եկեղեցին, որպէս և յայտ է. ապա։

Աստուսի այս պատճառ։ Պաշտօնեայն ոչ ճատարէ զխորհուրդ, բայց եթէ կամեցի վարիլ իշխանուելէ, զոր ետ նմա Քն առ 'ի կատարել զխորհուրդն. քանզի ընկալաւ զայս իշխանուելիսն առ մարդկօրէն և ազատօրէն վարելոյ. իսկարդ՝ որ գիտանէ է, թէ զարտաքին ներգործուելիս մարթէ գործել առանց լինելոյ խորհուրդ 'ի Քնէ սահմանեալ, և այնպէս գործէ զայն, թէպէտ և զգաստուելեամբ և 'ի սովորական պարագայս, սակայն կամելով 'ի ներքուստ կեղծել, կամ զսուտ նիւթական ծէսս 'ի գործ արկել, ոչ կամելով առնել, զոր Քն սահմանեաց և առնէ եկեղեցին, նա ոչ կամի վարիլ իշխանուելէն, զոր ետ նմա Քն, ոչ և յայտ է. ապա։

Երրորդ՝ ոչ սակաւ, նա մեծագոյն ևս դիտաւորուելի ինդրի 'ի մատակարարն խորհրդոյ՝ քան յընդունողն. իսկարդ՝ ըստ սկզբն (Աստվածային ստորև խ. 68. պ. 7. առ 2. Երէց 'է չեֆհաան ոչ գոյր գնաւորուելնան ընդունելոյ զխորհուրդն, պարտ էր վերադին գրել, Արդ՝ զօրօրինակ եթէ չափահասն 'ի ներքուստ ասէր՝ կամիմ լուծացեալ լինել մարմնաւորապէս, ոչ հոգևորապէս և ըստ խորհրդոյ, ոչ էր վաւեր միրուռելի նորա. նոյնպէս և նա եթէ պաշտօնեայն 'ի ներքուստ ասէր, կամիմ լուծանալ մարմնաւորապէս, ոչ հոգևորապէս և ըստ խորհրդոյ, նա ըստ խորհրդոյ ոչ միրուէր։

Չորս. Հինգերորդ՝ տապալելով զհիմունս հակառակ կարծեացն, և զնորա փախուստս պաշարելով։

'Եթէ՝ յայն սակս ըստ հակառակորդաց բաւական է առ վաւերուելի խորհրդոյ արտաքին դիտաւորուելին 'ի պաշտօնեային, այն է՝ զի դիցէ զգաստուելեամբ զնիւթն և զկերպն կամ զարտաքին ծէսս, թէպէտ և զդիտաւորուելին նահանջեսցէ, նա թէ ասասցէ 'ի ներքուստ, ոչ կամիմ առնել՝ զոր առնէ եկեղեցին, այլ կամիմ կեղծել, ծաղր առնել, կամ սոսկապէս զբնական և զաշխարհական իրս գործել, որպէս եթէ Քնի չէր վերառնալ զայս ծէսս 'ի բան խորհրդոյ, վասնզի սովին իսկ զի արտաքին ներգործուելին զգաստուելէ դիտէ, կամ մերձեցուցանի կերպն նիւթոյ, հարկաւ լինի խորհուրդ, կամ զոր առնէ եկեղեցին, քանզի նովին իսկ, որով յարհեստական բաղադրեալս մերձեցուցանի կերպն նիւթոյ, հարկաւ ծագի բաղադրեալն, ոչինչ խափան լեալ զինչ և իցէ գիտաւորուելէ արարողին. զօրօրինակ՝ որ մերձեցուցանէ զգոյնս կտաւոյ, տպաւորէ զնիւթն 'ի մոմ, մերձեցուցանէ զհարն 'ի վուշ, զինչ ինչ 'ի ներքուստ ասացէ կի՛ կամեսցի, կտաւն նկարի, մոմ կնքի, վուշն պրի։ 'Եթէ իբրև ներհական կամք պաշտօնէին յայսմ դիպուածի է անգործունեայ, և որպէս բանիդ կարգ է ասել, ակամայուելի։ Իսկարդ՝ գլխովին սուտ է այս առումն. ապա։

Չորս. փոքր. բաղմապատիկ։ 'Եթէ՝ ներգործուին արտաքին ևս և զգաստուելէ արարեալ՝ է տակաւին, որպէս վերագոյնդ ասացաք, անտարբեր առ բաղումս, և կարօղ է կարգիլ՝ եթէ առ մաքրուելիւն կամ առ առողջուելիւն մարմնոյ, և եթէ առ կեղծիս, և կամ 'ի գործ ածիլ իբրև զսոսկ բնական ներգործուելիւնս, ապա մնայ տակաւին բացորոշիլ դիտաւորութէ, և չափեցին, թէ նիւթն բացորոշի առ 'ի լինել խորհուրդ կերպիւն, զոր օրինակ 'ի միրուռելէ լուծացուսն բացորոշի բառիւքս այսոքիւք՝

Յա՛ ըՀՃԱՒԱՄ պՀԵՂ, կամ ՃԳՈՒԽ. վասնզի և այս կերպ է անտարբեր առ՛ի նշանակել զըՀացուածն սէ՛ կամ զաշխարհային։ Երկրորդ՝ բանքն՛ի խորհուրդս չունին զան կերպի անկախ զնեըքին դիտաւորեա՛ պաշտօնէին. ապա որչափ և զգաստուա՛ մերձեցուցին նիւթոյ առանց այնը դիտաւորութեա՛, ոչ գործեն զխորհրդական բաղադրեալ։ Յուց. առաջարկէ Ի՛անքն՛ի խորհուրդս ոչ են կերպ՝ ՚ի կերպա՛պէս, առեալ նիւթապէս կամ՛ի բնական և յաշխարհային նշանակութեա՛ ինչ, այլ յայնժամ միայն՝ յորժամ առեալ լինին իբրև զնիս, կամ իբրև նշանակիչս և արարիչս միանգամայն՝ ըր իրաց. քանզի են նշանը ոչ տեսական միայն, այլ և գործնական և արարողական այնը զոր նշանակեն. իսկարդ՝ ոչ են նշանակիչք և արարիչք ըր իրաց՝ եթէ չգուցէ ներքին դիտաւորութիւն, վասզի զայն ոչ ունին լոտ ինքեան և զգաստութե՛ առացնալ. ապա դիտաւորութեա՛ արարողին։ Յա՛ յայտ է մեծադոյն պատրանք հակառակ կարծեացն, զի Հաւնորին՝ եթէ բանքն նովին իսկ՝ որով զգաստութեամբ ասին՝ են կերպք խորհրդոց. կարող են արդեօք ասիլ կերպք, այլ նիւթապէս միայն և ոչ կերպաւոր, եթէ ոչ՛ի վե՛ գայցէ դիտաւորութիւն պաշտօնէին՝ որ բացորոշէ՛ ի նշանակելոյն։ Երրորդ՝ պաշտօնեայն, որ զգաստութե՛ գործէ զարտաքին ձեւս, այլ՛ի ներքուստ ոչ կամի առնել՝ զոր սահմանեաց Ա՛ն և եկեղեցին առնէ, այլ կամի ընդ հակառակս կնճռել, կամ ծաղր առնել, և կամ առնել զսոսկ բնական և զաշխարհային իրս, ոչ՛ի ներքոյ արկանէ զանձն Ա՛նի իբրև գլխաւոր արարողի, և ոչ առնէ իբրև պաշտօնեայ Նորա և եկեղեցւոյ՝ որպէս և յայտ է, այլ միայն արտաքուստ ե՛րեի այնպիսի. ապա ոչ առնէ՝ զոր սահմանեաց Ա՛ն, և ոչ զոր առնէ եկեղեցին. քանզի զայն առնել չէ կարօղ, որովհետև ոչ է գործի՛ բայց եթէ ստորակարգեալ գլխաւոր պատճառին, և արարօղ լոտ որում պաշտօնեայ Նորա և եկեղեցւոյ։ Չորրորդ՝ եթէ ընդունել պարտ իցէ զպատճառ հակառակորդաց՝ զհետ գայ, թէ մայրն՛ի լոհանայն զգաստութե՛ ՚ի յառն ժամանակին կոչմամբ ամենասրբ Երրորգութեան առ՛ի լինել նմա բարի, կատարե՛ ըզխորհուրդ, զոր ոչ ընդունին։ Հինգերորդ՝ օրինակաբն՝ զոր յառաջ բերին, ոչ ապրաբերին առ ինդիրս, քանզի մերձեցուցմն գունոց՛ի կտաւն, տպաւորումն կնքոյ՛ի մոմն, մերձեցուցումն հրոյ՛ի վառն՝ են լոտ ինքեան բացորոշեալ առ գործս իւրեանց, այլ ոչ արտաքին ձեւք ևս և զգաստութե՛ արարեալ, ոչ և ցուցաք։ Յա՛ ոչ տեսանեն, թէ անսի հաստատի մոլորութե՛ հերետիկոսաց. քանզի թէպէտ և ընդ կտաւս և ծաղա՛ արտաքուստ մերձեցուցեալս զգոյնս՛ի կտաւն, զկնիք՛ի մոմն, զհուր՛ի վառն, լինի նկարն, կնիքն, և պրուն. արդ՝ եթէ զօրեն այս օրինակք, արտաքին ձեւք ևս և դերասանօրէն արարել՝ լինին խորհուրդք, որ է հերետիկոսական վարդապետութիւն Լուտերի։ Յա՛ վկեցերորդ՝ ամ ցուցմունք մե՛ր՝ զոր են զծիսից արտաքուստ զգաստութե՛ եղելոց՝ զայս հին հակառակորդաց տապալեն։ Տես զնոսա վերսին։

Արդ՝ սոքիմքը պատճառաք ընկճեալ և յաղթեալ սրդի հակառակորդաց՝ Յայլ ինչ փախուստ տան, և զդրուճի Կատալինեայ բարեխառնեալ՝ ասեն, թէ արտաքին դիտաւորութիւն ոչ է բաւական յամ դիպուածս, յորս արտաքին ձեւք զգաստութէ գործեն, այլ յորժամ զգաստութէ գործին՛ի սովորական պարագայս, զորօրինակ՛ի մկրտութէ՝ եթէ պաշտօնեայն խնդրեալ մատակարարեացէ զայն յաղաչակայութեան կնքահօրն, ՚ի մկրտարանի, զգեցեալ զալբ գեստս, ևն։ Վասնզի՛ի պարագայից աստի՛ ասեն, արտաքին ձեւն բացորոշ՛ի լինել խորհուրդ, և յայնժամ քահանայն յանդիման առնէ զանձն իբրև զպաշտօնեայ եկեղեցւոյ։

Երկրորդ՝ պաշարի այս վերջին փախուստ նոցա։ Ասէ՝ արտաքին ծխից՛ի պարագայից և ոչ՛ի դիտաւորութէ պաշտօնէին՝ բացորոշել՛ի լինել խորհուրդ՝ է եղծերժաքաղ՝ ոչինչ հին ունելով ոչ՛ի ըր դիրս, ոչ՛ի ըր Հարս, ոչ՛ի ժողովս, և ոչ՛ի սահմանադրութիւն ծայրագոյն քահանայապետաց, զորոց և ոչ զվշտակ ինչ արարին նախնի ջատագովք սոցին կարծեաց, այլ Ղնտոն Վոմինանց՛ի սկիզբն անցեալ դարուն զատաչինն հնարեաց դերք 5. ՚ի վերայեկեղեցակ. հատարակապետ. գլ. 12. և արդիք գրաւեցին յանձինս։ Երկրորդ՝ է ուղղակի ընդդէմ պնդն Հովմայի, որ բայայայտ եղերօք ամ՛ ուրք ուսուցանէ, թէ ար-

արտաքին ծէսն զգաստութիւն արարեալ՝ բայց-
ըոշն ի լինել խորհուրդ ներքին դիտաւորութ-
պաշտօնէին, և ոչ ուրեք միշտակէ զպարա-
գայս վն նորին բացորոշութեն, ոմ յայտ է ի
նախայիշ. վկայութենց նր։ Վրանդի դիտաւո-
րութեին ը սկզն Աովմայի, որ բացորոշէ առ
ի լինել խորհուրդ է այլ յայնմանէ, զոր պաշ-
տօնեայն՝ զորօրինակ ի միրոնւն՝ դիտէ զլուա-
ցումն իբրև զմաքրիչ կամ զառողջացուրիչ ը
մարմնոյ, ոմ յայտ է ի նախայիշատակեալ
առաջին վկայութենէ. իսկարդ՝ պաշտօնեայն, որ
միրոնէ ի սովորական պարագայս, կարող է
չունիլ զայլ դիտաւորութեի քան զմաքրելոյ և
զառողջացուցանելոյ ը մարմնոյ. ապա ոչ է
այն դիտաւորութեի, զոր պահանջէ սքն Աովմա-
մնս։ Իբրորդ՝ զորինչ միանգամ ասացաք ի
նախընթաց համարի ընդդէմ գրութենն Կա-
տարելոյ զարտաքին ծիսից զգաստութի եղե-
լոց, չինին ևս ընդդէմ նց եղելոց ի պարա-
գայս. քանզի յայնոսիկ ևս արտաքին ծէսք
են տակաւին անտարբեր, և կարօղ է պաշ-
տօնեայն առնել զայնս՝ կամ սոակ նիւթապէս
իբրև զաշխարհային իրս, ոմ սովոր է լինել ի
բաղանիս, ուրենչ խորհեցեալ կամ դիտեալ
զխորհրդոյ, կամ՝ կնդնել միայն արտաքուստ
և ծաղր առնել, և կամ զայն իբրև զքէ ինչ
յեկեղեցւոջ ի գործ ածել. և զորօրինակ
եթէ դիտեցէ իբրև զքէ ինչ՝ կատարէ զխոր-
հուրդ, նոյնպէս եթէ ոչ դիտեցէ՝ ոչ կա-
տարէ։ Վարձեալ պաշտօնեայն յայսոսիկ պա-
րագայս նահանջելով զդիտաւորութենէն՝ ոչ
ներքոյ արկանէ զանձն Վրի գլխաւոր արարո-
ղին, և ոչ է և ոչ առնէ իրրև զպաշտօնեայ
նր և եկեղեցւոյ, այլ երևի միայն։ Իսկ ևս՝
բանիւն ի պարագայս յայսոսիկ ոչ բացորոշին
ի նշանակութի սքն և յարպտղական նշանա-
կելոյն, քանզի այն կասկած կայ գնանել՝ որ
ունի զիշխանութի և զկամս. և ը այսմ ոչ
են կերպապէս կերպ խորհրդոյ։ Իպա զորին
պարագայքն միայն ը մեզ ը որում ի դնիլ
այ ստոյգ եմք բարոյապէս, թէ պաշտօնեայն
ունէր զդիտաւորութի առնելոյ՝ զոր առնէ եկե-
ղեցին, այլ ոչ ը գոյացութեն խորհրդոյն ըստ
ինքեան։ Չորրորդ՝ քանզի ըստ սահմանա-
գրութենց եկեղեցւոյ՝ երեք միայն են հապէս
պահանջեալք առ վաւերութի և առ գոյա-
ցութի խորհրդոց, այս է՝ նիւթ, կերպ, և
դիտաւորութի պաշտօնէի. խակ պարագայք ոչ
են յերից առաջ, նմին իրի և չեն կարօղ վն-
բացուցանել զարտաքին ծէսս առ բան խոր-
հրդոյ։ Ընդհակառակ՝ եթէ արտաքին ծէսք բաց-
որոշէին ի պարագայից լինել խորհուրդ,
զնետ գայր նախ՝ եթէ արբեանն կամ յիմարն,
մանաւանդ եթէ ոչ ծանուսցի այնպիսի, զայն
զգաստութի ի պարագայս գոյծելոյ կատա-
րեր զխորհուրդ, որ յայնապէս նպաստե
ուտերականաց։ Երկրորդ՝ թէ հեթանոսն,
որ զնկեղեցւոյ ոչինչ լուաւ երբեք, ինդրէ
զգաստութի լուանալոյր գմանուկն ի սր տեղ-
ւոջ, ասացեալ զնիւթ բանիցն, ոչ այլ ինչ
խորհեցեալ կամ դիտեալ՝ քան լուանալ զնա
ը մարմնոյ, ոմ լինի ի բաղանիս, խնդրելոյ
մկրտեր զնա. զոր ոչ ոք, և ոչ՝ ոմ կարծեմ՝
նոքին իսկ հակառակորդք ընդունին, իրրզի հե-
թանոսն այն ոչինչ ծանուցեալ զնկեղեցւոյ,
և համարեալ՝ թէ խնդրեն ի նմանէ զմաք-
նաւոր լուացումն՝ ոչ լուելեայն և ոչ բացա-
յայտ, ոչ ուղղակի և ոչ անուղղակի, ոչ
հինքեան և ոչ յայլումն՝ կարօղ էր դիտել
առնել՝ զոր առնէ եկեղեցին. և տակայն այն
հեթանոս ունէր զարտաքին դիտաւորութենէն, որ
է անանձնատ յարտաքին ծիսէ զգաստութի
եդելոյ, և գտանէին անդ սովորական պարա-
գայք։ Երորդ՝ զնետ գայր, թէ պարագայք
լինէին երբեմն էապէս պահանջեալ առ գոյա-
ցութիւն խորհրդոց, այս է՝ յորժամ ձկայր
ներքին դիտաւորութենի. զոր չէ հնար ասել,
որովհետև պարագայք սահմանեցան յեկեղե-
ւոյ, որ ոչ կարէ առնել ինչ շուրջ զգոյա-
ցութի խորհրդոց։ Իսկ հուսկ յետոյ զայս փա-
խոստ պաշարեն համարէն ցուցմունք եղբակա-
ցութենէ մերոյ, ոմ յաճի նշանակեցաք. և ևս՝
ոմ ունիմք տեսանել ի լուծ. առարկ. ներքոյ
արկանէ զկարծիս հակառակորդաց համարէն
դժուարութենց, զոր առարկեն մեզ։

Իսելի է երրորդ։ Իս ճշմարտութենի խոր-
հրդոյ ոչ պահանջի ի պաշտօնեայն բայցայայտ
դիտաւորութենի յատակ ածելոյ զգործ խորհր-
դոյն, և ոչ առնելոյ զերս բացարձակապէս ը
ինքեան սրս, կամ յանուանէ զխորհուրդս,
և ոչ առնելոյ զոր առնէ հաւմէական եկե-
ղեցին. այլ բաւական է լսելեայնն, որ փակէ
յընդհանուր դիտաւորութե առնելոյ՝ զոր առնէ
ճշմարիտ եկեղեցին, ուրն և իցէ այն։ Իս հա-
մարակաց կարծիք ը ամ մասանցն։

Ձոյց, առաջին մասն նախ՝ ի սկզն Աովմ-

մայէ՝

մայէ՝ ասա ֆո. 64. պ. 10. ուր յուշանէ, թէ պաշտօնեայն՝ որ ունի զթիւր դիտաւորութիւն շուրջ զվախճանաւ կամ զգործով խորհրդոց, տակաւին կատարէ զձշմարիտ խորհուրդ. զորօրինակ եթէ քահանայն կատարէր զմարմինն Քրիստոս ըմբռնելոյ, կամ միրտէր զկին առ չարաչար վարելոյ ըստ նմա. Ազատ, ասէ, ասա՛ քեզնե ոչ կոխէ գլեռնատեառնէ։

Չորրորդ՝ ի գործադութիւնէ և ի հասարակ մտաց եկեղեցւոյ, որ ընդունի իբրև վաւեր զկիրառութիւնն աւետարանական բանիւք մատակարարեալ ի հնէհասոց, ի Հրէից, և կամ ի հերետիկոսաց, որք ոչինչ դիտեն ի նմա զերկաւոր գործս, իբրզի կամ ոչ գիտեն զայն, կամ ուրանան, և կամ ծաղը առնեն։ Այսպէս սահմանեաց Նիկոդայոս առաջներորդ պատասխանագր. 104. առ խնդիրս Խուլղարաց, և յառաջ բերի գլ. Յոաննէնէ. զմտ. 4. ի վեր հետևեր։

Չորրորդ՝ խորհուրդն միանգամ վաւերարար տոնեալ՝ ունի զի ինքեան կամ ի սահմանադրութենէ իւրմէ զգօրութիւն և զգործունէութիւն յառաջ անելոյ զգործս՝ զորօրինակ այլ հարկաւոր պատճառք. Նմին իրի և յառաջ անէ զգործս առանց խորհելոյ պաշտօնէին զայնմանէ, կամ առանց դիտելոյ զայն. Նա զի թէպէտ և զկատարողն դիտէր, զորօրինակ որ միանգամ մերձենցոյց զՀուրն ի վուշ՝ զնէ և կամեսցի կի դիտեսցէ՝ Հուրն այրէ զվուշն։

Չորրորդ մասն է սէյն Թովմայի ի 4. զմտ. 6. ֆո. 1. պ. 3. ֆո. 1. առ 1. ուր ասէ. Մնէպէտ նա՝ որ ոչ հաւատոյ լինիլ Պրոտէնէն խորհուրդ, ե կամ առնէ զկոփնոյ ինչ զօրութիւն, ոչ գիտեսցէ՝ յորժամ Պրէ՛ մատուցաբերէ զնորհուրդ. սակայն գիտէ առնէ ընդունիլ, ընդ առնէ ելիզեցէին, ընդպէտ ե զայն հմարելոյն լինել ոչնչ. ե առնէ ելիզեցէին առնէ ինչ, յայն սակս ըստ հնդատրէ ե ըստելոյն գիտէ առնէ ինչ, ընդպէտ ե ոչ բատցայայ։

Ի վեր այսր ասի՝ յայտ է յատացելոցս, թէ եկեղեցին Հռոմայ ձշմարիտ զկիրառութիւնս զորս մատակարարեն անձինք, հնէհասոք, կամ Հրէայք, և սակայն սքի ոչ գիտեն առնել զըստ ինքեան սէյ իրս, կամ զոր ունի զգան ձշմարիտ խորհրդոյ, որովհետև համարին մանաւանդ զայս ծէս իբր զաւելորդապաշտական պարտղութիւն։

Չորրորդ մասն ևս յայտ է յատացելոցս, վզնի եկեղեցին ընդունի զկիրառութիւն տուեալ ի Քրիստոսէ, և սակայն նքի ոչ գիտեն առնել զոր առնէ եկեղեցին Հռոմէական, զոր ուրացող Համարին, այլ զոր եկեղեցին զորօրինակ Ղանեվղոյ, զոր Համարին լինել ձշմարիտ եկեղեցի Քրի։

Պատ շատ է բացայայտ դիտաւորութիւնն առնելոյ՝ զոր առնէ ձշմարիտ եկեղեցին Քրի, օրն և իցէ այն. զի որովհետև ձշմարիտ եկեղեցին է հռոմէականն, և առնէ յանուն ձշմարիտ խորհրդոյ, որ յառաջ ածէ զշնորհս և զնիքը, յընդհանուր դիտաւորութենն անդ առնելոյ՝ զոր առնէ ձշմարիտ եկեղեցին լուսեայն փակի դիտաւորութիւն առնելոյ՝ զոր առնէ եկեղեցին Հռոմէական, և կատարելոյ զերս բացարձակապէս ըստ ինքեան սէյս և յանօճանէ զձշմարիտ խորհուրդս՝ զաբարօղս շնորհաց և կնքոյ։

Չորդ խնդրի բացայայտ դիտաւորութիւնն առնելոյ՝ զոր առնէ ձշմարիտ եկեղեցին, զնի այս դիտաւորութիւն յոչ այլ ինչ փակի. քանզի ոչ փակի ի դիտաւորութենէ առնելոյ սոսկապէս զարտաքին ծէսս զգաստութի, որովհետև հնար է այսմ դիտաւորութենէ լինել առանց դիտաւորութենէ առնելոյ՝ զոր առնէ եկեղեցին, ոչ և յուշաբ։

Այսպէս ոչ պահանջի, զի այս բացայայտ դիտաւորութենի առնելոյ՝ զոր առնէ եկեղեցին՝ իցէ ի նշանակեալ ներգործութենէ, ոչ եթէ պաշտօնեայն պարտ իցէ բերանով կամ մտօք ասել. կամիմ առնել, զոր առնէ եկեղեցին, այլ բաւական է լինել ի գործ ածեալ ներգործութենէ, այս է՝ զի մտադրեալ և կամեցեալ արասցէ՝ զոր ծանեաւ առնել եկեղեցւոյ։

Լուծմունք առարկութեանց։

Առարկիցես նախ՝ ի սէյն Գրգոտինոսէ, որ գիրք 7. ի վեր մկր. ընդդէմ Վանես. գլ. 53. Հնդրի զկիրառութենէն՝ որ խաբէութենէ տուեալ և ընկալեալ՝ յեկեղեցւոյ լինել վաւեր, և յայնմանէ շարժի հաւատալ, թէ ընկալեալն ի միմոսէ՝ որ դառնայ ի հաւատս՝ լինել ևս վաւեր. ապա։

Պէտ, թէ սէյն Գրգոտինոս խօսի ոչ զևաբէութենէ կամ զկեղծեաց դիտաւորութենէ, այլ հաւատոյ. և կոչէ զայն խաբեայ, որոյ չունելով զուղիղ հաւատս ի վէր ձշմարտաւէ կամ գործունէութենէ խորհրդոյ, սակայն զայն կեղ-

կենցե մատակարարելով զմկրտութիւնն, որպէս եթէ հաւատայր լինել նմա ճշմարիտ խորհուրդ՝ որ յառաջ ածե զնորհս, և յայն ասկս խաբէ. արդ՝ այս խաբէութիւն ոչ արգելու առ ի չէ-նել զայդ կարօղ դիտել ընդհանրապէս առնել ըզ-ձէան՝ ըստ որում է նը յեկեղեցւոյ ։

Եմէ այս է օրինաւոր միտք սիրն Գռոս-տինոսի՝ բաղմօք ցուցանի ։ Նախ՝ բովանդակ վիճաբանութիւնն ը մէջ սիրն Գռոստինոսի և Յովհաննու՝ ընդդէմ որոց խօսի ասա՝ էր ի վերայ հաւատոց և ոչ ի վերայ դիտաւորութեան պաշտօնէին ։ Երկրորդ՝ և ոչ զբաւ ինչ ի բովանդակ ճառին սիրն Գռոստինոսի հնար է յառաջ բերել, որ բացատրեսցէ զկնդիս դի-տաւորութեան ։ Երրորդ՝ ասէ, թէ խաբերայն, զորմէ խօսի, եթէ խաբէութեի նորա ի յայտ եկեսցէ՝ պատժի նզովիւք . արդ՝ ոչ երբէք երևի, թէ յեկեղեցւոյ սահմանեցաւ նզովք, որոց կենցեն զդիտաւորութեի, այլ կարի քաջ գաղտնի հերետիկոսաց, յորժամ ի յայտ դան ։ Չորրորդ՝ ասէ, թէ սիրն Գռոստինոս ի նոյն միտս առնու զխաբէութիւն ի տեղւոյն՝ ուր և ը-ձուհօղն, ոչ յայտ է. արդ՝ չէ հաւանական, թէ սիրն Գռոստինոս համարեցաւ լինել վաւեր խորհուրդն ի չափա-հասն, որ չունէր դիտաւորուի ը-ձուհելոյ զայն ։

Եւ այն ևս՝ եթէ սիրն Գռոստինոս խօսէր զխաբէութէ դիտաւորութեն, և անտի ցուցա-նէին, թէ ոչ պահանջի ներքին դիտաւորուի, ձևնարկութեին զինէր ընդդէմ նոցին հակառա-կօրդաց, որք պահանջեն զներքին դիտաւորու-թիւն ի մկրտութենան առանձինն տուեալ . քանզի ոչ զանազանէ սիրն Գռոստինոս ընդ-մէջ մկրտութենանն առանձինն՝ կամ հան-դիսիճ և ի պարագայս տուելոյ ։

Ընդարձակեցաս երկրորդ՝ ի սիրն Գովմէացէ ։ Ոյ Վարդապետն՝ ասա խ. 64. պ. 8. ուր խնդրէ, թէ արդեօք դիտաւորութեի պաշտօ-նէին պահանջի առ կատարումն խորհրդոց՝ յերկրորդումն առաջիկէ ընդդէմ իւր զայս ձևնարկութեի . Ձէ հնար լինել մտքդոյ ծանօթ ք-նէսա-ութ-ենէն այլոյ ։ Արդ՝ եթէ ընդ-ունի պաշտօնէին պահանջէր առ կատարումն խորհրդոց, չէր հնար մտքդոյ՝ որ մտացէր ի խոր-հուրդ լինել ծանօթ, եթէ ընդունելոյ ը-նդ-նէսա-ութ-ենէն դէմ-ութ-ենէ ։ Այսմ ձևնա-րկութեն այսպէս տայ պատասխանի ։ Ի վե-րոյ ասէ ը նդէն կորնչիլ, զանազ ոմանք ասէն, ընդ պահանջել դիտաւորութէ ի պաշ-տօնեայն, առ ի չէիցէ ընդունել զայն ։ Ապա ասէ, թէ ոչ ոք ի նոցանէ պահանջէ դիտաւորութիւն ի պաշ-տօնեայն, որ ոչ ունի

2. պ. 2. խ. 3. առ 1. թէ դիտաւորութիւն, որ կարգի առ կատարումն խորհրդոյ, է եւ ոչ խորհրդոյ. պիտառն. 5. թէ՝ եթէ պաշտօնեայն ոչ դիտեացէ կատարել զխորհուրդ, ոչ կատարէ զխորհուրդն. և թէ հերետիկոս կարող է մկրտել, բայց միայն պահեսցէ զկերպ եկեղեցւոյ, և դիտեացէ առնել՝ զոր առնէ եկեղեցին. ստորև խ. 68. պ. 7. առ 2. թէ դիտաւորութիւն ընդունելոյ զխորհուրդս է հարկաւոր յիւրաքանչիւր։ Տե՛ս զշրջրոդ ցուցումն։ Ա՛րդ՝ ասելիք, թէ անհաւատալի իմն է, եթէ ոք ընծայեսցէ, որ զայսոսիկ և զորս սոցին նման յայտնապէս հաստատէ, համարեցցուք, թէ միայն արտաքին ձեւն զգաստութի՛ւն գործ եղեալ, ի բաց առեալ զն և իցէ այլ դիտաւորութի՛ւն, իցէ խորհուրդ. բայց եթէ դիցես, թէ զր Աստուածն՝ ոչ միանգամ, այլ բազում անգամ, ոչ ի զանազան տեղիս, այլ ի նմին իսկ տեղւոջ՝ զքաղցրայայտ հակասութի՛ւս հաստատեաց։ Այսոսիկ յառաջագոյն եգեալ՝

Պատասխանեմ, թէ յորժամ սո՛ր ընծայեսս ասէ, եթէ ի բանս, զոր ասէ պաշտօնեայն, բացատրի դիտաւորութի՛ւն եկեղեցւոյ, որ բաւական է առ կատարումն խորհրդոյ, ոչ խնդրեմ, թէ բաւական է այս դիտաւորութի՛ւն եկեղեցւոյ՝ բանիւք պաշտօնէին բացատրեալ՝ առ կատարումն խորհրդոյ պարզապէս և ըստ ինքեան, այլ թէ բաւական է առ կատարումն խորհրդոյ ըստ մարդկային սուղութեան և ըստ որում առ մեզ. քանզի պատճիկ խորշի յանձնելի՛ առարկութեն, թէ՝ մի՞ զր լինէր անստոյգ զընդունելութե՛ւ խորհրդոյն. քանզի նովին իսկ, որով տեսանեմք զպաշտօնեայն յօժարակամ զգաստութեամբ մերձեցուցանել զկերպն նիւթոյ, և ոչ արտաքուստ ընդհակառակն դիտաւորութի՛ւն ցուցանել, բարոյապէս ստոյգ եմք զՀոգւոյն խորհրդոյն, զորօրինակ արդ ասեմք, և ոչ պահանջի այլ ինչ ստուգութի՛ւն առ բառնալոյ զանձկութի՛ւս, և ըստ այսմ պատասխանին լիով վճարէ ձեռնարկութե՛նն։ Ա՛յին իմ ի ձեռ՛ զանազանեմ զայսօրինակ. դիտաւորութի՛ւն եկեղեցւոյ՝ ի բանս պաշտօնէին, եթէ ներհակաբար արտաքուստ ոչ բացատրեսցի, բաւական է առ կատարումն խորհրդոյ, ըստ մարդկային համարման, և ըստ բարոյական ստուգութե՛ն, ընդու. բաւական է առ կատարումն խորհրդոյ՝ ինքեան, և ըստ ինքեան առեալ, ուր։ Ըստ նմին օրինակի՛ սո՛ր ընծայեսս ի բաց բառնալ զմտաւոպական դիտաւորութե՛ւն իրրև զհարկաւոր առ ունելոյ զդիտաւորութե՛ւն բարոյական, ընդու. իրրև զհարկաւոր առ կատարելոյ խորհրդոյն, դարձեալ զանազանեմ որպէս յառաջն։ Ա՛ռ կատարելոյ խորհրդոյն յինքեան, ուր. առ կատարելոյ ի դատման եկեղեցւոյ, և ի խղճի մտաց ընդունողին, ըստ։ Ա՛յս լուծումն է Կայետանոսի, Սոտոյի, Սոլտոսի, Դուգնոնի, Կապրերոլի, Վինկենտեայ, Խարոնիոսի, Կանտատայ, Վասմիտա Կոտտեայ, Սոմարեզի, Սաղեոնտեայ, Ռնկանոսի, Ներեմեայ, և Տաճարակազն եթէ առ ընծայեսնս, և եթէ առ արտաքինս։

Ա՛րդ՝ թէ այս է միտ սո՛ր ընծայի մակաբերի ոչ միայն յայնցանէ, զորս ասէ ի մարմնի նորին իսկ պրակի, և ի պատասխանիս առ 1. և առ 3. և այլսւր, այլ և տեսաք, ուր յայտնապէս խնդրէ զներքին դիտաւորութի՛ւն, և ոչ միայն ի ձեռնարկութի՛ւն անտի, որում պարտ է համեմատիլ լուծմունն, այլև ի նոցին իսկ բանից առարկութե՛ն. քանզի ասէ, թէ չէ բաւական ըստ որում առ մեզ դիտաւորութի՛ն եկեղեցւոյ բանիւք պաշտօնէին բացատրեալ, եթէ ներհակաբար բացատրեսցի արտաքուստ, ապա համարի, թէ չէ բաւական ըստ Ա՛յ, եթէ զներհակաբար ի ներքուստ բացատրեսցէ պաշտօնեայն. զի զորօրինակ ներհական դիտաւորութի՛ն արտաքուստ բացատրեալ զհարկաւոր դիտաւորութի՛ն եղծանէ ըստ որում առ մեզ, նոյնպէս ներհական դիտաւորութի՛ն ի ներքուստ բացատրեալ եղծանէ զհարկաւոր դիտաւորութի՛ն ըստ Ա՛յ։

ՑՕԴՈՒԱԾ Գ։

Ի վերայ պղծողաց ներքին դիտաւորութեանն որ պահանջէ առ կատարումն խորհրդոյ։

Ա՛սելի է նախ։ Ա՛ռ կատարումն խորհրդոյ ոչ է բաւական դիտաւորութի՛ն մեկնողական, և ոչ ունակական. ոչ պահանջի ներգործական. պահանջի և բաւական է զորութե՛ննս կանոն, բայց միայն պաշտօնեայն իցէ զգաստ։

Ա՛յց. առաջին մասն։ Ա՛նգի դիտաւորի՛ մեկնողական ասի, ոչ որ է, կի՞ եղև, այլ որ ընծայէ զՀին համարելոյ՝ թէ լինէր, եթէ խորհէր, կամ խնդրեալ լինէր, և կամ դիպուածն Հանդիպէր, ուստի ոչ է ներգործուն։

Ա՛յց. երկրորդ մասն։ Դիտաւորութի՛ն ունա-

ունակական է, որ ի մէջ բերէ միայն զգուշութեացուն ունակութիւն կամ առաքինութիւն առանց այլ ինչ բացորոշութեան կամ նախընթաց դիտաւորութեան. և կամ որ՝ եթէ յառաջեալ իցէ՝ ոչ իւիք իրաք՝ ոչ ներգործաբար և ոչ զօրութենաբար ազդէ ի ներգործութիւն, նա թէ՛ կրկ զներհակութեան դիտաւորութիւն, սակ յայտ է ի նմա, որ ոչ ունակութիւն սիրոյ մեղանչէ ներելոյ մեզաք: Ուշադրե՛ց ուշադրե՛ի դիտաւորութիւն ոչ լինի մարդկային ներգործութեան, իսուսի մարթ է լինել ի ննջեալն, յարբեալն, կամ ի յիմարն, առա:

Եթէ ասիցես: Որպէս ճշմարիտ ասա պ. 7. առ. 4. ուսուցանէ, թէ առաքեալն պետրոս քրիստոնեայ բաւական է առ կատարումն խորհրդոյ. պատասխանեմ, թէ որպէս ճշմարիտ ունակական դիտաւորութիւն իմանայ զզօրութենականն, սակ քահայայտ է ի բանից անտի:

Հայց. (1) երրորդ մասն: Պղծի՝ ասէ որպէս ճշմարիտ, թէ ունելն զներգործական դիտաւորութիւն ոչ է յիշխանութեան մարդոյն, քանզի կամելոյն իմանալ զբազումս առանց դիտաւորութեան նի խորհուրդ նի յայլս տարածի. արդ՝ չէ հնար ասել, թէ դիտաւորեալն, որ է անկարելի մարդկան, իցէ հարկաւոր առ կատարութեան խորհրդոյ: Նոյնպէս կարգեաց ծիսաբանն հաւատական, և իմանայ հասարակաց կարծիք ուսուցչաբանից:

Հայց. չորրորդ մասն: Այսու՝ չէ բաւական դիտաւորութեան ունակական, և մեկնողական. ոչ պահանջի ներգործականն. ապա խնդրի և բաւական է զօրութենականն: Երկրորդ՝ զի ասի զօրութենական, որ զօրութիւն նախընթաց ներգործական դիտաւորութեան ազդէ ի ներգործութեան, և ի այն բաւական է առ մարդկային ներգործութեան:

Այլ գժուարութիւն է, թէ զինչ իցէ այն զօրութիւն նախընթաց դիտաւորութեան:

Պէտ տուաք ի ճառն վերջին վասնանի, թէ է բացորոշութիւն ինչ թողեալ յառաջին դիտաւորութէ. իսկ այն բացորոշութիւն է ազդեցութիւն ինչ ծագեալ յառաջնոյն. քանզի մին ծագի ի միւսէ:

Լուա տեղութեանն ասացաք անդէն, թէ հաւանականագոյնս տեւէ, ցորչափ ներհակութիւն դիտաւորութէ ոչ նահանջի յետս. վասն ոչ երևի այլ ինչ ի նշանակել: Տես անդ:

Այլ քանզի, ոմն և անդէն նշանակեցաք, թէպէտ և է զօրութենական դիտաւորութիւն, այլ սակայն ոչ միշտ ազդէ ի գործն արարողին որ զայն ունի, կարեւոր է վն գործածութեան, և վն բառնալոյ զպէսպէս խաչմուտութիւնս, գիտել, թէ երբ ազդէ ի գործն, և գործօղն առնի յայնմանէ. զոր չէ հնար այնպէս հեշտաւ ճանաչել:

Պէտ տուաք ի նախայիշ. տեղն, թէ յայնժամ ճանաչի զօրութենական դիտաւորութիւն ազդել ի գործն, և գործողին առնել յայնմանէ, յորժամ որ՝ որ է զգաստ և առաքինի պէս առնէ, թէպէտ և ոչ խորհեցի զառաջին դիտաւորութէ, սակայն է յայնպիսի պատրաստականութեան մտաց, մինչև մտախոհ եղեալ անձին, կամ հարցեալ յայլմէ, զինչ է վասն էր առնէ, նոյնհետայն իրրև զարթուցեալ յառաջին դիտաւորութէն առանց ինչ նորագ ներգործութէ կամաց յառաջ բերէր զառաջին դիտաւորութէ իւր, և պինէր, զայս առնեմ վն այս ինչ իրաց, մրտեմ, ասեմ զժամերգութեան, են: Այլ եթէ մտախոհ եղեալ անձին, և կամ հարցեալ յայլմէ՝ թէ զինչ գործէ, սմինևին ոչ գիտացէ, կամ պէտս ունելի նորագ ներգործութէ կամաց, է նշան, թէ զօրութենական դիտաւորութէն ոչ ազդէ ի գործն, և թէ բերի միայն իրրև զուգընթաց:

Հայց. հինգերորդ մասն: Այսու՝ քանզի թէպէտ և յիմարն, արբեալն, կամ ննջեալն, յառաջ քան զյիմանալն, զարբեցութէն, կի զբունն եղեալ իցէ յառաջասաս, և կամ դիտեալ ևս իցէ տալ զնորհուրդ յարբեցուէ, ի յիմարութէ, և կամ ի քուն, սակայն այս նախընթաց դիտաւորութէ ոչ ազդէ ի ներգործութէ գէթ ազատօրէն և մարդկօրէն, այլ զօրութէ երևակայուէ, և տպաւորութէ միայն նոցա յուղղին. քանզի մարդն ոչ զօրութէ նախընթաց դիտաւորութէ ազատօրէն մերձեցուցանէ զանձն ի գործել, այլ զօրութէ երևակայութէն, և գործն զհետ գայ այնմ հարկաւ իրրև զինիզիական գործ, և ոչ իրր զգործ մարդկային. ուստի յայտ է, թէ ոչ մեայ դիտաւորութէն զօրութենական, և կամ գէթ թէ գործն ոչ լինի յայնմանէ:

Երկրորդ՝ այլ եդեալ՝ թէ մեայ զօրութենական դիտաւորութէն, այս միայն չէ բաւա-

(1) Այս՝ ե. 64. պ. 8. առ 3:

կան առ կատարումն խորհրդոյ, այլ պահանջի ևս, զի ներգործուին խորհրդոյ, կամ մերձեցուցումն կերպին ի նիւթ, իցէ ներգործութիւն մարդկային. և չէ այսպիսի ի պաշտօնեայն՝ որ չէ տէր անձին։

Երրորդ՝ պահանջի և ևս, զի բանքն ի խորհուրդս իցեն բանք կերպական, այս է՝ նշանակիչք կամ բացատրողականք մնաց գործողին. խակ յարբեանն, ի յիմարն, կամ ի ննջեցեալն՝ [illegible] ոչ են ի թուականն։

Չ ւ ո ր ց՝ նոյն պաշտօնեայն խորհրդոց է հաղորդապետ խորհրդոցն Ա.Յ. արդ՝ պարտ է հաղորդապետին լինել տէր անձին, և գհաղորդապետութին ւարել ըստ օրէնսն և ըստ բանի։

Ասելի է երկրորդ։ Խորհուրդն մատակարարեալ թէական դիտաւորութիւք զառաքելոյն կամ՝ զանցելոյ, զորօրինակ՝ եթէ ոչ ես միրգս տուայ, կամ եթէ կենդանի ես, միրգս զքեզ, է վաւեր, եթէ իցէ թէութիւն. անվաւեր՝ եթէ ոչ իցէ. մնոյն եթէ իցէ թէութիւնն, դիտաւորութիւնն անցանէ ի բացարձակն. և եթէ ոչ իցէ, չէք ինչ դիտաւորութիւն։

Իակ խորհուրդն մատակարարեալ ըստ թէական դիտաւորութիւք զներքնականն ապագայ, զորօրինակ արձակեմ զքեզ, եթէ ի վաղիւն հատուսցես, է անվաւեր, ի բաց առեալ գուցէ զպատկն. վասնզի յորժամ դնի նիւթն և յապագայն կերպն, դիտաւորութիւնն կախեալ մնայ. իակ յորժամ կատարի թէութիւնն, ոչ ևս են այնուհետև նիւթ և կերպ, յորոց կազմի խորհուրդն։

Ասիցես։ Արձակումն ի ներկայէ եղեալ ըստ թէութիւք զներքնականն ապագայ, զորօրինակ՝ եթէ ի վաղիւն հատուսցես, է վաւեր. ապա և արձակումն ի մեզաց։

Պէտք ուր. գհետև։ Անհանդիտութիւն է, զի արձակումն ի ներկայէ բորբոքիչ կախեալ կայ գկամայ արձակողին, և ոչ զանմիջ և կիպ պայ ինչ արտաքին նշանաց, որք ի մէջ բերին միայն առ մարդկօրէն ճանաչելոյ գիտաւորութիւնն արձակողին. բայց արձակումն խորհրդոյ կայանայ ի բանս՝ որք ոչ ևս են՝ յորժամ դնի թէութիւնն, և գործունէութիւնն՝ յորժամ ասին՝ խաւանի կախմանէ դիտաւորութիւնն։

Ասացաք նախ, զնեքտարոնական ապագայն, զոր թէութիւնն հարկաւ ապագայ, զորօրինակ ուրուականի ընդ ելեալ ուրբաթ, եթէ ոչ գնացի ի վաղիւ ծովն, եթէ էք վերջին դատաստան, համարի բարոյապէս ներկայ մի ստուգութիւն դիպուածոյն, և ոչ մարդն՝ որ զգաստութիւն առնէ համարի, թէ կամի կամիլ հատանութիւն իւրոյ զթէութիւ զոր գիտէ հարկաւ և անվրէպ դնելի, այլ միայն՝ ցուցանել զստուգութիւն մատակարարութիւնն։ Այլ սակայն եթէ հանապատ ծառս նախ, ահաւհատան մինչև ցկատարումն թէութիւն, ոչինչ գործէր։

Ասացաք երկրորդ, ի քաց առեալ զոչ ընդունելոյն. զի գոլով պակին գաշն, յորժամ դնի թէութիւն, համարի տակաւին բարոյապէս առաջնակայ լինել նիւթոյ և կերպի նր, այս է՝ առանգումն և ընդունելութի մարմնոց, կամ փոխադարձ հատանութիւն առանգութիւն և ընդունելութիւն մարմնոց, ոչ և յայլ գաչենս։

Ասդրիցես նախ։ Արդեօք թէութիւնն պարտ իցէ արտաքուստ բացատրիլ։

Պէտք։ Ոչ հասարակ գործածութիւնք և ըստ մտաց ածաբանից՝ ոչ. վասնզի նոքին իակ դրուին, եթէ արտաքուստ բացատրեսցի, և եթէ ոչ, միօրինակ կախէ զդիտաւորութին։

Ասդրիցես երկրորդ։ Արդեօք մոլար դիտաւորութիւն կատարէ զխորհուրդն. զորօրինակ պաշտօնեայն համարի, թէ միրգ զայս է և է էգ, կամ միրգ զորդի Պետրոսի՝ և է որդի Յովհաննու։

Պէտք։ Եթէ դիտաւորութի պաշտօնէին բերի առ առաչնակայն ո՛ր և իցէ, ոչ սոփրութի է՝ և պարտի լինել այնպես, վասնզ է խորհուրդն, բաց ի պակէ։ Ցայտ է, մնոյն գտանի բաւական դիտաւորութի։ Իակ եթէ պաշտօնեայն այնպես ամփոփեր զդիտաւորութի իւր, մինչև չդիտել միրգ՝ բայց եթէ զայս անհատ արու՝ և ոչ զայլ, և իցէ էգ, ոչինչ գործէր առ ի չգոյէ դիտաւորութեն։

Ասացաք, քաց ի պակէ. զի որովհետև պատին է գաշն կայացնել յաւանգութեն և յընդունելութեն մարմնոց յանհատի, մնոյնպէս չուրջ զանձամբ՝ է մնոյնութի չուրջ զգայութէն իրին, և կայն սակս եղծանէ զդաշն։

Ասդրիցես երրորդ։ Արդեօք առ ամբողջութի խորհրդոյ պահանջի մտադրութի՝ եթէ ի պաշտօնեայն, և եթէ յընդունօղն։

Պէտք, թէ ոչ։ Ա՛նգի ոչ ի սէր գրոց, ոչ ի ժողովոց, ոչ ի սահմանադրութեց Ա.Հա-

հանապատեսայ, և ոչ ի սէց Հարց հանել մարթ է զհարկաւորութիւն մնադրութիւն եթէ ի պաշտօնեայն, և եթէ չընդունելն առ կատարումն խորհրդոյ. նմին իրի պաշտօնեայն կամ ընդունելն կամելին ցնդեալ մնոք վաւերաքար մնտակարարել, կամ ընդունի. սակայն մեղանչէ վասն անարգութեան զոր առնէ խորհրդոյն, և և մնհուշտի, եթէ իցէ արհամարհութիւն կամ վտանգ մոլորելոյ ի կերպն կամ ի նիւթն։

Ա ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ Ն։

Ի վերայ ենթակայի խորհրդոց։

Ի վերայ ենթակայի խորհրդոց զորս ինչ ինդրել մարթ է՝ Ասին՝ եթէ ո իցէ։ Արկրորդ՝ եթէ սրդեօք առ ամրողջութեի խորհրդոյ պահանջի ի նմա դիտաւորութեի ընդունելոյ զայն։ Արրորդ՝ եթէ օրպիսի պատրաստութեի կարկաւոր իցէ առ օրինապէս և արդեամբ ընդունելոյ զխորհուրդս։ Ձորրորդ՝ արդեօք անարժանին՝ որ ինդրէ, արժան է մանակարարել զխորհուրդս։

Ի վ առաջնոյն չինք ինչ գժուարութի, քանզի ստոյգ է նամ՝ եթէ միայն մարդն ճանապարհորդ ըս հասարակ օրինաց է ենթակայ խորհրդոց. վընզի կարգեցան ի Քէն իրրև միջնորդս առանալոյ զնորս և զփրկութի, որ պատշաճի միայն ճանապարհորդաց, ոչ երանելոց՝ յորս է անպակասելի, և ոչ դատապարտելոց, յորս է անհորոգելի։ Ձասցաք ըս հասարակ օրինաց, վընզի այնպէս սահմանեաց Քն. իսկ եթէ արդեօք, եթէ կամէր, կարօղ էր զհրեշտակս և զերանելոս խորհրդոց ինչ Ներքոյ արկանել, ոչինչ հակասութի երևի։

Ասդ է երկրորդ՝ եթէ ամ մարդիկ ճանապարհորդք են ենթակայ ընդունակ փրկուն։ Ձայս է ի սովորութի նկեղեցոյ, որ զմանկունս և զչիմարս փրկ։ Ոչ պատճառն է, զի փրկութի են բացարձակապէս հարկաւոր առ փրկութի։ Քանզի զամենեցուն ասաց Քն Ձովհ. գ. 5. Ոչ ոք ձեզի ի ջուց և ի Հոգւոյ, ոչ կրէ մտանել յարքայութի Ձ։

Ասդ է երրորդ՝ եթէ միայն մարդն փրկուտեալ է ենթակայ ընդունակ այլոց խորհրդոց վըզի միայն փրկութի մարդն լինի ընտանի Ձ, և անդամ նկեղեցւոյ. և ըստ այսմ է դուռն առ այլ խորհուրդս նկեղեցւոյ։

Ի վ երրորդին յայտ է յառաջելոցս վիճ. 2. պ. 4. թէ վ խորհրդոց մեռելոց պահանջի գեթ անկատար զղջումն. վ խորհրդոց կենդանեաց վիճակ շնորհաց՝ գեթ խոհմութի համարելոյ՝ խոստովանութի կամ կատարելոյ զղջմամբ, ոյ ասացաք զպաշտօնէէ՝ վիճ. 4. պ. 5. քանզի նոյն պատճառ է երկոցունն և, ի բաց առեալ միայն զխորհուրդ հաղորդութի, առ որ պահանջի խոստովանութի։ Ձպա մնայ խնդիրն զերկրորդէն, և զերրորդէն։ Ձոյ

Պ Ր Ե Կ։

Ընդե՞ պահանջի դիտաւորութի ի լվծհմս ընդունօղն խորհրդոյ առ ամրողջութի նորա. և զինչո՞ դիտաւորութի։

Ասելի է նախ։ Ոչ ի հաղորդութի՝ պահանջի առ ամրողջութի խորհրդոյ ի յընդունողն ներքին դիտաւորութի ընդունելոյ զայն իրրև զի՞ ինչ յկնդեալ, կամ զոր սովոր է եկեղեցին տալ. և յայն սակս որ բերի սուկ կրաւորապէս, կամ ոյ ասեն չէզոքապէս՝ ոչ կամայ և ոչ ակամայ, և առանել ևս՝ եթէ դիմադարձ լինի, ոչ ընդունի զխորհուրդ։

Ի բաց առնուամբ զհաղորդելին, զի գոլով ի մնայուն իրս անկամ զո և իցէ դիտաւորութի եթէ ընդունողն, և եթէ պաշտօնեին, մնայ խորհուրդն։

Ձոյց. եղրակացութի վկայութի ժողովոյ, ծայրագոյն Քահանայապետաց, և սրդ Հարց։ ժողովն Ըրաւսիկեան առաջին՝ յամին 441. կան. 12. սահմանեաց զայս օրինակ. Յանկուցանի պատանեքն, ըստ որում չիճամ նորա է. Պղտիկ ևմ զաղաչելոցդ ընդունել ևորոշ է, եթէ վասոց երոց՝ կամ զանցելոց զվկայոք բանիւ այլոց ուանկէ, կամ զաստուածային ի նշան ինչ երոք։ Ուր յայտնապէս պահանջէ զդիտաւորութի ընդունելոյ զխորհուրդս։

Ձնդհակենտիոս երրորդ գլ. Ա Եծ. ի վերայ մկրտ. վտարանդ. գիրք 3. մակագ. 42. սահմանէ, եթէ նա, որ ոչ երբեք հաւանի, այլ ևոքա դիմաթպոյն լինի, ոչ գէր ինչ և ոչ գիներ խորհրդոյ ընդունի։ Ասելով բացայայտ, եթէ ոչ ընդունին գիներ նոյնչափ և չիմարք, եթէ յառաջ դան գիներովին կամ զանձն

կոչել նրանք ի քրիստոնեությունը, վասն ի նոսա նիստել լինի, ըն գնա յոտարոտերությունը փեսորայությունը. այլ ոչ այսպես՝ երկնային յոտարոտական յերանելութիւնն նրանց, և ոսկեղէն զատաջրեալ ջաղացքն ձգողելոյ՝ զայ պայծառիկս ի վերուստ հոգեւոր ուրախութիւնը տալոյ և ելեւէջին ձգողել։

Օխտաբանն Հռովմեական Պօղոսի հինգերորդի արգելու, զի մի տացի մկրտութիւն նմա, որ ոնիէր զիրքն բառն յոտարոտ ձեռնադրութիւնն, և ոչ երբեք եցոյց վերս ձգողութիւնն, կամ զբնութեան նորա։

Սբն Օգոստինոս՝ գիրք 4. ընդդէմ Դոնատ. գլ. 24. ասէ. Երկիւղ նորա, որ կոչոր է պատանեաւնէլ, այլ ոչ պատանեաւն, նոյնպէս ոչ է վտանգ նորին։

Սբն Թովմայ՝ ստորև խ. 68. պ. 7. առ 2. ասէ. Երկիւղ է, որ՝ երկիւղ ի չափահասն ոչ էր պետութեանն ընդունելութեան, պարտ էր վերստին ձգողել. կամ երկիւղ յոյժ էր յոյժ, ասել պարտ էր. Երկիւղ ոչ է ոչ ձգողել, ոչ ձգողիմ վերս։ Որ ի մարմնի տիրապէս ցուցանել, թէ առ վաւերութեան մկրտութեան պահանջի դիտաւորութիւն ընդունելոյ զայն։ Ոնոյն ուսուցանէ խ. 45. պ. 4. բոլ. և ի 4. գլան. 6. խ. 1. պ. 2. խ. 3։

Պատճառն ի յառաջագունէ է կալեն Պապի, որ այսպէս սահմանեաց զխորհուրդս. և այս կալք մեծաքարերի ի վարդապետուէ և ի գործածութիւն եկեղեցւոյ, որպէս յայտ է յառաջելոցս, և ի յաջորդ պատճառաց, և ի յարմարութիւնց։ Նախ՝ ոչ է հաւանական, թէ Քս կամեցաւ ըստ հասարակ օրինաց՝ արտաքացուցանել, որպէս և ժառանգ իւր կարգել զչափահասն՝ որ և ոչ խորհի զարգարացուցմանէ իւրմէ, ևս առաւել՝ որ դիմադարձ լինի։ Տես ի Ճառն ընդդէմ վհձ. 6. պ. 3. ուր ցուցաք, թէ չափահաս մարդն ոչ արդարացնայ ընդ ընդ՝ բայց եթէ պատրաստակամ զանձն առ այն շարժութեանմբ անձնիշխանութեան։ Երկրորդ՝ քանզի ունայք ի խորհրդոց՝ մնանդ մկրտութիւն և կարգն՝ առ մանուսոր ինչ ազգ կինաց պարտաւորեալ են, և զծնեալ ծնեալ պարտաւորութեամբ գնան ի վերայ ընդունողաց, յայնմանէ հասնելոյ է քանի, զի ոչ բնաւ դատաւորն առ այն, բայց եթէ որք կամին։ Երրորդ՝ Քս սահմանեաց զխորհուրդս իւր, զի մնդակային ներգործութիւն կատարեսցին եթէ ի հոգւոյնն ընդունողաց՝ և եթէ պաշտօնէից, այսինքն պահանջին արժանիք խորհրդոց, գերազանցութեամբ վանճաւի նորա, այս է՝ արդարացուցման և փրկութեի մարդկան, այլ և պայման նորա՝ որ ոչ անբանօրէն, այլ բանիւ պարտ է վարիլ և առնել, ևս առաւել՝ ի գործս յաւիտենական փրկութեան. և յայն սակս ընդունելոյն խորհրդոց ոչ ինչ ըհատ քան զտուչութիւն նորա, պարտի լինել մարդկային. և թէպետ է կիրք, սակայն ոչ է հարկաւոր, այլ կամաւոր, ոյ ասէ Սբն Թովմաս. խ. 68. պ. 7. առ 1։

Երկ՝ թէ այսմ դիտաւորութեամբ պարտ է լինել ներքին, այս է՝ դիտաւորութիւն ընդունելոյ զիրս իրրև զբնս յեկեղեցւոյ կամ զոր առնէ եկեղեցին, և չէ բաւական դիտաւորութիւնն ընդունելոյ զաշխարհային ինչ, կամ կերպարանելոյ, և կամ խաղ առնելոյ՝ է բացայայտ կարծիք սիրն Թովմայի՝ ի լսման, զոր արդ յիշատակեցաք. և յայտ է, զի որ դիտէր ընդունել զաշխարհային ինչ, կամ կերպարանել և կամ խաղ առնել, ոչ դիտէր ընդունել զնխորհուրդս։

Չորրորդ է երկրորդ։ Այս դիտաւորութիւն պահանջեալ յընդունօղն առ վաւերութիւն խորհրդոյ՝ ոչ պարտի հարկաւ լինել ներգործական, և ոչ տիրապէս զօրութենական, այս է՝ զօրութիւ որոյ շարժեացի յընդունել զխորհուրդս, այլ բաւական է, թէ երբեմն յառաջեալ իցէ, և ոչ նահանջեալ, նմին իրի և բարոյապէս տեւեսցէ, բայ ի յառաջադիմութենէ և ի պակաս։ Ոչի յոմանց դիտաւորութիւն մեծնողական, յայլոց ունակական. մարթ էր ասել ևս լայնարար զօրութենական, վասնզի թէպետ որպէս ասացաք, ընդունօղն զօրութիւ նորա ոչ շարժի առ ընդունելոյն խորհրդոյ, սակայն յայնմանէ, որ յառաջեացն՝ համարի կամովին ընդունել զայն։

Յայտ է եղրակացութիւնս յառացելոցս. քանզի ըստ Աստուածաբանութեան երրորդի, ըստ Պօղոսի հինգերորդի, ըստ սիրն Թովմայի, և ըստ գործածութեան եկեղեցւոյ՝ յիմարք, և կամ որք այլազգ զուրկ են ի գործածութենէ բանի, մկրտին, եթէ յառաջագոյն ունէին զկամս ընդունելոյ զխորհուրդս, և զայն ոչ նահանջեցին յետս։

Այլ ոչ պահանջի այնչափ դիտաւորութիւն յընդունօղն ոյ ի պաշտօնեայն. վասզի այլ արդէն նշանակեցաք վերագոյն, պաշտօնեայն գոլով արարօղ՝ պարտի ունել զդիտաւորութիւն, որ

ինչ սկիզբն մարդկային ներգործուն, և բացորոշիչ առ գոլ խորհրդոյ. իսկ ընդունողն է կրօն, Թէպետ և կամաւոր, և գիտաւորութիւն նորա ոչ պահանջի լինել սկիզբն մարդկային ներգործութեանն և բացորոշիչ առ գոլ խորհրդոյ, այլ միայն իբրև տրամադրութիւն ենթակային, և ըստ այսմ բաւական է, եթէ երբեմն ըստացեալ ինչ ցայն և ոչ յետս նահանջեալ:

Ի բաց առաք զապաշխարութիւն և զպատիժն, զի որովհետև Ի խորհուրդս յայսոսիկ ներգործութիւք շնորհացն զգալապէս բացատրեալ են Նիւթ խորհրդոցն այնոցիկ, չէ բաւական՝ Թէ երբեմն յառաջեալ իցէ կամք շնորհելոյ զնոսին, բայց եթէ առաջիկայ գոյին այս ներգործութիւք, յորոց լինի խորհուրդն:

Ասելի է երրորդ: Այլ խորհրդոց միրուռնէ, դրոշմի, հաղորդութեան, և վերջին օծմանն՝ բաւական է դիտաւորութիւնն լուելեայն ընդունելոյ զայնս՝ փակեալ զորօրինակ Ի քրիստոնէական վարս, կամ յառաջադրութեանն վարելոյ զկեանս քրիստոնէաբար. մինչ նովին խակ, որով որ քաղաքավարի կամ առաջադրէ քաղաքավարիլ բաւեպաշտութիւն և ուղղափառապէս, ունի լուելեայն և շնորհն բաւականին զդիտաւորուն, զի տացին նմա ամ խորհուրդք, որք հարկաւոր են նմա առ Ի փրկուն, կի կարի օգտակար, զորօրինակ են նոքին՝ զորս նշանակեցաք:

Ի բաց առնուք զապաշխարուն և զպատիժն զսոսա պատճառացն՝ զոր արդ յառաջ բերաք Ի նախընթաց եզրակացուն: Այս և զկարգն, վասնզի ոչ գոլով այնպէս օգտակար մանաւորի, և Ի մէջ բերելով զմեծագոյն փոխոխուելի վճռակի, և զծանրագոյն պատուհասս, ոչ որ կարէ համարիլ, Թէ զայն խորհուրդ դիտէ յիշեանուր յառաջադրութեանն վարելոյ քրիստոնէաբար, բայց եթէ զայնմանէ երբեմն զբաց գոյացեալ կամն ստացեալ իցէ, կամ առաւելիւ դիտեցեալ ինչ, յորում փակեսցի դիտաւորութեանի կարգին:

Այլ արդ՝ Ի բացատրութեանի երկոցուն եզբակացուիս ևս դիտել պարտ է, Թէ այս ունակական դիտաւորութեան, եթէ բացայայտն, և եթէ լուելեայն, շնորհելոյ զհոգեհաղորդս՝ ոչ է բաւական յետ դիպուածոյ և յեզանակս շնորհելոյ, այլ յայնժ՝ միայն, և նովին եզանակաւ, որով զօրէն քրիստոնեի և բանաւորապէս հնար է և պարտ է մատակարարիլ և շնորհել, այս է՝ Ի դիպուածի հարկաւորութեանն, Ի վտանգի մահու, Ի մշանջենաւոր փրկութեանն, և կամ արտաքոյ ևս դիպուածոյ հարկաւորութեանն, այլ խելամտութեանն և ճանաչմանէ: Պատճառն է, վասնզի մարդն զօրութեամբ առաջնոյ դիտաւորութեանն իւրոյ, եթէ բացայայտ՝ և եթէ լուելեայն, ոչ համարի խոհեմութեամբ՝ Թէ կամի շնորհել զհոգեհաղորդս, բայց եթէ ըստ ժամանակին, ըստ ծիսին, և ըստ եղանակին, ըստ որոց առաքելոյն է մատակարարիլ քրիստոնէիցն: Այսմ իրի Թէպետ և ոք յառաջ քան զամս մի, կամ յառաջ քան զաւուրս ինչ ունէր զդիտաւորութեանն եթէ բացայայտ և եթէ լուելեայն շնորհելոյ զմիրուռն, զդրոշմ, զկարգ, և այլն, վասնզի արար ոչ շնորհէր Ի քուն, յարբեցութեանն, Ի հիմարութեանն անցաւոր, յանդիտութեանն, ևն, բայց եթէ գոյիցէ դիտաւորութեանի նորա բացայայտ ձգէր Ի դիպուածս յայսոսիկ. քանզի յայնժամ վաւերարար, այլ ապօրինապէս շնորհէր:

Ընդդէմ առաջին եզրակացութեանն առարկին բազում օրինակք նոցա, որք ակամայ և դիմադարձութեամբ, կամ գէթ յանդիտութեանն եղեն ձեռնադրեալ, որոց սիրտ տալ պարտ է, Թէ նորա՝ Թէպետ զառաջինն եղեն ակամայ և դիմադարձ, աղաչանաք, յորգորանաք, կի սպառնալիք հուսկ յետոյ հաւանեցան, կամ ձեռնադրութիւք նոցա եղեն ոչինչ:

Պրկինիցես: Պաղաքացին կարող է ակամայ վերածիլ յատենակալութեանի, ուր պահանջէ զայն բարին հասարակաց. ապա և ուղղափառն հպատակ եկեղեցւոյ յաստիճան նր կարգի, ուր զայն պահանջէ օգուան եկեղեցւոյ:

Պիևեմ, ուր. զհետև: Ընտանիութեանիւնն առնալ լինի նախ Ի կանացն Ի, որ յայտնի է մեզ Ի առհմանայ, Ի գործածութեանէ, և Ի հասարակ կարծեաց եկեղեցւոյ: Երկրորդ վերանալն քաղաքացւոյն յատենակալութեանի է միայն յարանձնանութեանի արտաքին՝ որ ոչինչ գնէ Ի վերացեալն, և կարգումն առ արտաքին պաշտօն՝ որ ներքոյ անկանի բռնադատութեան. քանզի մարդն զմարդ առ արտաքին ներգործութիւնս բռնադատել կարող է: Այլ այն կարգն տայ շնորհս, զի՝նէր, և զեկեղեցական իշխանութեանի՝ հոգւոյ, ուր եկեղեցին չունի զիշխանութեանի բռնադատելոյ. զոր Թէպէտ կարող էր տալ Ի՝ն, բայց Թէ ոչ եւ՝ յայտ է Ի ցուցմանց եզրակացութեանն: Երդ՝ կարող է ուղղափառն ակամայ կարդիլ Ի պաշտօն սեղանոյ, զորօրինակ քաղաքացին յարտաքին կա-

կաւաւարուի, և պարտաւորի Ի հարկաւորուէ Հաւանիլ և ընդունիլ, և զայս ցուցանէ Հանդիսատեսի ձեռնարկութիւնն. այլ եթէ Հրաժարեսցի, մեղանչէ արգելօք, բայց ոչինչ գործի։

Ա՛ս լուծումն այլոց առարկութենէց՝ գիտել պարտ է, զի մեք ոչ խնդրեմք զեկաւորութիւն ընդունողին իրրև զեական ինչ խորհրդոյ, այլ միայն իրրև զարամադրութիւն ենթակայի և զիճեութեան առանց օրոյ ոչ՝ Ի սահմանադրութէն Ա՛յնի։

Խնդրիցես։ Ընդհանք պահանջին Հաւատք յընդունօղն՝ առ վաւերութիւն խորհրդոյ։

Պիտեմ, (1) եթէ ոչ բաց յասպաւիսպուէ։ Հայտ է Ի սուտութենէ, և Ի գործածութենէ եկեղեցւոյ, որ Հաստատուն Համարեցաւ զնիքրատութիւն, զոր հնդեսիկաք ընդ օրինաւոր կերպիւ ընկալեալ էին. և այսպէս լուծանէ բացայայտ սկն Օգոստինա գիրք 3. Ի մի մկր. գլ. 14։ Պատճառն է, մեղք խորհուրդն ոչ կատարի արդարութիւն մարդոյն տուողն կամ ընդունողին զնիքրատութեն, այլ գործութեն Ա՛յ։ Ի բաց առաք զպաշխարութիւնն, մեղք ոչ բազում անգամ ասացաք՝ նիւթ նի է ներգործութեի ապաշխարողին, այս է՝ ներգործուի կատարեալ կամ անկատար զղջման, որում չէ Հնար լինել առանց Հաւատոյ։

Պ Ր Ա Կ· Ր։

Ընդ՝ օր աջմէն է Հարկաւորել զնորհուրդս Հեղուորի՝ որ ներքին կնոջն։

Ա՛սելի է նախ։ (2) Գաղտնի մեղաւորին՝ որ գաղտնի խնդրէ, և յայտնի մեղաւորին՝ որ եթէ գաղտնի և եթէ յայտնի խնդրէ, արտաքոյ վտանգի մահու զանազ պարտ է զնորհուրդս, բաց յայտաշխարութէ, և Ի դիպուածս ինչ Ի պահէ։ Ի հաստատուց։

Ա՛յսպէս գրէ Ծիսարանն Հռոմէական Ի մի Հազորդութեն ըստ երկաքանչիւր մասանցն։ Ի սա առաջնոյն ասէ. Իսկ զնտրեալն Հեղուորն ելիեն գեղգաղի խնդրելոցեն, և զնե ոչ Ծանկնչ զնտոտոցելը, հերքելոցե։ Ի սա երկրորդին ասէ. Ա՛նելի պարտ ե զայսպիսի անարգանս, զրօրինաւ են նզելիլուզն, ապերեզելուզն, և յայտնապես զարհամարհօք ունի պատուիր, ահեղեր, զաշխատասիրութիւն, և այլ Ի սոցին նմանս յայտնի հերետիկոսք, քանզի նիւթ տան ապստամբութեան Ի ներ։ Ի սակայն զնմանս ոչ Ի զուր ասեն սուրբ հարքն, այլ զի ունին զիտութիւն զանազանելոյ զմեղաւորս, և զիճեութիւն զնոցա։

Ա՛յժմ գնել պարտ է վերջին բանիցս այսցիկ. Ա՛յց եթէ ապստամբ յայտ եղեալ պատրաստ ի Հաշտութիւն ընդունելոյ զնորհուրդս, և պաշտօնէին և առաջնակարգ եղելոցն, եթէ գայթի ստուգիւ յայտ իցէ զարձ նի, և իցէ ստոյգ, եթէ զարձ նի Հանդերձ ընդունելութէ խորհրդոյն ծանուցեալ լինի, երևի, թէ յայնժամ ոչ է պարտ զլանալ, իրրև ոչ ևս երևի այնուհետև պատճառ ինչ զլանալոյ։

Պատճառ երկոցուն մասանցս ևս է, զի զլանալոյն զնորհուրդ գաղտնի մեղաւորին՝ որ գաղտնի խնդրէ, կամ յայտնի մեղաւորին՝ որ յայտնի կամ գաղտնի խնդրէ, ոչ գայ զնետ պատահարութիւն ինչ նի կամ այլ ինչ անանզութեի. ուստի պաշտօնեայն մեղանչէր ընդդեմ կրօնի՝ տալով առանց ստիպողական պատճառի զորութեի չանց Հանդերձ մեծաւ անյարգութէ խորհրդոյն, չարաչար վարէր զպաշտօնատարութէ իւրով, որ տուեալ նմա Ի շինել և ոչ Ի քակել, և զուգընթացապէս առանց Հարկաւորութեն զեռ արտաքին մեղաց այլոց, և զնեզբինն տածէր, և եթէ էր Հրապարակական, ծանանէր զմեծ գայթագղուի։

Ա՛սացաք նախ, պետութ չքանզնի Հոգեւոր զի որովհետև խորհուրդքն են վն մարդկան, Ի վերջինս զվերջինս պարտ է Ի գործ ածել, և առաւել պարտ է դնել զնորհուրդն Ի վտանգի անյապագոմեն, քան զրկել զարդն յայնպիսի Հարկաւորութեն Ի խորհրդոյ, որ կարող է օգուտ լինել։ Ա՛սակայն պարտ է գուն գործել պաշտօնէին զի որում ներք ժամանակին և գաւանի կարողութեի, զի մեղաւորն մերձ Ի մահ ասցէ այնոցիկ եղանակաւ՝ զոր կարէ զնշանս ապաշխարութեն ևս և Հրապարակաւ, եթէ իցէ Հրապարակական։

Ա՛սացաք երկրորդ, քանզի Ի խորհրդոյ ապաշխարութենէ մեղք խորհուրդն ապաշխարութեն է

(1) Պարբ՝ ի. 68. պ. 8. բոլ։ (2) Պարբ՝ ի. 80. պ. 6. բոլ. և Ի 4. գան. 9. ի. 1. պ. 5. ի. 1։

ամ մեղաւորաց երկրորդ տախտակ զնին նաւա-
բեկութեան, առ որ յայն սակս ամ՛ մեղաւորք
են և եղեռնագործք եթէ զաղաւիկք և եթէ
յայսմիկք ապաւինիլ պարտին. և զայս ցու-
ցանէ գործածութեի խոստովանահարց, որք
զամենեսեան ընդունին, և ըս պատրաստութեան
իւրաքանչիւրոց ուշադրեն, յապաղեն, և կամ
՚ի բաց ձողուն. և ոչ այնմ անտեղութեի ինչ
բնաւորեալ է զՀետ գալ վե՛ր Հանգուստ ապաշ-
խարողին, և կամ խաղաղութեան հասարակա-
պետութեան:

Նայեաք երրորդ, ԹՈՓ՚ի պատճե՛ն ես ՚ի գլխո-
ւածոյ ինչ. վասնզի ՚ի մերձաւոր սահմանս
հերետիկոսաց վասն խաղաղութեան հասարակա-
պետութեան ձայլ տուեալ լինի պատճէն ըս միւս
՚ի հերետիկոսաց, և ըս Հետևորդի նմա հրապա-
րակական մեղաւորի մատակարարի խորհուրդն:
Նայլ զայս չէ պարտ ձգել յայլ դիպուածս՝
բայց եթէ վե՛ր ծանր պատճառի Հանգանելոյ յե-
կեղեցւոյ:

՚Ի բաց առնուլ պարտ է և զդիպուածն, յո-
րում պաշտօնեայն ՚ի խոստովանութեի միայն
գիտէր զանցանս խնդրողին զխորհուրդ, վճռի
ոչ երբէք արժան է վարիլ գիտութեի խոստո-
վանութեի յամօի և ՚ի պատկառանս ապաշ-
խարողին, յորմէ լինէր խորհուրդն կարի ինձ
տանելի. և ըստ այսմ երևի սահմանեալ Նւս-
դինէոսի Պապին, գլ. Նրնէ չահանայն, ՚ի վե՛ր
պաշտօնի կարգաւոր դատաւորի, վաճառանդ.
գիրք. 1. մակագ. 31. գլ. 2. Նրնէ չահա-
նայն, ասէ, ապտիլ գիպուածք լինել ոմն
զորոյ չանգանաց ինչ, կամ նրնէ խոստովա-
նել նկէ, և ոչ նկէ կամեցող ջնապաճալ.
..... չանհամանք ոչ է կարգ հերետիկոսի.... վնաս ոչ գիտէ նէրն զիպա-
ռոյ, այլ նէրն Նչ:

Նթէ ասիցես, թէ նրն Մովսէս ՚ի 4.
գրո. 9. խ. 1. պ. 5. խ. 1. ուսուցանէ
զՀակառակն: Պատասխանեմ, թէ իմանալ
պարտ է, եթէ չայլմէ պատճառէ և ոչ ՚ի
լսելոյ զանցանս ՚ի խոստովանութեի կարող
իցէ Համեստարար զանձն անբասիր առնել:

Նսելի է երկրորդ: (1) Պատանի մեղա-
ւորին՝ որ հրապարակաւ խնդրէ, ոչ է պարտ
զանձալ զխորհուրդս, ուր առանց վատահամ
բաւութեի նորա և գայթագղութեի չէ Հնար
զանձալ, զորօրինակ եթէ ըս այլոց մատիցէ ՚ի
ձեր Հաղորդութիւնն:

(1) Նշոր:

Նչ ևս հասարակաց կարծիք և ստոյգ, և ըստ
այսմ սահմանի յիրաւունս՝ 6. խ. 2. գլ.
Նրնէ ինչ. վտարանդ. գիրք 1. մակագ.
31. գլ. Նրնէ չահանայն, և գլ. Ամ՛ սրբէնըն,
՚ի մի՛ նոքիրագործ. զան. 2. և զայս միչտ
պահեաց եկեղեցին: Այլ ծխատանն Հռովմա-
կան ՚ի վե՛ր Հաղորդուե ասէ. Օչ ըլնիկ ինձ
ասս, եթէ գաղտնի նոքրնոցն, և ոչ ծանիցէ
զնոսա պաշտօնեայն, ներելի գործել ինձ
հրապարակաւ խնդրնոցն, և ասանց գայթագ-
ղութեան չիցէ Հնար պանդ առնել զնոսա:

Նիմնական պատճառ այսր կզրակացութեի
ոչ երևի այլ ինչ՝ բայց եթէ կանքն Նրնի, որ
՚ի գործոց նոյն ծառօթանայ մեղ, իրրպէս զմար-
մին իւր ոչ զաջոյս Հնդոյի, զոր ճանաչէր
մեղաւոր. և զայս գործ առաքելոյն և եկեղե-
ցին ընկալան իրրև զօրինակ, որում կՀետ եր-
թիցաք. և վասն այսորիկ պատուէր յեկեղեց-
ւոյ, ոչ յայտ է յաւանգութեի և ՚ի գործ-
ածութեի նորա:

Նյ այս կիրաւի վասն ծանր անպատաս-
ճառութեց, որք պղտգ կՀետ գային: Նրանձն
պաշտօնեայն կամ պատասուորէր ցուցանել ըզ-
յանգանս, և կամ ոչ: Նթէ առաջինն՝ լինէր
նմա անտանելի բանն և իրր ՚ի բաղումս ան-
կարելի, որովհետև կամ նա միայն ճանաչէր
զյանգանս, և կամ վկայքն Հրաժարէին տալ
զվկայութի, որպէս իրր ՚ի բազումս Հանդիպի:
Նթէ երկրորդն՝ սուր ՚ի ձեռս մատուցանէր
քահանային՝ զոր ոք և իցէ անպատիժ վատա-
Համրանել, և աստի կազգ, կոիւք, գայթագ-
ղութի, խռովութի նկեղեցւոյ և Հասարակա-
պետութեն, յորժամ պաշտօնեայն զմիրժումն
ասէր լինել արդար, և ընդունէն անիրաւ. և
այլք դատէին չարաչար կամ զբահանային,
իրր թէ յանիրաւի մերժէր զնա՝ որ է բարե-
Համբաւ, կամ զընդունէն իրրև մեծապէս
եղեռնագործ, և կամ զկեղեցին և՝ զի ներել
քահանայից՝ որ զընտիր և զպարկ Համբաւ ապա
վատահամբաւ առնեն:

Ամ՛ զորս մարթ է ընդդէմ դնել՝ յայս
մի բան լուծանին, այս է՝ Թէ յայսոսիկ ոչ
ունիմք զկամն Նրնի, զորօրինակ ունիմք ՚ի
դիպուածի եզրակացութեն, իրր զի զայն յայս-
նոսա գործով իւրով յօրինակ մեզ Հրաժա-
րեալ յայսմ մասին յիրաւանց իւրոց, ոչ ար-
դեօք ՚ի նպաստ մեղաւորին, որ վասն այն ոչ
լինի

լինի անբասիր, այլ ի նպաստ պաշտօնէից, և վասն խա՛ղաղութեան եկեղեցւոյ, և գուցէ վասն այլ ինչ պատճառաց՝ որ նմա ծանօթ է։

Վ ԻՄԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ· Ը։

Ի վերայ նոցա, կարգի, և ձեւոյ խորհրդոց նոր օրինացս, նա և ի վերայ խորհրդականաց։

Աբե՛ղ Թովմա՛ Ե. 65։

ՊՐԵԿ ՄԻԵՑՆԵԿ

Որ բովանդակի զընտրեալ ինդիրս, որ վերաբերին ի հոգեբոյս վճռաբանութիւնս։

Ինդրիցես նախ։ Վասնի՞ են խորհուրդք նոր օրինացս։

Պատասխանեմ, (1) Թէ են եօթն, ոչ պա՛կաս և ոչ աւելս, որ՝ մկրտութի՛ւն, դրոշմ, հաղորդութի՛ւն, ապաշխարութի՛ւն, վերջին օծումն, կարգ, և պսակ։

Ի՛ ի հաւատոց ընդդէմ Լուտերականաց և Այլ՛ բնականաց՝ սահմանէ՛ ի ժողովն Փլորէնտ. ի կոնդակի միաբանութեան, և ի Տրիտ. ժող. գլուխ. 7. կան. 1։

Եթէ ընդդէմ դիցես զսմանս ի Հարց, որք զԱնձրևշաւն հատարին խորհուրդ. պիտի, Թէ նոքա առնուն զխորհուրդն չիւրաքանչ միտս վասն ամ՛ նշանի ընտրհաց կամ թողութեան մեղաց, թէպէտ և զայն ոչ գործնացեն, և սակայն այս պահանջի առ բան ճշմարիտ խորհրդոյ նոր օրինացս, որ է նշան ընտրհաց՝ ոչ միայն տեսական, այլ և գործնական, այս է՝ ըստ ինքեան արարող այնր, զոր նշանակէ։ Վասնզի ոչ երբեք առնն, Թէ այս լուսացումն ոտից ունի ըստ ինքեան զզօրութի՛ւն սրբելոյ, համ թողոյ զներսին մեղս։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդ՛ն ի խորհուրդս իցէ գերազանցագոյն և առաւել արժանապատիւ։

Պիտի, (2) Թէ է խորհուրդն հաղորդութի՛ւն, վասնզի ի խորհուրդ հաղորդութի՛ւն փակի նոյն ինքն Ա՛ն գոյացապէս, իսկ Այլ խորհուրդս փակի միայն զօրութի՛ւն ինչ գործիչական հաղորդեալ ի Վե՛ր, իսկարդ՝ որ է էութեամբ՝ է պատուականագոյն քան զայն, որ է հաղորդութի՛ւն. ապա։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք ա՛մ խորհուրդք նոր օրինացս ի՛ն հարկաւոր։

Պիտի։ (3) Երեք խորհուրդք են պարզապէս հարկաւոր. մկրտութի՛ւնն ամենեցուն, ապաշխարութի՛ւն մեղուցելոց, կարգն բոնադակ եկեղեցւոյ, վասն ուր չիք կառավար, ժողովուրդն կործանի, Ա՛րակ. ժա։ Իսկ այլ խորհուրդք ոչ են պարզապէս հարկաւոր, այլ ըստ խիք միայն, այս է՝ օգտակար, զի վայելչագոյնս, և առաւել դիւրաւ լնլի ստանալ զխնճանն։ Եւ զայսմանէ միւսանգամ խոսնացուք, յորժամ զնւրաքանչիւրսն խորհրդոց ձառնացուք։

Ինդրիցես չորրորդ։ Ո՛ր ի՛նչ զօրն պատահական ծէսք խորհրդոց։

Կոչեմք պատահական ծէս, որք կամ յաւելն, կամ զուգընթաց լինին, և կի՛ զհնագան էական ծիսի, և առանց որոց կատարի խորհուրդն։

Պիտի։ Օօրէ նախ՝ առ վերոյիշեալի արժանապատուութի՛ն խորհրդոց, և առ յարգի՛ն պատուի կացուցանելոյ զնոս։ Երկրորդ՝ զի պաշտօնեայք երևնացին զնրս սրբութի՛ն կատարել։ Երրորդ՝ զի նոցին՝ որք կատարին ի խորհուրդս՝ զօրութի՛ն, գործունէութի՛ն, և գաղտնի խորհուրդն առաւել ծանուցին, և ոչ թէ առաջի աչաց դիցին, և յայնմանէ զարթուցին և մնուցին հաւատք և բարեպաշտութի՛ն հաւատացելոց, և միտք նոցա առ տեսութի՛ն գերբնականաց ուղղացին։

Ինդրիցես հինգերորդ։ Արդեօք եկեղեցին ունի՞ զիշխանութի՛ն սահմանելոյ զծէսս։

Պիտի, այո՛. զոր գուցանեն կարի հնագոյն ծիսարանք և պատարագամատոյցք եկեղեցւոյ եթէ Հնոյն և եթէ Նորին։ Նմին իրի ժողովն Տրիտեն. գլուխ. 21. գլ. 2. Հայոոմն, ըե այս եղեռնաւորի՛ն եղե՝ ջնջել յեկեղեցւոյ, ի՝ պատճառ՝ ըե խորհրդոց՝ պահել զգոյացութի՛ն ձի՝ զայնս սահմանել յամ ջնջնել, զոր օրէն ընդունողաց, յամ յորդորի՛ն ձոյն նո՛ւ խորհրդոց՝ ըստ իւրոյն, ծանաւելն, և պիտոյից պետութե՛ն տուողաւ՝ լայնալ զոր։

Ինդրիցես վեցերորդ։ Արդեօք պաշտօնեայք՝ ևս և ի բաց առնել զնայնմագոյնի կամ

(1) Նոր՝ ե. 65. պ. 1. Բոլ։ (2) Նոր՝ պ. 3. Բոլ։ (3) Նոր՝ պ. 4. Բոլ։

համ զարհամարհութեի՝ պարտաւորի՛ն ընդ մեզոք՝ պահել զձեզս ևեթ յընդհանուր ևկեղեցւոյ, և ևեթ ի մասնաւոր ևկեղեցւոյ իւրմէ կալգնալս ի մասամարարութեն խորհրդոց:

Պետիմ, այո: Հայց. Նախ՝ ի Տրիտ. ժողովին գոմ. 7. կան. 13. ի բանս յայսոսիկ. Լինի ոք ասասցէ՝ ընկալեալ և վճռանձնել ձեռս կաթուղիկէ եկեղեցւոյ՝ զորս սովորութիւն է ի հանդիսասոր տաղաւարտութեն խորհրդոց ի գործ դնել, կարող է ոչ ոք ի նոցէ հովիւ նկեղեցւոյ իւմ արհամարհել, իմ առանց ծերոց պաշտօնէին զոր հաճոյիցէ զանց առնել, իմ յայլ նպատակս փոխել, եղեալ նզովեալ: Արդարև՝ պարտաւորիք ըստ մեզոք՝ ևս և ի բաց առեալ զդայթադղութեի և զարհամարհութեի հնազանդել վերնագունի, որ օրինակս պատուիրեալ: Արդարև՝ եթե ում և իցէ մասնաւոր հովիւ արժան էր զձեռս խորհրդոյ փոխոխել, զնել կալեալս ջնջել, գհինս նորոգել, կամ զնորս մուծանել, լինէր ի կարգադրութեն ևկեղեցւոյ անհնարին շփոթութեի և անկայնկլուծութեի:

Ասաի ուրեմ մնայարերել, թէ մեզանէ մահուշափ նա, որ զանց առնէ զերևելին ինչ ծիսիւ, զորօրինակ եթե առանց սրբ զգեստուց, կամ առանց լուսոյ ճրագի պատարագէր. Նէ. բելի մեզոք միայն, որ զեթևեթև ինչ ծիսիւ զանց առնէր:

Խնդրիցես եօթնևերորդ: Օրինչ են խորհրդականքն:

Պետիմ: Խորհրդականք ասին աստ, ոչ զի են ծէսք խորհրդոց, կամ առ խորհուրդս վերաբերեալ, այլ զի նմանութեն ինչ ընդ խորհրդոց. զի որովհետև խորհուրդքն պատճառն զըրբարար շնորհս, խորհրդականքն ընդ հասարակաց կարծեաց Հայոց և ծածաբանից պատճառն զեզոքութեի ներևելի մեզոց:

Ասացեալ են տեղուանական աղօթք կամ այլ պաղատանք կարգեալ յեկեղեցւոյ, կամ յեկեղեցոջ հանդիսիւ կատարեալ, ընդունելուի ամ ցօղութեն գրնեալ ջրոյ, ընդհանուր խոստանութեին՝ որ ի սկզբան պատարագի, կամ որ (ի Լատին) յառաջաբան և ի հանդիսեան ժամերգութեիս լինի. օրհնութեի եպիսկոպոսաց և արբայից, և այլ այսպիսիք:

Խնդրիցես ութևերորդ: Օ՞րքան խորհրդականքն թողուն զներևելի մեզս:

Պետիմ: Ոչ թողուն զներևելի մեզս ի գործ գործելոյ, այլ ի գործոյ գործողին, և ըստ եղանակի հայցուածոց:

Հայց. Նախ: Ձիք ինչ ոչ ի սմ դիրս, ոչ ի ժողովս, և ոչ ի սմ Հարս հինն ընծայիցդ խորհրդականաց զղօրութեի թողոյ ներևելի մեզս ի գործոյ գործելոյ: Արդարև՝ ոչ ուրեք ընթեռնումք, թէ եթ Աց եկեղեցւոյ դիշխանութեի թողոյ անընդհատ զներևելի մեզս, ապա և ոչ սահմանելոյ զխորհրդականս, որք սեպհական զօրութեի իւրեանց թողոյն զայնս: Արդարև՝ թէպետ եկեղեցւոյ ընծայի իշխանութեի թողացուցանելոյ զժամանակաւոր պատիժս մեղաւորաց ներողութեի, վասն այս թողացուցանի է ի սոսկ յարտաքին շնորհաբաշխութեն. սակայն ներևելի մեղաց չէ հնար լինել թողութեի՝ առանց բառնալոյ զարատ նոի ի հոգւոյ, յորում եկեղեցին չունի ինչ իշխանութեիւն:

Արդ՝ խորհրդականքն թողուն զներևելի մեզս ի գործոյ գործողին, ըստ որում զարթուցանեն զշարժումն խորշելոյ ի նոցանէ, կամ զյարգութեի առ Ած և առ սրբսն իրս, և այսոքիկ շարժութեի ընդունին զթողութեի ներևելի մեզաց, և այսպիսի շարժութիք զարթուցանեն ոչ միայն առարկայիս, զղօրինակ՝ խաչելութեիք, պատկերք, քարոզութեիք, են. այլ և ըստ հայցուածոց, ըստ որում լինին յանուն եկեղեցւոյ, որ ունի զմեծագոյն զօրութեի հայցելոյ, քան զմնասուցր անձն. քանզի բազում անգամ իշխանն շնորհէ հայցուածոց համբէն հասարակութեի, զոր զանայ հայցուածոց միոյ մասնաւորի:

Ա Ը Ի

Ի ՎԼԵՐԱՑ ՍԿԶՏՈՒԹԻՒՆԸՆ։

ՍԷՆ ՅՈՎՀԱՆ՝ Ի 66. ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՔՆԼԸ 372։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ա։

Ի վերայ խորհրդոյ Տէրտուղէի ըստ Ինդիացւոյ։

ՍԷՆ ՅՈՎՀԱՆ՝ Ե. 66։

ԳԼՈՒԽ Ա։

Ի վերայ սահմանի, և ի վերայ Յովհաննէսի սահմանապրտուղէն և պաշտօնէութենէն Աստուծոյ։

Ասա՝ խնդրեցիս։ Ո՞րչափ է միջոցառումն՝ մկրտութեան, և զկարգ սահմանի։

Պէտք։ (1) Խորհուրդն մկրտութեան գիւղացւոյ առնալ փոխանակ արուեստական բաղադրեալոյ ի նիւթոյ և ի կնքոյ՝ ուղիղ սահմանի ի սիզն Յովհաննէս. Լուացումն մարմնոյ նոյ ընդ առհասնեալ կերպէ բանիւ։ Իսկ մեծաձիգագոյնս առնալ՝ ըստ օրում բաղկացնայ ի սեռէ և ի տարբերութենէ, ուղիղ սահմանի ի հռովմէական կաթէխիզմէ։ Խորհուրդ վերջոյն ծննդեան ջրոյ ի քառն։ Խորհուրդն է սեռ, և այլ մասունքն՝ տարբերութիւն։

Վասն պարտ է (2) ընդ սիզն Յովհաննէս, թէ ի խորհուրդ մկրտուն (զնոյն ասել պարտ է և զայլ խորհրդոց, մանաւանդ որք ապաւորեն զինքն,) երեք ինչ ի մէջ բերին. այս է խորհուրդ, իր և միայն խորհրդոյ, իր և խորհրդոյ միանգամայն։ Խորհուրդն միայն է արտաքին ծէս, որ նշանակէ և ոչ նշանակի. իր միայն է շնորհքն, որ նշանակի և ոչ նշանակէ. իր և խորհրդոյ միանգամայն է ինքն, որ արտաքին ծիսալի նշանակի և զներքին շնորհս նշանակէ։

Ինդրիցես երկրորդ։ Երբ սահմանեցաւ խորհուրդ մկրտութեան։

Պատասխանեմ։ (3) Քն սահմանեաց զխորհուրդ մկրտուն, յառաջ քան զչարչարանս իւր, այս է յորժամ ի Յորդանան մկրտեցաւ։ Յուց. առաչին մասն։ Նախ Քն յառաջ քան զչարչարանս իւր մկրտեաց գԱՀ ի ձեռն աշակերտաց իւրոց, ոչ յայտ է ի Յովհ. գլ. ե. և դ. խակարդ՝ ոչ մկրտութիւն Յովհաննու, այլ իւրոյն. ապա։ Յուց. փոքր։ Նախ ի նախայիշ. տեղ. Յովհ. գլ. դ. ընթեռնումք, թէ եղև խնդիր յաշակերտացն Յովհաննու ընդ Հրէից վս սրբութեան, թէ զոր սրբութեան էին լուացքն Յովհաննու, թէ Քն. և թէ սրտնչեցին աշակերտքն, թէ բազումք գնան առ մկրտութեան Քն, քան առ մկրտութեան Յովհաննու. իսկարդ՝ եթէ Քն և աշակերտք նորա մկրտէին մկրտութեան Յովհաննու, չէին էնչ անդր խնդրոյ, և ոչ տրտնջանաց, այլ առաւել աշակերտքն Յովհաննու ուրախանային եթէ Քն, զոր Յովհաննէս վկայ յառաջ գոլաբանեալ էր իբրև զգառն ԱՅ, գմկրտութեան Յովհաննու հաստատեր. ապա։ Երկրորդ՝ ոչ ուրեք ընթեռնումք, թէ մկրտեալ

(1) Աստ՝ Ե. 66. պ. 1. Բուլ։ (2) Անդ։ (3) Անդ՝ պ. 2. Բուլ։

տեսլեան ի Քրիստոս և յաշակերտաց նորա եղեն վկայքն ի միտս և ապա ի միտս ընդունելոյ Հոգւոյն Սրբոյ զօրացան վկայել զհարուցմունս մեռելոց։ Եւ ոչ միայն այս, այլ և զանձինս իւրեանց ոչ սիրեցին մինչև ի մահ, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զանձանց զհանգուցեալսն, այլ ասեն թէ ոչ սիրեցին զանձինս իւրեանց։ Եւ ոչ միայն ի մարդկանէ, այլ և ի դիւաց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զդիւսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի դիւաց։ Եւ ոչ միայն ի չարչարանաց, այլ և ի մահուանէ ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զմահն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի մահուանէ։ Եւ ոչ միայն ի մահուանէ, այլ և ի հոգեկան տանջանաց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զտանջանսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի տանջանաց։ Եւ ոչ միայն ի տանջանաց, այլ և ի հրոյ ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զհուրն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի հրոյ։ Եւ ոչ միայն ի հրոյ, այլ և ի ջրոյ ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զջուրն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի ջրոյ։ Եւ ոչ միայն ի ջրոյ, այլ և ի սրոյ ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զսուրն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի սրոյ։ Եւ ոչ միայն ի սրոյ, այլ և ի գազանաց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զգազանսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի գազանաց։ Եւ ոչ միայն ի գազանաց, այլ և ի սողոց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զսողսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի սողոց։ Եւ ոչ միայն ի սողոց, այլ և ի թռչնոց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զթռչունսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի թռչնոց։ Եւ ոչ միայն ի թռչնոց, այլ և ի ձկանց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զձկունսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի ձկանց։ Եւ ոչ միայն ի ձկանց, այլ և ի հողոյ ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զհողն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի հողոյ։ Եւ ոչ միայն ի հողոյ, այլ և ի ծովոյ ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զծովն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի ծովոյ։ Եւ ոչ միայն ի ծովոյ, այլ և ի ցամաքէ ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զցամաքն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի ցամաքէ։ Եւ ոչ միայն ի ցամաքէ, այլ և ի հովտաց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զհովտսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի հովտաց։ Եւ ոչ միայն ի հովտաց, այլ և ի լերանց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զլերինսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի լերանց։ Եւ ոչ միայն ի լերանց, այլ և ի ծառոց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զծառսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի ծառոց։ Եւ ոչ միայն ի ծառոց, այլ և ի տերևոց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զտերևսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի տերևոց։ Եւ ոչ միայն ի տերևոց, այլ և ի ծաղկանց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զծաղկունսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի ծաղկանց։ Եւ ոչ միայն ի ծաղկանց, այլ և ի պտղոց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զպտղոցն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի պտղոց։ Եւ ոչ միայն ի պտղոց, այլ և ի սերմանց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զսերմանսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի սերմանց։ Եւ ոչ միայն ի սերմանց, այլ և ի բուսոց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զբուսոցն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի բուսոց։ Եւ ոչ միայն ի բուսոց, այլ և ի խոտոց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զխոտսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի խոտոց։ Եւ ոչ միայն ի խոտոց, այլ և ի մարդկանէ ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զմարդկանն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի մարդկանէ։ Եւ ոչ միայն ի մարդկանէ, այլ և ի դիւաց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զդիւսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի դիւաց։ Եւ ոչ միայն ի դիւաց, այլ և ի չարչարանաց ոչ երկեան, զի ոչ ասեն թէ ոչ գիտեին զչարչարանսն, այլ ասեն թէ ոչ երկեան ի չարչարան

չարչարիցաւ և յարեաւ, է մի չարժուն, որ փակէ զերկուս եղերս, այս է՝ զհոտորուքն ի մեղաց իւր զերծ յորմէ, և զնաւորուքն ի շնորհս՝ իբրև զերծ առ որ։ Ելին իբրև առ երկոսին եղերս ևս, այս է՝ առ չարչարանս և առ յարութիւն վերարերել պարտ է զոր ասաց Պօ ի խաչին, * Ի՞ ինչ լաւորբեալ է ։

Պիտեմ երկրորդ։ (1) Հաւանականագոյն երևի, թէ մկրտութիւն եղև պատուիրան Տեառն զնել չարչարանաց և յարուցն Պօի։

Պատճառն (2) է, զի ոչ ցուցաք, հին օրէնքն՝ որ էր առաքեր և օրինակ նոր օրինացս՝ դադարեաց ի մահու և ի չարչարանս Պօի. արդ՝ ի դադարիլ նոր նորն սկսաւ պատուաւորել, քանզի առաքիչն ոչ մերժի՝ բայց եթէ գալստեամբ լուսոյ, և ոչ օրինակն բարձեալ լինի՝ բայց եթէ ճշմարտութիւն և իրօք, մինչև ապականութեանն միոյն լինել ծնունդ միւսոյն։ Ի վերայ այսր ամի՛ ոչ է հաւանական, թէ Ած կամեցաւ թողուլ զաշխարհս առանց ինչ գերբական օրինաց. իսկարդ՝ հինն Համարէն նոր օրինացս է մկրտութիւն, որ արդէն սահմանեալ էր, և էր ի սովորութեան. ապա գէթ նկատմամբ նր նոր օրէնքն յայնժամ սկիզբն կալաւ պարտաւորելոյ։

Առեցս։ Օրէնքն ոչ պարտաւորէ յառաջ քան զհրատարակելն. իսկարդ՝ նոր օրէնքն ոչ հրատարակեցաւ, բայց եթէ յաւուր Պենտեկոստէի. ապա յառաջ քան զայն ոչ պարտաւորէր։

Պիտեմ ութ. փիղոր։ Քանզի նոր օրէնքն գէթ ի մկրտութեն սկիզբն կալաւ ի հրատարակիլ սահմանագրութիւն իւրով, սովորութիւն, և յաճախութիւն, և լրացեալ հրատարակեցաւ ըստ բաւականին ի խաչին, յորժամ ասաց Պօ, * ա՛յ ինչ լաւորբեալ է ։ և մանաւանդ ի իւրով հաստատեաց զնոր կանոնաւոն, զոր աւետեր միով յառաջ ի յընթերիան աւանդեալ էր, Թափեր եգեալ հնոյն։ Իսկ որք անգէտ էին այնմ առ ի չգոյէ առանել հանդիսաւոր հրատարակութեն՝ անբասիր լինէին ի մեղաց ի զանց առնելն զայնոսիկ։

Անակաթերեցս։ Քան ի յարութեն Պօի մինչև ցԳենտեկոստէ Ած եմող զանկուածս առանց գործման սկզբնական մեղաց. քանզի ոչ ևս զօրեր յայնժամ էթիւտութեն իրրեղ նանեցուցանել էր ի մեզ, և մկրտութեն էր անհանօթ. իսկարդ՝ երեւի այսմ հակառակիլ ճշմարիտ բարութեն. ապա։

Պիտեմ նախ, թէ զայս ձեռնարկութեի լուծանել պարտ է նոցին իսկ առարկուացն. քանզի բաղումք զինի Պենտեկոստէին ևս անգէտ էին մկրտութեն, և թիւտութեին՝ ըստ խոստովանելոյ հակառակորդացն իսկ՝ էր նանբագրեալ։ Այլ՝

Պիտեմ երկրորդ՝ թէ որոց դիտակ էին մկրտութեին եղև գործման սկզբնական մեղաց, իսկ որոց անգէտ էին՝ թիւտութեին, ոչ իրրև զնորհուրդ հին օրինաց՝ ի որում օրինակ Պօի, այլ ի որում գործման օրինաց բնութեե, քան որում էր վկայութեի հաւատոյ, և քան այսմ համարիմք ի Յովհոսէ, ի Կալէբ ովղոսէ, և ի այլոց, թէ զբէր մինչև յարութեան, և ցնծարձակ հրատարակութեի նոր օրինաց։ Եւ զայս օրինակ խօսիլ պարտին հակառակորդք։

ՊԼՈՒԿ։ Ր։

Ի վերոյ նէ-ԼԻՈՅ գրոցն։

Ի խորհուրդս, որք կայանան ի գործածուն գաղտ իրաց, կրկին նիւթ զանազանի, այս է՝ հնաւատ, և մերձաւոր։ Հնաւատն է նոյն իսկ գաղտ իրն. մերձաւորն է գործածութեի և մերձեցուցումն նորին իրի. զորօրինակ ի մկրտութեե զջուրն առնել հնաւատ նիւթ, զմերձեցուցումն ջրոյ ի մարմինն կամ գալուստն մերձաւոր նիւթ։ Օրերկոցուն ևս միով միով յօդուածով ճառեսցուք։

ՅՕԴՈՒԱԾ։ Ա։

Ընդեռ ջուրն է՞ հնաւատ նիւթ գրոցն։

Պանելի է նախ։ (3) Ած և միայն ջուրն իսկական և տարրական է հնաւատ նիւթ մկրտութեն։

Յայտ։ նախ՝ ի նր գրոց։ Յովհ. գ. 5. Պօ ասէ. * Ամէն ոչ ոք ծնի ի ջրոյ և ի հոգւոյ, ոչ կրնի մտանել յարքայութիւն Ած ։ Անտի՛, ըե. 19. * Գնացէ՛ք այսուհետև՝ աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոս. մկրտեցէ՛ք ։ Արիս. ե. 26. * Սրբեցաք սրտով՝ ի մաքուր խղճէ (ի Լատ. Սրբեաք աստիճանս ջրոյ բանիւն կենաց) ։ Գործ. գ. 36. ասի զնեքրիւսէն Կանդակայ տիկնոջ. * Ահաւասիկ ջուր. և ահա ներկրիւսին, անհաւասիկ ջուր՝ զինչ արգելու զիս ի մկրտելոյ ։ Գոր-

(1) Ինչ։ (2) Ինչ։ (3) Աստ՝ ի. 66. պ. 3. ի 4. բաղ։

Գործոց Ժ. 47. *Այնմ պէսս ոչ սպեղանւոյ ինչ՝ այլ սա՝ ի հիւանդսն զսուտս. ոչ ևս պետին ես ընկալանն՝ այլ ևս ոչ։

Յայց. երկրորդ՝ ի սահմանաց ակնկռցոյ։ Յոան. Փլոմբեն. ի կոնգակին միաքանութեան, առ. Ակնէն այսը խորհրդոյ ի քառն ինկանի և բնանի։ Յոան. Տրիա. գուա. 7. կան. 2. Արիւն ոչ առասպ, ըն քառն ինկանի և բնանի ոչ ի հաքնաւորաքն պլրատն, նաև չէն զայն բան Տէն հերոյ Այն Ասէ *Արիւն ոչ ոչ ծնոյն ի ջոյ և ի հոգւոյ։ յայտնութեանն ինչ ծերեսոյ, եղեալ նշանակեալ։

Ասացաք, (1) Այ և հնոյն ջուրն ինկանի և պղբանի, և յայն սակս լինչ և իցէ ջուրս, զկարդ և իցէ փոխարկեալ, միայն թէ չլինիցի լուծումն տեսակի ջոյ, հնար է լինել միւրատեն. իսկ եթէ լուծցի տեսակ ջոյն՝ չէ հնար լինել միրատեն։ Ըզգ՝ խմանալ զենուի և զանսակ ջոյ առաւել քա հասարակ գործածումեն և համարման մարդկան՝ քան քա փիղիգական պատճառաց. զորօրինակ՝ թէպետ գաւցէ ալիւրն ի ջոյ զանգեալ, այն է՝ հայս, փիղիգական տեսակաւ ոչ տարբերի ի հացէ, այլ քանզի քա հասարակ գործածումեն և համարման մարդկան ոչ է հաց, ոչ կարէ լինել նրեթ հաղորդութեն, նոյնպէս և ջուրն նկատմամբ միրատեն. վասն սոյ Այն սահմանեաց զսովորական հացն փոխանակ նրեթոյ հաղորդեն, նոյնպէս սահմանեաց զսովորական ջուրն փոխանակ նրեթոյ միրատեն։

Յայտնի է (2) ունիս մակաբերել նախ, թէ հնար է միրատեն վաւերապար լինել ի ջուր աղի ծովու, անձրևոյ, աղբեր, գետոյ, հանգոյնի, եթէ պղտոր իցէ և եթէ պաղ, եթէ ցուրտ և եթէ ջերմ, եթէ օրհնեալ և եթէ ոչ։ Այ ևս՝ ի մէնրէջուրս, ի ջուր խարշնալ մնոյ, ձկան, խոտոց, բայց միայն չիցէ այնչափ եղեալ լուծումն մարմնոց եփելոց ի ջուր, մինչև հեղանիւթոյն ունել առաւել զօսար գոյացութի քան զջոյ, զորս ի թանձրանեի ճանաչել մարի է։ Այ զանձնալ ի ջուր կարկտոյ, ձկան, սաղին՝ լուծնալ յառաջ քան զնշացումն։ Այ ևս՝ ի քիրան յառակի կի զրոց յանձրևային ժամանակի. նոյնպէս ի ջուր մնելոյ ի տղոյ. վասն յամենայնի ի տոտ պահի բնութի և տեսակ ջոյ, մինչև ճշմարիտ իցէ ասել զայնցանէ քա հասարակ գործածումեն և համարման մարդկան, թէ է բնական ջուր։

Ասնիս մակաբերել երկրորդ, թէ ընդ հակառակ անվաղար է միրատեին եղեալ տղմով, գինւոյ, խմոցիր գաբեջրով, կամ ծուղ, թթուղ, քրտամբ, արտասուօք, միզով, սառամբ, կարկտով, ձեամբ չև ևս լուծիչ լոկք, և ոչ զինչ և տասացին այլք վարդեւջրով, կի այլովք ի ծառոց, ի խոտոց, կամ ի ծաղկանց հոսելոց. վասն սորա ամենևքեան ոչ համարին բնական և գործածական ջուր, եթէ առ այժմ ի ջոյ ֆիզիգական տեսակաւ տարբերացին, և եթէ ոչ։

Ամենք տարակուսին ի վն անօսր գարեջրոյ, գարօղոյ, թէյի, և սոցին նման խաշուիցք ևոտոց. վասնզի ասեն քը համարման մարդկան երեսն լմպելի ի ջոյ տեսակաւ զանազանեալ, վր օրք պարաւանդին պահել զծամ հայիւ և ջրով, ոչ կարեն վարիլ նոքիսիք լմպելիօք։ Այլ սակայն երևի նոյն պատճառ զսոցանէ՝ ոչ և զջոյ թեւեռ խաշուի մնոց, զոր սրն ի ծովմէսս համարի բնական։ Այ թէպետ համարին լմպելի ի ջոյ զանազանեալ նկատմամբ ծամապատուն, յորում դիտի ճնշումն. սակայն ոչ համարին ջուր տեսակաւ զանազանեալ ի բնականէ նկատմամբ լուացման, որ դիտի ի խորհրդեան։

Անճագոյն տարակոյս է ի վն ջոյ լուծելոյ յաղէ. վասն ի միոյ կողմանէ ոչ երևի ջուր բաւական և գործածական. և ի միւս կողմանէ երևի, թէ է նոյն քը ջոյ՝ որ ի կարկտոյ և ի սառնէ. քանզի այս է ջուր ցրտաւթի թանձրացեալ, և այն ջուր տաքով արևու թանձրացեալ։

Այլ արդ՝ ի գործածումեն ոչ երբէք արտաքոյ դիպուածոյ հարկաւորութեան առնել պարտ է զերկբայական ջուր, ուր զատդին մարթի է առնել։ Ասկ ի դիպուածի հարկաւորութեան օրինակս առնուլ մարթի է զայն ասի, զորմէ խոհեմապար հնար է ասել, զոյգ է ջուր. վասնզի յայնժամ վերջին հարկաւորութիւնն փրկութեն և թէռութեն եղեալ՝ բառնան զանազանութեն խորհրդոյ, և լաւագոյն է դնել զնորհուրդն ի վտանգի ոչնչանի, քան զմարդն ի վտանգի յաւիտենական կորստեան. քանզի խորհրդքն են վասն մարդկան։

Ասելի է երկրորդ (3) Ջուրն միրատեն եթէ առանձինն և եթէ հանդիսիւ մատակարարելի պարտի հարկաւ, ոչ հակառակութի խորհրդոյ՝ այլ պատուհրանի, լինել նուիրեալ կամ օր մեռնաւ սրբեալ և օրհնեալ ի նմին տար-

(1) Այ՝ ա. 4։ (2) Այ՝ առ 1. 2. և 4։ (3) Այ՝ ա. 3. առ 5։

տարւոջ, այս է՝ յաւագ շաբաթու կամ ի Հակման Պենտեկոստէին (ըստ Լատինացւոց), եթէ հնար իցէ ունել։

Այս սովորութիւն և օրէնք եկեղեցւոյ՝ ի գործ ածելոյ զօրհնեալ և զսրբեալ ջուր ի միրուռ-Թեան յատուկ դիւանագրութիւնն առաքելոց մնկարերի յայնմանէ, զի սկիզբն նորա ոչ գտանի։ Օրայս ի Լատակիեցին մատենագիրն առաքելական սահմանդրի. գիրք 7. և 8. աբեն Կաթսեղ՝ դիրք ի վերայ Հօգւոյն սիջ գլ. 27. աբեն Կիպրիա-նոս՝ թիղթ 70. առ Գենարիոս. աբեն Իմբրո-սիոս՝ գիրք 1. ի վե խորհրդ. գլ. 5. աբեն Օգոստինոս՝ ճառ 27. և 50. և այլք։

Լռ այսր օրինաց ծանրագոյն պարտաւորել համարիմք՝ գէթ վասն հանդիսի միրուռմէն. և զայս ըս բաւականին զնիւցանեն եթէ հան-դիսումէին եկեղեցւոյ՝ սրբելն, և եթէ խնամն ի պահպանել։

ՅՕԴՒԻԱՆԴ. Բ։

Ի վերայ Ծրյատոյ Նւոնոյ Ալբասաբէ։

Սոյզ է թէ միրճաւոր դիւթի միրուռմէնան է միրճեցուցանն հնաւանդ դիւթոյ՝ այսինքն ջրոյ, կամ լռճացումն մարմնոյ։ Այլ խնդիր է նախ՝ թէ գնարդ պարտ իցէ լինել այսր լռճաց-ման, արդեօք ընկղմամբ, թէ հեղմամբ, կի՛ սկ՛ամբ. և երկրորդ՝ արդեօք երբեակ եթէ ընկղմումն, եթէ հեղումն, և եթէ սրսկումն իցէ՝ ի հարկաւորութիւնէ խորհրդոյն։

Առեղծուածք, թէ յերկուսասան յաւուէն դարս միրուռմէին հաստատագոյնս մատակա-բարեր ընկղմամբ. գտաներ տակաւին այս հա-ստատագոյն սովորութիւն՝ ի ժամանակս սիջն Յովհ՛ոյի, զորբրնակնախնին վկայէ ասե՝ գլ. 7։

Առելի է նախ։ (1) Պահեր է միրուռմէին առնել եթէ ընկղմամբ, եթէ հեղմամբ, և եթէ սրսկմամբ։

Յաւ. նախ՝ վկայութիւն և օրինակք։ Նախ՝ ի նախագուշակեալ սահմանադրութիւնէ միրուռ-թեան Լռեկ. լիգ. 25. * Լռ գանեցից (ըստ Լատ. Եղբ.) ի վերայ յեր ըսբ եբ ‖։ (2) Երկրորդ՝ հաստատական է, թէ առաքեալքն, որք ի միում աւուր գՀինգ հազարս մարդկան մկրտեցին, գՀնդումն և կամ զսրսկումն ի գործ ածին։ Երրորդ՝ սրն Կիպրիանոս, ժողովն Նաոխի-տոբեան յամին 578. կան. 18. Ժողովն Նա-խիքսընեան երկրորդ յամին 585. կան 3. և այլք հաստատեցին զվերաբերեալն Հնդումն տալ հիւանդաց՝ ի մահիճս անկելոց։ Զոր-րորդ՝ յորժամ մն այլ ինչ հարկաւորութէ, զորօրինակ վասն հալածանաց և կամ մն պատ-շաճ և անակնկալ դիպուածոց առանձին՝ ի սան մատակարարք միրուռմէն, անուարակոյս հեղմամբ կամ սրսկմամբ լինէր։ Լռ ըս այսմ Պօղոս կաղնալ՝ ի բանտի Կարծ. Ժ՛ը. 33. ա-ւանդ կարծեաց՝ զբանտապետն և զնւքան տմ միրուռաց։

Չորս. երկրորդ՝ (3) պատճառաւ։ Ջուրն առնալ լինի՝ ի միրուռմէն՝ ի գործ լռճացման մարմնոյ, որով նշանակի ներքին լռճացումն մեղաց, մինչև լռճացմանն լինել էհան միրը-տուէն, և ոչ նպատակին լռճացման. խոստ՝ լռճացմանն ջրով հնար է լինել ոչ միայն ընկղ-մամբ, այլև հեղմամբ և սրսկմամբ. ապա։

Իսկ յերկբաժանեալ դարէ անտի սովո-րութէին միրուռելոյ հեղմամբ գրեթէ ամ ուրեք տարածեցաւ գէթ առ Լատինս. և զայս օրի-նակ գրեն զանազան ծիսագիրք՝ Լեոդիկեան, Հռոմէական, Կամերակեան, Անկղենեան, Տուրբատեան, Իպրեան, և այլք բազումք։ (4) Լռ այս պատշաճագոյն ևս վասն բազում պատճառաց։ Նախ՝ վասնզի նըբեանն է մեծա-գոյն բազումէնի միրուռելոյ, ոչ Կորն. բ. և ը։ Երկրդ՝ նըբեանն ոչ գտանի բաւական ջուր ընկղմելոյ։ Երրդ՝ վ տեսաւ պաշտօնէին, որ ոչ կարէ կաղնալ զմիրուռելն։ Չորրորդ՝ վասն տեսութէնի միրուելոյն, որում հնար էր հա-սանել ի վերայ վտանգ մահու՝ ի յընկղմելոյ։ Հաւել՝ ի վերայ վասն վայելչութէնի, այս է առ պահպանութէնի պարկեշտութէնի կանանց, և առ գուշանի վտանգի պաշտօնէից։

Առելի է եղբրդ։ (5) Երբեակ եթէ ընկղմումն, եթէ հնդումն, և եթէ սրսկումն՝ ոչ է ի հար-կաւորէ խորհրդոյ, այլ պատուիրանի միայն։

Հայ. նախ։ (6) Կանգղն Երիսաեանք՝ ի Սպանիայ զերրորդութէն բաժանէին, և զերիս զանազանել լնութէիս հաստատէին, և յայն սակս երիւք ընկղմամբ միրուէին. և ևս՝ քան-զի Կաթաստանք զմիրուռէն տուեալ յաղա-փառս աց կրկնէին. ոմանք յեպիկոպոսաց Սպա-նիոյ՝ առ խորշելոյ յերկոցուն ևս մնջորութենէ, զի

(1) Ինչ՝ պ. 7. բաւ։ (2) Ինչ։ (3) Ինչ։ (4) Ինչ։ (5) Ինչ՝ պ. 8. բաւ։
(6) Ինչ՝ ի յեռանդի. այլ ընդդ՝

զմի միայն ընկղմումն ընդդէմ նախնի սովորութեանն սահմանեցին։ Այլ զի զայսմանէ խնդիր եղև, Լէանդէր եպիսկոպոսն Ֆիսպալացոց ՀՀմարց զՅովհաննէս Կրիզոստոմոս, որ գիրք 1. Թուղթ 43. ըստ այլոց 41. այսպէս պնդէ. Ի Հերայ երբեմն ընկղման ՀՀայոցն չէ հնար ճշմարտապէս ինչ պատասխանել, քանզի երբեք զայդ գործ նմա արարեալ չէ, այլ միայն լուեալ ՀՀ ինչ ոմանց ասելոյ զայդ։ Ոչինչ ՀՀ ինչ հարկ է ընդունել ՀՀայոցն ընկղմել զմանուկն ՀՀ ի ջուր, զի ոչ ինչ հարկ է ՀՀայոցն զայդ առնել, ոչ ինչ ՀՀ ինչ պատուիրեալ է նոցա զայդ առնել։ Ոչ ինչ ՀՀ ինչ ասացեալ է Տէր

Խակ ըմէ արդեօք վաւեր էցէ, եթէ ջուրն միայն շօշափեր զհերս կամ զնոսունս, է կարի իմն երկրայական. քանզի եթէ երկրայական է զձեռաց կամ զոտից, ևս առաւել զնոցանց և զհերց, որք թէպէտ հոգւով բոլորին կեան, սակայն երևին առաւել կղկըղանք կամ զարդ մարմնոյ՝ քան մասունք նոր. և ոչ որ յանդգնաւն կի՛ ի հերս միայն լըճանալոյ՝ աւեր բարեպապէս լըճացեալ։ Ըս յայն սակս հաւանականագոյնս համարիմք, թէ ոչէ վաւեր։

Պ Ր Ե Կ· Գ։

Ի վերայ ՚ԵրկուՀ Պղտօրիքն։

Ընդրիցես նախ։ Ուր է օրինաւոր կերպ մըկտտելեան։

Պէտք նախ։ (1) Ըյս կերպ ՚ատինացւոց, Ըս Պղտեխ գլեղ յանուն Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբ, է օրինաւոր։

Յայց. ի ժողովքն վկայելն, ի կոնդակն Միաբանութեն. ի Տրիտ. ժողովոյ գլուխ. 7. կան. 4. ի հաւմ.ական ծիսարանէ, և յայլոց, որք զայն կերպ օրինագրեն. ի գործածութենէ հանօրէն արևմտեան եկեղեցւոյ, որ զայն պահէ և միշտ պահեաց։ Ըս մակաբերի ի վերջին գլ. Անաթեմէ, ուր Ըն յանդգնելն զձեռս միրուռն, ասաց Ըռաքլերց. * Վանօգնէ այսոհիկս, ուշակերտեցէ զքեզնոյն հնութեսս, Պղտեխ գլեղ յանուն Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբ։ Ըս թէպէտ Ըն ոչ ասաց, թէ զայս բառս պարտ է ասել, սակայն այսպէս միշտ իմացաւ եկեղեցին, որ է հաւատարիմ և անվրէպ թարգման բանիցն Ըրէն։

Պէտք երկրորդ։ (2) Ըյս Յունաց կերպ, Աղրխ կամ Պղտեխցէ Ծառայս կամ ալանինս Ըրէն (այս անուն) յանուն Հօր, և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբ. կամ Հայցն, (Ըյս անուն) Ծառայս ի ալանինս Եղէ Ըրէն Պղտխ ի յհաս նի յանուն Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբ. է ևս օրինաւոր և վաւեր։

Յայց. Նախ՝ Ալեգիևոսէ ջորրորդէ ի Հրահանգն Հայոց, ուր յետ ասելոյն՝ թէ կերպ միրուռն է այս, Ըս Պղտեխ գլեղ, ևն. յաւելի ի վ, Բայց ոչ ուրանամ, ըմէ և նոչինչ բան նէ, Աղրխցէ, կամ Պղտխ ի յհաս նի այս անուն Ծառայ՝ կամ ալանինս Ըյ, յանուն Հօր, և, Տղտեխ ճշմարիտ Պղտօրիքն։ Ընդդէմ յետագոյն այնորիկ սահմանեցին Ըւան տասներորդ ի կոնդակն՝ Ընդ ընկալաւ, գրեալ յամին 1521, և Կղեմ.ս եօթներորդ ի կոնդակն՝ Տեսըրնէ Տըրամ, յամին 1526։

Երկրորդ՝ եկեղեցին ՚ատինացւոց զմիրուռս ի Յունաց և ի Հայոց ոչ միրուռ վերատին, և ցոյնսին երկուցուն եկեղեցացս միաբանութեն և կատարեցաւ, ոչ երբէք ՚ատինացիք զայսմանէ վէճ յարուցին ընդ Յունաց։

Երրորդ՝ այս կերպ ոչ տարբերի գոյացապէս ի մերմէս (այ՝ ի ՚ատինացւոցն կերպէ)։ քանզի երկոքին ևս բացատրեն զներգործութեի միրուռյ և զսանալանալ կոչումն ամենասրբ Երրորդութեան։

Խսկեցս։ Կերպն Յունաց ոչ բացատրէ զանձն միրուռ, զորօրինակ կերպն ՚ատինացւոց. ապա։

Պէտք նախ, թէ քանզի միրուռն է միայն գործիքական պատճառ, ոչ երևի Հարկաւոր բացատրել զնա։

Երրորդ՝ զան. զառաջարկ։ Կերպն Յունաց ոչ բացատրէ զանձն միրուռ ի նշանակել ներգործութեն, զորօրինակ կերպն ՚ատինացւոյ, ըստ. ի գործ ածեալ ներգործուն, կամ գործի զօրութեի ոչ լինի իմացեալ, ուր։ Վանզի եթէ ձանձրացողաչէս ասասցի Պղտխ, զօրութի իմացեալ լինի յինէն, որպէս խոստովանեցաւ Սիմեն Ձմեսաղնիկեցի ըս պատմելոյ Երկուսիսոյ և Վռվարտիոսի, և ըստ այսմ նոյն է որպէս՝ ես Պղտեխ։ Եթէ ասասցի հրամայողաչէս՝ Պղտեխցէ, ըստ նմին օրինակի զօրութի իմացեալ լինի յինէն, կամ պաշտօնի իմով։

Ընդրիցես երկրորդ։ Ուր բառք են էական ի կերպի միրուռին։

Վկնաւոր դժուարութիւնն է ի վերայ երկուց, այ՝ է՝ ի վերայ բացատրութի ներգործութեին միրուռյ այսու բառիւ Պղտեխ, կամ Պղտեխցէ, և ի վերայ զանազանեալ բացատրութի երից անձանցն ամենասրբ Երրորդութի բառիւքս այսոքիւք՝ յանուն Հօր, ևն։

Պէտք նախ։ (3) Ըյս բառք Աղրխ գլեղ, կամ Պղտեխցէ Ծառայս Ըրէն, կամ որք զնոյն նշանակին, որովք բացատրի ներգործութիւն միրուռին, են ամենևին Հարկաւոր առ վաւերութի խորհրդոյ, մինչև միրուռին տալն առանց նոցին, ասելով պարզապէս՝ յանուն Հօր ևն, է ոչինչ։

Յայց. Նախ։ Ըղեքսանդր երրդ՝ 3. վճռակ. մա-

(1) Ըտ՝ պ. 5. բաղ. (2) Ընդ՝ տա. 1։ (3) Ըտ՝ պ. 5. տա. 2։

մանագ. ի վերայ միտս. գլ. 1. սահմանէ այսպէս. Եպիս ոչ պահանջի երէցս ընկերացեալ ի քառ՛ յանուն Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբ. և ոչ ասացեալ Ես Հայրեմ զքեզ, այլ ե Հանուն Հայրելոյ։

Ցսահմանն Ղևբայանցոյն երրորդի Հատուածոյ այսոցիկ Ղևբայանցոյն եօթներորդ դատապարտելոյ յամին 1690 զոյս նախադասութիւնս. Ապահիս եթէ երբեմն Հայրապետին ընդ այսոցիկ ներգործել պատահեալ. Յանուն Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբ. զանց ասացեալ զայսոցիսիս, և Հայրեմ զքեզ։ Ել ի մէջ բաղադրեալ ևս այլոց քան և եօթներորդին։

Ցայց. երրորդ՝ ի Հատուածոյն և ի մէջ անշնորհալոյ սովորութեիւ եկեղեցւոյ Հայոց և Հատիճացւոց, որ միշտ ի գործ Հան զբառս, որք զներգործուի միստերիոյ բացատրին՝ յասել անդ՝ Հայրեմ, կամ Հայրեմ։

Ցայց. երրորդ՝ (1) պատճառաւ։ Ոմանցի լսեացումն մարդոյ ի ջուր Հնար է զի բաղադրեալ իրաց լինել, զորօրինակ զի զամպացուցման, զի առաղջահեմ, զի խաղալ, են. պարտ է՝ զի ոչ բոլհացի ի բանս կեսպին, Թէ առ ի՛նչ լինի, իսկ այն ոչ լինի այսոցիկ, զի ասի՝ յանուն Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբ. վասնզի զնմ ինչ յայս անուն առնել պատմիք, որպես գրի Աղոս. ծ։ Ուստ եթէ ի կեսպն ոչ բացատրեսցի ներգործութեիւն միստերիոյ, կամ ըստ եղանակի միտս, և կամ ըստ եղանակին Հայոց, ոչ կատարի խորհուրդն։

Պետիմ երրորդ։ (2) Միստերիոյն առանց զանազանելոյ բացատրութեիւն երից անձանց աՀնոյնպէս Հրեղինէ է ոչինչ։

Ցայց. նախ՝ ի Աստծ. գլ. վերջ. ուր Ոն օրինադրեալ առաքելոց զծէս միստերիոյ, Տրամայէ նոցա միստել՝ * յանուն Հօր՝ և Որդւոյ՝ և Հոգւոյն սրբ։ ‖

Ցայց. երրորդ՝ ի մշանջենաւոր սովորութեիւն և ի սահմանադրութեանց եկեղեցւոյ։ Կան. առաքելոց 49. դատապարտ զնա, որ միստ ի մահն Ոհի և ոչ յանուն Հօր, ևն։ Ընդհանուր ժողովն Նիկիոյ առաջին Հրամայէ միստել զՊետրանանոս, և ոչ զԱտտարեանս կամ զՆովատեանս, վասնզի ասէ Աննոմիկին. սիտա առաջնոցդ ի Հին 20. Հատ. 2. ժողով Պետրանոսեան յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբ ոչ երեսս Հրեղինի, և Նովատեանս նոսիքա առաքեալ և Հեղգ Հրեղինէ։ Ցմեզ պատճառ յառաջ բերեն նոքա Պետրոսեան՝ զիրք ի վերայ Հերետ. Համար 44. և մեծն Աթիդոր՝ զիրք 11. Թիղ 67։ Ասան նորին պատճառի ժողովն Նուսդիկեայ Հրամայէ վերստին միստել զՊետրանեանս, ժողովն Երեզատեան երկրորդ՝ զՆոտոմեանս, Նոսատերտուզոլոյ առաջինն՝ զՀետոմեանս բգ՝ Պետրանեանս և զՀայրեցիսն, Պետրոսեան Պապն ի վերստրդ դատաւորեալ պատուիրէր Նատենդինոյ եպիսկոպոսին, զի վերստին միստեսցէ զնոսա, որք միստեցան միայն յանուն Տն, և ոչ զնոսա՝ որք միստեցան յանուն Երրորդութեիւ։ Ի մէջ բերի ի վերայ նուիրադր. զան. 4. գլ. Եպիս Ալեք. 30։ Ցայնմ անդ՝ գլ. Բազմ. 82. դատապարտ զնոսա, որք միստեն միայն յանուն Որն. և ասէ, Թէ է պատուիրան ի Որն Պետրէ. վերջ. միստեցէք յանուն Երրորդութեիւ։ Այն Աթիդոր՝ զիրք 9. գլ. 6. Հրամայէ Նուիրինոսի վերստին միստել զնոսա, որք յանուն Երրորդութեիւն ոչ են միստեալ, որպես են Նոտոդոսիանք, և Նատափրիկիանք։ Ցաքարիա Պապն յամին 748. գրէ Ամերիսիոսի եպիսկոպոսի, Թէ չէ պատ զերստին միստել զնոսա, որք միստեցան յանուն Հօր, ևն. այլազգ զնոսա՝ որք միստեցան ոչ պահելով զայս կերպ։ Ի վերայ սոցա և այլոց յասել զԺողովս Փլորենտ. և Տրիտ. և զմիաձայն Հաւանութեիւն նոցա Հարց երկոցուն ևս եկեղեցւոց Հայոց և Հատիճացւոց։

Ասեցին։ Ի բաղադրեալ տեղիս Պոտ. առաք. ընդհանուրս, Թէ առաքեալքն միստեցին յանուն Որն. ապա։

Պատասխանեմք, Թէ՝ ենթադրեալ զՀնդիմդուութեիւն գործոյ առաքելոցն ի մասնաւոր յայտնութենէն Որն և ի անօրինութենէ ի նորա ծին եկեղեցին յանուն Որն միստեցին, զի անուն Որն, որ էր առելի Հրեից և Հեթանոսաց, յարդելի լինի այնոցիկ, զի կոչմամբ նորա Հոգին սր տաճառ լինէր ի միստութեիւ։ Երդ՝ ի զաղափիլ այժմ պատճառի անօրինութեան՝ զաղաթի և անօրինութեան, և ոչ ի ժամանակէ անտի առաքելոյ եկեղեցի Հին ծանեալ զայն, կամ ընկալաւ։

Ել այս պատճառ սկզբն ծովմանի, որպես յայտ է, է ենթադրական և յենթադրեալ գործոյ, զոր ոչ քննեաց, և զայս օրինակ բազում անգամ

(1) Ընդ։ (2) Ընդ՝ ել. 5. և 6. Բաղ։

գամ պիտի ՚ի գործս, զորս անձին առարկէ. զի գոյով մտաւոր գոլոյ գործոյն մերոյ՝ ոչ էր վճռական նմա անկ քննել զգործս, որ պէտս ունին ընդարձակագոյն ճառի, և ՚ի յառաջագրեալ խնդրոյն բազում անգամ խոտորին: Այլ՝ ընդհատեալ զայս գործ՝ ուսուցանէ, թէ զինչ պարտ է տալ պիտի: Այլ վճռ է սրգ ՚ի մէջ գիտնականաց ՚ի մի նորին գործոյ, և թէ արդեօք խնկապէս առաքեալքն երբեմն մկրտեցի՞ն միայն յանուն Յիսի: Յաղագս հաստատութեան, և բազում ուրեանն, և երկոքին ևս հաւանականաբար: Ցիս՝ եթէ կամիս՝ յառաջ չին գրուիմիս մեր:

Ինդրիցես երրորդ: Օրինչ համարել պարտ է զմկրտութիւն մտատպարտեալ յանուն Օրնոյն, և Օրնելոյ, և Խղճելոյն յերկոցունց:

Պիտի, (1) հաւանականագոյնս է ոչինչ. զի այս անուանքս ոչ են հանդէպ անուանցս՝ Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբ. քանզի այս անուանքս Հայր և Որդի կերպապէս նշանակեն զառնչութիւնս հայրութեան և որդիութեան, որովք կացուցանին ածային անձինք, և ըստ այսմ կերպապէս նշանակին զանձինս ենթակայեալս. այլ Ծնօղն և Ծնեալն նշանակին կերպապէս զծանօթական ներդործուիս, որք են հիմունք առնչութեց: Այսին իբր հիպոթէս զնոյն նշանակին նիւթապէս և իբր, սակայն ոչ նշանակին զնոյն կերպապէս և նոքին եղանակաւ, և իբր այսմ ոչ են հանդէպ և ոչ են տիրապէս նոյնանշան:

Ինդրիցես չորրորդ: Արդեօք վաւէր իցէ մկրտութիւն տուեալ իբր այսոցիկ կերպիւ. Ես մկրտեմ զքեզ յանուն ամենեցուք Երրորդութեան, կամ՝ յանուն երից անձանց ամենայնի Երրորդութեան, կամ՝ յանուն մի և երկուց Ոչ, կամ՝ յանուն առաջնոյ, երկրորդ, և երրորդ անձին:

Պիտի, թէ ոչ. զի զորօրինակ ցուցաք ՚ի վերոյ՝ պարտի լինել զանազանեալ բացառութիւն անձանց՝ Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբ: ՚Ի մի այսր ևս սրբա ոչ նշանակին զնոյն ոչ Հայր, Որդի, և Հոգի իբր. քանզի մարթ է լինել Երրորդութիւն, մարթ է լինել երից անձանց՝ առաջնոյ, երկրորդի, և երրորդի՝ առանց լինելոյ Հայր, և Որդի, և Հոգի իբր:

Ինդրիցես հինգերորդ: Արդեօք վաւէր իցէ մկրտութիւն տուեալ իբր այսոցիկ կերպիւ. Ես կնքում եմ, կամ մկրտի յանուն Հօր ևն, առանց բացատրութեան մկրտելոյն:

Պիտի, թէ ոչ: Այսու՝ թէ զանձն մկրտելոյն պարտ է բացատրել մանաւանդ ՚ի բանից անտի Աստուծոյ * Ակնարկէ՛ գնա՛ ||: Արդ՝ կերպիւն պարտի նշանակիլ այն՝ որ ՚ի խորհրդեան գործի. արդ՝ ՚ի խորհրդեան մերձեցուցանի նիւթն յորոշեալ ենթակայ, որ ոչ նշանակի յասելն պարզապէս՝ մկրտեմ կամ մկրտի. և յայն սակս պարտի բացատրել բացորոշեալ ենթակայ՝ բառիւս գնեալ, կամ այլով իմիք, որ սորին նման: Արդարդ՝ պարտ է բացատրել զանազանութեն ըստ մկրտողին և մկրտելոյն, զորօրինակ ընդ մէջ ծնողին և ծնելոյն. քանզի մկրտութիւն է խարհուրդ վերստին ծնունդեան. նմին իբր Հաստատիչ արդարդ՝ ստարանդ. ՚ի վի մկրտուէ, գր. Պարթոլոմպոցեաց, բացատրէ, թէ ոչ զբ կարող է մկրտել զանձն. իսկ այս զանազանութիւն ոչ նշանակի, բայց եթէ բացատրեսցի անձն մկրտելն:

Այս չէ ինչ այն, թէ այս զանազանութիւն նշանակի նոքին իսկ մերձեցուցմանէ նիւթոյն առ այլ, քանզի ոչ ասացաք պարտ է կերպին նշանակել զայն, որ գործի. քանզի ոչ միայն ՚ի նիւթն, այլ առաւել ևս ՚ի կերպն կայանայ նշանակութիւն խորհրդոյ:

Ինդրիցես վեցերորդ: Արդեօք վաւէր է մկրտութիւն, եթէ պաշտօնեայն ասացէ՝ յանուն Հոգւոյն սրբոյ, փոխանակ յանուն:

Պիտի, թէ ոչ. վասն բառդ յանուն նշանակէ զգոյացութիւն, զզօրութիւն, զիշխանութիւն, և զկարողութիւն, որ է մի յերից անձինս. նմին իբր ասելով յանուն՝ նշանակի ստուի:

Այլ ոչ գայ զՀետ եղծանիլ մկրտութիւն, եթէ կրկնեալ զանուանն ասացէ օր՝ մկրտեմ զքեզ յանուն Հօր, յանուն Որդւոյ, և յանուն Հոգւոյն սրբ. վասն բառդ յանուն՝ նշանակէ զգոյացութիւն, զզօրութիւն, և զմիջավայրելութիւն Երից, իսկ զկեանն անուն հնար է կրկնել առանց բաղմաւորութեան, զորօրինակ ասեմք ՚ի հանդանակին Հաւատոյ՝ Հայր, Հայր Արդէն, Հայր Հոգին սրբ, ոչիչ ոչ երեւ Հայր:

Իսկ նախդիրս ՚ի յ ոչ է յարմարիլ կերպին, զի զանց արարեալ զնոյնս՝ մնայ գոյացական միաքն յասելն անուանէ: Այնպէս և շաղկապդ և՝ յն նորին պատճառի, բայց եթէ

գուցէ

(1) Ինչ՝ ա՛ս ։

գուցէ զանց արասցի ըմ մնաց Աստէղանց՝ առ ՝ի նշանակել, թէ այս երկք անուանքն են մի և նոյն անձն երկիք կարզուածիք զարգաբեալ։ (1) Օնոյն ասել պարտ է ՝ի վերոյ դիտառնանն՝ Ես. քանզի՝ որպէս ասացաք՝ ոչ է հարկ, զի նշանակաւ բացատրեացի անձն միջոցին, ոչ յայտ է ՝ի կերպն Յունաց. և զի այլոցստ ըստ բանականին բացատրի բառիւն՝ Աստղեմ։ Ի վերոյ յայտ է ըմ նմին օրինակի, թէ բառս՝ Ընդ (՝ի Լատ.) ոչ է յեռակերպին, այլ թէ է խորհրդոյ արդէն կատարելոյ վիպասքի և առանութեի. վեց ՝ի բազում ծիսապանս զանց առնի։

Բազում ինչ ՝ի մի այսր խնդրոյ ունիս առանել ՝ի ճառն ՝ի մի խորհրդոյ առ Հասարակ՝ վիճ. 1. պ. 6. յօդ. 1. որում խնամուած լեր զգուշութեի։

ՊԻԿ. Գ.

Բրբեօ հնար է լինել պիպրուկեն։

Բասելի է նաև։ (2) Պատճառ միրուութեին ոչ օրինապես և ոչ վաւերաբար կրնի։

Յայց նախ՝ յատուկ է մեզ միարան հաւանուիլ սիզ Հարց. ՝ի հաստատուն և ՝ի մշտնջենաւոր սուիրութեի այլ և ՝ի բազում սահմանադրութեց նկղելոցդ։ Յայտ գնի ՝ի մի նուիրագործ. զան. 4. գլ. Ոչ է ութեան, 107. կան. 47. ՝ի մէջ այնոցիկ, որք սահի առաքելական։ Ի ժողովն Նիկիոյ առաջին, ՝ի ժող. Կոստանդնուպօլսոյ առաջին. ՝ի ժող. Քրիզոստոմ առաջին, ՝ի ժող. Քրիզոստոմ առաջին, ՝ի ժող. Քրիզոստոմ առաջին,

զարտ մկրտել ը ԹԷուԹը զւսփահան, որ ծնեալ ՚ի մէջ քրիստոնէից և դաստիարակեալ՝ երկբայի, Թէ արդեօք իցէ մկրտեալ, գուցէ մի ոչ ևս ընդոյց մատնէի մկրտուԹԻՆ, կամ մի զանցառուԹԻՆ գրելոյ ՚ի նմա, կամ մի մեռաներելոյ ծնողացն, կամ մի լինելոյ պաշտօնէին ծէր, ևն։ Այլք՝ ոչ ասէ Հիւնովկենտիոս երբորդ գլ. Հինեալ. ՚ի մի քահանայի ոչ մկրտուԹիւն. Օրինակ, որ ծնեալ է ՚ի հրէսպոնԹոյ ծնողաց, և ՚ի Ջէջ հրէսպոնԹեայ հաստատեալ է հաղորդեալ, այնպես բառնագրուԹԻՆ ընծրուի, ԹԷ Հրկեալ է, Ջնելն այսմ ընծուգրուԹԻՆ ընելը ֆինանսական ադմինիստրացիոն ցուցքի հակադրելովն։ Օգտ ասել պարտ է և զնումնել, որ ըստ ԹԷ մկրտեալ է ՚ի ծնուցչէ. մեղի ևս Թագրել պարտ է, ԹԷ ժողովրդապետն կանխաւ քննեալ զմկրտուԹիՆ համարեալ է վաւեր, կամ յետոյ ընկրկայուԹԻՆ կրկնեալ։

Ընդհս մնախարհել երկրորդ, ԹԷ չէ պարտ մկրտել ևս և ը ԹԷուԹ զնա, զորոյ մկրտուԹիՆ մկայ մի ականատես վկայ ամենևին արժանահաւատ, մեղի մկայէի այսպիսոյ ՚ի բաց առեալ զնշանս ինչ ը հակառակն ծնանի զարդրպատկան ստուգուԹ։

Ընդհս մնախարհել երրորդ, ԹԷ ընդ հակառակս պարտ է մկրտել ը ԹԷուԹ զնա, որք յառաջ քան զմկրտուԹիՆ վտարեցան ՚ի ծնողաց, կամ ծնան ՚ի մէջ անհաւատից, և չեք որ արժանահաւատ՝ որ մկայեցէ զնոցանէ լինել մկրտեալ, քանզի յայտնի է հինեալ երկբայուԹի, ԹԷ արդեօք իցեն մկրտեալ. և այսպէս լուծանի ժողովն ԿարԹագենեայ հինգերորդ՝ գլ. 6։

Ընդհս մնախարհել չորրորդ՝ ԹԷ պարտ է ևս ը ԹԷուԹ մկրտել զմանկունս, որք գտանԻՆ եղեալ ՚ի գաւԹիս եկեղեցւոյ կամ այլուր առանց ԹղԹայ կամ վկայի մկրտած իւրեանց, մեղի սովորուԹի է, զի յարժամ ևն մկրտեալ, ոչՆիՆչ զմկայուԹ ինչ այսպիսի։

Ընդհանուր վերլուծուԹիւն։

Կ՚առաջինն։ Կրդեօք զմանուԹի ՚ի մէջ ուղղափառաց ՚ի գաւԹիս եկեղեցւոյ կամ այլուր եղեալ ը ԹղԹայ, կամ ը այլ ինչ վկայուն մկրտուն իւրոյ, պարտ է տակաւին մկրտել ը ԹԷուԹ։

ԽազուԹ ուրանան, և խաղուԹ հաստատուն, և վերջնոցս համաձայն գտանիմ և ես, զի մեղի ԹԷպէտ և իցէ ՚ի մէջ ուղղափառաց, սակայն ոչ է յայտնի, ԹԷ յաւժմ զրեցաւ այն ԹուղԹ, գուցէ ՚ի ստրադրծ Թնողէ, կամ յանխորհրդ առնէ, ՚ի Հրէէ. յանուածէ, ևն։ Ես եգեալ, ԹԷ որ գրեացն եղէ այլ ուղղափառ, ընտիր, և արդարհիտ, որ ոչ կամեր խոտրել յայտարեի ծանր նրեթս, այլ գուցէ ոչնինչ գրեաց՝ բայց եԹԷ զոր լուաւ ՚ի կնոջէ ումեքէ կամ յաչխարհական առնէ մկրտեալ, որ կամ ՚ի շփոԹումԹէ և կամ ՚ի տրիտաւԹենէ կարաց զեական ինչ Թողուլ։ Ես յայն սակս սահմանեցաւ ՚ի ժողովն երկրորդ ԿաԹերականն, և Աեգիլանոս յաւուրս սկզբն Կարոլոսի Մորմանայ, ԹԷ պարտ է զեն ընդ ԹԷ ումԹէ մկրտել։

Երկրորդ երկրայական դիպուճածն է ՚ի վերայ մանկանն մկրտելոյ ՚ի տան ՚ի ծնուցչէն կամ յաշխարհականէ ումեքէ։ ԵրԹէ ժողովրդապետն արարեալ զզգուշաւոր քննուԹիՆ ստուգիւ բարեյաջող գտանեցէ, ԹԷ ՚ամ էականքն կատարեալ իցեն, և առանց հակառակուԹեան, ԹԷ չէ հնար կրկնել զմկրտուԹիՆ։ Սակայն եԹէ երևելի և անհաւատալ վկայ ոչ հաստատեսցէ, ԹԷ ՚ամ էականքն պահեցան, հաղիւ հաղ ը կարծեաց խնդ հնար է լինել այնմ ստուգիւ յայտնի. քանզի ապաքէն փորձիւ յայտ է, ԹԷ բազում կանայք՝ եԹէ ՚ի տուԹէ, և եԹէ ՚ի շփոԹուԹ ՚ի Նրեթս կամ ՚ի կերպն վՀիպին, և ևս՝ ԹԷ բազում անգամ պատմեն այլազգ, քան զոր արարին կամ ասացին, և դարձեալ՝ միանգամ կամ երկից ծանուցեալ, ԹԷ բարեպաշտ արարին, չեն այնորիկ ևս և ՚ի հարմարուԹ վերոյիչն հաստատեն ԹԷ ը սովորական եղանակի մկրտեցին։ Այլ ՚ի բաց առեալ զդիպուճած վկայն, ոչ և ասացաք, որ ուր ուրեմն հանդիպի, համարիմ, ԹԷ չէ պարտ զատապարտել, որ զայսօրինակ մկրտանէն մկրտէր ը ԹԷուԹ։ Օգտ ընդդէմ բազում հակառակորդաց համարեն Աղջիս, Աիպանոս, և այլք, և այսպէս հաստատեն Հովսեական ԹուղԹն Ակքլենեայ, և Միւնդոյն Իպոլիտոս ը Աիտալիան Ասարեմոնէ մնակագ. 2. գլ. 5։

Երրորդ երկրայական դիպուճածն է ՚ի վերայ մկրտուԹի ՚ի հերետիկոսաց։ Կայսէն ասացի է ՚ի հաստատ, ԹԷ մկրտանէն ՚ի հերետիկոսէ, որ զամ էականս պահեաց, է վաւերապէս մկրը-

Ա՛յրեալ, և ոչ երբէք պարտ է ա՛յրել ի թէուր. այլ քանդի փորձիմ յայտ է, թէ արդի հերձածիւքս բազում անգամ կամ զվարդնկըսը առ ի պաճի՛ ի գործ ածեն, կամ առ ի ցուցանել, թէ բանքն են ծանուցանողական, և ոչ սրբացուցիչ, մին հնգու զիւրն և միւսն ասէ ոչնչես, կամ առ ցրտութեան սրսիւն միայն ի հանդիպեա, կամ խաժամուժ ազգացն մատահրաբարն զհաւրդն, և կամ յատելոյն ուղղափառաց ի իրաց ինչ ապականեն զայն. եթէ ոչ, ոչ յառաջնումն դիպուածոյն առացաք, առաջիկայ գոցի երևելի և ականատես վկայ ուղղափառ, որ հաստատեցէ, թէ ամ էակիցք օրինապես եղեն պահել, նոյնպես համարիմ թէ չէ պարտ մեղադիր լինել նմա, որ զայսօրինակ միրուանս հատանի օրէն միրոնք ի թէուր։ Այս այսպէս սահմանեաց Ա՛ՒՐՀԴՈՑՆ Ա՛ՒԳՐԻՒՆԵԱՅ յամի 1607. մակագ. 3 գլ. 6. զոր Պօղոս հինգերորդ ի յաջորդ ամին հաստատեաց։

Պիտի պարտ է, զի չափահասքն, որք ի թէուր միրոնի, պարտաւորին զինի ընդունել զայս զոյս զրնակ զմիրուանի խոստովանել զմեզս, զորս յետ առաջին միրուանէն գործեցին, զի մի գուցէ, եթէ առաջին միրուանին վաւեր էր, երկրորդն ի որում եղծեալ՝ ոչնչ ներգործեացէ։

Ինքրինքս։ Ինք իցեն պատիժքն վերստին միրուողաց։

Պետմ։ Կ՛առաքական իրաւամ՛ք՝ մատնան Օ՛ն Ձ՛ ՀԷ՛ Գրիգորեա՛ն լինելոյն. զիրք 1. դատաստարանի՛ ի մա՛ն։ Այս օրինք նգան պատճառաւ Կ՛ոնստանդ։ Ընկերգիական իրաւամ՛ք անկարելի՛ն յանկանոնականուն. գլ. Ի ԵՊԻՍԿՈՊ. վտարանդ. ի՛ մի ուրացողաց գիրք 5. Ա՛ղբասանդրե երրորդ։

Նոյնպես որք առն զանձինս վերստին միրոտել, և կամ Թոյլ առն միրոել, անկանին յանկանոնականուն, գլ. Ի Հոգեպարձ. զան. 5. գլ. Ոչ չորս՝ և ՝ն ՝ն. գատ 1. խ. 7. և գլ. Օ՛ն՛ե. ի մի՛ նուիրադրոց. զան. 4։

Սակայն զանազանուի է ի մէջ անկանոնականուն կրկին միրուողին, և երկին միրուղ՝ն. զի անկանոնականուն՝ կրկին միրուղոյն է լուացեալ, որ արգելու զնա եթէ չէ՛ղծուածելութի՛ այնուհետև այլոց կարգաց, և եթէ ի պաշտել զընկալեալսն. իսկ անկանոնականուն՝ կրկին միրուողին արգելու միայն ընդունել զվերնագոյն աստիճանս, և ոչ ի պաշտել զընկալեալսն։

Իսկ թէ որ ոչինչ կամ թերևսակս երկբայեալ զվաւերութի՛ միրուանն, միրուե ընդ թէուրն, անկարի՛ յայս անկանոնականուն. երևի հաւանականագոյնս, թէ ոչ. վասն այս անկանոնականուն ոչ է՝ ոչ միրուանս, և ոչ ի տմարուն. քանզի իրաւունք խոսին զկրկին միրուողացն բացարձակապես. իսկ սա ոչ գիտէ կրկին միրոել, նա թէ՝ և ոչ միրոել, բայց եթէ ենթադրեալ թէ միրուանին իցէ անվաւեր. և այն զի՝ զայսմիջս պարտ է ամ փոխել։

ԳԼ Ա Խ. Լ։

Ընդհա՛ն յորմէ՛ որպէ՛ս նշանակի՛ն երբե՛ք Հայրապե՛տ, այս է՛ Հրէշ, Ջրէշ, և այլն։

Գիտել պարտ է նախ, զի միրուանի հրոյ ասի կատարեալ զղջումն սրտի, և կամ զինչ և իցէ ներգործուի կատարեալ սիրոյն Ա՛ՂՕ. որ փակէ գէհ զորովի և լուսեղէն զուարճութեան ջրոյ։ Այսի հրոյ՝ ի հրոյ կամ՝ ի Հոգւոյն սիրոյ, որ շարժէ զսիրտ՝ ի սիրել զԱ՛ՂՕ, և յաստիճանել մի՛ մեղաց։ Ա՛կրտութի՛ն արեան է մարտիրոսուի՛ մի Ա՛նի յանձն առեալ յաւուրս քան զմիրուանի ջրոյ։ Այսի արեան՝ վասն հնդմանութի՛, որ լինի՛ ի մարտիրոսուն։ Օ՛ՂՐՈՒԹԻՒՆ ջրոյ միոնի ցարդ աստցուք։

Գիտել պարտ է երկրորդ, թէ այս զանազանուի երից միրուանցս է յաճախ ոչ միայն առ զգրոցական ածականս, այլ և առ սուրբ Հարս. և այս հիմամբ ի՛ որ գիտս, որք զանուն միրուան ընծայեն ածական սիրոյ և մարտիրոսուն։ Ոմք ըստ ածական սիրոյն Ա՛նտեղ. գ. 11. ասի. * Ա՛ս Ա՛ղեքսանդր գնաց՝ ի Հռոմ ՀԷ՛ ի՛, և Գործ. ա՛. 5. * Ա՛ռաք Ա՛ղեքսանդր՝ ի Հռոմ ՀԷ՛ ի՛. այս է՛ ի սէրն սիրեալ Հոգւով սիրոյ։ Այս ըստ մարտիրոսուն Ա՛նդր. ժ. 38. * Կամիմ ընդ ա՛ղեքսանդր զոր ես ընկերացեալ եմ, կամ զԱ՛ղեքսանդրն ա՛զատել զոր ես ընկերացեալ եմ։ Գլուխ. ժբ. 50. * Ա՛ղեքսանդր և ուրիշ Ա՛ղեքսանդր։

Գիտել պարտ է երրորդ, (1) զի միրուանքիւնքն հրոյ և այնոսիկ ըստ այնմ ասին միրուանքք, ըստ որում ընծան զանձի միրուանի ջրոյ և Թո-

(1) Ա՛ՀԴ՝ գ. 11. ԲՈՂ։

թողուլ մեղաց, ոչ արդ առասցուք. և յայն սակս ոչ են խորհուրդք, և ոչ տիրապետ և փաղանուանապետ միրուելիք, այլ անկատարապետ միայն և համեմատանուանաբար։

Ինդրկեցես նախ։ Ընդեօք միրուելն հրոյ ընուզ զանգղ միրուելն ջրոյ ըստ տեսչութեանն շնորհաց։

Պնեմ։ (1) Միրուելն հրոյ կամ կատարեալ զղջումն, և ո՛ և իցէ ներգործուի կատարեալ սիրոյն Աստուծոյ ընդ ուխտիւ միրուելն ջրոյ, ընուզանգղն նր ընդ գլխաւոր գործոյն, այս է՝ ընդ շնորհացն թողուելն մեղաց։

Ցուց. Նախ՝ ի սր գրոց, որ հաւատացեալ ապաշխարողաց, և որոց սիրեն և կարգան առ Աստ, խոստանայ զնիրելիս։ Եզեկ. ժէ. 31. *Որ սիրեն գնա՝ սիրեսցէ ի Տէր նմին. և ես սիրեցից զնա։ Հռոմ. ժ. 11. *Զի որ հաւատացէ ի նա, ոչ ամաչեսցէ։ Ընդ՝ 13. *Զի որ կոչեսցէ զանուն Տեառն կեցցէ։ Զոյնն Եզեկ. ժը. Նասայ. ղ. և իը. Պօրծ. ը. և այլուր։

Երկրորդ՝ այսպէս սահմանելոց ժողովն Տրիտ գում. 6. գլ. 4. գում. 7. կան. 4. գում. 14. գլ. 4։ Զննովիկնախոս երրորդն՝ գլ. Պօրտոպաճ. վասարեդ. մակագ. ի վերայ միրտ. 42. և գլ. Նաւելլան. մակագ. 43։ Որ պիտ հինգերորդ ի դատապարտուելն այսր նաթաղաւուն Հայոսի. Կատրեալ սէրն Աստ, որ է ի սէր որոյ և ի բարի խոցէ հոգոյ և յանկեղծութիւն հաւատոյ՝ յերեսեցացեալս և յապշեալսդ հոգոյ՝ յերեսեցացեալս և յապշեալսդ Աստ։

Երրորդ՝ պատճառն է, զի ներգործուելին կատարեալ սիրոյն Աստ է անանցանելի կապակցեալ ընդ սրբարար շնորհաց, եթէ նախընթացաբար, եթէ զուգընթացաբար, և եթէ հետեւաբար, ոչ յայտ է յորոց ասացաքն ի ճառս աղօթից՝ վիճ. 7. պ. 4. և յայտ լինի յորոց ասացուք ի սր սպաշխարուելն, և յայտ է ի սուրբ գրոց՝ զորս յառաջ բերաք յառաջին ցուցման, և յայլմէ ամէ, յորս հաստատի՝ թէ Աստ սիրէ զնիրելիս իւր։

Ընդկես։ Այս օրինք, *Ընդ ոչ ոք ձնգէ վերոյին ի ջուր՝ և ընդհանուր, որ զոչ զի ի բաց առնու։ ապա։

Պնեմ, ուր. զհետև։ Ուանզն որ ասացն ընդհանրապէս, *Ընդ ոչ ոք ձնգէ վերոյին՝ և, նոյնօրինակ ընդհանրապէս ասաց, *Զի որ հաւատացէ ի նա, ոչ ամաչեսցէ։ Զի որ կոչեսցէ զանուն Տեառն կեցցէ։ Որ սերեն զնա՝ սերեսցէ ի Հօրէն նմին՝ և Հօրէն նմին։ Եւ յայն սակս ակն զնցին իրաւամբ հնամեայ զայս ընդհանուր վճիռ Ուանն, *Ընդ ոչ ոք ձնգէ վերոյին՝ և, ն. ի միրտուն ջրոյ յիրում կամ յուխտ։

Ինդրկեցես երկրորդ։ Ընդեօք միրտուելին արեան կամ մարտիրոսուին ընուզ զանգղ միրտուն ջրոյ։

Պնեմ։ (2) Անարտիրոսուին ընուզ զանգղ միրտուելն ջրոյ զթողուելին հանգերն մեղաց և պատժոց։

Ցուց. Նախ՝ ի սր գրոց։ Անտթ. Ժ. 32. ասէ Ուս. *Զի որ խոստովանեսցի ինս առաջի մարդկան, խոստովանեցայց և ես զնմանէ առաջի Հօրն նոյ՝ և 39. *Ոչ որ կորուսցէ զանձն իւր վնն ինձ, գտցէ զնա՝ և Զոյնպէս Անտթ. ժէ. Անարկ. Պաւկ. ԼԹ. և ժէ։ Ընդ՝ այս վճիռ է ընդհանուր, որ փակէ զմանկունս և զշտիհասս ևս և զոչ միրտեալս։

Ցուց. երկրորդ՝ ի մտաց և ի գործածուէ եկեղեցւոյ, որ յարգէ իրրև զնրս զմանկունս՝ որք ոչ Ուանի կատարեցան հրամանաւ Հերովդի։ Եւ զի չափահասին՝ եկեղեցին ոչ նոյ մտաւցանէ զպաշտօնս և զպատարագս, այլ ինդրէ զոգնոնի նոյ առաջի Աստ, գոլով աստղգ եթէ գոլով նոյ ի յաւիտենական երանութեան ոչ ունին պէտս նպաստից մերոց, այլ պաշտպանութեան իւրեանց կարող են օգնել մեզ։ Զմին իրի այն զան Զննովիկնտիոսի երրորդի գլ. Ուանգէ Անբլոս. ի սնի մտաւոց. պատարագ. Ընկերակցի առանէ Հոգեկրեալն, որ տալնի զնմ զնրս Հոգեկրեալն։

Վ ԻՕՒԲՆՈՒԹԻՒՆ. Բ։
Ի վերայ պաշտօնէի Տիրոջն։

Երկին զանազանի պաշտօնեայն միրտելն. մի՝ Հանդիսի, երկրորդ՝ Հարկաւորութեան։ Պաշտօնեայն Հանդիսի է, որ ձեռնք՝ զոր սովոր է եկեղեցին մատակարարել՝ միրտ։ Պաշտօնեայն Հարկաւորուն է, որ զանց ապրելոյ զայսոցիկ ձեռնք՝ ի Հարկաւորութեան միրտ։ Պաշտօնեայն Հանդիսի գաղձեալ է

կըս-

(1) Ընդ։ (2) Ասա՝ պ. 11. Բոլ։

կրկին՝ մի՝ կարգաւոր և ի պաշտօնէ. երկրորդ՝ արտաքոյ կարգի և ի յանձնարարութենէ։

ՊԲԿ. Ը։

Ո՞Ր Է պաշտօնեայն հանդիպեալ ի ձեռնադրութիւնն։

Պատասխանի է։ (1) Այժ և միայն քահանայն զօրութիւն կարգի իւրոյ է կարգաւոր պաշտօնեայ հանդիսի ի միրոնէին. իսկ սարկաւագն է միայն պաշտօնեայ արտաքոյ կարգի, և ի յանձնարարուէ եպիսկոպոսի կամ քահանայի։

Հայց. յիրաւունց։ Կանոնաս Պաւղ՝ Թուղթ առ եպիսկոպոսունս Լուկիանոսի, որ գրի զան. 93 գլ. Օսթիոսթեոնս. 9. ասէ. Սարկաւագս առհասարակ պարհել չէ բնաւ չափ. և ստորև. Սահակ եպիսկոպոսն կամ հանդամայ ոչ համաձայնէին ձեռնադրել, քանզի եղեալ է ի վերայ վերջին ծերութիւն երկարաւորեալ կեանք քառասնից հարիւրաւորացն։ Տես. Հայտ է. ի մի նոմիրգացոյն. զան. 4. Հայտ է ի նմանէ փոխանակ հանդամայից ոչ համաձայնէին ձեռնադրել, քանզի եղեալ է ի վերայ վերջին ծերութիւն երկարաւորեալ կեանք քառասնից հարիւրաւորացն։ Տես. Հայտ է. ի մի նոմիրգացոյն. զան. 4. Հայտ է ի նմանէ փոխանակ հանդամայից ոչ համաձայնէին ձեռնադրել, քանզի եղեալ է ի վերայ վերջին ծերութիւն երկարաւորեալ կեանք քառասնից հարիւրաւորացն։

Հաւանեցուցանեն պատճառն։ Զգալ միայն կարող են գրաւել զհաւատացեալս յեկեղեցին կամ ի խորհրդական մարմինն Քրիստոսի, որ լինի միրոնէին, որք ունին զիշխանութիւնն յայն. իսկարդ՝ միայն քահանայք ունին զիշխանութիւնն ի խորհրդական մարմինն Քրիստոսի. ապա։ Հայց. փորը։ Իշխանութիւնն ի խորհրդական մարմինն Քրիստոսի իցեն ի բնական մարմին նորա. իսկարդ՝ միայն քահանայք և ոչ սարկաւագունք ունին զիշխանութիւնն ի բնական մարմին նորա. ապա։

Իսկ թէ սարկաւագունք կարող են ի յանձնարարութենէ եպիսկոպոսին կամ քահանային միրոնէ հանդիսի, յայտ է ի նախայիշատակեալ իրաւանց և ի հռոմէական ձեռնադրութենէն, ըստ որոյ եպիսկոպոսն սարկաւագաց ի ձեռնադրելն ասէ. Խոնարհեցարուք ձեռամբս, ընդ յորմէնի ասպիճան եպիսկոպոսական վերանայ. հանդէպ պարտ է սարկաւագին պաշտօն ծառայացանել ուղղանայ, պատրաստ և յոտքելոյ։ Որ այսպէս ի-

(1) Նայ ի. 67. պ. 1. և 2. բաղ։

մացեալ լինի, թէ սարկաւագն ղօրութեամբ կարգի իւրոյ ունի զկարողութիւն ընդունելոյ զյանձնարարութենէ առ ի միրոնէ հանդիսի, և ըստ այսմ յանձն արարեալ՝ գործէ ի պաշտօնէ։

Ընացաք յեղբակացութենէ, զբռնելիք ի-ցոյ, կամ ածային իրաւանէ, վասնզի եկեղեցական իրաւանէ օրինադիցաւ, նախ՝ զի յառաջին դարս եկեղեցւոյ, մանաւանդ յորժամ երկիցս միայն ի տարւոջ հանդիսիւ միրոնէին մատակարարէր, եպիսկոպոսունք գիւեցին անձանց զպաշտօն միրոնէից։ Երկրորդ՝ իրաւամբ եկեղեցւոյ սահմանեցաւ, զի թէպէտ եւ քահանայք զօրութեամբ կարգի իւրեանց ունին իշխանութենէ միրոնէից, այլ այն կացցէ ի կախ, և չիցէ կարօղ օրինապէս վարել նա-վաս, ևս և առանձինն՝ արտաքոյ դիպուածոյ հարկաւորութենէ, բայց եթէ ունիցի զիրաւա-բանութենէ կարգաւոր կամ զյանձն արարեալ։ Ընդպէս հաւաքի ի գլ. Երբելոնի. գլուխ 16. յս. 1։ Ի հռոմէական ծիսարանէ, ուր ընթեռնուի, թէ պաշտօնեայն միրոնէից է ձեռնադրութեան կամ այլ հանդիսի ի ձեռնադրութեան կամ ի խորհրդական մարմինն Քրիստոսի։ Լու ի հասարակաց գործադրութենէ եկեղեցւոյ։ Սակայն ոչ գայ ընդ, թէ միրոնէին չորհն ոչ ի ժողովրդապետ մատակարարել՝ իցէ եղծեալ, ղերօրինակ արձակումն տուեալ առանց իրաւաբանութեան է եղծեալ. քանզի այս իրաւաբանութենէ ոչ պահանջի առ վաւերագիս, այլ առ օրինագիս միրոնէից. և միրոնէն ոչ է ներգործութենէն իրաւաբանութենէ ի հայատանն, զղերօրինակ արձակումն, այլ է ներգործութենէ ունողի զիրաւաբանութենէ առ օրինագիս առնելոյ՝ զոր առնէ, որպէս ներգործութիւն ծանուցանէ Սիղեոս։

Ընդդիմեցս նախ։ Երդեօք սարկաւագն առանց յանձնարարութենէն եպիսկոպոսին կամ քահանային միրոնէին ի վերջին հարկաւորութենէն կարօղ է միրոնել հանդիսիւ։

Պատասխանի ասեմ, այո. վասնզի երեւի, թէ առաւել չնորհի նմա չիրաւանց քան աշխարհականաց, որք կարօղ են ի հարկաւորութենէ միրոնել առանց հանդիսի։ Եւ այն զի յանձնարարութին եղեալ չիրաւանց՝ մերթ է համարիլ լուսեալն յանձնարարութենէն եպիսկոպոսին։

Ընդդի-

Խնդրեցես երկրորդ: Արդեօք հնար է սար-
կաւագին առանց Հարկաւորութեան ընդունել
զյանձնաբարութեի Հանդիսից մերոց:

Պիտի, թէ ոչ. վասնզի զօրութիւն կարդի
իւրոյ ոչ ունի զկարգաւոր իրաւունս ի այմ
մերոց, այլ միայն զարտաքոյ կարգին, և
չայն սակս ՝ի Հարկաւորութեան միայն պարտ է
գործել ՝ի յանձնաբարութենէ:

Խնդրեցես երրորդ: Արդեօք սարկաւագն,
որ արտաքոյ Հարկաւորութեի մերոյ Հանդիսից
առանց յանձնաբարու Եպիսկոպոսին կամ
քահանային, անկանի՞ յանկանոնականութի՞ն:

Պիտի՞ ըստ Հաստատագոյն կարծեաց, թէ
այո՛. ՝ի գլ. Ա՛ՐԻՔ ՚ի. 1. վարդան. գիրք
5. մակագ. 28. ուր այսպէս գրի. Ա՛ՐԻՔ ՚ի
Պրեսբիտեր, կամ պէ՞տ ոյն պաշտօն ինչ ՝ի ծառ-
նէ ՚ի նոյնիսկ, վասն չանգիտութենէն չեկե-
ղեցւոյ արտաքսեալ, և ՚ի նոյնիսկ չեհանգերծ-
նէ: Հակարդ՝ սարկաւագն զօրութի կարգի իւ-
րոյ ոչ ունի՛ զի կարող իցէ կարգաւոր իրա-
ւամբ միրտել Հանդիսից, այլ միայն զի կարող
իցէ ընդունել զյանձնաբարուի առ այն ՝ի Տար-
կաւորութենէն:

Ասացաք, որ Պրպտ Հանդիսից. զի որովհե-
տև առանձին միրտութի՛ն ոչ է ներգործութի՛ն
կարգի, ոչ անկանի՛ ՝ի ներքոյ անկանոնակա-
նութեն առաջնոյ վճռոցս:

Պ Ր Ը Կ. Ի:

Ո՞ է պաշտօնեայն հարկաւորութի՛ն Պրպտութեան:

Պատասխանի է: Ա՛Ի մարդ, որ վարի բանակա-
նութեն, եթէ այր և եթէ կին, եթէ ուղղա-
փառ և եթէ հերետիկոս, եթէ հաւատացեալ
և եթէ անհաւատ, ժառանգաբարեալ զկարգա-
տրս, զնիւթ, զկերպ, և զդիտաւորութիւնն,
միշտ վաւերաբար միրտէ, և ՝ի Հարկաւորու-
թենէն՝ օրինակս:

Ասա եղբայրացութի՛ն ը գլխաւոր մասին ա-
ռանձի՛ ցուցաք նոքօք, զորս ը բառականին լինել
ասացաք զնորհրդոց առ Հաստատակ, վիճ. 4.
ուր ցուցաք, թէ միշնորդութի՛ն չար պաշտօ-
նէից, հերետիկոսաց, և անհաւատից՝ խոր-
հուրդք վաւերաբար մատակարարին: Ասացաք
սիկ ատ ենթադրեալ՝

Յաւգ. առաջին մասն: Ժողովատեր, չերդ՝
գլ. Հաստատութենէն. սահմանեն. Խորհուրդ
Պրպտութեան յասինք և նոքա գոնեալ՝ օգնէ առ
ՏԻՆ-ՆԷ:

Ի՛վ. Հաստնէական. ՚ի վերայ Նաճիրազօրի,
զոր. 4. ասի յԱխիզրոսէ. Հաստնէական Բա-
հանայութեան ոչ համարի զնորէն՝ որ Պրպտ, այլ
պշտօնին ՚ի՝ որ ոչ ունի զնորհրդութենէ, ընդեր
և հիմնաւոր նոքա՛ որ Պրպտեն: Ասնոյն սահմանէ
Նիկիայեան առաջնորդն ՚ի պատուհանագրի
առ Ինդիրս Ռուղոսաց. գլ. 104:

Յաւել յայսոսիկ, թէ միրտութի՛ն եղև վա-
ւեր, զոր եառեն առաքեալքն յորժամ էին տա-
կաւին աշխարհակալք, ուրացօղն Յուդաս,
Նաեանէա, ոչ յայտ է ՚ի նոր գրոց:

Պատճառն ՚ի յատակագոյնէ է կանքն Ռնեի
սահմանադրին, որ յա անդրանէ, ՚ի գործա-
ծութենէ, և ՚ի սահմանաց եկեղեցւոյ ծանուցա-
մեզ:

Դարձեալ՝ միրտութի՛ն յումնէ և իցէ մատա-
կարարեալ ՚ի Հարկաւորութենան՝ է օրինաւոր,
որպէս այդ ասացաք, և ըստ հետևորդի վա-
ւեր. ապա և արտաքոյ Հարկաւորութենէ է վա-
ւեր: Ասյայ է հետև. վասնզի Հարկաւորութի՛ն
ոչ զէութի՛ն իրաց, և ոչ զկատարութենէն պաշ-
տաման փոխ, բայց նէ՛ զգուշ ուր պահան-
ջի իրաւաբանութենէ առ Տարատաւն, զորօրինակ
՚ի խորհրդեան ապաշխարութենան, որ ոչ պա-
հանջի ՚ի միրտութենէ:

Յաւգ. երկրորդ մասն: Ութերասս Պապն
երկրորդ՝ ՚ի թուղթն առ Պիտակէս, գլ. ՚Ի
վերայ որոց. դատ 30. խ. 4. ասէ. ՚Ի վե-
րոյ որոց հարցանէք զնոր ոս, զոյս նոքօք ձեզ
ըստ ձեռոյ պատասխանի, ԼՒՆ չինի Պրպ-
տութենն, նոքա ՚ի փոխ հարկաւորութենան՝ կինն
պահանչն յանուն Նորընդրութե՛ն Պրպտեցոյ:

Յարմարական (1) պատճառ կամացն Ռնեի,
որ զոյս սահմանեաց, է ամենամեծ Հարկաւո-
րութենէն այսր խորհրդոյ, առանց որոյ ոչ մար-
կուք կարող են փրկիլ, և ոչ չահաչահաչ
սատանայ Հասարակորէն զիշդութենի պատժոց: Վասնզի առ ոդորմածութենէն ՚Ի՝ որ
կամի զամ մարդիկ զի կեցցեն՝ պատկանի, զի
՚ի նոսին՝ որք են զՀարկաւորութենէ փրկութենէ
մարդկ զնորա գոյեն զդարման. ապա զոր-

(1) Նա՛ ե. 67. պ. 3:

օրինակ սահմանելցան, զի նիւթ միաւորելեան իցէ հասարակ, այս է՝ ջուրն, զոր զիւրաւ ամ որ կարող է ունել, նոյնպէս և պաշտօնեայն իցէ ամ մնոյ։

Խնդրեցես նախ։ Արդեօք պարտ է պահել զկարգ, և զի՞նչ կարգ, եթէ բաղադրեալ առաջնիկայ գոյին մանկանն որ ի վանդի, ի միջոցի։

Պիտեմ։ Ոչ (1) բնական խօսելով, գնոջ չէ պարտ միաւոր յաւազնիկայ լինել առն, աշխարհականին՝ յաւազնիկայութիւն ժառանգաւորին, ստորին ժառանգաւորին՝ յաւազնիկայութիւն կիսատարկաւագին, կիսատարկաւագին՝ յաւազնկայութիւն սարկաւագին, սարկաւագին՝ յաւազնկայութեան քահանային, քահանային որ ստոր՝ յաւազնկայութեան սեփական քահանային։

Պատճառ այսր կարգի յաւազ բերի յարժանապատուութիւն և յիրաւասնութիւն, զոր պարտ է պահել ի մէջ անձանց։ Եւ այսպէս հաստատեաց ծիսարանն հռովմ. ի մի պաշտօնէի միաւորեալ. յաւելեալ ի վերայ, բայց ենէ առ ոմանոյ ձայնել նոյն առ ինքն պղտիկ գնահատին չէ եւ բազմութիւն եղելոյ, և եթէ ոչ ենէ կնոջ առաջել գնդապետ և գնահատին Պիսայ։

Խնդրեցես երկրորդ։ Արդեօք ի ջատիկել հարկաւորութիւն արժանի է միաւոր արտաքոյ նկուղեցւոյ, ուր են աւազանք միաւորելոյ։

Պիտեմ, թէ զայդ ազգել ժողովն Աննտական ընդ Կղեման հինգերորդիւ։ Յաւազ բերի ի Կղեմեան՝ Անտաւանք, գիրք 3. մնկագ. 15. բայց եթէ ուր խնդրի մի զատարաց և իշխանաց։ Ոչնչ գրէ ծիսարանն Պիոսի հինգերորդի։

Այսն այսորիկ մեզադրելի են ժողովրդապետք, որք մի պատճառ, կամ մի այլ ինչ այսպիսի միտգկալին պատճառի՝ զմնկունս աղ. նուականաց միաւոն ի տան, և և ի մատրան տան. և կամ որք վասն սպասելոյ բացակայ նիքաշօր՝ միաւոն առանձինն, կամ որպէս ասեն առհասարակ՝ սպասհոգացուցանեն զմնուէն ի տան, որք չեւ գալոտեան նիքաշօրն ունին կատարել զնդիսուեցի ծիսից յեկեղեցւոյ։

ՊՐԸԿ. Գ.

Ի ՀԵՐայ ինուհարոյ Գլուխքն։

Պէտք այս խնդիր տիրապես վերաբերի առ ծէս միաւորելի, սակայն զայսմանէ ասացեն գրէ նոքն Թովմաս, վասնզի նիքաշայրն է իբրև զպաշտօնեայ ի միաւորելի։

Խնդրեցես նախ։ Արդեօք ի հանդիսաւոր միաւորելի պահանջի նիքաշայր։

Պիտեմ, (2) այո։ Ոչուց. ի Վիտենբոսկ՝ գլ. 2. երկնայ. քահանայապետ. ուր ասէ, թէ Վրհանայն ընկալեալ զպրեսբեռնի պատ ընտ ի պապակրօն-ն ինուհոր և առաջնորդէ. ի Տիրաւղիանոսկ՝ գիրք ի վերս միաւ. ուր զկնի քահարս կոչէ եպիսկոպոս. ի սիրն Կարդիկ՝ թուղթ 128. ի սիրն Յովհաննէ ոսկերերանէ՝ ճառ 72. ի վերս գլ. ը. ա Կորնթ. ի սիրն Օգոստինոսկ՝ բան 116. ի վերս ժամանակի. ի սովորութիւն եկեղեցւոյ՝ որ ամ ուրեք ընկալեալ և հնագոյն, որոյ սահմանադրութիւն ի ժամանակաց անտի առաքելոց ոչ գտանի, որ և վերս այն յայտ է՝ թէ է առաքելական աւանդութիւն, ոչ բացայայտ հաստատեն նա ինքն Վիտենբոսկ՝ գլ. 7. անդ։ Այլ լինէր մնհոգ ջուր մեղք միաւոել հանդիսիւ առանց կնքահօր։

Յարմարական պատճառ այսր սահմանադրութեան է, վասնզի հոգևոր ծնունդն, որ լինի միաւորելի, նմանի ըստ իրաց ինչ մարմնաւոր ծննդեան. ուստի ասի ա Պետր. գ. 2. *Իբրև ըստքն ծնեալ մանկունս ‖ ևն. խօսարդ՝ ի մարմնաւոր ծննդեան մանուէն նորածին պէտս ունի մտուցչի և դաստիարակի. ապա և՝ ի հոգևոր ծննդեան պահանջի օր, որ վարեսցէ զիոխանորդուն մնուցչի և դաստիարակի, ուսանելով զմիրան իրրև զնորընծայ ղոյնցանէ, որք վերաբերին առ հաւատս և առ քրիստոնէական վարս, առ որ առաջնորդք չեն կարող պարապել մի լինելոյն զբաղելով՝ ի հասարակաց խնամս ժողովրդեան, քանզի մանկունք և նորընծայք պէտս ունին մանաւանդ խնամոյ՝ քան ի հասարակացն։

Ասացաք, ի հանդիսաւոր Գլուխքն. վտղի որպէս աւանիկ ասացաք, կնքահայրն վերաբերի առ հանդիսութիւն և ոչ առ հարկաւորութիւն խորհրդոյ. և ոչ իրաւունք խօսին կամ իմանալ

(1) Ընդ՝ պ. 4. բաղ. (2) Ընդ՝ ն. 67. պ. 7. բաղ.

ցնալ լինին՝ բայց եթէ գՀանդիսաւոր միւռուելենէ։ Լու պատճառն է, վասն յատանձինն միւռուելն տունալ մի հարկաւորութեն, եթէ մանաւանդ վաղվաղակի մեռանիցէ, ոչ ունի պէտս կնքահօր. եթէ կեցցէ՝ նշանակի կնքահայրն՝ յորժամ կատարին հանդիսութիւնք։

Իսկ թէ արդեօք՝ եթէ տատանին մտատուցի կնքահայր ի յատանձին միւռուելն, իցէ իսկապէս կնքահայր, և ընկալցի զհոգևոր ազգատանութիւն, հաստատուն բազումք, և ուրանան պղծ՝ և որպես երևի հաւանականագոյնս. մի զի օրինադրուելի կնքահօր է ի պատուիրանէ առաքելոց կամ եկեղեցւոյ. իսկ եկեղեցին մի առանձին միւռուելն ոչինչ օրինագրեաց մի կնքահարց։ Այլ զայսմանէ գրեցաք ընդարձակ ի ծառնին զարգելչաց պսակին։

Խնդրեցես երկրորդ։ Ու ինչ պարտաւորքին կնքահարք և կնքամարք։

Պէտք, (1) թէ պարտաւորին նոքա ընդ ծանր մեղաց մարդել զանձն ի հաւատս, ի կրօնս, և ի բարս. մեզն այս վերադրելի առ պաշտօն դաստիարակի, զոր ընկալան։ Լու այսպէս սահմանի գՂ. Օյնէ յառաջեփոյն. ի մի նամբրատ. գլխ. 4. ի սկզբն Օգոստինոսէ։ Լու այս պարտաւորութեի մեծապէս սոսկալ յայնմ ժամանակի և ի անգործ, յորում մերտնալ ի մէջ անհաւատից և հերետիկոսաց մնանին. մեզն եթէ մնանին ի մէջ ուղղափառ քրիստոնէից, մարթի է կնքահարդ յայտ խնամոց զերծ լինել, ընթացանելով՝ եթէ ի ծնողաց իւրեանց զաւրութեի մարդին։ Իսկ եթէ զինարդ և իցէ ծանր իցին զՀանդիսացն, պարտաւորքին ը նգանակին լնտամ առնել փրկանէ հոգևոր որդւոցն։ Լու ևս ընդունին զհոգևոր ազգականութեի ը միւռուելն, և ը հօր և ը մօր նր. զորմէ գրեցաք այլուր։ Տես ի կամենից Հոռմէական մնան 2. ի վեր միւռ. համար. 22։

Խնդրեցես երրորդ։ Օրինչ պայմանք պատՀանդին առ ի լինել ումիք կնքահայր։

Պէտք նախ։ Պարտ է ունել զհասն ընդունելոյ զպաշտօն կնքահօր. քանզի եթէ ի տգիտութեի կամ ի հարկաւորութենէ, զորօրինակ առ ի նպաստել անկելոյն՝ շօշափէր զմանուկն՝ յորժամ միւռի, և կամ թէպէտ և անուշ նեալ՝ ջանիցի զդիտաւորութեի ընդունելոյ զայն պաշտօն, ոչ լինէր իսկապէս կնքահայր. մեզի ներգործութիւնք արարողաց ոչ գործին արտաքոյ դիտաւորուն իւրեանց։ Հրկրորդ՝ պարտ է լինել անուանեալ ի ծնողաց, կամ առ ի չգոյէ նոցա ի ժողովրդապետէ, մինչև զրք անձամբ անձին մտանին՝ ոչ անուանեալ, ոչ լինին կնքահարք։ Այսպէս հաստատեաց ժող. Տրիտ. գում. 24. ի վերայ նորոգ. պսակ. գլ. 2։ Հրրորդ՝ հաւանականագոյնս պարտի շօշափել զմիրտանն, ոչ արդեօք հարկաւ անընդմիջապէս, այլ միջնորդութեի կամ զհաստուց, կամ սաւանաց, և կամ այլ իրաց, ոչ ցուցցուք ի խօսելն ի վերայ սրգելոյս պսակին, ուր զայսոսիկ ընդարձակագոյնս քննեցուք պատճառաւ հոգևոր ազգականութեան, զոր ընդունի ճշմարիտ կնքահայրն։

Այլ թէ զինչ պարտ է ասել զիտանել, որ զինի միւռուելն ի տան վաւերաբար մատակարարելոյ՝ լինի կնքահայր, յորժամ կատարին ծէսք յիւիզնեցւոյ. պարտաւորի արգելօք առ պաշտօն կնքահօր ըստ մարգելոյն, մի կամովին մտանելոյ ը այնոսիկ պաշտօնիւ, սակայն ոչ ընդունի զհոգևոր ազգականութեի, (2) վասնզի օրպէս ասէ պրն Թեոփիլոս, Հոգևոր ազգականութիւն ոչ ձեռնի՝ բայց եթէ խորհրդով ինչ։

Խնդրեցես չորրորդ։ Յորժամ լինի ոք կնքահայր ի ձեռն գործակալի, ոմն լինի կնքահայր, յանձնարարօղն, եթէ յանձնառուսն։

Պէտք, թէ յանձնարարօղն. մեզն նա է անուանեալն, և մատուցանէ զանձն, և ընդունի զմանուկն ի ձեռն այլոյ փոխանորդի իւրոյ. արդ՝ որ առնէ ինչ ի ձեռն այլոյ, համարի առնել ինքնին։

Խնդրեցես հինգերորդ։ Արդեօք կարօղ են լինել բազում կնքահարք նորին մանկան։

Պէտք։ Ժող. Տրիտ. գում. 24. նախայիշ. գլ. 4. Յահմանեաց, պէ զի ոչքն՝ եղիցեն այր և եղիցեն կին՝ ըստ սահմանադրութեի աՀեց կանոնաց, համառաւելն՝ զի նիւհայր և զ նիւհայր ընկն պղծելոյն։

Խնդրեցես վեցերորդ։ Արդեօք զամենեսին անխտիր Հնար է ընդունել յայս պաշտօն։

Պէտք։ Ոչ պարտ ընդունել զոր, որ ոչ իցէ ընդունակ կատարելոյ զպաշտօն իւր, մարգելոյ ըստ այն վարդապետութեի Հաւատոց և զ իսառնականն վարուք։ Այսր է ըստ ինքեան։

(1) Ինդ. գ. 8. բաղ։ (2) Ի լմ. կ. 56. գ. 2։

Կ. ԻՀԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ. Գ։

Ի ՎԵ ՈՐՈՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼ ՊՀԻՐՈՒԵՔ։

ՍԵՔ ՅԱՒԼՄԱ՝ Ե. 68։

Գ Ր Ա Կ. Ը։

Ընդեօք Պարտաւորէն ի՞նչ հարկաւորապէս ամենեցուն ունենալ երկիւղ։

Երկնակի ասի ինչ հարկաւոր առ փրկուիլ, այս է՝ հարկաւորութիւն միջնորդի, և հարկաւորութիւն պատուիրանի։ Այն է հարկաւոր յարկաւորութիւն միջնորդի, որ անկախ զամ պատուիրանէ այնպէս է հարկաւոր, մինչև ի զանց առնելն զնոսա՝ եղիծ մեղադրութիւն և եղիծ անմեղադրութիւն, չէ հնար ստանալ զփրկութիւն։ Հարկաւոր հարկաւորութիւն պատուիրանի ասի, որ է պատուիրեալ, և յայն սակս պահելի, մինչև եղիծ կամովին զանց արասցի, լինի մեղք, որ արգելու զփրկութիւնն։

Ասելի է։ (1) Բրտաբոյ դիպուածոյ մարտիրոսութեանն միրտուսին ջրոյ է ամենեցուն հարկաւոր հարկաւորութիւն միջնորդի առ փրկուիլ, չափահասին յիրում կամ յանգամ, մանկանց՝ յիրում։

Հայց. Նախ՝ յընդհանուր օրինաց եղելոց ի Ռահ՝ Հոմ. ԺԴ. 5. * Եղիցի ոչ ոք ծանչ ի ջոյ Ս ի Հոգւոյ, ոչ կարէ նուաղել յոյժ։ Եյ։ Եհ զայս վկայութիւն խնամալ պարտ է զկիրառութիւն յիրում կամ յանգամ ըստ չափահասից՝ ցուցաք վերն. 1. ար. 5։ Իսկ մանկանց, որք անընդունակ են ուխտի, յայտ է՝ եթէ պարտ է խնամալ զկիրառութիւնն յիրում։

Հայց. երկրորդ՝ ի ժողովոյ։ Հաղ. Կարթագին. չորրորդ առ այնն Հագաթոնոսի՝ թուղթ 90. այժմ 175. յանուն ժողովոյն առաքեալ առ Լենոնտիկենտիոս Պապն, սահմանեալ այսպէս. Որ հանճամ ուրուանոյ, ընդ հանդանակս հրատարակեալ ի կարգեալ տաղպանն, և ընդառնին ի ուխտեհաւան փրկութ, եղեալ հաղորդեալ։

Զայդ վերահաս ժող. Արիմինիա. ընդ միայնոյ նորին սինհ Հագաթոնոսի՝ թուղթ 92. այժմ 176. և այնմ ժողովոյ պիսի առնեալ նա ինքն Նե-

(1) Եաք՝ Ե. 68. պ. 1. և 2. էրոչ։

Ոչ այսորիկ ոչ է պարտ ընդունել նախ՝ զանհաւատս, զհերետիկոսս, զնզովեալս, զարգելեալս, զաքարոզիչս, զմատաղհատուս, և զդիմաքս։ Եյսպէս գրէ Հռոմէ. ծխատ։ Երկրորդ՝ զրս ոչ դիտեն զկիր զանդանակն հաւատոյ, զաէբունական աղօթս, և զողորմին հրեշտակական։ Եյսպէս գնէ երկրորդ սինհ Հոգոան Արելիանոս՝ վճիռ 10. յաւուրս սրբոյ Կատոլոսի Եպարոսեայ։ Երրորդ՝ զանչափահասս և զոչ դրոշմեալս՝ ըստ նորին Հռոմէ. ծխատ, սակայն եղեն սովորութի գեղի ի կողմանս յայսոսիկ, զի եթէ անչափահասքն ըստ դատման ժողովրդապետին էցեն ըստ բաւականին մարդեալ՝ թէպետև և ոչ դրոշմեալք՝ ընկալեալ լինին։

Խնդրիցես եօթներորդ։ Արդեօք կրօնաւորք կարօղ են լինել կնքահայր։

Պիտի, թէ ոչ. քանզի այս արգելեալ է նոյ. գլ. 22ե աբեծան. 103. ի ժո նոմիրաց. զարծ. զանս. 4. ի բանս յայսոսիկ. Ոչ է արժան աբեծային կամ գանձին կոմսոյսոյ ընդունել ընդերձս, և ոչ ըստնատեսս ունել։ Եւ ի Հռոմէ. ծխատ. Ոչ այս պատճառ չէ պատրաստ ընդունել պատճառաս կամ պատրաստ կոստանս, և ոչ զայս որս ևս կոչ կոչդին կոստանս հեռ ձեռս յանձնարէ։ Ի բաց առեալ պարտ է ըստ մեկնին ի գլ. Սահման. զատ 18. կա. 1. կոստանաւորքն եղեալք եպիսկոպոս, և ներհակաս սովորութի արրոյք, գեղի ի մանաւանդ տեղս։

Խնդրիցես ութերորդ։ Արդեօք ծնօղք կարօղ են լինել կնքահայր զաւակաց իւրեանց։

Պիտի, թէ այս մեծապէս արգելեալ է նոյ գլ. Քահանայոց առ Հեղ. զատ 30. կա. 1։ Պատճառն է, զի առաջ լինին կնքահայրք, զի ի պահասաւ ծնողաց խնամ տարցին մարդութե մանկանն. ապա ծնօղքն ոչ կարեն լինել կնքահայր։ Եւ այն զի կնքահայրն ընդունի զհոգևոր ազգականութի ընդ իւրում սանամօր։

Տես զոր ունիմք ասել ի վերն հոգևոր ազգականութե ի ճառն որ ի վերն պահկին։

---

(1) Եաք՝ Ե. 68. պ. 1. և 2. էրոչ։

Յանուիկենտիոս ՝ի յաջորդ Թղթի, ասէ. Ա՛ն (Պետպէնոց) եղբայրութիւն յիւր հաստատէ, ըստ տարօրէն համակաց աշխարհական կենաց ատենց ընթացս Ղեւտացւոցն հնար է պարգեւել, յնմանութիւն է։

Ժող. Տրիտ. գլամ. 6. գլ. 4. ուսուցանէ, թէ սրբագործողքն պէտք եղեալ հրաժարիլ ամենայն առանց ատենալոյ վիճակէ աշխարհական կենաց, ոչ ՝ի բանից միայն, այլ ՝ի գործս ևս։ * Եղիր ոչ ոք ձեզ ՝ի վերայ ՝ի երկիր։ Եւ գլամ. 7. կան. 5. ՝ի մի միտս. Եղիր ոչ առաջի, ըստ Ղեւտացւոցն է ասէ, այս է՝ ոչ է հարկաւոր ամ զերծանել, եւ ազատել։

Ամենայն գտանին Հարք ։ Տերտուղիանոս՝ գիրք ՝ի մի միտս. գլ. 13. Որոգինէս՝ ճառ 14. ՝ի մի Ուսկատս. որն Ալեւրիոս երանելոյն ՝ի կոչ. ընծայ. 3. որն Ամբրոսիոս՝ գիրք ՝ի մի խորհրդոց. գլ. 4։ Օսիոն Օգոստինոս չէ հնար երկրային, իրրեւ ամ ուրեք ՝ի հարկաւորութիւն միտութեան յուցանէ ընդդէմ Պետրոսեանց զսկզբնական մեղս։

Յաց. երրորդ ՝ի հաստարակ կարծեաց և ՝ի հաստատուն գործածութեան եկեղեցւոյ, զոր բացայայտ վկայէ որն Օգոստինոս թուղթ 28. այժմ 166. առ Հերոն. յորում ասէ, թէ որ որ ասացէ, թէ մանկունք արդարոնան առանց միտութեան, ընդդէմ գոռոզ առաքելական բանիցն, և զոհաբերէ նոցա ՝ի քրիստոսական ընծայարանին։ Եւ այնպէս քաշայայտ էր այս մեծանշանաւոր և անվկանդ սովորութիւն եկեղեցւոյ, մինչև Պետրոսեանց իսկ, որք ուրանային զսկզբնական մեղս, չհամարձակիլ ընդդէմ գոռնալ նմա, և յայն սակս միտութիւն զմանկունս՝ ոչ արգելոք առ յաւիտենական կեանս, այլ յարքայութիւն երկնից։

Ասէ ունիս մանաւանդ, թէ միտութիւն է հարկաւոր ևս և հարկաւորութիւն պատուիրանի։ Նախ բնական իրաւամբ, որով ամ որ պարտի խնամ տանել փրկուն իւրում։ Երկրորդ՝ ճշմարիտ իրաւամբ. քանզի ընդհանուր կանոն է, եթէ ամ միշտորդ եթէ ՝ի բնութիւն իւրմէ և եթէ յճշմարիտ սահմանադրութիւն բացատրականս հարկաւոր առ փրկութիւն, եթէ իցէ ոք անձնիշխանաւոր մերոյ, անկանի ՝ի ճշմարիտ պատուիրանս։

Ըրդ՝ զայս պատուէր ճշմարիտ ունիմք ՝ի Պատմ. իբ. 19. * Գնացէք աշակերտեցէ՛ք զամենայն ազգս հեթանոսս, մկրտեցէ՛ք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ ։ Հանդերձ այսմ ասելն զի ոչ ամենեքին ՝ի մի ժամ կարէին ամենայն ազգս մկրտել զամ հեթանոսս, նոքին պարտաւորին ամ հեթանոսք մկրտիլ, վասնզի են առնչակից. զորօրինակ՝ քանզի պատուէր է առաքելոց ուսուցանել զամ հեթանոսս, նոյնպէս պատուէր է հեթանոսաց ուսանիլ։

Առարկ. Նախ ՝ի բանից աստի Պօղ. ՚ի. 54. * Եղիր ոչ ՝ի երկնէ՛ վերինն որոց մարդոյ . . . . ոչ առնիր կառա յանչինս ։, ոչ ցուցանի լինել հաղորդութիւն հարկաւոր ամենեցուն հարկաւորութիւն միջնորդի առ փրկութիւն. ապա ՝ի բանից աստի, * Եղիր ոչ ոք ձեզ ՝ի վերայ ։, են. ոչ ցուցանի, թէ միտութիւնն է ամենեցուն հարկաւոր հարկաւորութիւն միջնորդի։

Պէտ ուր. զհետև։ Առաջին պատճառ անհանդուրժելի է կամքն Պաի. քանզի յայտ է յառաջադութենէ, ՝ի սահմանադրութենց, և ՝ի գործածութենէ եկեղեցւոյ, թէ Պա կամեցաւ լինել միտութիւնն ամենեցուն հարկաւոր հարկաւորութիւն միջնորդի, այլ ոչ նոյնպէս հաղորդութիւն։ Երկրորդ անհանդուրժելի է, զի միտութիւնն սահմանեցաւ իբր վերատին ծնունդ հոգևորական, իսկ վերատին ծնանիլն ՝ի նոր կենաս՝ է ամենեցուն ամենևին հարկաւոր. բայց հաղորդութիւնն սահմանեցաւ իբրև զհոգևոր կերակուր, իսկ կերակուրն է նշ միայն հարկաւոր, յորս ինչ ինչ ՝ի զորութենէ կորնչի, որով վերատին ծորդին, և պահպանին կանք. արդ՝ այս կորուստ չունի զտիզի ՝ի մանկունս, որք ոչ են կարող ներգործութիւն մեղանչել։ Եւ երրորդ անհանդուրժելի է, զի այս բանք, * Եղիր ոչ ներկնից ։, յերկրորդ դէմն, կարգին առ չափահաս՝ որք ընդունակ են պատուիրանի. իսկ այսոքիկ, * Եղիր ոչ ոք ձեզ վերատին ։, յերրորդ դէմն, ասին ընդհանրապէս զամենեցուն։

Առարկ. Երկրորդ։ Ոչ զոյլ կուգէն, և ոչ զառաքելոց ընդհանուրք լինել միտեալ, և այսպէս համարին Տերտուղիանոս՝ գիրք ՝ի մի միտ. գլ. 12. և որ Ալեքսանդրն՝ ճառ 20. ՝ի մի գործ. առաք։ Այս միտութիւն ոչ է հարկաւոր հարկաւորութիւն միջնորդի առ փրկուն։

Պետ ՝ի նախ, թէ կարի հաւանականագոյն է, եթէ որ կոյսն և առաքեալք միտեցան։ Յայսպէս համարին որն Օգոստինոս՝ թուղթ 108. Ներոզիոս Յաջորդ սիրն Պետրոսի ՝ի գահին

հին Ա՛նտիոքայ՝ առ Ա՛ղեկսիոսոսի գիրք 2. գլ. 3. Կղեմէա ազնքսանդ. առ Յովրինոսի ի Տագաւր գաշանին՝ գլ. 176. Ա՛ւդիմէոս ի գլ. 3. Յովհաննէս Մաւմսեան՝ յայսմ մասին էս. 38. պ. 6. առ 2։ Ա՛ս զայն բաղմօք ցուցանէ Աւգոստոս՝ ի 4. գաս. 5. էս. միայնակ. պ. 2։

ՊՀեմ երկրորդ։ Ա՛դեալ զառաջարկ. ուր. զՀետև. քանզի կարօղ էր Ա՛ծ յառաջին իսն արտօտութեէ ամէնօրհնեալ կուսին Մարիամէ և առաքելոց անկաս զմիրառութեէ տալ զմ գործս նր։ Իսկ զմեր եղբակացութեի իսմնալ պարտ է զկարգաւորեալ օրինաց, ըստ որոյ ասեմք, Թէ ի նոր օրէնս արդէն լուծ և կատարելացեալ սահմանեալ՝ միրառութեին է ամէնեցուն Տարեալօր յիրում կամ յանտի։

Յաղոյ։ Իմանք և զր անձինք յառաջեցին զ երկար զմիրառութեին. մեծն Աթանդիանոս ըստ մկայնոյ Ա՛սեբեայ ի վարս նր, գլ. 62. յառաջեալ մինչև ցմահ, սլեն Ա՛մբրոսիոս էր միայն երեխայացեալ, յորժամ ընտրեցաւ եպիսկոպոս. սլեն Աթարտինոս, ոմ գրի ի վարս նր, եկաց զամն ուէն յերեխայութեէ. ապա ոչ Տամարէին, Թէ միրառութեին է այնչափ Տարկաւոր։

ՊՀեմ ուր. գՀետև։ Ա՛լ Տամարէին, Թէ բաւական է ուխան միրառութեէ, ուր էին պատճառք յառաջելոյ զայն, զ որում ընդհատաւնք, Թէ ունէին ուրքն այնքիկ, գուցէ առ խոնարհութեէ, և առ քոչ պատրաստելոյ գործովք բարեպաշտութեէ զանձինս առ այն. և եթէ առանց պատճառի ցայնմայր յառաջեցին, ոչ են յայսմ գովելի։ Ա՛ն որոյ ուրն Ա՛մբրոսիոս առ Ա՛տարնիոսի յամին 377. ցաւի զյապաղամնէ իւրմէ. և զի մի այլք զայս օրէնսակ յապաղեսցեն՝ Թնամ տարաւ։ Ա՛յոյնպէս ուրն Ա՛գոստինոս՝ գիրք 1. խոստով. գլ. 11. անգամէ մն գործելոյն յանձին իւրում։ Ա՛ս բաղում ուր Ա՛ստ կարի խին կշտամբեն զերկար յապաղութեի։ Ա՛լ զայսմանէ գրեսցուք գարձեալ առորև։

Ա՛նդրիցես նամ։ Ա՛րժանի ուէտ պահանջի միրառութեին։

ՊՀեմ (1) ուրն Ա՛ստվնս, Թէ պահանջի բացայայտ կամ լռելեայն. այս է պահանջի բացայայտ ի նմա, որում ծանօթ է միրառութեին և նի Տարկաւորութեին. իսկ բաւական է լռելեայնն նամ՝ որ մարդկալ յայլ մասունս Տաւատոյ՝ տակաւին ոչնինչ լսեալ զմիրառութեէ. քանզի եթէ նա դիտեսցէ պահել զզոհանդակ օրէնս Վ՛ետ, և գործել զամ զառ ի նմանէ սահմանեալ առ ի ստանալ զերկուի, յայսմ դիտաւորութեէ ունի զուխտ լռելեայն միրառութեէ, որ յարակցեալ ընդ կատարեալ զղջման՝ բաւական է ոչ միայն առ արդարացուցանել, այլ դնեն ոմանք, այլ և առ յաւիտենական կեանս։

Ա՛նդրիցես երկրորդ։ Ա՛րդեօք որ սրբէր յարդանդի, կամ՝ ոչ ծնանէր սերմնական ձառնապարհաւ՝ առանց սկզբնական մեղաց, պա՞րտ էր միրել։

ՊՀեմ, այո։ Ա՛յսմ՝ առ ի լռնել անդամ եկեղեցւոյ, նաև զ Տաւատացելոցն զորօրինակ ի մի Տաւատ՝ նոյնպէս և ի մի երևելի նշան միաւորել, զ որմ՝ Ա՛ին. գ. 5. * Ա՛ն Տաւատ՝ ի Տպտիս։ Ա՛րկրդ՝ առ ի կերպարանակից լռնել Վ՛ետ կնքով։ Ա՛րրորդ՝ առ ի լռնել յարմար ընդունելոյ զայլ խորհուրդս. քանզի առ այս ձմ սահմանեցաւ միրառութեին, և ոչ միայն առ Տոգւոյն մեղաց։ Ա՛ս յայն սակս Պօղոս, Ա՛նիկոդեմոս, նեբքինին Ա՛նգակայ սեռնչն, և այլք բազումք, Վ՛ոլճ. ժ. ոլք արդէն ընկալեալ էին զՀոգին նր, միրեցան։

Ա՛նդրիցես երրորդ։ Ա՛րդեօք միրառին իրօք ընկալեալ՝ Տարկաւ նախենթադրի առ վաւեր ընդունելոյն այլոց խորհրդոց։

ՊՀեմ, (2) այո, բաց ի Տաշրդութէ։ Ա՛յ բացայայտ կարծիք սլեն Յովմմայի՝ նախայիշեցեր երրակի ցուցանէ. Ա՛յն՝ ի ձեռնարկութեանն այլ ընդգէմ։ Ա՛նզի զ Տաւատակ կարծեաց եկեղեցւոյ, սլեց Հարց, և ձեռարանից՝ միրառին իրօք ընկալեալ, և ոչ միայն յուխտ, է զուն և Տին այլոց խորհրդոց. իսկարդ՝ առանց դրան ոչ լինի մտանել, և առանց Տման ոչ լինի շինուած ի մի, ոմ տրամբանեի Ա՛նտիվկենտիոս՝ զոր արդ ունիմք յՀայատակել. ապա։

Յաւց. երկրորդ՝ ի մարմնի սրակին։ Ա՛զդ ոչ զր կարէ ընդունել Ինչ, զորոյ ոչ ունի զընդունողական կարողութեի. իսկարդ՝ կնքով միրառութէ լինի մարդն ընդունակ այլոց խորհրդոց, ոմ այսուբ տառեալք. ապա որ ոչ ունէ զկնիք միրառութէ, զոչինչ այլ խորհուրդ կարող է ընդունել։

Յաւց. երրորդ՝ (3) ի կանոնական լրա-

(1) Ա՛ստ՝ Ե. 69. պ. 4. առ 2։ (2) Ի լմ. Ե. 35. պ. 3։ (3) Ա՛նդ՝ առ 3։

ւանց՝ գլ. Լ՚ին ժ, 1. վտարանդ. գիրք 3. մակագ. 42. ի ժողովոյն Կոմպնեանան, ուր այսպես ՛ի՚ն. Լ՚ին յԵՒՈՒԹԵՒՆ չհանայ ոչ ծանեցե՛ն ընդ նէ գրել, գրեցի՛ն և ՛ի գրեցե՛ն յԵՒՈՒԹԵՒՆ։ Բայց ոչ պատճիրեր ՛ի ՛ի՚ն ձեռնադրել, եթէ վաւեր էր ձեռնադրութիւն յառաջ քան զմիրուրիւն։ Այն է պատճառն ՛ի վերայ այլոց խորհրդոց։ Ընդն սահմանեաց Կոնտակինոպաս երրորդ՝ գլ. Լ՚ին ՛ի՚ն. անդ։

Պ Ր Ե Կ. Բ։

Ընդէ՞ր վճռեցան պ՚ոքր ի գրել։

Պասլի է։ (1) Անհնարին են ընդունակ միրուրեան. և ընտա ոչ միայն պատշաճի, այլ և հարկ է միրել։

Յուց. Նախ՝ յաւանդուն։ Վիճէ՚սիոս՝ գլ. ՛ի՚ր. հինգեց. քայանայպոս. ասե. Ընտ՚ընդ՚ որոշ առ նորա ՛ի՚ր հատուածին ընդունել վճռեցան ՛ի գրել։ Այն կրկին՝ գիրք 6. սահմ՚ ոգր. առաք. գլ. 15. Անդրեցէ՛ վճռեցան յԵ՚, և գրաւիրելիցե՛ն պնտա՚ ի ՛ի՚ն գրել։ Հրոգինէս՝ ՛ի գլ. ՛ի՚. Լ՚ոգի. Հռոմ. Լինելոյն ընկալա՛ պատառ գրե՛ յաւառելոց, նոյն հանելոց գալ զՏերտուլիան։ Այն Օգոստինոս՝ բան. 10. ՛ի վերայ բանից Բաւ. այժմ 176. ՛ի վե՛ միրուրեան մանկանց՝ ասե. Օգոյս Լինելոյն ՛ի՚ր ոտնէր, ՛ի՚ր պահեաց. զոյս ՛ի հատուածոյ նախնեաց ընկալա՛. զոյս ՛ի՚նչ ցվճռեան հանուցալ պահպանե՛։

Յուց. երրորդ՝ ՛ի ժողովոյ։ Յոզ. Կարթագ. յաւարս աչն Աիպրիանոսի յամին 253. Հերքեաց զկարծիս Փիգեայ եպիսկոպոսի, որ ասէր, թէ չէ պարտ միրել զմանկունս՝ բայց եթէ զինի ունին աւուրց։ Նոյա է ՛ի Թղթ. 59. Աիպրիանոսի առ նոյն Փիդես։

Յոզ. Աիղէվեանն, յորում առաջնիայ գտաւ նրն Օգոստինոս՝ յամին 416. կան. 2. այսպես սահմանէ. Որ հնձիսմ զնուրեանն նանկանա յարքեպսկոպոսէ մարց՝ սրտոյն՝ ՛ի՚ր պարտ է գրե՛ր..... եղեալն նզովեալ։

Մնացն սահմանեն ժողովքն Վարունդեայ, Բրաքարեայ, Աիննոփոյ, Բիտաւրիոյ, Կկոփոյ։ Տե՛ն գրի գլ. Անկոնր. ՛ի վերայ նոմիրաց գործ. զան. 4. և գլ. Նոկնէր. վտարանդ. գիրք 3. մակագ. 42։ Նե ապա ժող. Տրիտ. գում. 7. կան. 13. և 14։

Յուց. երրորդ՝ ածպատանական պատճառօք։ Նախ՝ մանկունք ծնանին ՛ի մէջ, են ընդունակ յաբեստնական փրկութե՛, միրուրեի՛ն և նոցա մի միայն գարման առ ջնջուն մեղաց և առ առաջումն յաբեստնական փրկութե՛, են ՛ի հանապազորդ վտանգի յանկարծական մահ՚ ուան. ապա պարտ է միրուել զնոսա։ Երկրորդ՝ Պա է փրկիչ՝ ոչինչ ընդհատ մանկանց քան չափահասից, ոչ են կարող փրկիլ առանց միրուրեի՛. ապա զնոյն ասել պարտ է զոր յաւառն։ Երրորդ՝ միրուրեի՛ն ունի զզօրութի՛ն գործոյ գործեցնելոյ. ապա կարող է ՛ի մանկունս ունել զնւր գործ։ Չորրորդ՝ մանկունքն ՛ի հին օրէնս թլփատեի՛ն. ապա ՛ի նոր օրէնս են միրուելն։ Նոյա է հետև. փոխի միրուրեի՛ն եղաւ փոխանակ թլփատութե՛։

Պ Ր Ե Կ. Գ։

Ընդէ՞ր վճռեցան գոլով յորժամն մոլոցն պարտ է գրե՛։

Կնդրես է, թէ արդեօք ՛ի սկսանել ծննդական՝ նութե՛, և ՛ի բանալ դրան արգանտի, հնար է ձեռամբ, գործիւ, կամ այլ ինչ գործեօք հեղուլ զջուր ՛ի վերայ մանկան, եթէ ՛ի հերձուլ երկրորդականին ըստ ունելոյ՝ որք դնեն թէ այն ոչ է մանն միրութե՛, այլ միայն ծաղկոյթ նորա, և եթէ յամրաղջ մնալ նորա ըստ այլոց՝ որք ասեն, թէ այն թաւանեի է մանն մանկան մի այնր վճռակի, իրրպէ ըստ բժշկաց է նմն ծնեդակից, և ոչ միայն առ ծաղկոյթ՝ այլև առ ունելոյ նր կարգնալ։ Երգ՝ ասեմք, թէ նեդր է, թէ արդեօք մանուկն յայսմ վճռակի կարօղ է օրինապէս և վաւերապար միրուել։

Պասլի է նախ։ Հաւանականագոյն երևի, թէ յայսմ գիտուածի մանուկն ոչ օրինապէս և ոչ վաւերապար կարօղ է միրուել։ Ի հաստատուն կարծիք նախնեաց, և յարդելոյ Պատարագի Ընդհանուր. Աերամոի, Յովնրնեայ, Հալերտի, Հերմինեայ, Կոզեայ, Տուրնեզեայ, Ռերտեայ, են, ընդդեմ այլոց ունելոց յարդելոյս։

Յուց. նախ՝ ՛ի նր գրոց՝ ըստ մեկնութեան սրբն Օգոստինոսի։ Պա Յովհ. ՛ի. 3. ասե

ց՚ևս-

(1) Ետ՚ Ե. 68. պ. 9. Բոլ։

ցի՝ իկողնեմս։ * Լմնե՛ ոչ ոք ձեզ վերստին՝ ||
եւն. և Հմր 7. * Պատ ի յեկ ձեռնէն վերս-
տին՝ ||. որք անդէն մեկնին ի մի վերստին ծնեալ-
գեան ի ջրոյ և ի Հոգւոյն սրբ՝։ Խակարդ՝ ոչ-
ոք կարէ ծնանիլ վերստին, կամ վերածնա-
նիլ, բայց եթէ յառաջագոյն իցէ ծնեալ,
որպէս յայտ է ըստ բնութեան. ապա։ Ա՛յ պէս
Օգոստինոս՝ Թղթ 57. այժմ 117. առ. Վար-
դանոս ասէ. Ոչ-ոք վերստին կարօղ է ձեռնէն
յառաջ քան զքննելն ձեռնադ։ Առաքել. Ոչ պէս
առնեմ, ըն վերստին շինին մարդկի՛ն ոս-
նել յանկնին ա՛յլ բնակիլ, բայց եթէ լեցին
վերստին ձեռնադ, որ ոչ կարեն լինել յառաջ
քան զքննելն։ Կարձեալ. Այն արբունի, ո-
րում շինին իւրաքանչիւրքս առանկին պատճառ
Ա՛յ, ե՛ ի՞ ջ պատճառ Ա՛յ ասելոյն, ոչ ե՛
բայց եթէ վերստին ձեռնադ, որ եթէ շինին
ձեռնադ մարդկի, ոչ նին կարօղ լինել։ Օծոյն
պատճառ և զվկայսի յառաջ բերէ որն ի՛ռոմ-
միս՝ առա պ. 11. ի ձեռնարկ. այլ ընդդ։

Պիտոն, թէ զոր գիրս և զբանս սրբոյն Օ-
գոստինոսի պարտ է խմանալ ի վերայ ծնդեան
ոչ յարգանդէ, այլ յարգանդի, զպէս մեկ-
նի Ա՛նտի. ա. 20. * Որ ի՞ նոյն ձեռնադ ե՛ ||։
Ա՛յլ է ընդդէմ։ Օպոյս մեկնուածի տիրոջ
միջէ որն Օգոստինոս անդէն պատճառաբա
այսպիսի։ Խախ զի եթէ զբանս Ա՛յնի խմաս-
յուք ի վերայ ծնդեանն յարգանդի, զպէսի

ֆանոս, Պրոէոցէ ի ծլոտնեն, և ոչ յեա պնո-
ըմի ենէն կեցցէ՝ է կրկին Պրոէոէ. վընզ զլուխն
է զվնասուր մասն մարմնոյ, յորում գտանին
ամ զգայութիւք։ Կայց ենէն այլ անգամ ելէք
արտաքս, որ գինեասիան չարչամանն ցուցցէ, է
նա ենէն գուցէ վտանգ Պրոէոցէ. վընզ ըս
մասին ինչ իւրոյ է ծնեալ։ Ար չայնչամ ենէք
ձնհնուն կեցցէ՝ պարս է ընդ կնէուկնէ Պրոէոէ.
վընզ ոչ է ատոյգ, թէ արդեօք վաւե՞ր իցէ
միրտին յայլ մասունս մարմնոյ, ոյզ եղևալն
ի զլուխն։ Իսկ ենէն ըստ այսմ Պրոէոէսն յեա
այնորիկ գնհնալ եղէք յարէեանէք, պարս է կոտղել
գնա է ած գնեղանչ. վընզ այս կախի զսահմա-
նադրանէ եկեզեցւոյ, և յայսոսիկ նպաստաւորքն
են ընդարձակելի։ Ար բանք ծիսարանին երևին
իբր օրինակեալ ի սիզն Ֆոտմայէ ի նախայիշ-
ատեղ. ի լուսանցս։

Ար արդ՝ ըս գործածութեանէ, քանզի այս կար-
ծիք չէ զուրկ յամ հաւանականութենէ, և զի
ի վերջինս զվերջինս պարտ է ի գործ դնել,
ոչ երևի դատապարտելի որ յայսմ դիպուածի
զմիրտութին ըս ենէութենէ մատակարարէր։

Խնդրեցես։ Երդեօք զմայրն յղի յուսահա-
տեալ ի բժշկից մարթի է բռնել, զի մանուկն
հանեալ կարօղ իցէ միրտիլ։

Պնեմ, թէ ոչ. վընզ ոչ երբէք է արժան
սպանանել զն որ և իցէ, ևս և զվտանգաւն,
առ ի նպաստել պլյում։ Այլ մնալ պարտ է
մահճան մօրն, և զնա նոյնհետայն բացեալ՝
հանել զմանուկն և միրտել։ Ամենք ի բաց
առնուն զդիպուածն, յորում մայրն է դա-
տապարտեալ ի մահ. այլ լաւագոյն է յա-
պաղել զգատիժն, նա թէ և զծանուցումն
դատապարտութենէ իւրոյ, մինչև ծնցի։

Գ Լ Ո Ւ Խ · Գ ·

Երբեմն վնասուածս հրնէց և յոմ այլոց ան-
հատից մարդ է պրոէել ընդդէմ կամաց
ծնողացն։

Ենդարձեալ, (1) թէ զսահմանս որդիս որոց
և իցէ անհատից մարթի է օրինաւորս միրտել.
վընզ յայնոսիկ որք են չիրաւանց բնութենէ կամ
չամարչան իրաւանց՝ սկիզբն առնեն լինել անձն-
իշխան։

Ենդարձեալ և ևս, թէ զորդիս ևս և զոչ
չափահասս հերետիկոսաց՝ հնար է օրինաւոր
ընդդէմ կամաց ծնողացն միրտել. վընզ ծնողքն
պատճառաւ ընկալեալ միրտութենէն, և ման-
կունքն պատճառաւ ծննդեան ի միրտեալ ծնո-
ղաց, են հպատակ եկեղեցւոյ։ Ար գժամա-
րութենէ է ի մէ ոչ չափահաս որդւոց անհա-
ւատից պարզապէս։

Ար սելէ է նախ։ (2) Օմանկունս անհաւատից,
որք ոչ են հպատակ քրիստոնեայ իշխանաց,
կամ հպատակին նոյ ըս քաղաքականութենէ միայն,
չէ հնար օրինաւորս միրտել ընդդէմ կամաց
ծնողացն, բաց ի դիպուածոց ինչ, զորս ստո-
րև ունիմք ի մէջ բերել։ Ի հաստատագոյն
կարծիք ըս սկզն Ֆոտմայէ՝ ընդդէմ Ակոմտոյ և
Ակոմտանց։

Հնուց. նախ։ (3) Ամենք մանկունք անհա-
ւատից, որք ոչ են հպատակ քրիստոնեայ իշ-
խանաց, և կամ ըս քաղաքականութենէ միայն
հպատակին, ընդդէմ կամաց ծնողացն միրտ-
տեին, կամ առ անհաւատս ծնօղսն թողեալ
լինէին, և կամ ի նոցանէ յափշտակէին և
գատանէին. իսկարդ և ոչ մին է օրինաւոր։
Ամ առաչինն, զի յայտ յանդիման վտանգի
անկման և ուրացուէ՝ ի մեծագոյն արհամարհուն
հաւատոյ և խորհրդոյն. քանզի անտարակոյս
է, թէ մանկունքն յօժարեալ առ ծնօղսն, և
չարաչար վարուք նոյ և ծիսիք մանկարդեալ,
յօժամ ժամանեն ի չափ հասակի, միրտ-
տութենէն զոր յանդգնս ընկալան՝ հրաժեշտ
տան, և զնետ երթան կլուխն ծնողացն։ Ար
ոչ երկրորդն, զի յափշտակելն գմանկունս՝
որք չեն ևս են ի չափ հասանել՝ յիշխանութենէ
ծնողաց, է ընդդէմ բնական արդարութենէ.
քանզի իրաւամբ բնութենէ որդիքն յորչափ չու-
նին զգործածութենէ բանի՝ են ընդ իշխանութենէ
և ըս ենթամոլ ծնողացն, ոչինչ ընդհատ քան զնա-
ևսիրս և զնաչինս նոյ. և չէ առաւել ար-
ժան զնոս բառնալ ի նոցանէ՝ քան զայլ ստաց-
ուածս նոյ. ասպ։

Ար թէպետ Ար՞չ, որ է նախասկիզբն եր-
կոցուն ևս իրաւանց, հայրական իրաւանց
բնութենէ, և ածային իրաւանց միրտութենէ, կա-
րօղ էր այնպէս սահմանել զօրէնս միրտուն,
զի կատարեսցի՝ ոչինչ հակառակեալ հայրա-
կան իրաւանց բնութենէ, այլ թէ ոչ սահմա-
նեաց այսպէս՝ մանկաբերմբ ի բաղում դլուց։

Ամէն։

(1) Ար՝ պ. 10. ֆոլ։ (2) Ար՝ Ե. Ը. Ե. կ. 10. պ. 12. և յոմպէ. 2. պ. 7։
(3) Ար՝

ՙԱյսմ՚ զի օրէնքն միրտութիւն ոչ բառնայ զայլ իրաւունս բնութեան. զորօրինակ՝ ոչ է արժան գողանալ կամ սպանանել զմայրն, զի միրտութեացի մանուկն՝ զոր ունի յորովայնի. ապա և ոչ զհայրական իրաւունս բառնայ։ Նրկրորդ՝ ոչ կամեցաւ Ն՚Ծ օրինօք միրտութեան տալ բազբել զբնական իրաւունս, զոր ունին հաւատացեալքն առ ապատարէն կարգելոյ զանձինս և զներգործութիւնս իւրեանց, և յայն սակս չէ հնար նոյ բանի սոփել ի միրտութի. ապա և ոչ զիրաւունս ծնողաց յորդոս։ Նր երրորդ՝ թէ այս ան կանքն Ա՚Յ և Վ՚Ն, մակաբերմամբ ի հաստատուն սովորուէ եկեղեցւոյ, ոչ արդ ասացուք։ Ա՚Յ՝

Չ՚ուց. երիորդ։ (1) Ծամենամեծ իշխանութեանն ունի սովորութիւն եկեղեցւոյ, որում պարտ է միշտ նախանձաւոր լինել, վասն և նոյն իսկ վարդապետութիւնն ուղղափառ վարդապետաց յեկեղեցւոյ ունի զկայութիւն, նմին իւրն առաւել պարտ է հաստատուն կալ յիշխանութեան եկեղեցւոյ, քան ի վկայութիւն Գոսպինոսի կամ Ն՚երսիմոսի, և կամ այլ և իցէ վարդապետի. իսկարդ՝ ոչ երբէք եղև սովորութի կամ գործածութի եկեղեցւոյ, զի որդիք Ն՚բելից և այլոց անհաւատից, օրք ըս քաղաքականութեանն և ըստ կառավարութեան միայն հպատակին քրիստոնեայ իշխանաց, ընդդէմ կամաց ծնողացն միրտեցին. ապա։ Չ՚ուց. պարք։ Ա՚ռպետ և յանցեալ ժամանակս եղեն բազում մեծազօր իշխանք ուղղափառք, ոչ Կոստանդիանոս և Ա՚ռեոդոս, որոց ընծայի եղեն ՚ի բ եսիկոպոսութիւնք, զորօրինակ որն Ա՚ղբեստրոս՝ Կոստանդիանոսի, որն Ն՚երոսիոս՝ Ա՚ռեոդոսի, և սակայն ոչ երբէք առ այդ յորդոբեցին, և ստուգիւ այս նախանձախնդիր առաջնորդք ոչ երբէք զանց առնէին խնդրել ՚ի բարեպաշտ կայսերացն անտի՝ միրտել զմանկունս զայնոսիկ, եթէ այս էր համաձայն բանի։ Նր յայն սակս վտանդաւոր երևի զայս դրութի նորոգ ՚ի մէջ մտծանել, զի արատքոյ սովորութեն՝ զոր միշտ ցայսմայր պահեաց եկեղեցին, մանկունք Ն՚բելից ընդդէմ կամաց ծնողացն իբրև անդ միրտեցին։ Ն՚այսպէս գրէ բառ առ բառ նրն Ա՚ռեմաս։ Օրինակն, զոր յառաջ բերեն հակառակորդք, ոչ վերաբերին առ խնդիրս։

(1) Ինչ՝ Ը. Ը. Վերոյն։

Հաստատի։ Զիք նշանակել զիշխանութեի ինչ, որով մարթի իցէ միրտել զմանկունս անհաւատից յընդդէմ դառնալ ծնողացն. ոչ զբաղաքական, մնալն այս հայի միայն ՚ի կառավարութեի ժողովրդեան ըստ օրինադրութեի բնական կամ մարդկային իրաւանց. և ոչ զկենցաղական, քանզի ոչինչ վերաբերի առ նա զնոցին՝ օրք են այսաքոյ դառել, ոչ ասէ Ն՚աթանաէն՝ ա Կորնթ. Ն. և ոչ դերկոսին միանդամայն, քանզի ոչինչ առնէի կարեն ՚ի միասին, քան առանձինն. ապա։

Ն՚սացաք յեզրակացութեն, ըստ ՚ի պնդոհոծոց ինչ։ Ն՚ս հաստատ նշանակին երեք։

Ն՚ռաջին դիպուածն է։ Նթէ մանուկն իցէ այնպես մեծ ՚ի մտ, մինչև չմնալ բարոյապէս յուսոյ ինչ, հնար է գաղտնի միրտել զնա՝ առանց գիտութեն ծնողացն. քանզի յայնժամ ոչ մանուկն բարոյապես խօսելով դնի ՚ի փոխանդի ուրացութեն, և ոչ պաշտօնեայն. այլ նոյն ինքն մանկն յոչխտակէ զնա ՚ի ծնողացն։

Երկրորդ դիպուածն։ Նթէ մանուկն եթէ իրաւամբ և եթէ անիրաւութի իցէ հանեալ ՚ի պահպանութեէ ծնողացն, մինչև չմնալ անձնեին յուսոյ զարձի նորա առ ծնօղս, կարօղ է միրտել. մնզի յայնժամ ծնօղքն համարին մեռեալ նկատմամբ մանկանն, և կորուսեալ՝ եթէ ոչ զնոյն իրաւունս, զեթ զգործածութեի հայրական իրաւանց, զոր վարել չեն կարօղ։

Երրորդ դիպուածն։ Նթէ մի ՚ի ծնողացն դաւճեալ ՚ի հաւատս հաւանեացի միրտութեն զաւակին, յընդդէմ դառնալ միւսումն՝ մարթի է միրտել զաւակն։ Ն՚յսպէս սահմանեաց Կիրիգորիոս հիւսերորդ. գլ. ՚ի Ի՚ոհ՚ննէս. վտանդ. ՚ի վն զարձի անհաւատ։ Նր ևս՝ ժող. Տոլետոյ երրորդ՝ յամին 589. գլ. 14. և ժող. Տոլետոյ չորրորդ՝ յամին 633. կան. 63։ Պատճառն է, քանզի յայնժամ հաւատոյ թիւն տուեալ լինի ՚ի նմանէ, որ ունի զբնական իրաւունս ՚ի վն մանկանն. և Թէպէտ միւն ընդդէմ դառնայ, առաւել գթալ պարտ է հաւանողին նորա, որ բերի ՚ի նպատս կրօնի, և յօգուտ մանկանն։ Նր չկր վտանդ ուրացութեան, զի ընթադատ՝ Թէ զմանուկն ունի դաստիարակել հաւատացեալ առաւելին. իսկ եթէ հակառակն հեմամբ կասկածեցի, պարտ է բառնալ ՚ի ծնողաց։

Ասելի է երկրորդ։ Որդիք անհատատից գնելոց կամ գրաւելոց իւ այլոյ տէրութիւն կացող են ընդդէմ կամաց ծնողացն միրուիլ։

Պատճառն է, վզնի տէրն իրաւամբ աղտացունի զիրական տէրութիւն ի վերայ ծառայից և որդւոց նորա, ոչինչ ընդհատ քան ի վերայ նախրաց և խաշանց, մինչև կարող է պարգևել զնոս, վաճառել, և բաժանել ի միմեանց առանց հնչ անհրաւունի ուրուք, իսկ մանկունքն իւ այսմ զատուցեալ կարող են միրուիլ ընդդէմ կամաց ծնողացն, վզնի յայնժամ նկատմամբ նց զադարի վտանգն ուրացութեի։ Ա՛մին իրի իճպետ տէրութիւն, զոր ունի որ ի վզ ծառայից, ոչ այլ նմա զիրաւունս ուղղակի և անընդմիջապէս ի կարգի առ գերբնականս, սակայն այլ նմա անուղղակի և միջնորդաբար, վզնի տայ զնրաւունս բաժանելոյ զմանկունս ի ծնողացն, և ի լինել այսմ բաժանման՝ ոչինչ արգելու միրուել զմանկունս։

Պ Ի Ս Կ· Ն։

Ի ՀԷՐայ Լուծման Գլխոյս։

Նդրիցես նախ։ Ընդհօք միջաւորք՝ որք ընդունին զմիրուածքի, պարտին կամ ունել զնորհրդական խոստովանութեի։

Պնեմ, (1) թէ ոչ։ Ա՛յսու՝ վզնի խորհրդական խոստովանութեն կարգի առ արձակուն, որում ոչ ունին պէտս որք միրտին, որովհետև միրուածքի ամ մեղք նց թողեալ լինին, այլ սասպրոք ի յաշխրդ վիճաբ։ Ա՛րկրորդ զի միրուածքին է դուան այլոց խորհրդոց, և նկնքեցին չունի զնրաւունս ի վզ ոչ միրուելոց, առ ի կարող լինելոյ դառնալ զնն և տալ զվճիռ։

Ա՛ս ես ինչ ընդդէմ, զի Տներտուղ. զիրք ի վզ միրուս գլ· 20. Գրիպ· Նազիանզ. ճառ 40. յիշատակին զմանուս, որք արարին զնոսա տովանութեի յառաջ քան զմիրուուին. քանզի այն խոստովանութեի ոչ էր խորհրդական, այլ խնարհութեի ինչ առ ուղղութեի ի հոգևոր կեանս։

Ա՛ծղրիցես երկրորդ։ Ընդհօք միջաւորաց միրուելոց պարտ է դնել ի վզ զպատժական ինչ գործս։

Պնեմ, (2) թէ ոչ։ Ա՛յսու զի որք միրուին, մնալովնիկից և մահակից լինին Քրիստ, ոչ միայն ի օրում զօրութեի չարչարանաց և մահուն Քրիստ գործեն ի միրուածքն, քանզի և յայլ խորհուրդս գործեն. այլ և ի օրում կատարելապէս կերպարանակից լինին մահուն Քրիստ, յորժամ միրկացեալ գնին մարդն, վերստին ծնանին ի նորոգ կեանս, և ընդունին զնոր գոլ հոգևոր, ըստ այնմ Հռոմ· գ· 3· *Որ հնձեմ հպրեցաք ի Քրիստ եմք ի մահ անպէ նք հպրեցաք· Նոցիցդ ընդ նմն հպրեցաք ի մահ։ Մինչև նոցին պատժոցն Քրիստ լինել հատուցանողական վզ միրուց միրուելոց, զորօրինակ պատիժ միոյ անդամոյ կարող է լինել հատուցանողական վզ միրուց այլոյ անդամոյ. կամ այ ասէ նա ի՛քն նն Մատթէոս ի յաչերդ Ա՛ր· գ· 2. այ՛սքա՝ զի միրուեցաքն չարչարանքն Քրիստ ի զարման, այ եթէ նոքա չարչարեալ և մեռեալ էցեն։ Ա՛ս յայնմ 2. պ· այ և ի նախընթացին ցուցանէ, թէ այ միրք ի յանցանացն և ի բոլոր պատժոցն թողեալ լինին միրուելի, օր է միս ևս ցուցումն այսր և նախընթեցի պատասխանոյն ոչն։

Իակ թէ արդեօք յատակ զան զմիրուածքին պարտ է դնել ի վզ միրուելացն զպատժական գործս։

Պնեմ, թէ պարտ է դնել՝ ոչ առ ի վճռուածն, այլ՝ ոչզի արմատաբի խլելոյ զմոլեխինս, և պարտապատշաճ ուղղութեի վարուց, և բարեպատիշտ կրթութեի կրնի՝ պատրաստացեն զանձինս առ միրուածքի։ Ա՛ս առ այս վախճան կարգադրէին զնչխատատ որ գործս երևիսցան։

Ա՛ծղրիցես երրորդ։ Ընդհօք զկատարեալս և զյիմարս պարտ է միրտել։

Պնեմ, (3) թէ զկատարեալս և զյիմարս ի ծնդենին, առանց ինչ ստանալոյ երբեմն զոյս բանի՝ պարտ է միրտել, ոչինչ ընդհատ քան զմանկունս։ Իակ զորս երբեմն ունին զոյս բանի, եթէ երբեմն ունէին զկամս միրուելոյ, զոր ոչ իցեն նահանջեալ յետս, ի սակրկել հարկին պարտ է միրտել ի նմին յիմարութեն։ Հայտ է յատացելոցս ի վզ խորհրդոց առ հասարակ՝ վիճ. 5· պ· 1։

ՊՐԻՆ·

(1) Ա՛նդ· գ· 6. բաղ։ (2) Ա՛նդ· գ· 5· բաղ։ (3) Ա՛նդ· գ· 12. բաղ։

Գ Լ Ը Կ. Ջ։

Երբեմն երեք հանդիպեց, և երեք լուծանուէց պաշտօն է յոպոպիէ պիւրոնին։

Սակայն է նախ։ (1) Ջմանկանացն պարտ է ըլ կալ կանոն միրանել։

Ի (2) կարծիք հաստատից, և գիտ գայ առացելոցս ի գ. 1. և 2. այսր միջ։ Պանդղ նեմէ ոմն անդէն ցուցաք, միրուածին յիրում է մանկանց հակառակ հակառակութի միջ նորի, և նք են ընդունակ միրուածեն, քանզայայս է՝ թէ պարտ է ըլ կարի կանոնս միրուտել, մի վտանգաց մահուան, որք յայսմ դեռատրջս հասակի են յաճախս և յանկարծական։ Ոչ այնպէ չէիք ինչ ի նոս ակնկալութի, զոր օրինակ ի շախմատաս, միջոգոյն կրթութեն կամ կատարելագոյն դարձի, և յայն սակս յապաղումն լինէր վնասակար։

Ոմին իրի ծնօղքն, կամ նք՝ որոց յանձն է ինամ մանկանց, միջոգիս միգանշեն ընդդէմ սիրոյ, մանաւանդ թէ և ընդդէմ եկեղեցական պատուիրանի, զոր մակարերեմք ի գործածութեն նոր, եթէ առանց ծանր պատճառի յապաղեն մատուցանել զնոս ի միրուածեն, և յայսմ զանցառուս պարտաւորին հովիւքն ի պաշտօնեն բանադատել։

Սակ եթէ ոչնչաւ պարտ է լինել յապաղումն, զի իցէ մահուամբ միջոգ, զայն՝ երեխ՝ թէ պարտ է ըլ գտանել խոհեմոյ հատարիչ ի պարագայից, և կամ յորպիսութէ վտանգին, և ի միջոգէ պատճառին։ Հատարի Սեղբիոս, թէ յապաղումն երից կամ չորից աւուրց՝ ի բաց առնել զոմ ցաւոյն վտանգ մահուն՝ ոչ է մահու հատ միջոգ։ Աղոտոս և այլք ոմանք ձգեն առ վեց և կամ առ եօթն աւուրս։ Իսկ յապաղել առանել ևս վնասելոյ կիրահարոյ՝ ոչ հատարի օրինաւոր նա ինքն Սեղբիոս, ի շատակեալ զրաղում պնդողոս։

Սակայն է երրորդ։ Ընդոյն իրաւամբ պարտաւորի շախմատն ընդ մանկատի միջոգ ոչ ընդ երկար յապաղել զմիրուածին, բայց եթէ առ միջոգոյն պատճառի։

Յայց։ Միրուածին է ԱՅՀ սահմանեալ և պատուիրեալ, զի նոսիս մարդն ոչ միայն ընկալցի զիջողութի միջոց, այլև զի զգալի նշանաս ինչ դասանեացի ջհատատս և զկրնն քրիստոնէական, եղիցի անդամ եկեղեցւոյ, և ընդունակ այլոց խորհրդոց։ Իսկապէ է ընդդէմ սեփհական սիրոյ իրոյ, որոյ պարտաւանդ մարդն ինամ տանել փրկութէն իւրոմ, զայսպիսի միջոցիս բարութէիս ընդ երկար մերժել, և յապաղել ժամանակի, յորում անստոյգ է թէ ստանայ զայն։ ապա։ Ո՞ այսքիկ այն գտանելին բոլորք սիրց Հայոցն Նեկերբատի, Խարտղի, Կրիգ. Նազիան. և այլոց՝ ընդունել, որք ընդ երկար յապաղէն զմիրուածէին։

Սակայն (3) մարթի է յապաղել առ մանուսոր ժամանակս ինչ ըմ երից։ Ոմն՝ առ ի զգուշութի եկեղեցւոյ, զի մի լիցի ի պատրանս խորհուրդն առնել մերձեցելոցն կնոջ ծեսք։ Երկրորդ՝ ըմ օգտի միրուելոցն, որք պէտս ունին ժամանակի ինչ առ լսագոյնս մարզելոյ ի զմ հատատոց, և կրթելոյ յայնս որք վերաբերին առ քրիստոնէական վարս։ Երրորդ՝ ոմն յապագութէն խորհրդոյն։ Եթէ սակս կանխաս մատակարարեր ի գլխաւոր հանդիսեցիս զատկին և պենտեկոստէին։

Զոր՝ զերկուս ժամանակս նշանակեաց եկեղեցին միրուելոյ զատհատաս, այս է զատն զատկին և զպենտեկոստէին. և թէպէտ այս ժամանակք ըմ հանդիսաւոր միրուածէ այժմ ըմ սակաւուածէ միրուելի հատհատէ ոչ ևս են ի գործածուածէ, սակայն ոչ երևի բարձեալ պատուիրան եկեղեցւոյ, զի մի առանել քան զայն և կամ քան զնոյնհատ ժամանակ յապաղեցի։ Այլ՝ եթէ զօրութէն եկեղեցական պատուիրանի, և եթէ զօրութէն ուծային կամ բնական իրաւանց, որոյ ոմ ոք պարտաւանդի ինամ տանել փրկութէն իւրոմ, ոչ երևի անբասիր լինել ի ծանր մեղաց՝ որ առանց օրինաւոր պատճառի յապաղէր զմիրուածէի իւր առանել քան զամիաս ատան, որ է ժամանակ կարգեալ յեկեղեցւոյ, և երևի բան բանականին երկար։ Ըս այնհատ պարտ է լինել մեծագոյն պատճառի յապաղմանն, որհատ մեծագոյն է յապագուածն։

Խնդրիցես, թէ զի՞ զ նզեն պատճառքն, զոր ոման կանխաս այնհատ յապաղէին զմիրուածէինն։

Պիտի, թէ բազումք նզեն։ Ոմանք հատարէին յանձինս՝ թէ լատագոյն է յապաղել զմիրուածէինն, քան ի շնորհացն զոր ատ

(1) Ընդ՝ պ. 3. Բուլ. (2) Ընդ։ (3) Ընդ։

մկրտութիւն՝ անչափել. և յայն սակս յապաղէին մինչև ցայն հասակ, յորժամ սակաւ գրգռէին անտք, և նոճազ լինէր հակումն առ մեղս։ Այլ ունիք յապաղելին զմկրտուն, զի մի պարաւանդեսցին նուաճ առ խոստացոյն տարազ կենաց։ Ակնք՝ զի առանց բազմաշխատ գործոց ապաշխարութեան յամ մեղաց և ի պատժոց մեղաց մկրտութիւն ընկալեալ ի վախճանի կենաց մաքրեսցին։ Այլ կէսք ընդ հակառակս ի խնարհութենէ, և առ քաջ պատրաստելոյ զանձն առ այն ընդ երկար կրթութիւք բարեպաշտութեան։ Ընար էր լինել և այլոց սեփական մանաւանդ օրացոյց։ Օրըօրինակ Կոստանդիանոս ասէր յապաղել զմկրտութիւնն, վասն ցանկալոյ մկրտիլ ի Յորդանան։ Այլ հասարակագոյն եղև եթէ մի մանկանց, և եթէ մի հարհարսից՝ թողութիւնն եկեղեցական օրինադրութեանց յաքսորելին եպիսկոպոսաց, և նոցին խակ մկրտելոցն զանցառութեանն և անհոգութեան մկրտութեան։

Լաւ ևս՝ յայտ է ի ՃԻ գրոց։ Գործ. ԺԸ. 38. * Ա՛ղբեւոյթ ե՛ր ա՛ռ ի յ՛ե՛նէ . . . . ի ե՛ա՛ր՛ե՛ն ե՛ր՛ա՛ց ‖։ Այահմանե ժող. Տրիտ. գուա. 5. կան. 5։

Ընսելի է երրորդ։ (3) Ա՛կրտութիւն թողեալ լինի ամ պատիճ տուժելոյ վասն մեղաց առաջի Ա՛յ, սակայն ոչ լինին բարձեալ պատժականութիւք ատտ կենացս։

Ընդաջին մասն ցուցանի ի ժող. Վլտվքնտու. ի կենդանին միաբանութեան. ի ժող. Տրիտ. գուա. 5. կան. 5. և գուա. 6. գլ. 14. ի սից Հարց և ի մշանչենաւոր սովորութեէ նկեղեցւոյ, որ զըչինչ վճարումն պատժոց դնէ ի վերմկրտելոց։

Պատճառն (4) ի յատաջագունէ է կամքն Ա՛ռն։ Լաւ թէ այսպէս կամեցաւ Ա՛ն, յայտ է յատացկելոցս, և ի յաջորդ պատճառաց։ Ելան՝ ի սահմանադրութենէ Ա՛ռն մկրտութիւն մարդն միաւորի ընդ Ա՛ռն և լինի անդամ նո՛ր, և ըստ այսմ Հռոմ. դ. 8. * Ե՛րե՛ք ե՛ա՛ա՛ ընդ Ա՛ռ՝ հա՛ա՛ա՛ա՛ա՛՝ ըն՛ ե՛ ե՛ց՛ց՛ա՛ա՛ ընդ ն՛ա՛ա ‖։ Կամին իրի ամ մկրտելոց իրրև անդամց Ա՛ռն հաղորդի չարչարանաց Ա՛ռն առ ի գալման, ոչ եթէ նա ինքն չարչարել և մեռանել էր. իսկ արդ՝ չարչարանքն Ա՛ռն է բաւական վճարումն վս համօրէն մեղաց ամ մարդկան. ապա նա՝ որ մկրտի՝ ազատի ի պարտաւորել ամ պարտապատշաճ նմա պատժոց վասն մեղաց, որպէս եթէ նա ինքն ըստ բաւականին վճարէր վս ամ մեղաց իւրոց։ Տե՛ս ևս զԺՃ. նախընթ. պ. 5. ենդ. 2։

Երկրորդ՝ վայելուչ էր, զի գործունէութիւն չարչարանացն Ա՛ռն լիով հաղորդեսցի խորհրդով ինչ. և այսմ առաւել պատշաճ էր լինել մկրտութիւն. մի՝ զի է առաջին խորհուրդ, արդ՝ առաջին շնորհքն իշխանին սովոր է լինել լուացոյն և կատարել. երկրորդ՝ զի է վերստին ծնունդ, արդ՝ ի ծննդեան ոչ միայն ինչ յատկանութենէ ի ծնեալն. և երրորդ՝ զի է մարմնակցուի ընդ Ա՛ռն, արդ՝ ի նմին մարմնի մի անդամն վճարէ վճարմանն, զոր տայ միւս անդամն, ոչ և առացաք։

Երկրորդ մասն ոչ ունի պէտս ցուցման, իբրև տարաբաղդ փորձիւ յայտ է. քանզի ներ-

(1) Ես. 69. պ. 4. և 6. բաղ։ (2) Ընդ՝ պ. 1. բաղ։ (3) Ընդ՝ պ. 2. և 3. բաղ։ (4) Ընդ՝ պ. 2. բաղ։

ներբոյ անկանխիք քաղցու, ծարաւու, մահու, ցանկութեն, ևայլն։

Ասելի է չորրորդ։ Արև ևս գործ միրուելոյ է կինքն անջինջ տպաւորեալ ի հոգին. զորմէ լուաք առաջագ ի ճառն՝ որ ի վեր խորհրդոյ առ հասարակ՝ վճռ. 3։

ՊԻԿ. Ր։

Երբեմն պղտութենէն կեղծեաց ընկալեալ ի բաց նաւ կեղծեցին վերստին կենդանանայ։

Օ կրկին կեղծիս զանազանել պարտ է աստ։ Մի զկատաց, յորժամ որ կեղծէ զանձն իւր ունել զկամն ընդունելոյ զմիրուելն, և առ կայն ոչ ունի, և զայսմանէ ոչ խօսիքն ատեն, վնասի այսպիսի կեղծիքս եղծանել զխորհուրդն. արդ՝ որ ոչ երբէք եկեաց, վերստին կենդանանալ ոչ կարէ։ Երկրորդ զպատրաստութեն, յորժամ որ կեղծէ և կամ հաւատոյ ունել զբաւական պատրաստութեն առ խորհուրդն և առ գործ նորա, և սակայն ոչ ունի. զորօրինակ եթէ մատիցէ թէպետ և դիտաւորութեամբ ընդունելոյ զխորհուրդն, այլ կամ առանց հաւատոց, կամ առանց ապաշխարութեն, և կամ յօժարութեն առ մեղս, և ըստ այսմ ասի դրա կանապէս անպատրաստ. և կամ եթէ մահիցէ անկատար բնական զղջմամբ, զոր անյաղթելի տպաւորեալ համարի լինել գերբնական, և ըստ այսմ ասի բացասաբար անպատրաստ։ Երկրորդին ևս ընդունին զխորհուրդ միրուելն և զկինք, այլ ոչ զշնորհս և զթոզոլի ժեղաց. վասնզի շնորհքն է անմիտանական ընդ յօժարութեն առ մեղս, և մարդն ոչ պատրաստի առ ընդունելութիւն շնորհաց բայց եթէ գերբնական ներգործութեամբ։ Արդ՝ խնդիր է, թէ արդեօք միրուելութիւնն կեղծեօք այսպիսի պատրաստեն եթէ գրականապէս և եթէ բացասաբար՝ ընկալեալ, ի բառնալ կեղծեացն՝ վերստին կենդանանայ, մինչև պատճառել ըզշնորհս և թոզոլ զմեղս։

Ասելի է։ (1) Միրուելութիւն կեղծեօք ընկալեալ՝ ի բառնալ կեղծեացն այնպես կենդանանայ, մինչև պատճառել զշնորհս, և թոզոլ զմեղս, եթէ զսկզբնականն և եթէ զներգործականս՝ որք եղեն յառաջ քան զմիրուելութիւնն և կամ զուգընթեաց եղեն նմա, ըստ պարտաւորութեն յանցանացն և համօրէն պատժոյն. այլ ոչ զայնոսիկ՝ որք յետ այնորիկ գործեցան։ Ի հասարակաց կարծիք ընդ սիյն Մոլմնոյի։

Յուց. առաջին մասն նախ՝ ի սիյն Գրոս տենսոյ՝ գիրք 3. ի մի միրս. գլ. 13. ուր խօսեցեալ զմիրուելէ ընկալեալ ի հերետիկոսութեան կամ ի հերձուածողութեն, ասէ. Յայնժամ պատուի զբերել նոյն պղտութենէն ի նոր ըղձ պնդեալ, յորժամ նկնայեն ի հաշտութենէ ընդ եկեղեցւոյ, այս է՝ հերետիկոսութ կամ հերձուածողք։ Աբդիայ 1. գլ. 12. Ոչ յաւուր դուստ, յորժամ պատուի զբերել, յորժամ այն կեղծ ձեռնադրեալ։

Յուց. Նկրդ պատճառաւ։ Որ զկին կեղծեօք ընկալեալ միրուելութեան կատարելապէս զղջայ, և կամ մատչի առ խորհուրդ ապաշխարութեն գերբնաբար զղջացեալ, արդարացեալ. զայս ոչ ոք ուրանայ. և ըստ հետևորդի վերստին ծնանի ի Քրս, մերբի ի սկզբնական մեղաց, և յամ ներգործական մեղաց յառաջ քան զմիրուելութին և յընդունելութեն նի գործել. խնդրէ՝ զայս ոչ ընդունի զորութեամբ ապաշխարութեն, այլ միրուեն. ապա ի մեկնել կեղծեացն՝ միրուեին վերստին կենդանանայ։ Յուց. փոքր։ Եյան՝ սկզբնական մեղքն, և ներգործական մեղքն յառաջ քան զմիրուելութիւնն կամ յընդունելութեն նորա գործեալ, ոչ են նուազ խորհրդոյ ապաշխարութեն, եթէ ի Տրիտ. ժող. գլ. 14. գլ. 1. և 2. ուր ուսուցանէ, թէ խորհուրդն ապաշխարութեան սահմանեցաւ վասն բառնալոյ զներս զկին միրութեան գործեալս. և եթէ զի ոչ անկանին ընդ փախանաք և ընդ խրատաբանութեամբ եկեղեցւոյ, զի զորօրինակ եկեղեցին ոչ ունի զերբաբանութեն ի վերայ մարդոյ ոչ միրութեան, նոյնպես և ոչ ի վերայ մեղացն, զոր գործեաց յառաջ քան զմիրուելութիւնն. ապա այս մեղք ոչ լինին թողեալ խորհրդով ապաշխարութեն, այլ խորհրդով միրուելոյն՝ որ վերստին կենդանանայ։ Երկրորդ՝ ի գործածութեն եկեղեցւոյ, որ ոչ դնէ զվճարումն ինչ վասն սկզբնական մեղաց, և վն ներգործական մեղացն գործելոց յառաջ քան զմիրուելութին կի՛ յընդունելութեն նորա, թէպետ և գիտասցէ եթէ միրուելութեն ընկալեալ է կեղծեօք. ապա են միրուելութեն ընկալեալ է կեղծեօք. ապա են թողուք, թէ բռնադակ պատիժն թողաւ, թէպէտ և խորհրդոյ ապաշխարութեան, որ ոչ

(1) Ընդ՝ պ. 10. քոլ. Ն ոտ 2. Ն 3։

օշ ունի զայս զօրութիւնն, ապա զօրութեամբ միւսոյն՝ որ վերսին կենդանացաւ։

Հայց. երկրորդ մանն եղբայրութեանս։ Ընչիցէ խորհուրդ սահմանեցաւ ա՛ի բառնալ զապականեալ մեղս, այլ միայն ընծրկեալս և զանցեալս, վասնզի են առաջացուիչ գործոնք նախընթեաց մեղաց, և պահպանիչք յապագոյից. ապա։ Ճշմարտի։ Արդեօք ունի միաբանութիւն գործեալք ներքոյ անկանին փրկանաց և իրաւարանութեան ակնկիցեայ. ապա են նիւթ ապաքինութեան և ոչ միւսոյն։

ՑԸՆԹԱՑՈՒԸՆՕ։

Դ ՎԻ ԲՂՁՈՒԲԷ։

ՍՔԷ ԹՈՒՄԱ՝ Խ. 70։

Ընդրի, թէ արդեօք թլփատութիւնն սահմանեցաւ ի գործոյն սկզբնական մեղաց։

Պետ. (1) այո։ Ի այնպէս հաստարակաց կարծիք, մինչև սկիզն Աւետման նոցին եգերօք ասէ Հռիփսիմէ առ հաստրան գնել, նէ ի նոյն ժամուն ի վկայութիւն սկզբնական մեղացն ոչ կարասցէ ելանել։ Եղիցի՝ ասէր Աբրահամ՝ գիրք 4. բարոյ. պէտ Ելեռնարգաս՝ բան 1. ի մի ընծրկեալ Ցն, Թուղթ 77. և բան 4. ի մի թլփատութիւն. Լիմովկնտիոս երկրորդ գլ. Եզեկիէլ, վասնզի ի մի միտս. գիրք 3. մակագ. 4. և այլք առ հաստարակ։

Հայց. երկրորդ։ Հայմ ժամանակի եթէ յօրինս ընծրկեմն, և եթէ ի գործոյական օրինս, եղև վասն մանկանց գործին ընդդէմ սկզբնական մեղաց սահմանեալ յիրեւիի նշանս ինչ ի վկայութիւն հաւատոց ապագայ Քրիստոսի. այսպէս ասացանէ նա ինչն Տուրնեմի խ. 2. ի վերայ խորհրդոց առ հաստարակ՝ պ. 3։ Իակ այս նշան ըստ սիրն Թուրմանի՝ խ. 60. պ. 5. առ 3. պարտ էր լինել առաւել բացորոշեալ գինի մարդեղութեանն յայտնելոյ Աբրահամու, և ի գործոյական օրինս, քան ի բնական օրինս, առ բացայայտագոյն նշանակութեամբ շնորհացն Քրիստոսի, որով ազգ մարդկան սրբի. իսկ արդ՝ չէ հնար նշանակել այլ ինչ, քան զթլփատութիւնն, և կամ թէ ցուցցին. ապա։

Հաստատի։ Ըստ սրց Հարց և ըստ համօրէն ծնօղացանից, որպէս ծանուցանեն Տուրնեմի խ. նախայիշ. պ. 3. թլփատութիւնն էր խորհուրդ հին օրինացն. իսկարդ՝ յետ Քրիստոսի խորհրդոյ

(1) Ըստ՝ խ. 70. պ. 4. Բաղ։

է լինել նման գործնական՝ շնորհալ և կատարելագործել սրբութիւնն. քանզի խորհուրդ՝ ոչ միայն նոր օրինաց՝ այլև հին օրինացն սահմանեցաւ ԱՒՅ, ոչ առ սակ յանդիմանութեի՛ նոցա, այլ առ՝ ի սրբութի՛ մարդկան, և զի ընդունողք նի՛ գործածութի՛ն սրբեսցին. ապա։

Ա Ը Ե

Դ ՎԱՆՔԸՑ ԳՐՈՒՀԻՒ

ԱՔԻ ԹՈՒՂԹԱ՝ Խ. 72։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱՑՆԱԿ

Ու՞ բովանդակէ զՆ՝ ոյժ վերաբերին յայս խորհուրդ։

ԳՐԸ Կ. Ը։

Ընդեռ՞ զրոյնի՛ ե՞ խորհուրդ։

Զրոյնի առ հասարակ սահմանի. Ընդառ զՔրիստոս, որով ինդրեալ յօրինութիւնս ազատութեան ի նմանէ ամենայն ազգաց՝ ի հաւատս ճշմարիտ։ Այլոց՝ որք վերացուցանեն ի նմանէ և ի կերպէ, զրոյց է հակառակութի՛ի մէջ նմանարանից, սահմանի. Խորհուրդ նոր օրինաց, որով հրեայքդ պահել կենցե՛ս՝ որ հաստատէ ի գործադրանէ ի քրիստոնէ վճռեսցես Աստ։ Այլոյ լինին այս սահմանք յորոց ուսիմք ասել։

Ընդի է։ (1) Զրոյնի է խակապես և տիրապես խորհուրդ նոր օրինացս։

Ի՝ ի հաւատոյ սահմանեալ ի ժող. Փլորվ. բնտ. ի կնդակին միաբանութենէ. և ի ժող. Տրիտ. գուտ. 7. կան. 1. ի վի՛ խորհրդոց առ հասարակ, և մանաւանդապես կան. 1. ի վի՛ դրոշմի։

Յայց. նախ՝ ի ես զրոց։ Գաղթ. ը. 14. «Իբեր ըմբռան ոյք չՀրեաստացի առաքեալքն են, ըե՛ Ե՛ ի Սամարիա ընկալան ընդունի ԱՅ (ի ձեռն փիլիպպոսի սարկաւագի), առաքեցին առ նոսա զՊետրոս և զՅովհաննէս. ոյք իջեալ նոքա՝ աղաչեցին վասն նոցա, զի առցեն զՍուրբ Հոգի։ Քանզի ոչ ոմանց ի նոցանէ էր անկեալ ի նոսա, այլ միայն մկրտեալ էին յանուն Տեառն Յիսուսի։ Յայնժամ եդին զձեռս ի վերայ նոցա, և առին զՍուրբ Հոգի»։

Հայցցանեք այսպիսս ձեռնարկեմք։ Ընդ է խակական և տիրապես ասացեալ խորհուրդ, որ է նախ՝ ընդառ զղալն, երկրորդ՝ առ՝օդ շնորհաց, երրորդ՝ ԱՅՅ սահմանեալ, չորրորդ՝ ՅՅայսուն և մշանչենաւոր. քանզի չորկ են սքանչացանեն զխակական խորհուրդ, ոմն յայսց է յասացելոցս այսուր. խակարդ զրութի՛ ձեռաց, զրմա՛ գլխ ի գործս առաքելոց՝ է այսպիսի. ապա։ Յառ. փորր։ Ղալ՝ է ընդառ զղալն, յայս է։ Երկրորդ՝ է առ՝օդ շնորհաց. քանզի յայս է, ըե՛ Հոգ՝ուն սրբ՝ ուր բանքն են զգործոց խորհրդոց, իմանալ պարտ է զսրբարար շնորհս։ Երրորդ՝ է ԱՅՅ սահմանեալ. քանզի առաքեալքն ոչ ունէին զիշխանութի՛ սահմանելոյ զնշանս անվնաս առ՝օդս շնորհաց, որով հետև այս պատշաճի առ իշխանութի՛ գերագունեալն, որ էր անփոխան Քրի՛ստ։ Զորրորդ՝ է ՅՅայսուն և մշանչենաւոր. յայս

(1) Աստ՝ Խ. 72. պ. 1. բոլ։

յայտ է ՚ի հաստատուն սովորութիւէ եկեղեցւոյ յառաքելոց անտի մինչև ցմեզ. ապա։

Հայց. երկրորդ՝ յաւանդութիւէ։ Այնուհետև կենտիոս առաւ ներբող ՚ի սկզբան հինգերորդ դարուն, թէ ըստ առ Վահանտիոս՝ գլ. 3. այսպէս խօսի։ Իսկ ՚ի վերոյ ինդիւէ համեմատ յայտնի է, ըէ ոչ յայնմ, քանզի ընդ այնմ եկեղեցականաւ օրէնս է ընծել. համեմ երկուսեանն ընծայիս են տեսուածոյ, սակայն պատճառ տեսանելոյն ոչ առնի։ Որով ընդ այս տեսանելոյսդ ինչ պարտաճիր կայ ընծել ՚ի կին պաշտօնէութիւն տալոյ, ոչ ինչ առնի ընդ տեսանելոյսդ տարածեալ ընդ ամենայն տեղիս։ Ընդ որ ընդ ինչ

Ամենք զնիւթ դրոշմին գնեն ի սոսկ օծման, և ոմանք՝ ի սոսկ դրոշմել ձեռնէ: Իսկ այլք՝ ի միում յիմիցուց և կամ յիմիցսին ևս, մասն համալիր, թէ իշխանութիւն հաղեալ է եկեղեցւոյ, զի զմին և կամացի ըստ պատշաճական-նալեն ժամանակի՝ ի գործ ածցէ, զբօրինակ առացուք ստորև՝ ի վերկալ նորին դրոշմի, և՝ ի վերնիմոյ կարգին: Այս կարծիք է հաւանական, և յարմար՝ ի լուծանել զդժուարութիւնս: Ապային

Ասելի է: Հաստատուն և մշտնջենաւոր է յիւկեղեցւոջ աւանդութիւն, թէ զօծումն և զդրոշմ ձեռաց միշտ՝ ի գործ ածէն՝ ի դրոշմին, և թէ է՝ ի նո զօրութիւն տալոյ զՀոգին որ կամ զօրացուցիչ շնորհս. ապա

՝Ի վերայ օծման յայտ է յամ ծայրագոյն Հաստատուածոց, ի ժողովոյ, և՝ ի սէր Հարց, զորս՝ ի նախընթաց պրակիդ յառաջ բերաք. քանզի սոքա ամենեքեան՝ բաց՝ ի սակաւուց ոմանց՝ յիշատակեցին կամ զմիւռոնն, կամ զօծանելին, կամ զօծումն, և կամ զկնիք, և ընծայեն նմա զօրութիւն տալոյ զշնորհս:

Յայս աւանդութիւն հաստատեալ ժողովոյ վկայէ Ենոքեան՝ ի կոնդակին միաբանութեան սահմանեալ զնիւթ այսր խորհրդոյ, թէ է ձէթ ձիթենեաց՝ որ նշանակի վարդապետէն Հոգեկան՝ ի յՔրիստ՝ որ նշանակի Հոգի Հայոց, և՝ ի Բալասանէ՝ որ նշանակի պճոյ Եկեղեցւոյ, օրհնեալ յեկեղեցոյն: Եւ ժող. Տրիտենդ. գլուխ. 7. կան 2. ի վերջ դրոշ. Արիք ոչ առաջի, ըստ իւրաքանչիւրք են Հոգեւոր պիղծ, որ ոչ օծանեն զրոշմն զպարդարեալ ինչ ընծայեն, եւ ոչ նազարեալ: Ուր ենթադրէ, թէ օծումն է նիւթ այսր խորհրդոյ:

՝Ի վերայ դրոշ ձեռաց յայտ է՝ ի Կարթ. առաք. ի ժող. Հռոմերս. ի Տերտուղիանոսէ, ի Կիպրիանոսէ, ի Հերոնիմոսէ, յԱ)գոստինոսէ, զորս յիշատակեցաք՝ ի նախընթեր. պր: Հաղորդ և այլ վկայութիւնս ժողով էր յառաջ բերել, եթէ ի Հունաց և եթէ ի Լատինացւոց, այլ քանզի ոչ պահանջեմք զայլ դրութիւն ձեռաց, բայց եթէ որ լինի նմանի իսկ օծմանին, աւելորդ լինէր. քանզի ցուցեալ զօծումն միանգամայն ցուցանի և այս դրութիւն ձեռաց:

Թէ զայս աւանդութիւն պարտ է իմանալ զդրութիւն ձեռաց անանչսատ յօծմանէն՝ յայտ է, Նախ՝ վասն հաստատութիւն ընդունելի առ դրոշեալն զնա, որք էին բացակայ, յորժամ առ նէին զդրութիւն ձեռաց յառաջ քան զօծումն, որ լինի՝ ի տարածմանն ձեռաց առ դրոշեալս, Ոչ չէ հնար ասել ընդ Հնարատոսի Տուրնեզիոյ, թէ է ընթացեալ ժողովոյն, զոր պարտ է ուղղել, բայց եթէ մեզանիք լինելով բազում քաջմիաստ և ամենաբարեպաշտ առաջնորդաց, որք զայս գործածութիւն պահեն: Իսկ ըստ՝ ի Հոգին զոչ այլ ինչ դրութիւն ձեռաց մտաւակարարեն՝ քան զայն, որ կից է ընդ օծման, ոչ յայտ է՝ ի հին և՝ ի նոր ծիսարանն նէ, զորս տպագրեաց մեր Կահար, և սակայն՝ եթէ գոյ առ Հոգին ճշմարիտ խորհուրդ դրոշմի ճանաչէ եկեղեցին: Խրորդ՝ զդրութիւն ձեռաց յայս միտս խօսին նախնի մտաւնագիրք. Ինդա՝ որ եղև յեօթներորդ դարուն՝ ի վերայ. իզ. ասէ. Այն օծանեն, որ դրոշին յերոց լինի յեպիսկոպոսէն, առ հասարակ ասէ դրոշ: Ամաւրիոս՝ ի գայն ը. գիրք 1. ի վերայուն. գլ. 27. ասէ. Օն յեպիսկոպոսոյ ձեռայն օծոյնն դրոշին յերոց՝ յոտնաձեռս առնեն: Հրոնիպէս Հռաբանոս, Մաւրոս, Հռաստամոս, Հռաւպերտոս, և այլք:

Ասելոս: Կարթ. ը. և այլուր, ուր ըստ մեզ՝ ի մէջ բերի խորհուրդ դրոշմին, ոչինչ յիշատակուի լինի միաւորի, այլ միայն դրութեան ձեռաց. ապա առաքեալքն ոչ՝ ի գործ ածին զմիւռոն՝ ի դրոշմելն, և ըստ այմ միւռոն ոչ է նիւթ դրոշմի:

Պետեմ նախ՝ ըստ բազմոց զան. զառաջարկ: Ոչինչ յիշատակութիւն լինի միւռոնի, և սակայն ոչ արտաքոյ, ընդուն և արտաքոյ, ուր և ուր. զհետև: Պանզի ոչ ամ՝ զոր արարին առաքեալքն՝ գրեցան, եթէ առ հասուածութեան, և եթէ առ գաղտնի պահելոյ:

Պետեմ երկրորդ՝ (1) ընդ սմին Թեոդմոսի, և ընդ այլոց բազմոց: Հրդեալ՝ թէ առաքեալքն միայն դրութիւն ձեռաց առանց օծմանն երբեմն մատակարարեցին զդրոշմ, այն եղև յաճախին անօրինութեան, յորժամ Հոգին սրբ երևելի նշանօք իջանէր՝ ի դրոշեալս. զորօրինակ բազումք ասեն, թէ նորա յառաջագոյն անօրինութեան երբեմն միրտեցին յանուն Պնի: Հաւելու՝ ի վերայ սմն Թեոդմոս,

(1) Կար՝ կ. 72. պ. 2. տո 1.

թէ առաքեալքն ի վերայ այսր ասմ վարէին հասարակօրէն միաւանութ. ի մատակարարելն գայս խորհուրդ, յորժամ երևելի նշանք ոչ ի գործ գնէին։

ԳԼՈՒԽ Գ։

Բոլոր խնդիրք ի վերայ նիւթոյ գրոցին համառօտիւ ցուցանին։

Խնդրիցես նախ։ Արդեօք բաւական իցէ հարկաւոր խառնելի ընդ ձիթով՝ հարկաւորութիւնք խորհրդոյ։

Պէտ է, (1) թէ հաւանականագոյնս այս։

Ցուց. Նախ՝ ի ժող. փլմլրնետ. ի կոնդակին միարանութիւնն, որ ասմ անսպէս. Երկուքդ երեսս-երդն ե զգոյշ, որպ նիւնն ե միաւանն լուսիսոյ ի յիմոյ՝ որ նշանակի վտռ. բառնի նոքի հոգ, ե ի ենալատեի՝ որ նշանակի ոչնդ բարի հանիծաց, օրհնեալ յեսիսոպոսե։ Արդ՝ նիւթն խորհրդոյ է նման հաւան, և առանց նո ոչ լինի։ Այս։

Ցուց. Նկրդ։ Ցատ հաստատուն և մշտնջենաւոր աւանդութեանն յիսկզբանէ՝ հաւան նիւթ գրոցին է միաւանն, որպես յայտ է յառաքելոցս. իսկզբ՝ միաւանն ոչ է պարզ ձեթ, այլ ըստ սովորութեան նկզբոյ՝ է խառնել ի ձիթոյ և ի բալասամէ. ապա։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք իցէ՞ ի հարկաւորութիւն խորհրդոյ՝ լինել միաւանն օրհնեալ յեպիսկոպոսէ։

Պէտ է հաւանականաբար, թէ այս. մինչև զպրդ քահանային չէ հնար ևս և ի քահանայապետական անօրինմանէ զայն վաւերացուր կազմել։

Ցուց. Նախ՝ ի նախասէր. կոնդակէ ժող. փլմլրնետ. վասն Հայոց. ուր միօրինակ սահմանի, թէ նիւթ խորհրդոյ զոյնին է միաւանն օրհնեալ յեպիսկոպոսէ, զզօրինակ սահմանի, թէ է միաւանն կազմեալ ի ձիթոյ և ի բալասամէ։ Նե ասուրև ասէ, թէ թեպետ ընթնեւնեալք, թէ երբեմն անօրինմամբ առաքելական գահին պարզ քահանայն մատակարարեաց զնզրայնն, սակայն այն պատ էր լինել միւռոնաւ կազմելոյ յեպիսկոպոսէ. յայտնապէս ծանուցեալ, թէ թեպետ քահանայապետն կարող է անօրինել զնայսոնկէն այսր խորհրդոյ, սակ ոչ զնայսոնկէն նոճիրագործելոյ զմիւռոնն։

Ցուց. Նկրդ՝ ի հաստատուն և ի մշտնջենաւոր գործածութիւն նկնզբոյ, ոնգ յայտ է ի սկզբն Դիոնէսիոսէ ի վերայ նկնզբոյ. քահանայապետ. յինոմկնոսէ առաքնէրոզդէ առ Դնկնոսէոս, ի ժողս ֆոն Կարթագ. երկրորդ՝ կան. 3. Հիպոլ. երկրորդ՝ կան. 7. Տոլետոյ առաջին՝ կան. 20. Փրագարինեայ առաջին՝ կան. 37. ի Տերտուղիանոսէ՝ ի մկրտ. ի Կիպրիանոսէ թուղթ. 70. Հիպատոսէ՝ գիրք 7. ի Կիւրղէ՝ կոչ. ընծայ. 3. ի սկզբն Լևնէ՝ թուղթ առ Եսիսոպոսսն Դիսքանիոյ և Դաղղիոյ, ի խորհրդարանէ սկզբն Կրիգորի, ի կարգ Հայրապետական ծիսարանին Հռոմայ, և յայժ ծիսարանաց, որք առ Հասարակ առանցն, թէ օրհնութիւնն միւռոնի միայն եպիսկոպոսաց անկ է. և քանզի այլազգ պատրեալ ոչ երբէք ընծեռնուած ունէք գիր, Հաւանական է՝ թէ այն է ի հարկաւորութիւնէ խորհրդոյ։ Նե այն զի Կղեմէս վեցերորդ ի թուղթս առ պատրիարգն Հայոց առ Հռայեսալեմ յամին 1351. յորս բաց ի բազմաց այլոց այսպէս Հարցանէ. Նախ՝ ի վե՞ռնէզքոտգրնէ՞ն գնառնի, եղիւ հաւատաս, ընդ ոչ ոչ չահանայ՝ որ ոչ ևէ եպիսկոպոս՝ կոչեալ է պետռոնն օրհնուածս ե պատրաճեալս ռոմէրս գործել։

Խնդրիցես երրորդ։ Ո՞րչ իւղոյ պարտ է կազմել զմիւռոնն։

Պէտ է՝ (2) Միայն յիւղոյ ձիթապտղոյ, այն է՝ ի ձիթոյ. զգոյշ միայն իւղն ձիթապտղոյ ասի սերուցեալս և պարզապէս իւղ կոչ ձեթ։

Խնդրիցես չորրորդ։ Ցորմ՞ մնասին մարմնոյ պարտ է լինել օծման։

Պէտ է՝ (3) Պարտ է լինել հարկաւ՝ հարկաւորութիւնէ խորհրդոյ՝ ի ճակատն։ Այսր է՝ ի մշտնջենաւոր գործածութիւնէ նկնզբոյ։

Խնդրիցես հինգերորդ։ Արդեօք օծումն պարտի լինել ի ձև խաչի։

Պէտ է, այս. և այս հաւանականագոյնս հարկաւորութիւնէ խորհրդոյ. քանզի բաց ի սկզբ Հայոց և ի նախնեացն, որք պահանջին զնշան խաչի, եթէ չլինէր՝ ոչ տուգէր կերպն, Նշանեմ զքեզ նշանաս խաչի, ևն. (ըստ Հայ.)։

ՊԱՐԱԿ.

(1) Ընդ՝ գ. 2. եսիս. և ի 4. վան. 7. ե. 1. պ. 2. ե. 2։ (2) Ընդ՝ գ. 2. — 3։ (3) Ընդ՝ գ. 9. եսիս։

ՊՐԱԿ. Գ.

Որ է Աբել զոհն:

Աբելն է նախ: (1) Օրինաւոր կերպ խորհրդոյ զոհին առ Աստուածս՝ է այս. Ուղղեալ կամ ընծայ ընդ աչս Աստուծոյ՝ եւ զոհ, եւ զոհիչ կամ ընծայիչ ընդ աչս Աստուծոյ՝ եւ Աբէլ, եւ Աստուած առ Աբէլ, եւ Աբէլ առ Աստուած:

Աչք. Նախ՝ ի բազում անգամ յիշատակեալ կենդանին խլամբեանոյ, յորում կերպ այսր խորհրդոյ նովին ամենևին եղերօք բացատրի:

Աչք. Երկրորդ: (2) Այն կերպ պարտի համարիլ էական, որ բացորոշէ զիրենն առ ի նշանակել և յառաջ ածել զգործ խորհրդոյ, և զնորա գլխաւոր պատճառն բացատրէ. իսկ արդ՝ այսպիսի է կերպն՝ զոր նշանակեցաք. ապա: Աչք. փոքր: Կործ զրոշմին է, զի մարդն նշանակի նշանաւ զհնազանդութեան Աստի, զորօրինակ զհնազանդ նշանին նշանօք իշխանին. և այս նշանակի յորժամ ասի, Ուղղեալ զնկեղ նշանաւ խաչի, յորում Աստ թագաւորն մեր յաղթահարեալ: Երրորդ գործ զրոշմին է հոգևոր զօրութեին առ քաջութեի պատերազմի ընդդէմ թշնամեաց հաւատոյ, և զայն աներեւոյթ և անպատկառ դառնեղոյ. և այս նշանակի յորժամ ասի, Զրոշմէ զնկեղ Խաչառնաւ զերեսին: Կրկնաւոր պատճառ այսց գործոց է ամենայն երրորդութեին, որ բացատրի յասել անդ՝ յոհան Աօր, ևն:

Աբելն է երկրորդ: Օրինաւոր կերպ զրոշմին առ Աստուած է այս. Ինչ պարգեւի կամ պարգևման Աստուծոյ սէր:

Աչք. Նախ: Օրհասական Աստուած տալ զբանալ ի Տօնէն Պահարայ, և այլ ձեռագիրս երկաթեայսառ որ լինեալ Ինասարիանի, և միւս ևս Խարբերեան, ոչ ի մէջ բերին զայլ կերպ և Աշխիչ ևս և ուղղափառք այժմ ոչ միայն յարևելս, այլ և ի Հռոմ առաջի աչաց Պապին զայլ կերպ ոչ ի գործ ածեն. ապա կամ է օրինաւոր, և կամ չէք առ նա խորհուրդ զրոշմի, զոր չէ հնար ասել:

Աչք. Երկրորդ: Այս կերպ՝ ոչինչ ընդհատ քան զնկեղն Յաստիացւոց՝ նշանակի զգործ խորհրդոյն, քանզի ինքն նշանակի կնիքն, և մնասորիչ պարտիճն Հոգւոյն Աստուծոյ՝ ի զաւանելոյ զնկեղն Յաստիացւոց՝ ի զոհ Աստուծոյ, զոր ինքն ի մէջ բերի զգործ խորհրդոյն, և զհնազանդ նշանակի զոհիչ

զկատարեալ և զբացեալ իշխանութիւն զայս խորհուրդ վաւերապաշտօնելոյ. և զամենայն կոչեմք եպիսկոպոս։ Պաշտօնեայն արտաքոյ կարգի է, որ զօրութիւն կարգի իւրոյ ունի զիշխանութիւն անջրպետել և սկզբնաւորել մատուցանել զայս խորհուրդ, որ պէտս ունի կատարելոյ զայս խորհուրդ, առ ուսուցանելով և լրանալով անօրինութեամբ, առ վաւերապար ի գործ ածելոյ. և զամենայն կոչեմք պարզ քահանայ։ Ուրացիկն է ստոյգ ընդդէմ հերետիկոսաց. ի վերայ երկրորդին վէճ է յաճախ բանս։

Ասելի է նախ։ (1) Միայն եպիսկոպոսն է կատարող պաշտօնեայ դրոշմին։

Ի՛ հաստատ սահմանեալ ի ժող. Փլորէնտ. ի կոնդակին միաբանեալ ի բանս յայսոսիկ. Ուշադիր ուրբեմն պարտ է ուսուցանել զհաւատացեալսն, զի ոչ ոք ի մեզանէ կարծեսցի պակասութիւն ինչ կրել ի շնորհս քահանայութեան քան զեպիսկոպոսութիւն, զի ի միում գրի գում. 23. կան. 7. և գլ. 4. ուր վանելով զսկիզբն մոլորութեանն սահմանէ, թէ եպիսկոպոսութիւնք են վերագոյն քան զքահանայս, և յայնմանէ նոքա քան զայլս ունին զիշխանութիւն դրոշմելոյ և ձեռնադրելոյ։

Ի վի այսր ասի ցուցանի նախ ի որ գրոց Կարթ. ը. պատմի թէ Պետրոս և Յովհաննէս առաքեցան ի Սամարիա, զի զոյս փիլիպպոս միրուեալ էր, դրոշմեացնիս, ոչ իրրև քահանայիք, այլ կէղծեն շարաիւառք, այլ իրրև առաքեալք, զորօրինակ իմանան որ Հարք, Կիպրիանոս թուղթ առ Ջուբայան. Ոսկերբան՝ ճառ 18. ի վերայ Կարթ. առաք. Խրիզոստոմոս Պելուղեան գիրք 1. թուղթ 450։ Հիերոնիմոս առ Տիտոս՝ յաւաքմանէ անտի առաքելոց առ ի դրոշմել զԱմանաոյիս՝ ցուցանէ՝ թէ այս խորհուրդ միայն եպիսկոպոսաց վերապահի։ Տես զամս վկայութեանն ի պր. 1։ Նոյնպէս և Ժողովն Փլորէնտ. ի կոնդակին միաբանութեան։

Յուշ. երկրորդ՝ առանգութիւն, զորոյ զվերկայս ապաքէն ունիս զոր Հարս զոյս արդ անուանցաք. և ևս զծայրագոյն Իհանայսպետս, զժողովս, և զայլ որ Հարս, զորս յիշատակեցաք ի պ. 1։

Ապատե (2) քանն։ Խորհուրդն դրոշմի է իրրև վերջին լրումն և կատարելութեան խորհրդոյ միրտութեան. այս է՝ այնպէս՝ զի միրտութեամբ շինի մարդն ի տուն հոգևոր, այլ խորհրդով դրոշմին իրրև զտուն շինեալ՝ նոսիբի ի տաճար Հոգւոյն սրբ. խակարդ՝ յամ գործս վերջին լրումն և կատարելութեի վերապահի գերագոյն ճարտարապետաց, զորօրինակ են եպիսկոպոսունք յեկեղեցւոջ. ապա։

Ասելի է երկրորդ։ Պարզ քահանային ի անօրինութեան և կամ յօրինաւոր յանձնարարութեի կարող է լինել արտաքոյ կարգի պաշտօնեայ դրոշմի։

Յուշ. նախ ի ժող. Փլորէնտ. ի կոնդակին միաբանութեի, ուր զինի ասելոյն, թէ այսր խորհրդոյ եպիսկոպոսն է նախոսոյն, և զինի զայն հաստատելոյն ի Կարթոց առաք. գլ. ը. յաւել ի վերայ. Սակայն ընդունելով, ընդ երբեմն պանօրինաբար առաքեալսն գտանին յաղագ քահանայ եպիսկոպոսական պատճառի, պարզ քահանայն ևս առանց օրինակ յեկեղեցոյն՝ յարուցանել զայս խորհուրդ զդրոշմն։

Հաստատ։ Ի թէ ժող. Փլորէնտ. ի նախապատրաստական կոնդակին, և ի թէ Տրիտենդեան՝ գում. 7. կան. 3. սահմանեն, թէ միայն եպիսկոպոսն է այսր խորհրդոյ եպիսկոպոսական պաշտօնեայն. ապա ծանուցանեն և ենթադրեն թէ է այլ արտաքոյ կարգի. քանզի յայլ խորհուրդս, յորս ոչ գտանի արտաքոյ կարգի պաշտօնեայ, զորօրինակ յապաշխարութեան, ի վերջին օծման, են. ասեն պարզապես, թէ պաշտօնեայն է քահանայն.

Յուշ. երկրորդ։ Խաղում Քահանայապետք զնշանաւոր գործսն զոր հոգևոր պարզ քահանայիցն. որ Կիպրիան թուղթ 16. գիրք 4. Ալիքսանդրացոյ երկրորդ, Յովհաննէս քան և երկաներորդ, Ինոսենտ հինգերորդ՝ առ Ասինկեայ յամին 1521. Լեան տասներորդ՝ առ Նմա, այլև առ Ամբրիկոսի գիրք 13. ի վի դրոշմ. գլ. 6. առ Մաքարեսի վիճ. 36. պ. 2. առ Պալատինեցիս գիրք 9. գլ. 7. և առ Ստրասբուրգեցի ի կոնդակսն։ Ապա։

Յուշ. երրորդ՝ ի գործածութեի եկեղեցւոյն

(1) Նայ՝ պ. 11. ի՛ն։ (2) Ընդ։

ւոյն Յունաց (ոչ և Հայոց), յորս քահանայք Յունաց (և Հայոց) ևս և այժմ վաւերար դրշմեն ի հաւանութիւնն ծայրագոյն Վահանայապետին։

Ա՝ի յորժամ առաքին ընդդէմ առաջինն եղծակացութեան, թէ պարզ քահանայքն եղեն երբեմն պաշտօնեայք դրշմի, իմանալ պարտ է ի վերայ պաշտօնէի արտաքոյ կարգի։ Իսկ յորժամ առաքին ընդդէմ երկրորդ եղծակացութեան, թէ միայն եպիսկոպոսն է պաշտօնեայ դրշմին, իմանալ պարտ է ի վերայ կարգաւոր պաշտօնէի։

Լինդրիցես։ Արդեօք միայն ծայրագոյն Վահանայապետն կարօղ է յանձնել պարզ քահանայի, լինել արտաքոյ կարգի պաշտօնեայ դրշմի։

Պիտեմ հաւանականագոյնս, այո։ Օգայ ծանաւցանել կենդանի փլատինեանն, յասել անդ, թէ այս երբեմն ընդհակառակ ասաքելական գահին։ Այլ յայտնի ևս բացայայտ Կղեմէս վեցերորդ ի թուղթսն առ Պատրիարգն Հայոց առ Հաւանուգոսի յամին 1315։ Ի մեջ բերի սակայն և գործածութիւնն եկեղեցւոյ, զոր որոշ այս իրաւունք վերապահի ծայրագոյն Վահանայապետին։ Իսկ եթէ գրէ, թէ երբեմն ի մանաւանդ ժողովս ընդհանուր այս ինդրութիւն, այն միշտ եղև գէթ ի լաւագոյն հաւանութենէ ծայրագոյն Վահանայապետին։

Գ Լ Ո Ւ Խ · Ջ։

Ի վերայ ենթակայի և հարկաւորութեանն գրշմի։

Ասելի է նախ։ (1) Ի՞նչ մարդ միրտեալ, եթէ չափաւոր, և եթէ մանուկ, է ընդունակ գրշմի։

Պատասխան (2) է, զի այսոքիկ խորհրդոյն մարդն՝ որպես ասացաք՝ զարգանալ ի կատարեալ հոգևոր հասակ. իսկարդ՝ հոգին, առ որ վերաբերի հոգևորական ծնունդն, և հոգևոր կատարելութեան հասակի, է անմահ, և զրօսբինակ կարօղ է ի ժամանակի ծերութեն ստանալ զհոգևոր ծնունդ, նոյնպէս կարօղ է ի ժամանակի պատանեկութեն և մանկուն ստանալ զկատարեալ հասակ հոգևորական. վասն այսորիկ մարդիկն հասակք ոչինչ վնասեն հոգւոյ. ապա։

Ա՝մին իրի ևՙնղեցին Յերկրատասան յառաջին դարս ևս և մանկանց շգրոշմն նոյնհետայն զինի միրտութեն տայր։ Ա՝ թեպետ յերեակ այս նախնի սովորուի ունէր զպատճառս իւր, և չէ իսկ անգոսնելի, սակայն վն արդարացի պատճառաց եկեղեցին փոխանակ զայն, և համարեցաւ ի զանազան սիւնհոդոսս, թէ չէ պարտ մատակարարել զայս խորհուրդ՝ բայց եթէ նոցա՝ որք ժամանեն յասն բանաւորութեան, այս է՝ յեօթնևերորդ ամ հասակին։ Ա՝սոՙ վն վտանգին կրնկալոյ։ Ա՝երկրորդ՝ զի մեծագոյն յարգութեաՙ և արդեամբք ընկալցի։ Ա՝երրորդ՝ վասն գոլով երկրորդ գաւանութեան հաւատոյ, վայել է, զի որք շաւաչենն խոստովանեցան ի ձեռն այլոց, զերկրորդն ինքեանն արասցեն։

Ա՝սակայն ոչինչ ընդդէմ է, եթէ հպիսկոպոսն վն բանաւոր ինչ պատճառի կարօղ իցէ դրշմել զմանուկն, զորօրինակ վն վտանգի մահուան, կամ վն զինի ապագայ դիւրութեան յընդերկար բացակայութեաՙ նր, և կամ վասն որոց սոցին նման. մանաւանդ զի քահանայապետական ծխարանն Հռովմայ երևի իրրև եթէ զայն թեղուլ կամաց նր, և Կաթէխիզմն Հռովմայ մ. 2. յօդ. 14. ասէ, թէ առ մեծագոյն պատշաճականաւն միայն ինդրի եօթնեաւեան հասակ։

Հայտնաՙեն ունիմ մակաբերել ևս, թէ հնարն ընդհանուր յիմացայ իսկոյն ուր պատանի դիւրաւն պարտ է մատակարարել զայս խորհուրդ. քանզի ի նա ևՙք ինչ յոյս գործածութեաՙ բանի, և են ընդունակ մեծագոյն շնորհաց և փառաց, յորոց այլազգ զրկին։ (3) Ա՝ն այսր վերջին պատճառի որոց մերձ են ի մեռանիլ պատշաճօրէն մատակարարի ասէ սին Թոմմաս։ Ա՝այսոՙ չէ ի գործածութեաՙ, փղի չէ հնար լինել գիւրաւ. քանզի ոչ երևի վայելուչ՝ եթէ եպիսկոպոսն քահանայապետական զարդուՙք լիւրաքանչիւր տուն երթիցէ։

Իսկ ըստ հարկաւորութեաՙ այսր խորհրդոյ, հաստատակաց կարՙիք է՝ թէ այս խորհուրդ ոչ է հարկաւոր հարկաւորութեաՙ միշտորդ, որովհետև միայն միրտութեաՙ հնար է ունել զինուՙ զուԹեաՙ մեՙջ և զկրկութեաՙ, զորօրինակ յայտ է մանաւանդ ի միրտեալ մանկունս, որք յառաջ քան զղրոշմն մեռանին։ Ա՝պա գործածութեաՙն միայն է ի վն հարկաւորութեաՙ պատուհրանի։

Եան

(1) Նոր՝ պ. 8. բաղ։ (2) Անդ։ (3) Անդ՝ պ. 4։

Ասելի է երկրորդ։ Պրոշին ոչ է հարկաւոր հարկաւորութիւն պատուիրանի՝ որ ըստ ինքեան և ուղղակի պարտաւորէ, այլ կարի քան զի որ պարտաւորէ ըստ պատահման և անուղղակի պատճառաւ վտանգի, արհամարհութեան, կամ գայթագղելոյ։ Ոչ հասարակագոյն կարծիք գեթ ի մէջ Մոմմայեանց։

Չորս. առաջին ժամն։ Ոչ գոյ պատուիրան ոչ ածային և ոչ մարդկային, որ ուղղակի և ըստ ինքեան պարտաւորէ առ ընդունելութիւն դրոշմի։ Ոչ ածային, քանզի չիք ամենևին ոչ ի նր գիրս և ոչ յաւանդութենէ. և ոչ մարդկային, քանզի նոյնպես ոչ գոյանի ամենևին ի վճիռս ժողովոյ կի՛ ծայրագոյն Վանահայրապետաց. և ոչ է պարտ հաստատել զպատուիրանս առանց մեծագոյն և յայտնի հիման։

Հաստատի՛ ի նոյն իսկ գործածութենէ եկեղեցւոյ, որ չունի այնչափ փոյթ, զի չսփոհանից ի վտանգի մահու նզելոց մատակարարսցի այս խորհուրդ. զորով ոչ զանց առնէր մեղայն գիտաց, եթէ համարեր պարտաւորիլ նմին ընդ մահուջափ մեղօք յընդունելութիւն նր. քանզի եթէ գոյր պատուիրան՝ մանաւանդ ի վտանգի մահու պարտաւորէր։

Չորս. երկրորդ միան. քանզի ամ ումեք է բնական ածային պատուիրան, զի ի վտանգի կորսուանելոյ գՀաւատս և զիրկութիւն, զոր օրինակ որ ստիպէ ի ժամանակի հալածանաց՝ կամ մեծամեծ փորձութենէց ընդդէմ հաւատոյ, յորում որ գիտայն է տկարութեան իւրոյ իրաւամբ երկնչել յանդիման կալոմահարիլ, մի զանց առցէ զմիմիսրդօք սահմանելովք ՀԱՅՀ առ վտանելոյ զայն վտանգ. և լինէր յայսմ դիպուածի վերահաս վտանգի՝ արհամարհութիւն խորհրդոյն, և յանդուգն ապստամբութիւն յանձն։ Ըստ նմին օրինակի ամենեցուն է պատուիրան ոչ արհամարհելոյ զնորհուրդն և ոչ տալոյ զգայթագղելի. և յայն սակս եթէ որ զանց առնելով զդրոշմ՝ համարեր կամ գայն արհամարհել, և կամ ոչ հաւատալ՝ թէ է խորհուրդ՝ կամ օգտակար ինչ, պարտաւորէր առ խորհելոյ ի գայթագղելիէ ընդունել գայն։ ՀԱՀ

Խնդրելոն։ Արդեօք պարտ է ասել, թէ արհամարհէ՝ գեթ զօրութիւն՝ զդրոշմ, որ կարօղ գոլով դիւրաւ ընդունել զայն, սակայն ոչ ընդունի, զօրօրինակ յորժամ եպիսկոպոսն առաջնակայ է և պատրաստ, և չիք ինչ օրինաւոր պատճառ յապաղելոյ։

Պետն, այս՝ բազումք յարգասցս, Կատուղիս Աղբս. Յուվենին, Հերմինէր, Հենոս, Տուրնեղի, Ռերտի, և այլք։ Բայց պահեալ զարգութիւնի՝ որ պարտն է այսքան քաջ իմաստ պատց, ոչ իմանամ ըստ բաւականին, թէ առ ինչ որ ոչ առնէ ինչ վն ոչ պարտաւորելոյն առնել գայն, համապատշ արհամարհել գայն։ Արդեօք որ ոչ գաւանի զաւատարական խրատս՝ մեզն ոչ պարտաւորի առ այնս, ասի՞ արհամարհել գայն։ Ոչ երբեք։ Ի վն այսր ասի այս մանաւանդիրդ գրելոյ ոչ ունին զայլ ինչ հիմն գրութեան խրատանց՝ բայց եթէ զժողովն Վենետեան, յորում գրի. Էրէ՝ ասէ արհամարհել, յորժամ կոխոտութեան ե ոտք ընկոյ ե պատրաստ ի պոլ, ե տէր՝ որ ծէրե գայ՝ զանց առնէ ե կամ անգիտ առնէ ընդունել գայն։ Այլ ըստ խոստովանելոյ իսկ նորին Կերտեայ՝ ոչ գտանի այս սիւնհադոս։ Ոչ չէ շատախօս, ասէ, ըստ ընդերոյ գայն, ոչ ի Կոնստանդ, ոչ ի Լաոդիկեա, ոչ ի Հարթագինա, և ոչ յորում ժողովածոյս։ Արդ՝ եթէ յայսմ դիպուածի է զանցառութենէ ինչ վրկուն և կատարելութենէ, և յայն սակս նեղելի մեզք, ոչ ուրանամ, բայց եթէ իցէ մանուշակ արհամարհութենէ ոչ հաստատեմ։

Ասիցես։ ԳՎ. Ալեքսանդրեա. ի մի նոմբրա գործ. զան. 5. Յերբեմնոսկ Կանոնապահ ասի. Ոյ հաւատոպետիլ գրութենէ ինոյ եղիս կորոյ վճռենն ոք վնաս ձերոյ ընդունել պարտիս. ապա։

Պետեմ նախ, եթէ այս բան՝ պատրիս, և որք սորին նման, ոչ միշտ ի մէջ բերեն զճիշդ պատուիրան, այլ ցուցանեն զհեծագոյն օգտակարութենէ. ըստ այսմ և մեք նշանորինակ ասեմք, եթէ հաւատացելոյքն պարտին ընդունել զդրոշմ. զայսօրինակ ասեն ամենեքեան՝ եթէ քրիստոնեայք պարտին յաճախ խոստովանիլ, հաղորդիլ, առաջնակայ գտանիլ ածային պաշտամանց, են. սակայն յայս ելանեն խօսելոյ՝ ոչ որ իմանայ զճիշդ պատուիրանս։ Արդարդ եղեալ եթէ եղիս կանխաւ յեկեղեցւոյ պատուիրան ընդունելոյ զդրոշմ, կամ բարձաւ այն սովորութենի, և կամ չափաւորեաց զայն եկեղեցի, ոչ յայտ է յայժմեան գործածութենէ ոք և յայլոց ցուցմանց եղբայրացութենս։

Խնդ-

Խնդրիցես։ Աղեխք զդրոշին պարտ է կանխաւ տալ քան զնուագումն հերաց, և քան զնոր աստիճանս։

Պիտեմ, այո։ Այսպէս սահմանեալ ժող. Տրիս. գում. 23. գլ. 4. ի մի նորագ. ի բանս յայսոսիկ. Օգտաքին կռապաշտն հերաց ոչ ընկալին՝ որ վերջնոյդ դրոշի ոչ ընկալան։ Իսկ թէ արդեօք յայսոսիկ բանս փակի ճիշդ պատուիրան, թէ խորհուրդ միայն, վճռ է ի մէջ։ Իրրև զնորատ դնեն Աւատրոս, Սոփոս, Աւարէս, Մեղրիոս, Աղվանտիկիանք, և այլք. իրրև զպատուիրան դնեն Խասիլիոս, Պանտոս, փարիզագէս, Ալանուս, Ներսէի, և այլք։ Զաւշնոյն նպաստէ այն, զի ոչ երևի թէ եկեղեցին խնամով իրրև զճիշդ պատուէր, քանզի յորժամ որ ընդունելոց է զառաջին խուզումն հերաց ոչ կարէ ունել զկիսոյ դրոշի իւրոյ (որ բազում անգամ հանդիպի յայնպիսի ժամու՝ յորս այժմ ոչ ևս լինին կնքահաղք, և ոչ գրին դրոշմալքն ի մանուկն) եպիսկոպոսունք ոչ խնդրեալ զնդումն, այլ միայն պարզ բանիւ որոյ ընդունելոց է զնուագումն հերաց՝ թէ եմ դրոշմեալ, ընդունին զնա ի խուզումն հերաց։

Պ Ի Ա Կ· Ի·

Ի վերայ երեքտոյ և ձեռնդրոյն։

Խնդրիցես նախ։ (1) Օ՞րինչ են գործք դրոշմի։

Պիտեմ։ Յատուկ գործ դրոշմին է աճումն շնորհաց, որով զօրանայ մարդն ի դաւանել զՏատոս, և ստանայ զնրաւունս առ մանուկս նպաստս առ հաստատութիւն և անխախտ դաւանելոյ զայն։ Տես վճռ. 2. ի մի խորհրդոց առ Հաստատի պ. 5։

Միւս ևս գործ խորհրդոյ է կնիքն անջինջ տպաւորեալ ի հոգին։

Այսպէս սահմանեցաւ ի ժող. Փլորինտ. ի կնդրկին միաբանութեան. և ի Տրիս. գում. 7. գլ. 9։

Յայս կարծիս են և Հարք։ Ներսէհեանոս՝ ի վերայ նախագ. գլ. 40. Լուսաւորիչոս Պարսից՝ թուղթ առ փարթոս. որն Կիպրիանոս՝ թուղթ 73. առ Ջուբայան. Լէոնտիևնտիոս առաքեղբորդ՝ թուղթ առ Գնէևնտիոս. որն Եմեսոսեան՝ գիրք 3. ի վերայ խորհր. գլ. 2. որն Օգոստինոս՝ գիրք 3. ընդդ. Թղթ. Պետիլ. Կիրիղոս երկրորդ՝ թուղթ 13. առ Պինիկիկիոս. ժող. Տոլետոյ ութերորդ՝ յամին 653. գլ. 7. և ժող. Կապիղոնեան երկրորդ՝ յամին 813. կան. 27։

Առաջին և գլխաւոր պատճառն է սահմանադրութիւն Աստի, որ յայտնի է մեզ աստուածային։ Երկրորդ պատճառն է, զի զրոշմն ըստ եզանակի նոճիրագործութեան լինի տուեալ, իսկ որք միանգամ են նոճիագործեալ ցորչափ մնան ամրողջ, միշտ մնան նոճիրագործեալ։ (2) Երրորդ պատճառն է, վասնզի կնիքն է հոգևոր ինչ իշխանութիւն կարգեալ առ ընդգործութիւնս ինչ. արդ՝ զորօրինակ ի մկրտութենէ ընդունի մարդն զիշխանութիւն առնելոյ զայնոսիկ որք վերաբերին առ սեփականն փրկութենի իւր, այս է՝ ըստ որում ինքնին կեայ, ըստ այմ ևս ի դրոշի ընդունի մարդն զիշխանութիւն առ գործելոյ զայնոսիկ որք վերաբերին առ հոգևորական պատերազմ ընդդէմ Հիշամաց հաւատոյ։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք որ կրկնէր դրոշմն՝ լինէր անկանոնական, զորօրինակ առացաւ զորոց կրկնեն զմկրտութենէն։

Պիտեմ հաւանականագոյնս՝ ոչ. վասն ոչ լինի անկանիլ յանկանոնականութի, բայց եթէ լինի բացատրեալ յիրաւունս. իսկ այս ոչ ուրեք գտանի յիրաւունս։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք կնիքն դրոշմի հարկաւ ենթադրէ զկնիք մկրտութենէ։

Պիտեմ (3) այո, այնպէս՝ մինչև եթէ որ ոչ մկրտեալ դրոշիր, ոչինչ ընդունէր։ Պատճառն է նախ, զի զորօրինակ այլոց ասացաք, մկրտութենէն է դուռն այլոց խորհրդոց, և չէ իսկ հնար ումեք լինել հաղորդակից Աստի, բայց եթէ ի խորհրդական մարմին նո՛ր ընկալեալ։ (4) Երրորդ՝ զի այնպէս բաղդատի դրոշմն առ մկրտութենէն, զորօրինակ աճումն առ ծնունդն. նմին իրի ի ժաղովոյ և ի սիգ ՀՀարց դրոշմն ասի՝ լրումն և կատարելութենի մկրտութենէ. խակարդ՝ ոչ որ կարէ աճել ի կատարեալ հասակ, բայց եթէ իցէ յառաջագոյն ծնեալ. ապա։ Երրորդ՝ յայտ է այս ի հանապազորդեալ յառաքելոց անտի գործածուէ նկեղեցւոյ, որ ոչ երբէք բայց եթէ մկրտելոց ետ զնորհուրդ դրոշմին։

Խնդրիցես չորրորդ։ Ունք են ծեսք դրոշմի. պիտեմ.

(1) Նոր՝ պ. 3. և 7. բաղ. և առ 3։ (2) Նոր՝ պ. 5։ (3) Նոր՝ պ. 6. բաղ։ (4) Նոր՝

Պիտեմ. բայց ի կազմուիլէ միւռոնին և յօծմանէ ճակատին՝ են հետևեալքս։

Ա՛սէ՝ թէ պարտ է առնուլ զինքահարս ի դրոշմի, վկայէ Նախնի գործածուելի եկեղեցւոյ, զորմէ լինի հիշատակուելի ի խորհրդաբանի սկզբն Կիրիգոսի ի կարգի Հռոմ. գլ. ի հրահանգն հառասոյ, և գլ. ին Բասլ., և գլ. ի Գէրսոնէ. ի վերայ նոսիրագործ. զան. 4։ (1) Պատճառ այսր արարողութեն է, վասն այս խորհուրդ մատակարարել առ ի զօրութեի հոգևորական մտաց. արդ՝ նք որք կարգին ի մարտ պատերազմի՝ պէտս ունին քաջավարժից, յորոց մարզեցցին յայնոսիկ՝ որք վերաբերին յեղանակ պատերազմի։

Պարտ է առնուլ յայս պաշտօն զմիրտեալս և զրոշմեալս, զայուս վասն արուոյ, և զկանայս վասն կանանց. պարտին գիտել հէնի զտէրունական տօնէն, զՏրէշտակապետն աղջիկն, և զՀանգստեան առաքելոց։ Ի բաց առեալ լինին հայր և մայր դրոշմելոյն վն հոգևոր ազգականութենէն՝ զոր ընդունի կնքահայրն ընդ սանոյն։ Անկանիք ոչ պարտին լինել կնքահայր ծերոց. եթէ իցէ դրոշմելին մանուկ փոքրիկ՝ կնքահայրն կամ կնքամայրն պարտի ընդունել զնա ածոյ ձեռամբ. իսկ եթէ իցէ չափահաս՝ պարտի դնել զսան իւր ի վրայ ածոյ ոսին կնքահօրն. եթէ անուն դրոշմելոյն իցէ զաղիր կամ ծաղրական, պարտի կնքահայրն խնամ տանել՝ զի փոխեսցի։ Եթէ ոչ դրոշմեալն լինի կնքահայր այլոյ՝ մեղանչէ, սակայն ընդունի զազգականութենի՝ որում ընդունակ է պատճառաւ միրտութենէ, և զպարտաւորութենի ընկալեալ պաշտօնի, որ է զօրդեանն օրինակաւ և վարդապետութենէ մարդել ի պահերազմ ընդդէմ թշնամեաց հաւատոյ։ Ի թեմն ինչ ոչ ևս լինին կնքահարք։

Երկրորդ՝ նշիւհետայն եպիսկոպոսն զինի ասելոյ զկնքոյ խորհրդոյն, թևթև ապտակս հարկանէ յերեսս դրոշմելոյն, մի՝ զի յիշեսցէ թէ դրոշմեցաւ. և երկրորդ՝ մանաւանդ զի ծանիցէ, ասէ Կաթէխիզին Հռոմ. մ. 2. յօդ. 20. թէ երբեմն զքաջ ըմիշամարտիկ պարտ է նմա պատրաստ լինել զամ դիմամարտութիս անպարտելի մտօք վն անուանն Քրիստի կրելոյ։ Յետ այնորիկ տայ նմա խաղաղարի, զի խմացի զանձն՝ թէ զերծաւ երկնային ընդհայց և զնաղաղութենի որ ի վեր է քան զամ միտս, ատացաւ։ Յամանակ սահմանագրութեն այսր ծիսի է անստոյգ. բայց պատմի, թէ ի ձեռագիրին Ալատիկանու չորս հարիւր ամաց, և յայլ ձեռագրի հրեշտակային անուանեալ գրատան հինգ հարիւր ամաց լինի յիշատակուի զայնմանէ։

Երրորդ՝ պատատաւ կտաւոյ ճակատ դրոշմելոյն պատի, զի մի հոսեսցի միւռոնն և անարգեսցի։ Պատառ մեսյր կանխաւ ճակատ դրոշմելոյն զաւուրս եօթն, և ապա զաւուրս երիս, և յետ այնորիկ ժամս քանս և չորս. հուսկ յետոյ ի բաղում թեմս զանց այսպիսեալ զպաստառաւ՝ նոյնհետայն մնքրի ճակատ դրոշմելոյն։ Իսկ ուր պահի տակաւին սովորութեի պաստառին, պարտ է քահանային բառնալ զայն և մնքրել զմիւռոնն. և ապա պարտ է այրել զպաստառն, և զմոխիրն լեկեղեցոջ կամ ի գաւիթս ընդ երկրաւ թաղել։ Իսկ եթէ կարգեսցի ի պէտս եկեղեցւոյ (քանզի ոչ երբէք պարտ է յաշխարհային իրս ի գործածել) պարտ է նախ լուանալ ազնի և ջրով, և հեղուլ զայն ի սրբարանն։ Այս ամ ծէսք ի զանազան ժողովոց են հաւաքեալ։ (Օգտ ամ խմանալ պարտ է զծիսից Ատինացւոց։)

(1) Ըստ՝ գ. 10. ԲՈԼ.

ՀԱՒԱԾ

Ի ՎԱՐԱՑ ԳԱՐԵԳԻՆԻ ՅՈՒՐՀԱՏՈՑ ՀԱՅՐԱՊԱՏԻԱՐԱՑ։

Սքն թուվս՝ ի 73. Ենդրոյ Փնե 983։

ԱՂԱՐԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. Ա։

Ի վերայ ձգնաբանութեանն և գոյութեանն Յուդիթայ հաղորդութեանն, կամ ի վերայ ճշմարիտ և իրական ներկայութեան Քրիստոսի ի հաղորդութեան։

Հաղորդութեան փիղիգապահս զմտաւ ածեալ, ըստ որում կացուցանի ի սեղանի և ի կերպի, մարթի է սահմանել. Տեառն հայի Յիսուսոյ բանիցն գործեալ ընդ օրհնաբերել կերակրոյն, որ ի վերայ ճշմարիտ մարմնի և արեան Քրիստոսի պատճառել զնորին կերակրելիս հոգւոյ։ Արեմտից զնգապահս առեալ, ըստ որում կացուցանի ի սեղանէ և ի տարերաւթենէ, սահմանի. Խորհուրդ մարմնոյ և արեան Քրիստոսի առնաճանալ առ հոգեւորական կերպարս հոգւոյ։ Կամ. Օձիլ նշան մարմնոյ և արեան Տեառն էրեսկոս գիտելոյ ընդ նոսա առ յաւուրս ածելոյ զնորին՝ որ հոգեւորացիս անուանեն։ Այս սահմանք յայտնի լինին յորոց ունիմք ասել։

Ներսիսեան ծնեալ ի Տարօն, աւագ սարկաւագ Պատրիարքին, յամին 1047. նախ առաջին յեկեղեցւոջ յայտնապէս ուրացաւ զիւրական ներկայութեի Քրիստոսի ի հաղորդութեանն, և պնդեր, թէ ամ բնչ ի նշանս և ի ձեւս կայանայ. նմին իւր ընդ նմա և այլք ասեն զնա լինել առաջին պատճառ այսր հերձուածոյս, և ծնօղ հերձուածոցն Խորհրդականաց։

Իւր յամին 1312. ի եկղեցի Պատրիարքին հաստատաց, թէ գոյանալի հացին և գինւոյն ամայ ի հաղորդութեն, և թէ ոչ մնան պատահմունք առանց նիւթական, իսկ գինեն Քրիստոս իրապէս անդ ուրացաւ, որպէս յայտ է ի ժողովոյն Կոստանդնեայ գամ. 8։

Իսկ ի սկիզբն վերջասանեերորդ դարուն Պարսիոս Լուսաւորս, քանզի ոչ կարէր ուրանալ զերակատարելի մարմնոյն Քրիստոսի ի հաղորդութենն զան բացայայտ վկայութենց որ գրոց, ոչ նա ինքն խոստովանի ի թղթին որ առ Արգենտինացս, եղ զհացակցութեին. բայց աշակերտ նորա Կատողոսգատիոս ձեռնամուխ եղև յայն՝ որ յանհնարինն երևեցաւ վարդապետին իւրում, և եղև առաջին յաղանգաւորս այսր դարու, որ զներսիսեանց ազատ ի սուտ օրինակին Քրիստոսի ի հաղորդութեան խորհրդոյն կարկառ ասար յամին 1525։ Յամ Համամայն գտաւ Օձ ինդլիոս Հերվետացի ի նմին սարկաւագ, շարագրեալ գիրս՝ ի վերայ ճշմարիտ և սուտ կերանց։ Օձ ինդլիոսի գհետ հոգաւ Յովհաննէս Էկոլամպադիոս. երիցուն ևս յետ այնորիկ հետևողք եղեն Ուլինգերոս, Ռեռնարդոս Ակինոս, Պետրոս Պարտիրոս, և ապա տեառնանալքն Խորհրդականք։

Յամին 1530. Ռուկերոս գերաւետարանեաց գլխաւոր պաշտպանեալ առ Լոգենտինեանս զերծոյս Օձ ինդլիոսի ևմիջ ի նոսա, բայց բազում իրօք մեղմեաց, զի մի անհաճոյ լինի Լուտերականաց։ Սորա Կալվին ի պատանեկութեն եղև աշակերտ, յորմէ եմեկ զհարդապետութեին և եմեկ զեզանակ հոմ և մխիթ-

խօսից ընկալաւ. այլ ոչ այնպէս, մինչև մարդկան մտաց նորա չ՚իմանալ յայտնի, և կարի քաջայայտ պնդէր՝ թէ հաղորդութիւն է միայն նշան և օրինակ մարմնոյ և արեան Քրիստոսի, և թէ ոչ է Քրիստոս ներկայ անդ, բայց նոքա՝ հաւատով և ըստ զօրութեան:

ՊՐԿ. Ը:

Հաստատի առաքելական վարդապետութիւնն հաստատի ՚ի վերայ երկան ներկայութեան Քրիստոսի ՚ի հաղորդութեան:

Ասելի է՝ ՚ի գերազանց խորհուրդ հաղորդութեանն գնին քահանայագործութեան հայցի և գիտասց, Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս Աստուած և մարդ, ճշմարտապէս, իրապէս, և գոյացութեամբ տեսական զգալի իրացն այնոցիկ փակէր: Այն բանք Տրիտ. Ժողովոյն՝ գլխ. 13. գլ. 1:

Ասելի է՝ Այս՝ զինն հաստատութեանն հակառակ և գինուոյ, ընդդէմ Աբեղեանցի յայտնադոյ Հաւատարականաց, որք դնեն մարմնոյն Քրիստոսի լինել ՚ամ ուրեք, և յայն սակս նուաստ ՚ի նշանակս յառաջ քան զքահանայագործութեին:

Այս՝ ճշմարտապէս, և ոչ օրինակաբար, ընդդէմ համօրէն հայհոյողականաց, որք ասեն՝ առաջիկայ լինել Քրիստոսի միայն նշանաւ և օրինակաւ:

Այս՝ իրապէս, և ոչ առարկայապէս միայն, ընդդէմ Կալվինոյ, որ պնդէ՝ թէ Քրիստոս առաջիկայ է միայն, իբր որում հաւատով ըմբռնի:

Այս՝ գոյացապէս, և ոչ իբր պատահմանն, ընդդէմ Կալվինականաց, որք ասեն, թէ գոյացութեան մարմնոյն Քրիստոսի է ՚ի յերկինս միայն, իսկ յընթերան իբր զօրութեան ինչ նոր:

Այս՝ ճշմարտութեի, զոր բազմապատիկ մեքենայիւք գուն գործեցին հերետիկոսք տապալել, անվկանդ պատճառաբ ՚ի զանազան յոդուածս յանձն առնուաք պատասխանել:

ՅՕԴՈՒԱԾ. Ա:

Ընդէ՞ր պարտաւն ՚ի Ս. գերոյն Յովհաննէս:

Քրս ՚ի գլ. Ճ. Յովհ. խոստանայ՝ թէ տալոց է զմարմին իւր ՚ի կերակուր, և զարիւն իւր յըմպելի, ՚ի բանս յայսոսիկ ՚ի համարն 52. և ՚ի հետևեալս: "Հացն զոր ես տամ՝ մարմին իմ է, զոր ես տամ ՚ի կենաց աշխարհի: Ապրանքէին ընդ ՚ինքեանս Հրեայքն՝ և ասէին. պէ՞տք է թէ տայ մեզ զմարմին իւր յուտել: Ասէ ցոսա Յիսուս. ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ ոչ կերիջիք զմարմին որդւոյ մարդոյ՝ և արբիջիք զարիւնն նորա, ոչ առնիք կեանս յանձինս: Որ ուտէ զմարմինս իմ և արբու զարիւնս իմ՝ ճշմարիտ կեցուկոյր է, և ես արիւնս իմ ճշմարիտ ըմպելի է: Այր և հացն՝ որ յերկնից իջեալ. ոչ որպէս կերան հարքն ձեր զմանանայն՝ և մեռան. որ ուտէ զայս՝ կեցցէ յաւիտեան: Զայս ասաց ՚ի ժողովրդեանն՝ յուսացանելն ՚ի Կափառնայում: Որ բազում յաշակերտացն նորա լուեալ՝ ասէն. խիստ է բանս այս, ո՞ կարէ լսել զայս: Իբրև գիտաց Յիսուս իւրոց աշակերտացն, ասէ ցոսա, այդ գայթակղեցուցանէ զձեզ: Իսկոյր՝ եթէ պեսանիցէք զորդի մարդոյ, զի ելանիցէ ուր էր զառաջինն: Հոգին է կենդանարար, մարմին ինչ ոչ օգնէ. զբանս որ ես խօսեցայ ընդ ձեզ՝ հոգի է և կեանք: Այլ կան ոմանք ՚ի ձեզանէ՝ որ ոչ հաւատան: Զայսմանէ բազում յաշակերտացն ՚ի նմա ոչ էին ընդ նմա՚:

՚Ի բովանդակ բանից աստ առնելիք զձեռնարկութեի օրինակ զայս: Քրս յայսմ վայրի խոստանայ տալ զմարմին իւր, ոչ հոգևորապէս միայն հաւատով, և ոչ նշանաւ, այլ պնդէն հերետիկոսք, այլ ճշմարտապէս և իրապէս կերակուր, և զարիւն իւր ճշմարտապէս և իրապէս ըմպելի. խնդրէ՝ զոր այնպէս հանդիսիւ խոստացաւ՝ անհերքելոյ կատարեաց, քանզի հաւատարիմ է Աստուած ՚ի խոստումնս իւր, և ոչ խարիլ կամ խաբել կարող է. ապա:

Հովանդակ դժուարութեին է ՚ի մեծագունեն. քանզի պնդեն հերետիկոսք, թէ բանքն անդէն ոչ են զերազան կերակրելոյ, այլ գհոգևորականէն հաւատով: Այդ գիտել պարտ է, թէ մեք ոչ պնդեմք՝ թէ ՚ի բովանդակ յայս գ. գլ. Յովհ. խօսի ՚ի մէն սոսկ հաղորդութեի. քանզի զերիս մասանէ ՚ի նմա մարթ է զանազանել: Յառաջնումն մինչև ցհամարն 25. խօսի զնևթական կերակրոյ կամ զրազմապատկութեի հինգ նկանակի հացին. յերկրորդումն մինչև ցհամարն 52. խօսի զկերակրոյ սոսկապէս հոգևորէ, այս է՝ զհաւատոյ առ մարդացեալն Քրիստոս. յերրորդումն ՚ի 52 համարոյ մինչև ցվախճան՝ զերազան կերակրոյ մարմնոյն Քրիստոսի: Այս նշանակեալ՝

Ցայգ. նախ՝ մեծ. Քրս խօսի զառաջայնէն, յասել անդ իւրում, Հացն զոր ես տաց. խնդրի՝ եթէ իմանայ զհոգևոր կերակրոյ հաւատով, և ոչ զերազանէն, ոչ խօսեր զայդ-

գայէ.

գայէ. քանզի հոգևորապէս կերակրիլն հաստատ է յայմ ժամանակի:

Երկրորդ՝ Կոփառնայու մտիք և ամենք յաշակերտացն, ընդ որս խօսէր Քն, իմանային զբանս նորա ոչ օրինական և այլաբանօրէն, այլ ըստ ճշմարիտ և գիրական կերակրոյ մարմնոյն. քանզի գայիազդէին յայնոսիկ, և ոչ կարէին ըմբռնել, թէ զնարդ Քն կարօղ էր տալ նոցա զմարմին իւր ի կերակուր, և զն այնորիկ առնել, թէ խիստ է բան նր: Արդ՝ նմին ոչ իմանային զերական, այլ զհոգևորական միայն կերակրոյ, չկայր ինչ պատճառ գայիազդելոյ. քանզի հիւտաւ ըմբռնէին, թէ զնարդ տայր նոցա զմարմին իւր ի կերակրիլ հոգևորապէս, և ոչ երևեր նոցա խիստ այս բան. խնարդ՝ յայսմ ոչ մոլորէին, զի իմանային զերական կերակրոյ, իրրպէս Քն ոչ միայն ոչ ուղղեաց զայս նոցա իմացուած, զոր անտարակոյս առնէր, եթէ յայնմ մոլորէին, նա թէ ընդ հակառակն երդմամբ և աքանչելիօք համարձակման իւրոյ հաստատեաց. ապա յայմ եւեթ մոլորէին, զի զրովհետև ոչինչ կարծիս ունէին ի վերայ աներևոյթ և խորհրդաբար պարունակելոյ մարմնոյն Քն յայս խորհուրդ, համարէին թէ պարտ էին ուտել զմարմինն Քն երևելի ևդանակաւ ի սեփական տեսակի, զորօրինակ զհասարակ մսի մինչ այն է զմիս ուտեն. և զայս մոլար իմացուած ուղղեաց Քն յասելն. Հոգին է կենդանարար, մարմին ինչ ոչ օգնէ, ևն:

Երրորդ՝ Քն բազում անգամ զանազանեաց ի մէջ մարմնոյ և արեան, ի մէջ կերակրոյ և ըմպելոյ. խնարդ՝ հոգևոր ճաշակումն ոչ ունի պէտս այսմ զանազանելոյ. քանզի չընդունելոյն Քն հաւատով նոյն է ճաշակիլն և ըմպիլն:

Չորրորդ՝ Քն խոստանայ զպարգևս գերագոյնս քան զմանանայն, ոյզ յայտ է ի բանս յայսոսիկ. * Ոչ ոք կերաւ հարց չէր վճռաւ նայն ||, ևն. խնարդ՝ հացն ի բան նշանի կայ օրինակի մարմնոյն Քն ոչ է գերագոյն ինչ քան զմանանայն, և ոչ նուազ ի մանանայն քան ի հացն Քն ընկալեալ լինի հաւատով. ապա:

Հինգերորդ՝ ըստ նոյն մտաց, որպես և մէք, զայս բան Քն իմացան ժողովն Կափեառնի ի հաստատութեն Թղթոց սկզն Պետրոսի՝ որ առ Ղևստոս. ի թիւդ երկրորդն գործ 6. Պետրոս Ղէքս. Ոսկերբան, Օգոստինոս, Թէոփիլակտոս, Ջուսթինոս, Ջռուբէրտոս, սուրբն Յովհաննս. և սորա ամենեքեան ի միտ ունելիս ի մէջ Յովհաննու:

Եթէ զինչ պիտի տան հերետիկոսք այսմ առարկութեան, զրեսցուք ի լուծմ. առարկ. և անտի առաւել ևս հաստատեսցի ձեռնարկութիւնս:

ՑՕԴՈՒԱԾ. Բ:

Երկրորդ պատճառն ի բանէդ առհնապետութեան:

Ի Մատթ. իզ. 26. ընթերնուածք. * Ապիղեալ սատանայն ասէ՝ (առաքելոյն), մա՛ Յե հաց՝ օրհնեաց և եբեկ, և եա աշակերտացն և ասէ. առէ՛ կերայ՝ այս է մարմին իմ: Ապառել բաժակ գոհացա՝ եա նոցա և ասէ. արբէ՛ ի գմանէ սրինէին, զի այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ ի վերայ բազմոց հեղանի ի թողութիւն մեղաց ||:

Ի Մարկ. ժդ. 22. * Ապիղեալ սատանէն, առեալ Յե հաց՝ օրհնեաց և եբեկ՝ եա նոցա, և ասէ. առէ՛ այս է մարմին իմ: Ապառել բաժակ՝ գոհացա և եա նոցա, և արբեն ի նմանէ ամենեքեան. և ասէ նոսա. այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ փախանակ բազմաց հեղանի ||:

Ի Ղուկ. իբ. 19. * Ապառել հաց գոհացա՝ եբեկ և եա նոցա և ասէ. այս է մարմին իմ, որ ի ձեզ բազում պատիլ. զայս արասջի՛ սա ինոյ յիշատակի: Նոյնպէս և զբաժակն յետ ընթրեացն ասէ՝ և ասէ. այս բաժակ է նոր ուխտ ի արիւն իմով արեամբ ի ձեր հեղլոյ ||:

Օ բանս զայսոսիկ զպայծառս քան զարեգակն՝ յայլաբանական և յօրինական միտս ձգելն խորհրդականք: Լակ թէ պարտ է իմանալ զայնս ըստ սեփական և ըստ նկարագրական մտաց՝ ի միս կայ մեզ ցուցանել:

Յուց. Նախ: Քն ի բանս յայսոսիկ նախ՝ յօրիներ գիտակ. այսպէս բացատրեն նախապատրաստակեալ բանք երից աւետարանչաց: Երկրորդ՝ սահմաներ զնորհուրդ. զայս և ոչ նոքին խորհրդականքն ուրանան: Երրորդ՝ դներ զօրէնս ի այնմ բանի Ղուկ. * Օնյս արասջի՛ սա ինոյ յիշատակի ||: Չորրորդ՝ զմանաւորս ևարդապետեթէ հաւատոյ ուսուցաներ. յայտ է յառաջ դնալ նիւթոյ. և թէպէտ լիներ միայն օրինակ մարմնոյն Քն. միտ լիներ մտանաւոր վարդապետութեի հաւատոյ՝ անկուր յաւ-

ասէ քան զժամանակս Ա՚ին։ Այլ հինգերորդ՝ խօսեր ընդ բարեկամսոյ ի ժամ մահուն, ըստ այմ Յովհ. ԺԳ. 1. * Ասէ՚ս ցվերջո՝ ցոյս յաշխարհի սոսա են, խոյսա սէրս ցվերսո ‖։ Վասն որոյ հնգերեքին սքանչելական, գիտակարգ, զգեղարուեստական, զդիւրիմաց, զընական, և ոչ զպղտորական կամ զօրինակական խօսս։ ասպա։

Չորս։ փոքր։ ըստ իւրաքանչիւր մասանցն։ Ասա՝ չէ օրէն բացատրել ինչ առաւել պայծառ, առաւել որոշ, և առաւել քաջայայտ քան զնոսան։ և ոչ խոկ Հանդ ըստ միտս ուրուք ժինչև ցայժմ յօրինել զնոսա այլապատուհեանսիք, փոխարէրութիւք, կամ օրինակօք։ մինչև եթէ կոսկս հեղգի տուն, նա ծաղրս կան և յիմար համարէր՝ որ պնդէր, թէ պարտ կան և յիմար համարէր՝ որ պնդէր, թէ պարտ է խմանալ ի վերայ նկարելոյ տան, և ոչ ի է խմանալ ի վերայ նկարելոյ տան, և ոչ ի վերայ ճշմարիտ և իրական տան։ Այլ ի՚ մարդկային օրէնս՝ ողջագր։ ի վերայ չնորհագործ։ զիրք 3. զգուշացաւ՝ եթէ զնոսա մեկնել պարտ է ի սեփական իմացուածս բառիցն։ ասպա։

Երկրորդ՝ բանք օրինաց են բացայայտ և ամենեւին, և ոչ այլապատական կամ օրինակական, զի մի՛ տագի տեղի օրինազանցութեան. և յայն սակս ոչ ոք երբէք սահմանեաց օրէնս այլապատութիւք կամ օրինակօք։ ասպա։ Այս չէ ինչ այն, զի ի Ատեմ. Ժգ. 6. երևի՚ եթէ տուեան օրէնք ընդ այլապատութիւն։ * Օգնոյր ընդ ի նորոյ ջարդեցոյն ‖։ և ևս՝ Լուկս։ ի. 30. * Ա՚ր պատերացոյնեւ զնոսին ես ‖։ Ա՚ռանցի խօսիցն մեք զօրինացն, որ նորոգ տահմանի, և իւր տիրապես տասցեալ, զօրօրինակ է օրէնքն հաղորդութեան, և ոչ զօրինաց, զոր ոչ են այնչափ նոր և տիրապես օրէնք, օրչափ յորդորմունք առ ի պահել զօրէնս, զոր այլուստիք են ժանաւցեալ ամենցան, զպէս են նոքին՝ զոր առարկեն։

Երրորդ՝ եթէ ի հին և նեմէ ի նոր օրէնս՝ այլ խորհուրդք սահմանեցան, և գլխաւոր վարդապետութիւնք հաւատոյ աստնգեցան անփոխան, անպատրաստ, և բացայայտ բանիւք, զի մի լինի ի գործածութեան կամ ի հաւատս նոցա մոլորութիւն, իբրպ են դրութիւնք և հիմունք կրօնի. ապա ևս առաւել զայս սկզբնական և գլխաւոր խորհուրդ և վարդապետութեն հաւատոյ նոր օրինացս։

Չորրորդ՝ սոքոր են մարդկի մերձ ի մահ ի տալն զիւրոյն հրաժարականն բարեկամաց իւրեանց՝ խօսիլ ընդ նոսա բացայայտ և ամենեւին, և ոչ ընդ աղօտ կամ այլաբանօրէն։ ասպա։

ՑՕԴՈՒԱԾ. Գ։

Երրորդ պարծանն Յ՚ովհաննու։

Առաքեալն ա. Կորնթ. գլ. ժա. իրրև պատմեաց, թէ ընկալաւ ի Տ՚ենէ զսահմանադրուն հաղորդութեն, զոր պատմեն աւետարանիչքն, յաւելու. * Որ ուրեք ե ըմպէ անաստիճանաբե՚ պատասխանն անկեն խրատ ուրեք ե ըմպէ. զի ոչ խորհի զմարինն Տ՚ն ‖։ Այ ի վերոյ. * Պարտական եղեալ մարեսոյ ե ուրեսն Տ՚ն ‖։ Իսկարդ՝ եթէ ոչ էր ի հաղորդութեն՝ բայց եթէ օրինակ մատնոյն Ա՚ին, ոչ յայն սակս մեղանչէր՝ որ անարժանապէս ընդունի, այնու զի ոչ խորհէր զմարմնին Ա՚ին. նա թէ առաւել պարտ էր խորհել կամ դատել, թէ չէ անդ մարմինն Տ՚ն. ասպա։

Հաստատ։ Այթէ հաղորդութին ոչ է՝ բայց եթէ օրինակ մատնոյն Ա՚ին, ապա էին միօրինակ պարտական մարմնոյ նո՚, որք անարժանապէս ուտէին զմանանայն կի՚ զգաստն զատկական։ Այս ևս՝ նոյն սեղանապատուէ պարտական պարտին հասնորել, որ ի մեղս արտաբերեն զայս բառ՝ Ա՚ա. և գթձեալ՝ որք զպատկերս առ ուսն հարկանեն կամ պատառեն, ըստ օրում առնեն և արարին Կալվինականք և Լուտերականք։

ՑՕԴՈՒԱԾ. Դ։

Չորրորդ պարծանն ի Քրոջէ։

Յոզոմէ Լիմեսոյ՝ յամին 431. ի Թղթին սրին Ալբրի առ Նեստոր, զոր նա ինքն ժողովի Հաստատեաց, ասէ. Այս խոչիբրեան օրհնաբանէս մատչեմ, և նովին բանիւ սրինի, երբոյ ըստ մարեսոյ և պատճառան աքեան Ա՚ին մեք ախերհանան նանաննց եղեալ։ Ա՚ռանչ ոչ եմք պարն ընդ ախերհ ազատուել մարին ընդունելոյ.... այլ ընդ ազիլարատես Լինարանարար, և անդ հանան նորին Ա՚ռանին։

Ժողով Նիկիոյ երկրորդ՝ ընդհանուր ժողով եօթնեերորդ՝ յամին 787. գործ 6. յետ ցուցանելոյ ի նախապիտատկեալ վկայութենց որ դրոց, թէ ի հաղորդութեն է ճշմարիտ մարմին և արիւն Ա՚ին, և թէ ոչ զր յատաքելոյ կամ ևս-

ընկալեալ վճռին և ըստ նմին ՚Ռէն՚ ընդէ՚ զրա՚ հաստատուիլ հարցաւ և արեան նը։ Ինչ պիտ հաստատութիւն հարցաւ և արեան ՚Ռէն, ըստ որում նեղչա՚ն, պիտ ՚ի իրեալ

ԳՕԴՈՒԱԾ. Ը:

Արեխրոյդ պատճառն ՚ի նախադրութիւնէ, կամ ՚ի հանդուպատրոյ ծառայութենէ:

Պաշաքէն զայս յայտ յանդիման ցուցանէն, զորս ցայսմայր ասացաք ՚ի սր գրոց, ՚ի ժողովոց, և ՚ի սրց Հարց. բայց արդ ցուցանեմք զայն այսմիկ համառօտ ձևնարկութիւ, որ մեծապէս տագնապ զհերետիկոսս:

Հաւատքն իրականութեան ծնանի ՚ի եկեղեցւոյ, և միշտ զօրութեամ ՚ի նմա. ապա է ճշմարիտ: Եւ և. ի քաջայայտ: Յուց. առաքար: Ստուգիւ զօրէր յեկեղեցւոջ առ ժամանակաւք Ներսիսեան, իրրպ բովանդակ եկեղեցին յարեաւ ՚ի սր նր իրրև ՚ի սր նոր աղանդաւորի. զօրեաց զնի Ներսիսեան մինչև ցնոր Յորհրդականս, և մինչև ցայժմ ևս զօրէ. և ոչ յառաջ քան զՆերսիսեան հնար է նշանակել, թէ երբ, ուր, և յումէ ծագեցաւ. ապա է ծնեալ ընդ եկեղեցւոյ, և միշտ ՚ի նմա զօրեաց:

Պինէ Կղեմտեղոս դերապաշտօնեայ Կալիւնականաց, թէ Աղաստաս Աճիայեցի, այս է միայնակեաց լերինն Աթոս, երր յամին 636. է սկզբնապատճառ կարծեացն, որք Հաստատեն զերական ներկայութիւն Սրն ՚ի Հաղորդութիւն:

Պինէ Կղեմէոս միւս ևս պաշտօնեայ Կալիւնականաց, թէ Պասկասիոս Կորբայեցի միայնակաց և ապա Աբբայ երր յամին 818. գիրք ՚ի վերոյ յառնոյ ե արեան Տն. Նախ առաջին զկարդապետութիւն իրականեալ եմեայ ՚ի քրիստոնեայս:

Տեսանես ապաքէն, երկոցուն ևս ստել. և չեն ինչ զարմանք. քանզի այս սեպհական է մոլորութեան, զաղանդաւորս իւր յայլ և այլ կեղծաւորութիւ գիւրս բռնադատել:

Այլ է ընդդէմ նմա: Օր թէ Աղաստաս գլ. 23. գրոցն զոր մակագրեաց՝ Աստուածպէն ճանապարհն, և եթէ Պասկասիոս ՚ի Թղթին առ Փրեվոկեքարդոս զկարդապետութիւն իրականութեն առանձին, ոչ իրրև զնորոգ ինչ և անլուր յեկեղեցւոջ, այլ իրրև զկարդապետութիւն հաւատոյ հաստատակ համարէն եկեղեցւոյ:

Ընդդէմ է երկրորդ: Եթէ կամ Աղաստաս Յոյն, և կամ Պասկասիոս Լատին՝ ընդդէմ հաստատակաց հաւատոց եկեղեցւոյ ուսուցանէին, զնա-

զոցուա նա մարդ եղանիլ, ապրուս ընդունիլ, և խուսիլ. այլ չէրուի խուսիլ և զնոյն ընդ ձեզ, և ոչ հաւատալ ձեզ, այլ և էրօ ասիլ ձեր մարդին: Ուանի են բառք, ծոյնչափ և կայծակունք ընդդէմ Յորհրդականաց:

Ա՛ն կիսրիլ Ղևքասիոս. երր ՚ի մէջն հինգերորդ դարուն. գիրք 4. ՚ի վր Յովհ. գլ. 2. մեկնակ գլ. գլ. Յովհ. ասէ. Երբ՝ ոչ ինչ ընդոծոյեալ այնուհետև Սրն՝ ասէ. ես եմ հայն կենդանի՝ որ չերկինչ ընկալ. ամանայն այն էր նմանութիւն, ասէ, ապրուիր և պապուիր. ընտրեալ արդ յայդնորեն և քաջայայտ. ես եմ հայն կենդանի, եմ ոչ երկինչ ՚ի հայն յայտնի՝ կեցչ ՚ի յաւիտեան: Որ կերան զայն՝ ծառան, ոչ էր կենդանարար. նա որ ուրեք գնացս զայս, այս է գլխ, կամ գնարդին նմ, կեցչ յաւիտեան: Ըստ տարագրին օրինակք, միայն իրականն հաստատի:

Նակ ըս սկզն Օգոստինոսի, զոր վայրապար պնդեն կալվինականք լեռնել ՚ի Նպատ նշ, ՚ի մէջ բազմաց քաջայայտ է այն, զոր գրէ ՚ի մեկն. 1. ՚ի Յազմ. լշ. ուր մեկնակ զայն (ես ևնագ. էս. 13. ը Հայն Թարգմանութեմն) ՚ի՝ Բարեխնել Բերբէ ՚ի յեռս երկ՚, ցուցանէ՝ թէ այս ը նկատագրին ոչ ճշմարտի ՚ի վերոյ Գաւթի, այլ ՚ի վր Սրն. ասէ. Ի յեռս այդ ընդ հնոր ե բարեխնել պտնել մարդոյ. յեռս երկոցուն ոչ պտնէ: Թէ զնորէ նմանել պապ էրչ ՚ի Աստուծ ըստ պտնէ ՚ի Աստուծ ըստ նմանութեան, ոչ գտանեմ. և ՚ի Սրն գտանեմ. նա ՚ի Սրն գտանեմ. յորժամ ասէ, թէ Սրն ըստ մտացն Օգոստինոսի բարձեալ տանէր զնիքն ՚ի նշանի մարմնոյ իւրոյ. քանզի բացորոշ եղեր Օգոստինոս ասէ, թէ Սրն տարաւ զնիքն այնու եղանակաւ, որով ոչ ոք ՚ի սոսկ մարդկանէ կարող է տանել զնիքն. արդ՝ ով ոք ոչ գիտէ՝ թէ ամ մարդ կարող է տանել զնիքն կամ զօրինակ մարմնոյ իւրոյ: Օրոս ասարկեն հերետիկոսք ՚ի սրն Օգոստինոսէ, յառաջ բերցուք ՚ի լուծման առարկուեց:

Այլ և բազում, եթէ զառաջինս, և եթէ զերկրորդս, առ հաստատութեան ՚ի բաց թողումք:

Ա՛ն կիսրիլ Ղևքասիոս. երր ՚ի մէջն հինգերորդ դարուն. գիրք 4. ՚ի վր Յովհ. գլ. 2. մեկնակ գլ. գլ. Յովհ. ասէ. Երբ՝ ոչ ինչ ընդոծոյեալ այնուհետև Սրն՝ ասէ. ես եմ հայն կենդանի՝ որ չերկինչ ընկալ. ամանայն այն էր նմանութիւն, ասէ, ապրուիր և պապուիր. ընտրեալ արդ յայդնորեն և քաջայայտ. ես եմ հայն կենդանի, եմ ոչ երկինչ ՚ի հայն յայտնի՝ կեցչ ՚ի յաւիտեան: Որ կերան զայն՝ ծառան, ոչ էր կենդանարար. նա որ ուրեք գնացս զայս, այս է գլխ, կամ գնարդին նմ, կեցչ յաւիտեան: Ըստ տարագրին օրինակք, միայն իրականն հաստատի:

Նակ ըս սկզն Օգոստինոսի, զոր վայրապար պնդեն կալվինականք լեռնել ՚ի Նպատ նշ, ՚ի մէջ բազմաց քաջայայտ է այն, զոր գրէ ՚ի մեկն. 1. ՚ի Յազմ. լշ. ուր մեկնակ զայն (ես ևնագ. էս. 13. ը Հայն Թարգմանութեմն) ՚ի՝ Բարեխնել Բերբէ ՚ի յեռս երկ՚, ցուցանէ՝ թէ այս ը նկատագրին ոչ ճշմարտի ՚ի վերոյ Գաւթի, այլ ՚ի վր Սրն. ասէ. Ի յեռս այդ ընդ հնոր ե բարեխնել պտնել մարդոյ. յեռս երկոցուն ոչ պտնէ: Թէ զնորէ նմանել պապ էրչ ՚ի Աստուծ ըստ պտնէ ՚ի Աստուծ ըստ նմանութեան, ոչ գտանեմ. և ՚ի Սրն գտանեմ. նա ՚ի Սրն գտանեմ. յորժամ ասէ, թէ Սրն ըստ մտացն Օգոստինոսի բարձեալ տանէր զնիքն ՚ի նշանի մարմնոյ իւրոյ. քանզի բացորոշ եղեր Օգոստինոս ասէ, թէ Սրն տարաւ զնիքն այնու եղանակաւ, որով ոչ ոք ՚ի սոսկ մարդկանէ կարող է տանել զնիքն. արդ՝ ով ոք ոչ գիտէ՝ թէ ամ մարդ կարող է տանել զնիքն կամ զօրինակ մարմնոյ իւրոյ: Օրոս ասարկեն հերետիկոսք ՚ի սրն Օգոստինոսէ, յառաջ բերցուք ՚ի լուծման առարկուեց:

Այլ և բազում, եթէ զառաջինս, և եթէ զերկրորդս, առ հաստատութեան ՚ի բաց թողումք:

Ընդդէմ է երկրորդ: Եթէ կամ Աղաստաս Յոյն, և կամ Պասկասիոս Լատին՝ ընդդէմ հաստատակաց հաւատոց եկեղեցւոյ ուսուցանէին, զն-

ղիջիդ Հնար էր լինել, զի զայնպիսի Նոր, զայնպիսի անլուր, զայնպիսի վարդապետաւի Հա- կառակ զգայից մտացն, ոչ ուժք եթէ յե- պիսկոպոսաց, եթէ ՚ի վարդապետաց, եթէ և և ՚ի Հաւատացելոց հակառակ կացեալ: Օ՚նարդ միայնակեաց զբ Հոյն զբովանդակ արևելեան եկեղեցին, և կամ միայնակեաց զբ Լատին զբովանդակ արևմտեան եկեղեցին կամակար համարհոյ գտեալ ընդդէմ Հաւատոյ և Հայրենի Հաւատոց՝ յիւրեանց կողմն ձգեցին, և նոյ այժմ երկաքանչիւր եկեղեցի, թէպէտ և յայլ բազում գլուխս տարաձայնին ՚ի մի- մեանց, Հաստատուն մնայ զկնի եր- թեան: Հոգիւ՚ այլ հերետիկոսացբ՝ Արիոս, Նեստոր, Նեստաբէս, Պելագիոս, և այլք՝ զձոյն իւրեանց սկիզբն արարին ծառալել, յա- րեան նոյնհետայն ՚ի մէ նոյ Հաւատացեալք, վարդապետք, եպիսկոպոսունք, ժողովք գու- մարեալք են: Իսկ այս մի միայնակեաց Նոր վարդապետութիւն ընդդէմ Հաւատոյ վարակ զեկեղեցին, և լուծ ամենեքեան: Օ՚ինչ ասեմ լուր. ամենեքեան ուրացեալ զնախնի Հաւատս՝ կամակար ընդունին և պաշտպանեն, և զաղանդագործ մոլորութիւնն ընդորձեն և գո- վեալքիչ յարգին. քանզի զայսօրինակ թա- գաւորք, եպիսկոպոսունք, վարդապետք՝ կային զՊատակասիոս զինի զրելոյ զգիրս՝ ՚ի էի տրմ- նոյ և ապետն Ֆն. և որք կամեցան զայս մոլո- րութիւնն հերքել, ոչ Ներնեգարիոս, իբրև զՀերետիկոսս միաձայն Հաւանութիւն Համարե- ցան: Իր Հաւատոյ այսմ, ՚ի ցնորս երազա- ցելոց վայելել զուարճանայ:

Ա՚ղ զի յառաջելիք: Օ՚երանես ստուգ աշակերտաց պատանեցուցանէ վարդապետ նոյ Օ՚ձիոլիոս, որ ՚ի մէկն, ՚ի մէ ճշմարիտ և առաւ կրօնի, գլ. ՚ի վերայ հաղորդու՚ն, խոս- տովանի. Թէ ՚ի ժամանակս Օ՚գոստինոսի զօ- բացեալ էր կարծիքն ՚ի մէ իրական ներկայ- ութեան, և յայն սակս Օ՚գոստինոս ոչ Հա- մարձակեցաւ զօրինակական կարծիս Համար- ձակ դաւանիլ: Ապես, ասէ, այն ածխենին Եպիսկոպոսն (Օ՚գոստինոս), ընչ զի՚նչ էր այս խորհուրդ, և յի՚նչ պէտս էր առհասնելոյ, այլ ընդոստնել էր կարծեցեալ վնասելն մարմոյ: Այլն- պէս ստուգաց յանդիմանեն՝ զոր ինչ միան- գամ ասացաք ՚ի նախընթաց յօդուածս. այլ առաւել ևս սահմանն ժողովոյն Վիկիոյ երկ- րորդի, որ գումարեցաւ երեսուն ամբ յա- ռաջ քան զՊատակասիոս. և յորում ոչ կարեն ուրանալ Ներնեգարիոսեանքն, Թէ Հաստատեցաւ իրական ներկայութիւն:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա Ր Ա Ն

Լ՚ուծանին առաքեալ՚ն հերետիկոսաց:

Առարկ. Նախ՝ ընդդէմ ցուցմանն, որ Հա- նեալ ՚ի գ. գլեայն Յովհաննու: Օ՚խոստումն, զոր Ա՚ն ՚ի նախայիշատակեալ տեղւոջ ասէ, տալոյ զնմանին իւր ՚ի կերակուր, և զարիւն իւր յըմպելի, նա ինքն անդէն մեկնէ ՚ի մէ հոգևոր կերակրոյ, ուղղեալ զմեզ խնդուճած Կարհամարհութեանց և աշակերտացն՝ ՚ի բանս յայսոսիկ. * Հոգին է կենդանարար, մարմին ինչ ոչ օգնէ. պետն՝ զոր ես խօսեցայ ընդ ձեզ, հոգևորապես պարտ է իմանալ, ոչ զմարմնաւոր, այլ զՀոգևոր կե- րակրոյ Հաւատով: Ես քան այսմ իմանայ Օ՚գոստինոս ՚ի մէ Ասալ. գ՚ը:

Պէտք: Կարհամարհութիւնք, ոչ ասելիք ասացաք, զերկու ինչ ՚ի խոստմանն Ա՚ն իմացան: Նախ՝ զերկան ներկայութիւն նր: Երկրորդ՝ զմարմնաւոր եղանակ ուտելոյ, որով մնալին բաժանի ՚ի պատառս, ծաղի ատա- մնիք, և առաքի ՚ի ստամոքսն: Օ՚առաջինն նախայիշատակեալ բանիւքդ ոչ ուղղէ Ա՚ն, այլ զնրկրորդն, ոչ և ասացաք: Ես ՚ի վերայ այսր ասի՝ յայտ է անտի, զի եթէ ՚ի բանս յայսոսիկ, * Անբնին ինչ ոչ օգնէ, հոգին է կենդանարար ||, զառաջին բանս վերածէր ՚ի սոսկ հոգևորական կերակուր Հաւատով, ոչ- ինչ էր այնուհետև գժոժարիմաց, ոչինչ ևս՝ յորում գայթագղէին Կարհամարհութիւնք և աշակերտքն: Իակսդ՝ ոչինչ Հակառակ կա- ցեալ բանիցս այսոցիկ՝ տակաւին կացին մնացին ՚ի գայթագղուեն իւրեանց. քանզի զինի այսո- ցիկ ածէ ՚ի մէ ուսմտարանիչն. * Հայմանէ Բազում յաշակերտացն նր լսեցան ընդ- ես, և ոչ ևս ընդ նմա ||: Այսպա քաղայայս է, Թէ Ա՚ն ՚ի բանս յայսոսիկ ոչ ուղղեաց զիմաց- ուած Կարհամարհութեանց ՚ի մէ իրական կե- րակրոյ, և պահանջեաց զՀոգևորականն միայն Հաւատով: Ես այսպէս իմանայ Օ՚գոստինոս. ոչ յայտ է ՚ի Ճառ 27. ՚ի մէ Յովհ. ուր մեկ- նեալ զայս բանս Ա՚ն, Յովհ. ը. * Անբնին ինչ ոչ օգնէ ||, ասէ. Ինչ ոչ օգնէ, այլ ընդ-

օրինակի նորա կոցան, զորօրինակ ՚ի գին յօշարէ, կամ ՚ի ոգեղորդեան ձեռաւորէ. ոչ զորօրինակ հոգիոյ ոճէ։

Ասիպ. նախ։ Օգոստինոս՝ գիրք 3. ՚ի մի քրիստոն. վարդապետ. գլ. 16. առանձնալ գնանել, որպէսզի նոքա զալատանական խօսս որ գրոց յոչ այլաբանականացն, այսպէս ասէ. Լինի պատճառ ծուռ ելոյն, որ սրբելոցն պնդիցէ՝ և վերնահոգեղենութիւնէ, կամ որ զգիտոյ՝ և գիտելոցն հրամայէ, ոչ է այլաբանական. եւ եղեն երեքեցուկ հրամայել զնդիցէ՝ և վերնահոգեղենութիւնէ, կամ սրբելոցն զգիտոյս՝ և գիտելոցն, է այլաբանական։ * Լինի ոչ կերակուր վնասուն ուղղոյ մարդոյ՝ և սրբելոց պարտ նորա, ոչ առնէր կեանս յանկինս ‖. զնդիցէ՝ և վերնահոգեղենութիւնէ երեք հրամայել. սուտ այլաբանական է, որ պատճառէն ընդդեմ Ա՛ն լինել հաղորդելոյ, և հաղորդութիւնէ այլ օգուտ չունել՝ ինչ վնաս ունի որ մարդն նորա խաչեցաւ՝ և վերնահոգեցաւ։ Այսպէս ըստ Օգոստինոսի ՚ի մի Հոմ. ը. ոչ խնացաւ, թէ զմարմին իւր ճշմարտապէս և իրապէս, այլ օրինակաւ պարտ է ճաշակել։

Պէհեմ, թէ նոյն Օգոստինոս, որպէս յայտ է ՚ի բանից նորա, խօսի ՚ի վերայ ճաշակելոյ զարհամի Քրիստեան մարմնի Ա՛ն, զորօրինակ խնդրոյն Աստուածայայտութեան. քանզի խօսի զճաշակմանէ, որ երևէր ածիր և եղեւ նազարէթի։ Արդ՝ ուստէ զմարմինն Ա՛ն, թէպէտ և իրապէս, այլ ըստ աներևոյթի և ըստ հոգևորական եղանակի, ոչ ցուցանէ զոճիրս և զեղեռնագործսն. այլ կարի քաջ՝ եթէ երևելապէս և արիւնաթաթաւ ճաշակէր։ Արդ՝ յիրաւի ասէ Օգոստինոս, թէ բանն Ա՛ն ըստ այսմ յետին մտաց առեալ՝ այլաբանական է, կամ է օրինակ, ոչ արդեօք մարմնի նորին, այլ խաչելութեան Ա՛ն, ըստ որում նշանակի նոքօք՝ թէ պարտ է մեզ նմա բանալ պարիսպ մտածութիւն հաղորդակից լինել։

Եւ այն զի այս առած, զոր ասաց Օգոստինոս, ոչ է ընդհանրապէս ճշմարիտ. ապա թէ ոչ գիտ գայր, թէ զորօրինակ բանքն Ա՛ն, որ պատուիրեր Բրահամու զսիրելի Իսահակ, զկոյսն Մարիամ Հոգեպատուեն Հոգիոյ, զաստուածութիւն Աստուածացոյց, զանանձն Ամաղեկացոյց, են, են այլաբանական։

Ասիպ. երկրորդ։ Այն Օգոստինոս՝ ճառ 16. ՚ի գլ. ը. Հոմիլ. ասէ. Ես ինչ պատրաստեալ էի պատառ և զորօրինակ. հոտոտի, ես ինչ ոչ։ Այնպէս և բաղումք ՚ի Հարց, Ամբրոսիոս, Հերոնիմոս, և այլք մեկնեն զայս տեղի Հայմանոս խորհրդական մտօք՝ ՚ի վե հոգևոր ճաշակման հաւատով, ասես։

Պետեմ ըս Ներսիսեան, թէ նոյն Օգոստինոս զայն բան ոչ խօսեցաւ ՚ի վե խորհրդոյ, այլ ՚ի վերայ հաւատոյ մարդեղութեան, վասնզի չէ ևս ժամանեալ էր առ Համարն 52. ուր՝ զորօրինակ նշանակեցաւ, աւետարանն ընկերն կիզէն ազատ գրել զխորհրդոյն։ Արդ՝ մեկնէ զբ վարդապետն, թէ զկարդ Հրեայքն, որք չհաւատացին բազմացուցեալ կերեալ էին յանուագսին, պարտ էին զայլ հաց ընդդէմ, որ ոչ կորնչի, զորմէ առեր Ա՛ն, թէ ես ինքն, յոր հաւատալ պարտ էին, զի ունէին զկեանս յաւիտենական. իսկ առ այս հաւատոս, ոչ ատամնոց և ոչ որովայնի պէտք են, այլ քաջ պատրաստեալ սրտի։

Պէհ ասեն այլք, թէ նոյն Օգոստինոս յիշատակէ անդ զՕգոստոս ճաշակումն, և զայն վերագոյն գասէ քան զերականն, վասնզի հոգևորն ինքնին միայն բաւական է, այլ ոչ երբեք իրականն առանց հոգևորին։

Այլ արդ՝ խոստովանիմք, թէ նոյն Օգոստինոս և այլ ամենք ևս ՚ի սոյն Հարց երբեմն զայս տեղի մեկնեցին խորհրդական մտօք ՚ի վե հոգևոր ճաշակման. բայց ոչ երբեք ուրացան, թէ պարտ է իմանալ նաև նկարագրական մտօք ՚ի վերայ ճաշակման բերանոյ։ Վասնզի գիտել պարտ է, թէ բանք նոր գրոց բազում անգամ բաց ՚ի նկարագրական մտաց փակին անգամ բաց ՚ի նկարագրական մտաց փակին և զկորհրդական միտս. և որ խօսի զմին՝ ոչ ուրանայ զմիւսն։ Այսպ ցորչափ հերետիկոսք ոչ ցուցանեն, թէ նոր Հարք՝ իմանալով զայս տեղի խորհրդական մտօք՝ ուրացան զնկարագրականն, ոչ ենք գործն։

Առաջ. երկրորդ՝ ընդդէմ ցուցմանն՝ որ առեալ ՚ի բանից սահմանադրութենէն։ Այն գիրք բազում անգամ առնուն զբառս և փոխանակ բառիս նշանակի, ապա զնոյն ասել պարտ է և զհաղորդութիւն։ Հոմ. առաջարկ. Օննդ. ես. 26. * Լօրեն հոգիդ գեղեցկին՝ եօրեն ամէն ‖, այս է՝ նշանակեն։ ա Կորն. ժ. 4. * Լո՛ չէ՞ն եք նոքա Ա՛ն ‖, այս է՝ նշանակեք։ Եզեկ. ժէ. 11. ասի զգաստական գառանցն. * Օ՛ն գարդի Տ՚ն է ‖. այս է նշանակեն զգաստիկ կամ զանց Տ՚ն։ Օննդ. ժէ. 10. այսպէս ընթեռնուլք զմեկնութեան։ * Լո՛

է

է ասել ի՛, զի պահիցէ ընդ ի՛ ի՛ ընդ չէզ, և ի՛ ձեզ զասէ չո յերկոսից։ ուր բառս է զնի փոխանակ բառիս նշանակի։ Ի քանս քահանայապետութեան բաժակին՝ Ղուկ. իբ. 20. *Այս բաժակ է նոր ուխտ նովաւ արեամբ՝ այս է՝ նշան ուխտի իմոյ։ Եւ հուսկ յետոյ՝ հրամայեաց Քրիստոս կատարել զհաղորդութիւնն առ իւրոյ յիշատակի. *Օրս արասջի՛ս, ասէ, առ ինոյ չիշատակի՛։ իսկ յիշատակութիւնն է միայն զանցեալ իրաց, և ոչ զառաջիկայից. ապա։

Հառաջ քան զպիտի գիտել պարտ է նախ, զի յայտնութեամբ իրն նշանակեալ չէ հնար՝ բայց եթէ ստուգիւ և յիմարութիւ հաստատիլ ի նշանէ, եթէ ոչ իցէ նշան նի կամ ի բնութենէն իրին, կամ ի սովորութենէ և ի սահմանադրութենէ, և կամ եթէ ունկնդրացն այնպէս ծանուցի մեկնութիւ ինչ. զորօրինակ յինքեանէ և ստուգիւ ասէր ոք, որ ըստ հաճոյից և առանձինն կեղծէր երիվարին լինել նշան և կամ օրինակ կայսեր, պարզապէս ասէր, Այս է կայսր. այլ ոչ այսպէս՝ եթէ զպատկերէ կայսեր զոյն ասէր։

Գիտել պարտ է երկրորդ, զի զնոքին ներգործութիւս, զորօրինակ են դաշինք, կտակք, և նմանք, սովորութիւ է առ մարդիկ մեկնել գործոք ինչ առ արտաքս, որ իցէ նշան ներքինն ներգործութենէ։

Գիտել պարտ է երրորդ, զի յայն ժամանէ՝ որ ի նոր գիրս բառս է երբեմն վարի փոխանակ բառիս նշանակի, յիմարութիւ հետևեցուցանի, եթէ այնպէս միշտ, և յառաջիկայ նիւթս առեալ լինի. ապա թէ ոչ՝ ասել պարտ էր ըստ Մակինեանց, թէ օրինակս վարի է ի նախադասութիւս յայսոսիկ. *Նաեան մարդին եղեւ. Գոռ է ոչխէ ի պէրեզէ՝։ ևն. զոր ուրանան Կաղվինականք։ Ապա միտ դնել պարտ է առաջ եգեալ նիւթոյն, հասարակաց սովորութենեան, հասարակաց մտաց, և զանազան պարագայից, զի ելցէ օրինաւոր միտք բանիցն։ Օրայսոսիկ գիտացեալ՝

Պետ։ Ի վկայութենդ յառաջ բերելոց և յորոց ի նոցին սակի՝ ոչ երբեք ցուցանի, թէ բառս է յայսմ նախադասութենէ *Այս է մարմին իմ՝՝, վարի փոխանակ բառիս նշանակի, ոչ յայտնի լեզի ի մեկնելն զնուաքանչիւրն։ Ա՛յ՝

Ոռ առաչինն։ Ընդ պատմի երազն, և իրքն առնսեալ յերազի յառաջ բերին ոչ իրրև բացատրակ իրք, այլ իրրև նշանք այլոց իրաց. և

զայն այսպէս իմանան եթէ պատմիչն և եթէ ունկնդիրքն. ըստ այսմ օրինակի՝ յորժամ վարաւուղն պատմեաց Հովսեփայ զերազն իւր, խնդրեր, թէ զի՞նչ նշանակէին այն եօթն հասկքն գեղեցիկք, զորս յերազի տեսեալ էր. և յորժամ Հովսէփ պատասխանի ետ, թէ նոքա եօթն ամք լինիցին, երկոքին ևս իմանային ըստ օրինաց մարդկային խօսակցութենէ, թէ նշանակեն նոքա զեօթն ամս լինութենէ։ Ասացէ՛ք ինչ այսպիսի՛ ի հային նկատմամբ մարմնոյն Քրիստ։

Ոռ երկրորդն։ Ի յարակցելոցն լեզուի յայտ է, թէ Ճշմարիտն խօսի զլխովք ըստ այլաբանական և ըստ հոգևոր մտաց. քանզի ասէ այսպէս. *Ոչ ըմպէին ի հոգեոր վիմէն՝ որ երթևոյր ընդ նոսա. և վէմն էր նոյն Քրիստ։ Եւ յետ այնորիկ յաւել ի վերայ. *Այլ այն ամ օրինակ նոա անցանէր ընդ ծով։ Որոք յայտնապէս ծանուցանէ, թէ խօսի զլխովք ըստ որում էր նշան Քրիստ, և կամ զհոգևոր վիմէ՝ որ է իսկապէս Քրիստ։ Եւ դարձեալ չէք ինչ այսոցիկ ի բանս հաղորդութենէ։

Ոռ երրորդն։ Սինոք այսր նախադասութեան, Գառն զոհելոն է զոհի, է սեփականն, և ոչ այլաբանական. վասնզի սովորական է նմ գրոց, զի յորժամ խօսի ի վերայ պատարագի կամ ի վերայ զենման՝ լուծ զանուանէ պատարագին կամ զենմանին, և փոխանակ նորա դնէ զայն, ըստ որոյ լինի պատարագըն կամ զենումն։ Որպէս պատարագն կամ ծոռէրքն, որք մատուցանէին վասն մեղաց ի հին օրէնս, ասէին մեղք. վասն այսորիկ քահանայքն ասէին ուրիշ զինչ ծոցանէրեանն, այս է՝ զընծայս մատուցեալս վասն մեղաց։ Օրայսօրինակ՝ ըստ Կորնթ. Ե. 21. ԳՔն ասի *Քառն մեր եղեալ մեզ՝՝ այս է՝ ծռէր մեղաց։ Ապա ըստ սմին օրինակի յորժամ ասի, Գառն զոհելոն է զոհի Տ՚ն. այս է՝ ըստ սովորական և ըստ ծանուցեալ եղանակի խօսելոյ նոր գրոց, զոհ ըստ զոհի Տ՚ն։ Բստ այսմ նա ինքն Քրիստոս ի նմին գլխոջ Հմ. 26. բացատրէ ի բանս յայսոսիկ. *Ես եղէցի եղիս ասկեան ցՅիշ. որբէ՛ յեր, զի՞չ է պաշտօնս այս ձեզ։ Ասաջի՛ս նոցա, եղիս զոհ զոհի Տ՚ն է այս. յորժամ պահեաց զաստուածային Իրայիելն յԵգիպտոս, ջնջ հարկանէր զԵգիպտացիսն, և զառաջս ոչ ապրեցոյց։ Զայդ արդեօք աստուցե՞ն կարելի՞ իմանալ, թէ Հայն ի Հաղորդութենէ է զոհ մարմնոյն Քրիստ, զի ձշմարտապէս

ներօք, ինչ ասել պարտապահս, Հայն է տարին Պաշխ։

Ա՛ստ յորդորէն։ Աստուած ենթադրեն հիւրասիրութ՛ամբ, թէ ուրան է ՝ի մէն թիւրատուութ՛են, ոյք եթէ միտք բանիցն իցէ, Այս, ՝ի նշանակութ՛են է ուրեք կն. այլ թիւրատուութ՛են անդ ՝ի մէջ բերի իրրև զպայման կամ իրրև զնշան ուրուր միայն. մինչև լինել մտացն, Այս է ուրեքն կն, ևն, այս է՝ դնեմ զարշն կամ զուրատ ձեզ, զոր պահեսջիք ՝ի իս և ՝ի ձեզ, այլ ՝ի այնուհետև պայմանաւ, զի թիւրատեսջիք զնամ արուս, որ իցէ կնիք և նշան այսր գործոյ։ Կնոջին իրի ՝ի յայնդրդ տանն անընդհատապէս յաւելու։ * Նոյնպիսեաք վարդին անընդհատութ՛ենէ յերոյ. և եղեցի նշանակ ուրուքն ընդ իս և ընդ ինէ ։ Նէ այն զի եղեալ ևս, թէ ուրան է պարզապես ՝ի մէն թիւրատուութ՛են, ՝ի մէն այսր ամի հաստատեալ կայ լինելը և ամենեցուն ծանօթ թուականութ՛ին այլաբանական. զգոյ զորօրինակ նշանակեցաք՝ հոգևոր կամ նիւթական նկատգործութ՛ենէ, ոյք է ուրան, սովոր են մեկնիչ արտաքինով իւիք, որ իցէ նշան նէ. ՝ի այսմ գրութ՛են սովոր է պարզապես ասել դարձն, կամ կտակ, թէպետ և իցէ միայն նշան նէ. և զայս առ հաստատակ իմանան մարդիկ։ Իսկ զայս ասել չէ հնար յայսմ նախագաստութ՛են, Այս է տարին կն. մէն զի բառդ այս կամ հասն ոչ է հոգևոր ինչ կամ նկարին, որ պէտս ունիցի և սովոր իցէ յանգիման լինել արտաքինով իւիք։

Ա՛ստ հինգերորդն տալ պարտ է զնոյն լուծումն մէն նորին պատճառի։ Յաւել ՝ի մէն, զի զմեռութ՛են, որ գուցէ գոյն ՝ի բանս Պաւղոսու, բառնան բանքն Սամեկի և Մարկոսի, որովք զկերպն տայցեալ ՝ի Քրէ բացատրեն, այս է՝ սոքօք. * Այս է տէրն կմ նորոյ ուխտի։, ևայլն։

Ա՛ստ վեցերորդն՝ նախ՝ ուր. զաւանիցէ, այս է՝ թէ չիք միջատակութ՛ի առաջնիկայ իրաց, ՝ի է եթէ իրն այն չիցէ ենթակայ զգայուն. զորօրինակ չիք ինչ առաւել առաջնիկոյ և նորակայ մեզ՝ քան զնոյն ինքն Աստ, և սակայն զորօրինակ բազում անգամ ՝ի մուտացնս արկաներեմք զնա, սոյնպէս և զնա բազում անգամ միջնեմք. զայսօրինակ զՔրէ, որ աներևոյթ ևգանական փակի ՝ի խորհուրդն հաղորդութ՛են։ Երկրորդ՝ միտք բանիցն Քրէի է. Օրոյ ուրուք ՝ի յինչափակ ըստ ըստ ինոց նոց. Նոքին իրի և կեղեցին երգէ. Ինչ յինչափակ ըստ ըստ նէ. (և ՝ի մերս պատարագամատուցի զրկեի քահանայագործութ՛են. Ես ուրէ՝ ես Տէր ըստ այսմ հրամանագրութ՛ենէ յաւել բերելու զայս նոր. հանրապէս ուրուքն ես արեան հնձանի ես, յորմէ զբղխեր որ ՝ի մեր պէրկրութ՛ենան լաքանեան, պէնիգամատս խոչերուն. և այլն.) իսկ չարչարանքն Քրէի ոչ էր և ոչ է ներկայ։

Մտիպ։ Օրորինակ ասաց Քս. * Այս է տարին կն։ Սարին կն ճշմարիտ կերոյ է։ Եւն. Նոյնպէս ասաց և Յովհ. ժե. ։ * Ես եմ արեն ճշմարիտ ։ իսկարէ՝ զայս վերջին բանս պարտ է իմանալ յօրինակական միտս կամ այլաբանօրէն, ասալ և զառաջինն։

Պետեմ ուր. զհետև։ Նէ անհանդիստութ՛ին է, զի յասելն Քրէի, թէ ես եմ որմեն ճշմարիտ, յաւել ՝ի մէն զայլ բանս, որովք մեկնի թէ խօսեցաւ ոչ ըստ սեփական մտաց, այլ այլաբանօրէն, և բաղդատեաց զանձն որմեն ըստ յատկութ՛ենէ ինչ նորա. քանզի յաւել ՝ի մէն. * Որպէս ասած ոչ նոքա զզրոյս քեզ, քանզի յանկնէ նոցա, եղեն ոչ իցէ հաւատարեալ յորմեն, նոյնպէս և զրա՝ եղեն ոչ չեն հաւատարեալ իցեն ։ Իսկ ոչինչ երբեք ասաց, որով զբանս հաղորդութ՛են յօրինակական միտս հնար իցէ և կամ պարտ իցէ մեկնել։

Ա՛ստ երրորդ։ Այն միայն է ՝ի հաղորդութ՛են, զոր Քրէ էառ, օրհնեաց, եբեկ, և ետ աշակերտացն ասելով. * Առէ՛ս և կերայ՛ք։, են։ Իսկարէ՝ զոր էառ Քրէ, օրհնեաց, են. եր հաց. քանզի այսպէս պատմէ առ տարանիչն. * Ա՛ռ Ձե հաց, օրհնեաց և եբեկ, և ետ աշակերտացն՝ և ասէ ։ Նոյա.

Պետեմ զան. զինոքր։ Իսկարէ՝ զոր Քրէ էառ, օրհնեաց, են. եր հաց, որ մեզ հաց, ուր. որ յաջորդ սրբացուցիչ բանիւքն, * Այս է տարին կն ։, մոսեցաւ ՝ի մարմին Քրէի, ընդու. և ուր. զհետև։ Զոր՝ զոր Քրէ էառ, օրհնեաց, են. եղև հաց և մարմին Քրէի յաջորդաբար. հաց՝ յորժամ էառ, են. մարմին Քրէի՝ բացարձակ արտաբերութ՛եամբ բանիցն, * Այս է տարին կն ։. քանզի այս նախագաստութ՛իւն Քրէի, * Այս է տարին կն ։, է գործնական, որպէս եղև այս, * Նոքեցէ ըստ ։. կամ որպէս լիներ այս, Այս գերբ եղեցի ես։ Նէ յայսմ տարբերի նախագաստութ՛են գործնական ՝ի տեսականն, զորօրինակ է այս՝ Ընթերցի ըստ ըստ ոք, զի տեսականն ենթագրէ պատարկայ իւք և ոչ առնէ, իսկ գործնականն առ

նէ՝ զոր նշանակէ։ Ահ՝ ի գործնական նախադասութիւնս, լեզուաբան և յորժամ նշանակութիւնն է միայն սկզբնաւորեալ և շարունակեալ, եղէն՝ յորմէ լինի փոփոխութիւնն զորօրինակ ի դիպուածս տարբեր կայ, սակայն յորժամ նշանակութիւն է լրացեալ և մնայուն, եղէն՝ յորմէ՝ է փոխեալ և փոխարկեալ յեղէն առ որ, որ յայսմ դիպուածի է մարմին Աստի։

Ահա՝ Այս նախադասութիւն ցուցական, *Այս է մարմին իմ*, իմացեալ ըստ սովորական մտաց՝ է սուտ. ապա։ Հնուց. առաջարկ։ Առաս Այս յայսմ նախադասութիւն իմացեալ ըստ սովորական մտաց՝ կի՛ ցուցանէ զհաց, կի՛ զտեսակ հացի, և կի՛ զմարմինն Քրիստոսի. քանզի ընդ այլ ինչ նշանակել։ Ոչ զհացն, և ոչ զտեսակ հացի. քանզի սուտ է, թէ հացն և կամ տեսակն հացի իցէ մարմին Քրիստոսի. և ոչ զմարմին Քրիստոսի, վասնզի որպէս արդ ասէաք՝ պատահէր միայն ձայնս Այս, չէ ևս է մարմին Քրիստոսի. և զի այլազգ՝ այս նախադասութիւն ոչ լինէր գործնական, այլ տեսական, այս է՝ որ ևնէիադրէ զառարկայ իւր և ոչ առնէ, և ևս՝ լինէր նշխարական. ապա։

Պատասխանեմ։ (1) Ձայնս Այս յայսմ նախադասութեան, *Այս է մարմին իմ*, մտաւ ծնեալ յայնմ վայրկենի յորում պատարերն, ոչ ցուցանէ բացորոշակի ոչ զհաց, ոչ զտեսակ հացի, և ոչ զմարմին Քրիստոսի. այլ շփոթ և անբացորոշ զիր ինչ, կամ զհատարակ ինչ երկոցուն ևս՝ հացին և մարմնոյն Քրիստոսի, այս է՝ զպատուանակեալն ընդ տեսակօքս այսոքիւք։ Աստի իրի միտք բանիցն է. այս իր, այս կերակուր, այս՝ զոր ունիմ ի ձեռին, կի՛ պատուանակեալ է այսոքիւք տեսակօք, մինչև յայժմ հաց, այժմ է մարմին իմ. այս ըմպելի՝ մինչև յայժմ գինի, է արիւն իմ. այս բաժակ՝ է բաժակ արեան իմոյ։ Պատճառն է, զի ցուցական դերանուանիք առանձինն եդեալ են՝ թէպէտ ի նախադասութեանն առանց յատկացեալ գոյականի՝ ոչ նշանակեն ինչ բացորոշակի, այլ ընդհանրապէս և անորոշ զիր ինչ. ոչ յասել իմաւմ, այս է ասէի, միտք բանիցն է, թէ այս իր է ասէի։

Առարկ. Հերքի՝ զբազում բանս ի սրց Հարց, զորոց զվկայութիւնս յառաջ բերել և մեկնել՝ երկար լինէր. նմին իրի առ ճշմարիտ խնայուած նոցա՝ դնեմք զընդհանուր կանոնս, որք զհետ գան։

Ընդհանուր կանոն։ Յորժամ որ Հարք կոչեն զհաղորդութիւնն՝ օրինակ, նմանութիւն, պատկեր, գաղափար, նախագաղափար, տիպ, առաջադրութիւն, գաղանիք, խորհուրդ, նշան մարմնոյն Քրիստոսի, սորա բազմաբնական և ըստ իսկական մտաց իմացեալ լինին առանց վնասու իրական ներկայութեան։ Կամ՝ ասի օրինակ, նշան, են. պատճառաւ տեսակացն հացի և գինւոյ, որք ի սահմանադրութենէն Քրիստոսի նշան, օրինակ, են, մարմնոյն Քրիստոսի, ոչ բացակայի, այլ ներկայի, և ընդ նորոք պատուանակելոյ. քանզի ոչինչ ընդդէմ է, լինել նշան ներկայ իրաց, զորօրինակ արիւն և հիմնադութիւն են նշանք ներկայ կենաց, այլ առաւել ևս՝ եթէ նշանակեալ իրն ոչ երեւնայցի, որպէս յայս նիւթ. ըստ այսմ աղաւնին ի միրուքեանն Քրիստոսի, հրեղէն լեզուքն յառաւր պենտեկոստէին էին օրինակ և նշան Հոգւոյն սրբոյ, որ էր ներկայ։ Կիմին իրի ի վերայ Նոեմբրադրած. գլուխ. 2. գլ. 89. ի սկզբն Օգոստինոսի. ասէ. Մեր ինն Քրիստ՝ զոր ընդունիմ ի սեղանոյ, է օրինակ, յորժամ հացն և գինին արտաքոյս երթէ. նա ճշմարտութիւնէ, յորժամ վաճառին և գործեան Քրիստոսիք ի նեղութեան հալածանաց։ Հերքորդ՝ հաղորդութիւնն ասի օրինակ, նշան, են, պատճառաւ բազմագոյ պատուանակելոյն, ըստ որում մարմինն Քրիստոսի ծածկեալ է տեսակօք, և զորութիւն բանիցն բաժանեալ յարենէն, է նշան իւր՝ եթէ զնոյն ի խաչին, և եթէ ի յերկինս յայտնելոյ և երանացուցանելոյ զնա. քանզի թէպէտ և է նոյն մարմին ի հաղորդութեան, ի խաչին, և ի յերկինս, սակայն ոչ է նոյն վիճակ. և ըստ այսմ կարող է նոյնն ըստ այլ և այլ մտածմանց լինել նշան և օրինակ իւր։ Հերքորդ՝ հաղորդութիւնն երբեմն ասի նշան, օրինակ, են, խորհրդական մարմնոյն Քրիստոսի, որ է եկեղեցին, որոյ միութիւն հացիւ որ ի բազում հատից ցորենոյ կազմեալ, և գինւոյ որ ի բազում ողկուզաց մշեալ, յանդիմանի լինի, որպէս մեկնէ զայն Օգոստինոս՝ ճառ 26. ի վերայ Յովհաննու։

Հերքորդ կանոն։ Այս խորհուրդ՝ եթէ ի սրց Հարց և եթէ ի նր գիրս երբեմն անուանի հաց վ կրկին պատճառի։ Կամ՝ պատճառաւ պատահմանց հացին, որք մնան, և ընդ որում մարմինն Քրիստոսի առարկի զգայութիւնց։

(1) Ասէ՛ ի. 88. գ. 1. Բաղ՛

հրկրորդ՝ պատճառաւ նիւթոյն, որ փոխար-կեցաւ ի մարմին Քրիստոսի. զոր միտ գաւազանն Ահարոնի փոխարկեալ յօճ, տակաւին անշուշտ անանձ գտաւան. Ելից է. 12. * Լուծ քո-ւոչան Եհովային զքեզ ոչնչացնու՝ ։ Լուծ ևս՝ հաղորդութիւն ոչ անձնական հաց պարզապէս, այլ հաց երկնային, հաց երկնից, հաց գերագոյացական, հաց իջեալ ի յերկնից, հաց կենդանի, հաց հրեշտակաց, ևն։

Երրորդ կանոն։ Յորժամ ոմանք ասեն, թէ ի հաղորդութիւնն ոչ է նոյն մարմին, զոր ի կալեն էառ Քրիստոս, յորում մեռաւ, յարեաւ, համբարձաւ յերկինս, և այս եղանակ խօսելոյ եղև յաճախ մատենագրացն իւրեանց դարուն, իմանան՝ թէ ոչ է նոյն մարմին ըստ վիճակին և ըստ հանգամանաց, թէպէտ և իցէ նոյն ըստ գոյացութեան։

Չորրորդ կանոն։ Յորժամ որ Հարք այնպէս ներբողեն զՀոգևոր ճաշակումն, մինչև երևիլ՝ թէ ոչ ընդունին զայլ, դնեն միայն, թէ արտաքինն և իրականն առանց հոգևորին ոչինչ օգտէ, ոչ ուսուցանէ զոն Աստուած ճառ 26. ի վերայ Յովհաննու, ուր ասէ. Ոչ ոչ հայ ի Քրիստ, և յորում ոչ հայ Քրիստոս, անպտուղ ոչ ճաշակէ հոգեբուղխ վէմին նոր, և ոչ ըմպէ զբիւնն նոր, ըմպելիս և էրեխելուիս ծառեացք պտղոյմբ զերկնաւոր մարդոյ և արբանն Քրիստոս. այլ ասաւել զնոյն հաւատով ի զոհարանին էրբայս ի պատարագի անձին էրբոյ ասէ և ըմպէ. զնոյն անմահութ յոհպէնի մարդ էլ ի երկինսէրբ։

Հինգերորդ կանոն։ Յորժամ ոմանք ի սից Հարց ասեն, թէ հացն օրհնութեամբ ոչ է մարմին Քրիստոսի, իմանան զհացն յառաջ քան զքահանայագործութիւնն, կամ զմնան, կամ զերհնեալ հացն, զոր տային որոց ոչն հաղորդէին՝ ի նշան միաւորութեան, և զոր Աստուածն կոչէ յընդարձակ միտս խորհուրդ։

Վեցերորդ կանոն։ Յորժամ որ Հարք ասեն, թէ մարմինք մեր մնանին, անկին, և կան մարմնովք Քրիստոսի, զայն իմանան ի նոյն միտս, յոր ասի՝ զմարմին Քրիստոսի ճաշակել, շօշափել, առամամբ ծամբել, ևն. այս է՝ անյատկապէս և ամենորդարար պատճառաւ տեսակացն, ընդ որովք փակի, և ընդ որոց ի ներքուստ կապակցի, մինչև զանուն նշանակեալ իրին ընծայել նշանին, ոչ լինի յաճախ. կի՛ իմանան զնեունեցն և զանձնին մարմնոյ, ոչ անշօշափ պես, զորօրինակ լինի ի հատարակ կերակրոց, այլ զնեունեցն և զանձնին մնայուն, ըստ որում մարմին մեր ի յիրական կապակցութիւնէ ընդ մարմնոյն Քրիստոսի, ընդունի զանապականութիւնէ և զանմահութիւնէ սերմանաց։

Յօթներորդ և վերջին կանոն։ Յորժէ գուցէ ոմանք ի նախնեաց ոչ այնչափ ճշդիւ ի վերայ այսր նիւթոյ գրեցին, ոչինչ անտի ընդդէմ ուղղափառ վարդապետութեան հատատոյ հանել մարթի է. քանզի յայն սակս ի ճիշդ եղանակ խօսելոյ ոչ գրաւեցին զանձինս, վասն զի գիտէին, թէ հաւատացեալք ոչինչ յերկրայս անկեալ զնոցանէ՝ բարեմտութիւն իմանային։ Օգուտ-նակ պէտ Աստուածաբանի գիրք 1. ընդդ. Եւտիքեայ գլ. 6. խօսելոյ զԱկնկերպանէ՝ թէպէտ և յայլ և յայլ նիւթս, ասէ. Ակնճրէլ ի խոնարհելիս եղեալ՝ ոչ համարէր այլոցն ինձանէ զնոս էր. յայնպիսի ենդիքս ոչ ոք տիրէր. ինչ որ չէ ևս վիճելի՝ յայտնի համարձակ խօսէր։ Ամենք ևս ճշդիւ և ընդ աղօտ խօսելոյն վասն անտեսութեան գաղտնեացն, որով յառաջին դարս զամենեսեան խորհուրդս կրօնի՝ հնեմանտասաց, Հրեից, և երևելոցելոյ՝ ծածկեին. մի զի առ իմացողսն նոցին էին անքաւական. և երկրորդ զի մի ծաղր արասցեն զնոսին և անարգեսցեն։ Այժմ անտեսութիւնս վկայ են Տերտուղիանոս՝ գլ. 7. Ջատագով. Այ գողգոթի խորհրդոյ, ասէ, հաւատայ լռութիւն պարծին.... և ասէ՝ արդարոյն ծանօթութիւն, որ ճիւթիւ քեզամ անգամ ևս ի բարեպարշյն նորոգութիւն նահանջին պարտիցիս։ Որոգինէս՝ գիրք 1. ընդ Կելսոս։ Այն Տարսեղ՝ ի վերայ Հոգւոյն սրբ, գլ. 27։ Այն Սիւրեղ Հրուսաղեմացին՝ կոչ. ընծայ. 6. լուսաւորելոց, ուր ասէ, թէ պաշտօնեայք Քրիստի քեզամ ինչ խօսին քեզամ անգամ վարդեսցուսա, կամ ընդ ապօթ, սեղկ հաստատեալին՝ որ առնին զայն՝ խոտգին, և որ ոչ առնին՝ ի ձեռնէն։ Այն Սիւրեղ Երկրաանդիացին՝ գիրք 7. ընդդէմ Յուլիան. ասէ. Քեզամ ինչ փեքեալնոցս և ճշմարիտս զայսոցանէ ասէ, ... երեք ոչ երևելէ ի լսելոյ սրտոցնոցս։ Ասկերպան՝ ճառ ի վերայ ա. Կորնթ. Կամի սրբեօք յայտնապէս ասել, ասկայն ոչ համարձակի ըստ նմ՝ որ ոչ են նորոգեալ. բանիք ևս զնձանաբարեցոն ասացելոցն առնեն ձեզ, սեղկ քեզամ սրբոցնեն զձեզ կամ ոչ ասել յայտնապէս, և կամ զնոսա ծանուցանել նմ։ Եւ ի ճառն ի վերայ մատնութեան Յուդայի։

Օ-

Ոչ՝ անհնարին է, որ մարդ ոչ ունենայ ինչ ինչ ներկայ հաճոյս, կամ ոչ ակնկալէ ինչ ինչ ապագայ հաճոյս, եթէ ոչ յուսայ ի Տէր։ Ոչ՝ անհնարին է, որ մարդ ոչ ունենայ ինչ ինչ ներկայ տրտմութիւն, կամ ոչ ակնկալէ ինչ ինչ ապագայ տրտմութիւն, եթէ ոչ երկնչի ի Տեառնէ։ Ուրեմն ամենայն մարդ, որ ունի յուսալ ի Տէր, ունի եւ ուրախանալ ի Տէր, եւ ունի տրտմել ի Տէր։ Ուրեմն ամենայն մարդ, որ ունի ուրախանալ ի Տէր, ունի եւ ուրախանալ ի Տէր միշտ։ Ուրեմն ամենայն մարդ, որ ունի տրտմել ի Տէր, ունի եւ տրտմել ի Տէր միշտ։ Ուրեմն ամենայն մարդ, որ ունի ուրախանալ ի Տէր միշտ, ունի եւ տրտմել ի Տէր միշտ։ Ուրեմն ամենայն մարդ, որ ունի տրտմել ի Տէր միշտ, ունի եւ ուրախանալ

գոյացութիւնքն, կամ փոխարկումն բովանդակ գոյացուածն հացին՝ ՚ի մարմին, և բովանդակ գոյացութեանն գինւոյ՝ յարիւն Քրիստոսի։ Ոչ ՚ի հաւատոյ ընդդէմ Լուսաբերականաց։

Յուց. Նախ՝ ՚ի սահմանադրութենէ եկեղեցւոյ ՚ի ժողովս։ Ժող. Ասող. առ Կրիգորիւս Աղբիանէրորդիւ յամին 1079. սահմանեաց, թէ հացն և գինին գոյացութիւն փոխելի ՚ի մարմին և յարիւն Քրիստոսի։

Ժող. Լատեր. չորրորդ՝ առ Իննովկինտիոս սիրելի երրորդիւ յամին 1215. գլ. Հաւատաւորէ, ասէ. Հաւատամք և խոստովանիմք, ըստ մարմնի և արեան Քրիստոսի զոր պետիս հացի և գինւոյ ճշմարտապէս պարունակի՝ փոխելովքեալ հացին ՚ի մարմին, և գինւոյն յարիւն՝ ձեռամբն Աստուածոյ։

Ժող. Կոստանդիոյ յամին 1418. գում. 8. դատապարտեաց զաղանդն Ուիկղեփեայ, որ ասէր, թէ գոյացութիւն հացին և գինւոյ մնայ ՚ի խորհրդեան սեղանոյ։

Ժող. Փլորենտ. ի կոնդակին միաբանութեան ասէ. Օրհնութիւն բանիցն Քրիստոսի հացի ՚ի մարմին Քրիստոսի, և գոյացութիւնն հացին ՚ի մարմին Քրիստոսի, և գոյացութիւնն գինւոյ յարիւն Քրիստոսի փոխելովքն։

Ժող. Տրիտ. գում. 13. գլ. 4. այլ յայտ յանդիման և վճռաբար ՚ի կան. 2. ՚ի բանս յայսմիսիկ. Նիւթ ոչ ասացեր, նիւթ յորհնութենէ խորհրդոյ հաղորդութեանն ասաս գոյացութիւնքն հացի և գինւոյ դիմեցիմայն ընդ մարմնոյ և արեան որ Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի, և ոչ պատուիրեցեր զայն և զերեքսանգամ փոխելովքն բովանդակ գոյացութիւնն հացին ՚ի մարմին և բովանդակ գոյացութիւնն գինւոյ ՚ի արիւն, թողուլ դիայն պետական գինւոյ, և զնոյն յարիւն՝ ընդ որ Համալի Սկովտ, որք թէպետ զգոյացութիւնն ճանաչեն և ընդունին, սակայն ասեն, թէ զայն միայն ՚ի սահմանադրութենէ եկեղեցւոյ, և ոչ ՚ի նը գրոց հնար է ցուցանել։ Ընդդէմ որոց՝

Յուց. երկրորդ՝ (1) եզրակաց. ՚ի բանից քահանայապետութեան։ Լեմ ասացեալ զանս քահանայապետութեան, մնայը գոյացութի հացին, ստութիւն ասէր, Այս է մարմին իմ. ապա՝ Յուց. առաջարկ։ Լեմ ասացեալ զանս քահանայապետութեան, մնայը գոյացութի հացի ըստ մարմնոյն Քրիստոսի, յուցաներ այն դերանուամբս Այս. իսկարդ՝ սուտ է, թէ հացն կայ գոյացութիւն հացի է մարմին Քրիստոսի. ապա։ Յուց. մեծ։ Յորժամ երկու գոյացութիւնք ևն ՚ի նմին տեղւոջ, միոյն զգալի իւր սեփական պատահմամբք, և միւսն ծածկեալ և անզգալի ըստ նոցին պատահմանցն, որք ոչ ՚ի բնութենէ իրեանց և ոչ ՚ի սահմանութենէ կարգեալ են պարունակել զայն ծածկեալ գոյացութիւն, որ յուցանէ զպարունակեալն ընդ նոցին պատահմամբք՝ ոչ յուցանէ զծածկեալ գոյացութիւնն, այլ զերևելին և զզգալին սեփական պատահմամբք իւրովք. զորօրինակ որ ունէր զհաց, յորում ծածկեալ կայր ոսկի դահեկան, ոչ ասէր ուղղութիւն յուցեալ զհացն, թէ այս է ոսկի. ապա։

Հատուած։ Ժող. Տրիտ. ՚ի բանից քահանայապետութեան հետևեցուցանէ զգոյացութիւնն, քանզի ասէ. Ուրանալ Քն իբրև Տէր՝ մարմին նոր, զայն զոր ընդ պետական հացն ասացեալն՝ նոյնպես ասաց լինել. յայն ասկ իմպետել եղեն Քրիստոսին Ուր, և զայն այժմ վերայնի ոչ պահանջոսս այս բացայայտ, լինչ հաւանայապետութենէն հացին և գինւոյն լինի փոխելումն բովանդակ գոյացունքն հացին ՚ի գոյացունքն մարմնոյն Քրիստոսի ևն Տէր, և բովանդակ գոյացունքն գինւոյն ՚ի գոյացունքն արեան նը, և այս փոխելումն վայելապէս ՚ի պէտս ՚ի ոչ կարեւորելի եղելոյ գոյացութենէն անհամանեցաս։ Յայսմանէ ոչ երևի, թէ մարթ է այժմ ապահովապէս ջատագովել զհակառակն։

Առարկ. Նախ։ Հաղորդութիւնն եթէ ՚ի ոչ դիս և եթէ ՚ի բանս սրց Հոգ, բաղում անգամ կոչի հաց. ապա։

Պետեմ, թէ այդպէս կոչի, ըստ մասին՝ պատճառաւ պատահմանցն հացի, որք մնան. և ըստ մասին՝ փղձ լինի ՚ի հացէ, զորօրինակ մեկնեցաք ՚ի նախընթաց պրակին։

Առարկ. երկրորդ։ Ասանք ՚ի սրց Հոգ, Ոսկերբան, Թէոդորետոս, և այլք, ուսուցանեն բացայայտ, թէ մնայ բնութի և գոյացութի հացին ՚ի հաղորդութենէ. ապա։

Պետեմ։ Նախապիշատակեալ Հայրք բնութ և

(1) Ընդ։

և գոյացութիւք հայոյ իմանան միայն զատահանմանս և գատակութիւնս հայոյն, որովք բնութիւն և գոյացութի՛ն նր ճանաչի. քանզի յամանս է առ նր Հարս, զի բառիւքս այսոքիւք Ենոխ և Փոյգոնին, իմանան ոչ զգոյացութիւնն տիրապես ասացեալ, այլ զգուանս պատահմանցն, որովք ճանաչի իր ինչ, և յայլոյ ը հասարակ ծանօթութիւնն մերդիան զանազանի։ Ըստ այսմ նա ինքն Նախերեան՝ ճառ 12. ի վր Օննդ. զերոյ Տնորին Հարեւանին ասէ. Տէրն Ած ըստ որում խոսի, ընդոստանէ պարբեր գործոցն ի ներհակն գոյացութենէս։ Եւ ճառ 4. առ ժողովրդն Նեմրոթ. Նեղութենէն հանիանց գնեոն գնեոն երդ։ Սակայն ստուգիւ յայտ է, թէ ոչ բնութիւն կամ գոյացութի՛ն երոյ փոխեցաւ, այլ յատկութիւնքն միայն և պատահմունքն։ Թէոդորետոս՝ տրամախաօս. 2. գերութեոյ և գենդանութիւն, որք են յատկութիւնք ջրոյ, և ոչ գոյացութի՛ն նր կի՛ բնութիւն, ասէ. Ներկոտոր բնութենէ նմանին։ Սերիոնդ. ի վերոյ. գիւք 3. գլ. 2. և ի վերայ խորհ. գլ. 9. ասէ, թէ բնութիւն գործնեացն, յորժամ ի գենէ երթեցոյ ջուր, և ոչ գոյացութի՛ն նր կի՛ բնութիւն, ասէ. Ներկոտոր բնութենէ նմանին։ Ապա չեն ինչ զարմանք, եթէ Հարքն միշտակեալք յատկութիւնն բնութի՛ն և գոյացութի՛ն հայոյ իմացան զայն պատահմունս և գյատկութիւնս, զորս յերկրնէն՝ ամ որ իմանայ գնոյ։

Հարկ. երրորդ։ Ոչ հնար պատահմանց լինել առանց ենթակայի բնական. իսկարդ՝ պատահմունք հայի և գինւոյ ասան ի հաղորդութեան. ապա։

Պետեմ զան. գմեծ։ Ոչ հնար պատահմանց լինել առանց ենթակայի բնապէս և ը կարգաւորեալ օրինաց, ընդու. գերբնարար և ը արտաքոյ կարգի օրինաց, ուր։

Սոփ. Նախ։ Որ է յեութենէ իրիք, չէ հնար յայնմանէ անջատիլ ԱՀՅ, և պատշաճիլ այլում տեսակի. իսկարդ՝ ներգործական յարումն կամ ներգործական գոյութիւն յայլում է յեութենէ պատահմանն ներգործութեանէ գոյոդի, և գոյութի՛ն առանց այլոյ՝ յեութենէ գոյացուն ներգործուի գոյոդի. ապա։ Յուդ. փորք։ Ա՛յն է յեութենէ պատահմանն և գոյացուն, որ դնի՛ ի սահմանս նոցա, իսկարդ՝ պատահումն սահմանի, էակ յեցեալ յայլում, կամ գոյող յայլում. իսկ գոյացութի՛ն՝ էակ ըստ ինքեան ենթակայացեալ. ապա։

Պատասխանեալ ուր. զիմքր. և զգուշմ. զան. զիմքր։ Պատահումն սահմանի, էակ յեցեալ յայլում ներգործութենէ, ուր. էակ յեցեալ յայլում յարմարութենէ, ընդու։ Այնպես գոյացութի՛ն սահմանի, էակ ըստ ինքեան ենթակայացեալ յարմարապես, և ոչ ներգործութենէ. յանդէ, ասէ պրն Գրոլման՝ ի 4. զան. 12. խ. 1. պ. 1. խ. 1. առ 2. գրէ ևմ գեղանոյն յանէնչ պարբերութենէ վերոյ ինքն է ներգին (կամ էական) պարագիրէ. քանզի այս միայն Ա՛յ է սեփական։ Ներգ եթէ գոյութենէն ըստ որում այնպիսի՝ ոչ է յեութենէ արարչագործեալ էակին ըստ որում այնպիսի, որպես ընդարձակ ցուցանի ի Համբառնութեան, քանզ հետևի, թէ այսպիսի կամ այնպիսի գոյութի՛, այս է՝ ըստ ինքեան կամ յայլում, ոչ է յեութենէ այսպիսի էակին ի մտածութի՛ գոյացութենէ կամ պատահման, այլ միայն յարմարութենէն առ այսպիսի կամ այնպիսի գոյութենէ։

Սոփ. երկրորդ։ Ներգործական յարումն է յեութենէ պատահման ներգործութեանէ գոյոդի. ապա։ Յուդ. առաջարկ։ Ա՛յ որ ներգործութենէ գոյ, էապէս գոյ ըստ ինքեան կամ յայլում. իսկարդ՝ պատահումն որ ներգործութենէ գոյ՝ ոչ գոյ էապէս ըստ ինքեան, ապա թէ ոչ՝ ոչ երբեք կարող էր գոյ յայլում. ապա էապէս գոյ յայլում։ Յուդ. մեծ։ Ողանդանիչ տարբերութենէն սեռի ինչ յարմարին էապէս տեսակոյ նորին. իսկարդ ներգործական գոյութի՛ ը ինքեան և ներգործական գոյութի՛ն յայլում՝ են երկու զանազանիչ տարբերութենէք էակին ներգործութենէ գոյոդի, որք անընդունակապէս և հաւասարապէս զանազանեն զնա, յայն սակ՝ զի հարկ է, զի ամ էակ՝ որ ներգործուի գոյ, ունիցի զմին կի՛ զիւան. ապա։

Պետեմ ուր. զատաբարկ. և զգուշ. ուր. զմեծ. զորոյ զգուշ. զան. զմեծ։ Յակառն զանազանիչ տարբերութենէք սեռի ինչ յարմարին էապէս տեսակոյ նորին, ընդու. պատահական տարբերութենէք, ուր. և զան. զիմքր. ըստ մտոյ մեծ. ուր. զհետև։ Արդ՝ ասեմք, թէ ներգործական գոյութենէն ը ինքեան, և ներգործական գոյութենէն յայլում՝ են պատահական տարբերութենէքն էակին ներգործութենէ գոյոդի. վասնզի զանազանեն զայն պատճառաւ ներգործական գոյութենէ, որ՝ որպես և ասացաք, ոչ է էական, այլ պատահական՝ էակին.

զոր-

զրօրինակ եթէ բաժաներ մարմինն գունաւոր ի սպիտակ և ի սեաւ, զանազանութիւնն թէպէտ լինէր էական նկատմամբ գունոյն, այլ պատահական նկատմամբ մարմնոյն, վասնզի գոյնն, որոյ պատճառաւ լինէր այն բաժանումն, նմին մարմնոյ է պատահական։ Ըստ նմին օրինակի յորժամ բաժանի էակն ներգործութիւն գոյօղ՝ ի ներգործութիւն գոյօղ ըստ ինքեան, և ի ներգործութիւն գոյօղ յայլում, թէպէտ բաժանումն կարէ ասիլ էական նկատմամբ ներգործական գոյութեան, սակայն ոչ նկատմամբ էակին, իբրզի ներգործական գոյութիւնն, որոյ պատճառաւ լինի բաժանումն, է նմա պատահական։

Ինդրիցես նմա։ Արդեօք գոյացութիւն հայրն և գիւտ գինւոյ զինի քահանայագործութեան ոչնչանա՞ն։

Պինեմ, թէ ոչ։ (1) Զի ուղղափառ հաւատոյ, ոչ գրեցաք ի նախընթաց պրակս, գոյացութիւն հային փոխարկի ի մարմին Քրիստոսի. իսկարդ՝ որ փոխարկի յայլ ինչ դրական, ոչ ոչնչանայ, կի՛ ոչ անկանի յոչնչութիւն, այլ անցանէ յայն այլ ինչ. ապա։

Ինդրիցես երկրորդ։ Օրինչ առնելութիւն իցէ գոյացափոխութիւն։

Պինեմ, թէ է առնելութի արտադրիչ կի՛ վերստին արտադրիչ մարմնոյն Քրիստոսի՝ ոչ պարզապէս, այլ այսպիսի ինչ եղանակաւ, այս է՝ ի հացէ։

Զի առաջին մասն նախ՝ ի սէգ ՚ արգ, որք՝ որպէս յայտ է ի նախընթաց պրակաց՝ ասեն, թէ մարմինն Քրիստոսի լինի, կազմի ի հացէ. և զայս նոքա Թովմաս մանուաւորապէս ցուցանէ աստ ի լուսնդակ 8. պրակի. իսկ արդ՝ որ լինի, որ կազմի ի հացէ՝ արտադրի ի հացէ. քանզի զի՞նչ այլ ինչ է լինել և կազմիլ, բայց եթէ արտադրիլ։

Զի գ. երկրորդ։ Գոյացափոխութիւնն է փոխարկութի գոյացական. իսկարդ՝ չէք փոխարկութի առանց արտադրութեան իրի՝ յոր լինի փոխարկութիւնն, չէք գոյացական՝ առանց արտադրութեան գոյացական գոլոյ. ապա։

Նրկրորդ մասն յայտ է. վասնզի մարմինն Քրիստոսի ենթադրի պարզապէս և բացարձակապէս արտադրեալ յառաջ քան զքանս քահանայագործութեան. ապա գոյացափոխութեամբ ոչ արտադրի պարզապէս, այլ ըստ իմիք, և այսպիսի ինչ եղանակաւ, այս է՝ ի գոյացութեէ հացին. ուստի կերպական նոր գոյացափոխութեան ոչ է մարմինն Քրիստոսի պարզապէս և բացարձակապէս, այլ մարմինն Քրիստոսի՝ ըստ որում լինի ի հացէ։ Այս այսոքիկ լուծանին ձեռնարկութիւքն Ակովտանոյ։

ԱՅԻՐԲՆՈՒԹԻՒՆ Ի։

Ի վե՞ր է, և ի վե՞ր առհասնապրօսն խորհրդոյ հաղորդութենէ։

Սկիզբն Ճոռնալոյ՝ է. 73։

ՊՐԿ. Ա։

Յորմէ՞ հայանոյ խորհուրդն հաղորդութենէ։

Ընդհատրեմք իրրև ստոյգ, թէ հաղորդութիւնն է խորհուրդ. քանզի է նշան զգալի գործնական սրբարար շնորհաց՝ մեծագոյապէս սահմանեալ ի Քրիստէ։ Իբր նշան զգալի տեսակօք հացի և գինւոյ. և նշան գործնական սրբարար շնորհաց, Յովհ. ՚ի. 59. * Որ ուտէ զիմ մարմին՝ և արբուցանէ զարիւն իմ՝ յինէն ՚ի յինէ՞ն ՚ի յինէ՞ն ՚ի յինէ՞

ասյն զինի քահանայագործումին և յառաջ քան զընդունելութիւն, ո՛ի չորս նշանակեցոյ անտի, այսինքն է՝ ի քահանայագործումէ, յընդունելութէ, ի անստակաց, և ի մարմնոյն Աստի՝ ունի զսան խորհրդոյ, զորմէ վիճաբանեն ուղղափառ վարդապետք ։ Օրէնսդրին դժուարութիւնս և լուծմունք յերկուս յօդուածս ։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Ա՛

Ընդեռ խորհուրդն հաղորդութիւնէ կայանայ ի հացոյ, ևս է, ևս ի գործածութեն ինոյն։

Սահմանելի է ։ Խորհուրդն հաղորդութիւնէ կայանայ ի միայն ինչ է, և ոչ ի գործածութեն կամ յընդունելութենէ ։

Ոչ ի հաւատոց սահմանեալ ի ժող. Լաոդիկեան. գլ. Հոգոպտուխեաց. ի Փլորենտիանոսի՝ ի կոնդակին միաբանութեան. և ի Տրիտենդիանոսի դատ. 13. գլ. 3. և 6. կան. 4. ի բանս յայսոսիկ. Լինի ոմ ասասցի ինչ ի խոտորել չահոնայոգործութենէն ի սահմանադրեալ խորհրդոյ հաղորդութենէն ոչ են մարդիկ և արիւն Տեառն ընդ Հացի՝ այլ միայն ի գործածութենէ յորժամ ընդունիցեն լինի, և ոչ յառաջ քան զինի, և ինչ ի հանգոյցոյթեղծել նշանաբ ի մատանոյ, որ զինի հաղորդելոյն պահին ի յոտնելել լինին, ոչ ևս ճշմարիտ մարմին Քրիստոսի, եղծեալ եղեալ։

Հայց. Նախ՝ վկայելի և պատճառաւ, զոր ի գործ ածէ ժողովն Տրիտ. գլ. 13. գլ. 3. նախապիշ. ։ Հայրժամ է խորհուրդ հաղորդութիւն, յորժամ է մարմինն Քրիստոսի ընդունելի ի անստակաց հացի. խակարդ՝ յառաջ քան զգործածութիւնն կամ զընդունելութիւնն է մարմինն Քրիստոսի ներկայ ի անստակաց հացի. ապա ։ Հայց. փոքր ։ Հայրժամ է մարմինն Քրիստոսի ներկայ ի անստակաց հացի, յորժամ Քրիստոս ասաց, * Այս է մարմին իմ ։. ապա թէ ոչ՝ ասէր սուտ. խակ արդ՝ զայս ասաց Քրիստոս՝ մինչեւ ճաշակեալ էին առաքեալք. ապա ։ Հայց. փոքր. զոր ուրանան Հետևորականք ։ Եթէ՝ Քրիստոս էր զառաքեալսն ի ճաշակել և լըմնկել այսու պատճառաւ, զի կենակուրն՝ զոր մատուցանէր էր մարմին իւր, և լըմնկիլն արիւն իւր. ուր յայտ է ի պատճառական մանկանեդ՝ Օրէ, ի կերան արեան առ Աստուածոսի իւր. 27. * Ընդեռ ի փոխն ուխեղութեան. ոչ այդ է արիւն իմ ։ Հրկրորդ՝ զի ի նմին բաժակի ամենեքին հետզհետէ արբին, որպէս յայտ է ի բանից աստ Ղուկ. իբ. 17. * Եւ ընկալեալ բաժակի՝ գոհացաւ և ասէ. առէք զայդ և բաժանեցէք ի ձեզ ։ Եւ Անարկ. ժգ. 23. * Ընդեռն ի նմանէ ուխեղութեան ։ Խակարդ՝ Քրիստոս ոչ բազում անգամ ասաց՝ Այս է արիւն իմ, յորժամ հետզհետէ արբին, այլ միանգամ միայն. ապա ։

Պիտին Հետևորականք, թէ Քրիստոս յառաջագոյն ևս զկերակուրն և զըմնկելն աշակերտացն՝ քան զասելն, Այս է մարմին իմ. ի Մատթ. իզ. 26. * Եւ ընդ ճաշակել ուսեալսն նոցա՝ Յիսուս՝ ասէ՝ առէք, կերարուք՝ այս է մարմին իմ ։ Ապա յայնժամ միայն էր ներկայ մարմինն Քրիստոսի յորժամ ճաշակէին ։

Ասէ է ընդդէմ։ Նախ ուր. գՀետև. Քրիստոսի եգեալ թէ Քրիստոս յառաջագոյն ևս աշակերտացն զկերակուրն, մինչեւ էր ասացեալ, Այս է մարմին իմ, ոչ գՀետ գայ թէ աշակերտքն կերան զայն յառաջ քան զարտասանելն զբանս. ևս թէ՝ հակառակն ստուգիւ է յայտ է, ապա թէ ոչ ոչ ճաշակէին զմարմինն Քրիստոսի, և կամ լինէր անդ յառաջ քան զարտասանելն կերպին. և ըստ այսմ ձևոնարկելիքն մնայ միշտ զօրաւոր ։

Հրկրորդ՝ ուր. զառաջարկ ։ Քրիստոս եթէ ի նախապիշատակեալ բանիդ Մատթէի մատաբերէր, թէ Քրիստոս յառաջագոյն ևս զկերակուրն ի ճաշակել, քան զասելն Այս է մարմին իմ, նոյնպես ի բանիցն Անարկոսի ժգ. 23. * Եւ առեալ բաժակի՝ գոհացաւ և ետ ն՚ի, և ասէին ի նմանէ ուխեղութեան ։ Եւ ասէ ցնոսա. այս է արիւն իմ ։. պատ էր հետևեցուցանել, թէ Քրիստոս ոչ է ներկայ, բայց եթէ զինի ճաշակման, կամ է ներկայ յառաջ քան զարտասանելն կերպին, ոչ այդ ասէաք, որ է անտեղի, և ոչ ընդունին զայն Հետևորականք ։ Ապա խոստովանեցան, թէ ոչ ի կարգէ, այլ ի մտաց բանիցն մակարերել պատ է, թէ զինչ Քրիստոս յառաջ կամ յետոյ ասաց. խակ միտք բանիցն բացայայտ պատճառի, թէ նա յառաջագոյն ասաց, Այս է մարմին իմ, քան զմատուցանելն աշակերտաց ի ճաշակել, ոչ յայտ է ի ցուցմունէ մերմէ ։

Հայց. երկրորդ՝ ի նախնի գործածութենէ եկեղեցւոյ, որք զՀաղորդութիւնն եթէ ի տան, և եթէ ի տաճարի պահէին, պատրաստ և առ հիմանդս և առ այլ բազակոյս առանձին ։

Այլք գործածութեանց վկայ են Յուստինոս, Իրենոս, Տերտուղիանոս, Կիպրիանոս, Աթանէսիոս Ալեքսանդրացին, Բարսեղ, Ամբրոսիոս, Եսկերբեան, Պիւրեղ Ալեքսանդրացին, Հերոնիմոս, և այլք։ Լուա՛ ոսկի կամ արծաթեայ աղաւնիքն, և բրգաձև անօթքն կախելք ի տաճարս, յորս պահէր մարմինն Տեառն, զորս յիշատակին Ամիլոզիոս ի վարս սիյն Խարսղի, Վրիդոր Տուրընացի՝ գիրք 1. ի վերս փառաց մարտիրոսաց. գլ. 86. Ժողովն Կաստանդնուպոլսոյ ը Անաստաս՝ յամին 536. Տուրընեանն երկրորդ՝ յամին 567. են։

Հայաբաժ և ի բազում ևս յայլոց վկայութեանց, զորովք առ ձերկարկոյ զանց առնեմք, յաղթահարեալ Կալիքոյ՝ գիրք 4. սահմանադր. գլ. 17. յօդ. 39. Որ այսպէս առնէն, ասէ, ՝ի՛ է որք պահեն զհաղորդութիւն, խոտորեալքն, ըե առնէն զբնական նախնի եկեղեցւոյ. այլ յերաժ յայտնի էր, ե յորում ոչ առանց ջանից հոգալ, ընձել ապահովութիւն՝ առն զնէ երթալ ճշմարտութ։ Անպատկառ պատասխանի։ Ոչ եթէ ոչ լինէր ապահով և ամենապահով՝ զնա երթալ շուրջ նախնի եկեղեցւոյ յառաքելոց և ի սրց Հարց հաստատելոյ, քան զնա երթալ առօրեայ ցնորից դաժանաբոյս աղանդաւորաց։

Իսկ օրհրութիւն պահելոյ զհաղորդութիւն ի մանաւոր տունս՝ այժմ յընդհանուր եկեղեցւոյ վճռ զանազան անպատշաճութեանց տարակոյս եղև։

Չորս. երրորդ՝ ձեռնադրական պատճառաւ։ Այսի՝ հաղորդութիւն է խորհուրդ սահմանեալ ըե եղանակի հոգևոր կերակրոյ հոգւոց. ապա զորօրինակ մարմնաւոր կերակուրն, թէպէտ և իցի կարգեալ ի գործածութիւն, է մնայուն ինչ, և ունի զկատարեալ զօրութիւն սնուցանելոյ յաւալ քան զընդունելութիւն, իսկ ընդունելութիւն է միայն պայման պահանջեալ, առ ներգործութիւն սնուցանելոյ։ Նոյնպես և հաղորդութիւնն՝ թէպէտ և է կարգեալ առ գործածութիւն է մնայուն ինչ, և ունի յաւալ քան զընդունելութիւն զկատարեալ զօրութիւն հոգևորապէս սնուցանելոյ զհոգին, և ընդունելութիւն նր է միայն պահանջեալ պայման՝ առ ներգործութիւն սնուցանելոյ։

Երկրորդ՝ բանքն քահանայագործութիւն առնեն՝ զոր նշանակեն. խակարդ՝ արտաբերեն քահանայք յաւալ քան զգործածութիւն, և նշանակեն ընդունել մարմնոյն Քրիստոսի, ապա յաւալ քան զգործածութիւն առնեն զմարմին Քրիստոսի և զխորհուրդն։

Հայացանէ ունիս մակաբերել նախ, թէ զհաղորդութիւնն մարմն է յայտնապէս դնել առաջի առ ի պաշտել զնա հաւատացելոց. քանզի եթէ Քրս Ջ և մարդ է ճնացողապէս ներկայ ի հաղորդութիւնն, հասարակաց միտք կրօնի և բնական պատճառն ցուցանեն և հրամայեն, թէ պարտ է ընծայել նմա զպաշտօն ածային երկրպագութեան, զորօրինակ մատուցանէին յորժամ շրջէր ի մէջ մարդկան, այլ և ընծայէին նմա՝ եթէ երևևլաբար այժմ ի յերկրի երևէր։

Ընդդէմ սահմանեալ ժողովն Տրիտ. գուամ. 13. գլ. 5. ի բանս յայտսիկ. Ընդ՝ ուլնել ձեզ յերկոտնեայ ընդհել լինի, զի ոչ ամ հաստատեալ Քրս՝ ըստ ասելոցն, զոր ունք կոչ կոխոտելիք եկեղեցին, պնծային երկրպագուք ոչ ցայնը ճշմարտին Ընդ այս ասելոցն ընդդէմ յերկոտնեայ ընդհելոյ։ Ոչ ամ հաստատեալ Քրս՝ զոր ունք կոչ կոխոտելիք եկեղեցին, պնծային երկրպագուք ոչ ցայնը ճշմարտին Ընդ այս ասելոցն ընդդէմ յերկոտնեայ ընդհելոյ։

Ընդդէմ սահմանեալ ժողովն Տրիտ. գուամ. 13. գլ. 5. ի բանս յայտսիկ. Ընդ՝ ուլնել ձեզ յերկոտնեայ ընդհել լինի, զի

կաց, և զմարմնոյն Քրիստոսի։ Երկրորդ՝ ունիք զբան և զեւրեքի խորհրդոյն դնեն ի քահանայագործութիւնե, ունիք Աշնորհելութիւնե, կէսք ի քահանայագործեալ սեռական, և կէսք ի նոյն իսկ մարմինն և միանդամայն ի տեսական։

Ասելի է։ Քահանայագործեալ տեսակք ըստ որում պարունակին զմարմին և զարիւն Քրիստոսի, կացուցանեն զբանական էութի խորհրդոյ հաղորդութե։ Ի հասարակագոյն կարծիք ի մէջ Թովմայեանց, ընդ որս միաբանին և բազում արուարիք։

Այլոց գիտել պարտ է, թէ այլ նշանակեալքն, այս է՝ քահանայագործութիւնն, մարմինն Քրիստոսի, և ընդունելութիւնն ոչ են պարզ պատահականք էութեան խորհրդոյն, այլ են կապակ միաձանութեանք արտաքուստ. քանզի քահանայագործեալ տեսակք ցուցանեն էապէս զկազդ առ քայանայագործութիւնն իրրև առ արարչական պատճառ, այլև իրրև առ բացորոշիչ կերպ. առ մարմինն Քրիստոսի իրրև առ նշանակեալ և առ պարունակեալ. առ գործածութիւնն իրրև կերակուր առ ճաշակումն, որով նորգործութիւնք մնասցէ։

Ձուց. Նախ՝ ցրկալ զայլ կարծիս։ Ասէ՝ քահանայագործութիւնն ոչ կացուցանէ ի ներքոյա էութի խորհրդոյն, վասն քահանայագործութիւնն կամ արտաքինութիւնն բանիցն՝ կամ մնածի ըստ որում է գործիք պաշտօնէին, և ըստ այմ վերաբերի առ արարչական պատճառն, և է ներգործութիւնն անցանող և արտրօշ կերակրոյ, և յայն սակս ոչ նոյն ինքն կերակուրն մնայուն։ և կամ մնածի արտաքինութիւնն բանիցն իրրև զկերպ բացորոշիչ նիւթոյ, այս է՝ տեսակաց հացին առ ի նշանակել և ի պարունակել զմարմինն Քրիստոսի. և քանզի այս բացորոշութիւնն բարոյապէս մնայ, յայս միտ մարթի է ասել, թէ բանք քահանայագործութիւնն մնանեն յէութի խորհրդոյն իրրև զկերպ. և զայս ոչ եգեալ յեզրակացութիւնս, վասնզի խնդրեալ լինի տեսակացն կերպակս ըստ որում քահանայագործեալ։

Երկրորդ՝ մարմինն Քրիստոսի ոչ կացուցանէ էապէս զնորհուրդ, վասնզի ոչ է միայն խորհուրդ, զորմէ խօսիմք, այլ իր և խորհուրդ, և ըստ հետևորդի գործ խորհրդոյ. խնդ գործն խորհրդոյ ենթադրէ զնորհուրդն կացուցեալ, ոչ կացուցանէ։

Երրորդ՝ ընդունելութիւնն ոչ կացուցանէ զնորհուրդ. մի՛ զի յարտաքինէն զբանս քահանայագործութեան՝ է խորհուրդ յառաջ քան զընդունելութիւն. երկրորդ՝ զի կերակուրն ներմադրի յառաջ քան զճաշակումն. և երրորդ՝ զի միայն քահանային է կատարիչ խորհրդոյն, և ոչ նա միայն ճաշակէ։ Օգնականէ լինել գրեցաք ի նախընթաց յօդուածն։

Ասպա միայն տեսակքն ըստ որում քահանայագործեալ կացուցանեն զէութի խորհրդոյն։

Ձուց. երկրորդ։ Խորհուրդն է զգալի նշան գործնական՝ շնորհաց. իսկարդ՝ տեսակքն են զգալի, նշանակին զկերակրիչ շնորհս և պատճառեն գործիքապէս. ապա։ Նշանակին և զներկայ մարմինն Քրիստոսի, թէպէտ և ոչ պատճառեն. քանզի ոչ է հարկաւոր, պատճառել խորհրդոյ զայմ՝ զոր ինչ նշանակեն, նշանակին աւանիկ զայմ խորհրդոյ չպատրաստ Քրիստոսի, և սակայն ոչ պատճառեն զայնոսիկ։

ՊՐԱԿ. Բ.

Ընդ սահմանեցեալ խորհուրդն հաղորդութենէ։

Ընդհատրեմք իրրև ստոյգ ի հաւատոց, թէ Քրիստոս զայս խորհուրդ սահմանեաց ի վերջին ընթրիս՝ միավ աւուրբ յառաջ քան զչարչարանս։ Այս յայտ է յերից աւետարանչաց, Մատթ. իբ. Մարկ. ժգ. և Ղուկ. իբ. որք պատմեն զսահմանադրութիւնն այսր խորհրդոյ եղեալ յընթրիսն, զոր արար Քրիստոս ընդ աշակերտաց իւրոց աւուրբ միավ յառաջ քան զըմահն իւր. և Յովհաննէս ա Կորնթ. ժա. 23. * ի Ծնէ՛ր ես յորմ՝ ստացեր ||, ևն. այլև այսպէս սահմանեցաւ ի ժողովն Կարթագինեան, ի Կղեմեանս՝ ի վերայ մասանց. և ի Տրիտ. գրամ. 13. գլ. 1։ Կրկին իրի նկնդեցին (Լատինացւոց) ի կանոնի պատարագին սուտ. Ընդ որ ինքն յոմանց գրչագրեալ եռա վշաց, ևն։

Սակայն հակառակութիւնն մեծ է, թէ յորմէ աւուր Քրիստոս արար զվերջին ընթրիս։ Ասասցակաց կարծիք Լատինացւոց է, ոմն և Ասյոց, թէ նա զվերջին ընթրիսն զատկական գառին արար յերկրորդ երեկոյի չորեքտասաներորդ աւուր լուսնոյ, այս է՝ յերեկոյի հինգշաբաթին։ Իսկ Հոյնք ըստ հակառակ՝ առ պաշտպանելոյ զնուրանց սովորութիւնն խմորոյ, դնեն՝ թէ Քրիստոս միավ աւուրբ յառաջ կանխեաց առնել զգատկական գառն, և զայս ընթրիս արար յերեկ-

յերկրորդ եբելկոյն երեքտասաներորդ աւուր լուսնոյ. քանզի ՎԱ ըզ նոյ խաչեցաւ ի չորեքտասաներորդ աւուր լուսնի, կամ յաւուր հինգշաբաթի, և ոչ յուրբաթու։

Վիտել պարտ է նախ, թէ երկք տարրեր աւուրք զանազանին ի Հրէայս. բնական, արհեստական, և օրինական կամ տնից։ Բնական՝ կան օրն առեալ լինէր, որպէս և առ մեզ՝ ի կէս գիշերոյ մինչև ցկէս գիշեր։ Արուեստականն՝ ի ծագմանէ արեւու մինչև ցմուտ նորա, և յայն սակս ոչ էր անխափան, այլ երբեմն երկար, և երբեմն կարճ, ըստ որում արեգակն կանուխ կամ անագան ծագէր և մտանէր։ Խաժամն՝ ի չորս մասունս կամ ի ժամս, յորոց իւրաքանչիւրն փակէր զերիս ժամս մեր, յառաջինն, յերրորդ, ի վեցերորդ, և ի ինն երորդ։ Առաջինն Համարէր ի ծագմանէ արեւուն իբր մինչև ցիններորդ ժամ մեր (Ա։ ըստ ցուց). երրորդն՝ ցիններորդ ժամէ մինչև ցերկրտասաներորդն. վեցերորդն՝ յերկրտասաներորդ ժամէ մինչև ցերրորդն, և իններորդն յերրորդ ժամէ մինչև ցմուտ արեգական։ Օրինական կամ տնից օրն առեալ լինէր յերեկոյէ նախընթաց աւուրն մինչև ցերեկոյ յաջորդ աւուրն, նովին եղանակաւ, զորօրինակ տնից մեր ըստ ժամերգութեան առեալ լինին, ըստ օրինաց Վետ. իր. 32. * ՀՆերեկոյեան ինչպէս ցերեկոյն շաբաթացուցէք զշաբաթս ձեր ‖։ Եւ շարաթն օրն անդէն իմացեալ լինին նաև տնից գէմ Հանդիսաւորքն. քանզի անդէն տնից քառութեան կոչի * Հ շաբաթ շաբաթաց ‖, (ըստ լատ. * Հ շաբաթ հանգստեան ‖, որ է նոյն։) Ի բաց առնուլ պարտ է զտուն զտակական գաւառն, եթէ պարտ իցէ ասել տուն. քանզի կայանայր միայն ի զննման և ի ճաշակման զտակական գաւառն. սկիզբն առնէր ընդ երկրորդ երեկոյս չորեքտասաներորդ աւուր լուսնոյ, և ոչ ձգէր առաւել ևս անդր. Հանդիպէր ի միասին ընդ սկզբան տնից բազարջակերաց, որ էր ի հնգետասաներորդ աւուր լուսնոյ, և որ սկիզբն առնէր յերկրորդ երեկոյէ չորեքտասաներորդ աւուր լուսնոյ։ Տօն բազարջակերացն փակէր զեօթն ամբողջ աւուրս. յորոց առաջինն և յետինն էին մեծագոյնք. ամենեքեան անուանէին զտակական՝ պատճառաւ գերագոյն զօհին ի սկզբան անդ գնոյց, այս է՝ զտակական գառինն։ Այս ամ ցոյս է ի ԺԲ. գլ. Ելից։

Վիտել պարտ է երկրորդ։ Պատճէն կամ զատիկն, այն է՝ անդր, սահմանեցաւ ի յիշատակ մանուածոյ բարերարութեանն, որով յանցանէն հրեշտակին Յ<unk>գիպտոս՝ սպան զանդրանիկս Ը<unk>գիպտացւոց՝ անվնաս պահեալ զՀրէայս. և ասէ քաղաքացիներացն՝ ի յիշատակ միւս ևս բարերարութեանն՝ որ յաջորդեաց առաջնոյնն, որով Հրէայք այնպէս փաղաղակի ելին Յ<unk>գիպտոս, մինչև չէնեալով կարօղ խմորել զՀացս՝ եփեցին զբաղարջս։ Ելից. անդ։

Վիտել պարտ է երրորդ, թէ երեկոյն առ Հրէայս ունէր իրրև զերկուս մասունս. զառաջինն ի խոնարհելոյ արեւուն, կամ ի միջօրէէ. և զերկրորդն՝ ի մթոյ զկնի մտանելոյ արեւուն. և զժամանակն որ ըստ միջ երկուց երեկոյիցս մատրէին զտուն ի խմորոյ, և ապա կատարէին զպատեքն։

Վիտել պարտ է չորրորդ, զի Հրէայք զաման ի նոր լուսնոյ սկիզբն առնէին. վայ առնոսա նոյն է առաջին օրն և առաջին լուսինն։ Առաջին ամիս Համարի այն, որոյ չորեքտասաներորդ աւուր անբնդմիջապէս զկնի գայ Հասարակածն գարնան. ասի Վիսան, և առ մեզ՝ Մայր։ Օգոս ամ գիտացեալ՝

Ասելի է։ ՎԱ արար զվերջին պատեքն, նմին իրի սահմանեալ և զհաղորդութիւնն ի չորեքտասաներորդ աւուր ամոյ կամ լուսնոյ՝ որ անցանէր, այս է՝ յերեկոյէ հինգշաբաթուն։

Յաւգ. նախ։ ՎԱ արար զվերջին զատկական ընթերից յառաջնում աւուր բաղարջակերաց, յորժամ հարկ էր ըստ օրինաց դնել զպատեքն, և յորժամ Հրէայք զնուին զայն։ Այսպէս գրեն բառ առ բառ երեք աւետարանիչքն։ Մատթ. իզ. 17. * Յաւուրն առ բեղբջկերացն նոցին ասէին ցՅԱ՝ Ո՞ւր կամիս՝ զի պատրաստեսցուք քեզ ուրեք զպատկին։.... Ո՞ պատրաստեցին զպատկին։ Ո՞ էրթ երեկոյ եղեալ՝ նայր բազմել ընդ երկոտասան աշակերտսն ‖։ Մարկ. ժդ. 12. * Յաւուրն առաջին բաղարջակերացն, յորժամ պատկին զնուն (Հրէայք), ասեն ցնա աշակերտքն՝ Ո՞ւր կամ՝ երթիցուք պատրաստեսցուք՝ զի կերցես պատկին։.... Ո՞ պատրաստեցին պատկին։ Ո՞ էրթ երեկոյ եղեալ՝ գայ երկոտասանիցն հաճարէայ ‖։ ուտել զպատկին, ոյք անդէն լինալ գրի։ Ղուկ. իբ. 7. * Նոյն օր բաղարջակերացն,

ՀԻՒՐՈՅՆ, յորում օրէնն էր պշնուլ պղտիկն։ Յոտուիսոյ պղՊՀՈՒԱՈՒ Ե ԿՅՈՒՀԱՆԱԼԵ՝ Ե ասէ. ԵրԲՆԻՑ պուրտուիկնցիս ՀՂ պղտիկն՝ պէ ՀԻՐԻՑ ցոյս. . . . . Ե պուրտուիկնյին պղտիկն։ ՅՆՐՔԻ ՅԱՄ ԿԱԼԵ՝ ԲուՀՀոյս, Ե ԵրՀոյուտան ուտուՀՈՒՆ ընդ նմա։ Յս ասէ ցՆՆ. ցանկանալ ըՀ ցանկացոյ պղյս պուրտ ուտել ընդ ՀՀՀ ՀՈՒՆՀ ՀՒՐՀՀՐԲԱԼ ԿՅՄ։ Յսկարդ՝ առաջին օրն բաղարջակերաց, յորում Հարկ էր պՀՈՒԼ պյտակն ը օրինաց, և զայն պՀՈՒԼ Հրեայք, էր լուսնին Հորիզտասաներորդ օրն ընդ Երկրորդ ԵրեկՀյս, և ոչ ԵրիզտասանԵրորդն. ապա։ Հայց. փորր. Նախ։ Ոչ ԵրԲՔ Ի ՈՐ դիրս առաջին օրն բաղարջակերաց գրի ԵրԲՔտասանԵրորդն լուսնին, այլ Հորիզտասանեորդն և Հնգետասաներորդն լուսնի. վասնզի Հորիզտասանեորդն էր սկիզբն տոնին, և Հրնգետասաներորդն էր տոնին կամ Հանդիսութեին բաղարջակերաց։ Իստ այսմ դնի Ի Վ՚ա. Ի՛ՓՁ. 5. * Հայտարեալ անձնան Ի պատ Ե Ի ՀՈՒ ասոյն Ի ՏԲ ԵրԻՀրիայցն գարգի Տ՚Ե։ Յս յատուքն Հնգետասանեորդոյն Նոյնն և Ավից ժՁ. և ՀՅՀ. ԻՁ։ Ըրդ՝ տոնիրն խնամոյ զառաջին օրն բաղարջակերաց, որ միայն ը վերջին աւուրն էր տոն, ոՀ յատաջագոյն ասացաք։ Իակարդ՝ ԵԹԷ առաջին օրն տոնին բաղարջակերաց ևզև Հնգետասաներորդն, ոչնինչ վկրաբերի առայն Երկրորդ ԵրեկոյՀ ԵրԵքտասանԵրորդ աւուր լուսնոյ, այլ միայն Երկրորդ ԵրեկոյՀ Հորիզտասանեորդ աւուր լուսնոյ, բայց ԵԹԷ գիցես՝ ԹԷ մի օր ունԷր գերրիս ԵրեկոյՀ. ապա։

Հայց. Երկրորդ Նոյն առաջին փորր։ Օաւուրս ևօՁն միայն պարտաւորէին Հորիզտասանել զբազարջս ի նախայիշ. Ավից. ժՁ. 15. * Օ՚ՀՀն ը Բաղարջ ուարկեր՚։ այս է՝ * Ի պատՀել Հորիզտասանեորդն աւուր ոՀոյն ուՀՀոյոյ Բաղարջ ուարկեր, Ինչ ՀՀ ը Ի օր ոՀոյն գերրիկոյ։ Իակարդ՝ ԵԹԷ առաջին օր բաղարջակերացն լինԷր Հորիզտասանեորդն լուսնի և սկիզբն առնԷր յԵրկրտասանեորդն լուսնի յԵրեկոյՀ՝ մինչև ՀՀրան և միւորդն լինէին ուՁն ամրողջ աւուրք բաղարջակերաց, ապա։

Հայց. ԵրրորդՀ՝ մանաւորապէս ընդդէմ Հայնոց, տապալելով զՀիմն նոցա։ Իսն Հոյնք՝ ԹԷ Ի՛Ա միով աւուրր յառաջ փոխագրեաց զնիզրիա պասէքին, և ՀՀ այն ապար յԵրկրտասանեորդ աւուր լուսնի՝ որ անցաՆԷր. վասնզի գիտելով ԹԷ ի յաջորդ աւուր, այս է՝ ի Հորիզտասանեորդին կամ ի հինգշաբաթի մեռանելոց էր, ոչ կամեցաւ Թոզուել զօրէնս՝ ոչ պահելով։ Այսպէս նախ՝ ստուգիՁ ևնիցադրեն, ԹԷ Ի՛Ա մեռաւ ի Հորիզտասանեորդ աւուր լուսնի, կամ յաւուր հինգշաբաթի, և ոչ ի հնգետասաներորդ աւուր լուսնոյ կամ յաւրբաթու։ Հորիզտասանեորդ եղեալ զայս ևնիցադրութի, Ի՛Ա ոչ պարտ էր և ոչ կարօղ էր փոխագրել զօրն սահմանեալ յօրինաց։ Ոչ պարտ էր, վասնզի օրէնքն յառաջ քան զսահմանեալ օրն ոչ պարտաւորէին։ Ի՛ասնզի օրինաց Ավից. ժ. 10. սահմանեցաւ, զի որ մն օրինական անսրբութեի կամ բացակայութեամբ չկրէ կարօղ յառաջնում ամենանն առնել զաստիկն, յապագայսցէ յայլ ամիս, այլ ոչ երբէք սահմանեցաւ զի որ Հատատայր կանխաւ մեռանելոց զբնաւն պատիրն յառաջ փոխագրեսցէ. այլ և առաքեալքն ոչ դիտէին, ԵԹԷ Ի՛ վաղիւն մեռանելոց են, որովՀետև և ոչ իւ մեռան յայնժամ, և սակայն այսորիւ զպասՀք ը Ի՛Ա. ապա վայրապար է այս պատրուակ կանխելոյ զպասՀպանութեի օրինաց։ Յս ոչ կարօղ էր, զի բան օրինայ ը Օրին. ժՁ. 5. զգաուն պարտ էր գնուլ Ի տաճարին. * Այ ծախսդն գնուլ զպարիկն Ի Հոմ ՀաղաՀոյ ՀոյՀ. . . . այլ Ի պերազն զբ ընտրեսցէ Տր Ի՛Ջ ՀՀ անուանՀել զանուն ՀՀ Ի ՀՀ նմա։ Ըրդ կամ Ի՛Ա զգաուն ոչ գնուել Ի սահմանեալ տեղոջ և ժամանակի եկիր, և յայսմ զբովանդակ օրէնս բանարարէր նա՝ որ էին կատարել զայն. և կամ զայն պաշտօն նաուն նմա քահանայք, և կամ գեթ Հաստնեցան նմա Ի գնուել, զբր ոչինչ Հաստանկանալ մարդ է ասել, իրրև զրբ գնա ծայրագոյն առնելոյ Հալածէին, և զանձինս բանարարութեի օրինաց յայտի պատրաստանա ցուցանէին։ Իրրորդ՝ այս օրինաղանցն թերթ եԹԷ կանխելոյ քան զսահման եալ ժամանակն, և եԹԷ ոչ գնելոյ Ի տաճարին, գայթագղեցուցանէին գՀրէայս, որ անտի անտարակոյս Ի ձեռս առնուին զաւսար բարգելոյ գանացանս Ի վր Ի՛Ա, որովՀետև Ի խնդրել Հակառակ ՀՀ զաւտ վկայս այնչափ փոյթ էին, և Ի զանցանէն աշակերտացդ գնչէին աւանդութիւք իրը զաղի անզօրաց ձեռօք ուտէին տրանչէին. և սաստկայն ղայսոցիկ օրինազանցութենց Ի՛Ա ոչ

ամբաստանեցին։ Օրըս Յոյնք ընդդէմ գնեն ի նը գրոյ արդ լուծցուք։

Յով. Երրորդ ի հաստատուն առնդուքէ ակնկռեցոյ, որ առաւել ևս յայտ անտի է, զի յորժամ Քրիստոս պնդէին, թէ պարտ է առնել զգառին ի Հրէից ի չորեքտասանեորդ աւուր լուանոյ առաջին ամսոյն, և պատգամեն զկնի զկնէից իբրեւանց օրինակաւն Աստ և առաքելոց, ոչ ոք ոչ ի Քահանայապետաց և ոչ ի սրբ Հարց ընդդէմ եղեն նմ, թէ Աստ ի առաքելոց ոչ պարտ զգաստքն ի չորեքտասանեորդ աւուր լուանոյ, այլ յերեքտասանեորդն։ զորովք ապաքէն ոչ զանց առնէին յայսպիսի հանգիսացեալ և ընդ երկար հակառակութեանէ, որովհետև յայնմանէ խոպատասպաղէր հինն Հորեքտասանականաց։

Ասարկ. ի Յունաց զգեսպես վկայութիմ նը գրոց, որովք երևի, թէ Աստ զօր զատկին զատնմնեանն յօրինաց փոխագրեաց յառաջ։ Նախ Յովհ. ժգ. 1. ասի. * Յառաջ քան զտօնն զատկի գիտաց Յս, ըե հասեալ է ժամ նը ոչ ելնելոյ յաշխարհ սոսի առ Հայր. սիրեաց զիւրան, որ յաշխարհ սոսի են, մինչեւ զնոսա սիրեաց զնս։ Եւ ի ընթ ընթերցան։ Եւ Երե յառաջ քան զտօնն զատկի զօրինական ընթերցան սոսի, և առնմնեաց զՀաղորդս ին, սոսա յերեքտասանեորդ օրն լուանոյ. քանզի տօն զատկին սկիզբն առնէր ի չորեքտասանեորդ օրն լուանոյ օր անցեալ։

Երկրորդ Յովհ. ժգ. 28. ասի, թէ յառաւոտն, յորժամ չառլեցաւ Աստ Հրէայք * ոչ մտին յապարանսն, զի ջ պղծեսցին (մտաւ նելով ի տուն առն հեթանոսի), այլ զի առ պնեն զգառնն։ Եւ զի պասեքն, արդ՝ ուսեալ գյասեքն ի չորեքտասանեորդն լուանն յերկկոյն, և ըե այսմ Աստ մեռաւ ի չորեքտասանեորդն լուանն. իսկ զգաստկան ընթերցան սոսա միով առաւոտ յառաջ քան զչարչարելն. սոսա կանխեաց քան զաւանական օրն առնելոյ զգառին։

Երրորդ Յովհ. ժգ. 14. Աստ ասի թէ մեռաւ յաւրեալեաւ զատկին. * Եր առնեն զգառն։ Ե Եր ժամ կէտ Հնդեսուդ։ Արդ՝ ուրբաթին զատկի է պատրաստութեան առնելոյ զգաստիկն, կամ հակառն զատկի. և հակառն զատկի եր ի չորեքտասանեորդն լուանի։ Ապա Աստ չարչարեցաւ ի չորեքտասանեորդն լուանի, կամ ի հինգշաբաթի. և ըե այսմ սոսա զգաստքն ի յերեքտասանեորդն լուանի միով աւուրբ յառաջ քան զչարչարելն։

Զորրորդ՝ Աստ ոչ մեռաւ ի հանդիսաւոր տօնի, որ եր առաջին օր բաղարջակերացն, այս է ի հնգետասաներորդն լուանոյ, կամ յետրաթեաւ. սոսա ի չորեքտասանեորդն լուանոյ, կի՛ ի հինգշաբաթի. ուստի և սոսա զգաստիկն յերեքտասանեորդն լուանոյ։ Յաւ առաջորի. Նախ՝ ի բանից աստի Հրէից՝ առ Պետ. իգ. 5. * Աչ ի պանի ասա՝ զի ջ խոովեսցին զնոքա ի ծողբերեան։ Երկրորդ՝ արդելեալ եր Հրէից առնել զգաստատան ի հանդիսաւոր տօնի։ Երրորդ՝ ի նմին աւուր մահճանան Աստ Հակառակմամբ իշխանի զնարմինն Աստ ի խաչէն, և եդ ի գերեզմանի. ամենաբ կանայքն գնեցին և պատրաստեցին խունկս և իւղս ի ծախել գնա. սոսա՝ ոչինչ գործ սոսիժան եր գործել յաւուր տօնի, բաց յայնցանէ՝ որք վերաբերին ի կերակուրս. Երեց՝ ժէ։ Ապա։

Պնեմ (1) առաջնումն։ Օսյս բան Յովհ հանեաւ, * Յառաջ քան զտօնն զատկի։ իմանալ պարտ է զնական օրէ՝ ի կէս գիշերոյ մինչև ցկէս գիշեր, կամ զարշհատականէ՝ ի ծագելոյ արեւուն մինչև յմնատս նր, և ոչ զնր օրե, որ սկիզբն առնէ յառաջնէն երեկոյէ, զորմէ խօսին այլ երեք աւետարանիչքն, յորժամ ասեն. * Յառաջնում տուր երեքշաբաթի։ Նե ըե այսմ չեր հնչ ի նա հակառակեմի։

Երկրորդին։ (2) Օսյս բան, * զի ուրախնան զատկնն։ ոչ է պարտ իմանալ զգաստկան գառանէն, այլ զգաստկան կերակրոց, այս է զգաշարչոյց, զոչխարաց, և զարջառոց, զորոց գրի ի ը Օրին. ժգ. զորս զառւրս եօթն զնուրն և ուտէին, և յայն տես յանուն զատկի անճանէին, և միայն սրբեալ Հրէից մարթ եր ուտել։ Այլ քանզի երկնչէին, զի մի ի մնանեն ի տուն առն հեթանոսի և արտաքնոյ պղծեսցին, և այնպես արգելցին ճաշակել զգաստկան կերակուրս, զՅս մուծին յապարանս Պիղատոսի, այլ նորա ոչ մնին։

Այլ ստիպէ և պնտէ Ակաքիկեր, թէ զօրն, զորս զառւրս եօթն բաղարջակերաց ուտէին, ոչ ուրեք ի նր գիրս անճանէին յանուն զատկի։ Այլ խաբն այդն քաղաքմուտ. քանզի գրի ի Օրին. ժգ. 2. Վախայիշ. * Օրինեցս զատկի են ընդ ոմն, ոչնորս, և ուրեսա՝ ի տե՛ղ ըն,

(1) Ի մ գաս. 11. խ. 1. պ. 2. խ. 3. սա 1. (2) Ընդ՝ սա 3.

զոր ընդրէսցէ Տէր Ընդ ոմն։ Որ անուանս զա-
տիկ է ընդհանուր, ըստ որով փակին ոչխարք և
արջառք իբրև տնտակք։

Հաստատի պինին մեր անպարտելի ձեռնար-
կութիւն։ Ըստ հրատարակեալ ՅՃժաշնչին Լա-
տինացւոց՝ գրի ի Օրին. ժՅ. 2. Նախայիշ.
* Օհնեցես զպարիսպ ահա Ընդ ոմն յոյնքարոց և
յորջառաց . . . ի ոստեցես ի նմա զհնա-
գոնա. զերծին օր ներեցես ասացոդ խորոյ զհոց
հարբեցոցոյ։ Ըստ եբդայեցականին. * Աբեհես-
ցես զպատեր ահա Ընդ ոմն զպարիսպ և զպրկոտ։...
Ոչ ոստեցես ի վերոյ նէ զվոյզ. զոտոյսն եօթն
ներեցես ի վերոյ նէ զանիսոյզ։ Ըստ Թարգմա-
նութեանն Եօթանասնից. * Օրհնեսցես զպատեր ահա
Ընդ ոմն զպարիսպ և զպրկոտ։... Ոչ ոստեցես
ընդ նմա հնոգոնա. զերծին օր քաղցրըն ներեցես
ընդ նմա։ Ըստ Թարգմանութեան Եօթանասնից.
* Օրհնեսցես զպարիսպ ահա Ընդ ոմն, զհնոցս և զբա-
ղարս։... Ոչ ոստեցես ի վերոյ նէ զհնոգոնա։ Եր-
բոյ այսպէս ձեռնարկեմք։ Այն, յորում, ըստ
որում, ի մի որոյ պատուիրի ուտել զքա-
ղարն զաւուրս եօթն, կոչի զատիկ. խակարգ՝
այն սաւագիծ ոչ է գառն զատկի, զոր լուան-
գակ պարտ էր ուտել յառաջնում գիշերի բա-
ղարջակերացն, մինչև ելեալ մեսյր լինէր, պարտ
էր հրով այրել յառաջ քան զարշալոյս։ Լևլից՝
ժՅ. Կիր 10. ոչ այլ զոհ, ոչխարք, ար-
ջառք, ևն. զքաս զաւուրս եօթն ուտէին ընդ
բաղարջի. ապա քաղցրայատ է, թէ թէպետ և
գառն զատկի իրրև զգլխաւոր զոհ յաճախ և
աւանդ մնայաւորապէս ի նր գիրս անուանի
Օպպի, սակայն և այլ զոհք յայնմանէ կո-
չէին Օպպի։

Ներորդին։ Ութրաթն զատկի ոչ նշանակէ
զպատրաստութեի առ զատիկն, այլ զպատրաս-
տութեի առ չարաթն, որ՝ քանզի յայնմ ամի
ի նմին իսկ հանդիսութեն զատկի հանդիպէր,
անուանեցաւ ութրաթի զատկի. զրեթէ նոյն-
օրինակ, զօրօրինակ ի մեզ ասի Միւրակէ չար-
չաթանց, Միւրակէ պինտեկոստէին։ Թէ այս
մեկնութեի է օրինաւոր՝ յայտ է, մի՝ ի սուրբ
գրոց՝ Նահ. ժԹ. 31. ութ խօսեցեալ զայնմ
օրն, յորում չարչարեցաւ Փրկն, ասէ. * Ով
Հրեայդ՝ հանգչ ութրաթն էր, զի ի անդրեն
ի նոյնն ամանդեցին խորհրդոյն գլխոյնն,
զի էր օր հեծ շաբաթոյն այնորիկ. ազաչեցին

զՊիղատոս ևն։ Անարկ. ժՀ. 42. * Ութրաթն
էր՝ որ ի շաբաթն հանդէր։ Լե Գուկ. ի՛Ի. 54.
* Էր ութրաթն. և շաբաթ լուսանայր։ Լե կրկ-
բորդ զի էիայր ինչ ութրաթի կամ պատրաս-
տութեի առ ուրբն, այլ առ շաբաթն միայն.
քանզի ի շաբաթոյ միայն արգելեալ էր պատ-
րաստել զկերակուրս, որք յայն սակս պարտ
էին միով աւուրբ յառաջ պատրաստել. բայց
յայլ ուրն թէպետ և արգելեալ էր ծառայու-
կան գործ, * Բայց հեռ որ ծործնէն ամ անդին։
(լե Լատ. * Բայց յոյնգանէ, որ պորկանէն
ի կերակուր)։ Ա յակս գրի Լևլից՝ ժՀ. Կիր 16։

Ձորրորդին։ Ութր. զատաջարկ։ Լե առ ա-
ռաջին գուգամն խոստովանիմք, թէ Հրեայք
յառաջ քան զաւուրս երկուս, յորժամ
արարին զժողով, զի նենգաւորեալ կալցեն զՅՅ
և սպանցեն, ասացին, * Ոչ ի տօնի ասա, ոչ
ի պատճառս կրօնի, այլ՝ զի ոչ խռովեսցի ա-
նիցէ ի ծողովրդենեան։ Ասյց կամ՝ Յի՝ որք
զայն խօսէին՝ ոչ զորացաւ կալցին, և կամ
ի լինել զիպաւորեալն կորուսանելոյ զՅՅ ի
մատաղէն Յուդայի, փախեցին զնորհուրդն
ի Նմին գիշերի հանդիսաւոր տօնի զատկի, և
զՅՅ ի Նմին աւուր հանդիսաւոր տօնի խնդր-
ելոյն ի մահ մատնել, և , այնմ աւուր հա-
տաւ վճիռն և եղաւ ի գործ, ոչ յայտ է յա-
ւետարանչացն։ Լև երկրորդ գուգամն ասելոյ,
թէ չէ յայտ ի նր գրոց, թէ արգելեալ էր
առնել զղատաստան յայնմ տօնի. նա զի նմին
արժան իցէ հաւատս ընծայել Միխոսի Պայ-
մինդեայ, պատմէ ի գիրս Հնդեցոց. գլ. 4.
թէ սովորութեի էր առ Հրեայս, զի զիրևանչի
չարագործս պատուհասէին ի ՃԹտասնդեակ
տօնս, յորս գտանին բաշում ամրոխք ժողո-
վրդեան. Օլարաթոյնդն առ, ինչպ գիտեն պա-
հեն, և ի նոյն տօնի խոնին. Քեզ ասի է Օրինա-
գիր. ձե. Կիր 19։ * Լև առ ծողովրդեան (լե
Լատ. առ Խորակէ) ըստ եղիցեն։ Ա յլ
եղեալ, եթէ էր օրէնք որ արգելոյր զաւուր
յաւուր տօնի. զի նչ զարմանք, եթէ նք որք
զնմ և զանձնատր իրաւունս բանարարէին ի
Փրկն, նաև զնեթեն օրէնս արհամարհէցին, և
կամ առ հասարակաց բարւոյ համարեալն զան-
ձինս ոչ պարտաւորել այնմիկ։ Ներորդ ցուց-
մունն. պատրաստել զնչս և զնաւնկս ի ներ-
քուստ Փրկի, և թագնել զնա՝ էր գործ կրօնի և
գթութեն, որ ոչ էր արգելեալ յաւուր տօնի,

ոչ

ոյզ յայտ է յօրինակէն Տօրթեայ, որ յատուրս տօնից յետ մնացելոյ արեգական թմաղէր զմեռանալս. Տօր. ք. ը. և է։

Ա.ԻՒՐԱՆԱԻՕԻՆ. Գ։

Ի վերայ նիւթոյ խորհրդոյ հաղորդութեան։

Աքեն Թուղմա՝ կ. 74։

Պ Ր Ա Կ. Ը։

Երբեմն հայն և գինին կ՚ունենան խորհրդոյ հաղորդութիւն։

Պահլ է նախ։ (1) Հացն և գինին են նիւթ խորհրդոյ հաղորդութեան։

Ի՛նչ ի հատուցոյ՝ սահմանեալ ի ժողովն Լաոդիկեայ. գլ. Հաւատացեալքն. ի ժող. Փլոմկին. ի կոնդակին միաբանութեան. ի ժող. Տրիտ. գլ. 13. գրեթէ յամ գլուխս։ Միաձայն գոյանի համօրէն աւանդութեամբ երկոցուն ևս եկեղեցեաց Հայոց և Լատինացւոց։

Հայց. (2) ի նր գրոց։ Հայն է նիւթ խորհրդոյ հաղորդութեան, զոր Քն ի սահմանն զայն ի գործ էած. խակարդ՝ Քն ի սահմանելն զայս խորհուրդ՝ ի գործ էած զՀաց և զգինի. ապա։ փոքր. յայտ է ի չորից աւետարանչաց, մանաւանդ ի Պաւղ. ի Ա. Կորնթ. 26. ուր գրի օրինակ զայս։ *Ամ ինչքան ժամ-պէկին ձուլ՝ աս Հաց՝ օրհնեցաց և եթեկ, և եա ալելիքդուքն և ասէ. առէք կերայք՝ այս է մարմին իմ։ Լա- առնալ բաժակ գոհացաս՝ եա նոցա և ասէ. արբէք ի գիտեն ամենեքին. զի այդ է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ ի վերայ բազ- մաց հեղանի ի թողութիւն մեղաց։ Այլ ասեմ ձեզ, ոչ եա արբեցից յայսմհետէ ի բերոյ արդեոյ մինչ- գոր գոյն՝ յորժամ արբեցից զայս ընդ ձեզ նոր յարքայութեան Հօր իմոյ։ Եւ բաժանան ըստ հա- ւատոյ ոմն զգրոց իմմանալ լինի գինին. այլև օրշակի բացատրի բանիւքս այսոքիւք. *Ոչ Եա արբեցից յայսմհետէ ի բերոյ արդեոյ։

Պատասէ (3) և պատշաճաւորին։ Օրօրինակ ջուրն առեալ լինի ի խորհուրդ միաւ- նալ ի գործ հոգևոր լուացման, զնգի մարմ- նաւոր լուացումն հաւատակօրէն լինի ջրով. նոյնպէս և հացն և գինին՝ որք առ հասարակ անուցանեն զմարդիկ, պատշաճօրէն առեալ լի- նին յայսմ խորհրդեան ի գործ հոգևոր ճա- շակման կամ խրախճանի։

Այլ դժուարութիւն է, թէ զի՞նչ հաց և զի՞նչ գինի լցեալ նիւթ այսր խորհրդոյ. յորոյ ի լուծումն

Ասելի է երկրորդ։ (4) Միայն հացն ի ցորենոյ է օրինաւոր նիւթ խորհրդոյ հաղոր- դութեան։

Հայց. Նախ՝ ի ժողովոյն Փլոմկեան. ի նա- խայիշ. կոնդակին, ուր ասի. Երբեմն ի խոր- հուրդ հաղորդութեանն, որպ նկատեն ի հացն ի ցո- րենոյ, և գինի յորենոյ։

Հայց. երկրորդ՝ ի միաձայնաւոր աւանդու- թենէ երկոցուն ևս եկեղեցեաց Հայոց և Լատինացւոց։

Հայց. երրորդ՝ (5) պատճառաւ։ Օրի- նաւոր նիւթ խորհրդոյ մարմնոյն Քնի է հացն այն, զոր մարդիկ առ հասարակ վաճառն առ անուանդ իւրեանց. խակարդ՝ ընդ միջ այլոց հա- ցից՝ առ հասարակ վաճառն մարդիկ զՀացն ի ցորենոյ. քանզի զայլ հացս երեսն ի միջ մածեալ առ պակասութեան այսր հացի. ապա։ փոքր. յայտ է։ Հայց. մեծ։ Առ գործածուի խորհրդոյ, ոչ և սասպաք, առեալ լինի այն- պիսի նիւթ, որ առ հասարակ ի մարդիկ յայն գործ վարի, որպես ի միքսութեան ջուրն ի լուացումն։ Երկրորդ՝ վասնզի ոչ է հաւանա- կան, թէ Քն զայլ հաց քան զսովորականն՝ և զաւազդինն, այս է՝ որ ի ցորենոյ, յայն- պիսի հանդիսաւոր տօնի և ի ճաշակման զատ- կական գաւին ի գործ ածեալ լցէ. մանա- ւանդ զի զՀացն առաքադութեան, որ էր օրի- նակ այսր խորհրդոյ, պարտ էր կազմել ի նաշհոյ, Գլատ. իբ. այս է՝ ի նորոյ ալիւրէ ցորենոյ։

Առեցես նախ։ Ամ արիւն է ըստ նոյն տե- սակի, թէպէտ և ի զանազան կլիմակրոց ծնա- նի. ապա ըստ նմին օրինակի ամ Հաց են ըստ նոյն տեսակի, թէպէտ և ի զանազան հատոյ կազմի։

Պնեմ ուր. զՀետև։ Ընհանգիստութիւնն է, զի թէպէտ և հետաւոր նիւթն արեան են

(1) Ընդ՝ կ. 74. պ. 1. բաղ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ։ (4) Ընդ՝ պ. 3. բաղ։ (5) Ընդ։

զանազան կերպարարք, սակայն մերձաւորն է ամ, այս է՝ մանկան, այլ ոչ ամ մերձաւոր Նիւթ հացի է ըստ նոյն տեսակի։

Երկրորդ։ Ոչինչ և իցէ գիտի է նիւթ քահանայագործութեան, ապա և զինչ և իցէ հաց։

Գիտեմ ուր, պնդեաւ։ Ծառաչինն հակառակի աւանդութեան ևկեղեցւոյ, որ հաստատէ զդինչ և իցէ գինի յորժամ, և ոչ զդինչ և իցէ հաց։ Նա ևս՝ զի ամ գինիք են ըստ նոյն էական տեսակի, այլ տարբերին միայն պատահարաւ. բայց ամ հաց ի տեսակաւ զանազանելով հատից կազմեալ՝ ոչ են ըստ նոյն տեսակի։ Նա հուսկ յետոյ զինչ և իցէ գինի յորժամ՝ է և ասի պարզապէս գինի, և է ի հատարակաց գործածութեան. այլ ոչ ամ հաց է և ասի պարզապէս հաց, և չէ ի հատարակաց գործածութեան, այլ միայն հացն ի ցորենոյ։

Ըստ ունիս մակաբերել նախ, թէ անվաւեր է քահանայագործութիւնն հացի ի բակլայէ, յորմանէ, ի շագանակէ, ևս և ի գարւոյ, ի վարսակէ, ի կորեկէ, ի փառնջոյ. զորս թէպէտ սոքա են տեսակք հատից, սակայն տարբերին տեսակաւ ի ցորենոյ։ Ընդդիմացեալն է ի վերայ հաստատոյ, և ի վերայ ցրենանման կարծագոյն ինչ հատի։ Այն ևս ոմանք ոչ ընդունին զպղծութեանման հատն, և ընդունի զհաճարն. վասնզի համարի՝ թէ այն բուսանի ի ցորենոյ սերմանելոյ ի կորդ երկրի իբրև ի սերմանէ և ոչ ապականութենէ, և թէ այնպէս է՝ հաստատէ Աթէյարտիոս ի Թրաբանդեայ։ Ակ այլք ուրանան, և համարին, թէ հաճարն բուսանի ի ցորենոյ սերմանելոյ ի կորդ երկրի ապականութենէ, որպէս երբեմն բուսանին վարսակք։

Հայցացուք հետեւի, թէ հաճարն և ցորեն նմանման կարմրագոյն հատն այն են երկբայական նիւթ. և յայն սակս չէ արժան քահանայագործել զայն ևս և ի հարկաւորութենեան, այս է՝ եթէ մեռանէր մարդն առանց վերջին թոշակի, և կամ եթէ ժողովուրդն մեայր անպատարագ յաւուր տրամեալ տօնի. վասնզի ՃՁագոյն է զնել զնորհուրդն ի վտանգի ոչնչուան վասն երկրայական նիւթոյ, քան զմեռանիլն հիմանդին առանց վերջին թոշակի, կամ մեալ ժողովրդեան առանց պատարագի, որովհետեւ սոքա ոչ են բացարձակապէս հարկաւոր առ վերկութիւն։ Ոչ արդեօք մտադիր ընթերնայիկս Հեռանոս զնիս Գրհենտաց մերոյ առ վիճ. 3. պ. 1. յօդ. 2. կընդայլնէ նմա զհակառակ կարծիս։

Ունիս մակաբերել երկրորդ, (1) թէ՝ եթէ իցէ այնչափ ապականութիւն հացի, մինչև եղծանիլ տեսակի հացին, զորօրինակ յորժամ շաղախանալ հացին լուծանի, և համն, գոյնն, և այլ պատահմունք փոփոխին, յայնպիսի նիւթոյ ոչ կարէ լինել մարմին Քրիստոսի յորժամ չիք այնչափ ապականութիւն, մինչև եղծանիլ զտեսակն, այլ տրամադրութիւն ինչ առ ապականութիւն, զոր ցուցանէ փոփոխուի ինչ համոյ, յայնպիսի հացէ կարէ լինել մարմին Քրիստոսի, այլ մեզանէ՝ որ առնէ՝ վասն անյարդութեան խորհրդոյն։ Նա քանզի օսլայն (այն է նիշաստաս) է յատկականաւ ցորենոյ, զորօրինակ քացախն ի գինւոյ, ոչ երևի, թէ հացն կազմեալ ամէն՝ կարօղ է լինել մարմին Քրիստոսի, թէպէտ և ամենք ասեն զհակառակն։

Ունիս մակաբերել երրորդ, թէ հացն, թէպէտ և ի ցորենոյ, այլ կամ յօրինեալ վարդենջով, կաճամբ, և կի՛ զիարդ և իցէ այլոյ հեղանիւթով՝ որ չէցէ բնական ջուր, կամ տապակեալ ի տապակի, կամ յարեւու չորացեալ, և կամ զանգուած ալեր անեւի, ոչ են քահանայագործելի. վասնզի ոչ է հայց սովորական, և յայն սակս բազմական տեսակաւ տարբերի, թէպէտ և գուցէ ոչ փիզիզական տեսակաւ. քանզի և ոչ կամեցաւ Քրիստոս, որպէս քաջ ծանուցանէ Աղբեստոս ի Ակիմոյ, հարկել զմեզ ի խորհուրդս առ այսպիսի նորբրին զանազանութեամբ ի մէն տեսակարար տարբերութեանց փիզիզապէս, այլ կամեցաւ ունել զայնպիսի հաց ի ցորենոյ, զոր առ հասարակ ի գործ ածեն մարդիկ, և զոր նա ինքն քահանայագործեաց։

Ունիս մակաբերել չորրորդ, (2) եթէ լինի դդին ինչ խառնութեամբ այլ ինչ հատոյ ընդ կարի մեծագոյն քանակութեամբ ցորենոյ, կամ այլ ինչ հեղանիւթոյ ընդ կարի մեծագոյն քանակութեամբ ջրոյ, մեայ նիւթ խորհրդոյն. վասնզի դդին ինչ խառնութեամբ ոչ եղծանէ զտեսակն, այլ սակաւն ընկղմի ի բազումն. այլ ոչ՝ եթէ լինի բազում խառնութեամբ, զորօրինակ ըն հա-

(1) Ընդ՝ տես 4։ (2) Ընդ՝ տես 3։

աստուածեղ կամ իրը ըստ հաւատոյ ընդ
խմել և զհատուածեղ այլ ընչ հեղուածեղոյ ընդ
դիւոյ մնան քահանայագործութեան բաժանին։

Ասելի է երրորդ։ (1) Միայն զինին յորդ-
ցոյ է յարմար նուիրել բաժանին։

Յայտ է որպէս առաջին եղբայրացութիւնն
ի ժողովոյն Փլորենտիոյ, և ի մշտնջենաւոր
աւանդութենէ եկեղեցւոյ։

Ի վերայ այսր ասի՝ (2) ցուց. Նախ՝ ի
սահմանադրութենէ Պիոի, որ ի գինի որթոյ
սահմանաց զայս խորհուրդ, որպէս յայտ է
ասեմ՝ զոր նա ինքն ասաց ի Յնտոթ. ին. 29.
ի վերայ սահմանադրութեան այսր խորհրդոյ.
* Ոչ Եւ ոչ ըմպէց յայսմհետէ ի բերոյ որթոյ։
Երկրորդ՝ ի նուիրել խորհրդոյ, որպէս և ասա-
ցաք, առեալ լինի այն, որ տիրապէս և հա-
մարակօրէն ունի զգայնական տեսակ. խակորդ՝
տիրապէս ասի գինի՝ որ առեալ լինի յորթոյ,
խակ այլ հեղուածեղոյ ասին գինի ըստ նմանութեան
ընչ գինւոյ՝ որ յորթոյ. ապա։

Վայելուչ է ի մեծ է ի վերայ ասացեալ գինւոյ, թէ արդեօք իցէ նուիրել քահանայագործութեան։ Խազումբ հաստատէն, վասն իրաւ ճաշոցին պատուիրեն զգինին գինի քահանայագործութեան ասացեալ՝ լուծանել և յետ այնորիկ ճաշակել իրբև զչնչմարիտ խորհուրդ. ասա ենթադրեն, թէ ասացեալ գինին պատ հէ զնմանին Պիոի. արդ՝ որ կարող է պահել, կարող է և ընդունել, բայց միայն զի իցէ նուիրեն ցուցանելի։ Այլք ուրանան, վասնզի յայնմ վիճակի ոչ ևս է ըստ եղանակի ըմ-
գելոյ յաւէտ՝ քան զգինի տագրեալ ի հաց, որ ոչ է նուիրի քահանայագործութեան։ Այս ասացեալ գործածութեան զատացեալ գինին համա-
րել պարտ է երկրայական նուիրի, զոր ամենևին չէ պարտ քահանայագործել, զորօրինակ և զայլ այմ նուիրից, որք կամ ի հակադրեալ վկայութենէ և կամ ի հակադրեալ պատճառաց համարին երկրայական։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ս Ե։

Երդեօք վերադարձ հաղորդութեան պարտ է կա-
տարել ի եկեղեցին։

Ասելի է նախ։ (3) Ի բաղարջոյ կամ ի խմորեալ հացէ ցորենոյ լինի ճշմարտապէս մարմին Քրիստոսի։ Այն քանզ ժողովոյն Փլորենտիոյ ի կոնդակին միաբանութեան։ Եւ յայտ է. զի զնի յերկուսին ևս ձևոյ գոյացապէս հաց ցորենոյ, և այն՝ սովորականն։ Քանզի թէպէտ հատարակօրէն ոչ ի գործ ածեալք զբաղարջ, սակայն զայն ի գործ ածէին զօրէն հատարակ ընդ այլ ի զատկական տօնս, և զայն ի գործ էած Քրիստոս յորժամ սահմանեաց զխորհուրդ, որպէս ցուցաք ի վերոյ։

Ասելի է երկրորդ։ (4) Ի բաղարջէ կամ ի խմորելոյ՝ քահանայք պարտին կատարել զմարմինն Քրիստոսի, իւրաքանչիւր ըստ սովորութեան եկեղեցւոյ իւրոյ՝ եթէ արեւմտեան և եթէ արեւելեան եկեղեցւոյ։ Այն զաքձեալ բանք ժողովոյն Փլորենտիոյ անդ։

Ասին իրբ (5) զզօրբինակ մեղանչէ Լատին քահանայ յեկեղեցին Լատինաց՝ որ պատարագէ խմորեալ հացիւ, նոյնպէս մեղանչէր Յոյն քահանայ յեկեղեցին Յունաց՝ որ պատարագէր բաղարջ հացիւ, իրբև խանգարիչ ծխի եկեղեցւոյ իւրոյ, զոր իւրաքանչիւր ոք պահել պարտի։ Եւ զայս պատուաստութեամբ այնպէս մեծագոյն համարին բազում ուսուցանք, մինչև հաստատել, թէ ոչ վն հաղորդելոյ զՔրիստոն, և ոչ վասն չնաշխոյ ժողովրդեան առանց պատարագի յաւէտ հրամայեալ տանի, բայց միայն ի դիպուածի ամբողջացուցանելոյ ընծայարաշն՝ արժան է զայս ծէս խանգարել։

Ասի ևնդրի, թէ արդեօք Յոյնն առ Լատինացիս կարող է քահանայագործել զբաղարջ. և փոխադարձ՝ Լատինն առ Յոյնս զնմանութեան։

Պետեմ հաւանականագոյնս, թէ ոչ. վասն Պիոս հինգերորդ ի կոնդակին՝ Տեսչութեան հաւվեհական Քահանայապետութեան. յամին 1566. առանց ինչ զանազանութեան արգելու Յունաց պատարագել ըստ սովորութեան Լատինաց, և Լատինաց ըստ սովորութեան Յունաց։ Ոնդյն սահմանեն և նորագոյն երջանիկ յիշատակի Բենեդիկտոս ԺԴրբքատասներորդն՝ սահմանադիր. ի վն ծխից Յունաց, յօդ. 6։ Եւ այն զի՝ սովորութենիք ոչ են այնպէս զանազան մանաւանդ տեղեաց, որպէս ընդհանուր երկոցուն ևս եկեղեցեաց, զորս վասն այն ամ որ պատասխանի պահել՝ ցորչափ մեայ անդամ նորին եկեղեցւոյ. և թէ յայն կարծիս են Յոյնք՝ լուծաք ի Յոյն քահանայէ։ Իսկ թէ արդեօք զայս սահմա-

(1) Ընդ՝ պ. 5 բաղ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ՝ պ. 4 բաղ։ (4) Ընդ։ (5) Ընդ։

Նաղդուեթիս խնամել պարտ է զՀաւատաց, ոչ միայն որք ձանձաղարհօրդին ի մէջ Յատենացոց, կամ զի ապիտացոց ի մէջ Հաւատաց, այլև զՀաւատաց որք ունին զհաստատս բնակաւթիւն ի մէջ Յատենացոց, կամ զի ապիտացոց ի մէջ Հաւատաց, ուր ոչինչ եկեղեցի կամ մատուռն կարգեալ իցէ վասն նոցա, ինձ երկբոյսական է, վասնզի յայնժամ երևին լինել անդամք նորին եկեղեցւոյ, յորում ունին զհաստատս բնակութիւն, և պարապանդիլ ծխոյք նորին։

Ասելի է ներքոյդ։ (1) Յոմորութիւն արհւեհան եկեղեցւոյ պատարագելոյ խոնորն Տաջիկ Հաստատի ի պատճառս ինչ, սակայն առաւել բանաւոր է սոմորութիւն արևմտեան եկեղեցւոյ (ընդ Նմին և Հայոց) պատարագելոյ բաղարջիւ։

Յուշ. (2) առաջին մասն։ Ասէ՝ Յորոք պատարագին խոնորն Տաջիկ, վասնզի Բանն Հոր զգեցաւ զմարմին, որպէս խոնորն խառնի զԱրիւրդ՝ ի հեղեալ զՏերետիկոսութիւնն Նազովրացւոց և Էվիոնիանից, որք զբնիականս խառնէին ընդ աւետարանին։ Ներբորդ՝ զի խոնորն Տամեղաճաշակ առնէ զՏուցն, և Յայն սակս ըստ պատշաճի նշանակէ զնուանին և զբաղդրութիւն ածային սիրոյ Յայսմ խորհրդեան։

Յուշ. (3) երկրորդ մասն։ Ասելոք պատարագին բաղարջիւ, նախ՝ վասն սահմանադրութեանն Պաւղի, որ զայս խորհուրդ սահմանեաց յառաջնումն առաք բաղարջակերաց, որպէս և ասացաք, յորում առաք Տէր պարտ գտանիլ խոնորն ի տունս Հրէից։ (4) Ներբորդ՝ վասնզի Տայն է սիրապես խորհուրդ մարմնոյն Պաւղի, (որ առանց ապականութեան Յղացաւ,) առաւել քան ածականեան նորա։ Ներբորդ՝ վասնզի (5) առաւել պատշաճի այս միաւորութեն Տաւատացելոց, որ պահանջի առ գործածութիւն այսր խորհրդոյ, ըստ այնմ ու Կորն. Ե. 7. *Օտրիվ հնր զհնոս Պաւ. ապասհիսթ պրասնօյ պիսա.... յտանիվոյս սպռօսհոս Հհոս (ըստ Լատ. ջուկասրնբ) Ե ճշմարտոս Ընհան։

Պ Ր Ե Կ Գ.

Ընդեօք պարտ է խառնել զՀօր ընդ գինւոյ, որպէս էրատքն. Ե ոչափ նմա։

Գասելի է նախ։ (6) Յարմար եղև կատարել զսորհուրդ Տաղորդութեան ի գինի խառնել զջուր։

Յուշ. Նախ՝ (7) պատճառաւ սահմանադրութեան։ Պանդի Հաւատացեալքն Հաւատամբք, թէ Տէրն մեր զայս խորհուրդ սահմանեաց ի գինի խառնեալ զջուր ըստ սովորութեան երկրին այնորիկ, ձէ և Բառակ. Թ. 5. ասէ. * Ընդէր զձեռն էն, զոր խառնեցէք Յերիւ։ Երկրորդ՝ վասն զի այս պատշաճի առ յանդիման առնելոյ զբաղարանս Պհն, յորոյ կողն ելին արիւն և ջուր։ Երկրորդ՝ վասն այս պատշաճի առ ի նշանակել զդէմ այսր խորհրդոյ, որ է միաւորութիւն ժողովրդեանն Պհի առ Պհս, քանզի ջուրն խնացեալ գինի ի Նր գինւս ժողովուրդն, որպէս յայտ է ի Յայտն. ժէ, Օհերհս պատշաճականաւթիւնս զայսոսիկ Տրեշտակին Ասրդասեան Հաստատեաց և իւրացոյց ժողովն Տրիստն. գտմ. 22. գլ. 7։

Ասելի է երկրորդ։ (8) Խառնումն ջրոյ ոչ է ի Տարկաւորութէ այսր խորհրդոյ, և ոչ յանծային իրաւանց, այլ միայն յիկեղեցական իրաւանց։ Եյսպէս դնեն առ Հաստատ ընդ սկիզն Խոտմայի։

Յուշ. առաջին մասն։ Ակն թաժակին ընդ բանականին պահի ի գինին միայն, որ յայտ է, մի զի Պհ ի սահմանադրութէ այսր խորհրդոյ միայն զգինին նշանակեաց, Աստո. իլ. յասելն. * Ու Նա աչքեր յոյսհեան ի բերդ ոզնոյ։ Երկրորդ՝ զի ժողովք ի նշանակին ընդհեթ այսր խորհրդոյ այլազգ խօսին զգինւոյ, այլազգ զջրոյ. ոչ Փլամինեանան, որ ոչ ասէ, թէ գինին և ջուրն, և կի խառնեալն ի գինւոյ և ի ջրոյ է նրւեթ Տաղորդուն, այլ ասէ, թէ նրանք բաժանին է գինոյն յորմէ, յոր պարտն ինչ ընդ խառնիլ պարտ է. և երկրորդ՝ զի նմանեալ խիզին Տոմմական յետ ուսուցանելոյ, թէ զայս խառնուրդ չէ Տնար զանց առնել առանց մեղաւորի մեղաց, յասելոյն ի վերայ. Անէ պտղաբերի ըստ՝ խոտրի խորհուրդն։ Եւ մին իրի խրատք ճաշոցին մանգ. ի վերոյ պա-

կա-

(1) Ընդ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ։ (4) Ընդ։ (5) Ընդ։ (6) Ասե տ. 7. Բա։ (7) Ընդ։ (8) Ընդ։

կատարեմ զնուագ, արգելուն հնդուել զքուր գինի քահանայագործութեան, յորժամ զանց առնուցեալ իցէ յանապատին։ Արդ՝ եթէ լինէր ՚ի հարկաւորութեան խորհրդոյն, պարտ էր դնել և քահանայագործել, այլ լինէր դնել զգինին և քահանայագործել, եթէ քահանային գինի բանից քահանայագործութեան խմանալը՝ եթէ չէր եգեալ գինի, այլ ջուր։

Չորց. երկրորդ և երրորդ մասն։ Ասէ՝ ոչ ՚ի նր գիրս և ոչ ՚ի գիրս սրբց Հարց լինելոցն զաճապին պատուհրան խառնելոյ ջուր ընդ գինւոյ։ Արկրորդ՝ յորժամ յիշատակին զայն խառնուածն, յասացեալքն միայն զպատուհրան ակնկռնցուց։ Ընդ առնէ զե պնոտրաս, ասէ Ժողովն Տրիտ. գլխ. 22. գլ. 7. ըն պատուիրան ե եկեղեցւոյ հաճոյից, զի զջուր ընդ գինւոյ ՚ի բաժակին ՚ի նուիրելն խառնելոյ։ Արդ՝ եթէ էր պատուհրան Աստի, ոչ լսեր Ժողովն։ Եւ էէ ինչ ընդդէմ, թէ երբեմն որ Հարք ասեն՝ հրամայեաց Աստի. քանզի ոչ լինի իմացեալ ճիշդ հրամայեաց Աստի, այլ լսանելոյ մի գործոյն Աստի, յորմէ իբրև ՚ի գաղափարէ շարժեցաւ ակնկռնցին պատուհրել զայն։

Վասիցս ընդդէմ առաջնոյն մասին։ Աստ քահանայագործելոց զգինին խառնել ընդ ջուր. ապա այս խառնուածն է ՚ի հարկաւորութեան խորհրդոյն, կամ գէթ յաճախին իրաւանց։

Պինեմ ուր. զՀետս։ Այզմէ ոչ գիտեմ զոր արար Աստ, պարտ է առնել, այլ զոր պատուհրեաց առնել. քահանայագործելոց զբաշխելոյն, քահանայագործելոց գինի ընդերեցոյն. սակայն և ոչ միս է ՚ի հարկաւորութեան խորհրդոյն, կամ յաճախին իրաւանց։ Այս յորժամ ասաց * Օջյս ոլսոլչ- սա նոյ չնշոփոլչ ||. զհակառակ խորհրդոյն և պատարագին պատուհրեաց, և ոչ զպատահականս։

Վասլի է երրորդ։ (1) Օգտին ջուր պարտ է խառնել ընդ քահանայագործելի գինւոյն։ Ասացեալ գնէ Ժողովն վերոլիեն. ՚ի հրահանգն Աստոյ ՚ի բանս յայտնի. Ընդ գինւոյ յաստ ըն պատուհրեալքն զոյլ ջուր ոռվքոլչ է խառնել։

Պատճառն ևս նպատակ. մի՝ զի եթէ բազում ջուր խառնեցի, լինէր վտանգ, զի մի եղծցի գինին, մանաւանդ՝ եթէ իցէ տիար. և երկրորդ՝ զի ջուրն, ոմն վերագոյնդ ասացաք, առաջի առնէ զհաւատացեալ ժողովուրդն, իսկ գինին զնա ինքն ՎԱ. արդ՝ վայել է, զի նա ինքն ՎԱ գլուխն բացայայտագոյնս յանդիման լիցի քան զժողովուրդն։

Վասլի է չորրորդ։ Այս պատուիրան պարտաւորէ ընդ մահու չափ մեղաց. զի թէպէտ երևի թեթև իր, սակայն ըստ ինքեան ունի զմեծագոյն նշանակութիւն։ Այս գլ. Օ՚ե-ին. ՚ի մի պատարագել. զանցառուքն կամովին այսմ խառնուածն սահմանին զրկիլ ՚ի պաշտօնէ և ՚ի բարերարութենէ։

Արդ՝ (2) այսմ խառնուածն պարտ է լինել շուրջ զկատարելոյ խորհրդոյն, և չէ բաւական, եթէ լիցի զրբօրինակ ՚ի կարասի, վըզի ըստ այսմ ոչ լինէր բաւական առ նշանակութիւն խորհրդեանն։

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ։

Արդեօք ըստ հնոյն ՚ի բաժակն գինւոյն անընդհատ յորնի ՎԱՀ։

Նախադրեմք իրրև ստոյգ, թէ ջուրն հեղեալ ՚ի բաժակն փոխարկի յարիւն ՎԱՀ. ՚ի զի որ Հարքն Ալբրոսիոս՝ գիրք 4. ՚ի վերայ խորհրդ. գլ. 4. Աիպրիանոս՝ թուղթ 63. Հերոնիմոս՝ ՚ի մի գլ. ժդ. Աւգոստին. Գաւդասիոս՝ գիրք ՚ի մի մարմնոյ և արեան ՎԱՀ. Հիլդեբերտոս, Ալբերտոս, նըն Թոմասս, և գրեթէ համօրէն դպրոցական ուսուցանք, որք գինի սեպ Աւրդասեանն գրեցին, այսպէս հանդիսացան. և երկրորդ՝ զի ցուցական մասունքն որ ՚ի կերան՝ ցուցանեն զերեսն, որ ըստ պատուիրանի է ՚ի բաժակին։

Այլ խնդիրն է, թէ արդեօք ջուրն անընդմիջապէս փոխարկի յարիւն, թէ յաւասջագոյն փոխարկելի է ՚ի գինի։

Վասլի է։ (3) Հաւանականագոյն է, թէ ջուրն ոչ փոխարկի յարիւն ՎԱՀ, բայց եթէ յաւասջագոյն փոխարկեալ իցէ ՚ի գինի։

Չորց. Նախ՝ վկայութիւն Տրիտ. ժողովոյն, հռոմէական Աւթենտիկի, քահանայապետական ծիսարանին Հռոմայ, և Աննովկենտիոս երրորդի։

Ժողովն Տրիտ. գլխ. 13. կան. 2. ասէ, թէ՝ փոխարկի հացն ՚ի մարմին, և գինին յարիւն, ոնուսլ գիտի սեռակոյն հացն և գինւոյ։ Իսկ-

(1) Ինչ՝ պ. 8. էջ։ (2) Ինչ՝ ես 3։ (3) Ինչ՝ պ. 8. էջ։

արդ՝ եթէ ջուրն անընդմիջապէս փոխարկէր յարիւն՝ միայն ևս տևսանք ջրոյ. ապա՝

Նաեհեմիայի Հոով. գլ. 10. ասէ, թէ ըստ երդմանն Ե ըստ գրոհման Լևիէզերական մարքնապետոյ՝ ընդուն այն փոխուիլն Ի գինի

Քահանայապետական ծիսարանն Հռոմէական՝ մատ՝ մասն 1. Ճառ. 10. գլ. 12. ասէ. Ջուրն, որ Ի Քաջանին Եռանի ընդ գինոյ, պարտի ընդունել զոյն հանգոյնութիւնէ, ընդ այնմ պարտ է գինոյ Ի գինի։

Լիտուրգիաներս երկրորդն՝ գլ. Քառասնորդեան։ գլուխ 3. վճռակ. մակագ. 41. ասէ, թէ հաւատականագոյն կարծիքն գնէ, Ըն ընդ գինոյ գոյացափոխել Ի գինի Եռանի ընդ գինոյ. և գլուխ Ի ընդ Քրիստոսի ակնարկել։ գլ. 3. ասէ. Ոչ երկիւղ գոյանալ Ի գինի, յորժամ Ի քաղցր գինի հերձ- զոյնն ինչ ընդ։

Յուց. երկրորդ պատճառաւ. Այն միայն անընդմիջապէս փոխարկի յարիւն Քրիստոսի, որ է նիւթ քահանայագործութեան բաժանիլն, զոր առնալ լինի նիւթն, զի քահանայագործութիւն եղիցի այն գոյացափոխութիւն, խակարդ միայն գինին է նիւթ քահանայագործութեան բաժանիլն. ապա՝ Փոքր. յայտ է նախ Ի միջնոյն նաւար առանցութեան. քանզի ըստ այսմ միշտ միևնոյն ցայժմ հաւատացեալ եղև։ Երկրորդ՝ Ի ժողովին վարդապետն, որ Ի կոնդակին միաբանութեան ասէ, թէ նիւթ բաժանիլն է գինի յորում, յոր ջրոյն ինչ ըստ յառաջ բան զհամագոյնութիւնն խառնել պարտ է. յայտնապէս ցուցեալ այսու եղանակաւ խօսելոյ, թէ միայն գինին է նիւթ բաժանիլն, իսկ ջուրն պատկանի միայն առ արարողութիւն ինչ. ապա թէ ոչ՝ ասէր, թէ նիւթն է գինի և ջուր, զորօրինակ ասաց Ի գործին, թէ նիւթն է ձկնեղն և բալասանն, ոչ ձկեղն ըստ որում խառնել պարտ է զբալասանն։ Երկրորդ տապալելով զՔրիստոսի հակառակորդաց. ջուրն ևս և ըստ որում խառնալ ընդ գինոյ՝ ոչ է նիւթ քահանայագործութեան. ապա միայն գինին։ Յուց. առաջարկ։ Նիւթն քահանայագործութեան է Ի սահմանադրութէն Քրիստոսի. խակարդ՝ չարն խառնի ընդ գինոյ ոչ Ի սահմանադրութէն Քրիստոսի, այլ Ի պատուիրանէ Սիղեստրոսի միայն, ոչ և աստուած, և Թեոտոսեանին հակառակորդք. ապա։

Ընդդէմ։ Այր Նովին եղանակաւ խօսին զքահանայագործութէն և զոյացափոխութէն ջրոյ՝ ոչ և գինւոյ. և վասն Ենթադրեն զջուրն ոչինչ Նուազ քան զգինի անընդմիջապէս գոյացափոխիլ։

Պիտեմ, թէ զանս սքեմ Հարց խմանալ պարտ է գնիչնորդապէս փոխարկելոյ ջրոյ յարիւն, միևնոյն ընդդայնմամբ անուանել ջուրզայն, որ անընդմիջապէս յառաջն էր ջուր։

ԳԼՈՒԽ Ե։

Երբեմն պի գեսոին հնար է յոհանոյապոլիթել առանց գիսոյն։

Ասելի է նախ։ (1) Մի տեսակն վաւերապար քահանայագործի առանց միւսոյն։

Յայտ է, վասն յառնելի զանս զայսոսիկ Ոյր է տրին է, նոյնհետայն է անդ մարմինն Քրի ըստ տեսակաւք հացի, քանզի առաքեցեր է ճշմարիտ, և առնէ ևս զոր նշանակէ, և յայն առն քահանայագործեալ զհացն և ոչ զառաժան յանդիման առնի մարմինն Քրիստոսի։

Ասելի է երկրորդ։ Նշանագրին օրինաց առօրինեալ է քահանայագործել զմի տեսակն առանց միւսոյն։

Յուց. Նախ Ի պատուիրանէն Քրիստոսի ասելոյն ըստ բացատրութեան եկեղեցւոյ Ի ժողովն Տրիտ։ Քրս այսու բանիւ * Օդայ արասջիք ինչ յիշատակի ||, պատուիրեաց, զի այս խորհուրդ մի կատարեսցի, բայց եթէ միաւորեալ մատուցի Ընդ անարի Ն պատարագ. խակարդ՝ չէ հնար լինել անարիւն պատարագ ըստ որում Քրս սահմանեաց առանց քահանայագործութեան երկոցունս ևս տեսակաց. ապա։ Օրէնսին առաքելութիւս ևս պարտ է ցուցանել։ Յուց. Մեծապէսին Ի բացատրութէն եկեղեցւոյ Ի Տրիտ. ժողովի գոյ. 22. գլ. 1. և կան. 2. Ի բանս յայսոսիկ. Երբեմն ոչ ասացն, ընդ բանիւն այնոսիկ * Օդայ արասջիք ինչ յիշատակի ||. Քրս ոչ խորհեաց զասելոյն հոհանայ, կամ ոչ օրինագրեաց, զի ոչ Ե այլ հոհանայ խոստացեալ զնարին Ե զարձեալ Ե այլ հոհանայ խոստացեալ զնարին Ե զարձեալ Ե ոչ ինչ։ Նակարդ մատուցանելն է, եղեալ նզովեալ։ Նակարդ մատուցանելն է, զմարմին և զարիւն է պատարագ, քանզի է Նոմբրանն եղեալ Ի պասխի Ընդ. այս Նովին բանիւք, որովք Քրս պատուիրեաց զքահանայ-

(1) Ի 4. գլուխ. 11. խ. 2. գլ. 1. խ. 1. տող 4։

նայագործութիւնն, պատուիրեաց ևս զվատուցումն պատարագին: Եւս, առաջին փոքր: Նա նախ՝ յայտ է՝ թէ Վանն սահմանեաց զայս պատարագ քահանայագործութիւնէ երկոցուն ևս տնտակաց: Երկրորդ՝ յիւրաքանչիւր այսր անարիւն պատարագին է, զի արիւնն խորհրդաւոր բաժանեալի ի մարմնոյ, զորօրինակ յիւրաքանչիւր ի մարմնոյ, զորօրինակ յիւրաքանչիւր ապիրհնապէս, քահանայագործի, զորօրինակ նշխարքն ի սրբատուփ, հայն ի զամբիւղն, զինին ի կաթսի կամ ի փակելոյ սկհի. մեզ ըստ հաստատակաց սովորութեան պատուհասիւնն և պարտաւորեալն ցուցանին իբրև զմի զերանուամբ Յս. զորօրինակ ասեմք զդրամսդ ի քսակի՝ այս է արժանի, զգնեալ փակելոյ ի նուագի կամ ի բաժակի, այս է գինի: Իսկ ոչինչ լինի քահանայագործութեանն, եթէ ընդ մէջ մտցէ մարմին՝ որ բաժանեալ և կամ անչաւաղ, զորօրինակ եթէ նշխարն իցէ գինի որմէն որ յետոյ սեղանոյն, ի յետնումն քահանային, ի ներքոյ պատառանալոյն, ի ներքոյ պատուհանի սեղանոյ, ի ներքոյ բոլորին, ևն. քանզի յայնժամ ոչ համարի այնպէս ներկայ՝ գինին կարօղ իցէ նշանակիլ զերանուամբ Յս:

Այլ թէ գինի համարել պարտ է, եթէ նախայն եգեալ ի յետկոյս կալցի մատամբ, կամ նշանակեսցի, կամ դարձուցեալ գերևս հայեսցի: Նմանապէս ըստ մեզ հաւանականագոյն է՝ թէ վաւերաթաղ քահանայագործի այն, սակայն հայեցեալ ի տարերութիւն կարծեաց՝ երկրայական լինէր քահանայագործութիւնն, նոյնպէս ևս եթէ լինէր ի փակելոյ տապանակի՝ կամ ի ներքոյ մարմնակալին:

Իսկ թէ որչափ ժերձաւորութիւն պահանջի առ բարոյական ներկայութիւն, նոյնպէս ստուգիւ որոշել չէ հնար: Միանգամ դնեն զայն ընդ մէջ լայնութիւն կի հեռաւորութիւն քան քայլից, այլք՝ երեսուն, և կէսք զքառասուն ընդունին: Այլ՝ ոմք յառաջագոյն ասացաք, զայն թողուլ պարտ է զատման խոհեմից, միտ եգեալ սովորութիւն մարդկան, գործածութիւն եկեղեցւոյ յայս նիւթ, ևս և դրից, մեծութիւն, սակաւութիւն նիւթոյն, ևն:

Ասելի է երկրորդ: (1) Վանականքի նիւթոյ այսր խորհրդոյ ոչ է բացորոշեալ ի սահմանադրութիւնն Վանի: Այլ՝ իբր քահանայն կարօղ է վաւերաթաղ քահանայագործել զնիւթ

(1) Ի 4. գլխ. 11. խ. 2. պ. 1. խ. 3. էջ.

Ը

սովորութիւնէ և ըստ գործածումն մարդկան, կամ ըստ գատման առն խոհեմի այնպէս է առաջի եգեալ, մինչև յայտական դերանուամբ Յս՝ նշանակիլ մարդի իցէ:

Ասի ունիս մակարերել, թէ նիւթն ի ծածկութիւն իւրում կամ ի հասարակ անօթի իւրում ևս և փակելոյ՝ վաւերաթաղ, թէպէտ և ապօրինապէս, քահանայագործի, զորօրինակ նշխարքն ի սրբատուփ, հայն ի զամբիւղն, զինին ի կաթսի կամ ի փակելոյ սկհի. մեզ ըստ հաստատակաց սովորութեան պատուհասիւնն և պարտաւորեալն ցուցանին իբրև զմի զերանուամբ Յս. զորօրինակ ասեմք զդրամսդ ի քսակի՝ այս է արժանի, զգնեալ փակելոյ ի նուագի կամ ի բաժակի, այս է գինի: Իսկ ոչինչ լինի քահանայագործութեանն, եթէ ընդ մէջ մտցէ մարմին՝ որ բաժանեալ և կամ անչաւաղ, զորօրինակ եթէ նշխարն իցէ գինի որմէն որ յետոյ սեղանոյն, ի յետնումն քահանային, ի ներքոյ պատառանալոյն, ի ներքոյ պատուհանի սեղանոյ, ի ներքոյ բոլորին, ևն. քանզի յայնժամ ոչ համարի այնպէս ներկայ՝ գինին կարօղ իցէ նշանակիլ զերանուամբ Յս:

Այլ թէ գինի համարել պարտ է, եթէ նախայն եգեալ ի յետկոյս կալցի մատամբ, կամ նշանակեսցի, կամ դարձուցեալ գերևս հայեսցի: Նմանապէս ըստ մեզ հաւանականագոյն է՝ թէ վաւերաթաղ քահանայագործի այն, սակայն հայեցեալ ի տարերութիւն կարծեաց՝ երկրայական լինէր քահանայագործութիւնն, նոյնպէս ևս եթէ լինէր ի փակելոյ տապանակի՝ կամ ի ներքոյ մարմնակալին:

Իսկ թէ որչափ ժերձաւորութիւն պահանջի առ բարոյական ներկայութիւն, նոյնպէս ստուգիւ որոշել չէ հնար: Միանգամ դնեն զայն ընդ մէջ լայնութիւն կի հեռաւորութիւն քան քայլից, այլք՝ երեսուն, և կէսք զքառասուն ընդունին: Այլ՝ ոմք յառաջագոյն ասացաք, զայն թողուլ պարտ է զատման խոհեմից, միտ եգեալ սովորութիւն մարդկան, գործածութիւն եկեղեցւոյ յայս նիւթ, ևս և դրից, մեծութիւն, սակաւութիւն նիւթոյն, ևն:

Ասելի է երկրորդ: (1) Վանականքի նիւթոյ այսր խորհրդոյ ոչ է բացորոշեալ ի սահմանադրութիւնն Վանի: Այլ՝ իբր քահանայն կարօղ է վաւերաթաղ քահանայագործել զնիւթ

(1) Ի 4. գլխ. 11. խ. 2. պ. 1. խ. 3. էջ.

ՀԱՐՑ. Ջ:

Ընթերցողն ինքնին ահանայագործել պարտ է զինել նորին պաշտօնեին, եւայորոշեալ յանհոգ, և ընդ որոշեալ առանձինն:

Պատճառ է նախ: Վահանայագործելի նիւթն պատճառ լինել բարոյապէս ներկայ քահանայագործողին. վասն կերպն գոլով յայտական դերանուամբ՝ Յս., զայն հարկաւ պահանջէ. ապա թէ ոչ լինէր սուտ:

Իսկ թէ որպիսի ներկայութիւն պահանջի առ ի համարիլ նիւթոյն բարոյապէս ներկայ, չէ հնար դի բաւ ստուգիւ որոշել. միայ երբեմն քահանայագործութիւն ի կողմանէ ներկայութեանն լինի երկրայական: Ասացի ևս ընդհանուր կանոնի ասելիք, թէ զայն նիւթ համարել պարտ է բարոյապէս ներկայ, որ ըստ

քան զՆէնչ և իւէ ՄԺուԹԻՆ կամ փոքրուԹԻՆ, բայց միայն իւէ բարեյաջող ներկայ, և Ի փոքուն պահեսցի գոյացուԹԻՆ հայցին կի՛ գինուայն, և իւէ զգայուԹԻՆք բմբռնելի Ի քահանայագործողէն. վՀղի զնչևաուԹԻՆն, զոր նա Վ՚ին քահանայից քահանայագործելոյ զՀայն և զոՀնին, ոչ ամփոփեաց յորոչեալ ՆԵՀ աստՃան ՄԺուԹԻՆ կամ փոքրուԹԻՆ։

Ա՚սացաք յՀերկացուԹենան, Բայց Ջայն ևիւէ Բարեյաջեաս ներկայ. վանզի եԹԷ լինէր այնչափ տարածուԹԻՆ ներԹոյ, մինչև ըստ մասանց ևնչ լինէր ներկայ քահանայագործողին, և ոչ ըստ ամ մնասէին, զորօրինակ եԹԷ զաշտ ևնչ բազում փարախայ լինէր լի Հաջիւք, այն միայն մնասուք քահանայագործնէին, որք բարեյաջեաս լինէին ներկայ քահանայագործողին, և ոչ այլք։

Ա՚սացաք զարձեալ, Բայց Ջայն Ի Ֆոչոռ պահեսցի ԳոյացուԹԻՆ Հայնէն, Ե իւէ պէտյուԹԻՆ ԷՔեռնելէ Ի ռուհանայագործոզէն. ապա ԹԷ ոչ՝ ոչ ՃշմարուԹ կերպն, քանզի ոչ կարէր ցուցանել զինւեն զերանուհամ՝ Ա՚յս։ Սակայն կարօղ էր ընդ նոՀա զինի անջատման Ի բացորէն կամ յարինէ՝ պահել մարմնոյն Վ՚ին, միայն ԹԷ պահեսցէ զգայայուԹիւն Հայի և գինւոյ, վՀղի առ պահպանուԹիւն ոչ պահանջի, զի կարօղ իւէ ցուցանիլ գպատկես, զորօրինակ առ քահանայագործուԹիւն։

Ա՚սելի է երրորդ ։ Վ՚ահանայագործելի նիւԹն պարտի լինել բացորոշեալ յանՀատն գիտաւորուԹիՀ քահանայագործողին. վանզի օրպես ոչ քահանայագործէ պաշտօնեայն, բայց եԹԷ գիտեսցէ քահանայագործել, նոյնպես և ոչ զայս նիւԹ քահանայագործէ, բայց եԹԷ գիտեսցէ զայն որշակի քահանայագործել ։ Լա այն զի գործողուԹիՀն են շարջ զնշանաւք և զրայորոշելովք։ Սակայն ոչ պահանջի ներգործական բացորոշուԹիՀ, այլ բաւական է զօրուԹենականն, կամ որ յառաջնացն։ Ա՚յ՝

Ա՚ևնիս մակարերել Նախ, ԹԷ անվաւեր է քահանայագործուԹիւնն, եԹԷ քահանայն գիտեսցէ քահանայագործել զնչևն և կամ գերրորդ մասն նշանագին՝ ոչ նշանակելով ևնչ. և ոչ՝ եԹԷ Ի բազում նշևաբաց, կամ Ի տասանց կամեսցի քահանայագործել զՀինն, ոչ նշանակելով զայնոսիկ. զնչև չիք ևնչ պատճառ, ԹԷ ընդԷ որ այս մասն առաւել քան զայլս, այս նշևարք առաւել քան զայլս քահանայագործնէսցին։

Ա՚ևնիս մակաբերել երկրորդ, ԹԷ ոչ քահանայագործին նշևարքն եղեալք Ի վերոյ սեղանոյ, ևս և Ի վերոյ մարմնաՀալնէն, առանց ամենևին գիտելոյ քահանային. վանզի գիտաւորուԹիւն ոչ բերի յանձանուԹիՀ։

Ա՚ևնիս մակարերել երրորդ՝ ընդ Հակառակս, ԹԷ խոչոփս քահանայագործի, եԹԷ նա ինքն քահանային տարեալ իւէ Ի սեղանն առ Ի քահանայագործել, կամ Ի Հրամայելոյ նմի, կամ Ի կամելն նորա, և կամ գԷի Ի տեսանել նորա՝ այլ զբ եբեր, ԹԷպէտ և Ի ժամ քահանայագործուԹենն ոչ լիցի մտապիր այնմ, վանզի ձեայ զօրուԹենական գիտաւորուԹիՀն։ Ա՚սացէ Հարկաւոր է յայսմ գիպուածի Ի ժամ քահանայագործուԹենն լինել նշևարացն Ի մի մարմնաՀալի, ապա ԹԷ ոչ՝ Հատնականագոյն է, ԹԷ չլինեն քահանայագործեալ. վանզի Հատարակօրէն գիտաւորուԹիՀ ամ բարի քահանային ընԹռադատի, ԹԷ կամի քահանայագործել զոք է քահանայագործելի առանց մեղայ. արդ՝ լիներ մեղք քահանայագործել զնչևաբար եղեալս արտաքոյ մարմնաՀալնէն։

Ա՚ևնիս մակարերել չորրորդ, ԹԷ եԹԷ լինէին քան և հինգ նշևարք քահանայագործելի ըստ պատշաճի պատրաստեալ, և քահանային Հանդարէր լինել միայն քան, նոյնպես եԹԷ չգիտելով զնչևաբս, զոր ունէր Ի ձեռն, յաւելոյր զայլ նշևաբս, ամենևին լինէին քահանայագործեալ. վանզի գիտաւորուԹիւն նորա է, և պարտի լինել՝ քահանայագործել զբաԹնդակ նիւԹն օրինակս քահանայագործելի եղեալ առաջի իւր. իսկ մեղուԹիՀն անտեսան ոչ Հակառակի գործանական գիտաւորուԹեանն. մի գիտաւորուԹիւն նորա ոչ բերի առ նոն իրեն առ քան, և ոչ առ այս իրեն առ մի, այլ իրեն առ ներկայ նիւԹն։

Ա՚ևնիս մակարերել Հինգերորդ, ԹԷ կաԹիլք գինւոյ արտաքուստ յերեսել Ի բաժակն ոչ քահանայագործին Ի քահանայագործել բաժակին, վանզի իրաւամբ ընԹռադատի ԹԷ գիտաւորուԹիւն քահանային է միայն քահանայագործել, որ է օրինակս և պատշաճօրէն քահանայագործելի. արդ՝ ապօրինակս և անպարզուԹեամբ քահանայագործէին այն կաԹիլք։ Ա՚նծադոյն է դժուարուԹիւն, ԹԷ ար-

արդեօք կաթիլքն, որք յինուն ի ներքս ի բաժակին ջուռացեալ ի ըլորէն, յորժամ չիք բացայայտ դիտաւորութիւն քահանայագործելոյ զայնս, կամ ոչ քահանայագործելոյ։ Պատճառ տարակուսութեան է ըստ միոյ մասին, զի ոչ պահանջի ֆիզիկական կապակցութիւն քահանայագործելի նիւթոյ. և ըստ այլ մասին է, զի ոչ երեւի լինել դիտաւորութեան ներկելոցդ, նմին իրի և ոչ քահանային, քահանայագործել՝ բայց եթէ գիտանիւթն, որ ըստ եղանակի միոյ չարունակեալ լմնցելոյ է հատուածել ի բաժակին ի ժամ քահանայագործութեան։ Այսն սակս յայսմ երկբայական խնդրի փոյթ կալցի քահանային մաքրել զայնս յառաջ քան զքահանայագործութիւնն. իսկ զինն քահանայագործութեանն մի մաքրեսցէ, զոյգ եթէն քահանայագործեալ, այլ կամ ըստ քահանայագործեալ գիւոյ միաւորեսցէ, և կամ յառաջին ցօղման ճաշակեսցէ։

Ինդրեցիս։ Ընդհակ՝ եթէ ոչ քահանայագործեալ նիւթ խառնեսցի ըստ քահանայագործելոյն, զերծրիանակ եթէ ոչ քահանայագործեալ նշխար անկցի ի մէջ քահանայագործելոց, կամ կաթիլ քահանայագործեալ գինւոյ խառնեսցի ըստ գինւոյ ոչ քահանայագործելոյ, մինչև չիցէ հնար որոշել ի քահանայագործեալ նիւթոյ, վասնզարար քահանայագործի՞։

Ինդիրն է դարձեալ երկբայական։ Իմանք ուրանան, վասնզի զքահանայագործելի նիւթն չէ հնար ցուցանել զգալապէս զնքանուամբ։ Այս է։ Ալք հաստատեն, վասնզի ասեն՝ ցուցանելով զգալով ցուցանեմ։ Ընդհակառակն ընդպատասխանեցուց գործածուի քահանային (ասելոցդ), զի ի ծննդեան Քրի քահանայագործեն կենդանի և յերրորդ պատարագի զգինի խառնեալ ընդ ջնջեցեալ արեան առաջնոյ պատարագին, թէպէտ և չէ հնար որոշել, թէ որ կաթիլք են քահանայագործեալ, և որք ոչ։ Նմին իրի վասն գործածութեան յայսմ երկբայութեանն եթէ պատահելոյն զիպուածն անկանիլ ոչ սրբագործեալ նշխարին ի մէջ սրբագործելոց, և չիցէ հնար որոշել, զերկուս ի միասին պարտ է մատակարարել առաւել, քան թէ քահանայագործել զայն։

ԱՅՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐՈՅ ԵԼԱՆԱՅԻՆ, ՈՐՈՎ ՔՐԻՍՓՈՍ Է ՅԱՅՍՄ ԽՈՐՀՐԴԵԱՆ։

ՍԲՆ ԹՈՒԼՈՍ՝ Ի. 76։

ՊՐԵԿ ՍԻՐԵՑՆԵԿ։

Ընդէ՞ր եղեալ Քրիստոս պատուհասի ընդ այսմիկ խորհրդոյ, և ընդէ՞ր։

Որոյ Քրիստոս առելով իմանամք զամբողջ մարմին նորա, զարիւնն, զՀոգին, զաստուածութիւնն, և զնշխարեալսն, կամ զանձն Յանին։

Ընդլի է նախ։ (1) Որոյ Քրիստոս իրապէս պարունակի յայսմ խորհրդեան ըստ իւրաքանչիւր տեսակաւ առանձինն։

Ընդի հատուցց։ Այստ է նախ՝ յատացուցս ի վերս իրական ներկայութեան։ Ընդկորդ՝ ի նր գրոց. Յովհ. ԺԵ. 58. ուր Քրիստ. *Ոչ ուրեքն վէս ։ քանզի մանկիկդ աչս նշանակէ զերոյր Քրիստոսի։ Ընդրդ՝ ի սահմանադրութեց բազում ժողովոց։ Կոստանդնայ՝ գլխ. 13. Փլորենտիոսի՝ ի կնդակին միաբանութեն. Տրիտենդեայ՝ գլխ. 13. գլ. 3. և կան. 3. յորում այսպէս սահմանի. Ընդնէ ոչ ուրացոյն, ըստ ի ճեղբայրդ խորհուրդ հաղորդութեն ընդ խրստոնեայքդ պեսուս և ընդ խրստոնեայքդ տասուիցս ուրց և նոյն պեսուի ի ընդնել քոյ

յիրաւունս ի վերայ նոցին գործ. զան. 2. գլ. 78. և յայտ է ի նախընթացս եղակայութէ. ապա. Հաստատի. Հաժանին բաժանեցաւ ի մէջ առաքելոց, և սակայն ոչ զման՝ այլ զերկոսին Վանն ընկալան իւրաքանչիւրքն. ապա.

Իակ բան շարունակեալ մատանին՝ թէպետ և չէ ի հաւատոց, սակայն է տոյգ. Վանգէ եթէ բոլոր Վան է ի իւրաքանչիւր բաժանել մասամբք, ապա էր ի նոքօք յատուկ քան զբաժանումն. քանզի ոչ բաժանումբ, այլ քահանայապետութէ դնի մարմինն Վանի ի տեսակսք. Ասէ իրի Տրիտ. Ժողովի գում. 13. գլ. 3. բացայայտեւ բացարձակապէս, թէ բոլոր Վան պարունակի ի իւրաքանչիւր մասամբ տեսակաց, ոչինչ միշատակեալ զբաժանմանէ համ զպարունակէ.

Այլ քանզի կրկնակի Հնար է խիք լինել յայսմ խորհրդեան, մի՝ զօրութէ խորհրդոյն, կամ զօրութէ բանիցն. երկրորդ՝ զօրութէ բնական համընթացութէն, կամ կապակցութէն, զոր ունի ի նմա, որ ներգոյ զօրութէ բանիցն. արդ՝ խնդիր է, թէ զնոյդ բոլոր Վան, կամ այնոցիկ որք են Վանի, իցեն յայսմ խորհրդեան. Ցորոյ ի լուծումն՝

Ասելի է երրորդ. (1) Անդրմինն Վանի է ի տեսակս հացի, և արիւնն է ընդ տեսակաւ գինւոյ ի զօրութէն բանից. իսկ մարմինն է ի տեսակս գինւոյ, և արիւնն ի տեսակս հացի, և ծգի նոքա ի երկրորդումն տեսակօք՝ ի զօրութէ բնական կապակցութէն և համընթացութէն, որով մասունքն Վանի Տն մերոյ, որ արդէն յարեալ ի մեռելոց, և ոչ ևս մեռանի, ի միմեանս կապակցին. իսկ ածութէին մի սքանչելի այնր ի մարմնոյ և ի հոգւոյ անձնաւորական միաւորութեան իւրոյ. Ըն բանք Տրիտ. Ժողովի գում. 13. գլ. 3. ի վերայ այսր ածի՝

Ցառաջին մասն. Ասէր սակս լինել կերպակս, և զօրութէ բանիցն յայսմ խորհրդեան, որք բանիւ քահանայապետութէն բացայայտ նշանակին. իսկարդ բանիւք քահանայապետութէն, Այս է մարմին իմ, Այս է արիւն իմ, մարմինն և արիւնն բացայայտ նշանակին. ապա.

Ցառ. երկրորդ մասն. Ասէր սակս դնել համընթացութէ յայսմ խորհրդեան, որք թէպետ և բանիւք քահանայապետութեանն ոչ բացատրին, սակայն ունին զիրական կապակցութիւն ընդ նոսին՝ որք դնին զօրութէ բանիցն. իսկարդ՝ մարմինն Վանի է իրապէս կապակցեալ ընդ արեանն և արիւնն ընդ մարմնոյն, գէթ զնի յարեւ, հոգին և ածութին ընդ երկաքանչիւրոցն. ապա.

Ինդրիցես նախ. Ընդ ոք Հայր և Հոգին որ են յայսմ խորհրդեան համընթացութէ.

Պիտի, թէ ոմանք հաստատեն, և ոմանք ուրանան. այլ հակառակութիւնն երևի զանոմանէ.

Արդ՝ եթէ համընթացութէ իմացեալ լինի զինչ և իցէ մասնաւոր ներկայութէ բաց ի հաստարակացն, մարթ է ասել, թէ Հայր և Հոգի որ են յայսմ խորհրդեան միշնորդական համընթացութէ. վասն անդ են ոչ միայն անշփոթութեամբ՝ որով են յամ արարածս, այլ և մասնաւորապէս՝ ըստ որում անդ ներգործեն ընդ Որդւոյ զքանչելի գործս շնորհաց, և մս պաշտօնութէն կամ փոխադարձ ներգոյութէ ածացին անձանց ընդ միմեանս. մինչև՝ եթէ անկարելի զրութէ ոչ էին ամ ուրեք անշփոթութէ, ի վն այսր ամի լինելին այսոցիկ կրկին պատճառաւ յայսմ խորհրդեան.

Ասացց սակայն եթէ համընթացութէ իմացցի այն, որ յատուկ գայ ի միաւորութէն ընդ զնաւոր և ընդ կերպական եղեր քահանայագործութէն ի միութեան ենթադրելոյն, Հայր և Հոգի որ ոչ են յայսմ խորհրդեան համընթացութէ. քանզի ըստ այսմ ոչ միաւորին ընդ մարմնոյ և արեանն Վանի, այլ միայն Որդին. Ուստ այս եղանակ ասէ, որ է հաստարակագոյն ի մէջ Թովմայեանց և այլոց, երևի առաւել սեփական. քանզի զօրօրինակ կապակցութէն, զոր Հայր և Հոգին որ ունին միշնորդութ ածային բնութէն ընդ Որդւոյ, չէ բաւական ասել զնոսա մարմնացնել, նոյնպէս և ոչ ասել թէ են համընթացութ ընդ տեսակօք հացի և գինւոյ. Ուստ երևի ևս համաձայն Տրիտենդեան ժողովոյն, որ ասէ, թէ ածութէն է համընթացութէ ի հաղորդութէն վն անձնաւորական միաւորութէն, որ ոչ է ի Հայր և ի Հոգին որ. և անդէն թուեալ՝ զորս են համընթացութէ յայսմ խորհրդեան, ոչ միշատակէ զՀայր և զՀոգի որ, այլ միայն զՈրդի.

Ինդրիցես երկրորդ. Ընդ ոք չափելի քա-

(1) Ինդ՝ գլ. 1. Ճոլ.

նակաւելիւն մարմնոյն Ա՚ին իցէ՞ յայսմ խորհրդեան։

Պիտեմ նախ։ (1) Խոլոր չափելն քանակուելի մարմնոյն Ա՚ին, որպէս և այլ պատահմունք նի՛ն յայսմ խորհրդեան՝ ոչ զբուելնամբ բանիցն, այլ համեմատութե՛ւ. վասն զբուելնալ բանից է յայսմ խորհրդեան այն, առ որ ուղղակի եղելի փոխարկութիւնն. իսկ փոխարկումն, որ լինի յայսմ խորհրդեան, ուղղակի եղելի առ գոյացութի՛ւ մարմնոյն Ա՚ին, և ոչ առ քանակութի՛ւն, և առ այլ պատահմունս նի՛ւ. որ յայս է անտի, զի քանակութի՛ւ հացին և այլ պատահմունք նորա մնան զինի քահանայապետութեա՛ն, միայն փոխարկեալ գոյացութեան հացին։ Այլ քանզի գոյացութի՛ւ մարմնոյն Ա՚ին իրապես ոչ բաժանի ՚ի քանակութե՛ւ իւրմէ և յայլոց պատահմանց, յայնմանե՛ւ է, զի ՚ի զօրութե՛ւ այսպիսի կապակցութե՛ւն են յայսմ խորհրդեան բոլոր չափելի քանակութի՛ւն Ա՚ին, և ա՛մ պատահմունք նորա։

Պիտեմ երկրորդ։ (2) Քանակութիւն մարմնոյն Ա՚ին յայսմ խորհրդեան է տարածեալ բան մասանցն ՚ի կարգի առ ինքն, այս է այնպէս՝ մինչև գլուխն շարունակիլ ընդ պատանոցի, միջնորդութե՛ւ պարանոցին ընդ կրծոց, և՛ն. այլ ոչ տարածեալ ընդ մասանցն ՚ի կարգի առ տեղին. վասնզի լինելով անդէն ըստ պատահման և պատճառաւ գոյացութե՛ւ, ընդ որում է կապակցեալ, գոյ ընդ եղանակի գոյացութե՛ւ, որ է լինել բոլորն ՚ի բոլորում, և բոլորն միւսոցանէից մասին, և ոչ մասն ՚ի մասին։ Այս չէ այս հակառակեալ. վասն տարածութե՛ւն մասանց ՚ի կարգի առ տեղին է երկրորդական գործ քանակութե՛ւն, որում հնար է բաժանիլ յայնմանէ։

Ըստ ունիս մնակարերիլ, թէ մարմինն Ա՚ին ՚ի հաղորդութե՛ւն է գունաւոր, ձևաւոր, և՛ն. ՚ի կարգի առ ինքն, և ոչ ՚ի կարգի առ տեղին։ Այս առաւել դիւրաւ մտոք քան երևակայութե՛ւ ըմբռնի։

Ա. ԻՒՐԱՔԱՆՈՒԹԻՒՆ Ն։

՚Ի վերայ հնչման հաղորդութե՛ան։

Սկիզբն Թուղմա՝ ի. 78։

Պ Ր Ա Կ Ս։

Բազում Ա՚ն ՚ի յառնայապետութենէն ՚ի գործ եկած ջնորհս, և ըստ սպրեօ՛ բանին Տ՚ն լինի յառնայապետութե՛ան։

Թէ Ա՚ն կարօղ էր միայն հրամայելով առանց բանից փոխարկել զհացն և զգինին ՚ի մարմին և յարիւն իւր, անտարակոյս է. այլ թէ այնպէս արար, խնդրի։

Ըսելի է նախ։ Ա՚ն ՚ի քահանայապետութենէն ոչ միայն օրհնութե՛ւ, այլև զբանս զայսոսիկ, Այս է մարմին իմ. Այս է սրբուհի իմ, կամ Այս է բաժակ սրբուհի իմոյ, ՚ի գործ հան։ Ի ընդդէմ Ա՚ի Ջրբոսիոսի Կատարինեայ։

Ձուց. նախ՝ ՚ի նը գրոց։ Ա՚ն քահանայապետութեան նովին եղանակաւ, որով քահանայք այժմ քահանայապետութեն, քանզի յետ քահանայագործելոյն՝ ասաց. *Օյս արասջի՛ս առնիմ յիչատակի՛ ։ խնդրե՛ք այժմ քահանայք նախայիշատակեալ բանիւքն, զորօրինակ առաւցուք ՚ի յայնմ պատկից. ապա։

Ձուց. երկրորդ՝ ՚ի Տրիտ. ժողովոյն՝ գում. 13. գլ. 1. ուր ասի. Օյսպ պատճէնքն նորմոյթ ՚ի վերջին ընթրեաց առհասնեաց (Ա՚ն), յորժամ պնդի օրհնութիւնք հացին և գինւոյն, որոշ և բացայայտ բանիւք ասի զմարմինն և զարիւնն նորա. և այն բանս չէ պատկանելի ՚ի ձեռ առնպատուականց, և ՚ի ձեռն Պօսքոսի չեպ այնորհի քահանայապետութեան։ Ընդ նմին զինի օրհնութե՛ւ, ապա ոչ օրհնութի՛ւ գՀԷ նախընթաց և զանպատանելոյ օրհնութե՛ւ ՚ի քահանայապետութե՛ւ անտի առնտրանական բանիւ. եթէ որոշ և բացայայտ բանիւք, որով միայնոց ինքնին տալ զմարմին և զարիւն իւր, և զորս առնտրանիւք և Ա՚ն ասելն պատմեն. ապա սորօք, *Այս է մարմին իմ. Այս է բաժակ սրբուհի իմոյ ։ Ա՚անզի չէք այլ ինչ ՚ի նշանակել։

Ըսելի

(1) Ընդ՝ պ. 4. բաղ։ (2) Ընդ՝ առ 1, 2 և 3։

Սահլի է երկրորդ: Միայն բանիւք Տ՚ն, և ոչ աղօթիւք, որք յատկեն կամ ղՀնտ գան, կատարի քահանայագործութիւն:

Ի ընդդէմ սմանց Յունաց հերձուածողաց, որք պնդեն, թէ քահանայագործութիւն լինի այսու աղօթիւք, որք ի պատարագամատոյցս ասեն զՀնտ գան բանից Տ՚ն. Ընդէ՞ր ձեզ այդ, ասասցուք ի մէջ ՚ե յանձին եդեալ չընծայս յայս ղՀնտ գան, և ապա ՀՀոցս գայ՝ պատճառիան մարմին Աստուծոյ էս, և ՀՀոցն՝ պատճառիան արիւն Աստուծոյ էս:

Յայց. Նախ՝ ՀՀաբանական պատճառաւք: Զի քահանայք քահանայագործեն նոքին եղանակաւ, որով Քն քահանայագործեաց. քանզի ասաց զնի քահանայագործելոյն, * Օգայս արասջ՚ս առ ինձ յՀշխատին ||: Իսկապէս՝ Քն քահանայագործեաց բանիւքս այսոքիւք, * Այս է մարմին իմ ||, և՚ն. և ոչ աղօթիւք, ոչ յայտ է ի նախընթաց եղելականսն: Ապա: Երկրորդ՝ յորժամ քահանայն ի դէմս Քի՚ն ասէ, Այս է մարմին իմ, ասէ ճշմարիտ. ապա զօրութիւն բանիցս այսոցիկ անկաս զայսօրդ աղօթիցն, կայ առաջի մարմին և արիւն Քի՚ն: Երրորդ՝ կերպ այսր խորհրդոյ է յՀՀածայրն առնմանագրուէ, և նոյն առ ամենեսին. իսկ արդ՝ աղօթքն են ի սահմանագրուէ եկեղեցւոյ, և զանազան առ զանազանս. ապա:

Յայց. երկրորդ՝ ի ժողովոյն Փլորենտիոյ ի կնճռակին միաբանութիւն. և ի Տրիտ. ժողովոյն՝ գլխ. 13. գլ. 1:

Յայց. երրորդ՝ ի խոստովանուէ Յունաց, որք հարցեալ Լեւոփրենէոսէ յորդորդէ վասն հաւատոց իւրեանց ի մի կերպի հաղորդութիւն, գլխ. 25. ժողովոյն Փլորենտիոյ, պատասխանի ետուն, հաւատամք՝ թէ ի բանս յայսոսիկ, Այս է մարմին իմ, գոյապոխիկ ՀՀ հացն, և լինի մարմին Քի՚ն. իսկ աղօթիւքն, զոր յաբեմն զինի, ոչ ինդրելովք՝ զի բաւարձակագոյս լիցի մարմին Քի՚ն, այլ ոմանի եղելոյ մեզ ի փրկութիւն և ի թողութիւն մեղաց:

ԳԼՈՒԽ. Ը:

Մի քահայ են եղիսկոպոսն Նա կերպիւ հացին և քաղցի:

Սահլի է նախ: (1) Այս միայն բառք, Այս է մարմին իմ, են էական կերպի քահանայագործութեան հացին:

Ի հաւարակ, և յայտ է ի նախընթաց պրակաց: Այլ ի վե այսր ամի՚:

Յայց: (2) Այն բառք միայն են էական կերպի քահանայագործութեան հացին, որք նշանակեն և ի մէջ բերեն լրագոյս զիւմարութիւնն հացին ի մարմին Քի՚ն. քանզի էական կերպ խորհրդոյ է, որով նշանակի այն, որ լինի ի խորհրդեան. իսկապէս այս միայն բառք, Այս է մարմին իմ, ի բաց առեալ զայլ ամի՚ եթէ ընտրեցեալ, եթէ զգուշընթացս, և եթէ ղՀնտ գան, լրագոյս նշանակեն և ի մէջ բերեն զիւմարութիւնն հացին ի մարմին Քի՚ն, ոչ յայտ է յեղերացն, և ևս յայտ է ի նշանակութենէ պլոց բանիցն. ապա:

Սահլի է երկրորդ: Հաւանականագոյն եղիւ, թէ այս բառք միայն, Այս է ԹՀածիկ էնոյ աբեան, կամ Այս է արիւն իմ, են էական կերպի բաժանիչն:

Յայց. նախ՝ ի պատարագամատուցացն Յունաց: Զոյնք պահեն զէական կերպն, քանզի վաւերապատ քահանայագործեն, ոչ ամենեքեան խոստովանին. իսկապէս՝ զՀնտ գան բառն՝ նոքոյ ՚ս յաւելեալ են, ոչ ասեն, այլ ոմանք զայմ՚, և ոմանք զոմանս ի բաց թողուն, ոչ յայտ է ի պատարագամատուցացն նոյ. ապա:

Յայց. երկրորդ՝ (3) ձեռնարկութիւն ոք առեալ ի սկզբանէ, զոր առ հաւարակ ամենեքեան ընդունին, և զոր նորին իսկ հակառակ կորդք ի կերպի քահանայագործութեան հացին դնեն: Այն միայն բառք են էական կերպի քահանայագործութեան բաժանիչն, որք նշանակեն զիւրական ներկայութիւն արեանն Քի՚ն, իսկապէս՝ այս բառք միայն՝ Այս է ԹՀածիկ էնոյ աբեան, կամ Այս է արիւն իմ, անկաս զՀնտ գան բառն նոցա ՚ս յաւելեալ են, նշանակին զիւրական ներկայութիւն արեանն Քի՚ն, ոչ ինչ նոմազ քան զայսոսիկ՝ Այս է մարմին իմ, որք անկաս զՀնտ գան՝ որ ՚ս յՀՀ ԹՀածեն, նշանակին զիւրական ներկայութիւն մարմնոյն Քի՚ն. ապա: փոքր. յայտ է: Կնճ. ոչ ասացաք, և սկիզբն հաւարակաց, թէ խորհուրդքն զործեն՝ զոր նշանակին, և զոր յատաջ բերին հակառակորդք ի ցուցանել, թէ այս բառք միայն՝ Այս է մարմին իմ, ի բաց առեալ ոչ ՚ս յՀՀ

(1) Ի. 78. գ. 1. ՚ս 2. ԹՀ.: (2) Նոյ.: (3) Նոյ՝ գ. 1. ԹՀ.:

ջել եպաշխել, են էական կերպի քահանայագործութեան հայեին. ապա կամ ոչինչ ցուցանեն վն կերպի հայեին, և կամ բնադատին ընդունել զայս ցուցումն վն կերպի բաժանելին։

Սակայն այժմ ձեռնարկուիմ, որ մեզ երևի լինել անվհատ առ մարգիկ, բազմեք ընդդէմ դառնալ մերս Վանէտս։ Ասեմ՝ ասէ, թէ հաղորդութին սահմանեցաւ ոչ միայն իբրև զնորհուրդ, այլ և իբրև պատարագ, և ըստ այմ պարտ է արեանն նշանակիլ իբրև հիղնալ. իսկ այսոքիւք անկի բառիւք, Այս է բաժակ նոյ ապեան, թէպետ նշանակի ներկայութեան արեան, այլ ոչ իբրև պատարագ, որ նշանակի այսու բառիւք, որ ՀՇ յերէ հիղանի։

ՀՀ է ընդդէմն։ Ասէ՝ այս պատասխանի ցուցանէ միայն, եթէ ցուցցէ ինչ, թէ այս բառք միայն, որ ՀՇ յերէ հիղանի, են էական, և ոչ այլք. և իբրև այսմ է պակասաւոր։ Հրկրորդ՝ ոչ ի պատշաճականաց, այլ ի սահմանադրութենէն Վանի խնդրել պարտ է զէական կերպ այսր խորհրդոյ. իսկ թէ Վան ոչ սահմանեաց զհնաւորդ բառս իբրև զէականս, բաց յայլոց ցուցանել գործածութենէն Յունաց, որք զանց առնեն զայնմանէ, և սակայն վաւերաբար քահանայագործեն։ Հրրորդ՝ և ուղղակի ընդդէմ պատասխանւոյն. այսոքիւք իսկ զի զօրութիւք բառիցն զնի արիւնն բաժանեալ ի մարմնոյն, իբրև բաւականին նշանակի իբրև հիղնալ, և թէ այս խորհուրդ է պատարագ, յորում խորհրդաբար զնիւս զՏէն այսոքիւք բաժանման մարմնոյն յարնել։

Արկինք, թէ այս խորհրդական բաժանումն արեանն ի մարմնոյն է անտարբեր ի նշանակել, թէ արիւնն զնի անգին իբրև ըմպելի, եթէ իբրև գինուն. և յայն սակս առ լսանելոյ զբառս զայսոսիկ, որ ՀՇ յերէ հիղանի։

ՀՀ է ընդդէմն. ուր. զառաջարկ՝ Վանզի այսոքիւ իսկ, ոչ ասացաք, որով արիւնն զօրութիւք բառիցն զնի առանձինն ի մարմնոյն, այն խորհրդական բաժանումն նշանակէ զզնուն կամ զպատարագ, վասն նշանակէ և ի մէջ բերէ զզնումն և զխաւսուցումն զՏին ընծայելով Աչ առ ճանաչումն գերագոյն տեսութեանն Նորա, յորում կայանայ լսն պատարագի։

Հրկրորդ՝ դիմէ առ քերականական նշանակութիւնն, և ասէ, թէ այս բառք, Այս է բաժակ նոյ ապեան, թէպետ նշանակէ քերականօրէն զնևրկայութիւն արեանն, այլ ոչ իբրև սահմանադրութենէն Վանի. զօրօրինակ թէպետ այս բառք, Ալէքսի ղէդ, քերականօրէն նշանակէն զլռացումն մկրտութենէ, սակայն պահանջի ևս բայաւորութենէն, վասն զի Վան այսպէս սահմանեաց։

ՀՀ է ընդդէմն։ Անհնարէ պատասխանին զայն՝ զրմէ է խնդիրն, այս է՝ թէ Վան սահմանեաց զհնաւորդ բառս իբրև զէականս կերպին, զոր ոչ ցուցանէ, և ոչ որ կարող է ցուցանել։ Ամենպետ և յառաջ բերէ զպատճառականութիւնս ինչ առնելոս ի լանէ պատարագին, ոչ և տեսաք. այլ ցուցաք լինել նմա անպատճառականս, զորովք և զերազանցեն ցուցմունք եզրակացութենս։ Իսկ վասն օրինակի մկրտութենէն անհանգիստէի է նախ՝ զի այս բառք կերպի մկրտուէ, Յովհաննէս Ջօր են, են բացորոշեալ ի Վանէ, և յերկրցուն ևս եկեղեցւոյ Յունաց և Լատինացւոց իբրև էականս համարեալ. և ոչ զինչ մարթի է ասել ի վնաս բառիցս նորոյ և յաւելենական, են։ Հրկրորդ անհանգիստութենէն է, զի յատուկ երևելն զայսպիսի բառս միայն, Ալէքսի ղէդ, լռացումն ինչ անտարբեր առ մարմնաւոր կամ առ հոգևոր լռացումն. իսկ բառիքս այսոքիւք, Յովհաննէս Ջօր, են, ի դնել դիտաւորութենէն բացորոշի առ հոգևոր լռացումն. բայց այս բառք, Այս է բաժակ նոյ ապեան, իբրև բաւականին նշանակին զզնուն զՏի և զպատարագ, ոչ և ասացաք։

Յունց. Հրրորդ՝ ի սկզբն Յունվայէ, զորոյ զմտացն է վէճ։ Ասէ՝ նա Աւարտանն աստ պ. 1. խնդրէ սիրասէս, թէ՝ սպրիշօ այս նշանէ ետուր առքն նորընդրոյ. Այս է մարմին իմ, և Այս է բաժակ նոյ ապեան. ոչինչ յիշատակեալ զայնց բառից. և պատասխանէ՝ թէ այս, և ցուցանէ, զնշն կերպ այսր խորհրդոյ ի մէջ բերէ միայն զքահանայագործութենէն նիւթոյն, որ կայանայ ի գոյացափոխութենէ, զօրօրինակ յորժամ ասի, Այս է մարդին իմ, կամ՝ Այս է բաժակ նոյ ապեան։ Ոչ եթէ ասէր. այն է կերպ այսր խորհրդոյ, որ նշանակէ և ի մէջ բերէ զքահանայագործութենէն նիւթոյն, որ կայանայ ի գոյացափոխութենէ. խնդրէ՝ այս բառք, Այս է մարդին իմ, և Այս է բաժակ նոյ ապեան, նշանակեն և ի մէջ բերեն զայս քահանայագործութենէն և զգոյացափոխութենէն. ապա՝ Հրայս

այս ցուցումն է նոյն ինքն, զոր մեք վերագոյնդ ի գործ ածաք:

Երկրորդ՝ որն Յովմայա ի նոյն գլ. 1. առ. 4. բացորոշ ասէ, Թէ Նրին յանձնայն ընկալաւ ցեղս Քուս ծիոյն, (որ է՝ Այս է տարին իմ, և Այս է ծածկ ինոյ տրեան) արտարերեր զիաուրութիւնէ կատարելոյ գնաորհուրդն, կատարեր այս խորհուրդ: Որդ՝ թէ որ Աարդապետն կամեցաւ բառիւդ Աիոյն, ի բաց առնել ոչ միայն զնախընթաց բառան, Ասել գիտեն են, այլև զհետևորդս՝ նորոյ և յաւիտենական, են. յայտ է ի պատճառէն, զոր անդէն յառաջ բերէ, որ միօրինակ գնեն ընդ նախընթաց և հետևորդ բարից: Որ ընդրերէն, ասէ, առնել է, ինչ ոմանք առացին, չէ հնար այսմ խորհրդոյ կոտորել յարտաբերեն գնուածառացեալ բառս՝ զանց արտրեալ գոյացեալն, ճանաւանդ զորմէ են ի կանոնի պատարգիչն: Այլ յայտ է ինչ այս է առաս .... զանգ կանոն պատարգիչ ոչ է նոյն առ ամենեսին, և ոչ ըստ ամ ժամանակաց, այլ են զանազան ի զանազան անձանց եղեալ. ապա բան սկզն Յովմայի միայն յարտարերեն գնախառացեալ բառս, և զանց արտրեալ գհետևորդսն, ոչ և գնախընթացեալն կատարի խորհուրդն:

Երրորդ՝ որն Յովմա՝ ի գլ. 3. սորին առաջիկայ խնդրոյս, ասէ. Հայրեմ ասէ, Այս է ծածկ ինոյ տրեան, նշանակի նոյն իսկ փոխարկումն գինուոյ յարինն, նոյնի եղանակաս, որով առացաս ի Աերոյ հանդիսապետութենէն հոգին. իսկ հետևորդ բառիւն նշանակի գործոն տրեան հետոյ ի յորդանան, որ գործէ ի նորհրդեան: Այս այս բանք երևին՝ թէ պաշարեն գնամ փառաստս հակառակորդաց: Աանգի չեն կարող ասել, թէ այս բառք նշանակեն գնախարկումն գինուոյ յարինն քերականօրէն միայն, և ոչ հիպատակս ի սահմանադրութենէն Աին. քանգի նշանակէն, ասէ որ Աարդապետն, նոյնի եղանակաս, որով առացաս ի Հերոյ հանդիսապետութենէն հոգին. իսկ բանիւն քահանայապետութենէ հոգին նշանակին հիպատակս ի սահմանադրութենէն Աին: Այս ոչ իսկ կարող են ասել պիտի, թէ ընդ բառիւքս այսորիւք՝ Այս է ծածկ, են, որք նշանակեն գնախարկումն գինուոյ յարինն, որն Յովմայա խնդրոյ ևս գհետևորդ բառս. քանգի յայտ նշանակութենէ սուրբ Աարդապետն զայնս որոշապի ի բաց առնու, յորժամ յաւելու ի մի, իսկ հետևորդ բառիւն նշանակի ոչ փոխարկեալն գինուոյն յարինն, այլ ղբոյ գործեալն գինուոյն յարինն, զոր ասէ Աարդապետն:

Առարկ. Նախ՝ ի սկզն Յովմայէ: Որ Աարդապետն ասա՝ գլ. 3. ասէ, թէ ամ բառք, որք արտարերին ի քահանայապետութենէ բառ ժամին, են ի գոյացութենէ Երրին, իսկարդ գոյացութիւն խնդրոյ զեռնին. ապա: Հարց. փոքր: Հարժամ որն Յովմայա խօսի զեռնին խորհրդոյ. փոխանակ նոյնոյ առնու զրնեն ի գոյացութենէ և զրնեն յէռնին, ոչ գոյա է ի գլ. 60. գլ. 8. ուր ասէ, զի եթէ պահանջի ինչ յոյնցանէ՝ որք են ի գոյացութենէ կերպի խորհրդոյ, բարձեալ լինի պատուապաշտամ խնդրոյ բառիցն. իսկարդ՝ միայն պահանջի էականի ինչ բարձեալ լինի պատուապաշտամ խնդրոյ բառիցն. ապա:

Պիտեմ ուր, զիարդ, զորոյ ցուց. զան. գլ. 8. Հարժամ որն Յովմայա խօսի զեռնին խորհրդոյ, փոխանակ նոյնոյ առնու զրնեն ի գոյացութենէ և զրնեն յէռնին երբեմն, ընդու. միշտ, ուր: Աանգի ոչ ամ, որք են ի գոյացութենէ իրրք, են յէռնին նր. զորոյնակ ոչ միայն մարմինն և հոգին են ի գոյա էնէ մարգոյ, այլև ոտքն, ձեռքն, են. և սակայն ոչ են յէռնին նր, այլ են միայն ա հրաշքամասանք նր: Իսկ թէ երբ առնու զրնեն Յովմայա զգոյացութիւնն փոխանակ էռնին, և երբ ոչ, մակարերել պարտ է ի յարակցեալ բառիցն, ոյ ի նախայիշ. գլ. 60. քահայայա է, թէ առնու զգոյացութիւն փոխանակ էռնին, յասել անդ իւրամ, թէ պահանակ էռնին գոյացութենէ իմանայ զփոխարկումն, որով բարձեալ լինի պատուապաշտամ խնդրոյ բառիցն. իսկ պատուապաշտամ խնդրոյ բառիցն ոչ լինի բարձեալ, բայց եթէ փոխարկեալ էականի ինչ: Այլ ասա նոյնպէս բացայայտ է, թէ ոչ առնու զգոյացութիւն փոխանակ էռնին. քանգի վ այն ասէ, թէ հետևորդ բանքն են ի գոյացութենէ, վ զի են բացորոշութիւնք ստորագրելոյն, և վերջինքն ասա ապիսացնէ. քանգի հիպատակ զնոյ, որք անտրտնչելի հաստատեալն, թէ բառքն այնորիկ ոչ վերարերին առ գոյացութենէ կերպին,

պին, ասէ. Այլ այս երեխէ անյոգնաբար, վեցից բառս այսոքիկ՝ որ ընդ գեան, են բացորոշ ըստ ինչ ասորւոցն, այս է՝ ոչ ինչ ինձ ընդ քեզ, ոչ ինչ ինձ եւ քեզ, նոյն է եւ ասել՝ ոչ ինչ ինձ եւ քեզ, ես ոչ ունիմ զոր ինչ խնդրես ի ինէն, եւ դու ոչ ունիս զոր ինչ խնդրես ի ինէն, ես ոչ ունիմ զոր ինչ խնդրես ի քենէ

ֆնդի նկատմամբ խորհրդոյն ոչ ևն էական, թէպէտ և առ բացատրուի զօրութեան արեանն Քրիստոսի ևն էական։

Հարցրդին, որ ի միհնուիճէից բանից Հաւատքնոյն։ Ից ենդրէ անդ ևր Աստուածական, թէ արդեօք ամ, և կամ բառք ինչ միայն, որք ասին ի քահանայագործութեան, պատճառն ի գործ ածել. այլ խօսի ընդդէմ ոմանց, որք ասէին, թէ միայն է լինել քահանայագործ ծութեան որոյ և իցէ բանիւք՝ զոր աւետարանիչք պատմաբանօրէն գրեն, և ասէ՝ թէ հաւատականագոյնս չէ Տէր լինել, բայց եթէ բառիւքս այսորիւք, զորս ի գործ ածէ Եկեղեցին. իսկ թէ արդեօք զամենեսեան հարկաւ պիտի իցէ ի գործ ածել, թէ առաջինքն բաւական իցեն, անդէն ոչ քննէ, այլ ստորև։

Հարցրդին։ Ուսուցանէ նոցա Յովհաննես, թէ ամենքին են ի հարկաւորութենէ կերպին, ոչ իբրև էապես կացուցիչս նր, այլ իբրև բացայայտիչս նր. և կամ թէ են ի հարկաւորութենէ կերպին, ոչ ըստ որում քահանայագործ ծէ, այլ ըստ որում բացատրէ զշարչարանս Քրիստոսի և գՀնդումն արեան Նորա։

Հինգերորդին։ Ից ասէ՝ թէ բոլորն ունի զաւարտական զօրութենի, այլ թէ բոլորն վերաբերի առ աւարտական զօրութենին, այս է՝ առաջինքն վերաբերին առ աւարտական զօրութենի ըստ եղանակի արարչական պատճառի, հետևորքն ըստ եղանակի բացատրութենե պատճառի և գործոյն. յոր միտ մարթի եր ասել, թէ բոլորն յայսմ կերպի, Աստուածէ ընէ ծրագ, վերաբերի առ աւարտական զօրութենի։

Հարցրդ՝ եթէ ոմանք ոչ հաւանին այսոցիկ, գիտացեն, թէ առաւել պատճառ է հաստատուն կալ ի վարդապետութենէն, զոր ևր Աւարդապետն ի ծերութենե առնդեաց ի բոլոր դաւանութեան իւրում՝ քան յայնմ զրոս կանխաւ գրեաց յառաջին գիրս իւր։ Ից եղեալ թէ ի 4. և ի միհնուիճիս ի ա Կղոն. ժա. գհակառակ կարծիս կալաս, պարտ է ասել, թէ փոխանց զհարծիս իւր ի բովանդակութենէ իւրում։

Առարկ. Երբրդ։ Պատարագամատոյցք գրեն զառաս ցայսօրիկ նոցա և յաւելուածոյ, են. գլխաւորեալ ոմն զնախընթացին. քահանայն նոցին պատրաստութենէ կալեալ ձևոամբ զաժան պատարագ գայնս, և ոչ յառաջագոյն առաջին գնդ զբիւնն յերկրպագութենէն՝ քան զարտաբերելն զնմ. իսկարդ՝ սոքա նշանակեն, թէ ամենեքեան վերաբերին առ էութ կերպին. ապա։

Պետիմ ուր. զերբր։ Պատրաստ յայն սակս ամենեքին գրեն նոքին գրեալ, նոքին արարողութենէ արտաբերին, և ոչ յառաջագոյն առաջն գնի արիւնն յերկրպագութենէ քան զարտաբերելն ամենեցուն, վասն ամենքեան վերաբերին առ նոյն կերպն, այլ այլևայլ եղանակաւ. առաջինքն էապես, և հետևորքն ամրողջապես, իբրև բացայայտիչս առաջնոյն և բացայայտ բացորոշիչս ստորոգել գին, որք ևս այսմ կացուցանեն զհաւատարեալ առաջարկութենէ։ Օգնորհնակ ի կերպն ապաշխարութենե բառքս այսորիկ, Այս ութ[illegible] ընդ ի ծողց՝ յանուն Հօր, ևն. նոքին արարողութենէ արտաբերին, թէպէտ և ոչ վերաբերին ամենեքին առ էութենին. ևս այսմ Հոգին և Հայք նոքին արարողութենէ ասեն, Այս ն Տրքին է, որ ևն ինչ ընդէն, թէպէտ և այս վերջինս բառք ոչ են էական. ևս այսմ ևս մեք, (այս է Հաստինք), նոքին արարողութենէ ասեմք, Քանզի այս ն Տրքին է, թէպէտ և ասեմքն ոչ է յերութենէ։

Ընդմէ ևս, թէ քանզի հակադրեալ կարծիքն է իսկապէս և կարի հաւանական, եկեղեցին Տեառնական խոհեմութենէ զնետ երթեալ այնմ՝ որ է ապահովագոյն շուրջ դվաւերութենէ խորհրդոյս մեծի։ Ից ևս այն իսկ պատճառ իրատար խորագրեալ պատուիրանն, զի եթէ դեպ լիցի զանցառութենէ հետևորդ բառիցն, կերկնեսցի կերպն ամրողջապես։

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ ՅՕՎՀԱՆՆԻՍ ՈՍԿԻՊԱՏԱՐԱԳԻ։

Պատճառ քահանայագործութեան Հայոց բառս Հոգւոյն սրբոյ։

Քահանայագործութենէ Հայոց բառս Հոգւոյն սրբոյ առեալ լինի գոյականապէս, և ցուցանէ առաքինական զգոյացութենէն փափկալ ըստ տեսակաց Հայոցն։ Ից ոչ լինի առեալ թէ նշանակէ, ոչ գնեն հիմնարկութենէ, այլ ի բնական նշանակութենէ փոխանակ միաստուածութենէ Հայոցին։ Այնպէս ի մէջ բերեալ ոչ զսոսկ նուիրեն, ոչ զաղաղաքեանն կերպարանեալ Հոգւով որ ասց զգալ մարմնաւոր, այլ զառաքեանն ի նմանէ և ի կերպէ վերաստուգեալ ի Հոգւոյ կամէ և ի գիտական կերպէ։ Այն նշանակէ ոչ գմիաստուածութենէ, այլ զնոյնութենէն մարմնոյն Քրիստոսի։ Քանզի

ԱԼԻՔԱՐՆԱՒԹԻՒՆ ՀԱ։

Ի ՀԱՅՐԱՅ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՆ ԿԱՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՆ, ԵՒ Ե՞Ւ Ի ՀԱՅՐԱՅ ԳՈՐԾՈՅ ՀԱՒԱՏՐՈՒԹԻՒՆ։

ՍԲՒ ԹՈՒՄԱ՝ Ե. 79. 80. Ե 81։

ՊԱՐԿ. Ա.

Ի ՀԱՅՐԱՅ ՀԱՒԱՏՈՒԹԻՒՆԻՆ ԿԱՄ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՅ ՀՀՈՒԹԻՒՆԻՆ։

ՅՕԴՎԱԾ. Ա.

Ընդհանուր ընդունելութիւնի հաւատքն է հաւատալ հայրական հաւատացութեանն ներքին։

Պահլ է նախ։ (1) Իրական ընդունելութիւն հաւատքի ոչ է հաւանական ոչ մանկանց, և ոչ յարմարական, հայկական ուղղափառութեան մէջ առ քրիստոս։

Յոան. Ի Նրիա. Ժողովոյն, գլուխ. 21. գլ. 4. ուր որ սիմէոնի ասացաւն, թէ՝ Մանկունք ընդուն Ի գործածութիւն բանին ոչինչ հարկաւորութիւն պատասխանին առ խորհրդական ընթերցուածոյ հաւատքին։ Եւ զայսմանէ յայտնի՝ թէ. Իբրեւ գիրս ընկալեալ վասն չքաւորին Ծնեալ, և յարեալ եղեալ Աւետ, պարտէին ընկալեալ զնորս ասացեալն Ընդ, յոր հասակի ոչ են կարող խորհուրդք։ Եւ ապա ասէ. Սակայն չէ պարտ յոյն առնս պատասխանել զնոսանս, երբ զայն առնուցուի Ի գնել երբեմն պատճառս. զանազ զարմանալ ամենեցուն Հարցն այնորիկ գործոց խորհրդոց գիտութեան պատճառ էր բանիւ այնր ծանանալի առնելն. նոյնպես ըստ նոցա պատուիրէ ասացեալ հարկաւորութեանն գնալ այն ասացեալն ասացեալ հայկաւորութեանն գնալ պարտ է։ Եւ կան. 4. առնէ. Նրանք ոչ ասացեալ, ըստ մանկանց գիտէ ընդունելութեան յոյս ընդունելութեան, հարկաւոր է ընդհանուր հաւատքին, եկեալ՝ նշանակ։

Ծնողն հաւատս անհնարին կարան որ Հարք, որք միաձայն ուսուցին, թէ մկրտութիւն ընկալ մեղաց սկզբնական, և տումեալ լինի սրբատարք ընտրեալն. և ըստ հետևորդի թէ մկրտական որք նոյնհետայն լինի մկրտութիւն մեռանին ստա-

(1) Բաժ՝ Ե. 73. պ. 3. Բաղ. Ե ստ 1։

Պանդին (ի Լատինս) նշանակէ զպատճառն, որոյ վասն ասացաւ յառաջագոյն, Ընդ Ե ներ։

Ի քահանայագործութեան բաժակին Ոյնն (որ ի Լատին բաղբառ է միանգամայն և տեզական մակբայ), ոչ դնի ստոյ ըստ որում անգլական մակբայ, ապա թէ ոչ ոչ նշանակէր զդէպ յայգական փոխոխութիւնն. այլ է գնալն նոյն առնել ըստ նմին օրինակի դոյականապէս, որ ցուցանէ անընդմիջապէս գնեղութիւն կամ զգայնութիւն փակեալ ըստ տեսակօք դիմացն՝ որ է ի բաժակին. քանզի բառնին, ոչ և ստացաւ, գնի այլաբանօրէն իբրև պատրաստող փոխանակ պարունակելոյն։ Ասի՝ արեան նոր և յաւիտենական խոսկն (ըստ Լատ. և ի մեզ՝ նորոյ ուխտի), փոխն ոչ հին կտակին կամ ուխտն արեամբ որթոյ հաստատեցաւ, Ելից՝ իբ. 5. նշմարեա և այս նոյն հաստատեցաւ արեամբն Աբելի։ Ասի նոր, փոխ ի ներքինն ժամանակս մատուցաւ, և ի հնոյն գնանալ։ Ասի յաւիտենական (ըստ Լատ.), քանզի ոչ երբեք լեցի խափանեալ, և ունի գնալ և զաւետարանական բարեաց, գոյով հնոյն գժամանակաւորաց միոյն։ Ասի (ըստ Լատ.) խորհրդեաւ հաստատ, փոխ որ առաքելոցն յայտ խորհրդեանն միայն հաստատ հնոյ է ըմբռնել, և ի ՀՀ այլ խորհրդոց հաստատ է գնալ գնալ։ Ասի՝ որ յոգւոյն յիշ, այս է որոյ ընդունին. և բառից, այս է՝ ըստ ամենայնի ըստ բառականին հեղանիւ. զորմէ գրեցաւ ի Ճառն՝ որ ի վերն Ոյ՝ ի յաւուրն և ի նոյնէ գեղջ, որ է գործ արեանն Աբէլի հնոյ ի խաչին։

առանձին գլուխներնական փրկութեի. մանաւանդ ընդ որս Գոստինոս, զոր հակադրէն ՄԷՋ հերետիկոսաց. քանզի գիրք 1. ի վե՛ր մեղ. և արդեանց. գլ. 19. այսպէս խօսի. Երբեմն ելեալ ուսանել զվերայ գործոյ հաղորդութեան, եւ յայլոց՝ հոգևոր ճաշակումն: Իսկ այսմ տարբերութեան զհետ գայ, թէ՝ քանզի խորհուրդն հաղորդութե է յայսմ սեռի միաւորութեն ամենագերազանց, այլ ասմ՝ խորհուրդք կարգին առ այն իբրև առ վախճան. վասն ասմ սկզբնաւորութեի դիմ առ իւր կատարած, և ասմ անկատար առ կատարելոյն իւր իբր առ վախճան: Օգոյս ծանուցեալ՝

Երեսն է երկրորդ: Ուխտն հաղորդութե զմտաւ ածեալ ըստ որում է մնանելոյ խորհուրդ, ոչ է հարկաւոր հարկաւորութե միջնորդի առ փրկութե. այլազգ՝ եթէ մտածեսցի ըստ որում հոգևոր ճաշակումն ընդ բանիւ գոյացական միաւորեանն ընդ փրկչին Քրիստոսի, և ընդ չարչարանաց նորին խորհրդարար առաջի եղելոյ:

Չորս. առաջին մասն: Ուխտ իրաց ինչ ոչ համարի հարկաւոր՝ բայց եթէ յընդունել զգործ նոյն, քանզի է փոխանորդ նոյն. իսկարդ՝ գործ հաղորդութեն, ըստ որում է մնանելոյ խորհուրդ, քանզի է երկրորդ շնորհք, ոչ է հարկաւոր հարկաւորութե միջնորդի առ փրկութե, զօրօրինակ ասացաք ի վերոյ. ապա: Համատուտի: Ուխտն կամ բաղձանքն ոչ է մե իւր, այլ մե բաղձացեալ իրացն. ապա հակառակաւն է՝ թէ ուխտ իցէ հարկաւոր, եթէ բաղձացեալ իրն չիցէ հարկաւոր:

Չորս. երկրորդ մասն: Հաղորդութեն զմտաւ ածեալ ըստ բանիւ գոյացական միաւորութե ընդ փրկչին Քրիստոսի, և ընդ չարչարանաց նորին խորհրդարար առաջի եղելոյ՝ է ըստ որում է մնանելոյ խորհուրդ, ոչ է հարկաւոր հարկաւորութե միջնորդի առ փրկութե. այլազգ՝ եթէ մտածեսցի ըստ որում հոգևոր ճաշակումն ընդ բանիւ գոյացական միաւորեանն ընդ փրկչին Քրիստոսի, և ընդ չարչարանաց նորին խորհրդարար առաջի եղելոյ:

Չորս. առաջին մասն: Ուխտ իրաց ինչ ոչ համարի հարկաւոր՝ բայց եթէ յընդունել զգործ նոյն, քանզի է փոխանորդ նոյն. իսկարդ՝ գործ հաղորդութեն, ըստ որում է մնանելոյ խորհուրդ, քանզի է երկրորդ շնորհք, ոչ է հարկաւոր հարկաւորութե միջնորդի առ փրկութե, զօրօրինակ ասացաք ի վերոյ. ապա: Համատուտի: Ուխտն կամ բաղձանքն ոչ է մե իւր, այլ մե բաղձացեալ իրացն. ապա հակառակաւն է՝ թէ ուխտ իցէ հարկաւոր, եթէ բաղձացեալ իրն չիցէ հարկաւոր:

Չորս. երկրորդ մասն: Հաղորդութեն զմտաւ ածեալ ըստ բանիւ գոյացական միաւորութե ընդ փրկչին Քրիստոսի, և ընդ չարչարանաց նորին խորհրդարար առաջի եղելոյ՝ է ըստ որում է մնանելոյ խորհուրդ, ոչ է հարկաւոր հարկաւորութե միջնորդի առ փրկութե. այլազգ՝ եթէ մտածեսցի ըստ որում հոգևոր ճաշակումն ընդ բանիւ գոյացական միաւորեանն ընդ փրկչին Քրիստոսի, և ընդ չարչարանաց նորին խորհրդարար առաջի եղելոյ:

Չորս. առաջին մասն: Ուխտ իրաց ինչ ոչ համարի հարկաւոր՝ բայց եթէ յընդունել զգործ նոյն, քանզի է փոխանորդ նոյն. իսկարդ՝ գործ հաղորդութեն, ըստ որում է մնանելոյ խորհուրդ, քանզի է երկրորդ շնորհք, ոչ է հարկաւոր հարկաւորութե միջնորդի առ փրկութե, զօրօրինակ ասացաք ի վերոյ. ապա: Համատուտի: Ուխտն կամ բաղձանքն ոչ է մե իւր, այլ մե բաղձացեալ իրացն. ապա հակառակաւն է՝ թէ ուխտ իցէ հարկաւոր, եթէ բաղձացեալ իրն չիցէ հարկաւոր:

ի բանից աստի Յովհ. ժ. 5. * Եթէ ոչ ուտիք զմարմին որդւոյ մարդոյ և արիւնն ոչ արբուք՝ կեանք չունիք ի ձեզ, որ ուտէ զմարմին իմ և արբու զարիւն իմ՝ ունի կեանս յաւիտենական՝ ||, մանաւանդ, եթէ միջոցաւորութիւնն յիրում է հարկաւոր հարկաւորութիւն միջնորդի առ փրկութիւն. ապա ի բանից աստի Յովհ. ժ. 54. * Եթէ ոչ ուտիցէք զմարմին Որդւոյ մարդոյ և արբիցէք զարիւն նորա, ոչ ունիցիք կեանս յանձինս ||, մանաւանդ պարտ է, եթէ հաղորդութիւնն է հարկաւոր հարկաւորութիւն միջնորդի առ փրկութիւն. քանզի յերկաքանչիւր տեղիս ևս նոյնն բանիւք և նոյնն եղանակաւ նշանակի հարկաւորութիւն երկոցունց ևս խորհրդոց:

Պիտեմ ասել. զնեսեալ: Զբազում անհանդիսութիւնս ընդ միջոց երկուց վկայութեացդ ցուցաք ի ձառն որ ի մի միայն. վերջ. 3. պ. 1. առարկ. 1. յորոց մին է. զի այս բառք, * Եթէ ոչ ուտիցէք ||, ևն, յերկրորդ դէմս կարգին առ չափահաս ընդունակս պատուիրանի, և ըստ այսմ վճռ նշ ի միջ բերին զհարկաւորութիւն պատուիրանի. իսկ այսոքիկ, * Եթէ ոչ ոք ծնցի ջրոյ ||, ևն, յերրորդ դէմս՝ ասին ընդհանրապէս զամենեցուն: Այլ ևս անհանգիստութիւնն է, զի միջոցութիւնն տահմանեցաւ իբրև վերստին ծնունդ հոգևոր, որ է ամենեցուն հարկաւոր հարկաւորութիւն միջնորդի առ փրկութիւն. բայց հաղորդութիւն իբրև զհոգևոր կերակուր, որ կամ ոչ է հարկաւոր առ պահպանելոյ զկեանս զժամանակս ինչ, ոչ յայտ է ի մերմնաւոր կերակուրս. և կամ եթէ իցէ հարկաւոր, զղջով հոգևոր, բաւական է ընդունել հոգևորապէս:

Ասիպ: Այն Օգոստինոս՝ գիրք 1. ի վճ մեղ. և արդ. գլ. 20. զայս վճիռ Պաւղ, * Եթէ ոչ ուտիցէք ||, տալոյծէ և առ մանկտուն. ապա:

Պիտեմ, թէ այն Օգոստինոս խոսի զհոգևոր և վարդապետական ճաշակմանէ, զորմէ գրեցաք յերկրորդ եզրակացութենէ, այս է՝ զմիաւորութենէ ընդ Քրիստոս և ընդ խորհրդական մարմնոյ նորա, որ լինի միայն միջոցութիւն, և ընծայի ևս հաղորդութենէ իբրև վախճանական պատճառի, ըստ որում այս սկզբնաւորական միաւորութիւնն միայն կարգի առ իւր կատարած հաղորդութիւն իբրև առ վախճան, որպէս և ասացաք: Իսկ թէ այս են միայ սկզբն Օգոստինոսի, բազմայայտ վկայեն զնա փոխադրեալքն ամենահաստատուն աշակերտ նորա, գիրք ի մի միջոցութեանն Լեթովպացւոց:

ՑՕԴՈՒԱԾ. Բ:

Երբէ՞ էիցէ ժամայն պատուիրան ընդունելոյ զնորհրդութիւնն:

Պասխ է. (1) Ամենայն պարտաւորին ժամային պատուիրանաւ ընդունելոյ զնորհրդութենէ:

Այս պատուիրան հաւաքի նախ ի բանից աստի Պաւղ Յովհ. ժ. 54. * Եթէ ոչ ուտիջիք ||, ևն. որք ի միջ բերին զգեղ զպատուիրան վասն ընդունակ չափահասին ի վերայ հաղորդութենէ, ոչնչ նուազ քան զայսոսիկ * Եթէ ոչ ոք ծնցի ջրոյ ||, ևն. և * Եթէ ոչ ապաշխարիցէք ||, ևն. որք ի միջ բերին զպատուիրան միաւորութեանն և ապաշխարութենէ վասն չափահասից որք ընդունակ են պատուիրանի:

Հաւաքի ևերկ՝ յայլոց բանից աստի Պաւղ. * Օրհնեա զտունդ քո նոյ յիջատակի ||. որոց իմացուածք երևի լինել այս. զայս ամ՝ զգոս առարաք ի քահանայապետութենէն իսմամ, ի ճաշակելն, ի բաժանելն և ի ձեր ընդունելն, արարէք դուք, յաղորդք ձեր, և հնազանդեալք ձեր, և յորժամ առնիցէք՝ արասջիք առ իմոյ յիշատակի: Երդ այս բանիք կարգին եթէ առ առաքեալս և առ յաղորդս նոցա, և եթէ առ աշխարհականս՝ համեմատաբար. առ առաքեալս և առ քահանայս՝ առ ի քահանայապետել, ի ճաշակել, և ի բաշխել. առ աշխարհականս՝ առ ի ընդունել: Այդ Տրիտ. ժողովն գամ. 13. գլ. 2. ասէ. Հնգերորդ-նեղ-ութեամբ սոյն խորհրդոյ պատուիրեն մեզ առնել զնեղութիւն ի քանս Պաւղ զպատուիրան ընդունելոյ զնորհրդութենէն:

Հաւանեցուցանէ պատճառն: Պաւ ասէմնոց զայս խորհուրդ իբ եղանակի հարկաւոր կերակրոյ առ ի պահպանութենի հոգևոր կենաց, * Եթէ ոչ ուտիջիք, ոչ ունիք այս ի ձ պահնջիք իբ երկար կեանս յանձինս. ապա պատշաճ էր պատուիրել զգործածուն նորա. քանզի զղօրինակ մարմնաւոր կերակուրն որ է հարկաւոր առ պահպանութենի մարմնաւոր կենաց է ի պատուիրանի, առաւել ևս զնոյն ասել պարտ է

(1) Աստ՝ ի. 80. պ. 11ի Բաշ.

է զՀարկաւոր Հոգևոր կերակրոյ առ Ի պահպանութիւն Հոգևոր կենացս։

Խնդրիցես նախ։ Ընդ արդեօք պարտաւորէ այս ձեռնադրութիւն։

Պէտք է։ Պարտաւորէ նախ՝ Ի վերջին կամ Ի միջակաւորի մտանդի մահուան։

Ի հասարակաց կարծիք ընդդէմ սակաւուց։ Ոչ զոյս ցուցանէ ընդհանուր գործածութիւն եկեղեցւոյ և փոյթն մատակարարելոյ Հոգևոր դարուց դիւրաց դիւրութեան, զորօրինակ պատուիրի Ի կան. 12. ընդհանուր ժողովոյն Լիկիոյ առաջնոյ, և յայլ բազում ժողովս. մինչև մեծագոյն գայթագղութիւն լինէր՝ եթէ հիւանդն՝ որ մերձ Ի մահ՝ ոչ խնդրէր կամ ոչ կամէր ընդունել զնեցուկն։

Պատճառն է, վասնզի Հաղորդութիւն սահմանեցաւ իբրև զնեցուկ զօրացուցիչ ընդդէմ թշնամեաց փրկութեան. արդ՝ չէր ինչ ժամանակ՝ յորում իցէ առաւել Հարկաւոր՝ քան յորժամ մարդն մտանէ Ի ճանապարհ յաւիտենականութեան, և մարանցն ի դժնդակ յաւձակմանց թշնամեաց, որ է ժամ մահուն։

Ընտի ունիմ մակարերել, թէ յղի կանայք՝ որք հաւատակօրէն դժուարաւ և վտանգաւ մահու ծնանին, որք առնեն զվտանգաւոր նաւաշնացութիւս, և ճակատամարտողք, պարտաւորին յաձախ իրաւանց առ Հաղորդութիւնն, եթէ ժամանակն ներեսցէ, և բաւական իցէ կարելի յայնմ վայրի։

Ընդհակառակն՝ ընդդիմին ասեն, թէ ոչ ոք ընդունի զՀաղորդութիւն Հոգևոր, և այժմ ևս գիտեմ զատապարտելոցն առ Ի մահ. ապա այս պարտաւորութիւն ոչ է յաձախ իրաւանց, յորում ոչինչ զօրէ եկեղեցին։

Պէտք նախ։ Ոչ երբեք եղև ընդհանուր օրէնք յընդհանուր եկեղեցւոյ եղեալ, որ արգելու տալ զՀաղորդութիւն յերկոսին առաջակեալ դիպուածոցն ևս. և զայն սահմանեալ յոմանց մասնաւոր եկեղեցեաց՝ մերժէն բազում ձեռնարկք. և ասեն՝ թէ զայն մերժեաց ինքնաշարժ պէտն Պիոս հինգերորդ յամին 1569։ Երկրորդ՝ մարթի է ուրանալ զՀնարաւորութիւդ, վասնզի Ի այս պատուիրան ևս ընդ կարգաղրութիւն եկեղեցւոյ, որում յանձն արար զնամատակարարութիւն խորհրդոց, Նմին իրի ոչ է բացարձակ, այլ թէական, այս է՝ եթէ և երբ բարի թուէսցի եկեղեցւոյ։

Երկրորդ՝ ձեռնային պատուիրանն ընդունելոյ զՀաղորդութիւն պարտաւորէ ևս բազում անգամ Ի կեանս. մինդ սահմանեցաւ իբրև զՀոգևոր կերակուր առ Ներոգելոյ զօրութիւնս Հոգւոյ, որք բազում անգամ բորբոքմամբ ցանկութեան, հրապուրանօք կրից, յորձակմամբ աչխարհի և սատանայի տկարանան. այլ քանզի ոչինչ ժամանակ պահպանութեան այսր պատուիրանի է զօրութիւն ձեռնային իրաւանց բացորոշել, համարի կատարել զայն՝ որ մի անգամ յամին ընդունի զՀաղորդութիւնն, վասնզի եկեղեցին ոչ պահանջէ առաւել ևս. իսկ ըստ պատասխանի կարող է որ բազում անգամ պարտաւորիլ, այս է՝ եթէ զՀաղորդութիւնն Համարեսցի Հարկաւոր անձին առ Ի ընդդէմ կալ մեծամեծ փորձութեանց։

Խնդրիցես երկրորդ։ Ընդհանր մանկունք ընդունակք նմանք, և յայտնիք խոստովանութեան, այլ չև ևս ընկալեալ Ի Հաղորդութիւն, եթէ լիցին Ի վտանգի մահուան, պարտաւորին ձեռնային պատուիրանէ Հաղորդիլ։

Պէտք, Հաւանականագոյնս՝ այո։ Վասնզի եկեղեցին պատուիրելով զտարեկան Հաղորդութիւն ամ չափահասից՝ յորժամ ժամանեն Ի հասակին, բացորոշեաց միայն զժամանակն Հաղորդութիւն՝ որ չէ բացորոշեալ ձեռնային պատուիրանէ. իսկ զոր էր բացորոշեալ ձեռնային պատուիրանէ անխախտ նմոյ. խնդրէ՝ ձեռնային պատուիրանէ ամ չափահասք ընդունակք բանի պարտաւորին Ի վտանգի մահու առ Հաղորդութիւն. ապա։

Ա՛ն այսորիկ մեծապէս կշտամբելի են ծրնողքն, որք առ չառնելոյ զձախս իրաւանց մեծագոյն յուղարկաւորութեանց՝ ոչ տանին նմանք մատակարարել զուարճաց իւրեանց Հոգեվարաց զՀաղորդութիւն ընդ պատրաստական, թէ չև ևս ընկալան զառաջին Հաղորդութիւնն։

ՅՕԴՎԱԾ Գ։

Ի վերայ պարտաւորութեանն Հաղորդելոյ Ի պատանեաց երիտասարդ։

Ի այս պատուիրան Ի ժողովն Լատերանու առ Ինոկենտիոսիւ երրորդիւ յամին 1215. գլ. 21. Ի բանս յայսոսիկ. Ամ Հաւատա-

ցեալ, ընկ ասէ, և ընկն եէ, զինչ ձամանելոյ յամ ընդունելոյ, զայն ինչ ասէ, զի ինքնին գիտէ զանձամ՝ի ստացուածս հաստատութեանն խոտորելոյն սեպհական բանական, կամ այլոյ՝ քոյց յատուածոյ՝ի սեպհական բանական ընկալելոյ զինուորութիւն. ... յորժամ գիտենք ընկալեալ գիտի՝ի ջուրն սեղբոյդ հաղորդութիւն. քոյց ընկն գիտացն խորհրդոյ սեպհական բանական ստացուածոյն ինչ ոչ ասի ձամանակ ի՝ի հաղորդուցուածն նորա հանդերձացն հրաժարելոյ. ապա ընկ ոչ՝ի կենդանոյն ի՝ի ստանելոյ չկենդանոյն սրբելոյն, և՝ի ստացուածն զգիտացն՝ի չրկապանական ընդունելոյ։ Ցայս պատուիրան նորագանց ժողովն Տրիւ. գլուխ. 13. կան. 9։

Ա՛նկին։ Ասի նախ՝ ի՝ հաստատելոյ՝ զինչ ձամանելոյ յամ ընդունելոյն։ Պահանջի մեծագոյն ընդունելի առ հաղորդութիւնն քան առ խոստովանութիւն, ոչ յայտ է՝ի գործածուէ ակնդունելոյ, որ՝ի խոստովանութիւն ընդունի զնօթամեայս զընդունակս նենդութիւն, զորս ոչ ընդունի առ հաղորդութիւն։ Ա՛ւ պատճառն է, վասնզի վայելուչ է՝ զի որ ընդունի զհաղորդութիւնն ունիցի զայեալի գործածութիւն բանի, զի կարող իցէ որոշել զմարմինն Տ՛ն, և զմեծութիւն այսր խորհրդոյ. արդ՝ գործածութագոյն է իմացումն այսր խորհրդոյ քան խորհրդոյ ապաշխարութեան. և այն զի՝ ապաշխարութիւնն է առաւել հարկաւոր։ Զոր՝ այս կատարելագոյն գործածութիւնի բանի պահանջեալ առ հաղորդութիւնն՝ վաղագոյն՝ի միում, և անագան յայլում լուսափայլէ՝ վասն զանազան որամադրութիւն գործարանաց, և վասն զանազան դաստիարակութիւն. զընդարձակութիւնի նոր բազմաւք համարին իբր ընդ միջ տասն և չրեքտասան ամաց։

Ա՛սի երկրորդ՝ ի՝ ջոփէ, այս է՝ ըստ գործածութիւնէ եկեղեցւոյ և ըստ կոնդակին Ա՛ւգիւստինէոսի չորրորդի՝ որոյ սկիզբն է Ա՛ւձամանհոմաս, զնդ միջ Հնգետասան աւուրց զտկին, ի կիւրակէէ ծաղկազարդին փաղաւութիւնէ մինչև ցնոր կիւրակէն՝ ևս փաղաւութիւն։ Խոսկոպատուէք կարող են ձգել զժամանակն յառաջ և զկնի։ ի թեմս կամ ի վիճակս ինչ բազմաձակ ժամանակն քառասնորդական պահոց համարի զատկական ըստ հաղորդութեան։ Ա՛ւրող են ևս ոչ միայն ժողովրդապետք, որպէս ասէ վճիռն, այլ և խոստովանահարք՝ի բանաւոր պատճառէ յապաշխ զմանաւորս առաւել քան զՀնգետասան աւուրն զատկի, զի որովհետև՝ի լսելն զխոստովանութիւն վարին զիշխանորդութիւնն ժողովրդապետին, ունկին ընդոյն իշխանութեի ըմ հաղորդութեան։

Ինդրեցիս նախ։ Ո՞ւր և յումի՞ պարտ է առնուլ զգատկական հաղորդութիւնն։

Պ՛նեմ, թէ առնուլ պարտ է՝ի սեփական ժողովրդապետութեան և՝ի սեփական քահանայէ։ Ա՛յս է հաստատագոյն և ապահովագոյն կարծիք. քանզի թէպետ՝ի կանոնին՝ Ն՛ որս ասէ, այս յայտնապես ոչ բացատրի, սակայն նշանակի։ Ա՛ւ գործելով՝ ժողովրդապետն հաստատ իրաւամբ՝ի Ա՛լեքսանդրիա՝ Աթանաս, գիրք 5. մեկնագ. 7. է միայն պաշտօնեայ բաշխելոյ զհաղորդութիւնն, մինչև ոչ ումեք առանց նորա, կամ եպիսկոպոսին, և կամ Պապին Հռոմայեցւոյն մարթի է բաշխել զայն, իսկ յատուկ իրաւունք, յորս շնորհի այն կրօնաւորաց, ի բաց առեալ լինի օրն զատիկ կամ օրն յորոնէ՝ի։ Իսկ օրն զատիկ, կամ օրն յորոնէ՝ի ոչ լինի իմացեալ նիւթապէս զնոյն օրէ զատկի, այլ հոգեղրէ, որ ըստ պատուիրանի եկեղեցւոյ պարտի լինել՝ի զատկական ժամանակի։ Ա՛նոյն իրի յորում և իցէ ժամանակի զատկի, ևս և՝ի նմին աւուր յաբոնելոյն, կրօնաւորք կարող են ինքեանք կամ՝ի ձեռն աշխարհական քահանայից յեկեղեցիս իւրեանց մատակարարել զհաղորդութիւն ոյոց խնդրեն՝ի ջերմեռանդութէ, և յայտնի իցէ՝ եթէ կատարեալ իցեն և կամ կատարելոց իցեն զպատուիրանն՝ի ժողովրդապետական եկեղեցիս իւրեանց։

Ա՛ւ ազատ են յայսմ պարտաւորութենէ հաղորդելոյ՝ի ժողովրդապետական եկեղեցիս իւրեանց, նախ՝ քահանայք, որք ուր և պատարագեացեն՝ կատարեն զպատուիրանն զատկական հաղորդութէ. ապ՝ զի կանոնն Ն՛ որս է, խոսք զընդունողաց, այս է՝ յայլմէ, և ոչ զորոց պատարագեն. և երկրորդ՝ զի այսպէս ցուցանէ սովորութէն ընկալեալ։ Երկրորդ՝ ևս կրօնաւորք, որոց բաւական է ընդունել զհաղորդութիւնն յեկեղեցիս իւրեանց։ Երրորդ՝ սեղանակից քրօնաւորաց՝ որ ուրեքն զարտօնութիւնս, որք կատարեն զպատուիրանն հաղորդելով յեկեղեցիս նոցին կրօնաւորաց՝ ի յարտօնութենց Ա՛ստանայապետաց՝ Ալեքսոյ չորրորդի՝ կոնդակ Ո՛ւրբանեանն ասաքանոնիեան, Լեոնարկինատոսի վեցերորդի՝ կոնդակ

զակ Յոհաննէն լրանէ. Լևտնի տասներորդի՝ կոնդակ Յոբէմ ի գեղջկին Խոյց. Պօղոսի երրորդի՝ կոնդակ Թէոդէոս պապու: Ընդորորդ՝ ասխատորք և այլք որք բացակայ են ի զատկական ժամանակի ի ժողովրդապետութիւն եւ բնանց՝ յոր դիւրաւ ոչ կարեն ժամանել, կատարեն զպատուիրանն զտկական հաղորդուն՝ հաղորդելով ի ժողովրդապետական եկեղեցի տեղւոյն՝ ուր ի ձանապարհորդութիւնն գտանին: Իսկ թէ արդեօք հաղորդելովն այլոյր՝ կատարե՞ն, ոչ է յայտ: Հինգերորդ՝ ազատ են նոքա որոց թոյլ տայ ժողովրդապետն այլոյր հաղորդիլ՝ և ոչ ի սեփական ժողովրդապետական եկեղեցւոջ, առ որ շատ է մեկնողական հաւանութիւն ժողովրդապետին. զորօրինակ եթէ որ վն իրաւացի պատճառաց հաստատութիւն ընծադատեր հաւանել ժողովրդապետին՝ եթէ խնդրէր, կամօք ծանուցանելոյ նմա զինի հաղորդելոյն.

Իսկ թէ զի՞նչ ասել պարտ է վասն նորա՝ որ ունի վերկուս բնակութիւս: Պարտի հաղորդիլ յայնմ ժողովրդապետական եկեղեցւոջ, յորում բնակի ի ժամանակս զատկին:

Հինգերեսն երկրորդ: Ընդհանօք որ յանցանօք կամ առանց յանցանաց ոչ հաղորդեցաւ ի զատկին, իցէ՞ ազատ ի պատուիրանէ միոնվ ցհետևորդ զատկին:

Պատասխանեմ, թէ ոչ, վասնզի այս պատուիրան վերկու բնչ ի մէջ բերէ. մի՝ զի մի հաղորդութիւնն յապաղեցի առաւել քան զտարին. և երկրորդ՝ զի եղիցի ի ժամանակի զատկին: Իսկ հաղորդութեանն իրրև զզատկի, ոչ ևս պարտաւորի այնմ, զի որովհետև անցեալ է ժամանակն զատկի, է նմա անկարելի. զորօրինակ որ ոչ ետես զպատարագ յաւուր կիւրակէի, ոչ պարտաւորի տեսանել յաւուր երկուշաբաթի, վասնզի է պարտաւորութիւն կապեալ ընդ առաւօտ որ էանց: Իսկ զայց ըստ հաղորդութեանն ոչ յապաղելոյ առաւել քան զտարին, պարտաւորի այնմ նշդհետեայն բարեպատեհս, և որչափ առաւել անպատճառ յապաղէ, այնչափ առաւել պատուիրանազանց գտանի, և մեղանչէ. վասնզի չէ բաց թողեալ ժամանակն վն վերջանալոյ պարտաւորութեանն, այլ զի մի առաւել յապաղեսցի կատարումն պատուիրանին. որպէս որ ի պայմանեալ ժամանակին ոչ վճարէ զպարտս, ոչ յայն սակս դադարի պարտաւորութենէն վճարելոյ, այլ ընդ հակառակն առաւել և առաւել:

Ընդհատիր պիտի, թէ նա՝ զորմէ է խնդիրն, ոչ հաղորդեցաւ զկնի նախընթաց զատկին, քանզի եթէ չընդհատցս տարւոյն հաղորդեցաւ, երևի՝ թէ կարօղ է յայ պահել մինչև գխաճան տարւոյն համարեալ ի ժամանակ անտի՝ յորում ի վերջոյ հաղորդեցաւ, որպեսզի ըստ այսմ ոչ յապաղեսցէ վհաղորդութեանն առաւել քան զտարին, որ է ըստ դիտման պատուիրանին:

Ես չէ ինչ ընդդէմ, եթէ ժողովրդապետք ստիպեն ի հաղորդիլ զանձնեսեան՝ որք ոչ հաղորդեցան ի զատկին. քանզի այսպէս վճիռն ժողովրդապետք, զի ըստ հասարակօրէն հանդիպելոյ ենթադրեն թէ նոքա չեն հաղորդեալ ընդ բոլոր ժամանակս տարւոյն. քանզի իբր ի բացառս այնպէս հանդիպի, զի որք ոչ հաղորդին ի զատկի, և ոչ յընթացս տարւոյն իցեն հաղորդեալ:

ՅՕԴՈՒԱԾ. Դ:

Ընդ ով անդանաւորաց հաղորդութիւնն կոտորի պատուիրանն եկեղեցական հաղորդելոյ կատարի սեղանական պատ հաղորդութիւն:

Ասելի է: Ոչ յաճախին և ոչ եկեղեցական պատուիրանն հաղորդելոյ կատարի սեղանական պատ հաղորդութիւն:

Օյաճախին պատուիրանէ երևի լինել հաստատ. քանզի Ասի՝ որպես ասէ Տրիտոնդեան ժողովն՝ գոմ. 13. գլ. 2. կոչեցաք ընդունել զայս խորհուրդ ի ձեռն վճռեցուցիչ հոգւոց. որով անկին և զբաւականս կենդանիս ընծայել, որ ասացն, * Որ ուրեն գնա, և դու կեցցես ընդ նմ ||. Յովհ. գ. 58: Իսկարտ՝ որ հաղորդի սեղանականապատութիւն՝ ոչ ընդունի զհաղորդութիւնն իրրև զհոգևոր կերակուր հոգւոյ, այլ իրրև զիմոյն, ըստ այնմ Հռոմ. ա կորն. ժա. 29. * Որ ուրեք և ըմպէ ուրեք և ըմպէ ||: Ընդ:

Հարց. զեկեղեցական պատուիրանէ՝ Կախ՝ ի գտանագարտել նախադասուէ ատի յինն. Նովկենտիոսէ մետասաներորդէ յամին 1679. յերկրորդում աւուր Մարտի. Կոտրէ զգուշանալոյան պոպիան հաղորդութիւն ոչնչանոց պատճառ ճաշկամէ Տ՞. Կախ իրի այժմ է ասոյգ,

ատոյգ, և պարտ է պահել ՚ի գործածութեան։

Երիցորդ՝ ևկեղեցին գլ. Ի ոքոռ ևէ. պատուիրէ, զի հաղորդութիւնն ամի ամի չորեքեւին ընկալցի. իսկարդ՝ որ սեղանակատուէ հաղորդի՝ ոչ ընդունի չարգութեանսն. ապա՝ Հաստատի։ Եկեղեցին ըստ կարի մերժէ զանարժանս ՚ի հաղորդութենէ. ապա միայն զարժանաւոր հաղորդութիւնն կատի, և պատուիրէ։

Երիցորդ՝ եկեղեցին ոչ եդ զնոր պատուիրան, այլ զնաձայնին բացորոշեաց ըստ ժամանակին. ապա զնոյն պատուիրէ՝ զոր նաձայնին, իսկարդ՝ նաձայնին ոչ կատարի սեղանակատուտ հաղորդութենէ, որպէս և ասացաք. ապա և ոչ եկեղեցականն։

Չորրորդ՝ ոչ ոք կատարէ զընական պատուիրանն կամ զվերնագունին՝ ընդունելոյ զկերպ կաթ առ ՚ի պահպանել զմարմնաւոր կենաս, որ ընդունի կամովին զինչն, կամ գնէ զարգելս, զի մի օգտանօգ կերակուրն. ապա ըստ նմին օրինակի։

Ինդրիցես։ Օ՞րինէ հատարել պարտ է զյաճախս և զհանապազորեայ հաղորդութիւնն։

Պէնեմ։ (1) ՚Ի վե գործածութենէ այսր խորհրդոյ երկու բնէ մարթի է զմնաւ ածել։ Ա՛ի ՚ի կողմանէ նորին խորհրդոյ, որպ զօրութիւնն է փրկաւէտ մարդկան, և չայն սահ օգտ է զօր ամ ընդունել զայն՝ առ ընդունելոյ մարդկան հանապազօր զտուղ նէ։ վայ նոն Ա՛մբրոսիոս գիրք 4։ ՚ի վե խորհրդ. գլ. 6. ասէ. Արիւն հանդգն անձամ հեղանի արլանն Ա՛ետ՚ ի ընդունիլ հեղոյն հեղանի, պարզուկ հեղ ընդունել. որ հեղ հեղանէնս, պարզուկ հեղ ոանել պարման։ Երիկորդ՝ մարթի է զմնաւ ածել ՚ի կողմանէ ընդունողին, յորում պահանջի, զի մեծաւ ջերմեռանդութեամբ և չարգութեամբ մերձենայի առ այս խորհուրդ. և վասն այնորիկ եթէ որ զանձն հանապազօր պատրաստ գտանէ առ այն, գովելի է՝ զի հանապազօր ընկալցի. Նմին իրի պէն Օգոստինոս՝ բան 28. ՚ի վերայ բանիկ Յն. քանզի ասացեալ էր, Ընդունել հանապազօր, զի հանապազօր օգտ ընկեն ոչ. յաւել ՚ի վերայ. Ընդունե ևեղէք, զի հանապազօր արժանաւորեցուք ընդունել։ Այլ քանզի բազում անգամ բազում մարդկան բազում արգելք այսմ ջերմեռանդութենէ ընդառաջ ելանեն վասն անպատրաստութենէ մտաց կամ հոգւոյ, ոչ է օգուտ նմ՝ մարդկան զօր ամ մերձել առ այս խորհուրդ, այլ չորեսից գտանել մարդ զանձն պատրաստ առ այն խորհուրդ։ Այդ ՚ի գիրս որ ՚ի վերայ եկեղեցական վարգապետութենէ՝ գլ. 53. ասի այսպէս. Հանապազօր ընդունել զհաղորդութիւնն ոչ գտնի, և ոչ պարտ է։ Այսպէս գրէ նէ Ամոլիոս նոյնն եղերօք։

Այսս սակս ունիս իմանալ, թէ չէ հնար սահմանել զտուղ լինչ կանոն վն յամախագոյն կամ անագանս հաղորդելոյ յիւրաքանչիւրս, այլ կալ պարտ է ՚ի գատման խոհեմ և իմաստուն խոստովանահօղն, որոյ իմացեալ զհանգամանս անձանց, զմեծագոյն կի՛ղնոճալ պատրաստութենէ, զմեծագոյն կամ զնուազ պատրաստ, պարտի կարգադրել զյաճախագոյն կամ զնագան ընդունելութենէ հաղորդութենէ։

ԳԼՈՒԽ Ե։

Ի ՀԵՐԱՅ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵՆԱՆ ԸՆԴ ԷՊԻՕՄՔ ԽՕՍԱՆՈՔ։

Պատճառ է նախ։ Հաստատել աշխարհականք, կամ քահանայք՝ որք ոչ պատարագեն՝ ոչինչ ածային պատուիրանաւ պարտաւորին ՚ի հաղորդելն ընդունել զերկոսին տեսակ ևս։

Այսպէս զինի ժողովոյն Կաթաւղիոյ և Բասիլեայ՝ սահմանեալ Տրիտ. ժողովին գում. 21. կան. 1։

Հայց։ Օ՞ծածային պատուիրանն վն աշխարհականաց, և քահանայից՝ որք ոչ պատարագեն, հաղորդելոյ ընդ երկոքումբ տեսակաւք՝ չէ հնար մակաբերել՝ ոչ ՚ի գործոցն Ա՛ետ՚ որ սահմանեաց զայս խորհուրդ, ոչ ՚ի որ գրոց, ոչ ՚ի նախնի գործածութենէն եկեղեցւոյ, ոչ ՚ի սրց Հարց, և ոչ ՚ի բնութէ խորհրդոյն. ապա ոչ գոյ։ Հետև. յայտ է յըստ բաւականին ծուէրոյ մատուցին յառաջարկութենէ, զոր պարտ է ցուցանել։

Ոչ ՚ի գործոցն Ա՛ետ, որ սահմանեաց զայս խորհուրդ. քանզի ոչ գնամ՝ զոր արար Ա՛ետ ՚ի սահմանադրութենէ այսր խորհրդոյ՝ պատուիրեաց առնել. ապա թէ ոչ՝ աշխարհականք և կանայք կարօղ էին և պարտ էին քահանայագործել, և զնոնի ընթերցաց հաղորդել։

Ոչ ՚ի որ գրոց։ Ասիպեն առաւել՝ հերետիկոսք զայն բան Յովհ. ԺԲ. 54. * Երէք ոչ ներ-

(1) Նոր՝ գ. 10. Քոլ։

ինքնէնք վասին որդւոյ մարդոյ՝ եւ ապիրէնք զարկեն նորա, այլ յաւուրն կոնդակի ։ Այլ պատասխանեաց Տէրտէր. Ժողովք. գլուխ. 21. գլ. 1. Ոչ ասացին, * Նորին ոչ ինքնէնք վասին որդւոյ մարդոյ՝ եւ ապիրէնք զարկեն նորա, այլ կոնդակ կոնդակ ։ ասաց եւս առաքեալն, * Նորին ոչ ոտիկնք ի հոգի յայսմանէ՝ ինքեանք ։ եւ որ ասացն, * Որ ոտիկ վասին իմ՝ եւ ըմպէ զարիւնն իմ, ունի զկեանս յաւիտենական ։ ասաց եւս անդրէն, * Հարցն զոր ես գոյ՝ մարդին իմ է, զոր ես գոյ ես կենաց աշխարհի ։ եւ յԻսայիայ ասացն, * Որ ոտիկ վասին իմ եւ ըմպէ զարիւն իմ, յիս բնակիցէ, եւ ես ի նմա ։ ասէ ի վերոյ այսր ևն, * Որ ոտիկ վհացս զայս՝ ինքեանք յաւիտեան ։ Այս թէ զարօրինակ ծառայութեանն ծածկութիւնք զինի Հոգւոյն Սրբոյ ի ժողովն Քրիստոսի, Այժ յայս գլուխս մատասան անդամ միշտակեաց զայս խորհուրդ ընդ տեսակս հացի, իսկ ջրոյն միայն ոչ անուամբ մարմնոյ և արեան։ Որոց յայտնի երևի, թէ նա զիտաց ոչ այնչափ զնգանակ ընդունելոյ, քան զերն ընդունելն, և թէ միայն տեսակ հացին բաւական է առ փրկութիւն, զի որովհետև մարմինն և արիւնն են ոչ ի բաժանելիս տեսակս, որ ինչուի զմի տեսակն՝ ուստ զմարմինն և զմակ զտրիւնն։

Ոչ ի նահնի գործածութեանէ եկեղեցւոյ։ Ապաքէն կամակար մնօք խոստովանիմք, թէ յառաջնոյն դարս եկեղեցւոյ միշտ ցերկուս սահմանսրդն յաճախ եղև հաղորդութիւնն ընդ երկոքեան տեսակսք. զոյ ի ցուցանել զայն՝ զարմ և ընդունայն ճշմին հերետիկոսք. բայց ուրանամք, եթէ վաթերին զայն իրրև զհաղկաւոր առ փրկութիւն, կամ յաճախին պատուհբանի, իրրև ի բաղում դիպուածս զանց առնեին, և լինէր ընդ տեսակս միոյ ներկուցն. նախ՝ ի հաղորդութեան հիմանդաց. երկրորդ՝ ի հաղորդութեան մանկանց. երրորդ՝ յաւտնին հաղորդութեան. չորրորդ՝ ի հրապարակական հաղորդութեան. զորս փոքր մի ընդարձակագոյնս պարտ է ճշնել և ցուցանել։

Ի հաղորդութեան հիմանդաց յայտ է՝ թէ զմի միայն տեսակ հացի մնուակարարէին, Աղեսանդրիոսէ գիրք. 6. պատմ. գլ. 44. ի Պօղինոսէ սարկաւագէ ի վարս սրին Ամբրոսիոսի, և Ա Թագ. եկոսէ գիրք 1. սոփորաս. Աղենիկեանց. գլ. 8. և գիրք 3. գլ. 28։

Ի հաղորդութեան մանկանց՝ թէ երբեմն տուաս նոցա մի տեսակաւ՝ յայտ է ի սրին Ամբրոսիոսէ՝ ճառ ի վերայ յանցուկելոց. Յաւագրիոսէ՝ գիրք 4. գլ. 36. և ի Ներկիտոսէ՝ գիրք. 17. գլ. 25։

Իսկ ըստ հաղորդութեանն առաւելի պատմէ Խարսեղ Թուղթ 28. առ պատրիկս Վեսաբիոս, թէ հատատացեալք ի ժամանակս հալածանաց, և ամենեքեան՝ որք յանապատի զանձին կեանս վարէին, տանէին ընդ ինքեանց զՀաղորդութիւն, զի ի պատշաճ ժամանակի ընկալցին զհաղորդութեն, զոր ասէ ևս Տերտուղիանոս՝ գիրք առ կանայս. գլ. 5. Ամբրոսիոս՝ ի բանն ի վերայ յանցուկելոց. Ամբրոսիոս՝ ի ճառն ի վերայ վախճանի եղբօր իւրոյ Սատիրոսի. Օգոստինոս՝ ի բանն 222. և այլք։ Եւ զայս չէ հնար խմանալ, գէթ իրր ի բազում, բայց եթէ զտեսակէ հացի. մի զի նախայիշատակել Հարք, մանաւանդ զոն Օգոստինոս, գրեն՝ թէ սովորեալ կային ընդունէին զհաղորդութեն ի ձեռաց քահանային ի մարթս վարշամակի, զոր չէ հնար խմանալ զտեսակէ գինւոյ. և երկրորդ՝ զի զդինեն ընդ երկար պահել չէր հնար, քանզի դիւրաբեկանի և սպականի։

Ի վերջոյ ի հրապարակական հաղորդութեն՝ թէ երբեմն տուաս միայն տեսակ հացին, կամ թէ ազատ էր ընդունել զմի կամ զերկուս տեսակս, յայտ է ի սրէն Լեռնէ՝ բան 4. ի վերոյ քառասնորդ. ի սրբոյն Ամբրոսիոսէ՝ Թուղթ 22. առ Նեւտար. ուր պատմէ՝ թէ էին ի Հռոմ կուսանք ոմանք, որք այնպես խորշէին և զարշէին ի գինւոյ, մինչև և ոչ ի խորհուրդս իսկ ընդունէին զտեսակ գինւոյ, այլ սակս ի գինեսեր կանանց կոչէին Եղբայրս և Քոյրս։ Եւ զայս սովորութեն անչուշտ ցուցանէ պատուարան, որ ասի Նաւատեանոյ Գրիգորեցոյ, զոր ի Նախնի սովորութեն պատուարան կային ուր ազգ ուրեմն, և Հոյիք բազում անգամ ի քառասնորդական պահս, վասն նորա միայն կային կիրակէր և շաբաթու, և ի տօնի աւետման քահանայապետն, իսկ կայր աւուրս զգաստագոյն նախաճաշակերոյթեանց միայն տեսակաւ հացի կանխաւ քահանայագործելոյ կատարեն։ Այսպէս սահմանեաց Ժողովն Դվինեան յամին 692. կան. 52։

Ոչ ի սրբ Հարց. յայտ է ի նախայիշատակելոցդ։

Ա.ՅԼԵ

Այլ և ոչ՝ ի բնութիէ խորհրդոյն, վասնզի ընդ միով տեսակաւ բոլոր Քրիստոս պարունակի, բոլոր բան խորհրդոյ պահի, և շնորհք հարկաւոր առ փրկութիէն ընծայի. ապա։ Առաջին մասն առաջարկութիւնս յայտ է յաստացելոցս ի գիրսդ։ Ցուց. երկրորդ մասն։ Բան խորհրդոյդ կայանայ ի նշանակելն և ի գործելն։ Քստ նշանակելոյն՝ այս խորհուրդ նշանակէ զՔրիստ ներկայ, զաւարտեալս նորին, զհոգևորական կազդուրումն հոգւոյ շնորհօք, և զմիաւորութիւնն հաւատացելոց ընդ միմեանս և ընդ գլխոյն Քրիստոս. իսկապէս՝ մի տեսակն նշանակէ զոլորս Քրիստոս ներկայ, վասնզի բոլորն փառի ի միում. նշանակէ զաւարտեալս նորին, վասնզի մարմինն միայն զօրութեամբ բառիցն դնի ընդ տեսակաւ հացի մեկուսի յարեանէ. նշանակէ զհոգևորական կազդուրումն հոգւոյ, վասնզի առաջադրի իբրև զկերակուր. և թէպէտ առ ժամանակս կազդուրումն պահանջէ կերակուր և ըմպելի, սակայն ի հոգևորական կազդուրման ոչ զանազանի ընդ մէջ կերակրոյ և ըմպելոյ, ևս առաւել յայսմ խորհրդեան, յորում կերակուրն պարունակէ զըմպելին, և ըմպելին զկերակուրն. նշանակէ ի վերջոյ զմիաւորութիէն հաւատացելոց ընդ միմեանս և ընդ Քրիստոս, ըստ որում ի բազում ցորենոյ կազմի մի հաց։ Իսկ ըստ գործառութեան այսր խորհրդոյ, պատճառէ զշնորհս կերակրիչս և սնուցիչս. խակարդ՝ զայս ոչինչ. Նուազ պատճառէ մի տեսակն՝ քան երկոքին ևս, վասնզի զգալի նշանքն ի խորհուրդս՝ ոչ պատճառեն զշնորհս ըստ ինքեանց, այլ ի զօրութիէ տպաւորելոյ ի նոսա. իսկ յայսմ խորհրդեան ի տեղի տպաւորեալ զօրութիէ է նա ինքն Քրիստոս համօրէն շնորհաց աղբիւր և սկիզբն, որ բոլոր և անթերի ընդ միով տեսակաւ՝ ոչ և ընդ երկոքումբ պարունակի. ապա հաւասար է գործունէութիէն միոյ տեսակի ոչ և երկոցուն. և այսմ գիտ գայ և ևս, թէ միով տեսակաւ ընծայի բովանդակ շնորհք հարկաւոր առ փրկութիէն, որպէս և երկոքումբ, որ է երրորդ մասն առաջարկութեանս։ Ասացեալ թէ արդեօք ընծայի մեծագոյն՝ երկոքումբ տեսակօք, այլ ոչ հարկաւոր առ փրկութի, ասացուք ստորև։

Լսելի է ընդ։ Լկեղեցին վն արդարացի պատճառաց այգել աշխարհականաց զգործածութիէն բաժակին.

Այսպսոկ պատճառս ամենեցուց կամեխրիմն հռովմէական՝ մասն 2. ի վն հաղորդ. հմր 50։ Ընդունին է, առ խորշելոյ ի վտանգէ հեղման, յորմէ յայնչասի յամախառն ժողովրդեան, ուր ծերք, դողդոջունք, և անզգաստ պատահիք պարտին հաղորդիլ, հազիւ հազ հնար է պղտիգ խորշել։ Արկրորդն է, զի որովհետև հաղորդութիէն պարտ է առ ձեռն պատրաստ լինել վասն հիւանդաց, երկնչելի էր, գուցէ տեսակ դիւրոյն ընդ երկար պահելով՝ քացախանայի։ Երրորդն է, առ ի պահիլ միակերպութիէ յայս խորհուրդ միութեէ, քանզի են բազում գիւղատեացք՝ որք գարշին ի գինւոյ. և են այլք՝ որք մեծապէս խորշին ի նմին բաժակէ ըմպել զինի աղտեղի, գաբշահոտ, և զազիր անձանց. և ի բազում գաւառս է կաթի իմն պակասութիւն գինւոյ, և չէ հնար առանց մեծի ծախուց՝ և միայն ընդ գժուարագնաց ճանապարհս ածել անդ։ Չորրորդն է, առ ի հեռքել զկրկին հերետիկոսութիէնս. զառաջինն՝ Հայկովքեղոսի, որ զատապարտէր իբրև սեղանակապուտս զնա, որք զմի միայն տեսակ ընդունէին. և զերկրորդն՝ նոցին, որք ուրանային պարունակիլ ընդ եբկսքաւնչիւր տեսակաւ բոլոր Քրիստոս։

Խնդրիցես։ Երդեօք մեծագոյն շնորհք ընծայի որում հաղորդի ընդ երկաքանչիւր տեսակօք՝ քան ընդ միով։

Թէ ոչինչ շնորհք հարկաւոր առ փրկութիէ ընծայի որում հաղորդի ընդ երկաքանչիւր տեսակօք, քան որում հաղորդի ընդ միով՝ սահմանեաց ժողովն Տրիտ. գուս. 21. գլ. 3։ Որ յայտ է յաստացելոցս. և զայս ընդունին ծաղաբանք, ընդդէմ որոց վիճեմք աստէն։ Ապա խնդիրն է միայն, թէ արդեօք ընծայի մեծագոյն շնորհք, թէպէտ և ոչ հարկաւոր առ փրկութիէն։

Պնեմ։ (1) Քստ բնութեան խօսելով ոչ ընծայի մեծագոյն շնորհք՝ որում հաղորդի ընդ երկոքումբ տեսակօք՝ քան ընդ միով։ Ի հասարակաց կարծիք։

Ասացաք, Քստ բնութեան խօսելով. վասնզի եթէ յընդունելութե նկրդ տեսակին սաստկացի և ոչ անդն ծագային սիրոյ, ըստ պատահման և պատճառաւ մեծագոյն տրամադրութե ընծայի մեծագոյն շնորհք։

Ցուց. ընդհակացութիէս։ Ուր ընծայի մեծագոյն

(1) Քստ՝ պ. 12. ա՛ 3. և Պիկաս. ի վերայ խորհ. թեղ. գլ. 29։

ԳԼՈՒԽ. Գ.

ՈՐ ՊԱՐՏ Է ԳԱԼ, ԵՒ ՈՐՔ ԿԱՆԱՉ ՎՆՈՒԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒԵՆԻՆ:

Ասելի է նախ: Ոչ է պարտ տալ զկորուստ հաղորդութեանէ ոչ մկրտելոց. քանզի ոչ ոք համարի ընդունակ այսմ խորհրդոյ, որ չիցէ մեռեալ յանկեղեցին և եղեալ արտաքուստ անդամ նորա, որ լինի մկրտութիւն: Այլ՝ իբրև ոչ ընթեռնումք տուեալ երբէք զհաղորդութիւնն երեխայացելոյ՝ թէպէտ և ածային սիրով կամ առաքինութիւն կատարելոյ:

Ասելի է երկրորդ: (1) Հրապարակական մեղաւորաց յայտնութիւն եթէ գործոց և եթէ իրաւանց, եթէ հրապարակաւ և եթէ գաղտնի խնդրեսցեն, զանազ պարտ է զկորուստ հաղորդութեանն արտաքոյ վտանգի մահուան. գաղտնի մեղաւորաց՝ որք խնդրեն հրապարակաւ՝ պարտ է տալ ի գործոցն Աստուածայ, և ի հանդարտութեան եկեղեցւոյ և հասարակապետութեան. իսկ որոց գաղտնի խնդրենն զանազ պարտ է: Օրայս եզրակաց. լիով ցուցաք ի ճառն որ ի մէջ խորհրդ. առ հասարակ. վճռ. 5. պ. 2: Տես անդ:

Օրայս մի ինչ յառելութիւք, թէ՝ թէ հրապարակական մեղաւորն, որում զանազ պարտ է զհաղորդութիւնն, ասի՝ ոչ նա առհասարակ, որոյ մեղքն է կամ եղև հրապարակեալ, այլ ըստ այլ երկու մտաց: Կամ՝ նա, որոյ վիճակն մեղանչական է հրապարակեալ, այս է՝ զորմէ բարեյաւետ նշանակեալ է լինել ի վիճակի մեղաց, զորօրինակ վնզի մարի յանցանօք, կամ ոչինչ ապաշխարութիւն երևի և կամ ընթադատի: Երկրորդ՝ ասի հրապարակական մեղաւոր ի կարգի զրկելոյ ի հաղորդութենէ՝ նա, որ թէպէտ և օրինապէս խոստովանեալ և արդարացեալ, սակայն չև ևս այնպէս փոխոխեալ զկարս ի լաւ անդր, մինչև զհրապարակական դայթագղութիւնն ծագեալ յեղեռնութենէ և ի վատահամբաւութենէ յանցանացն՝ բառնալ ի բաց: Աղբա են, որք յիշատակին ի ծիսարանս, որպէս ի հռովմէական ծիսարանի՝ Լղճլեալք, սրբենեալք, և յայնի կապահաճեալ, զորօրինակ պոռնիկ, համանիկ, վաչխառան, խոտորդ, վնճակահանդ, հայհոյիչ, և այլք ի սոցին ասելի հեղհեղուկ: Իսկ վասն այլ հասարակ մեղաց՝ թէ

(1) Ընդ՝ Ե. 80. պ. 6. Բաղ.

եպէտ և հրապարակեալ, ոչ է պարտ զլանալ զՀաղորդութիւնն, գէթ առանց խորհրդոյ եպիսկոպոսին, վճռի խստութեանէ, նա թէ և նովին իսկ հաղորդութիւն բարձանել լինի գայթագղութիւն, որ սովոր է զՀետ գալ այսպիսի հասարակ մեղաց. նաև այս է հասարակաց գործածութիւնն։

Ասելի է երրորդ։ Անդնդաց կանխաւ ի տեղիս տեղիս տուաւ Հաղորդութիւնն՝ ոչ ի հարկաւորութենէ փրկութեան, որպէս ցուցաք ի Տրիտ. ժողովոյն՝ ի պ. 1. այսր վճռ. յօդ. 1. այլ ևս հաւանական պատճառաց, զորօրինակ առ յաւելումն շնորհաց, որում են ընդունակ մկրտեալ մանկունք, և որով զօրանային ի պատանեկութեան ընդդէմ հալածանաց՝ որք յաճախէին յայնժամ. և ևս՝ զի մեկնեսցին ի զՀետևոյն կռոց, յորս մանն զոհից նաև մանկանց մնատակարարեալ։

Այլ (1) այժմ Հակառակ սովորութիւն արեւմտեան եկեղեցւոյ՝ որ ունի զզօրութիւն օրինաց, ոչ ևս է օրինաւոր տալ զՀաղորդութենէն մանկանց։ Արդ՝ շարժեցաք եկեղեցին նանրագրել զնախնի սովորութենէն, ըստ մասին՝ ևս պարտաւորաշաճ յարգութենէ մեծի խորհրդոյս, զոր նախապատիւ համարեցաք քան զգուստ մանկանց չիրա՛ որք չեն հարկաւոր առ փրկութի՛. քանզի ուր ուրեմն կարող են մանկունք ընդունել զՀաղորդութենէն առանց վտանգի անյարգութենէ, ըստ մասին՝ զի ոչ գիտեն զինչ գործեն, և զուրկ են ի ջերմեռանդութենէ. և ըստ մասին՝ զի խափան հերքեսցին կարծիք նշ, որք պնդէին, թէ միրտեալ մանկունք առանց ընդունելոյ զնորհուրդ Հաղորդութենէն ըստ սկզ Հարց ոչ էին կարող Հասանել փրկութենէ։

Ասացաք, ուրեմն՝ եկեղեցւոյ. վասնզի արևելեայք, ոչ պատմի, զնախնի սովորութին տակաւին պահեն։ Այս սակայն յայս սակս ոչ է պարտ բացարձակապէս դատապարտել զնոսա, երբզի այս վերաբերի առ ծէս՝ որ է փոփոխական։

Ասելի է չորրորդ։ (2) Հիմարաց, որք ոչ երբեք առացան զգործածութենի բանականութե՛, Նոյնպէս պարտ է զլանալ զՀաղորդութի՛. քանզի նոյն պատճառ է ևս նոյ, ոչ և ևս մանկանց։ Իսկ նոյ, որք երբեմն զգաստացան բանականութենէ, եթէ յայնժամ երևեցաւ ի նոսա ջերմեռանդութենի ինչ այսր խորհրդոյ, գէթ յայսմ՝ զի քրիստոնէաբար վարեցան, պարտ է ի վտանգի մահուան տալ զայս խորհուրդ, բայց եթէ գուցէ վտանգ փսխելոյ, կի՛ թքանելոյ, և կամ այլ ինչ անարգութենէ։ Օրինակ սահմանի ի ժողովն Կարթագինոյ չորրորդ՝ կան. 7. յառաջ բերի գլ. Ա՛ստ. 26. խ. 60. ի ժողովն Ըրաւսիկոյ առաջին՝ կան. 3. և ի Կաթեխիզմն Հռոմէ. հմր 49։

Իսկ (3) ըստ կիսայիմարաց, եթէ կարող իցեն զանազանել զայս երկնային կերակուր յաշխարհայինէն, պարտ է նոյ տալ ի վտանգի մահուան, և ի զառիկ միայն։ Այս ասել պարտ է զնոյնն և առ ապուշ պարկեշտ՝ որք ի ծնէ, եթէ նշանացի կամ անարկութի՛ ցուցցեն զգաստ ի մեղաց և զնտրութի՛ ըստ մէջ այսր կերակրոյ և աշխարհայնոյ։

Ասելի է հինգերորդ։ (4) Վիճահարաց, յորժամ են ազատ և ինքնիշխան, պարտ է տալ զՀաղորդութի՛, ոչ միայն ի վտանգի մահուան և ի զառիկ, այլև յայլ ժամանակս ըստ դատման խոհեմ խոստովանահօրն։

Ասելի է վեցերորդ։ Սովորութի՛ զլանալոյ զՀաղորդութենէն դատապարտելոցն առ ի մահ՝ կանխաւ եղև ի Պանխա, ոչ պատմի Սովտոս, այլ թէ այն այժմ խափանեցաւ՝ զրե Անդրէաս աստ խ. 80. պ. 6. խնդրելոս 1. յաւարան. զորոյ զՀակառակն ստուգութի՛ կեղծե Վասպար Յովհաննան։ Օրէք տակաւին այժմ ի Վաղդեա։ Այլ երևի առաւել Հաւանական Հակառակ գործածութենի. քանզի այս սահմանի յիրաւունս. 2. մ. վճռ. դատ 13. խ. 2. գլ. Խնդրելոլ 30։ Ի ժողովն Նիգունա. յամին 847. կան. 80. ուր չէք խնդիր ի վերաբակման ի մեղաց, զորօրինակ դնէ Յովհաննան, այլ զՀաղորդութենէ, զոր անուանէ Հաղորդութենէ Երեքին։ Ի Տիրուսեանն, ուր յիշատակի կանոնն 12. ժողովոյն Նիկիոյ։ Ի սահմանադր. 91. սկիզն Պիտի հինգերորդի։ Առ զի մի նյոյնք արտաքոյ Վաղդեոյ, ի ժողովն Հռոմէնսու յամին 630. սահմանադր. 11. ուր ասի. Ես ինչ պատասխանեցայ առ ի տէր զնացի հաղորդութենէն, որպէսզի ես ինձ ծախիս օգուտ առ յոյն և առ ապահովութի՛ սպոյն պատրաստեալ և առակիայ պարկեշտի։ Պատասխան կարծիք այլոց ազգաց՝ որք պահին զնոյն գործածութենի, հրովարտակք Ինդոլոյ պր. 10. և սահմանադրութենի Կաւոլոսի հինգերորդ։

(1) Ընդ՝ պ. 9. առ 3։ (2) Ընդ՝ երկ։ (3) Ընդ։ (4) Ընդ՝ առ 2։

երորդի: Յաւէլ ի սոսա զնածային պատուիրանն ընդունելոյ զձոչակ ի մահուան, յորմէ ոչ երևին ք բաւականին զերծ կացուցանել պատճառքն Յովհննայ:

Ասելի է եօթներորդ: Ընդաւորաց, որք յԱյս կենաց միայն ապաշխարին, ոչ է պարտ զանազանել զհաղորդութիւնն: Օհետ գոյ նախընթացին. և ցուցանի յընդհանուր ժողովոյն Ալիքիոյ առաջնի կան. 18. ի ժողովոյն Կարթագենոյ չորրորդ յամին 398. կան. 76. Ի Կագեան ժողովոյն յամին 506. կան. 15. ուր ասի. Օհնչոյն ածնեցուն ի Տէր եղելոյ են պարտ զանազանել. Ի քաւարիկեան ժողովոյն յաւարտնոյ կան. 3. Ի Տիւնովկենտիոսէ առաջնեորդէ՝ թուղթ 1. առ Լկսուպերս. Ի Տիւնովկենտիոսէ երրորդէ՝ գլ. Ուր ի ռեչ. գիրք 1. վճռակ. մակագիր 38. ի մէ ապաշխար. և թողութեան: Ընդարձակ խոստովանիմք, թէ հաղորդակցել գործածութեան երբեմն պահելոյ Ալփրիկէ և ի Պալատիա. բայց եղև ոմանց եկեղեցեաց միայն, ոչ հաստատուն, և ոչ հանապազորդական: Ընդհակառակ պնդողութեանն, ասէ նախայիշ. Ի Տիւնովկենտիոս առաջնեորդ, խոպոպոյն, յերեսփոխանն ի գալ ողբեցիցն յոռնիպոյն:

ՊՐԻԿ. Դ:

Ի վերայ պարբասուածոյ պահանջելոյ սա ընդունելութիւն խորհրդոյ հաղորդութեան:

Ի պատրաստութեանց ոմանք են ի կողմանէ հոգւոյն, և ոմանք ի կողմանէ մարմնոյն:

ՑՕԴՈՒԱԾ. Ա:

Պարբասուածոյ պահանջելոյ ի կողմանէ հոգւոյն:

Ասելի է նախ: (1) Ի Քանզի հաղորդութիւն է խորհուրդ կենդանեաց, ընդհատիր յընդունելոյ զվիճակ շնորհաց խոհմտութիւն ընդհարեալ: Ոմին իրի որ խոշիմ մահուանէ մեղաց ընդունի զայն, գործէ զանզանականութիւն մեծ: * Որ ուրեք անուշթանութիւնք, ասէ Ընաքեան ի Կորնթ. ժա. 29. պարբասուածոյ, այս է՝ զգաստապարտութիւն, անյիշ խոհեմ ուրեք, վէ ոչ խորհ վերծին Տ՚: Ի ապրձեալ՝ լինի * պարբասուածոյ խոհեմ ուրեք: Ընդ՝ պ. 6. բոլ.

(1) Ընդ՝ պ. 6. բոլ.

առնել զղջմամբ առանց կանխելոյ ընծորհ-
դական խոստովանութեան, յորժամ երկոքին
օրքա միանգամայն գուգընթացան, պակասուի
խոստովանահօր, և հարկաւորութեի հաղորդե-
լոյ։ Այլ դժուարութեին է, թէ երբ արդեօք
համարի պակասիլ բաղմութեան խոստովանահօր,
և լինել հարկաւորութեն հաղորդելոյ։

Իստ բազմութեան խոստովանահօր, համարի
պակասիլ նախ՝ յորժամ ոչ է ներկայ խոստո-
վանահայրն, և է այնպէս հեռի, մինչև չիցէ
հնար դնալ առ նա առանց ծանր դժուարուե,
եթէ վն երկարութեն ճանապարհին, եթէ վն
դժուարութեն և վտանգի ճանապարհայն, կի՛
վն հիւանդագին առողջութեն, կի՛ վն խոտնա-
կութեն օդոյ, և կամ ստիպէ ժամ պատարա-
գելոյն, և չէ կարող առանց ի յայտ գալոյ
յայտնել զպատարագն։ Երկրորդ՝ եթէ գոցի
ներկայ խոստովանահայր, այլ կամ ոչ է հա-
ճանելի վն այնր վհճակի, կամ է խուլ կամ
հաւր, կամ ոչ կամի լսել զխոստովանութեին,
և կամ չէ հնար խոստովանիլ նմա, բայց եթէ
թարգմանու։ Երրորդ՝ եթէ ի խոստովանուե
մեղաց ինչ առնելոյ ներկայ խոստովանահօր,
վերահաս իցէ ծանր վնաս, զորօրինակ բռ-
կումն կնքոյ, մեծամեծ հրշնամութիք, և որ
ինչ միանգամ անդառնիր առնեն ի նմանէն
ամբաղձութեէ խոստովանութեն. և յայս դիպ-
ուածս որ հաղորդելոյն է՝ եթէ զայն մահու-
չափ մեզս միայն ունիցի, ոչ պարտաւորի խոս-
տովանել. եթէ զայլ մահուչափ մեղս ունիցի,
պարտ է խոստովանել զայնօրիկ, զանց արա-
բեալ զայնոսիկ, որոմ երկնչի զհետ գալ
վնասուն, և զայն յետ այնորիկ այլումն խոս-
տովանել։

Իստ հարկաւորութեն պատարագելոյ կամ
հաղորդելոյ, նախ՝ համարի լինել հարկաւո-
րութեն պատարագելոյ, եթէ այլազգ՝ կամ նա
ինքն քահանայն, և կամ այլ ոք մեռանէր ա-
ռանց Թոշակի. վնզի թէպէտ ոչ է պարզա-
պէս հարկաւոր, սակայն է կարի իմն օգտակար
յեյս կենցաղ, յորում ստիպէ ևս ածպին պատ-
ուհիրանն հաղորդելոյ։ Երկրորդ՝ յորժամ ժո-
ղովրդապետն պարտի յատուկ տօնի պատարա-
գել, և ոչ կարէ ունել զայլ ոք, որ զնեղել
նր փոխանակեսցէ։ Ինչն ասել պարտ է և
զփոխանորդէ նր։ Երրորդ՝ է հարկաւորութեի,
յորժամ չէ հնար զանց առնել զպատարագա-
կամ զհաղորդութիէ առանց գայթագղութեն
կամ ծանր վատահամբաւութեն։

Եթէ ասիցես։ Ի դիպուածս յայսոսիկ ոչ
է կարող քահանայն պատարագել առանց որ
զգեստուց, ապա նոյնպէս և ոչ՝ ոչ խոստո-
վանեալ։

Պնեմ ուր. զհետև։ Ընհանդիստութեին է,
վնզի զտեղի զգեստուց ոչ այլ ինչ կարող է
ընել. իսկ զխոստովանութեին կարող է լնուլ
կատարեալ զղջումն։ Ըս այն ղի՝ միտք հաս-
տատելոց այսպէս խնդրեան զառաջին պատուի-
բանն, և ոչ զերկրորդն։

Ըսացաք յիշատակութեն, ի Տրիտ. ժողո-
վոյն, թէ՝ եղիւ չահանայն, որ ուրն զնեղեց հո-
հուչափ մեղաց ի սրբելոյ հագուին առանց նախ-
ընթաց խոստովանութեան առ պակասութիէ խոս-
տովանահօր պատրաստից, պարտաւորէ խոս-
տովանիլ ընդ կարի ընդ ետին։ Ի վերայ բառիցս
այսոցիկ բաղում ինչ պարտ է դիտել։

Գիտել պարտ է նախ, թէ ի քանս յայտ-
սիկ ոչ փակի խորհուրդ, ոչ յայտ է ի դա-
տապարտել նախադասեալն աստ Ա՛ղէք-
սանդրոսէ եօթներորդէ. Պապութիքեան Տէր-
պենիքեան ծաղկեայն եգիւալ չահանային՝ որ պա-
պարքէ ի հաղորդութիւնէ մահուչափ մեղաց՝
խոստովանելոյ ըսի կարէ դնուիլ, և նոքօրէր,
և ոչ պապութիքան։

Գիտել պարտ է երկրորդ, թէ այս պատ-
ուհիրան հայի միայն ի քահանայս որք պատա-
րագին, և ոչ յաշխարհականս, կամ ի քա-
հանայս՝ որք ըն սովորութեէն աշխարհականաց
հաղորդին։ Յայտ է յիշելոյն ժողովոյն.
Եթէ չահանայն առանց նախընթաց խոստով-
նութեն պատարագել եկեսցէ. ուր ոչինչ ասէ
զաշխարհականաց, կամ զքահանայից՝ որք ըն
սովորութեէն աշխարհականաց հաղորդին։

Գիտել պարտ է երրորդ, զի՛ եթէ քա-
հանայն զնեի պատարագելոյն յիշեսցէ զմա-
հուչափ մեղս, ոչ պարտաւորի զորութեէ այսր
պատուիրանի ըն կարի փութով խոստովանիլ.
վնզի ժողովն խօսի միայն զքահանայէ՝ որ խղճի
մահուչափ մեղաց պատարագեաց, իսկ սա ոչ
պատարագաց խղճէ մահուչափ մեղաց։

Գիտել պարտ է չորրորդ, թէ զրադ Ըսո
կոչէ ընծրեալ, ոչ է պարտ խնդրել յորժամ
յիւրում ժամանակի խոստանանցի. որպէս
յայտ է ի դատապարտութէ այսր նախադա-
սու-

սուրհանդակ Աղեքսանդրէ եօթնևորդեկ. Այն ժամանիկ ըստ կարի փութով նմոյշաւ լինիլ, յորմէ ժամանայն չկրասի ծոմապահութեան խոտորնակեցուցանել. Այսպէս ոչ խմացնալ լինին ճշդիւ և փիղիգապէս, այլ եթէ անընդմիջապէս գինի պատրաստելն պարտաւորեցուի խոստովանիլ. քանզի ոչինչ ներգործութեի բարոյական ըստ այսմ պատուհասի, բայց եթէ բացատրեցուի ի պատուհասին. այլ խմացնալ լինին բարոյապէս, այս է՝ զի կամ գերկու աւուրս, եթէ ոչ ըստ առաջ ելցեն բանաւոր արգելք։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Բ։

Գործոցպահութիւն ի յոմանս տարեցոյն էն երկու. Ծոմապահութիւն, և տարբերութիւն տարեցոյ։

Ծոմապահութիւն։

Պահանջի զանազանկ ծոմապահութիւն։ Ա ի Եկեղեցական, որ է ի հրաժարիլն ի միանգամ օգտ ինչ կերակրոց, և ի միանգամ միայն ճաշակելն։ Երկրորդն է ծոմապահութի բնական, որ է ի հրաժարման յայնմ ամէ, ևս և ի կարի իմն փոքուէ, որ առնալ լինին ըստ եղանակի կերակրոց կամ ըմպելւոյ, եթէ անուսցէ և եթէ ոչ անուսցէ, բայց միայն իցէ ի խաղացոյն պայմանելի և մարսելի. ապա թէ ոչ՝ մարթի էր ասել ծոմապահութի փիղիգական, այլ ոչ բնական։

Ասելի է։ (1) Բնական ծոմապահութիւն պահանջի Եկեղեցական պատուիրանէ առհաղորդութիւն, մինչև ընդունելութիւն որում և իցէ իրաց՝ թէպետ և կարի իմն նուազ քանակութի՝ ըստ եղանակի կերակրոց կամ ըմպելւոյ և կամ դարմանի՝ զինի կէս գիշերոյ, արգելուլ ըստ մահուշատի մեզաք ի հաղորդուէ, բայց եթէ չի բաց առնալ դիպուածս ինչ։ Այսպէս սահմանեցաւ իշխանութիւն սիզ կանոնաց, և ընդհանուր Եկեղեցւոյ սովորութիւն ընկալեալ եղև, ոչ բացայայտեաց Ժողովն Կոստանդիոյ՝ գուա. 13. ի բանս Յայսոսիկ. Պահանջն ընդառաջիկ ըստ կանոնաց, և հաւատացեալ ոչ ոք ի պահոց և ի պահ, ըստ զայս նորոգութ չի պարտ ընդունել զկերակուր ի ձեռաց հերձուածողաց, և ոչ հաւատացելոց ընդունել ասոնց ծոմապահութիւն, բայց եթէ ի փչդուածս հիւանդութիւն, կամ ալ ինչ հարկաւորութիւն չըտաւոնց կամ յեկեղեցւոյ ընդունել կամ ընդունել։

Սկիզբն եղբակացութեան։

Ասացաք նախ՝ զինչ ինն գիշերոյ. վասնզի ի հռոմէական եկեղեցին սկիզբն բնական աւուր առնալ լինի ի կէս գիշերոյ. և ըստ այսմ զայս ծոմապահութեան համարել պարտ է ի կէս գիշերոյ, և այսպէս համարի ի հաստատակաց սովորութեան։ Այսին իրի որ յերկայս լինի, թէ արդեօք ընկալեալ իցէ ինչ զինի կէս գիշերոյ, պարտի զապահովագունին գնետ երթեալ հրաժարիլ ի հաղորդելոյ. եթէ երկբայութիւնն ծագեսցի ի զանազան ժամացուցաց, որք ընդ զանազան ժամանակս ցուցանեն, և միւն ի նոցանէ իցէ առ հասարակ իրրև զստոյգ կանոն, իսկ այլքն իրրև անստոյգ, արժան է գնետ երթալ առաջնոյն, վըզի այն համարի իրրև ճշմարիտ. այլ ոչ այսպէս՝ եթէ միւն քան զմիւսն չէցէ լաւագոյն. Այլ և զայս գիտել պարտ է, զի հաւանականագոյնս խօսելով, ըստ հարկանելն զառաջինն զանգակի ժամացուցին, երկրտասաներորդ ժամն է անցեալ։

Ասացաք երկրորդ՝ ընդէր ե խոյն կոնտոնոսաչառնոլոնի. վըզի բնական ծոմապահութին կայանայ յանբաժանելին. քանզի ոչ առաւել է ծոմապահ բնականապէս՝ որ զսակաւ, քան որ զբազում ճաշակեաց. վ որոյ ոչ ընդունի զթեթեւութի նիւթոյ։

Ասացաք երրորդ՝ ըստ եղանալի ներկայ ևմ ընկալելոյ. առ որ պահանջի, զի այսպիսեաւ ընդ բերանն մտցէ ի խաղացոյն, և իցէ յայնմանէ այլայլելի և մարսելի, թէպետ և գուցէ ոչ անուսցէ. քանզի այսպէս խմնան հասարակաց միտք մարդկան առնուլ ինչ ըստ եղանակի կերակրոյ կամ ըմպելւոյ, այլ ոչ որ առնալ լինի ըստ եղանակի ընդելոյ կամ լրջանց։

Ասի ունիս մակարերել նախ, թէ որ ըստ դիպուածոյ կլանէր գինւոյն, զծուխ, զճանճ, գկաթիլ ջրոյ, գինւոյ, արգանակի խառնեալ ընդ լրջանց, կի՝ ի լռանալ ընդերանն, կամ յընթացս յանձրևային ժամանակի, կի յառնալն գճաշակ գինւոյ կի՝ արգանակի և նոյնհետայն ի թթանալն, ևս և գկաթիլ քրտանց յերեսաց՝ կամ զարիան ի ձգագ նոյնպէս խառնեալ ըստ լրջանց, ոչ լուծանիր զինական ծոմապահութին. վըզի ոչ ըստ առնալ լինին ըստ եղա-

(1) Ինչ՝ տ. 8. Բոլ. Ե տա. 4։

եղանակի շնչելոյ կամ լորձանց, և ոչ ըստ եղանակի կերակրոյ կամ ըմպելոյ։ Այս ասել պարտ է և զարնել կամ զայլ հիւանդ իմն ի գլխոյ կամ յատամանց, վնաս ոչ լինին առեալ արտաքուստ։

Ունիս մակարերել երկրորդ, թէ ոսկին, արծաթին, անագն, կապարն, երկաթն, և որք սոցին նման մտեալ ի ներքս՝ հաւանաբար կանադոյնս ոչ լուծանին զբնական ծոմապահութիւն. զի որովհետև են անայլայլելի ի խառնացի՝ և անմարս արտաքս ելանեն, ոչ հաւանի առեալ ըստ եղանակի կերակրոյ կամ ըմպելոյ, և ոչ յայն սակս լուծանեն զբնական ծոմապահութիւն, այլ զիւիզիկականն միայն. այլ ոչ՝ թուղթն, հողն, ածուխքն, քանզի տոքա են մարսելի։

Ունիս մակարերել երրորդ, թէ Նա լուծանէ զբնական ծոմապահութիւն, որ ի ննջելն ի մահճին դնէ զաքար ի բերանի՝ և զկնի կէս գիշերոյ՝ թէպէտ և ի ննջելն կլանէ. զի որովհետև յայս վախճան եդ ի բերանի՝ առ ի առ սակաւ սակաւ կլանել, համարի բարոյապէս խօսելով շարունակեալ ճաշակումն՝ մինչև բոլորովին կլանել զայն։

Այլ ոչ՝ ի միացորդաց նախընթաց ընթացն միացելոց ի բերանի, զորս եթէ դիպուածով կլանիցէ, ոչ լուծանէն զբնական ծոմապահութիւն, վասնզի բարոյապէս խօսելով՝ քանզի կատարեալ է ճաշակումն ընթերցաց՝ ոչ համարին ճաշակել ըստ եղանակի կերակրոյ, այլ կլանել ըստ եղանակի լորձանց։ Այսպէս՝ փէդոճէ՛, վասնզի այսպէս ասէ պօն Թովմաս, որով ծուռցանէ, զի եթէ դիտմամբ կլանիցին, լուծանեն զծոմապահութիւն։

Ունիս մակարերել չորրորդ, թէ դեղինջք ընկալեալք ընդ ունդունս, թէպէտ ըստ բերման անկանի ինչ ի ստամոքսն, ոչ լուծանեն զբնական ծոմապահութիւն, վասնզի ոչ առնելով ընդ բերանն, այն՝ որ անկանի ի ստամոքսն, չէ հնար համարիլ առեալ ըստ եղանակի կերակրոյ կամ ըմպելոյ, այլ ըստ եղանակի շնչելոյ կամ լորձանց։

Ծոմապահութեան հաւանականագոյնս երևի զնոյն ասել, վասնզի զբոլանդակ ծուխն ածմամբ ի որք ծխին հանել արտաքս ընդ բերանն կամ ընդ ունդունս, և եթէ զբնինիւ ինչ կլանիցեն, այն լինի ըստ նմին օրինակի ըստ եղանակի շնչելոյ կամ լորձանց, սակայն մի գործ չահատութեան է անվայել։

Իսկ վասն ծամելոյ զծխախոտս է միաբանից ընդ միջ մատենագրաց։ Ոմանք հաստատեն, թէ լուծանի նոքաւ ծոմապահութիւն, վասնզի ծամին է ներգործութեի ըստ ինքեան կարգեալ առ ճաշակումն, և ոչ այլ ինչ պահանջի առ ի լինել լրացեալ ճաշակումն, բայց եթէ ընդունելութեի ի ներքս, որ հասարակօրէն չէտ գոյ, և ըստ բաւականին միաձագոյն քանակութեամբ մասանց հիւանդոյն։ Ոմանք ուրանան, վասնզի այս ծաստումն ոչինչ իւիք կարգի առ ընդունելութիւն ի ներքս, իբրզի ունի զլրացեալ գործ գործելոյին ի բերանի. և սուտ համարին, թէ հասարակօրէն բաղում մասունք հիւանդոյն ընկալեալ լինին ի ներքս՝ ևս և մանաւանք՝ ընդ լորձանց, վասնզի յայսմանէ մեծապես զգաշանան՝ որք ծաստենն՝ վասն զառն և անախորժ համոյն, իսկ եթէ թևնեա ինչ խառնեալ է լորձանց ընկալցի, այնպես է՝ որպես զչորս կամ զհինգ՝ որք ի լոճանալոյ բերանոյն կամ յատնուն զձաշակ գինւոյ՝ խառն է լորձանց ընկալեալ լինին։ Այսպէս գրէ ի մէջ բաղմաց ի վերջոյ Պօնտաս՝ ի բառն Պաաթոփ. գիպուածո 6. և այս երևի ինձ հաւանականագոյն։ Այլ քանզի այս եղանակ վարելոյ զծխախոտս՝ է ազատել և անվայել, պատուապատշաճ է յայնմանէ հրաժարիլ յառաջ քան զվաղորդութիւն։

Ասացաք չորրորդ՝ Եայդ ելիք յ՚ի Քաց առնել պէպուճաթ ինչ։

Առաջին է հիւանդութիւն առ ի մահ, որոյ խնացեալ լինի վտանգն մահու, եթէ բնական՝ և եթէ բռնական մնայու։ Եթէ վտանգն ոչ ստիպէր, պարտ էր յապաղել զհաղորդութիւն ի յաջորդ օրն, զի հիւանդն ծոմապահութիւն ընկալցի զթողուն։ Սակայն այնու իսկ, որով հիւանդութիւնն է վտանգաւոր, ոչ է պարտ խաճնոտութեի յապաղել զհաղորդութիւն, և ոչ բռնադատել զհիւանդն, զի զկնի կէս գիշերոյ մատակարարեացէ. քանզի այս չէ ի սովորութեի. և այն զի ի ժողովին Լաոտանդիոյ՝ հիւանդք զերծ լինին ի պատուիրանէ ծոմապահութեի վս ընդունելոյ զթողուն։

Իսկ ի տևեվ հիւանդութեին և վտանգի մահուն կարօղ է տակաւին զկնի վից կամ հօրն

ա-

առուրց ոչ ծոմնապահեալ ընդունել զպաղորդութիւն, ոչ թէ եղանակի թուոյն, որ միանգամ միայն ի նմին հիւանդութեան ընկալել լինի, այլ վասն ջերմեռանդութեան։ Ըստ այսմ զիտես գթած մեր սուղ եկեղեցւոյ հայսպիսի տատապանս որդւոց իւրոց՝ մեկնեն առ հասարակ ածարանք. և զայն՝ զոր ասէ ծիսարանն հռովմէական, թէ հիւանդք՝ որք պաղորդին ի ջերմեռանդութենէ, պարտին լինել ծոմնապահք, իմանան զնոցանէ, որք ոչ են հիւանդք առ ի մահ։

Երրորդ դիպուածն է՝ հարկաւորութիւնն կատարելոյ զպատարագ։ Երրորդն է՝ վտանգն անթարգութեան հաղորդուն։ Չորրորդն է՝ եթէ քահանայն զինի վերջին լուացման տակաւին գտցէ ի սեղանի՝ գոցէ կամ՝ ի վեր մատռնակալին կամ՝ ի վեր պատառին, կամ՝ ի մաղտմայն՝ զնաւտնս, զորս քահանայագործեաց նա՝ ի նմին պատարագի, պարտի ճաշակել զայնս. վասն վերադրելոյն առ լրումն պատարագին, զոր ծոմապահութիւն սկսաւ. այլ ոչ՝ եթէ այլ քահանայ կամ նա ինքն՝ բայց յայլում պատարագի քահանայագործեալ իցէ, վասն յայնժամ ոչ վերադրելոյն առ նոյն պատարագ. նոյնպէս և եթէ այդէն մեկնեալ էր՝ ի սեղանոյ, վասնզի յայնժամ արդէն լրացեալ է ներգործութիւն պատարագի։ Հնեցարնք, թէ՝ ի յետին դիպուածս յայսոսիկ ոչ գոյ վտանգ անյարգութեան, եթէ պահեսցին. ապա թէ ոչ՝ պարտ է ճաշակել։ Ըստ նմին օրինակի եթէ՝ ի քիմն և կամ՝ ի սկին յարեացի մանն ինչ նշխարաց, կարօղ է զջուր կամ զգինի ընդունել՝ ի կլանել զայն, որ օրինաւոր է և վտանգաց. քանզի յայսոսիկ դիպուածս բանաբարութիւն ծոմապահութեան ոչ համարի բարեպատկառ յաւաջել քան զպաղորդութիւնն։

Առաջնէ խոչոյ։

Ամենիւն է՝ ի վեր գիմանելն և՝ ի վեր՝ ամուսնական ներգործութիւն. քանզի գաշտանն կանանց, հոտումն արեան, բորոտութիւն, և որք՝ ի ծոցին սակի՝ ոչ արգելուն՝ ի հաղորդութիւն. որովհետև այսպիսի պակասութիւնք մարմնոյ են բնական հիւանդութիւնք, որք ոչ առաւել քան զայլս խափանեն զներմեռանդութիւնն։

Ըստ դիմանելն (1) ասացք է, զի թէ իցէ ճանապարհ յանցաւոր, խափանէ՝ ի հարկաւորութիւնէ զպաղորդութիւնն, իսկ եթէ իցէ միայն ներելի մեղաց յանցաւոր, և առաւել ևս՝ եթէ իցէ առանց յանցանաց, ոչ խափանէ՝ ի հարկաւորութիւնէ զպաղորդութիւնն, այլ՝ ի պատշաճականութենէ միայն և՝ ի վայելչութենէ՝ վն երկուց. մի՝ վասն մարմնաւոր գարշահոտութեան ինչ. և երկրորդ՝ վն տարտամութենէ մտաց, որ հասարակօրէն զնետ գայ դիմանելեան։ Այլ ասել պարտ է և զամենական ներգործութենէն, եթէ զօրինաւորէ և եթէ զնելոյն մեղաց չարէ։

Ականջն (2) մարթի է յերկոսին դիպուածս ևս զանպատշաճականութենէս զայս մաքրել կամ փոխարինել, և ըստ այսմ զպաղորդութիւնն յամ կոլմանէ առնել օրինաւոր վն բազում պատճառաց, այս է՝ պատճառաւ տանի ինչ կամ ներոզութեան, ի մանաւոր ջերմեռանդութենէ, ի հարկաւորութենէ պատարագելոյ կամ՝ հաղորդելոյ, եթէ առ հնազանդութեան, եթէ առ խորհելոյ ի նշանակութենէ, և կամ վն այլ ինչ հանդիպելոց։ Իսկ ևս՝ եթէ դիմանելն իցէ յանձին և հանապազօրեայ, կամ պատճառեալ ի սպրելոյ դիմաց։ Իսկ գարձեալ՝ եթէ յանբարսելի գիմանելն կամ ի ներգործութենէ ամուսնութենան ոչ մնացեալն գարշելի խորհուրդք կամ տարտամութիւն մտաց, դոյն ինչ պատճառ շատ է առ զանց առնելոյ զմարմնաւոր գարշահոտութեամբ միայն։

ՊԻԿ։

Ի վերոյ երանելին, որով Պէտ ի գործ էած զայս խորհուրդ։

Ընդրիցես նախ։ Հրամանք Պէտ ճաշականց զմարմին և զարիւն իւր։

Գիտեմ, (3) այո։ Այսպէս ուսուցանեն Հերոնիմոս՝ թուղթ առ Հեսրիա կի՝ առ Հերմիքիա. գրի՝ ի վերնոմբագործ. գլուխ. 2. գլ. Հոռ ոչ Սինեզե. 87. Տերտուղիանոս՝ գիրք 4. ընդդ. Մարկիոն. գլ. 4. Հսկեբերան՝ ճառ 83. ի վերայ Մատթ։

Իսկ ևս՝ եթէ Պէտ ոչ ճաշակէր զմարմին և զարիւն իւր, լինէր վտանգ՝ գուցէ աշակերտքն գայթագղէին, զորօրինակ Լափառնայոմացիքն Յովհ. ի. յորժամ պարզապէս խոստանայր նոցա զմարմին իւր յուտել, և զարիւն իւր՝ յըմպել։ Այսօրինակ ձեռնարկէ պէտն Հռոմբերան։

(1) Հոռ՝ ու. 7. Բոլ. Ն ես 2։ (2) Հոռ՝ Ն. 81. ու. 1. Բոլ.

քերան։ Եւ զաթձնալ՝ Ա՛ն սովոր էր առնել զոր ուսուցանէր. Գործ. ա. 1. *Սկսաւ Յի առնել և ուսուցանել։ Նմին իրի նա ինքն յառաջագոյն կատեցաւ մկրտիլ քան մկրտել։ Եւ հուսկ յետոյ զպատարագն սահմանեաց և կատարեաց. ապա ըստ սովորութեան հաղորդեցաւ յայնմանէ։

Երկրորդ։ Երկեօք երկրորդ։ Երկեօք Ա՛ն ճա Յուդայի զմարմին և զարիւն իւր։

Պետեմ, (1) այո։ Այսպէս դնեն առ հասարակ ոչ միայն գոլոցականքը, այլ և սուրբ Հարքը, բաց ի Հիլարիոսէ։

Անկաթելի յայտնապէս ի սր գրոց։ Ըստ Յոան. ի. և Յարկ. ժդ. Յն բաղձալ ընդ երկոտասանիցն, միշտգնե ուտելիս էառ գՀոգ, օրհնեաց, երկկ, և բաշխեաց նոյ։ Գոյձնալ Ղուկ. ի. 21. Յետ քահանայագործելոյ բաժակին ասաց, *Բայց ահաւասիկ ձեռն մատնչի ինոյ ընդ ս՛ն ի սեղանոյ։ ապա յայնժամ էր անդ Յուդա. արդ՝ ամենեքին որք անդ էին դնին քահանայագործութեանն բաժակին, արբին ի նմանէ. Յարկ. ժդ. 23. *Եւ ասէնն ցնոսա մի նմանէ ամենեցուն։ Ըստ և Յուդա։

Սկսեալ։ Յառաջ քան զՀաղորդութիւնն յայտնի էր յանդգնեալն Յուդայի. իսկարդ՝ յայտնի յանցաւորաց ոչ է պատ տալ զայս խորհուրդ. ապա։ Յուդ. մեծ։ Նախ Յատեն. ի. 23. յառաջ քան զՀաղորդութիւնն ասաց Ա՛ն. *Ոչ ինչոյ ընդ ս՛ն ընդ ի սեղանոյս՝ նա խոցեցոյց ի զնե։ Եւ ի հարցանելն Յուդայի, *Միթէ ես եմ Հրաբի։ պատասխանի ետ Յն, *Դու ասացեր։ Երկրորդ Յովհ. ժդ. 25. ի խնդրել Յովհաննու ի Յն, ով է որ մատնելոցն է զնա, պատասխանի ետ Յն. *Ոյն է որոյ ես խոպոյ զպատառն և տաց. և խոպոյել զպատառն տայ Յուդայի Սիմոնէի Իսկարիովտացւոյ։ Ըստ յառաջ քան զՀաղորդութիւնն յայտնի էր աշակերտացն յանցանքն Յուդայի։

Պետեմ ասր. զնէ։ Եւ առաջին ցուցմանն՝ որ ի Յատ. Հէսոս, պետեմ. զայս բան, *Ոչ ինչոյ։ Եւն, ոչ ասաց Ա՛ն ի յայտնել զմատնչին, քանզի ամենեքեան ի նոյն սկաւառակ ուտէին, այլ յառաւելուլ զանցեալսն նո, ով եթէ աւեր. որ ուտէ ընդ իս, որ բաղվի ի նմին սեղանի, և ուտէ ընդ իս ի նոյն սկաւառակ, նա է մատնելոց զիս։ Ոչ այնորիկ զնէի այնր բանի՝ տակաւին խնդրէին առաքեալքն, *Ընդ Հէ ընդ նոցանէ որ ըստ գործելոցն էջէ։ Ղուկ. ի. 23։ Իսկ այս բան, *Դու ասացեր։ Եւն, պետ է երբեմն որ Հաստատէ, ոչ Յատթ. ի. և Յարկ. ժդ. սակայն ոչ է միշտ այնպէս, այլ է երբեմն որ ընդմիջէ և կամ ի կոխ պահէ զխօսս, զորօրինակ եթէ ասէր. Դու ասես, ես ոչ ասեմ, զու գիտացես։ Այ Օգոստինոս գիրք 3. ի մի Համաձայ. աւետար. գլ. 1. ասէ. Ես ասա ոչ է բացատրեալ, ընդ որ գիտօ ես նդէ. զանգի մարդն է գոլոն Հանալ, ոչ նմին ասէր. զու ասացեր, ես ոչ ասացի։ Եւ ևս զայս այնպէս կարօղ եղև ասել Յուդա, և պահել Ա՛ն, մինչև այլոց չենել մատգիր։

Երկրորդ ցուցմանդ պետեմ, թէ յասելն Ա՛ն առ Յովհաննէս. *Ոյն է որոմ ես ընդ պատառն, էն. արդէն կատարեալ էր Հաղորդութիւն. քանզի ոչ ի Թացեալ պատառն էառ զմարմին Ա՛ն, որ յառաջագոյն բաշխեալ էր, ոչ ուսուցանէ նմն Օգոստինոս՝ ճառ 62. ի մի Յովհ։ Եւ ևս՝ Ա՛ն զայն միայն Յովհաննու ասաց, իսկ Յովհաննէս ոչ ծանոյց այլոց։

Գ Լ Ո Ւ Խ. ՀՀ։

Ի վերայ գործոց այլ խորհրդոյ։

Առաջին (2) գործ Հաղորդութիւն է ընդհանուր, ըստ որում երկրորդաբար յարակից լինի ստացումն Հոգևորական քաղցրութեան, ըստ որում ոչ միայն պարտականք զԱ՛ն զպատճառն ընդՀայ, և զչարչարանս նր յանդիման առնէ, այլ և մատուցանի ըստ եղանակի կերակրոյ և ըմպելւոյ. նա և ունի յայն սակս առ Հոգևորական կեանս զնմ գործս, զոր ունի մարմնաւոր կերակուրն առ մարմնաւոր կեանս, կազդուրէ, ամենցուցանէ, նորոգէ, և զճարճատացուցանէ։ Տես զլխ. 2. ի մի խորհ. առ Հնրկ. պ. 1։

Խորհուրդն (3) Հաղորդութիւն ոչ պատճառէ ըստ ինքեան զատացին ընդՀայ, բայց կարօղ է պատճառել ըստ պատահման։ Տես զլխ. նախայիշ. պ. 3։

Երկրորդ (4) գործ Հաղորդութիւն է ստացումն փառաց, ըստ որում Ա՛ն որ է բաշխօղ ընդ-

(1) Ընդ՝ պ. 2. բաղ։ (2) Ասդ՝ ի. 79. պ. 1. բաղ։ (3) Ընդ՝ պ. 3. բաղ։
(4) Ընդ՝ պ. 2. բաղ։

շնորհայ, պարունակի ի նմա, ըստ որում կեր-
բակուր մնացիր և զօրացուցիչ հոգւոյ ի բա-
րին, որով կարօղ լինի տևել մինչև ցժամա-
նակն՝ յորում պարգևեսցի փառքն. նմին իրի
ամ առհաւատչեայ հանդերձեալ փառացդ:

Երրորդ (1) գործ հաղորդութեանն է թողուի
ներելի մեղաց, զոր կրնակի գործէ: Այս՝
անընդմիջապես և ուղղակի, ըստ որում է կեր-
կուր հոգւոյ. զի զօրօրինակ մարմնաւոր կե-
րակուրն նորոգէ զզօրութիւնս, այլ զօրհնա-
պազ կորնչելն բնական ջերմութիւն, նոյնպես և
հոգևոր կերակուրն նորոգէ զհոգևոր զօրութիս,
որք զօրհնապազ կորնչին ցանկական ջեր-
մութիւն: Այնթադրէ թողութիւնն, թէ որ հա-
ղորդի՝ ոչ դնէ արգելս պահելով զյօժարութի
առ ներելին մեղս: Երկրորդ՝ միշնորդութիւն և
անուղղակի իրաք խորհրդոյն, որ առաւելու
յայսմ խորհրդեան, ոչ միայն ըստ ունակուենն,
այլև ըստ ներգործուենն և ըստ եռանդեանն,
որ գոլով հակառակ ներելի մեղաց, բառնայ
զայն: Այս այսորիկ ժողովն Տրիտ. գլամ. 13.
գլ. 2. կոչէ զայս խորհուրդ՝ Վերկնէ՝ որով
վերծանի ի հանապազորեայ մեղաց, և պահ-
պանի ի մահաբեր մեղաց:

Չորրորդ (2) գործ հաղորդութեն է թո-
ղութի պատժոց՝ որք պարտին մեղաց, այլ՝ այլ
և այլ եղանակաւ: Այթէ հաղորդուին զմեռս
ածցի իրրև զկորհուրդ, ոչ թողու զպատիժս
ուղղակի. վասն ոչ սահմանեցաւ առ ի վճա-
րել, այլ առ ի մնուցանել և ի միաւորել ընդ
Աստ, որ ոչ լինի արգելեալ պատժոցն՝ ի
թողուլ մեղացն. նմին իրի այսմիկ պատճա-
ռաւ ոչ թողու զպատիժս, բայց եթէ ըստ
հետևորդի և անուղղակի, ըստ որում շարժէ
զնուանդն սիրոյն Աստ: Այլ եթէ զմեռս ածցի
իրրև զպատարագ, որ է վճարողական, ուղ-
ղակի և ըստ ինքեան թողու զպատիժս, սակայն
հասարակօրէն ոչ ըստ բոլորին, վասն ի վճար-
ման առաւել մեռածի յօժարութիւն վճարողին՝
քան զբանակուրի նուիրեցոյն:

Հինգերորդ (3) գործ հաղորդուէ է պահ-
պանուին յատկացեալ մեղաց, որ լինի կրնակի:
Այս՝ ըստ որում առաւելեալ սիրոյն և միա-
ւորութենն ըստ Աստի այսու կերակրով՝ հոգին
լինի հզօրագոյն ընդդէմ ներքին ապականչաց:
Երկրորդ՝ ըստ որում գոլով նշան չարչարանացն
Աստի, որով յաղթահարեցան դևք, զոր-
հուրին յայնմանէ, և ոչ այնչափ դիմամար-
տին, որչափ ինչ կամին դիմամարտիլ. և յայն
սակս նախայիշ. ժողովն Տրիտ. ասէ, թէ
Աստի՝ . . . . որով պահպանի ի հեղեց:

Ինդրիցես նմա: Արդեօք հաղորդութիւն
իցէ՞ և օգուտ այլոց՝ քան որոց հաղորդին:

Պէտք: (4) Հաղորդութիւն բանիւ պա-
տարագի օգուտ է և այլոց՝ քան որոց ընդ-
ունին, վասն նաև ըստ այլոց մատուցանի. իսկ
բանիւ խորհրդոյ, կամ ըստ որում ընկալեալ
պարզապես, ոչ է օգուտ այլոց՝ քան որոց
ընդունին՝ ի գործոյ գործեցելոյ, վասն ըն-
կալեալ լինի իրրև զկերակուր, իսկ կերակուրն
օգնէ ըստ ինքեան՝ միայն որոց ընդունին: Այ-
կայն կարօղ է այլոց կենդանեաց և ննջեցելոց
օգտել ի գործոյ գործողին, նախ՝ զի է բարի
և գեղեցկացած գործ համօրէն կրօնի, որ հա-
ղորդութիւն արդեանց, զոր դաւանեմք ի հան-
գանականին հաւատոյ, կարօղ է լինել օգուտ
և այլոց՝ եթէ կենդանեաց և եթէ ննջեցելոց,
ևս առաւել յայնմանէ՝ զի ի նմա ոչ միայն
զմեռս ածի գործածուի կամ ընդունելութեի,
այլ և պատրաստութեանն բազմաշխատ գործք՝
կատարեալ ղշմամբ, խոստովանութեի, և այ-
լովք ներգործուելիք առաքինութեանց: Երկ-
րորդ՝ զի որովհետև ընդունելութեի հաղորդուե
առաւելու շնորհքն, և բորբոքի սէրն, և հո-
գին լրանայ Աստուածով, աղօթքն զուգըն-
թացք հաղորդութեի և հետևորդքն՝ են եռան-
դագին և գործունեայ առ ընդունելոյ զինդիրս
ստ իւր և ստ այլոց: Այս յիրաւ ըստ ժողովն
առաքելական իշխանութեի դատապարտեաց
զպիրս Աէուվիքիոսի Հռնաւգոսի, որ զհաղոր-
դութեին ստ ննջեցելոյ իրրև զմնորհուրեի ժո-
ղովրդեան, իրրև զբարեպարիշտ խաբէութեի,
և զանհանդուրժելի տխնդծութեի հերքէր:

Ինդրիցես երկրորդ: Արդ հաղորդութեին
պատճառէ զնորհս:

Պէտք: Պատճառէ յարտաքին վայրկենի
ճաշակման, յորում ճշմարիտ է ասել նախ՝
թէ ճաշակեցաւ, և կամ թէ արդէն ոչ ևս է
ճաշակումն. և անընդմիջապես յառաջ էր.
վասն այս խորհուրդ պատճառէ զնորհս, յոր-
ժամ ճշմարիտ է նախ ասել, թէ արդէն եղև
առեալ և ընկալեալ: Ապագրդ՝ առեալ լինի

(1) Աստ՝ գլ. 4. բաղ: (2) Աստ՝ գլ. 5. բաղ: (3) Աստ՝ գլ. 6. բաղ: (4) Աստ՝ գլ. 7. բաղ:

եւ ընկալեալ՝ ճաշակմամբ, իբրեւ կարգելոյ իրրեւ զկերակուր. ասա։ Ահա. յայտ է. թէ զի այս խորհուրդ պատճառէ զշնորհս ոչ զայլ խորհուրդս. իսկ այլ խորհուրդք ոչ պատճառեն զշնորհս յորժամ ընդունին, այլ յորժամ ճշմարիտ է նախ ասել, թէ արդէն եղև ընկալեալ. որպէս մկրտութիւնն ոչ պատճառէ զշնորհս՝ յորժամ ներգործութիւն լինի լուացումն, և արտաբերին բանքն, այլ յորժամ ճշմարիտ է նախ ասել, թէ արդէն մարդն է լուացեալ՝ ըստ որպիսւոյ կերպիւ.

Իսկ թէ ընդ արդեօք ճաշակումն հաւատոյ լցուցեալ։

Պէտ։ Հաւատոյ լցուցեալ՝ ոչ յորժամ ծագքի կերակուրն ի բերանի, քանզի որ զկերակուրն ի բերանի ծագքեալ՝ հրաժարէր, ոչ ասէր ճաշակեալ. այլ յորժամ անցանէ ընդ կոկորդն, կամ ընդ փողն։ Ամանք յաւելուած, և հաւանականապար, և ժամանէ ի խոհացոյն, որ լինի սուզ ինչ յամեցմամբ. քանզի զայսպիսեակ լցանայ մարմնաւոր ճաշակումն, ո՛րպիսեւս կերակուրն ոչ մնուցանէ, բայց և թէ ի խոհացոյն, կամ ի տուտմոյն։

Ըստ ունիս մակարերել, թէ ներքին ծոխանալ ի բերանի, կամ ընկալեալ ի բերանն և հանեալ արտաքս, ոչ պատճառէ զշնորհս, փոյթ ոչ եղև լրագոյս ճաշակեալ. այլ ոչ՝ եթէ կլեալ՝ և ի խոհացոյն ընկալեալ՝ փրսխեր, փոյթ եղև լրագոյս ճաշակեալ։

Խնդրիցես երբեմն։ Արդեօք այս խորհուրդ պատճառէ զշնորհս ի գործոյ գործեցելոյ, ոչ միայն յորժամ ներգործութիւն ճաշակի, կամ յորժամ լցանայ ճաշակումն, այլ և ընդ բոլոր ժամանակն՝ յորում տեսակք մնան ի խոհացոյն։

Պէտ։ Հաւանականագոյնս, թէ ոչ. փոյթ գործ այսր խորհրդոյ խոստացեալ լինի ճաշակողին. և թէպետ ճաշակումն ոչ է իւր որ պատճառէ զշնորհս, գէթ է ի հետութիւն առնոց օրոյ ոչ. և ոչ լինի խմացեալ զճաշակմանէ յատաջագոյն եղելոյ, այլ զճաշակմանէ՝ որ գոյ ներգործութիւն ընդ խորհրդոյն, կամ որ նախ գտցուի յատաջին իւր արտաբերն վայրկենի. քանզի ոչ ասի՝ Ու եկեր զնորին կ՛, կամ Ու եկեր զնո. այլ * Ու ուրե զնորին կ՛ ||, և * Ու ուրե զնո ||։

Ի վերայ այսր ամի զհետ գայր հակադրել

կարծեացն, թէ օրոյ տեսարանդն էր խախացոյց, և կամ որ զմեծագոյն նշխարս կամ զբազումս ճաշակէր, լինէր բարեվճակ, քան զօրոյ զօրաւոր է խախացոյն, և կամ զի փոքրիկ նշխար միայն ճաշակէր. փոյթ կարօղ էր յընդ երկար մնալոյ տեսակացն ի խախացոյն՝ զառաւելագոյն շնորհս ընդունել։ Այս չէ ինչ փոյթ, թէ այն ոչ պատահէ ըստ ինքեան պատճառաւ տեսակացն՝ օրոք մնան, այլ միայն ըստ պատահմանն, իսկ ըստ ինքեան՝ պատճառաւ մեծագոյն տրամադրութեան. բաւական է՝ թէ այն լինիցի պատճառաւ տեսակացն, թէպետ և ըստ պատահմանն միայն. քանզի անտի առնեալ լինի տեղի աւելորդապաշտութեան՝ ճաշակելոյ զմեծագոյն և զբազում նշխարս, զոր արգել Աթանաղիկեոսիոս մեծասանելորդ ի կանոնի իւրում գրեալ յամին 1679. այլև ոչ ենթէ ճշմարիտ, թէ զառաւելագ քն շնորհս պատճառէ ըստ ինքեան պատճառաւ տրամադրութեան, և ըստ պատահմանն միայն պատճառաւ տեսակացն. քանզի յորժամ ճաշակի հաղորդութեան, ոչ պատճառին շնորհք ըստ ինքեան պատճառաւ տրամադրութեանցն, այլ պատճառաւ տեսակացն, կամ մանաւանդ պատճառաւ իրին պարունակելոյ ընդ տեսակօք, ապա ըստ նմին օրինակի՝ յորժամ է ի խախացոյն։

Ս. ԻՒՍԵԲԻՈՆԱԻԹԻՆ Ե։

Ի վերայ պաշտօնէի հաղորդութեան։

Աճառ Ա՛ովհան։ Ե. 82։

Կրկին է պատուհասն հաղորդութեան. մի՛ քահանայագործութեան, և երկրորդ՝ մատակարարութեան։

Պ Ր Ե Կ Ե Ր։

Որ է պաշտօնէին քահանայագործութիւնն։

Ասելի է։ (1) Ահաւասիկ քահանայք են պաշտօնեայք քահանայագործութեան հաղորդութեան, այնպէս՝ մինչև բաց ի նոցանէ ոչ ոք կարօղ է վարեպարար քահանայագործել։

Ես ընդդեմ Լուտերոսի, Կալուինոսի, և այլոց,

(1) Նոյ՝ Ե. 82. պ. 1. Բաղ։

լոց, որք աշխարհականաց, և կանանց տան իշխանութիւն քահանայագործելոյ. այլ ոչ գործածութիւն, բայց եթէ կամ ի յանձնարարութիւն եկեղեցւոյ, կամ ի հարկաւորութեան ոչ գտանին քահանայք:

Յուց. Նախ ի սր գրոց. Կոչ միայն ունին զիշխանութիւն քահանայագործելոյ զհաղորդութիւնն, որոց ետ Աւն զայն. խակարդ միայն առաքելոց, և յաջորդաց նոցին ի քահանայութեն ետ զայն իշխանութիւն, յորժամ ասաց Ղուկ. իբ. 19. * Օծեա աբաւջ՝ առ ինէ չէշտաւի ||. ապա: Յուց. փոքր: Մինչ պետ գրեաց գայսոսիկ ըստ որում փակեն զճանապարհն, մարթի է խմանալ ի վերայ ամ հաւատացելոց, սակայն ըստ որում ի մէջ բերին զքահանայագործութիւնն, չէ հնար խմանալ, բայց եթէ հաւաքելոց, և զնոցին ի քահանայութեն յաջորդաց. ապա թէ ոչ զհետ գայր, թէ աշխարհականք և կանայք ոչ միայն կարող են, այլև պատուիրեաւ պարտականէին քահանայագործել, զոր ոչ ընդունին հերձուածոցք. ապա:

Յուց. Երկրորդ՝ յայտնութեք, որ հիմեի ի սր Հոյս, ի ժողովս, և յեկեղեցական պատմութիւնս:

Ըստ սրց Հարցն, այսպէս ուսուցանեն Տերտուղիանոս՝ գիրք ի վերայ նախագրու. գլ. 41. Յուստինոս՝ ի ջատագով. 2. Ղպիփան՝ հերետ. 79. Հերոնիմոս՝ ընդդէմ Լուսաբերեան, և թուղթ 101. այլազգ՝ 85. ի վերատար. են:

Ըստ ժողովոցն. ժողովն Կիկիոյ առաջին՝ ընդէմ սարկաւագաց, որք ժպրհէին տալ զհաղորդութիւն քահանային, ասէ՝ կան. 18. Ոչ կոնդակ, և ոչ առնդրութիւն տանելոց զպատարագ, եղոց՝ որս հոգեւորականն տոպալոս եկեղեցին վերինն Երուսաղէմ: Ժողովն Լաոդիկեան. ժողովն Փրիվելենս. ի կոնդակին միաբանութեն. և Տրիտ. գուս. 22. գլ. 1. և կան. 2:

Ուր ըստ եկեղեցական պատմութեանցն՝ յայտ է ի սկզբն Հուստինոսէ՝ ջատագով. 2. ի սկզբն Կիպրիանոսէ՝ թուղթ 5. ի Տերտուղիանոսէ՝ գիրք 1. առ կանայս. գլ. 5. ի սկզբն Խարսղէ՝ թուղթ առ պարիկս Կնսպրիոյ, և յայլոց, թէ հաղորդութիւն կանխաւ առաքեր առ բացակայս. ուխտաւորք, և միանձունք՝ ընկալեալ զայն ի քահանայից՝ տաճկին ընդ իւրեանս. այլև քահանայք հանգերձ միջագոյն վտանգաւ կենաց ի բանտի մարտիրոսաց պատարագէին: Խակարդ՝ առ ինչ այս ամ, և թէ իւրաքանչիւր որ ի բացակայութեն քահանայի կարող էր պատարագել:

Հաստատի: Ընհաւատալի է, եթէ Ընծ, որ միայն զորդիս Ղևեայ ընտրեաց ի պաշտօն պատարագաց հին օրինաց, մինչև զԱրա՝ քանզի ի պաշտամունս Վկայութեն թևակօխեաց՝ ենար, զգերազանց պատարագ նոր օրինացս, որոյ հինքն էին միայն օրինակ, ամենեցուն անխտիր, և ոչ ընտրեալ արանց, և մանաւանդ ինն կնքով վիճակելոց, յանձնեալ իցէ:

Ինդրիցես նախ: Երդիւք չար քահանայք վաւերաբար քահանայագործե՞ն:

Պիտեմ, (1) այո: Այնչ ո՛և իցէ քահանայ, թէպէտ և մեղաւոր, հերետիկոս, նզովեալ, կախեալ, անկեալ, կամ կարգընկէց, ոչ կորուսանէ զինիք և զիշխանութիւն կարգին: Տես զբոս ասացաք ի վիճ. 4. ի վր խորհրդոց առ հաւատակ. պ. 3:

Ինդրիցես երկրորդ: Երդիւք պատարագ չար քահանային միօրինակ զօրէ, որպես զպատարագ բարի քահանային:

Պիտեմ: (2) Եթէ ի պատարագի մտածեսցի պատարագն և աղօթքն՝ ըստ որում լինին ի քահանայէ յանձին եկեղեցւոյ, պատարագն չար քահանային միօրինակ զօրէ՝ որպես զպատարագ բարի քահանային. վասն երկուստեք ևս է նոյն պատարագն՝ և նոյն պաշտօն, քանզի չար քահանայն՝ ունելովին զինիք, ոչ գործարի լինել պաշտօնեայ եկեղեցւոյ: Խայց եթէ մտածեսցին աղօթքն՝ ըստ որում յատուկ գան ի մասնաւոր անձնէ, գործունէութեի նշ կախեալ կայ զնեբժեւանգութեէ քահանային, և յայնմ կողմանէ լաւագոյն է պատարագն բարի քահանային՝ քան զչարին: Այլ քանզի սովորութեի է մտածել զնոյս ըստ ամ պատարագելոց նոցա, մարթի է ասել բացորձակապէս, թէ պատարագ բարի քահանային է լաւագոյն քան զչարին:

Խակ թէ արդեօք արժան է տեւանել զպատարագ, կամ ընդունել զհաղորդութի՝ ի չար քահանայից, տես ի ճառն որ ի վր խորհրդոց առ հաւատակ՝ վիճ. 4. պր. 6:

(1) Ընդ՝ պ. 5. 7. Ե 8. Բուլ: (2) Ընդ՝ պ. 6. Բուլ:

խնդրիցես երբորդ։ Արդեօք արժան իցէ քահանայի ամենևին դադարել ի պատարագելոյ։

Պիտեմ։ (1) Վահանային թէպետ և ոչ ունիցի զՀոգւոյ հոգւոց, պարտաւորի ընդ ծանր ձեղաք՝ երբեմն երբեմն պատարագել. վասնզի այս պատուհիրան, «Օյս արարէք» ասե ինչ յիշատակի», ոչ միայն հայի ի հաղորդութիւնն և ի հաղորդօղս, այլ առաւել ևս ի քահանայագործօղս։ Վասնզի Ինն, որպէս ասէ Ժողովն Տրիտ. գլխ. 22. գլ. 1. Նոցա՝ որպէսզի հանճարեալ գործեցին, պատուիրեաց բանիւքս այսոքիւք. «Օյս արարէք» ևն. զբօսրինակ ձեր կատարելն նմանաբար, և ոսկոյ։

Իսկ թէ քանի՞ցս անգամ, ի բաց առեալ զօրինաւոր արգելս, պարտաւորին պատարագել. պիտի ցուցուիմս, թէ պարտաւորին ի գլխաւոր տօնս, ևս առաւել յայնս՝ յորս հաւատացեալք սովորեցան հաղորդիլ։ Նա գլ. ՃԽ-ԽԵ, ի մէն պատարագելոյ. կշռամբին նէ, որք հաղիւ չորիցս ի տարւոջ պատարագեն։ Նա Ժողովն Տրիտենդեան՝ գլխ. 3. գլ. 14. Խնամ տանջ եպիսկոպոսն, զի նոքա (քահանայք) գնէն յաւուրս կիւրակէից, և հանդիսաւոր պօնից, և ընդ առնկէն զհոգ հոգեաց՝ այնչափ յաճախ՝ զի ճշմարիտն պատրաստ պաշտօնի եկեղեցոյ, պատարագեցեն։

Պ Ր Ա Կ Ս Ա Ս։

Մի՛ ի պաշտօնէից հոգեւորականաց հաւաքմունս։

Վանզի հաղորդութիւն կայանայ ի ճաշակելն բնչ, չիք ինչ տարակոյս, եթէ վաւերապար մատակարարի յումէ և իցէ։ Այդ խնդիրն է ի մի օրինակս մատակարարելոյ։

Նախ է նախ։ (2) Պաշտօնեայն կարգաւոր և ի պաշտօնի՝ մատակարարութիւն հաղորդութեան՝ է քահանայն։

Յոց. ի Տրիտ. Ժողովոյ՝ գլխ. 13. գլ. 8. ուր ասի. Ինչ չեմք ընդ այս ասելոյս ընդարձակել եկաք՝ երբեք չտեսանիցեմ ասելիս եմք, զի ոչ ընկերիցեմք վնասուցանել ի հաւատոյ ոտանէն։

Հաւանեցուցանի (3) պատճառաւ։ Վասն քահանայից պատկանի ի պաշտօնէ՝ քահանայագործութեանն հաղորդութիւն. առաջ և մատակարարութիւն. մի՛ զի ուստի պաշտաձի գլխաւոր ներգործութիւն, պաշտաձի և յարակից. և երկրորդ՝ զի քահանայն քահանայագործէ յանձն Ինի, արդ՝ զղօրինակ Ինն քահանայագործեաց, նոյնպէս և այլոց բաշխեաց։

Նախ է երկրորդ։ (4) Մարկաւագն ունի զօրութիւն կարգի իւրոյ, զի կարօղ իցէ ընդունել զյանձնարարութիւն մատակարարութեան հաղորդութեան. զի գոլով սարկաւագն մերձաւոր կարգի քահանայութեան, հաղորդի ըստ իմիք պաշտօնի նորա, այս է՝ մատակարարելոյ զհաղորդութիւնն ի յանձնարարութեան. նոյնին եղանակաւ, որով ասացաք՝ թէ քահանայն ունի զօրութիւն կարգի իւրոյ, զի կարօղ իցէ ընդունել զյանձնարարութեան մատակարարութեան դմոյն։

Օնգրակացութիւս ցուցանէ ևս գործածութիւնն նախկին դարուց, յորս բազում անգամ սարկաւագունք ի յանձնարարութեան եպիսկոպոսաց, կամ քահանայից՝ եթէ ընդհանրապէս, և եթէ մանաւանդ, զհաղորդութիւն երկրպագութ տեսակաց ևս մատակարարէին։ Այսպէս յայտ է յառաջին Ժողովէն Նիկիոյ՝ կան. 14. կամ ըստ այլ թարգմանութեան՝ կան. 18. ի չորրորդ Ժողովէն Կարթագենայ՝ յամին 398. կան. 28. ի սկզն Յուստինոսէ՝ ջատագով. 2. ի սկզն Կիպրիանոսէ՝ ճառ ի մի անկելոյ. ի Վաղասիսէ առաջնորդէ՝ թուղթ առ եպիսկոպոսունս Ուսկանիոյ. ի չերկրորդ Ժողովոյն Արեզատոյ՝ յամին 452. կան. 15. ի Ժողովոյն Կոփիսկրանատիոյ՝ յամին 816. կան. 7։

Սակայն այս սովորութիւն յանձն առնելոյ սարկաւագաց զմատակարարութեան հաղորդութեան ի բազմաց հետէ բարձաւ. յայն սակս չէ արժան այժմ, բայց եթէ գուցէ ի հարկաւորութեան։

Վասել պարտ է, զի մատակարարութիւն քահանայագործեալ նշխարացն, եթէ ի ձեռն սարկաւագաց, և եթէ ի ձեռն քահանայից, կանիսաւ ոչ լինէր՝ զղօրինակ այժմ մուծանելով ի բերան հաղորդողացն, այլ տալով ի ձեռս նոցա, զոր կամ անդէն ճաշակիլն, և կամ տանէին ի տուն՝ ճաշակել ի պատշաճ ժամանակի, մանաւանդ ի ժամանակս հալածանաց. և ըստ այմ մատակարարէին անձանց երկ-

(1) Ընդ՝ գ. 19. թեղ։ (2) Ընդ՝ գ. 3. թեղ։ (3) Ընդ։ (4) Ընդ՝ սա 1։

երկրորդաբար՝ և ոչ գլխաւորաբար, մերձեցուցնալ ի բերան։ Իսկ այս յայտ է ի սմին Վարդի ԼԷմայուց՝ կոչ. ընծայ. 5. խորհրդած. ի Տերտուղիանոսէ՝ գիրք 2. առ կանայս. գլ. 5. ի սմին Յաւագէ Հռուղի առ պատրիկս Նէսարիոյ. և ի սմին Հերոնիմոսէ՝ ընդդէմ Յովին։

Իսկ այս էր խորհուրդ ընդ մէջ արանց՝ և կանանց, զի արք ընդունէին զնշխարս սուրբ ձեռամբ, իսկ կանայք ի մաքուր կտաւս, որ ըստ այնմ անուանէր Տերտուղիան։ Յայտ է ի սմին Օգոստինոսէ՝ ճառ 252. ի վերայ ժամանակի. և ի ժողովոյն Նիւսիսիոզորայ կան. 36։

Սակայն և այս սովորութիւն առ սակաւս սակաս վերջացաւ յեկեղեցւոջ։ Զառաջինն սկիզբն եղև արգելման ի գաւառական ժողովս ինչ առնուլ զհաղորդութիւն արտաքոյ եկեղեցւոյ. ոմն ի ժողովն Կեսարիոյ օգոստեան՝ յամին 381. կան. 3. և ի Տղնտային առաջներորդ՝ յամին 400. կան. 14։ Իսկ ապա արգելաւ զհաղորդութիւն տալ ի ձեռս աշխարհականաց. գլ. Լաոս. 29. ի վերայ քահանայապետ. զան. 2. ի ժողովոյն Լաոդիկիա։ Լուսկ յետոյ ներհականն սովորութիւն՝ որ ունի զզօրութիւն օրինաց՝ եմուտ յԱմ ուրեք, զի քահանային զնշխարս ոչ տացէ ի ձեռս, այլ մատուացէ ի բերանն՝ առ ի ճաշակել անդէն։

Ինդրիցես նախ։ Քրեօք ո՛ւ իցէ քահանայ կարդ է մատակարարել զհաղորդութիւն։

Պիտի նախ։ Կարգաւոր իրաւամբ միայն ժողովրդապետն կամ վերնագոյն նէր կարօղ է մատակարարել զհաղորդութիւն. ոչ եթէ առ գոյացութի ներգործութիւն էր պահանջի իրաւարանութի, զզօրինակ առ արձակութիւն, այլ պահանջի առ պարտապատշաճ եղանակ և առ կարգ մատակարարութիւն։

Անկարելի յառաջին ժողովոյն Կարթագի. կան. 7. և ի Սիղեվիստ կան. 18։ Պատճառն է. զի Տովսէին է արածել. իսկ ի մէջ ներգործութիւն արածելոյ երևի լինել գլխաւոր մատակարարութին հաղորդութիւն, որ է հոգևոր կերակուր հոգւոց։ Իսկ որ առանց հրամանի Տովսէին գէթ որ ընծայատուել, ձեռնամուխ լինէր յայն, բռնաբարէր ի նիւթ ծանր զիւրաւունս նէր. և յայն սակս ըստ հասարակաց կարծեաց ծածանեին՝ մեղանչէր մանաւանդ. նա զի եթէ իցէ կրօնաւոր որ յայն ձեռնամուխ լինի (այլ ոչ եթէ ի տգիտութէ գործեսցէ,) անկանի ի նզովս վերապահել Պապին։ Կղեմեանն Կրօնաւորս. գիրք 5. մակագ. 7։

Պիտի երկրորդ։ Անբարեկիրթ կրօնաւորք յանձնարարական իրաւամբ կարօղ են մատակարարել զհաղորդութի ամ հաւատացելոցն արանց և կանանց, բայ ի զատկական հաղորդութէ, և ի Թոշակէ։ Իսկ այս յայտ է յարտօնութենց Նոցին, որովք յայսմ մասին նաներագրի Կղեմեանն, Կրօնաւորս. և այսպէս է սովորութին իրը ի բազումս ընկալեալ։

Ինդրիցես երկրորդ։ Յորմէ ժամանակի մարթի իցէ, և պարտ իցէ մատակարարել զհաղորդութին։

Պիտի։ Ասա առաջին, ի բայ առեալ զԹոշակն, չէ հնար մատակարարել ի ժամանակի տեղական արգելման. գլ. Ոչ ի հեպ. 11. վարանդ. ի մի տպաշխար. և Թոզոս. գիրք 5. մակագ. 38. և ոչ յաւուր մեծի ուրբաթու, զի այսպէս եղև սովորութին, և է վերին որ ժողովոյն տուեալ ի 19. Փետրվարի յամին 1622։

Իսկ յինչ և իցէ այլ աւուրս, և յինչ և իցէ ժամս աւուր, գէթ յառաջ քան զկէս օրն, օրինապէս մատակարարի հաղորդութին, զի ոչ այլ ինչ օր իրաւամբ կամ սովորութէ ի բայ առեալ լինի, և ոչ ժամանակ ինչ աւուր ընդհատմամբ բաղորշեալ։

Ծէ պարտ իցէ մատակարարել ի պատարագի պնչ ճաշկան պատրաստէլն՝ յառաջ քան զշնորհաբաշխ հաւքունէն, հաւանեցուցանէ ժողովն Տրիտ. գուա. 22. գլ. 6։ Ծէ մարթի է զկնի պատարագին մատակարարել, աւանդեն ժողովն Անգիոլանու հինգերորդ հատոր յ. ժողով. երես 587. Խորհրդարանն Լմբրոսիոսեան՝ երես 74. վերջը որ ժողովոյն առ Ալբրանոսիւ ուղերորդիւ։ Նա թէ այսմ լինել առաւել պատշաճ, յորժամ մեծ է թիւն որոց հաղորդին, ուսուցանէ ամենիմաստ Վաստանայասեան Ննեդիկտոս յորերքատասաներորդ երջանիկ յիշատակի, ի մի պատարագի մատն 4. հատուած 2. քանզի ոչ առաջի կան, և ոչ հաղորդին, կարին տաղտկանալ, և ստիպիլ ի հոգոց գործոց իւրեանց. և ըստ այսմ է այժմ ի սովորութէն։

Ասացաք. Գէնի յառաջ քան վերջօքն, այս է՝ ցորչափ լինին պատարագք. քանզի այսպէս եղև հասարակաց գործածութէն նկեղեցւոյ։ Ի բայ առնուլ պարտ է զհիւանդս։ Սակայն

ոչ երեւի կշտամբելին, որ մի բանաւոր պատճառի մտատակարարէ միւսի կամ այլոմ ի ծանօթի՝ զինի կէսաւոր։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք ի պատարագի ընդհատելոց՝ մարթի է տալ զհաղորդութիւնն։

Պիտեմ, այո։ Այլ նախ՝ ժողովն Տրիստ. նախայիշ. ցանկայ, զի յիւրաքանչիւր պատարագս, զոչնչ ի բաց առեալ, հաղորդեացեն զհաւատացեալս։ Երկրորդ՝ զի ի պատարագս ընդհատելոց, զորօրինակ և յայլս, քահանայն առէ ի կանոնի (Աստիճացուց), Օչ ցոբլէ ի հաղորդութիւնդ այսր սիրելոյս զբնաւոր մարդն և զբնութիւն Աստուծոյ ոչ ընդունիմ։ Երրորդ՝ ի խլատս պատարագին մի ընդհատելոց նոյնպէս ընթեռնուսիք. Արիւն գործն՝ որ խոստին հաղորդել, հաղորդեացէ յառաջ քան զնուագումն մարթութիւն։ Ընդդէմ եւանէ ներհական վճիռն սիրոյ ժողովոյն յամին 1701. այլ զայս վճիռ յետ այնորիկ արգել նոյն ժողովն ի հրապարակել ի 21. Մարտի յամին 1711. ըստ վկայելոյ հօրն Լաբրենտիոսի Ինտեան, գիրք 33. գլ. 18. յօգ. 2։

Ինդրիցես չորրորդ։ Արդ արգելաք ժողովոյդ պատարագի մատակարարել զհաղորդութիւն ժողովրդականաց իւրոց։

Պիտեմ, թէ պատարագի ոչ միայն ի զատկի, և ի ժամ մահու, այլ և քանիցս բազում օրագիս ինդրեն. սակայն ի բաց առեալ զօրինաւոր արգելս, վեզն հոմիքաք ընդունին զժամանակաւոր ի հաւատացելոց, ոչ միայն ի մատակարարել զհոգևոր կարևորն, այլ և զօգտակարսն. ապա թէ ոչ՝ ոչ լիներ ըստ բաւականին թեմամ տարեալ փրկութեամ հաւատացելոց։

Ինդրիցես հինգերորդ։ Արդեօք հովիւն պարտաւորի ժողովրդականաց իւրոց ժամանակաւ ամուսնացելոց մատակարարել զհաղորդութիւն հանդերձ ծանր վիճաստ կենաց իւրոց։

Պիտեմ։ Ի դիպուածի, յորում պէտս ուշ Ներքին խոստովանութեանն, քանզի ըստ կանոնագրին կարծեաց պարտաւորի լսել զխոստովանութիւն նոյ, կարող է, և պարտ իսկ է նովին առաքիւ մատակարարել նմ զհաղորդութիւնն. որովհետև այսոքիկ ոչ անկանի ի նորոգ երևելն ինչ վտանգ։

Իսկ ի դիպուածի, յորում իցէ խոստովանեալ, ունայնք հաստատուն, և ամանք ուրանան. և երկոքին ևս՝ հաւանականապէս։

Ընդարձ՝ առաքեալական կարծեաց ջատագովք ընդունին, թէ՝ քանզի հաղորդութիւն է նուիրական հարկաւոր քան զամաչխարհութիւնն, զիւրաքանչիւրն է ըստ առաջ եկանել պատճառաց, որք անհրաժեշտ առնեն զժողովրդապետն առ ի չպարտաւորել նմա աստ և այժմ յայս դիպուածս մատակարարել զայն. զորօրինակ եթէ ի միոյ կողմանէ իցէ մեծագոյն վտանգ կենաց ժողովրդապետին, և ի միւս կողմանէ թեթև հարկաւորութեի հիւանդին կամ զի փոքր ինչ յառաջ հաղորդեաց, և կամ զի ի կարգաւորեալ վարուցն, և յօրինաւոր խոստովանութենէ իցէ բարեյաջող ստոյգ, թէ է ի վճռակի շնորհաց. և ևս՝ եթէ ի մահուանէ ժողովրդապետին ծանր վիճաստ պատճառեսցի ի ժողովրդեան. իրրեղ չիցէ հնար՝ ոչ հեշտեւս, և ոչ վտեթով ունել զայլ։ Օայսոսիկ չտիաւորութենէս եգեալ առաջի, ոչ այնչափ տարբերին նախագրեալ կարծիքդ։ Ի վե այսր ամ երկուսակէ ևս ընդունին, թէ յայս դիպուածի հնար է մատակարարել զհաղորդութիւն գործօք ինչ, բայց միայն չգուցէ վտանգ անկանելոյ։

Օ՛րէն, որով քահանային պարտի մատակարարել զհաղորդութիւնն եթէ աշխարհականաց, և եթէ հիւանդաց, աւանդի ի խրատս։

ԱՅՐԲՈՒԹԻՒՆ Ը։

Ի վերայ հաղորդութեան՝ ըստ որոմ է պատարագ, կամ ի վերայ պատարագին։

Սէն Թովմա՝ Ե. 83։

Պ Ր Ե Կ Ս Ը։

Ընդեօ պատարագն (զոր Տաւտ-յանէս) էնչ ճշմարիտ և յատկապէս ասացեալ պատարագ։

Պատարագն յատկապէս ասացեալ սահմանի. Անդ-յանի գիտել իրն յօրինաւոր պաշտօնեն նուիրելոյ Աստ իրական փոխարինեմբ՝ առ ի վերայ-նի գերագոյն գերութեան աղ, և երկոյս հպատակութեան։ Օ՛ամ մատուցս զայսոսիկ մեկնեցաք ի Ճառն՝ որ ի վե կրօնի. վճռ. 3. պր. 2. Տես անդ։

Ըսե-

Ընելի է։ Պատարագն մեր է ճշմարիտ և յատկապէս ասացեալ պատարագ,

Ի՛ հաւատոց ասկմանեալ ի ժողովն Տրիտ. գլխ. 22. կան. 1. ընդդէմ Լուտերականաց և կալվինականաց, որք դնեն, թէ չկայ ինչ՛ի նոր օրէնս պատարագ, բայց եթէ պատարագ հոգևոր բարի գործոց։

Հայց. Նախ՝ ի մարգարէութենէ Մաղաքեայ՝ գլ. ա. 10. * Ո՞վ ևս իմ ի ձեզ՝ որ դիցէ զդուռնս, եւ ոչ ընծայիցէ ի զուր զկրակն իմ ի վերայ սեղանոյ իմոյ. ոչ է ինձ հաճոյութիւն ի ձեզ, ասէ Տէր Ամենակալ, եւ պատարագ ոչ ընկալայց ի ձեռաց ձերոց։ զի յարեւելից դիտել ի մտից արեւուն՝ փառաւորեալ է անուն իմ ի հեթանոսս, եւ յամենայն տեղւոջ անուանի կայցէ, եւ պատարագիցեն անուանի կայցէ, եւ պատարագ սուրբ։ ‖։ Ծերկրում ինչ՛ի մէջ բերէ այս մարգարէութենէ. այս է՝ թէ մերժելի են պատարագքն Հրէից, և թէ փոխանակ նոցա կարգելի է նոր պատարագ. քանզի չէ ինչ ընդդէմ, թէ ասէ Տալչեն խոսնի անուանի կայցէ, եւ պատարագ, ի ներկայի. զի այս սուրբութեն է մարգարէից, իբրզի վն ստուգութեն զուշակութեն՝ զապագայս իբրև զներկայս կամ զանցեալս ծանուցանեն, ըստ այնմ Սաղմ. թիւ. 19. * Խոշանեցէն վհանգելոյս կի՛ ի ձեզ խոնարհեցոյ ‖. և այլ բազում։ Իսկարդ՝ այնուհետև նոր պատարագաւ, որ կարգելի էր փոխանակ հնոց պատարագացն, չէ հնար իմանալ զայլ, բայց եթէ զմեր պատարագն. քանզի սա է պատարագ եր, այս է մարմին և արիւն Քրիստոսի, որ յայսմ տեղիս մատչի Ընդ։

Եթէ ասիցես ըստ հերետիկոսաց, թէ մարմին է իմանալ զպատարագ խաչին, կամ զհոգևոր պատարագն բարի գործոց։ Ընդդէմ առաջնոյն է, զի պատարագ խաչին ոչ մնտուցաւ յայսմ տեղիս, այլ ի միում տեղւոջ Երուսաղէմի։ Ընդդէմ երկրորդին է, զի պատարագն հոգևոր բարի գործոց ոչ է նոր, և ոչ կարգելի ի տեղի հնոց պատարագացն, քանզի եղև ի սկզբանէ աշխարհի։

Հայց. երկրորդ։ Եբր. է. և Յայտ. ճԻ. Քրիստոս ասի չոհանալ ըստ Եբրայեցւոց, կամ ըստ ծիսի Աղեքսանդրեայ։ Իսկարդ՝ չէ հնար ասել Քրիստոսի քահանայ ըստ կարգին Մելքիսեդեկի, բայց եթէ ի նմանութենէ մատուցեալ իրացն ի պատարագ, այս է հացի և գինւոյ, զոր մատուցեալ Մելքիսեդեկ Աբրահամ ժԳ։ Կանգի թէպետ հնար է ասել Մելքիսեդեկի օրինակ Քրիստոսի ըստ զանազան այլ պարագաց նմին, զորս ժողով Լաոդիկեացն Եբրայ. է. չէ հնար յայնցանէ ասել քահանայ ըստ կարգի կամ ըստ ծիսի Մելքիսեդեկի. քանզի այլ է բան օրինակին, և այլ բան ծիսի կամ կարգի պատարագին. առ բան օրինակին բաւական է յատակել նշանացն. առ ծէս պատարագին պահանջի նմանութենէի մատուցեալ իրին։ Ո՛ այսորիկ Աբել, Իսահակ, Մելքիսեդեկ, Նոյեան օրինակ Քրիստոսի. սակայն չէ հնար ասել Քրիստոսի քահանայ ըստ կարգին Աբելի, կամ Իսահակայ, կամ Մելքիսեդեկի։

Հայց. երրորդ՝ յաւանդութենէ, զոր հանաք ի Հարց, զոր և ընդունին մեզ հերետիկոսք։ Պատգի ասէ Լուտերոս զրեթէ պատարագէ. Ոչ ոչ յոմից, նրբեք ազատելոյն պատգիանի, հեղեղեալ հեղեղեալ, Հարց Հարց. զի որպէս ասացի, չը բանիկ ի գործոյ մարդկան յայսպիսի հերետիկոսս. չանգի գիտեմ, ըստ նորին իսկ մարդասիրս անկան, այլեւ ասաբեալ։ Իսկարդ Քրիստոսի գիտեմ չէ՛ինչ՝ զանազանել, այլ ի գիրսն։

Հայց. չորրորդ։ Զիր ինչ պակասութիւն պատարագի մերոյ վերաբերեալ առ բան ճմարիտ և կատարեալ պատարագի. ապա։ Հայց. առաջարկ։ Ի մատուցումն զգալի իրի, այս է՝ մարմնոյ և արեանն Քրիստոսի ըստ տեսակաց հացի, և գինւոյ. օրինաւոր պաշտօնեայն գլխաւորն է Քրիստոս, որ մատուցանէ պաշտաւորիս քահանայից. փոխոխութենի նիւթոյ, այս է՝ խորհրդական, ըստ որում մարմնին և արիւնն զօրութենէ բանիցն բաժանին. պաշտօն գերագոյն Տեառն, զի մատուցանի Ընդ, այլ և կարևոր տեղի, այս է՝ սեղանն։

Պ Ր Ա Կ Ս Ը։

Յորմէ՞ ներգործութենէ կայանայ եւուխեան պատարագն։

Ի պատարագի բազում ներգործուիք զուգընթացան. մատուցումն հացի և գինւոյ՝ յաւաչ քան զքահանայագործութենէն, որ ասի նուիրեալն. քահանայագործութենէ, վերացուցումն տեսակաց. մատուցումն զինի քահանայագործութենէ, յորժամ ասի, Այս արդ՝ Տէր ըստ այսմ հրամանապարտ եմ յաւել բերել զայս խորհուրդ ձեզ ի ան տալոյ, և աշխատ գնեմ ես, չնչին զարդս որ ևս ձեր զնեցի զգեստ լուսեղէն, ... և զայս ի տալոյ ձեզ ստացողս, և այլն. բնիկումն հացի, և խառ-

խառնուածն ըստ արեան, բաշխումն, և ճաշակումն քահանային:

Ասելի է: Այուհետի պատարագին հատուածքանզի կայանայ ի քահանայագործուն մարմնոյ և արեանն Քրիստոսի կարգաւ առ ճաշակումն իրրև առ ամբողջական մասն:

Չորս. առաջին մասն: Հայնմ ներգործութեանն կայանայ էութիւն պատարագին, որ նախ լինի յանձն Քրիստոսի, որ է գլխաւոր մատուցանօղն. երկրորդ՝ զոր ի գործ էած Քրիստոս ի սահմանադրութեանն այոր պատարագի, քանզի հրամայեաց առնել զոր արարն. երրորդ՝ որ իցէ փոխարկական զոհին. և չորրորդ՝ որ իցէ յանդիման կացուցիչ չարչարանացն Քրիստոսի: Ասկարդ՝ և ոչ միւսմ ումեք ի նախայիշատակեալ ներգործութեանց՝ բայ ի քահանայագործութենէ՝ այս պայմանք պատշաճին, ոչ յայտ է որոց միտ դնեն. և քահանայագործութենէն պատշաճին: Քահանայ նախ՝ լինի յանձն Քրիստոսի. ոչ յայտ է ի բանիցն՝ որք յատուկ քան զքահանայագործութենէն: Երկրորդ՝ զոյն ի գործ էած Քրիստոս, ոչ ևս յայտ է: Երրորդ՝ է փոխարկական զոհի, այս է՝ Քրիստոս, ըստ որում դնէ անդէն զնա ըստ նմանակի իւր մեռելոյ, բաժանելով զօրութիւն բանիցն զնմանիսին յարևնէ. քանզի զօրութիւն բանիցն դնի միայն մարմինն ըստ տեսակաց հացի, և միայն արիւնն ըստ տեսակաց գինւոյ. մինչև լինել իբրև ըստ պատահման նկատմամբ քահանայագործութենէն, զի ի կատարել նոր՝ արիւնն ի զուգընթացութենէ գոցի ի մարմնի: Ասկ չորրորդ՝ նաև նովին բանիւք է էապէս յանդիման կացուցիչ մահուն Քրիստոսի, որ ոչ խիք այլում ներգործութենէ պատշաճի:

Չորս. երկրորդ մասն: Պատարագն մեր ունի զբան կերակրոյ և ըմպելոյ. ապա ցուցանէ զկարգ առ ճաշակումն իրր առ ամբողջական և լրացուցիչ մասն: Ասկ այս է պատճառն, թէ առ ինչ մեծապէս խնամ տանի նկեղեցին, զի զերկոսին տեսանս ևս ճաշակեսցէ պատարագիչն. կամ եթէ ի դիպուած ինչ չիցէ կարօղ, այլ քահանայ ճաշակեսցէ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա Ս Ա Ն

Ի վերայ գործոց պատարագին, ըստ էնս, և զնուէրք պատճառին:

Լինելն պատարագին մերոյ ընծային երկրպագութենէ, և կամ կարգեալ ի պաշտօն ընծային, և հաղորդական, և ի գոհացողութենէ յայտ է. և ոչ ի մի սի բազումս հակառակիցն հերետիկոսք. այլ ուրանան լինել նմա հաշտարար՝ ի հաշտեցուցանել զԱստուած, և ի քաւել զմեղս, և ընդունողական և վճարողական՝ մի պարտապաշտաշաճ պատժոց մեղացն, որք թողան ըստ յանցանացն: Ընդդէմ որոց՝

Ասելի է նախ: Պատարագն մեր է հաշտարար, վճարողական, և ընդունողական:

Յայսմ սահմանել ժողովն Տրիտ. գում. 22. կան. 3: Պատճառն է, զի յայսմ պատարագի իրն մատուցեալ, և որ գլխաւորաբար մատուցանէ, նաև միչտորէ մի մեր, է նոյն ինքն Քրիստոս, աղբիւր և սկզբնապատճառ ամ շնորհաց. որ և յայս խորհուրդ զարշարանս իւր մի մեր առաջի ընծայէ Հօր: Որ զի նչ ինչ պակաս իցէ ի նմանէ առ ընդունելոյ մի մեր զնամ շնորհս, որում պէտս ունիմք, եթէ առ ի թողութիւն մեղաց, և եթէ առ վճարումն մի մեղաց:

Այս արդ՝ ի մէջ գործոց պատարագին համարին ունակական շնորհքն՝ որք թողուն զմեղս, հուչափ մեղս, առնուն այսր շնորհաց, թողութիւն ներելի մեղաց, թուլացուցումն պարտուպատշաճ պատժոց մեղաց արձակելոց ըստ յանցանացն, և ևս՝ բազում և այլ բարիք՝ եթէ հոգևորականք, և եթէ ժամանակաւորք: Ընդիր է, թէ զնաւրդ պատճառին յայսմ պատարագէ. արդեօք անընդմիջապէ՞ս, թէ միջնորդաբար. արդեօք ի գործոյ գործեցելոյ, և թէ արդեօք անվրէպ: Այ

Ասելի է երկրորդ: Օրինական շնորհս, որ թողուն զմեղս մեղս, ոչ պատճառէ անընդմիջապէս պատարագն սեղանոյ. այլ միջնորդութենէ միայն, ըստ որում հայցէ, և շարժէ զԱստուած ի տալ զներգործական շնորհս, որովք շարժի մեղաւորն յապաշխարութիւն: Յայսմ ասէ ժողովն Տրիտ. գում. 22. գլ. 2. Որպէս մատուցեալ հաշտեալ Աստուած ամենայն ապաշխարութեան շնորհիւ, զոմանս ի պարգեւս ապաշխարութեան շնորհեալ, զոմանս ի պատճառ է. վասն մեղաց մերոց մատուցեալ զանարիւն զոհն, զոր մատուցեալ ի խաչին ոչ սրբեաց անընդմիջապէս զմեղս որս, այլ միջնորդութեամբ միայն, այս է՝ հաշտեցուցանելով զԱստուած, և արդիւնաւորելով, ևս և ընդունելով զապաշխարհս և զնորհս ապաշխարութեան, ապա թէ ոչ՝ ամենևքեան նոյնհետայն արդարանային: Այդ՝ չէր անկ շնորհել մեծագոյն

Պիտեմ՝ Ասի հաշտարար, և վճարողական՝ պատճառաւ գործոցն. հաշտարար՝ զի ընդունի զթողուլեաւն մեղաց. վճարողական՝ զի ընդունի զթուլայացուցեալն պարտուպատշաճ պատժոցն մեղաց. ընդունողական պարզապէս՝ զի ընդունի զայլ բարիս, որք ոչ են՝ ոչ թողուլեի մեղաց, և ոչ թուլացուցեալ պատժոց. Նակայն է ևս վճաթողական, ըստ որում՝ ի սահմանադրութենէն Ասնի միրձեցւոցանի նուաճ չարչարանք Նորա առ՝ ի բառնալ զպատիժս մեղաց:

Ասելի է երրորդ: Ընդ միջ գործոց պատարագի, բաւական շնորհք առ՝ ի թողուլեիւն մեղաց՝ եթէ մահուամբ և եթէ նուիրելի մեղաց, առ յաւելումն ունակական շնորհաց, առ պարգեւ խպաւ համբերութեան, և առ աւաքինութեան, անվրէպ ընծային այսմիկ պատարագաւ: Օի որովհետև Ասի ոչ ունի զնայ զբաւական շնորհս, չիք ինչ տարակոյս, եթէ առաւել ևս նկատմամբ այսր պատարագի, յորում չարչարանք ամենասիրելի Միածնի իւրոյ առաջի դնի, ընծայել զայնս: Ասյլ սակայն թողուլեին մեղաց, յաւելումն շնորհաց, պարգևին իսպաւ համբերութեան, և առաքինութեանցն՝ ոչ պատճառին անվրէպ զայս արտելմանն՝ ի կողմանէ նեթակային: Թողուլեի ինչ պատժոց յարդարս, եթէ՝ ի կենդանիս, և եթէ՝ ի ննջեցեալս, պատճառի անվրէպ. փոյթ չիք ինչ՝ ի նոսա արձկլը առ այս գործ: Հուսկ յետոյ ժամանակաւոր բարիքն ոչ պատճառին անվրէպ, վասնզի ոչ միշտ նպաստեն առ փրկութիւն:

Պ Ր Ա Կ Ս Ը:

Ի վերայ նորա՝ որ մատուցանէն, և ի վերայ նոցա՝ վասն որոց մատուցանի պատարագն, և ե՛ ի վերայ հղկեցուցման նորա:

Ի վերայ նորա՝ որ մատուցանէն:

Ասելի է նախ: Ասի է գլխաւոր մատուցանողն, ոչ միայն ըստ որում զայս պատարագ սահմանեաց, և առ իւրոյ ձեռամբ պատարագեաց պատուիրեաց. այլև ըստ որում՝ ի ձեռն քահանայից՝ իւրոց՝ ի ձեռն փոխանորդաց և պաշտօնէից իւրոց՝ մատուցանէ. զի տոքա՝ ի դէմս Ասնի զբանս Նորա ասեն, և խօսին, ոչ եթէ նա ինքն Ասի խօսէր:

Ասելի է երկրորդ: Իւրաքանչիւր քահանայ

օրինաւոր ձեռնադրեալ, նա և նզովեալն, զկնի Քրիստոսի է յաւուրս մնասցա- նող։ Այսր է յասացեալսդ ի վերոյ պարսա- նեի քահանայադործութեան ի նախընթացս վիճ. ոյր. 1։

Սակայն հաւատացեալքն ևս ըստ եղանակի իւրեանց մասուցանեն, այս է՝ միմեորդութիւ քահանային։ Այլ և այն լաւն կանոնի պատա- ճառին լաւինացուց. Ընդ՝ զայս նոքիք ձա- ռայութիւնդ ձեր, այլ ես համօրէն ձառայից ձոց. և այս. Կամ որ մոռոցանէն ոչ։ Այսպս Հայքին և այն բանք խորհրդատուքին մերոյ. Գոս Տէր, որոմ պատրաստիցէ զպատարա- գիսս, ընկալ առ ի ինէնք զառաքելութիւնս ձոյս։ ... Դիտել նոքա՛ի ձեզ պարտիս ձառայել ձոյս, և չըռնգալ։ Եւ զայս երբակի։ Եթէ՝ ընդհանրապէս ամ հաւատացեալք, ոչ ներգործութիւ ինչ իւրաքանչիւրոցն, այլ ըստ օրում քահանային յանուն համօրէն եկե- ղեցոյ մատուցանել։ Երկրորդ՝ մանաւանդ պէս առաքինոյ լինելով պատարագին, և հա- ճաձայնելով զիտաւորութեի իւրեանց զիտա- ւորութեն պատարագչին։ Եւ երրորդ՝ առաւել ևս մանաւանդապէս զուգընթաց լինելով պա- տարագին, եթէ տալով զպատարագս, և եթէ խնդրուածովք, եթէ սպասաւորելով պատարագչին, և եթէ մատակարարելով զնա- իւրոց պատարագին։

Ի վերոյ նոցա, ըստ որոց խոտոցանի։

Ասելի է նախ։ Անթիւ է մատուցանել զայս պատարագ ըստ ամ մարդկան կենդանեաց, ևս և անշնաւոցիս, հիւրնոցաղաց, հերձուածո- ղաց, և նզովելոց. միայն թէ ըստ մի մա- տուցին իւրք ըստ անդամոց նկնզեցւոյ. քանզի ոչ արժան է ըստ ոչ ամի ազօթս առնել, նոյն- պէս և պատարագս մատուցանել։ Տես զրոս ընդարձակ գրիցագր ի ըստ ծայր խնդրոյ վիճ. 1. ի ըստ կրնի. պր. 5։

Ոչ հաւատացեալ ընդելոյց ի քաւարանի մարթ է մատուցանել։ Այսպես գնե ժողովի Տրիտ. գրամ. 22. գլ. 2. և կան. 3։ Այսպես է գործածութիւն և աւանդութիւն նկնզեցւոյ։

Գարձեալ ի հին օրէնս ի Անկար. ժէ. Յու- գա հրամայեաց մատուցանել զպատարագս ըստ մեռելոցն։ Պատճառն է, զի գոլով այսր պա- տարագի վճարողական, և ընդունողական, կա- րող է լինել օգնական նոցին հոգւոց, նամէ ի Ջրիտ. ժողովոյն՝ գրամ. 25. գլ. 1. նոցա ի մէջ այլ ամ նպատից մեծապես գտանին զօգնութիւն։

Ոչ դատապարտելոց, և մանկանց՝ որք մե- ռանին առանց մկրտութեն, չէ հնար մատու- ցանել զպատարագ. վասն են յեղբ, և ի գժախս չեր ինչ վերկութեն։

Իակ մի երանելեաց՝ ստոյգ է, զի ոչ մա- տուցանի մի նց պատարագ, ի որում է հաշտ- արար և վճարողական, վասն չունին ամենևին դատապարտ ինչ, և զպատիժս. և ոչ ի որում ընդունողական էական փառաց, վասն զոյն ժառանգեն անփոխարինապէս։

Իակ թէ մարթի իցէ մատուցանել ի որում ընդունողական պատահական փառաց։ Ասա- պես երևի ոմանց. վասն կարող են առանել զնոր ուրախութիւն, և զնոր պատահական փառս։ Այլց պէտ երևի, թէ ոչինչ տիրապես և անընդմիջապէս ընկալեալ լինի մի սրց. այլ ըն- կալիչ լինին մի մեր շնորհք, զի զնոս պատու- ուպատուհ պատճառ յարդեացուք, և զի օգ- նեացեն մեզ մաղթանօք իւրեանց, յորմէ ծագի ի նս պատիւ ինչ արտաքին,

Ի վերոյ հերքեցուցանի։

Բազմապատիկ մարթի է մերձեցուցանել զպա- տարագ պատարագի։ Նախ՝ ընդհանրապատա- գոյնս, զոր ասիցեմ ամ աշխարհի. ոչ ասի ի պատարագին։ Երկրորդ՝ ընդհանրապէս, մի ծնողաց, բարեկամաց, հասարակաց, և որ ի կարգին։ Երրորդ՝ մանաւանդապէս, մի որ կի մի նի ի մանաւորի։ Այնուհետև ևս պա- տարագչին նովին իակ, զի պատարագէ, քան- զի չէ հաւանական, թէ զրկի պատարագիչն յամ պտղոց պատարագին, ոչ միայն ի գոր- ծոյ գործողին, այլ և ի գործոյ գործելոյ։

Ասելի է։ Քահանայի որ պատարագէ, պարտի մերձեցուցանել զպատուղ պատարագին, զի որովհետև ի ձեռնադրութեն իւրում ընկա- լաւ ի սահմանադրութենէն Քրիստի զնշխանութի մատուցանելոյ զպատարագ, ըստ հետևորդի և մերձեցուցանելոյ զպատուղ նր։ Եւ թէ այս է սահմանադրութեն Քրիստի, և կամք, ցուցանե գործ-

գործածուելին եկեղեցւոյ, հատարակաց կարծիք հաւատացելոց, և առնամեծ մտադրութիւն քահանայից առ այս։ Այլ այն ջի՝ եթէ ոչ մերձենցուցանէր, չկայր ինչ պատճառ, թէ ընդ ի միումն յաւէտ՝ քան այլոց օգնէր. մինչև յոչ մերձենցուցանելին՝ մնալ պղտոց պատարագին ի զանձս եկեղեցւոյ։

Արդ՝ այս մերձենցուցումն, քանզի է պարգեւումն, շատ է՝ զի միանգամ եղեալ՝ մի նահանջելոյ լիասս։ Այլ քանզի հաւանականագոյն է, ոչ և ասացաք, թէ էութիւն պատարագին կայանայ ի քահանայագործուն, նաև հաւանականագոյն է, թէ այսմ մերձենցուցման պարտ է լինել յառաջ քան զքահանայագործութիւնն, և լաւագոյն ևս՝ յառաջ քան զպատարագն, զի և աղօթքն և պաղատանքն նախապատրաստեալ օգնեսցեն նմա, վասն որոց մատուցանի պատարագն. և որչափ առաւել մատնաւոր է մատուցումն, այնչափ առաւել օգնէ պատարագն, հաւատար գոլով այլոց. վասն որչափ լաւագոյնս մերձենցուցանիլ պատճառն, այնչափ լաւագոյնս գործէ։

Խնդրիցես նախ։ Արդեօք որ պատճառաւ պատարագեաց, կի՛ բարերարութիւն, կի՛ պատճ՛իբանի վերնադունին՝ պարտաւորի մերձենցուցանել միւսմ, կարօղ է վաւերարար մերձենցուցանել այլում։ Ասեմք, Ա՛ն-եղբա՛ծ, վասն սադ է, թէ չէ կարօղ օրինապէս։

Պահեմ, թէ այս վասն մերձենցուցումն առնէ յիշատակութիւն կարգին, իսկ զորս ձ՛այն իրաւունքս կապակցեալ են ընդ քահանայական կարգին, ոչ ևնվնգնին, և ոչ վերնագոյն օր կարօղ է նոյանել, քանզի ոչինչ մարդկային իշխանութիւն ներքոյ անկաւի իրաւունքն ձ՛այնոյն. արդ՝ զորօրինակ ոչ օր է կարօղ նոյանել զիւաւորութիւն քահանայագործելոյ քահանային, նոյնպէս և ոչ՝ զմերձենցուցանելոյ։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք արժա՞ն է մերձենցուցանել զպատարագն վասն նոր, որ նախ ինդրեսցէ, կի՛ տայէ զպատարագիս։

Պահեմ, թէ ոչ. վասն զոր նա այժմ ոչ ունի պէտս, և կի՛ է անպատրաստ և անընդունակ պտղոյ պատարագին։ Ամեն իրի զայս գործածութիւնն ձ՛ր ժողովն Կարթինարաց առ Կիմաս ութերորդիւ ի 15. Նոյեմբերի յամին 1605. գտատապարտեաց իբրև գլուխ անգամ, ևնթակայ գայթագղութեանց և վտասուց հատատացելոց, և օտար ի վաղեմի սովորութենէ եկեղեցւոյ։

ԳԼՈՒԽ Ե.

Ընդեռ՝ զբա՞ն պատարագին նկա՞ն անասկիան։

Ոչ՝ անաղարտել պարտ է ձ՛ի զբաղութեան, և ընդ ամէն գործոյ կի՛ պղտոյ սյսր պատարագին, Օրութիւնն է արժանաւորութեան, զոր ունի՝ եթէ ի կոդմանէ իրին մատուցելոյ, և եթէ դլխաւոր մատուցանողին։ Պատուղն կի՛ գործն է այն, որ ներգործութիւն ընծայի նկատմանց նորին արժանաւորութեան։

Ասելի է։ Պատարագն սեղանոյ ձ՛ որում է ըստ ինքեան, և ըստ բաւականութեան, է անսահման ասստկապէս և տարածարար. սակայն ունի միչտ զսահմանաւոր գործ։

Պատճառ առաջին մասին է, վասն այս պատարագ ձ՛ գոյացութեան է նոյն ձ՛ պատարագին ընծերեաց, և խաչին. քանզի է նոյն իրն մատուցեալ, և նոյն գլխաւոր մատուցանողն Ա՛ն. արդ՝ պատարագն՝ եթէ ընծերեաց, և եթէ խաչին եղև՝ ձ՛ որում է ձ՛ ինքեան և ձ՛ բաւականութենէն անասկման զորութիւն ստստկապէս և տարածարար. ասպա։

Պատճառ երկրորդ մասին է. Նախ՝ զի եթէ ոչ էր այսպէս, զնետ գայր, թէ մի պատարագն բաւական էր մ՛ի փրկութենէ ամ աշխարհի, և մ՛ի պատարկացուցանելոյ զբաւարարութիւն ողջոյն. և չէր իսկ պարտ կրկնել. զորօրինակ քանզի պատարագն խաչին ստացաւ զանասկման գործ, այս է՝ զմեղարումն անասկման գնող մ՛ի փրկութենէ ազգի մարդկան, եղև մի, և ոչ կրկնելոյաւ։ Երկրորդ՝ յայտ է ի գործածութենէ եկեղեցւոյ, որ զբաղում պատարագս մ՛ի և նոյն անձին մատուցանէ. ի խնամոյ քահանայից, որք այնչափ պատարագս մատուցանեն, որչափ անձանց պարտաւորեցին զանձին. ի հատարակաց կարծեաց հաւատացելոյ, որք համարին զմեծագոյն պատուոյ ընդունել անձանց՝ եթէ քահանացն զբազում պատարագս մատուցանել մ՛ի անձանց։ Այսյսմ միարան են ձ՛այնոյնք։

Այլ խնդիր է կարի խիճ կնճռանալ, թէ ուստի գայ յառաջ այս սահմանաւորութեան գործոյ պատարագին, որ ըստ ինքեան է անասկման զորութեանմբ, և կարօղ էր յառաջ ածել զգործս՝ զեթ փաղաղորդապէս անսահմանս՝ եթէ սաստկապէս, և եթէ տարածարար։

Այսպէս առաջին՝ յայտ է՝ ի մէջ ածեալանից, թէ այս սահմանաւորութեան ոչ գոյ յառաջ՝ ի դիտաւորութիւն քահանային՝ որ պատարագէ զի թէպէտ կախի զնմանէ մերձեցուցանելն զպատարագն սմա կա՛ նմա, սակայն եղեալ միանգամ մերձեցուցմանն, ոչ կախի զնմանէ բացորոշել քանակութիւն պտղոց, վասն մերձեցուցեալ միանգամ զպատճառն, առնէ նա ըստ բնածին զօրութեան իւրոյ։

Երդ՝ ոմանք ասեն, թէ այս սահմանաւորութեանդ յառաջ գալ՝ ի կամացն Աստուծոյ, որ այնպէս սահմանադրեաց զայս պատարագ, զի զօրոյ և զահմանաւոր միայն գործս յառաջ անցեն։ և յայն սակս պատարագն մատուցեալ վն բազմաց՝ ոչ միօրինակ օգնէ իւրաքանչիւրոց, որպէս եթէ վն միոյ միայն մատուցանէր. զի սահմանաւորն բաշխեալ բազմաց, նուիրն իսկ առաւել պակասի, և սակաւ ինչ տոհմեալ լինի իւրաքանչիւրոց։ Այս զայս մեկնարանին, նախ՝ զի Աստուծոյ սահմանադրեաց զայս պատարագ, զի յաճախ լինի. ապա ոչ կամեցաւ ունել նմա զանսահման գործս։ Երկրորդ՝ զի թէպէտ իրն մատուցեալ, և գլխաւոր մատուցանողն են անահման զօրութիւք, սակայն նոյն իսկ մատուցումն քահանային է սահմանաւոր զօրութեամբ։ Երրորդ՝ զի ոչափս տրամաբանէ զայն Աւտումաս՝ ի 4. գան. 45. խ. 2. պ. 4. խ. 2. ի ձեռնարկ. այլ ընդդէմն. եթէ միօրինակ օգնէր ամենեցուն, պարտ էր միշտ մատուցանել մանաւանդ ապա վն ամենեցուն. այլ սակայն ևկեղեցին սովոր է մանաւանդ ապա մատուցանել վն ումնէ, և ոչ մանաւանդ ապա վն ամենեցուն։ Այս չորրորդ՝ զի այլազգ՝ միով պատարագաւ մարթ էր վճարել վն բազում պատարագեաց, որ է դատապարտեալ իբրև անիրաւ Աւղնքանդրէ ուխտորդէ։

Այլք համարին, թէ բացորոշութիւն քանակութեանն տրտղոյ, կամ սահմանաւորութիւնն նր ոչ է՝ ի սահմանադրութենէն Աստուծոյ. այլ կախի զներմուծանդութենէ Նոցա, վն որոց մատուցանի, կա՛ որոց մատուցանենն։ Եւայն սակս պատարագն մատուցեալ վն բազմոց՝ միօրինակ օգնէ իւրաքանչիւրոցն, Հաւասար գոլով այլոցն, որպէս եթէ վն միոյ միայն մատուցաներ. քանզի որովհետև գօրութիւն նր է անսահման, և պտուղ նր չափի բուն ներմուծանդութեան մարդկան, ոչինչ բաւանի՝ ի պարտուպատճառէ պտղոյ ներմուծանդութեանն նր, վասն որոյ մատուցանի, յայնմանէ՝ զի մատուցանի վն այլոց. վասն անսահմանին է անսպառ։

Ընդ այսր կարծեաց առեալ լինի յանսահման արժանաւորութենէ՝ ոչ միայն մատուցեալ իրին, այլ առաւել ևս գլխաւոր մատուցանողին Աստուծ, որում չէ հնար սահմանաւորել՝ ի սահմանաւոր մատուցմանէ քահանային։ Աստ՝ զի՝ ի բարոյականս զօրութեան մատուցեալ իրին ոչ մատածի ըստ պայմանի պաշտօնէին կամ գործոյն, այլ ըստ արժանաւորութեանն գլխաւոր արարողին. զորօրինակ պարգևն ապաքին, եթէ լիցի՝ ի ձեռն արքային, և եթէ՝ ի ձեռն դեսպանին, է նոյնազօր։ Երկրորդ՝ պատարագն մատուցեալ՝ ի չար քահանայէ՝ ոչ ապականի՝ ի չարութենէ նր. ապա և ոչ սահմանաւորի՝ ի սահմանաւորութենէ նր։ Երրորդ՝ պաշտպան է այսմ կարծեաց գործածութենին եկեղեցւոյ. քանզի ևկեղեցին մատուցանէ զայս պատարագս վասն փրկութեան ամ աշխարհի, վասն ամ հաւատացելոց՝ կենդանեաց և նոցնչեցելոց, վն ծայրագոյն քահանայապետին, վն թագաւորի, վն եպիսկոպոսի, ևն։ Ապա իմանալ, թէ ոչինչ բաւական լինի այսոքիկ՝ ի նմանէ, որում է սեփական պատարագն։ Եթէ ասիցես. Թէպէտ ոչինչ բաւանի այսոքիկ՝ շահաւոր մատուցմամբ վն ամենեցուն, սակայն կարի քաջ բաւանի մանաւանդ մատուցմամբն վն բազմաց՝ ի մանաւորի։ Այլ է ընդդէմն. եթէ պատուն պատարագին իցէ սահմանաւոր և եղերեալ՝ ի կամացն Աստուծոյ, նաև ընդհանուր մատուցմամբն բաւանի ինչ. քանզի պատճառ այսր ընդհանուր մատուցման ինչ ինչ պատշաճի ամենեցուն, ապա թէ ոչ՝ անպիտան լինէր մատուցանելն վն նց։

Ես վն այսր ամի ընդունի այս կարծիք, թէ պարտ է յաճախել զպատարագս զայս. թէ ևկեղեցին ուղիղ մատուցանէ զբազում պատարագս վն մի և նոյն անձին. թէ արդեամբք խնամ տանին քահանայք, զի այնչափ պատրաստացին օրշափ ընկալան զպատարագիս, վասն իւրաքանչիւր պտղոց զի սահմանաւոր գործս ընծայէ. և դարձեալ՝ թէ մեծագոյն գործ մերձեցուցանի՝ որում չանայ վն իւր մատուցանիլ պատարագին, վասն մեծագոյն է ներմուծանդուն նր առ այն. և թէ յիրաւի անիրաւ է ընդունել զբազում պատարագիս վն միոյ պատրաստի. վասն նախ՝ պատարագիքն ոչ տոհմեալ լինին վն տրտղոյ պատարագին, ապա թէ ոչ՝ լինէր

ԳԼՈՒԽ Ը.

Ի վերայ պատարագելոյ պատարագին։

Նախդրիցես նախ։ Արդեօք արժան է ընդունել զպատարագիս մի պատարագի։

Պիտեմ՝ այո, եթէ պատարագն ոչ իցէ այլուստ պարտաւորեալ. քանզի ոչ լինի առեալ գին փոխանակ պատարագի՝ որ լինէր սիմոնական, այլ մի պահպանութեամբ կենաց քահանային պատճառաւ պաշտօնին՝ զոր մատակարարէ. քանզի ունի իրաւունս պահանջելոյ զկարևորս առ պատարագն ի նոցանէ, որք զայն ինդրեն. արդ՝ ընդ մէջ կարևորացն առ պաշտօնն համարի պահպանութիւն կենաց քահանայի՝ ոչինչ ընդհատ քան զգինի, քան զմոմեղէնս, քան զպաստառն, և են։ Եւ քանզի փարթամ քահանային ընդ պաշտօն մատակարարել, կարօղ է միօրինակ իրրև զաղքատն ընդունել զպատարագիս։ Տես զոր ասացաք ի մի սիմոնականութեամբ՝ պր. 4։

Ասացաք, Լինի պատճառաւ բարեպաշտութեան, զորօրինակ պատճառաւ բարեբարութեան, կամ շնորհաշատութեան, կամ պատարագեաց յաւելագոյն առնելոց, ևս եպիսկոպոսի եւ իւրմէ նուազ քան զնա։ Այսպէս հրատարակեաց որ ժողովն Կարթինարայ առ Լրբանոսիւ վեցերորդիւ՝ յամին 1625։

Ընդրիցես երկրորդ։ Արդեօք արժան իցէ պահանջել։

Պիտեմ։ Արժան է պահանջել զպատարագիս զսակ արկեալս ի կարգաւոր եպիսկոպոսէն, կամ ի սովորութենէ։ Այսպէս մարեի է ընդունել առաւել քան զսակ արկեալն մի արտաքին աշխատութեանց, զորօրինակ մի պատարագելոյ յայս ինչ ժամս, կամ յայն ինչ տեղւոջ։

Ընդրիցես երրորդ։ Արդեօք որ ընդունի զմեծագոյն պատարագիս, կարօղ է ի ձեռն այլոյ վճարել, տալով նմա զնուազ պատարագիս՝ այլ զարդարեն, պահելով մի իւր զայլ մասն պատարագացն։

Պիտեմ, թէ ոչ։ Այլ է ի կոնդակէ Ինքանոսի ուղիղորդի, Առանձ եպարտ անձամբ հանդիպել. և ի դատապարտութեան այսր նախադասութեան յԱղիքսանդրէ եօթներորդէ. Օձնի Եղիազարի Օրբեանոյ [illegible] ի տահանայն, [illegible]

լինէր սիմոնականութեամբ. այլ ի պահպանութեամբ կենաց՝ պատճառաւ մատակարարութեան պաշտօնին, որում չէ պարտ լինել առաւել քան զոր օրէնք կամ սովորութիւն սակ արկանեն. Նմին իրի որ բաղումս առնու մի և նոյն պատարագի, մեղանչէ ընդդէմ արդարութեան։ Արկորդ՝ զի դիտաւորութեամբ տուողին զպատարագիս՝ ոչ է միայն, զի պատուղ պատարագին մերձեցուցոյն ինքեան, այլև զի բաղմապատկեալ պատարագք պաշտօնն Աշ յաւելցի, և կենդանիք, միանգամայն և մեռեալք դոցին զգնութեան։ Սակայն արժան է միօրինակ մատնաւորապէս մատուցանել ձրի առանց ընդունելոյ զպատարագիս ի ծնողաց, բարեկամաց, և կամ ի նմանէ և իցէ այլոց։ Ասիցես. եթէ այդպէս է, առ ինչ բարեպարիշտ և բարեկրօն քահանայք հրաժարեն ընդունել զպատարագիս՝ յորժամ կամին մատուցանել ի անձանց, ի ծնողաց, և կամ ի բարեկամաց։ Պիտեն, թէ նոքա խոհեմութիւն գործեն. Նախ՝ ի հաւանականութեան հակադրեալ կարծեացն. և երկրորդ՝ զի յայսմ իսկ ունին դիմանալոյ չիրեռանգութեան առ Տէրս իւրեանց, ծնողաց, կամ բարեկամաց ստանան զգուշութիւն, որ համեմատի պատարագեաց։

Իսկ ըստ գործածութեանն եկեղեցւոյ, զոր յաւազ լերթ ասել Աւոլմաս, այս է՝ որ սովոր է մատուցանել մասնաւորապէս ի ումեմն և ոչ մասնաւորապէս ի ամենեցուն, որովհետև պարտ էր մատուցանել մասնաւորապէս ի ամենեցուն, եթէ միօրինակ ամենեցուն օգնէր՝ որպէս միտքն։ Պիտի նախ, թէ եկեղեցին խոհեմութիւն վարի այսպէս՝ ի հաւանականութեան հակադրեալ կարծեացն, ոչ արդեն ասացաք։ Արկրորդ, թէ զայս այսպէս առնէ պատճառաւ պատգոյն, որ ծագի ի գործոյ գործողին՝ որ է սահմանաւոր, և ոչ օգնէ միօրինակ ամենեցուն՝ որպէս միտքն։ Եւ երրորդ, է և այլ գործածութիւն եկեղեցւոյ, զորմէ վերագոյնդ գրեցաք, որ հակադրի այսմ։

Այլ արդ՝ քանզի և ոչ մի կարծիքն է ստոյգ, խրատ է մի գործածութեանն, զի պատարագիչն մատուցցէ մասնաւորապէս՝ որչափ ինչ կարօղ է և պարտի ի նմ, մի որոց պարտաւորի մատուցանել յարդարութեան։ Իսկ ի նմ, մի որոց մատուցանէ միանգամայն ի սիրոյ, ի գթութեան, ի բարեկամութեան, կամ յայլ ինչ ձրիական պատճառաց, մատուցցէ որչափ և կարօղ է։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Ի վերայ պատարագելոյ պատարագին։

Նախդրիցես նախ։ Արդեօք արժան է ընդունել զպատարագիս մի պատարագի։

Պիտեմ՝ այո, եթէ պատարագն ոչ իցէ այլուստ պարտաւորեալ. քանզի ոչ լինի առեալ գին փոխանակ պատարագի՝ որ լինէր սիմոնական, այլ մի պահպանութեամբ կենաց քահանային պատճառաւ պաշտօնին՝ զոր մատակարարէ. քանզի ունի իրաւունս պահանջելոյ զկարևորս առ պատարագն ի նոցանէ, որք զայն ինդրեն. արդ՝ ընդ մէջ կարևորացն առ պաշտօնն համարի պահպանութիւն կենաց քահանայի՝ ոչինչ ընդհատ քան զգինի, քան զմոմեղէնս, քան զպաստառն, և են։ Եւ քանզի փարթամ քահանային զնոյն պաշտօն մատակարարել, կարօղ է միօրինակ իրրև զաղքատն ընդունել զպատարագիս։ Տես զոր ասացաք ի մի սիմոնականութեամբ՝ պր. 4։

Ասացաք, Լինի պատճառաւ բարեպաշտութեան, զորօրինակ պատճառաւ բարեբարութեան, կամ շնորհաշատութեան, կամ պատարագեաց յաւելագոյն առնելոց, ևս եպիսկոպոսի եւ իւրմէ նուազ քան զնա։ Այսպէս հրատարակեաց որ ժողովն Կարթինարայ առ Լրբանոսիւ վեցերորդիւ՝ յամին 1625։

Ընդրիցես երկրորդ։ Արդեօք արժան իցէ պահանջել։

Պիտեմ։ Արժան է պահանջել զպատարագիս զսակ արկեալս ի կարգաւոր եպիսկոպոսէն, կամ ի սովորութենէ։ Այսպէս մարեի է ընդունել առաւել քան զսակ արկեալն մի արտաքին աշխատութեանց, զորօրինակ մի պատարագելոյ յայս ինչ ժամս, կամ յայն ինչ տեղւոջ։

Ընդրիցես երրորդ։ Արդեօք որ ընդունի զմեծագոյն պատարագիս, կարօղ է ի ձեռն այլոյ վճարել, տալով նմա զնուազ պատարագիս՝ այլ զարդարեն, պահելով մի իւր զայլ մասն պատարագացն։

Պիտեմ, թէ ոչ։ Այլ է ի կոնդակէ Ինքանոսի ուղիղորդի, Առանձ եպարտ անձամբ հանդիպել. և ի դատապարտութեամբ այսր նախադասութեան յԱղիքսանդրէ եօթներորդէ. Օձնի Եղիազարի Օրբեանոյ [illegible] ի տահանայն, [illegible]

ջեան այլոց վճռիլ, փոխիլ նմա զնուագս պա-
պաքինս, զայլ նման պատրաստից պահիլ
ի նը։ Իւ զայս ծայրագոյն Հայոցն Կոստանդնու-
պաւլսի Հանդերձ ընդ ամենայն գործ ի 30 Յունիսի յամին 1741. որդիք
աշխարհականաց ի պատժոյ նզովից, և կղե-
րիկոսաց ի պատժոյ կախման՝ նովին գործով
անկանելոյ, և վերապահելոյ Պատրի։ Պատ-
ճառն է. վասն ոչինչ պատճառաւ կարող է
պահել զնման պատարագաց. քանզի բոլան-
դացն տուաւ ի պատարագիչն. նմին իրի առ-
նէ անիրաւութի՛ն նման՝ պահելով զնման, և
պարտաւորի հատուցանել նմա։

Չորրորդ դիպուածս ՚ի բաց առնուլ պարտ է
յայսմ բաղդատելոյ։ Նախնին է, յորժամ
մեծագոյն պատարագիք տուեալ լինին ՚ի տնորհս
միայն ընդունողին, զի լցցին նմա բարիք, զոր-
օրինակ վասն է բարեկամ, կամ աղգական, կամ
աղքատ. քանզի յայնժամ գոյանի լուսեղացն
հատուցման տուողին։

Հինգերորդ դիպուածն է, եթէ պատարագիքն
նկատցին ՚ի բարերարուէ. վասն պատուոյ բա-
րերարութե՛ն ոչ միայն են մեռ մատուցանելոյ
զպատարագս, այլ և մեռ այլ զանազան պաշ-
տօնից, և ոչգի բարերարացն ըստ արժանեաց
իւրոյ վճռակին կեանս վարեսցէ ։ Նոյպէս
հրատարակեաց նախկին պատակեալ ժողովն կար-
դինարաց առ Արքեպիսկոպոսն ոսթիերորիս։

Վեցերորդն է, եթէ նա՝ որում յանձն լինին
պատարագքն ՚ի թեթևանալ՝ լինի, յօժա-
րակամ, և աղատօրէն շնորհեսցէ յանձնա-
բարողին զնման պատարագաց. քանզի թե-
պէտ ունիմք ՚ի Հայաստանեայցս, ոչգ պատմէ
Կոստանդնուպաւլսոյ ՚ի կոնդակի
իւրում, զոյս արգելլեն, թէպէտ և նա՝ որ
պատարագելոց է՝ հաւանեսցի պահպանութե՛ն
մնոցն պատարագեանցն. սակայն զոյս երևի՝
թէ խմնալ պարտ է զՀաւանողէն, որ ոչ
ամենեքին յօժարակամ և ազատօրէն, որպէս
ասացաք, այլ խառնեալ ի ակամայութե՛ն ինչ,
քանզի ոչ ոչինչ խափան եղեալ այսր ար-
գելման, պատարագիչն կարող է ամենեքին
ձեր, թողեալ զբոլոր պատարագիսն, պատա-
րագել ՚ի թեթևացուցանել, կարող է և
առաւել թողուլ զնման։ Եւ յիւ վճռի հասա-
րակաւքն հանդիպի, զի շնորհումն այնր մասին
ոչ իցէ ամենեքին և լիով յօժարակամ, քան-
զի սակաւք են, որք եթէ կարող էին ընդու-
նել զամբողջ պատարագիս՝ զնման թողեալ
այլոմ, այլ թողուն՝ վճռի տեսանեն, թէ
այն է կամք տուողին, և երկնչին, գուցէ այլ-
ազգ՝ այլոց այժմ կի՛ առ յապոյն տացէ, և ին-
քեանք զրկեսցին. արդ՝ վճռի ասելք, հա-
սարակօրէն այսպէս հանդիպի, յիրաւի ՚ի հա-
սարակօրէն դիպուածոց զայս գործադուելիւն
արդելին ծայրագոյն Հայոցն պետք. այլ և
ոչ հանդիպի սպասել ի խղճի մատաց՝ որ զայս
՚ի գործ ածէր, բայց եթէ յորժամ տուողիք
յայտ իցէ նմա՝ լինել, յօժարակամ, և ազատ
հաւանութի՛ն ընդունողին, զորօրինակ եթէ ան-
կեղծ մտօք մատուսցէ և տացէ զամբողջ պա-
տարագիս, և ընդունողն ինքնաշարժ առ շնոր-
հակալութե՛ն զնման թողցէ։

Ինգերեքես չորրորդ։ Արդեօք որ զրաղում
մեծագոյն պատարագիս ընկալաւ, որ ի պայ-
մանեալ ժամանակին ոչ է կարող պատարա-
գել, կարող է ասել այլոմ. օգնեալ ինձ,
յետ այսորիկ օգնեցից քեզ։

Պինեմ, ոչ ինձ հաւանականագոյն երևի,
թէ այո. վճռի որ օգնէն՝ ոչ պատարագէ վ
իւր, այլ վ այլոյ, և ոչ ընդունի զպատա-
րագիս վ պատարագի, այլ հատուցանէ զծա-
ռայութի՛ն ի ծառայութե՛ն։ Իւ ևս՝ երևի հա-
ւասար երկոցուն ևս պայմանն. զի ընդօրինակ
օգնեալն այսօր ընդունի զմեծագոյն պատարա-
գիս, կարող է ըստ նմին օրինակի միւսն ևս
ընդունել։

Իննգերեքես հինգերորդ։ Արդեօք արժանի է
յայտնել զնատուցումն պատարագաց վ որոց
ընկալան պատարագիքն, և ցորշափ։

Պինեմ նախ։ Յայտնելն ի երկար քան
զարժանն զրազում պատարագս, է մահուշափ
մեղք՝ պարտաւոր հատուցման. զի զորօրինակ
է մահուշափ մեղք յայտնելն ի երկար ան-
պատճառ դհատուցումն ժամանակաւոր պար-
տուց, որում դհետ գոյ ծանր վնաս պարտա-
տուառն՝ ընդ պարտաւորութե՛ն վճարելոյ զոյն
վնաս. ըստ նմին օրինակի և առաւել ևս՝ հա-
տուցումն հոգևոր պարտուց։ Վ այսորիկ ա-
մենևին դատապարտելի է գործադուելի՛ն նը,
որք զպատարագս անեծիւ կատեն ՚ի վ պա-
տարագաց, և որք՝ ոչ ասեն, դանձեն զգանձս
պատարագաց։

Պինեմ երկրորդ։ Ժամանակին պատարա-
գելոյ հանդերձել պարտ է ՚ի բանաւոր ընթա-
դատեալ կամաց տուողացն զպատարագիս, նմին
իրի

ԽՒՐ եթէ խնդրեսցին զպատարագս վս անցաւոր Տարկաւորութեան, որ առաջ և այժմ սովաւոր, զորօրինակ վս Հոգեվարին, վս կնոջ յերկունս եղելոյ, վս զաւին՝ որ այսօր վշտի, են, չէ Հնար յապաղել զնոսի անցանելոյ Տարկաւորութենն՝ առանց մեղաց, և առանց պարտաւորութեան Հատուցանելոյ, ոչ միայն զնոսան, որ զՀնա գոյ այնմ՝ զՀոգևոր, կամ զժամանակաւոր՝ ըստ որպիսութեան ընդունելոյն, այլև զպատարագիս։

Իսկ եթէ խնդրեսցին պատարագք վս Հանգուցեալ Տարկաւորութենէ, կամ վս ննջեցելոց, նք ժողովն առ Աբրահոսիմ ուխտեղբիւ որոշնաց ոչ բնդունել զպաղատմ պատարագիս, քան զորս ի առաջ ձամանակն մնալի էին պատարագել։ Իւ զայս սակաւ ժամանակ ոմանք ձգնն մինչև ցամիս մի, ոմանք ցերկուս, և ոմանք առ բաղում։ Ա՛ն երկուց ամսոց բնչին ի վիպայութի կարդինարն Գուկեանց, Պետրոս Լեգեատս, Ա Իլալդեաս, Հոռիբա, Գիմանա, Գարիա, և այլք։ Իւ սոքա հիմնին ի ժողովն Տրիտ. գաւ. 22. ի վս նորոգ. գլ. 1. ուր միջոցն երկուց ամսոց ի կանոնիկոսական նկնգնեցիս Համարի սակաւ բնչ։

Ընդարձ խոստովանիմք, եթէ երկու ամիսքն կամ ևս և ևս ամիսն ոչ է սակաւ բնչ, այլ զերկար ժամանակ Հոգւոցն որք չարչարին ի քաւարանի. բայց եթէ անտի Համարել պարտ էր զսակաւ ժամանակն, և ոչ զոր ևս Հնար էր յապաղել զպատարագն. քանզի Հոգւոցն այնցիկ ևս օրն ևս, նա թէ և ևս ժամն է ընդ երկար ժամանակ։ Ընդ բնդրել պարտ է զայլ բնչ, այս է՝ զերաւունս, և զնոսն տուողացն զպատարագիս։ Ընդ՝ քանզի մանաւանդ զընդհանուր թիւս պատարագաց խնդրեն ի հասարակաւթենէ բնչ, և կամ ի մանուցից, զիանն թէ մանաւանդ Հատուկսն ունին զերեսանց Հանապազօրեայ պատաւորութենէս, եթէ ի բարեպարիշտ հիմնարկութենց, եթէ ի պատարագաց յապաղագոյն ընդունելոց, կամ ասոն և անոն փոքր փոքր նկնգոց. մեք ոչ Համարին, թէ կամին, զի նոյնհետայն և հետզհետէ պատարագքն զորս խնդրեն լինիցին. այլ ըստ միջ բանաւոր ժամանակի, զոր ըստ ման խոհեմաց, Հայեցեալ միրաւնս, պայմանել պարտ իցէ։ Իւ արդ՝ զոր բնչ Հատուցման Համարի ցան մեծամեծ ծաւարանք, և զոր մեզ Հատուկսն Հրևի, պարզապէս առաջնդնեմք, զատողութեն լաւագոյն ևս իմաստնոյ կամակար անսացեալ։

Ինդրեցես վեցերորդ։ Ընդհանք ժողովրդապետն զորութեն բարեպարութեն իւրոյ պարտաւորի երբեմն երբեմն պատարագել վս ժողովրդականաց իւրոց, ոչ առնալ զպատարագիս։

Պնեմ, այո։ Ի Տրիտ. ժողովին գաւ. 23. ի վս նորոգ. գլ. 1. ի բացատրութենէ ժողովոյն Կարդինարաց առ Ընդանոսիւ ուխտեղբորդիւ։

Իսկ թէ քանի՞ անգամ պարտ իցէ ընդ այսմ պատարագել վս ժողովրդականաց իւրոց, ոմանք ասեն՝ զնմ առութս կիւրակէից և Հրեշտակաց ծննից, այս է՝ յորս ժողովրդականք պարտաւորին տեսանել զպատարագ. և ոմանք թէ զառութս կիւրակէից, և զՀանդիսատորագոյն առութս ծննից միայն. և այլք՝ զառութս Հանդիսատորագոյն ծննից առաջնն և երկրորդ ասրճանի։ Ընդ Տաւանականագոյն երևի, թէ զայն թողուլ պարտ է զամանն խոհեմաց, Հայեցեալ ի քանակութենի պտղոց բարերարութենն։ Քանզի ո բանագատ ջժողովրդական, որոյ Հասոյթք բարերարութենն չեն բաւական կերակրոյ և զգեստու, այնչափ պատարագել վս ժողովրդականաց առանց պատարագեաց, որչափ պարտաւորի նա՝ որոյ բարերարութենն է Տարտագոյն և առաւել լեալ ևս։

Ինդրեցես եօթներորդ։ Ընդհանք որ ընկալաւ զպատարագիս վս ուխտական պատարագի, կամ վս պատարագի ննջեցելոյ՝ ընդ Լատինաց, վճարէ պատարագելոյն զպատարագ առութն Հանդիպանցոյ։

Պնեմ, այո, յորժամ չեն առութն պարապոյ ընդ նդ, այլ կատարի ոճն սնդ. վնդն բարեխօսութենն այնր սնդ, և մանաւանդ զնրմեռանդութենն պատարագչին՝ ընդուն զտեղի մանաւանդ աղօթից ուխտական պատարագին։ Իւ ոչ իսկ լիներ մեծագնս Հեղգդրնի, թէպէտ և յառութս պարապոյ պատեր զնգոյ խորհրդատեսութն։ Բայց իմն եթէ չիցէ պատարագել վս ննջեցելոյ ի սեզանի՝ որ ունի զարաճնութենի, ապա թէ ոչ պատարոյ կրնակ ոճնց ըստ նդ ներողութենէն ոչ նպատակին ննջեցելոյ։

ԳԼՈՒԽ Ի.

Ի վերայ ծառայութեանց պատարագելոյ։

Պատշաճ է նախ։ (1) Խօսելով ըստ ինքեան՝ արժան է, նա թէ՝ բարի և գովելի՝ պատարագել Հանապազօր։ Հայտ է յընդհանուր գործածութենէ եկեղեցւոյ, և ի մեծամեծ բարեացն՝ որք համօրէն եկեղեցւոյ և իւրաքանչիւր հաւատացելոց՝ յայսմ պատարագէ հանդիպին։ Այս պատճառական քահանային Ներսէս Վարդապետի ընթերց. 87. ի կան. առ. Պահանջայն ոչ օրինակս արձակել, որ զանց առնէ պատարագել, որպէս ինչ է չէրմ ներհաւատ՝ զլեզ պահեմոք [illegible] քենէ և ի փառաց, վերնչասիս յոտնակենէ, զերբեր՝ ի նազարէց և ի ընծոյց, զհոգեան որ ի ժառանգէ՝ ի զվնասոյց, զվիճեցին՝ ի հոգեաւ քաւեցուսցեն Քրիստոս, և զանյն ևս՝ ի եկեղեցոյ և ի գործոյ։

Նոյնպէս, խօսելով ըստ ինքեան. փոյթ ըստ պատահման երբեմն է առօրինաւոր պատարագել հանապազօր. զորօրինակ եթէ քահանայն չիցէ պատրաստ, եթէ բանադրանաւք ինչ իցէ կապեալ, եթէ չգտանիցին կարևորքն՝ ի պատարագել, եթէ եկեղեցին արգելուցու զաւուրս ինչ պատարագել, ոմանք արգելու յաւուր աւագ ուրբաթու. գլ. Շաբաթ. ի մի քահանայագործ. դան. 3. Պատմի ևս, թէ եղև վճիռ ի Կղեմայ Յուստինեանոսէ՝ ի 16. ապրիլի յամին 1710. որ արգելու պատարագել զմիւ պատարագս յաւուրս աւագ հինգշաբաթին և աւագ շաբաթուն։ Այլ թէ այս վճիռ եղև՝ ընկալեալ ամ ուրեք, ոչ համարձակիմք հաստատել։

Պատշաճ է երկրորդ։ Միանգամ միայն յաւուրն արժան է քահանային պատարագել արտաքոյ աւուր ծննդեանն Քրիստի (ըստ Յատենագրոց), և ի դիպուածի հարկաւորութեանց։ Բայց զայս գիր բազում ուրեք յ՚յաւուրս նս։

Դիպուածն հարկաւորութեանց է, յորժամ քահանայն ունիցի կառավարել զերկուս ժողովրդապետութիւնս, և մի՝ ի նոցանէ զրկելոց իցէ յաւուր կիւրակէի կամ հրամայեալ տօնի։ Երթեւ, թէ սոյորութիւնն ընդհէ, զի մերձաւոր ժողովրդապետն լցցէ յայսմ զտեղի միւս բացակայ ժողովրդապետին։

Պատշաճ է երրորդ։ Ըստ ժամուն՝ չէ հնար պատարագել յառաջ քան զարշալոյսն, և ոչ զկնի կէսաւուր։ Այսպէս են խրատք հոգևոր հայրապետական պատարագամատուցին, և սոյորութեանն եկեղեցւոյ. այնպէս՝ զի գէթ պատարագն զկնի արշալուսին երթևսցի, և յառաջ քան զկէսօրն սկսեսցի։ Այսպէս են հաստատակաց կարծիք վարդապետաց, և հաստատակաց գործածութեանն։

Այդ՝ արշալուսին իմացեալ լինի սկիզբն աւուր կամ լուսոյ՝ որ է յառաջ քան զծագումն կամ քան զերևումն մարմնոյ արեգականն ի վեր մերոյ կիսագնդոյ։ զժամս երկուս և կէս յերկար աւուրս, և ի կարճ աւուրս զմի ժամ և կէս։ Այլ քանզի յայսմ ոչ պայմանաւորէն համարի, հաստատակաց կարծիք է, թէ արժան է պատարագել զժամս երկուս յառաջ քան զծագումն կամ զերևումն մարմնոյ արեգական ի վեր մերոյ կիսագնդոյ։

Այդ՝ զայս ժամանակ կանխել կամ յապաղել, այս է՝ կանխաւ քան զարշալոյսն, և յետոյ քան զկէսօրն, է մեղք ծանր, կամ թեթև, ըստ քանակութեան կանխելոյն, կամ յապաղելոյն։ Միանգամ առ մահուամբ մեղս բացորոշին զքառորդ մի ժամու, ոմանք զկէս ժամ, կէսք զերիս քառորդս, և այլք զժամ մի. և վերջինս այս, ի բաց առեալ զգայթագղութեանէ, ոչ երևի անհաւանական. զոր եթէ օրինքն որ է միայն խրատագիրն, և եթէ սոյորութիւնն ոչ երևին այնպէս ճշդիւ պարաւանդել։

Ի բաց առնուլ պարտ է զդիպուածս ինչ։ Դարձ է դիպուածն հարկաւորութեան. ըստ այսմ է հաղորդելոյ զՔրիստոն, որ այլազգ առանց թոշակի մեռանէր, արժան է նոյնհետայն զկնի կէս գիշերոյ պատարագել։ Երկրորդ՝ ի լսելոյ զնաստուածանութիւնս, ի հանդիսաւոր պաշտօնի ննջեցելոց, ի պաղատանաց, վասն քարոզի, կամ ի հանդիսաւորութեանէ պաշտօնին, ուր է սոյորութիւն պատարագելոյ զկնի հանդիսաւոր պատարագին, բազմաց երևի օրինաւոր զկնի միոյ ժամու կէսաւուր։ Երրորդ՝ ի տօնի ծննդեան. կանխաւ ևս և յաւագ շաբաթու՝ պատարագէին ի դիշերի. այլ այն ծէս ի ևս աւագ շաբաթուն ոչ ևս է ի սոյորութեան։ Չորրորդ՝ ի սոյորութենէ. որպէս Վարդիսացիք, Լեղացիք, Վերմանացիք, սոյոր են պատա-

(1) Ես. 83. ա. 2. Բուլ։

քագել ի ձմեռան իբր ի հինգերորդ ժամուս առաւօտուն, վն գիւրութեան ծառայից։

Ասելի է չորրորդ՝ Պատարագել անպատճառ յառաջ քան զգիշերային ժամերգութիւնն ը մեզ, և ը ասմնացւոց յառաջ քան զառաւօտեանն հանդերձ օրհնութիւք, ոչ է մոռհուչափ մեզք, սակայն է ներելի։ Իսկ վասն պատճառի ինչ, թէպէտ և ոչ այնպէս ծանր, չէք ինչ մեզք։ Ի կարծիք հասարակապին։

Պատճառ առաջին մասին է. վասն զպատուհրանն պարտաւորիչ ընդ մահուչափ մեզք՝ ասելոյ զժամերգութիւնն առաւօտեան և զօրհնութիւնս յառաջ քան զպատարագն՝ չէ հնար հանել՝ ոչ յիրաւանց, քանզի ոչ ունիք դասին յիրաւունս, այլ միայն ի թարգմանիս պատուիրագամատուցին Լատինացւոց ժամուն ը այլ պահատուիցն պատարագին՝ որպարտիչ՝ ոչ լանիլ առաւօտեան ժամերգութեանն, որ ոչ ի մէջ բերէ զծանր պարտաւանդութեան, կամ ոչ ի սովորութէ, քանզի հեռագոյն է բարեպարիշտ և գովելի սովորութիւն կանխել զառաւօտեան ժամերգութիւնն յառաջ քան զպատարագն, սակայն ոչ որ իմանայ զայն իբրև ծանրապէս պարտաւորիչ։ Կամ ոչ ի բնութէ իրն, մի՝ զի չէր հարկաւոր կապակցութէն ընդ մէջ ժամերգութեան, և պատարագին, իբր զի բազում անգամ լինի պատարագ ուխտական կամ՝ ննջեցելոց, յորժամ ժամերգութեանն է պարապոյ կամ սկզբ ուրուք. և երկրորդ՝ զի պատարագն ոչ ցուցանէ զմեծագոյն կարգ առ կանոնական ժամերգութիւնս, քան կանոնական ժամերգութիւնք ընդ մէջ իւրեանց. ապա զորօրինակ ոչ է մահուչափ մեզք՝ ը կարծեաց ամենեցուն՝ փոփոխել զկարգ ժամերգութեան, որպէս ասել զվեցերորդ ժամն յառաջ քան զերորդն. նոյնպէս և ոչ պատարագել յառաջ քան զառաւօտեանն։

Պատճառ երրորդ մասին է. վասն խրատուդիրն, և սովորութեան՝ ի մէջ բերին զպարտաւանդութէն ինչ. և է անվայելուչ իմն, զի գոլով առաւօտեան ժամերգութեանն պաշտօն գիշերոյ, և նախապատրաստութեան ինչ առ պատարագն, իսկ պատարագին գոլով պաշտօն տունջնեան, կանխասցի պատարագն յառաջ քան զառաւօտեանն։

Պատճառ երրորդ մասին է. զի առ բանալոյ զվեհեհիս պարտաւորութէն, բաւական է թեհեհիս պատճառ. նմին իրի չէք ինչ յանցանք՝ պատարագել ոչ կանխեալ առաւօտեան ժամերգութեանն, եթէ առաջնորդն հրամայեսցէ, եթէ զբ խնդրեսցէ պատարագել իւրոյն, եթէ բազում անձինք՝ և կամ մի երեւելի անձն՝ ապահեն, ևն։

Այժ զայսոսիկ իմանալ պարտ է ի վերջ թիւ պատարագաց. քանզի պատարագել վճանդիսի վանական պատարագս յառաջ քան զկատարել ի դասի զառաւօտեան ժամերգութիւնս և զօրհնութիւնս, յնկեղեցիս յայնոսիկ՝ ուք ժամերգութիւնք ի դասի հրապարակաւ ասին կամ երգին, համարին մահուչափ մեզք բազում ածարանք, մի՝ վն գայթագղութէն, և երկրորդ՝ զի այն է ընդդէմ ընդհանուր սովորութեան ամ եկեղեցւոց ի ծանր իրս, որ վերաթերի ի հրապարակական պաշտօն Աշ, և ի լուսագին կառավարութէի եկեղեցւոյ։

Գ Լ Ե Կ. Լ.

Ի վերայ պեղոյ պատրաստին։

Քանելի է նախ, Հրատարոյ եկեղեցւոյ յեպիսկոպոսէ օծելոյ, կամ ի նմանէ և կամ յայլմէ հրամանաւ նմ օրհնելոյ, կամ արտաքոյ մատանց յեպիսկոպոսէ կարգելոց, պատարագել առանց հարկաւորութէն, առանց անօրինման, կամ առանց արտօնութէն, ի մեզ մահուչափ։

Այլ ասէ ի բազում վկայութէց երկանց, ի վերայ նուիրագործ. գան. ա. գլ. Ուշաս. գլ. Պատարագաց. գլ. Ընդ առ. գլ. Ոչ ոք. յորս արգելուն զայն ընդ պատժով կանոնաց, նմին իրի և ընդ ծառ մեղօք։ Այաւել և ղՀիպոլիտեղեան ժողովէ գլուխ. 22. ի վճիռն ձեռն պահպանութէ. ևն. ուր ասի. Եպիսկոպոսունք ի ծայր պոլսն ի տանս մատաղոյց, նոյն տնեցւոյն արտաքոյ երկեղեցւոյ ևս առ միայն պաշտօնն ձայն նուիրեալ ծառայից՝ ի ծառայութէ եպիսկոպոսին անկ նշանակելոց, և յայլ երանելոց, այլ ոչ ինչ պատարագել յոչ ի ծայր աշխարհսն ևս՝ ի ներհատոյ բահանայէ ընկեալ .... զնոյն ընդդէմ ևսկեալ գնոյն և ոչ ոք արտօնութէց ևս ասելոյ։

Այդ՝ այսոքիկ վճռով երեսին յետս նահանջեալ արտօնութիւնք մուրայիկ կաթողիկոսաց ը իշխանութէնն պատարագելոյ գիշերոյ գնոյց իբրեանց՝ ինչ և իցէ վայելուչ և ի պաշտաճ տեղիս. այլ ոչ բան իշխանութէնն պատարագելոյ ի ժամուս ուրէք գնոյց իբրեանց.

ՀՈԳԼԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՏՐԻՏՆԴԱՆ ԽՈՍԻ ՄԻայն Ի ՄԻ ՓԱՌՆ ՀԱՒԱՏԱՒՈՐԵՑ, Ե ԱՒԵՒՆԻՆ ԱՐԱՐԵԱՑ ՆՎԻՐԵԼՈՑ։ Իսկ ՄԻԱՍՏԱՒՆԵՐՆ ՈՉ ԵՒ ՏԱՒՆՔ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՑ, ՈՐՊԷՍ ԵՒ ՀԱՅՍ Է, Ե ՈՉ ԱՄԵՆԵԻՆ ԱՐԱՐԵԱՑ ԵԿԵՂԵՑ�ւոյ, ՎԱՆԵՔ ՅԱՒՈՒՆ ԵԿԵՂԵՑւոյ ՄԱՍԱՆԻՆ ԼԱ ՓԱԿԱՐԱՒՔ ԿՐՕՆԱՒՈՐԱՑ, ՈՐՊԷՍ ՀԱՒԱՔԻ Ի ԳԼ. ՆԷՔԵՄՒԻ. ՀՕԴ. ԸՆԴ՝ ԱՅՆ. ԶԱՆ. 54. Ե Ի ԳԼ. ԴԵՐՈՆԴԻՆ ՅԱՅՆ. Ի ՄԻ ՎԱՌ. ՆՈՅՆ. Ի 6. ՍԻՆ Ե ՀԱՅՍ ՊԷՍ ՈՒՍՈՒՑԱՆԵՆ ՈՍՈՐԻԿԱՑԻՔ, ՓԵՐՐԻՈՒՍ, ՆՈՎԱՏԻԱՆ, ԱՐԱՒԿԱՆԱՆ, Ե ՍԻՆՔ, ՈՐՔ ԻՄԱՆԱՆ ԶՊՇԻՒ ԺՈՂՈՎՒՆ ԶՄԱՆԱՒՈՐ ՏԱՒՆՑ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆԱՑ ՄԻայն։ Ա՛ՍՑ ՅԱՅՏ Է ԼԱ Ի ՍՈՎՈՐԱԿ. ՔԱՆԶԻ ՔԱՇԱՅԱՅՏ Է, ԹԷ ՅԱՄ ՄԻԱՍՏԱՒՆ ԵՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՄԱՏՈՒՈՒՔ, ԼԵՒԷ ՎՐ ՀԻՀԱՆԱՑԱՑ, Ե ԼԵՒԷ ՎՐ ՍՊԱՆՑ, ՈՉ ՆՇԱՆԱԿԵԱԼ, Ե ՈՉ ՅՈՅՆ ՆԼԵԱԼ ՀԱՒԱՏՔՈՎՈՍԱՑ, ՅՈՐՈ ԿՐՕՆԱՒՈՐՔ ԶՕՐՀԱՒԱՍԱՐԱԼ ՊԱՏԱՐԱԳԱՆ՝ ՈՉ ՈՒԺՔ ԸՆԴԴԻՄ ԳՈՐԾԵԼ։

Ա՛ՍԵԼԻՔ Է ՆԿԱՏԵԼ։ (1) Ա՛ՅՕՐԻՆԱՒՈՐ Է ՊԱՏԱՐԱԳԵԼ ԱՌԱՆՑ ՀԱՐԿԱՒՈՐՈՒԼԻՔ Ի ՊՂԾԱՒԼ Ե Ի ԳԱՐՁԵՑՆԱԼ ԵԿԵՂԵՑԻ։ ՅԱՅՏ Է ՀԱՂՈՐԴԱՑԻՆ. ՄՆՔԼ ՊՂԾԱՒԼԻՆ, ԿԻ ԳԱՐՁՈՒԻՆ Է ԱՐԳԵԼՈՒՄՆ ԿԻ ԱՆԿԱՆՈՆԱԿԱՆԱՒԻ, Ե ԿԻ ԻՐԵՒ ԲԱՆԱԳՐԱՒՔ ՀԱՍԿՂԵՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՆՑ ՄՆԱՑԵԼ, ԶԼ ՄԻ ԱԾԱՑԻՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՔՆ ՀԱՅՒԱՊԻՍ ԱՏԵՒՈՂ ՎՐ ԱՆՎԱՅԼ ՉԱՒՆ ԿԱՐԱՐԱՑՍԻՆ։ ՆՄԻՆ ԻՒՐ ԼՈՒԱՏԱԳԻՐՔ ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏԱՑՒՆ ՊԱՏԱՀԻՐԵՑ, ԶԼ ԼԵՒ Ի ԺԱՄ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ ՊՂԾԱՑՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ՔԱՀԱՆԱՅՆ ՆՈՒՀԵՏԱՅՆ ԳԱՂԱՓԱՑՍԷ, ԼԵՒ ՉԼԱ Է ՍԿՍԱԼ ԶԼԱՆԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ. ՍԻՆ ՈՉ ԼԵՒ Է ՍԿՍԱԼ ԼԻՆԵԼ։ Ա՛Յ՝ ՔԱՆԶԻ ՍԻՆ ԱՐԳԵԼՈՒՄՆ Է ՃՇԳԻ Ե Ի ԾԱՆՐ ԼՐԱ, ՊԱՏՇԱՒՈՐԵ ԸՆԴ ՄԵՀՈՒՇԱՒ ՄԵՂՔ, ՂԳՈՐԻՆԱԿ ՀԱՄԱՐԻՆ ԱՌ ՀԱՒԱՐԱԿ ԱԾԱՓԱՆՔ. ԲԱՅՑ ՉԵՆ ԹՈՂ ՅԱՐԱԿՂԵԼ ԲԱՆԱԳՐԱՆՔ։

Ա՛ՍԱՑԱՔ, ԱՌԱՆՑ ՀԱՐՁԱԿԱՒՈՐՈՒԼԻՔ. ՔԱՆԶԻ ԼԵՒԷ ԺՈՂՈՎԸԼԱՆ ՊԱՐԱ ԼԻՆԻ Ը ԵՐԻՒՐ ՄՆԱԼ ԱՌԱՆՑ ՊԱՏԱՐԱԳԻ՝ ԿԱՄ ԼԱ Ը ՈՒՄԱՆՑ ՅԱՒԱՐ ԿԻՒՐԱԿԻՆ ԿԱՄ Ի ՀՐԱՄԱՆԱԼ ԱՆՕՒՆ, ԼԵՒԷ ՀԻՀԱՆԴԱՑ ԱՌԱՆՑ ԹՈՂԱՒԼԻ ՄՆԱՆԱԼՈՑ ԼԻՆԻ, Օ. ԸՐԻՆԱՒՈՐ ԷՐ ՊԱՏԱՐԱԳԵԼ Ի ՊՂԾԱՒԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ԱՅԼԱՅՆ ՀԱՒԱՏՈՒԻՆՁԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ, ԼԵՒԷ ՀԱՐԱ ԼԻՆԻ ԴԻՒՐԱՀ ԳԱՆԱԼ ՁԱՆ. ԱՄՈՍ ԹԷ ՈՉ՝ ԱՌԱՆՑ ՆՈՅ ՀԱՒԱՏՈՒՆԻՆ։ Ա՛ՅՍՊԷՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԱՌ ՀԱՒԱՐԱԿ։

ԽՆԴՐԻՑԻՍ ՆԱԽ։ ՎԱՆԻՔ ՆՇԱՆԱԿԱՒ ՊՂԾԻ Ե ԳԱՐՁԻ ԵԿԵՂԵՑՒՆ։

(1) Ա՛ՐԴ՝ Ց. ՄԱՍ 8։

ՊԱՏՄԻՄ։ ՊՂԾԻ ԵԿԵՂԵՑՒՆ ՆԱԽ՝ ՄԱՐԴԱԱՏԱՍՆԵՄՔ ՈՐ ԿԱՄՈՒՈՐ, Ե ԱՆԻՐԱՒ՝ ԵԹԷ ՈՉ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՆՈՐԻՆ ԱՊԱՇՆԵՂՑ՝ ԶՈՐՕՐԻՆԱԿ ԼԻՆԻ Ի ՁԵՌՆ ԴԱՏԱՒՈՐԻ ԱՊԱՇՆԻ, ԳԼԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՍՐԲԱՒՆ Ե ԱՂԱՏԱՒՆ ՏԵՂՒՆ, ԵԹԷ ՀՆԴԻՒ ԱԲՐԱՒՆ, Ե ԵԹԷ ՈՉ՝ ԶՈՐՕՐԻՆԱԿ ԼԻՆԻ ԽԱՂՆԱՑԻ. ԳԼ. Ա՛ՄԱՆԱՆԵՑԵՔ. ՎԱՐԱՆԴ. Ի ՄԻ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾ. ԵԿԵՂԵՑՒՆ. ԳԼՒՔ 3. ՄԱՍԿ. 40. Ա՛Ն ԱՅՍՈՐԻԿ ՄԱՐԴԱՏԱՊԱՆՈՒԹԻՆ ԼԱ ՊԻՈՂԱԾՈՅ՝ ԿԱՄ Ի ՀԻՄՈՐԱԼԵԱՆ, Ե ԿԱՄ ԱՌ ԱՊԱՇԱՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆՁԻՆ ՆԼԱԼ, ՈՉ ՊՂԾԻ ԶԼԿԵՂԵՑԻՆ։

Ա՛ՐԿՐՈՐԴ՝ ՊՂԾԻ ՍԱՍՏԻԿ ԱՌԱՍՏ Ե ՄԱՀԱՀԱՒԻ ՄԵՂՔ ԱՆԻՐԱՒ ՀՆԴՄԱՆ ԱՐԱՆՑ. ԳԼ. Ա՛ՆԵՂՆԵՍՑՈՒ. Ի ՄԻ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾ. ՁԱՆ. 1. Ե ԳԼ. Ա՛ՆԵՔ ՆԵՒԵՂԵՑԻՆ. ՎԱՐԱՆԴ. ԳԼՒՔ 3. ՄԱՍԿ. 40։

Ա՛ՐՐՈՐԴ՝ ՊՂԾԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀՆԴՄԱՆԻ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՍԵՌՄԱՆ՝ ՈՐ ԿԱՄՈՒՈՐ, Ե ՄԱՀԱՒԱՓԻ ՄԵՂՔ ԲԱՐԵԼԻՆ, ԵԹԷ ԶՈՒԳԱՒՈՐԵԼԻՔ, ԼԱ Ե (ԳԼԽ ՀԱՒԱՏԱԿԱՆԱԳՐՅՈՒՆ) ԱՄՈՒՍՆԱՑՆ, Ե ԵԹԷ ՍՊԱՆԳ. ՍԱԿԱՅՆ ՉԷ ԲԱՒԱԿԱՆ ՄԻ ԿԱՄ ԵՐԿՐՈՐԳ ԿԱԹԻՎ, Ե ՈՉ՝ ԵԹԷ ՀԱՆԴԻՊԱՑՆ ՅԻԵՐԱԶ, ԹԷԱՓԱ Ե ԳՈՒՑԵ ԼՂԻՑԻ ԲԱՐԵԼԻՆ Ի ՊԱՏՃԱՌԻ։ Ի՛ՍՏ ԱՄԱՒՈՒՆԱԿԱՆ ՆԵՐԳՈՐԾԱՒՆ ՏՆ ՎՃ. Ց. Ի ՄԻ ԲԱՐԵԽԱՏ. Պ. 7։

Ձ՛ՈՐՐՈՐԴ՝ ՊՂԾԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ԿԱՄ ԳԵՐԶՄԱՆԱՒՈՐՆ ԹՈՂԼԻԼՈՎ Ի ՆՄԱ ՁԱՆԱՒԱՆԻՑ ԾԱՆՈՒՑԱԼ ՆՁՎԱԼՈՒ, Ե ԿԱՄ ՁԻՆԱՒԱԿԱԼ ՀԱՐԿԱՆՈՎՆ ԿԼԻՐԻԿՈՍ. ԳԼ. Ի՛ՆՔՆԻՆՔ. ՎԱՐԱՆԴ. Ի ՄԻ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾ. ԵԿԵՂԵՑՒՆ. ԳԼՒՔ 3. ՄԱԿԱԳ. 4. ՁՈՐՈՒ ՁՄԱՐՄԻՆՆ ԼԵՒԷ ՀՆԱՐ ԼԻՆԻ ՈՐՈՇԼ, ՊԱՐԱ Է ԸՆԿՆՈՒԼ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈ. ԳԼ. Ն՛ՈՒԻՐԱԾ. Ի ՄԻ ԹՈՂՄ։ ՎԱՐԱԾԱԼ ԹՈՂԼԻԼ ՊՂԵԹԱՒՈՆՆ ԿԻ ԶՆՀԱՒԱՍՆ. ԳԼ. Օ՛ՂԻՆԷՆ. Ի ՎԵՐԱՅ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾ. ՁԱՆ. 1. Ե ԸՍՏ ՀԻԱՒՈՐՈՒ ՁՈՂ ՄԻՐԱԾԱԼ ԵՐԵԽԱՅՆ, ՔԱՆԶԻ Է ԱՆՀԱՒԱՏ ԴԷՒ ԲԱՑԱՍԱՐԱԲ։ ՆԱՅՑ ԵԹԷ ՄԵՌԱԼ ՅԱՐԳԱՆԴԻ ՄՕՐ՝ ՇՆԱՀ ՊՂԾԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ՓՈՂ ՈՉ ԹՈՂԼԻ ԻՐՒԼ ԶՈՒՆԱՑԱԼ ԱՆՁՆ, ԱՅԼ ԻՐՒԼ ՁՄԱՆ ՄՕՐ։

Ա՛ՆԴՐԵՐՈՐԴ՝ ԳԱՐՁԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ԱՅՍ Է ԿՈՒԱՒԱՆԻ ԶԼՒՐ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾԱԼԻՔԻՆ, ՅՈՐԺԱՄ ՈՐՄԱՆՔ ՆԻՒ, ԵԹԷ ԱՄԵՆԵՔԻՆ, Ե ԵԹԷ ՇՇԻ ՄՆԱՑԻՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԿՈՐԾԱՆԻՆ. ԱՅԼ ՈՉ՝ ԵԹԷ ՀՆԱԳՀԱԿ ԿՈՐԾԱՆԵՍՑԻՆ, Ե ՀՆԱԳՀԱԿ ՆՈՒՐԳԱՑԻՆ. ԲԱՅՑ ՄԻԱՅՆ ՆՈՐՈԳԱԼ ՄՆԱՑ ԻՐԵՆ ՓՈՔՐԱԳՈՅՆ ՔԱՆ ԶՇՆԱՑԱԼ ՄՆԱՑ. ԳԼ. Ի՛ՇՈՒՑԱՆԵՑ.

պոչն. վտառանդ. ի վր նոմիրագործ. եկեղեցւոյ. վերն նոմիրագործութիւնն ևս առաւել լինի և յինու յորմանս. նմին իրի կործանմանէ առաստաղին, կամ փայտաշինութեան, ոչ դարշի եկեղեցին. և ոչ առաջիկայ դիպուածս ունի զտեղի յեկեղեցիս օրհնեալս միոյն, ընդ օրհնութիւն լինի և յինու ի յատակն։ Կենի զայսպիսակ առ հասարակ վերնեն ձեռնարկք։

Վխտել պարտ է, զի ի պղծել եկեղեցւոյն, պղծի ևս գերեզմանատունն, որ կից ը նմա. այլ ոչ ընդ հակառակն՝ ի պղծել գերեզմանատան պղծի եկեղեցին։ Այսպէս գնի՝ գլ. Ընդ վիճեցեալն. ի վր նոմիրագործ. եկեղեցւոյ. ի 6։ Լոս պատճառն է, զի գերեզմանդ ձգէ յինքն զդարակիցն, և ոչ ը հակառակն։

Ինդրիցես ընդ. Ընդհանօք այս ամ պատճառաւք պղծեալ եկեղեցւոյ՝ պարտին լինել հրապարակական՝ առ հասարկելոյ եկեղեցւոյն պղծեալ։

Պնեմ. Ըստ՝ ի համարիլ եկեղեցւոյ պղծեալ ի կարգի առ յանցանս սեռականապատկութեան, որք ձգէ անտի պղծոյն, այս պատճառաւ չէ պարտ լինել հրապարակական, ոչ ցուցաք ի վերոյիշեալ տեղւոջ ի վերոյ բարեխառնութեան։ Իսկ առ համարելոյ եկեղեցւոյն պղծեալ, մինչ չէ պէտս ունկրի վերատին նոմիրագործութեան, և արգելեալ իցէ պատարագել ի նմա, պարտին լինել հրապարակական՝ կամ յայտնի դիմանութեամբ գործոյ, կամ իրաւարանական ցուցմամբ, և կամ խոստովանութեամբ նորին գործողի՝ զոր ոչ պարտաւորի առնել արտաքոյ դատաստանի։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի Թ։

Ի ՀԵՂԻՑ ԱԵՂԱՆՈՅ, Ե ՊՂՊՈՅ ՆՈՒԱ, Ե Ե Ի ՀԵՂԻՑ ԱԲ ՈՒՆՈՂԻՑ, Ե ՊՂԵՒՈՒՈՅ։

Ի ՀԵՂԻՑ ԱԵՂԱՆՈՅ։

Ըստ՝ ի պատարագել Հարկաւ պահանջի սեռդան վիճական օծեալ յեկեղեցոյ։ Այսպէս գրի գլ. Աելշոյ. 31. և 32. ի վր նոմիրագործ. զան. 1. գլ. Պատարագ. գլ. Հաճոյ եղե. գլ. Ուր. անդ՝ և այլք ի վտարեալ. ի վր նոմիրագործ. եկեղեցւոյ։ Ուր է միաձայն կարծիք համարին ձեռնարկից, այլև հասարակաց գործածութեի և միաբ եկեղեցւոյ. մինչև ըստ ամենեցուն կարծեալ է մահուշահ մեղք առանց օծեալ սեղանոյ պատարագել։

Ակրիկ է սեղանն. մին՝ հաստատուն, և երկրորդն՝ շարժական, որ և կոչի տաճկին և ճանապարհորդական։ Հաստատունն գարշի կիմ բռնադարձ, եթէ վիճի բաժանեցի յայլոց կազմեաձոց գործոյն յարակցելոց ընդ վիճին. այլ ոչ՝ եթէ բռնադատի կազմեաձն ընդ վիճին յայլ տեղի եկեղեցւոյն փոխադրեսցի։ Ակրիկքին ևս բռնադարձն, եթէ վիճի այնպէս խորհակեսցի, մինչև չիցէ կարօղ ընդունել զնշանս և զսկին ը ձեռադրոյն մասին։ Հաւանութեամբ յաւելուն ի մր, եթէ բնկցի կնիք գերեզմանին կամ մանարանին։

Ի ՀԵՂԻՑ ՊՂՊՈՅ ՍԵՂԱՆՈՅՆ։

Նախ՝ պարտ է ծածկել զսեղանն երիւք պատուականօք, կամ մաքուր կտաւով, որոց միերիմն իցէ երկայն և յերիվր ժամանակ։ Այլ գնեն խորտագիրք պատարագամատուցին. մանաւ. 20։ Ապայն բաղումք յայժմս սովորութիւն համարին, թէ բաւական են երիւք, կամ միւ կրկնապատկեալ՝ ը մարմնանալին. նա թէ՝ ի հարկաւորութիւն բաւական է միւ սոսկապէս. վասնզի ոչ երեի լինել այսր պատուիրանի կարի ճիշդ։

Ակրիորդ՝ պարտ է զարդարել զսեղանն պատուաւ, զոր կոչեմք գոգնոց։ Խրատագիրն՝ անդ։ Այլ ի սովորութիւն ի գործ ածի զգոգնոցն ի տախտակաց, կամ յայլ ինչ նիւթոյ գեթ նկարելոյ։

Ակրորդ՝ պահանջի ը մահուշահ մեղաց լոյս ճրագի։ Ըստ խրատագրոցն պահանջի կրկին ճրագ մոմիղէն։ Ապայն ի հարկաւորութեան բաւական է միւ, և ևս ի ճարտոյ, կամ կանթեղ իւղոյ, ոչ սանդնն բաղումք։

Չորրորդ՝ պարտ է դնել զխաչ ի վր սեղանոյ. ի խրատագրոց՝ անդ։ Այլ թէ պարտ իցէ լինել խաչելութեի, խրատագիրք ոչ բացատրեն. բայց հաստատուն բաղումք, և այսպէս է սովորութիւն։ Ոչ ևս կարծիք բաղմաց, թէ ոչ է մեղք մահուշահ պատարագել առանց խաչի կամ խաչելութեի, ի բաց առնել զարհամարհութիւնն և զդժոյժագոյնն։ Ուր թէ իցէ՞ այդպէս հարկաւոր՝ յոյժ գնի ի բաղմացն ամենեցուն հաղորդութեին, ոմանք ուրանան, և ոմանք հաստատեն. յայսմ իրաքանչիւր զի զհետ երթիցէ ծիսի եկեղեցւոյ իւրոյ, կամ կրօնի։ Ի մերումն (Վասիլկևանց) պահանջի։

Ա՛ստ Ի ՀԱՅոց ԵԿեղեցւոյն Խորհրդոց հաղորդութեանց։ 136

արհնել նոքա, որք կարօղ են օրհնել զքահանայական զգեստս։

Ի վերայ որ պիտի պատարագի։

Այլ զգեստքն պահանջեալ առ պատարագն՝ են միոյ։ Այրշամակ կամ վակաս, շապիկ, գօտի, բազկաթաթար կամ բազպան, ուրար կամ փորաբար, և շուրջառ. ամենեքին ևս օրհնեալ։ Այսոցիկ դնեն խրատադիրք պատարագամատուցին՝ ի մէջ ծխոյ պատարագելոյ, հմր ։

Առանց ամ զգեստուց պատարագելն՝ ըստ ասենոցանէ է մահու հուշոյ մեղք։ Առանց գօտւոյ պատարագելն՝ ըս բաղմաց՝ է միայն մեղք ներելի, ոլ երևի թեև նուիճ։ Ծանր հարկաւորութեամբ ինչ առանց փոքր զեստուս ինչ, զրօրինակ գօտւոյ, կամ վարշամակի, կամ ուրարի, կամ բազպանի, երևի բաղմաց օրինաւոր։

Այլ զգեստքն կորուսանեն զօրհնութիւն, այլ վերագրեալ նմանութեամբ, եթէ այնպէս խլեսցին կամ պատահեսցին, մինչև ոչ ևս լինել յարմար առ գործածութեի, վայ եղեն օրհնեալ։ Ոտ այսմ՝ եթէ ի շապիկէն խլեսցի թեև, և թէ գօտին այնպէս հատցի, մինչև և ոչ մի մասն բաւական իցէ գօտի ածել քահանային, կորուսանեն զօրհնութիւնն. և եթէ նորոգեսցին, պէտս ունին նորոգ օրհնութեի։ Այլ ոչ կորուսանեն ըմբաղմամն, և ոչ որպէս կանխաւ ասացաք՝ եթէ ի գործ ածցին առ աշխարհային անարդ գործս. ասկայն մեծապէս մեղանչէ՝ որ ի գործ ածէ։

Խնդրիցես նախ։ Ընութիւ արդեօք մարմնական, կտմարիչք, արքաստուիք, մանչիկք, և զգեստք սքք՝ պարտին օրհնիլ։

Պէտք ։ Կարգաւոր իրաւամբք պարտին օրհնիլ յեպիսկոպոսէ. իսկ յայսոնութենէն կարօղ են օրհնիլ ի թեռատիր արբայից, ի մեծատոհոց մեռրային կարգաց, ոմ են կարգապետք, գաւառապետք, ասպետորք, մեծաւորք, կառափարիչք, ևն, և ի բացակայութենէ ոմ անդամալք վանաց, որք լինկատար իրաւամբ զոյութիւն պաշտօնս վարեն, զրօրինակ են առ մեզ մեծաւորք, առ կրօնք կրօնաւորս՝ փոխանորդքն, ոչ միայն յիւրեանց՝ այլև յայլոց պետս՝ ըս առ հասարակ ընկալեալ գործածութեի։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք իցէ արժան ըստ շահիլ զնը անօթս։

Պէտք նախ։ Ը օշափել զնը անօթս, զկինն, զմաղզմայն, ըսրբատուփն, և զմսրմնականն, յորժամ ներգործութեի վակեն զմարմին, կի զարիւնն Քի, ոչ ուրք առանց մեղաչափ մեղաց արժան է, բայց միայն քահանային, կամ սարկաւագին։ Այսոցիկ դնեն առ հասարակ ձեռաբանք։

Պէտք երկրորդ։ Ոնր անօթս պատարկ չշօշափել, ըս պէսպէս վկայութենէ խրատից, զան. 23. երբեմն միայն կիսատարկաւագաց։ Ոակ տոմբութեի երևի հաստատեալ, օրինաւոր լինել միայն կիսատարկաւագաց. այլ աշխարհականաց՝ ըս հասարակագոյն կարծեաց՝ ապօրինաւոր է ընդ ներելի մեղք. և յայնմանէ զանմնբուր մնրմնականս և զմսրբիչս լուանանն սարկաւագունք կամ կիսատարկաւագունք՝ միենչև առնել իցեն աշխարհականաց։ Ոմն առանց բանաւոր պատճառի, որպէս լինէր հարկաւորութիւն նորոգելոյ զսկին, և կամ զայլ ինչ։ Ոմն ևս զսրբատուփս, զմսրիչս, ըզմսրմնականս, զմսրբիչս, զկնի լինելոյն ի գործ ածելոյ. քանզի յատաղ ամենեցուն օրինաւոր է շօշափել զնոսա, այլ ոչ զսկիս, և զմաղզմայս՝ մի օծումնեն։

Պէտք երրորդ։ Անուայրկի կրօնաւորք յաթոռնութենէ իւրեանց ունին, զի իւրայինքն ամ, ևս և աշխարհականք, որք ի կարգելոյ մեծաւորայ վարին զպաշտօն աւետարանի յեկեղեցիս իւրեանց, զամ դատարկ ձգ անօթս կարօղ են օրինաւոր չօշափել. և այսպիսի է գործածութեին։

Խնդրիցես երրորդ։ Օ՞րինչ պարտ իցէ առնել պատարագիչ քահանային, եթէ խմացէ զանց արարեալ զիշիք, կամ զայլ ինչ ընդ այլոյ ընթերցեալ։

Պէտք. (1) Եթէ զայն առաջիւ գիտացէ, պարտ է կրկնել զայնոսիկ, որք են ի հարկաւորութեէ, կամ յամրողջութեէ պատարագին, զրօրինակ եթէ իցէ կերպն քահանայագործութեի, պարտ է զայն վերստին առնել, և զայլսն ըստ կարգի կրկնել, զի մի փոխանցի կայգ պատարագին։ Ոակ այլքն, որք չեն ի հարկաւորութեէ, կամ յամրողջութեէ պատարագին, զրօրինակ են ժամամուտք,

(1) Ընդ՝ ոլ. 6. առ 5։

ֆասա՝ ի Քաչխոնան՝ (ըստ Ղատ.), ընդ երգ-
ըճաձն, առեւտրանն, հասոպտին, ևն. և
թէ արգէն փորը մի յատաչնալ էր, չէ պարտ
հրկնել, այլ համառաղորդել: Իսկ եթէ երկ-
բայեցսն միայն՝ զանց արարեալ ղևէրք, զայնո-
սիկ որք են ի հարկաւորութէ, կամ յամ-
բողջութէ խորհրդոյն՝ կրկնեացէ զ թէուէթէ,
և ոչ զայլս: Իսկ Տուսկ յետոյ՝ եթէ երկբայ-
եացսն միայն բացատարար, այս է՝ զի ոչ յիշա-
տակէ՝ թէ ասացեալ իցէ, չէ պարտ կրկնել
ինչ, այլ պարտի ենթադրել, թէ ասացեալ
իցէ. քանզի որ զլռութեամն ասէ՝ ոչ յիշատակէ
զամ զոր ասաց:

Ի վերջոյս ի վերջոյ: Ա՛րդեօք ներատագիրք
պատարագամատուցին, զորոյ բացում անդամ
ասացաք յայսմ և ի նախընթացս պրակս, և՞ն
պարտաւորիշք:

Պիտի՛, այո: Ա՛սէ՝ զի այն Պիտա հինգե-
րորդ ի սահմանադրութէն, զոր ընդհանուսք ի
գլուխն պատարագամատուցին, ճշդիւ պատուի-
րէ, զի զպատարագն ըն ծխէ, ըն եղանակի, և
ըն պատճէնի՝ որ աւանդի ի նմա, երգեացնեն,
և ասացնեն: Ա՛րդարդ զի աբբ ժողովն ծխից՝
ի վճիռն՝ որ նոյնօրինակ եդեալ կայ ի ճաճատ
Հռովմէական պատարագամատուցին, այսպէս
սահմանէ: Ա՛րդարդ զի ժողովն Տրիտենդեան,
գլուխ. 22. ի վճիռն ի մի պահպանելոյց,
ևն. այլեւս, զի մի քահանայքն զայլ ծէսս,
կամ ջայլ սրբոյըն՝ ևս պարտ-
ըպէրելն ի փոքր ածկեն: Ա՛րդ պատասխորին
ծանրագին, կամ թեթևագին, ըն որում նիւմն
պահանջէ, պատուիրանն հնչէ, և սովորութին
իմանալ. նա թէ՝ ի հակառակ սովորութենէ
կարօղ են ոչ պարտաւորել: Իսկ զոր վճիռն
ցբ ժողովոյն ծխից ասէ, ոչինչ ընդդիմ գոյ-
յնալ հռովմի սովորութենն, հայի՝ ի սով-
որութէն՝ որ էր յայնժամ, և ոչ որ կարօղ
էր լինել յետ այնորիկ. քանզի է սկիզբն
ընդհանրապէս ընկալեալ, թէ սովորութիւնն
կարօղ է տապալել զբրէնս:

Եւ արդ՝ առ իմացուած, և առ ընդհանուր սղ՝ ի
գործածուն՝ գիտել պարտ է, թէ առ մատուռնք
պատարագին ոչ են ըն նոյն բանի. ոմանք են
հակառք, և ոմանք պատահականք: Ի՞նդ Քէ
պատահականաց են՝ որք ծանրագոյն, և են՝
որք թեթևագոյն, հայեցեալ՝ ի վախճանն՝ յոր
կարգին, և յանվայելչութէն զանցառութենն,
որ մեծապէս կախի զպատարագէ վարդապե-
տաց և խոհեմաց: Ա՛յլ զծանրութէն նիւթոյ
յատաչնկալ դիպուածոց՝ ոչ այնչափ հանդարել
պարտ է՝ ի քանակութէ նր, որչափ յորա-
կութենէ նր, հայեցեալ՝ ոչ ասացաք՝ ի վախ-
ճան նր, և՝ ի պատարագէ թէ խոհեմաց:

Ի յատկ ունիս մանրաբերել նախ, թէ է մա-
հաբերական մեղք՝ զանց առնել զնատուսմանութէ
առաջի ասաքճանաց սեղանոյն, զոնթերցուա-
ծոյ, զաւետարանաւ, զընծայմանէ, զերևելի
մատամն կանանին, զարօրնակ զաղօթիւք ինչ
նր, կամ զամբողջ պարերութէ, զքահանայա-
գործութէ միոյ տեսակի, զվերացուցմանէ
տեսակացն, զեկեմտիւ նշխարին, զնատնմանէն
ընդ արեան. վասն զոյս ամ մատուռս առ հա-
տարակ ածարանք հանդերն ծանր:

Ունիս մանրաբերել երկրորդ, թէ է ներելի
մեղք միայն՝ զանց առնել զնօրօք, որք ոչ
միշտ ասին՝ ի պատարագի, ոսկ Փառ՝ ի Բաբ-
յոհան և Հաւատամն՝ (ըստ Ղատ.), մանաւանդ
նախերգանքն և մանաւանդ աղօթքն՝ Որ հոգե-
պէն (ըստ Նիկ), և ա ոմանք՝ ի ժողովածոյ մաղ-
թանաց, սակաւ ինչ բառք կանանին՝ որք ոչ
փոխեն երևելապատ ընդհանակութէն, առեւտ-
րանն սղին Հռովմանոս, ոմանք՝ ի խաչանին-
քութէնց կամ՝ ի ծնրադրութէնց. վասն ամ-
արանք առ հատարակ զայսոսիկ մատուռս ըն ա-
ռանձինն առեալ և ոչ միանգամայն, ոչ հա-
մարեն իբրև զծանր: Ոնոյն իսմ զնախադրեալ
աղօթից, յորժամ զգնստաւորի քահանայն,
Իսկ վս նոցին, որք գնկի պատարագին գրին,
այս է՝ վս օրհնուն երից մանկանցն (ըստ Ղատ.)
սակաւ գտանելք, որք պարտաւանգեացն առ
այնս ըն պարտաւորութ ինչ մեղաց: Ի յիրաւի
երևի, թէ սովորութէն ոչ իմանայ վս նոցա
զնշիդգ պատուէրք. քանզի տեսանելք զրա-
զում, և զբարեպարիշտ քահանայս, որք զայս
կամ զայլս, իւրաքանչիւր ըստ իւրում ջերմ-
եռանդութէն, աղօթեն:

Ունիս մանրաբերել երրորդ, թէ պատարա-
գիչ զայլ պատարագ քան զընդհանրականն յար-
գելեալ առութ, ոսկ գրեմտահանն կամ զնըն-
ծեցեալ, ի կիւրակէի ի կրկնակ տնտս (ըստ Ղատ.),
ըն մէջ ուխտաւորից մեծահանդէս տնտից, են. ըն
հատարակաց կարծեաց է հատարակօրէն ներելի
մեղք միայն, ի բաց առեալ զարհամարհու-
թիւն, կամ զայլմագրութէ. վասն ոչ խոս-

նան զօրէնս հաստատակօրէն ճշդիւ պարաւանդիլ։ Սակայն համարիմք, թէ գժուարաւ հնար է խորհիլ Ի գայթագղութիւն պատարագելոյն հրապարակաւ զպատարագ ընծայեցելոյ յաւուր կիւրակէի, կամ Ի հրամայեալ ծօնի։ Այացաք ևս, հաւաքուածքէն. քանզի որ պատարագէ առանց ծանր պատճառի զօրաւորական պատարագ, կամ զընծայեցելոյ Ի մեծահանդէս ծօնի, զզօրբինակ Ի ծօնի զատկի, և յորս ասոյին նման, ոչ առնէի անբաւարը Ի մահուընաւ մեղաց. քանզի այս անկարգութիւն երևի լինել ծանր։

Շնորհաց եր ժողովն, զի յառաջակայութեան մարմնոյ ընծայելոյն մարթի իցէ ասել զպատարագ ընծայելոյ յաւուրս կիւրակէից, և հրամայեալ ծօնից. բայց ոչ Ի մեծահանդէս ծօնս, որպէս Ի ծօնի զատկին, և որոց սոքին նման։ Լիւ ևս՝ զի զպատարագս ընծայելոյ՝ որք Ի հիմնարկութիւնէ, կարօղ իցեն պատարագել Ի կրկնակ ծօնս, որք չիցեն հրամայեալ։

Ա յ ս պ ե ս զ բ ե Ա պ ո ր ե ր՝ Ի Վ ա ա ն ա ն դ է ։

Ա Ը Ո

Ի Վ Ե Ր Ը Ց Խ Ո Ր Հ Ր Դ Ո Ց Ը Պ Ը Շ Խ Ը Ր Ո Ւ Թ Ե Ն Ե Ն։

Սկիզբն գտանի՝ Ի 84. Խ. գիրս ց15. լմամբ։

Վ Ի Ճ Ա Բ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը Ս Ո Ւ Ջ Ի Ն։

Ի վերայ ապաշխարութեան՝ քան զրամ և խորհուրդ։

Սկիզբն գտանի՝ Խ. 84։

Գ Ր Ը Կ. Ը.

Ընդէ՞ր ապաշխարութիւն կոչի խորհուրդ։

Ասեն զմեզ ընդդէմ զնորհուրդն ապաշխարութեան փիլիգապահս, թէ որովհետև Ի նմանէ և Ի կերպէ, սահմանի այն. Յաւուրն խոսոված-ին ձեզոց վնիգպատուիրէ փոքրիկոց, ուրուքեալ օրինաւոր պաշտօնէին, որ ոչխարն ընդ առնմանութեամբ կերպիւ քառոց։ Օմնաւ ածեալ ակնածութեամբ, կամ յօժարապահս, թէ որովհետև Ի սահմանի և Ի տարբերութեան, սահմանի. Խորհուրդ առնուածեալ Ի Քրիստոս, որ նշանակէ և պայ ընդ ընդ խոսոված-ին վնիգպատուիրէ փոքրիկոց։ Կայցէ լեզի յորոց ունիմք ասել Ի վերայ նմանէթեան և կերպի այսր խորհրդոյ։

Այնուամենայնիւ, և Ի յոմանս ուրանային, թէ եկեղեցին ունի զիշխանութիւն թողուլ զմեղս, զկնի զծանրագոյնս, և ընդունելին, թէ կայ և Ի թողութիւն զնոցա որոց ապաշխարեն։

Այլ ինչ ականջ առ հասարակ ընդ Այլմեայ հերքեն զնորհուրդ ապաշխարութեան։ և զնոսին, թէ չիք այլ ինչ զարման յիկնգնացուցչ մեղայ զինչ մկրտութեն զարծելոյ, բայց միթէ ինքն մկրտութիւն Ի յուշ ածեալ, հանդերձ ատոյգ հաւատովք՝ կամ վատահութիւն թողութեան մեղաց։ Ա յ ս պ ե ս զ նոսին և բազումք Ի լուսաւորականաց։ Լսակ ոչք գտանեն զնոստոփանութիւն Ա ղ ա ս ա ն ա ն, Երևի թէ ընդունին զնորհուրդ ապաշխարութեան զանազանել Ի մկրտութենէ. քանզի ընդ ենթանալոյ Ի ջուրս-

վա-

վելեմ նմա։ Պատ խնդրեաց ինձ խորհուրդ ձեզ-
պարելին, ընդունի Ես, որպիսովհետ ու ես խոր-
հուրդ պատշաճորելիք։ Այսպէս զայն ապահա-
նեն յոտնէն անդ՝ պր. 11. վերոյիշեալ խոս-
տովանութեան, թէ չէ հարկաւոր թիւն մեղաց,

Այլ զերիս ինչ պարտ է ցուցանել մեզ
աստուածոր։ Նախ՝ թէ է յեկեղեցւոջ իշխա-
նութեի թողուլ զայմ մեղս զկնի միրտութեան
գործելոյս։ Երկրորդ՝ թէ պաշխարութիւնն,
որ լինի յեկեղեցւոջ, է ճշմարիտ, և տիրապէ
ասացեալ խորհուրդ։ Եւ երրորդ՝ թէ է խոր-
հուրդ զանազանեալ ի միրտութենէ, և ի յի-
շատակութենէ նր։

Ասելի է նախ։ Ի յեկեղեցւոջ իշխանութեի
թողուլ զայմ մեղս զկնի միրտութեան գործելոյս,
եւս և զմեծամեծս. մինչև չլինել խիք յայս
կենաս անհնարս։

Յուց. Նախ՝ ամենարացորոշ բանիւքն Պօի.
Պետր. ժդ. 19. ասէ ցՊետրոս. * Տաց ծեզ
փականս արքայութեան երկնից. և զոր դիանիցես կա-
պեցես յերկրի, եղեալ կապեալ յերկինս. և զոր
արձակեսցես յերկրի, եղեալ արձակեալ յերկինս։
Պետր. ժբ. 18. ասէ յայմ առաքեալս.
* Օչք կապեսջ յերկրի՝ եղեալ կապեալ յերկինս,
և զոր արձակեսջ յերկրի՝ եղեալ արձակեալ յեր-
կինս։ Եւ բացայայտագոյն ևս Յովհ. ի. 21.
ասէ առաքելոյն. * Ընդ առաքեսց զին Հոյր
ես, և ես առաքեմ զձեզ։ Եւ զայս երբեմն ասաց,
փչեաց ի նոսա, և ասէ. առէք Հոգի սբ. և
որոց դուք թողուցուսջ զվերս, թողեալ եղեն նոցա.
և որոց կապեսջ՝ կապեալ եղեն։ Այս
ամենայն զանազանութեի ընդ մէջ ձանր, և թո-
ղեալ մեզաց, և ոչնչացուցանելոյ զնոսա. * Օչք
արձակեսջ։ * Նոցա սոցա թողեալ է։
Սոյնպէս Հռոմեացոց գիրքն ի. ի վերջ ասպա-
խար. գլ. 2. Ընդ ու զոր նորա. որ զընդդէմ-
քինն իւր խոստացաւ ամենեցունց, և պնդեաց զնոսին
արձակելոյ յանօրէնութենէն ի թողութիւն մեղաց
ընդ Քրիստոս։

Այլ յիշատակ ժողովոյն Տրիտենդեան՝ գուա.
14. գլ. 1. ի վերայ բանիցն Պօի, որ ի
Յովհ. ի. ասէ. Այսոցիկն ընդհանրապէս փոխ-
ծիլ, և այնուհետև յայտնագիտելն բանիւք
պնդեաց զնոսին թողուլ պէտք սա ի հոգեւո-
րականէ պատուագրեալսն զինն Աստուածն յան-
ցուցանելոյ, սատարելոյ և նոցին օրինակաւ յայնոյ-
ցոյ լինելն հաղորդեալ՝ ընդհանուր հռչակ հո-
ռոմեացոցն Քրիստոսի։ Որ այնպէս ճշմարիտ
է, մինչև ըստ վկայութեն Իւսեբիոսի Նոյնհե-
տայն ընդ հրապարակեն Անտանանոց և Ա-
վատեանց զմոլորութիւս իւրեանց, ընդդէմ նո
յարեան ամենեքին ըստ եկեղեցիս տիեզերաց։

Ասելի է երկրդ։ (1) Պաշխարութեին, որ
լինի յեկեղեցւոջ, է ճշմարիտ, և տիրապէս
ասացեալ խորհուրդ։ Ի՝ ի հաստատոց, սահ-
մանեալ ի ժողովին Տրիտ. գուա. 14. կան. 1.

Յուց. (2) ածաբանական պատճառ։ Խոր-
հուրդն է նշան զգալի ի Քէ ճեացապէս սահ-
մանեալ, նշանակիչ և պատճառիչ շնորհաց,
խնդրի՝ այսպէս է ապաշխարութեին, որ լինի
յեկեղեցւոջ. ապա։ Յուց. փոքր։ Նախ՝ է
նշան զգալի, եթէ ի կողմանէ ապաշխարողին՝
որ առնէ զգայարին խոստովանութեի, և եթէ
ի կողմանէ քահանային՝ որ արտաքուստ տայ
զվճիռն. քանզի ոչ դատաւորն չէր կարող
տալ զվճիռ, բայց եթէ ապաշխարողն ամ-
բաստանէր զմեղս իւր, նոյնպէս ապաշխարողն
չէր կարող գիտել, եթէ կապեալ իցէ կամ
արձակեալ, եթէ քահանային զայն արտա-
քուստ ոչ նշանակէր։ Նշոր՝ է նշան ի Քէ
սահմանեալ, Պատճ. ժբ. ժբ. Յովհ. 20.
ոչ յայտ է յատաչին եղրակացուէ։ Երրորդ՝
ճեացապէս սահմանեալ. յայտ է դարձեալ
յատաչին եղրակացութէ։ Եւ չորրորդ նշա-
նակիչ և պատճառիչ շնորհաց. վասն թո-
ղութեին մեզաց ոչ լինի առանց տուչութեան
շնորհաց։ Պատ։

Յուց. առանգութեամբ։ Ամօրէն եկեղե-
ցիք, եթէ արևելեանք, և եթէ արևմտեանք՝
միշտ ծանեան, և ճանաչեն, թէ ապաշ-
խարութիւնն որ լինի յեկեղեցւոջ, է ճշմա-
րիտ, և տիրապէս ասացեալ խորհուրդ։ Այայտ
է յամ ծիսարանաց՝ նորոց և հնոց. և ի
միարան հաւանութենէ երկոցուն ևս եկեղեց-
ւոց՝ Յունաց, և Լատինացւոց. և չէ հնար
նշանակել զատաչին ոք, որ զայս խորհուրդ
մեծեալ իցէ յեկեղեցին։ Պատ տուգիր
համարիլ պարտ է, թէ է ճշմարիտ խորհուրդ
ի Քէ միմեանց ամենայն ազգաց մեզ
հասեալ։

Ասելի է երրորդ։ Պաշխարութեին է խոր-
հուրդ զանազանել ի միրտութենէ, և ի ն բին
յիշատակութենէ։ Այայտ սահմանեն Տրիտեն-
դեան ժողովն՝ գուա. 14. կան. 2.

Յուց.

(1) Նախ ի. 84. գ. 1. ընդ. (2) Ընդ-

Յուց. Նախ՝ ընդ նմին ժողովել՝ նախայիշեալ գումարս. գլ. 2։ Ինքնակայն, պաշտօնեայն, նիւթն, կերպն, և գործն ապաշխարութեան են զանազանեալ յինքնակայէ, ի պաշտօնէէ, ի նիւթոյ, ի կերպէ, և ի գործոյ մկրտութեանէ. ապա են զանազանեալ խորհուրդք։ Յուց. առաջարկ։ Ինքնակայ մկրտութեան է ո՛ և իցէ մարդ, ապաշխարութիւն՝ միայն մարդն մկրտել. պաշտօնեայ մկրտութեան՝ ո՛ և իցէ մարդ, ապաշխարութեան՝ միայն քահանայն ըստ որում գաւառաւոր. նիւթ մկրտութեանն է ջուրն, և կերպն՝ Ի՝ Ադրէ՛ ես քեզ, կամ Ադրէ՛ ի յիւռս յն. նիւթ ապաշխարութեան են ներգործութիւնք ապաշխարողին, կերպն՝ բանքն արձակման, զոր ասէ քահանայն. մկրտութեան ընդէ՞ զնա՞ մեղս, եթէ զսկզբնականն՝ և եթէ զներգործականն, եթէ ըստ յանցանացն՝ և եթէ ըստ համբերն պատժոցն. ապաշխարութիւնն ընդէ՞ միայն զներգործականս զնի՞ մկրտութեան գործեալ՝ ըստ յանցանացն, և ոչ ըստ բռնութեան պատժոցն. մկրտութիւն տայ զընդրկս վերստին ծննդեան, ապաշխարութիւն՝ զընդրկս վերստին հանգման կամ վերստին հաշտութեան, և ըստ այսմ զանազանեալ ընդրկս՝ եթէ ոչ նիւթապէս՝ գէթ կերպարար. ապա։

Յուց. ենդրդ։ (1) Ձեր արժան սակաւ խնամ ունել՝ ի վե՛ր գարմանդ վե՛ս մեղաց մկրտելոց՝ առ չանկանելոյ ի յուսահատութեի՛, քան վե՛ս մեղաց անհաւատից. նմին իբր Կոդծ. ը. 22. տես Գիւտաս յԱիմեն մկրտեալն. * Ընդ՞ալե՞ն զա՞ ՝ի չոբեցաղ տոց յայգպտեն ։ Իսկարդ՝ վե՛ս մեղաց անհաւատից սահմանելոցս՝ ի գարմանն խորհուրդն մկրտութեի՛. ապա պարտ էր և սահմանել զընդրկսդ վե՛ս մեղաց մկրտելոց։ Ընդունե՛ք. իսկարդ՝ այս խորհուրդ է հարկաւ զանազանեալ *ի՛ մկրտութենէ. ապա։ Յուց. առաւելութ։ Օմեղս մկրտելոց չէ հնար թողուլ՝ կրկնելով զմկրտութի՛ն, վասն ոչ է կրկնելի, այլ և խոստովանին նոքին իսկ հերետիկոսք. և ոչ յիշատակութեամբ մկրտութեի՛, այլ զի յիշատակութի՛ն մկրտութեն ոչ է ինչ արտաքին և զգալի, և ոչ ըստ հետևորդի՛ խորհրդոյ. և կրկրորդ՝ զի ոչ ուրեք ՝ի նո՛ր գիրս նշանակի յիշատակի՛ն մկրտութեի՛ վե՛ս գարմանդ մեղաց. և կամ յուցցին հերետիկոսք՝ թէ ուր, որք մեծապես պարծին ՝ի նո՛ր գիրս, և ՝ի նո՛ն եւեթ հնձեին. ապա։

Յուց. երրորդ՝ յանպատշաճութենէ։ Եթէ ապաշխարութի՛ն ոչ զանազանէր ՝ի մկրտութենէ, և ՝ի նորին յիշատակութե՛, գնետ գայր նախ՝ թէ քահանայք չունէին զիշխանութի՛ն ունելոյ կամ կապելոյ զմեղս, գէթ զինի մկրտութե՛ն գործեալս, ընդդէմ բազայայտ բանից Պ՚ետ. քանզի չէ յիշխանութե՛ն քահանային առնել, զի մկրտեալքն չիցեն մկրտեալ, կամ զընկալել՝ մկրտութի՛ն ոչ յիշատակեսցեն։ Օչնետ գայր եկերդ, թէ յանցուցեալքն զինի՛ մկրտութե՛ն առաւել հեշտեաւ ընդունէին զիշխողութի՛ն մեղաց՝ քան զյանցուցեալսն յառաջ քան զմկրտութի՛ն. քանզի գիւրագոյն է յիշատակել զմկրտութի՛ն, քան ընդունել զայն. այդ՝ գժպատիհ է, թէ Ի՛ գիւրագոյնն ևս չնորհէ նոցա՝ որք յետ ճանաչելոյ զշնորհս մկրտութի՛ն՝ արհամարհեն զնա, քան նո՛ք որք բազում անգամ առ անկիտութե՛ մեղան։

ՊՐԱԿ. Ր։

Ի՝ վերոյ ելոյ խորհրդոյ ապաշխարութե՛ն։

Պասելի է նախ։ (2) Մնդքն զինի՛ մկրտութե՛ն գործեալ՝ ըստ որում մերժելի և ընդելի՛ են հետևաւոր նիւթի խորհրդոյ ապաշխարութե՛ն. մանաւանդ՝ հարկաւոր նիւթ. ներելիքն՝ ազգ նիւթ։

Յուց. (3) առաջին մասն։ Հետևաւոր նիւթի՛ն խորհրդոյ ինչ՝ է այն, զորով յածի մերձաւոր նիւթն. զորօրինակ ՝ի մկրտութե՛ն ջուրն է հետևաւոր նիւթ, վասն զնոսիա յածի լուսացումն, որ է նիւթ մերձաւոր. իսկարդ՝ մերձաւոր նիւթ խորհրդոյ ապաշխարութե՛ն, այս է՝ ներգործութիւն ապաշխարողին, զորմէ արդ ասացաք, յածի շուրջ զնեղք, ցաւելով վե՛ս նո՛ր, մերժելով զնա, և ջնջելով. ապա։

Ասացաք, Աեղբն ըստ որում հրթնելի՛ ե՛ ընդ ջնջե՛ն. վասն մեղքն ոչ է նիւթ՝ յորմէ, այլ շուրջ զորով և ընդդէմ որոյ. զորօրինակ հիւանդութիւնն է նիւթ բժշկանութե՛ն։ Եւ յայս միտ մարթ էր ասել՝ մերձաւոր նիւթ, զի ապաշխարութիւնն անընդմիջապէս ներգործէ ՝ի նոսա. այլ սակայն նկատմամբ մասանցն, յորոց ամրողջանայ, են հետևաւոր նիւթ։

Օկերրորդ և զերրորդ մասն սահմանեալ ժողովն Տրիտնդեան՝ գումար. 14. գլ. 5. և կան. 7։ Այլ զայսցանէ խօսեալ ստորև։

(1) Ընդ՝ ՝ի յետադարձ՝ այլ ընդդ։ (2) Ասդ՝ կ. 84, պ. 2. Եղ։ (3) Ընդ։

Ասելի է նկրտոյ ։ ՆերգործուԹիք ապաշխարուԹիւն զգեստից, խոստովանուԹիւն, և վճարուԹիւն, են տիրապես նիւԹ մերձաւոր խորհրդոյ ապաշխարուԹ, կամ նիւԹական մասունք, յորոց ՝ի ներքոյ բաղկանայ ։ Ի հասարակաց կարծիք ընդդէմ Ակովտեանց, ոյք զբոլոր էուԹիւն այսր խորհրդոյ դնեն յարձակման. իսկ ներգործուԹեանց ապաշխարողին դնեն լինել միայն արտաքուԹիւնք՝ անշուշտ և անվրէպ պահանջեալք առ արժանապէս ընդունելոյ զխորհուրդն ։ Ասացն Ղևոնտ Ակվինեան երբեմն ասէ լինել նիւԹ արտաքին, և երբեմն՝ ամբողջական մասունք, ոյք են հակասական ։

Հետ. Նախ՝ ՝ի ժողովոց ։ Ժողովն վերադրուԹեան ՝ի կանգնելի միաբանուԹիւն, ասէ. Ընդդէմ խորհրդոյն է ապաշխարուԹիւնն, որոյ էԹ նիւԹ են ներգործողքն ապաշխարողին, որ չէրեւ հասոնս զանազանին, որոց առաջինն է գործն արտ . . . . երկրորդն է խոստովանուԹիւնք . . . . և երրորդն՝ վճարուԹիւն ։ Ժողովն Տրիտ. գլխ. 14. գլ. 3. ասէ. Այն էԹ նիւԹ այսր խորհրդոյ՝ ներգործուԹիւնքն նորին ապաշխարողին. այս է՝ գործն, խոստովանուԹիւն, և վճարուԹիւն, որ ըստ սրոց յապաշխարողն՝ առ ամբողջուԹիւն խորհրդոյ, և առ լինել և առ խաղաղել խղճիւ Դիւցազ պահանջն ՝ի սահմանապրուԹիւնն Ի՛յ, առնին պարհառնչեալ առնն հասոնս ապաշխարուԹիւն ։ Այլ ՝ի վերջն գլխոյն զայսորինակ կնքէ զբանն. Օ՞յս ասի ՝ի ՀԹերայ հասոնց . . . . որպէս խորհրդոյ աԹ ոչնհոդուած ։ ՝Ի նոյն գումարման՝ կան. 4. ասէ. Ինչ ոչ ասացաք, ևս առ ամբողջ և առ խաղաղել խղճիւ Դիւցազ պահանջն ներեալ ներգործուԹիւնք յապաշխարողն՝ էԹ նիւԹ խորհրդոյ ապաշխարուԹիւն, այս է՝ գործն, խոստովանուԹիւն, և վճարուԹիւն, որ ասին էրեւ հասոնս ապաշխարուԹիւն, եղեալ նզովել ։ Պետրոս ՝ի բաց յայսոսիկ, նիւԹ, և հաս. ՆիւԹն է էական և ներքին՝ բաղադրեալն. մասունքն ներքինք բազմոքին՝ զոր բաղադրեն ։

Ասստատ ։ Հրկոքին ևս ժողովքն ճանաչեն յայս խորհուրդ զկերպն, որ են բանիք քահանային, արդ՝ կերպն ներգործէ զնիւԹ, ընդ որում իրրև ընդ էական մասին կացուցանէ զբաղադրեալն. և չիք ինչ նշանակելի նիւԹ, բայց եԹէ ներգործուԹիք ապաշխարողին ։

Պետ տան Ակովտեանք բաց ՝ի բազում այնեաց, Թէ վերոյիշատակեալ ժողովքն ոչ սահմանեն, Թէ ներգործուԹիք ապաշխարողին են պարզապէս և յատկապէս նիւԹ, այլ էԹ նիւԹ ։

Պետ ընդ հռոմէական ԿաԹեխիզմին՝ ՝ի վեր ապաշխ. հմր 17. Թէ այս ներգործուԹիքն էԹ նիւԹ անուանին ՝ի սբ հնհոդոսէն, ոչ ՝ի ասնէն զբան ճշմարիտ նիւԹ, այլ ՝ի նոսա նիւԹ այնք ասին՝ որ արտաքոսք հաստատեն, ընդունել զնա ՝ի հզօրուԹեան, և հնհոդոսն ՝ի զբաղ ։ Օրէնք օրինակ խօսի արն Ծովմաս պիտան. 5. յորմէ ժողովն վերլուծանեան եհան զվճիռն իւր. և սակայն ոչ զբ զանազ, Թէ արն Ծովմաս համարի զներգործուԹիս ապաշխարողին փոխանակ ճշմարիտ և էական նիւԹոյ խորհրդոյն ։

Հետ. երկրորդ՝ ամենայնական պատճառաւ ։ Խորհուրդ ապաշխարուԹիւն սահմանեցաւ ՝ի եղանակի դատաստանի, և գատաստանական քննուԹիւն, ոյ յայտ է ՝ի նախայհաստակեալ վկայուԹիւն՝ Ատտ. ժգ. ԺԲ. և Յովհ. ՝ի ։ Իսկարդ՝ դատաստանական քննուԹիւնն կացուցանի յամբաստանուԹէ, ՝ի զատուելոյն Է, և ՝ի վճռմանէ պարտաւորին իբր ՝ի նիւԹոյ. և ՝ի վճռոյ դատաւորին իբր ՝ի կերպէ՝ որ ընու և կատարէ զդատաստանական քննուԹիւն. ապա խորհուրդն ապաշխարուԹիւն կացուցանի ՝ի յաւոց, ՝ի խոստովանուԹենէ, և ՝ի վճռմանէ ապաշխարողին՝ իբրև ՝ի նիւԹոյ, և յայտնի կի ՝ի վճռոյ քահանային՝ իբրև ՝ի կերպէ, որ իւրով բացայայտագոյն նշանակուԹեամբ ընու և կատարէ զխորհրդական ծէսն ։

Պետ պարտ է, զի յայսոսիկ նիւԹական մասունս խորհրդոյ՝ այս ինչ է խոր, զի զգեստն և խոստովանուԹիւն իբրև առաւել գիւաւոր, և նախենիմագրեալ քան զկերպն՝ այս է՝ քան զարձակումն՝ են էական. իսկ վճարուն յիրաւ՝ իբրև զմասն ոչ այնչափ գլխաւոր, և ենիմագրեալ զխորհուրդն էապէս կացուցանել, է միայն ամենազգական մասն նորա։ Սակայն եԹէ առնի վճարուն յատկագոյուԹեամն և ըստ որում փաշանշանեալ, է և էական մասն զգօրինակ զգեստն. զի չէ հնար լինել ճշմարիտ զգեստն, որ ոչ փակեցէ զաւազադրուԹիւն վճարելոյ։

ՊՐՈՆ.

ԳԼՈՒԽ Կ.

Ի ՀԱՐՍԻ ԿԵՂԾԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՈՅ ԱՓՈՇՏՈՒՆԵՔ։

Նդրիցես նախ՝ մի է կերպ այսր խորհրդոյ։

Պիտի նախ՝ (1) Ակերպն յարմարական, և օրինաւոր՝ խորհրդոյ ապաշխարուելն, է այս. Ի՞նչ պիտի ընդ՝ ի ձեզ ոչ, յանուն Հօր. ևն։ Օայս կերպ առնդուն ժողովն վկրմբետ. ի կանդակին միաբանութեան. և ժողովն Տրիտ. գաւմ. 14. գլ. 3։

Հիմն (2) ի նր գիրս։ Պանդխ ունց ասաց Տր աշակերտաց իւրոց. Մատթ. գլ. վերջ. 19. * Վնասցէ այսուհետև աշխերհիցէ՝ ել ինձ առաս. Ադրիկէ վնասա ‖ ևն. Նոյնպէս և ասաց Նր։ Մատթ. ժբ. 18. * Օրդ պիտիցէ յերկրի ‖ ևն։ Իակարդ՝ քահանայն զորութ առաչին բանիցն Պետր ասէ. Ի՞նչ ադրիկ ընդ՝ հանդերձ՝ յետին բանիցն պարտի ասել, Ի՞նչ պիտի ընդ՝։

Ոուց. (3) պատճառ։ Ակերպն խորհրդոյ պարտի նշանակել զայն, որ լինի ի խորհրդեանն, համեմատութիւն առ նիւթ խորհրդոյն. քանզի նշանակին խորհուրդք նոր օրինացս՝ զոր առնին. իակարդ՝ այս կերպ՝ պիտի ընդ՝, նշանակէ զայն՝ որ լինի հայոց խորհրդեան՝ համեմատութիւն առ նիւթն. ապա՝ Ոուց. փոքր՝ Հայոց խորհրդեան մերժին մեղքն՝ որք են նիւթ նր, և կապանք ինչ, ըստ այնմ՝ Ոռակ. Ե. 22. * Ի պատառս ձեզոյ չոչ ‖ անօրէնն. իսկապէս զայս նշանակին բանքս, Ընդ՝ ի ձեզ ոչ. ապա՝

Պիտի երկրորդ։ Ոչ այս երկու բառք միայն, պիտի ընդ՝, են էականք կերպի այսր խորհրդոյ։ Ի հասարակագոյն կարծիք՝

Նախ առաչին ստոյգ է, թէ դերանունն՝ ոչ է էական կերպի այսր խորհրդոյ, զորօրինակ և ոչ ի կերպի միրուելոյն. քանզի բոլ բառականին բացատրի ի բառդ՝ պիտի։ Ապարանին ևս առ հասարակ ձեռնադրանք, թէ այս բառք, Յանուն Հօր, ևն. ոչ են էականք. միայն այն ոչ ի նր գրոց, և ոչ յառաքելոցէ, և ի հասարակ կարծեաց ևկեղեցւոյ հանի։ Ոչ դժուարութիւն է ի վերայ բառիցս՝ ի ձեզ ոչ։ Ապ՝

Ոուցանի։ Ոչ այս բառք միայն՝ պիտի ընդ՝, զանց արարեալ զայնոսիկ՝ ի ձեզ, նշանակեն զգլխաւոր գործ խորհրդոյն, այս է՝ զարձակումն ի մեղաց. ապա սոքա միայն են էականք կերպին։ Ոուց. առաչարկ։ Թէպէտ այս կերպ՝ պիտի ընդ՝, է ըստ ինքեան անտարբեր ի նշանակել զարձակումն ի մեղաց, կամ ի բանադրանաց. սակայն այսու իսկ՝ զի ասէ ի մի ապաշխարողին, որ զմեզ իւր խոստովանեցաւ, և ներքոյ արկանէ իրաւաբանաւն քահանային, սովին պարագայիւ բացորոշի ի նշանակել զարձակումն ի մեղաց. քանզի վճիռն՝ որ ենթադրէ զնանօթութիւն այսր դատի, և ոչ այլոյ, անկանի որոշակի ի մի այր ծանուցեալ դատի, և ոչ ի մի այլոյ. և ըստ այսմ բացորոշագոյն նշանակէ զարձակումն ի կատարեացն ի դատաստանի ցուցելոյ։ Օայսօրինակ ևս ի մարդկային դատաստանի բաւական է, եթէ դատաւորն լուեալ և ծանուցեալ զդատ պարտաւորին՝ ասացէ նմա զվճիռ արձակման, կամ դատապարտութեան, ոչ բացատրեալ լուսանցանս. թէպէտ սովորութիւն է բացատրել զնրբաբանչիւր յանցանս, առ մեծագոյն ապարկութիւն, և ի խորշումն։ Ոչպս։

Այս ևս՝ թէ այս երկու բառք՝ պիտի ընդ՝, են էականք, յայտ է. վասն թողուել զբանն՝ պիտի, ոչ բացատրի դատողական ներգործութիւն, կամ վճիռն դատաւորին. թողուել՝ ընդ՝, ոչ բացատրի անձն, ի մի որոյ լինի դատաստանն. և ոչ լինի խնդացեալ արձակումն ի մեղաց, վասն ոչ լինի խնդացեալ՝ ի ձեզ, բայց եթէ՝ ըստ՝ արձակէ նա՝ որ խոստովանեցաւ զմեզ իւր։

Հայտնելոց ստոյգ ունիս մակարկել, թէ թէպէտ և հաւանականագոյն է լինելն վաւեր արձակման՝ միայն ընդ բառիւքս այսոքիւք՝ պիտի ընդ՝ ընդ՝, սակայն է ապօրինաւոր, և մեծապէս մեղանչէ՝ որ զանց առնէ զայսոսիկ՝ ի ձեզ. վասն ոչ է ստոյգ, թէ ոչ պահանջին այս բառք. մինչև ի զանց առնելն զնոքօք՝ կրկնել պարտ էր զարձակումն ընդ թէ ուեթէ։ Իակ զանց առնելն զբացատրութիւն Հրորդուեն, բազումք ասեն լինել նորնրի մեղք. բայց ծանր սրն ևմովմաս, ասա՝ պ. 3. թէ զայս ևսկոել պարտ է պատպոլնիեան չհանեայնն. զոր ոչ ասէր, եթէ համարէր զանցառութեան նր լինել մեղք ներելի։ Ըստ նմին օրինակի ոմանք դնեն լինել նորնրի մեղք՝ զանց առ-

(1) Ասա՝ Ի. 84. պ. 3. Բոլ. (2) Ասէ՝ ի յեռանդի. այլ ընդդ։ (3) Ասէ Բոլ.

առնելն զնոքօք՝ որք յառաջնն, և որք զհետ դան, այս է՝ Հաղթեցէք, Տէր ողորմեա, Ընդ ելս[ս]ուցանող, ևն. (ըստ Յատենացւոց)։ Իսկ այլք՝ թէ չիք ինչ մեղք։ Համարիմք, թէ զանց առնելն զնոքօք՝ առանց ինչ ամենևին պատճառի, է մեղք նեղ և ծանր։ Իսկ ոչինչ, եթէ դուցէ պատճառ ինչ՝ թէպետ և թեթեւ։ Այսմ իրի ՝ի հռովմայական ծիսարանի Պօղոսի հինգերորդի ընթեռնուածք, թէ ՝ի յաճախ և ՝ի համառօտ խոստովանութիւնս մոլեթ է զանց առնել՝ Հաղթեցէք. և բառական է ասել, Տէրն ողորմեցի, ևն. մինչև ցԸնդ[ս]ուցանող, ևն. (ըստ Յատենացւոց)։

Խնդրիցես երկրորդ։ Օ՞ր ինչ են միտք բարւոյս այսոցիկ, ասելովն զնոսա։

Պիտանի նախ։ Միտք բարւոյս այսոցիկ, ասելովն զնոսա, ոչ են, թէզուամ քեզ զպարտաւոր պատիժս մեղաց. մանզի Աստուած ասաց, * Որում որ խոստանայցուք զնա[ս]ն։ և ՝ի կերպ խորհրդոյն ասի, ասելովն զնոսա ՝ի ձեռաց. արդ՝ պատիժն զանազանի ՝ի մեղաց, և զհետ գայնի։

Պիտանի նմին։ (1) Վահանային բանիւք արձակմանն ոչ միայն բացայայտել կամ ցուցանել լինել մեղացն թողեալ, այլ զայն իսկապէս թողու։ Այսպէս սահմանի ընդ նզովիւք ժողովին Տրիտ. գում. 14. կան. 9։

Ցուց. Նախ։ (2) Խորհուրդք նոր օրինացս ոչ միայն նշանակին, այլ և առնեն զոր նշանակին. քանզի այս է գլխաւոր տարբերութիւն, զոր ժողովին գիւտիլենս. Հաստատեալ ընդ մէջ խորհրդոց նոր, և հին օրինաց. զի հին օրէնքն նշանակին միայն. իսկ նոր օրէնքս նշանակեն, և առնեն. իսկարդ՝ այս կերպ խորհրդոյ ապաշխարութիւն, ասելովն զնոսա, նշանակ զթողութիւն մեղաց. ապա զայն առնէ։ Համատիպ։ Այս կերպ մկրտութիւն, ես մկրտեմ զքեզ, ոչ միայն նշանակէ զմարդն ՝ի նոր[ս]ընդունելութիւն լուացիչ, այլ լուանայ զնա. ապա և այս, ասելովն զնոսա, ոչ միայն բացայայտ զմարդն արձակել, այլ իսկապէս արձակէ։

Ցուց. Երկրորդ։ Ներանութիւնն փականաց, կամ կապելոյ, և արձակելոյ, տուաւ պաշտօնէից եկեղեցւոյ, որպէս կանխաւ ասացաք, և ունիմք ասել. իսկարդ՝ եթէ բացայայտացն միայն զմեղաւորս արձակեալս՝ և ոչ արձակեցեն, վայրապար է այս իշխանութիւն. քանզի միօրինակ, նա թէ լուագոյն ևս՝ զոյն կարող էր բացայայտել ո՛ր և իցէ խոհեմ և իմաստուն անձն, որում քաջայայտ իցէ խիղճ մտաց ապաշխարողին, քան զբազում պաշտօնեայս եկեղեցւոյ. ապա։

Այսպէս բնական միտք բարւոյս այսոցիկ, ասելովն զնոսա ՝ի դէպ, խելամուտ եղեալ նշանակութեան՝ զոր ունին ՝ի տահմանադրութենէ մարդկան, է այս. Թողում կամ ներում քեզ զմեղս։ (3) Իսկ խորհրդական միտք կամ նշանակութիւն, զոր ունին ՝ի տահմանադրութենէն Աստուծոյ, յորմէ ամ խորհուրդք ունին լինել նշանակիչք և տուօղք շնորհաց, է այս. զկարհուրդ արձակման մտանակալութեամ քեզ, այս է՝ տամ քեզ զկարհուրդ՝ ըստ որում է ըստ ինքեան արձակող ՝ի մեղաց, և տուօղ շնորհաց. կամ ոմն այլք ասեն՝ և ՝ի նոյն գլխի, տամ քեզ [ըստ] որում է ՝ի կողմանէ իմմէ և խորհրդոյն՝ զշնորհս թողութեան մեղաց։ Այս ճշմարտի կերպն, թէպետ և առ պակասութեն ենթակային շնորհքն իրօք ոչ ասացի։ Իսկ գործեալ՝ եթէ ասացի ՝ի վերայ մեղաց արդէն խոստովանելոց և թողուց. մանաւանդ զի յայն դիպուած առաւելագոյն և առ շնորհք տուեալ լինին։

Խնդրիցես երրորդ։ Ընդեօք մաղթողական կերպին արձակման կարօղ իցէ լինել վաւեր։

Պիտի. (4) Հաւանականագոյնս չէ հնար պարզապէս մաղթողական կերպիւ լինել վաւեր։

Ցուց. Նախ՝ (5) ՝ի նր գրոց, և ՝ի բանից սրբոյն Յովհաննու։ Ո՛ր ոչ ասաց, ընդ[ս]ունէք[ս]եայնս լինել արյամբեալ՝ եղելոյն արյամբել, այլ զոր արյամբացաք. ապա եթէ նոյա ոչն լինել արյամբել, զոր նա՝ որ ուրն զնմանեան արյամբ, եւ որ նմանէն էին լինել արյամբել ոչ արյամբ, առանձնաւոր, ըստ որոյն յանգգոյնքէ ոչ հասարակ լինել ըստ[ս]եալ, զոր ուրոյն զնոսա ոչ նշանակի ՝ի արյամբ, այլ ինչ առանձին լինել արյամբել։

Ցուց. Երկրորդ։ Յովհաննէս փյոմենոս. ՝ի կնդակին միաբանութեան, և Տրիտ. գում. 14. գլ. 3. սահմանեն, թէ կերպ այսր խորհրդոյ կայանայ յայսոսիկ բանս քահանային, Ես արյամբ զքեզ։

Ցուց.

(1) Ընդ՝ պ. 4. ես 5։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ։ (4) Պիտան. 22. գլ. 1. 2. ի 3։ (5) Ընդ։

Յուց. երրորդ։ (1) Կատ ընդ գրոց, և ընդ Տրիտ. ժողովոյն գում. 14. գլ. 6. և կան. 9. խորհրդական արձակումն է ներգործութիւն դատաստանական, զոր ի գործ ածէ քահանայն, և որով ի նմանէ իրրև ի դատաւորէ վճիռ հատանի. իսկ արդ՝ վճիռն դատաւորին ոչ է, և ոչ իսկ հնար է լինել մաղթողական. քանզի դատելն կամ հատանելն զվճիռ՝ է ներգործութիւն նր՝ որ ունի և ի գործ ածէ զիշխանութիւն, իսկ մաղթելն է ներգործութիւն պաղատողին. մինչև լինել հակասական՝ նորին ներգործութիւնն լինել միանգամայն և ընդ նովին բանիւ դատողական և մաղթողական. ապա։

Առարկ. նախ։ Ամենք ի սէց Հարց կոչեն զխորհրդական արձակումն՝ աղօթս կամ պաշտօնս. ապա։

Պնեմ։ Այլ Հարք զայսօրինակ խօսին, զի որովհետև քահանայք ոչ արձակեն գերադոյն և սեփական զօրութիւն, այլ՝ պաշտամունն և ապաւաւթեան, պաշտօն նոյ է լուսլայն ինչ պաղատանք, զի Ած հաստատեսցէ զոր առնեն. և զայսօրինակ յայլ խորհուրդս ևս, և սակայն կոչեցք նոյ ոչ յայն սակս են մաղթողական։ Երբեմն ևս որ Հարք կոչեն զխորհրդական արձակումն աղօթս, պատճառաւ ենգրոմածոյն, որք զմ գլխեցոց լինին այնմ։

Առարկ. երկրորդ՝ զբազում նախնի ծիսապատս եկեղեցւոյն Աստուածոց, որք զմաղթողական կոչեցս ի մէջ բերեն. ապա։

Պնեմ։ Պատճէնն մաղթողական ոչ վերապրեցին առ խորհրդական արձակումն, այլ առ կանոնականն. և այս յայտ է՝ զի բազում անգամ կրկնին, իսկ կերպն խորհրդական ոչ երբեք կրկնի, բայց եթէ կրկնեալ զնիւթն։ Ի վերայ այսր ամի՝ ոչ միայն զոյս մաղթողական կերպս ի մէջ բերեն՝ այլև զապաշխարին, զորօրինակ ցուցեալ յառաջին գրութիւնս մեր։

Առարկ. երրորդ։ Ամ՛ծիսապետք Յունաց՝ կոչեցեալ ըստ նոյ Լ–ծէօզէնս, ոչ ի մէջ բերեն, բայց եթէ զմաղթողական կերպ. ապա։

Պնեմ նախ։ Ասացեալն ձեռնարկութիւնն ի ծիսապետաց Յունաց զօրեսցէ ինչ, պարտ է նախ առաջին ցուցանել, թէ այն ծիսապետք ճեացին անկղծ, որ չէ հաստատական ըստ մէջ այնչափ մերկաց և հերձուածոյն Յունաց։

Պնեմ երկրորդ՝ ուր զառաջարկ։ Ասացի ի ծիսապետն հռոմ մերոյ Լաոտարայ քահոզէի ի կողմանս արևելից, զկնի մահուան նորա ընդհատնութիւն՝ երես 678. զայս կերպ բացատրեմ։ Լ– փոյթ եւ սբյուէ զնէ յամ ֆեզոց ոչ, զոր նոյ խոսոփանեցաւ առաջի, եւ առաջի անաբեռնութիւն նոյ։

Պնեմ երրորդ։ Խոստովանի այս՝ Լ–կոզէռս ազգաւ Յոյն, թէ ի ծիսապետի Յունաց զնէ կերպ մաղթողական. այլ ածէ ի վերայ, թէ հմտագոյն Յոյնք ոչ վարին նոսա։ Ի վերայ այսր ամի՝ ցուցանէ, թէ Պսկոփք, Հանուացիք, Պիսացիք, և այլք ի Յունաց՝ վարեն զբացարձակ կերպ. և յաւելու, թէ նոքա՝ որք վարին մաղթողական կերպիւ, խոստովին ի սահմանադրութենէց ծերոց, և ոչ արձակեն։

ՊՐԱԿ. ԳՈ։

Ի վերայ առհանդերձութեան, հոգևորութեան, և երիտասարդութեան։

Ասելի է նախ։ (2) Պէս զխորհուրդ ապաշխարութեան յայնժամ գլխաւորապար սահմանեցաց, յորժամ յարուցէ ի մեռելոց, փչեաց յաշակերտս իւր, և ասէ. *Լ–էր Հոգի սբ. Եթէ ոմոր ընդդեմ զնէ՝ ներեսցի նմա. եթէ զբոյր ումանց՝ կալցի նոցա։ Յովհ. ի. 22։ Այն բանք Տրիտ. ժողովոյն՝ գում. 14. գլ. 1։

Յուց. (3) և ևս։ Յայնժամ Պն սահմանեաց զխորհուրդ ապաշխարութեան, յորժամ ետ առաքելոց զդատողական իշխանութիւն արձակելոյ կամ դատապարտելոյ՝ ըստ արժանւոյ յանցաւորին. քանզի այս խորհուրդ է գլուխ առնել առ ի զատապարտել կամ արձակել, ըստ հնտևորի ընդ ճանաչմանէ դատին, որ լինի խոստովանութենէն յանցաւորին։ Իսկարդ զայս իշխանութիւն ետ՝ Յովհ. ի. 22. ոչ յայտ է ի կերպացն. ապա։ Օգոս ընդդէմ խոստովանութեան հակաղրէն հերետիկոսք, լուծցուք ատոքս։

Ասելի է երկրորդ։ (4) Խորհուրդն ապաշխարութենէ յիրում, կամ յոմանէ գէթ լաւ լեալն, է հարկաւոր հարկաւորութիւ միշտորէ յանցուցելոցն զնէն միութենէն։ Կատ Տրիտ. ժողովոյն՝ գում. 14. գլ. 2։

Յու–

(1) Ընդ։ (2) Ղ։ ի. 8. գ. 1. — 2։ (3) Ընդ։ (4) Ասի ի. 84. գ. 5. Եւ։

Յուցանի։ (1) Ձէ հնար ստանալ զիրկու-
թիւն առանց թողուլոյն մեղաց. և չէ հնար
թողուլ զմեզս, բայց եթէ միմնորդիւ սահման-
նելով ՚ի Քրիստոս, քանզի նա գլխաւորապար
թողու զմեզս. իսկարդ՝ խորհուրդն ապաշխա-
րութիւն է ի միոյն միմնորդ սահմանեալ ՚ի
Քրիստոս թողուլոյն մեղաց զինի միրուելոյն գոր-
ծելոց. ապա։ Յուց. վերջ։ Թէպէտ այլ
խորհրդովք հնար է ընդվել մեղաց զինի միրը-
ուելոյն գործելոց, սակայն առ այն ոչ ըստ
իրեանց զօրութեանն՝ այլ ըստ պատուհանն,
և ոչ գլխաւորապար են սահմանեալ՝ այլ երկ-
րորդապար միայն. քանզի ըստ իրեանն և գլխա-
ւորապար սահմանեցան առ ՚ի պատճառել
զերկրորդ ընտրն, և ըստ այսմ ըստ իրեանն
ենթադրեն զմեղուելոյն մեղաց, զորօրինակ ա-
ռաչաք գնորհդոց առ Հաստատակ. ապա։

Հաստատ։ Ջոհան պատուհանիկ եկեղեցւոյ
փականք ապաչուելոյն երկնից, այս է՝ իշխա-
նութիւն թողլոյ կամ կապելոյ զմեզս յայսմ
ևս լեզի յորոց ունիցք ասել. իսկարդ՝ վկայա-
պար լիներ այս իշխանութեի, եթէ մեզաւորք
ընդ այլ ճանապարհ կարող էին բանալ ան-
ձանց զդրանն ապաչուելոյն երկնից, և ընդու-
նել զմեզուելոյն մեղաց. քանզի ո՛ որ յայնժամ
մերձէր առ այս խորհուրդ։ Նա զի՝ և չէր
իսկ հնար ՚ի նմա կապել զմեզս, զի կապեալքն
անդ կարօղ էին ընդ այլ ճանապարհ արձա-
կել։

Ասացաք, չէրսէ յոմ յոմանէ. վասն կատա-
րեալ զղջումն արտաքոյ խորհրդոյ գոլով վեր-
ջին տրամադրութեի առ շնորհս, միշտ ՚ի մէջ
բերէ զարդարացուցեալն. սակայն ոչ առանց
ուխտի խորհրդոյն փակելոյ ՚ի նմա։ Այ ժո-
ղովն Տրիտ. գլամ. 14. գլ. 4. աւուրցանէ.
Օհնչորհնէն՝ նոյն զղջման առանց ոսկեայ խոր-
հրդոյն՝ որ ելոյն ՚ի նմա, ոչ է պարտ գրել։
Ու յայն սակս թէպէտ և թողեալ լինին մեղք
զղջմանէ, ՇնոյՀ տակաւին պարտաւորութիւն
խոստանալոյ։

Ասելի է երրորդ։ (2) Խորհուրդն ապաշ-
խարութեի է բաղամ անգամ կրկնելի։ Այս-
պես գրէ Ժողովն Տրիտ. գլամ. 14. գլ. 4։

Յուց. Նախ։ (3) Սարդն ածի ՚ի գթութիւն
օրինակաւ ՀՀոյին գթութեն, ըստ այնմ բանի՝
Ղուկ. ի. 36. * Լինիջո՛ գթած՝ որպէս և
Հայրն քո գթած է։ Իսկարդ Տրին մեր զայս
գթութիւն հրամայէ աշակերտաց, զի բազում
անգամ թողցեն եղբարց մեղս ցնորս, զոր
յոյր սակս Պետրոս. ժբ. 21. ՚ի խնդրելն
Պետրոսի, * Տէր՝ քանի՞ ցս անգամ եղիցի ինձ
եղբայր իմ, և ներեցից նմա. մինչև եօթն անգամ։
Ասէ ցնա Յս. ոչ ասեմ քեզ՝ թէ մինչև եօթն
անգամ, այլ մինչև յեօթանասնիցն եօթն։ Ա-
պա և ՀՀ բազում անգամ ապաշխարութիւն
տայ զեղուլոյն մեղաւորաց. և առաւել յու-
սացանելն զմեզ խնդրել, * Թո՛ղ մեզ զպարտ-
պիս մեր, որպէս և մե՛ք ևեղուցո՛մ մերոց պարտա-
պանաց։

Յուց. երկրորդ՝ (4) տապալելով զհիմն
հերետիկոսաց։ Հայն սակս հերետիկոսք ու-
բանային, թէ հնար է զապաշխարութիւն կրկնել,
վասն համարէին, թէ այնչափ ծանր է մեղքն
զոր գործէ ոք զինի ընդունելոյն թողութեն,
մինչև չէ հնար թողուլ զայն. իսկարդ՝ յայսմ
մոլորէին կրկնակի. մի՝ ի կռմանէ մեղացն,
և երկրորդ՝ ի կռմանէ անսահման գթու-
թեանն Ա՚Յ. ՚ի կռմանէ մեղացն, զի թէ-
պէտ մեղք վերստին յանցուցելոյն պատճա-
ռաւ ապերախտութեի ծանրանայ, սակայն հնար
է յառաջ քան զընդունելոյն թողութեանն
այլով պատճառաւ լինել ծանրագոյն. ՚ի կող-
մանէ անսահման գթութեն Ա՚Յ. որ անցանէ
զանցանէ զնմ թռչով և զմեծութիւն մեղաց։

Ասիցես նախ։ Առաքեալն Յերայ. ը. 4.
ասէ, * Անհնար է զանգամ ապրեալսն (ըստ Յա-
լատացոցն) .... զառանձեալ յոգ-
պաշտութենէ։ ապա։

Պետեմ, (5) թէ անդէն բանքն են ՚ի վե-
ռչ կրկնելոյ զմիրտութեին, զորմէ այլուր խօսե-
ցաք, (ոչ ՚ի մերս յայտնագոյն գնի)։

Ասիցես երկրորդ։ Այն Ամբրոսիոս՝ գիրք
2. ՚ի վե ապաշխար. գլ. 2. ասէ, թէ Ա՚Ղ
զի է Պետրոսինն, նոյնպես ևս զի է ապաշխարո-
ղինն։

Պետեմ։ (6) Այն Ամբրոսիոս խօսի ՚ի վե
հրապարակական և հանդիսի ապաշխարութեի,
որ ոչ կրկնէր, եթէ առ տապարելոյ զահ և
զերկիւղ, և եթէ առ խորշելոյ ՚ի գայթագ-
ղութիւն։

ՎԻ-

(1) Ասէ։ (2) Ասէ՝ գլ. 10. խոլ։ (3) Ասէ՝ ՚ի յեռանգլ. այլ ընդդ։
(4) Ասէ՝ խոլ։ (5) Ասէ՝ առ 1։ (6) Ասէ՝ առ 2։

ԿԱՆՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Ը։

Ի վերայ ապաշխարութե՛ան ըստ որում է առաքինու՛, ևս և Ի վերայ գործոց Նորա։

Աբեղ. Յովհան՝ Ե. 85. 86. 87. 88. և 89։

Պ Ր Ե Կ Ը։

Երբեմն ապաշխարութի՛ն կ՚ուզուի առանձնապէս առաքինու՛ի, և ինչ առաքինու՛ի։

Կսելի է նախ։ (1) Ապաշխարութի՛ն է առաքինու՛ի։

Հակառակն։ (2) Առաքինու՛ին է ունակութի՛ն ընտրական ըստ բանի, կայացեալ՝ ի միջև առնմանութե՛ն. իսկարդ՝ այսպիսի է ապաշխարութի՛ն. ապա։ Յուց. փոքր։ Ապաշխարութի՛ն ընդունի զպատուար ցաւ՝ ի վերայ մեղաց՝ դիտաւորութի՛ մեծելոյ զանոնց, որ ըստ ամի հանմանայն է բանին. քանզի եթէ լիներ անչափաւոր ցաւ, ածէր՝ ի յուսահատութի՛ն, զորս օրինակ ապաշխարութի՛ն Կայենի և Յուդայի. ապա։ Ասմն ոչնչան, ոչ որ է՝ ի զգայական բաշխանս, և ոչ վերաբերի առ բանն, և չայն սակս ոչ է առաքինութե՛ի, այլ՝ կիրք. այլ որ է՝ ի կամս, և որ է ընտրողութե՛ի, և չայն սակս վերաբերի առ բանն։

Կսելի է երկրորդ։ (3) Ապաշխարութի՛ն է մանաւանդ առաքինութե՛ի։

Հակառակն։ Առաքինութի՛ն, որոյ առարկայն է մանաւանդ, և զանազանեալ յառարկայից այլոց առաքինութե՛ից, է մանաւանդ առաքինութե՛ի, վասն ունակութե՛ան առաքինութե՛ան ունակացուցանել՝ ի ներդործութե՛ից և յառարկայից. իսկարդ՝ առարկայ ապաշխարութե՛ան է այսպիսի. ապա։ Յուց. փոքր։ Առարկայ ապաշխարութե՛ի է՝ աշխատարհութի՛ն ընդ քաւելն, կամ ածային իրաւունք վերանորոգելի վճռմանէ՝ որ չեղէ առ կատարեալ հատասարութե՛ի. իսկարդ՝ այսպիսի առարկայ է մանաւանդ, զանազանեալ յառարկայէ այլ և իցէ այլ առաքինութե՛ան, որպէս յայտ է ոյց քննելն զնա բաժանչելոց. ապա։

ԵՒս արդ՝ առ քաջ իմանալոճած այսր եղեալ կացութե՛ան, և համօրէն առաջակայ խնդրոյս, և առ լուծումն բազում ձախանձանաց, զորս չուելի գիտել պարտ է, թէ բազում բանք՝ ի մահուանէ մեզ զանազանին։

Նախ՝ մահուանէ մեզ է բարշտական չար՝ հակառակ համեստ բարւոյ ըստ որում այսպիսի. և քանզի՝ ի դոյն սկզբանէ յառաջ գան սէր բարւոյ, և առելութի՛ն հակադրեալ չարի, յայն սակս ցաւն և առելութի՛ն մեղաց ընդ բնի՛ն բարշտական չարի՝ միայն՝ ի կամաց յառաջ գայ, ենթագրեալ զկարծիս սկիզն Ծովմայի, թէ կամքն առանց վերյաւելեալ ունակութե՛ն՝ ի վերի բաւական է առ հետամուտ լինելոյ բարւոյ ըստ որում այնպիսի. զորմէ այլոց ասացաք։

Երկրորդ՝ մեզքն է չար ածային, կամ ածային բարւոյն հակառակ՝ լուծիչ ածային բարեկամութե՛ն. և ընդ այսմիկ բանիւ առեալ զմեզս ածային սէրն։

Երրորդ՝ մեզքն է չար նմին իսկ մարդոյ, որ մերկացուցանէ՝ ի բարութե՛է բանին, և կողոպտէ յիրաւանց առ երանութե՛ին, և յամառութե՛ն, և՝ ի պարզևաց. և ըստ այսմ առեալ զմեզս՝ կամ կամքն՝ ի սէր իւր ըստ բաւականին կամակար միտեալ, որպէս կանխաւ ասացաք. կամ սէր ընկերին, որ բարիոք կատարեալ՝ սկսանի յանձնէ իւրմէ. և կամ առաւել ևս յոյն, որ քանզի զածային բարին և զյաւիտենական երանութի՛ն սիրէ սիրով յանկութե՛ն, նմին իւր զյաւիտենական ընդհատութի՛ն և զպատճառ այսր թշուառութե՛ն, այս է՝ զմեզս՝ մերժէ։

Չորրորդ՝ մեզքն է մանաւանդ ինչ չար, որ հակառակի համեստութե՛ն մանաւանդ ինչ առաքինութե՛ն. զորօրինակ արբեցութի՛ն նզդանէ զհամեստութի՛ն բարեխառնութե՛ն, շնո՛ թի՛ն զհամեստութի՛ն ողջախոհութե՛ն, գողութի՛ն զհամեստութի՛ն արդարութե՛ն. և չէ այսմիկ առանձին բանիւ նկատեալ զմեզս՝ իւրաքանչիւր առաքինութե՛ին հակադրեալ նմին առեալ, և խորշի՛ ի նմանէ, եթէ առաջիկայ, եթէ անցեալ, և եթէ ապագայ լինի։

ԵՒս հինգերորդ՝ մեզքն է անկրաւութե՛ն և արհամարհութե՛ի Աստ, ոչ չէ որում է ծանրագոյն քարի, այլ չէ որում է գերագոյն սէր, որ ունի զիրաւունս ոչ միայն զիրաւապետութե՛ն, այլև զանփականութե՛ն յամ ներդործութե՛ից մարդկան, զի առ նա իրրև առ վերջին վախճան կարգեացին. և այս անիրաւութի՛ կամ ար-

(1) Աստ՝ Ե. 85. գ. 1. բաղ. (2) Անդ։ (3) Անդ՝ գ. 2. բաղ։

արհամարհութիւն է ի մարդկանէ քաւելն և նորոգելն, և ընդ այսմիկ բանիւ ի մեղս անընդհիմապէս հայի ապաշխարութեան, և սակայն զայն այլ առաքինութիւք, և առաւել ևս ածային սէրն՝ որ թագուհի է ամենեցուն՝ կարօղ է հրամայել։ Այլ ելուզանել զայնպիսի ներգործութիւնս՝ որովք Աստ իրեւ գերագոյն օրէնսդրի և Տէր արհամարհելոյ վճարէ, և ընդառաջ ելեալ գժուարութեանց յաղթել՝ առ մանաւանդ առաքինութեի ապաշխարութեան վերայսն, զոր և յայն ասէս համարել պարտ է մանաւանդ առաքինութի, թէպէտ և յառաջագոյս այլ ամ առաքինութեանց ձգի, վասն յայնմ հոգի ընդ սեփական բանիւ, նմին իրի և ընդ զանազան բանիւ կերպապէս ի բան առաջագոյի։

Յայտնեսցէ մտադիւր խոհացեալ, և ընդ ցուցմանց եզրակացութեանն համեմատեալ, ուր նմա ապաքէն հնարել զայլ ամ կարծիս, և լուծանել զնս զժուարին առարկութիւս։

Ասելի է երրորդ։ (1) Ապաշխարութի է՝ կարողական մասն կամ անկատար տեսակ արդարութեան։

Ցուց. (2) առաջին մասն, այն՝ թէ է տեսակ արդարութեան։ Արդարութի է առ այլ՝ փոխադրութեի ինչ. իսկարդ այսպիսի է ապաշխարութեին, քանզի է ցաւ ի վնաս քաւելի արհամարհութեան Աստ վճարմամբ՝ որ է փոխադրութեի ինչ. ապա։

Ցուց. երկրորդ մասն, այն՝ թէ է կարողական մասն կամ անկատար տեսակ արդարութե։ Կարողական մասն կամ անկատար տեսակ արդարութեի ասի, որ հաղորդի բանի նի, սակայն պակասի ի պայմանէ ինչ նի կամ ի կատարելութեէ. իսկարդ ապաշխարութեին պակասի միմիք ի կատարեալ բանէ արդարութեի. ապա։ Ցուց. փոքր։ Կատարեալ արդարութին ցուցանէ զկատարեալ հաւատարութի, կամ զարդարն պարզապէս ընդ մէջ երկուց հաւատարից. իսկարդ ապաշխարութիւնն ոչ ցուցանէ զարդարն պարզապէս ընդ մէջ երկուց հաւատարից, այլ զարդարն ըստ իմիք, զորօրինակ է ընդ մէջ նոյ, որոց մին է ընդ իշխանութի միւսին, որում չէ կարօղ հաւատացանել զհաւատարն, որպէս է որդին առ հայրն, ծառայն առ տէրն. ապա։

Ասելի է չորրորդ։ (3) Ապաշխարութին վերածի առ փոխարինական արդարութիւնն. վասն՝ որպէս ասացաք, լինի ըստ փոխարինութե ինչ, ըստ որում փոխանակ արհամարհութեն մատուցանի ուղղութի և վճարումն, որով վնաս թողու զարհամարհութիւնն, սակայն ի շնորհաց, վասն՝ վճարումն է անկատար։

Յասացելոց աստ ցոյս վասն ունիս մակաբերել, թէ կիրպական առարիայ առաքինութեն ապաշխարութե է նորոգութին առ անհատ առարութին ածային արհամարհեալ իրաւանց, կամ որ ի նոյն գլխի, նոյն իսկ ածային իրաւունքն սեփականութե արհամարհեալ՝ նորոգելի վճարմամբ ինչ։ Ասիթական առարային մերձաւոր՝ ներգործութե ապաշխարողին, որովք այնոքոգութեն կատարի։ Ասիթականն հետաւոր՝ նոյն իսկ մեղքն։ Ի վերջոյ՝ ապաշխարութեին ուղիղ սահմանի այսպէս. Աստուածընկալ՝ որ հնէ զապաշխարողն առ ի նորոգել զնկրաւորն ածային։

ՊՐԲԿ. Ր։

Ի վերայ գլխոյս երրորդ ապաշխարութեան, այս է՝ ի վերայ խորհրդոյ ապաշխարութեան։

Նախադրեմք նախ՝ յառաջին պրակէն առաջին վճռաբանութե այսր ճառի, թէ ամ մահուսւոյ մեղաց հնար է ջնջիլ ապաշխարութի։

Նախադրեմք եւրդ, թէ ոչնչ մահուսւոյ մեղաց հնար է ջնջիլ առանց ապաշխարութե. քանզի արդարացուցումն ամպարշտին, որպէս այլուր ցուցաք, չէ հնար լինել առանց ներքին փոփոխութե մեղաւորին. մի՝ զի չէ հնար լինել թողութե մեղաց, բայց եթէ ի շնորհաց, ի մանաւանդ բարեկամէ, և ի սիրոյն Աստ. և սոքա քանզի են գործնական, և ոչ միայն ախորժական, առնէ զմարդն հաճոյ, արդար, և ի յիւոս դառնալոյն Աստ առ նա վերադարձ. և երկրորդ՝ զի յայնմանէ՝ որով Աստ սկսանի սիրել զմեղաւորն, զոր յառաջն ատէր, յառաջ գոյ փոփոխութի ինչ, ոչ ի կողմանէ Աստ որ է անփոփոխ, ապա ի կողմանէ մեղաւորին։

Արդ՝ կայ մեզ կրկին խնդիր։ Նախ՝ թէ արդեօք հնար է թողուլ զնի մահուսւոյ մեղս առանց միւսոյն։ Երկրորդ՝ թէ արդեօք ի թողուլ յայցանացն մեզ պարտաւորութի պատժոց։

Ասելի

(1) Աստ՝ ի. 85. ա. 3. բաղ. (2) Անդ։ (3) Անդ՝ առ 3։

Ասելն է նախ: (1) Ձե հնար ապաշխարութիւն թողուլ զմի մնհուշտի մեղս առանց միւսոյն:

Յայց. Նախ: (2) Ձե հնար թողուլ զմնհուշտի ինչ մեղս առանց հնդման ընդհաց, որպես ցուցանի ի ճառս որ ի մի ընդհաց. իսկարդ՝ զինչ և իցէ մնհուշտի մեղք է անմիամնական ընդ ընդհաց, որպես ևս ցուցանի անդէն. ապա:

Երկրորդ՝ (3) Ձէ հնար թողուլ զմնհուշտի մեղս առանց ճշմարիտ ապաշխարութեան. իսկարդ՝ Ձէ հնար լինել ճշմարիտ ապաշխարութեան ի մի միոյ մեղաց, եթէ ոչ իցէ ի մի ամենեցուն. ապա: Յայց. փոքր: Այդպէս առ ճշմարիտ ապաշխարութեան վերադարձ մերժել զմեղս ընդ հատարակ բանիւ ամ մեղաց, այս է՝ քէ որում են ընդդէմ Աչ. ապա Ձէ հնար լինել ի մի միոյ, եթէ չիցէ ի մի ամենեցուն:

Ասելն է երկրորդ: (4) Թողեալ զյանցանս ապաշխարութեան՝ բառնի պատասխանութեան յաւիտենական պատժոց, սակայն կարող է մնալ, և բազում անգամ մնայ պատասխանութեան ժամանակաւոր պատժոց:

Ի վերայ առաջնոյ մասին չիք ինչ դժուարութի: Ամմնեցուց զայն ժողովն Տրիտ. գլուխ. 6. գլ. 14: Որ յայտ է բանիւ. զի զղջմունակ ասի անդէն՝ գլ. 7. մարդն թողութիւն մեղացն լինի ի Քրիստոս բարեկամ և ժառանգ յաւիտենական կենաց. արդ՝ հակասական է, զի ունիցի զիրաւունս առ յաւիտենական կենաց, և միանգամայն իցէ արժանի յաւիտենական դատապարտութեան:

Օրինակ երկրորդ մասն յանդուգնութեամբ ուրանան Լուտերականք, և Կալվինականք. և անտի մնակարծիքն, թէ չիք քաւարան, ոչինչ գործ վճարողական, ոչինչ ներողութի: Այլոց նախ և յառաջ է ի հաւատոյ սահմանեալ ի ժողովն Տրիտ. գլուխ. 6. կան. 30. և գլուխ. 14. գլ. 8. և կան. 12. 13. 14. և 15:

Յայտնի ի զանազան օրինակաց նր գրոց: Ասէ ի գիրս իւ Թագ. ժԲ. 13. Իբրև ծառնեաւ Դաւիթ զմեղս իւր, և ասեն ցնա Նաթան ցնա. * Տէր անցոյց զնե զեղս քո, և ոչ մեռանիս ||. յայտ է ի մի մարգարէն. * Հայց տանել զպղտոցանելով զպղտոցիր զնշանակ Տն բառիւն այնորիկ, որպէս չէ՝ որ ծնանելոյն է ինչ՝ հոգւոյ մեռանի ||: Յաստուածպարն ասացէ

(1) Ասէ ի 36. ոչ 3. Բել: (2) Ինչ՝ (3) Ինչ՝ (4) Ինչ՝ ոչ 4. Բել:

եր. * Լռ արդ՝ ոչ հեռասցի ասօր ի պատճ ոչնչե գյաւելեալն, ֆիլոսոփ զնանգիտ զնս, և ասէք զնեն ||՝ ի բանս յայտսիկ յայտնի նշանակի, թէ ժամանակաւոր պատիժ եղաւ ի մի Դաւթի՝ թողեալ զյանցանս, ոչ միայն յաւղղութի նր կամ յերկիւղ այլոց՝ զղջմնակ կեղծեն հերետիկոսք, այլև ի պատիժ գործեալ յանցանացն:

Երկրորդ՝ Թուղ. ժԲ. քսանն Նաթանայ մի աղաչանաց նորա արձակի ի մեղաց բամբասանացն, և սակայն առ ի պատիժ հրամայի մեռնիլ ի բանակին զեօթն օր:

Երրորդ՝ Թուղ. ի. Նա ինքն Նաթանայ արգելեալ լինի ի մնանելոյ յերկիրն աւետեաց մի թերահաւատութե ինչ, որ թողեալ էր նմա:

Չորրդ՝ Ելից. լԲ. Ձ բարկացեալ սրբատաւութի ի մի ժողովրդեանն վասն երկիրպագելոյ նորա ձուլածոյ ոսկի որձոյն, և առաքինի Նաթանայ ցածուցեալ, որպէս ասի ի Տիմն 14. սակայն ասէ. Տիմ 34. * Յաւուրսյորում ալ ապրիցի, ածիցէ ի վերայ նորա պատիժ եւ ոչնչացուածս ||:

Հինգերորդ՝ Օրինդ. ի. Զամ ասի անկանիլ ընդ մնհու ի պատիժ անհնազանդութե իւրոյ, թէպէտ և փրկեցաւ * ի յանցանաց իւրոց ||, ոչ ասի Իմաստ. ժ. 2:

Որ վեցերորդ՝ մնհն սահմանեցաւ ի պատիժ սկզբնական մեղաց՝ Օրինդ. իւ. ոչ և յուցանեն Առաքեան՝ Հռոմ. Ե. և ա Կորնթ. ժԲ. ժԳ. Նա թէ՝ հանդերձն տառապանք և թշուառութիք ասսի կենացս՝ են պատիժք նորին մեղաց. իսկարդ՝ եթէ զնհ, և եթէ զայլ տառապանս կրեն նոքա, որոց թողեալ եղեն բնկզնական մեղք միքտութե: Որ չէ հնար ասել, թէ այս պատիժք են հայրական ազգաբանութիք կի կրեմութիք առաքինութե, քանզի սոքա չունին զտեղի ի մկրտեալ մանկունս. և թէպէտ այսպէս են ի չափահաս, սակայն ոչ յայն սակս զաղտրին ի լինելոյ պատիժք և վրէժինդրութիք մեղաց: Ըստ այն Օգոստինոս՝ գիրք 13. ի վերայ քաղաք. գլ. 6. Անդն, որ է պարկեշտ ծնելոյն, էրէն խորհեալ ըստ գեռուին և ըստ ապրարութե, լինին փառնբնեալք. և ոչ բառնայ զբնան պարծոյն, որ յոտնեալ զպրծեալս հանգերձութե:

Յայց. ի սրց Հարց: Այն Օգոստինոս՝

Ի վեր Ե. Աղաղ. ասէ. Ներքին Ընդ ոմն անպիտ առանձ Ի հանգիստեալ յաւիրենին, Հրամիրեալ զնա ևս վառն հեղգան յայսմ յաւիրենի. Ասացէ Ե նմին Կի Վասիլի, որում արդեօք առացուս Ի յիշատակարանին, Ըստ զի հեղգ ես, հասին Ի վերայ քինդ կնի, ըստ առաքեացիւք էր Ընդ ես նոցին հեղգ:

Սրբն Ամբրոսիոս՝ գիրք 7. Ի վերայ Ղուկ. Փոխանորոշեցի ածային ոչխոյ Ե այլոց ներդրծուածոց, յոմ զի նշ Ե էգ վճարմամբ պարզնի հեղգ ոչխոյ ոչխոյ: Ոչ առ յանցագնալ կրցին՝ գլ. 8. ասէ. Ա՛նձագոյն եղեալն առնի զընձագոյն հարկաւոր վճարուածս:

Սրբն Վրիգոր՝ գիրք 9. բարոյական, գլ. 34, ըստ պլոց՝ 17. ասէ. Յանցագնելոյն ոչ երբեք կնայե Ընդ, վասնզի պյանցանս առանց վերծինդրելոյ ոչ կարես. Ասացէ յոմ նա ինձն հարցն յանցին ապաշխարել պարտ էգան, կի Ընդ վերծինդրելոյ հարցին՝ հարկանե զյան. .... որպես Վասիլի չեմ կարողանալ ոչխոյ զգրծոյ ես ||: Ոչ առկայն զինի բաղամ պատասխանի լսելոյ Ե փախանգնել, զպարտաւորութիւնդ յանգանաց՝ զոր ընդունել էր վճարելոյ: Ըստ այսմ և այլ ևս Հաւր, յորոց զբաղումն յիշատակէ Ներսիսինոս՝ գիրք 4. Ի վեր ապաշխար. գլ. 9.

Յայց. զանազան պատճառողութիւք: Թէպետ Ընդ կարող է բացարձակապէս թողուլ զբռնվանդակ պատիժն ընդ յանցանաց, այլ ժն բազում պատճառաց այն ոչ պատշաճի: Ասէ՝ զի Ընդ ոչ միայն է առանձին բարեկամ՝ և հայր գիաց, այլև է արդար դատաւոր՝ և հրապարակական օրէնսդիր. ապա թէպետ և լաւ որում բարեկամ՝ և հայր գիաց թողու ձրի ընդ արհամարհութեանն զյատեանական պատիժն, որում չէ հնար կալ ընդ բարեկամեն նր, սակայն լաւ պատշաճի պահանջէ լաւ օրում արդար դատաւոր՝ և հրապարակական օրէնսդիր զժամանակաւոր ինչ պատիժս՝ Ի վերծինդրութիւն գործելոյ չարեացն. մի՝ առ Ի պահել զիրաւունս արդարութեան, և երկրորդ՝ առ խնամ տանելոյ հասարակաց բարւոյն: Երկրորդ՝ պատշաճի այն, զի ամի ծանրութիւն մեղաց առաւել ևս երևեցի: Երրորդ՝ առ սանձահարելոյ զնամարձակութիւն մեղանչելոյ: Չորրորդ՝ զի ժամանակաւոր պատժով բարձցին մնացորդք մեղաց, և չար սնանկութիւնք: Հինգերորդ՝ զի զայս պահանջէ մեծագոյն ապերախտութի մեղաւորին յետ ընդունելոյն միրտութեն և հաւատոցն Ի՛ն: Վեցերորդ՝ առ Ի լինել կերպարանագութեն ինչ ըմ ՄՔ Ի՛ն և մեր: Օգտաճառ զայսոսիկ առաջն դնե ժողովն Տրիտ. գաւմ. 14. գլ. 8:

Ընացաք յեղբակացութեն, Թէ ոչ միշտ մնայ, այլ երբեմն գերագոյն զղջմամբ, զղջմբնակ եղե Ի Պօղոս՝ և Ի կիներ մեզաւոր, բովանդակ պատիժն ևս և ժամանակաւորն՝ բարձեալ լինի. քանզի գոյզ սահմանաւոր, մարթ է յամենակատար վճարմանե, զղջմբնակ է զղջմն կամ ածային սէրն Ի գերագոյն աստիճանի հասասարել:

ՊՐԱԿ. Գ.

Ի վերայ Խոշորութե նեբելի հեղոյ:

Նեբելի մեղքն ներգործական է անկարգ գործառ ստեղծական բարւոյն, սակայն առանց յետագարձի յանստեղծ բարւոյն: Հայսմ ներգործական գործմանե Թագեալ լինի Ի հոգին կի՛ Ի կամ՝ բացարձրութի ինչ կամ եղանակաւորումն շուրջ ստեղծական բարեաւ. զղջմբնակ Ի դիտմանե վախճանին՝ լինի կանչն եղանակաւորեալ շուրջ վնասու և զվիճնորոք: Արդ՝ այսոքիկ անկարգ եղանակաւորմամբ կամ բացարձրութեամբ կամաց շուրջ զստեղծական բարեաւ՝ խոտանի կամ յատարձն ախորժակն, զի մի զիւրապատրաստ բերցի առ Ընդ. և այս ասի պահասութի եռանդեան ածային սիրոյ, յորում սովորութի է դնել զարատ ներելի մեղաց, կամ գունակական ներելի մեղս, զորմէ է ատ խնդիրս:

Խնդրիցես նախ: Արդեօք հնար է Թագուլ ընեբելի մեղս առանց ինչ ապաշխարութե:

Պնեմ: (1) Ա՛ն Ի Թագութի ներելի մեզաց պահանջի և բաւական է ապաշխարութի զգրաւեթենական:

Յայց. Ի նմին իսկ ծանօթութե զգրաւեթենական ապաշխարութե, Թ օրում խնդայ գնե Ի՛ն: Օգրաւեթենական ապաշխարութին է, յորժամ ոք գնե եղանակաւ թերի ըստ ապաշ-

(1) Ա՛ն՝ Ի. 87. պ. 1. Քոլ.

ախորժակին ԱՀՃ, մինչև զինչ և իցէ իր դի-
պէր՝ որ զնա յապաղէր յայնմ շարժմանէ,
անհաճոյ լինէր նմա, և ցաւէր վն գործելոյն
զայն, թէպէտ և ներգործութիւն ոչ խորհէր
զայնմանէ. իսկարդ՝ այսուհիկ բարձեալ լինի
անկարգ եղանակաւորումն կի՛ բացորոշուին կա-
մաց Ի բարին ստեղծական, որ խափանէ կի՛
յապաղէ, զի մի՛ դիւբապատրաստ բնոյթի առ
ՀՃ, որ է ներելի մեղք, ոչ և ասացաք. ապա:

Արդ՝ ոչ ամ ախորժակ առ ՀՃ կամ առ
ՀՃայնին իրս՝ է զօրութենական ապաշխարուի
նկատմամբ ամ ներելի մեղայ, այլ միայն
նկատմամբ այնմ՝ որ անհաճոյ լինէր՝ եթէ
պատահէր. և ըստ այսմ ոչ իւրաքանչիւր ներելի
մեղք բարձեալ լինի զի՛նչ և իցէ ախորժակաւ
առ ՀՃ, այլ այն միայն՝ որոյ ասացեալ ախոր-
ժանն է զօրութենական տհաճութիւն ըստ եղա-
նակի ասացելոցս:

Ինդրիցես երկրորդ: Արդեօք ներելի մեղ՝
որ կից ընդ մահուանչափ մեղաց՝ հնար է թողուլ
առանց մահուանչափն:

Պէսէմ, (1) թէ ոչ: Այդպէս թողութեան
մեղայ՝ ևս և ներելի մեղայ՝ չէ հնար լինել,
բայց եթէ վճարողական գործով, որ իցէ հա-
ճոյ և ընդունելի ՀՃ՝ ի գերբնական կարգի.
քանզի ամ վճարումն մեր առ ՀՃ՝ է բարե-
կամական, և ոչ հիմնի յարդարութիւն, այլ
միայն յընդունելութիւն ՀՃ. իսկարդ՝ ոչինչ
գործ մեզաւորին է հաճոյ ՀՃ և ընդունելի՝ ի
գերբնական կարգի, որովհետև է գործ ինամ-
ոյ յայսմ կարգի. ապա: Հաստատի նախ:
Ներելի մեղքն՝ ի մէջ բերէ զնական արատ,
այս է՝ զպակասութիւն եռանդեան շնորհոյ.
իսկարդ՝ զայս արատ չէ հնար բառնալ, բայց
եթէ ենթադրեսցի շնորհք, որոյ եռանդն
վերատին դարձցի. ապա: Հաստատի երկրորդ:
Թողութիւն ներելի մեղաց է վերանորոգութիւն
յընտանութիւն ՀՃ. ապա ենթադրէ զնորա
բաւեկամութիւն, վՃ և զշնորհս:

Պ Ր Ե Կ. Դ:

Արդեօք մեղն ներելի թողութեամբ վերս-
դին գառնայ յաջորդ մեղսն:

Նեղիր (2) է, թէ արդեօք արատն, և
պարտաւորութիւնն յաւիտենական պատժոց, ըս-

որում պատճառէին ի ներգործութենէ մեղաց
յառաջագոյն թողլոց, վերստին գառնան յա-
ջորդ մահուանչափ մեղաց, մինչև մեղացն՝ որ ըզ-
հետ գոյ ապաշխարուն, ոչ միայն մոռանել
ղնախական արատս և զնախական պարտաւորութի,
այլև վերստին ի մէջ բերել զնախկինն, այնպ՝ ոչ
եթէ միշտ տևէր, և ոչ երբէք էր թողեալ,
մինչև յայն ատս զնպիսի մեղաւորին լինել ՀՃ
առելի, և դատապարտելի, ոչ միայն վն մե-
ղացն այժմ գործելոց, այլև վն մեղացն յա-
ռաջագոյն գործելոց: Եւ ղայս ևս Արգա-
պետն կոչէ դառնալ մեղացն պարզապէ: Դառ-
նալ մեղացն ըստ իմիք՝ է յաջորդ մեղացն վասն
թողութեն անցելոցն լինել ծաներագոյն պատ-
ճառաւ ապերախտութենան, և կամ ըստ ո-
րում յաջորդ մեղքն՝ ի մէջ բերէ զպակասու-
թիւն շնորհաց, և զպարտաւորութի յաւիտե-
նական պատժոց, զորօրինակ և նախընթացն:
Այլ՝

Ասելի է: (3) Այնգլն միանգամ ապաշ-
խարութիւն թողեալ՝ ոչ դառնան պարզապէս
յաջորդ մեղսն, այլ ըստ իմիք միայն,

Հայց. (4) առաջին մասն՝ ի սր գրոց:
Հռոմ. ժ՛. 29. ասէ Առաքեալն. *Ան-
ապէլի են շնորհք ՀՃ՝ ||. այլ մեղք ապաշխարողին
թողլոյ են շնորհքն ՀՃ. ապա յաջորդ մե-
ղքն ոչ դառնան վերստին, ոչ եթէ Ճ՝ ի
վն թողութեն մեղացն զոյացոյ: Ղկղկ. ժ՛ը.
30. *Ասացեալ՝ ե զոբյութ՝ չամ ամպոբչուս-
նեանց յերոց, ե ոչ ընկղճի յեվ՝ ի գանձան
անդրանուանէ ||. արդ՝ լիներ՝ ի տանջանս անի-
բառութեն, եթէ յաջորդ մեղքն վերստին
դառնայր:

Հայց. (5) պատճառաբ: Ղաի՛ ՀՃ թո-
ղու զմեզ բացարձակապէս, և ոչ ընդ թէու-
թեամբ զապագայի՛ եթէ մեղաւորն յետ այնո-
բիկ ոչ մեղիցէ: Հայտ է՛ ի նախայիշատակեալ
վկայութենցդ, և՛ ի կերպէ խորհրդոյն. քանզի
քահանայն խօսեցեալ յանուն ՀՃ՝ ասէ բաց-
արձակապէս առանց ինչ թէութեն, Ես քեզ
ղեկ. ապա յաջորդ մեղքն ոչ դառնան վերս-
տին: Հաստատի նախ: Թողուն զմեզ է
ջնջել դայն. արդ՝ չէ հնար նշանակել զպատ-
ճառն այսր վերստին դարձման, կամ վերստին
յառաջադութեն. ոչ զՃ, վզի ոչ կարէ լի-
նել պատճառ մեղաց, և ոչ զմարդն, վզի

(1) Ընդ՝ պ. 4. բաղ: (2) Ընդ՝ խ. 88. պ. ւ. բաղ, (3) Ընդ՝
(4) Ընդ՝ ի յհռոմի. այլ ընդդէմ: (5) Ընդ՝

ոչ գործէ զնոյն, զոր յառաջն գործեաց։ Հաստատի երկրորդ։ Ըմ հնար արատոյ և պարտաւորութեան մեզաց վերստին դառնալ, բայց եթէ զայնցի նկատգործութեան, յորմէ պատճառի. իակարդ՝ յաշխրդ մեղաքն ներգործութեի մեղացն թողոց ոչ դառնայ վերստին, և ոչ իսկ կարող է դառնալ. ապա։

Հնուց. երկրորդ։ Ումեք միանգամ լինել պատժեալ՝ չէ պարտ միւսանգամ պատժել. այլ մեզքն թողեալ՝ լինել պատժեցեալ ի Քրս, ոչ թոյլ զօրութիւն չարչարանացն թողուն. ապա։

Ոչ ասարկեն ի նը գրոց կամ ի սրց Հարց, խնամել պարտ է ի մի վերստին դարձման ըն իմիք, որպես ցուցանէ երկրորդ մանն եզբակացութիւնս։ Ալ

Հնուց. երկրորդ մանն։ Ի կրկին միտս թողեալ մեզքն ասին վերստին դառնալ ըն իմիք յաշխրդ մեղաքն. նախ՝ եթէ պատճառաւ թողութիւն նոցա յաշխրդ մեղաքն իցէ ծանրագոյն ի մի ապերախտութիւն. և երկրորդ՝ եթէ յաշխրդ մեղքն ի մէջ բերցէ զնոյնօրինակ պակասութիւն, և զնոյնօրինակ պարտաւորութիւն յաւիտենական պատժոց, զոր օրինակ և առաջին թողեալքն. իակարդ՝ երկոքին ևս հանդիպին. ապա։

Գ Լ Ո Ւ Խ · Ժ։

Ըստ ոտանաւորի՝ ապաշխարութիւն ասուածոյ ընդունելոյ չէ երկոցին տալոյ անձին, և արդեօք վերստին կենդանանայ։

Կանելի է նախ։ (1) Հնգեալ առաքինութիւնքն կորուսեալ մեղաք՝ վերստին դարձուցանին ապաշխարութիւն։

Ասացաք, Հնգեալ առաքինութիւնքն, և ոչ առանձինս. քանզի ստացական առաքինութիւք արժանաւորին ընդ ապաշխարութիւն, ստացեալ լինին, նոյնպես կորուսեալքն միայն նոյնօրինակ ներգործութիւք վերստին դարձուցանին, այլ ոչ ապաշխարութիւն, իորդի երբեմն ապաշխարողքն մի միայն ներգործութիւ արդարանան։

Հնուց. (2) եղրակացութիւնս։ Ապաշխարութիւ թողեալ լինին մեզք, և թողուի մեզաց ոչ լինի առանց հնդեան արդարացուիչ շնորհաց. իակարդ՝ սրբարար շնորհաց զկնի երթեան ամ ձրի առաքինութիւք, ոչ կարող կարօղութիւք. քանզի շնորհացն ի գերբնական կարգի ծառայեն հնդեան առաքինութիւք առ գործողութի նորա, որպես հոգւոյն ի բնական կարգի ծառայեն կարողութիւք նր. ապա։

Կսելի է երկրորդ։ (3) Ընդիւնքն մեզոք ևս հնացեալ՝ վերստին կենդանանան ապաշխարութիւք։

Հնուց. Նախ՝ ի վկայութիւնէ։ Յովել. ը. իրրև ասաց Ած ի հնին 12. * Դարձարուք առ իս յամ սրտիւ ձերում, պահովք և լալով՝ և ողբով։ Յաւել ի մի ի հնին 25. ի վարձ այսր դարձման. * Հատուցից ձեզ ամոցն փոխեսեալ՝ յորս եվէք խրոխն, և ջրբեսից, և ընդունիցուք՝ և ոչ։ Ի վի այսր բանի մեկնիչն առաքելք ի Հերմիմասէ ասէ. Ով նեղեալ կորնչել տասպատուիեան, պէտ ակնհայմէ հոգւոյ կորուսիչ, արդ՝ այն առաքելոյն է ասելոյն թողեալ զործոց, որ ձեզ կորուսեալ եղեն։

Յղնկ. ղգ. 12. * Ընդունելոյն անօրինին ոչ երեսելոյն վնա (ըստ Հատ. ոչ ճանաչելոյն նմա) յաւուր յորում դառնայցէ։ Երդ՝ չարչարեր, կամ ճնասեր մեծապես, եթէ զառաջինն արդեանց զղջութիւն կորուսանիէր։

Ըստ աքեան՝ Իրրայ. ի. 10. ասէ. * Ոչ եկեն ածկոս ինչ է Ած՝ ստասանալ զերծս իւր, և զնէրն՝ զոր յոյժ յանառն նորա։ ուր Պօղոս խօսի ընդ ամ Հրէից, յորս անտարակոյս գտանիին յանցուցեալք։ Եւ զայս վկայութիւն առաջի դնէ ժողովն Տրիտ. գուամ. 6. գլ. 16. նոցա՝ որք մեզան։

Օսայն կարծես ուսուցանեն սին Հերմիմաս՝ ի մի գլ. ի. Պաղատ. երն Ընդրսիոս՝ գիրք 1. ի մի Պաւկ. Ակակերան՝ ճառ 6. ի մի Օնեղ. և այլք, նաև միաձայն ամ ճեմարանք։

Հնուց. (4) երկրորդ՝ պատճառաւ։ Ոնհայեալ արդեանց վերստին կենդանանալն է վերստին սուանալ նոցա զզօրութիւն և զգործունէութի վերածելոյ զարարօղն իւրեանց ի յաւիտենական կեանս, զոր գործունէութի կորուսեալ լինին մեղօք, և յոյն սակս ասէին մահացեալ. իակարդ՝ ապաշխարութիւք զայս գործունէութի վերստին ստանան. ապա։ Հնուց. փոքր։ Պատճառն մեայուն՝ այլ պակասեալ ի գործոց իւրոց մի իսափանաց, ի բառնալ նոյ պատի յաւուչ ածել զգործս իւր. իակարդ՝ արդիւնքն հետէտ և ներգործութի անցին, սակայն մնան՝ ըն որում են յիւրեանց կողմանէ՝ յինդ-

(1) Ընդ՝ ե. 89. պ. 1. բաղ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ՝ պ. 5. բաղ։ (4) Ընդ։

յընդունելութեան Աչ, և ապաշխարութեբէ բարձեալ լինին խափանքն, այս է մեղքն, որ արգելոյր զգործս նոյ. ապա։ Փոքր. ըստ երկրորդ մասին յայտ է։ Ձուց. առաչին մասն։ Ի՛ւ պէտ Ած բացարձակապէս կարող էր ոչ ընդունել զարդիւնս առ վարձս ընդ միշտ, այլ միայն ընդ թէուեբէ խապատ համբերութեան Ի յարդարութեբէ. զորօրինակ զմեզս առ պատիժ ոչ ընդունի ընդ միշտ, այլ ընդ թէուեբէ ապաշխարութեան. բայց թէ զարդիւնս ոչ ընկալաւ ըստ այմ, հաւաքի նախ՝ Ի նախայիշատակել զբերոց, Ի սրից Հարց, և Ի Տրիտ. Ժողովից, այլև Ի միարան հաւանութեբէ ածապանից։ Երկրորդ՝ զի Ած է առաւել հակել Ի վարձատրել, քան Ի պատժել, և միշտ պատժէ սակաւ և վարձատրէ առաւել քան զարժանն։ Երրորդ՝ զի այնուիկ իսկ, որով բարի գործք միանգամ հաճոյ եղեն Աչ, ոչ երբեք անհաճոյ լինին նմա. քանզի միշտ մայ, թէ եղեն բարիք, և Ի շնորհաց Նորա յառաջ Նկեալ. և ըստ այմ ընդունելութիւն նի է ձեռնվնեալ։ Ձայր սակս մի յայորդ մեղացն ոչ մերժէ զայն յընդունելութեբէ իւրմէ, թէպետ և զմեզսն մերժէ՝ ցորչափ է Ի մեղս. այլ Ի բառնալ նի՝ պատրաստ է ձեռնվել զարդիւնս զայնոսիկ անվարձ. այլ սակայն մեղքն ջնջեալ ապաշխարութեբէ՝ ոչ մայ՝ ոչ յիւքեան՝ որպէս յայտ է, և ոչ յընդունելութեբէ Աչ վղի ոչ երբեք հաճոյ եղև նմա, նաև ոչ յընդունելութեբէ ածային արդարութեբէ Ի պատժել, վղի ածային արդարութեբէն ոչ պատժէ, բայց եթէ զայն՝ որ չև ևս պատժեցաւ, և մի որոյ չեղէ վճարումն, այլ և ենթակացեալ զպարտաւորութեբէն պատժոց. իսկ մեղքն ապաշխարութեբէ ջնջեալ՝ եղև պատժել, և վճարեցաւ վասն նի յարդանացն Քրիստ, և ոչ պարտաւորութեբէ պատժոցն հնար է վերստին դառնալ, վղի ոչ դառնայ վերստին ներգործութեբէն կամաւոր՝ յորմէ պատճառեցաւ։

Ինդրիցես։ Ցի՞նչ ասիցեմք, և Ի քանահութեբէ արդիւնն մահացեալ մեղաց՝ վերստին կենդանանան ապաշխարութեբէ։

Ձառաջ քան զպատասխանիւն գիտել պարտ է, թէ երկնաւոր հնար է առնուլ զնորոգս։ Ալ՝ ֆիզիգապէս՝ փոխանակ որակութեբէ, որով հաղորդ լինիմք ածային բնութեբէն, և ունիմք ջիֆիզիկական իրաւունս առ փառս իբրև առ ժառանգութեբէ։ Երկրորդ՝ բարոյապէս՝ փոխանակ բարոյական իրաւանց առ փառս և առ վարձս միշտորդութեբէ բարի գործոց, եթէ առաչնիկայից, և եթէ անցելոց ևս, այլ որոց միան յընդունելութեբէ Աչ։ Երդ՝ առ ինդրելիք միայն Ի վերստին կենդանանալոյ ընորհաց բարոյապէս առեալոց փոխանակ իրաւանց առ փառս. վղի արդիւնքն ցուցանեն զերաւունս առ փառս, նմին իրի վերստին կենդանանալն արդեանց է վերստին առանել զերաւունս առ փառս։

Պետմ նախ։ Երդիւնքն մեղաց մահացեալ ոչ միշտ կենդանանան վերստին ապաշխարութեբէ Ի նմին աստիճանի և Ի նմին կատարելութեբէ զոր ունէին յառաջ քան զնահանայն, այլ ըստ քանակութեբէ և ըստ համեմատութեբէ առաչնկայ տրամադրութեբէն։

Ձուցանի։ Զդ ջումն, որով յառնէ ապաշխարոյն, ոչ միայն է Ի բաց բարձումն խափանաց, զորօրինակ համարին հակառակորդք, այլև է բարոյական տրամադրութեբի առ վերստին կենդանութեբի արդեանց. խնդրէ՝ պատճառն ոչ յառաջ ածէ զգործ, բայց եթէ ըստ տրամադրութեան ենթակային. ապա։ Ձուց. մեծ։ Արդէս զդ ջումն զորօրինակ երից, է ֆիզիկական տրամադրութիւն ընորհաց առ երից ֆիզիգապէս առեալ, նոյնպէս և է տրամադրութեբի բարոյական առ բարոյական ընորհս՝ յարգանաց՝ որք վերստին կենդանանան, որք ունին յընդունելութեբէն Աչ. նմին իրի զգործոց նոցա զոր ունեբէք նորհրդով կամ զդ ջումն՝ տայ ցնոսա լինին ֆիզիկական իրաւունք առ երից, նոյնպէս բարոյական հաւասար իւ աւունք տայ ցնոսիկ լինին վերստին կենդանացեալ այգեամբք. քանզի երկրորդ պատճառքս այսոքիկ ոչ խափանեն զմիմեանս։ Ալ չէ ինչ ընդդէմ, եթէ է միայն տրամադրութիւն յերից. քանզի ուրանոր երկու պատճառք զուգընթացան, նոյն տրամադրութեբէ բաւական է իւրաքանչիւրոցն առ իւրեանց ներգործութեբէ։ Հանդիսութեբէն է Ի միտութեբէ կեցնոցս ընկալեալ, որ յորժամ վերստին կենդանանայ ապաշխարութեբէ՝ առանց զգործ իւր, և ապաշխարութեբէն զերծ՝ ըստ չափու առաչնկայ տրամադրութեբէն, որպէս ասացաք զմիտուէ՝ վերջ. գ. պ. 2. ինդ. 2։

Ընդիես։ Ապաշխարութեբէն ոչ է տրամադրութեբի բարոյական առ վերստին կենդանութեբի արդեանց, բայց եթէ Ի բառն հանութեբէն Աչ. խնդրէ՝ չէք ինչ պատճառ ընդունելոյն Աչ

զոյն

զգայն ըզ մանուածոյ ինչ աստիճանաց արդեանց մահացելոց, և ոչ ըզ ամի. ապա։

Պէսիմ որ. զիտգր։ Ի՚անդղ են բազում պատճառք, և յայնցանէ Հաստատի ևզրակացուսիցիս։ Ա՛սա՝ վզգի ՚ի բաց առեալ զայսոցանուսիցին Ա՚յ, պարտիմք խոսել զգերբնականաց՝ պահմանի Համեմատութեամբ՝ զրօրինակ զընականաց. մի՛ զի մի տացի առիթ իւրաքանչիւր ումեք կղծելոյ զինչ և իցէ. և երկրորդ՝ զի պահանջէ ամենաքաղցր տեսչութիւնն Ա՚յ ինամ տանել գերբնականաց ըզ օրինակի բնական իրաց, որք են մեզ ծանօթք. արդ՝ բնական պատճառք ոչ յառաջ ածեն զգործս, բայց եթէ ըզ տրամադրութեան ենթակային։ Երկրորդ՝ այսոցիկ չափաւորութեամբ պահին իրաւունքն ուզրմութեամբ, և արդարութեամբ։ Երրորդ՝ եթէ մահացեալ արդիւնք միշտ վերստին կենդանանային ՚ի գերագոյն աստիճանսի, տուեալ լիներ արդարոց առիթ գաղջանալ և դիւրանալ ՚ի մեղանչել, ՚ի տեսանելն այնպէս դիւրին զվերստին կենդանութեամբ արդեանց ըզ բովանդակ կատարելութեամբ իւրեանց։

Պէսիմ երկրորդ։ Անհագեալ արդիւնքն վերստին կենդանանան ըզ քանակութեամբ առաջնոյ տրամադրութեան, ոչ յայս միտ՝ եթէ նոյն էական փառքն տուեալ լինի ապաշխարողին կրկին պատճառաւ, այս է՝ պատճառաւ առաջնոյ տրամադրութեամբ, և պատճառաւ մահացեալ արդեանցն. այլ յայս միտ՝ եթէ բաց յիրաւանց առ էական փառս համեմատեալ առաջնոյ տրամադրութեամբ, տուեալ լինի ինչ յիրաւանց առ զանազանեալ էական փառս համեմատեալ յառաջնոյ արդեանց։

Հնոյանի։ Ա՚ռանդ եթէ ոչ էր այսպէս, վերստին կենդանութեան արդեանց ոչ պահի ընդ յառկութեան. ապա։ Հնոյ. առաջարկ։ Վերստին կենդանանալ արդեանցն ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ նոցին միաւորեալ ընկալեալ լինել առ երանական փառս, զոր արդիւնաւորէին. իսկարդ՝ եթէ բաց ՚ի յերանական փառաց, որ պարտի առաջնոյ տրամադրութեան, ոչ տացի այլ, որ համեմատեսցի յառաջնոցեալ արդեանցն, այլ միայն տացի նոցին կրկին պատճառաւ, ոչ լինին յառկացիք միաւորեալ ընկալեալ առ էական փառս, քանզի թէպէտ և ոչ լինէին յառաջնոցեալ, առկաւին լինէր նոյն, և հաւասար փառք. զորօրինակ եթէ զառւրս տասն գործէր յայգւոջ ուրուք, և տուեալ լիներ նմա վարձ միոյ աւուր տասն պատճառաւ, յառաջնոցեալ ինն աւուրքն ոչ համարէին մտանել ՚ի հաշիւ, և իրաւամբ փոխարինիլ. ապա։

Հաստատի։ Դիցուք զդիպուածն, թէ ոք զամն ուխտաւն սրբութիւն կենցղէ, և ՚ի վախճան կենաց մեղուցէ մահու՚ւսի մեղաք. և այլ ոք զյոյնչափ ժամանակս անառակութիւն կենցղէ, և երկրորդին ևս վերստին յարիցեն ՚ի նոյն աստիճան ապաշխարութեամբ, զրօրինակ՚ի չորս, երկրորդին ևս ըզ կարծեացն՝ զոր հնգեամբ զհաւասար փառս ընդունին. ապա յառաջնումն ոչինչ համարին յառաջնոցեալ արդիւնքն, նմին իրի և յառկութեան ոչ կենդանանան վերստին։

Նոյ չասիցես, թէ նկատմամբ յառաջնոցեալ արդեանցն տուեալ լինի առաջնոյն մեծագոյն ուրախութեամբ պատահական ՚ի վերս գործոցն յառաջնին սէր անդր գործելոյ։ Ի՚անդղ ընդդէմ է նախ, զի կենաք մարդկան է կենաք յաւիտենական. ապա եթէ ոչ համեմատեսցի արդեանցն այնոցիկ վարձ յաւիտենական կենացն, յառկապէս ոչ կենդանանան վերստին. նմին իրի ժողովին Տրիս. գուռ. 6. գլ. 16. առ, թէ արդիւնքն վերստին կենդանացեալ զբնեն առ ՚ի սպառնալ յՀ–ռամ ձանձանալի գլա–խեխեան կեանցն կենաց. արդ՝ յաւիտենական կեանքն է երանական փառքն։ Երկրորդ՝ զի զՀետ գայր, եթէ անիրաւութեամբ անիրաւին մեծագոյս վնասեցեալ նմա, թէպէտ և գառնայր. և թէ Ա՚ծ ոչ իւիք իրաք հատուցանէր փոխանակ ամացն, յորս եկեր մարախն, և ջրեհեղն, և Թրթեւրն, ընդեմ նր գրոց։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. Գ.

Ի վերայ Տաճկաց խորհրդոյ ապաշխ. Ի Տաճկաստան. Ե Նախ՝ Ի ՀԱՔ ԿՂԶՄան.

Սքն Ծնողաց՝ Ի Լյ. Ե. 1. 2. 3. 4. Ե 5.

ԳԼՈՒԽ. Ա.

Ի վերայ վինչ-ընէաւն, Ե որպէսուիք կղզման.

Նախքան է նախ. (1) Օգնական ըստ օրում այսպիսի, ըստ որում վերացուցանէ՞ Ի վճռակէ հին և նոր օրինաց, Ի կատարելութէ՞ և յանկատարութէ, է ցաւ հոգւոյ Ե ապերախտ Ժողովոյն գոչելոյ, հանգերձ տաւղաչարչարուիք ոչ Ե ցաւ ընդունելոյ այնուհետեւ: Այսպէս դնէ բան առ բան Ժողովն Տրիտ. գանգ. 14. գլ. 4: Ցաւ եթէ այսմ սահմանի՞ Ի վն յաւելուցաս ընդ նմին ժողովոյ, ընդ ոտիկ խոտորելոյ պղպը.... որ ոտ օրինաւոր ընդունելոյ պղպը խորհուրդ պահանջն, գացես զսահման զղջման՝ ըստ որում պատշաճի նոր օրինացս, որ Տամաձայնի ընդ այսմ սահմանի սկզբն Ծողմնայի. (2) Ցաւ ընկալեալ վճռն Ժողոյ՝ ընդ առաւ ղորդուիք խոստովանելոյ Ե ճռնելոյ: Այս բաւական է այսմ ուխտ խոստովանելոյ՝ լինել լռելեայն, զղորմելոյն ասացեալ զուխտ նորին խորհրդոյ:

Ա ևնի սահմանս: Այսի նախ, Ցաւ հոգւոյ, զղջի զղջումն ոչ է ցաւ զգայական մասին, այլ բանական բաղձանաց, կամ կամաց: Այսկայն բաղում անգամ Ի ճշմարիտ զղջմանէ նագի Ի զգայական բաղձանս այն կիրք, որ ասի ցաւ, և է գոլիլն, ըստ որում Ցրամայի Ի կամաց. բայց ոչ է հարկաւոր առ ճշմարիտ զղջումն, որովհետև ոչ է յիշխանութեան մարդոյ:

Այսի երկրորդ, ապերախտ. զղջի ցաւն ծաղի յաւելութէ յինեմակայամ՝ որ ընդունակ է առելութեան, և հարկաւ պահանջի առ զղջումն, որպէս ասպ ասացաք:

Այսի երրորդ, Ճշոյ, ապաքէն ըստ որում է մեզ, կամ ըստ որում է չար, և առՀամարհութիւն Աշ. ապա եթէ ոչ ոչ լինէք ներգործութէ ապաշխարութէ. որպէս յայտ է Ի վերջ. 2. պ. 1. և ընդարձակագոյն ևս գրեսցուք ատոլե:

Այսի չորրորդ, հանգերձ առաջադրուիք ոչ Ե ճշմարիտ այնուհետեւ. զղջի չէ Հնար ուՄեք ճշմարտապես ցաւել զսան առնելոյ իւր ինչ, եթէ ոչ առաջադրեսցէ ոչ ևս առնել:

Այս այս առաջադրութէ երևի ըստ ինքեան խօսելով, եթէ պարտի լինել բացայայտ. ապա եթէ ոչ՝ վայրապար ժողովն վերածնաւան Ի Հաժառօտ բովանդակուէ Հաւատոց, Տրիտնդեանն՝ Ի նախայիշատակել տեղւոջ, զրն Ծողմնայ՝ ընդ ւծաբանից, զայն յաւելութն Ի սահման զղջման, եթէ ոչ խմանալին, եթէ պարտ է նմա լինել բացայայտ. զզղի լռելեայնն զգղի յաւակնի մասին ասդ, ցաւ հոգւոյն գործելոյ. քանզի չէ Հնար լինել, որպէս ասացաք առանիկ, եթէ ոք ցաւնացի ճշմարտիւ Ի վն մեղայ, բայց եթէ գէթ զօրանէն դիցէ Ի մտի ոչ ևս գործել միամանգամ զայնօսիկ: Ապայն ը պատահմն առ Ի չգոյէ ժամանակի կամ մտադրութէ՝ բաւական է լռելեայնն կամ զօրութենական, բայց միայն ապաշխարոյն այնպէս զղջասցի Ի վն մեղաց իւրոց, զի եթէ մտադիր լինէր ապագային, առաջադրէր ոչ ևս երբէք կրկնել զայնոսիկ, որպէս ասէ Ազգիոս՝ աստ, զնի Ցաւարդոյն:

Ա՞յ եթէ ոք զգաշնալ կամ Ի քննել զնիզմտաց իւրոց, կամ յաւել զանգնալ կեանս իւր, կամ Ի խնդրել զողորմութիւնն Աշ, և զՀոգութէ՞ մեզաց, կամ Ի զարթուցանել յանձին զէրն Աշ, և զցաւ վն մեղաց, ոչ խորհեացի ասել ներգործութէ. կամիմ ուղղել զվարս, ոչ ևս կամիմ մեղանչել, այլ բարեմտութէ մտիցէ Ի խոստովանութէն, է ճշմարտապէս զղջացեալ, և խոստովանութէն է բարի՝ վն զօրութենական առաջադրութէն ակնկալ Ի ցաւն: Այսոյ դնէ Նախայիշատակէ՞ն Ազգիոս: Այս պատճառն է, զի զպէս արդ ունիմք ասել, կերպական առաջադրութէնն ոչ է յեաւէ զղջման, Նմին իրի և ոչ էական մնան խորհրդոյ, այլ պահանջի միայն Ի պատճիրանէ, յորժամ կամի ոք զղջանալ:

Այդ՝ եթէ երկրին ոտքս, այս է՝ ցաւ, և առելութէ մեզաց, այլև առաջադրութէն ոչ մեզանչելոյ, Հարկաւ պահանջին առ զղջումն, յայտ է. վզի ոչ եղծանի մեղքն, բայց եթէ առնայի, իսկ առելութէ ծնանի զղաւ յինքեան

(1) Ճ. 1. Ե. 85. պ. 3. Ե 4: (2) Լյ. Ե. 1. պ. 1. Ե 2:

Թախոյ ընդունակ. և ցաւոյն և առելութեան իրաց ինչ զՀետ գայ իրրև յատկութիւն առաքինի եւետ այնպիսի ոչ ևս գործելոյ զայնպիսի։

Բայ է գժուարութիւնն ինչ, թէ արդեօք զղջումն կայանոյ էապես կերպարար յերիս յայտոսիկ, թէ յիմիք միայն, և յորմէ։ Ուր որոյ լուծումն Համառօտիւ

Բսելի է երկրորդ։ Ոչ թէ զղջման ոչ կայանայ կերպապես յերիս յայտոսիկ, այլ կերպակէս միայն ի ցաւն, նախընթացապար յատելութենէ, և ըստ հետևորդի յառաջդրութեան։

Այս. առաջին մասն։ Կրկնաւոր ներգործութենի մասնաւոր առաքինութենե պարտի լինել մի, և ոչ հաւաքեալ ի բազում ներգործութեանց տեսակաւ զանազանելոց. իսկարդ՝ զղջումն է գլխաւոր ներգործութենի մասնաւոր առաքինութեան ապաշխարութենէ, և երեքին ներգործութիւնքս՝ ատելութենի, ցաւ, և առաջադրութի, տեսակաւ զանազանին. ապա։ Այս. մեծ։ Կրկնաւոր ներգործութենին մասնաւոր առաքինութեան է նման նմա, քանզի ի նմանէ անբնդմիջապես եղուզանի, և այն նոյնիմն տեսակացուցանի. իսկարդ՝ բազում ներգործութիք տեսակաւ զանազանելք, ոչ են կարող լինել նման միում մասնաւոր առաքինութեան, որովհետև է պարզ որպարզի միոյ տեսակի. ապա։

Այս. երկրորդ մասն։ Քանզի գոյզ զղջմանն գլխաւոր ներգործութենի ապաշխարութենե, զորօրինակ արդէն ասացաք, յայնմ ներգործութենէ կայանայ կերպապես, որ Հայի ի մեղս ըստ որում յարհամարհութենի Այ վճարմամբ իւիք քաւելի, որպես յայտ է յասացելոցս ի վերս առաքինութենե ապաշխարութենե, իսկ արդ՝ այսպիսի ներգործուի է ցաւն, և ոչ ատելութիւն. ապա։ Այս. փորձ։ Ներգործութիւնն, որ Հայի ի մեղս ըստ որում յարհամարհութիւնն Այ վճարմամբ իւիք քաւելի, պարտի յապաղել ինչ ի մեղաւորէն, զոր ըստ իրաց ինչ մնասուցանէ Այ. իսկարդ՝ ատելութիւն մեղաց ոչինչ յապաւէ ի մեղաւորէն. ցաւն յապաւէ ինչ, վասնզի նոքաւ կրէ զնար ինչ պատժոյ, այս է՝ զորմտութենի. ապա։

Հաստատի։ Եթէ զղջումն կերպապէս կայանայր յատելութենէ մեղաց, գտանէր յերանեալս, որք ծայրագոյն ատելութի ատեն զմեղս. Հետևե է սուտ. ապա։

Երրորդ և չորրորդ մասն յայտնի են. քանզի ատելութիւն իրաց ինչ պատճառէ զցաւ յինեմակայ ընդունակ ցաւոց. և ցաւոցն զՀետ գայ իրրև զյատկութի առաջադրութենէն ընդյնս միւսանգամ ոչ ևս առնելոյ։

Բսելի է երրորդ։ Օգնումն պարտի լինել գերբնական։

Այս է նախ՝ ի Ցրիտ. ժողովոյն՝ գում. 6. կան. 3։ Երկրորդ՝ Հռնոկենտիոսէ մեսսաներորդէ, որ դատապարտեաց զայս նախադասութենի. Հաճախումն է, ըէ բաւական է բնական զգջումն, բայց դիոյն ինչ հոգեբոյ։ Երրորդ՝ պատճառաւ. վասնզի չէք ինչ յարաբերութենի, և չէք ինչ կապակցութենի բնական կարգի ընդ գերբնականին, յոր վերաբերի արդարութենի մարդկան։

Բստի ունիմ մակաբերել, թէ որ ցաւի ի վերս մեղաց վասն լինելոյն հակառակ բանի, կի մարդկային կենակցութենե, կամ վասնզի զՀետ գայ նմա վնաս Համբաւոյն, կի ժամանակաւոր բարեաց, և վերայլ այսպիսի բնական պատճառաց, անբաւականանայ և անպատուղ զղջայ. բայց ոչ՝ եթէ ցաւեսցի ի վերս մեղաց՝ ըստ որում է հակառակ ածային օրինաց, (քանզի ըս այսմ խնդրելոյ լինի գարշութենէ նէր, զորմէ ժողովն Ցրիտ. գում. 14. գլ. 4.) և կամ ըս որում է պատճառ պատժոց քաւարանին, դժոխոց, կորստեան Հոգւոյ, փառաց, և որ ի կարգին. քանզի սոքա վերաբերին առ կարգն գերբնական, և միայն գերբնական Հաւատով կալեն ճանաչիլ։ Առ այն սակս թէպէտ այսպիսի զղջումն ոչ է բաւական առ արդարացուցանել և ևս ընդ խորհրդով՝ բայց եթէ ընդ մէջ մտցէ բարեկամական ինչ սէր Այ որպէս ասացաք ստորև, սակայն տրամադրէ առ այն։

Բսելի է չորրորդ։ Օգնմանն պարտ է լինել ճշմարիտ, և անկեղծ. միևնոյն եթէ ոք զղջացի կեղծեօք, և կի Հաւատացէ զանձն ճշմարտիւ զղջացեալ՝ և ոչ էցէ, և ըստ այնմ մատիցէ առ խորհուրդն, ոչ զգործ խորհրդոյն, և ոչ զնոյն իսկ խորհուրդն ընդունի. վասնզի ճշմարիտ զղջումն է էական մասն խորհրդոյն. և զանկեղծութենի զղջման՝ ոչ ի բանից սաստ խոստովին միայն Համարել պարտ է, այլ առաւել ի գործոցն, ի փոխոխութենէ վարուցն, ի փախստենէ յատելիցն, ի գործատուէ առաքինութենց, ըս այնմ՝ Մատթ. է. 16. * ի

պարզ

պրպտ Նոցա ծանիցէ՛ պնոտ ‖։ Ըմեմ մնաւորը լիցին խոտանեանց տարք, և առաւել Ի վերոյ Հնացեալ և սովորական մեղաւորաց, և Ի վե Նոցա՝ որք վարին Ի մերձաւոր առիթս։

ԳԼԲԿ. Ր։

Ի չերոյ Հանախումբ ՂԶՄան։

Ո՞քանակի՞ զղջման մարթ է զանազանել երբակի. վարկողական, սաստկական, և տարաձական։ Ապրկողականն Հոյի յառարկայն, զոր առաւել Համարի քան զայլ զինչ և իցէ, թէպէտ և ոչ լիցի այն Ի բռնանգակ ճգանց Հոգւոյ։ Սաստկականն Հոյի Ի յինեմակայն, յոբում առաւել արմատանայ, և զնդ սատիճանս յաւելու։ Տարաձականն Հոյի Ի բաղմութիւն մեղաց։

Ասելի է նախ։ (1) Ցաուն մեղաց, որ է Հանան զղջման, պարտի լինել քան զնմ ցաւս մեծագոյն վարկողապէս. այս է՝ մեղաւորն պարտի այնպէս առել զինքզ, մինչև վն ոչինչ իրաց աշխարհի կամել գործել զոյն։

Ցաւց. Նախ՝ Ի բանից անտի Յովէլ. ք. 12. * Դարձարուք առ ես յամ սրտե ձեր ‖։ զոր պարտ է իմանալ Ի վերոյ դարձման՝ և զղջման, վարկողապէս Ի վեր քան զնմ։

Երկրդ՝ (2) այնչափ առաւել անՀաճոյ լինի ինչ, որչափ առաւել Հաճոյ է ներՀականն. իսկարդ՝ ներՀականն մեղաց Հաճոյ է Ի վեր քան զնմ. ապա։ Ցաւց. փոքր։ ՆերՀականն մեղաց է վերջին վախճանն. քանզի յետագաձուցանէ մեզն Ի վերջին վախճանէ, և վասն այն ներՀակի նմա. իսկարդ՝ վերջին վախճանն Հաճոյ է Ի վեր քան զնմ, քանզի վն նորա լինին ամ. ապա։

Երրորդ՝ ցաւն է Ի վերոյ չարի. ապա ըստ ուղիղ բանի Ի վե մեծագոյն չարի պարտի լինել մեծագոյն ցաւ, զեթ վարկողապէս. իսկարդ՝ մեղքն է քան զնմ չարիս ամենամեծ չար. ապա Ի վերոյ մեղաց պարտ է լինել ամենամեծ ցաւ վարկողապէս։

Ասելի է երկրորդ։ Ցաւոց և առելութեանց կամաց Ի վերոյ մեղաց՝ չէ պարտ Հարիաւ լինել մեծագոյն քան զնմ ցաւս սատկանի։

Ցաւց։ (3) Սատկութեանն ներգործութեան կամաց յատաղ գոյ յուժգնութեանն առարկային՝ որ չարժէ զնա. քանզի անտի լինի՝ մեծագոյն ճգամբ և եռանդնամբ բերելն առ այն. իսկարդ՝ մեղքն ոչ է առարկայ, որ ուժգնագոյնս չարժէ զկամս առ ցաւս՝ քան զի և իցէ այլ չարիս. ապա։ Ցաւց. փոքր։ Առարկայն զգալի ուժգնագոյնս չարժէ զկամս քան զՀոգևորն՝ զորօրինակ է մեղքն՝ ըստ որում է արՀամարՀութեանն Ի. ապա։ Ցաւց. առաջարկ։ Ըրչափ առարկայն է մերձաւոր կամաց, այնչափ ուժգնագոյնս չարժէ զնա. իսկարդ՝ առարկայն զգալի յայտ վիճակի է մերձաւորագոյն նմա քան զՀոգևորն. ապա։ Ցաւց. փոքր։ Օգալ ինքն են անբնդմիջական և մերձաւոր՝ զգայութեանց. իսկարդ՝ կամքն յայտ վիճակի գործ Համաձայն նմ, և կախի զնոցանէ, ըստ որում զՀնտ երթայ ճանաչման մտաց, որ յայտ վիճակի առնու զճանաչումն Ի զգայուն. ապա։

Աստուտի նախ՝ յանպատաշամութիւ։ Երէ քան զնմ ցաւս պահանջէր սատկապէս մեծագոյն, զՀնտ գայր, թէ յերկուց, որք Հաստատապէս սատկաբար ցաւէին Ի վերոյ մեղաց, մինն արդարանայր, և միւսն ոչ. քանզի զկցուք զդիպաճառ, եթէ միւն սատկապէս ցաւեսցէ Ի վերոյ մեղաց, այլ սատկագոյն ևս Ի վե մահու Հօրն. իսկ միւսն Հաստատապէս սատկաբար ցաւեսցի Ի վե մեղաց, այլ նուազ սատկաբար Ի վե մահու Հօրն. սա արդարանայ, և նա ոչ. իսկարդ՝ անտեսի է Հետև. ապա և առաջարկ։ Աստուտի ևկրդ։ Ընդոյն սկրզ չէ պարտ լինել մեծագոյն քան զնմ սատկապէս, որպէս ուսուցաք Ի ճառն որ Ի վե ուծային սկրզ. ապա և ոչ ցուցոյն Ի վե արՀամարՀութեանն Ի.։

Ա՛ն այսրիկ չէ պարտ նդինետացն մեղադիր լինել՝ որոց Ի վե կորստեան ծնողաց, բարեկամաց, ընչից, ևն. սատկագոյնս ցաւին, և և ցաւոյք կամաց, քան Ի վերոյ մեղաց. քանզի այս աշխատ գայ բնութեան իրաց։ Սակայն պատշաճ է, զի զեթ ընտանեացն սատկագոյնս ցաւել Ի վե մեղաց, քան Ի վե այլոց իրաց աշխարհի. նաղն՝ անկարդ լինէր, և ապօրինաւոր, եթէ ընտրէին սատկագոյնս ցաւել Ի վե այլոց չարաց՝ քան Ի վե մեղաց. վասնզի այն լինէր գտանել՝ եթէ է մեծագոյն ինչ չար քան զմեղս, և յայն սակս Ի վե նոր առաւել ցաւել վարկողապէս։ Այլ ոչ՝ յորժամ մեծագոյն սատկութեանն ցաւոցն զՀնտ գայ պատ-

(1) Յմ. Ն. 3. պ. 1. Բոլ։ (2) Անդ։ (3) Անդ։

մանի բնութեան, որպէս ասացաք ՚ի ցուցման եղբարացութեան։

Ասելոց է ՚ի բազում վկայութեանց որ գրոց, ՚ի Օրէն. ՚ի Յոսկ. ՚ի Աիքեայ ՚ի Լսայ. ՚ի Յատե. ժա. եւն. դնել, թէ զարձմանն պարտ է լինել յամ արտ, պահովք, և լալով և կածով, և ամ նեղութիւք անձին. ապա ծայրագոյն և ամենամեծ սաստկութիւն ցաւոց։

Պէսեմ ուր, զհետև։ Օ՛ն զորօրինակ պատուիրանն սիրելոյ յամ կամ ՚ի բուանդակ արտ՝ ոչ խնացեալ լինի ՚ի մի բուանդակութեն սաստկութեն, այլ ՚ի մի բուանդակութեն վարկողութեն. գինեւ պէրոչին ընդունել ընչ, չմոռել ընչ, որ էջե հակառակ ՅՅոյին պէրոյ, որպես ասէ նրն Յովմնա՝ ՚ի. ՚ի. խ. 24. պ. 8. սակս և պատուիրանն զղջման. մինչև ապաշխարողին այնպես ատել զմեղս, զի մի ոչինչ իրաց աշխարհի կամեսցի գործել զայն։

Ասիպ։ Ո՛չ է ծայրագոյն բարի, և մեղքն է ծայրագոյն չար. ապա Ո՛չ է ծայրագոյնս ևս և սաստկապես սիրելի, և մեղքն ծայրագոյնս սաստկապես ատելի։

Պէսեմ, թէ բոլորն է ըստ ինքեան ճշմարիտ, այլ ոչ ՚ի հարկաւորութեէ պատուիրանի զմոռաս ածեալ զայսման բնութեն մարդկան, զորօրինակ ուսուցանեն նրն Յովմնա ՚ի նախայիշատակեալ տեղոջ։ ՚Ի մի այլ եղբակացութեն տես վիճ. 4. ՚ի մի ածային սիրոյ. պ. 1։

Այլ եդեալ, թէ յիրաւի ոչ պահանջի, թէ ցան ՚ի վերայ մեղաց, որ ՚ի կամս, իցէ մեծագոյն քան զնմ սաստկապես. տակաւին Պետ դժուարութի, թէ արդեօք ոչ իցէ պարտ դէմ լինել սաստիկ ըստ մանուսոր ինչ աստիճանի, առ ՚ի լինել բաւական տրամադրութի առ արդարացուցումն, կամ առ զհետ գալոյ նմա անընդմիջապես արդարացման։ Ոչ է խնդիրն ՚ի մի արդարացուցման՝ եթէ ընդ խորհրդոյ, և եթէ արտաքոյ խորհրդոյն։ Յուծանի խնդրոյս կախեալ կայ զորոց ունիք ասել ստորև ՚ի վերայ զղջման բնկման։ Ու այժմ հասատուք։

Ասելի է երրորդ։ Ու արդարացուցումն ըստ խորհրդոյ ոչինչ աստիճան սաստկութեն պահանջի յանկատար զղջման, բայց միայն ունիցի այլեւս զայահանչելի պայմանս։ Նախ՝ զի այլազգ՝ անկանէր խճճմտութի ՚ի խիղճս մտաց ապաշխարողաց, որք ոչ զսաստկութինն, և ոչ զաստիճանս սաստկութեան կարող են որոշել։ Երկրորդ՝ ՚ի սովորութէ և ՚ի գործածութէ նկնղեցւոց. քանզի ոչ են սովոր խոստովանահարք պահանջել յապաշխարողաց զսաստկութի ինչ ցաւոց, այլ միայն՝ զի ՚ի սրտէ ատեցցեն զարհամարհութիւնն Ա՛ստ ՚ի վեր քան զնմ։ Ու երրորդ՝ զի ոչ լինէր այնուհետև դիւրագոյն արդարացուցումն ընդ խորհրդոյ, քան առանց խորհրդոյ. իրրզի սաստկացեալ անկատար զղջումն բաւական է առ արդարացուցումն առանց խորհրդոյ, որպէս արդ ասացաք։

Ասելի է չորրորդ։ Ու արդարացուցումն արտաքոյ խորհրդոյ՝ ցան յատաղ նկեալ յածային սիրոյ, եթէ յոռնականէ, և եթէ ՚ի ներգործականէ, ոչ պահանջէ զաստիճան ինչ սաստկութեէ. մեղն իւրաքանչիւր ներգործական ածային սիրոյ, թէպետ և տկար՝ և թոյլ, ենթադրէ զմեղաւորն լինել բարեկամ Ա՛ստ, և հաշտ ընդ նմա, զորօրինակ կրեսցուք ստորև։

Ասելի է հինգերորդ։ Օ՛ղջումն անկատար, կամ ցան ՚ի մի մեղաց՝ եւ զնեալ՝ կամ ՚ի բարի կամեցողութեն և կի՛ բարի կամեցողութեն սիրոյն Ա՛ստ ոչ է բաւական առ արդարացուցումն առանց խորհրդոյ, գէթ արտաքոյ դիպուածոյ հարկաւորութեն, բայց եթէ իցէ սաստկացեալ ըստ մանուսոր ինչ աստիճանի. մեղն հնար է լինել բարի կամեցողութեն սիրոյն Ա՛ստ տկար և թոյլ, որ չիցէ ածային սէր, և ոչ իցէ բաւական առ արդարացուցումն արտաքոյ խորհրդոյն, ոչ ցուցցուք ստորև, ապա և ցան յայսմ սիրոյ եզրափակել։ Ոչ արդարև ոմ ոք ասէ, կամ հաստատ, թէ մեղաւորն նովին իսկ՝ որով բարեզգած լինի առ Ա՛ստ, կամ կամ նմա զարի, նոյնհետայն արդարանայ, եթէ այս այսպես իցէ, հազիւ հազ մնացեր ոք ՚ի խորհուրդն ոչ արդարացեալ. որովհետև չիք ոք, և կամ հազիւ հազ գտանի ոք, յորմէ եթէ խնդրեսցի, թէ արդեօք սիրէ՞ զՎ՛ծ, ոչ ատացէ պէսի, և անդիմադրելի իսկ, թէ չէ՛։

Նմէ խնդրիցես։ Ասատ ճանապէ ըստ բաւականին սաստկանալն անկատար զղջման, մինչև նոյնհետայն զհետ գալ նմա արդարացուցման։

Պէսեմ։ Երեի ըստ բաւականին սաստկացել, եթէ յատաղ գայցէ ՚ի սոկ բարի կամեցողութեն

զլեզն սիրոյն Այ՝ որ կանխաւ սիրէ՝ առանց նպատակ առելեաց երկիւղի, գէթ ի հասարակաց և ի յաճախ պատահել զիպուածոց. կի՛ որպէս պիտ ասեն, եթէ յառաջ գայցէ ի գործնական և ի գործունեայ սիրոյ, և ոչ յաստիճան միայն և յանգործունեայ սիրոյ. վասն որոյ և պատշաճիլ ասացին բարուեաց, զի զսպաչխարհս, որք ըստ այսմ մաքրութեամբ և սաստկութեամբ սիրեն զնա, փոխադարձ սիրեսցէ, որովհետև զոչինչ կամ հաւիւ հաղ առաւել ևս ինչ կարող են մտաւուցանել նմա. Նաև զայսմ սիրոյ մարթի է խմանալ զայն բան Ա՛Ա. Հ՚ՅՈՀ. ԺԴ. 23. * Ա՛ՆԵ ՈՐ ՍԷԸ ՎԱ. ... Ե Հայր Ի՛ Սիրեսցէ Զնա. Ե Ա՚Ա Նա Եկեսցուք՝ Ե Օթևանս Առ Նմա Արասցուք ։

Ի այլ ևեթ պէտ և ապաշխարոյն հաւանական Նաթար կարօղ է գուշակել, թէ շարժի ընդդէմ մեղաց ի սոսկ կանխաւ սիրելոյ սիրոյն Այ, կամ յարաբերական և ի գործունեայ սիրոյ նորա. այլ սակայն չէ հնար ստուգիւ յայտնի լինել նմա այս. քանզի անբնութիւն է սիրտ մարդոյ նմին իսկ մարդոյ. բազում անգամ համոզէ զանձն, և չէ կարօղ ստուգիւ գիտել, եթէ սիրոյ իցէ արժանի՝ թէ ա տելութեան։ (1) Ա՚Ոյ Նոյն Յովսէս Ասէ. Ի՚ Ա՚ Չարչարանս Կոխոց Ե Բառնան պարբերապուրէն ա՚ Շնորհս, որպէս Ե ՚Ա՚ Ցա՚ Բառնան Ե ա՚ Լեզուէն Ձեզ. այլ զարդ Ե լինել ըստ եղանակի ինչ, որում չէ հնար արդեօք լինել ծանօթ մարդոյն։

Ասացաք յեզրակացութեան, Գնէն պարտ էր գնդուածոյ հարկաւորութեան. վասն ոմանք անտարակոյս Հաստատեն, թէ՛ ի գիպուածի հարկաւորութեան, յորժամ ընդհարձական ընդունելութի խորհրդոյ ի բաց տանի անկարելութին՝ և ոչ կամքն, բաւական է անկատար զղջումն յինչ և իցէ սիրոյն Այ ելուզեալ ։ Հաստատին ևս մեծապես յայնմ՝ զի Ա՚ՆՈՒԿՆԹԻՈՍ երբորդ՝ ի սմին Ո՚գոստինոսէ և ի սմին Ա՚մբրոսիոսէ ասէ այսպես. գլ. Ա՚ՈՒԹԵԼԻՈՒՆ. ի մի քահան. ոչ միայն. Ա՚ահանայն, զոր ասացոյց գերեալն օրհնաւս Հանան գերաբեալ նշանակելոյ, վասնզի հաւատով ոչ յօրն ելիեզեցոյ Ե խոստանալոյն անուանն Ա՚Ա՚Ն ելոյ ձայ, ի վիշնական ձեռայն ըմբռնել, Ե ընդուզել ըզ ինքնութի երկնային հայրենեաց, անդրելոյ հաւատոք։ Ա՚ՆԵԵՑՒՐ ՉՐ-ՆԵԵՐԵՐԻ ԳԵՐ Ո՚ՓՈՒ

Ի՚ Ա՚Ն

հանգերձեալս՝ ի մարտիրոսութիւնի, միւն՝ սրով, և երկրորդն՝ հրով. առաջինն՝ ի սուկ սիրոյն Ա՚Ի, ոչինչ խորհելեալ զպատժոց դժոխոց, ճառանի. և այս կանխաւ տիրեալ և գործուածեալ սէր՝ է բուսական տարանդրութիւն առ արգասաւորացուցանել. և երկրորդին՝ թէպէտ և սաստկացիլ սիրով վառեալ, այլ առ պատասպարելոյ զանձն ընդդէմ ահաւոր հրայրացուածն՝ կոչէ՝ ի նպաստ զմտածուն պատժոցն դժոխոց. և այս ևս է բուսական առ ստանալոյ զարդարացուցումն գործով կատարելագործն և սաստկացեալ քան զսէր առաջինն, թէպէտ և կայս ղիպուածք սաթպղտական և արատաբոյ կարգի՝ նպաստաւորի յերկիւղէ։

Ասելի է վերկրորդ։ Պարտ է լինել զղջմանն ի վերս ամենայն մեղաց. վասն պարտ է լինել զղջմանն ի վերս մեղաց՝ զոյս որում են արհամարհուն Ա՚Ի. արդ՝ ամ մեղք միաբանին յայսմ պատճառի, նմին իրի չէ հնար լինել՝ ի վերոյ միոյ, առանց լինելոյ ի վերս ամենեցուն։

Պ Ի Ա Կ. Գ.

Ի վերոյ հարկաւորութեանն զղջման։

Զղջումն է հարկաւոր՝ հարկաւորութեամբ միջնորդի և պատճիրանի, եթէ բնական, և եթէ ձեռնային գրական, և եկեղեցական պատուիրանի։

Առաջին մասն յայտ է յասացելոցս ի վերս հարկաւորութեանն ապաշխարութեանն վերջ. նախընթեր. պր. 1։

Պատճառ (1) երկրորդ մասին է. զի մարդն բնական իրաւամբք պարտաւորի մարդն փոխատրելոյ զանիրաւութիւնն այլոյմ արարեալ, խակ արդ՝ զանիրաւութիւնն արարեալ Ա՚Ի մեղք չէ հնար փոխադրելոյ, բայց եթէ զղջմամբ. ապա է վերս նր բնական պատուիրան։

Պատճառ երրորդ մասին է. զի սովին խակ, որով զղջումն է հարկաւոր հարկաւորութեանն միջնորդի, զնի զպահանջն ձեռնային գրականն պատուիրանն. քանզի վերարերի առ օրինագիրն պատուիրել զայնոսիկ որք են հարկաւոր փրկութեանն քաղաքացեացս։ Այս չէ ինչ ընդդէմ, եթէ շնորհքն է հարկաւոր առ փրկութիւնի, և սակայն չէք ինչ մնաւատ պատուիրան զայնմանէ։ Ինհանգիստութիւնն է, զի շնորհքն ոչ է դործ մեր, այլ Ա՚Ի. խակ զղջումն է դործ մեր։

Ամորդի մասն յայտ է յեկեղեցական պատուիրանէ տարեկան խոստովանութենէ, որում չէ հնար լինել առանց զղջման։

Ի մեծադոյն դժուարութենի ի վերս ժամանակին, յորում պատուիրանն զղջման պարտաւորէ։ Այ

Ասելի է երկրորդ։ Թէպէտ ամենեցուն հաւանեցուցանել պարտ է իրր զիրկաւոր խորհուրդ նոյնհետայն զկնի մեղացն զղջալ. սակայն պատուիրանն զղջման ոչ պարտաւորէ թէ ինքեան՝ նոյնհետայն ընդ գործելն զմեղս, և ոչ նոյնհետայն է յիշատակելն զայն, և ոչ յամ աւուրս կիւրակէից և հրամայեալ տօնից։

Ի հասարակաց կարծիք ընդդէմ սակաւոց՝ եթէ նախնեաց, և եթէ արդեաց. և յայտնապես այնոյ Թոմայեան՝ աստ խ. 6. պ. 5. ուր թէպէտ և խօսի զպատուիրանէ խոստովանութենէ, այլ զոր ինչ միանդամ յառաջ բերէ միօրինակ զկնին ի վերոյ պատուիրանի զղջման։ Նախ առաջին ասէ՝ առ 2. Այ է ի հարկաւորութենէ հարեանոյ զբնութեանն նախնեաց նշանակել զբնչէ. քանզի ի վերոյ հաւանեաց. Ա ցաւ նմին օրինաւոր է ի վերոյ հաւանեալ հնազանդութենեան։ Որ որպէս և յայտ է՝ պատշաճի նոյնօրինակ և զղջման։ Ապա ասէ՝ և պատճառ նր, որովք

Հետ. (2) առաջին, և երկրորդ մասն։ Պատուիրանն զղջման է ստորասական, այս է *Գործոցբեկ։ իսկայդ թ միաւոր կարճեաց ամենեցուն՝ այս է բնութենի ստորասական պատուիրանի, որ թէպէտ պարտաւորէ միշտ, սակայն ոչ նոյնհետայն և ընդ միշտ, այլ ի բացորոշեալ ժամանակի և ի դնիլ մնութեանց ինչ պարագայից, և չէ հնար նշանակել զպարագայս, վ որոց պարտաւորեսցէ նոյնհետայն ընդ գործելն զմեղս, կամ նոյնհետայն ընդ յիշատակելն զայն, որպէս յայտ լինի ի լուծմանէ առարկութեանց. ապա։

Հաստատ։ (3) Յամմնանէն, յորում պարտաւորէ ստորասական պատուիրանն, ոչ ի յորժամ դիւրաւ մարթի կատարել. ապա թէ ոչ՝ մեծաւորն ոչ տայով զոյգրմութենի յաւելորդաց՝ ուստ և իցէ աղբատի՝ որ ընդ առաջ ելանէ, մեղանչէր մնհուշտ մեղաց, այլ յորժամ

(1) Ֆ. 1. խ. 84. պ. 7. առ 1։ (2) Մտթ՝ խ. 6. պ. 5. Բուլ. Խ առ 3։
(3) Ինդ՝ Բուլ։

ժամ ժամանակին զսահմանական հարկ՝ Ի մէջ բերէր. խնարդ՝ Հիւպէտ նոյնհետայն գիտի մեղայն գործելոց, կամ նոյնհետայն ընդ միշտ տակին զայն, և զնուրայարնարտեմի պղծանալոյ. տակայն անտի ոչ Ի մէջ բերի տախտզանական հարկաւորութեմի. ապա։

Հայց. Երբորդ մնան։ Ես ուրեք ընեմնոտանք, և ոչ պատճառ ինչ ցուցանեմ, թէ պատուհրանն զպղծման պատասուրէ յամ առուրս կիւրակէից և տրամայնալ տօնից. ապա անհիմն գիտ։ Հայց. առաջարկ։ Ահեմ գտանեմ ուրեք այնպիսի պատուհրան, լիներ, ոյ գիտն պաշտպանք այնր կարծեայ, Վկա. Ժե. 31. ուր ասի. * Հաբեալ շաբաթոց է, եղեալ յեղ ցան Ի հանգիստ. և ըլէնօքն զանգնեա յեր ։ Ոչ եմեմ պատճառ ինչ նպատակ, լիներ այն, զի մեմնան պատուհրանի պահելոյ զաւուրս տօնից՝ և սրբել զանձն Ի՝, որում չեմ հնար լինել, բայց եթե զպղծանմ։ Իսկապէ ոչ Ի միայնամեմնեն Վկատագոց. քանզի անդեն և պատուհրանն Ի մի մնանաս տօնի քաւութեմն, որ հանդիպեր միանգամ միայն Ի տարւոջն Ի տասներորդ ասուր անձոյն եօթեներորդի. ուստի ոչինչ վերարերի առ առաջադրեալն մեր ։ Ոչ այնպէ էր այն օրինական միայն, որ վաղուց ես խոսանեցաք ։ Ոչ ոչ Ի պատճառէն. զանդի մեմնան պատուհրանին ոչ անկամի ընդ պատուհրանաս ։ Այս ։

Ասելի է երրորդ ։ Պատուհրանն զպղծանոյ ըստ ինքեան պատասուրէ Ի բարոյական վճռոյ մնդհանուր, կամ հնանդիսեալ ընդ միշտ, եթէ արտաքոյ նորա այնպէս պատասուրէ, միշտ չէ լինել կարող մեղաւորին առանց նորոգ մեղաց յատպել ընդ երկոյ կիւսաւորութեն նր ։

Ասելին մնան յայտ է. զդի յայնժամ մեծագոյն ստիպ հարկաւորութեմն վճռանելոյ Ի՝, և ինդրելոյ զնշանաւ ինի նր. և եթէ յայնժամ զանց արասցե զայնոսիկ մեղաւորն, Ի մեմնան է, զուցէ զան ոչ երբէք կատարեսցէ, և Ի մեղս իւրամ մեռցի։ Ահ ըստ ինքեան պատասուրէ այս պատուհրան յ՝Ի մի գալ պատրաստին, Ի ժամանակս ժամանակաց, Ի ժամանգաւոր նաւարկուն, Ի մանկարս հիմանդաս, և որոց Ի կարգին ։

Չերկրորդ մնան ազատականն որ գիրք. Ի՛կդես. և. 8. * Ահ յաղագ ընտանեաց ասա Տ՞, և Ի՝ ՅԵՒ յօրէ յօր ։ Հաստատեան որ Հարք, Ի կշռանելն զնոսա որք յատպեան զդան իւրեանց. ապա անմիանգ հաստատէ այս հաստատեմն սկիզբն սյդն ինանգեալ, յասել անդ իւրամ. Չէ օրհնեմնս տարան ոչ ասեն զնէրք նոր հաստատեալ յ՝Ի, զի զնան և ոչ զի ինչ բանի ապառնալոց, կամ նոյնհետայն Ի հարկէ ինչ՝ կոխեցի բանանել Ի նմանէ, ընդ ասացոյ նոյնն նեմն բազում ինչ, զորս մի ապառնալոց, կամ նոյնհետայն յայնմանի՝ նորան հնանդաց յ՝Ի ասելոմարնելով պատգամիրեան նր. և յայն առնս հրամանն Տեառն Հրեաց, հանառանս զի Ի տանիցեան կոխ փոքեն նորան զան զնանգման յատասացան ընծանելոյ, և զան նախնեացն ասնուելեն, որ ասէ Փիլիպոյն. Ընչոնս Ի նահատանելն բանին նորոց և նորան ասնել ինչ՝ ասանց զի բանելոյ յատասլցեցն գնոյ զանգանին, և ասանց հանելոյ ոնանուելեն։ Այլ ասանգ չէ հնար նորոց լինել հիցս յայնոսիկ նոնանատացուելեան, չէ հնար հանդիպել՝ ասալ նմա ընդ երկար յատասլել զզգուսն ։

Այլ թէ ցիրեան պատճ է յատպել, միեչև հանարիլ մեղատրեն զանց առնել զայսոսիկ պատուհրանս, և մեղատչել մահու չար մեղ, ոչ բացատրեմ այն ինդրնա, և ոչ իսկ ես համարձակիմ բացատրել ։ Ասպաքեն ունիք ասեն, թէ կարող է առանց նորոգ մեղաց յատպել զամ մի, զոր ոչ Տատատանի. և ասանք՝ զնորս կամ զՀինգ ամիս, զոր ոչ ուրանամ, և ոչ Տատատանի ։ Այս մի ինչ երեսի ինձ ատյդ, թէ ատցերնատ է առանել և յատպել. զդի յատպատանն առանել քան զնորս կամ զՀինգ ամիս՝ երեի ընդ երկար, և առանել՝ եթէ մնատիր լիցի սկզբանց սյդն նմանմի։ Այս զգորհնակ որ առանել քան զնորս կամ զՀինգ ամիս յատպեր եղանգնել զնորգործութեմն Տատատոյ և զսիրել, զեմ ըստ խնամն կարծեայ՝ ոչ զերծաներ Ի մեղայ, նոյնպէս և որ զանց առներ և զնորգործութեմն պղծման. զի Հեպտ և են զանազան պատուհրանք, այլ զեմ միօրինակ ատիպ պատուհրանն զպղծման, որպէս և պատուհրանն Տատատոյ և սիրոյ ։

Ասելի է չորրորդ ։ Պատուհրանն զպղծման պատասուրէ ըստ պատասխանի այնչափ, ցորչափ պահանջի վիճակ ընդհանոյ Ի կատարման

այլոց

այլոց պատուիրանաց, կամ ի յաղթել մեծամեծ փորձութեան։

Սկիզբն Նախ՝ ընդդէմ երկրորդ եղբայրութեանն։ Պատուիրանն զղջման փակէ զբացասականն, այս է՝ ոչ մեղայ ի մեղս և ի հեշտութեանն Աւգ. ապա։ Յաւգ. առաջարկ։ Եթէ չիք պատուիրան ոչ մեղայ յիմիք ժամանակի ի մեղս և յատելութեան Աւգ. ապա արժան է մեղայ ի նմա. ապա արժան է դարձեալ կամել մեղայ ի նմա. իսկարդ՝ առատ է երկրորդ հետևութիւնս, որովհետև կամին մեղայ ի մեղս և յատելութեան Աւգ, է զառարկայն՝ որ ի ներքուստ չար. ապա։ Յաւգ. հետևողութեանս։ Արժան է կամել՝ զոր արժան է առնել. իսկարդ՝ արժան է մեղայ, են. ապա արժան է կամելն մեղայ։

Պետեմ ուր. զառաջարկ. և զցուցմանդ ուր. գերկրորդ հետև. և զցուցման նորա զան. զմեծ։ Արժան է կամել՝ զոր արժան է առնել զրականապէս, ընդհան. զոր արժան է առնել բացասաբար, կամ թողլտութեան միայն, ուր։ Յոր միտ զան. զփորր։ Արժան է մեղայ ի մեղս և յատելութեան Աւգ, զրական ներգործութեան՝ ընտրելոյ զայն մեացողութեան, ուր. բացասական ներգործութեան՝ ոչ մերժելով զայն, կամ սոսկապէս թողլ տալով այնմ, ընդհան։ Նո ուր. զհետև։ Ոչ անզի կամելն ի մէջ բեբ զդրական ներգործուն տնօրինութեան յաւարկայէ իւրմէ, նմին իրի և չար, եթէ առարկայն իցէ չար. այլ ոչ՝ մեղայ բացասաբար, կամ թողլտութեան։ Նո ըս այսմ արժան է մեզ բաղում ինչ իրաց թողլ տալ, կամ առնել բացասաբար, զորս չէ արժան կամել. ուր արժան է ինձ թողլ տալ մեղայն Պետրոսի, և սակայն չէ արժան ինձ կամել զայն. արժան է ինձ թողլ տալ աւազակին սպանանել զիս, և սակայն ոչ է արժան ինձ կամել զայն։

Հակառ։ Իսկարդ՝ որ ոչ մերժէ յանձնէ զԱծնամուխն Աւգ, յորժամ կարող է, համարի կամել զայն դրականապէս, գէթ մեկնողապէս. ապա։

Պետեմ զան. զառաջին։ Յորժամ կարող է, և պարտաւորէ, ըստ. եթէ ոչ պարտաւորի, ուր։

Կրկնիցեմ։ Որ զանց առնէր խափանել զմեղս Պետրոսի՝ յորժամ կարող էր, թէպետև ոչ պարտաւորէր, այն զանցառութիւն լինէր նմա կամաւոր. ապա որ զանց առնէ մերժել զԱծնամուխն Աւգ՝ յորժամ կարող է, թէպետև ոչ պարտաւորեսցի, Ածնամուխն Աւգ է նմա կամաւոր։ Յայտ է առաջարկ. ի ձառէն՝ որ ի վերմարդկային ներգործուածոց, ուր ուսուցանի, թէ՝ առ ի լինել զանցառուն կամաւոր՝ ոչ պահանջի պարտաւորութի դնելոյ զներգործութին՝ որ զանց առնի։ Հետև. յայտ է ի հանգիստէ պատճառին։

Պետեմ։ Ընկալեալ զառաջարկ. ուր զհետև։ Ազգի փոխարերի՝ ի զանցառութէ առ ներգործութէն նորա. Նմին իրի առ ի ուղիղ մակարերել՝ պարտ է դնել. ապա որ զանց առնէ մերժել զԱծնամուխն, են. այն զանցառութի է նմա կամաւոր. և ոչ եթէ՝ նոյն Ածնամուխն, որ է գործք հետևակ այնմ զանցառութէ. քանզի զորօրինակ ուսուցանի անդէն՝ ի վերմարդկային ներգործութէն՝ առ լինելոյ հետևորդ գործոցութէն զանցառութէ կամաւոր, պահանջի պատուիրան դնելոյ կամ խափանելոյ զայն. ոչ ի յառաջ բերելոյ օրինակին՝ Թէպետ զանցառութին խափանելոյ զմեղս Պետրոսի՝ է ինձ կամաւոր, սակայն մեղքն Պետրոսի՝ որ զհետ գայ այնմ, ոչ է ինձ կամաւոր, բայց եթէ կարող իցեմ, և պարտ իցեմ խափանել։

Սկիզբն երկրորդ։ Հինէ և իցէ ժամանակի պարտաւորի մեղաւորն մերժել զիւճակ մեղայ, և զառնելոյն Աւգ. ապա։ Յաւգ. առաջարկ։ Նախ՝ հինէ և իցէ ժամանակի պարտաւորի մեղաւորն մերժել յանձնէ զևս մեծագոյնն քան զնմ չարիս. իսկարդ՝ վիճակն մեղայ, և առնելոյնն Աւգ է ևս մեծագոյն քան զնմ չարիս. ապա։ Երկրորդ՝ նոյնհետայն և հինէ և իցէ ժամանակի պարտաւորի ի բայ ընկալեալ զօձն ի ծոցդ. իսկարդ՝ պարտաւորիսք փախչել ի մեղաց իրրև կերևսաց օձի. Ագղես. իս. 2. ապա։

Պետեմ ուր. զառաջին ցուցմանդ զան. զմեծ։ Հինէ և իցէ ժամանակի պարտաւորի մեղաւորն մերժել յանձնէ զևս մեծագոյնն քան զնմ չարիս, եթէ անտի վերսաս իցէ մեծագոյն վնաս, ընդհան. այլազգ, ուր։ Նոյնպէս զան. զփորր։ Ի իճակն, են. է մեծագոյն քան զնմ չարիս, և անտի հինէ և իցէ ժամանակի վերսաս է մեծագոյն վնաս, ուր. ոչ է միշտ վերսաս մեծագոյն վնաս, այլ թեթև միայն, ընդհան։ Նայն սակս, և պատճառաւ այսր թեթև վնասու, զորօրինակ զրկելոյ յառաւելագոյն շնորհաց, հետևաւոր

վերանդի

փառնդի մեռանելոյ Ի մեղս, ևն, ոչ զանազանք լինել զանցառութեան ինչ փրկութեանէ ոչ նոյն-հետայն զղջանացն, եթէ չգոյէ պատճառ ինչ յատկաղելոյն։

Ջնկրկրդդ յուսյման ուր. զհետև։ Ընհան-գիտութիւն է, զի օձն Ի ծոցի միշտ մնասէ, և խածանէ. այլ ոչ նոյնպէս մեղքն ունակական, որոյ կամքն՝ որպէս ենթադրեմք՝ է միջահա-տեալ։ Իսկ զվկայութիւնն Լիզևսիատիկեայ իմանալ պարտ է Ի մէն ներգործական մեղաց, և ոչ Ի վերայ ունակականին։

ՊՐԱԿ. Գ։

Ի վերայ ընծանման զղջման։

Զղջումն ընդհանրապէս, որպէս վերագոյնդ ասացաք Ի Տրիտ. ժողովոյն, է ցաւ և տան-ջանք Հոգւոյ Ի մէն մեղացն գործելոց։

Ել կրկին. կատարեալ, և անկատար։ Կա-տարեալն, որ ըստ Աստուածաւանդ առաքելական անուանմանէ կոչի Լաւանիկոյս, և ըստ մեզ ընդ-հանրապէս զղջումն, է՝ որ ածային սիրովն յայտոյն կամ լինի, և արդարացուցանէ յա-ռաջ քան զընդունելութեի խորհրդոյն, զորօրի-նակ սահմանէ ժողովն Տրիտ. գլուխ. 14. գլ. 4։ Իսկ անկատարն, որ ասի ըստ նոցա Լե-ռնկոյս, որ Ի մեզ երբեմն ասի զղջումն բնա-կման, է բազմապատիկ. վնգի պատահիլն Ի կատարելութեէ բազմօրինակ հանդիպի։

Ընդ՝ ցաւիլն Ի մէն մեղաց, Ի բաց առեալ գծածային սէրն, կամ՝ զի է զազրի ինչ հակա-ռակ բանին՝ եթէ բնականին, և եթէ գեր-բնականին, կամ՝ զի ածէ Ի մէն ժամանակա-ւոր չարիս, կամ՝ զի տանի Ի դժոխս, կամ՝ զի արտաքսէ Ի փառաց, և կամ՝ զի է չար և արհամարհութեի Աստ. այսչափ են նզանակք անկատար զղջման. այլ միայն վերջինն է ներգործութեի ապաշխարութեէն, և տեսակ՝ որ բաժանէ զզղջումն ըստ որում այնպիսի. վնգի ապաշխարութիւնն, և զղջումն՝ որ է գլխա-ւոր ներգործութիւն նորա, է Ի վերայ մե-ղաց՝ ըստ որում են չար և արհամարհութիւն Աստ, ոյն առաքեալ վիճ. 2. պ. 1։ Իսկ այլ անկատար զղջմունք են ներգործութիւնք՝ կամ անձնասիրութէն, կամ յուսոյ և սիրոյ ցան-կութէն, կամ մասնաւոր առաքինութէն՝ որում հակադրի մեղքն։ Տես Ի նախայիշատակեալ տեղւոջ։

Իսկ այսմ վերջին անկատար զղջման, քան-զի է Ի մէն մեղաց՝ ըստ որում են չար Աստ, չէ հնար լինել առանց ինչ սիրոյ նր. վնգի ա-տելութիւն չարեաց անձին ուրուք պատճառի Ի սիրոյ նր, և Ի բարի կամեցողութէ՝ որ առնու, զոր-օրինակ ուսուցանեն ածաբանք առ հատարակ զնդի սէրն (Թովմայի՝ ա. բ. խ. 29. պ. 2։ Ըստ այսմ ցաւիմ Ի մէն չարեացն Պետրոսի, վնգի սիրեմ զնա. և եթէ ոչ սիրէի՝ ոչ ցա-ւէի Ի մէն չարեաց նր. տակաւ առեամ զնահ, վնգի սիրեմ զնհանս. Ուստի նոյն պատ-ճառի է, ասէ նրան (Թովմաս՝ բ. բ. խ. 25. պ. 6. առ 2. ապիբէն պէրնս ուրուս և պիբէն պէարնս նէ։ Լե զնոյն կրկնէ՝ խ. 34. պ. 4։

(Հաւելուած Խոբգիանցն։ Այլ առ բա-ցայայտ ծանօթութիւն խնդրոյս և զանազա-նութէն կատարեալ և անկատար զղջման, և որ Ի կարգին Ի մեր բարբառ, գիտել պարտ է, զի կրկին է սէրն։ Մի՝ որ կոչի ըստ Աս-տուածաբանացն Ուռնկոս. և է այն՝ որ յառաջ գայ կամ յայտնի յածային գերբնական հնա-զանդ շնորհաց, որով սիրեմք զԱծ իբրև զգեր-բնական վերջին վախճան մեր. և այս կոչի ած-սպանական կամ ածային սէր. որոյ միանգամայն և ստուգութ զնշմարիտ և զտիրապետ ատացեալ բարեկամութէն ընդ Աստ։ Օղջումն յայտ սիրոյ յառաջ եկեալ, կոչի Լաբերնել զղջումն, և ըստ նոցա Ուռնկոյս։ Իսկ սէրն, որով սի-րեմք զԱծ, և բարի կամիմք նմա, որ յառաջ գայ Ի մասնաւոր ինչ բնական առաքինութէ, որպէս և այլ ներգործութիք բնական առաքի-նութէնց, որ և կոչի սէր բարի կամեցողութէն ումէք, և ըստ Աստինացւոց ասի Ամոռ, կամ Տիլեկցիս, է տեսակաւ տարբեր յածային սի-րոյ. և զղջումն յառաջ եկեալ յայսպիսի սի-րոյ՝ է անկատար, և կոչի ըստ նոյ Աստ։ Լե քանզի Ի մեր բարբառ չունիմք զանազան եղերս նշանակիչս այսր զանազան սիրոյ, և ոչ զզանազան եղերս նշանակիչս սիրական առնէ բարեկամութէն՝ որ ըստ նոցա կոչի Ամիցիա, և բարի կամեցողութէն՝ որ ասի ըստ նոյ Պենեվո-լենցիա. միանգամայն և ոչ զանազան եղերս նշանակիչս կատարեալ զղջման, և անկատա-րին. Նմին Իրի՝ Ի բացատրութէ սահմանաց, և Ի գործոց նոյ իմանալ պարտ է ըստ մեզ զազ-նազանութէի նոյ չընթացս գործոցս։)

Սակայն և այս անկատար զղջումն ոչ նոյ-նանայ ընդ կատարեալ զղջման՝ որ ածային սի-

ըումն յաջողակ. քանզի այլ է ՝ի ձեռն սեռին՝ որով կատարի զոք ումն, և այլ՝ բարի կամեցո-ղութիւնն որով շարժի ասացեալ անկատար զոք-ումն. և զայս քանզի բազում ոչ ըստ բա-նականին զանազանեն՝ չհոգևելով զնշանակին սեռին ընդ սիրոյ բարի կամեցողութեան, անկանին ՝ի մեծամեծ սխալանս։

Այլ՝ սեռն կատարչ ևկեալ յձեռին սիրոյ՝ է սեր սիրատես ասացեալ բարեկամութեան ընդ Աշ, զորօրինակ յատկապէս ցուցանէ պեն Սիմաճ՝ թ. թ. ես. 23. պ. 1. և ընդ նմա առ հատարակ ՝ի ձեռն զորդի ՝ի մէջ բերէ զպայմանս բարեկամութեան, մանա-ւանդ զիմաստութեան ախորժակաց, և զիոխա-գործ սեր. քանզի բարեկամն է բարեկամին բարեկամ՝ ըստ հասարակաց առածին ։ Իսկ սեռն պարզ բարի կամեցողութեան՝ է կա-մել ումեք զբարի առանց փոխադարձ սիրոյ. զորօրինակ ՝ի տեսանելն զերկուս մարտա-կիւ, յորոց կամիս միումն զի յաղթեսցէ։ Ընդ-ձին իրի կերպական առարկայ ՝ի ձեռն սիրոյ՝ է Աշ ըստ ինքեան բարի իրրև զբա-րեկամ, ոչ զի բառդ ՝ի ՝ի բերելոյ, է կեր-պական պատճառ սիրելոյ զԱշ, կամ առար-կայի ձեռին սիրոյ, այլ եղանակաւորումն կամ պայման նր, առանց որոյ սեռն Աշ ոչ լինէր ձեռին սեր. զորօրինակ Աշ ոչ տեսանայ՝ է առարկայ հաւատոց մերոց, ոչ զի բառդ ոչ պիտանի՝ է պատճառ հաստատուն հաւանելոյ մերոյ Աշ հաւատովք, այլ պայման առանց որոյ հաստատուն հաւանութիւն մեր ոչ լինէր հաւատոյ, և ոչ Աշ ըստ որում յայտնօրէ՝ առարկայ հաւատոյ. իսկ կերպական առարկայ սիրոյ բարի կամեցողութեան՝ է Աշ ըստ ինքեան բարի ոսոկապես ։ Եւ ըստ հետևորդի՝ առարկայ կատարման զղջման՝ որ սիրով յաջողեալ, է մեղքն ըստ որում չար Աշ իրրև ընթեկամի, իմացեալ զնոսն իբրեւ իրարս որպես յատար-կայի սիրոյ. իսկ առարկայ անկատար զղջման է մեղքն իրրև զչար Աշ սոսկապես։

Յորմէ ունիմ մակաբերել, թէ այս զղջո-մունք տեսակաւ տարբերին. և յայն սակս ան-կատար զղջումն, որ ՝ի սիրոյ բարի կամեցողու-թեան, ոչ կարէ լինել առաջնակարգ անուամբ առաջեալ զղջումն, այն է՝ կատարեալն. մնայն որք տեսակաւ տարբերին, մին ոչ կարէ լինել միւսոյն, քանզի միւս ասի լինել միւսոյ, յորժամ ՝ի գալ միւսոյն ՝ի վն՝ կապէս ոչ փոխոխի. զոր-օրինակ մանուկն ասի լինել այր, այլ ոչ ասելի ասի լինել մարդ, այլ ՝ի սակս՝ մարդ։

Այլ և ասի ունիմ խնամով զմիտս այր հա-սարակաց առածի, Ապաշխարօղն ՝ի խորհրդեան՝ յանկատար զղջացելոյ ընդ խորհրդել զղջալ, թէ չէ կերպական, օրպէս եթէ անկատար զղջումն լինէր կատարեալ զղջումն. այլ նո-ցիական՝ և ՝ի կողմանէ ևնեմականին, ըստ ո-րում ապաշխարօղն անցանէ յանկատար զղջ-մանէ առ կատարեալ զղջումն. զորօրինակ ոյն ՝ի սպիտակէ լինի սեաւ, և ոչ սպիտակութիւնն լինի սեաւքի։ Այդ՝ ասի լինել կատարելոյ զղջացեալ, մի՝ պատճառաւ ունակութեան ած-այնի սիրոյ՝ որ հեղու ՝ի նա. և երկրորդ՝ պատ-ճառաւ գերբնական ներգործուն, որով կա-մաւորապէս զնեռչհս և զնձայնին սէրն ընդունի, ոյ ասացեալ ստորև։

Ի վերայ անկատար զղջման են բազում ե-րևելի հակառակութիւնք։ Ոմանք առաջին՝ թէ արդեօք այն զղջումն, որ ծնանի ՝ի սոսկ նր-կիւղ գեհենոյն, իցէ՞ բարի և օգտակար։ Երկրորդ՝ թէ արդեօք ինքնին միայն կարող է արտաքսել զնոսն մեղանչելոյ։ Երրորդ՝ ար-դեօք բաւական է ընդ խորհրդոյ առ ար-դարացուցումն, թէ ընդ հակառակն պահան-ջի՞ արդեօք սէր ինչ Աշ, և օրպիսի սէր։ Ո-ր ըստ կարգի վճռաբանելոյ զոյացանէ՝ դնեմք զյաջորդող։

ՊԻՐԱԿ Ա։

Երբեմն անկատար զղջումն, որ ծնանի ՝ի ՀՈՅ երկիւղէ գեհենոյն, իցէ՞ բարի և օգտակար։

Յառաջ քան (1) զուծանել խնդրոյս գիտել պարտ է նախ, զի ըստ սրբոյն Սիմաճայի՝ երկիւղն է քառատեսակ, աշխարհային, ծառայական, սկզբնական, և մանճանական։ Օ՛ր որովհե-տև առարկայ երկիւղին է չարն, երբեմն մարդն վն չարեաց՝ յորոց երկնչի հետանալ Աշ. և այս ասի երկիւղ աշխարհային։ Եւ երբեմն մարդն վն չարեաց՝ յորմէ երկնչի զառնալ առ Աշ, և չարի ՝ի նա. և այս չար է կրկին, ՝ի՝ է՝ չար յանցանաց, և չար պատժոց։ Այդ՝ եթէ զբ զառնալ առ Աշ և չարի ՝ի նա վասն ցաւոյ պատժոց՝ լինի երկիւղ ծառայական. իսկ

(1) Ե. Ե. Խ. 19. պ. 2. Բուլ։

խակ եթէ վն երկիւղի յանցանաց՝ լինի երկիւղ որդիական, փղձն դարձոյ է երկնչել յարհամարհուիլ Հօր. և եթէ վն երկոցուն ևս՝ է երկիւղ սկզբնական, որ է միջին ընդ ՄՋ երկուց երկիւղից ևս։ Այսպէս դնէ բառ առ բառ Աստղապատն։ Ասէ որպ երկիւղն ծառայական, բան որում խօսիմք աստ զայնմանէ, է երկիւղ պատժոց՝ զոր Ի՛ ի վերայ ածէ. և առ խորհելոյ անտի՝ մարդն դառնայ առ Ի՛։

Վ՛հտիլ պարտ է երկրորդ՝ (1) բան նմին սէնի Աւոմմայի, թէ զերկիւղն ծառայական մարթի է գնտառ ածել կրկնակի. այս է՝ ըստ գոյացութեան, և ըստ ծառայականութեան. կամ որպէս այլք ասեն, կրկին է ծառայական երկիւղն. մի պարզապէս ծառայական, և ևերկրդ՝ ծառայապէս ծառայական։ Երկիւղն ծառայական ըստ գոյացութեան, կամ պարզապէս ծառայական՝ է, յորժամ բարին, որում Հակադրի պատիժն, ոչ լինի սիրելացեալ իրրև զվերջին վախճան, և ըստ հետևորդի՝ և ոչ ի պատժոյն երկնչի իրրև ի գլխաւոր չարէ. զորօրինակ յառաջիկայ նիւթ՝ եթէ ոք փախչի ի մեղաց յերկիւղէ պատժոց, ոչ ունելով զսփական բարին՝ որում Հակադրի պատիժն՝ փոխանակ վերջին վախճանի, այլ փոխանակ միաձաւոր վախճանի միայն. և ըստ հետևորդի ոչ երկնչի ի պատժոց իրրև ի գլխաւոր չարէ, այլ վերայուցանէ յայսմանէ՝ զոր առնէր՝ եթէ չէր եգեալ ի վն պատիժ։ Երկիւղն ծառայապէս ծառայական է, յորժամ բարին, որում Հակադրի պատիժն, սիրելացեալ լինի իրրև զվերջին վախճան. և ըստ հետևորդի երկնչի ի պատժոյ իրրև ի գլխաւոր չարէ. որպէս յառաջիկայ նիւթ՝ եթէ ոք փախչէր ի գործելոյ զմեղս յերկիւղէ պատժոց, ունելով փոխանակ վերջին վախճանի զսփական բարին, և ըստ հետևորդի երկուցեալ ի պատժոց իրրև ի գլխաւոր չարէ, մինչև զօրութիւն սորին ներգործութեան կամէր մեղանչել, եթէ կարող էր անպատիժ. և այս երկիւղ ծառայական ըստ որում այսպիսի կամ ըստ ծառայականութեան՝ Հակադրի ածային սիրոյ, և է չար։ Այլ տակայն յաւելու ի վն նոն Աստուածս, թէ վերջիւսեալ ծառայականութիւնն ոչ վերաբերի առ տնօրէն երկիւղն, որպէս և ոչ անկերպութիւնն առ տնօրէն Հաւատոյ. քանզի տնօրէն բարոյա-

(1) Ինչ՝ պ. 4. Բոլ։

կան ունակութեանց կամ ներգործութեանց յատարկայն առնել լինի. իսկ առարկայ ծառայական երկիւղի է պատիժն, որում ի վն գայ, եթէ բարին՝ որում Հակադրի պատիժն, կամ լինի սիրելացեալ իրրև զվերջին վախճան, և ըստ հետևորդի երկիւղ ի պատժոց իրրև ի գլխաւոր չարէ. և կամ կարելացի առ Ի՛ իրրև ի վերջին վախճան, և ըստ հետևորդի ոչ երկիւղ ի պատժոց իրրև ի գլխաւոր չարէ։ Վ՛այն իրի ծառայականութեան ոչ է պակասութեի երկիւղն, այլ երկնչողին. և յայն սակս երկիւղն ծառայական ըստ գոյացութեան է բարի, իսկ ծառայականութեին՝ չար։ Օայսոսիկ զգուշութիւ պարտ է առնուլ ի միտ, զորս քանզի ոչ զանազանեն նոր աղանդաւորք, ի սկսեալս մոլորութեիս խորհրդոյն։ Լ՛ոյ՝

Ասելի է։ Ինկատաւ զդ՛ուն, կամ ցան ի վերայ մեզոց ի սոսկ երկիւղ գևՀնոյն, առանց ինչ սիրոյ բարի կամեցողութեան Ի՛, թէպէտ և չև ևս իցէ տակաւին ըստ բաւականին գործունեայ, մինչև բացարձակապէս արտաքսել զնա կամն մեղանչելոյ, սակայն եթէ առ այն նկրտացի, և առաչնորդեսցէ, և չեցէ ծառայապէս ծառայական, է բարի, Հաճոյ, և օգտակար։ Ի՛ ընդդէմ Լուտերականաց, որոց մերձաւոր են յայսմ Նայոս, Հանեհրոս, Կոճենտրոս, և նոցուն աղանդակիցք։

Հմուտ. Նախ՝ ի Տ՛իթ. Ժողովոյն գում. 6, կան. 8։ Նե ևս յայսմ գատապարտեալ Նախադասութիւն Ա՛ղեքսանդրէ ուԹևորդէ՝ յամին 1690. Ընկատաւ զդ՛ուն՝ որ յերկիւղէ գեհհնոյն ի պատժոց ձնանի՝ առանց սիրոյ բարւոյ ընդդատողութեան Ի՛ վը էութ, ոչ է բարի ընդ ձռնաւ, և գեղբնաւան. է 15։ Վարձանալ՝ ի սէնի Օգոստինոսէ ի վը Ամաղ. ճիւ. Ոչ երևինչ, զի ի երեսոցն ջնջնախառնուրդն ահեռագնեցիկ գեռոյն. այլ երևինչ, զի ոչ առաչեսցի ի գեհհնան. բաւ է և այս երևիլ։ Նե այլուր։

Հմուտ. երկրորդ՝ ձեռնարկեալ պատճառաւ։ Հանկատաւ զդ՛ուն, զորօրինակ մեղնեցաք յերջանկացութեն, երիք ինչ գտանին։ Առաչինն է դիտաւոն վախճանի, այս է՝ փախչել կամ խորհել ի դնհնոյն. և այս է նեգործութիւն ելուզական յերկիւղէ։ Երկրորդն միջնորդ՝ թէպէտ չև ևս գործունեայ՝ առ այս վախճան ընկալեալ, այս է՝ ցանձ ի վը մեղաց.

և սա է ներգործութիւն հրամայելոյ յերկիւղէ: Այլ երրորդն կարգումն այսր միջնորդի առ այս ձախճան: Խարդ իւրաքանչիւր ՝ի սոցանէ է հաւատ, բարի, և օգտակար. ապա: Նուագ. փոքր. նաև: Փախչիլ ՝ի գեհենէն է բարի, որովհետև է ընտանեաց մարդկան, և քան զնաւ զգալի չարս չարագոյն: Երկրորդ՝ ոչ օք երկեալի, թէ ցաւիլն ՝ի վի մեղաց՝ է բարի: Այլ երրորդ՝ թէ է բարի կարգելն զայս ցաւ առ ՝ի խորշել ՝ի գեհենէն՝ յայտ է. վասն ցաւիլն ՝ի վի մեղայ, որ է պատճառ պատժոց, է յարմար միւնոյն խորշելոյ ՝ի պատժոց: Այլ չէ ինչ ընդդէմ, թէ յանդգնեալն է չար վերադոյն կարգի քան զպատիժս, և յայն սակս երևի անյարգ կարգել զցաւն մեծագոյն չարի առ ՝ի խորշել ՝ի փոքրագոյն չարէ. բայց միայն ցաւն ՝ի վի մեղայ ոչ կարդեսցի առ ՝ի փախուստ պատժոց իրրև առ զլխաւոր չար՝ և առ վերջին վախճան, այլ միայն իրրև առ մեծագոյն չար՝ և առ միրճաւոր վախճան, մինչև ոչ արտաքսել զև ևս վերադարձումն ՝ի Աստ, ոչ է չար կարդաւորումն, այլ բարի, որպէս ասացաք ըստ սկզբան ևնովմնոյն. և քանզի է բարի, նմին իրի ըստ ինքեան դիմ առ Աստ: Օգտա- օրինակ զըՀանապազ ապօթելով վա ժամանակաւոր բարեաց, կարգեմք զպարին վիճակոյն կարգի, այս է՝ զներգործութիւն կրօնի՝ առ բարին ստորին կարգի, և բարւոք առնեմք:

Ասացաք նախ՝ յերկրակացութեան. ապա՝ ի- ինչ երկիւղն առ այն ներգործէ, և առաջնորդէ, առ ՝ի պարտաւոր վճռել զիմաստս. զգալ եթէ առաջնորդեր յաւելութիւնն Աստ, կամ ՝ի յուսահատութիւն, լինէր չար. և թէ միշտ այսպէս լինի՝ մոլորութեամբ Հանարեցաւ Յուտերոս, քանզի բարեաւ անդամ անտի մեղաւորք դառնան առ Աստ:

Ասացաք երկրորդ, և չինչ ծառայական ծառայական, այս է՝ որ լինի ՝ի վի պատժոց իրրև ՝ի վի գլխաւոր չարի. զգալ ցաւն յայտնիսի երկիւղէ, որ Հայեր ՝ի պատիժ իրրև ՝ի գլխաւոր չար, և ՝ի փախուստ նր իրրև ՝ի վերջին վախճան, լինէր անկարգ, որպէս և ասացաք:

Երրորդ: Ոչ ևս երկիւղէ՝ որ ոչ արտաքսէ զկամն մեղանչելոյ, է ակամայ ըստ իմիք, զորօրինակ այլոք ամենեքին՝ որք լինին յերկիւղէ. ապա ոչ է բարի:

Պիտի ցան. զառաջարկ: Ոչ ևս յերկիւղէ՝ որ ոչ արտաքսէ զկամն մեղանչելոյ, է ակամայ ըստ իմիք, այնպէս՝ մինչև այսր ակամայութեան, որպէս բանիս կարգէ է ասել, յառաջագոյ յերկիւղէ կամ ՝ի ցաւոց ՝ի վի մեղայ, ուր, այնպէս՝ մինչև այսր ակամայութեան յառաջագոյ յախորժակէ մեղաւորին առ մեղս իւր, ընդ: Երդ՝ այս ախորժակ ՝ի կողմանէ ենթակային ոչ ապականէ զնոյն երկիւղն, և ոչ զցաւն ծագեալ անտի, գոլով նոցա արտաքին: Երդ՝ յորժամ ասի, թէ նաբին որք լինին յերկիւղէ, են ակամայ ըստ իմիք, ոչ են միտք բանիցն, թէ երկիւղն պատճառէ զայս ակամայութեի. զորօրինակ որ ընկենու զվաճառս ՝ի ծով առ երկիւղն նաւաբեկութեան է այն ակամայ նկատմամբ արկանելոյն զվաճառսն ՝ի ծով, սակայն ոչ երկիւղն նաւաբեկութեան, և ոչ արկանելն զվաճառս ՝ի ծով՝ պատճառեն զայն ակամայութիւն, այլ ախորժակն կամ բաղձանքն, զոր ունի այլուստ ՝ի վերայ վաճառացն: Սա նմին օրինակի որ երկնչի ՝ի գեհենայն, և յերկիւղէ անտի ցաւի ՝ի վերայ մեղաց, ակամայութիւն զոր ունի շուրջ զիմաստանմէ մեղաց, ոչ պատճառի՝ ոչ յերկիւղէ ասի, և ոչ ՝ի ցաւոյ ասի, այլ յախորժակէն զոր ունի տակաւին առ մեղս. և զայս առ խորժակ եթէ չև ևս արտաքսէ երկիւղն, սակայն առ այն նկրտի և տրամադրէ. նմին իրի է ապականութիւնն նր՝ որ երկնչի և ցաւի, և ոչ երկիւղէն կամ ցաւոյն, որպէս կանխաւ ասացաք: Տես ՝ի նախագիտելեան՝ որ առ ՝ի սկզբն ևնովմնոյ:

Ասիկ. Նախ: Ցաւն յերկիւղէ՝ որ չև ևս արտաքսէ զկամն մեղանչելոյ, փակէ զայս ներգործութիւն. մեղանչէի եթէ ոչ էին զժոխք: Ապա է չար:

Պիտի ոչ. զառաջարկ: Թէ ակա ենթադրէ զայս ներգործութիւն ՝ի մեղաւորն, այլ յայնմանէ ըստ ինքեան վերացուցանէ, և ոչ փակէ. Նա զի տրամադրէ յաւելութիւն զայն. վասն գոյութիւն անդ ծառայականութիւն՝ որ է ՝ի կողմանէ ենթակային, և ոչ ՝ի կողմանէ ներգործութեն, և ըստ այսմ ոչ վերասէ բարեաւթիւն ներգործութեն. զորօրինակ անկեղծութիւնն Հաւատոյ է ՝ի կողմանէ Հաւատացողին, և ոչ ՝ի կողմանէ ներգործութիւնն Հաւատոյ, և ոչ խափանէ լինել ներգործութիւնն Հաւատոյ ըստ ինքեան բարի:

Ասիպ. Երկրորդ: Որ առնոյ զմեղս գործ զժոխոց, առաւել առնոյ զոչ ժոխս՝ քան զմեղս, քանզի որպէս ասի առ Հաւատ ակ, ևնոյնիս

այսպիսի, և այն առաւել. խնդրե՝ այս է անկարգ, քանզի է անկարգութիւն առաւել առնել զիրար չարն քան զիմագոյնն, և մեզ է մեծագոյն չար քան զդժոխս:

Պիտեմ ուր. զինծ: Այլոյ յատկութիւն մեզաց մի դժոխոց՝ զօրութիւն այսր ներգործուածոց ոչ լինի բազմապատկի ի մէջ մեզաց և դժոխոց, այլ միոյն ասի մեղքն մի դժոխոց՝ իրրև վ. մերձաւոր վախճանի, ոչ արտաքսելով զայլ պատճառ առաւել առնոյց զմեզս քան զդժոխս, այլ վերացուցանելով յայնմանէ: Այս ցաւ ցաւումդ՝ որ ի հասարակաց առածէն՝ ասելք, թէ այն ճշմարիտ է, յորժամ արտաքս զայլ ամ պատճառ առնոյց զայն, որ ասի մի այլոյ. այլ ոչ՝ եթէ ոչ արտաքսեսցէ. զերօրինակ արդարն, որ տեսեալ զգողն կախիլ գիպակ, առնոյ զգողութիւնն վասն կախաղանին, կամ առ խորշելոյ ի կախաղանէ. սակայն ոչ գիտէ գայ՝ թէ առնոյ առաւել գկախաղանն՝ քան զգողութիւնն. իրրև որոշեսցէ ենթադրելի արդար, եթէ ընդ մէջ երկուց անոյ կամ գգողուն և զմի յերկուց անոյ՝ կամ գգողուն և կամ գկախաղանն առաջադրեր նմա ընտրել, առաւել ընտրեր գկախիլն՝ քան զգողանալն: Այս ևս՝ արդարն սիրէ գՅ՚Ծ մի Հատուցմանն, սակայն ոչ գայ գիտէ, թէ սիրէ գՀատուցումն առաւել քան գՅ՚Ծ: Այսպ ըստ սմին օրինակի որ առնոյ զմեզս մի դժոխոց՝ ոչ գայ գիտէ՝ թէ առաւել առնոյ զդժոխս. զի թէպէտ Ներգործուածքն ոչ առնոյ զմեզս մի այլ ինչ պատճառի, զի զերօրինակ ենթադրելիք՝ մեզաւորն է տակաւին առանց սիրոյ բարի կամեցողութեան Ա՚Ն. այլ սակայն այս պատճառ կամ երկիւղ դժոխոց ոչ գոլով վերջին վախճան, ըստ ինքեան ոչ արտաքսէ զայլ պատճառ, զերօրինակ զսէրն, թէպէտ և ոչ փակէ զայն, այլ վերացուցանէ յայնմանէ, նա թէ՝ առ այն առաջարգէ, և տրամադրէ:

Եթէ երբեմն որ Հաւք, մանաւանդ որն Օգոստինոս, երևին անարգել զերկիւղն, խօսին՝ կամ զերկիւղ որ ծառայական ծառայական, կամ զերկիւղ ժամանակաւոր բարեաց, կամ անարգեն զայն՝ և զգան որ անտի պատճառանալ՝ իրր անբաւականս առ արդարացումն:

Խնդրիցես: Երկուօք երկիւղն զիՀինգն, զորմէ խօսեցաք յեղակացումին, որ առաջնորդէ մեզաւորին՝ գառնալ առ Ա՚Ծ, եթէ՞ ոչ միայն բարի, այլև գերբնական:

Պիտեմ այո, ընդդէմ Լուտերոսի, և Կանսենեանց: Այսր է նախ՝ ի նախադասութենէն որ գատապարտեալ Ա՚ղիւսանդրէ ուխերտքն, զորմէ գրեցաք ի յոյժ եղբայրացուն, Նկրտ՝ ի Տրիտ. ժողովոյն գատ. 6. գլ. 6. ուր ընդ մէջ տրամադրութեանցն առ արդարար շնորհս Թուէ գԵրկնէն ամենայն ապաշխարելիան, որոյ ակզբնապատճառ առանձին մեզաւորք, արդ՝ ոչ ինչ բնական ներգործութեան հնար է լինել տրամադրութիւն առ արդարար շնորհս: Այլ այն զի՝ երկիւղն գհնինոյն ոչ լինի ի մեզ, բայց եթէ հաւատով:

ԳԼՈՒԽ. Ջ:

Ընթերց. եղիցի գլխեանդն կոչի և ինանին ձայն ապաշխարել վասն ձեռնադրելոյ:

Յառաջ քան զամ՝ լուռ առնել պարտ է զհոմ անուանութիւն եղերաց, յորոյ ի բառնիլն ոչ այնպէս տարաճայնին, կամ գուցե ևս միաբանին ներհակակ կարծիքն: Ա՚յ՝ կամ կամ ձեզն մեզանչելոյ խնացեալ լինի միայն կամքն ունականան յանցնալ ներգործութիւն, այս է վճռական մեզաց. քանզի չէ հնար զայլ ինչ իմանալ ունականան կամքն մեզանչելոյ, և կամ եթէ զայլ ինչ իմանան՝ որք այլազգ կարծեն, մեկնեսցեն, թէ զի՞նչ իցէ այն այլ, քանզի առ Հատարակ կոչին ամենեքին ունականան կամն, ախորժակս, յօժարութիւս, և ոչ այլ ինչ. և յայս միտ ասդէ է՝ թէ միայն երկեալ ոչ արտաքսի կամքն մեզաց, այլ միայն սրբարար շնորհաք: Այս կամ կամքն մեզանչելոյ խնացեալ լինի կամքն ներգործական, և արտաքսմամբ նի խնացեալ լինի արտաքսումն ոչ պակասական միայն, այլև ներհական, որ գայօրինակ մեկնի. ոչ միայն ոչ կամիմ ևս մեզանչել, այլև ցաւիմ զի մեզայ, և առնամ զմեզս: Այսև յայս միտ ևս ընդունիմք, թէ ոչ արտաքսի կամքն մեզանչելոյ միայն երկիւղէ. զորմէ զմեզս ըստ օրում է մեզք և արհամարհանք Ա՚Ծ, չէ հնար առանց առ երկիւղի միայն՝ առանց սիրոյ ինչ Ա՚Ծ, որպէս յուցցուք ստորև: Այսպ պարտ է կամքն մեզանչելոյ խնացեալ ընդ ներգործական կամս, և արտաքսմամբ նորա խնացեալ պարտ է, թէպէտ զորական, այլ զպակասականն միայն, և ոչ զներհականն. և այս պակասական բացատրի այսպէս. կամիմ ոչ ևս մեզանչել. կամ՝ ի

քաց թողում զմեզ ներգործական ախորժակս և զկամս միւսանգամ մեղանչելոյ։

Խնդիր է։ Ընդ ինչ ընդդէմ երկիւղին գժոխոց, եթէ իցէ գործունեայ, արտաքսել պահաւարար ինքնին միայն ներգործական կամն մեղանչելոյ։

Հայց. նախ՝ յայսմ դատապարտեալ նախադասութիւն Լաւենտեանց. Երկիւղն վճռաց ինչ արգելու, այլ զհոգին. և չէ իսկ ճշմարիտ, թէ սիրան ցայնչափ ի մեղս գրաւի, կամ յաբակցի, ցորչափ ի սիրոյ արգարութեան ոչ առաջնորդի։

Լուծ՝ պատճառաւ։ Գործունեայ երկիւղն ՃԽԱՄՃԽ ժամանակաւոր պատժոց արտաքսէ զրգանապէս զայն՝ որ առաջնորդէ առ պատիժս. ապա ըստ Նմին օրինակի և գործունեայ երկիւղն յաւիտենական պատժոց։ Որ Նուազ. իսկարդ՝ ոչ միայն մեղքն արտաքուստ, այլ և ամ ներգործական ախորժակ կամ կամք մեղանչելոյ՝ առաջնորդէ առ յաւիտենական պատիժս. ապա գործունեայ երկիւղն գեհենոյն արտաքսէ զրգանապէս զամ ներգործական ախորժակ կամ զկամն մեղանչելոյ. որպէս գործունեայ երկիւղն ժամանակաւոր պատժոց արտաքսէր զկամն գողանալոյ, եթէ կամքն կրէր զպատիժս զրօրինակ արտաքինն գողութիւնն։

Առիցես։ Այսմ ձեռնարկութիւն զհետ գայ, թէ գործունեայ երկիւղ գեհենոյն արտաքսէ ևս և զունակական մեղս, և զնորա պարտաւորութիւն. զի սոքա ևս առաջնորդին առ գեհեանն. և ըստ այսմ առ արդարացուցումն անօգուտ են չնորհքն, և անօգուտ՝ խորհուրդն, որ է անուանդի. ապա։

Պիտեմ զսն. զհետև։ Ոչհետ գայ, թէ գործունեայ երկիւղն արտաքսէ զունակական մեղս՝ անընդմիջապէս, և ինքնին միայն, ուրմիջնորդութ ածային սիրոյ, կամ բարի կամք թողութեան ընդ խորհրդոյ, ընդս։ Երդ՝ գործունեայ երկիւղ գեհենոյն անընդմիջապէս և ինքնին միայն արտաքսէ զայս առաջնորդիչս ի գեհեանն, որք փակին ի մէջ անընդմիջական ներգործականութեանն կամ գործունէութեանն իւրոյ. այլ առ արտաքսելոյ զորս գերազանցին քան զանընդմիջական գործունէութեի իւր, ինդրէ զհարկաւոր նպաստս, և առ այնս չարժէ գործունէութեամբ։ Որ արդ՝ առ արտաքսելոյ զունակական մեղս, և առ ստանալոյ զարդարացուցումն, ոչ է բաւական արտաքսել զկամն մեղանչելոյ, այլ պահանջի և ևս առնել զիեղ՝ ըստ որում է չար, և արհամարհութիւն Աստ, որպէս ասացուք ստորև, որում չէ հնարաւոր առանց սիրոյ՝ դէթ բարի կամեցողութեան, և յայն սակս գործունեայ երկիւղն գեհենոյն չարժէ զմեղաւորն առ այս սէր, և առ խորհուրդն։ Հայց արտաքսել զներգործական կամս, կամ զախորժակ մեղաց, ևս և ըստ որում է արհամարհութիւն Աստ, անընդմիջապէս և ինքնին միայն կարող է երկիւղն՝ առանց ինչ նպաստից սիրոյն Աստ. վասն զի ի սոսկ անտարբերութիւն առ որ առանց ինչ սիրոյ նոր կարող եմ ի բաց թողուլ զկամս միւսանգամ զնա արհամարհելոյ, ևս առաւել՝ եթէ գիտիցեմ այսր կամաց լինել ինձ վնասակար։ Այս զոր օրինակ գործունեայ երկիւղն կախարանին ինքնին միայն՝ առանց ինչ նպաստից այլոյ՝ արտաքսէր զկամն մեղանչելոյ, եթէ կամքն պատուհասէր կախարանաւն. նոյնպէս երկիւղն գժոխոց ինքնին միայն արտաքսէ զկամս գողանալոյ, մինչ այս կամք պատուհասի գժոխային պատժոյ։ Որ արդարև զարմանք էր, թէ միայն մտածութիւն զարշութեան մեղաց հնար է ի բաց թողուլ զկամս միւսանգամ գործելոյ զայն, որ ստոյգն երևի մեզ, և չիցէ հնար՝ ի մտածութիւն յաւիտենական պատժոց։

Առիցես նախ։ Որն Գրոտիոս՝ ի բաղում տեղիս ուսուցանէ, թէ երկիւղն ոչ երբէք տրտաքսէ զկամն մեղանչելոյ. նոյնպէս և այլ որ Հաքք։ Որ ևս ուսուցանէ որն Գրոտիոս, թէ ցանկութիւն մեղանչելոյ ոչ արտաքսի, բայց եթէ սիրով արդարութեան, և ածային սիրով։ Այսպէս գրէ գիրք 2. գլխ. դ. հատառակորդին օրինակ. գլ. 7։ Այս։

Պիտեմ առաջնումն, թէ որն Գրոտիոս և այլ որ Հաքք խօսին զերկիւղէ, կամ որ անգործունեայ, կամ ծառայապէս ծառայական, կամ զերկիւղ ժամանակաւոր պատժոց, և կամ իմանան դհամբոյրս մեղաց ի կողմանէ զգայական բաղձանաց, և ոչ կամաց։

Պիտեմ երկրորդումն, թէ որն Գրոտիոս խօսի կամ ի մի արտաքսման՝ որ է ներհակ ցանկութեի մեղանչելոյ, և ոչ միայն պակասական, զրօրինակ մեկնեցաք ի նախագիտելս։

լնս. և կամ ասձայնն սերունդն և սերնդութեանն իմանայ զբարի կամս, կամ զի և իցէ բարեպաշտիլ ախորժակս կամից առ բարին, զորօրինակ բազում անգամ ի գործ ածէ. իսկ որ փախչէ ի մեղաց յերկիւղէ պատժոց, ունի զբարի կամս:

Ա՛ցիցես երկրորդ: Որք լինին յերկիւղէ, են ակամայ ըստ իմիք. ապա որ ցաւի ի վերայ մեղաց յերկիւղէ, պահէ զախորժակ առ մեղս:

Պէտեմ. զան. զառաջարկ: Որք լինին յերկիւղէ, են ակամայ ըստ իմիք, եթէ այս ակամայութիւն չիցէ առաչնորդ չարեացն՝ յորմէ երկնչի, ըռս. եթէ իցէ առաչնորդ չարեացն՝ յորմէ երկնչի, ուր: Ա՛նաղղ Նովին իսկ, որով ենթադրի լինել երկիւղին գործունեայ, պարտի բառնալ զնա առաչնորդս չարեացն՝ յորմէ երկնչի. և զի ակամայութիւն ի փախատական մեղաց, կամ ախորժակն առ այն, է առաչնորդ գնհննոյն, գործունեայ երկիւղ գնհննոյն պարտի արտաքսել զայն. զորօրինակ եթէ ախորժակն՝ զոր ունի վաճառականն առ վաճառս, կամ ակամայութիւնն՝ զոր ունի յընկենցիկ առնել զայնսոսիկ, լիներ պատճառ նուազութեանէ, երկիւղ նաւաբեկութենէն՝ եթէ էր գործունեայ՝ առաչնորդէր նմա ոչ՝ միայն յընկենցիկ առնել զվաճառս, այլև ի բաց տանել զախորժակն առ այնս, և ըստ հետևորդի՝ առ ի բաց բառնալ զակամայութիւն յընկենուլ զայնոսիկ:

Ասիպ. Նախ: Այն ախոմնա՝ ա՛. բ՛. և ը՛ Նմա համօրէն ածարանք ուսուցանեն ընդհանրապէս, և առանց ինչ բացառուած, թէ այնորիկ՝ որք լինին յերկիւղէ՝ են խառնեալ ի կամուտրէ, և յակամայէ. ապա մեք ոչ բարւոք ի բաց առնումք յայսմ ընդհանուր կանոնէ:

Պէտեմ զան. զառաջարկ: Այն ախոմնա ուսուցանէ ընդհանրապէս՝ և առանց ինչ բացառուելոյ, թէ այնորիկ՝ որք լինին յերկիւղէ՝ են խառնեալ ի կամուտրէ, և յակամայէ, խօսելով կերպարար զերկիւղէ՝ ըստ որում զօրութեանէ իւրով, և ըստ որում ի վերայ ածի յարտաքին պատճառէ, ընդու. խօսելով զերկիւղէ ըստ պատասխանի, և պատճառաւ նիւթոյն, այս է՝ յորժամ հանդիպի, զի կամք իմ, կամ ակամայութիւն է պատճառ պատժոյ՝ յորմէ երկնչիմ՝, ուր: Ա՛նաղղ յայնժամ թէպէտ և զնուռ ածնալ սոսկապէս զպատճառ երկիւղէ՝ պահէ զախորժակն առ մեղս, և զնոտի ծագեալ ակամայութիւն ի թողուլ զայն. սակայն քանզի այն ախորժակ առ մեղս, կամ ակամայութիւն ի թողուլ զայն, է հիմն և պատճառ արդար պատժոյ՝ յորմէ երկնչիմ, յայն սակս լը պատասխանի և պատճառաւ նիւթոյն՝ երկիւղն փոխէ զայն ախորժակ, և բառնայ զայս ակամայութիւն:

Ասիպ. երկրորդ: Որ ցաւի ի վերայ մեղաց յերկիւղէ գնհննոյն, ունի զայս թէական կամս, ոչ ցաւէի, կամ մեղանչէի, եթէ չէր գնհանեն. զորօրինակ վաճառականն յընկենցիկ առնելն զվաճառս ի ծով յերկիւղէ նաւաբեկութեանէ՝ ունի զայս թէական կամս. ոչ ընկենցիկ առնէի, եթէ չէր վերահաս նաւաբեկութիւն. ապա:

Պէտեմ ուր. զառաջարկ: Ա՛նաղղ գիտէ լոյ, թէ այն կամք է մեղք՝ և առաչնորդ գնհննոյն, Նովին իսկ՝ որով երկնչի գործունէաբար ի գնհննոյն՝ ի բաց դնէ զայն կամս, զորօրինակ եթէ թէական կամքն ոչ ընկենցիկ առնելոյ զվաճառս՝ եթէ չէր վերահաս նաւաբեկութիւն, լինէր առաչնորդ նաւաբեկութեանէ, զայն ի բաց դնէր վաճառականն, իսկ ոչ ի բաց դնէ, վասնզի գիտէ, թէ ոչ պատճառի անտի նաւաբեկութիւնն:

Ասիպ. երրորդ: Եթէ չէին գժոխք, ոչ ցաւէր. ապա ունի զկամս ոչ ցաւելոյ, եթէ ոչ էին գժոխք:

Պէտեմ զան. զառաջարկ: Եթէ չէին գժոխք, ոչ ցաւէր՝ յերկիւղէ գժոխոց, ընդու. յայլ ինչ պատճառէ, ուր: Կ՛ելի կարօղ էր ցաւիլ յայլ ինչ պատճառէ. քանզի որ ցաւի ի վերայ մեղաց յերկիւղէ գժոխոց, ոչ արտաքսէ զայլ պատճառս. նաև ոչ առնէ, և ոչ իսկ կարօղ է առնել զայս բաղդատութեամբ. ոչ կամիմ ցաւիլ ի վերայ մեղաց վասն սիրոյն Ա՛ստուծոյ, այլ միայն վասն երկիւղի գժոխոց, քանզի այն լինէր անկարգ, և մեղանչական. այլ ցաւի վասն գժոխոց, վերացուցեալ յայլմէ պատճառէ ցաւելոյ, որով գուցէ արդեօք շարժէր, և գուցէ ոչ: Ա՛յլ զորօրինակ ոչ է արժանի գովութեանն վասն բարի ներգործութեանէ, զոր գուցէ ելուզանէր, նոյնպէս և ոչ արժանի կշտամբութեանն վասն չար ներգործութեանէն, զոր գուցէ ելուզանէր:

Այս խնդիր ոչ ընդ երկար պատուղիմք. վասն ոչինչ նպաստէ գլխաւոր խնդրոյն ի վերայ բարեականութեանէ անկատար զրոյնն ըստ կարծեաց մերոց, զոր ունիմք արդ հաստատել. Ա՛նան-

պ՚անդի եդեալ, թէ ներգործական կամքն մեքանչելոյ արուեստի պակասաբար երիւղիւ, այն չէ բաւական առ այդպարագայումն ևս և ընդ խորհրդոյ· այլ պահանջի ներհակական արուեստումն, կամ առելութեի մեղայ՝ ըստ օրում է չար Աւգ, որում չէ հնար լինել առանց սիրոյ ինչ Աւգ, որպես և ցուցցուք։ Ի վերոյ այսր ասեմ եմ ես յայս կարծիս, թէ որք ուրանան զգործունէութիւն երիւղին յարուեստել զկամն մեղանչելոյ, խնդրան ի վն ներհակական արուեստման, և ոչ ի վերոյ պակասականին միայն, ըստ մտացն՝ զոր վերագոյնդ մեկնեցաք։

Պ Ր Ո Կ· Ի։

Ընդեռ առ արդարացուսոն ընդ խորհրդոյ՝ բառնան ե անհաւատ պնդեսն առն Էրիւղեղէն, ընդ որս հակառակ պահանջի սէր ինչ Աւգ, և ոչ պակասի։

Ց Օ Դ Ո Ի Ա Ծ· Ա։

Նախապէտքն։

Օ՚երկրին սէր Աւգ հնար է մտածել ի մէջ. այս է՝ զսէր ցանկութեի, որով կամիմք զԱ՚ծ իրրև բարի մեզ, և զերանութեի նմն խնդրելոք մեզ. և զսէր բարի կամեցողութե, որով կամիմք Աւգ զբարի, և զնմ երանութեի, և զկատարելութեի։ Ել այս ե կրկին. մի՚ բան իմիք, և ակդնաւորեալ, որ ասի պարզ բարի կամեցողութեան, և երկրորդ՝ պարզ և բացարձակ, որ ասի բարեկամական բարի կամեցողութեան, կամ բարեկամութեի. քանզի չին նոյն, ոյք կանխաւս քննեցաք ի պր. 4. բարի կամեցողութեին, և բարեկամութեին։ Բարի կամեցողութեին է սկիզբն նորա, կամ դործ. քանզի յայնմանէ զի կամիմք ուժք զբարի, տրամադրիմք սիրել զնա, և առ նա ունել զբարեկամութեի. այլև անտի՝ զի սիրելմ զոք, և ուզնիմք առ նա զբարեկամութեի, ծագի ի մեզ կամեցն նմա զբարի։ Ուստի ասէ Գիւոմնաս՝ բ. բ. ի. 27 պ. 2. առ 1. ասէ, թէ յորժամ առհմանէ փիլիսոփայն զսիրելն, թէ է կամել ուժք զբարի, առհմանէ զէրն, ոչ էպէտ զընդհանրական պատճառ նորա, այլ զնմ էրոս էիրէնտ առ բան նորա, յորում գեղապէս յայտնի սիրոյ։

Այդ՝ այս խոիր է ըստ սնոյն Գիւոմնայի ընդ մէջ բարի կամեցողութեի, և բարեկամական սիրոյ, զի բարի կամեցողութեին է պարզ ներգործուի կամոյ, որով կամիմք ուժք զբարի, առանց վերադարձ սիրոյ ի կողմանէ նի. այլ յորժամ սեռասնեմք զերկուս ըմբռնամարիս ի պայքարման՝ որք այլևայլ անձանօթ են մեզ, յորոց միասն կամիմք յաղթանակել. և օրինաւն պրն Գիւոմնայի ի նախապէտաւորեալ տեղոջ։ Իսկ սէրն բարեկամական, կամ բարեկամութեին՝ յաւելու ի վն բարի կամեցողութեանն զվերադարձ սէրն, կամ զփաւորութեի ամօժակաց առ միմեանս. ռանդէ բաբելոնն ե բաբելոնին բաբելոնի, այլ ասի ի հաստատակաց առածի։

Այլ առ հաստատակ յանձարանից նշանակին երեք պայմանք պահանջնալք առ բարեկամութեին։ Ցայն՝ զի իցէ սէր բարի կամեցողութեան, և ոչ ցանկութեի։ Երկրորդ՝ զի իցէ փոխադարձ։ Իւ երրորդ՝ զի հիմնեցի յիմիք հաղորդականութեի, եթէ ընչից, եթէ գաղտնեաց, եւն. ընդ մէջ բարեկամաց։ Իւ ըստ այսմ բարի կամեցողութեին և բարեկամութեին միաբանին յատաչնում պայմանի, և տաբերին յերկրորդին, և յերրորդին։

Վիտել պարտ է և ևս ըստ նմին սնոյն Գիւոմայի՝ ք. բ. ղ. 23. պ. 1. թէ ածային սէրն է հապես բարեկամութեի մարդոյ առ Աւգ, և այս կարծիք է հաստատակաց, և ցուցաք վերջ. 1. ի վն ածային սիրոյ. պ. 11։

Այ այսորիկ առ ի լինել սիրոյ ինչ՝ ածային սէր, ըստ նմի նոյն պայմանք պահանջին, որք պահանջին առ բարեկամութեին։ Ցայն՝ զի իցէ սէր բարի կամեցողութեի։ Երկրորդ՝ զի իցէ փոխադարձ, այս է՝ զի ի կողմանէ Աւգ իցէ և սէր ինչ բարի կամեցողութեի առ մարդ։ Իւ երրորդ՝ զի փոխադարձ սէրն այն հիմնեցի ի հաղորդականութեի երանութեի, ըստորում սէրն ածային Աւգ գոլով գերբնական և արգասաւոր, յատաչ ածէ ի մեզ զընդհարս, որ է հաղորդութի ածնէրէն բնութեի, և որով լինիմք որդիք Աւգ, և ժառանգք երանութեան նորա։

Ասի ունիս մակարերել, թէ ածային սէրն իրրև ի կերպական աստրակայ հայի Աւգ՝ ոչ զիարդ և իցէ ժառանգալ՝ և ըստ որում յանձին միայն է բացարձակապէս բարի, այլ ըստ որում բարեկամ, կամ ըստ որում վերադարձ սիրով սիրօղ մեր, ըստ որում միաւորեալ ընդ մեզ, և

և հաղորդեալ մեզ զանձն իւր ընծայելիճ, այս է՝ շնորհք, և փառք։ ԻԷ եթէ այս հաղորդութիւն կամ վիճակաւոր սէր՝ է պատճառ սիրելոյ Աստուծոյ, այլ թէ է եղանակաւորութիւն կամ պայման, առանց որոյ սէրն մեր ոչ լինէր ածային սէր, այլ պարզ բարի կամեցողութիւն։ Տես պր. 5. յառաջիկայ վերնատան. զոր վերագրեալ հիշատակեցաք։

Ի վերայ խնդրոյն, զոր առաջադրեցաք ի մանգրին, բազմապատիկ են կարծիք ածաբանից։ Ոմանք գնեն, թէ առ արդարացուցումն ընդ խորհրդոյ բաւական է անկատար զղջումն առաքելոց երկիւղածութեան։ Այլք խնդրեն զսէր յաւոյ կամ ցանկութեան։ Այլ սպառ չեն կարի հետ յառաջնոցն, յորս սակաւն, որք արտաքոյն զսէր ցանկութեան։ Այլք պահանջեն զսէր բարի կամեցողութեան, և այլք՝ զածային սէր։

ՑՕԴՈՒԱԾ. Բ։

Հերձ կոչեին, ըստ պահանջի առաջին սէր։

Զէ այժմ խնդիրն ի վերայ բնական ածային սիրոյ։ Քանզի թէպէտ ոմանք ի նախնեաց կանխաւ համարեին արդարանալ միշտ մեղաւորին կատարեալ զղջմամբ՝ որ յաջողեալ սիրովն Աստուծոյ քան զընդունելութիւն խորհրդոյն. սակայն քանզի այսմ կարծեաց չէ հնար միաբանիլ ընդ սահմանաց Տրիտ. ժողովոյն, ըստ զատապարտութեան նախադասելեցն Հայոյ, ըստ իշխանութեան բանալեաց, և սահմանադրութեան խորհրդոյ ապաշխարութեան, որ է առ ի տալ զառաջին շնորհս՝ որ թողու զմեզ. արդի ջատագովք ածային սիրոյ յանկատար զղջման պահանջեն միայն զներգործական սէրն Աստուծոյ, ոչ զպաշտպիսին՝ որ տացէ, կամ ենթադրեսցէ զանձնական սէրն Աստուծոյ, այլ զկարն և զնշոյլն, որով մեղաւորն, որպէս գնեն, ոչ արդարանայ յառաջ քան զընդունելն զնորհս։ Իսկ զոյգ ներգործական սիրոցն Աստուծոյ ոչ այլ ինչ լինանան, բայց եթէ զսէրն Աստուծոյ բարի կամեցողութիւն ի վեր քան զնա՝ զոր չարաչար շփոթեն ընդ ներգործութեան ածային սիրոյ, ոչ ըստ բաւականին միտ եդեալ զանազանութեանն, որ ընդ մէջ երկուց ներգործութեանցն, զոր դնեն այնոքիսս, ոյք տեսան ի նախընթաց յօդուածդ։ Այլ որ զնոսա և իցէ՝

Աճելի է։ Յանկատար զղջման՝ որ վերակացուի, և բաւական առ արդարացուցումն ընդ խորհրդոյ, ոչ պահանջի ներգործութիւն ընդ ածային սիրոյ՝ որչափ և տկար և թոյլ իցէ։

Յուցանի։ Իւր անկատար զղջմանն՝ որ ընդ խորհրդոյ բաւական է առ արդարացուցումն, ոչ պահանջի ներգործութիւն, որ յառաջ քան զերկրային ընդունելուի խորհրդոյն ունիցի անվճիռ յարակցեալ զարդարացուիչ շնորհս, իակարդ ներգործութիւն ածային սիրոյ, որչափ և տկար և թոյլ իցէ, ունի անվճիռ յարակցեալ զարդարացուիչ շնորհս յառաջ քան զերկրային ընդունելութիւն խորհրդոյն. ապա։ Ած. Յայտ է յայնցանէ, զոր արդ ասեաք զանձնական ածային սիրոյ. և զայն ընդունին հակառակորդք. մանաւանդ զի եթէ չէր այնպէս, խորհուրդն ապաշխարութեան ոչ երբէք պատճառէր զայն, զոր ի պատճառել է ըստ բնութեան և սկզբնաւոր սահմանելոյ, այս է՝ զվճռոյ մեղաց, քանզի է խորհուրդ մեռելոց. այլ միշտ ենթադրեր պատճառել։ Ասաց. փոքր։ Ներգործութիւն ածային սիրոյ որչափ և տկար և թոյլ իցէ, է ներգործութիւն բարեկամութեան առ Աստ, զոր օրինակ ասացաք ի նախընթաց յօդ. և ըստ հետևորդի ունի զնա պայմանս, կամ զյատկութիւնս նորին բարեկամութեան, այս է՝ բերի առ Աստ իբրև առ բարեկամ, իբրև առ վերադարձ սիրով սիրոյ, իբրև միաւորեալ ընդ մեզ, և որ զանձն հաղորդէ մեզ երանութիւն յաւոյ, կամ յիրում. իակարդ՝ ոչ լինին սք, բայց եթէ սրբադարձ շնորհօք, որովք լինիմք հաղորդք ածեղէն բնութեանն, բարեկամք Աստ, որդիք, և ժառանգք, ասա։

Եթէ ասիցես, թէ զայդ խնամալ պարտ է ի վերայ ներգործութեանց ածային սիրոյ, որք յառաջ գան յանձնական սիրոյն Աստ։

Պիտի Նախ՝ ուր. զենթադրեալն առաջարկութեանդ, այս է՝ թէ հնար իցէ լինել ներգործութիւն ածային սիրոյ, որ ոչ յառաջ եկեսցէ յունակութիւն ածային սիրոյ ի սեռ արարչական պատճառի. թէպէտ և կարօղ իցէ յառաջել բնութիւն ի սեռ հնութեան և արարածդրական պատճառի. քանզի եղեալ միանգամ, թէ ներգործական սէրն Աստ է բարեկամութիւն առ Աստ, հարկաւ պարտ է ենթադրել, թէ Աստ վերադարձ սիրով սիրէ շնորհօք, և հեղմամբ առաքինութեանց։

Երկրորդ՝ եղեալ զառաջիկ, այն ներգործութիւն

ծուլթի ձեռային սիրոյ, որ ոչ յառաջ գայ յուՆակուլթէ, կամ է նոյնատեսակ ընդ նմա՝ որ յառաջ գայ յանդգնակուլթէ, և կամ ոչ. եթէ առաջինն, ապա առնոյն առարկայ կերպապիտս և նոյնօրինակ ձգի, նմին իրի և Յ՚Ծ՚ ըստ որում՝ ի բարեկամ և ի վերադարձ սիրով սիրող. եթէ երկրորդն, ապա ոչ է էապէս ներգործուլթի ձեռային սիրոյ, որովհետև ձեռային սէրն է միայնակ տեսակ, այլ պարտ է վերածել առ կարգ բարի կամեցողուլթեան։

Ասիցես՝ Ներգործուլթին ձեռային սիրոյ՝ տկարն և հիւծի, ոչ է բաւական առ արդարացուցումն արտաքոյ խորհրդոյ. ապա տապալի հիմն եզբակացութեանդ մերոյ։ Ընդ. առաջարկ. ի զանազան վկայուլթեանց սը գրոց, և սքոց Հարց, որք առ արդարացուցումն արտաքոյ խորհրդոյ պահանջեն զսիրելուլթիւն, զսէր, զձեռային սէր զձեռն և զաստիկ, ի բոլոր սըրտէ, են. ապա։

Պիտեմ ուր. զառաջարկ։ Լաւ առ ցուցումն առեմ, թէ զայսոսիկ իմանալ պարտ է զձեռային սիրոյ սկզբնաւորելոյ և ընդարձակապէս առելոյ փոխանակ սիրոյ բարի կամեցողուլթեան, զոր խոստովանիմք, թէ պարտի լինել աստիկ առ արդարացուցումն արտաքոյ խորհրդոյ, որպէս ցուցաք ի պր. 2. այսր վերճ. և ցուցցուք ևս ի յայնմդր յօդ. այլ ոչ զձեռային սիրոյ ձգիւճ առելոյ փոխանակ բարեկամուլթէնն՝ որ ընդ մէջ Յ՚Ի, և մարդկան։

Ասիպ. Նախ։ Յովնէն Տրիտ. գուս. 14. գլ. 4. բացատրէ, թէ չէ հնար ստանալ զհաշտուլթէն արտաքոյ խորհրդոյ, բայց եթէ զղջմամբ՝ որ ձեռային սէրով յաղեցեալ, կի՚ կոպէլ. իսկապէս անդ խմացեալ լինի ձեռային սէրն ճշդիճ առեալ. ապա առ արդարացուցումն ոչ է բաւական ձեռային սէրն ներգործական՝ տկարն և հիւծն։

Պիտեմ ուր. զհետև։ Ուրանգի ոչ է նոյն՝ զղջումն ձեռային սիրով յաղեղալ, և զղջումն կամ ձեռային սէրն սաստկացեալ. որովհետև միայն թէ ինչ զղջումն, միայն թէ իցէ ճշմարիտ զղջումն, է ձեռային սիրովն յաղեղալ կամ կատարեալ, այս է՝ այնպիսի՝ զոր կատարէ ձեռային սէրն. և առ ի կատարել զզղջումն՝ ոչ պահանջի կատարեալ կամ սաստկացեալ սէր ձեռային, այլ բաւական է որպիսի և իցէ, նա և հիւծն, բայց միայն ունիցի զէութիւն ձեռային սիրոյ, որով սիրի Յ՚Ծ վարկեղապէս ի վեր քան զամ։

Ասիպ. երկրորդ։ Ըստ սկզբն Օգոստինոսի, և ըստ պղոց սքց Հարց, առ արդարացուցումն արտաքոյ խորհրդոյ, այնպէս պահանջի կատարեալ զղջումն, մինչև լինել ևս կատարեալ ձեռային սէր. ապա երկոքին ևս սաստկացեալ։

Պիտեմ ուր. զհետև. զի կատարելոլթիւն՝ եթէ զղջման, և եթէ ձեռային սիրոյ, պահանջի ոչ միայն ի սաստկուէ, այլև ի վարկմանէ կամ յընտրուլթենէ կամաց, որով Յ՚Ծ գերագոյն համարի քան զամենեսեան ի սէրն, և մեղքն յատելոլթեն։

Ասիպ. երրորդ։ Եթէ ճշմարիտ է կարծիքն մեր, զհետ գայ, թէ հնար է մարդոյ հասանիլ փրկուլթեն, և լինել ի փառս, առանց երբէք կատարելոյ զղջումն ձեռային սիրոյ. զորօրինակ եղեալ զդիպուածն, թէ ամբարիշտ որ ի վախճան կենացն դարձցի յերկիւղ՝ միայն ներգործուլթէ բարի կամեցողուլթեան, և նոյնհետայն և իսկոյն զինի սրձակմանն մեռանիցի, արդարանայ ըստ մեզ, և ըստ հետևորդի Հասանի փրկուլթեն, սակայն ոչ երբէք կատարեաց զղաւտուիրան ձեռային սիրոյ, որովհետև ընդ բովանդակ կեանս իւր յամբարշտուլթեն վարեցաւ. իսկարդ այս երևի անտեղի. ապա։

Պիտեմ Նախ՝ ի սէրն Թովմայէ, ի 2. զան. 28. խ. 1. պ. 3։ Պատուիրանն սիրելուլթեն ըստ բաւականին կատարի՝ առ անբասիր լինելոյ ումիք ի մահուջափ մեղաց զանցառուլթեն նորա՝ սիրովն Յ՚Ի բարի կամեցողուլթեն ի վեր քան զամ. և այսուհիկ ներգործուլթէ սիրեն, և սիրել պարտին զՅ՚Ծ ամ երևելապայծառ, և ապաշխարօղք, ոմ ուսուցանէ Տրիտ. ժողովն գուս. 6. գլ. 6. որ պահանջէ, զի զՅ՚Ծ իբրև զաղբիւր ամ արդարուլթեն սկսանիցին սիրել։

Պիտեմ երկրորդ՝ եթէ նաև նա ինքն մեղաւորն ի վայրկենի արդարացուցման ոչ միայն ընդունի զշնորհս, և զունակական ձեռային սէրն, այլև ելուզանի զներգործուլթէն ձեռային սիրոյ. վասն սրբարար շնորհքն ընդ ունակական ձեռային սիրոյ ոչ լինի հեղեալ ի նա իբր մեռեալ եղանակաւ, այլ զայն կամաւոր և ազատ ներգործուլթէ ընդունի, և բարեկամուլթէն

Ա՝ի կամելին Հաւանի: Արդ՝ այս ներդործական և պատ ընդունելոյն շնորհաց, և Հաւանութ բարեկամութեն Ա՝ի գՀնէ պլ ինչ է, բայց եթէ ներդործուելի ածային սիրոյ ՚ի նոյն խոկ արարած շնորհաց, և յունակութեն ածային սիրոյ ՚ի սեռ արարչական պատճառի գՀնութ եկեալ. Թէպէտ և մարթի ըսկ ասել զայն բնութ յատացել ՚ի սեռ ՚ներհակոյն և տրամադրական պատճառի:

ՅՕԳՈՒԱԾ Գ:

Հաստատի հաղիւսդրութեն սիրոյ բարի կոչեցողութեն յոհնոյ գլխոյն:

Ասելի է: Ոչ ստանալոյ զարդարացուցանի ընդ խորհրդոյ ապաշխարութեն ոչ է բաւական անհատաւոր գործոն յերկիւղ ծնեալ՝ եւս և ի սիրոյ յուսոյ կամ ցանկութեն, այլ պահանջի սերն Ա՝ի բարի կամեցողութեն:

Յաւց. Նախ՝ ՚ի Տրիտ. ժողովոյն, գլուխ. 6. գլ. 6. ուր ճառի ՚ի մի ապաշխարութեն, որ է հարկաւոր առ մկրտութեն՚ի չափահաս: Ա՝յս են բառք նր. Տրամագրեն ասե Նոյն ոչ փրկուին, յորժամ գործոցն ապաշխարութեն չունեն.... ապաւօրէն չորքին ասե Ա՝ն, հաստատեալ՝ ինք ճշմարիտ են՝ որ Ա՝ի յայտնեալ և խոստացեալ են.... և յորժամ հեղուսս ծանուցեալ՝ զնոյ գտնին՝ երկիւղած ածային ապրեցուին, որով՝ ծանօթագոյն առանին, ասե ՚ի գՀասածել զգերմանութեն Ա՝ի գտնին փրկուցեալ, նանգնին յառաջ, ապաշխարեալ Ա՝ն՝ ինչ ՀՀոն կին յարեալ՝ ն՝ն, և զնա էրեսս զգերծ առ ապրեցուին ալանդն սերել. և ՀՀ այն չորքին ընդրկի հեղաց ապեցուին կին և օրհնութեան՝ այս է՝ այնոյիկ ապաշխարեալ, ընդյառաջ ման գՀնդրուելին պարտ է առնել: Ի բանս յայտնի են թէ ժողովն գերիս պայմանս առ ապաշխարութեն, զորս առնել պարտ է յառաջ քան զմկրտութեն. այս է՝ գՀաւատ՝ որում կից է երկիւղն, զոյս, և գանկցեալ սիրոյն: Իսկարդ՝ ոչ նմանալ, նա թէ՝ մեծադոյն ևս պահանջի ապաշխարութեն առ խորհուրդն ապաշխարութեն՝ քան առ մկրտութեն: Այս:

Ոնաւ ինչ ձեռնամուխ լինին հակառակորդք՝ ՚ի լուծանել զայս առարկութեն: Կրկնաւորա-

բար ասեն, թէ ժողովն պարտ է խնդալ ՚ի վերայ սիրոյ յուսոյ կամ ցանկութեն,

Ա՝յլ է ընդեմն. Նախ՝ ժողովն խնդրէ զսէր զանազանել ՚ի յուսոյ. ապա զանազանել ՚ի սիրոյ ցանկութեն կամ յուսոյ. քանզի յոյսն հարկաւ ենթադրէ զսէր ցանկութեն, և յայն հիմնի. վկայ այն Ա՝ուգիտաս՝ ա. ՚ի. խ. 40. պ. 7. ասէ. Ընդ յոյս, Բայց եկեք ՚ի ՀՀ Բաղձանս և ակընկալել Բարեաց. և խ. 62. պ. 4. առ 3. Յոյսն հայի յերկուս. ՚ի ին ընդեմ ՚ի ճշմարտապատուիոյ, այս է՝ ՚ի բարին՝ որ յոյսոցեալ լինի. և ոչ ինպամիճ սորա ինդալ սկսի յոյսն ման գյոյսն, զանգի ոչ ընդեմ յոյսոցեալ լինի բարի ինչ, բայց եկեք բաղձալ, և ակընկալել: Երկրորդ՝ սիրէն գՀ՝ի իրեւ զաղբիւր ամ արդարոյն, զորօրինակ խօսի ժողովն, ոչ է սիրել զնա սիրով ցանկալ, այլ սիրով բարի կամեցողութեն. քանզի է սիրել զնա իրեւ զնախասկիզբն և զաղբիւր արդարութեան, յորմէ ամ Հաւատարութեն, ուղղութեն, և արդարութեն բղխեն, և ըստ այսմ է սիրել զնա իրեւ զվերջին վախճան. զի ոչ առ Հաւատակ ուսուցանեն ածարանք զնին սէրն ինդալոյն, այնպէս է վերջին վախճանին ՚ի բարոյական, զորօրինակ առաջին սիրէն անապացուցանելի ՚ի ամենայնս. ապա զորօրինակ յառաջին սիրոյն յառաջ գայ ամ սուրգ ծանօթութեն ձրշմարտութեն, նոյնպէս ՚ի վերջին վախճանէ յառաջ գայ ամ բան արդարութեն, Հաստատութեն, և ուղղութեն. և սիրէն գՀ՝ի իրեւ զվերջին վախճան վերարերի առ բարի կամեցողութեն, և ոչ առ ցանկութեն: Օգտ պատասխանիս Հակառակորդաց առ այս վկայութեն Տրիտ. ժողովոյն, և զլուծմունս նր՝ տես յաւագին դրութեն մերում:

Յաւց. երկրորդ: Ոչինչ անհատաւոր զղջումն է բաւական ՚ի ստանալ զարդարացուցանի ընդ խորհրդոյ, բայց եթէ նյե ցաւ և տանջութեն մեղաց՝ ըստ որում է չար և արհամարհութեն Ա՝ի. խնկարդ՝ չ Հնար լինել ցաւ և տանջութեն մեղաց՝ ըստ որում է չար և արհամարհութեն Ա՝ի, առանց սիրոյ բարի կամեցողութեն Ա՝ի. ապա: փորձ է առյգ. վերնոյ կանխատեսութեան, առնելոյն չարի ինչ ծնանի՝ ՚ի սիրոյ Հակադրեալ բարւոյն. զորօրինակ առնամ զնան, վերնի սիրեմ զկնանս. ցաւիմ ՚ի վերայ չարեաց Պետրոսի, վասնզի կամիմ զարի Ամ Նոյնս:

նոքա։ Այլմէն իրի պրն ի Յովմայ՝ ի. ի. խ. 25. պ. 6. առ 2. ասէ. ի նոյն պատճառի է ասել զբանս նորա։ Այսպէս կրկնէ անդրէն խ. 34. պ. 4։

Այս բանիւդակ դժուարութիւն է ի մեծագոյնէն, որ ցուցանի նախ ի պրն Յովմայէ, որ ի ի. մ. խ. 85. պ. 2. և 3. և խ. 86. պ. 3. որոյակի ուսուցանէ, թէ առ բան ճշմարիտ ապաշխարութեան պահանջի, զի իցէ ի մի մեղաց՝ ըստ որում է ընդդէմ Այ ի վէր քան զնէ ակնթարթ, և աբհամարհութիւնն նը։ Իակ արդ՝ առ արդարացուցանի, եթէ ընդ խորհրդով, և եթէ առանց խորհրդոյ, պ. հանդի ճշմարիտ ապաշխարութեան. ապա։

Ցուց. Երկրորդ՝ նոյն առաջին միջագոյնն։ Այլինչ անկատար զղջումն է բաւական առ արդարացուցանի ընդ խորհրդով, եթէ ոչ իցէ ի մի մեղաց՝ ըստ որում մեղք է չար, և արհամարհութիւն Այ. ապա։ Փոքր. երևի ստոյգ, զի ի պրն Յովմայէ՝ ի. ի. խ. 71. պ. 6. առ 5. ուր ասէ. Յաճախանիցն դատի դէպն ճշմարտաբար ըստ որում է արհամարհութիւնն ընդդէմ Այ, եւ ի բարոյական ճշմարտութեն ըստ որում ներհակ բանին. Ե յոյն սակս պիտի Օգոստ. պինդ ջոյնչափ առհասարակ վէրք յոյնանեն, որ է ընդդէմ յոյնիպնոյան օրինաց, բան յոյնանեն՝ որ է ընդդէմ բանի։ Ակրդ՝ պատճառաւ, ըստ նգիմ զպատճառ արհամարհուն Այ, և ի բաց առնել զի և իցէ այլ պատճառ, լինի ածարանօրէն մեղք. և ի բաց առնել զայս պատճառ, և նգնալ զի և իցէ այլ, զղջումն թէ է ճշմարիտ մեղաւորին, հակառակ բանին, են. ոչ լինի ածարանօրէն մեղք, այլ լինին միայն յատկութիւնք, և գործք նորա։ Այլ ցուց. մեծ։ Ճշմարիտ ապաշխարութեին, կամ զղջումն ըստ որում այնպիսի, ըստ որում է սուտ հաւատոյ՝ անկատար, և կատարեալ զղջման, ասխմանի առ հաւատոյ յածարանից, և ի Տրիտ. ժողովոյն, գլ. 14. գլ. 4. յոյս հոգւոյ, նոյ ապէլուրիէ ծղոց. որ և մի այն պատշաճի անկատար զղջման, մինչ անսանկն հաղորդի բանի սեռին. նմին իրի ժողովն Տրիտ. անդէն ասէ, թէ այս զղջումն հաւատոյ զոր սահմանէ՝ ե յինէ ի նոյն ծանանակի հարկաւոր, նմին իրի և ընդ խորհրդոյ։ Իակարդ՝ զայս սահման առանձնալ յածարանից, և ի Տրիտ. ժողովոյն, խմանալ պարտ է ի մի մեղաց՝ կերպ ակն ըստ որում է մեղք. մի՝ զի եթէ չէր այսպէս՝ բանիք ժողովոյն, և սահմանին առհասարակ առանդեալ՝ լինէր անյատուկ, նեղման, և ըստ պատահման. զորօրինակ եթէ ասէաք, Համառօտն երևի, և դառնարծ ճաշակի. զոր չէ հնար ասել ջժողովոյն, և ոչ զսահմանէ առ հասարակ առանդելոյ. երկրորդ՝ զի ըստ արամաբանական կանոնի, զոր ամենքին ընդունին, եզրն՝ որ նշանակէ զնկրքին ներգործութիւն հոգւոյ, մերձեցուցանի զսփոփման ըմբռնումն իւր, կամ զսփոփական առնելոյն ի մի կիրսական նշանակութիւն երևի, ընդ որում յայտնի. բայց եթէ խափան ինչ լիցի ի բանին, որ բացայայտ ձգնայէ առ նիւթականն. զորօրինակ յորժամ Աստի ասէր. Ծանօրէնս ապիկի ||, այս է կիրսապէս ըստ որում անօրէնս. սոյնպէս յորժամ ասեմ, ճանաչեմ զեկօղն, այս է՝ կիրսապէս ընդ բանիւ եկող. ապա յորժամ ասեմ, ցաւիմ ի վերայ մեղաց, խմացնեալ լինի ի մի մեղաց՝ կերպապէս ըստ որում է մեղք։

Հատատ (1) յայսմ անշուշտ պատճառէ պրն Յովմայի. Ոռանգնոյնն պհամարհութեան, ասէ, ի վերայ նոյ ինչ պատրի լինել ըստ որում նոյնոյնի չարութեան նորա. որդ՝ չարութիւնն ի նմանութեան դեղ չպիի յայնմանի՝ յոր դեղապնել լինի, ըստ որում ե անարգանն նմա, և յայնմանի՝ որ դեղանէ, ըստ որում է ճեռաւոր նմա։ Այսպէս նորդն պատրի առաւել պիտ ի բան պնդանն եթ, յոյն սակս պատրի առաւել պիտ պիդեղ՝ ըստ որում է արհամարհութիւն Այ, բան ըստ որում է ճեռաւոր նմա։ Այլ ի մեղս է կրկին չարութիւն. մի առ Այ, ըստ որում է անարժան նմա, և զորարհամարհ. երկրորդ՝ մարդոյ, որում է ճեռաւոր. առաջինն մեծագոյն է, և երկրորդն փոքրագոյն։ Ակնմին իրի զոյգորինակ ձնանարկիւմբ։ Որպէսզի ցաւիցէ որ ի վերայ մեղաց ըստ բաւականին առ արդարացուցանի ընդ խորհրդոյ, պարտի ցաւիլ համեմատաբար ըստ ուղիղ բանի՝ առաւել ի մի մեծագոյն չարի, և սակաւ ի վերայ փոքրագոյն չարի. և ըստ հետևորդի՝ առաւել ի վերայ մեղաց՝ ըստ որում է արհամարհութիւն Այ, քան ըստ որում է ճեռաւոր ապաշխարողին. իսկարդ՝ անկատար զղջումն երկիւղածին առանց սիրոյ բարի կամեցողութեան Այ, ոչ միայն ոչ ցաւի առաւել ի վերայ մեղաց՝

(1) Լե. խ. 3. պ. 1. առ 4։

ը որում է արհամարհումի ԱՅ, այլ ընաւին իսկ ոչ ցաւի. ասա:

Յայտնապէս յայտնապէս ունիս մակաբերել. Նախ, թէ անպատասխան է սէրն յոտոյ կամ ցանկութեան. զի յայնմանէ ոչ լինի ցաւ ի մէջ մեղաց՝ ըստ որում է չար առ ԱՅ, այլ միայն ըստ որում է չար մարդկան. և ոչ սիրի նովաւ ԱՅ ըստ որում մերձին ի վախճան:

Ունիս մակաբերել երկրորդ, թէ սէրն բարի կամեցողութեան ԱՅ՝ հարկաւորն ընդ խորհրդոյ պարտի լինել ի վեր քան զնա՛ վարկողապէս: Պատճառն է, զի պարտի լինել սէր ԱՅ ըստ որում վերջին վախճանի, իսկ վերջին վախճանն սիրի ի վեր քան զնա՛, քանզի ասացաքն, թէ է այն որ մի իւր սիրի, և մի որոյ սիրին այլք. ասա: Յուց. մեծ: Նախ՝ զի սիրելն զԱՅ իրրև զաղբիւր ամ արդարութեան, որպէս պարտի սիրել ապաշխարողն ըստ Տրիտ. Ժողովէն, է սիրել զնա ը որում վերջին վախճանի, զորօրինակ ցուցաք յառաջին ձեռնարկութենան ի պատասխանին սահմանի: Երկրորդ՝ զի չարութի մեղաց ը որում է չար, և արհամարհում ԱՅ, յայնմ է, զի արհամարհել զԱՅ, ունի զարտաքս փոխանակ վերջին վախճանի. ասա որ ի սիրելն ԱՅ ցաւի ի մի մեղաց, ըստ որում է չար առ նա, և զայն կամի հեռացուցանել ի նմանէ, սիրէ զԱՅ ը որում վերջին վախճանի:

Յուց. երրորդ՝ ապապելով զդիւսոր հինն հանդարտութեամ: Ո՛ն այնորիկ սէրն բարի կամեցողութեան ԱՅ ը հակառակորդաց ոչ է հարկաւոր առ արդարացուցումն ընդ խորհրդոյ, գիտաւորապէս՝ վասն ամ սէր ԱՅ վասն իւր, որպիսի է սէրն բարի կամեցողութեան, արդարացուցանէ յառաջ քան զնորհուրդն, և անկախ զայնմանէ. իսկարդ՝ այս է գլխաւորին սուտ, և առաւել գաւանի սէր ԱՅ մի իւր, որով ոչ արդարանայ մեզաւորն յառաջ քան զնորհուրդն. ասա:

Յուց. փոքր. բազմապատիկ. և Նախ առաջին՝ ի Տրիտ. Ժողովէն գում. 6. գլ. 6. ար ի մէջ տրամադրութեանց առ արդարացուցումն գնէ, զի ապաշխարողն վԱՅ ներո՛ղ ընդունիմ ամ արդարութենէն ոչառնկոյ սէրէ, և զայս տրամադրութեի իրրև գնախընթաց ժամանակաւ խնդրէ առ արդարացուցումն. մի՛ զի գոյնմանէ նոքին եղանակաւ խօսի՝ զորօրինակ գհաւատոյ և գյուսոյ, որք յառաջին ժամանակաւ քան զարդարացուցումն. և երկրորդ՝ զի ի յաջորդ գլ. 7. ասէ, թէ այսմ տրամադրութեի զկետ գայ արդարացուցումն, ոչ ի նմին վայրկենի, այլ յորժամ մատակարարի խորհուրդն, զորօրինակ անդամօր ուսուցանէ:

Յուց. երկրորդ՝ նոյն փոքր. ի սկիզն Թագ. մոյն, որ ի ՚ջ. մ. խ. 85. պ. 3. ասէ, թէ առ բան ճշմարիտ ապաշխարութեի պահանջի, զի իցէ ի վի մեղաց, ը որում է ընդդէմ ԱՅ ի վեր քան զմի սիրելոյ. իսկարդ՝ ոչ ամենեքեան՝ որք ունին զճշմարիտ ապաշխարութի, արդարանան առանց խորհրդոյ, ասա թէ ոչ՝ ոչ որ արդարանայր ի ձեռն խորհրդոյ, իբր զի չէք որ՝ որ ճնացեք վայրկենի արձակմանն, զի ճշմարտապէս ապաշխարեցեք, և ոչ յառաջագոյն ժամանակաւ նկրտեցի առ ճշմարիտ ապաշխարութի՝ յուց. երրորդ՝ նոյն փոքր. զանազան օրինակօք: Նախ՝ օրինակաւ մեղաւոր կնոջն: Ընտարակոյս է, թէ յորժամ եմուտ ի տունն փարիսեցւոյն, մերձեցաւ առ Քն, արտասուօք լուաց զոտս Նր, և հերովն իւրով չնչեաց, սրբեաց զԱՅ ի վեր քան զնա՛, մինչչև թողեալ էին նմա մեղք Նր. քանզի ասէ զնմանէ Տրն Օգոստինոս, ճառ 23. ի մէջ յիսնից. Ա՛ երբեմն անմոռաւքն, զի փոքունք մոռաւք: Նա Տրն Կիրիղ. ճառ 33. յաւետ. Ընդ նա լուծեալ, այլ առ ի լուռանալ պնդեաց առ ազբիւրն ողորմութե: Նա զարձեալ. Ահա ոք ե՛ կնոջն էր նախատալ առ Բժիշկն, առաջնոյսա: Նա Տրն Կեդնադոս՝ ի բանն որ ի մի Մագդաղենացւոյն. Ո՛ չշտեմ զոտս մարդոյն և մտրբեցին՝ անմոռաւքն, և ի հետս պատրեալ կինն չմոռանայ ոչնչ ի վերոյ երբեմն:

Երկրորդ օրինակն է նորին սկզբն Օգոստինոսի: Ստոյգ էր բարեյաղթ Տր վարդապետն զսկզբոյ իւրմէ առ ԱՅ, յասել անդ իւրում՝ գիրք 9. խոստովան. գլ. 2. Հարբեր գոս ջերմոս Ձեր ձեռիւդ սկզբոյ իս. և ապաքն անստոյգ էր ի մի թողութե մեղաց, մինչև առանձին ջրով եղև լուացեալ: Ա՛ զլ. 4. Ձեռնոցկալ հաւատալ օրհնեալ գնոսա իս. և այն հաւատալ ոչ առնէր զանձն նմ պատճէ ի վերոյ անցկալ ձեռաց նոց, որ ձգեալքն յոմ պոկուն ինչ չէին ընդ վերոյ: Նա գլ. 6. Ա՛ երբեմն, և ի ձեռնասուն գործս ի Ձեզ հոգին անցկալ կենաց:

Երրորդ օրինակն է անհամար հաւատացեալոց, մանաւանդ երևելեացն և ապաշխարող

զաց, յորս հաղիւ հայ՝ և կամ ոչ երբեք գտանի ոք, յորմէ եթէ խնդրեսցես, թէ արդեօք ցանկա՞ւ ի վերայ մեղայ վասն Աստ անասնոյն բանից, արդեօք սիրեա՞ց Աստ ի վերս քան զաստ, որ ոչ տացէ սմին պարզամտութիւն, թէ այս՝ ցանկալի այսպէս, սիրեմ այսպէս։ Այլ ո՞ ասասցէ, թէ սոքա ամենևին եղեն արդարացեալ յառաջ քան զընդունելութիւն խորհրդոյ։ Եթէ այդպէս իցէ, գլխովին վնասեալ, և ոչ ուրեմն հարկաւոր կամ օգտակար լիներ խորհուրդն, զոր չպահի դիւրին՝ և այսպիսի հասարակ՝ արդարացուցանել առանց նորա։

Յաց. ջրոյրդ՝ նոյն միտր. ածարանական ձեռնադրութիւն։ Ակն բարի կամեցողութեանն Աստ ի վերս քան զնա, ոչ է կիրակական պատճառ արդարացուցման մերոյ, զի այն միայն արդարացուիչ շնորհայ պատշաճի ըստ Տրէտ. ժողովոյն՝ գաւ. 6. գլ. 7. և ոչ է ներգործութիւն արդիւնաւորական նորին ուրարար շնորհաց, փոյթ սկիզբն արդեանց ոչ անկախի ընդ արդեանսիք. արդ՝ սկիզբն ամ արդեանց է նոյն ինքն արարար շնորհքն. ապա է միայն արտաքոյ ուրարար շնորհքն։ Ապարդ՝ ոչ ուրեք ընդունելութիւն առ այն։ Իսկարդ՝ ոչ ուրեք ընդունելութիւն, թէ Աստ խոստացաւ նոյնհետայն և անվրէպ յարակից ընդ նմա զարդարացուցիչ շնորհս, ոչ յայտ է աւանիկ յասացելոցս, և առաւել ևս յայտ լիցի ի լուծմանէ առաջակութեանց։ Այսպէս։

Առարկ. Նախ։ Ոչ ի տանալ զարդարացուցումն ընդ խորհրդոյ բառական է այն անկատար զղջումն, զոր Տրէտ. ժողովն՝ գաւ. 14. գլ. 4. դիմաստանալ ընդ կատարելոյն, և սահմանէ։ Ոչհա այս են բանք նորա. Իսկ այն անկատար զղջումն, որ ասի (ըստ նոցա) Աստնոյն, ևանիկ կամ ի դատաստանի գեհենի հոգոյ, կամ յերկնից գերհանդն և պատժոց հաստատութեան ձնանի, եթէ գնա զերծանիցէ մարդ ոչ ասնե զնորանից յոռով խոհեմութեան, բաւարար՝ ևս ոչ դնայ ոչ ասնե զնորանց կենդանաւոր, և ասնե՞ն գեղասնոր, այլ ոչ կարէ ի մարդն Աստ, և քանզի կարէ ի մարդն Աստ, ոչ ասրդեօք մարդն բնասնել, այլ գնայ շարժողն, որով դատաստանարեն ապաշխրութեան պարարագն անդին ճանաչութեամբ դարձուածոյ։ և ընկերակ ասանդ խորհրդոյ ապաշխարութեան ըստ ինքեան վերածելոյ զնշանագործութեանցն ոչ կորչ, այլ այս ևս ասա ի ընդունելոյ զնշանսն Աստ ի խորհրդեան ապաշխարութեան գործոցն։ Իսկարդ՝ յայտ անկատար ղղջման չկոչ ինչ յիշատակութեամբ սերոյ բարի կամեցողութեան, ասպա։

Նաասք զան զանդին ևնթադրեալ, թէ ժողովն Տրէտ. ոչ կամեցաւ զայս խնդիր բացայայտ ասհմանել, վասնզի նպատակ նոր էր դատապարտել զմոլորութիւնս հերետիկոսաց, և ոչ զինքեանս՝ ար ընդ մէջ ուղղափառ ածարանից հակառակելոյ՝ բացորոշել։ Այսպէս գրէ Վարդինարն Պալաւիկինոս՝ գիրք 12. գլ. 1։ Արդ՝ երբ եթէ զի՞նչ էցեն միտք ժողովոյն ի մի առաքինոյ խնդրոյս, ճանաչել ոչ կարելիք, բայց եթէ մակաբերութեամբ յայնցանէ՝ զորս ասաց և անդ ասաց, և ի սկզբանցն՝ զորս նգ, ոչ ի բազում խնդիրս, զորօրինակ ի խնդիրն որ ի մի խոստովանելոյ զպարագայս մեզաց։ Այսպէս կանխաւ նգնալ՝

Նաղումք զարգիս ուրանան զմեծագոյնն ձեռնադրութեանդ վն նոցին, զորս պատմէ Վարդինարն Պալաւիկինոս՝ գիրք 12. գլ. 10. ուր ասէ, թէ ի վճիռն՝ գաւ. 14. գլ. 1. զորմէ է խնդիրս, յառաջագոյն նգնալ էր, թէ այս անկատար զղջումն բաւական է առ ասհմանադրութիւն այսր խորհրդոյ. և յետ այնորիկ ի խնդրոյ նախկապօրէն Տուգնասնական, որ ազգ սրար հարց ժողովոյն, թէ տարաձայնութիւն է ի մէջ ածարանից ի մի բառականաւն այսր անկատար զղջման, այլազգ կարծեաց վճիռն. և ի բաց բարձնալ զայն՝ թէ բառական է, ի տեղի նր նգաս՝ պարտ զբե, զորօրինակ ունիմք արդ, այս է՝ ի բանս յայտնիկ։ Ա՛ ի ընդունել զնշանս Աստ ի խորհրդեան ապաշխարութեանն պարտ զբե։ Զորմէ մակաբերեմն, թէ բառիւք պարտ զբե, ոչ նշանակէ ժողովն զմերձաւոր և զբառական սրամադրութիւն, այլ զհնաւոյն միջոց, սպա թէ ոչ՝ ոչ հրամայէր ի բաց բառնալ զբառ բառական է՝ զեղեալն յառաջնում մեռի, կամ դէթ յայտ հակառակութիւնն ածարանից կամեցաւ վերացուցանել, ասելով պարզապէս՝ պարտ զբե, և ոչ բացորոշելով, թէ արդեօք մերձաւորապէս, թէ հեռապէս։

Եթէ ասիցես։ Եթէ անկատար ղղջումն արտաքոյ խորհրդոյ սրամադրէ հեռապէս, սպա վայրագաթ ասէք ժողովն, սրամադրէ զխորհրդոյ, եթէ իմանայր ի վն հեռաւոր սրամադրութեանն, և լինէր պահանջ՝ ոչ նշանակելով զմերձաւոր սրամադրութեանն։

Պէտն սա առաջինն, ուր. զմակաբերեալն,

զի որովհետև անընդմիջապես յառաջագոյն ասացեալ էր, թէ այս անկատար զղջումն ոչ վերանէ առ արդարացուցանողն ասելով խորհրդոյ, պարտ էր գեթ յաւելուլ ՚ի վերջ, թէ առ այն արամադրէ ընդ խորհրդոյ։ Եւ երկրորդն պնդեն, թէ ժողովն նոր պահանջել ՚ի լուծանել, կամ ՚ի բացորոշել զնախատակս կաթիս՝ որ ընդ մէջ ածարանից, և ոչ ՚ի գաւազանէն զմոլորեալս հերետիկոսաց։ Սակայն՝

Պնեմ։ Նոր եալ զմեծ. զան. զիարք։ Զանկատար զղջման չէր ինչ յիշատակութեամբ բացայայտ սիրոյ բարի կամեցողութեան, ընդունելեացն, ուր։ Պանդղ այնու իսկ, զի ասաց ժողովն, թէ զղջումն ՚ի հաւատարիմ նմին իրի և անկատար զղջումն փակեալ ՚ը այնմհիկ, է ցաւ և ատելութիւն մեղաց, ապաքէն ըստ որում է մեղք, և չար առ Աստ, զոր օրինակ առաջոք յիրկրորդ ցուցման, լսելեացն փակեալ զներգործութիւն բարի կամեցողութեան. վասն չէ հնար լինել, եթէ ոք ատեսցէ զմեղս, ըստ որում է մեղք և չար առ Աստ, եթէ ոչ ՚ի նախանձեմարտել սիրոյ Աստ. ոչ չէ հնար լինել, զի ոք յաւելցուի ՚ի վերն մեղաց ըստ օրում առաքինորէն ՚ի պարտիժս, և է վնասակար անձին, եթէ ոչ ՚ի նախանձեմարտել սիրոյ անձին։ Այլ ոչ նորոյծ զնկուցանէ հայրն Հիւննկոէերաս, զորօրինակ ժողովն վայրապար բացատրէր զայս սեփհական ակր ապաշխարողին, նոյնպէս և վայրապար բացատրէր զնիւս սերն բարի կամեցողութեան առ Աստ։

՚Ի վերն այսր ասի՝ թէպէտ ժողովն յայս գրամ. 14. գլ. 4. ոչ բացատրեաց զհարկաւորութիւն սիրոյ բարի կամեցողութեամբ առ խորհուրդ ապաշխարութեան, զոյն բացատրեաց ՚ի գրամ. 6. գլ. 6. առ խորհուրդ միրոնեան։ Պրդ՝ մանաւանդ եթէ ՚ի յառաջարանութեանէն գրամ. 14. և եթէ ՚ի հանգիստութեանէ արամադրութեանց ապահանջելոյ առ երկաբանչիւր խորհրդոյ, թէ զնոյն խնդրաց զերկոցունն և խորհրդոց, ասի յայտ է յառաջելոցս յառաջին յուցման։ Բստ այսմ յայս գրամ. 14. ոչ բացատրեաց զհատատս, և զյառաջադրութիւն պահելոյ զպատուիրանն՝ իբրև զհարկաւոր արամադրութիւն առ խորհուրդն ապաշխարութեանէ, այլ քանզի բացատրեաց զնոսին իբրև զհարկաւորս առ խորհուրդ միրոնեանէ, ոչ զր երկրայի, թէ և զնոսին իբրև զհարկաւորս առ խորհուրդ ապաշխարութեանէ պահանջէ։

Ասէ՝ Եթէ ժողովն խնդրոյս զանկատար զղջումն, որ փակէ զսէրն Աստ բարի կամեցողութեամբ ՚ի վեր քան զնմա. նախ՝ ոչ ասէր թէպէտ, եթէ զկամն մեղանչելոյ արտաքսեսցէ. վասն ստոյգ է, թէ այնպիսի սէրն միշտ արտաքսէ զայս կամն։ Երկրորդ՝ ոչ հրամայեր ՚ի բաց բառնալ զնադ Բաւականն է յառաջին վճռոյ անտի, և ՚ի տեղի նորա փոխանակել զպատուէրն. որովհետև ստոյգ է և, թէ անկատար զղջումն ՚ի սիրոյ բարի կամեցողութեամբ Աստ՝ բաւական է առ արդարացուցանել զնոսա խորհրդոյ։ Եւ երրորդ՝ զվճիռն յառաջագոյն յօրինեալ, ուր զանկատար զղջմանէ ասէր, որովհետև ասուն էին շարժմունս սիրոյ՝ ոչ ուրեմն կորնչել, ոչ նորոգեր ՚ի խնդրոյ եպիսկոպոսին Ջուդիտանեան, որ ազդարար, թէ պատրէք ասէ, ինչ այսպիսի ցաւ ասացեալ սիրոյ ոչ կորնչել էրէնէ. ապա ժողովն ոչ խնացաւ զանկատար զղջումն՝ որ փակէ լսելեացն զսէրն Աստ բարի կամեցողութեամբ ՚ի վեր քան զնմա։

Պնեմ նախ՝ զան. զառաջարկ։ Եթէ ժողովն խնդրոյս զանկատար զղջումն՝ որ փակէ զսէրն Աստ բարի կամեցողութեամբ, զհարկաւորութիւն այսր սիրոյ բացայայտ սահմանելով, անցցեն հետևողութեամբ. զհարկաւորութիւն այսր սիրոյ ոչ բացայայտ սահմանելով, այլ առաւել ՚ի բացայայտ սահմանադրութեամբ վերացուցանելով, և միայն լսելեացն ծանուցանելով, ուր. զհետևողութիւն ձեռնարկութեամբ։ Պանդղ յայսմ ենթադրութեամբ, զոր ճշմարիտ հաւատամբ, յիրաւի ասաց ժողովն թէպէտ, եթէ զկամն մեղանչելոյ արտաքսեսցէ. ՚ի բաց երթալ զնադ Բաւական է. և ոչ կամեցաւ առնել զբացայայտ յիշատակութեամբ սիրոյ։

Պնեմ երկրորդ՝ Նա զի եդեալ, թէ ժողովն բացայայտ սահմանեաց զհարկաւորութեամբ սիրոյ՝ ասելոյն մարթ էր ուրանալ զհետևութիւն առաջարկութեանդ. և յայն սակս ասացաք յառաջին զանազանութեան՝ անցցեն։ Ասելոյ առ առաջինն զանազանեմ։ Հայցամ ենթադրութեանն ժողովն ոչ ասէր թէպէտ, էրէնէ պնդելոյ պրպտելոյն, եթէ յերկիւղէ միշտ ծագէր այս անկատար զղջումն փրկական է, ըստ. եթէ յերկիւղէ ոչ միշտ ծագէր անկատար զղջումն փրկական, այլ երբեմն շարժումն ատելութեան և յուսահատութեան, ուր։ Պրդ՝ զի այսորիկ ժողովն յաւել զայս թէպէտ իբրև ընդհան, առ ՚ի զանազանել նախ, թէ

թէ արդեօք անկատար զղջումն զուցէ յեր-
կիւղ իցէ՞ բարի և բաւական. վասն յայնմանէ
երբեմն ծագի ապ ընդ, որ առաջնորդէ ի
յուսահատութիւն և յատելութիւն. որ յայնժամ
հանդիպի, յորժամ ոչ արտաքոյ զկամն մե-
ղանչելոյ, և ոչ է ընդ յուսոյ թողութեան. և
ընդ հակառակս՝ է բարի, յորժամ գտանին
ազգաւ։

Ա՚ւ երկրորդն՝ ուրանամ, թէ ստոյգ է և
եղև առ ամենեսեան, թէ ներգործութիւն պարզ
բարի կամեցողութեան բաւական է առ արդարացու-
ցումն ընդ խորհրդոյ։ Կանխաւ բազումք պա-
հանջէին զարդարացուցումն ունականն ած-
սոյին սՀրով յառաջ քան զնարհուրդն. և այժմ
բազումք խնդրեն զներգործական սէրն Աստ առ
խորհուրդն։

Ա՚ւ երրորդն, եպիսկոպոսն Տուդնսանեան
զայն ասաց զանկատար զղջմանէ՝ ըստ որում էր
գրաւ յառաջին վճիռն, յորում ասէր՝ Ծա-
ղեալ դէպ կամ ի մտածումն պղծութեան,
կամ ընկղմեալ գեղեցկութեան աստ և
պիսկոպոսն Տուդնսանեան, թէ սուտ է՝ այս-
պիսի անկատար զղջման առանց ինչ շարժման
սիրոյ առ Աստ ուր ուրեմն մարթի իցէ լինել,
զի այս ճշմարիտ է ի վն անկատար զղջման՝
ըստ որում այժմ եղեալ է ի վճիռն։

Ա՚ստրկ. երկրորդ։ Անդր՝ ևս և ածարա-
նօրէն առեալ, կայանայ էապէս յօրինուած-
ցումն. իսկարդ՝ ի սոսկ երկիւղէ պատժոց,
կամ ի սիրոյ յուսոյ և ցանկութեան, առանց
սիրոյ բարի կամեցողութեան Աստ, կարօղ է ոք
ցուիլ ի վն օրինաւանցութեան. ապա ի վերայ
մեղաց ևս՝ ըստ որում մեղքն է ածարանօրէն,
որ բաւական է ըստ մեզ առ բաւականութեի
անկատար զղջման։

Պիտեմ զան. զմեծ։ Անդր՝ ևս և ըստ
որում ածարանօրէն առեալ, կայանայ յօրի-
նաւանցութեան, նիւթապէս և ֆիզիգապէս մտա-
ծեալ, ուր. բարոյապէս նկատեալ, կամ ըստ
որում չար, ընդդէմ։ Անդր՝ է կրկնակի չար.
առ Աստ՝ որում է անհրաժեշտութեի և արհամար-
հութիւն. մեղաւորին՝ որում է վնասակար և
պատճառ պատժոց։ Ոչ յատկնաւ չարի
անդ կայանայ էապէս մեղքն։ Այլ զանազա-
նեմ զիտոր։ Կարօղ է ոք ի սոսկ երկիւղէ
կամ ի սիրոյ ցանկութեան, առանց սիրոյ բարի
կամեցողութեան Աստ, ցուիլ ի վն օրինաւանց-
ցուիլն, ըստ որում է չար մեղաւորին, ընդդէմ
ըստ որում է չար առ Աստ, ուր։

Ա՚ստրկ. երրորդ։ Անկատար զղջմանի սի-
րոյ Աստ ի վեր քան զնամ, բաւական է առ
արդարացուցումն ընդ խորհրդոյ. իսկարդ՝ որ
սիրէ ճշմարիտ և գործունեայ սիրով ցանկա-
նալման զԱստ՝ ըստ որում երանութեի իւր՝ սիրէ
զնա ի վեր քան զնամ. քանզի է պատրաստ
կորուսանել զնամ, ևս և զկեանս իւր առաւել՝
քան զժառանգութեին Աստ. ապա։

Պիտեմ ուր. զիտոր։ Ա՚ստրկ որովհետև
սէրն ցանկութեան, որով զոր սիրէ զերանութեին,
հիմնի ի սէր սեփական բարւոյ և դիւրութեան,
թէպէտ և սիրէ զԱստ, կամ զժառանգութեին
նի ի վեր քան զնամ արտաքին, ևս և ի վեր
քան զկեանս, բայց ոչ ի վեր քան զսեփական
դիւրութեի իւր։ Ոչ արգելոք վերագոյն զսոսկ
զդիւրութեի իւր քան զԱստ, ապա թէ ոչ՝ լի-
նէր անկարգ սէր. այլ և ոչ վերագոյն զսոսկ
զԱստ քան զդիւրութիւն իւր. յերկոցունս ևս
վերաբերութեի ըստ ինքեան միայն հրաժարու-
ցեալնէ. զի միայն սիրոյ բարի կամեցողութեի է
սեփական՝ վերագոյն դասել զԱստ քան զնամ
և քան զսեփական դիւրութեին։

ՊՐԱԿ.

Փոյթ ինչ ինձ ինդիր ի վերայ նշանոյ զղջման
լուծանին։

Նդրիցես նախ։ Արդեօք արժան է ի գործ-
ածութեի զկնա երթալ կարծեացն՝ որ ի վն
բաւականութեան անկատար և երկիւղագին
զղջման, ևս և ենթադրեալ՝ թէ իցէ հաւա-
նական։

Պիտեմ, թէ ոչ։ Յայտ է ի դատապար-
տութեի այսր նախադասութեին Յանուիկենտիո-
սէ մետասաներորդէ. Ոչ է ապօրինաւոր ի
տապալեցուցանել խորհրդոյ վճիռ երթեալ հաւա-
նական կարծեաց ի վերայ վարելոյն խորհրդոյ,
եռանկ զապահովագոյնն։ Արդ յայտ է, թէ
կարծիքն՝ որ պահանջէ զսէր, է ապահովագոյն
քան զայն՝ որ ոչ պահանջէ։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք պարտ է երա-
զանել զներգործութեի անկատար զղջման՝ առ
ի լինել բաւական ընդ խորհրդոյ։

Պիտեմ նախ։ Ներգործուի զղջման հար-
կաւ պարտ է ըստ իրաց ինչ յարակցել ընդ խոր-
հրդական խոստովանութեի, ոչ արգելոք ֆիզի-
գապէս,

գապէս, այլ բարոյապէս. այսպէս՝ այնոճիկ յապաղումբ, միանգամայնութեամբ, կարգաւ, Նկատմամբ, կամ միաւորութիւն, որ Տարկաւոր է և բաւական առ ներգործութիւն դատողական:

Իսկ թէ դի՞նչ միանգամայնութիւն, կամ Նկատումն պահանջի՝ ի մէջ մասանց՝ առ՝ի համարիլ Նոյ բարոյապէս միաւորեալ, ոչ է մի կարծիք ամենեցուն: Ոմք

Պղեմ երկրորդ: Ներգործութիւն պղջման առաւելիւ պարտի յառաջել քան զարձակումն, ոչ միայն վս լինելոյ նոր տրամադրութիւն և նիւթ առ այն, այլև զի արձակումն ե միխիւ դատողական, որ Տարկաւ ենթադրէ զծանօթութիւն դատին, մինչեւ առժեալ իցէ:

Պատասխանեմ երրորդ: Ոչ երևի Տարկաւոր ներգործութիւն պղջման յառաջել քան զնաստուածութիւնն: Ոչ Տասարակաց կարծիք ընդդէմ սակաւուց: Ոչ այսմ վկայէ միաբան գործածութիւն խոստովանահարց, որք փոյթ ունին պահանջել զպղջումն յապաշխարողաց զնոր խոստովանելն, և ոչ յառաջ:

Պղեմ չորրորդ: Ոչորժամ յառաջէ պղջումն քան զնաստուածութիւն, ոչ պահանջի անընդմիջապէս յառաջ քան զնաստուածութիւն ևրեւզանել. մեղի առ բարոյական միաւորութիւն մասանց ի դատողական ներգործութիւն՝ այնչափ յարակցութի մասանց ոչ պահանջի. այլ խնդրի, և բաւական է, կամ զի չիցէ յետս Ձանչնալ, եթէ կնրպապէս ներՏական ներգործութեամբ, և եթէ զօրութենաբար մեզանչական ներգործութի. և կամ զի չիցէ անցեալ այնչափ ընդարձակութիւն ժամանակի, մինչև մարթի իցէ խաՏեմութի դատել, թէ բարոյապէս տակաւին զօրութի շարունակէ մինչև ցժամանակ Տետևոդ խոստովանութեն:

Ենդրիցես երրորդ: Ուրդեօք որ անընդմիջապէս զնի խոստովանութեն ամխստանէ զմոռացեալ մեղս, պարտաւորի առ նորոգ պղջումն:

Պղեմ Տաւանականագոյնս, թէ ոչ. փոքի առաջին պղջումն ձգէր առ այն, և տակաւին բարոյապէս շարունակէ:

Ենդրիցես չորրորդ: Ուրդեօք բաւական է յաւին՝ զի ոչ յաւի ի վերայ մեղաց:

Պղեմ ճշդիւ խօսելով, թէ ոչ. փոքի ցաւն պարտի լինել ի վերայ մեղաց, և ոչ ի վերայ պակասութեն ցաւոյ: Ուրդարև ապաշխարողքն ջայս բրինակ խօսիլ սովոր են. ոչ եթէ՝ զի չուՆին ամենևին զցաւ ի վի մեղաց, այլ վասնզի երկնչին յանբաւականութեն նորա, և կամ զի ոչ զգան զզգալի ցաւ, որ՝ որպէս կանխաւ ասացաք՝ ոչ է բացարձակապէս Տարկաւոր առ պղջումն:

Ա. ԽՈՀԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. Դ:

Ի վերայ երկրորդ Տասին խորհրդոյ ապաշխարութենան, այս է՝ ի վերայ խոստովանութենան. և նախ՝ ի վերայ Տարկաւորութենան նորա:

Աբեղ Ժողովա՝ Լբ. ի. 6:

Պ Ր Ե Կ. Ը:

Ուրեմն խորհրդական խոստովանութիւն էդի՞ հոգևոր ուս փրկութի:

Խոստովանութիւն առ Տասարակ և բարեպարտ սահմանի. Ոչնուազ ամենապանութի Ձեղ գինի Ձերոցն գեղեցկոց, ասացեալ Տոգևոյն՝ որ ուն ձերսաբանութի, ուս ի ընդունել զնոցա զերծութիւ բանակոց:

Վիտել պարտ է, թէ ըստ Տրիտ. ժողովոյն գուս. 14. գլ. 5. ոչ է յեութիէ խորհրդական խոստովանութեն լինել ի ծածուկ և յունկնակ. այլ մարթի է երբեմն բարեպէս լինել Տրապարտ յաւ, թէպէտ այն ոչ յայծայնի իրաւանց և ոչ ի մերդկային իրաւանց է Տարկաւոր. և առ Տեութի խոստովանութենն պատկանի միայն, զի մեղքն զի՛նչ և իցէ եղանակաւ, եթէ ի ծածուկ, և եթէ Տրապարտկաւ՝ յայտնեսցին քահանային առ ի ընդունել զարձակումն: Իսկ ժողովրդին ծածուկ խոստովանութիէ պահեցաւ յեկեղեցւոջ, և զայս յիրաւի պարտ է պահել: Ոչայս նախադիտելի կանխաւ պաշարի ժողովական փակ ուսուն Տաղդեի, որ ձեռնարկութենանցն մերոց յաւանդութենէ միշտ ընդդէմ դնէ, թէ գնոսին պարտ է խնամել զՏրապարական խոստովանութենէ: Ոչանզի եղեալ՝ թէ այնչափ է ճշմարիտ, որչափ է սուտ, ոչինչ օգտէր Ձմա. որովհետև եղանակ խոստովանութեն ոչ պատկանի էութեն նորա, և բաւական է՝ եթէ ծածուկ իցէ, և թէ Տրապարական, առ ճանաչելոյ զՏատարութի

ւորութեանն նորա առ ի ընդունել զօրութիւն բա-
նալոյց զիշողութեան մեզաց։

Բանալի է։ (1) Հաստատութիւնն խորհրդա-
կան է ամենեցուն յետ միրուելոյն յանցու-
ցեալոց հարկաւոր յաճախին իրաւանց։

Ի՝ ի հաւատոյ՝ սահմանեալ ի ժողովն
Տրիտ. գում. 14. կան. 7. ընդդէմ ի վեր
հղեալսն հերետիկոսաց, եւ առաւել Կալվի-
նականաց։

Յուց. նախ պատճառաւ հիմնեալ ի նո
դիրս, և որով վարի Տրիտ. ժողովն նախայիշ.
գում. գլ. 5։ Որք միանգամ մահաւշալ մե-
ղաց զինի միրուելոյն են պարտաւոր, պար-
տաւորին յաճախին իրաւանց հնդրել զՀաշտու-
թիւն ընդ Աստ, և զիշողութեի մեզաց, միջնոր-
դաւ՝ զոր սահմանեաց նա. խակարդ՝ միջ-
նորդն Աստ սահմանեալ առ ի հաշտիլ ընդ
նմա, և մեզացն զինի միրուելոյն գործելոց
ընդունել զիշողութի, և խոստովանութիւնն
մեզաց՝ ոչ միայն ի հասարակի, այլև ի մաս-
նաւորի արարեալ քահանայի, ասպա։ Սնծ և
առօյգ։ Յուց. փորը։ Ոն կարգեաց զքա-
հանայս դատաւորս և բժիշկս. և առանց վճռոյ
և գարմանոյ սը ոչ որ մեղուցեալ զինի միրը-
տութեն կարող է հաշտել, և առաղջանալ.
խակարդ՝ ոչ են կարող զայս գատաստան ի
գործ առնել՝ անծանօթ գործով գատին, և ոչ
պահել զհաւատարութեի ի դնել զպատիժս,
և ոչ զհամեմատութեիւն ի նշանակել զկեղ-
բայս, եթէ ի հասարակի միայն և ոչ ի մաս-
նաւորի՝ և մի առ մի մեզաւորը զմեղս իւրեանց
յայտնացին նոցա, և զվէրս բացցին. ասպա։
Փորը. երևի քաջայայտ։ Յուց. մեծ. զոր
ուրանայ Կալվին, անվանելի վկայութի նր
գրոց։ Ոն Յատթ. ժբ. 19. խոստանայ
Պետրոսի զիանգն արքայութեան երկնից, և
զիշխանաւի կապելոյ, և արձակելոյ։ Յատթ.
ժբ. 18. զնոյն խոստանայ ամ առաքելոց. և
Յովհ. ի. 21. զայս իշխանութի ներգոր-
ծութեի տայ նոցա, յասելն. * Ընդ առաքեաց
զնս Հայր նմ, նս ես առաքեմ զձեզ..... Ընդ
որոց ներիցուք զմեղս, ներեալ կայնեցուք. ընդ
որոց ոչնչեմք, կալեալ կայնի ։ Խակարդ՝ ու-
նելն առաքելոցն և նոցուն յաջորդաց զիանգն
արքայութեն երկնից, և կարող լինելն կապել
և արձակել, հիշողել և ունել զմեղս, և կար-
գել ընդ Աստ դատաւորս և բժիշկս, և առանց
վճռոյ և բժշկութեանց սոցա ոչ որ մեղու-
ցեալ կարող է ընդ նմա հաշտիլ, և բժշկիլ,
քանզի չինն ի մէջ Աստ և մարդկան կարգեալ
այլ գատաւորք, և ոչ այլ բժիշկք նշանա-
կեալ ի բժշկել զիչերս մեզաց. ասպա։ Օգու-
թուստ հերետիկոսաց կանխաւ պարտաւոր տես
յընդարձակ գրութեն մերում։

Յատաջ քան զգուցանելն յանդրութեի գի-
տել պարտ է, զի նոր ազանդաւորքս ոչ ու-
զանան, թէ հրապարակական մեղք հրապա-
րակական խոստովանութեի և ապաշխարութեի
կանխաւ էին ներքոյ անկեալ, բայց այնպէն,
թէ գաղանի մեղք և ոչ խակ գաղանի խոստո-
վանութեի էին ներքոյ անկեալ։ Ընդդէմ որոց

Յուց. երկրորդ՝ եղրակացութիւնս յաւան-
գութեի։ Խորհրդական խոստովանութիւնն մե-
զաց, ոչ միայն հրապարակականաց, այլև
գաղանեաց, զորօրինակ այժմ ի գործ ածի ի
մէջ ուղղափառաց, եղև ի սովորութի ի սկզբա-
նէ եկեղեցւոյ. ապա է սահմանեալ ի Քրէ
իրրև գՏարկաւագ, և ի ձեռն առաքելոց առ
մեզ հասեալ։ Յայտ է Տեառնէ։ Ամ՝ զի ընկա-
նեմ սպէն Օգոստինոսի գիրք 4. ի վէմ միրտ.
ընդդ. Դոնատեանց. գլ. 24. Օրդ ընդհանուր
եկեղեցւոյն պահէ՝ ոչ առմնամեալ ժողովեալ՝ այլ
ինչ պահեալ է, ինչ առաքելոցն եղեռնաբեր
առաքեալ՝ ամենեին առաջարկեալ հաստատմ։
Նա երկրորդ՝ քանզի խոստովանութեին գալա-
նի մեզաց և ամենազանց է այնպիսի բնչ տար-
ժանելի և գժուարին, որ ոչ երբէք ցայնչափ
դարս պահպանեալ լինէր, բայց եթէ ի Քրէ
ընդ որում հարկաւոր լինէր սահմանել։

Յուց. առաջարկ. Տաւրենտիո վկայութիւնք
սրց Հարց ընդ կարդի դարուց, զի գնմ յա-
ռաջ բերել՝ լինէր անիմիմ։

Յատաջին գարն՝ ընդհանուր պատ է գիրս
սրին Կղեմայ՝ թղ. գլ. 2. առ Կորնթ. և գիրք
7. սահմանագր. առաք. գլ. 14։ Ներկայիդ
գարուն՝ գիրս սրին Հրանասի՝ գիրք 1. ընդդ.
հերետիկ. գլ. 9։ Ի նմին գարս՝ Տերտու-
ղիանոս՝ գիրք ի վէմ ապաշխար. գլ. 4. ասէ.
գմեղս՝ ևս և զիսորհրդոյ պարտ է ամբաստա-
նել, մեզի ի վէմ իւրաքանչիւրոց պարտ է դնել
զպատիժս։

Ներորդ գարուն՝ նրն Կիպրիանոս՝ գիրք
ի վէմ յանցուցչից. գլ. 12. ասէ. Հաստա-
տեցեալ հաստատեալ է, ասելով վէմ

(1) Ղմ. ի. 6. պ. 1. Բան։

եկեալ, պատրաստ ի՛ր, ինչպէս պատուին որ յանգեալն է յաշխարհի, յորժամ կոչով և ընկալեալ լինիլ խոստովանութեան նորա, յորժամ զնա բռնաւն ի Տեառնէ արտքեալ ի յետն չահանայիցն՝ հանդէս և առաքէ Աստ։

Ի նմին գարս՝ Որոգինէս՝ ճառ 2. ի մէ Գնա. ի Թիւ արկեալ զանազան եղանակս ընդունելոյ զհոգւոյն մեղաց՝ աղթիւք, ոգորմութիւք, և որովք ի կարգին, աճէ ի վերայ, և պահանին և խնդրելոցդ, ընդեպ նեկան և պարծանիւք, ապաշխարութիւնովք Տեառնէ հեղուն, յորժամ լսեսցուն հեղուն պատասխան գնչճալ իր, և լինին նմա պատասխ իր հոգ ի պահ և ի գնչելոյ։ և յորժամ ոչ գտանի հալնալ՝ հանեսցուն ին ծանաչանել գնչելոյ, և նեղրել պարտան։ Նե ճառ 2. ի մէ Սաղմ. Լ. յետ Տաստատելոյն, Թէ հարկաւոր է խոստովանութիւնն, զի ընկալի մեղաւոն զհոգւոյն, զոր օրինակ հարկաւոր է հիւանդին զվնասակար հիւթն ի խափացոցէ պատաբ վանել՝ առ ի առանձալ զառողջանն. յաւելու ի մէ Ա՝նայն չ՝ուրք հայնոց գնուրնիք, Թէ ոմ պարտիս խոստովանել գնչոյ ոմ։ Փորձեմ յառաջագոյն գնչելն որոմ պարտիս գտաբանս նօնոնելոցն բաց պարել, որ գնուկցէ հնչանգամանալ ընդ հնառնդին, լաւ ընդ լացողն. որ գնուկցէ զգրեան գոհանին և նորնիկ լինելոյ. որպեսզի յետ այնոցիկ գրի գոր ինչ ասէ Տէր՝ որ զանձն յանօղանգոյն հնուա բնկնչ եցոյց՝ և գնուած, նեղն պոյն գնչոյ ինչ, պատասխ և նատարեցոյս։ Նրնե նմասդ, և յառաջագոյն գնչոյ նօնոնիք ոմ լինել, զի ի ձոռնգնել հանդերձ եկելոցդ՝ յայտնել պարտ ենք, և նման գանել, յորն գտաբ և այլ չնել նատացին, և զոռ ինանն գնուրթս բնչնել, բաբոմ նորնիկ ընդ բառնանն հնուա նորնրդով այնր բնչնի՝ նման գանել պարտ է ասել։

Հայտնանէ ունիս խմանալ, Թէ ոչ միայն գաղանի խոստովանութիւնն գաղանի մեղաց, այլ և գաղանի խոստովանութիւն ոչ էառ գնաքեմ եմէ ի հրապարակական խոստովանութենէ, և եմէ ի հրապարակական ապաշխարութենէ. այլ ընդ հակառակն գաղանի խոստովանութիւն յառաջագոյն եղև՝ եմէ հրապարակական ապաշխարութենէ, և եմէ խոստովանութիւն. և առ ի կարգել գնրկոսին ևս եղև պատճին, և կանոն։

Ի չորրորդ գարսն՝ որն Նարսեղ ի հաստատագոյն կանոնս՝ ի գնրին առ խնդիրն

288. առէ. Հարկաւոր գնչոյ գնչոյ յայտնել պարտին, որոց հոգեպարտ հոգեբանութիւնն նորհրդոյն հոգոյ։ Նե խնդ. 100. արգելու առաքելոյ լինել աբեսառհոգն, յորժամ չոյրն (կղզին) չահանային խոստովանի։

Ի նմին գարս՝ որն Ամբրոսիոս, ըստ պատմելոյ Պաւլինոսի ի վարս նր. Ուանգոյ անգամ ոչ ոք ընդունելոյ զապաշխարութիւնն գնաքեմ էր խոստովանել նմա, այնպես ասէին, Թնգնե բնաբարել գնա չոյրն. չանգե երեսիր նմա ընդ անկնչոյն անհանել։ Ամրդ՝ Թէ այս խոստովանութիւն է գաղանի, և գաղանի մեղաց, չայտ է. քանզի չարե գնկի Պաւլինոս, Ո՝ գնրաբաճառս չոնգանոց, գորս նմա խոստովանեսին, ընդ ոչ ոմիս, բայց հոյն ընդ Տ՝ն, ոչ որ գնկնորհեր, խոսիր, Թողնել գորնիկ բարի չորնրդ չահանոյից, գնչ բարնիսո ոչ Ա՝ն ոչոնել գնչոյ՝ չան անհնարաժոշտ ոչ նորէին։

Ի նմին գարս՝ Ասկերբանն, գորոյ գնկայութիւն չարաչար վարեն նոր ազանդաւորքս։ Ոչ ի ճառն ի վերայ սանմարացի կնոջն, ասէ. Հայնոցոմ ե հր չայս կին սանարացի. և չառ ինձնան հեղոց հերոյ ի պարկոնեցոմ. այլ երկեցոմ Ա՝ն ..... չանգե որ պարկոնի չայտնել նորդոյ գնեզս, Թէ ի գեռանեցն Ա՝ն գործել ոչ պարկոնի, և ոչ Թոյ խոստովանիլ և ապաշխարել. չայն ոչոր ոչ ոչոնջ հոմ Թէ երկոցոյ, այլ ի գես ընգհանոր գնկնչոյ երկրի չանգնոնեցոյ։ Օկոյն ուսուցանէ ճառ 2. ի մէ Թաշին և ուսուգնկին. գլուխ 2. ի մէ քաՀանայութենէ. ճառ 30. ի մէ ծննդ. և ճառ 9. ի մէ գլ. Ա. Երրայ։

Ի հինգերորդ գարսն՝ Ա՝ննովկենտիոս Պապն, Թուղթ առ Գեկենտիոս, գլ. 7. ասէ. Ա՝յլ որք՝ հանդերձ գնծորոն չանգանացն չոնգանոցն ե գարել. ազ գնր գնչոյ խոստովանողն. և չայնչամ հրամայէ Ընդնել լնդնել, յորժամ գեռանն գչորոյ գնճարոնն։

Ի նմին գարս՝ սրն Օգոստինոս, բան 392. ընդ շնացեալ ամուսնոս Թօսի այսպէս. Ամոշ նորնիկ, որպես գործի չեկնեզնոյ, ազ ոչոնջ ընեոցն գնր եկնեզնչին։ Ա՝ն ոչ ասացոյ չանչն, գեռանն ապաշխարել, ասացի Ա՝ն ապաշխարնի. ճանալ Ա՝ն, որ Ընդնէ նոյ, գնկնի ի արկ նմա ապաշխարել։ Ամա ասացոյ պարճասի ասացոս. Օոր ոչոյնկոս չեկնել եչոյն ոչոյնկոս չեկնել։ Ամա ասացոյ պարճասի գանոս գնկնչոյն Ա՝ն։ Ամորանայն ասանիս գանեկարան,

ընծառնոյն առնելոյ զնոսա Աբեղ. խոստովանիմ ինձ՝ զոր նա ասացանոյ : Օրէնս ուսուցանել և բան 393. բան 2. Ի մի Աստղ. ձեռ. մեծին. Ի Աստղ. կղ. և բան 391. Ի մի ապաշխար:

Ի մին դարուս՝ մեծն Լևոն թուղթ 80. այժմ 136. գլ. 3. սաստկութիւն զինի ընդդէմ նզի, որք պահանջին զհրապարակական խոստովանութիւնն. Արդիևնթ, ասէ, պատգաւորութիւն նշոյ նոցա բառնալոն և զնոյն տանելոյ ծանուցանել գոզդնի խոստովանութիւն: Լեզինն թուղթ 91. այժմ 82. յորդորէ զնեզսւորսն, զի մի յապաշխեսցեն զարձ իւր, և մի զանցուի զոյն ծանուցին ընդդէմսն, որով հակառակ գոյն զինքնոյ խոստովանութիւնն ապաշխարելն, և նոյ հաշտութիւնն չահառնոյն:

Ի վերջերոյդ դարուն՝ մեծն Գրիգոր՝ ճառ 26. Ի մի գլ. ի. Յովհ. ասէ. Ընդ՝ Պաղատս ասէ, եկ տպաւոս. որպես երկն յայտնապես ամ ե նզե ծանելոյ զ'յանցանս՝ ասէր, ընդէր զպաշտաւորութիւն ոս ի ներոյ նեզնի գոյդ ծածկես. Եր ասանկի պատաս խոստովանութիւնե, որ ասե տէր՝ ի ներոյսոյ ծերկնելոյ զօրէսս: Պաս եկեսցե պատաս ծեռնելոյ, այս ե՝ զանազան պատաս ծեռնելոյ, որ ոչ պահելի հարատ խոստովանիցե՝ զոր պարսն: Օրոյսոյ ի վերոյ կոպէի պրկոյնան հոմատօգիս ասացոյ, զի ծեռագրեն կեն պահեսոնիե հոգիս եկեզնցոյ նեսմ պատրեն կոմ յոյժոյել, և կոմ ի կոպել: Ընկեռնուել պատս է ևս զնորին պէյն Գրիգ. գիրք 3. և 29. բարոյակ:

Ի Նոմին դարուս Յովհաննես պահեցողն, որ յամին 586. եր պատրիարդ Կոստանդնուպօլոյ, ի գրոդնէն իւր ապաշխարութիւն, զոր Սերգիոս ի լոյս ետ՝ ի վերջն մեկնութենց ի մի մատակարարութիւն խորհրդոյ ապաշխարութիւն, ի մէջ բերէ զքահանայն, որ զոյսօրինակ խօսի, և հարցանէ զապաշխարօղն. Հոգեսոր որբիկ ես, ես պեսոդոնեսութիւն ոս պկերնեսոս պատրեսոց ոչ ըսես, և ոչ պատ տեսչ զպոյսոնոս, այլ ննե Ես.... պատկերես ըստ ես բոլոս, զոր չե հետ հեսնել, որդրսոնե ես ոսոյ ասաց. Օրոյ հանգամ կատկես կոմ պէյպկեցոյ չերկնել, եզեցնի չերկնս ոսոյ կոպել, և ասոյ պրկոյնել: Ընդ՝ յոյպեսոյ և ես ոյսոյսոյ ասաց պես հրեշտակոց, և ի ինչ ծանկերե չնեսն յայեցանե, զոր ոսոյ ես զանկերե, որպես երկն Ես պատրեսոնի խոստովանես: Ասա ի մէջ բերէ զքահանայն, որ հարցանէ զծոեզ և զապաշխարէ մեղայն՝ օրինակ զոյս. Օ՛նդոյ՝ սէր եզեսոյ կոմ յոյր, զատոկնեն կոստոսնե ես ոսոյ ես ծանեցոյ. պատկոսնե՝ երկն օրնոսոյ ասոյ ես ոսոնեսոնե, կոմ զնեսնե, և կոմ կրկն յայեցանե՝ որ ես ընդրկես ես ոսոնե: Իսկ որ հատանի, և ասէ, այսպես և այնպես, հարցանե զնս, ըն ընդ չանի կոզ անկոս յոյսոզ չոն պահասնանելն. պրկեօ ոմոն ի նոցանե ազկնեցոյ եկն, չանի այդիս, և չանի ոմոսոնոցեսոզ. պրկեօ ոհոս ի կոսոսնոց, և չանի. որպեօ ոմոն ի նոցանե ոսնե ի զնեզ ոսնոկոսնի: Ըստ նմին օրինակի և զայլոց պատճրնանոց:

Ըստանօր զնոյ առնումք. մեզն ի յայտակ յատաչնն զաս, զոր մնգուս հատնգրն նոր աղանդաւորգս, մեծապես Հայոց, և ոչ պահանջ ասելն ինչ առաջադրութիմ մեր: Իսկ գայոդդ դարուց զՀարս, զժողով, զգիրս ապաշխարութենց, և զնծարանս՝ տես ի Ինլարմինոս, ի Սուգնոն, ի Վ Իտասէ, ի Յովհնեան, են:

Երդարև զորս ասացաք՝ շատ քան զբաւականն են ի յաղթահարել զնոր աղանդաւորս մե յայսմ ստութենն, և մե անպատկառ զրպարտունն, յասել անդ իւրնանց, թե պատճրնան խոր Հրդական խոստովանութենէ կ գիւտ Կնոսզնեսնեսոսի երրորդի ի ժողովե Կոստաբնու, զոր և յայն սակս հեգնօրէն կոչին. Տանջանք Կնոսզնեզնեսոս: Ահ այս գերազանցէ քան զնշմ հատնանականութենի, թե այս օրինք այսչափ տարժանելն, խիստ, և դժնարին, առանց նպաստից նր զոյց և աւանդութեան, յնմ եկեղեցւոյ ընդհանուր տնեցուցս ընկալեալ եղև, ոչ ուսիք բազք բարձեալ, կամ տրանջնալ: Ուանդն ոմ զք յայնժամ բազք երարձ. ո զք տրանջնաց: Ի մե այսր ասէ յեզերաց խակ ժողովեն՝ ի գլ. Ես ե երբասանչեր ասս ե եզ. քանզայս է, թե անգ ոչ խօսի ի մե բնութենան կամ գոյացութենե խոստովանութեան, այլ ի վերոյ զարգացութենից նորս միայն. այս է՝ ի մե ժամանակին, զի եղեցի միանգամ ի տարւոջ. և ի մե պաշտօնեին, զի եղիցի սեփական քահանայն:

Լ՛ծ.

Լուծումն առաքելութեան։

Առարկ. Նախ՝ զհանգիստաւոր գործն Աւետարանին Քրիստոսի, յորմէ ղայսօրինակ ձեռնարկին հերետիկոսք։ Արդ՝ ինչ միանգամ յեկեղեցւոյ եղև սահմանեալ, և յետ այնորիկ ի նմանէ նաներագրեալ, ոչ է յաճախին օրինաց։ Իսկարդ՝ խոստովանութիւն եղև յեկեղեցւոյ սահմանեալ, և յեկեղեցւոյ անտի նաներագրեալ. ապա՝ Հնուց. փոքր։ Սոկրատես՝ գիրք 5. պատմ. գլ. 19. պատմէ, թէ պատճառաւ Նովատեանց, որք որոնչէին, թէ մեղաւորք դիւրաւ յոյզդաւադաց ընկալեալ լինին ի հաշտութիւն, կարգեցաւ քահանայ ապաշխարութեանց, որում յանցաւորքն զնի մերտութեանց զմեղս իւրեանց խոստովանեացնին։ Ընդհանրի սահմանադրութեանց նորա։ Հնուստ այնորիկ պատճառաւ գայթագղելոյն ինչ զայս քահանայ ապաշխարութեանց ի յաջորդ դարուն Աւետարանիս եպիսկոպոսն Կոստանդնուպոլսոյ երթալ։ Ընդհանրագրելի խոստովանութեանն։ Նպաս. Օձոյն պատմէ Սոզոմենոս ժամանակակից Սոկրատայ՝ գիրք 7. գլ. 16։ Հայց յայսմանէ՝ զի Սոզոմենոս ասէ, թէ այս քահանայ ապաշխարութեանց ոչ պատճառաւ Նովատեանց, այլ ի սկզբանէ եղև օրինադրեալ։

Ընդ այսոքս պարտեալ զբազմապատիկ լուծմամբք, զորս տան ածարանք այսմ ձեռնարկութեան, պատասխանեմք, թէ յայսմ պատմութեանէ ոչ մանաւանդ սահմանադրուի կամ նաներագրուի խորհրդական խոստովանութեանն, այլ միայն քահանայի ապաշխարութեանն, որոյ գլխաւոր պաշտօն էր վերակացու լինել հրապարակական ապաշխարութեանց, և յայն սակս քննել զբարս հաւատացելոց, ընդունել զաւաչարկութիւնս վկայից ի վերնեղեալ գործուածոց ոմանց, կոչել զյանցաւորս առ ինքն, և զյաղթահարեալսն՝ խոստովանութիւն կամ հրապարակական ապաշխարութեանն ներքոյ արկանել, լուծանալ կանխաւ զնոյն խորհրդական խոստովանութենէն. այլև հսկել, զի ընթացք ապաշխարութեանն ըստ կանոնաց ճշդիւ կատարեսցին. քանզի քահանայ ապաշխարութեանն ասիւր յապաշխարողաց. և ապաշխարօղք կանխաւ նորա ասէին՝ որք էին ներքոյ անկեալ հրապարակական ապաշխարութեանն, որպէս յայտ է յառաջին Տոմարէ։

Արդ՝ ըստ այսմ՝ աղեղնական կին ոմն իբրև խոստովանեցաւ այսմ քահանայի ապաշխարութեան, և նա ինքն կամ ինչնաշարժ, և կամ ի համազելոյ քահանային ասպաշխարութեան, զմեղս ինչ հրապարակաւ խոստովանեցուցանել՝ զգաստանալ զանհնութեան՝ մատնեցոյց զնմանէ, թէ բնաւարարեցաւ ի սարկաւագէն յեկեղեցւոյ, յորժամ անդ ապաշխարէր. որ ի մեծապէս խոովեցաւ ժողովուրդն, և սարկաւագն եղև կարգընկեց։

Արդ՝ պատճառաւ այսր գայթագղուն Աւետարիս ի բաց երթալ զքահանային ապաշխարութենէ ըստ պաշտօնին վերարերելոյ առ հրապարակական ապաշխարութեի, անախտ պահել զսովորութեի գաղտնի խոստովանութեան, որ եկաց ի նմին վիճակի, յորում էր յառաջ քան զսահմանադրութին այսր քահանային ապաշխարութեան. որ յայտ է նախ՝ զի Աւետարիս ի բաց երթալ միայն զայն, որ եղև պատճառ գայթագղութեան. աթդ՝ ոչ գաղտնի խոստովանութեին, այլ հրապարակական խոստովանութեին կամ ապաշխարութեին եղև պատճառ գայթագղել։ Երկրորդ՝ զի ընթերնուք, թէ ի բաց երթալ զքահանային ապաշխարութենէ միայն, և ոչ զայլ քահանայս կարգեալս ի լսել զդաղտնի խոստովանութիւս, որք յայն սակս կացին մնացին որպէս յառաջն. քանզի թէ բաց ի քահանայէ ապաշխարութեան էին և այլք կարգեալք ի լսել զխոստովանութիւնս, յայտ է նմին Հերոդինէսի, զոր միշտակեցաք ի ցուցմունս, և նմին Հիւսեբիոսի, որ գիրք 6. գլ. 36. պատմէ, թէ Ալեպիոն մերձ ի մահ կոչեաց զմի ի հաւատացելոց ի Դիոնէսիոսէ Աղեքսանդրացւոյ ի մատակարարութենէ խորհրդոց, առ ընդունելոյ ի նմանէ զբարերարութենէ հաշտութեան. և նմին՝ զի մի խոստովանահայրն չէր ընդունակ լսելոյ զխոստովանութիւս բազմամբոխ քաղաքին, զորօրինակ Կոստանդնուպոլսին էր ի ժամանակս Սոկրատեսի։

Ասիպ։ Սոկրատես, և Սոզոմենոս պատմեն, թէ զնի բառնալոյ զնշխանութենէ քահանային ապաշխարութեի, թողլ տուաւ ամենեցուն ըստ հաճոյից և ըստ խղճի մտաց իւրաքանչիւրոց մերձիլ ի հաղորդութիւն խորհրդոց. ապա ոչինչ խոստովանութեան հարկաւորութենէն այնուհետև ստիպէր։

Պիտեմ ուր, զհետև։ Պանդի զայսօրինակ խօսելով Սոկրատես, և Սոզոմենոս, ոչ այլ ինչ գիտեն նշանակել, բայց եթէ զի ապաշ-

խաթօլգն ոչ ևս զրկէին ՚ի հաղորդակցութէ խորհրդոց ՚ի քահանայէն ապաշխարուե՛, մինչև՝ կատարեալ զշրջապարական ապաշխարութիւն ելեալ ՚ի նմանէ ընդունել զշրջման մնացելոց առ այն. այլ թէ ոչ մնացեալ այնմ ժամանակի, և անկախ զշրջմանէ քահանային ապաշխարուե՛ ամ որ կարող էր ըստ հաճոյից սրբոյ առ հաղորդութիւն, բայց միայն մաքուր լինի ՚ի յանցանաց, կամ խոստովանութէ՝ եթէ գուցէ հարկ լինի մաքրեալ։

Այլ արդ՝ առ քաջայայտ ցուցանելոյ զնանրութիւն այսր ձեռնարկութեանն, զոր կարի ՚ի վեր ամփառնան հերետիկոսք, զայսօրինակ ընդ՚ դէմ՚ նոյ շրջելք զայն։ Կամ քահանային ապաշխարութիւն, զոր Աեքստուիոս նաներագրեաց, ընդունէր զխորհրդական խոստովանութիւն ապաշխարողաց, և կամ ոչ։ Եթէ երկրորդն, ապա նանրագրելով զքահանային ապաշխարութիւնն, ոչ նանրագրեաց զխորհրդական խոստովանութիւն։ Եթէ առաջինն, ապա էր յիւկնելցուց խորհրդական խոստովանութիւն զոր ցառաջ քան զՆիւնոկինտիոս երրորդ, և ցառաջ քան զԺողիլ Աստերանոս։ Այսպա յայտնագիտի, և անպատկառ ստէն հերետիկոսք ՚ի հաչել անդ իւրեանց, թէ այն է գիւտ Նիւնոկինտիոսի։

Առարկ. երկրորդ։ Այն Յովհան Ոսկերբան յայրդն Աեքստուիոսի՚ ի ճառն 21. առ ժողովուրդն Անտիոքայ, ասէ. Ոչ բառնագրեաք Ես, ՚ի ձեզ ապիտակալ՝ զոր ձեռամբ ձեր գրեալ. այլ նա ձայն գալ զհամար հրամայէ, և նա խոստովանիլ։ Ա՛սա 2. ՚ի վե Սաղմ. ծ. Երբ՝ զինեա չո զոս ինձնին չնչեմ, ևչ վնասին ընկերացեա։ Այլ պատկառի զինեա չո խոստովանել. ասա պայն հանապազօր ՚ի յաջմեա։ Արանչ ոչ ասէ, ևչ պայնոսկի ծառայութիւն յայրդնացեա, որ զինեա էշրմէռնօր նախատեացեա. ասա Ես, որ պայնոսկի բնչէ։ Իւ ճառ 55, ՚ի վե յար. Գաղար. Երբ՝ ընդեր, ասելի զինեա, պատճառս, և պամենի հարկանն ասել զինեա չո. չանդի ոչ ասեա մարդոյ, ևչ զինեա էշրմէռնացեա. և ոչ խոստովանիս ծառայութիւն, ևչ ՚ի հրապարակի խօսեացեա. ձա՝ նուազես ձա, որ է Տէ... յոա յանեա զինեա չո։ Իւ Նոյնպես այլուր։

Հասարակաց պէտի է, թէ արն Ոսկերբան ՚ի սուտ և որ ՚ի սոցին սակի վկայութիւնս, ՚ի բաց առնու միայն զխոստովանութէն հրապարակական։ Արանչ ասէ յառաջնումն. Ոչ բառնագրեաք Ես, ՚ի ձեզ ապիտակալ զոր ձեռամբ ձեր գրեալ։ Ես ասեմ, ևչ զինեա ձառնագրեաց զխորհրդական խոստովանութէն, այլ միայն զխոստովանութէն հրապարակական։ Եթէ ասէ, ևչ զինեա ձառնագրեաց զխորհրդական խոստովանութէն, ապա ոչ ասէ ճշմարիտ։ Ես ասեմ, ևչ զինեա ձառնագրեաց զխորհրդական խոստովանութէն, ապա

Հրապարակական խոստովանութեան ենթադրեր զգաստնի խոստովանութեին իբրև զկանոն ուղղիչ հրապարակականին, զորօրինակ կանխաւ ասացաք և տակաւին ասացուք։ Արկրորդ՝ ՝ի Պիսդրիանոս՝ ՝ի ճառն որ ՝ի վերջ յանցուցելոյ, պատմէ, թէ բազումք խոստովանեցան զմեղս իորհրդոյ։ Արրորդ՝ Լուսեբիոս՝ գիրք 6. պատմ. գլ. 34. պատմէ, թէ փիլիպպոս կայսրն խոստովանեցաւ զմեղս իւր. և գլ. 36. թէ Որաս պիոն մեղուցեալ ՝ի հալածանս՝ մերձ ՝ի մահ կոչեաց զքահանայս, զի ՝ի նմանէ ընկալցի զսաստրութեի հաշտուն։ Ձորրորդ՝ Սոկրատէս, և Սոզոմենոս, ոմն գրեցաք ՝ի վերոյ, պատմեն զօրինակ խոստովանութեի կնոջն այնորիկ, յորմէ ծագեցաւ այնչափ գայթագղութի։ Հինգերորդ՝ Պաւղինոս ՝ի վարս սրին Ամբրոսիոսի գրէ, թէ նա բազում անգամ լսէր զխոստովանութիս ապաշխարողաց, զորոց մեղաց ընդ ոչ ոմեր, բայց երբ ընդ Տէր ինչ խօսէր։ Վեցերորդ՝ նոյն Օգոստինոս՝ թուղթ 180. այժմ 228. պատմէ, թէ ՝ի ժամանակի ՝ի վերայարձակման թշնամեացն եղեւ հեծեծումն խոստովանողաց բազմութեան սրոց, և լռանայր, և ամ հասուցանէր ոմանք խնդրէին սպրդմամբ զնիւթունէ, այլ ըստ հալածողացն, և լինէր պնդեցուցանէր նոցին լռի սպասնալեօք։ Յազգս և այլ օրինակս խոստովանութեի յառաջ բերէ Հռնորատոս Տուրնենզի, ոմ զոյին Փաղգենտիոսի, զոյին Իսիդորոսի Հիսպալացւոյ, զոյին Իզնդիոսի, զոյին Տիղունի, զոյին Հռիքարիոսի, և զայլոց։ Տես՝ եթէ հաճոյ իցէ, խ. 6. ՝ի վերայ ապաշխ. պ. 2. եզրակ. 2. առարկ. 4։

Յասացելոց աստի ունիս մանաւանդ, թէ խորհրդական խոստովանութեին յիրում կամ յանախ՝ է հարկաւոր, ոչ միայն հարկաւորաւթ ճշմարիտ պատուհրանի, այլ և հարկաւորաւթիւ միջնորդի, ըստ այնմ եղանակի, ըստ որում ասացաք վերջ. 1. պ. 5. յօդ. 2. ՝ի վերհարկաւորութեին խորհրդոյ ապաշխարութեան, որում չէ հնար լինել առանց խոստովանութեան։ Տես անդ։ Իսկ ևս է հարկաւոր միանգամ ՝ի տարւոջն յեկեղեցական պատուիրանէ. գլ. Ամ ի-բոյանէնբ ապա ե եէ. ՝ի ժողովին Լատերանու առ Ինոսենտիոսիւ երրորդիւ։

ԳԼ Ո Ւ Խ Ա Ր Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

ԱՅՍ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՆ ԱՌ ԽՈՍՈՎԱՆՈՒԹԵՆ։

Եսելի է նախ։ (1) Յերեք չափս, և երեք յեկեղեցական իրաւանց՝ պարտաւորին առ խոստովանութեի ամենևեքեան՝ որք զինչ միրտութեեանն մեզան մահու չափ մեղաք։

Չաճապին իրաւանց՝ յայտ է ՝ի նախընթացս պարակէն, և ՝ի Տրիտ. ժողովոյն՝ գլ. 14. գլ. 5. ուր սահմանեալ. Ընդհանուր խոստովանութի ՝ի ղեալ ապիենցւոն չոնցուցելոցն զինի Պետրոսի հաւլուսոր է ճշմարիտ իրաւութ։

Յեկեղեցական իրաւանց՝ յայտ է օրինքն ժողովոյն Լատերանու առ Ինոսենտիոսիւ երրորդիւ, ՝ի բանս յայսոսիկ. Ամ ե իրաւանէր սրս՝ և եէ հաւապատրել, յեր ծանանելոյն յոմ ընդհանրութի պէս ինչ ինչ հիւանդանայ, եթե ոչ ինչ ՝ի գեղի գնանցամ ՝ի տարւոջն հաւապատրութի ևս, պատճառաւ իրում սեպհական չահանայի, և զերեալ ապաշխարանս ՝ի ձերոյ իրէ՝ սեպհական իրանն զբրութի զբաւանայ իապատրել։.... Ապա ինչ ոչ՝ ՝ի կենդանութի սրդեցնի ՝ի տանելոյ չենդեցին, և ՝ի մահս զգենայ ՝ի տրնապանիական ևաշանի։ Իսկ զայս օրինս ունիմք ըստ եղերացն հաստատեալ ՝ի Տրիտ. ժողովոյն՝ գլ. 14. գլ. 5. և կան. 8։

Սասլի է երկրորդ։ Ընհատուց, և նորին ՝ի հատուցելոց՝ որք ունին միայն զնեղելի մեղս, ոչ պարտաւորին՝ ոչ յաճապին և ոչ յեկեղեցական իրաւանց՝ առ խոստովանութի։

Օանհատուցից ըստ ճշմարիտ իրաւանցն բացայայտեէ ժողովն Տրիտ. ՝ի նախայիշ. գլ. 5. յասել անդ իւրում. Խոստովանութի՝ ամ չանցուցելոցն զինի Պետրոսի հաւլուսոր է ճշմարիտ իրաւութ։ Պատճառն է. վասն ամ մեղք յառաջ քան զկրտութիւնն գործեալք՝ նոսիմբ ընդին առանց կարգի առ իշխանութի փականաց։

Ըստ եկեղեցական իրաւանցն՝ նոսին ևս յայտ է ոչ պարտաւորել նոյ, ՝ի նոյն իսկ օրինաց՝ Ամ, որ զհատուցեալս միայն փակէ. Ամ ե իրաւանէր սրս ե եէ հաւապատրել։ Իսկ այն զի, ոմ ասէ ժողովն Տրիտ. ՝ի նախայիշ. գլ. 5. եկեղեցին ոչ ունի զիրաւարանութի ՝ի վերայ ոչ միրտելոց։

Օհատուցեալոց՝ որք ունին միայն զնեղելի մեղս,

(1) Ես. խ. 6. պ. 3. Բաղ։

մեղս, ըստ ձեռագիրն իրաւանց յայտ է ՚ի Տրիտենդեան ժողովոյն ՚ի սահմանել գլ. 5. ուր յետ ցուցանելոյն զչարկաւորութիւնն խոստովանութեանն մահու[չ]ափ մեղաց յաճախոյն իրաւանց՝ յաւելու ՚ի վերջ. Ընդունել հեղեալ, ուր[ք] ՚ի շնորհացն Այ ոչ արժանանիս, և յորս քաջալի անիծիմ առնիս, ընկալեալ և ապրեցուցեալ և օգնիչ և առանց ինչ անդանին յանդգնութեանն ՚ի խոտորումն ասին, զոր առնեմք նմանի հարկանի ապականութեանն. այլ ըստ առանց յանցանաց, և քաջալի այլ ինչ գործառնօք չտանել հնար է ։ ՚Ի բանս յայտնիկ հաստատ, և միաձայնոյն ցուցանէ ընդհակացութիւն մեր. այս է ուզի խոստովանութեանն տահմանեցուցաւ առ վերստին ստանալ զնորհս Այ, յորմէ ներելի մեղաք ոչ արտաքսիլք. և ևս՝ զի այլ միջնորդաք մարթի է քաւիլ ։

Ըստ եկեղեցական իրաւանցն՝ ցուցանի ՚ի Տրիտ. ժողովոյն՝ ՚ի բազում անգամ միշտ տակիսալ գլ. 5. իբր ՚ի մէջն. ուր ասի. Յայտ է, ըն ոչ այլ ինչ յեկեղեցւոջ պահանջի յապաշխարողաց, քայց եթե՝ զյոգնեամ ոչխար զնոցա չափոյն ընծայել պանձն..... խոստովանեցոյն զնոցա զյանցանսն, որոնք ոչ[ք]ուրեք մահու[չ]ափ մեղաք արհամարհեալ է ։

Եմին իրի զառաս զայսոսիկ՝ Այ, ևս՝ մեղս, ՚ի նախայիշատակեալ կանոնի, Այ և ի[ր]ապանձեալ ապա և եթ, իմանալ պարտ է ՚ի վերս աձենեցուն, որք ունին զմահու[չ]ափ մեղս, հաճաձայն անիծիոյն պատուիրանին, որոյ է միայն քաջորոշիչ. ոչ ասէ ժողովն Տրիտ. ՚ի նախայիշ. գլ. 5։

Ա՛ն այսորիկ և ոչ հասեալն ՚ի ժամ մահու[չ]ափ ըստ ինքեան պարտաւորի առ խոստովանութեի, եթէ չունիցի զնոցիկ մեռց վ[ի] մահու[չ]ափ մեղաց ինչ. քայց կարօղ է պարտաւորիլ ըստ պատահմանն պատճառաւ գայլեագոյնի ։

Երդ՝ (1) ուսուցանէ նոյն Թովմաս, թէ ՚ի դիպուածին, յորում որ զանձն ողջոյն չհնչէ խոստովանեալ, և ունիցի միայն զնեղելի մեղս, պարտաւորի յանդիման լինել քահանային, առ ՚ի կամ առաջի գնել նմա զվիճակ իւր՝ սպասելով գատաստանի նոր զայնցանէ՝ զորս պարտի առնել, և կամ խոստովանիլ՝ թէ է ազատ ՚ի մահու[չ]ափ մեղաց, որում ըստ նմին սկզբն Թովմայի պարտի հաւատալ քահանային, քայց միայն զղատաւորին զտիկական հաղորդութեն կատարեցէ ։

Հասացելոցս յերկաքանչիւր եզրակացութիւնս մակաբերել, թէ զի՞նչ պարտ իցէ ասել ՚ի վ[ի] մանկանց հաւատացելոց. այս է՝ թէ պարտաւորին նոքա՝ եթէ անձայնին և եթէ եկեղեցական պատուիրանաւ առ խոստովանութիւն, յորժամ ժամանեն յամս ընդունելոյ։ Իակ թէ յորում ժամանակի ժամանեն յամս ընդունելոյ, չէ հնար մանրակրկիտապէս սահմանել. այլ թողուլ պարտ է դատողութեան խոհեմ խոստովանահօրն կամ՝ ծնողացն. քանզի յոմանս վաղագոյն, և յոմանս յապագոյ՝ պատճառաւ դաստիարակութեան, խառնուածոյն, և[ն]. սկիզբն առնէ դատումն բանին։ Այս ևս՝ յիրս ինչ ստանան զայն յառաջագոյն, և յայլս՝ զկնի. նմին իրի ոմանք են պարտաւոր և յաւնական մահու[չ]ափ մեղաց, որք ոչ են յաւնական և տրամադրեալ առ խորհուրդն։ Օայսպիսիս խոստովանահայրն առանց սպառնման, և միայն օրհնութեի պարտի առաքել, ծանուցանելով նոյ, զի գիտասցեն՝ թէ չեն արձակեալ. և պարտաւորին առ մեծագոյն տրամադրութեի, և առ կրկին խոստովանութեի ։

Գ Լ Ո Ւ Խ · Գ ։

Ո՞րք պարտաւորք հեղաւորն խոստովանիլ։

Յասացելոցս մեղաւորն կրկին պատուիրանաւ պարտաւորի խոստովանիլ, այս է՝ անձայնի և եկեղեցական պատուիրանաւ ։ ՚Ի վ[ի] կրկոցումն ևս է խնդիրս, թէ ո՞րք արդեօք պարտաւորեն ։

Ց Օ Դ Ո Ւ Ա Ծ · Ա ։

Ո՞րք ոչ[ք]օ՛ հեղաւորն պարտաւորք խոստովանիլ յանձային պատուիրանէ։

Պասելի է նախ ։ Անձային պատուիրանն խոստովանութեի ոչ պարտաւորէ նոյնհետայն ընդ գործելն զմեղս, ևս և ՚ի դնին գիւրայարմարութեի. և ոչ (գէթ հաւանականագոյնս) ՚ի վտանգի մոռանալոյ զմեղս ինչ ։

Երկրակացութեի՝ (2) ըստ առաջին և ըստ երկրորդ մասին՝ է սկզբն Թովմայի, և հաստատակաց. նաև լիով ցուցաւ յասացելոցս ՚ի վ[ի] պատ-

(1) Ընդ՝ սս 3. հ ի. 8. պ. 5. սս 4։ (2) Ընդ՝ ի. 6. պ. 5. իոլ։

պատուիրանի զղջման Ի վէմ. Նախընթ. պ. 3. եզրակաց. 2. յորս առաքեմք զվերծանօղն, զի մի զնոսին կրկնեսցուք։

Յուց. երրորդ մնան, որ է հաստատական գոյն։ Թէպէտ մեղաւորն պարտաւորի առնել, զի խոստովանութեանն իցէ ամբողջ նախապէս, սակայն առ այն ոչ պարտաւորի, բայց եթէ Ի գործ ածեալ զարթոյական և գհաստատակ զգուշութիւն, որ է զղջալ քննութեամբ. այլ ոչ զծայրագոյն, և զարտաքոյ կարգին, զորօրինակ է նշանակեալ խոստովանութեանն, ապա թէ ոչ՝ գհետ գայր, թէ ոչ միայն էր հնար յապաղել զխոստովանութեանն զարթի մի՝ ըստ բացատրութեանն եկեղեցւոյ, այլ և ոչ իբր Ի բաղձալ զկէս տարի, զամիս մի, և յոմանս զշաբաթի մի, բայց եթէ գուցէ գրեսցեն զժեղս խրթնագոյնս Ի թղթի. քանզի հազիւ հաղ գտանի ոք Ի նոցանէ, որք յամին միանգամ խոստովանին, որք ոչ մեռանցին զժեղս ինչ։ Իսկ նոյ, և բազմոց, որք են մեռանիցեն, է վտանգ մեռանցեն Ի կէս ամի, Ի միում ամենան, և երբեմն Ի միում շաբաթու. և ըստ այսմ պարտաւորէին բազում անգամ խոստովանիլ յամ ամենայն, և ոմանք յամ եօթնեկի, կամ զժեղս իւրեանց Ի գիր առնդիլ. զորս թէ քանի խիտ իցեն, և անտեղի, և ընդդէմ ընդհանուր գործածութեան հաւատացելոց, ամ ոք տեսանէ։ Այս բանական է, զի ոչ ախորժ ինչի ոք ըստ մեռացեցի մեղաց իւրոց, այլ ըստ հակառակն փոյթ տարցի պահել Ի միտս թեան. և յորժամ հասանէ ժամանակ խոստովանութեան զգուշութեամբ քննեսցէ զնիզդ մեռց իւրոց, և ջանասցէ բարեյաջող գնացն ածել Ի միշտղութեան։ Ասացեալ ոչ այլ ինչ պահանջէին ժողովքն Ֆլորենտինեան, և Տրիտենդեան։

Ասելի է երկրորդ։ (1) Ընծային պատուիրանն խոստովանութեանն ըստ ինքեան պարտաւորէ Ի հաւանական վտանգի, ևս առաւել Ի վտանգի մահու. և ևս արտաքոյ նմին երբեմն Ի կենաց։

Յուց. (2) առաջին մնան։ Հաստատակ է ամ ստորագրական պատուիրանաց պարտաւորել Ի ժամանակի հարկաւորութեանն, ապա թէ ոչ՝ ոչ երբէք պարտաւորէին, և վայրապար դնէին. խնդրե՝ ուր է հաւանական վտանգ, և առաւել ևս վտանգ մահու, է ժամանակ հարկաւորութեանն խոստովանութեան. ապա։

Ասաւ ունիմ մանրաբերել, թէ որք մտանեն Ի պատրաստ, կամ Ի վտանգաւոր նահարութիւն, յոյն կանայք Ի ժամ առաջին ծնդեանն՝ կամ ևս և յաջորդաց, եթէ սովոր իցեն զնիզ Ի վտանգի, վտանգաւոր ախտաժէտք, և ամենեքին նոքա՝ որք միանգամ մտանեն Ի գործ ինչ, ուստի սովոր է, կամ հիմամբ և հաւանականաբար երկնչին գհետ գալ մահու, ընդ մահուընչաւ մեղաց պարտաւորին առ խոստովանութեանն, եթէ ունիցին զնիզդ մտոց Ի վերայ մահուընչաւ ինչ մեղաց։

Յուց. երկրորդ մնան։ Այնոքն առորագրական պատուիրանքն ոչ պարտաւորին միայն Ի վերջին հարկաւորութեանն, այլ և յորժամ ներգործեալի նց բանաւորապէս գտան հարկաւոր. նմին իրի պատուիրանքն հաւատոյ, յուսոյ, սիրոյ, զղջման պարտաւորին ևս երբեմն երբեմն Ի կենաս յառաջ քան զվտանգ մահու։ Այլ թէ քանիցս անգամ Ի կենաս, և յորում բացորոշեալ ժամանակի, չէ հնար դիւրաս սահմանել։ Հրեսի դէմ յեկեղեցական պատուիրանէ, որ է բացորոշիչ ընծային պատուիրանին, թէ ոչ պարտաւորի առաւել քան զմիանգամ Ի տարւոջ։

Ասելի է երրորդ։ Ընծային պատուիրանն խոստովանութեանն պարտաւորէ ըստ պատահման, նման՝ յորժամ պարտ է առնուլ զհաղորդութիւնն, և երկրորդ յորժամ պյսպէս չէ հնար յաղթել ծանր փորձութեանն, կամ խորհել Ի մեղաց։

Յուց. առաջին մասն՝ Ի վկայութիւն անտի Ղաւքեղեայն, ա Կորնթ. ժա. 28. * Փոքիչեայ՝ հարք ասեն Ի-ը, և ապա Ի հոգի անուն կիսէ ։ Օգոս ցուցումն միշտ խմացաւ եկեղեցին Ի մէջ խոստովանութեանն, և այսպէս սահմանեաց Տրիտ. ժողովն զոմ. 13. կան. 11։ Երկրորդ մասն յայտնի է. վասնզի որ պարտաւորի առ վախճանին, պարտաւորի առ միջնորդս, զորս հաստարի հարկաւորս առ ստացեալն վախճանին։

Ըստ ոմանց պարտաւորէ ևս ըստ պատահման ընծային պատուիրանն խոստովանութեանն, ցորչափ պահանջի վիճակ շնորհաց, զորօրինակ առ մատակարարութիւն խորհրդոց, կամ առ ընդունելութիւն նոցին՝ որք ասին խորհուրդք կենդանեաց։ Այս թէպէտ է ապահովագոյն, և Ի գործածութեանն յորդորելի՝ վն դժուարանք-

(1) Ընդ։ (2) Ընդ։

կատարեալ զղջման, այլ թէ ոչ է բացարձակապէս հարկաւոր, յորժամ ոք խոհեմութեամբ համարի զանձն իսկապէս զղջացեալ, իբր Հաւանականագոյն եղաք ի ճառն՝ որ ի վր խորհրդոց առհասարակ՝ վիճ. 4. պ. 5. տես անդ։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Բ։

Ո՞ՐՔ պարտաւորի հեղուկս խոստովանիլ ի յիւիղէցւոյն պատուիրանէ։

Ասելի է։ Այկեղեցական պատուիրանն խոստովանութեանն պարտաւորէ միանգամ ի տարւոյն, ոչ որոշակի ի ժամանակի զատկին, այլ յորում և իցէ ժամանակի տարւոյն, վասնզի ժողովն յատուկ, կամ. Աբեայն. ասէ պարզապէս. Վնէր ջանգամ ի տարւոյն, ոչինչ բացորոշելով զժամանակէ զատկին. զոր եթէ դիտէր, միօրինակ բացորոշէր, զօրօրինակ և բացորոշեաց վասն հաղորդութեան. և չունիմք այլեւր բացորոշեալ, գէթ ի յընդհանրական վճիռս ինչ։ Այլ որ խոստովանեցաւ յընթացս տարւոյն, եթէ ոչինչ մահաբեր մեղաց խիղճս ունիցի ի զատկի, ոչ պարտաւորի յայնժամ զօրութեամբ նորին պատուիրանի կրկին խոստովանել, այլ միայն հաղորդեսցի, ոչ մեղանչէ։

Նպատակ և է սոյնորի ընկալեալ, զի հաւատացեալք ի ժամանակի զատկին խոստովանեսցին, այլ թէ արդեօք այս սովորութիւն ունիցի զօրութեամբ օրինաց, ոչ է յայտ. Նա թէ՝ Հաւանականագոյնս երևի, թէ ոչ. յայն սակս՝ զի երևի մուծեալ ոչ վասն հաւատացելոց հաւատացելոց, եթէ պարտաւորին յայնժամ ընկենան առ խոստովանութեամբ, այլ պատճառս զատկական հաղորդութեան։ Այ եզեալ ևս, եթէ հաւատան պարտաւորեալ զանձինս յայնժամ, ոչ գիտ գայ ի այն սովորութիւնն այնմիկ լինել պարտաւորիչ. վասնզի դիտաւորութեի նոցա ոչ էր պարտաւորել զանձինս ի դիպուածի, յորում օրէնքն ոչ պարտաւորէին։

Այ չէ ինչ ընդդէմ, եթէ Եկեղեցական պատուիրանքն ազդ առնեն նոցա, որք ոչ խոստովանին ի ժամանակի զատկին. զի զայս առնեն այս, զի որք ի նմին ժամանակի, յորում պարտին հաղորդել, ոչ խոստովանին, յիրաւի ընդհատեալ՝ թէ յառաջակայ վիճակի իրացս ընդ այն ողջոյն չկրեն խոստովանեալ, բայց եթէ զնոսիկն ցուցցեն։

Ինդրիցես նախ։ Ուստի՞ պարտ է սկիզբն առնուլ խոստովանութեան տարւոյն։

Պնեմ. որով եղանակաւ և համարեսցի, երևի բաւական, եթէ ընդ միջ միոյ և երկրորդ խոստովանութեան ոչ մտցէ ի միջ առաւել քան զտարի մի։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք որ յառաջատես լինի նախ քան զկատարած տարւոյն, թէ ոչ է լինելոց կարօղ խոստովանիլ, զօրօրինակ ըստ մտանելոյն յընդհարար նաւագնացութեան, պարտաւորի կանխել զխոստովանութեանն։

Պնեմ, թէ այո։ Այ պատճառն է, զի պատուիրանն խոստովանութեան ոչ է կապակցեալ ընդ մանաւանդ և ըստ բացորոշեալ ժամանակի, զօրօրինակ ընդ զատկականին՝ պատճառաւ նորին ժամանակի, ոչ եթէ յայնմ ժամանակի լինի, և պատճառաւ նր պարտաւորէ. այլ ընդ ամն ողջոյն անորոշակի պարտաւորէ, մինչև գէթ յառաջ քան զկատարած տարւոյն կատարեսցի։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք որ զանց արար խոստովանիլ ընդ միջ տարւոյն, յանցանել նորա պարտաւորի տակաւին իսկոյն խոստովանիլ։

Պնեմ, թէ այո։ Պատճառն է, զի զօրօրինակ կանխաւ ասացաք, այն պատուիրան ոչ է կապակցեալ ընդ զատկական ժամանակի, կի՛ըն կատարածն տարւոյն, կի՛ըն բոլոր տարւոյն՝ պատճառաւ և նկատմամբ նորին ժամանակի. զօրօրինակ պատուիրանն ծանապահութեի՛ն նախընթաց աւուր տօնի սկիզբ ուրուք, տեսանելոյ զպատարագ ի տօնի նր, և՛ն. այլ պատճառաւ կատարելոյ զգործն, և ոչ յապաղելոյ և ևս. և յայն սակս ժամանակին զատկական կամ տարին՝ ոչ է եղեալ առ վերջանալոյ պարտաւորեալ այսր պատուիրանի, այլ առ ի լնուլ և կատարել, և ոչ յապաղել է ևս. որպէս հանդիպի ի դրամական պարտաւորութեան, որոց սահմանի եզը՝ ոչ նկատմամբ ժամանակին, այլ պատճառաւ հատուցանելոյ զպարտս, և ոչ յապաղելոյ և ևս. և յայն սակս յանցանել սահմանեալ եզերն՝ միշտ մնայ պարտաւորութեին։ Ակն իրի գիտ գայ, թէ ցորչափ առաւել զոր յապաղէ զխոստովանուի իւր զինի տարւոյն, այնչափ ծանրագոյնս մեղանչէ. վասն առաւել ընդ երկար հեռանայ ի դիտաւորութէ օրինաց։

Ինդրիցես չորրորդ։ Արդեօք որ զանց քան

ոչ խոստովանելցուս, պարտաւորի յայսմ ամի քան անգամ խոստովանիլ։

Պետեմ, թէ ոչ։ Ա՛ր զի ոչ է գործածուած Թիւն երկիցուած խոստովանաւորաց, և ոչ երեւի լինել միտք եկեղեցւոյ։ Եւ երկրորդ՝ զի պարտաւորեալ համօրէն ամենայն այնոցիկ զուգընթացեան յայտ և ի սոյն ժամանակի շուրջ գնալին նեղեալ, և գնալին վախճանաւ, այս է մաքրիլ ի մեղաց. և յոյն սակս մի և նոյն խոստովանութեիւն վճարին այն ամ պարտաւորութեիւնք։

Ինդրեցեալ հինգերորդ։ Որպիսի խոստովանութեիւն կատարի այս պարտաւորութեի։

Պետեմ։ Կատարի միայն վաւեր խոստովանութեիւն. և այնպիսի խոստովանութեիւն, զի ի դնել նը ընդ արձակման, լեցի խորհուրդն ապաշխարութեիւն և հաշտութեիւն։

Պատճառն է. զի եկեղեցին ոչ պատուիրէ զայլ խոստովանութեիւն, քան զոր պատուիրէ Աստ. բանզի՝ ոմ ասացաք, բացորոշէ միայն զժամանակի ետայնի պատուիրանին. խնդրե՝ ոչ կատարի պատուիրանն Աստ, բայց եթէ վաւեր խոստովանութեիւ և ընդունելութեամբ խորհրդոյն. ապա։

Ա՛յ այսորիկ Ընդքանդր Եղիսեկորդ իրաւամբ դատապարտաց զայս նախադասութեի. Որ ասէ՝ վերոգրեալն Եղիսեկոս նանիր, կատարեալ ապաշխարութեան ելանելոյ։ Ուր թէպետ և դնի կռանելն, սակայն իմանալ պարտ է և զայնմանէ՝ որ է անմիջ նանիր. զոր յոյնժամ ևս ոչ դնի նեղեալ պատուիրանին, այս է խոստովանութեիւն ըստ որում է ըստ ինքեան հաշտացուցիչ և բաւական առ ի լինել խորհրդոյն։ Օգտագոյն ինչ ի վեր այսր խնդրոյ, եթէ ըստ ցուցանցուս, և եթէ ըստ առարկութեանց, տես ի ճառն որ ի վեր հաղորդութեան, վիճ. 6. պ. 1. յօդ. 4։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ե։

Ի վերոյ պատճէնէն խոստովանութեէ։

Սբն Թովմա՝ ի Լբ. Ս. 8։

Պ Ր Ե Կ. Ե։

Երբեմն ինչ հարկանիցի է պաշտօնեայ խոստովանութեէ։

Ասելի է։ (1) Ա՛յսպէս քահանայն է օրինաւոր պաշտօնեայ խորհրդական խոստովանութեէ։

Ի՛ ի հաւաստոյ՝ սահմանեալ ի Ժողովն Տրիտ. գում. 14. գլ. 1. և 6. և կան. 10. ընդդէմ Ա՛ակղեփեանց, Ա՛լգեանց, և Լուտերի։

Հայց։ (2) Ո՛չ միայն է օրինաւոր պաշտօնեայ խոստովանութեէ, որ կարօղ է արձակել ի մեղաց խոստովանելոց. քանզի առ այն կարգի խորհրդական խոստովանութեի. խակարդ՝ միայն քահանայն կարօղ է արձակել ի մեղաց խոստովանելոց. ապա։ Հայց. փորր։ Ա՛յսպէս առաքելոց, և ի գէմն նո՛ միայն եպիսկոպոսաց և քահանայից՝ իբրև յայօրդոյ նոցին, Ո՛ր Աստե. Ժը. խոստացաւ զիանաս արքայութեէ երկնից, կամ զնչխանութեի կապելոյ և արձակելոյ, ունելոյ և թողուլ զմեղս, և նոցա միայն ետ զայն Հովհ. ի. 21. յասելն. *Որպէս առաքեաց զիս Հայր ես, և ես առաքեմ զձեզ.... առէք Հոգի սբ. որոց ոմանց թողուցուք զնչխանս՝ թողեալ լինին նոցա, որոց զտացուք ոմանս՝ կալեալ լինին։ Ասա։

Ասացաք յեղբակացութեան, խորհրդական խոստովանութեէ. այս է՝ որ լինի ի կարգի առ արձակումն ընդունել ի պաշտօնէէ. վասնզի ոչ զանամբ, թէ կանխաւ էր տուողութեիւն խոստովանելոյ աշխարհականաց, մանաւանդ որ չէին քահանայք. այլ այն խոստովանութեի ոչ էր խորհրդական, կամ ի կարգն առ արձակումն. այլ առ ի կրել զպատկառանս, և առ միջոցի խնդարհութեի, կի՛ առ ի ինդրել զխորհուրդ և զօգնութեի. և զի յայնմանէ և ի միջոցի փափագանաց խոստովանութեանն զիջցի Աստ ի շնորհել զթողութեի միջոց։

(1) Լբ. Ս. 8. պ. 1. Բուլ. (2) Ընդ՝ ի յետնոյն. այլ ընդդ։

Արդարև որպէս ցուցանէ ասացեալ՝ ՚ի յայտնութեան Յ. կոչէ զայս խաստովանութիւն ըստ նմին ինչ խորհրդոյ, ոչ զի ունի ՚ի կարգի առ քահանայս, կամ մասն խորհրդոյ, այլ վասնզի լինէր ըստ նմանութեան խորհրդական խաստովանութեան, կամ զի ունէր յարատևել դիմաւոր խորհրդոյ։ Արդ՝ այս սահմանութիւն ոչ երբէք ընկալաւ զգօրութիւն օրինաց, և արգելն ՚ի վաղ ժամանակաց նաեւ գրեցաւ ։

ՊԻՈՒՍ Ի։

Երբեմն ամ յոհանոյ ՚ն ՚ի օրինաւոր պաշտօնեայ խոստովանութիւնք. կամ արբեցօք քոյ չէր խոնարհիլ կարելին հարկաւորք և պաշտօնեայ խոստովանութիւնք եղեալ էրաւորութիւնք։

Զայս խնդիր չէ հնար որոշել, բայց եթէ յառաջագոյն մեկնեալ զգաստ ՚ինչ, որք վերայերին իրաւարանութեան։ Ա՚ն որոյ

ՑՕԳՈՒԱԾՔ։

՚ի վերայ էրաւորութեանն։

Նդրիցես նախ ։ Օ՞րինչ է իրաւարանութիւն ։ Պէտ ։ Իրաւարանութիւնն ընդհանրապէս առեալ՝ է իշխանութիւն ինչ բարոյական առաջնորդելոյ և կառավարելոյ զպատահս։ Այսոքան առեալ յայս նիւթ՝ է իշխանութիւն, որով քահանայն՝ իբրև դատաւոր՝ ասէ ՚ի մէջ այլոց՝ իբրև ՚ի վճռ հպատակի՝ զվճիռ յաւանիւ խղճի մտաց ։

Ինդրիցես երկրորդ ։ Արդեօք այս իշխանութիւնն իցէ զանազանեալ յայնմանէ, որ տուեալ լինի ՚ի խորհրդական մասին Վերնատան՝ ամ քահանային ՚ի ձեռնադրութեան իւրմանց ՚ի բանս յայսոսիկ. Ա՚ռ զՀոգի սբ. եթէ ո՚ս ներիցէք մեղս՝ ներեալ լինին ոմա, և եթէ զբռնացս ոմանց՝ կալեալ լինի. որ և ասի իշխանութիւն կարգի։

Պէտ ։ Ի սմուտիւ զանազանեալ ինչ ։ ԱՒՔ զի ժողովն Փլորենտիան, և Տրիտ. դաւ. 14. գլ. 7. վճռեն, թէ ոչինչ է արձակութիւն տուեալ ՚ի քահանայէ՝ որ ոչ ունի զներաւարանութիւն. ապա ենթադրեն, թէ իրաւարանութիւնն ոչ պատշաճի ամ քահանային, նմին իրի և ոչ տուեալ լինի ՚ի կարգին. այլ է ինչ զանազանեալ յիշխանութենէ կարգին։ Իսկ երկրորդ՝ եթէ չէր այսպէս, ամ քահանայք լինէին սեփհական քահանայք, և ոչ ոք օտար. ընդդէմ որոյ ենթադրեմ ժողովն Լատերանեան՝ ՚ի վճռելն, թէ օտար քահանայն ոչ է կարօղ արձակել առանց հրամանի սեփհական քահանային ։

Իսկ եթէ արդեօք իցէ զանազանեալ ինչ ՚ի կողմանէ սկզբան, թէ միայն ՚ի կողմանէ ելից կամ ներքոյ անկեալ նիւթոյն, վճռ է ՚ի մէջ ածարանից ։

Ասեմք դնեն, թէ ամ քահանայք զօրութիւն կարգի իւրեանց ածոյին իրաւամբք առնուն զխաչիր և զհաստատել իշխանութեամ արձակելոյ, ըստ որում է ՚ի կողմանէ սկզբան. այլ ոչ խաչիր ՚ի կողմանէ ներքոյն. այլ զհաստատել և զարձակել ՚ի կողմանէ սկզբան։ Ասեմք ես, թէ ՚ի ձեռնադրութեանն առնուն այդոքա իշխանութեամ փիլիպական ըստ ձեռնադրել առ յառաջ ածելոյ զնորս, բայց ոչ բարոյական, որպէս է իրաւարանութիւն, զորօրինակ յայտ է և ՚ի դատաւորս մարդկան, որք թէպէտ և ունիցին զամ պահանջեալս ՚ի փիլիպական գոյն առ ՚ի դատել, որպէս զքնութեամ, զհաշտեմ, և զայս ՚ի կարգին, սակայն պէտս ունին տալ կամին իրաւարանութեամ, որ է ՚ի կողմանէ ներոյն իսկ դատաւորին, և ոչ միայն ՚ի կողմանէ նիւթոյն, որ նման ներքոյ անկանի։

Այլ արդ՝ երկոքին կարծիքն ևս են հաւանական. և ճշդիւ խօսելով, երկի լինել վճռաբանութիւն զանազանեալ ևեթ. քանզի թէ իրաւարանութիւն այն իցէ զանազանեալ յիշխանութենէ կարգին ՚ի կողմանէ սկզբան, և եթէ միայն ՚ի կողմանէ նիւթոյն, միաբանին ածարանիք երկոցունց ևս կարծեացն, թէ իշխանութեամ կարգին առանց իրաւարանութեան է միայն անդրացեալ, և յառաջեալ ներգործութեամ, և ոչ վաւերաբար վերածելի առ երկրորդ ներգործութեամն, բայց եթէ ևկեղեցին օրինապէս կարգեսցէ զնա, և նշանակեսցէ զպատահս։

Ինդրիցես երրորդ ։ Վանազատի՞կ է իրաւարանութիւնն ։

Պէտ, թէ է կրկին. կարգաւոր, և յանձն առարական ։ Կարգաւորն է, որ պատշաճի ա-

ումէք պատճառաւ պաշտաման՝ պաշտօնի, կամ բարեբարուեցման, ընդ որում կերց է հոգ հոգալոց։ Ասի կարգաւոր, վասնզի ըստ այսմ որոց բնաւորին՝ ի տալ ղպաշտօնն, կամ զայլ նպաստս ընդունիլ կարգաւորական հաստատուն առնուլ։ Յանձնարարականն է այն, որ ընկալեալ լինի ի յանձնարարելենէ նէր, որ ունի զկարգաւոր իշխանութիւն։

Ինդրիցես չորրորդ։ Որոյ պատշաճի իրաւարանութիւն կարգաւոր, և նկատմունք որոյ։

Պիտի։ Կարգաւոր իրաւարանութիւն, ոյ արդասաւոր, պատշաճի նէ, որք պատճառաւ պաշտօնին պարտաւորին ունել զհոգ հոգւոց։ Ա՛ն այսորիկ նախ՝ պատշաճի ծայրագոյն քահանայապետին՝ նկատմունք համօրէն եկեղեցւոյ. երկրորդ՝ եպիսկոպոսաց նկատմունք բոլոր թեմին. երրորդ՝ ժողովրդապետաց նկատմունք ժողովրդականաց իւրեանց։

Իրաւարանութեան ծայրագոյն քահանայապետին հաղորդին զնայսանէք կուսակալք Նորին, քահանայք պարզական ապաշխարարանի. առաքելական նուիրակք եւ սակայն նկատմունք սահմանաց նուիրակութեան իւրեանց միայն։ Եպիսկոպոսական իրաւարանութեանն հաղորդին ընդհանուր փոխանորդք եպիսկոպոսաց, ժողովք կանոնիկոսաց ի պարապիլ աշխատոյ, և քահանայք ապաշխարարանին՝ ուր կարգեալ է ապաշխարարն ի պաշտօն։

Հայս վերոյիշեալ իրաւարանութեանն կարգապետաց՝ նկատմամբ հանդերձ կարգին. զաւառապետաց՝ նկատմամբ գաւառաց, արբայից ազատ կրօնից՝ նկատմամբ հպատակաց իւրեանց. վասն նկատմանն նոցա վարին զիրաւարանութեանն իրրև զեպիսկոպոսաց։ Այլ թէ զի նէ աբբեպիսկոպոսունք. կարօղ են ի ժամանակի այցելութեանն արձակել զհպատակս օգնական և պիսկոպոսաց։ Այսպէս գրի բազայայտ գլ. 8. ի վերայ սահից. ի 6. գլխէ 3. մասիկիր 20։

Իւ ժողովրդապետականն վերոյիշեալ իրաւարանութեանն պատճառաւ նկատմանն կանոնիկոսական ժողովոյ իւրեանց. մշանջենաւոր փոխանորդաց՝ նկատմամբ ժողովրդապետութեանն, առաքական մեծաւորաց, զորօրինակ են առաջնոր ք, հսկողք, կառավարիչք՝ նկատմանն իւրեանցայնոց. այլ սակայն իրաւարանութիւն այ է կարի մեծագոյն քան զժողովրդապետացն, իրրև կարօղ են և յարտաքին առնուն նղգալիք, և զայլ բազում ինչ առնել, զորս ոչ կարէն ժողովրդապետք. Նոքին իրի ուժակք վերածեն զայն առ եպիսկոպոսական իրաւարանութեանն։ Իւ գիտել պարտ է, զի երկրորդ անձինքն ի վերոյիշեալ, զորօրինակ մեծաւորն առ Գումնիկ հնանա, փոխանորդն առ Յունչիկնանս, են. ոչ հաղորդին կարգաւոր իրաւարանութեանն, բայց եթէ ի մեռանիլն, կամ ի բառնալն առաջնորդին կի հակողին պատրաստի աթոռոյ։

Ինդրիցես հինգերորդ։ Վանապետիկ լինի որ հպատակ այլոյ, կամ ներքոյ անկանի իրաւարանութեանն նո ոյ այսմ խորհրդոյ։

Պիտի թէ երրակի։ Ասխ՝ պատճառաւ բնակութեան, կամ իրր բնակութեան։ Երկրորդ՝ պատճառ ի վիճակին։ Իւ երրորդ՝ մերնութեան իրաւանց, կամ սովորութեան։

Պատճառաւ բնակութեան կամ իրր բնակութեան եպիսկոպոսաց կամ ժողովրդապետաց կարգաւոր իրաւարանութեանն ներքոյ անկանին, որք ի սահմանս թեմին կամ ժողովրդապետութեանն զբնակութիւն, այս է՝ գհաստատուն և զիշանջենաւոր բնակութիւն ունին, կամ զնբնակութիւն, այս է՝ որք ունին զընտանիս կամ զընակութիւն ընդ մեծագոյն մասն տարւոյն, զորօրինակ են վաճառականք ի հասարակաց վաճառատեղիս, դպրոցականք ի դպրոցս, արուեստիք յարբունիս, են։

Պատճառաւ վիճակին ներքոյ անկանին կարգաւոր իրաւարանութեանն, որք միայնոյն ընդ ուրուք վիճակի, կամ ընտանեաց, որոյ վիճակոյն յարտաքուստ ունի զկարգաւոր իրաւարանութեանն. ոյ որք յընտանութենէն կարդինարաց ընկալեալ լինին, նոցա իրրև կարգաւորաց ներքոյ անկանին յայսմ խորհրդական ատենի։ Ասխ՝ որք ընծայ են մեծաւորաց կրօնին, և՝ որք են իսկոյն յընտանեաց մենաստանին կի վանաց, և հանապազորդ սնդանակից. զորոց գտանին բազում պատճառք ծայրագոյն քահանայապետաց։

Անկնութեամբ իրաւանց, կի տատել եւ ընտրելոյն կամաք կարգաւորաց՝ սովորութ հաստատեալ, ձանապարհորդք և ուխտաւորք ստանան զկարգաւոր գաւառի յայսմ տանէն զժողովրդապետ տեղոյն՝ յորս հաստանին, եթէ ի ջերմեռանդութենէ, և եթէ ի պատճառութենէ կամաց ընդունել զնորհուրդս. և զայս ի մի առնելոյն խստասրտութենէ, և զառակական հաղորդութենէ վճռեաց Լեւոնեոս չորրորդ,

քորդ, եթէ՝ ի նմին ժամանակի՝ յորում ստիպէ պատուիրանն՝ առ սեպհական ժողովրդապետս գիւրաւ ընծայել չկարող։

Հայց վերածիլ մարթին, և կի՛ եթէ կամք իցեն՝ առ իբր բնակութեի, թափառականքն, որք ոչ ուրեք ունին զբնակութիւն. և յայն սակս փոխանակ սեփական քահանային հատուցանելոյս վճռեալին ժողովրդապետի տեղւոյն այնորիկ, յորում ը ժամանակին գտաւ նին. զոր ներգործական բնակութիւն ը առաւ չկիսայ զկատարածոյս փոխանակէ նոյ՝ ի տեղի բնակութեի։

Նոյնպէս մեկնութեի իրաւանց կամ պատուհասի վճռեալին՝ զինուորք ներքոյ անկանին մատրանապետի իւրեանց իբրև սեփական քահանայի, դեռ յորժամ են՝ ի բանակին. զոր յորժամ են՝ ի ձմերոցս կամ՝ ի զղեակս, ոմանց երևի, թէ՝ ի կարգադրութեի հանրական մատրանապետին՝ ներքոյ անկանին ժողովրդապետի այնպիսի տեղեաց։ Ի վախճանի պատճառաւ վտանգի, կամ՝ ի ժամ մահու ևմ որ լինի հպատակ ումէ և իցէ քահանայի, յորմէ կարող է ընդունել զարձակումն, որպէս ընդարձակագոյնս ասացաք ստորև։

Խնդրեցես վճռելորդ։ Վասնզպատճէ՞ կ է իրաւարանութեին յանձնարարական։

Պէտք է, թէ է կրկին. ուղղակի և անուղղակի յանձնարարական։ Ուղղակի յանձնարարական ասի, յորժամ ունիք յանձնարարել լինել, զի նա ինքնին ուղղակի արձակեսցէ զապաշխարօղն։ Յանձնարարականն անուղղակի է, յորժամ ընդհի ունիք, զի ընտրեսցէ զքահանայ, որ զանձն, կամ զայլս արձակեսցէ. քանզի՝ ի լինել ընտրութենն անուղղակի ընդհանալ համարի իրաւարանութեին՝ քահանային ընտրելոյ։

Խնդրեցես եօթներորդ։ Վանի՞ և որպիսի եղանակօք ստացեալ լինի իրաւարանութիւնն յանձնարարական, եթէ ուղղակին, և եթէ անուղղակին։

Պէտք է, զբնաւորարար երիւք եղանակօք. ի մարդկանէ. յերանից, և ի սովորութենէ։

Ի մարդկանէ, յորժամ մարդն ունելով զկարգաւոր իրաւարանութիւն՝ զայն բանիւ, գրով, կամ այլ ինչ արտաքին նշանաւ յանձն առնէ այլում, կամ թոյլ տայ ումէք ընտրել զնաստուածանայոյր, որպէս հանդիպի՝ ի յորելեան ներողութեին։

Ընդրանից, յորժամ կանոնական իրաւունք, օրէնք, կանդակք, կամ սահմանադրութիւն պատուական՝ շնորհէ մասնաւոր անձանց, զի՛ արձակեսցեն, և կամ ընտրեսցեն զնաստուածնահայր։ Օգտաւորիւնք ըստ առաջնոյն շնորհեալ է ամ՝ քահանային մարդասիրական կարգաց, զի կարող իցեն արձակել զնա՝ հաւատացեալս՝ որք ընծայեան առ նա, բայց միայն՝ զի իցեն յիւրաքանչիւր մեծաւորաց իւրեանց օրինակս առաջարկեալ, և յեպիսկոպոսաց հաւանեալ, զորմէ մասնաւորապէս գրեսցուք ստորև։

Նոյնպէս ըստ երկրորդին շնորհեալ է եպիսկոպոսաց, կարգապետաց, գաւառապետաց, արբայից, և մեր առաջնորդաց աղաստաց, զի կարող իցեն ընտրել անձանց զնաստուածնահայր։ Նոյպէս շնորհէ Պրիգոր Լուսաւորիչ գիրք 5. գլխակ. մակագ. 38. ի մի ազաչխար. և թուղթն։

Այսու ծագէ երկբայութեի, թէ արդեօք առաջնորդք կրօնաւորաց կարօղ են ընտրել զնաստուածնահայր արտաքոյ իւրեանց կարգի։ Պետ, թէ այո. եթէ ոչ մասնաւոր սահմանադրութիւն կրօնի իւրեանց ընդդէմ իցէ. զի ոչ իրաւունք ոչ զանազանեն, և ոչ միք պարտիմք զանազանել. սակայն ոչ լուծանէ զայլ տարակուսութեի։

Այլ երկբայութեի է, թէ արդեօք առաջնորդք, եթէ կրօնաւորք, և եթէ աշխարհականք, պարտիցին ընտրել զհաւանեալն՝ ի կարգաւոր եպիսկոպոսէն։

Պետ. աշխարհական առաջնորդք սորին քան զեպիսկոպոսունս՝ հաւանականագոյն ոչ են կարող ընտրել, բայց եթէ զհաւանեալն՝ ի կարգաւոր եպիսկոպոսէն. վասնզի Ժողովն Տրիտ. ի մի Նստից. գուա. 23. գլ. 15. գլուխ, թէ ոչ ոք է կարող լինել զնաստուածնութեին աշխարհականաց, բայց եթէ կամ ունիցի զբարերարութեի ժողովրդապետական, և կամ իցէ յեպիսկոպոսէ հաւանեալ, ընդ ընդրեալ կացեալ զնա ի նշ արթօնութեէ, և առնգրութեի. Եհեղեալ անկէ նշան։ Ամենք համարին, թէ զայս շնորհումն Տրիտ. ժողովն ոչ նաստարեաց. զզի որ միանգամ եղան՝ ի մարմնի իրաւանց, ոչ են սակ արտօնութիւնք, այլ օրէնք, և կանոնք։ Այլ դէթ իւն է երկբայական, և յայն սակս ընդ զատագաւ ոչնչանեն խորհրդոյն չէ պարտ գնել՝ ի գործածութեի։ Իսկ ըստ առաջնորդաց կրօնաւորաց՝

ւորաց՝ կարօղ են ընտրել ևս և զոչ հաւա-
նեալն յեպիսկոպոսէ. վերկն Տրիտ. ժողովն ոչ
ինչ նորոգեաց շուրջ զնոսա սովաւորեալ
կարգադրաց։

Ի սովորութենէ, ոչ իրր նմին սոսկ սահ-
մանութեին կարօղ է շնորհել զնիրաւարանու-
թիւնն որ վերհետև հարկաւ պարտի յառաջ գալ ի
ձեռնադրաց. այլ զի է միայն, և նշան բարոյապէս
ստոյգ լսելեաց հաւանութեան մեծադրաց։ Այսմ
իրի այնպիսի իրաւարանութեին ըստ սկզբնական
նոցա է յետս նահանջելն, ոչինչ ընդդէմ դար-
ձեալ սովորութեանն։

Յայսմ գլխոյ հուլիք, և պարզ աշխարհա-
կան քահանայք կարօղ են ընտրել անձանց
զնաստուածանալսն, բայց միայն իցէ հաւա-
նեալ, վերկն ամ առաքնորդք, և ժողովրդա-
պետք հաւանիցին այսմ, վե դիւրութեամբ պատա-
րագելոյ։

ՅՕԳՈՒԱԾ· Բ։

Լուծանել խնդիրն առաջարկեալ ի հակիրճ
գրոցն։

Պասելի է։ (1) Ոչ ամ քահանայ է օրինա-
ւոր պաշտօնեայ խոստովանութեանն, այլ բաց
յիշեալսն կարդին պահանջի իրաւարանաւի։

Յայց. Նախ՝ ի կանոնին, Ամ ե խոտոր-
չէ՛ր ասե՝ ե էր, ժողովոյն Լաւերանու, յո-
րում ասիմեի, թէ ամ հաւատացեալք պար-
տին գնեի միանգամ ի տարւոջն խոստովանիլ
սեփական քահանային, կամ այլում հրամա-
նաւ նմի։

Յայց. երկրորդ՝ վկայութեի և պատճառաւ
Տրիտ. ժողովոյն գոլ. 14. գլ. 7. ուր ասէ.
Ննոնիոնն ե պատճառն գրաւոպանի զայն ոտա-
հանելոյ, զի վճռեալ գոյն ի չնչոյ հոտոտա-
ելոց։ Ես յայն առիս յերևեցուսոյ Ամ ինչ ընդ-
առնելի եղեա, ե ինչ ե ճշմարիտ՝ սնահնդրուս
այս հոտոտելոյ, ինչ ոչինչ ե ապյոհոն, զոր
քահանայն գոյ նմա, յորոյ վճռոյ չառնի պարտե-
ալ կամ պշտնդնոպատճառի երեսաբեռնուրեի։

Յայց. երրորդ։ (2) Պարտ է նմա, որ
կարդի ունիցես այսր խորհրդոյ, լինել այնպիսի,
որ կարօղ իցէ հրամայել ինչ առ ի գործել,
որովհետև քահանայն ոչ արձակէ, բայց եթէ
կապելով առ ի գործել ինչ. խակարդ հրա-
մանն ոչ պատկանի ուժեր ի մի այլոյ, բայց եթէ
նմա՝ որ ունի ի մի այլոյ զիրաւարանութեի,
ասես։

Ասիցես։ Ամ քահանայ ի ձեռնադրութեի
իւրում առնու զիշխանութեի արձակելոյ ի մե-
ղաց, յորժամ ասի նմա. Ընդ պետն եե.
եիկ ոսխ խողաց-ս պետը խոպետ լեսն ոոց-ս
ասես։

Պիտեմ զայն, զառաջարկ։ Ամ քահանայ ի
ձեռնադրութեի իւրում առնու զիշխանութեիւն
արձակելոյ ի մեղաց, զմիիշխական, կամ
զկարգի, ընդս. զաւարչական, կամ զիրաւա-
բանութեի, ուր։ Կամ այլազգ. առնու զիշ-
խանութեիւն արձակելոյ զանդրադարձ, ընդս.
զբացեալ, ուր։ Լուծումն յայտ է յերկրորդ
խնդրոյն նախընթաց յօդուածոյն։

ՊԻԿ· Գ։

Ընդեռ պարեխոտ խոստովանութենէն արթնեալ
այլևս ե ոչ ծանրընթացեալսն յանհանգոյն
հրամանս հնազանդելն, եկ՛ զնա
ե օրինաւոր։

Պայ խնդիր յուղի պատճառաւ հարիւրեալ
քանի և միևրորդ կանոնի յորրորդ ժողովոյն
Լաւերանու. Ամ ե խոտորչէ՛ր ասե՝ ե էր.
զոր յիշատակեցաք ի վերոյ, յորում ասիմեի
նի այսպես. Ամ ե խոտորչէ՛ր ասե՝ ե էր
հնազանդել, յեր ծանանելոյն յանս ընդսոս-
ւեան, պետ հեղ ե՛ր հնոյն գնեի հանգեամ ի
գաղանն հաստատմանէ խոտորչեանցի ե՛ր-
սեխական չահանայի։..... Իսկ ենե ոչ այնմ
չահանայ կոչեալ ասլոյ պատճառաւ խոս-
տովանել զնեղս ե՛ր, նենգելոյ յոտաչէտն
գնեման, ե ընկալել ի սեփական չահանայ. ո-
րովհետև այնպէս նա նման ոչ է ե՛ր աջոյ ասլոյել։

Երդ՝ ոմանք գնդեն, թէ յանուն սեփական
քահանայի այնպես իմացեալ լինի ժողովրդա-
պետն, գնեզ արտաքսել ծայրագոյն քահա-
նայապետին, և եպիսկոպոսին. այնպէս՝ գնե-
զ չլինել սոցա կարօղ տալ այլոց գիշխա-
նութեի լսելոյ զնոստովանութեի ժողովրդակա-
նաց. նա թէ և ոչ նեգնեն իսկ լսել զնոստո-
վանութեի՝ առանց հաւանութեի և հրամանի
ժողովրդապետաց։

Ոմանք գնեն, թէ յանուն սեփական քա-
հանայի ժողովն իմացաւ զծայրագոյն քահա-
նայապետն, զեպիսկոպոսն, և զժողովրդա-
պետն։

(1) Լմ. ե. 8. պ. 4. Բոլ։ (2) Անդ Բոլ։

պետն։ Իսկ այլք, թէ իմացաւ այն զսոսկ ժողովրդապետն, այլ ոչ արտաքսեալ զվերնադպրեցն. կամ պահեալ զնշխանութիւն ծայրագոյն քահանայապետին՝ ի բռնութիւն եկեղեցւոջ, և եպիսկոպոսաց՝ ի թեմն իւրեանց։ Եւ թէպէտ երկոքին կարծիքս այսոքիկ ըստ իրին միաբանին, այլ եղանակ խօսելոյն յիրկուորդին երեւի յաւելու համաձայն մեզ ժողովրդոյն։ Ասէ՝ վերջն նա ինքն ժողովի՝ կան. 32. յաղնուն սեփհական քահանայի իմանալ զժողովրդապետութեան։ Երկուորդ՝ զի եթ զարման տանել չարաչար գործոցն, որ յայնժամ մեծացեալ էր. զի ժողովրդապետք այնչափ՝ որչափ և կարող էին, զժողովրդականս յայլոց ժողովրդապետութեանց ձգելին յիւրեանս ի տարեկան խոստովանութիւն, առ ընդունելոյ ի նոցանէ զառաքինութիւն. քանզի յայնժամ էր առ հասարակ ընկղեալ, թէ զառաքինութիւն պարտ է վճարել նմա՝ որ մեզ տակաւարէր զնորհուրդս ի զառկական ժամանակի։ Օրդս վկայն մեծանագիրք եկեղեցական պատմութեանց։ Յովսեփոսէոս եպիսկոպոսն Երուսղէմ յիւրում պատմութիւնագրութեան յամին 797. գլ. 5. գլխագրութիւնք արքայիցն Վաղղիոյ՝ գիրք 7. գլ. 48. և 68. մխիթն Վրտաիանոսի՝ մասն 2. գլն. 6. ի մի ապաշխ. եւս և գաս 33. հնդ. 3. գլ. Ի բեռ հաճոյ եղեալ. ևն։ Երդ՝ այսմ չարաչար գործոցս և զառանց առ դարման տանելոյ՝ ժողովն սահմանեալ, թէ ոչ ոք է կարող դատաւորական խոստովանութիւնն առնել, բայց եթէ սեփհական քահանային, կամ այլում հրամանաւ նր, որ յայտնապէս իմացեալ լինի զժողովրդապետական քահանայէ։ Եւ երրորդ՝ զի այսոքիս իմացան Հնոսվկնտիոս չորրորդ՝ ի սահմանադրութիւնն գրեալ ի Նիկիոպոլիս, Ինոնդիկտոս միաբանեալքդն՝ ի վերանալս դիս ի Ֆրէ Բնաւէից. և այլ բազում մնանալ որ ժողովք առ Կոստաղիս Ըղեքսանդրի, և առ Հռոմ. Տուրնեմինոյ. Նաև այսոր իմացաւ պրն Ֆրանկիսս՝ առ պ. 5։ Օպյատսիկ եղեալ՝

Ընդրն է (1)։ Տարեկան խոստովանութիւնն պարտեալ ամ և իցէ քահանայի՝ ի ծայրագոյն քահանայապետէ, կամ յեպիսկոպոսէ կարգեալ, և հաւանեալ, ոչ խնդրեալ զհաւանութիւն ժողովրդապետական քահանային, նա ևս՝ և չընդդէմ դառնալն նր, է վաւեր, և օրինաւոր. և նոքիմ կատարէ զպատճառն կանոնին, Ըմ՝ Խոչանելոյ պրտ՝ ի նէ։

Հետ. Նախ՝ ի նոյն իսկ նախասիրատակեալ կանոնէն։ Հետ դնելոյ ժողովրդոյն զպատճառանն ի մի ամ հաւատացելոց՝ միաբդամ՝ ի տարւոյն խոստովանիլ սեփհական քահանայի, յաւել՝ ի մի. Ընդ ոչ օտար ժամանակն կոչեցոյ պատճառս խոստովանել զինքս նր, նախ քննելոյ զբաւական, ե ընդունել ի ԱՀԱԿՈՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՍԻ։ Վասնոյ է, թէ սեփհական քահանայն անդէն առնալ լինի ընդ օրում հակադրի օտարին, և ոչ ըստ օրում հակադրի հաստատակաց քահանային, և ընդ այսմ իրաւունք ծայրագոյն քահանայապետաց և եպիսկոպոսաց, որք են հաստատակաց հովիւք, և ոչ օտարք, անխոնարհ և անշուշտ մեացին, և կարող են նոքա այժմ, զոր ինչ միաբդամ կարող էին յառաջ քան զդնել կանոնին. իսկ արդ՝ յառաջ քան զկանոնն կարող էին ծայրագոյն քահանայապետք յընդհանուր եկեղեցին, եպիսկոպոսունք ի միձակս իրեանց, կարգել զի և կամեցան ի լսել զխոստովանութիւնս հաւատացելոց. ապա այսր կարող են առնել և այժմ. և որ այսպիսի կարգելոց և հաւանելոց խոստովանի՝ կատարէ զպատճառ կանոնին։

Հաստատ։ Օրդն իշխանութեի նոքին իսկ ի նմին ժողովի՝ ի գործ ածին, յորժամ առաջին կանոնաւ հաստատեցին, Ինչ եթէ յանհանգիստ, և եթէ յայլ ձնահան եկեղեցիս յիւրեանց ընդհանուր անձինս, զոր կարէ էին եպիսկոպոսունք օգնականս և գործակիցս առնել ոչ միայն ի պատճառի բարեպաշտութեան, այլ և ի գնել զնուագելոցն, որ չերաբերին առ ծխումն հոգւոց։

Ընդարձ այլ որ յորշամիս պատուց հաւատոյ, թէ ծայրագոյն քահանայապետն, և եպիսկոպոսունք ի ժողովի կանգնեցան ի շնորհս ժողովրդապետաց հրաժարել յիշխանութենէ իրեանց, զոր ունէին ծածկին իրաւամբք, և որ յայն սակս է անհրաժեշտ։ Այլ որ հաւատոյ, թէ պատն և եպիսկոպոսունք պարտաւորին խընդրել զհրաման ի ժողովրդապետէ ի լսել զխոստովանութիւնս հաւատացելոց՝ հպատակեց ժողովրդապետին։ Սոցա այլ հաւատս ընծային երազով զոնարձանան։ Այս ոչ պատն, և ոչ եպիսկոպոսունք են օտար քահանայք. նմին

իսկ

(1) Իմ. ի. 8. պ. 5. Բալ։

իրի ոչ Հայի Ի նոսա կանոնն, այլ յայլ ժողովրդապետական քահանայս. որք՝ զորօրհնական ասացաք, առ ադահուն արկանէին զմանդաղ յամ արտոյ օսարին։

Հայց. երկրորդ։ (1) Որ ունի զանչնդմիջական իրաւասութեամբ ի վը ապաշնորհացս, կարօղ է զայն յանձն առնել ումէ և իցէ քահանայի. խակարդ՝ ոչ միայն ժողովրդապետական քահանային, այլ և կարի առաւել ևս եպիսկոպոսն ի վը թեմնականաց, և պարտ ի վը ամ հաստատելոյ՝ ունի զանչնդմիջական իրաւասութեամբ, որ յայտ է ի դիպուածոյն, զորս վերադարձն անձանց, և յայսմանէ՝ զի ի նոցանէ նորին իսկ ժողովրդապետք ունին զերաւարտութեամբ իրենանց. ապա։

Հաստատ։ Որ զարեկան խոստովանուին առնէր պատին կամ եպիսկոպոսին, կամ կաւարէր զպատճէր կանոնին, և կամ ոչ։ Ի՛մ ասիցես զառաջինն. ապա պարտ և եպիսկոպոսն են ամենայն քահանայ ըստ մեզ ժողովրդեան, կամ զեթ ոչ արտաքսին. և որ խոստովանէր այնուամ կարգելոյ ի միոյ ի նոցանէ, խոստովանէր նոմա հրամանաւ սեփական քահանային։ Իսկ եթէ ասիցես զերկրորդն. զի մի կրկնեցից լինել այդմ զկնդմին անտեղի, ինդրեմ, ամ պարտ էր խոստովանիլ, և զերաշդ կոտարէր զպատճէր կանոնին ապաշնորհացն, եթէ գուցէ չունիցի բայց եթէ զինդս վերադարձ ծայրագոյն քահանայապետին կամ եպիսկոպոսին։

Հայց. երրորդ՝ զանազան սահմանադրութեամբք ծայրագոյն քահանայապետից, որք զինի ժողովոյն Լատերանու հրատարակեցին, թէ վաճառ է տարեկան խոստովանութեամբն արտաքնալ կրօնաւորաց՝ որք ունին զարտօնութեամբ և զհաւանութեամբ. և նովաւ կատարեն զպատճէր կանոնին՝ Ա՞ն ե՞րբ ոչ։ Ե՞ս։

Օգտաբրինակ հրատարակեցին Յովհաննէս քահանայկուսարդ՝ սահմանադրութեամբ Ինոճ քահանայ. գրեալ յամին 1321. մանաւանդ ի կանոնական իրաւունս՝ գիրք 5. վերադարձ. Տասարակաց։ Ընդհանուր Հինգերորդ՝ յամին 1409. ի կնդրան՝ Ինոճենտիոս յերկրին։ Լեան տասներորդ՝ սահմանադր. Օրդամ ի գեղարդին Հռոց, հաստատեալ ի Հինգերորդ ժողովն Լատերանու յամին 1516։ Ալնմա ուսմերորդ՝ ի համառօտագրին գրեալ յամին 1592. ընդդէմ ժողովրդապետաց ամենց Վանականցոց, որք վասն սորին իրաց Հալածկին զկրճնաւորս։ Ի՛ննոկինտիոս տասներորդ՝ ի համառօտագրին գրեալ յամին 1641. ընդդէմ արքեպիսկոպոսին Բորտոկալեայ, (այն է Պեռտօ Bordeaux ի Գասկոնիա.) որ արգելոյր զկրճնաւորս՝ որք ունէին զարտօնութիմ՝ լսել զնոստովանութիմս աշխարհականաց ի Տիզետասան աւուրս զամէն։ Ի՛ս այս համառօտագիր ընկալեալ եղև ի Գասկոնիա, և ի գործ եդեալ Տրամանաւ քննաբ արքեպիսկոպոսին, Կղեմէս տասներորդ՝ սահմանադր. Ակրին. յամին 1670։ Հասկ յետոյ ուսան Գասկոնիոյ ի Տանրական Ելոստս յամին 1655. ի շրջաբերական թղթին ընդդէմ գրոց անտանուն մատենագրի ուրուք, ևս և Տովիճը Գասկոնիոյ ի յաջորդ ամին ի յայտարարութեամբ մեռուցելոյ ուսանին Գասկոնիոյ։

Բարկեցս նոմա՝ զնանայիշատակեալ կանոնն Ի՛. զոր իմանալ պարտ է զժողովրդապետական քահանայէ. ապա։

Պիտեմ ըստ ասացելոցս՝ եղեալ զառաջարկ. ուր. զՏետև. վասն այնպես իմանալ պարտ է զժողովրդապետական քահանայէ, մինչև ոչ ի բաց առնուլ զիրենագոյնս, այս է՝ զասացն, և զեպիսկոպոսն։

Բարկ. երկրորդ։ Անտրինոս յորդորդ՝ յամին 1281. սահմանադր. Ոս բոլմենենսեան արքեպս. ասէ. Սահմ, զի նոցա, որք խոստովանին իրենասրաց, նոցին ծողովրդապետքան չհանապազ երթանց խոստովանիլ գիրն ինձգամ ի պարապ, պղծրինալ առհանիցս ընդհանուր ժողովոյ, պարտաւորեցին։ Ասպա։

Պիտեմ ընդ Անդրեասի, և ընդ այլոց, թէ զայս սահմանադրութիմ Անտրինոսի յորդորդի տարագրեցին յաջորդ քահանայապետքն, զորս յիշատակեցաք։

Ասիպ։ Վասատոս յորդորդն, վտարանդ. Փլեռնսի նորա. ի վը անկառնու թիմն և խաղաղութեան, գիրք 1. մնկագ. 9. գրեալ յամին 1478. Տրամայէ, զի խոստովանի իրենասրք պարտաւորեցան յոյսրիլ, ևս ծողովրդապետաց ոչ են պարտաւորեալ գիրն ի պարապ խոստովանիլ ամենայն չհանապազ երթանց. վասն չկարացան պարտաւորն ծողովրդապետքան գիրն ի պարապ խոստովանիլ ամենայն չհանապազ երթամբ։ Ասպա։

Պիտեմ։

(1) Ինչ։

պիմ։ Այլ ոչ քարոզեմք, և ոչ ասեմք, թէ ժողովրդականք ոչ պատասխանին խոստովանիլ դեմ ի դէմ ի զառիկն սեփական քահանային իւրեանց. քանզի գիտեմք, ասեմք, և քարոզեմք ընդ հակառակն, թէ է պատշաճութիւն ժողովոյն խոստովանիլ՝ ամ հաւատացելոց խոստանալ միանգամ ի տարւոջն սեփական քահանային իւրում, կամ այլում հրամանաւ նորա։ Այլ ասեմք և քարոզեմք, թէ այս պատճառաւ կատարի խոստովանութիւնն արտաքին պատճէն, եպիսկոպոսին, նոցին քահանայից ապաշխարարանի, և այլոց ամենեցուն կարգելոց և հաւանելոց ի նոցանէ։ Մանկին լուծմամբ ունիս լուծանել զքանս զանազան գաւառական ժողովոց, յորս դրի այս պարտաւորութիւն խոստովանելոյ միանգամ ի տարւոջն սեփական քահանային իւրում. նմին իրի վայրապար առարկեն ընդդէմ մեր զայնոսիկ հակառակորդք։ Եւ զարձեալ՝ եթէ սահմանաւրութիւնն Լաւոտոսի յիմիք հակառակեր եղբարացութեանն մերում, լիով լինէր տարագրեալ ի յաջորդ քահանայապետացն։

Առարկ. երրորդ՝ ընդ Յովհաննեայ։ Ի նախայիշատակել վճռոյս քահանայապետացդ այս մի ինչ սահմանեի, յր՝ զի արժան է հաւատացելոց խոստովանիլ մուրացիկ կրօնաւորաց ի կարգաւոր եպիսկոպոսէ հաւանելոց՝ յինէ և իցէ ժամանակի, ևս և ի զատկանէ. այլ ոչ երբէք սահմանի, թէ հաւատացեալք այսպիսի խոստովանութեամբ կատարին զպատճէր կանոնին, Հնձաւն ի ներքոյ ձանձէ՛ր ապո՛ւ՝ ի Հ։ Պատասխանի՝ ասէ, երկու ինչ պատճէրին այսոցիկ կանոնաւ. նախ՝ զի իւրաքանչիւր հաւատացեալ միանգամ ի տարւոջն խոստովանեսցի. և երկրորդ՝ զի միանգամ ամի ամի սեփական քահանային իւրում խոստովանեսցի։ Առաջին պատճէրն ըստ նախայիշատակեալ վճռոյն կատարի խոստովանութեամբ արարեալ որոց ունին զարտօնութիւնս. այլ ոչ նոցունպէս երկրորդն. ապա։

Պիտի նախ, թէ առումիդ է սուտ ըստ սահմանադրութեանն՝ Հնձաւ ընդ ձանձէ՛ր Յովհաննու քահանայերկուորդի, ըստ սահմանադրութեանն՝ Թ՝ոփ՝ո՝ր՝ի՝ն՝ ի Բաբիլոնա՝ Ղևիք-ահարոնի հինգերորդի. ըստ սահմանադրութեանն՝ Յորքամ ի գողգոթա հոգ՝ հինգերորդ ժողովոյն Լատերանու, ըստ սահմանադրութեանն՝ Ա՛ղէմ՝ Կղևմայ տասներորդի, և ըստ յայտարարութեան ուխտին Գաղղիոյ ի շրջաբերական Թուղթս, յորս որոշեալ հաստատի, թէ խոստովանութիւն արարեալ կրօնաւորաց որք ունին զարտօնութիւն, կատարէ զպատճէր կանոնին՝ Ի՝ Ն՝ ք՝ր՝ի՝ս՝ տ՝ո՝՝ Ն՝ Հ՝։ Այդ արարուածդ ոչ հայի, բայց եթէ ի վճիռս Կղևմայ ուխտերորդի, և Յոնովկենտիոսի տասներորդի։ Նմին իրի պիտի երկրորդ։ Ու խոստովանի կրօնաւորի՝ հրամանաւ պապին կամ եպիսկոպոսին, խոստովանի այլում հրամանաւ սեփական քահանային իւրոյ, որպէս ցուցաք, ապա կատարէ զպատճէրն կանոնին։ Պիտի երրորդ։ Պատճէրն խոստովանելոյ ժողովրդապետին՝ ննջեցեալ զպատճէրն խոստովանելոյ պարզապէս. ապա ի բառնիլ պատճէրպանին խոստովանելոյ, բառնի պատճէրպանն խոստովանելոյ ժողովրդապետին։ Ընդունք. խափարդ՝ ըստ ընդունելոյդ, խոստովանութիւն եղեալ ոչ ըստ ունին զարտօնութիւն, բառնի պատճէրպանն տարեկան խոստովանութիւն. քանզի այն պատճէրն՝ ըստ խոստովանութեան տարեկանին՝ այսպիսի խոստովանութիւն կատարի. ապա բառնի պատճէրպանն խոստովանելոյ ժողովրդապետին։ Այլ եթէ դուք ասիցես, թէ է պատճէրպան երկիցս խոստովանելոյ ընդ մեզ, որ է դատապարտեալ ի Յովհաննէ քահանայերկուորդէ, և Ա՛ղեքսանդրէ հինգերորդէ. և որպ ստութիւն յայտ է յատացելոցս ի պր. 2. Նախընթ. վճռ։ Տես անդ։

Առարկ. չորրորդ։ Նախիսկոպոսն կարգելով զժողովրդապետն՝ ետ նմա զիրաւասութիւնն ի վերայ ժողովրդականաց. խափարդ՝ զայն, զոր տայ օք, ոչ ևս ունի. ապա։

Պիտի զան. զիտիր։ (1) Ի մարմնականս, ընդու. ի հոգևորս, ուր։ Պատճառ անհանդիտութեանն է, զի մարմնականքն հաղորդին փոխարերութեամբ, նմին իրի որ ետ զգեղոյն կամ զդրամս, ոչ ևս ունի. իսկ հոգևորքն հաղորդին զորութեամբ և ներգործութեամբ տեղոյն յընդունելոյն։ Արդ՝ արարօղքն ոչ կորուսանեն զզօրութիւն առնելոյ, այնու՝ զի առնեն։ Զօրօրինակ որ հաղորդիւ այսոցիկ զգիտութեամբ, ոչ վն այն կորուսանէ զայն. եպիսկոպոսն տալով նոցոյ ձեռնադրելոցն զիշխանութեամբ քահանայագործելոյ, ոչ կորուսանէ զայն։ Նոյնպէս և ի վերս դիպուածն։

ՊՐԻՆ։

(1) Պէտ՝ո՝ս՝. 19։

ՊՐԿ. Գ։

Ի ՔԵՈՅ ՀԱՄԱՐԵԼ, Ե ՀԱՒԱՏԱԼԱՆ ԷՐԱՒԵԲԱՆՈՒԹԻԱՆ։

ՅՕԳՈՒԱԾ. Ա։

Ի ՔԵՈՅ ՀԱՄԱՐԵԼ ԷՐԱՒԵԲԱՆՈՒԹԻԱՆ Ի ՀԱՐԸՐՆԵՔ։

Պոչնիք զերաւաբանութիւն համարեալ ի մարդոյն, որ բարեմտութիւն հաւատացեալ լինի՝ թէ է, և ոչ է։ Իսկ մարդոյն՝ կամ է հաւատացեալ, այս է՝ ամենեցուն, կամ իրք ամենեցուն, ի տեղւոջ ուր լինի խոստովանութիւն, թէպէտ և այլոյք ոչ իցեն։ կամ է մասնաւոր, և սահմանեալ միայն։ Լոյս ևս՝ կամ է ի կենդանաւոր իշխանութիւն, և կամ առանց իշխանութեան։ Օգտս գիտացեալ՝

Նախ է նախ։ Ապաւէն է խոստովանութիւնն եղեալ քահանային, որ վասն կենդանաւոր իշխանութիւն հաւատացեալ լինի հաստատեալ մարդոյն, թէ ունի զերաւաբանութիւն, զոր ոչ ունի։

Ի հաստատեալ կարծիք ածութենէ, հաստատեալ ի բարեմտին մեկնութեան կամաց բարեկենդութ մեր եկեղեցւոյ, որ ի հաստատեալ մարդոյն ընդ կենդանաւոր իշխանութեան հաստատի տալ զերաւաբանութիւն ի բոլոր անձինսն զոր նորոգութիւնս վասն օգտի հաստատեալ։ այս է՝ զի ամենայն անձինք ի բաղի հաւատոյ իւրեանց կորիցեն, կամ յանհնարինս տանջեալքն խնդութիւնք և անձկութիւնք ի մէ խոստովանութենէ իւրեանց։

Նախ ունիս մակարերել, թէ քահանային, որ առնու զհոգևոր բարերարութիւն ընդ գաղտնի արգելանաց՝ զորօրինակ սիմոնական նութիւն, յորմէ սակս տաճարին է ոչնչ, և համարի հաստատակրէն հոգւոյ, վանելոյ արձակէ. բոտ նմին օրինակի նա, որպ իրաւարանութենէն կորգեալ առ ժամանակ ինչ՝ վերջանայ, կամ դադարի յետս նահանջի, յորժամ վարի իրրև զհոստովանահայր, զորօրինակ յառաջն։

Նախ է երկրորդ։ Նրեի ևս վասն խոստովանութեն պարտեալ քահանային, որ առանց իշխանութեան հաւատացեալ լինի առ հաստատակ, թէ ունի զերաւաբանութեն, զոր ոչ ունի։

Եհէպէտ այս եղբայրացութեն ոչ է այնչափ հաստատակաց, և այնչափ ստոյգ, որպէս զառաջինն. սակայն է բազում միջամուխ ածութենից, և երեի մեզ հաւանականագոյն. վասն ի գնել միանգամ հաստատակաց մոլորութեան, ևս և առանց կենդանաւորի իշխանութեն՝ թէ այնպիսին ունի զերաւաբանութեն, եթէ գայն ոչ ընուցաւ եկեղեցին, բստ ասի նոյն անտեղութենէդ գտանել, որպէս ի նախընթացս եղբայրացութեն, յորոց խորհրդեն է նոյնպէս անհնարին։

Նթէ ասիցես, թէ անխոհեմութի է ընդունել զգր իրրև վերաւորանաւոյր, առանց ցուցանելոյ զիշխանութեն. արդ՝ եկեղեցին ոչ նպաստ անխոհեմութեանց։ Պնեմ. արգաւև անխոհեմութի է ի նոսա, յորս վերաբերի ի պաշտօնէ հսկել, և հոգալ, զի մի առաք փոխանակ ճշմարիտ պաշտօնեից քնկոցեն, զորօրինակ են եպիսկոպոսունք, հովիք, առնեալք, են։ Նայց չէ հնար ասել, թէ է անխոհեմութի նկատմամբ ժողովրդեան, որք ոչ սովոր են, և ոչ ի պաշտօնէ պարտին քննել զչշմարտութեն պաշտօնատարաց, այլ թողուլ հսկողեն վերնագունից. ուստի նկատմամբ ժողովրդեան հազիւ հազ գտանի մոլորութի հաստատակաց առանց առերևոյթ իշխանութեն ինչ, զորօրինակ է հաւանութեն ժողովրդապետին կամ վերնագունից, լուսեն և հաւատք այլոց, և որ ի կարգին։

Ենդրիցես։ Երդեաք այս երկու եղբայրացութիւք առաքի՞ն ևս ի վերայ վերապահել զիպուածոց։

Պնեմ։ Որպէս երեի ինձ հաւանականագոյնս, այո։

Նթէ ասիցես, թէ ի մի վերապահել զիպուածոց հազիւ հազ հնար է լինել հաստատակաց մոլորութեն, թէպէտ և մարթի է լինել անպիտութեն. քանզի ոչ են սովոր խոստովանահարք յայտնել ապաշխարողաց, թէ ունին, և կամ ոչ ունին զիշխանութեն արձակելոյ ի վերապահելոց. սակայն իշխանութեն հաստատակ արձակելոյ՝ ամենեցուն յայտնի, յորժամ զառաջինն քահանայն նստոյ ի խոստովանաբանի։

Պնեմ։ Հնարաւ վասն տալեալ պատճառիդ ուրեմն գտանի հաստատակաց մոլորութի երևաւորանութեն առաւել ի մի վերապահելոց, քան ի մի այլոց մեղաց. բայց հնար է լինել, եթէ ի յայտարարութեն նոցին խոստովանահօր, կի՞ ի

ձեղծուածոյիր գրոց, և կամ ՚ի պաշտօնէ, ըստ որում սովորութիւն է յարակից լինել իրաւունքանութեանն ՚ի վերապահելոյ, զորօրինակ են մեծամեծ ապաչխարողահարքը յանձնաւորեալ և կինդեցիս, մատրանապետք ՚ի դղեակս. և եթէ ՚ի սովորութիւն թեմին, եթէ գուցէ իցէ սուփրութիւն այսմ իրաւարանութեան շնորհել մասնաւոր անձանց, զորօրինակ տանտապետաց, մեծատրաց վանորէից, դասատուաց ճեմարանութեան, են. որպէս լինի յայսմ վիճակի վէճս զնացուց. և սոքա ըստ որում այսպիսի առ հասարակ հանդարեալ լինին. և յայսմ ենթադրութեան ստուգի պնդին մեր։

Ա՚սելի է երրորդ։ Պիտանի է խոստովանութեանն, զոր ապաշխարողն առնէ քահանային, զոր ՚ի մանաւանդ մոլորութիւն հանդիպի ունել զնրաւարանութեան, զոր ոչ ունի։

Ա՚ն հասարակաց կարծիք. վանդղի յօգուտ միւսմ կամ երկուց մանաւորաց՝ ոչ հաստատի, թէ եկեղեցին ընդ զանդղ իրաւարանութեանն, զորօրինակ ընդ փանն հասարակաց բարւոյ հանդիպին ժողովրդեանն. և առանձ՝ զի որք ունին զմանաւոր մոլորութիւն, կարող են յայլոց մերձել, և խնդրել զպահպանութիւնն իրաւարանութեանն յայնմիսի խոստովանահայրէ, և ըստ այնմ խնամ տանել պահպանութեանն խոստովանութեան։ ՚Ի մի այսր ասի՝ եթէ չէր այսպէս, հազիւ երբեք լինէին անվաւեր խոստովանութիք՝ առ ՚ի չգոյէ իրաւարանուն։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Ե։

՚Ի վէրայ հաստատման իրաւարանութեան։

Ա՚սելի է նախ։ Խոստովանահայրն կարող է վաւերաբար և օրինաւոր վարիչ իրաւարանութեանցն, զոր հաստատ հանդիսականագոյնս ունել, կամ բացարձակապէս ՚ի մի խոստովանորդէն, և կամ վերաբերութիւն առ մանաւանդ դիպուածս, առ ժամանակս, և առ անձինս։

Պատճառն է։ Զի այս է սովորութիւն և գործածութիւն հաստատ խոստովանահարցն. արդ՝ իրաւարանութիւնն ըստ իրաւանց ստացեալ լինի սովորութիւն. կամ սովորութիւնն է նշան ստացեալ իրաւարանուն. գլ. Ա՚ռանձ հանդիպեալ վարանդ. ՚ի մի վերաբերեալ տանի. գիրք 2. մակագիր 2։ Ա՚րկրորդ՝ զի այլազգ՝ խոստովանահարքը լինէին հանապազ տատանեալ և անձկացեալ. և զբազում խոստովանորդիս առանց արձակելոյ բռնադատէին առաքել, քանզի յաճախ է այս դիպուած։ Ա՚յմին իրի ամենեին հաստատագոյն է, թէ եթէ խոստովանութեան հայրապետական զիրաւարանութիւն, զոր խոհեմութիւ, և հաստատագոյնս համարի ունել, զայն յայս դիպուածս առ դարման տանելոյ անպատշաճութեանց՝ ընդ բարեգութիւ մայր եկեղեցին, զորօրինակ ասացաք ՚ի նախընթացս յօդուածի։ Ա՚ս երրորդ՝ մղի ոչ ուսուցքք ՚ի ա. բ. արժան է զհետ երթալ հաստատագոյն կարծեաց։

Ա՚ս չէ իսկ նման, յորժամ ճառի զվաւերութիւ խորհրդոյ առ պահպանութեան նիւթոյ և կերպի. վասն զայս պահպանութիւ չէ կարող ընդ ել եկեղեցին, եթէ խնդրէ չիցէ նիւթ կամ կերպ, թէպէտ և հաստատագոյնս գոյնս հաստատացի լինել. իսկ զպահպանութիւ իրաւարանութեանց կարող է ընդ ել, և ստուգիւ բարոյապէս ընդ, յորժամ խոհեմութիւ հաստատացեալ լինի՝ թէ է՝ վասն յատկութեան պատճառացն։ Ա՚յլ այսմ՝ լուծումն մեր վերադարձ դատաստանի է ստոյգ բարոյապէս, թէպէտ և իրաւարանուն է միայն հաստատագոյն։

Ա՚սելի է երկրորդ։ Հաստատական է, թէ է օրինաւոր և վաւեր վարիչ հաստատական իրաւարանութիւ՝ ՚ի ստիպել միջագոյն ինչ զիպուածոյ. զորօրինակ եթէ քահանայն անդրաժեշտ պարտաւորի պատպահել, և չգտանիցի ոք՝ որ զատոյգ կամ զհաստատագոյն իրաւարանութիւ ունիցի. եթէ ոք զտարկեան խոստովանութիւն պարտիցի յապաղել, կամ եթէ ծանրացեալ մեղօք՝ ունիցի ընդհատել ըստ վտանգաւոր ճանապարհ. եթէ ՚ի վտանգի մահ ունի զանյապաղելի հաստատութիւն խոստովանելոյն՝ որ ունի զատոյգ կամ զհաստատագոյն իրաւարանութիւ, են։ Ա՚յլազ համարին գեթ բաղում մատենագիրք, Աստուածեզ, Դիվրակոս, Անդրեասեան, Անկիզ, Լեսիոս, Գոնտիոս, Ռոնակինա, Ա՚նգէլն, Պորթր, Հենինոս, և պիք բազումք, որք հաստատին, թէ եկեղեցին նաև յայսմ առ օգտի հաստատելոյ ընդ զանդղ իրաւարանութեանն, եթէ գուցէ չիցէ։

Ա՚սելի է երրորդ։ Ա՚կեղեցին ոչ ընդ զիրաւարանութեանն ՚ի նմա՝ որ առանց ծանր պատճառի վարի հաստատական իրաւարանութիւ. և մի այնմիսի մեղանչէ այս խոստովանահայր. և եթէ խնդրէ չգտցէ իրաւարանուն, զոր հաստատ

մարի Հաւանականաբար ունել, անմեաւթ է արձակուիլ, բայց եթէ զուգընթաց լինի Հաստատակաց մնալոյն ի կողմանէ ապաշխարողաց, ոչ առաջաք ի նախընթացս յօդուածս։

Պատճառն է. վասն եկեղեցին ոչ պաշտպանէ զմեղեւաւորութիւն, զանխոհեմութիւն, և զյանդգնութիւն նորա, որ ըստ հաճոյից, և առանց արդարացի ինչ պատճառի, վասն իրաւարանելոյն՝ որ է միայն հաւանական։

ԳԼՈՒԽ Ե։

Ի վերայ հաւանութեանն՝ որ պահանջի առ իրաւաբանութիւն։

Ի նգրկեալս նախ։ Ո՞րպիսի է հաւանութիւն։

Պիտի։ Ըստ բազմից, և ըստ հաստատագոյն կարծեաց, է հոգեպարական և վկայեալ դատումն ի մէջ ընդունակութեան և բաւականի նախանձի քահանային ի լսել զխոստովանութիւնս. և ըստ այսմ սոսկապէս է ներգործութիւն մտաց։

Ըստ այսց՝ հաւանութիւն, բայց ի դատմանէ՝ որ է ներգործութիւն մտաց, ի մէջ բերէ զներգործութիւն կամաց, այս է՝ զհաւանութիւն, զմղումն սէրմանի, և զհրաման եպիսկոպոսին. զի նա՝ զոր զտէ ընդունակ՝ կամ ունիցի զիրաւաբանութիւն, ոչ հանդիպի յաշխարհական քահանայս, և կամ այնոքիկ զոր այսպէս ունի՝ վարեսցի, զօրօրինակ ի կրօնաւորս. վասն այսպիսի հաւանութիւնն ի Կղեմանն Կանխնա, ի վերոյ գերեզմնացաց. ի վտարանդ. Ի մէջ Քնաւոյ. և ի կոնգակին՝ Ա Էրէն, Կղեմայ տասներորդի, ասի Տրտման, (այն է՝ ըստ Լատին. Licentia, Լիչէնցիա)։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք հարկաւ պահանջի հաւանութիւն եպիսկոպոսին՝ առ օրինաւոր և վաւերաբար լսելոյ զխոստովանութիւնս։

Պիտի։ Հարկաւ պահանջի առ օրինաւոր և վաւերաբար լսելոյ զխոստովանութիւնս աշխարհականաց։ Այսպէս է ի Տրիտենդեան ժողովին՝ գլ. 23. գլ. 15. ուր այսպէս գրի. Ամեն ոք որ ինձանից ոչ ոք, եւս ի կրօնաւոր, կարէ է վերոյիշեալ աշխարհականաց՝ եւս ի խոհեմութիւն լսել, և ոչ առ այն ընդունակ համարել, բայց եթէ կամ պէտութեան իրաւասութիւն, կամ չնորհութեան, կամ արտօնութեան, կամ սովորութեան, որ ի հնումն ընծայէր՝ ոչինչ ընդդէմ գործել սրբոյ

գծոյն, և առաջնոյն, եւս և սրբ են անկէ լուծեալ։

Եւս նախ, պէտութեան աշխարհականաց. որպէս ըստ խոստովանութեանց կրօնաւորաց ոչ ունէ ներգնակ Տէրտ. ժողովն. Ամէն իրի զարօրինակ հաւատակ իրաւունքը կարող էին յառաջ քան զժողովն, նոյնպէս և այժմ կարող են կրօնաւորք խոստովանիլ ումմէ իցէ քահանայի, եւս և ոչ հաւանելոյ յեպիսկոպոսէն, զոր առաջնորդն ըստ սովորութեան կարգին սահմանեսցէ նոցա։

Ըստ կանոնացն միայն է գժոխարութիւն ինչ մի կռնգակին Ինոկենտի, Կղիմոդոսի հնգետասաներորդի, և մի կռնգակին Ա Էրէն, Կղեմայ տասներորդի. յորոց առաջինն սահմանադրէ, թէ ոչ ոք կրօնաւոր եւս և աղատ կարող է լսել զխոստովանութիւնս կուսանաց՝ եւս և հպատակ իւրեանց, բայց եթէ իցէ հաւանիչ եպիսկոպոսէ վիճակին։ Իսկ երկրորդն սահմանէ, թէ կրօնաւորք ընդհանրապէս հաւանելոք ի լսել զխոստովանութիւնս աշխարհականաց՝ պէտս ունին բաց յայնմանէ մանաւանդ հաւանութեան եպիսկոպոսին ի լսել զխոստովանութիւնս կուսանաց հպատակաց իւրեանց։

Արդարև կռնգակին Կղիմոդոսի հնգետասաներորդի կասկած եղև Ա Ալեքսանդրէ ումեքորդէ ի յայնժորդէ նորա ի թագաւորութենն Սպանիոյ, և ըստ հետևորդի ի Ռեգդիա՝ որ յայնժամ էր ընդ թագաւորութեամբ նորա։ Իսկ երկրորդն եւս երեսին նանրագրեալ ներհական գործածութ, զեղ ի Ռեգդիա, զորս գիտեն, և ոչ հակառակին վերադոյնք։

Եւս երկրորդ, թէպէտ կան կարծողք ոմանք եպիսկոպոսաց ընդունելի։ Այս որ ժողովը գտնեսցի, կամ զի՞նչ և իցէ բանեցութեամբ ընդ որում կից է հոգ հոգաց՝ ընկալցի, նոքին իսկ առ լսելոյ զխոստովանիս հաւանեալ համարի, մինչև չունել պէտս այլ ինչ հաւանութեան, այս է՝ ցորչափ ունին զբարեբարութեան։

Այլ տարակոյս է, թէ արդեօք ժողովգտանան համարեսցի ըստ այսմ հաւանեալ՝ ոչ միայն մի իւրոյ ժողովգտանեան, այլ և զի՞նչ և իցէ այլոց, եւս և այլոց վիճակի։

Ներանայ Խարբուխա ընդ այլոց բազմաց։ Հաստատեն Անգրիա, Սալարիզ, Բասիլիա, Հինրիկոս, Հերինգ, Դելուգոս, Սահարդ, և այլք բազումք։ Պատճառն է, ասէ Անգրիա,

ըլիսս, զի ժողովն դնէ երիս ինչ զանազան, զրովք համարի զք ընդունակ, կամ զի ունիցի շարժութեան ժողովրդապետական, և կամ զի այլազգ՝ իցէ հաւանեալ յեպիսկոպոսաց: Եւ այս եթէ ունիցի զժողովրդապետական բարեբարութիւն, ոչ ունի պէտս այլ հաւանութեան եպիսկոպոսաց, և է հաւանեալ մի ամ վիճակաց, զոյսրինակ կրօնաւորն լինէր հաւանեալ մի ամենեցուն, եթէ յամ եպիսկոպոսաց լինէր հաւանեալ:

Ինդրիցես երրորդ: Որ եպիսկոպոսի հաւանութիւն է հարկաւոր, սրդեօք խոստովանորդսն, թէ խոստովանանօքն, և թէ տեղւոյն յորում լսի խոստովանութիւնն:

Պիտի նախ: Այս ինքեան խօսելով, ի բաց առեալ զմանաւանդ արտօնութիւն, կամ զսահմանադրութիւն, ոչ պահանջի հաւանութիւն եպիսկոպոսի տեղւոյն, ուր լսի խոստովանութիւնն, զկնի եթէ լիցի առանձինն. և ոչ եպիսկոպոսի խոստովանանօքն. այլ բաւական է և պահանջի հաւանութիւն եպիսկոպոսի խոստովանողին:

Այս առաջին մասին ի մի նիւթական տեղւոյ՝ չէք ինչ դժուարութիւն ի ցուցանել, ասէ Ներսէս, ասա՛ ես. 5. փոքր նիւթական անկն է սակ ըստ պատուհասին նկատմամբ խոստովանորդւոյն և խոստովանարանօր. որովհետև իրաւարանութիւն ոչ է ի մի տեղւոյ, այլ ի մի անձանց:

Յաւ. երկրորդ և երրորդ մասն: Յորմէն Տրիտ. յայն սակս պահանջէ զհաւանութիւն եպիսկոպոսին ի խոստովանարանն, զի նուիրեալ անարժանքն մերժեսցին, և ապաշխարողաց հոգացին ընդունակ պատուհասք. խակարդ առ եպիսկոպոսն նոցին ապաշխարողաց պատկանի՝ ի մի նոցա իրրև ի վերայ հատի իւրում հոգալ զընդունակ պաշտօնեայս. ապա առ նա պատկանի ճանաչել, և հաւանութիւն կարդել զնոսա խոստովանարանի նոցա, և ոչ առ եպիսկոպոսն խոստովանարանի, որում չէ յանձն եղեալ հոգ հատի այլոց:

Այժմ զհետ գայ նաև, թէ աշխարհական քահանայն բնակեալ ի վիճակի Էմիլիացւոց, յորում չէ հաւանեալ, կարօղ է առանձինն լսել զնոսա խոստովանութիւնս Հռոմիոնացւոց, եթէ յեպիսկոպոսէ նշ էր հաւանեալ: Այսպէս՝ առանձինն, առ խորշելոյ ի հակառակութենէ իրաւարանութեանց, և ի վատնէ լսելոյ զնոսա տուանութեի այլոյ՝ որք ոչ են հպատակ, եթէ հրապարակաւ լսեր զնոսա տուանութեին:

Օհետ գայ երկրորդ՝ ընդ հակառակս, թէ Հռոմիոնացիք ոչ են կարօղ դալ ի վիճակ Էմիլիացւոց, նոյնն մտոք՝ զի խոստովանեացն մատրանապետաց, կամ կրօնաւորաց՝ որք ոչ ունին զարտօնութիւն՝ Էմիլիացւոց, որք միայն մի վիճակին Էմիլիացւոց են հաւանեալք, թէ պետ և սեփհական հոմիւ նոցա չանայր տալ նշ զնիրաւարանութիւն: Այսպէս ի բաց առնուլ զայս է, բայց եթէ սովրութիւն լսելեայն հաւանութիւն եպիսկոպոսաց հաստատեալ՝ այնմ թոյլ տացէ. որպէս երևի թոյլ տուեալ ի տեղիս ինչ տահմանակից բազում վիճակաց, քանզի յայնժամ եպիսկոպոսն ապաշխարողին համարի տրտաքին խոստովանանօր, որպէս զնիրաւարանութիւն, նոյնպէս և զհաւանութիւնն շնորհել:

Եւ չ՛ ինչ ընդդէմ այսմ լուծման՝ զոր ասացաք ի վերոյ վասն ուխտադրաց և ճանապարհորդաց. վասնզի առաջինքս լուծումն է միայն վասն նոցա, որք նենգութիւն կամ մոռ խոստովանելոյ այլոյ՝ քան ժողովրդապետն ճանապարհորդն:

Յայսմհետ ասացաք չէ պիտանի՝ ըստ ինքեան խօսելով, և ի բաց առեալ զնոսա զոյսոսիկ կամ զայնոսիկ, զսրօրինակ միշտ ծանուցաք: Այլ՝

Պիտի երկրորդ: Վկատմամբ մասնաւոր իրաւանց կամ արտօնութեի, կրօնաւորք՝ որք ունին զարտօնութիւն հաւանեալք յեպիսկոպոսէ տեղւոյն, յորում լսեն զնոսա խոստովանութիւնս, կարօղ են արձակել զայմ եկեալս առ նոսա, յորմէ վիճակէ և իցեն, յորում չեն նոքա հաւանեալ, թէպէտ և ապաշխարօղն այնորիկ նոքին մոռ եկեալ: Յայս լեզի յատացելոցս տուրև ի սր. 7:

Ընդ հակառակ՝ կրօնաւորք՝ օրպիսի և իցեն՝ նկատմամբ սահմանադրութեն Կղեմայ տասներորդի Ալէքն, զոր ի վերոյ յիշատակեցաք, երևի, թէ ոչ են կարօղ լսել ի վիճակի յորում չեն հաւանեալ զապաշխարօղս եկեալս ի վիճակէ յորում են հաւանեալ: Այսմիկ եթէ զդի ունիք զայս արգելումն խնդան ի մի տասկարարուն խորհրդոյն հրապարակաւ միայն, զի մի՝ ոչ կանխաւ ասացաք լեզի հակառակութենի իրաւարանութեց, և առ ի խորշել ի վատնէ լսելոյ զնոսա խոստովանութիւս այլոց, յորոց եպիսկոպոսէն

ոչ են հաւանեալ, այլ ոչ ի մի առանձին մասնակցութեան։ Այս հաւանական է արդեօք, այլ ոչ ստոյգ, և ոչ ապահով։

Ութերորդ։ Երդեալ հաւանելոյն յեպիսկոպոսէ միջէ համարիցի հաւանեալ ընդ ամ տեղեաց։

Պէտք, թէ ոչ, ի բաց առեալ գուցէ ժողովարարսն, զորմէ կանխաւ ասացաք։ Ցայտ է նախ՝ ի նախայիշատակեալ Տրիտանեան ժողովոյն, ուր պահանջէ հաւանութիւն, ոչ միայն յեպիսկոպոսէ, այլ յեպիսկոպոսաց։ Երկրորդ՝ ի զատապարտեն ներկայիս կարծեացն Աղեքսանդրի եօթներորդէ։

Ինդերորդ։ Երդեալ եպիսկոպոսն կարօղ է մերժել ի քննութիւն զնոսա՝ որք առաջարկին զանձինս, կամ քննելոցն ոչ հաւանիլ։

Պէտք։ Կարօղ է պատճառաւ, որ չիցէ յօգուտ եկեղեցւոյ։ Ոչ է կարօղ առանց այսպիսի պատճառի։

Տասնդամն։ Նախկինսն՝ ըստ Ալաքսիոսի եւ. Աղօսիի. գ. և Տիտ. ա. ոչ է տեր, այլ պաշտօնեայ և հաշտարարիս հոգեւոր խորհրդոց. հաղարարիսն ոչ ըստ քմոյ և ըստ հաճոյից, այլ ըստ օրինաց սահմանելոց ի նմանէ պարտի դյանձնեալսն անձին անաւելս. իսկ արդ՝ Ընծ կամի զօգուտն եկեղեցւոյ, և յայս ժամանակս զեպիսկոպոսսունս իւրոյ զայաշտնեայս կարգեաց. ապա եպիսկոպոսն ոչ է կարօղ մերժել զոր առաջարկինն զանձինս, բայց եթէ պատճառաւ օգտի եկեղեցւոյ։

Վեցերորդ պարտ է, զի հաւանութիւնն առնեալ քան չեռս նահանջելոյ, կամ ըստ հաճոյից, հաւատարիս պարզապէս և մշտնջենաւոր հաւանութիւնք. զորմէ ըստ իրաւագիտաց այս հաճոյք հաւատարիս հաճոյք առն բարւոյ, որ կանոնաւորի օրինաւոք, և ոչ լինի առանց արդար պատճառի։

Ինդերորդ վեցերորդ։ Երդեալ եպիսկոպոսն կարօղ է չեռս նահանջել զհաւանութենէ կրօնաւորաց։

Պէտք։ Ըստ բաղադրութեան որ ժողովոյն եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց՝ գրեալ ի 20 Նոյեմբերի յամին 1615. զոր յատաջ բերեն Գռնեաոս՝ հատոր 4. ճատ. 4. թիղ. 11. Կատ. սերինա՝ եւ. 187. Հմր 291. երես՝ ինձ 70. և այլք, կարօղ են եպիսկոպոսունք չեռս նահանջել զհաւանութենէ կրօնաւորաց վն պատճառաց՝ ի վերոյ եկելոց, որ հային ի խոսոչանութիւնս։ Սակայն արգելեալ լինին բառնալ զնշխանութենէ լսելոյ զնոսա՝ յամ կրօնաւորաց միաբանական միոյ վանաց, առանց խորհրդոյ ընդհ ժողովոյ։

Ինդերորդ եօթներորդ։ Երդեալ զհաւանութենէն յանկրաւի բացատացնել կամ չեռս նահանջել՝ պարտ իցէ համարել երկու ըզառեալ։

Պատասխանեմ, թէ ոչ։ Ցայտ է ի յառաջագոյն ասացելոցս։ Նախ՝ զի ըստ Տրիտ. ժողովոյն, հաւանութենէն պարտի լինել ընկալեալ. իսկ բացատացեալն կի՝ չեռս նահանջեալն՝ թէպէտ և յանկրաւի, ոչ է ընկալեալ։ Երկրորդ՝ զի Աղեքսանդր եօթներորդ պատապարտեաց զայս նախադասեալ. Կատարեալ գիտութիւնն պարենական նախադասեալն՝ որ խոսոչանի կրծոտութիւն առաջարկելոյ եպիսկոպոսին, այլ ի նմանէ չեռնհասութենէ ոչ հաւանելոյ։ Որովք նաներագրելոցս նախնի իրաւունքն, որ զհակառակն սահմաներ։

Ինդերորդ ութերորդ։ Երդեալ այս փականք, որք երբեմն ջերն ի դիրս հաւանութեանց, հաւանութենէ պարզ անուն է, կի՝ հաւանութենէ ժողովրդական, իցէ՝ ամենեցին հաւանելոցն, մինչև արձակմանն առելոյ առանց հաւանութեան ժողովրդական՝ լինել անվաւեր։

Պէտք, թէ ոչ, զի թէ նկատմամբ կրօնաւորաց։ Նախ՝ զի Կղեմէս տասներորդ ի բազում անգամ յիշատակեալ կոնդակին՝ Աէջին, ասէ, թէ միաբամ հաւանելոյն կարօղ են ի վճռակի հաւանողին լինել և իցէ ժամանակի տարւոյն՝ եւս և ի զատկանի, և որոյ և իցէ եւս և հիւանդաց, լսել զնոստոխանութիւնս, առանց ինչ հրամանի ժողովրդապետաց։ Երկրորդ՝ ի թողել մնացեալ կրօնաւորացն Խորհրդ քաղաքին Խղեզիոյ, թէ արդեօք եպիսկոպոսն կարօղ է առ ամենեցուն զհաւանութենէն կրօնաւորացն զնել ի վճռական թեզրեա հաւանութենէն զայս փականս, Բայց առնոյն ի գնոսին ի միաբանէ ամենեցուն հինգ ցերեկոյ նոր ամենեցուն ոչ ընկալեալ պատ ի նոսոչանութենէ, Բայց երեք եպիսկոպոսք հրամանաւ ժողովրդապետին լսեցեալ. պէտ եւս, թէ ոչ, որ ժողովոյն կարգեալսաց սկզ եկեղեցւոյն Հռոմայ՝ մեկնեալ Տրիտանեան ժողովոյն, ի 22 Մայիսի յամին 1668։ Սորագրեալ էր Ս. կարդինալ Գնոսս՝ գահերեց. և սորա՝ Ա. Աքքեպիսկոպոս Ընդրիանոպոլսոյ։ Որ՝ եթէ

եթէ այն չէ օրինաւոր Ի զատկական ժամանակի, եւս առաւել ոչ է օրինաւոր յայլում ժամանակի։ Այս երրորդ՝ եթէ այս փականք լինէր պայմանագիր կամ ամիսփիչ, զնետ գայր, թէ նովին իսկ Ի չհաւանել ժողովրդա պետին՝ ամ խոստովանութիւնք լուծանք Ի կրօնաւորաց՝ յինչ և իցէ ժամանակի և Ի տեղւոջ՝ ևս և Ի սեփական եկեղեցիս իւրեանց լինելին անվաւեր, որ ցարդ ևս եղև անդուր։

Այսպա ասել պարտ է, թէ այս փականք է միայն եղանականան, կամ նշանակիչ եղանակին, որով պատշաճ է Ի գործ ածել զպաշտօնն միաբանութիւն ընդ հովանաց, և շինութեամբ ընդ հաւատացելոց, որ և արդարապէս, և ըստ պատշաճի, այս է՝ յորժամ լսեն զխոստովանութիւնս կրօնաւորք յեկեղեցիս ժողովրդապետաց, պարտ էր պահել, թէպէտ և ոչ լինէր բացատրեալ։ Այսպս ասեն Հոմարիոն, Հերիկոէս, Հռեգինալտոս, Սայերոս, Նոյինկոս, զորս յիշէ և զնետ եղեմայ Կոնանիկոն՝ Ի վերայ ապաշխար. վճռ. 5. խ. 7. գլ. 4. յօդ. 1. հմր 18. Պասաբինոս, Հերիկոս որ Հգնատեան, և այլք։

Ինդրիցես իննիերորդ։ Ցի՞նչ պատճառ անկանի՝ որ լսէ զխոստովանութիւնս առանց հաւանութեան եպիսկոպոսին։

Պէտեմ։ Կանգնի ընդ տալն պատժոյ կախման. գլ. Հռոմ եղեւ. Ի վ ապաշխար. զան. 6. և գլ. Հռոմ եղեւ. դատ 9. խ. 2։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ս. Ո։

Ի Վերայ Քերապետիս Գնպոհածոյ։

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Ծ. Ն

Ո՞ՀՆ Է Քերապետիս Գնպոհածն։

Պասելի է։ Ա՛ներապահել զնպոհածն է մեղք մահու չարի՝ արտաքին, ծանր, ստոյգ, և Ի տեսակի իւրում լսացեալ, յորմէ արձակել ոչ է շնորհեալ ամ ուժիք։

Ասսիմք զմեզաց, զոր սովորութիւն է վերապահել, և ոչ զվերապահելի մեզաց. ոյք յայտ լինի Ի բացատրութեան նզրակացութենս։ Ա՛յ՝

Այս նախ, Դեղ Տահուչն. մեզի թէպէտ բացարձակապես խոսելով հնար է ներելի մեզաց վերապահել, մինչև չլինիցի կարող արձակել խորհրդարար, որովհետև ենդրի առ այն լուսաբանութեի, զոր մոլեի է զանազ. սակայն անօգուտ լինէր այն վերապահութիւն, իբրզի անկախ զխոստովանութենէ և զարձակմանէ՝ մոլեի է թողեալ լինել։

Այս երկրորդ, Դեղ Տահուչն պոռնչն. ոչ առ չլինելոյն կարող ներքին մեզաց վերապահել, վն պատճառեի՝ զոր ասացաք, այլ վերն եկեղեցին չէ սովոր վերապահել զայն, զի մի դիցէ զորոգայթ հոգւոց, և Տանապազորդ անձկութենց ներքոյ արկցէ զապաշխարօղս, ոյք բազում անգամ ոչ են կարօղ ճանաչել, թէ արդեօք ներքին խորհրդոց Տաւանելոյ իցեն, թէ ոչ. և ըստ այսմ վերապահութիւնն լիցի յեղծուածն առաւել՝ քան Ի շինութեի, ընդդէմ վճռոյ Տրիստնդեան ժողովոյն, որպես արդ ասացաք։ Այնն երբ հնրեւտիկոսութեին սոսկ ներքին ոչ է վերապահելոյ։

Այլ տարակոյս է, թէ արդեօք մեզն ըստ օրում է արտաքին յատարկայէ և Ի տեսակէ ներելի, իսկ յանհաւան և Ի դիտաւորութեէ մահու չարի, իցէ վերապահելոյ։ Ինդիրս օրինակօք բացատրի։ Ենթադրենք, թէ գողութիւնն, Տարկանել զժառանգաւորս, անպարկեշտութեն ըստ կուսանի՝ իցեն վերապահելի դիպուածք. գողանայ ոք զչինզ փողս՝ դիտաւորութեէ գողանալոյ զՏարիւր գահեկանս՝ եթէ գտանէր. Տարկանէ թէ ունիցէ զժառանգաւորս՝ դիտաւորութեն Տարկանելոյ մեծապէս՝ եթէ կարող էր. Տայի Ի կուսանն կամ շորափիկ զնուս նորա անպարկեշտ ախորժակաւ, անկանի ընդ վերապահութեն։ Ասրանան առ Տաւարակ. մեզն մահու չարութեին յայնպիսի մեղս՝ է ներքին. իսկ որ ինչ է արտաքին, է ըստ ինքեան և առարկապէս ներելի. նմին իրի զորօրինակ միայն կամքն ներքին ոչ վերապահի, նոյնպէս և ոչ՝ յորժամ եղանէ յարտաքին ներդործութիւնն որ ոչ ունի ըստ ինքեան զմահու չարութեի։

Ի բաց առնուլ պարտ է, բայց եթէ ներհականն բացատրեսցի Ի վերապահութեի, այն ընդեղեանութեամբ բացատրեալ յայտ գիպուածի վնէսակիականն վճռակի, Օ՛յնչ Ե՝ նչէ անպատկեշտութեի ընդ խոստոաց՝ որով եղանակիս Ե նչէ հեղաձոպ եղելոյ. քանզի թէպէտ և զինսս կուսանաց շօշափիլ ոչ է յատարկայէ մահու չարի անպարկեշտութեին, սակայն եթէ եղիցի անպարկեշտ մտօք, է ըստ եղանակի ինչ հետամուտ եղելոյ, և վն այն անկանի ընդ վերապահութեի։

Այի

Այս երրորդ, Ի պահապն խոսո՛ լցոյնել. ուստի եթէ մարդասպանութիւնն իցէ վերապահեալ, որ վերաւորէն մահացուսի, կամ մահառնակէ զեղեն, ոչ եկեալ զնետ մահուն, ոչ անկանի ընդ վերապահութիւն. նոյնպես և ոչ նա, եթէ պոռնկութիւնն իցէ վերապահեալ, որ առ երկիւղ զուակին ընդհատէ զսկսեալ զուգաւորութիւնն, թէպետ և մեծապէս մեղանչէ. մեղն գԺպհիմն ճշդիւ պարտ է խմանալ, և ամփոփել. արդ մահացուսի վերնն թ՝ ինքեան մնացեալ ոչ է մարդասպանութիւն, և սկսեալ պոռնկութիւնն առանց սերմանելոյ յաՆօեմն՝ ճշդիւ ոչ է պոռնկութիւն։

Այս չորրորդ, Դէզ ծառ. վասնզի թէպէտ զհասարակ մեղս վերապահել մարթի է, սակայն հասարակօրէն ոչ վերապահէին, և ոչ օրինապէս վերապահէին. վասնզի իշխանութիւնն վերապահելոյ է առ՝ի շինութիւն, և ոչ յեղծումն, որպէս խօսի Տրիտ. Ժողովն գուա. 14. գԼ. 7։

Այս հինգերորդ, պոյծ. այս է՝ ստուգութիւնամբ, որ արտաքոյ զերկրպայութիւն գործոյ, և իրաւանց։ Երկրպայութիւնն գործոյ է, եթէ երկրպայցիս, թէ արդեօք զմեղ՝ զոր ստուգիւ գիտես լինել վերապահող, գործեցեր. արդեօք բաւական մեղադրութիւն և խորհրդածութիւն. արդեօք ընդ պարագայիցն, ընդ որոց է վերապահել։ Երկրպայութիւնն իրաւանց է, եթէ երկրպայես ցիս, թէ արդեօք մեղքն՝ զոր ստուգիւք գործեցեր, իցէ՞ իսկապէս վերապահեալ։ Արդ՝ ասեմք, թէ առ՝ի լինել մեղացն վերապահեալ, պարտ է լինել ստոյգ, ոչ միայն ստուգութիւն՝ որ արտաքոյ զերկրպայութիւն գործոյ, զոր առհասարակ ընդունին ամենեքեան, այլև՝ որպէս հաւանականագոյն է մեզ ընդ բազմաց, ստուգութիւն՝ որ արտաքոյ զերկրպայութիւն իրաւանց. բայց միայն իցէ երկրպայութիւնն խոհեմ, և արանց գխոնոյ հասարակաց, և ոչ աւմ և իցէ մանաւանդ և տգէտ խոստովանաւորի։

Պատճառն մի երկոցունն ևս ըստ այսմ խմացեալոց՝ է, զի ըստ կանոնի իրաւանց՝ ի 6. գԺպհիմնն պարտ է ճշդել, և ի պատժականս պարտ է տալ զարեգութիւն մեկնութիւն. խակարդ՝ վերապահութիւնն է գԺպհի՝ եթէ նոցին խոստովանարոյ, զորոց զերաւարանութիւն սերմն, և եթէ նոցին խոստովանորդւոց, որք չեն կարօղ արձակիլ՝ յորժամ այլք արձակին։ Արձնալ՝ է պատժական, քանզի վերապահութիւն ոչ եղաւ միայն, զի ծանրագոյն խօթութիւնք ի հմուագոյն բժշկաց խնամեսցին, այլև զի գժուարութեամբ արձակմանն և պատկառանաց երևելոյ առաջի վերնագունից, անցեալ մեղքն պատժեսցին, և ապագայքն զգուշասցին։ Այ

Հաստատ։ Ոչ որ յանցաւոր յերկրպայութեան գործոյ կամ իրաւանց՝ պատժի մանաւանդ յատնէն բարեգութեամբ։ տպա։ Ըստ հաստատի յանգամաշաճութեան։ Արդի յաճախ են երկրպայութիւք գործոյ, և բազում դիպուածք ևս են՝ի հակառակուն՝ի մէջ վարդապետաց շուրջ զնովին օրինօք. նմին իրի եթէ դիպուածքն միով կամ միւս կողմնակաւ երկրպայականք՝ վերապահէին, ոչ ըստ բաւականին խնամ տանէր հանդարտութեան խղճի մտաց, և բնաւ լինէր անտանելի հասարակ խոստովանաւորաց՝ որք քանզի ոչ զօրեն քննել զնպատիրս հակառակութեանց, և զինչ և իցէ պատճառաւ շարժին՝ի հակադրելն, զնստովանարդիս առանց արձակելոյ բազում անգամ բռնադատեին՝ի բաց առաքել։

Արդ՝ այսմ ամի խնդամուտ եղեալ, Երևի մեզ բարեյարիս ստոյգ, կամ գէթ կարի հաւանականագոյն, թէ եկեղեցին ոչ զիաւ վերապահել զերկրպայական գիպուածս, եթէ իցէ երկրպայութիւն գործոյ, և եթէ իրաւանց. և ասասի կաճառս պաշարին ստիպմանէն։

Ինդրիցես նախ։ Արդեօք եթէ ոք զվերապահեալ գիպուածն երկրպայական խոստովանեալ իցէ հասարակ խոստովանաւորի, և յետ այնորիկ հաստ լինի, թէ է ստուգիւ վերապահեալ, ազատի՞ի վերապահութենէ։

Պետեմ հաւանականագոյնս, թէ այո՛ իբազմաց։ Վասն վերապահութեան իրս զրամ է՝ի սովորութենէ եկեղեցւոց, և ստոյգ մեզաց, և որ ոչ եթերեք օրինաւոր արձակմանն եղև թողեալ. իսկ այս մեղք՝ որ՝ի գիպուածիս՝ է օրինաւոր արձակմանն թողեալ։ Ասին իրի՝ եթէ իցէ երկրպայութեան երկրպայութիւն գործոյ, պարտաւորի յետ այնորիկ գայն խոստովանել իրրև զստոյգ, զորօրինակ ասացաք ստուգև գնմ՝ երկրպայական մեղաց. բայց ոչ հարկաւ խոստովանահօրն՝ որ ունիցի գիրաւարանութենէ՝ի վն վերապահելոց, այլ հասարակ խոստովանահօր։ Իսկ եթէ երկրպայութիւն իցէ երկրպայութեամբ իրաւանց, առ ոչինչ պարտաւորի. իբրև զի գինքն իրրև զստոյգ խոստովանեալ է, և իրրև գի՝նայն զստուգութենէ վերապահութենէ, որ՝

քան օրում հաւանականագոյնս համարիմք, և բայնեալ առաջին խոստովանութիւնն։

Երկրորդ։ Ընդհանր յանցանք մեղսակցին ի վաճաշտական նիւթս, յորմէ ըստ սահմանադրութեանն Կոստանդինոսի չորեքտասանիցն գի, զորմէ ի ճառն ոտ ի վր բարեխառնեալ ի վեր. 5. պ. 6. գրեցաք, և ըստ արդի բազում վճռակաց օրինադրութեանց, ոչ է կարօղ արձակել մեղսակիցն, իցէ՞ վերապահեալ դիպուած։

Պիտի։ Ոչ է վերապահեալ վերնագունեն, այլ այլ դիպուածք սովոր են վերապահիլ. որովհետև ուժ և իցէ խոստովանանօքն՝ որ չիցէ մեղսակից, չկարէ և արձակել յայնմանէ։ Սակայն երբէք ըստ իսկական մտաց վերապահեալ. քանզի զի՞նչ է վերապահութիւն, բայց եթէ սեղմաւն իշխանութեան՝ որ գոյանի աստ. և ոչ երբէք թէ բացարձակապէս պահանջի առ իսկական վերապահութեանն լինել վերնագունի։ Այլ օղ է ես եպիսկոպոսն վերապահել զդիպուածս առ երկուս, կամ երկս գերազանց ածաքանս կարգեալս քի բեմ. և սակայն վերապահութիւն լինէր իսկական, թէպէտ և ոչ լինէր վերապահել վերնագունին։ Այս ես՝ ընդունելն հակառակորդք, թէ մեղսակից խոստովանահայրն կարօղ է արձակել յայսմ դիպուածոյ ի վտանգի մահուն. այլ զայս ոչ կարէ առնել, բայց եթէ՝ զի զղջմբինակ ասէ Տրիտենդեան ժողովն ի վտանգի մահուն զադարի ամ Աքսպոստոլէ։ Ըստ էր իսկապէս վերապահեալ։

Այսոցիկ ոչ խնդամ, զի եթէ չէր այսպէս, ընդէր այս դիպուած ունէր վճակել պայմանաց այլոց վերապահեալ դիպուածոց. բաց յայնմանէ՝ զի մեղսակիցն ըստ վերոյիշատակեալ սահմանադրութեանն ոչ է կարօղ արձակել յայսմ յանցանաց. ես և զզջումն ընդհանուր յորժամ լինան ներողութեան, և կամ զի՞նչ և իցէ այլ ներողութեան. բայց եթէ ի վտանգի մահու, ի բացակայութեան այլոյ քահանայի. քանզի եթէ առաջնակ գտանէր այլ քահանայ՝ ես և ոչ ընկալեալ, մեղսակիցն ոչ էր կարօղ արձակել, բայց եթէ ծագեցի անտի մեծ վատահամբաւութեան, կամ գայթագղութեան։ Այսպէս զրէ վերոյիշատակեալ քահանայապետն։

Երբ՝ յանցանք մեղսակցին է վերապահեալ ըստ առ հասարակ կարծեաց ածաբանից, մեզ-

արտաքին ընդդէմ ողջախոհութեան ընդ խոստովանողոյն գործեալ, երկուսեան ես մահու չափ։ Այլ իբր եթէ ներգործութեան արտաքին իցէ յատարիկ նկարելն, զղջմբինակ շփոթումն ձեռաց, թէպէտ ինչ համբոյր, թէ պատ և երկուսեան լիցի վատաշտական ախորժակաւ, ոչ է մեղք վերապահել, վասն ոչ է մահաբեր արտաքին, զղջմբինակ ասացաք վերագոյն զայնց վերապահելոց։ Այս ես՝ եթէ վատաշտական շօշափումն, և յատարիկն մահաբեր լիցի ի միոյ կողմանէ, չկընդդէմ զատնալ միւսումն, կի յոչ հատանին նորա, ոչ է ես դիպուած մեղսակցի վերապահել. վասն մեղսակից ասի նեղատամբ միմանց, ոչք ի նոյն մեղս զուգընթանան։

ՅՕԳՒԻՆԾ. Բ։

Ընդէ՞ր հնար է վերապահել պղծութեանց, և յորոց վերապահել։

Պատասխան է։ (1) Ի յեկեղեցւոջ իշխանութեի վերապահելոյ զդիպուածս, և այն է ի մերս ազգիս, ոչք ասն այլոց գնգրգաւոր կամ գանձնասպանել իրաւարանութեի. այս է ի ծայրագոյն քահանայապետն՝ վասն եկեղեցւոյ, յեպիսկոպոսաւն վասն հասնելոյ վճռականց իւրեանց. և ի միաւորս կրօնաւորաց՝ նկատմամբ իւրեանցայնոցն։ Այսպէս գնէ Տրիտենդեան ժողովն գլուխ. 14. գլ. 7. և կան. 11։

Պատճառն (2) է. վասն իրաւարանութեին հարկաւոր առ արձակելոյ իշխանէ ի վերնագունէ առ սաորինս. ապա զղջմբինակ վերնագոյնք զայն տալ՝ կամ զանալ կարօղ են, նոյնպէս զայն տալ ամենայն, կամ սահմանաւորեալ։ Այս չէ ինչ ընդդէմ, թէ եպիսկոպոսն ունի զկարգաւոր իրաւարանութեի չիւրում վճռականի, և ժողովրդական չիւրում ժողովրդապետաւն։ Վասն և իրաւարանուն եպիսկոպոսին է սաորակարգեալ իրաւարանութեի պապին, և իրաւարանութեի ժողովրդապետին՝ իրաւարանութեի եպիսկոպոսին. և յայն սակս պապն կարօղ է սահմանաւորել զերաւարանուն եպիսկոպոսին, զղջմբինակ և եպիսկոպոսն՝ զժողովրդապետին։

Պէտ-

(1) Ղմ. Ե. 20. պ. 2. բաղ։ (2) Ընդ։

Դիպուածաց պատճառն:

Եպիսկոպոսն՝ են պարտաւնակալքն ՚ի կոնդակին, որ ասի չընդրկիս Տ՚ն. վասն սակաւորութեի է հրապարակել ամի ամի յաւուր ընտրեցչին: Ուր ուրեմն գտանին ՚ի կողմանս յայսոսիկ բաց՚ի սակաւ. այս է՝ հիւանդիկաք, ընտրեցօղք զգիրս հիւանդոցաց, և հիւանդաժաղք. և ևս՝ որք բողոքին ՚ի պատճէն առ ապագայ ժողովն, և որք նպաստեն այնմ՝, և տան զեորհուրդ:

Ասաց ՚ի դիպուածոց կոնդակին ընտրեցաց՝ բաղում և այլք վերապահին ծայրագոյն Հայրապետին՝ եթէ յիրաւունս և եթէ ՚ի սահմանադրութիս քահանայապետութ, զորս յաւաչ բերէ Ճազօվիչ՝ ՚ի վերայ վերապահել դիպուածոց՝ գլ. 5: Որք յաճախակի հանդիպին ՚ի կողմանս յայսոսիկ՝ են. նախ՝ բռնաբարութեի՝ եկեղեցական ազատութեն, այս է՝ յորժամ բռնի կի՚դատաճանութէ ձգի պատաբա՚ի որ տեղւոջէ նա՝ որ պատճառաւ ազատատեի փախուցեալ էր անդ, բայ՚ի դիպուածոց, որոց չէ պարտ տեղի ապաստանին, զորս համարեցաք ՚ի ճառն՝ որ ՚ի վերայ կրօնի. վիճ. 8: Երկրորդ՝ բռնաբարութիւն փակարանաց կուսանաց՝ առ չար վախճան, այս է՝ առ վախճան մաւաշտութեան: Երրորդ՝ մինամարտութի, և սմենեքին՝ որք առ այն ղնդրգ և իցէ նզաւնակաւ զուգընթաց լինին. ևս և՝ որք հրաւիրեն, եթէպէտ և ոչ կատարեսցի գործն. և ևս՝ որք մտադիր կան ՚ի զինին: Տես բաղում ինչ ՚ի վերայ մինամարտութեան՝ ՚ի ճառն որ ՚ի վերայ ածային սիրոյ: Չորրորդ՝ բանի արձակել դեռս ՚ի վերայ ժառանգաւորի, կամ կուսանի: Զեռամ՚ն ասա խնամել պարտ է զնմ՚ մասունս մարմնոյ, որով մարթի է լինել միասու կամ Տարման: Աղքին նզովիւք կապին հրամայօղքն և խորհրդատուքն հարկանելոյ զժառանգաւորս՚ի կատարել գործոյն, եթէ չայն գործուն Նէպաթ ազդեցին: Իւր ևս՝ որ զյանուն իւր եղեալն Տատատաւ: Բո՚ի անկանիլ ընդ յաբակցեալ նզովիւք պահանջի, զի ձեռնադրութեի իցէ անիրաւ, ծանր, արտաքին կամ յառարկայէ, և ընդ բռնութիւ ինչ բերեալ անընդհիջապէս յանձն նի, կամ միջնորդութեամբ իրաց՝ որք չարին ՚ի նա: Աչին իրի որ ջանայր հարկանել ծանրապէս, և ոչ հարկանէր, կամ հարկանէր թեթեւապէս, մինչև զմտաւ ածեալ զնմ՝ արտաքին հարուածն ոչ համարեր մահու՚ չափ ՚ի բան անիրաւութեի, թէպէտ և դիտաւորութի մեղանչէր մահու՚ չափ, ոչ անկանէր ընդ վերապահել նզովիւք. նոյնպէս և ոչ նա, որ նախատակոծ բանիւք թշնամանէր զժառանգաւորն: Սակայն անկանէր ընդ նզովիւք՝ որ թշնամանօք թքանէր ՚ի ժառանգաւորն, գաւազանաւ արհամարհանօք հարկանէր, պահէր ՚ի բանտի, դնանդրձ՝ զոր զգեցեալ է բանի պատառէր, կամ բառնայր. ևս զդրամն՝ զոր ունէր ընդ իւր. գարձեալ՝ եթէ բռնի ձգէր զձեռն ՚ի սանձ երիվարին՝ յորոյ վի նստի. վասն այս ներգործութիւք են բռնի, և ծանր ՚ի բանի անիրաւութեի և արհամարհութեի. և ոչ անկանէր ընդ նզովիւք, եթէ գաղտնի և առանց բռնութեի բառնայր զդրամն՝ զոր ունի, զվերարկուն, զհանդերձ, ևն: Տես ՚ի վի այսր նզովի ընդարձակ ՚ի Յոռնակիւա վիճ. 2. խ. 4. գլ. 1. յօդ. 1: Ձինգերորդ՝ սիմոնականութի իրական լրացեալ ՚ի տուչութե, կամ յընդունելութեան կարգաց, և բաներաբութեց, և ՚ի մուտս կրօնի: Վարձեալ սիմոնականութի վատահել, ևս և անլրացեալ: Տես զոր ՚ի վերայ վերջին դիպուածոցս լիով գրեցաք ՚ի ճառն՝ որ ՚ի վերայ կրօնի. վիճ. 9. գլ. 7:

Դիպուածք ինչ ՚ի վերայ պապական գիպուածոց:

Գիտել պարտ է նախ, զի ամ՚ դիպուածոց պապին յատակցեալ է նզովք. և թէպէտ երկբին ևս, եթէ նզովքն, և եթէ մեղքն վերապահին, միւնչև եթէ ոք խոստովանեսցի օրում՝ ոչ ունի զիշխանութի՚ ի վի վերապահելոյն պապին, ոչ ՚ի մեղաց, և ոչ ՚ի նզովից արձակի. սակայն ըստ հաւատարակաց կարծեաց ածաբանից, գլխաւորաբար՝ և առաւել վերապահի դիպուածն վի նզովիցն, քան վի մեղաց:

Հարմ՚ մակաբերեն նախ, թէ նովին իսկ, որով բառնի նզովքն ՚ի պապէն, բառնի և վերապահութին, և դիպուածն լինի՚նելի իրաւարանութեն հասարակաց: Երկրորդ՝ թէ յորժամ ծայրագոյն քահանայապետն շնորհէ զիշխանութի արձակելոյ՚ի վերապահել դիպուածոց, շնորհէ նաև զիշխանութի արձակելոյ ՚ի յատակցեալ նզովից: Երրորդ՝ քանզի ոչ անկանի ՚ի բանադրանաք, որ ոգեւ է այնմ՝ և յաղթելի տիրութի, բայց միայն տիրութին չէցէ քանձրամիտ և վիհերատ, սա-

կաւք ՚ի կողմանս յայսոսիկ, գէթ խօթամիտք, անկանին ընդ դիպուճածոյք պապին. որովհետև բաղում անգամ ոչ գիտեն զյարակցեալ բանադրանս։

Վրիանէ պարտ է երկրորդ, զի ամ դիպուճածք պապին, գէթ արտաքոյ կոնդակին ընթերցեալ, լինին դիպուճածք եպիսկոպոսաց, այս է՝ թոյլ տուեալ լինի եպիսկոպոսաց, զի արձակեսցեն յայնպանէ, յորժամ են գաղանի, ըստ Տրիտ. Ժողովոյն գլխ. 24. գլ. 6։ Ասի գաղանի, որ ոչ է հրապարակական, թէպէտ և ոմանք գիտասցեն։ Այս ևս՝ ամ՝ նաև պատուհասիցն ՚ի կոնդակի ընթերցեալ լինին եպիսկոպոսական՝ պատճառաւ բարոյական անկարելութեան ընթանալոյ առ գահն Հռովմէական, զորօրինակ հանդիպի ՚ի հիւանդս ունակաբար, ՚ի ծերս, յաղքատս՝ որք չունին սովոր մուրհակ. զլ. Ովսաննա ճանաչէ. ՚ի վերջն. նոյնպէս։ Այս զարձեալ՝ ՚ի նոսա, որք կանխին զհամց այլոյ, ՚ի չհամիլն նոր, ոչ ՚ի կանայս արամբիս, ՚ի տնօրէնս, և ՚ի ծառայս։ Այս ևս՝ ՚ի կանայս և յաղ չկուսս՝ վս վտանգի անժուժկալութեան, և յանչափահասս։

Վրիանէ պարտ է երրորդ, զի վճռէ ՚ի մէջ ձեռնարկից, թէ արդեօք կոնդակն ընթերցաց զօրէ ՚ի Ռեղզիա։ Բազումք ուրանան, և այլք հաստատեն։ Այլ վերջն և իցէ՝ Գրիգոր երեքտասաներորդ ՚ի կոնդակին գրեալ ՚ի 25 Փետրվարին յամին 1576. ըստ խնդրոյ Փիլիպպոսի երկրորդի Սպանիացւոց արքայի՝ շնորհեաց եպիսկոպոսացն Ռեղզիոյ, զի ինքնին, կամ ՚ի ձեռն յանձնարարականաց իւրանց կարող իցեն արձակել յամ դիպուճածոց փակելոց ՚ի կոնդակին ընթերցաց։ Այսպէս պատմեն ձեռնարկք Ռեղզիոյ։

Դիպուճածք եկեղեցոյ։

Ի հաստարակաց կարծիք ձեռնարկից, թէ ոչինչ դիպուճած հաստարակ իրաւամբք, զէթ որ ջօրեսցէ, վերապահի եպիսկոպոսաց, բայց եթէ գուցէ նորին, որք են ըստ ինքեան նախ պապին, յորժամ են գաղանի, կամ գտանի անկարելութիւն բարոյական առ քահանայապետն Հռովմայ, զորօրինակ մեկնեցաք. սակայն և ոչ սոքա են տիրապէս եպիսկոպոսաց վերապահեալ, այլ առաւել ընդհեալ նոցա, և թոյլ տուեալ ՚ի յարձակել։

Իսկ դիպուճածքն եպիսկոպոսաց ՚ի մարդկանէ, այս է՝ զորս նոյն իսկ եպիսկոպոսք վերապահեն, են զանազան ըստ կամաց եպիսկոպոսաց, և ըստ սովորութեան վիճակացն, վս որոց հայել պարտ է ՚ի ծխատեսս և ՚ի գործածութիւնս իւրաքանչիւր վիճակաց։

ՅՕԴՈՒԱԾ· Գ։

Ո՞յք են կարօղ ապրակել ՚ի վերապահեալ դիպուճածոց։

Նախ է նախ։ կարօղ է արձակել ՚ի վերապահելոց նախ՝ որ վերապահեաց։ Երկրորդ՝ յորժամ նոյն։ Երրորդ՝ վերադարձն նոյն ՚ի նմին տեղին, զորօրինակ է պատն յընդհանուր եկեղեցին. և ոչ արքեպիսկոպոսն ներատմամբ օգնական եպիսկոպոսաց, բայց եթէ ՚ի ներգործական այցելութեան. վասն զի արտաքոյ այցելութեան՝ ոչ է վերադարձն, բայց եթէ յարտասուին տեղի։ Չորրորդ՝ որ ունի առ այն զյանձնարարական իշխանութիւն ՚ի նմանէ, որ ունի գկարգադարձն։ Սորա ըստ ինքեան յայտնի են։ կարէ՝ ամ քահանայք ՚ի վտանգի մահու, ոչ առասցուք առաւել։

Նախ է երկրորդ։ Եպիսկոպոսունք ուղղակի կարօղ են արձակել զչգատակս իւրեանց յամ դիպուճածոց պապին, կամ և ՚ի պատուհասիցն ՚ի կոնդակին ընթերցաց, յորժամ գտանի բարոյական անկարելութիւն երթալոյ առ գահն Հռովմէական, զորօրինակ մեկնեցաք ՚ի նախընթաց յօդուածին յերկրորդ դիտելին։ կարէ՝ յորժամ դիպուճածք պապին են գաղտնի, նկատմամբ իրաւանց Տրիտ. Ժողովոյն գլխ. 29. գլ. 6. եպիսկոպոսունք կարօղ են զչգատակս իւրեանց յայնպանէ արձակել ինքնին, կամ ՚ի ձեռն փոխանորդի առ այն մասնաւորապէս կարդելոյ, բաց ՚ի հերձուածողաւ, յորմէ ոչ են կարօղ արձակել, բայց եթէ ինքնին մնձամբ։ կարէ ասի գաղտնի, որ կամ ոչ ումբք, և կամ այնպէս սակաւուք իցէ յայտնի, զոր կամ ուրացմամբ, և կամ ծանուցումբ ինչ հնար իցէ ծածկութեանել։

Ասացաք, նկատմամբ իրաւանց Տրիտ. Ժողովոյն. վասն հրապարակումբ կոնդակին ընթերցաց, որ լինի ամ ամ, երեմ տարագրիլ այնմ ըստ դիպուճածոյն ՚ի նմա փակելոց։ Բայց ՚ի բաց առնուլ պարտ է զեպիսկոպոսունս Ռեղզիոյ, որք կարօղ են արձակել յամ դիպուճածոց կոնդակին ընթերցաց, ևս և հրա-

պա-

պարակելոց, նաև Ի յայնմ հերետիկոսութէ, ըստ սահմանադրութեան Պրիգորի Եպիսկոպոսին Բոզրի, ոչ ասացեալ Ի նախընթեր. յօդ. Ի գիտ. 3։

Իակ թէ զինչ կարօղ իցեն կրօնաւորքն որք ունին զարտօնութիւս ըստ վերապահելով դիպուածոցն, ասացուք Ի յաջորդ պրակին։ Իակ առ այժմ

Ա՛նցն է երրորդ։ ԱՐ և իցէ հասարակ խոստովանաւոր, որ այլազգ չունի ինչ իրաւադանութիւն Ի վերս վերապահելոց, կարօղ է արձակել զապաշխարօղս, որք գան առ նա յայլոց վիճակաց, Ի դիպուածոց յայնմ վիճակի վերապահելոց, եթէ չիցեն վերապահեալ Ի վիճակին՝ յորում է հաւանեալ և ըստ չխոստովանութեան. բայց եթէ խմացի, եթէ գան նորա նենգութիւն վերապահութեան։ Նոյնպէս ընդ հակառակ՝ ոչ է կարօղ արձակել զնոս, եթէ ունիցին զվերապահեալ դիպուածս Ի վիճակին, յորում է միայն Ի հասարակի հաւանեալ, եթէպէտ և չիցեն վերապահեալ Ի վիճակին, յորմէ գան։

Պատճառ երկրաքանչիւր ևս մասին է. վասն՝ ոչ ասացեալ վերագոյն, որք ճանապարհորդին առանց նենգութեան, եթէ մեծութիւն իրաւանց, եթէ լռելեայն հաւանութիւն կարգաւորեալ եպիսկոպոսաց, և եթէ Ի վճռոյ Լատիներէն չորրորդի, ոչ վկայէ Աքսիտանոս Ի Վռանդագուեն Ի բառն Ա՛ջխոն, վիճակին առնուի ապաշխարութեան տէրտէրն, յորում են, և լինին սուղ ինչ ժամանակ Եպիսկոպոսաց տեղեացն, ընդ որ անցանեն, ըստ ընդունելութեան խորհրդոցն։ Ա՛յս կարգաւորեալ եպիսկոպոսն, որ կամ լռելեայն և կամ բացայայտ շնորհէ նմ կարօղ լինել խոստովանելոյ յայնմ վիճակի, համարի շնորհել նմ, զի արձակեսցին. ևս առաւել՝ զի խոստովանողքն միոյ վիճակի ոչ պարտաւորի գիտել զվէ ապահանալ դիպուածս յայլում վիճակի։

Հատատի առաջին մասն, զոր ոմանք յերկբայս արկանեն։ Որ առանց զնեղութեան, սակաւ նալ պարտի և զվիրութիւն, ոչ ասէ առածն առ հասարակ ընկալեալ. իակարդ՝ զորօրինակ ամենեցեան խոստովանին, օտարական ապաշխարողաց չէ հնար արձակիլ յայլում վիճակի Ի դիպուածոցն վերապահելոց անդ, թէպէտ և ոչ իցեն վերապահեալ յիւրեանց վիճակի, ոչ զեռ երկրորդ մասն եղելագուշեան, և ընդունին՝ որք ուրեմն զաւաչինն. ապա կարօղ են արձակիլ Ի դիպուածոցն անդ, ուր չեն վերապահեալ, թէպէտ և յիւրեանց վիճակի իցեն վերապահեալ։

Իակ վ կրօնաւորաց է բացայայտ յայտարարութիւնն կղեմայ տասներորդի, սահմանադր. Ա Եղիս, զոր բազում անգամ յիշատակեցաք, ուր ասէ. Կարօղ է կրօնաւոր խոստովանահայրն յայնմ վիճակի յորում է հաւանեալ, զնելոց յայլ վիճակ՝ Ի ձեռս վերապահելոց անդ. և ոչ յայնմ ուրմէնէ խոստովանահայրն է հաւանեալ, տալ։ Բայց եթէ ձանձիցէ, եթէ ապաշխարօղն այնուհի ըստ ներելութեան կերպարանելոյ յայլ վիճակ փոխելոյ ըստ ընդունելոյ։

Տեսանես ապաքէն զբացառութիւն, զոր յիրաւի յաւելաք յերկրակացութէ. որոյ պատճառն է, զի ներգութիւն և դաւաճանութիւն ոչ զոք պաշտպանէն. և ոչ իրաւամբ կնար է ընծադատել, եթէ կարգաւոր եպիսկոպոսունք կամին շնորհել վերաւարութիւն օտար խոստովանահարց Ի վերայ վերապահեալ դիպուածոց իւրեանց Ի շնորհս այնպիսի ներկայութեան։ Ա՛յլ սակայն ոչ համարի գալ ըստ ներգութիւն վերապահութէ՝ որ երեմայ առ խոստովանահայրն մերձաւոր յայլում վիճակի՝ ըստ սովոր լինելոյն խոստովանիլ նմա. և ոչ նա՝ որ չունի Ի սեփական իւրում բնակութէ զբ՝ որ կարօղ իցէ արձակել Ի վերապահելոց. այլ ոչ՝ եթէ ունիցի, և երեքիցէ յայլ վիճակ առ Ի խոյս տալ Ի գժուարութէ արձակման, և Ի խստութէ կշռաժրութեան և զարմանաց, ոչ սովորութի է լինել Ի վերապահեալ դիպուածս։ Ոմանք ևս յիրաւի Ի բաց առնուն յեղբակացութէս զդիպուածն, յորոյ ըստ եպիսկոպոսն եղեալ իցէ զբանադրեալս վերապահեալս անձին. մնայն բանադրանքն վերաբերի առ արտաքին տանն, և ոչ համարի, թէ եպիսկոպոսն շնորհէ օտար խոստովանահարց վերաւարութիւն իւր յարտաքին տանէ, զի մի շփոթեսցին իրաւարանութիւնք։

Ա՛յլ զդոյշ լինել պարտ է, զի մի ձգեսցի այս բացառութիւն առ այլ խոստովանութիւս ոչ վկայապահելոց՝ եղեալս առ նոն՝ որք ունին զարտօնութիւս. վասն՝ թէպէտ և նոքա ընծադատին ապաշխարօղք յայլ վիճակս, զի մնաւորիկ կրօնաւորաց անդ հաւանելոց զոչ վերապահեալ մեզս խոստովանութեան, չիք ինչ

նենդութիւն, այլ իրաւամբք իւրեանց վարին. իբրեւ մարգարիկք ի ծո գահէն են կարգեալ առ արձակելոյ զամենեսեան՝ ուստի և իցէ Նկեալս առ նն, զորօրինակ ասացաւք ստորև։

Ինդրիցես նմա։ Արդեօք ապաշխարօղն, որ ունի զվերապահեալ մեղս, յորժամ խաւթանի երթալ առ վերնագոյնն, կամ առ կարգեալն ի նմանէ վս վերապահելոյ, կարօղ է արձակիլ յումմէ և իցէ խոստովանահօրէ։

Պէտեմ ասել։ Եթէ դիպուածն իցէ վերապահեալ պարտ, և խափանումն իցէ՝ կամ հիմանէ ընթացատեսցի մշանչենաւոր, և կամ ընդ երկար մնայուն՝ երթալոյ առ գահն Հռովմի, ապաքէն ասացաք ի նախընթացս յօդուածի, թէ կարօղ են նք արձակիլ ուղղակի յեպիսկոպոսաց. ևս և՝ ոմ ասացուք առորև, ի կրօնաւորաց՝ որք ունին զարտօնս նա։

Ինդրիցես։ եթէ իցէ այնպիսի խափանումն մշանչենաւոր՝ երթալոյ առ եպիսկոպոսն, և կամ առ յանձնարարականն, եթէ ը ասացեալ դիպուածոցս պարտի, և եթէ ը նոցին՝ զորս վերապահեաց անձին եպիսկոպոսն, ոմանք ասեն, թէ նք ուղղակի կարօղ են արձակիլ յումմէ և իցէ խոստովանահօրէ՝ ի դերզգօնութիւնէ կամ ի մեկնութիւնէ կամաց և հաւանութիւնն վերապահողին. և թէ չէ կարևաւոր առաքել զհրնշական կամ զթուղթս առ վերնագոյնն, վասն զոյս ոչինչ իրաւունք ծանուցանեն։ Արդարև զայս կարծիս յիրում հաւանականութիւնէ թողեալ, ապահովագոյն է դիմել առ վերնագոյնն հրնշական կամ թղթովք, և այս է գործածութիւն առհասարակ խոստովանահարց, բայց եթէ գուցէ մտանգմանհու։ Եւ այնպէ՝ դիպուածս երևի մեծաքիղիգական, որովհետև գոանին աւանիկ քաղում յանձնարարականք, յորոց եթէ առ այն գուցէ չիցէ կարօղ երթալ ապաշխարօղն, գեթ կարօղ է կոչել առ ինքն։

Ինդրիդ՝ այլ թէ զինչ առնել պարտ իցէ, եթէ խափանումն իցէ առժամանակեայ միայն, և սակայն ստիպեսցէ հարկաւորութիւնն. զորօրինակ եթէ ժողովրդապետն անկեալ ի վերապահել դիպուածս՝ չիցէ կարօղ հրաժարիլ ի պատարագէ՝ առանց գայթագղութեան, և չունիցի առաջնկոյ, բայց եթէ զհասարակ խոստովանահայր։

Ընդ միջ զանազան կարծեաց ի վր դիպուածոց, այն է հասարակաց, հաւանականագոյն, և ապահովագոյն, զի պարտ է խոստովանիլ զվերապահեալ մեղս ընդ այլոց՝ եթէ ընդ ներկին, և եթէ ընդ մահուընմ մեղաց, եւ ա արդէն թողցին, եթէ գուցէ չունիցի զայլս, զի ը այսմ արձակեսցի ուղղակի յոչ վերապահելոցն, և անուղղակի ի վերապահելոցն, ըստ որում չէ հնար թողուլ զմին առանց միւսոյն. քանզի համարի, թէ նկեղեցին յայս դիպուած տայ լռելեայն զներաւարանութիւն առ արձակելոյ անուղղակի՝ ի պահել զամբողջութիւն խոստովանութեան, ի կատարել զծածկային պատուիրանն կանխելոյ զխոստովանութիւնն յառաջ քան զընդունելութիւն հաղորդութեան, ի լինել ստոյգ ապաշխարողին ի վր պատրաստութեան իւրոյ, և ի լինել յայտնի խոստովանահօրն վճռակ նր։ Եւ յայն սակս պարտաւորի յետ այնորիկ վերստին խոստովանիլ որում ունի զներաւարանութիւնն առ այնս, առ ի արձակիլ ուղղակի յայնցանէ. վասն զի նկեղեցին ոչ համարի յայսպիսի դիպուածս շնորհել զներաւարանութիւն, բայց եթէ ցորչափ պահանջէ հարկաւորութիւնն, որում բաւական է անուղղակի արձակումն։ Օգտն ասել պարտ է և զվերապահելոյ մեղաց մոռացելոց ի խոստովանութիւնն եղեալ հասարակ խոստովանահօրէ։ Այլ

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք որ օրինապէս խոստովանի նմա, որ ունի զվերապահութիւն արձակելոյ՝ եթէ ի վերապահեալ դիպուածոց, և եթէ ի բանադրանաց, եթէ մոռացի զվերապահեալ մեղս ինչ, բարձեալ լինի վերապահութիւնն, և կարօղ է յետ այնորիկ յումմէ և իցէ հասարակ խոստովանահօրէ արձակիլ յայնմանէ։

Պէտեմ, թէ այո. վասն զի խոստովանհայրն արձակէ որչափ ինչ կարօղ է. արդ՝ խոստովանհայրն, զորմէ է խնդիրս, կարօղ է արձակել ի վերապահելոց, ապա արձակէ յայցանէ զեթ ցայնմայր՝ մինչև չլինել ևս վերապահեալ, մանաւանդ միայն պարտաւորութեանն արկանելոյ զայնս ը փակամօր նկեղեցւոյ, առ կատարելոյ զպատուիրանն խոստովանելոյ զնմ մեղս։ Ի հասարակաց կարծիք։

Այլ ի բաց առնուլ պարտ է, եթէ արձակօղն ունիցի միայն զներաւարանութիւնն պատճառաւ վտանգի մահու քանզի յայնժամ արձակեալն ի բանադրանաց՝ պարտի տակաւին իսկոյն ը որում դիւրաւ մարթի է՝ առաջի առնել զանձն վերնագունին կամ յանձնարարականին

կանի նմ, ոչ առ ի նմանէ վերստին ընդունելոյ զարձակումն, այլ առ պատրաստ ընծայելոյ զանձն ի կատարումն պատուիրանացն նմ։ ապա թէ ոչ՝ ի նոյն բանագրանս նովին իրաւամբք անկանի։ Այսպէս գրի՛ գլ. Օհսոս՝ տր. 22. ի վե վճռ. նզով. ի 6. գիրք 5. մակագ. 11։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք խոստովանութիւն եղեալ նմա՝ որ ունի զիշխանութիւն ի վե վերապահելոյ, եթէ առ պակասութիւն տրամադրութ ի յապաշխարօղն իցէ անվաւեր, բարձեալ լինի՞ վերապահութիւն։

Պէտք է՝ եթէ պակասութիւն տրամադրութիւն իցէ մահու չափ, զորօրինակ եթէ ապաշխարօղն պահանջէ կամովին զմահու չափ մեղս, և խոստովանողն նմա՝ որ ունի զիշխանութիւն յանձնարարական և եթ ի վե վերապահելոյ, ոչ լինի բարձեալ վերապահութիւն. վասնզի յանձնարարականն ոչ ունի զիշխանութիւն արձակելոյ ի վերապահելոյ, բայց եթէ խորհրդաբար։ Կամ հաւանականագոյնս ոչ, եթէ վերնագոյնն իցէ արձակօղն. վասնզի թէպէտ և կարօղ է արձակել ի վերապահութիւնէ արտաքոյ խորհրդոյ, բայց յորժամ արձակէ ի խորհրդեան, չէ պարտ ընթացատուել, թէ կամի նպաստել արարողին ներելոյ, և բառնալ զվերապահութիւն։

Իսկ եթէ պակասութիւն տրամադրութեն ոչ իցէ մահու չափ, զորօրինակ եթէ ապաշխարօղն բարեմտութիւն հաւատոյ զանձն զոյնալ ի գերբնական պատճառէ՝ որ իցէ միայն բնական, հաւանական է, թէ բարձեալ լինի վերապահութիւն. վասնզի ուր ուրեմն հնար է խմանալ զայնպիսի պակասութիւն. վասն որոյ եթէ ոչ լիներ բարձեալ վերապահութիւնն, լինէին հանապազորդ անձկութիւնք. և յայն սակս ընդունելի, թէ վերնագոյնն յայսմ դիպուածի թողլ տայ յանձնարարականին արձակելոյ ի վերապահութէ։ Իւ այն զի զորօրինակ օրէնք հակառակին չարամտութեան, նոյնպէս պաշտպանեն զբարեմտութիւն։

Ինդրիցես չորրորդ։ Արդեօք իշխանութիւնն արձակելոյ ի վերապահելոյ դիպուածոց զարդարի մահուամբ կամ բարեմտիւ շնորհողին։

Պէտք է՝ իշխանութիւն արձակելոյ ի վերապահելոյ դիպուածոց՝ շնորհել ընդհանրապէս ոչ բացորոշեալ զայս դիպուած, կամ զայն անձն, ոչ զարդարի մահուամբ՝ կամ բարեմտիւ շնորհողին. վասնզի է շնորհք ըստ նոյն բանի ընդ իշխանութիւնն պարզապէս արձակելոյ, որ թէպէտ և է շնորհեալ ի նպաստ ապաշխարողաց, սակայն նա՝ որում շնորհի է խոստովանաւորն. և յայն սակս լինի շնորհք՝ ոչ առնելի, այլ արարեալ և ընկալեալ, որ ոչ զգարդարի մահուամբ՝ կամ բարեմտիւ շնորհողին։ Այսպէս գրի՛ գլ. Ինն ի չէ շնորհոյ՝ ի վե պաշտօնի և իշխանութեան յանձնարարական դատաւորի. ի 6. գիրք 1. մակագ. 14. և գլ. Ինն ոմն. զոր արդ յիշատակեցոյք։ Այս ասել պարտ է և զիշխանութէ ընտրելոյ զնստօտիանահայոյ՝ որ շնորհեալ ումիք, եթէ ի ժամանակի յոքելեան ներողութեն, և եթէ այլազգ. քանզի է շնորհք արարեալ և ընկալեալ։

Իսկ եթէ այսպիսի իշխանութի իցէ շնորհեալ առ այս ինչ մանաւանդ դիպուած, ոչ այս ոք մանաւանդ անձին, թէպէտ և վերոյիշեալ գլ. Ինն ի չէ. երևի ևս, թէ ոչ զգարդարի մահուամբ շնորհողին, սակայն ընդդէմ գառնայ գլ. Ինն ոմն. ի վե հասից. ի 6. գիրք. 3. մակագ. 4։ Իւ թէ այն զգարդարի մահուամբ կամ բարեմտիւ շնորհողին, ամբողջ ձեացնալ իրացն, է հաստատից կարծիք առ Լասատրինոսի՝ ես. 187. պ. 1. տեսութեի 3. գիտելի 16. և առ այլոց. վասն չէ ևս հաւարտ շնորհքն արարեալ և ընկալեալ, այլ առնելի միայն, և ընդունելի յայսմ մանաւանդ ապաշխարողէ, և յայն սակս զգարդարի մահուամբ շնորհողին ամբողջ ձեացնալ իրացն։ Իւ զայս յաւելումս, վասն եթէ խոստովանաւորին զորութ շնորհեալ իրաւասանութեն արդէն սկսեալ իցէ լսել զխոստովանութիւն խոստովանորդին, հաւանիւրք շնորհքն արարեալ և ընկալեալ, որ ոչ զգարդարէ մահուամբ շնորհողին, ոչ և ասացաք. և այլազգ՝ լինէր կարի նման տարժանելի խոստովանորդութն առնել զնոր խոստովանութէ։

Ինդրիցես հինգերորդ։ Օ՞րքրդ պարտ է վարել խոստովանաւորն, որ չունի զիշխանութէ ի վե վերապահելոյ, յորժամ լսէ ի խոստովանութէ զվերապահելոյ ինչ մեղս։

Պէտք է՝ խոստովանաւորն պարտի ապրատանել ապաշխարողին զվերապահելոյ դիպուածն ի և ինդրել ի նմանէ, թէ արդեօք կամի երթալ առ վերնագոյնն կի՞ առ յանձնարարականն, թէ ինդրել ի վերնագունէ զիշխանութէ ի ներելոյ։ Եթէ առաջինն, նոյնհետայն ընդ-

ՀԱՄԻՉՆԱՑՔ ՊԱՏՏԱՏՈՒԱՆՈՒԹԻՆ, ԶՈՐ Ի ԼՍԵԼ ՀՈՒՆԻ ՊԵՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԱՌԱՔԵՑՔ ՁԱՊԱՂՇԱՏՐՈՒՆ։ ՈՒ ԵԹԷ ՎԵՐՋԻՆ, ԽՆԴՐԵՑՔ Ի ՆՄԱՆԷ, ԹԷ ԱՐԴԵՔ ՈՒՆԻ ԵՒ ԱՍ ՁԱՅԼ ՎԵՐԱՊԱՀԵԼ ՄԵՂ, ԶԻ ՄԻ ԸՆԿԱԼՑԻ ՊԱՏԻՒ ԵՒ ԶԱՐԵԱՒԱԿԱՆ ԽՆԱՄԱՆՈՒԹԻՒ։ ՈՒԺԵ ՊԱՏԻ ՏԱՑԵ ԱՊԱՇԱՏՈՂՆ, ՈՒՂ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒ Է, ԹԷ ՈՉ ԳԻՏԵՄ, ՈՒՂ ԼՑԱՆ ՎԵՐԱՊԱՀԵԼ. ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՀԱՅՔՆ ԿԱՄ ԲԱՑՈՏԵՑԵՑՔ ՆՄԱ, ԵՒ ԿԱՅ ԽՆԴՐԵՑՔ, ԹԷ ԿԱՄԻ ԱՐԴԵՔ ՅԱՅՏՆԵԼ ՆՄԱ ԶԱՄԲՈՂՋ ՎՃԱԿ ԽՂՃԻ ՄՆԱՑ ԻՒՐՈՑ, ՈՉ ԱՅՆՉԱՓ ՊԱՏԻՒ ԵՂԱՆԱԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՆ, ՈՐՉԱՓ ԱՌ ՃԱՆԱՉԵԼՈՑ, ԹԷ ՈՒՐ՞ՆԷ ԲՆԷ ՎՆ ՆՈՒՐԱՆ ԲԱՐՈՒԹԻՆ ՊԱՐԱՏ ԼԻՑԷ ԲԱՑԱՏԵՐԵԼ ԵՒ ԽՆԴՐԵԼ Ի ՎԵՐՆԱԳՈՒՆԷՆ։

ԽՆԴՐԻՑԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ։ ՕՀԱՐԴ ՊԱՏԻՒ Է ՎԵՐՆԱԳՈՒՆԷՆ ՎԱՐԻՉ, ՅՈՐԺԱՄ ԳԱՅ ԱՌ ՆԱ ԱՊԱՇԽԱՐՈՂՆ ԸՆԴ ՎԵՐԱՊԱՀԵԼ ԴԻՊՈՒԱԾՈՑ։

ՊԱՅՄԱՆ։ ԱՆՇՆԱԳՆՆ ԿԱՐՈՂ Է ԼՍԵԼ ՁԱՅՆ ՎԵՐԱՊԱՀԵԼՈՒ ՄԻԱՅՆ, ԵՒ ՅԱՅՏՆԱՆԻՔ ԱՐՁԱԿԵԼ ԸՆ ՎԵՐԱՊԱՀԵԼՈՒԹԵՆ, ՈՒՂ ՈՉ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԸՍՏ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԵՆ ՅԱՆՑԱՆԱՑՆ, ԲԱՅՑ ԵԹԷ ԳՈՒՇ ԼՈՒՐԵՑԷ. ՎՆԶԻ ԱՄՈՂՋՈՒԹԵՆ Է ՅԱԾԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ՝ ԸՆ ՏՐԻՍ. ԺՈՂՈՎԻՆ՝ ԳԱՒ. 14. ԳԼ. 5։ ԼԱԿ Ի ԴԻՒԱՀԱԾԻ, ՅՈՐՄԻ ՎԵՐՆԱԳՆՆ ԼՈՒՐԵՑԷ ՄԻԱՅՆ ՎԵՐԱՊԱՀԵԼՈՑ, ՊԱՐՏԱՒՈՐԻ ԱՌ ԿԱՑԲՆ. ՎՆԶԻ ՈՅԱՊԻՍԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՀԱՅՆ Է ԸՆ ԻՐԱՑ ԻՆՉ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ, ԸՍՏ ՕՐԻՆԱՒ ԿԱՐԴԻ ԱՌ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՀԱՅՆ ՅԱՏ ՈՅՆՈՐԻԿ ԿԱՏԱՐԵԼԻՔ։

ՊՐԱԿԱՆ։

Ի ՎԵՐ ԻՐԱՒՆՔՆ ՀՈՐՈՅՆ ԱՐՕՆԱՒՈՐՈՑ ՀԱՐՐԸ ՎՆՈՒԱՊԱՆԱՒՈՐՆԵՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆԱՑ։

ԱՆԳՐԻՑԱՆ ՆԱԽ։ ԱՐԺԱՒՔ ՄԱՐԴԱՅԻԿ ԿՐՕՆԱՒՈՐՔ ՈՒՆԻՆ ԶԻՐԱՒԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ԼՍԵԼՈՑ ՁԱՒՈՐԱՎԱՆԱՒԱՆՑ, ԵՒ ՅՈՒՄԱՔ ՈՒՆԻՆ։

ՊԱՅՄԱՆ, ԹԷ ՆՔ ՈՒՆԻՆ ՁԱՅՆ Ի ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱՑ, ԿԱՄ ՈՒՂ ՍՊԱՔ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԼԱՒ ԱՍԵՒՆ, ԿԻՐԱՒԱՆՑ ԿԱՄ ԵՒԿԵՂԵՑՈՑ՝ ՄԻՆՉՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՒԱՏԱՆԵԼՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ Ի ԳՈՐԾ ԱԾԵԼԻՔ. ՎՆԶԻ ԱՐԱՏՕՆՈՒԹԵՒՆՔԻՆ, ՈՐՈՎՔ ԱՅՆ ՀՈՐՈՅՆ ՆՁ, ԱՊԱՔԷՆ ՈՉ ԵՆ ՍՈՒՏ ԱՐԱՏՕՆՈՒԹԵՒՆՔ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱՑ, ԱՅԼ ԵՆ ՄԱՍՆ ԻՐԱՒԱՆՑ, ԸՍՏ ՈՐՈՒՄ ՎԵՐԱԾԱԼ Ի ՄԱՐՄԻՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՆՑ, ԶՈՐ ՊԱՐՏ Է ՔԱՀ ԳԻՏԵԼ։ ՈՒ ԱՅՍ ՅԱՅՏ Է Ի ՎՃՌԱԿԱՆՆ Ի ՎԵՐՈՅ ԳՈՒՇ, Ի ԿՈՆԴԱԿԷՆ ԿԱՆԽԱՆ՝ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ Ա ՆՆՅԱՒԱՆ Ի ԿՈՆԴԱԿԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍ ՔԱՍԼԵՐԿԱՒՐՈՐԴԻ՝ ԸՆԴԴԷՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍ ՊՕՂՈՍԱԿՈՍ. Ի ԿՈՆԴԱԿԷՆ ՀԱՂԲԱՆԴՐԻԱ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴԻ՝ ՅԱՄԻՆ 1409. ԹՕՓԱՒԱՐԵԼ Ի ԲԱՑՕՏՈՒՆ. ԱՆ. ՈՒՂ ԹԷԱՊԵՏ ԸՆ ԻՐԱՑ ԻՆՉ ԵՂԱՆԱԿԱՒՈՐՑԱՆ, ԵՒ ԱՄԻՈՒԹԵՑԱՆ ՅՈՒՄԱՆՑ Ի ՅԱՅՍՐԴ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱՑ, ԵՒ ԱՌԱՒԵԼ Ի ՏՐԻՍ. ԺՈՂՈՎԻՆ, ՍԱԿԱՅՆ ԸՆ ԳՈՅԱՑՈՒԹԵՆ ԻՐԱՒԱՐԱՆՈՒԹԵՆՆ ՇՆՈՐՀԵԼՈՑ ԱՆՐԱԺԵՇՏ ՄԱՆ։ ՅՈՐՄԷ ՈՒՆԻՍ ՄՏԱԿԱՐԱՐԵԼ, ԹԷ ՄԱՐԱԳԻԿ ԿՐՕՆԱՒՈՐՔ ՉՀԱՒԱՆՈՒԻ ՄԻԱՅՆ, ԵՒ ՈՉ ՉԼՐԱՒԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՆ ՅԱՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ. ՔԱՆԶԻ ՏԱՐԲԵՐ ԵՆ, ՈՒՂ ԱՍՑՈՒՔ ՎԵՐԱԳՈՅՆ, ՀԱՒԱՆԱՒԵԼՈՒՆ, ԵՒ ՄՈՀՈՒԼԻՆ ԻՐԱՒԱՐԱՆՈՒՆ. ԱՅԼ ՀԱՒԱՆԱՒԵԼՈՒՆ Է ՊԱՅՄԱՆ՝ ԱՌԱՆՑ ՈՐՈՅ ՈՉ ԵՆ ԿԱՐՈՂ Ի ԳՈՐԾ ԱԾԵԼ ՉԼՐԱՒԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԶՈՐ ՈՒՆԻՆ ՀԻՒՐԱՒԱՆՑ, ՈՒՂ ԱՍՑՈՒՔ Ի ՎԵՐՈՅ։

ԽՆԴՐԻՑԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ։ ՕՐՈՆ ԶՈՐՈՒ ԻՐԱՒԲԱՆՈՒՆ ԻՐԵՆՑԿԱՐՈՂ ԵՆ ԱՐԱՁԱԿԵԼ ԿՐՕՆԱՒՈՐՔ։

ՊԱՅՄԱՆ։ ԱՅԱՐՈՂ ԵՆ ՆՔ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԵՍ ԱՐԱՁԱԿԵԼ ԶԱՄ ՀԱՒԱՏԱՑԱԼՍ Ի ՔՆ՝ ԳԵԹ ՉՆՉԱԽԱՐՏԱՆԱ, ՀԻՆՉ ԵՒ ԻՆՔ ՎՃԱԿԱՑ ԿԱՄ Ի ԿՈՂՄԱՆՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ՆԿԱՏԵՑՆ ԱՌ ՆՈՒ։ ՅԱՅԱ Է Ի ՎԵՐԴՐԱԼ ԿՈՆԴԱԿԱՑ, ԵՒ ԱՌԱՒԵԼ ԱՍ Ի ՊՕՂՈՍԷ ԼԵՐԿՐՈՐԴԷ, ԵՒ Ի ՊՕՂՈՍԷ ՉՈՐՐՈՐԴԷ, ՅՈՐՈՑ ԱՌԱՔԻՆՆ ՇՆՈՐՀԱՑԱ ՅՆԱՆՑ, ԶԻ ԿԱՐՕՂ ԻՆՔՆ ԼՍԵԼ ՎԱՍՏԱՀՈՒԱՆԵԼՈՅՆ ԱՐՑ Ե ԻՆԷ ԱՐԱՆՑ Ե ԼԱՒԱՆՑ ՀԱՒԱՏՈՒԱԾՈՑՆ՝ ԱՌ ՆՈՒՆ ՈՍԿՈՒ Ե ԻՆԷ ԻՒԼԵՑՑ. ԿՈՆԴԱԿ՝ ՎՃԱՌՔ Ի ՆԵՔ ԲՆԱՒՈՒՆՔ։ ԵՐԿՐՈՐԴՆ ԱՒՆՈՐԻՈՅ, ՀԱՆԴԵՐՁ Ե ԻՆԷ ՁԻՒՈՐԱՑ, ՏԱՂԱՐԱՑ, Ե ՀԱՅՈՑՔՆ ԸՆԴ ԱՒ ԳՒՆԵՔ ԱՐԱՐԱՑ Ե ԼԱՒԱՆՑ ՀԱՒԱՏՈՒԱԾՈՑՆ. ԿՈՆԴԱԿ՝ ՎՃԱՌՔ ՈՒՆ ԲԱՑԱՏՐԵ։

ԱՍԱՑԱՔ, ԳԵՒ ՀԱՇՎԱՏՈՒԱՆ. ՔԱՆԶԻ ԹԷ ՊԱՏ ԱՅՆ ԿՈՆԴԱԿՔ ԱՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՒՆՑՈՒՑԱՆ, Ե ՈՒՆԱՆՔ ԱՍ ՅԱՅՏՆԱՑԱՒ ԲԱՑԱՏՐԵԼ ԴԱՒ ԶԱՒՆԱԲՆԵԼ ԿՐՕՆԱՒՈՐՑ. ՍԱԿԱՅՆ ՀՀԼՄԱՆ ՈՒԹԵՐՈՐԴ՝ Ի ԿՈՆԴԱՆԻ ՀՕՒՆՆԵՐՈՐԴՈՒ ՊՕՂԻԿՈՍԻ ՀԱՒԱՏԱՒՈՐԵԼՈՒ ԱՆՁՆՈՒՆ ԿՐՕՆԱՒՈՐՑ, ԱՐԱՆՑ, Ե ԿԱՆԱՆՑ, ԲԱՅՑ ԵԹԷ ԿԱՄԱՒՈՐԸ ՉԱՐԱՑԱՅԱՅԱՏ ԿԻ՝ ՉԼՐԵԼԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՆ Ե ՀՀՇՐԱՒՈՐՈՒԹԻՆ ՄԵԾԱՒՈՐԱՑ ՆՔ, ՈՒՂ ՀԱՄԱՐԻ ՏՈՒԵԼ՝ ԿԱՄ Ի ՆԵՐԵԼ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՆ, Ե ԿԱՄ ՅՈՐԺԱՄ ԵՆ ԱՐՏԱՔՈՅ ՎՆԱՑՑՆ, ԿԱՄ ՀԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՆ, Ե ԳՏԱՆԻՔ ԱՐԴԱՒԱՑԻ ԻՆՉ

զատճառ պատուիրագրելոյ կամ հաղորդելոյ, ևայլն։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք կարօտ են յամ ժամանակի լսել զնոստալանութեամբ աշխարհականաց։

Պիտեմ։ Կարօղ են նոքա յամ ժամանակի, ոչ իմիք ՚ի բաց առեալ, և ոչ խոկ զտուրկան ժամանակի, կամ ժամու մահճական։ Այսու է յատացելոցս ՚ի պր. 3։

Խնդրիցես չորրորդ։ Արդեօք կարօղ են ընդ յամ ուրեք լսել զնոստալանութեամբ աշխարհականաց։

Պիտեմ։ Ընդհատական զհատանութիւն կարգաւոր եղիսկոպոսին, կարօղ են ընդ ամ տեղիս լսել զնոստալանս, ևս և յինկերձիս ժողովրդապետաց, ևս և զընդդէմ գտանեալ ժողովրդապետաց, սակայն տպաւորեալս յայսմ վերջին պիտոյ, քանզի անտի սովորութիւն է ծագիլ գայթագղութիւն, կռիւ, և չիսոհմանիլ։ Այս ամ յայս է յատացելոցս ՚ի վերոյ զհատանութիւն, և այլոյր։

Խնդրիցես հինգերորդ։ Երբ զիպուածոց կարօղ են արձակել կրօնաւորքն՝ որք ունին զարտօնութիւնս։

Պիտեմ նախ։ Արտաքոյ Յատիոյ կարօղ են արձակել յամ զիպուածոց վերագահէրց առաքելական գահին, բայց ՚ի զիպուածոց կենդանին ընդհանուր։

Այսու է յատուածութիւն Պօղոսի երրորդի շնորհեալ հարցն Հանանց, որ գտանի ՚ի կոնդակարանի Ընկերութեանն Հին, թղթոյն 20. և առ Յատիկիլեցի՝ կենդակ 8. որով շնորհէ հարցին Ընկերութեան Հնի զիշխանութիւն ընդոյ ՚ի նոյն զորոց ՚ի պիտանոյ՝ ՚ի Քս հաւատացելոցն, որ յինչ առաջի ՚ի նոյն եկելոցդ, պատուիրանօքն ընծայել, ՚ի ըստնալ պնուրանքն պատուիրանօքն՝ զնա ՚ի պետութիւնքս ՚ի նոցանէ յամ ՚ի չիսոտանել ՚ի ծոյլ ՚ի, ՚ի չանցասոց, յամբարշտութենէ, ՚ի չիսիմանալոյ՝ ևս ՚ի ՚ի խոչ ՚ի ծածկոց, ՚ի ՚ի տրեսիանաց, այլ ՚ի յատուածելոյն զայնի վերատրելոցդ, ՚ի յինչ ՚ի նոյն ՚ի զիպուածոց անոյ ծածկանալ ՚ի ճառոց, բանատրութեանց, և պատճոյ եկեղեցականաց, (Քոյ ՚ի ծանկոցդն ՚ի նոյն զորոց ՚ի ընդհանուր,) արձակելոյ, ՚ի նոյ ըստ յանցանացն զիպուածոց ապաշխարեան ՚ի վերոյ գնելոց։ Նոյն արտօնութեանն գտանի յայլում կենդակի Պօղոսի երրորդի վս Ընկերութեան Հնի, որ է առ Յատիկիլեցի 7։ Օգոլ ևս բազում յատուղ բերի Յատաբերնոյ էս. 187. պ. 1. տետրակի 2. գլ. 2։ Ըստ լիցի օրինակի զիմիս որ ժողովոյն առ Ներսիսեան ուխտ բորդիւ, որ է օրինակ զայս. Ես Յոհաննէս եպիսկոպոս եկեղեցւոյն կաթուղիկոսուց՝ վերակացու գործոց և խորհրդակցողականաց եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց՝ հոմարեցաս։ . . . . Կրօնաւորք այր և կին կրեն, գաբեանութիւնն, ընկերակցութիւն, ոչ ՚ի նիրս, և ոչ արտաքոյ Ուսուցչի զբօսանքի արտօնութեանց, կամ հոգեւորականութեանց ոգին, զոր կամ գայլոյր ընկալեն, կամ յինչ այսոցիկ գոյն ընկալեն, կորոշ են զմ ոչ եղեն արկանել ՚ի գիպուածոյ տեսի վերակացութեամբ ՚ի նոյնոցին ընկերեաց, կամ կարգաւոր եպիսկոպոսի գեղոյն։ Այս եղեն այսոցիկ արտօնեն, տրկանութեան ոչնչաց և տեսնէր լինին, և եղկեն։ Իսկ յայլոց գիպուածոց ՚ի բանագրութեամբ առաքելական գահին վերակացութեան, նոքա արդարեն կրօնաւորք ոմանք յառաքելական գահին ընկերութեան արկանել, այն արտաքոյ Ուսուցչի ոչ երբեք բազում ՚ի նոյն ոգին ջնջուիլ ոչ ծանուցին ևս ոգին էրայ եպիսկոպոսի հրամանաւ ոչ չէրագահի Կաղնոյ ուխերդրի։ Այդ զայս ջնջ ես ծանուցին արքունի էրք առաջի եպիսկոպոսի, և պատուիրեալ ոմանք նոյն, որ ես էրք ընկերն, ոմանք պահել ՚ի Հռոմ, ՚ի 17 Դեկտեմբ. յամին 1628. Յ. Ս. Կարդինալ ոչն Ուրբան գերի ՚ի նոյ։ Պ. Փաւլոնոս՝ արքեպիսկոպոս։ Այս կարօղ են կրօնաւորք՝ որք ունին զարտօնութիւնս՝ արտաքոյ Յատիոյ արձակել ՚ի ամենամարտութիւն, ՚ի սմենականութենէ, ՚ի բանագարութիւնէ եկեղեցական ազատութիւն և փակարանի կուսանաց՝ ևս առ չար վախճան, ՚ի Հայկանեալոյ զժառանգաւորս, և յայլոյ ամէ ՚ի բա գահլոյ պատին, ևս և յամ բանագրանաց, ՚ի վճռոյ, յեկեղեցական պատճոյ, ծագելոյ յայնցանէ։ ՚ի բաց առնուլ պարտ է միշտ զգիպուածս կենդակինընդհատեաց, բայց եթէ յորժամ պատճառաւ խոտանման երթալոյ առ երբ գահն դադարին լինել պատին, զերօրինակ ծանուցցոյ ՚ի վերջ։

Այլ ծանիր, զի ասա ոչ վակին բանագրանն մանաւարապես ՚ի մարդկանէ եղեալք, այլ՝ ոչ ասէ արտօնութենն, ՚ի զիպուածոց ան-

տի ծագելոյքն, և ոչ անկանոնականութեին, վասզի յայնմանէ ոչ արձակի, այլ տնօրինի ի նմա:

Պետմ երկրորդ: Կրօնաւորք այժմ ոչ կարեն արձակել ի դիպուածոց, զորս վերապահէ անձին եպիսկոպոսն: Այլ է ի վերոյիշատակեալ Եւբանոսէ ուղիղորդի, ի կնդակէն Աբէլի՝ Կղեմայ տասներորդի՝ զոր բազում անգամ յիշատակեցաք, ի դատապարտութեէ այսր նախադասեալ Ա՛ղէքսանդրէ եօթներորդէ, Անբաչելի կրօնաւոր կոչեալ եմ ոչխարել ի վերոյիշեալ դիպուածոց եկեղեցոյն, ոչ ընդալեալ առ այն զբռնաւն եպիսկոպոսացն: Ի երկրտասաներորդն ի մէջ դատապարտելոց. և յայլ զանազան վճիռս ծայրագոյն քահանայապետաց, որովք յայտնապէս նանրագրեցան արուեստութիւնքն, որովք շորհեալ էր այն կանխաս մուրացիկ կրօնաւորաց:

Ասէ ունիս մանկարարել, զի եթէ եպիսկոպոսն վերապահէր անձին վը մանաւանդ ինչ պատճառաց զդիպուածն ինչ՝ այլուստ վերապահել պարսի, կրօնաւորն ոչ կարէր արձակել յայնմանէ առանց հրամանի եպիսկոպոսին:

Ասացաք, զոր վերապահն անձին եպիսկոպոսն: Ուրանզի զպիսին ոչ է պարտ իմանալ զդիպուածոց պարսին, որը վը լինելոյն գաղտնի, կամ վը լինելոյն խափանման երթալոյ առ հռովմէական գահն, վերաբերին առ եպիսկոպոսն. վասզի այնոքիկ, ոյք արդ ծանուցաք, ոչ են տիրապէս վերապահեալ եպիսկոպոսաց, այլ առաւել ևս զոյլ տալեալ նոցա, զի արձակեսցեն: Խոկ յիրաւանց, որ ունիցի զզօրութիւն, ոչինչ դիպուած վերապահի եպիսկոպոսաց, զորօրինակ համարին առհասարակ ամենայնիւք:

Խնդրիցես վերջորդ: Որովհետ ոչ գտանին պայմանք ինչ առ վարելոյ կրօնաւորաց վասն թարար և օրինապէս՝ այնպիսի ընդարձակ իրաւասութեէ:

Պետմ: Պահանջի նախ՝ հաւանութեի եպիսկոպոսին, ոյք և ասացաք: Երկրորդ՝ պահանջի, զի կրօնաւորն ի վերնագունէ իւրմէ օրինապէս առաջարկեսցի եպիսկոպոսին, և ի վերնագունէ անտի առ այն պաշտօն բացայայտ կամ լռելեայն կարգեսցի: Այլ է ի Կղեմեանէն՝ Կանխաս, ի վը զերեզմանաց: Եւ պատճառն է. վասզի այս արուեստութիւն է շնորհեալ կրօնին և ի շնորհս նր, այլ ոչ այսմ մանաւորի, բայց եթէ ըստ որում է կրօնաւոր, և հպատակեալ հնազանդութեան և կառավարութեան վերնագունից. նմին իրի կրօնաւորն՝ առանց առաջարկութեան մեծաւորաց հաւանեալ յեպիսկոպոսէ՝ անվաներաբար արձակէր. բայց եթէ եպիսկոպոսն հաւանելովն դիտէր տալ նմա զերեզմանատուն ևս և առանց առաջարկութեէ վերնագունից, զոր ոչ է պարտ հնշտաւ ընթագատել. և ենթադրեալ զայս, գէթ ապօրինապէս արձակէր: Այսմ գնետ գայ ևս, թէ մեծաւորն կարօղ է ի կրօնաւորաց իւրոց յեպիսկոպոսէ հաւանելոց բանալ զերեզմանատունն, մինչև չլինել կարօղ վաներաբար վարելոյ զայն. բայց եթէ՝ որպես ասացաք՝ եպիսկոպոսն հաւանելով դիտեսցէ շնորհել զերեզմանատունն իւր անկամ զհաւանութեէ վերնագունին:

Պ Ր Ե Կ· Ը:

Ի վերոյ երեսաբանութեի որ ի քառս մասունս բաժանեցաք զնա, արդեօք ապաշխարօղն կարօղ է ասյ-նի ի վանձանի կենաց՝ յոմանց ևս էնէ քահանայէ:

Պասխի է (1): Ո՛ և իցէ ապաշխարօղ ի վանձանի կենաց, այս է՝ ի ժամու մահուան, կարօղ է արձակիլ յոմանէ և իցէ քահանայէ, և ըստ հնաւորի՛ ևս և ի նղովելոյ, ի կարգընկեցէ, ի հերձուածողէ, և ի հերետիկոսէ:

Յուց. Նախ՝ ի Տրիտ. ժողովոյն, գլուխ. 14 գլ. 7. ուր այսպէս սահմանի. Կարէ բարեպաշտութեի, զէ զ այսոցիկ պատճառաւ (այս է՝ վերապահելոյ դէպուածոց) կորնչէ ոչ, յինչեղէնի Ի՞ն ինչ պիտի պահեցաւ, զէ չնչէ ինչ վերապահութեի դէպուածոց ի ձեռս հաւատ. նոյն ևս այսոցիկ ամ չհաւանողք՝ զո՛ ևս էնէ ապաշխարօղ չնչէ ևս էնէ ինչ ի ձեռաց ևս ի բանաւորութեանց՝ կարօղ են արձակիլ: Յովղոնն, ոյք տեսանեսք ընդհանրապես ասէ Ա՛ղեքսն, զոչորք ի բաց առնուլ. ապա և ոչ մեք պատրաստ ի բաց առնուլ: Օգտ ցուցանէ նաև պատճառն ժողովոյն, զէ զ այսոցիկ պատճառաւ կորնչէ ոչ. քանզի հնար է չգտանիլ առաջնակաց, բայց եթէ նղովելոյ, կարգընկեցէ, կամ հերետիկոս քահանայի:

Յուց. երկրորդ: (2) Ա՛ք քահանայ ըստ

(1) Ա՛ղ. ե. 8. ա. 6. բուլ: (2) Ա՛նք·

զօրութեան փականացն ունի զիշխանութիւն անտարբերաբար առ ամենեսեան, և առ Տանտիրոջն մեզս. իսկ չլինելն կարող զամենեսեան, և յայտ մեզաց արձակել, այն է, մեղի ձեռնադրութիւն, և եկեղեցական օրինաց ունի զիրաւարանութիւն սահմանաւորեալ, կամ ամենևին ոչնչել. իսկարդ՝ Տարկաւորութիւնն ոչ ունի զօրինս. ապա յորժամ Տարկաւորութիւն վտանգին ստիպէ, կարգադրութիւն եկեղեցւոյ ոչ խափանի առ ի չհաստատ լինելոյ արձակել՝ ոչ միայն յայմ մեզաց, այլև ի բանադրանաց. մեղի նաև արձակումն ի բանադրանաց վերաբերի առ իրաւարանութիւն, կամ առ զօրութիւն փականաց, որ օրինօք եկեղեցւոյ ամփոփէր։ Այս պատճառս սկզբն Ս. Հոգւոյն ցուցանէ ընդՏանրապէս զուսմն և իւր քահանայսն, որ զօրութիւն ձեռնադրութեան ունի զիշխանութիւն փականաց, որպիսի են և նզովելոք, Տերհոտիկոք, և՛ն։

Խնդրիցես նախ։ Արդեօք ոչ Տաւանելով քահանայն վաւերաբար արձակէ ի վտանգի մահու, եթէ մարթի է դիւրաւ ունել զՏաւանութիւն։

Պէսէմ, Տաւանականագոյնս, Տաւատարակագոյնս, և ապահովս գոյնս, թէ ոչ։ Նախ՝ մեղի իրաւարանութիւնն յայնժամ շնորհի ոչ Տաւանելոյն մի Տարկաւորութիւն, ՝ի՛ ա՛ի Ա՛, ասէ Տրիտ. Ժողովի, Կորնչիցէ ոք. արդ՝ այս վտանգ կամ Տպրկաւորութիւն ոչ գտանի, յորժամ դիւրաւ մարթի է ունել զՏաւանութիւն։ Ա՛ն այսորիկ՝ երկրորդ՝ իրաւարանութիւնն յայնժամ շնորհի ոչ Տաւանելոյն՝ առ ի լնուլ զտեղի, և զպահանութիւն Տաւանելոց։ Երրորդ՝ ծխատանն Պօղոսի հինգերորդի ասէ. Ընդ ձեռանէ ոմոյ եպիսկոպոսի էիր, և չգտայիր Տաւատարակ գործս, և ոչ Տաւատարակ խոստովանութիւն, ո՞ եղեր տեսանող կորստեան և ոչինչ ե՞ս եղեր ընծայարարաց ե՞ ի հեղոյ պյծութիւն։ Չորրորդ՝ այսպէս իմանան Տաւատարակ կարծիք Տաւատացելոց. քանզի անդուր է վտանգելոյն ի մահիճս՝ կոչել ի խոստովանահայր անձին զպարտ քահանայն զոչ Տաւանելն, կի՛ որ չարագոյն ևս է՝ զՏերհոտիկոն, կամ զնզովեալն, յորժամ առաջիկայ են, կամ դիւրաւ առաջիկայ լինել կարող են օրինապէս Տաւանելոքն։ Հաստատ այս պատճառ։ Ոչ խոստովանի ոչ ներելոյ նզովեալ քահանայի, Տերհոտիկոի, և՛ն. յորժամ Տաւանելոյն է առաջիկայ կի՛ զոր դիւրաւ մարթի է ունել, մեղանչէ մահուշափ մեզօք, զուզընթանալով առանց Տարկաւորութեան առ մեղս այլոյ. զօրօրինակ մեղանչէր մահուշափ մեզօք, որ առանց Տարկաւորութեան խնդրէր զիոհս ի վաշխառուէ. ապա զիարդ մեղանչելովք ի ներգործական խոստովանութեան կարող է վաւերաբար արձակել։

Նայց գիտել արժան է, զի եթէ ոչ Տաւանելոյն ի բացակայութեն Տաւանելոյն սկսեալ է լսել զխոստովանութիւն, կարօղ է ի գալ Տաւանելոյն կատարել. մեղի ի բացակայութեն Տաւանելոյն՝ ստացաւ զիրաւարանութիւն, որ յառաջակայութեն Տաւանելոյն ոչ լինի բարձեալ, ոչ ևս մնացեալ իրացն տմբողջ։ Այս այնպէս տարժանելի լինէր ապաշխարողին առնել նորոգ զխոստովանութիւն։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք զնոյն պարտ է Տամարել զվտանգեալ, և զժամին մահու։

Պէսէմ, այո։ Ի Տաւատարակ՝ ընդդէմ ոմանց։ Պատճառն է. մեղի Տէպէտ ներելագոյս խօսելով՝ ոչ էր նոյն վտանգն, և ժամն մահու. քանզի է տիրապէս ժամ մահու, յորժամ մարդն առանձէ զՀոգին, կի՛ է մերձ յառանձնել, առանց որոյ Տնար է լինել վտանգի մահու։ Սակայն բարոյապէս խօսելով, և՛ի կարգի առ առաջիկայ դիպուածս, նոյն է ժամն, և վտանգն մահու, այս է՝ որ ծանր, և յայտնի։ Ա՛ի զի իրաւունք ըստ իշխանութեն արձակելոյ ոչ զանազանեն ընդ ամ՛ վտանգի, և ժամու մահու, ոպ յայտ է ի գլ. Լ՛ն ոչ ի հաւանեցուցանել. 17. խ. 4. և ի գլ. Օձն, ոչ. ի վճ. նզով. ի 6. ուր որ զառաջինն կոչի ժամ մահու, փոքր մի զինի կոչի վտանգ։ Երկրորդ՝ զի այն իշխանութեի շնորհի ստիպողական Տարկաւորութեն. իսկարդ՝ ստիպողական Տարկաւորութեին ոչ միայն է, յորժամ մարդն առանձէ զՀոգին, կամ իսկ և իսկ առանձելոց է, այլ և ի յայտնի և ի ծանր վտանգի. ապա։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք որ եղև ընդ այսմ արձակեալ ամ վտանգի մահուն ի պարտ քահանայէ, պարտաւորի միւսանգամ երթալ առ այլ քահանայ՝ որ ունի զիշխանութի՛ն առ վերատին արձակելոյ ի Տմանէ։

Պէսէմ (1) ընդ զանազանութեամբ։ Ա՛ր յայնմ դիպուածի և յեղանակի՝ ի դիպուածոց և ի մեզոց՝ ևս և ի վերապահելոց՝ եղև արձակեալ, ոչ պարտաւորի միւսանգամ խոս-

(1) Ընդ՝ տես 2։

խոստովանիլ զայնոսիկ, և ի նոցանէ արձակիլ. որովհետև ի վտանգի մահու գոլով դադարեալ ամ վերապահութեն, և ամ իրաւաբանութեն շնորհալ աւետնեցուն, ի նոցանէ եղև ուղղակի արձակեալ. բայց եթէ գուցէ վտանգ գայթագղութեն զտարեկան խոստովանութեն ոչ եղելոյ, կամ եթէ խնդրեսցէ սեփական քահանայն իւր, պարտի առաջի կալ նմա, ոչ առ արձակելոյ ի նմանէ, այլ առ ծանուցանելոյ նմա, թէ է արձակեալ։

Խոկ (1) որ Յայնմ դիպուածի և յերեանակի՝ ի բանադրանաց վերապահելոց վիրաւորնեն իցէ արձակեալ, պարտ է՝ որչափ յառաջագոյն հնար է՝ առաջիկայ լինել վիրաւորնեն, ոչ արդեօք առ վերատին արձակելոյ ի նմանէ, այլ առ հնազանդելոյ պատուիրանաց Ն՚ր, և առ վճարելոյ զպարտս. զոր եթէ ոչ արասցէ, անկանի միւսանգամ ի նոյն բանադրանս, ոչ կանխաւ ասացաք։ Ա՚յս է մասնաւոր օրինադրութի իրաւանց՝ ի վերայիշ. գլ. Ա՚նդ, որ. ի վր վճռ. նզով. ի 6։ Ա՚յս պատճառն ար երևի, մզի բանադրանքն ոչ դնին միայն առ ի խափանել զմեզս, կամ յուղղութի ածել, զոր օրինակ վերապահութին դիպուածոց, այլև զվնասուցեալ առ ի խրատակիլ ղամառութի մեղաւորին։

Պ Ր Ի Կ. Լ։

Ի վերայ Բարուքի և գնդուքի, որ պահանջին ի խոստովանահօրէն։

Նդրիցես նախ։ Օ՞րինչ բարութի պահանջի ի խոստովանահայրն։

Պնեմ։ Արկին բարութի պահանջի ի խոստովանահայրն, մի՝ օրինական, և երկրորդ՝ բարոյական։ Օրինական բարութին է, զի ջնդիցի զկանոնական արգելք՝ որ բառնայ զիրաւաբանութին, կի՝ արգելոյ զներգործութի նի։ Ա՚ռայսորիկ նզովեալն՝ որ ոչ է ներելի, և նշանաւոր հարկանօղն ժառանգաւորաց անվաւերապար արձակին արտաքոյ վտանգի մահու։ Խոկ եթէ իցէ նզովեալ, կախեալ, կի արգելեալ, որ ներելի իցէ, այս է՝ ոչ յանձնէ ծանուցեալ, և ոչ նշանաւոր հարկանօղ ժառանգաւորի, վաւերապար արձակէ, այլ այսօրինապէս՝ եթէ անդնամատոյց լիցի, խոկ օրինապէս՝ եթէ խնդրեսցի ի հաւատացեալոց։ Ա՚յսպէս սահմանի ի շնորհմանէ ժողովոյն Կոստանդիոյ, վտարանդ։ Ա՚ս խոչընդոտ առ հասարակ ընկալելոյ։

Խարոյական բարութին է, նախ՝ զի իցէ ի վիճակի շնորհաց խոստովանութի, կամ գէթ կատարելոյ զղջմամբ, զոյորիսակ ընդգծագրեցեալ գրեցաք ի վր խորհրդոյ առ հասարակ. ապա թէ ոչ այնչափ մնհուչափ մեղս գործէ, որչափ խոստովանութին ի վիճակի մեղաց լսէ, ըստ հաւանականադոյն կարծեաց, վասն իւրաքանչիւր խոստովանութի է մտանաւոր ներգործութի յայլմէ զանազանելոյ, իրրև է ամիրաղ և կատարեալ դատաստան։ Ա՚յլ կայն են ոմանք, որք դնեն, թէ նա զնի միայն մահու չափ մեղս գործէ, եթէ միանգամ առանց բարոյական ընդմիջահատութի նամակ յաւանի, մտաւուցէ զանձն ի լսել զխոստովանութին։

Երկրորդ բարութին բարոյական է, զի իցէ մարդկայն ի զանազան առաքինութին կարևոր ի կատարել օրինագիս զայն պաշտօն, այս է՝ ի խոհեմութի, է սէր, յարմութի ընդդէմ մարդկային նկատմանց, և ի սրբութի վարուց առ լինել օրինակ։

Խնդրիցես երկրորդ։ Օ՞րինչ գիտութին պահանջի ի խոստովանահայրն։

Պնեմ։ Խոստովանահայրն ընդհանրապէս խօսեցեալ՝ պարտի գիտել զնմանաւորութին, մնհուչափ զբարոյականն։ Խոկ մնհուչափ գիտել ի մէջ այլոց պարտի գիտել, թէ զի՞նչ է նիւթն, կերպն, և գիտութին պահանջեալ առ խորհրդն, զի՞նչ իրաւարանի աւնիցի, որք են վերապահեալ դիպուածք, զի՞նչ տրամադրութի պահանջի յայսպիսեաւն առ արձակուն, զնա՞րդ պարտ է խոստովանութին լինել ամիրաղ, որք են մեղքն ի սեռի իւրեանց մնհուչափ, և որք ներելի, որք ի մէջ բերին զպարտաւորութի հատուցման. ուստի ծագի տեսակարար զանազանութի մեղաց, ուստի թեմականն. որք են պարագայքն որք փոխեն զտեսակն, և որք՝ որք ծանրացուցանեն. որ խորհրդածութի, և մտադրութի պահանջի առ մնհուչափ մեղս. որք են արգելք ամաւնութի՝ եթէ եղիցէք, և եթէ խափանիչք. և այլք՝ որք առ հասարակ հանդիպին։

Խնդրիցես երրորդ։ Ո՞րչ ուսումնի գիտել ա՚ւարտի ղայսոսիկ խոստովանող այն։

Պնեմ։

(1) Ա՚նդ։

Պիտի։ Ոչ ի ծայրագոյն և ի գերազանց, այլ ի միջին աստիճանի, մինչև յորժամ հանդիպի կարօղ իցէ դատել զայնցանէ, կի գէթ խոհեմութիւն յերկբայս լինել ի կարգի առ և ևս ուսանելոյ, քննելոյ, կամ խորհրդակցելոյ։ Այն գերկբայութիւն ծագեալ ի ստացեալ ծանօթութենէ ինչ, և ոչ գերկբայութի տգիտութենէ, որով իւրաքանչիւր անդէտ՝ զգինէ և իցէ իրաց կարօղ է երկբայիլ։ Ի վերայ այսր ամի յայտ է, թէ մեծագոյն կամ նուազ գիտութիւն պահանջի ըստ զանազանութեան տեղւոց և ազգաշխարհաց։

Ինդրելոցս չորրորդ։ Արդեօք խոստովանահայրն պարտի տալ զբացորոշեալ դատումն ի վերայ քանակութեան կամ որակութեան իւրաքանչիւր մեղաց խոստովանելոյ յանհասին, թէ արդեօք այս մեղք աստ և այժմ իցէ մահու չափ, թէ ներելի։

Պիտի, թէ ոչ. վասնզի այսպիսի բացորոշեալ դատումն ի վերայ քանակութեան կամ որակութեան մեղաց յանհասին՝ բազում անգամ է ևս և մեծամեծ դիտոց անկարելի. վասնզի անհատական դիպուածք գրեթէ անհամար և դանակոք փոփոխ ըստ մեծութեան և փոքրութեան։ Այսպէս շատ է խոստովանահօր՝ զծանրութիւն և զորպիսութիւնն չարութիւնն ըստ ինքեանն դատել, կամ գէթ ընդհանրապէս ճանաչել զպատշաճաւորն մեղացեալ, թէպէտ և յինչ աստիճանի մանուշակ կամ ներելի մեղաց ստուգիւ բացորոշել չկիցէ կարօղ։

Ինդրելոցս հինգերորդ։ Արդեօք խոստովանահայրն պարտի ունել զգաւազանեալ ծանօթութիւն իւրաքանչիւրոց, յորժամ դնէ զապաշխարանս, և կամ տայ զարձակումն։

Պիտի, թէ ոչ. այլ բաւական է այնպէս լսել, և իմանալ զամ մեղն յորժամ ամրաստանին, մինչև ի դնել զապաշխարանս, կամ ի տալն զարձակումն ըստ բաւականին յիշեցեալ գլխոյ ապաշխարողին՝ առ զերկոսին և պատշաճաւորէն կատարելոյ. վասնզի յայժմ ուրիշ գայս զանազանել ծանօթութենէ զերբաքանչիւր մեղաց է երբեմն բարդապէս անկարելի, մանաւանդ յորժամ խոստովանահայրն է տկար յիշողութենէ, և խոստովանութիւնն ապաշխարողին ընդ երկար։

ՊՐԱԿ. ԺԱ.

Ի ՎՐ պարտաւորութենէ և պատշաճ խոստովանութեան։

Բազում ինչ փակեալ առաջիկայ պրակս։ Նախ առաջին՝ ի վերայ լսելոյ զխոստովանութիւնս, թէ արդեօք պարտաւորի՞ լսել զխոստովանութիւնս, և ե՞րբ։ Ետ այնորիկ յորժամ լսէ ներգործութենէ, զի որովհետև է դատաւոր, վարդապետ, և բժիշկ, ոչ ևս միայն պարտաւորութեամբ պարաւանդի։ Ապրոց՝

ԳՕԴՈՒԱԾ.Ա.

Արդեօք, և երբեք պարտաւորէ խոստովանահայրն լսել զխոստովանութիւնս։

Դասելի է նախ։ Քոզովրդապետն պարտաւորի լսել զխոստովանութիւնս իւրոց ժողովրդականաց, յորժամ նորա պարտաւորին խոստովանիլ, այս է՝ միանգամ ի տարւոջն, և ի վտանգի մահուն. ապա թէ ոչ լիներ անիրաւութիւնք, եթէ պարտաւորեր զժողովրդականս առ ի խոստովանիլ, և զհոլիւրն ոչ պարտաւորէր ի լսել։

Երկրորդ՝ բաց ի նշանակեալ յերկուց դիպուածոցս՝ պարտաւորի, ցորչափ ժողովրդականքն բանաւորապէս կամին խոստովանիլ. վասնզի հոլիւրն պարտաւորի տալ հօտին զնաբակ, ոչ միայն յորժամ ի վերջին հարկաւորութենէ, այլ և յորժամ հասարակօրէն պէտս ունին, ապա թէ ոչ ոչ լիներ նոցա ըստ բաւականին խնամ տարեալ. իսկ արդ՝ գլխաւոր ներգործութենի հովուելոյ ի հոգևորս է այն, որ ի գործ ածի ի խորհրդեան ապաշխարութենէ. ապա։

Ասացաք, ցորչափ բանաւորապէս կամին խոստովանիլ. վասնզի երբեմն հպատակք են յայսմ կարի իսի չափազանց, և ծանրաբառնում։ Ուստի՝ ի կողմանէ հովուին մարթի է լինել օրինաւոր խափանումն, զորօրինակ եթէ յայլ գործս ասա և այժմ պարապի, և յայլ սուղ ինչ ժամանակ առաքինացէ զապաշխարողն։

Ասելի է երկրորդ։ Յանձնապարտական խոստովանահայրն պարտաւորի լսել զխոստովանութիւնս ի ծանր հարկաւորութենէ. իսկ ի հասարակ հարկաւորութենէ պարտաւորի լսել զնոյն ժամանց։

Պատճառն է, վասն զի ըստ օրինաց ՅՀծային սիրոյ և ողորմածութեանն Ի՛ն պատուիրեաց իւրաքանչիւր ումեք վասն ընկերի իւրոյ, ապա զըրօրինակ Ի ժամանակաւորս մեծատունք պարտաւորին Ի մարմնաւոր ողորմութենէ Ի ծանր հարկաւորութեանէ, և գեթ առ սմանս Ի հաստարակ հարկաւորութեանէ. նոյնպէս և առաւել ևս խոստովանահայրք Ի հարկաւորութենէ պարտաւորին առ հոգևոր ողորմութենէ:

Ծ՝ասներ հարկաւորութեան է, յորժամ վտանգելոյն առ Ի մահ ոչ գտանէ սեփական քահանայն, կամ այլ ոք, Ի յօգնել. վասնզի առանց խոստովանութեանն դժուարին լինի փրկութիւնն: Հաստարակ հարկաւորութենէն է, յորժամ հաւատացեալն բանաւորապար խնդրէ խոստովանիլ, և չէք այլ ոք պատրաստ Ի լսել:

Այլ ծանուցանեմ Աղբիւս, աստ պ. 5. խնդրակ 9. թէ չէ հնար դիւրաւ նշանակել, թէ ե՞րբ յանձնարարական խոստովանահայրն Ի հաստարակ հարկաւորութենէ պարտաւորի ընդմիմեանս մեղաց լսել զխոստովանութենէ:

ՅՕԴՈՒՎԱԾ. Բ:

Օրինաւորք, ե՞րբ պարտաւորի խոստովանողն հայրն ընդունել ե՞ւ հրաժարեցուցանել զսա:

Պասելի է: (1) Յորժամ խոստովանահայրն իրաւամբ կասկածի զանց առնել ապաշխարողին՝ բասրելի կամ անբասրելի յանցանաց՝ զիւրն՝ որ հարկաւ պահանջի առ Ի լինել խորհրդոյն վաւեր և արգասաւոր, զրօրինակ զՅՈՀաննէսէ, զտեսակսն, և զծանր պարագայիւքն մեղաց, պարտաւորի քննել զայն՝ բարեյաջողեալ և խոհեմ քննութեամբ. զորով եթէ Ի տգիտութենէ կամ Ի ծանր անհոգութենէ զանց արասցէ, լինի պարտաւոր մնհուչասի մեղաց:

Պատճառն է, վասն խոստովանահայրն պարտաւորի առնել, զի գտանելն լինի վաւեր և ուղիղ՝ թէ Ի կողմանէ իւրմէ, և թէ Ի կողմանէ ապաշխարողին. և վասն ոչ տալ զվնաս՝ բայց եթէ ծանուցեալ զգատան ամբաղձապէս, որչափ ինչ բարեյաջող հնար է ճանաչել: Ա՞ն նորին պատճառաւ եթէ գտցի պատճառ երկբայելոյ Ի մի տրամադրութենէ ապաշխարողին, Ի մի ցաւոյ, Ի մի առաջադրութենէ, և Ի մի տրամադրութենէ կամաց չարչ գհատուցմանէ՝ և զվախստեամբ յառնելոյ, պարտ է ևս Ի մի մ՚ի հարցանել զնա:

Ընացաք յերեսակացութենէ նախ, եթէ երբ՝ ամէն խոչոնդէ զանց առնել ապաշխարողին, ևն. ապա թէ ոչ՝ անպիտան լինիցէ հարցումն, և ծանրաբեռնութենի ապաշխարողին: Այնմ իրի՝ յորժամ ապաշխարողն է ըստ բառականին մարզելոյ, և սովոր է մնտչել բարեպես տրամադրեալ, և ոչ տեսանէ խոստովանահայրն զհարկաւորս իւրեք զանց առնել, պարտի հրաժարել Ի հարցմանց:

Ընացաք երկրորդ, Բաբոյական ինձոլքե. այս է՝ ոչ ծայրագոյն և ձշդիւ, այլ մարդկային և միջասհման քննութենէ, և համաձայն ըստ ընդունակութեան ապաշխարողին. քանզի քահանայն ոչ պարտաւորի առաւել քննել զապաշխարողն՝ քան զպարտաւորիլ նորին ապաշխարողի քննել զանձն, որովհետև խոստովանահայրն առ պատասուն ապաշխարողին պարտաւորի քննել զնա. այլ ապաշխարողն ոչ պարտաւորի քննել զանձն ծայրագոյն և ձշդգգուշութենէ, այլ մարդկային և բարեյական ըստգուշութենէ:

Ընացաք երրորդ, խոհեմ ինձոլքե. այս է՝ նախ՝ զի մի իցէ անընտրողութենէ զայնցանէ, զորս հաւանականագոյնս ոչ է սովոր գործել ապաշխարողն, զի մի ինձ յայնս՝ զորս ոչ գիտէ՝ ուսուցցէ մեղանչել, կամ զամօթի հարցէ: Երկրորդ՝ զի իցէ ամենազգոյշ Ի վաւաշտական նկատմամբ ոչ իշխանելով առ մասնաւոր եղանակս և Ի պարագայս, զի մի ուսուցցէ ապաշխարողին զորս ոչ գիտէ, և նմա և անձին լինի առիթ գայթագղութենէ: Այսպէս գրէ ՅՈՎՀաննէս՝ կանխաւ յիշատակեալ:

Ընացաք չորրորդ, խոստովանահայրն ընդ պարագաւոր ծանուցեալ Ղեզոյ, եթէ Ի փիլոնքէ կամ Ի ծանր անհոգութենէնէ զանց արասցէ, ևն: Այսպս թէ ոչ՝ եթէ Ի թևթևս անհոգութենէ, յանմտագրութենէ, Ի տկարութենէ յիշողութեան, Ի մարդկային ցնդականութենէ մտաց, Ի պարտաւորեալ հոգւոյ Ի կարի լինն ուշադրութենէ Ի լսելն զխոստովանութենէս, ևն. զինչ ինչ ևս և զկարևորսն Ի քննել զանց արասցէ, ոչինչ կամ թևթև լինի մեղք լինի՝ ըստ չափու զանցառութեան. քանզի ոչոք պարտաւորի ընդ այնչափ դժուարութի, և Ի բարեյական անկարութի լինել զպակասունս այնց: Այսպէս դնեն Անգրիոս, Աղբեստրոս, Նաւարրոս, և այլք:

Խնդրիցես: Օ՞ր ինչ ինչ առնել պարտի խոստո-

(1) Ի 4. պան. 19. Ի հին. ընդ:

առաքեալքն, յորժամ ճանապէհ ընդեղ ապաշխարութեան, զորմէ նա ոչ ամաչեսցանէ զանձն։

Պիտի է Աբէլ զայն ծանեալ՝ի խոստովանութենէն այլոց, առ չգոծանելոյ զինքը խոստովանութենն՝ ոչ է պարտ զայնմանէ նոյնհետայն հարցանիլ, այլ զայլ և այլ իրաց, և՝ի մէջ նոցա զայնմանէ. սակայն եթէ սովորութիւն իցէ զայնպիսեաց հարցանիլ։ Իսկ եթէ ապաշխարօղն հաւցնայ՝ ժխտելոցէ, ուրուք ընդդիմացի, այլ յորդորելոցէ միայն ընկերակից առ ամբողջութեան խոստովանուն, սակայն եթէ զայն կարօղ իցէ առանց կասկածանաց. և զապաշխարօղն՝ որ ժխտէ միշտ՝ արձակեսցէ։ Պատճառն է. վասն ոչ պարտաւորի առանց հաւատալ այլոցմ՝ քան նմա, և այն զի ոչ կարէ բնկանել զինքը խոստովանութենէ։

Իսկ եթէ այլոցա՝ և ոչ՝ ի խոստովանութենէ այլոց ճանաչէ. կամ նա ինքն խոստովանաւ, այլն ետես զնա՝ի մեղանչելն, և ստուգիւ գիտէ՝ թէ ոչ խոստովանեցաւ. և կամ ճանաչէ միայն յայլոց պատմութենէ, և կամ չէ յայտ՝ թէ ոչ խոստովանեցաւ. եթէ առաջինն, պարտի զնա՝ որ ժխտէ՝ իբրև առաւելիւ անորամադրեալ մեծիւ. եթէ երկրորդն, պարտի արձակել. վասն ապաշխարողին՝ որ վն իւր և ընդդէմ իւր ասէ՝ հաւատալ պարտ է, յորժամ չէ հնար ցուցանիլ յայտ յանդիման ծանօթութենէն խոստովանահօրն. և ոչ այլոց առանց՝ քան նմա՝ պարտաւորի հաւատալ խոստովանողին, կամ եթէ զօրեցաց, զուցէ խոստովանեցաւ։

ՅՕԴՈՒԱԾՔ։

Օրինաւոր, և զղջից պարտաւորն խոստովանահայրն հարկանել՝ և ապա առնել ապաշխարողն։

Գ՚տնելի է։ Խոստովանահայրն պարտաւորի ընդ ծանր մեղաց մարդկան զապաշխարօղն զայնչափ ամենեցուն, որք վերոյիշեալն առ վաւերս և առ արգասաւոր ընդունելութեան այսր խորհրդոյ, եթէ հրեշտեցի նմա, թէ ինչ ինչ յայնցանէ ոչ գիտէ։ Կոյն է պատճառն, զորօրինակ և նախընդացս եղբարկացութեան։

Յայտնեալ ունիս մանաւանդ նախ, թէ խոստովանահայրն պարտաւորի՝ որչափ ինչ կարօղ է, և ժամանակին և այլ պարագայից թոյլ տան, մարդկան զապաշխարօղն՝ի մի այնչիկ, որք են հարկաւոր՝ի գիտել հարկաւորութենէ մինչեւ զորօրինակ են խորհուրդք ամենայնի Հրեղինէից և մարդեղութենէ. և ազգ առնել նմա կրնկալ զնոստովանութենէն, զորս յայնմ ոգիտութենէ այսր. վասն զի որ ոչ գիտէ զայսոսիկ՝ է անընդունակ արձակման։ Իւ եթէ յայնժամ չիցէ կարօղ մարդկան, կամ ոչ գոտանէ զնա պատրաստ՝ի կրնկալ զառաջին խոստովանութենն, պարտի առաքել զնա առանց արձակելոյ, զի այլազգ մարդկան, և պատրաստացի առնել զընդհանրական խոստովանութենէն, բայց եթէ գոցէ հարկաւորութենէ արձակմանն առիւնոցէ, ոչ՝ի գոնանկի մահու։ Կ՚անզգի յայնժամ եթէ չիցէ կարօղ այնպէս մարդկան զապաշխարօղն՝ի վերհարկաւորագ հարկաւորութենէ միջնորդի, մինչ զայնս պահել՝ի յիշողութենէ, գէթ առաջիկայեցէ նմա գհաւատալն մասանց, և առ մի մի՝ի նոցանէ երկրզէ զներդործութենէ հաւատոյ. զորօրինակ հաւատամն, եթէ Ընդ է մի էութիւն, և երրեակ յանձինս. հաւատամն։ Հաւատամն, եթէ Որդին երկրորդ անձն Հրեղինէից մարդացաւ, չարչարեցաւ, մեռաւ մի յաւիտենական փրկութենէ մերոյ. հաւատամ։ Հաւատամ ընդհանրապէս զոր ինչ հաւատոյ հռովմէական ըս ևէ զնչեին. հաւատամ։ Կնոտ այնորիկ լուծիցէ զմեզ՝ զորս կարէ, և զմիւս սեղանատարս խոստովանութենէց և հաղորդութենց. և ըստյամ արձակեսցէ գնա, եգեալ պարտ՝ի վերն, զի եթէ առողջացի, փոյթ տարցէ մարդկան, և առնել զընդհանրական խոստովանութենէն։

Ընդհ մանաւանդ երկրորդ, թէ խոստովանահայրն պարտաւորի ևս մարդկան զապաշխարօղն, որ ոչ գիտէ զորս հարկաւոր պարտի գիտել հարկաւորութենէ պատուիրանի, զորօրինակ են մասունք հանգամանկին, աւօրհնէքն տէրունական, պատուիրանք առաքեալական օրինաց, խորհուրդք գէթ որք հարկաւորքն են առ փրկութենէ, պահանջեալքն առ օրինապէս ընդունելոյ այսր խորհրդոյ ապաշխարութենէ. այլ այնպէս՝ զի եթէ հարկաւորութենէ ինչ արձակմանն թևպէտ և ոչ վերջին՝ սակսգեցէ, և չիցէ նմա հնար յայնժամ գիւրաւ զայնցանէ ամենեցուն մարդկան, և դայնոսիկ անբաժանելի յանդամոց ոգիտացեալ իցէ, և առաջադրեցէ փոյթ տանել՝ի մարդկան, կարօղ է յայնմ հաւատալ արձակել։ Իւ եթէ զայնոսիկ և յայնմ՝ի ծանր զանցառութենէ չգիտիցէ, և յայնմ ոգիտութենէ՝ որ մահաբեր մեղաց բաժանելոյ

բաղում խոստովանութիւնս ապարնալ էջէ, զորս խոհեմ խոստովանահայրն դատեսցէ, կամ կասկածեսցէ լինել անվաւեր, պարտի յառաջագոյն առնել զընդհանրական խոստովանուն՝ որում կարող է օգնել խոստովանահայրն հարցմամբք իւրովք, և այսպէս վերկաւորութեամբ արձակել։

Ընդհակառակն մակաբերել երրորդ, թէ խոստովանահայրն պարտաւորի ազդ առնել ապաշխարողին, որ ոչ գիտէ յաղթելի տգիտութիւն, թէ է ինչ մեղք, և սակայն իրապես է մեղք։ Նմանապէս՝ թէպէտ և անյաղթելի տգիտութիւն տգիտացուի, բայց միայն եթէ էջ յոյս ուղղութեան, և չգոյէ երկիւղ յապղեպարութեան՝ մեծագոյն ևս չարի, այլազգ ոչ։ Այս դիպուածս ընդոծանակագրեն ևս յառաջ բերաք և քննեցաք ի ճառն՝ որ ի վերկայնին ներդործութեանց, վերճ. 5. պ. 4. ուր առաքեմք զվերծանօղն։

ՅՕԴՎԻԱԾ. Դ։

Օչինչ խոստովանահայրն պարտաւորէ տեղեկել ապրատորբեալն, ի ոչ ընդ ոմ։

Ընդելի է նախ։ Խոստովանահայրն պարտաւորի յարդարութեամբ արձակել զապաշխարսն բարւոք խոստովանեալ, և օրինապէս տրամադրեալ, բայց եթէ գոյն արդարացի ինչ պատճառ սուղ ինչ ժամանակ յապաղելոյ զարձակուածն. վերկի ապաշխարօղն բարւոք խոստովանեալ և օրինապէս տրամադրեալ՝ ունի իրաւունս առ արձակուածն զօրութեան անանուն որ դաշինն ինչ, առնեմ՝ զի արասցես. և յոյսմ իրաւանց ի ծանրագոյն իրս չէ հնար առանց ունիրաւութեան զրկիլ նմա։

Ընդոգաք, եթէ ինքն գոյն ապրատորդ ինչ պատճառ՝ սուղ ինչ ժամանակ յապաղելոյ, զօրօրինակ եթէ խոստովանահայրն պէտս ունիցի ուսման կամ խորհրդակցութեան ի վերկ խոստովանեալ մեղաց. եթէ յապաղումն ինչ դառնացի հարկաւոր յոգուտ ապաշխարողին, որ առ և այժմ է օրինապէս տրամադրեալ, այլ եթէ խոստովանահայրն իրաւամբ երկիցէ, թէ ապաշխարօղն արձակեալ այժմ՝ դիւրաւ անկցի վերտին, եթէ ոչ յապաղմանէ զարհօրեալ՝ լուռ ազգն ևս ծանիցէ զծանրութեան մեղաց, և վհարկաւորութեան ուղղեաւ. քանզի խոստովանահայրն ոչ միայն է դատաւոր, այլև բժիշկ ապաշխարողին։ Այսս խնդ և զայլոց պատճառաց, եթէ դիպանցին։

Ընդելի է երկրորդ։ Օստացեալ անտրամադրեալն յոչինչ դիպուածի հնար է արձակել խոստովանահօրն, ապա թէ ոչ՝ որ արձակէն և որ արձակին դիտութիւն՝ միանգամ մահուամբ մեղաց սեղանապատուն։ Ընտրեալ, և յայտնի։

Ընդելի է երրորդ։ Հատարակօրէն խոսևլով, և արտաքոյ դիպուածոց հարկաւորութեան, շատ է՝ և պահանջի՝ խոստովանահայրն խոհեմական դատաւճռի օրինաւոր տրամադրութեան ապաշխարողին՝ առ օրինապէս արձակելոյ զնա։ Թէ բանական է, յայտ է. վասն չէ հնար առանց և ինչ պահանջել՝ ի խոստովանահայրն՝ քան զխոհեմութէ և բարոյապէս կատարել զպաշտօն իւր։ Թէ պահանջի, և յայտ է. ապա թէ ոչ գիտ գայր, եթէ արտաքոյ դիպուածոյ հարկաւորութեան արժան էր արձակել զնա, զրոյ զօրինաւոր տրամադրութէ տապակասիր. և յայն սակս առանց հարկաւորութեան դներ զկարծրութիւն՝ ի վտանգի ընկճութեան և անարգութեան, զոր ոչ ոք ընդունի։

Կոչեմք՝ իւրեմնական գտանօն, որ հիմնի համեմատութէ՝ ի ծանր և ի հաւանականացոյն պատճառի, և յայն սակս բաւական առ՝ ձգել զայլ խոհեմ՝ ի հաւանութեան, թէպէտ և ոչ առ՝ ի տանիլ՝ ի բաց ամենևին զնմ երկիւղ հակադրեալ մասին։ Այսպէս է յատացեալ՝ ի վերհաւանականութեան։

Ընդոգաք, հատարակօրէն, և ոչ ուրուոյ գիպուածոյ հարկաւորութեան. վասն՝ ի դիպուածի հարկաւորութեան, այս է՝ ի վտանգի մահու, կարող է, և պարտի արձակել զապաշխարօղն, զորոյ զարտադրութեան երկիւղի, ոչ ասացեալ ստորև։

Յատացելոց աստ ունիս մակաբերել ընդհանրական ծխատարին Պօղոսի հինգերորդի, թէ խոստովանահայրն ոչ է կարող արձակել զնոր ոչ պատ գնեալն ինչ ցաւոյ, որ զոտեբնեն գնեալոն՝ ի բաց ընդոլ, կամ գիշերոյ առնելոն լռանել, կամ այլազգ գիշեր ընդոլ, և զնոր՝ ի լուսոյն անդր գնել ոչ կարեն, կամ որ եռատն գերեզմանական գոյեցիգոնեան, բայց եթէ հետզհետէ ցաւցն, և գնոյ ընդգնելն ընդոլեցեն։

Ի վերջ ոչ՝ որք վարին ի մերձաւոր առթի, ի վերջ սովորականաց, և ի վերհանկելոց, են մանաւանդ դժուարութիւնք։ Ա՛յ՝

ՅՕԳՈՒԱԾ. Ե։

Օրինաց պարտ է վարել խոսովանոհօրն ընդ ձեռ, որ կարին ի ժրյուսոր ասելն։

Մերձաւոր առիթն է, յորում հարկ է՝ հաւանականագոյնս մեղանչէ, եթէ ի նմա ալ դէն մեղուցեալ իցէ, և եթէ ոչ։

Մերձաւոր առիթն մնհուշուի մեղաց, զոր մէ աստ խօսիմք, է՝ որ ներքին, զգօրծնակ մնանաւոր խառնուածն՝ որ ածէ ի մեզ, և մեծապէս հնացեալ սովորեին. և է՝ որ արտաքին, որ հասարակօրէն խմացեալ լինի յանուն մերձաւոր առիթի, ոչ չար ընկերակցեալին։ Ըստ ներքինն, է՝ որ շարունակեալ, զգօրծնակ բնակութեին ընդ անձնեխին, անիբաւ պահանեն ընչից այլոյ՝ կամ սխմնանքանութեի ընկալեալ բարերարութեն, և է՝ որ ընդհատեալ, ոչ յանձնեալ յաղկունս, ի կապելոնս, ի պարս, և։ Իւ ևս է՝ որ բացարձակ և ըստ ինքնեան, որ նկատմամբ հասարակաց սրտմտոյթութեն մարդկան է ամենեցուն մերձաւոր առիթ, զգօրծնակ ասել ի ասն զհանմնին. և է՝ որ համեմատական և ըստ պատահման, որ պատճառաւ մնանաւոր սրտմտութեն է միւսոյն մերձաւոր առիթ, և այլոյմ ոչ. զգօրծնակ պաշտօն վիրահատի կամ խոստովանհօր։ Իւ զարձեալ մերձաւոր առիթին, է՝ որ ակամայ փիզիգապէս, ոչ ներքին խառնուածն, չար սովորութեին նահանջեալ, բանտարկութեինն ընդ համառօտ. և է՝ որ ակամայ բարոյապէս, զոր կամ չէ հնար ի բաց թողուլ առանց մեղաց, ոչ կինն նկատմամբ առն, զինուորութեն նկատմամբ զինուորի, արուհատն՝ նկատմամբ տանուտեառն՝ յորմէ եւեթ կարող է հոգալ զհարկաւորս կնոջ և ընտանեացն. և կամ ոչ առանց մեծի վնասու համարոյ և ընչից, զգօրծնակ պաշտօն խոստովանհօր, վիրահատի, փաստաբանի, վաճառականի, և օրոց ի կարգին։ Օգտաւորիչ յատաչապէն եղեալ՝

Սկզբն է նախ։ Սկսիմ, որ է ի մերձաւոր առիթէ, զոր ոչ փիզիգապէս, և ոչ բարոյապէս առանց մեղաց ի բաց թողուլ ոչ է կարող, խոստովանհայրն ոչ պարտի զանել զարձակումն այնու պատճառաւ՝ զի զայն ոչ թողու ի բաց. քանզի առ անկարելին ոչնչ պարտաւորի. այլ պարտի օրինադրել նմա զդարմանս, զոր մերձաւորն մերձաւոր լինի հնարաւոր. զգօրծ եթէ զանց արասցէ, կամ հաղիւ իցէ ուղղութեի ինչ, յետ միանգամ և երկիցս արձակելոյ, ոչ է պարտ ևս արձակել, մինչև զգաստասցի. քանզի խոստովանհայրն յայսոսիկ պարագայս ոչ է կարող առնել զնահատական դատաւմն ի վերն անկնճռումն ցաւոց և առաջադրութեն։

Սկզբն է երկրորդ։ Որ վարի ի մերձաւոր շարունակեալ առիթս, զգօրծնակ որ առնէ ի ասն զհամառնեն, կամ պահէ անիրաւութեի ընչից այլոյ, կամ զբարերարութեի ընկալեալ սխմնանքանութեի, զոր փիզիգապէս և բարոյապէս առանց մեղաց և ծանր ինաւու կարող էր, և կարող է ի բաց թողուլ, հասարակօրէն ոչ է պարտ արձակել զնա, բայց եթէ ներգործուի իցէ ի բաց թողուլ, թէպէտ և այժմ խոստացի ի բաց թողուլ զայն. փոքի խոստովանհօրն հիրաւի պարտի լինել կասկածական առաջադրուի նմ, որ զիտելով յատաչքան զնաւելն յատեան, թէ զայն առիթ պարտ է ի բաց թողուլ, և կարող եղև ի բաց թողուլ, ոչ եթող ի բաց. և եղեալ, թէ է անկնճռ առաջադրութեին, ոչ է հաւանական, թէ նկատմամբ առիթին իցէ գործանեալ։ Տնս զգօրեքառասներորդ նախադասութեին ի մէջ գատապարտելոց Ալղեքսանդրէ ևօթներորդէ յամին 1666։

Սկզբն է երրորդ։ Որ վարի յընդհատեալ մերձաւոր առիթս, զգօրծնակ որ բաղում անգամ մեղանչէ ի յաճախելոյ յաղկնկ զբ, ի կապելոնս, ի պարս, և յորս ի կարգին, մարթէ զառաջինն արձակել, եթէ երևեսցի, թէ անկնճռումն առաջադրէ ի բաց թողուլ զայն, զի օրինհաւ ոչ է ներգործութեի յառնի, զգօրծնակ ի նախընթաց եղանակաւորեան, և գուցէ արդէն զժամանակ ինչ ոչ յաճախեաց, է մեծագոյն պատճառ հաւատալոյ նմա, քան նմա՝ որ ի նմին առիթ ներգործուեզ կամնիլին մնայ։

Սասցաք, երէ երթեսցի, ըհ անկնճռութեի առաջադրէ ի բաց թողուլ զայն, քանզի եթէ հրաժարեսցի ի բաց թողուլ զայն, թէպէտ և խոստացի ոչ ևս մեղանչել յայ միկ, ոչ է պարտ լսել նմա, և ոչ արձակել, զի օր սկբէ զգրգոյնի, ի նմա կորիցէ։

Սկզբն է չորրորդ։ Յորժամ որ վարի ի մերձաւոր առիթի, զոր առանց ծանր ինաւու համարոյ կամ ընչից ի բաց թողուլ ոչ է կարող, զգօրծնակ պաշտօն խոստովանհօր, վիրահատի, վաճառականի, փաստաբանի, և

իցէ մերձաւոր առիթի նմի՝ որ զայն ի գործ առնէ, կամ աղաչելոյն անօրդուոյ ի տան հօր իւրոյ, զոր առանց միաստու ծնողացն ոչ է կարօղ ի բաց թողուլ, խոստովանահօրն ոչ պարտի յառաջ նուա նմանաւթի բռնադատել զնա թողուլ զաւրիթն, այլ պարտի օրինադիր նմա գայրմանր դարմանոյ, որովք մերձաւոր առիթին փոխեսցի ի հեռաւոր, և եթէ երևեսցի բարւոք տրամադրեալ, և յօժարամիտ առ ընդունելութիւն դարմանացն, տալ նմի զարձակումն. զի բարերարութիւն նորա, և նպաստիւք շնորհացն, հզօրագոյն լեցի յաղթել փորձութեանց, և խորշել յառիթէն։ Եթէ ոք ուրեմն ուզղեալ զարձցի վերստին, սակայն ի գործ եղեալ զդարմանս, սաստկագոյն դարմանս օրինադրեցէ, և վերստին արձակեսցէ։ Իսկ եթէ ի վերջոյ եթէ ի գործ եղեալ զդարմանս, և եթէ զանց արարեալ զնոքօք, ոչինչ և կի՛ տալոյ գոյն ինչ իցէ ուղղութիւն, ոչինչ հակառակ կացեալ զինչ և իցէ գժուարութեան, ոչ արձակեսցէ յառաջ քան զիռղոյն զառիթն. քանզի յայնժամ սոփոկ վճիռն Աստո. Ե. 29. *Եթէ ոք ոչ ապաշխարէ, (այս է՝ եթէ իցէ ինչ քեզ ծայրագոյնս շահաւէտ,) կտրեցիր զնա՝ եթէ քեզ է ինչ. զի լաւ է քեզ եթէ մի յանդամոց քոց կորիցէ, և ոչ ամենայն մարմինդ ի գեհեն։ Տես զնախադասութիւնս 61. 62. 63. ի մէջ դատապարտելոյ նախադասութեանցն Քրիստոսիանոսական բարուց։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Ը։

Օրինադիր պարտի լինել խոստովանահօրն ընդ առնչութեամբ, և ընդ վերանիլոյն։

Սովորական է, որ զսովորութեի կամ զուսահութեի և զհակումն մեղանչելոյ յորոշել ինչ սեռի մեղաց՝ ի յանձն նէրգործութեանցն նորա ձգեալ յանձն. ուստի լինի, զի ի դիւրին և ի թեթեւ ինչ փորձութեի դրդեալ՝ գործէ զայն։ Վերանկանէ է, որ ի մեղս արդէն խոստովանեալ՝ վերստին անկանի, թէպէտ և միանգամ։ Զանգի թէպէտ բացարձակապէս խօսելով՝ վերանկանի է, որ ի նոյն մեղս՝ եթէ խոստովանեալ և եթէ ոչ խոստովանեալ՝ վերստին անկանի. սակայն յայս նիւթ վերանկեալ ասի, որ ներհագրէ զխոստովանութիւն մեղացն, յոր վերստին անկանի։

Ընդել է նախ։ Յապաղելի է հասարակօրէն արձակումն սովորականին, որ միանգամ և միասնգամ ազդ արարեալ և կշռատրեալ ի խոստովանահօրէ՝ զանց արար զարմանոք օրինադրել ի նմանէ, և ոչ ուղղեաց զանձն, մինչև գործով զուղղութիւն ցուցցէ. թէպէտ և ասացէ, եթէ այժմ զղջացեալ է, և պատրաստ է առ ամ։ Ընդդէմ ասել պարտ է ի հանգէտ պարագայս զվերանկելոյ խոչդն և յաճախ ի նոյն մեղս, որպէս յայտ լեցի ի յաջորդ պատճառացն, ոչք միօրինակ վերնին ընդդէմ նոցա։

Արդ՝ պատճառն է. զի խոստովանահայրն ոչ կարէ առնել զնահեմեան դատումն ի վերոյ օրինաւոր տրամադրութեն նորա, որ բազում անգամ ազդեալ՝ մինչև ցայժմ ոչինչ չանս եղ առ ի զգուշանալ ի վերստին անկանելոյ, և ի բաց բառնալ զվատթար սովորութիւնն, որ է նմա մերձաւոր առիթի մեղանչելոյ։ Այս չէ բաւական, զի ասէ այժմ, զղջամ. զայս բազում անգամ ասաց, և պատրաց. ապա յիրաւի այժմ կասկածի զայնմանէ խոստովանահայրն։ Այս այնպէս եթէ առնելցուն, որք առն՝ զղջամ, պարտ էր տալ զարձակումն, ոչոք լինէր առաքեալ առանց արձակման. քանզի ոչ ոք է, որ ի խոստովանութեէ ոչ ասացէ, զղջամ։ Այլ ոչ ի սոսկ բանից և ի սմն սաղարթից յայտսմի պարագայս, այլ ի գործոց և ի պտղոց համարել պարտ է զանկիզբութեի առաքինութեան, զորօրինակ ուսուցանէն նր Հարբ ի բանս յայտսմիկ Քրիստ, Աստո. Է. 20. *Ի պտղոց նոցա ծանիջիք զնոսա։

Այ այսպիսի դատապարտելոյս Քրիստոսիանոսական վերաբերեալ դարմանոյ. Հոգևորականն՝ որ ուզէ զբանութիւնն տիրոջ ընդդէմ օրինացն Ն, բանութիւն, յոմ նիւթոցոյ, իւրեքեա և յայս ուղղութիւնն ոչինչ երեւնայն, ոչ է պարտ զնմանէ յոմ յայտնել աշխարհի, բայց գոյն իւրեանէ առանց, իւ յայտնի և առաջադրեալ ուղղել։ Արդ՝ ընչ ինչ յայս ուղղութեն ի նմա, զորմէ է եղծակացութեանց, բայց եթէ զի իւրեանէ առ, իւ յայտնի և առաջադրեալ ուղղել. որ հերքի ի դատապարտելոյ նախադասութեանդ։

Ընդել է երկրորդ։ Սովորականն, որ յաուղղին խոստովանութեն ոչ երբեք եղև կշռատրեալ, և ոչ ազդ արարեալ՝ առնել զարձանս,

մանս, և չիցէ ինչ գիտակ գայնցանէ, եթէ չգուցէ այլ ինչ արգելք քան զսովորութիւնն, և վիպասցէ գայնմանէ և զմեղաց ցաւիլ, և պատրաստ ընծայասցէ զանձն առ Հասարէն դարմանս՝ ևս և ի խիստս և ի դժուարինս, կարօղ է յառաջագոյն իբր ի բաղումս լուծանել զընդհանրական խոստովանութիւնն նոյնհետայն արձակել, և չէ պարտ մեալ, մինչև զվստահար ունակութիւնն իսպառ յարմատոյ զերծանել: Ոմնոյն առաւել ևս ասել պարտ է զսոսկ վերանկելոց:

Հնուց. Նախ: Ասղի երևի, թէ խոստովանահայրն կարօղ է առնել զհոգևական դատումն զօրինաւոր տրամադրութէ տոկն ապաշխարողի: Ապանղի զինչ ինչ հակառակ կայցէ: Հակառակ կայ, ասեն, զի Ի՛ոչ է սովոր այնպէս փութով դարձուցանել զայսպիսի հնացեալ մեղաւորս: Այդ այո՛ ճշմարիտ է ի վերայ կատարեալ դարձման, որ ժամանակացէ մինչև ցամրողջ արմատաքի խլումն վստահար սովորութեն. այլ այս ոչ խնդրի առարձակումն. մանաւանդ զի ժողովն Տրիտ. գս. 14. գլ. 8. ասէ, թէ վստահար սովորութիւն բարձեալ լինի վճարողական պատժոյք, զորս գնէ խոստովանահայրն ի վերայ. և յայն սակս յառաջէ արձակումն: Այլ սուտ է, թէ դարձումն սրտի պահանջի և է բաւական առ արձակումն. քանզի հրաման է մեզ՝ ԵՒկղես. Ե. ոչ յապաղել դառնալ առ Տ՛ր. և թ՛ Հակառակորդաց պարտաւորի մեղաւորն նոյնհետայն զղջալ վ՛ն մեղացն գործելոց, լատ հաւարակ կարծեաց ամենեցուն՝ ոչ յապաղել ի՛ երկար. արդ՝ Ի՛ոչ հրամայէ զանկարելիս:

Հնուց. երկրորդ: Խորհուրդն ապաշխարութեան սահմանեցաւ ոչ միայն ի բառնալ զանցեալ մեղս, այլ և ի զգուշանալ յապագայից. ապա չէ պարտ զանալ նմա, որ արդէն զշար աւնակութէն յետս նահանջեաց, և զայն խպարտ արմատաքի խլել օրինաւրեալ դարմանօք պատրաստ զանձն ընծայէ. ապա թէ ոչ՝ զկես գնա՛ի գլխաւոր և՛ գործունեայ դարմանաց առ այն վախճան, և լինիս նման՝ ասէ՛ի դէպ Հայրն Հ՛ննոս՝ անմիտ բժշկի, որ ոչ կամեցող մատուցանել զգլխաւոր դարման, բայց եթէ հիմանդին արդէն առողջացելոյ:

Հասցաք նախ, Ե՛ չէ՞ ինչ գիւրին զբաղումս ի՛ մէջ հաւարակ մարդկան, որք զոչ այլ ինչ դարմանս գիտեն, բայց եթէ քննել զխիղճ մտացն, զնմա մեղս խոստովանիլ, ցաւիլ զայնցանէ, առաչադրել ոչ ևս գործել զայնոսիկ, և կատարել զմեծագործական ապաշխարանս՝ ի վերայ եդեալ: Այլ ոչ վասն գիանոց, որք քաջ ճանաչէն զկար՛ևոր դարմանս խլելոյ արմատաքի զվստահար ունակութէն, և սակայն մինչև ցայժմ զանց արարին զնոքօք. քանզի սոքա համարին իբր հաւասարապէս ազդել. և յայն սակս չէ հնար խոստովանահօր ի մի՛ անկեղծ դարձի նոցա ի հասարակ նշանաց առնել յաւէտ ըստհնմական դատումն, քան ի վերայ նոցա որք բազում անգամ ազդեալ՝ զօրինաւրեալ դարմանօք զանց արարին, զորոց ասացաք յառաջին եզրակացութեն:

Հասացաք երկրորդ, ընդ չգոյէ այլ ինչ արգելոյ յառ գառնալոյն. մնդի եթէ բաց ի հնացեալ սովորութեէ գոյի մերձաւոր առիթ, և ոչ բարձի, կամ եթէ օր անաւակ և ընդունագործ վարուք զամն բազում հնեմանասարար կեցեալ իցէ, առանց ինչ կրճումն քրիստոնէական կրօնի, և առանց ինչ յաճախութէն խորհրդոց, յաւելեալ զմեղս ի վերայ մեղաց, երևի, թէ պահանջի ի նմա առաւել քան զհասարակ նշանս ապաշխարութեն, առ խոհեմութէ դատելոյ՝ լինել դարձեալ, և արձակելի. քանզի ունի առաւել քան զսովրականն՝ զհամն հաստատուել ի չարիս, և չէր հնար թագչիլ ի նմանէ, թէ աղօթքն, և համբէն պաշտամունք կրօնի, ևս առաւել յաճախութէն խորհրդոց, են դարմանք, զորս պարտ է ի գործ դնել ընդդէմ մեղաց և վստահար ունակութց, և զի եթէ յաճախէր յայսոսիկ մարդէր ի վերայ այլոց հարկաւորաց, և ը այսմ առ մեղս իւր տգիտացաւ, և չէ կարօղ յայսմ գլեալ ընթացատուել՝ լինել անբասիր. վ՛ն համարիլ պարտ է, զորօրինակ ի նախընթաց դիպուածի, հաւասարապէս ազդեալ. և ոչ է պարտ արձակել, բայց եթէ զմոնաւորս ինչ նշանս ապաշխարութեն առցէ. նաև այնպէս վարիլ պարտ է ևս ընդ նմա, թէպէտ և զվստահար սովորութէն չէր ձգեալ յանձն:

Հասցաք երրորդ, յոտաչափէն ընդ ի բացս լուծանել զընդհանրական խոստովանութիւն. վասնզի թէպէտ խոստովանութիւնն եղեալ ի կալ մեալ սովորութէն, կամ ը մէջ յաճախանկանելոյն, կարօղ էին լինել վաւեր. քան-

զի չէք ինչ ընդդէմ՝ բացարձակապէս խօսելով՝ եթէ սովորականն կամ յաճախ վերանկեալն խնապէս ոչ ցաւեսցի ի մի մեղաց իւրոց, և անկեղծութիւն առաջադրեսցէ ոչ ևս մեղանչել, սակայն բազում անգամ չէք անկեղծութիւն ի յառաջադրութիւն, որ առաւել ևս յայտնի լինի, եթէ նոյնհետայն զկնի խոստովանելն, կամ յառաջնում առնի թեթևացեալ փոքանել, միօրինակ դիւրաւ անկանի՝ զրօրինակ յառաջն. և յայս դիպուած, որ յաճախ է ի սովորականս, հանդերձիւք՝ թէ հարկաւոր է ընդհանրական խոստովանութեան, ընդ հաւանականագոյն է, թէ չնորհ ճշմարիտ առաջադրութիւն յառաջին խոստովանելոյ անդ։ Իսկ եթէ իցէ հարկաւորութիւն ինչ՝ թէպետ և ոչ կարի ծանր՝ նոյնհետայն արձակիլդ, զրօրինակ եթէ ապաշխարողն ունիցի բնակութիւն կարի հեռի ի խոստովանահօրէն, կամ արտաքին և անցաւոր խոստովանահայրն դառնալ առ ապաշխարողն չիցէ կարող, կամ եթէ իցէ երկիւղ ոչ ևս դառնալոյ միասնագամ ապաշխարողին, կամ եթէ գժուարագոյն կարող էր առնել զընդհանրական խոստովանութիւն, գուցէ մի լինելոյն պարզամիտ և դիւրահաւատ, և կամ այլ ինչ այսպիսի. յայնժամ խոստովանահայրն կարող է հարցմունիք իւրովք ընդունել, հարցնել նախ՝ յիւրաքանչիւր տարիս կամ յամենայն՝ զինչ մեղայն, որ ի սովորութիւն բնաւորեալ են զհետգալ, յետ այնոքիկ զմեղաց՝ որ սկիզբնական վճռակի նորին ապաշխարողին, և ապա հարցնել մի ըստ միոջէ զպատուիրանս տասնաբանեայ օրինաց և նկատեցուցանել, և զնա զգուշացուցանել, զի եթէ զմեղս ինչ ժառանգեալ յիշատակեսցէ, զայն ամբաստանելոցէ յառաջնում խոստովանութիւնէ։

Պահելի է երրորդ։ Զսովորականն՝ որ զինչ ընդունելոյ զպարերարութեի արձակման՝ խնամով ի գործ էած զօրինադրեալ դարմանս, և է երևելապէս ուղղեալ, թէպետ և երկեամն վերստին անկեալ, պարտ է վերստին արձակել։ Զայս առաւել ևս ասել պարտ է զվերանկելոյ։

Պատճառն է. զնզի խոստովանահայրն ոչ ևս այնուհետև ի սին սաղարթից, այլ ի պտղոց կարօղ է առնել զհոգեկան դաստիարակութեան զօրինաւոր տրամադրութիւնն, այս է՝ եթէ եղև յառաջագոյն, և է այժմ անկեղծ՝ ցաւ, և առաջադրութիւն։ Ոչ չէն ինչ ընդդէմ երբեմն անկումունք նոյն, քանզի սոքա կամ վտիտ խականութիւն կամաց, կամ տկարութիւն, կամ ծացորդաց հին սովորութեանն՝ որ չէ ևս խնպառ բարձեալ, այլ սակայն յետս նահանջեալ և ախամայ, յաւէտ դիւրին են, քան չարութիւն և պակասութիւն առաջադրութեան։ Ուր քանզի այս երևելոյն ուղղութիւն է գործ խորհրդական շնորհաց, յոյս գոյ, թէ յաճախութիւն խորհրդոյն ի վերջոյ ամրողջ և կատարեալ զարձ ստացի։ Ուր այս է առ հասարակ գործածութիւն խոստովանահայոց դիտոց և երկիւղածաց։

Բայցաք, որ զբրինադրեալ դարմանս ի գործ եդեալ, և ի երևելապէս ուղղեալ։ Իսկ եթէ զօրինադրեալ դարմանս ի գործ եդեալ իցէ, այլ ոչ իցէ երևելապէս ուղղեալ, օրինադրէի կրկին անգամ զհատագոյն դարմանս, և վերստին արձակէի. քանզի պակասութիւն ճշմարիտ առաջադրութեան առաւել ի զանցառութիւն դարմանաց, քան ի բաղմապատիկ անկումանէ ճանաչի. վասն դիւրագոյն է ի գործ դնել զարմանս, քան հրաժարել ի մեղաց՝ վասն աստիճ հակման առ այն ի սովորութիւն։ Ուր չէ ինչ ընդդէմ, թէ դարմանքն ևս են հակառակ սովորութեան, քանզի ոչ այնչափ ուղղակի հակառակին նոյն, որ հրաժարիլն ի մեղաց, զրօրինակ ծամապահութեին ոչ այնչափ ուղղակի հակառակին վաւաշոտական սովորութեան, որ հրաժարիլն ի ներգործանց վաւաշոտութեան։ Ասացեալ եթէ երիցս անգամ դարձի ի գործ եդեալ զդարմանս ինչ, այլ ոչ ուղղեալ երևելապէս, յապաղէի ժամանակ ինչ զարձակումն, եթէ ոչ իրրև զդատաւոր, գէթ իրրև զբժիշկ. այս է՝ զի զծանրութի մեղաց առաւել ևս խնասցի, և ի վերստին անկմանէ առաւել ևս երկիցէ. քանզի երբեմն հանդիպի, զի որք բաղում արձակմամբք ոչ ուղղեցան, ի զանազան զարձակումն զարհուրեալ ուղղին։

Հնգերիցես Նախ։ Օրինադրել զդարմանս օրինադրել պարտ է սովորականաց, և յաճախ վերանկելոց։

Պատասխանեմ։ Ընդհանրապէս պարտ է օրինադրել զդարմանս հակառակս չար ուներգործանց, վասնզի ներհակաբար ներհակաւոք բժշկին։ Ըստ այսմ՝ վաւաշոտաց օրինադրել պարտ է զծամն, և զայլ ճշմարտս մարդկանց, արբեցողին՝ հրաժարիլ ղժամանակ ինչ ի գինւոյ կամ ի ցգուշ, մանաւանդ ցորչափ արբենայ. հայհոյչին կամ

սաեր[illegible]ման՝ քան[illegible]իցս անգամ հայհոյեցէ կամ սուտ երդնուցու՝ զողրմութիւն ինչ, կամ գաղտնի, և կամ զայլ ինչ այնպիսի. ըստ այսմ և գայլոց։ Այլ ամենեցուն օրինադրել պարտ է զմտածութիւն չորից վերջնոց, չարչարանացն Քրիստոսի, զհանապազորդ աղօթս, զպատարագսն սրբոց, և գլխաւորաբար սիրոյ կուսին, նպաստական հրեշտակին, գլաճախումն խորհրդոց, և որ ի կարգին։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք սովորականն պարտաւորի խոստովանահօրն՝ որ հարցանէ, խոստովանիլ զնոր սովորութիւնն։

Պիտի այո։ Զայս է յայսմ գատապարտեալ նախադասուէ յիննովկենտիոսէ մեծաւ սանեղորդէ. Ոչ պարտաւորիս խոստովանահօրն՝ որ հարցանէ, խոստովանիլ զանցեալ ինչ։ Ի յիսուն և ութերորդն։

Պատճառն է, զորովհետև այն է հարկաւոր առ ճանաչելոյ խոստովանահօրն զվիճակ ապաշխարողին, և գազգի ազգի մեղս, որք ի սովորութիւն իրրև ի կամաւոր պատճառէ յառաջ գան, և են յայսմ գլխոյ նման համարեալ. այլ և առ կարօղ լինելոյ զպատշաճական դարմանս օրինագրել։

ՅՕԴՈՒԱԾ Ի։

Ջինչ պարտ է խոստովանահօր վերին ընդհանրապէս յանկարծակի հարցուածս, և յորմէ՞ն զգոյշ ընել։

Վերկին խնդիր առաջի դնի աստանօր ի լուծանել։ Այսն՝ թէ արդեօք պարտ իցէ արձակել զայն հոգեվար։ Առ երկրորդ՝ թէ զնարդ, արդեօք բացարձակապէս, եթէ ընդ թէուրթէ պարտ իցէ արձակել։

ՀԱՏՈՒԱԾՈ Ա։

Երբեմն զհոգեվարն յանկարծակի հարցուածս, և յորմէն զգոյշ ընել, պարտ ինչ ասյժմիկ։

Գասելի է նախ։ Պարտ է արձակել զհոգեվարն, որ յառաջ քան զկորուսանելն զգայուածութիւնս խնդրեաց զխոստովանահայր, կամ նա զայլ ինչ նշան ապաշխարութեան, առաջի առաջիկայի ումիք կամ բազում առաջիկայից, որք ինքնին, կամ միջնորդութեամբ այլոց պատմեն եկեալ խոստովանահօրն։

Ի հասարակաց և ստոյգ կարծիք՝ ի զանազան ժողովս և ի տեղիս իրաւանց սահմանեալ։ Պատճառն է, զորովհետև խնդիրն խոստովանութեան, կամ այլ նշանք ապաշխարութեան են խոստովանութեան ինչ ընդհանրական և լաւելեայն կամ զօրութենական՝ յորժամ չէ հնար առնել զայլ, և առաջիկայքն են թաղգմանք, զորովք հոգեվարն խոստովանի առաջիկայ քահանային։ Ի մի վճռոյն կղեմայ ուղերթորդի, զոր մարթ է ընդդէմ առարկել, ասացուածս առաւել՝ ի գրելն զխոստովանութենէ՝ ի ձեռն թղթոց։

Ասելի է երկրորդ։ Հոգեվարն, որ դաւանեալ զբիստոնէական կրօնն, թէպէտ և զղչինչ մնասուար նշան ցաւոյ տացէ յառաջ քան զզրկիլն ի զգայուեց, է արձակելի։ Այսմ եզրակացուն հակառակին բազում և երևելի ծաղրանք. սակայն այժմ երևի լինել հասարակաց կարծիք։

Հուց. վկայութիւն սիրոն Օգոստինոսի, որ գիրք 1. ի մի ամանութեան շնացելոց. գլ. 26. ասէ, թէ զերեխայացեալն, որ յանկարծակի խօթացեալ՝ չէ կարօղ խնդրել զհաղորդութիւն, պարտ է մղրտել. վասն ընդհակառակ ի կամ ձէ է ածուցիչ. խոկ լատինն է ոչ կամեցողին պատ, ոչ կամեցողին զրաձալ։ Իսկ գլ. 28. զնոյն համարէ մի երեխայացելոյն, որ ուրի գնացեալ ամուսնութիւն. և տայ զպատճառն. Ի, ասէ, գերեխ, ըստ գուցէ արդեօք վերադարձ հիւանդութեն պատճառեալ ծարաւոյ ինձ ցհրաժարեալ ինչ պահել։ Իսկ ապա հետևեցուցանէ. Արդ՝ որ ինչ ինդրուածոյ է, նոյն է պատճառ և հաւատոյ, երեխ գուցէ զտրաշիքարօն վասնի վերջին ինձոյ պատրաստել ինչ։ Վասնզի ի ոչ գնա յառաջ ինձոյ առանց առհասարակ երեխայութեն խրախանձ եղանել, պարտ է կոչել յօր ելեղեցւոյ։ Զոր ինչ բացայայտագոյն ի մեզ եզրակացուցանել մերոյ։

Հուց. պատճառաք։ Այսն՝ եթէ ոչ էր արժան արձակել զհոգեվարն ի դիպուածի եզրակացութեան, յայն սահս լինէր, զորովհետև նա չէ զգալի նիւթ, այս է՝ ցաւագին խոստովանութեան, առանց որոյ չէ հնար կալ խորհրդական արձակման. խակաթդ՝ այս պատճառ է ոչինչ ապա։ Այն է, է բովանդակ կամ գէթ գլխաւոր պատճառ հակառակորդաց։ Հուց. փորը։ Վաւանութիւն քրիստոնէական կենաց կապակցեալ ընդ վիճակի խօթութեն է խոստո-

վանութիւն ինչ Հաւրական, և լուսեղէնայն, քանզի ոչք է, կամ ուրուիմն գոյանի զբ ՚ի մէջ Հաւատացելոց, որ ՚ի ժամ մկնումն՝ ոչ կա- մեցի խոստովանիլ, և քրիստոնէապար մեռա- նել։ Աստուտի։ Եթէ այս հոգեվար խընդ- րեր զնոստովանահայր, համարէր ըզ բաւակա- նին խոստովանեալ՝ առ ընդունելոյ զարձա- կումն, ոչ ամենեքին խոստովանին յատաջին նզրակացութիւն. իսկարդ՝ որ դաւանեաց զքրիս- տոնէական կեանս, համարի նոյնպէս խնդրել ՚ի մնհուն զնոստովանահայր, զորօրինակ արդ ասէաք. ապա ոչ կերպական խնդիրքն առնէ, զի յատաջումն այս խոստովանութեանն Հաւրական և լուսեղէն իցէ զգալի. խնդիրքն զորութենական, կամ դաւանութեանն քրիստա- նէական կենաց՝ կապակցեալ ընդ խոթութեանն զնոյն առնէ ՚ի յերկրորդութիւն։

Երկրորդ՝ արժան է վարել երկբայական նեւթով ՚ի մատակարարութեանն խորհրդոց, յոր- ժամ չէ հնար ունել զտոյգն, և ստիպէ հար- կաւորութեանն. իսկարդ՝ ՚ի դիպուած եղզակա- ցուածս զգալի նեւթին, այս է՝ ցաւադին խոս- տովանաւին՝ երկբայական է. ապա՛ ի մի այնորիկ հնար է տալ զնորհրդական արձակումն։ Այն, է ստոյգ, և զայն առհասարակ ընդունէին ամենեքեան. զի որովհետև խորհուրդքն են մի մարդկան, լաւագոյն է զնորհուրդս դնել ՚ի վտանգի ոչնչութեան, քան զհոգին յատուա- նական գատապարտութեան։ Հայց. փոքր. մի՝ յատացելոցս. և երկրորդ՝ վտգն երկբայական է, թէ արդեօք ամ մարմնաւոր շարժմունք այսր հոգեվարի, հնծութեի, հառաչանք, անհայրեի հայեցուածն, յոգւոց հանելն, են յայսմ վճ- ռակի նշանք, որովք կամբ ծանուցանել զնա- փագ իւր խոստովանութեանն, և զզոչուն իւր. քանզի ըզ այսմ բազում անգամ հանդիպել պատմեն Աթրշանտոս, Տնկոկ, Վասրիոկ Ալինկնտան, և այլք։ Այս ղգալի նիւթն, կամ՝ ցաւագին խոստովանութեանն է երկբայա- կան։

Լուծրիցեա։ Երդեօք զհոգեվարն ՚ի դիպ- ուածի, որ իցէ անձանօթ՝ եթէ առաչեկայից, և եթէ խոստովանահօրն, և չունիցի առ իւր զնշան ինչ կրնի, պարտ է արձակել։

Պետեմ։ Այս դիպուած երևի կարի ինն երկբայական. և գիտեմ, զի բազում, որք պատապարին զնզրակացութեի մեր, ուրանան, թէ զայս անձանօթ պարտ է արձակել։ Ապա կայն քանզի ոչ է ստոյգ չիմանալ քրիստոնեայ, և մի այն՝ և ոչ ստոյգ, թէ մարմնաւոր շարժ- մունք նի ոչ են նշանք, որովք կամբ նշա- նակել զիւրաքանչիւր, և անտի ծադի երկբայ- ութի ինչ ՚ի մի նևութի, ոչ համարձակեի գա- տապարտել զնա՝ որ արձակէր. զորօրինակ ոչ էր պարտ գատապարտել զնա, որ ՚ի հար- կաւորութեն մկրտէր զինչ և իցէ հեղանիւ- թով, զորմէ հնար է ասել, թէ գուցէ է ջուր։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԾԱ։

Երդեօք զայն հոգեվարի, զորմէ ՚ի նախընթաց յօդուածին ասացաք, պարտ է ոչխարել Եպիս- կոպոսն, կամ ոչ։

Նդիր ծագեցաւ ոչ բազում ինչ ժամանա- կօք յառաջ ՚ի Լոմանեան Համալսարանի, թէ արդեօք վանքը իցէ այս կերպ արձակման, Երյելի ընդ, երբէ եցեւ պոմոպրբեալ. զոր աշակերտք այնր համալսարանի իբր ՚ի բազում լուծանեն, թէ ոչ։

Անեմագրեմք իբրև ստոյգ, թէ արտաքոյ դիպուածոյ հարկաւորութեն ոչ է օրինաւոր վարել այսոհիկ թէական կերպիւ, Երյելի ընդ, երբէ եցեւ պոմոպրբեալ. մի՝ զի ոչ ցուցանէ սովորութեի և գործածութեի եկեղե- ցւոյ. և երկրորդ՝ զի ընծայեր առիթ խոստո- վանաւորց արձակելոյ զմ և իցէ, թէպէտ և իցէ եղեռնագործ, սովորական, և որ յածի ՚ի մերձաւոր առիթս. նա թէ՝ և զայսոյն ան- տրամադրելոյն՝ առանց վտանգի սեղանակապ- տութեն յայսմ կողմանէ. և ըստ այսմ կրնա- նէր օրինադրութեին եկեղեցւոյ յարհամար- հութեի խորհրդոյն, և ՚ի կորուստ անձանց։ Այս ենեմագրեալ՝

Սեելի է նախ։ Երձակումն տուեալ ընդ թէութեի, երբէ եցեւ պոմոպրբեալ, է վտանգ։

Ի կարի հասարակագոյն կարծիք, և ոչ համարիմ՝ արտաքոյ Լոմանեան Համալսարանի՝ ամենահասարակ։ Վասնզի զոր ընդդէմ գնեն ՚ի բարոյական ձեռնարկութեի գերապայծառ Գենեդեան՝ ոչ վերաբերի ՚ի վտանգութեի, այլ յօրինաւորութեի։

Հայց. Նախ։ Որ արձակէ ընդ այսոհիկ թէ- ութեի, երբէ եցեւ պոմոպրբեալ, արձակէ բացար- ձակապէս, և ոչ կախի գործ խորհրդոյն, քան- զի

զի ի գնել թէուլթէն, որ է զառաջակայէ, թէական կերպն անցանէ ի բայարձակն, զորօրինակ Հանդիպի յայմ նախադասութիւս ընդ թէուլթէ զառաջակայէ. խակարդ՝ որ արձակէ բայարձակապէս, վաւերաբար արձակէ. ապա։

Հայց. երկրորդ՝ տապալելով զհինն հակառակորդացս։ Եթէ էր անվաւեր այս արձակուածս, քայն սակս լինէր, վասն զի ոչ լինէր դատաստանական, զորօրինակ պարտ է լինել ի սահմանադրութենէն Աստի, որ զայս խորհուրդ ըստ եզանակի դատաստանական ներգործուած սահմանեաց. ոչ եթէ դատաւորն արտաքին առնի, զոր ասէր, պարտ էր զառանն լինել Պետրոսի, եթէ ես նէ, կամ եթէ առնէսն ասա այն, ոչ լինէր վաւեր դատաստանն, վասն զի ներգործուածն դատաստանական, որով պաշտօնեայն որչափ ինչ ըստ իւրեանն կարօղ է՝ արձակէ զապաշխարօղն ի մեղաց։ Երկրորդ մասն, եթէ ես պարտաբերեալ, ի մէջ բերէ զերկբայութենէն պաշտօնէին ի վերտրամադրութենան ապաշխարողին, և զդիտաւորութիւն իւր ոչ արձակելոյ եթէ ոչ իցէ տրամադրեալ։ Արդ՝ երկրորդն սորա ևն ամենևին տարաղղիգ, ոչ և յայտ է. և ըստ հետևորդի՝ միոնն ոչ հակադրի միւսումն, և ոչ ապականէ զայն, կամ եղծանէ։ Հաստատի ևս։ Դիտաւորութիւն ոչ արձակելոյ զՊետրոս, եթէ չիցէ տրամադրեալ, ոչ եղծանէ զդիտաւորութիւնն արձակելոյ զնա՝ եթէ իցէ տրամադրեալ. ապա և ոչ այս դիտաւորութիւն թէական բայատրեալ ընդ կերպիւ, զայն՝ կամ զներգործութիւնն դատաստանական եզծանէ։ Հաստատի երկրորդ։ Հորժամ ասէմ, Երթ ու ես Պետրէ Պետրէ զնէ, այս թէական նախադասութիւն ի մէջ բերէ զերկու տարաղղիգս, և ոչ թէուլթիւնն վերաբերի առ կերպ միութենանն, և ոչ է մասն նր. ապա թէ ոչ կերպն միբրաութենէ, որ պատճառէ զնորս, լինէր յինկնէցոյ, յորմէ է այս թէուլթէ, զոր ոչ ընդունի. ապա ըստ նմին օրինակի յորժամ ասեմ, Երթ ես պրոմոպրեսել պետրէ զնէ, թէուլթիւնն բացատրեալ ոչ վերաբերի առ կերպն ապաշխարութենէ, և ոչ է մասն նր. և ըստ այնորիկ մեայ կերպն դատաստանական, այնպես՝ որպես եթէ այս թէուլթէ ոչ բացատրէր։

Հայց. երկրորդ՝ նոյն փորձ։ Հայն սակս վճռին դատաւորի արտաքին առնի տեւեալ ընդ այսոսիկ թէուլթէ, թոթէ պատճառ լինել Պետրոսի՝ երթ ու ես նէ, է անվաւեր և ոչինչ, վասն զի դատաւորն արտաքին առնի ոչ է կարգեալ տալ իրաւունս միւսոյ՝ ի դատաստանէ, այլ բայայայտել զայն. և ըստ այսորիկ դատախազք դիմեն առ նա, և զայն ի նմանէ խնդրեն. ուստի եթէ զայն ոչ բացատրեսցէ, այլ ենթադրեսցէ, ոչինչ գործէ, և վճիռ նորա է ոչինչ։ Հայց դատաւորն խորհրդոյ ոչ է կարգեալ առ ի բայայայտել ապաշխարողին զդրամագրութենէ նորա, և ոչ զայն խնդրէ ապաշխարօղն, այլ առ ի նշանակել, և տալ զշնորհս թողութենէ մեզաց, զոր նշանակէ և տայ, ոչինչ ընդդէմ գոլով թէուլթէ՝ եթէ ես պրոմոպրեսել։

Հաստատի։ Հորժամ դատաւորն արտաքին առնի ասէ, թոթէ պատճառ լինել Պետրոսի, եթէ ես նէ ես այն, ոչըք ճանաչէ, թէ արդեօք գոյ թէուլթէ. ոչ դատաւորն, և ոչ դատախազքն. և ըստ այմ վճիռն է անգործունեայ և ոչինչ, և իբրև մեայ ի նմին վիճակի՝ յորում էր յառաջն։ Հայց յորժամ խոստովանահայրն ասէ, պրոմոպրեսել՝ եթէ ես պրոմոպրեսել, թէպետ ոչ նա, և ոչ ապաշխարօղն ճանաչեն, թէ արդեօք գոյ թէուլթէ, սակայն ճանաչէ գլխաւոր պատճառն, այս է՝ Աստ, որ պաշտամունք քահանային տայ գլխաւորապէս զշնորհս թողութենէ մեզաց, եթէ թէուլթէին զոր ճանաչէ դուչ է։ Ապա ոչ ևս այնորիկ վճիռն արտաքին դատաւորի է անվաւեր տեսկապէս՝ վասնզի թէական, այլ վասն ճշմարտութիւնն թէ թէուլթ բացատրեալ՝ է անտեղի և անճանօթ՝ դատաւորին, և դատախազից, առ որս ուղղի. որ ոչ հանդիպի ի խորհրդական թէական վճիռս, որ ոչ ուղղի առ ճանաչութենէ պաշխարողին, և որոյ թէուլթէին ճանաչելոյ է գլխաւոր պատճառ։ Այսուհետև, և զայլ

յառաջ բերեն՝ որք վիճեցան ընդդէմ Նովատեանց։

Ա.յլ ասիցես։ Արդեօք խոստովանահայրն ոչ պարտի դատել զարամադրութէնէ ապաշխարողին։

Պէտ է։ Արդարև պարտի դատել զարամադրութէնէ ապաշխարողին, ոչ միայն ըստ գրոյ ճանին, և ըստ առաջադրութէնն, այլև ըստ այլոց բազմաց, զորօրինակ՝ թէ է կենդանի, թէ է մերկասեռ, և այն։ Եթէ սոքա իցեն երկբայական, և անստոյգ, ասեմք՝ թէ պարտ է զայսմ ամէ դատել՝ առ օրինապէս արձակելոյ, այլ ոչ առ վաւերաբար արձակելոյ. քանզի Թէպէտ և ոչ դատեսցէ զարամադրութէնէ, նա թէ՝ դատեսցէ, թէ ոչ են տրամադրութէնքն, այլ սակայն եթէ արձակեսցէ, իսկապէս լինի ապաշխարօղն արձակեալ, եթէ իցէ տրամադրեալ. արդ՝ յորժամ զարամադրութէնց չէ կարօղ դատել՝ մի լինելոյն ամենևին անստոյգ և անճանաչ, և չիցէ հնար յայտնիլ նոցա, առ այն ոչ պարտաւորի. և սակայն եթէ ը մտաց մեր ևկեղեցւոյ ի հարկաւորութէնէ պարտ իցէ արձակել, դնէ զթէութէնէ առ պահելոյ զպարտուպատուհամ յարգութէնէ խորհրդոյն։ Ոչ յաւելում զբազումս, զի ի սասանիլ հիմանն հակառակ կարծեացն՝ չիք ինչ, որ ընդդէմ գարձցի։

Ասելի է երկրորդ։ Արեւի օրինաւոր ի դիպուած հարկաւորութէնէ արձակել ընդ այսոքիկ մտաւորական թէութէնէ ոչ ուրեք եւ քեւի մերժել ևկեղեցւոյ։ Երկրորդ՝ զվաւերութէնէ նորա չիք երկայնութէի. զի՝ որպէս ըսեմք, հակառակութէին ծագեալ ի Նովատեանս, ոչ է զթէութէն՝ որ պահել ի միտս, այլ որ բանիւք բացատրեալ ի կերպն։ Երրորդ՝ թէ է օրինաւոր այս, առ հասարակ ուսուցանեն ձեռնադրեալ։ Ասէ ի վերջոյ պատճառն հաւանեցուցանէ, թէ պարտ է ի գործ ածել ի դիպուածի հարկաւորութէնէ, յորժամ չէ հնար ձեռնադրել զարամադրութէնէ ապաշխարողին, այս է՝ զի մի խորհուրդն դիցի ի վտանգի ոչնչութէնէ և անյարգութէնէ։

Իսկ ը բացատրութէնն այսր թէութէնէ ի քանս կերպին, թէ արդեօք իչէ օրինաւոր, զկայ առնու առ գրութէի իմ։ Ի միոյ կողմանէ նախ՝ ոչ երևի, թէ որ ի սէր հարց, կամ նկեղեցին երբէք ի ժողովս ինչ կամ ի ձեռնարկի զայն կերպ հաստատեալ իցէ, կամ զկիշատակ ևս ինչ նորա արարեալ իցէ, թէպէտ և բաղում անգամ զկարի փոքրիկ ձեռս խորհրդոց նշանակէ, և թէ զնշարդ պարտ է զնորհուրդ ապաշխարութեան մատակարարել հիւանդաց՝ ուսուցանէ. և սակայն զթէական կերպ վասն միրաութէնէ, և վերջին օծման՝ ի դիպուածս ինչ ընդունի։ Երկրորդ՝ զի են արդեօք բազում ասք, զի վաւերութիւն ը այսմ թէական կերպի՝ խոտիճ հերքի ի ևվանեան համալսարանի, յորմէ ումանք մանրբերն լինել երկբայական այսր կերպի. արդ՝ ապօրինաւոր է ի մատակարարութէն խորհրդոյ վարիլ երկբայական կերպիճ, Թողեալ զստոյգն, ոմ յայտ է ի նախաձառութէնէ դատապարտեալ Յովհաննիկենտիոսէ մեսսաեան բորդէ։

Պէտն ումանք առաջնումն, թէ անհամար ձեռնարկք համօրէն ազգաց՝ Լատալոցիք, Գաղղիացիք, Գերմանացիք, Սպանիացիք, Լեհդիացիք, են. զայս թէական կերպ ուսուցանեն իրրև օրինաւոր, և սովորական ի գործ ածել, ոչ արդեօք զայնմանէ տիրապէս ճանաչով, այս է՝ քննելով զարամադրութէնէ և յընդդէմն, այլ յորժամ տիրեն պէ՝ զայն իբրև զստոյգ և զանկերկբայ հաստատելով. և թէ այն ի վճիռս եպիսկոպոսաց ումանց աւանդի. յորմէ մեկաբերեն, թէ այն ևկեղեցւոյ գէթ լռելեայն հաստատի։

Պէտ տան երկրորդին, թէ ումանք յեռեռանից միոյ ևեթ համալսարանի, թէպէտ և համբաւաւոր, ոչ են ը բաւականին զուգակշիռ՝ մուծանել զերկբայութէի յեռեռաբանութեան, ընդդէմ ամենահաստատակ և ամենասովորական կարծեաց այլոց ևեռեռանից համօրէն ազգաց, և առաւել եթէ հիմն նոցա է հաստատութէի պատսպարեալ։ Ա.յլ արդ՝ քանզի թէութէին պահել ի մտի՝ համահանգէտ է բացատրեալ բանից, և ի դիպուածին բաւական է, և զի զվաւերութէէ կերպին ընդ այսոքիկ մտաւորական թէութէէ՝ չիք հակառակութէի, չիք պատճառ, թէ առ ինչ առանց հարկաւորութէն բանից թէական կերպի՝ ի գործածութեան յամառութէի կացցուք հակառակ։

ՅՕԳՈՒԱԾ. Ը։

Օրինակ պարզի առնել խոստովանահօրէն, յորժամ փորձել զնոսա ինչ ի խոստովանութեան։

Գաւելի է նախ։ Եթէ ի սխալանաց խոստովանահօրն իցէ անփառն խորհուրդն, զորօրինակ եթէ ոչ ասաց զնա արձակմանն, եթէ արձակեաց առանց դիտաւորութեան, կամ իբաւաբանութեան, և կամ զանտրամադրեալս, ևն. պարտաւորի՝ ի բաց առեալ զպայծառղուելի՝ ազդ առնել ապաշխարողին ի յաղորդ խոստովանութեան, եթէ գոյ։ իսկ եթէ ոչ գոյ, և ստիպեսցէ հարկաւորութիւնն, պարտաւորի ազդ առնել արտաքոյ խոստովանութեան, խնդրեալ նախ և ընկալեալ ի նմանէ զհրաման խօսելոյ զնեղոյնն ի խոստովանութենէն. և զայն հանդերձ ծանր գժաբարութիւն իւրով, եթէ սխալանքն եղեալ իցէ մեծապէս բարւոյն. այլ ոչ եթէ թեթեւ, կամ ոչ իւիք իրօք եղև բարւոյն։ Իսկ եթէ ոչ գոյ ապաշխարողն, և ոչ արտաքոյ խոստովանութեան կամեսցի տալ զհրաման, խոստովանահայրն մի սխալանացն, եթէ եղև բարւոյն, ապաշխարեսցէ, և զայն յանձն արասցէ Աստ, և հանդիցէ. վասն կատարեալ զպաշտօն իւր, որչափ ինչ պարտ էր, և կարող էր։

Այնմիսին մի առ մի։ Առացաք նախ, ի բաց առեալ զխոյիչեղութենէն. վասնզի եթէ խոստովանահայրն յաղագաւոյ լիցի, թէ յաղագարարութենէ և է ի խոստովանութեանն՝ ճեմապէս խոտոմ ապաշխարողն, և անտի լինի առելի խորհուրդն, եթէ բարւոյն և եթէ անբարւոյն յանցանօք սխալեալ իցէ, լռեսցէ, և ձեղցէ զապաշխարողն ի բարեմտութեան իւրում. բայց եթէ ստիպեսցէ վասնզ մտահաւ, և յառաջատես լիցի մեռանիլ ապաշխարողին ի վիճակի մեղաց. քանզի յայնժամ ընկալեալ զհրամանն՝ ազդ առնել պարտ է, եթէ մի վերջին հարկաւորութենէ, և եթէ զի ի հոգեվարն ոչ է ընդարձակ ծախիլ գոյ ձեռնդրութեան յաղագարարութենէ։

Առացաք երկրորդ, պարտաւորի ապաշխարողն առ պահպանութեան արձակմանն իւրմէ ընդ երկար ձեղցոյ ի վիճակի մահաբեր մեղաց, կամ որ ստիպողագոյն ևս է, եթէ իցէ ի նմին վիճակի ձեռնդրելոյ։ Իսկ այն հանդերձեալ ծանր ձեռնդրութենէ, ընդ այնոսիկն եղեալ նմէ ձեռնդրեալ բարւոյն. զայն ուղղել բանն պահանջէ, զի որ ծանր յանցանօք զծանր ձեռնդրեալ երեւր, զայն զարձուսցէ, թեպետ և անտի զծանր ձեռնդրեալ կրնացէ։ Այլ յատկապէս դիպուածի պարտաւորէր, զորօրինակ՝ ընծեռնել զիարտասխոս ինչ, այլ ոչ զբռնան, կամ զերեսուն, զայն համարեր ծանրագոյն և առայն պարտաւորեր յերկրորդում դիպուածի, զի է վերջին հարկաւորութենէ։

Առացաք երրորդ, այլ ոչ՝ ընդ ընդ, մի ոչ ինչ իբօ եղև բռնութենէ. վասն ոչնչ պարտաւորի հանդերձ ծանր ձեռնդրեալ օգնել ձեռնդրելոյ այլոյ, որ առանց իւրոյ ինչ յանցանացն, կամ առանց ծանր յանցանաց հանդիպի. այլ սակայն եթէ ստիպեր նախատացեալ վերջին հարկաւորութենէն, պարտաւորէր ազդ առնել գեթ գժաբարութենէ ինչ իւրով։

Հնասացելոց ասի ունիս մնալաբերել, զի եթէ երկուսեքեան ևս չգոյ հարկաւորութենէ, զորօրինակ եթէ բարոյապէս տասդ իցէ, թէ ապաշխարողն վերստին և ի սուտ ժամանակի ունի խոստովանիլ, և յայն սակս ի նախընթաց մեղացն անուղղակի տձեռնիլ, ոչ պարտաւորի խոստովանահայրն ազդ առնել նմա, բայց եթէ ի խոստովանութենէ, եթէ դարձցի. վասն ազդարարութենէ արտաքոյ խոստովանութենէն զհետ գայ միշտ գայթագղութենէ ինչ յապաշխարողն, և մեծագոյն ամօթ, և վատահամբաւութիւն ինչ ի խոստովանահայրն. ոչ ուղղութենէ ծանուցանէ Աստուածն, ատ. 4. երկրայ. 5։ Իսկ ապաշխարողն վասն բարեմտութենէն անբարւոյ լինի ի նիւթական ամրողջութենէ խոստովանութենէն՝ որ զհետ գայ, յորում է յայս արդարանալոյ։

Առելի է երկրորդ։ Եթէ ի սխալանաց՝ որ բարւոյն կամ որ անբարւոյ յանցանօք՝ խոստովանահօրն, ապաշխարողն դնի ի մեծաձայր վտանգի մեղանչելոյ. զորօրինակ՝ զի ոչ ազդ արար նմա իմոյ զվերձաղր սուիթն, յորում յայն սակս համարի՝ թէ կարող է կալ. թէպետ և վաւեր է խորհուրդն, սակայն թէ պարտ է զայնօրինակ խօսիլ՝ զորօրինակ ի նախընթացս եղրակացութեան վասն նոյնն պատճառաց։ Օրինակ ասել պարտ է վասն նոյն

բին, եթէ զանց արարեալ իցէ պարտաւորել առ հարկաւոր հատուցումն, կամ ասացեալ իցէ՝ թէ ոչ է պարտ հատուցանել։ Իսկ թէ արդեօք, եթէ յայս դիպուած չիցէ կարող ազդ առնել ապաշխարողին, պարտաւորի՞ փոխանակ նորա հատուցանել։ Պինեցաք, թէ ոչ, ուր է սոսկ զանցառութի՝ թէպէտ և բասրևլի, ի վճռ. 8. ի վերայ իրաւանց. պ. 13։ Տե՛ս անդ։

Ասելի է երրորդ։ Եթէ ի սխալանաց խոստովանաւորն չիցէ անվաւեր խորհուրդն, և ոչ զհետ եկեսցէ յապաշխարօղն միթաւոր վտանգ մեղանչելոյ, և ոչ միասս նկատմամբ երրորդի, այլ միայն վասս ուղղակի թեղուածեան մեղաց ինչ, զղօրինակ եթէ զանց արար՝ ևս և բասրևլի յանցանօք՝ հարցանել զտեսակս մեղաց, զթիւս, զպարագայս, ևն. պարտաւորի արդեօք, առ պահելոյ՝ օրչափ ինչ հնար է՝ զնիւթական ամփոփմանի խոստովանութեի՝ ազդ առնել ապաշխարողին ի խոստովանութեի, եթէ դարձցի, և մարթի իցէ լինել առանց անպատշաճութեի, ոյր լինելէ՝ եթէ ի վերստին յիշատակութեի մեղաց ինչ՝ ապաշխարօղն միճապաս զամենի հարկաներ, և անտի լինիցէ նմա տալակաւի խորհուրդն, զղօրինակ հեշտասս հանդիպի ի կանոնս շուրջ զմարմնական մեղաք։ Իսկ արտաքոյ խոստովանութեի՝ ըստ հասարակացն, և ըստ մեզ հատանականացոյն կարծեաց՝ ոչ պարտաւորի ազդ առնել։ վասն խորհրդական դատաստանն արդէն վաւերաբար է վերջացեալ, և ոչ ապաշխարողին է անտի վտանգ ինչ փրկութեի, իբրզի ննեթագրի ի շնորհս, և յայժմ մեզաց գեթ անուղղակի արձակեալ. և ազդեցութեն արտաքոյ խոստովանութեան միշտ բնածին է զհետ գալ, զղօրինակ ասացեալ ի վերոյ, գայլեազդութեան յապաշխարօղն, և ի խոստովանահայրն մեծի ամօթոյ, և անհամբաւութեի ինչ։

Ասելի է չորրորդ։ Եթէ խոստովանահայրն արձակեսցէ զապաշխարօղն ի բանադրանաց, յորմէ ոչ էր կարօղ արձակել, և ապաշխարօղն չգիտիցէ կապակալ զանձն բանադրանաւք. խոստովանահայրն կարօղ է, ընկալեալ զինքնութեի, զնա՝ որ անգէտն է, և կամ հինաւուր, արձակել. վտգի արձակումն ի բանադրանաց ոչ պահանջէ զառաջնկայութեիւն արձակելոյն, զղօրինակ խորհրդական արձակումն ի մեղաց. բայց եթէ գուցէ իշխանութիւնն իցէ շնորհեալ ամփոփմամբ՝ առ արձակելոյ ի խոստովանութեէն միայն. և յայս դիպուած պարտ էր ազդ առնել նմա, ի բաց առեալ զգայթագղութեի, ոչ զառաջինն։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ը։

Ի վերայ որպիսութեան խոստովանողին։

Աչ թղթակ՝ Լմ. Ե. 9։

ՊԲԿ. Ը։

Ի վերայ ամբաստանութեէ խոստովանութեէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա։

Երբէօք խոստովանութենէն պէտք լինել ամբաստանել։

Երկին ամբաստանութեի զանազանի ի խոստովանութեէ, մի՝ նիւթական է, և երկրորդ՝ կերպական։ Նիւթականն է, յորժամ ապաշխարօղն խոստովանի՝ զոր ինչ միանգամ ըստ ինքեան խօսելով է ներքոյ անկեալ խոստովանութեան, այս է՝ զնա՛ և զնիւթաքանչիւր մեղս զնովի միրտութենէն գործեալ, և չև ևս ըստ օրինի խոստովանեալ՝ ըստ թուոց, ըստ տեսակեան, և ըստ պարագայիցն՝ որք փոփոխեն զտեսակն, ոչ իւիք զանց արարեալ։ Կերպականն է, յորժամ խոստովանի զնա՛, զոր աստ և այժմ խոստովանիլ կարօղ է, և պարտի, թէպէտ և զանց արասցէ զնիւթք վասն արդարացի պատճառի։

Ասելի է նախ։ (1) Կերպական ամբաղձութեին է յիմացային իրաւանց հարկաւոր առ վաւերութեի խոստովանութեէ, մինչև ապաշխարողին ցայնչափ պարտաւորիլ միոյ և նոյն խոստովանահօր խոստովանիլ զնա՛ և զնիւթաքանչիւր մեղս ըստ թուոցն, ըստ տեսակեան, և ըստ պարագայիցն՝ որք փոփոխեն զտեսակն, ցորչափ արդարացի ինչ պատճառ ոչ առնէ անբասիր։

Ել ի հատատոց՝ բացորոշեալ ի ժողովելոյ

(1) Լմ. Ե. 9. ո. 2. Բուլ։

փրայելնտիոյ, Լատերանու, և առաւել ևս ի Տրիտենդեանն գում. 14. գլ. 5. և կան. 7։

Յօդ. և ևս։ Նախ խոստովանութեան է ձեռային իրաւամբ հարկաւոր միշնորդ ի թողութիւն զինչ և իցէ մեղաց, ոմն յայտ է ի նախագիտելոցդ. ապա զինչ և իցէ մեղս պարտ է խոստովանիլ։ (1) Երկրորդ՝ խոստովանաւոր կայցէ է բժիշկ հոգևոր յայսմ խորհրդեան. յայն սակս պարտին յայտնիլ նմա մեղքն, զորս օրինակ մարմնաւոր բժիշկին ախտքն. իսկարդ՝ մարմնաւոր բժիշկն ոչ պարտի ճանաչել միայն զմի ախտս, այլ և զբովանդակ որպիսութիւնսորին ախտացելոյ, իբրզի մի ախտն ի յարակցուիչ միասոյն ծանրանայ, և դարմանն՝ որ պատշաճէր միոմ ախտի՝ պնասէր միւսումն. ապա թ նմին օրինակի բժիշկն հոգևոր ճանաչել պարտի զնմ մեղս, իբրզի մի ի նոցանէ բստ նմին օրինակի ծանրանայ ի յարակցութիւնէ միասոյն, և այն որ միոմ մեղաց լինէր պատշաճական դարման, միւսումն կարող էր լինել դրգռիչ և առիթ մեղաց, որմէհետև երբեմն վարակի օք ներհական մեղաք։ Երկրորդ՝ խոստովանահայրն ոչ է միայն բժիշկ, այլև դատաւոր ապաշխարողին. իսկարդ՝ դատաւորն ոչ է կարող ուղիղ տալ զվճիռն, բայց եթէ ծանուցեալ զգաման բովանդակապէս, և զայն չէ հնար նմա յայսմ առնել բովանդակապէս ճանաչել, բայց եթէ խոստովանութիւն համբրէն մեզացն. ապա։ Օրերիւս զայսոսիկ վերջին պատճառս յիշատակէ Ժողովն Տրիտենդեայ։

Ասելի է երկրորդ։ Անհրաժեշտ ամփոփեալ թիւնն ոչ է միշտ հարկաւոր առ վաւերութիւն և առ գործս խոստովանութեան. մինչև հնար է ապաշխարողին երբեմն յարդարացի ինչ պատճառ զանց առնել զմահուշաւի ինչ մեղաց ի խոստովանութիւն, ի կալ ինալ վաւերութիւնն և գործոյ նորա։

Ի հատարակայ կարծիք, և առանդի ի Տրիտ. Ժողովոյն, ի նախայիշեալ տեղոջ ի բանս յայսոսիկ. Իսկ ունայնել ջերմն, որ պիտոյ ինալ ասացաւն ոչ գան ի գիտս, ընդհանրապես ի նոյն խոստովանութիւնն լինել դիմել նմա, վասն որոյ հանգամանքն ընդ խոստովանին ասէ։ *Ի գալընկեայ նմա են ազգ գնս Տէր։ Երդ՝ նոյն է պատճառն վն այլոց արդարացի պատճառաց, վասն որոց խօսիմք այժմ, ոմն և վն մոռացման։

Յօդ։ Պատուիրանն Աստի ի վերայ ամբողջութիւն խոստովանութեան է դրական, ապա չէք ինչ տարակոյս, թէ հնար է լինել դիպուածոց ինչ, յորս ի բովանդակութիւն կատարման այսր պատուիրանի ազատեսցի ապաշխարօղն։ Աստատ։ Ամբողջ խոստովանութիւնն է ներգործութիւն մարդկային. ապա պարտի լինել բարոյապես կարելի, և ոչ հանգամանից որոց մեծագոյն ևս պատուիրանաց, որոց մարթ է իբ առաջ ելանել. զորօրինակ է պատուիրանն ձեռային սիրոյ. քանզի որ վասն ձեռային սիրոյ է սահմանեալ, չէ հնար նմա ի գործ ածիլ հակառակ ձեռային սիրոյ։

Երդ՝ խոսեսցուք զպատճառացն, որք անբաւիր առնեն։ Պատճառքն, որք անբաւիր առնեն ի նիւթական ամբողջութիւնէ խոստովանութիւնն, ամենևին ևս վերածին առ անկատարութիւնն փիլիգական, և ի բարոյական։

Անկատարութիւնէ փիլիգական։

Նախ՝ ապաշխարօղն հիշանդ, եթէ ի սկսանիլն խոստովանութեան, կամ յառաջ քան զայն ինդրելոյ զխոստովանահայրն զրկեցի ի խօսելոյ, նոյնհետայն պարտի արձակիլ։ Նոյնպէս եթէ իցէ երկիւղ, թէ գուցէ իսկոյն վախճանեսցի, կամ կորուսցէ զիտս, և զգայութիւնս, լռեալ զմի կամ զերկուս մեղս արձակեսցէ։

Երկրորդ՝ եթէ իցէ խուլ, կամ համր, կամ անգէտ լեզուին, յորժամ ստիպէ պատուէրանն, կամ հարկաւորութիւն ինչ խոստովանելոյ, բացատրեսցէ զմեղս որշափ ինչ բարոյապէս կարող է, և արձակեսցի։

Երրորդ՝ եթէ ի վերահաս նաւարեկութիւն, հրայրեցութիւն, պատերազմի իցէ երկիւղ մահու, վտանգեալն համառօտիւ խոստովանեսցին զմեղս ինչ, և արձակեսցին իւրաքանչիւր առանձինն, եթէ իցէ ժամանակ յապաղման, իսկ եթէ ոչ, զինչն ինչ ապաշխարութեան և խոստովանութեանն արտաքուստ ցուցցեն, զորօրինակ բարխմամբ կրծոց, ծնրադրութիւն, ևն. և ելուզեալ զներգործութիւնի զղջման, ամենքեան ևս արձակեսցին այսու կերպիւ. Ես արձակեմ զձեզ ի մեղաց ձերոց։

Չորրորդ՝ բնական և անբաւիր մոռացողութիւն, զորմէ գրէ Տրիտ. Ժողովն ի վերոյիշ.

(1) Ընդ-

տեղ, այս է՝ յորժամ որ ըմբռնականին խնամ տարեալ՝ ոչ յիշէ զմեղս ինչ։

Հինգերորդ՝ անյաղթելի տգիտութեի պարտաւորութեն խոստովանելոյ զմեղս ինչ. քանզի հնար է հանդիպիլ, զի ոք յաղթելի տգիտութենէ չգիտիցէ զայն՝ զոր առնէ՝ լինել մեղք, և յայն սակս մեղիցէ գոյժելովին, սակայն անյաղթելի տգիտութենէ տգիտացեալ լինել հարկաւոր խոստովանելոյ զայն, և յայն սակս ոչ մեղիցէ լուծանիլ։ Այսու՝ զի մեղքն բազում անգամ են ընդդէմ իրաւանց բնութեն, ոք զոր գիժարաւ լինի ոք տգէտ. իսկ պարտաւորութենէն խոստովանելոյ է ըմբռնական իրաւանց, զորմէ դիւրաւ լինի տգիտութենէն։ Երկրորդ՝ վասն մեղքն թէպէտ և՝ ի բաւարելի տգիտութենէ գործեալ՝ իրրև թէ ոչ էր մեղք, զտեսակ չարութեն ոչ թողու, զորօրինակ այն՝ որ գիտութենէ լինէր գործեալ. նմին իրի հնար է լինել, զի ևս և զգուշաւոր քննութենէ ոչ յիշատակեսցի։ Այսու ունիս մանաւանդել, թէ մանկունք, գեղջուկք, խօթամիտք, և որ՝ ի կարգին, որք բարեմտութենէ յատուկին խոստովանութենէն զայսօրինակ զանց արարեալ իցեն զնէնք մեղք, ոչ են միշտ բռնադատելի առնել զընդհանրական խոստովանութենի, մանաւանդ՝ եթէ իցէ նոցա ծանր, և գիժարարին, կամ իցէ երկիւղ վնասու ինչ. այլ բաւական է իրր՝ ի բաղումս մտրգել նոցա, և զանոց առանձին խոստովանիլ։

Ընդհանրական Խոստովանութիւն։

Հարցական անկարութենէն է, յորժամ յամբողջ խոստովանութենէ լինի վերահաս ծանր վնաս, եթէ հոգևոր՝ և եթէ մարմնաւոր, և եթէ նմին ապաշխարողին, եթէ խոստովանողին, և եթէ երրորդ անձին. քանզի համաբի, թէ բարոյապես լինել չէ հնար, որ առանց ծանր վնասու իւրոյ կամ ընկերին լինել չէ հնար։ Այդ՝ դրական պատուիրանն՝ որ՝ ի վերայ նիւթական ամբողջութենէ խոստովանութեան՝ ոչ պարտաւորէ առ անկարելին բարոյապէս, կամ առ այն, որում չէ հնար լինել առանց ծանր վնասու, ոչ արդ ասացաք։

Վնաս նմին ապաշխարողին. զորօրինակ եթէ հիւանդ երկիցէ, թէ գուցէ խոստովանահայրն յայտնեսցէ զխոստովանութենէ իւր, կամ գուցէ խոստովանելոյ նմա զմարմնական ինչ մեղս՝ յորգորեսցի՝ ի նմանէ՝ ի պղծութենէ։ Զարձեալ՝ եթէ վն դիւրաւսհանութենէ իւրոյ կասկածելոցի, թէ գուցէ ընդ երկար կացնել՝ ի քննութենէ մարմնական մեղաց՝ նոցին վերստին հասանելոցի. քանզի յայնժամ կարող է՝ ի հարևանցի քննել զմեղսն զայնոսիկ, և խոստովանահայրն հարևանցի հարցանել, զի մի տկար ապաշխարողին լիցի ստէպ գայթագղութենան։ Այս ևս՝ եթէ ապաշխարողն իցէ ծանրաշտաւուկ, և կարի իսն խմմնատ յամբաստանել, և՝ ի մեկնել զմեղս իւր. քանզի զոյժ անդ մեծագոյն գժարարութենէ խոստովանութենէն, լինի երկիւղ վնասու ապաշխարողին, և առ չհնելոյ նմա խոստովանութենէն ատելի, կարօղ է խոհեմ խոստովանահայրն՝ յորժամ պատեհ դատեսցէ վն բարւոյ ապաշխարողին, ընդմիջել զխոստովանութենէն, և արձակել։

Վնաս խոստովանահօրն. զորօրինակ եթէ յամբողջ խոստովանութենէ վերահաս իցէ նմա մահ կամ հիւանդութենի, ոչ՝ ի ժամանակս ժանտախտի, կամ զի հետամուտ լինի նմա թշնամին, կամ վերահաս է հրդեհ կամ նաւաբեկութենի. քանզի յայնժամ լուծանել զմի կամ զերկու մեղս՝ կարօղ է արձակել։ Այս ևս՝ եթէ իցէ երկիւղ, թէ գուցէ լուծանել զմանաւանդ ինչ մեղս՝ իցէ անձին առիթ գայթագղութենի, և չգուցէ բազմութենի այլոց խոստովանահարց։

Վնաս երրորդ անձին. զորօրինակ եթէ իցէ վտանգ, զի մի խոստովանահայրն վարսցի դիտութենէ խոստովանութենէ՝ ի հոգևոր կամ՝ ի մարմնաւոր վնաս երրորդ անձին։ Այս ևս՝ եթէ խոստովանահայրն ոչ իցէ կարօղ խոստովանիլ զմեղս իւր, բայց եթէ բնկանելով զինիք խոստովանութենէն՝ զոր լուաւ։

Վնասք՝ ի վերայ հոգևորականաց պատճառաց։

Գիտել պարտ է նախ, զի առ օրինապահ հաղագուցանելոյ՝ ի դիպուածս յայսոսիկ զմեղս, պարտ է չարիցս այսոցիկ զուգընթաց լինել։ Այսու՝ զի վտանգն գայթագղութենի, կամ վնասու, կամ անկարութենի, իցէ ծանր, և քաջ հիմնեալ։ Երկրորդ՝ զի չիցէ հնար ունել զայլ խոստովանահայր, որում առանց վտանգի կամ վնասու՝ կարօղ իցէ ապաշխարողն ամբողջապէս խոստովանիլ։ Երրորդ՝ զի չիցէ հնար զխոստովանութենէնն դիւրաւ յապաղել, զորօրինակ վասն ստիպելոյ պատուիրանի տալոյ կան խոստովանութենէ կամ հաղորդութենի, և նմ

կամ ղի չիցէ հնար զանց առնել զպատարագ. զաւ կամ զՀաղորդութիւնն՝ առանց գայթագղութեան. և կամ եւս՝ եթէ ապաշխարօղն ծանրացեալ մահուանաւի մեղօք՝ պարտ էր ընդ երկար հրաժարիլ ի խոստովանութենէ։ Այս չորրորդ՝ ղի զայնուհիկ, կիմ ղնոքիմբ մեղօք միայն զանց արասցէ, զորս գաւանցի հարկաւոր ի խորհիլ յայնմ վտանգէ. նմին իրի եթէ երկիցէ ի վտանգի ի խոստովանութենէ պատնէութեան, և ոչ դիտաւորեաւ, ամբաստանեսցէ զղիտաւորութիւնն, զանց արարեալ զարատաբին ներգործութիւն։

Վճռել պարտ է երկրորդ, ղի զմեղս վասն արդարացի պատճառի թագուցեալ՝ ի գադարիլ պատճառին պարտ է խոստովանիլ ի յաջորդ խոստովանութենէն՝ առ ի կատարել զածային պատուիրանն խոստովանելոյ զնմ մահուաւոյ մեղս. բայց ոչ նոյնժամայն, և ոչ որպէս երեւի ճշդիւ յառաջ քան զկատարիլ տարբերն. վասն զի առաջին խոստովանութիւնն կատարեաց զպատուիրանն եկեղեցական՝ ի վերայ տարեկան խոստովանութենէ։

ՑՕԴՈՒԻԱԾ. Բ։

Ընդեռ Ալեքսիոս, կամ այլոց եղբօրդ անձին՝ որ էջ առաքելոյ Պետրոս խոստովանելոյ, վասն համբառնալոյն առ խոստովանօքն Քրիստոս, ընդ բանիդ առնէ՞ ի նշանակած ամբողջութենէ խոստովանութենէ։

Կրկին է խնդիրն ի խորագրիս։ Առաջինն՝ ի վերոյ մեղսակցին, կամ՝ ի վերոյ նորա՝ որ եւ զնէ մանկութենէ ամբաստանելն յանցանաց, զորօրինակ եթէ ապաշխարօղն ննջեալ էցէ ընդ քնոյ իւրում, որ ծանօթ խոստովանաւորն։ Այս երկրորդն է ի վերոյ նորա, որ ոչ է մեղսակից, այլ առարկայ խոստովանելի մեղաց, զորօրինակ եթէ ապաշխարօղն զամուրի քոյր իւր գյղացուհի, և զծանօթն խոստովանաւոր, սպանցէ. և կամ եթէ զծանր՝ և զնշանակաւոր յանցանս ծնողաց իւրոց, որք ծանօթ են խոստովանաւորն, զնկուցեալ իցէ։ Առաջին խնդրին է դիւրին, և երկրորդն է դժուարին։

Նմին ապրելմբ, եթէ ոչ որ վասն սեփական ժամահանգստութեան իւրոյ առ խոստովանաւոր միայն՝ զերծանի ի նշանակաւոր ամբողջութենէ խոստովանութենէն, զորմէ այս երեւի անպատշաճ, և հակառակ գործածութենէն եւս և երկիւղածաց։

Ասելի է երկրորդ։ Առաջնոյ

առ խոստովանահօր միայն՝ այլոյ անձին, որ ոչ է մեղսակից, այլ է առարկայ մեղաց, հաւանականագոյնս ոչ ղերծուցանէ ի նիւթական ամբողջութենէ խոստովանութեան, ի բաղմաց քննդեմ բազմաց։

Յուց. Նախ։ Ի՝ սահմանեաց ղխոստովանութին ըստ եղանակի ճշմարիտ դատաստանի. խակարդ՝ ի մարդկային դատաստանի նուիրնիսկ, որով ամբաստանօղն կարօղ է և պարտի ամբաստանել զպարտաւորն, նոյնպէս կաղօղ է՝ և պարտի հրատարակել զպարագայս, զորս խնդրէ ամբողջութիւն դատաստանին, մէկ պէտ և անտի գիտէ նկեսցէ վատահամբաւութիւնէ երրորդ անձին. զայսօրինակ դատաւորն արտաքին առնէի քննէ ի վերայ կուսապղծութեան բռնի գործելոյ ընդ կրօնաւոր կուսի, կամ ընդ ազատական հաւատ օրիորդի, մէկ պէտ և անտի գիտէ գայցէ վատահամբաւութիւնէ նոր. ապա ըստ նմին օրինակի և ապաշխարօղն, որ է ամբաստանօղ իւր ի խոստովանութենէ։

Յուց. Երկրորդ։ Եթէ ապաշխարօղն ոչ էր կարօղ, և ոչ իսկ պարտ էր յայտնել զայնցանս երրորդ անձին, որ է առարկայ մեղաց իւրոց, յայն սակս լինէր, վասնզի այն երրորդ անձն վատահամբաւէր, և լինէր վասն այն անիրաւութենէ նմա, իսկ արդ՝ այս պատճառ է ոչինչ. ապա։ Յուց. փոքր։ Օրինաւոր է յայտնել խոհեմ առն զայնցանս երրորդ անձին, յորժամ զայն պահանջէ մեծագոյն դիւրութենէ իմ կամ ընկերին, զորօրինակ առ ընդունելոյ զիսորհուրդ, առ խընդրելոյ զմխիթարութենէ, առ խորհելոյ ի մեղաց, կամ ի ծանր ինաստէ մարմնոյ. այս է վասն այսր պատճառի՝ զի ոչ պարտաւորիմ պահել զհամբաւ այլոյ այնչափ դժուարութեամբ՝ կամ ընկերին. մինչև չլինել յայնժամ կիրպական և անիրաւ վատահամբաւութիւն, այլ նիւթական և իրաւացի. այսպէս ուսուցանեն ամ՝ ածաբանք. խակարդ՝ մեծագոյն դիւրութենէ և թէ իմ և եթէ խորհրդական դատաստանի՝ պահանջէ յայտնել ինձ ի խոստովանութենէ զաուարկայն մեղաց իմոց, առանց որոյ չեմ կարօղ ամբողջապէս խոստովանիլ. և այս դիւրութենէ հաւասար է այլոյ բազմաց, վ որոց ամբանք առ հասարակ համարին, թէ օրինաւոր է յայտնել զայնցանս երրորդ անձին, ոչ յայտ է որոց մեծագոյ լինին, և այնու ևս առաւել՝ զի անդէն է ամենամեծ գաղտնութենէ, և վատահամբաւութենէ գլխոյ ոչինչ. ապա։ Արդ՝ եթէ օրինակս կարօղ եմ, պարտաւորիմ. վասնզի ստիպէ պարտաւորութենէն ամբողջ խոստովանութենէ։

Այլ գիտել պարտ է, զի ապաշխարօղն ի դիպուածի այսր երկրորդ եղբակացութենէ մեծագոյն զգուշանի պարտի ի գործ ածել, նաև ճշդիւ՝ և դժուարուէ ինչ իւրով պարտաւորի խնդրել զխոստովանահայր, որում անձանօթ իցէ այն երրորդ անձն, քան ի դիպուածի առաջնի եղբակացութենէ. վասնզի այս երրորդ անձն՝ որ ոչ է մեղսակից՝ ոչ հաւանեցաւ մեծագոյնս վատահամբաւութիւրում, զորօրինակ մեղսակիցն։

Առիցես։ Մեծագոյն վնասն երրորդ անձին անբասիր առնէ յամբողջութենէ խոստովանութեան, ոչ ասացաք ի վերոյ. խակարդ՝ աստ յամբողջութենէ խոստովանութենէ ծագէր մեծագոյն վնաս համբաւոյ ընկերին, ապա։

Պիտի զան. զմեծ։ Մեծագոյն վնասն երրորդ անձին, որ ծագէր ըստ պատահմանն և արտաքուստ յամբողջութենէ խոստովանութենէ, զորօրինակ եթէ խոստովանահայրն յայտներ զխոստովանեալ յանցանս, անբասիր առնէ, ևն. ընդ. մեծագոյն վնասն՝ որ ծագի ըստ ինքնեան և ի՝ ներքուստ յամբողջութենէ խոստովանութենէ, որպիսի է այն՝ զորմէ է առարկութիւդ, ուրա։ Ապա թէ ոչ գիտէ գայր, թէ ոչ պարտաւորէի խոստովանիլ զայնցանս իմ։

Առիպ։ Ոչ պարտաւորիմ խոստովանիլ թարգմանեալ, զի մի վատահամբաւ արարից զնս. ապա և ոչ պարտաւորիմ խոստովանիլ զմանաւոր ինչ մեզս, զի մի վատահամբաւ արարից զընկերն։

Պիտի զան. զառաջարկ։ Ոչ պարտաւորիմ խոստովանիլ թարգմանեալ, զի մի վատահամբաւ արարից զնս՝ սակաւապէս, ուրա. և ըստ զօրութենէ պատուիրանի խոստովանութենէ պարտաւորիմ միայն առանձինն ընդ առանձին քահանայի խոստովանիլ, ոչ յայտ է ի գործածութենէ եկեղեցւոյ, և ի կանոնաց Ժողովոյն Լաւերանու և Տրիտենդեայ, ընդու։ ի մի այսր դիպուածոյ գրեսցուք առարև։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Գ։

Ընդեղ առ ամենայնի խոստովանութեն հարկաւոր պարտին ամբաստանել զպարտիցս, որ էրեսեն լռելոց ծանրացուցանին ի նմին գնասիլ։

Ընդհատրութեամբ նախ՝ ի ճառէն, որ ի վերադրական ներգործութեեց, վնաս. 4. պ. 2. յօդ. 2. թէ պարագայից ոմանք են՝ որք փոփոխեն զտեսակն, զորօրինակ գողանալ ի տր տեղւոջ. և ոմանք՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն ի նմին տեսակի, ոյզ գողանալ զհազար ոսկի զահեկանս. և ոմանք՝ որք թեթևապէս միայն ծանրացուցանեն, զորօրինակ գողանալ զերեսուն փող, եդեալ թէ բաւական նիւթ մահուչափ մեղաց իցեն քան և հինգ փողք. և ոմանք ևս են անպատկան, ոյզ գողանալ աջու ձեռամբն կամ ձախու։

Ընդհատրութեամբ երկրորդ, թէ զպարագայս՝ որք փոփոխեն զտեսակն՝ հարկաւ պարտ է բացատրել, ոյզ յայտ է յայտնելոցս ցայս մայր. զորս ծանրացուցանեն թեթևապէս՝ ոչ է պարտ հարկաւ խոստովանել, մի՛ զի այն է գրեթէ անկարելի, երկրորդ՝ զի թեթևապէս այլայլեն զգաստութիւն խոստովանահօր, և այս պէս համարին ամենեքեան առ հասարակ. իսկ զանպատկանս ոչ իւիք իրօք պարտ է բացատրել։ Այդ գժուարութիւն է ի վերայ պարագայիցն միայն՝ որք ծանրացուցանեն երևելապէս ի նմին տեսակի։

Առ ճանաչելոյ զպարագայս, որք երևելապէս ծանրացուցանեն ի նմին տեսակի, նշանակի այս կանոն. Ի նիւթ քանակական, կի՛ որ կայանայ ի թիւն, ի կշիռն, և ի չափն, համարի պարագայ երևելապէս ծանրացուցիչ, յորժամ առանձինն առեալ, և ի ներգործութիւնէ զատուցեալ՝ բաւական էր առ մահուչափ մեղս, զորօրինակ եթէ որ գողացի գ.հատն փող, ենթագրեալ՝ եթէ քսան և հինգն բաւական են առ մահուչափ մեղս։ Իսկ յայլ նիւթս համարի երևելապէս ծանրացուցիչ, յորժամ երևելապէս զանցանէ զհատարակ եղանակաւ մեղանչելոյ յայնպիսի նիւթս. զորօրինակ եթէ որ զգիշերն ողջոյն անցուցանէր ի վաւաշոտական գործս ընդ կնոջ, եթէ որ զշաբաթ ամիսս՝ կամ զամս յամէր յատենութիւն ընկերին, եթէ սպանանէր զհինամին անգամ անդամ յօշոտեալ, և կի՛ ի վերայ սպանելոյն դարձեալ անգթութիւն վարէր, և որ՝ի կարգին։

Լրեալ և ոչ միւնչ յայսցանէ հանդիպեր, համարի թեթևապէս ծանրացուցիչ. զորօրինակ եթէ գողն գողացեալ զերեսուն փողս. եթէ որ զնիի կառոյց ցաստեցեալ՝ սուղ ինչ ժամանակ ծառայել յատելութեն, ևն։

Պարտապանք հակադրեալ կարծեացն ընդդունին, թէ պարտ է ամբաստանել զպարագայն՝ որ երևելապէս ծանրացուցանէ, եթէ ի մէջ բերէ զքանադրանս կամ զվերապահութիւն. և ևս՝ եթէ իցէ հարկաւոր առ ի ճանաչել խոստովանահօրն զարամադրութիւն ապաշխարողին։ Այդ հակառակութեին է, թէ արդեօք՝ ի բաց առեալ ևս զայսոսիկ պարտ իցէ հարկաւ բացատրել։ Կէսք ուրանան, և կէսք հաստատեն։

Ընտրելի է նախ։ Հաւանական է, թէ զպարագայս՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն՝ ոչ է պարտ հարկաւ խոստովանիլ։

Երկրորդ. նախ՝ ի բաղում և յերևելի վարդապետաց, որք զայս կարծիս ունին։ Այս կարծիս համարին իշխանն ամենեցուն հրեշտակային Արքապատուն, ի 4. զան. 16. խ. 3. պ. 2. խ. 5. և պետան, 12. առ. ընթերցողն Խրդուեղեցի. զվկայութեին յաղագ բերելոցս ի մէջ առաքինուց։ Այն Հռոմա վենատուրա, որն Ինոսենտիոս, Սկովտոս, Վոբանեդոս, Խաղղանոս, Սերբետարոս, Ընգելոս, Կլաւարոս, Հոլհանէս Ագեխա, Խակոմէս, Ալաղենտիա, Տոլետոս, Ռևկանոս, Վինչուկա, Լեսխոս, Հանակինա, Խասսէս, Պոնտոս, և այլք բազումք, յորոց այս կարծիք լինի հաւանական՝ զի թերագրելի հաւանականութիւն։

Երկրորդ. Վանգի խոստովանութեին արդեն է ըստ բնութեան ըստ բաւականին ծանրանալն, չէ պարտ ծանրաբանել մեծագոյն ևս ծանրութեն, ոչ է պարտաւորութեին խոստովանելոյ զպարագայս՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն, առանց ձեռային կամ ակնհայական յայտնի պատճառանաց։ Ըստ ոչ զմին հնոյ է նշանակել։ Ել ոչ ձեռային, զի ոչ արդեօք գոնաի ի տր գերս, կամ յաւանդաւրել։ Ըստ ոչ զնկեղցականն, զի զայս պարտաւորութեէ լաւն ժողովք, ևս առաւել Տրիտենդեանն, ոյզ արդ յայտ արատցոք, թէ պետ և զայս նիւթ մանրակրիտ բացատրելոց։

Երէ ասիցես, թէ այս պատճէր մակաբերի ի նորին իսկ բնութեէ խորհրդոյն, զի գոլով սահմանեալ ըստ եղանակի դատաստանի, պահանջէ՝ զի խոստովանահայրն դատաւոր ծա-

ծանիցէ զրովանդակ ծանրութիւն և զարութիւն յանցանացն, որ մեծապէս կախի զծառայուցիչ պարագային։

ԱՀԱ է ընդդէմն։ Եթէպէտ և Աստուած սահմանելովն զկորհուրդ ապաշխարութեան ըստ եղանակի դատաստանի՝ կարօղ էր կամիլ, զի ամբաստանեացին պարագայքն՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն, կարօղ էր և կամիլ, զի մի ամբաստանեացին, և դատաստանի խոստովանահօրն զկայ առնուլ ի ծանօթութիւն մեղացն ըստ Թուղոյն և ըստ տեսակին. քանզի թէպէտ և ծանրացուցիչ պարագայքն յաւելուն զարուի մեղաց, սակայն կախել կայր զկամայն Աստուծոյ պարտաւորել զմեզ յամբաստանել զայնոսիկ, և կամ ոչ։ Եթէ Աստուած կամեցաւ զառաջինն, ցարդ չէ ևս ըստ բաւականին յայտնեցաւ. քանզի զայմ կամաց լռէն սքի Հարք, և ժողովք, այլ և այսչափ և երևելի անձինք զհակառակն ուսուցանեն։ Իսկ զտանի և պատճառ, վիճ համարիմք՝ թէ զայս Աստուած ոչ կամեցաւ, այս է՝ ամենամեծ զժուարութիւն ի բացատրել զպարագայս զայնոսիկ՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն. քանզի թէպէտ զմի կամ զերիցս հնար է բացատրել, սակայն զնոյն բացատրել և որոշել է ամենազժուարին. արդ՝ օրէնքն ոչ դիտեն զմի կամ զերկուս դիպուածս, այլ զայն՝ որ յաճախ հանդիպի։

Խնդիր է երկրորդ։ Եթէ զպարագայս՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն՝ հարկաւ պարտ է խոստովանիլ, և ապաշխարդին, և այժմ հաստատագոյն կարծիք։

Յուց. այս կարծիք նախ՝ ի Տրիտ. ժողովին։ Քանզի թէպէտ ժողովն զայս խնդիր բացայայտ ոչ սահմանեաց, զորօրինակ և ոչ զայլ բազում խնդիրս՝ զորոց է հակառակութեի յաճախանս, առ չվկանելոյ ապաստուէ գպրոցաց. սակայն ասաց զայնոսիկ բանս՝ յորոց մեկնաբանքն միտք նոքա, և պարտաւորութեի խոստովանելոյ զայսոսիկ պարագայս։ Քանզի գուցէ, 14. դլ. 5. յայտնեցին, թէ զպարագայս՝ որք փոփոխեն զտեսակն՝ պարտ է ամբաստանել, յառաջ բերեալ զայս պատճառս, զի խոստովանահարքն չճանաչեն յանցանացն ապրիլն ինաքուստ լինել, և զպարագայսն պատրեն չը նոցին գնել ի վերս ապաշխարելոյ։ Իսկարդ՝ նոյն պատճառ զնի ընդդէմ պարագային՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն, քանզի ծանրացուցիչ պարագայքն նրբնին առաւել յաւելուն զարութիւն մեղաց, քան զպարագայս՝ որք փոփոխեն զտեսակն։ վասն ո՞ր երկիցայն, թէ առաւել մեղանչէ նա՝ որ գողանայ զհարիւր հազար ոսկի գահլկանս միով գողութիւն, քան որ գողանայ զութար կամ զերազգան ինչ դիւրագին. որ կամ ցնալ սպանանել զմարդ անգթութիւն, նախ հատանել զձեռս նր, զոտս, բրե զաչս, պատառել զորովայնն, և հուսկ յետոյ սպանանել, քան որ ի յանկարծ շարժութիւն սրտմտութեի՝ միով հարմամբ սպանանել զոք յերկնգեցուլ։ Այս։

Յուց. երկրորդ՝ հիմնական պատճառս, զոր նշանակէ ժողովն։ Խորհուրդն ապաշխարութեան սահմանեցաւ ըստ եղանակի ճշմարիտ դատաստանի, յորում խոստովանահայրն է դատաւոր և բժիշկ. իակ ապաշխարօղն հիւանդ, վկայ, և ամբաստանօղ. իակարդ՝ ոչ զի խոստովանահայրն իրրև ղդատաւոր արասցէ զոչղիղ դատաստան, և զպատիժս համեմատական յանցանացն ի վերայ դիցէ, և ըստ որում բժիշկ ղդարմանս պատշաճականս հիւանդութեան նշանակեսցէ, պարտի ճանաչել ոչ միայն զտեսակ յանցանացն կամ զհիւանդութեան, այլ և զբնութիւն և զծանրութեի և զարութեի նոցին, որք ըստ սահմանելոցն երբեմն առաւել ևս յաւելուն ի պարագայից՝ որք ի նմին տեսակի, քան յորոց փոփոխեն զտեսակն. ապա։

Յուց. երրորդ՝ յանպատշաճութենէ։ Եթէ զպարագայս՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն, ոչ էր պարտ հարկաւ բացատրել, զկետ գայր նախ՝ թէ որ ընդ մէջ կամ ընդ քեռն, ըստ բաւականին խոստովանիցէր յասելն, թէ զորձեցի զպղծութիւն։ Երկրորդ՝ որ զանգնչս, զունչս, զոտս, զպղծուկս մարդկան հատանիցէր, բրեր զաչսն, սակայն առանց սպանութեան, բաւական լինիցէ ասել, թէ ծանրապէս վիրաւորեցի զոք։ Երրորդ՝ որ զգիշերն ողջոյն ընդ պատկի լինելով լցէ, և ի վախճանի զուարթութեի, որ սատիկ առնելոցն զօրն ողջոյն զկետ սկսցէ լցել թէշնամւոյն, բաւական էր առանց ասել՝ թէ պատկեցայ, և երկրորդումն՝ թէ առնցի զթշնամին։ Չորրորդ՝ որ գողանայր զհարիւր հազար ոսկի զահլկանս, բաւական էր խոստովանիլ յասելն, թէ գողացայ զծառս նիւթ։ Այս ամ էրևի անտեղի, և հակառակ ողջամիտ բարեյականի. ապա։

Տե՛ս զկնի։ Այլն Թ. հատորս՝ ի 4. գան.

16. ԽԱ. 3. պ. 2. ԽԱ. 5. ասէ. Ամեն ասելն, ըստ զԱՆ պարտիս է, որ զԷրՆելն ինչ ռամկաւոր յարելոն ի ձէն հեղեալ, հարկ է խոսփովելնել, եԹԷ գիտ ի չէՐտնելն։ Իսկ այլ ասելն, ըստ ոչ են ի հոգեւորականԻն խոսփովանուԹԵԱՆ, բայց եԹԷ պարտիս է, որ յայլ պեսակ հեղեալ ՀՀէն. Եւ այս եհետեւանգաւորեալ . . . . Որոյ պատճառաւ է, զի ներելի հեղեալ ոչ են ի հոգեւորականԻն խոսփովանուԹԵԱՆ, այլ հոգւոյ հանգչելոյ, որ զանազանի ռամկաւորԻն ըստ ինչ ոռնին։

Նոյ պիտառն. 12. առ ընԹերցողն Խրզուն. դնջի. ԽԱ. 6. ասէ. ՕձանորոգուԹիւնն պարտ է այս, որ ոչ ՀՀէն յայլ պեսակ հեղեալ, ոչ պարտաւորի յարեն խոսփովանել, որ Ե ոչ զնեն ըՆելի հեղալ, ԸՆդՀակ Ե ի փոխելի խոսփովանել յարեալ զայնոսիկ։ ռանկ նոյն պատճառ երեսի լինել, այսպէս պարտիս է, Ե ներելի հեղալ։ Ընդ պարտիս ասելն ՀՀէն յայլ պեսակ հեղալ, որ զառաՀաւոր ինչ հոգւոգաւորԻն ի ՀԷ ԲՆերեն ընդերկի ռառնաւոր ինչ օրինաց Աշ, ըստ օրինակ պարզ փոխոնԻնն հոգւոգաւորի այս պատճառԻնեան, Ամ՝ փոխանակ. նայ ՆՐՆ փոխնԻնն փոխելոգի ի ԱՒ փոխալ, ապահովանի զհոգւոգաւորԻնի ընդերկի այլոց պատճառԻնեան, որ Ե ի ՀԷ յարեալ ՀՀէն ՀՀէն, Ե ըստ այս յարելոս զնոր պեսակ հեղալ. նմին ինչ զնԻս փայ, ըՆ յարելոս զայլ հոգւոգաւորԻնի ընդերկի օրինաց Աշ, յայն սակս Ե զնոր փոխնԻնն հռոմեացի հեղալ, զոր ի հոգւոգաւորԻնէ պարտաւորի խոսփովանել։ Ընդ զայսոսիկ ծանրացուցանել պարտիս է, որ ոչ յԷՆեն յայլ պեսակ հեղալ, ոչ հռոմարի, ՆԻՆ պարտաւորի ոչ խոսփովանել։ Այլեւ ՆրԻսի յայտնագոյն, Ե բացայայտ քան զայս ըստ մտաց սիրն Թովմայի։

Պիտեն ոմանք, ԹԷ որն Թովմաս պարագայիւքն որք ՆրԻսէ զապահաւոր ծանրացուցանեն իմանալ զորս ԹԷԹԷ ապահաւոր ըստ ինչեան ծանրացուցանեն, զոտոց ոմանք ասէին ՆրԻսէ զապահաւոր ծանրացուցանել, Ե պարագայիւքն որք փոխեն զանազան իմանալ զորս ՆրԻսէ զապահաւոր ըստ ինչեան ծանրացուցանեն։ Այլ բազմաց այս մեկնուԹիւն ՆրԻսէ կարի հեռաւոր, Ե սակաւ համձայն բանից՝ նի, Ե առաւել՝ զինադինքն որ Ա արդապետն Թի նախագիծ. պիտառն. քաղցայայտ ՆրԻսէ որ մեկնէ, ԹԷ պարագայիւքն՝ որք փոփոխեն զանազան՝ իմանալ զայնոսիկ, որք վնասեն ինչ հոգեւորականԻնէ Թի ՀՀէ ԲՆերեն ընդերկի ռառնաւոր ինչ օրինաց Աշ. զորօրինակ փոխնԻնն Թի ՀԷ փեսալ նկատմամբ պարզ փոխնԻնն։ Օ՞ր Թնչ Ե բացայայտագոյն։

Ա ՀՀ՝

Պիտեն Յովհաս, Ակզբիոս, Ե այլք, ԹԷ ԹԷպետ որ Ա գիտն յերիտասարդուԹիՆ հասակին զայս կարծիս կալաս, զայն Թի ծերուԹիՆ հասանականագոյնս յետս նահանջեր, ևԹԷ զբաՀանդակուԹիՆ ՀԱՀարանուն իւրոյ Թի վախճան հասուցաներ։ Ոչ զայս մակարերԻն յայնմանէ, զի որ Ա չգիտ ի. ի. խ. 73. պ. 9. Ե ի. ի. խ. 61. պ. 2. առ 3. Ե պ. 4. բոլ. ուսուցանէ, ԹԷ Նա ծանրագոյնս մեղանչԷ, Ե ծանրագոյն պատժոց արժանի Է, որ հարկանէ զաղքայ, քան որ հարկանէ զմնասնաւոր որ. արդ՝ զինչ զոտ մարԹի Է զծանրագոյն պատիժս դնել Թի վրն, եԹԷ այս պայման Ե պարագայ հարկանելոյն ոչ բացատրէր։

ՑՕԴՈՒԱԾ. Դ։

ԸնդՀօր առ ամբողջուի խոսփովանուն հարկաւոր Է խոսփովանիլ զերկրայական մեղս ըստ օրում երկրայական։ Ի հասարակաց կարծիք ընդ սիրն Թովմայի ընդդէմ սակաւուց։

Ցուց. նախ՝ պատճառաւ Ե բանիւք սիրն Թովմայի, որ ասէ. (1) Ցորժամ ոք երԹիցէ Թի ՀԷ հեղալ ինչ, ըստ որոՀ նպՀ տանուլէ, պարտաւորի զայն խոսփովանել Թի ՀաւալերԹիցն. վասն որ ԲՆերեալ ինչ կամ առանձին, յորում երԹիցէ ընԹալ տանուլէ հեղալ, տանուլէ հեղանէն փեԹելոյ պատճի Թի վառանէն։ Ոչ ըստ նմին օրինակի փեն պատճի Թի վառանէն՝ որ պատճ, զորոՀ երԹիցէ ընԹալ տանուլէ հեղալ, պանդ առանձ խոսփովանել. ասէցն ոչ պարտի տանուլել, ըՆ Է այն տանուլէ հեղալ, այլ երԹիցէն նօսնալ, Ե ՀաւալփոփոխուԹեան տանուցէն, որ Է որոշել Թի ՀԷ ԲՆերոյ, Ե ԲՆերոյ։

Ցուց. ԵրկրորդԷ Ոստ Տ֊ր Թոմ. ժողովոյն գումՏ. 14. գլ. 5. խոսփովանիլ պարտ Է զամՏ մանուչափ մեղս, որոց լինի յիշատակուԹիՆ Ե խիղճ մտաց. խակարգ՝ երկրայական մեղաց Է յիշա-

(1) Յղմ. խ. 6. պ. 4. առ 3.

յիշատակուն՝ ոչ և չայտ է, և է խիղճ մնաց՝ եթէ ոչ ստոյգ, գէթ կարծիքական կամ երկբայական, որք ըստ հասարակ կարծեաց ածաբանից և իրաւագիտաց դնին յանուանի խղճի մնաց, վասն բաժանին զնոսիկ մնացն՝ ի ստոյգ, ի կարծիքական, և յերկբայական։ Այս ևս՝ ժողովն անդէն՝ ի բաց առնու՝ ի պատասուորուէ խոստովանուէ միայն դներելի մեղս, վասն՝ զի ոչ զկիմք՝ ի շնորհացն Ա.Յ. իակարգ՝ երկկին մահուաւոյ մեղաց, եթէ են ճշմարիտ, զկիմք՝ ի շնորհացն Ա.Յ. և հուսկ յետոյ՝ բացառուէ դոց և նէրաուէ դնաց, ոչ ասեն իրաւունք։ Այս՝ Հաստատի՝ ի դատապարտու թէ ուխերորդ գլխոյն Ղուտրի՝ ի Լևոնէ տասներորդէ, յորում ասէր Տիրեսիւսապետն, թէ Ինոխին եկեղեցոյ դոյն պղծապղծու Հակաքրիստոսի դեղ խոստովանեցին հատուցուել։

Չորս. երրորդ՝ ի հասարակաց կարծեաց, և ի գործադուէն սրոց հարց, ածաբանից, և համարէն հաստատելոց, որք միշտ համարէին, թէ զերկրայական մեղս՝ ըստ որում են՝ ի խղճի մնաց՝ պարտ է խոստովանիլ. և այսմ նախկին և հասարակաց գործադուէն և մնաց չէ հնար միասել՝ ի հակառակ կարծեաց սակաւուց ոմանց ածաբանից՝ չև ևս կանխաւ քննել և պատսպարել։

Արդ՝ զերկրակացուէիս իմանալ պարտ է, եթէ երկրայուին իցէ՝ ի մի գոյացուէ ներգործուէն, թէ արդեօք պարզ, թէ ոչ պարզ, և եթէ՝ ի մի որպիսուէնէն, թէ արդեօք իցէ՞ մահուաշափ, թէ ոչ. վասն երկուստեք նոյն պատճառք զուգընթանան։ Սակայն եթէ ապաշխարօղն հաւատականագոյնս համարեսցի, թէ ոչ պարզ, կամ եթէ է նէրելի, և կամ այլազգ ուղղուէի խոստովանելոյ իցէ, կարօղ է համաձայնել զանձն հաւատականագոյն դատման, որովհետև չիք անդ՝ ոչ վնաս երբորդի, և ոչ վնաս վաւերացն խորհրդոյ, այլ միայն վնաս նիւթական ամբողջուէն նմին։ Իսկ թէ զի՞նչ ասել պարտ է զնմանոտաց յայս խնդիր, ասացաք՝ ի խօսելն՝ ի մի խղճի մնաց, ի ճառն՝ որ՝ ի մի մարդկային ներգործուէնց, թէ ոչ պարտաւորին զերկրայական մեղս խոստովանիլ՝ ի բաց եդեալ զնախիճ մնացն։

Ասելի է երկրորդ։ Եթէ զմեղս բացատրեալ իրրև զերկրայական, յետ այնորիկ դիտացեն իրրև ստոյգ, հաւանականագոյն է և ապահովագոյն, թէ պարտ է բացատրել իրրև ստոյգ։

Ասեն նախ՝ ըստ Տրիտ. ժողովոյն զմեղս բացատրել պարտ է՝ ըստ որում է՝ ի խղճի մնաց, ապա որ ոչ է բացատրեալ իրրև ստոյգ, եթէ յետ այնորիկ եղիցի՝ ի խղճի մնաց իրրև ստոյգ, պարտ է բացատրել իրրև ստոյգ։ Հաստատի։ Եթէ մեղքն էր ստոյգ՝ ի սկզբանէ, պարտ էր բացատրել իրրև ստոյգ. ապա ըստ նմին օրինակի՝ եթէ յետ այնորիկ գիտացի այնպիսի։

Երկրորդ՝ ըստ հասարակագոյն և ապահովագոյն կարծեաց, զպարագայս՝ որք երևելապէս ծանրացուցանեն, կամ երևելապէս փոփոխեն զդատումն խոստովանահօր, հարկաւ պարտին ամբաստանել. խակարդ՝ ստուգութիւն նկատմամբ մեղաց՝ որ յառաջն էր երկբայական, երևելապէս փոփոխ զդատումն խոստովանահօր. քանզի վ՚ երկբայական մեղաց նուազ կշռամբի մեղաւորն, և կարի թեթև դնին՝ ի վ՚ ապաշխարանք, և սակաւ խնամ տանի զաբմանաց. ապա։

ՑՕԴՈՒԱԾ Ե։

Օգնական խնդիր՝ ի վէր ամբողջուէն ի վաճառուէ խոստովանուէ հաւատոցիւն ըստ ածանն։

Ա Նդրիցեմ նախ։ Օրպիսի թիւ մեղաց, և զնարդ պարտ է բացատրել առ ամբողջուէնէ խոստովանուէնէ։

Պէտ է։ Պարտ է բացատրել զստոյգ թիւս ըստ կարի։ Իսկ ուր դիտի գտուշաւոր քննուէնէ չէ հնար լինել ստոյգ, ամբաստանել պարտ է ըստ որում է առաւել մերձաւորագոյն և հաւանականագոյն՝ ըստ սովորական փաղաղուէ, շուրջ, գործ կ՚առաւել՝ կամ առլաս։ Իսկ եթէ չիցէ հնար գտանել զստոյգ, կամ զհաւանական ինչ թիւ, բաւական է, եթէ ապաշխարօղն առաջի դիցէ զվիճակ իւր, զսաստիկս, և զյանգեցումն՝ ի մեղս։

Այս պէտ է հասարակաց և ստոյգ, ենթադրեալ զոր յառաջագոյն ցուցաք. և յայտ է՝ ի Տրիտ. ժողովոյն, թէ ըստ և զիւրաքանչիւր մահուաշափ մեղս պարտ է խոստովանիլ։

Ասասի ունիս մակաբերել, թէ մահուաշափ մեղանչէ, որ առանց պատճառի՝ գիտուէնէ կամ թմանձրամիտ անհոգուէնէ՝ թողու զմի մահուաշափ մեղս, և ևս՝ որ գիտացեալ զստոյգ թիւն,

թիւն, զերծրնակ Թէ վեց անգամ հայհոյեաց, զայն ամբաստանէ ընդ երկիւղութիւն ըս սովորական փաղաւանութեան, շրջէ վեց անգամ, ձուր ի առաւօտ՝ կամ սակաւ. քանզի զվեցերորդ հայհոյութիւնն, զոր ստուգիւ գիտէ, խոստովանի իբրև ներկայական. և զեօթն ներորդն ըս նմին օրինակի իբրև ներկայական, զոր ստուգիւ գիտէ լինել սուտ. և ըս այսմ կրկնակի ստէ: Այլն է գրեթէ, եթէ առասցէ, վեց կամ եօթն անգամ. բայց եթէ զուցէ այնպես բացատրէ բարեմտութիւնն ի կարի ինն խաճնուտութեան, և ի փուղոյ կարի ինն ապահովութեան. քանզի յայս դիպուած ոչ բացատրելոյն զվեցերորդ հայհոյութիւնն իբրև զստոյգ՝ մարթի է նմա անբասիր լինել առաջի Աւ ի կերպական մեղաց:

Խոստովանել պարտ է ըս նմին օրինակի գնե, որք առանց գաւտման, և առանց բաւական քննութեան, և գրեթէ գուշակելով, առ իւրաքանչիւր իմիս մեղաց յաւելուն զայն փաղաւանութեան, ձուր ի առաւօտ՝ կամ սակաւ. Թէպէտ և զուցէ զմեծագոյն Թիւ քան զոր իսկապէս է՝ բացատրեացեն. ստուգիւ համարեալ, Թէ զայսօրինակ ընուն զնկական Թիւ. քանզի լուծմն անտեղի Թուոյ՝ պարտ ի լինել քննութեան և գաւտմանէ, հնոտամուտ լինելով՝ Թէ որ իցէ հաւանական Թիւն, և իւ կական Թուոյ մերձաւորագոյն:

Իակ նք, որք են ի վիճակի, ի սովորուն, և ի յաճեցման մեղանչելոյ, զորօրինակ են բոզք, սեղևք, կամ որք ումն և իցէ հանդիպեալ կանանց ցանկան, և կամ որք չինչ և իցէ պատահեալ առնի հայհոյեն, գողանան, են. պարտին որչափ ինչ կարող են բացատրել զՀաւանական Թիւս և ղտեսակս, աստեղ, այսչափ ինչ ի տարւոջ, յամենան, ի չարաթիւս, յաւելուն, իբր այսչափ ինչ՝ կամ բազում անգամ ըս ժառանգաւորաց, իբր այսչափ ինչ՝ կամ բազում անգամ ընդ ամենայն ցելոց, են: Իակ եթէ և ոչ այս իցէ կարելի, խոստովանեսցի՝ ոչ ասացեալ, զվիճակն, զսովորութիւնն, և զյամենցումն ի մեղս. զորօրինակ բոզն, ի տան աւազ հետէ եւտս զանձն պատրաստական առ ամենեսեան՝ որք հանդիպէին, եթէ ժառանգաւորաց, եթէ կրօնաւորաց, և եթէ ամուսնացելոց, և որոց ի կարդին: Սեղևն, ի հինգ ամաց հետէ վաղեցայ ընդ սեղևին իբրև ընդ ամուսնոյ: Ի վի Թուական, և տեսակաբար բազմապատկութեամբ մեղաց՝ աես ի ճառն, որ ի վի մեղաց, վիճ. 2:

Խնդրիցես երկրորդ: Ըրդեօք պահանջի քննութիւն, և օրպիսի քննութիւն՝ առ խոստովանութիւնն:

Պէտ: Սովին խակ, որով տպաւորեցան պարտաւորի զամ և զիւրաքանչիւր մեղս ըս Թուոցն, ըս տեսակին, և ըս պարագայիցն՝ եթէ ըս նոցին՝ որք փոխանն գտեսանն, և եթէ որք երևելապես ծանրացուցանեն, խոստովանիլ. զնետ գայ՝ եթէ ի վի ամի այսր պարտաւորի քննել զանձն. քանզի որ պարտաւորի առ վաճառն, պարտաւորի և առ միջնորդս:

Իակ այս քննութիւն ըս Տրիտ. ժողովոյն պարտի լինել պաղաղաբար, ոչ արդեօք ծայրագոյն զգուշութիւն, ապա Թէ ոչ՝ ամենադժուարին լինէր այսր խորհրդոյ յաճախութիւն, և գրեթէ ամենեցուն լինէր առելի, այլ և տուեալ լինէր առիթ հնարեփղոսաց՝ զրպարտելոյ, լինել այնմ՝ դահճաղջի մտաց. այլ մարդկային և բարոյական զգուշութեամբ, զոր սովոր են առնել խոհեմ մարդիկ յիրևելն և ի մեծամեծ գործս: Այլ որ ի ծանր և ի մահուլափ բասրելի անհոգուէ ի քննել զանձն Թողու զմահուլափ մեղս ի խոստովանութիւն, մեղանչէ մահուլափ մեղօք, և պարտաւորի կրկնել զխոստովանութիւն վն լինելոյն անխուեր. այլ ոչ եթէ անհոգութիւն իցէ բնեալ և ներելի մեղօք բասրելի: Այսին իրի՝ յորժամ տեսանէ խոստովանահայրն զալ ապաշխարողաց յաւելան խոստովանութեան ամենևին անպատրաստս՝ և առանց քննութեան, պարտի առաքել զնա, մինչև զգուշագոյնս քննեսցեն զանձինս:

Քննութիւն ոչ է մի և նոյն ի ամենեցուն: Սակաւ քննութիւն պէտս ունին՝ որք յաճախ խոստովանին, քան որք անագան ուրեմն. մեծագոյն քննութիւն պէտս ունին, որք ի մեծամեծ և ի վտանգաւոր գործս պատահին, քան որք առանձնական կեանս վարեն: Չդարձեալ՝ գեղջուկք և խակամիտք ոչ կարեն այնչափ անթերի զգուշութիւս ի գործ դնել ի քննութեան անձանց՝ օրչափ հանճարեղք և դիտունք խակ երկիւղածք՝ որք յաճախ խոստովանին՝ շատ է գոյն ինչ քննութեի, քանզի եթէ մեղանչեցեն մահուլափ մեղօք, զմեղս յայտ ժամ առաջի աչաց ունին:

Խնդրիցես երրորդ: Ըրդեօք ստելն ի խոս-

տուանութեանէ, եթէ ուրանալով զմեզ՝ որ է, և եթէ հաստատելով՝ զոր ոչ է, իցէ՞ միշտ մահուչափ մեղք :

Պէտք նախ : Առնէն ուրանալով զմահուչափ մեղս ոչ երբեք խոստովանելոյ՝ է ստուգիւ մեղք մահուչափ ընդդէմ ամբողջութեանէ խոստովանութեանէ, բայց եթէ գոյի արդարացի պատճառ թագուցանելոյ զայն : Յայտ է յաւայլելոցս :

Երկրորդ՝ ստէն ուրանալով զմահուչափ մեղս՝ զոր կանխաւ օրինապէս խոստովանեալ իցէ, ըստ ինքեան ոչ երևի առաւել քան զնեղելի մեղս. վասն ոչ է հարկաւոր նիւթ խորհրդոյն, և զայնի նմ՝ որ ուրանայ, եթէ պարագայքն ոչ պահանջեացեն զայլ ինչ, իմանալ պարտ է ի վերջին խոստովանութենէ : Սակայն ըստ պատահման հնար է լինել մահուչափ մեղք, եթէ խոստովանահայրն հարցցէ զայնմանէ իւր ղվերաբերելոյ առ առաջիկայ խոստովանութենէն, այս է՝ առ ի պարաւանդել առ հատուցումն կամ առ վճարումն, առ օրինագրել զպարմանս ընդդէմ վերստին յանցանելոյ, կամ ընդդէմ մերձաւոր առթից :

Երրորդ՝ ապաշխարօղն, որ ստէ՝ կամ խոստովանելով զմահուչափ մեղս՝ զոր ոչ ունի, կի՞ զանցանելով զլռումով մահուչափ մեղաց, կի՞ ամբաստանելով իւրև ստոյգ՝ զնիւրեայսկան մեղս, կամ ըստ հակառակի իւրև նիւրեայսկան՝ զստոյգ մեղս, մեղանչէ մահուչափ մեղաբ : Յայտ է յաւացելոցս. վասն պատճառի ի նիւթ ծանր՝ որ վերարերի առ դատաստանն : Այլ երեքին լինել անբասիր՝ դէմ ի մահուչափ մեղաց, ոչ սուացաբ, խնամեամբ, խակամիտ, և պարզամիտ, որք կամ առ անձկութենէն, կի՞ առ չիմութենէն, կամ առ տգիտութենէ բարեմտութենէ ամբաստանն զանձինս զայնցանէ՝ զոր ոչ արարին, կամ թէ զառաւել և բազմաց՝ քան զոր արարին, և կամ առ լինելոյ ապահովագոյնս՝ խոստովանին զերկրայսկանսն իւրև ստոյգս :

Հորրորդ՝ ստէն խոստովանելով զներելի մեղս՝ որ ոչ է, կամ ուրանալով զոր է, հաւանականագոյնս է միայն ներելի մեղք. վասն այսպիսի ստութենէն ոչ է վնասակար, և ոչ ծանրապէս թշնամանադիր խորհրդոյն, գոլով ի թերեւս նիւթս, և ոչ ի հարկաւորս : Այսպէս զրե Աղբիոս զկնի Աղրեստրոսի, և յետ նոյ Սոլոմոս, Ինգեղոս, և այլք, ընդդէմ Կայետանոսի : Սակայն ի բաց առնուս նախայիշատակեալս Աղբիոս զդիպուածն, յորում ներելի մեղքն ստութիւն ամբաստանեալ՝ լինէր բռնադակ նիւթ արձակման. քանզի յայնժամ լինէր մահուչափ մեղք, վասն զոր ներելի լինէր ոչինչ :

Հինգերորդ՝ ստէն ի խոստովանութենէ ի ծանր իրս ; այլ որ ամենևին անպատկառ առ խոստովանողն, է մահուչափ մեղք ըստ բանի նիւթոյն, և ոչ լինէր արտաքոյ խոստովանութեան : Այս ի վեր այսոր ամի ի պարագայից խոստովանութենէն ընդունի զյաւելումն չարութեան. նախ՝ հաւանականագոյնս ի մէջ բերէ զնոր տեսակ սեղանակպտութեան : Սովորական է դի գոհածու առ կանայս, որք կի՞ առ միթեթարուի իւրեանց, և կամ առ անբասիր առնելոյ զմեղս իւրեանց, զմեծամեծ յանցանս ի վեր ընկերին՝ եթէ պարզապէս ստելով, և եթէ կարի իմն չափալանցութեամբ բարբառելն :

Առաջին մասն յայտ է ըստ ինքեան : Պատճառ երկրորդ և երրորդ մասին է, նախ՝ զի այնպիսիքն զերևելի անյարգուի ընծայեն խորհրդոյն, որով չարաչար վարին առ մեծագոյն բամբասանս իւրեանց. երկրորդ՝ զի պատճառաւ նոր մահուչափ մեղաց, զոր այսոքիկ բամբասանօք գործեն, անվաւեր կացուցանեն զխոստովանութենէն, զոր յայն սակս ընդ հորդ մեղացն սեղանակապուտ բամբասանացդ կրկնել պարտաւորին : Ընտի ունին ի միտ առնուլ խոստովանահարք, որք այսպիսի առաստելաբոս կանանց՝ զորս պարտէին արգելուլ՝ ունին դնեն, և որ չարագոյն ևս է՝ հետաքննին հարցմունքք իւրեանց առ այնպիսի բամբասանս գրգռեն :

Վեցերորդ՝ Երկնօք որ բառնի յանցանօք լուծ զմահուչափ ինչ մեղս ի խոստովանութենէն, պարտաւորի կրկնել զնմ խոստովանութիւս անաւթ եղեալս :

Պետք : Պարտաւորի կրկնել զայն առաջին խոստովանութենէն ընդ ամբաստանութենէ սեղանակապուտենէն, և զայլ յաջորդ խոստովանութենէ, եթէ արարեալ իցէ՝ ունելով ի յիշողութենէ զայն ոչ խոստովանեալ մեղս, վասն ոչ եղեն վաւեր առ պակասութենէ ամբողջութեան, խակ զայլ խոստովանութիւս, զորս բարեմտութենէ առաքինի ունելոյ ի յիշողութենէ զայն մեղս, ոչ

պար-

պարտաւորի կրկնել. վասն եղեն կերպապէս ամբողջ, և՝ ոչ ենթադրեմք զայլ հարկաւորս ի գործ եւս։

Խնդրեցես հինգերորդ։ Արդեօք որ երկնչի, թէ գուցէ մեղք ինչ անկցին ի մոռացօնս, պարտաւորի գրել զայնոսիկ, և ի վի գրութենն ձայնիւ խոստովանիլ քահանային։

Պէտք է, թէ այդ արգելք է գովելի, այլ ոչըք պարտաւորի առ այն։ Հայապէս դէտն Կայսարացոյս, Աթոռոս, Ներսէս, Հնորհալի, Հերմիկոնէզ, Ա. զինտիա, Տաններոս, Պարբէր, և այլք ընդդէմ Նահապետին։ Այս՝ զի անտի միշտ է վտանգ ինչ յայտնուի, իբրև զի ոչըք պարտաւորի ներքոյ անկանիլ ի նիւթական ամբողջում խոստովանութեան։ Երկրորդ՝ զի այս է ծայրագոյն զգուշութի, զոր ոչըք պարտաւորի առնել։ Երրորդ՝ զի ոչ է հասարակաց գործածուի, և ի սովորութի, եւս և առ երկիւղածս և առ զգուշաւորս։ Չորրորդ՝ զի պատուիրանն ամբողջ խոստովանութենէ ոչ է նուազ ի քան զամենայն տգիտացն գրոց՝ քան ի գրագիտաց. և սակայն ոչ պարտաւորէ զնոս ոչ ի գրել, և ոչ ուսանիլ զգրութի ի ներին վանօնին, ապա և ոչ զգրագէտս։ Ոչ ի թէպէտ և՝ ենթադրեալ զպարտաւորացեալ քննութենի մեղք ինչ ի մոռացօնս անկցին, ի ի այսր ամի լինի կերպապէս ամբողջ խոստովանութենին. վասն ապաշխարօնն առնէ՝ որչափ ինչ խոհեմութենէ և բարեյապէս պարտի և կարող է առնել։

Խնդրեցես վեցերորդ։ Արդեօք կարօղ է ոք վաւերաբար արձակիլ ի մեղաց յառաջ քան զարձակիչն ի նզովից։

Պիտէ։ Որ ոչ գիտէ, կամ ոչ յիշէ լինել նզովեալ, կամ բարեմտութենէ հաւատայ՝ թէ կարօղ է յառաջագոյն արձակիլ ի մեղաց՝ քան ի նզովից, վաւերաբար արձակի ի մեղաց՝ յառաջագոյն քան զարձակիչն ի նզովից. և յայն սակս ոչ է պարտ կրկնել զխոստովանութենէն. վասն նզովքն ոչ բառնայ ի քահանայէն զնորա արձանութենէն ի վի ապաշխարողին, այլ արգելու միայն զառաջնորդն, զի մի մատիցէ առ խորհուրդն ոչ արձակեալ ի նզովից. զոր՝ քանզի նա՝ ոչ ենթադրեմք՝ ոչ գիտէ անյաղթելի տգիտութենէ, անբասիր լինի ի պարտաճրանաքանութենէ արգելմանն, և չիք ինչ ընդդէմ յայսմ կողմանէ՝ առ չկրնել զայ վաւեր արձակմանն և խոստովանութենէ։

Uu

(ա) Իմ. Է. 9. ա. 3. Բաղ։

ՊԻԿԱՐ։

Արդեօք կարօղ է ոք ինքնորդութենէ այլոց, կամ գերութենէ խոստովանիլ։

Վրկին է խմացուած խնդրոյս. մի՝ ի վի խոստովանութենէ եղեալ առաջնկայ քահանային գրութի, կամ միջնորդութենէ թարգմանի. և երկրորդ՝ ի վի խոստովանութենէ եղեալ բացակայ քահանային՝ թղթով, կամ միջնորդաբ հրեշտակի։ Ա երկոսին եւս յերկուս յօդուածս լուծցուք։ Ա ի՝

ՅՕԴՈՒԱԾՔ։

Ի վէր խոստովանութենէ եկեալ առաքելոյ հոգեւոր գերութենէ, կամ ընդվզանաց։

Ասելի է նախ (ա)։ Ինձ ապէս մեղանէ, որ առանց պատճառի խոստովանի առաջնկայ քահանայի՝ գրութի, կամ նշանագի, և ոչ օնփական ձայնիւ։

Ի հասարակաց կարծիք՝ ի գլ. Իր ասացն Խրէ. ի վի ապաշխար. զան. ։ Պատճառն է, վասն առանց պատճառի խոստովի յենկնհանուլ գործածութենէ եկեղեցւոյ ի ծանր նփութիս, որում չէ հնար լինել առանց մանուչափ մեղաց. և պատճառաւ այսր մեղաց՝ որ ի ներգործական խոստովանութենեան գոյնեալ, լինի նոյն խոստովանութենին անվաւեր։

Ըստ այս ընդհանուր գործածուի եկեղեցւոյ հաստատի ի յայսդր պատշաճականութենս։ Ալան՝ պատշաճ է, զի որ մեղանչելով ոչ պատկառեցաւ արհամարհել զԱ՝, պատկառեսցի խոստովանելով զմեղս։ Երկրորդ՝ զի պատկառանքն ի խոստովանութենէ է մասնապաշխարութենէ։ Ըստ երրորդ՝ զի յեղանակ խոստովանելոյն ձայնիւ խոստովանահայրն լաւագոյս ճանաչէ զպատմագրութենի ապաշխարողին։

Ասացաք, առանց պատճառի։ Ցայտ լինի ի յայսդր եզրակացութենէս։

Ասելի է երկրորդ։ Որ ոչ է կարօղ՝ եթէ ֆիզիկապէս և եթէ բարոյապէս՝ խոստովանել ձայնիւ, կարօղ է՝ և պարտաւորի ցգործս ստիպէ պատուիրանն խոստովանիլ, խոստովանիլ գրութի՝ եթէ կարօղ է. իսկ եթէ ոչ՝ արարողութիւք և նշանագի։

ինձ կարօղ է՝ յայտ է. զգոյ ձայնաւոր ամբաստանութիւն ոչ է յերեւիլ խոստովանեալ. քանզի Աստուած, որ սահմանեաց զխոստովանութիւն, զոչ այլ ինչ դիտէ, բայց եթէ զցաւագին յայտարարութիւնի մեղաց, զրամ հնար է բացարձակապէս լինել այլազգ՝ քան ձայնիւ, այս է՝ գրութիւն, կամ նշանագի. և այս յայտ է 'ի գործածութենէ նկեղեցւոյ 'ի համբս, և 'ի հոգեվարս։

Ա՝յ ասացաք յառաջին եզրակացութեան, թէ է ապօրինաւոր առանց պատճառի. և յայսմ որ ոչ է կրօնք՝ երեւի ինչպէս և երեւ բնոյպէս. փիզիգապէս, զորօրինակ ունի ձեռք, և հոգեվարք՝ զինեալք 'ի ձայնէ. բարոյապէս, զորօրինակ եթէ անհաւաժողն շնացսպառ կարի դժուարաւ խօսեցի, կամ եթէ խոստովանահայրն ծանրալուր չիցէ կարօղ լսել զխոստովանութենէն առանց լսելոյ այլոց, կամ դէթ իցէ վտանգ զայնմանէ, և չիցէ հնար դիւրաւ ունել զայլ ոք։ Յայսոսիկ յերկուսին դիպուածս ևս կարօղ է ապաշխարօղն գրաւել խոստովանիլ. բայց միայն յաւելցէ 'ի վերձայնիւ՝ եթէ կարօղ է, կամ եթէ չիցէ կարօղ՝ նշանացի ծանուսցէ այնմ գրաւել կարգիլ առ խոստովանութենէն և առ արձակումն, վասզի առ այն ևս ինքեան է անտարբեր։ Իբր դարձեալ՝ 'ի մեղաց, գէթ 'ի մահուընէ մեղաց, անբասիր առնեն բաղում ածմանութք, զորս և մեք հաստատեմք, զինք՝ որ առ անհնարին ամենեցի, որ բազում անգամ հանդիպի օրիորդաց, զխոստովանութենէն գրեալ մատուցանել խոստովանահօրն յինքեանութենէ, և ձայնիւ յաւելլոյս, ամբաստանել զանձն իմ ՚ի վերձ մեղաց, զորս քեզ յառաջ քան զխոստովանութենէն բացատրեցի, կամ որում եղեր միայ յայս ինչ առեի, կամ զորս յերեսկեան անվախճան խոստովանութենէ ամբաստանեցի, և զայսոսիկ դիպուածս ամենեքեան ընդունին։

Պատճառ երկրորդ մասին, այն է՝ թէ պարտաւորի, է, վասզի եզանական խոստովանութենէ գրաւել, թէպէտ է ի իրաց ինչ դժուարին, սակայն ոչ է այնպէս դժուարին, մինչև համարիլ բարոյապէս անկարելի, մանաւանդ զի հնար է խորշել 'ի վտանգէ յայտնութենէ՝ այարեալ զգուշութիւն ինչ, զորօրինակ նոյնհետայն պատառելով, կամ այրելով զթուղթն. (1) քանզի յորժամ ոչ կարելի միայ եղանակաւ, ասէ նոն թոմմաս, պարտիմք խոստովանիլ՝ ի պրամ կարօղ եմք, եւս առաւել՝ զի զայս թեթեւ դժուարութի լեալ փոխարինէ ընդդէմ և բարերարութեան արձակմանն։

Իբր չէ ինչ այն, թէ ոչ որ պարտաւորի գրել զմեղս իւր, զի մի անկցին 'ի մոռացմանս, զորօրինակ ասացաք 'ի վերոյ։ Անհանգիստութենէ է, զի մեծագոյն է հարկաւորութենէն, և ճիշդ պարտաւորութենէն խոստովանելոյ պարզապէս՝ քան խոստովանելոյ ամբողջապէս։ Տե՛ զայլ պատճառս 'ի վերոյ։

Իսկզի է երրորդ։ Ոչ որ պարտաւորի գնել ի ինքեան, և զորութենէ պատուիրանի խոստովանութենէ, խոստովանիլ ինարգմանաւ։ Ի հաւարակաց կարծիք։ Այնզի զխոստովանութենէն ընդ այնչափ ծանրաբեռնութի ոչ ուրիք ընդենեղութենէ պատուիրեալ եթէ 'ի Աստ, և եթէ յեկեղեցւոյ. և ոչ սովորութի ընկալեալ. նա եթէ ընդ հակառակ 'ի ժողովն Կաւերանաւ, Ի՝ ա՛ր՛՝, և Եկ. և 'ի Տրիտ. ժողովն՝ գլա՛. 14. գլ. 5. և կան. 6. գրի, եթէ ապաշխարօղն միայն ընդ միոյ միայն քահանայի խոստովանելոյ։ Ոչ այն զի այնպիսի խոստովանութենէն է ի բնութենէ իւրում ընտիրագոյ ինչ հրամայական, եթէ պէտ և 'ի խոհականութենէ թարգմանին կացցէ գաղանի. քանզի չէ սուգիչ յայտնի՝ պարտաւորիլ թարգմանին կնքոյ խոստովանութենէ։ Ոչ չեն ինչ ընդդէմ բանք սիքն Թոմմայի, եթէ յորժամ ոչ եմք կարօղ միայ եղանակաւ, պարտիմք՝ ըստ ուրում կարօղ եմք՝ խոստովանիլ. քանզի զայն իմանալ պարտ է յընդարձակութենէ պատուիրանին։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Բ։

'Ի վերջ խոստովանութենէն եղելոյ բացայայ հանդիպի՝ Ընդհուպ կամ հրեշտակաւ։

Ասելի է նախ։ Խոստովանութենէն եղեալ ինձմամբ կամ հրեշտակաւ՝ բացակայ քահանային, և որ 'ի բացակայութենէ արձակէ, է սպասաւորիւնաւոր և անվաւեր։

(1) Տե՛ս՝ սս 2։

Յուց.

Յետ. Նախ՝ ի վճռոյ Կղեմայ օրէնդրու-
զի՝ գրեալ ի 20. Յունիսի, յամին 1602.
որով ընախապատուէին, որ ասէր, Թէ օրինա-
ւոր է ընդունիլ կամ հրաւիրել՝ եպասկոպոս
զոմանս ի քահանայից նոսա-
զնահատելոյ զերեզ եպարքոսաւ, և
զնոսունել ի եպասկոպոսութիւն ընդդէմ
ցուցից, զոորդեցոյց եպարքոսաւ, և զնոյնիսկ
ցոյցիչ, զոորդեցոյց եպարքոսաւ, այլ և պատ-
ուհիրից . . . . . ի ի եպիս-
կոպոսական ի զերեզ ինչ պաշտպանեցոյց,
զոորդեցոյց, կամ ի գործոց-ին որոյ եղե-
նալոյ և էին զերեզ։ Ի վերջին բանից աստի
յայտ է, Թէ խոստովանութիւնն, զորմէ խօսի
դերս, զատապարտեցուս ոչ միայն իրրև զապ-
օրինաւոր, այլ և իրրև զանվաւեր. քանզի
եթէ այսպիսի խոստովանութիւնն լինէր ըս ին-
քեան վաւեր, լինէր ևս կամքի դիպուածի օրի-
նաւոր, զորօրինակ ի վտանգի մահու, և ի
դիպուածի վերջին հարկաւորութեան, յորում
ժամանակի ամ վաւեր միջնորդք են օրի-
նաւոր։

Յետ. Երկրորդ։ Ասահանայն՝ որ ի բա-
ցատ այնակէ, է ամենևին անտոյդ ի մի
վիճակի ապաշխարողին, իրրզի որ ի ժամա-
նակէ անտի՝ յորում առաքեաց զերեզիս կամ
զհրեշտակ՝ կորէ կամ մեռանիլ, կամ փո-
խել զկամն, նա Թէ՝ և ներգործէ պատարիլ
յիրս մահուշափ մեղաց՝ յորժամ քահանայն
ներգործութիւն ասէ զառձակումն. խակարդ՝
ոչ է հաւանական, Թէ Ասա սահմանեաց
զնորհուրդ ապաշխարութիւնն ներբոյ անկեալ
այսպիսի անպատշաճութեանց. ապա։

Ասեմ. առ վաւեր խոստովանութիւնն
ոչ պահանջի ի խոստովանողն առաքելոյն
վիճակի ապաշխարողին։ Պիտի. պահանջի
գէթ այսպիսի սառաքութիւնն լինել կարելի ին-
զանակէ ժառանգարարելոյ զնորհուրդն, որ
առաջ ոչ գոյութիւն։

Ասելի է երկրորդ։ Խոստովանութիւնն եղեալ
բացակայ քահանայի, որ արձակէ յառաջա-
կայութիւնն, ոչ միայն է ապօրինաւոր, այլ և
հաւանականին անվաւեր։

Թէ է ապօրինաւոր, և յայն սակս միայն
ի դիպուածի վերջին հարկաւորութիւն ի գործ
առնելի, միաբանին այժմ ամենեքեան, զկնի
վերոյիշեալ վճռոյն կղեմայ ութերորդի, և
զկնի մերժելոյ զմեկնութիւնն Սոճարէցի, զորմէ
աղգ ասացուք։ Ասլ և զայս ցուցանէ բանն.
փղի է ընդդէմ հաստատակաց գործածութեան
եկեղեցւոյ, և պատուաստատշաճ յարգութեան
խորհրդոյն, որ անպատճառ զնի ի վտանգի
ոչնչութեան։

Իսկ Թէ իցէ անվաւեր, բաղութք ուրանան
վ դիպուածոյ հոգեվարին, որում հնար է,
և պատ է տալ զարձակումն, բայց միայն
յառաջագոյն, ևս և ի բացակայութեան խոս-
տովանաւորի, խնդրեալ իցէ զնոստովանութիւն։
Սակայն՝

Յետ. Նախ՝ ի նախայիշատակեալ վճռոյն,
ուր քահանայապետն վճռէ, Թէ ոչ խոստո-
վանութիւնն եղեալ բացակայ քահանայի, և ոչ
արձակումն տուեալ ի բացակայ քահանային,
կարէ յիմիք դիպուածի պատապարիլ իրրև
զհաւանական, կամ որով եղանակաւ և իցէ՝
դնիլ ի գործածութեան. խակարդ՝ ոչ յառաջն
ձեռնարկեաք, Թէ ըս ինքեան էր վաւեր, ի
դիպուածս ինչ լինէր հաւանական, և դնելի
ի գործածութեան, այս է՝ ի դիպուածի վեր-
ջին հարկաւորութեան, ապա։

Ասայ կանխաւ Հայրն Սոճարէցի, Թէ զայս
վճիռ ծայրագոյն քահանայապետին ոչ է պարտ
իմանալ զտարաբար, այլ յարակեցաբար՝ ըս մտաց
առաջնի եղբակացութեանն. այս է՝ ոչ դա-
տապարտեաց զնոստովանութեանն եղեալ բաց-
կայ քահանայի առանձինն, այլ միանգամայն
զնոստովանութեանն եղեալ բացակայ քահանայ-
ի ընդ արձակմանն տուելոյ ի բացակային։
Ասյլ զայն մեկնութեանի Հօր Սոճարէցի՝ ոչ մի-
այն Ղեմէս ութերորդ, այլ և յաջորդն Պիո-
զոս հինգերորդ մերժեաց, և ի գրոց նո
հրամայեաց ջնջել, տուեալ վճռաւն ի 14.
Յուլիսի, 1605։

Յետ. Երկրորդ։ Կամ ապաշխարօղն խոս-
տովանեալ բացակայ քահանայի Թղթով, ի
գան և ի լինելն նո առաջիկայ հաստատեր
զնոստովանութեանն Թղթով, և խնդրեր զար-
ձակումն, կամ ոչ։ Եթէ առաջինն, դատ-
գործարութեանն և դիպուածն զորմէ վիճեմք.
վազն յայնժամ խոստովանի առաջիկայ քա-
հանայի։ Եթէ երկրորդն, չէք առաքեալ
նեմ, և ոչ քահանայն կարօղ է առեալ
լինել ստոյգ ի մի առաջիկայ վիճակի ապաշ-
խարողին, քան եթէ ի բացակայութեանն ա-
կեր. քանզի հնար է Թէ ապաշխարօղն փո-
խեալ իցէ զկամն, պահասեալ ի ցաւոց, ունել
ընդգործական ախորժակ առ մահուշափ մե-

այդ՝ չէ հաւանական, զորօրինակ ասացաք, թէ Ովն սահմանեաց զնորհուրդն ննջեցի անկեալ այսպիսի անպատշաճութենց. ապա։

Ա՛սիցես։ Հոգեվարն, որ ՚ի բացակայութենէ խոստովանահօր խնդրեաց զխոստովանութիւն, օրինապէս և վաւերապար ՚ի նմանէ՝ որ առաջի կայ՝ արձակի. իսկ արդ՝ յայնժամ խոստովանութիւն եղև բացակայ քահանայի. ապա այսպիսի խոստովանութիւն ոչ է ըստ ինքեան անվաւեր։

Պիտի՛ ուր. զիարդ։ Վասնզի որովհետև ծայրագոյն քահանապետական վճռեաց, թէ խոստովանութիւն եղեալ բացակայ քահանայի յոչինչ իմիք զիպոտածի է վաւեր, ոչ և ցաւոյաք, և սակայն զայս զիպոտած հոգեվարին ՚ի վճռոյ անտի իբրև ՚ի բաց էառ, զորօրինակ ՚ի բերանոյ քահանայապետին վկայեցին Եւսեբիոս, Ռվլարմինոս, և աքեպիսկոպոսն Ք՚րմականոս, ոչ պատճ Պրէպոսիդոս առ Ա. 4. լմ. Հմ՚ր 84. ասել պարտ է, թէ այս խոստովանութիւն հոգեվարի ոչ է եղեալ բացակայ քահանայի, այլ առաջնկայի՝ միջնորդութենամբ առաջնկայից իրեն թարգմանչաց։

Եթէ ասիցես։ Ընդ հաւաքելոյ խոստովանութենն եղեալ թարգմանաւ, պարտի լինել խոստակցութի առաջնկայ ապաշխարողին առ առաջնկայ թարգմանն, և առաջնկայ թարգմանին առ առաջնկայ խոստովանահայրն, ապա թէ ոչ՝ ոչ ղանաչանէր թարգմանն ՚ի հրեշտակէ. ապա։

Պիտի՛, թէ այդպէս լինի ՚ի մերումն դիպոմածի։ Ընաջնկայ է ապաշխարողն, առաջնկայ են առաջնկայքն, առաջնկայ է խոստովանահայրն, և վկայութի առաջնկայիցն առաջնկայ էնոյն իսկ խոստովանութին, այս է այնոհիկ առաջնկայութի, միևնոյն բառական լինել առ ՚ի ստուգիլ խոստովանահօրն՝ որչափ ինչ հնար է լինել ՚ի վր վիճակի ապաշխարողին. զի որովհետև ոչ է հաւանական, թէ հիշանդն ՚ի նմին վիճակի և ՚ի վաղիք, ՚ի ժամանակէ անտի՝ յորմէ զրկեցաւ ՚ի զգայութենց՝ փոխեալ լցէ զկամս, առաջնին խոստովանութենն տակաւին բարդապէս ան է, և բացատրի բերանոյ առաջնկայիցն. արդ՝ զայս ասել չէ հնար զխոստովանութենէ եղեալ թերի թողեալ կամ հրեշտակաւ։

Յաւել ՚ի վր, զի այս առաջնկայ հոգեվար, նշանաւ՝ որ պղտոզ գուցէ բնական, զորօրինակ են հնծութիւնք, հառաչանք, յոգոց հանելն, առնթարթ հայեցուածն, են գուցէ տակաւին աստ և այժմ չանոյ բացատրել արտաքուստ զիւր ապաշխարուն, և զնէղս իւր. և ըստ այսմ խոստովանութենէն, ոչ մարթի է լինել՝ լինի առաջնկայ. և պատճառաւ այսր առաջնկայ երկբայական խոստովանութենէ արձակի. քանզի ՚ի վերջինս զիերջինս պարտ է ՚ի գործ դնել, ոչ ապաքէն ասացաք։

Խնդրիցես։ Վասնի պայմանիք պահանջին առ խոստովանութենէ։

Պիտի՛ (1) վերջատան ՚ի սկզբն թումնայէ և յայլոց ձեռաւրնից նշանակին. ունիք առ բարոզք գոլ նի, և ունիք ՚ի հարկաւորութենէ նի, և են սքա, այս է՝ զի իցէ խոստովանութին պարզ, խնարչ, անխառն, հաւատարիմ, յաճախ, անպատրուակ, խոհեմական, յօժարակամ, ամօթխած, ամբողջ, գաղտնի, ողբական, անդադարող, դիւրալուր, ամրաստանող, և առ հնազանդութենի պատրաստական։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ը։

՚Ի վէ կնոջ խոստովանութենէ։

Աքե Բովէսո Լբ. խ. 11։

ՊԻՐԿ. Ը։

Երբեմն յոչինչ զիպոտածի ուրծանի է յանձնայնի յայտնել զնէղս, զոր ըստ՚ի խոստովանութենէ։

Պասելի է։ (2) Ընական, ձեռայնի, և մարգկային իրաւամբք արգելեալ լինի քահանային՝ յայտնել յոչինչ և իցէ զիպոտածի՝ եթէ ուղղակի և եթէ անուղղակի՝ զնէղս լսելով ՚ի խորհրդական խոստովանութենէ՝ առանց բացայայտ և յօժարակամ հրամանի ապաշխարողին։

Յայց. առաջին մասն։ Ընդդէմ բնական իրաւանց է վատահամբաւ առնել զընկերն, բանարարել զերծանն պահելոյ զգաղտնիս, և ստել. իսկարդ՝ որ զնէնալ մէնջ ՚ի խոստովանութենէ՝

(1) Ընդ պ. 4. էջ։ (2) Խ. 11. պ. 3. էջ։

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ ԱՍՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ

Նախ՝ յայտնէ, վատահատելու առնէ զընկերն ի յայս ածելով զՊաղնի, բանաքարէ զկռօնն պահելոյ զգաղանին՝ որ հաւատացաւ նմա, և զոր պահել լուսլեայն խոստացաւ. (1) այլ և առէ, վըրդ ասէ գիտել զայն իրրև զմարդ, և սակայն ոչ գիտէ զայն իրրև զմարդ, այլ իրրև զԱստ, կամ իրրև զվոհանողդ Աստ:

Յաւց. (2) երկրորդ մասն: Նախ՝ ոչ երբէք է արժան գործել ընդդէմ նշանակութեան խորհրդոյ. քանզի այն է սեղանակատուածի ընդդէմ յարգութեան, որ պարտի նմա ըստ որում սահմանեալ ի Պետէ. իսկարդ՝ խոստովանութեան նշանակի, թէ պարտ է ամենեցին ծածկել զինքն. ապա զրկութեան սահմանադրութեան խորհրդոյն պարտաւորի քահանայն յանձնելոյ ի խոստովանութեան ծածկել, և իրրև զանցաբարող խորհրդոյ մեղանչէ՝ որ յայտնէ զայնս:

Յաւց. փորք: Որք արտաքուստ գործին ի խորհուրդս, են նշանք նոցին՝ որք գործին ի ներքուստ. և յայն տակս խոստովանութեան, որով որ զանձն ներքոյ արկանէ քահանային, է նշան ի ներքուստ ներքոյ արկանելոյ, որով որ ներքոյ արկանէ զանձն Աստ. իսկարդ՝ Աստ զմեղս ներ, որ ներքոյ արկանէ զանձն նմա՝ ապաշխարութեան՝ ըստ որում է ի կարգանել խորհրդոյն՝ ամենեին ծածկէ, ոչ երբէք ոչ եղեւն երբէք: Իսկ երբէք ներգործութեան ոչ պատահեսցի այն, զոր գուցէ ոչ արձակի խոստովանօղ, այն է առ պահառութեան ներ, և ոչ ըստ որում է ի կարգանել խորհրդոյն: Այս խոստովանութեան նշանակի, թէ ամենեին պարտ է ծածկել զմեղս:

Երկրորդ՝ որ պատուիրէ զվախճանն, պատուիրէ զնարկառոյ միջնորդս առ այն. իսկարդ՝ Աստ պատուիրեաց զխոստովանութեանն, և չէ հնար կալ խոստովանութեանն, եթէ գէթ ի միում դիպուածի արժան իցէ յայտնել զայն, ապա պատուիրէ զգաղանութեանն մեզաց խոստովանելոյց յամ դիպուածի: Յաւց. փորք: Եթէ ի միում դի կուսածի լինիցի արժան եր յայտնել զխոստովանութեանս, մարդիկ կասկած ծէին լինել արժան և յայլ նոյնօրինակ դիպուածս, կամ խոստովանաւորդ՝ եթէ հիմնեալ և եթէ անչինչ գերզգանութեանն առ այլ դիպուածս ձգել. և ըստ այսմ լինէր նոյն առելի խոստովանութեանն, և յայտնեալ խոպան զարհուրեսցին, և կամ գէթ զմեզ՝ զորոց կասկածէին յայտնել, ոչ ամբաստանեսցին, քանզի ոչըր պարտաւորի ահ խոստովանել զմեզ, զոր իսկ ետէ երկնչի թէ յայտնեսցին. և ըստ այսմ հաւգրեալ վարդապետութեանն ոչ միայն լինէր թէնամանադիր խորհրդոյն, և հակառակ պատուիրանին Աստ, այլ և գլխովին անպիտան, նա թէ և վնասակար. զի եթէ ամբաստանեսցին զմեզն զայնոսիկ, ահնեմ խոստովանաւորն կարող էր զոպաշխատօղն ի չար կամացն դատապարտել. ապա:

Յաւել և զայն, թէ պատուիրանն ոչ յայտնելոյ զխոստովանութեանն, է բացառական, որ պարտաւորէ միշտ ընդ միշտ:

Յաւց. երրորդ մասն. ի գլ. յանհնայ. ի մի ապաշխար. գան. 6. և ի ժողովոյն լատերանու առ Ինոկենտիոսիւ երրորդիւ. ուր արգելու քահանային յայտնել զմեզս՝ զոր լուսանե ի խոստովանութեանն ընդ պատժոյ բացցին կեցուսէ, և մշտնջենաւոր ապաշխարութեան:

Նախ ունիս մնկարերել նախ, թէ յոչինչ երևակայելի գիպուածս, եթէ իցէ զկորուսանել կենաց, եթէ զմահուանէ հաւատոյ ի գաւառս ինչ, արժան է յայտնել զխոստովանութեանն. վասն՝ ոչ ասացաք, կրնան է ի նոյն իսկ սահմանադրութեանն խորհրդոյն, որ է ածային բացատական պատուիրան, և է մի հզօր բառնալ համարէն նկուզելոյ, առ ի պահել զյաճախուսյոր խորհրդոյ սահմանելոյ առ փրկուի ամենեցուն. և այսորիկ գերազանցին քան զայլ ամ բարիս: (3) Նա չէ պարտ յօդուածին ժամանել մարդկային չարութեանց միջնորդք, զոր ոչ գիտէ մարդն. իսկ այն, զոր գիտէ ի խոստովանութեանն է իրրև ոչ գիտացեալ, վասն զայն խոստովանահայրն ոչ գիտէ ըստ որում մարդ, այլ ըստ որում Աստ, կամ ըստ որում յանդիման առնէ զանձն Աստ: Նա յայտնեսցէ կանխաւ պաշարին օտիսմանիք ինչ:

Ունիս մնկարերել երկրորդ, թէ խոստովանահայրն հարցանել ի մի լսելոյն ի խոստովանութեանն, կարող է պիտ տալ, նա թէ և երդնուլ, թէ ոչ գիտէ. վասն հարցնել իրրև զմարդ՝ պիտ տայ իրրև զմարդ, և ոչ գիտէ իրրև զմարդ: Նա ևս՝ զՀարցուսն պարտ է առնուլ զայնցանէ, զորոց Հարցանօղն ունի իրաւունս քննելոյ. և ըստ հնուտրի միոր պատահանոյն է, ոչ գիտեմ նոյնն նշանակ

(1) Աստ: (2) Աստ: (3) Աստ՝ առ ի:

նակաւ՝ որով կարօղ իցեմ և պարտական՝ յայտնել քեզ։

Իսկ եթէ հարցցի ՚ի վե՛ր լսելոցն կերպարար ՚ի խոստովանութեանն, այս է՝ արդեօք զայս ինչ կամ զայն ինչ լռենալ իցէ ՚ի խոստովանութեան, բաշումբ դնեն, թէ ոչ է կարօղ պնդել, և առաւել ևս՝ և ոչ երդնուլ, թէ ոչ գիտեմ. վեզի կիսէ նովին եղանակաւ՝ որով հարցանի, այլ թէ պարտի պնդի տալ, թէ այն հարցումն է ամբարիշտ, որում ոչ ստորասարար և ոչ բացատարար արժան է պնդի տալ։

Ասեմ մակաբերել երրորդ, եթէ երկու ամանք, որք զխոստովանութեանի ապաշխարողին լռեան, ոչ են կարօղ զլռենալ մեղայն խօսիլ ընդ միմեանս, ևս և յօգուտ ապաշխարողին. վեզի թէպէտ երկոցունն ևս են ծանուցեալ մեղքն, սակայն ոչ են ծանուցեալ արտաքոյ խորհրդական ծանօթութեանէ, և ոչ իսկ կարօղ են ՚ի բաւանել՝ զի լինիցի արտաքոյ խորհրդական ծանօթութեան. և ըստ այսմ վակեալ ասեան ընդ կնքով խոստովանութեանէ։ Ա՛յ սոյն պատճառի նա՝ որ զհրապարակական մեղս լռեալ՝ ոչ է կարօղ խօսիլ զայնմանէ իբրև զլռեալ ՚ի խոստովանութենէ։

Ասեմ մակաբերել չորրորդ, թէ խոստովանահայրն, որ ոչ է կարօղ խոստովանիլ զմեղս իւր՝ առանց յայտնելոյ զխոստովանութենէն եղեալ նմա, պարտաւորի լռել զայնմանէ։ Վարձեալ՝ ժողովրդապետն, որ միայն ՚ի խոստովանութենէ ծանեալ զարդելս ընդ մէջ փիսայիին և հարսին, պարտաւորի զնա պահել, եթէ ինդրեսցեն արտաքոյ խոստովանութենէ. և զայլ բազումս, որք ՚ի սոցին սակի։

Ասեմ մակաբերել հինգերորդ, թէ յայտնութենին ներելի մեղաց է մեղք մահուանի. քանզի թէպէտ և անտի ոչ լինի ծանր անիրաւութեի ապաշխարողին, սակայն լինի խորհրդոյն, իբրև է հակառակ նշանակութե և սրբութեն նմի, և լինի առելի զեթ ըստ ներելի մեղաց, վակ չիք աստ թևևութիւն նիւթոյ. և միայն մեղանչէ ներելի մեղօք յանխորհրդածութենէ, զորօրինակ եթէ քահանայն խօսեսցի զայնցանէ՝ զորս լռեալ ՚ի խոստովանութենէ, ոչ միտ եդեալ՝ եթէ գիտէ զայնս ՚ի խոստովանուէ, այլ համարի խօսիլ զայնս իբրև այլուստ գիտացեալ։

Խնդրիցես։ Զի՞նչ խոստովանութե ծագի պարտաւորութեի կնքոյ։

Պնեմ։ Ծագի յայտ և միայն ՚ի խորհրդական խոստովանութենէ. վեզի է յատկութի խորհրդական խոստովանութե, և յայն սակս ամի և միայն խորհրդական խոստովանութեն պատշաճի։

Ընդ՝ համարի խորհրդական խոստովանութիւն, որ լինի նմա՝ որ ունի, կամ համարի ունել զնշխանութեի արձակելոյ, դիտաւորութի ամբաստանելոյ զանձն լինել մեղաւոր, և զմեղս իւրներոյ արկանել փականաց ևկեղեցւոյ, թէպէտ և ոչ եղեցի արձակութի։

ՊԻՒԿ Ր։

Զի՞նչ պարտիւն ինչ խոստովանութե։

Ասելի է (1)։ Ինչիւն խոստովանութե տարածի ուղղակի առ այն ամ միայն, զորոց է խորհրդական խոստովանութենէն. այս է՝ առ ամ մեղս՝ եթէ ՚ի մահու չափս, և եթէ ՚ի նվաստս լիս, յառարկայս նոյ, ՚ի մեղսակիցս, և յայլ ի՛ նշ և իցէ պարագայս. վեզի կինքն է յառակցեալ իմն խորհրդական խոստովանութե, և որ յատակցի ընդ իմիք խորհրդոյ, ոչ ձգի ուղղակի արտաքոյ նոյ։

Իսկ անուղղակի (2) տարածի առ այնոսիկ, որք թէպէտ և ոչ անկանին ընդ խորհրդական խոստովանութենէ, սակայն նոքաք հնար է գալ ՚ի ծանօթութենէ մեղաց կամ մեղանչողին, և առ այնոսիկ, որք ըստ ինքեան կի՛ ըստ պատճառն կարօղ են զչիրութե, զամենի, զշար կատածանս, կի՛ զվնասինչ ծնունիլ ապաշխարողին կամ այլոց. այս է՝ ըստ այսր ընդհանուր պատճառի, զի եթէ ոչ այսպէս՝ խորհուրդն լինէր ատելի և լքեալ։

Ա՛յ այսորիկ անկանին ընդ կնքով, ոչ միայն ամ մահուչափ և ներելի մեղք, առարկայք նոյ, մեղսակիցք, և այլ պարագայք, ոմ և ասացաք, այլև ապաշխարանքն եղեալ ՚ի վերայ անտրամադրութեի ապաշխարողին, բացատրի արձակմանն կամ թղթոյ խոստովանութենէ, և որք սոցին նմանք, որք անուղղակի յայտնեն զմեղս։ Իսկ ևս պակասութիքն եթէ բնականք, և եթէ բաբշյականք, և ինձնութիք, միայն ՚ի խոստովանութենէ ծանուցեալք, յորոց յայտնութենէն գժդմի ապաշխարողն։

(1) Ինդ՝ պ. 2. բաղ. (2) Ինդ՝

Խոցոտելին համառօտիւ ի սուտ ի:

Այլ համառօտի ձեզ՝ եթէ ի սէր, և եթէ ի տնաւակի. վայ բռնաւարէ զինքն՝ ոչ միայն որ յայտնէ զայս կամ զայն մեղս Տիտոսի, այլ և որ ասէ, թէ նա խոստովանեցաւ զմի կամ զբազում մահուղտի մեղս, զվերապահելոյ դիպուածոց, կամ զբանագրանս: Կարձեալ՝ եթէ լուծեալ յատնէի զմեծ ինչ մեղս՝ ապաշաւիկեսցէ, կամ մեծամասն յոգւոց հանցէ ի լուր այլոց: Այս ևս՝ եթէ ասացէ, թէ յիմիք աւգուտ, կամ ի հասարակութիւն որ ոչ ընդարձակ, ի գաղթոյն, ի մենաստանի, կամ ի բոլոր ևս միաբանութիւն՝ գործին մեծամեծ յանշանձանք. զեղի անտի վատահամբաւ լինի հասարակութիւն, և այն վատահամբաւութիւնդ յանդամս նր, և առնէ զխոստովանութիւն ատելի. այլ ոչ՝ եթէ զբազմամբոխս քաղաքէ, գաւառէ, զթաղաւորութիւնէ՝ ասացէ, թէ գործին ի նմ մահուղտի մեղք:

Իսկ պատմելն զուռնալ մեղս ի խոստովանութիւն, ոչ նշանակելով ոչ ուղղակի և ոչ անուղղակի զգործօղս, միայն բարոյապէս խօսելով՝ չիցէ հնար գալ ի ծանօթութիւն, ոչ է բռնաւարել զինքն: Այլ սակայն ի բաց առնալ զօգուտ խնդրելոյ զչրահանգութիւնս և զխորհուրդս, հրաժարել պարտ է յայսպիսի պատմութենց և ի խօսակցութենց. մի զի պարզամիտք գայթագղին, համարիալ՝ եթէ անտի բնկանի կինքն խոստովանութիւն. և երկրորդ՝ զի վատնգի յայտնութիւն, որում հնար է հանդիպել, և երբեմն ևս հանդիպի ի պատմութենց խոստովանահօրն ասացելոյ ի զանազան տեղիս, և ի զանազան ժամանակի:

Այ նեբէլ ձեզ՝ ի տնաւակի, և ոչ ի սէր. Նմին իրի բնկաներ զինքն, որ ասէր, այս ոք խոստովանեցաւ ինձ զայս կամ զայն ներելի մեղս. զեղի ոմն վերագոյն ասացաք՝ չիք ինչ ատ թեթևութի նմանոյ: Այլ ոչ՝ եթէ ասէր. խոստովանեցաւ ինձ զներելի մեղս. զեղի անտի ոչ գժկամանի ապաշխարօղն, որում հնար յայտնի է, թէ խոստովանութիւնն ոչ լինի առանց գէթ ներելի մեղաց. Նմին իրի նոյն է՝ թէ ասէր, եթէ նա խոստովանեցաւ ինձ: Այսպէս ոչ է կարօղ ասել զնոյնսդամ և զնոյնժամայ ներել ձեզ. Այլ զեղի այն ոչ զհնար գայ խոստովանութենէ:

Առաքելոյ մեղաց. զորօրինակ եթէ ապաշխարօղն խոստովանեսցի, թէ վատաբանեցաց Քէ զայն ոք օրհորդ յղացեալ, կամ զդաղութի կամ զմարգասպանութի Տիտոսի. մեղք օրհորդին, և գողութի Տիտոսի անկանին ընդ կինքով, իբրև զպարագայս խոստովանելոյ մեղացն: Այս թէպէտ ասեն ոմանք, թէ՝ եթէ այն մեղք խոստովանողին իցեն հրապարակական, ոչ անկանին ընդ կինքով, մեզի ապաշխարօղն ևնթադրէ ծանուցեալ զայն ամենացուն, նմին իրի և ոչ կամի զայն փակել ընդ կինքով. սակայն ոչ համարիմք, թէ խոստովանաւորն կարէ խօսել զայնցանէ իբրև զծանուցեալոց ի խոստովանութենէ: Այլ համարիմք կշռամբելի զնա, որք ի ծագել գայթագղուն ի տեղւոջ ուրեմն, ասեն՝ (ոչ յաճախ հանդիպի) լսելիք խոստովանաւորաց հանապազ տանջին ի վատաբանութենց ընդդէմ այսր գայթագղութենէ: Այեղուկն, եթէ յիւրաքանչիւրի ի խոստովանութենէ յայտնեալ. և այլ պատճառք, թէպէտ և չիցեն հարկաւ ամրաստանելի, այլ ապաշխարօղն մոլորութենէ համարիցի, թէ պարտ է ամրաստանել զայնոսիկ, եթէ նմին կամ այլում պէտք իցեն ծածկել զայն: Իսկ այլքն ի խոստովանութենէ պատմելոք, այլ անպատճառք խոստովանութենէ՝ ոչ անկանին ընդ կինքով:

Ապաշխարանք ի վերնբերեալ. այս է՝ եթէ իցէ ծանր, և զոր սովորութի է դնել ի վերայ մահուղտի մեղաց. զեղի ի յայտնութենէ նր ճանապհի ապաշխարօղն մեղսցեալ մահուղտի մեղաց: Այս ևս՝ անարամարբութենէ ապաշխարողին, և բացառութենէ ապաշխարողին ի նորին պատճառս: Իսկ ուր սովորութի է տալ զերազգի խոստովանութենէ, խոստովանահայրն ոչ է կարօղ առանց բռնաւարութենէ կինքոյ ժխտել զայն ապաշխարողին, զոր ոչ արձակեաց, ոչ պարտ արդեօք գրել, թէ արձակեցի, այլ պարզապէս՝ թէ լուայ զխոստովանութենէ այս ինչ անձին:

Պարտաւորէ՝ ընդ քահանայ, և ընդ բարեպաշտօնայ՝ միայն ի խոստովանութենէ ծանուցեալք, զորօրինակ լինել պատնէորդի, ներքինի, կեղծեալ ազնուական, յազգէ հրէից, կամ ի մոգուց, անգէտ խորհրդոց կրօնին, անկանոնական առանց յանցանացդ, աղքատ, պարտապան, անհմուտ իւրում արհեստի, խճճմուտ, և որ ի կարգին. միշտ ի նոյն սկզբնէ, թէ այլազգ՝ խոստովանութենէն լինէր ատելի: Ասացաք, դարձ ի խոստովանութենէ ծանուցեալք

վիճակ եթէ այլուստ ծանիցէ խոստովանահայրն զայսոսիկ պակասութիւնս, կարող է խօսիլ զայնցանէ ըստ ծանօթութեանն՝ զոր ունի արտաքոյ խորհրդական ծանօթութենէ։ Օգտ ասել պարտ է և զմեզս։

Խնդրիցես նախ։ Արդեօք խոստովանահայրն կարօղ է դնել գՀրապարակական ապաշխարութիւնս, որում գՀետ գայ անուղղակի յայտնութիւն խոստովանութենէ։

Պէտք, թէ ոչ, բայց եթէ ի յօժարակամ ընդունելութենէ ապաշխարողին։ Յայտ է յաւացկլոցս։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք խոստովանահայրն կարօղ է դնել ապաշխարանս՝ սպառնալով չտալ զարձակումն, զոր դատի հարկաւոր՝ եթէ առ զգաստութիւն անցկոյին, և եթէ առ զգուշութիւն ապագային, զորօրինակ գՀատուցումն, գՀրաժարումն ի պաշտօնէ, զարձակելն զհզիեն, կամ զայլ մերձաւոր առիթս, և զորս ի կարգին, որում գՀետ գայ անուղղակի յայտնութիւն խոստովանութենէ։

Պէտք, թէ այո. վիճակ յայնժամ ոչ այնչափ խոստովանահայրն դնէ զպատուէր ի վերայ ապաշխարողին, որչափ յայտ առնէ զպարտաւորութիւնն, որ է ի նմա, առ որոյ կատարումն ունի իրաւունս ստիպելոյ զապաշխարօղն, և և բացայայտութիւն արձակման, ոչզի նա ըստ իւրում պաշտօնի ըստ պարտուց վարիցի։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք գաղտնիքն հաւատացեալ և ընկալեալ արտաքոյ խոստովանութենէ ընդ կնքով խոստովանութենէ, իրաւ՞ պէս անկանին ընդ կնքով խոստովանութենէ։

Պէտք, (1) թէ ոչ. վիճակ կնիք խոստովանութենէ միայն խորհրդական խոստովանութենէ գՀետ գայ։ Եւ ոչ ոք կարէ դիւրաւ ըստ այսմ հաւատալ ինչ ումեք, կամ ընդունիլ. զի որովհետև ելինչ գաղտնիք կարօղ են հաւաճարաչափ գտանիլ գաղտնեաց խոստովանութենէ, այն լինի դժուարաւ առանց անյարգութենէ ինչ խորհրդոյն։

Գ Ր Ա Կ Ա Ն։

Որ պատասխանին ինոյ խոստովանութենէ. և ըստ արքեպս հրամանաւ խոստովանողին կարօղ է յահեռանալ զինքն ի ծանուցանելէ այլոցմ։

Պանելի է նաև։ (2) Տիրապէս խօսելով, կամ սկզբնապար և գլխաւորապար պարտաւորի միայն քահանայն, վիճակ նա միայն է պաշտօնեայ այսր խորհրդոյ, ընդ որում յարակցեալ է կնիք։ Իսկ երկրորդապար և հաղորդակցութենէ պարտաւորին ամենեքեան, առ որս ծանօթութենէ խոստովանութենէ զնարդ և իսկ ժամանէ. վիճակ զորօրինակ նիք, առ որս ծանօթութենէ խոստովանութենէն ժամանէ, հաղորդակցին իմիք ներգործութենէ խոստովանութենէ, նոյնպէս և հաղորդակցին իմիք կնքոյ յարակցելոյ ընդ խոստովանութենէ։

Ըստ ունիս մնակարելի նախ, թէ պարտաւորի կնքոյ՝ ոչ միայն ճշմարիտ խոստովանահայրն, այլ և կեղծաւոր. զորօրինակ եթէ աշխարհական ոք, կամ քահանայ՝ որ չունիցի զնրաւարութենէ, կեղծաւորեալ զանձն իրրև զխոստովանահայր՝ լուիցէ զխոստովանութենէ. վիճակ այնպիսի խոստովանութենէն ի դիտաւորեալ ապաշխարողէն է խորհրդական, և կարգեալ առ խորհրդական արձակումն, թէպէտ և մոլորութիւն գործոյ չիցէ իսկական։

Երրորդ՝ պարտաւորի թարգմանն հաղորդակցեալ ընդ խոստովանահօրն ի նմին ներգործութենէ խոստովանութենէ։ Այսպէս նա՝ որ գրէ զխոստովանութենէ համբաւի ուրուք կամ զբարկամի։

Չորրորդ՝ պարտաւորին նիք, որք լսենն՝ եթէ դիպուածով, և եթէ կամովին և հնարիւք՝ ոչ առանց ծանր անհրաւութեան խորհրդոյն, զխոստովանութենէ այլոյ. և նիք՝ առ որս զայնոսիկ սեղանակապութենէ յայտնեն, թէպէտ և յայտնութենէն առ անհամարս անցցէ, վիճակ իրն անցանել ընդ պարտաւորութենէ իւրոյ։ (3) Օգտ ասել պարտ է և գնոցանէ, որոց խոստովանահայրն ևս և հրամանաւ ապաշխարողին յայտնէ, բայց եթէ այլազգ բացատրեսցէ զմիտս իւր ապաշխարողն։

Հինգերորդ՝ պարտաւորին վերնագրեալն, յորմէ ապաշխարօղն ինքնին կամ միջնորդութենէ խոստովանահօրն խնդրէ արտաքոյ խոստովանութենէ գՀրաման արձակելոյ ի վերապահելոյ. վիճակ այն խնդիր հրամանի է սկզբնաւորեալ խոստովանութենէ, և զայն ծանօթութենէ, զոր վերնագրեցաք էառ ի խոստովանահօրէ, նա ինքն խոստովանահայրն էառ ի սկզբնաւորեալ խոստովանութենէ։

Հինգերորդ՝ պարտաւորին՝ ըստ բաղմաց, որք ըստ

(1) Ինդ՝ տա 2։ (2) Ինդ՝ պ. 3. Բոլ։ (3) Ինդ՝ պ. 4. տա 4։

ը դիպուածոյ կամ դիտմամբ ընթերնուն զգրեալ խոստո[վա]նութեանն ուրուք՝ եթէ զարա-
րեալն և եթէ զառնելին. վասն այն գրութեի է
իրրև պատգամաւոր մեծաց. և է կի սկըզ-
բնաւորեալ խոստովանութե, կամ փոխանակ
եղեալ խոստովանութե։ Այլց այլք ևս հաւա-
նականաբար ուրանան զայս. վասն այս գրութե
ոչ է տիրապէս խորհրդական խոստովանութե,
այլ գոծիք կամ պատրաստութե առ այն՝ և-
թէ առ ի նպաստ յիշողութե. զորօրինակ
եթէ ոք ի պատրաստել զանձն առ խոստով-
նութե՝ ձայնիւ ասէր զվնաս իւր, կամ խորհ-
դակիցէր վ առնելոյ զխոստովանութե, ունկն-
դիրն՝ կամ խորհրդակիցն ոչ պարտաւորէր
կնքոյ խոստովանութե։ Արդ՝ թէպէտ այսպէս
երևի զմտաւ ածեալ զերն փիղիգապէս. բայց
գուցէ այլազգ երևեսցի, եթէ զմտաւ ածցի
իրն բարբոյապէս, և հայեսցի ի հաստակաց
միտս։ Վասն սցի խոհեմ ընթերցօղն։

Ասեմք, թէ արդեօք նա ինքն ապաշ-
խարօղն պարտաւորի կնքոյ։ Պիտեմ, թէ ոչ։
Ասելի է երկրորդ։ (1) Կարօղ է քահա-
նայն՝ բացայայտ և յաժարակամ հրամանաւ
խոստովանողին՝ զվնաս նորա ծանուցանել այ-
լոցն։ Զոյց։ (2) Զայն սակս քահանայի պար-
տաւորի թագուցանել զխոստովանեալ մեղս,
վասն գաղտնեացն է ի հարկաւորաւէ խորհր-
դոյն, ըստ որում գիտէ զայն իրրև Աստ, կամ
ըստ որում փոխանորդ Այ։ Ակարդ՝ խոստով-
նօղն հրամանաւն զոր տայ ի ծանուցանել զայն,
եթէ տացէ զայն ի խոստովանութե, և եթէ
արտաքոյ խոստովանութե, առնէ, զի զայն՝
զոր քահանային գիտէր իրրև Աստ կամ իրրև
փոխանորդ Այ, այնուհետև գիտացէ
իրրև մարդ. ոչ եթէ առնու զնոր ծանօթուի,
ոչ ուղիղ նշանակէ Աղբիոս, այլ վնաս է նորոգ
եղանակ ծանօթութե, որով զայն զոր գիտէր
խորհրդաբար և ըստ որում փոխանորդ Այ, այ-
նուհետև գիտէ մարդկային ծանօթութե. զոր-
օրինակ որ լսէ ինչ ընդ բնական գաղտնեաց,
եթէ նա որ ասաց զայն՝ արձակեսցէ ի կա-
պանաց գաղտնութե՝ առանց միւսանգամ
պատմելոյ նմա զայն, կարօղ է նա առանց մե-
ղաց յայտնել։

Հաստատի։ (3) Որ կարօղն է ինքնին առ-
նել ինչ, կարօղ է ևս առնել միջնորդութե
այլոյ. իսկարդ՝ խոստովանօղն կարօղ է զմեղս
իւր ինքնին յայտնել այլոմ. ապա կարօղ է
և միջնորդութե քահանային։

Ասացաք, Թէպետ և յօժարակամ հրամա-
նաւ. վասն ոչ է բաւական լուծեայն, երկ-
բայականն, մեկնողականն, կամ ընթադա-
տականն. և ոչ բնի, նենգութե, անգէպ
թախանձանաւք, կամ առ երկիւղ չարգութե
կորզեալ։

Ասի ունիս խմաստասիրել, թէ խոստովա-
նահայրն բացայայտ հրամանաւ ապաշխարողին
կարօղ է յայտնել ոչ միայն զմեղս նր, այլ
և զմեղս մեղսակցին՝ առ բարի ինչ վախճան,
զորօրինակ առ ուղղութի նր։ Զայս՝ վասն
կնքոյն է գլխաւորաբար և սկզբնաւորաբար յօ-
գուտ խոստովանողին. արդ՝ եթէ առ հրաժա-
րի յիրաւանց իւրոց, չէք պատճառ, թէ առ
ինչ մեղք մեղսակցին պահեսցէ զերաւունս կըն-
քոյն։ Երկրորդ զի ապաշխարօղն տալովն
զհրամանն, առնէ զմեղս իւր լինել արտաքոյ
խորհրդոյ, և յայն սակս ոչ ևս ընդունակ կըն-
քոյ. նմին իրի և ոչ մեղք մեղսակցին։

Այլ սակայն՝ (4) քզի, ոմ ասէ Աբն Յով-
սես, սաստիկ պատուէր է ի վր քահանայից
ցուցանել զհրամանն տուելի, եթէ լծցի ամրաս-
տանութե ի վր բնկման կնքոյն, և քանզի մե-
ծամեծ գժուարութե մարթին զհետ գալ
յայտնութե մեղաց եթէ ապաշխարողին, և եթէ
մեղսակցին՝ ի ձեռն խոստովանահօր, չէ պարտ
նմա դիւրաւ ընդունել զայս պարտաւորութե,
այլ միայն եթէ ստիպեսցէ հարկաւորութե
կամ մեծագոյն օգուտն, և նա ինքն ապաշ-
խարօղն՝ կամ այլ ոք զայն ոչ իցէ կարօղ կա-
տարել։ Եւ յայս դիպուած զայն հրամայեն,
որչափ ինչ հնար է, ոչ ընկալցէ՝ ի խոստովա-
նութե, այլ արտաքոյ և գրով։

Ասդրիցես։ Արդեօք խոստովանահայրն կա-
րօղ է խօսիլ ընդ նմին ապաշխարողի զյուշել մե-
ղացն ի խոստովանութե առանց հրամանի նո-
ցա։

Պատասխանեմ նախ։ Կարօղ է ի նմին
առնել, այս է՝ ի յաջորդ խոստովանութե,
եթէ այն վերաբերի յուղղութի առաջիկայ
խոստովանութե և դատաստանի. զի
պէտ միայն առաջիկայ մեղքն են ուղղակի նիւթ
առաջիկայ խոստովանութե, սակայն անցեալքն
ըստ որում վերաբերին յուղղութի առաջիկայ

(1) Աստ՝ գ. 4. բաղ։ (2) Աստ։ (3) Աստ՝ ի յիւրաքանչ. այլ ընդդ։ (4) Աստ՝ առ 3։

խոստովանութեան, և զատաստանի, առ այն անուղղակի պատկանին. և այս է սովորութիւն երկիւղած խոստովանահայրց, որք զապաշխարօղս կշտամբեն վասն վերստին յանցանելոյն, նաև վայրապար յորդորեաք զապաշխարօղս՝ միշտ զնոյն խոստովանահայր ունիլ, եթէ սա պարտ էր վարիլ՝ ոչ եթէ ոչ գիտեր զանցնել խոստովանութիւնն։

Այլ ասացաք, երկն այն վերաբերի յատկութեանն ապաշխարողին և զապաստանի. վասն այնորիկ՝ քան նախընթացքն զատաստանն է արձակել, և ոչ անցնել մեղքն վերաբերին՝ ոչ ննջեցեալքն առ աւաջիկայ խոստովանութիւն, ոչ տեսանելիք, թէ որով իրաւամբ խոստովանահայրն կարող իցէ զգեղել զնիշղուի նշ. և առաւել՝ զի բնածին է այնմ պատճառել վասն եթէ ապաշխարողին, նմին իրի՛ և զարհուրանս խորհրդոյն։

Պատասխանեմ երկրորդ։ Խոստովանահայրն ոչ է կարող արտաքոյ խոստովանութեան խօսիլ ընդ ապաշխարողին զյանցն ի մեղացն ի խոստովանութեն՝ առանց հրամանի նր. վասն եթէպէտ այն ոչ է իրաւն բնականել զինքն. քանզի բնական կնքոյ է բռնաբարութի գաղտնեաց, արդ ոչ բռնաբարէ զգաղտնիս՝ որ խօսի ընդ նմա՝ որ ծանոյց զգաղտնիս, այլ որ խօսի ընդ այլոց. սակայն բնածին է նմա պատճառել պատկառանս ապաշխարողին, և առնել առնել զխորհուրդն։ Եւ յայն սակս համարիմք ընդեմ ասելոց, եթէ և այս ոչ է օրինաւոր, եթէպէտ և լիցի ի դարմանել զգինսուի նախընթացս խոստովանութեն։ Այլ յայս դիպուածս պարտ է խոստովանահօրն վերստին կոչել զապաշխարողն յատեան խոստովանութեան, կամ հնգրել զհրաման խօսելոյ զնաստովանութէ։

Ասացք գիտել արժան է նախ, զի եթէ նա ինքն ապաշխարողն արտաքոյ խոստովանութեն նախ առաջին խօսեցեալ խոստովանահօրն ի վերստին խոստովանել մեղացն, կարող է ևս խոստովանահայրն խօսիլ զայնցանէ ընդ նմ. վասն յայնժամ տայ զհրաման ի գործածել ներգործութեն։

Գիտել արժան է երկրորդ, զի անընդմիջապէս զինչ արձակմանն խոստովանահայրն կարող է առանց և ևս հրամանի խօսիլ ընդ ապաշխարողն զնոյն ի մեղացն ի խոստովանութեն. վասն բարոյապէս տեսանելոյն տեւէ նոյն գատաստան։ Այլ ոչ, եթէ ապաշխարողն մնինալ իցէ, և կի՛ այլ զոյգք ընդ մէջ անկնալ իցեն։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը Գ.

Երբեմն արգելու է վարել ծանօթութիւն, որ ի սուկ խորհրդական խոստովանութէ ընկալեալ։

Սացաք. Որ ի սուկ խորհրդական խոստովանութէ ընկալեալ. վասն եթէ խոստովանահայրն զծանօթութի խոստովանել մեղացն այլուստ ունիցի, կարող է վարիլ նովաւ. որովհետև ոչ պարտաւորի թագուցանել զնոսա, բայց եթէ ընդ որում լուեալ ի խոստովանութեն. սակայն պարտի այնպէս վարիլ՝ ոչ եթէ չէր լուեալ զնոստովանութի, ոչինչ յաւելեալ ի վն նորին՝ զորս այլուստ ծանեաւ, և ոչ պնդագոյնս հաստատել՝ ք զորս ծանեաւ արտաքոյ խոստովանութեն. ապա թէ ոչ՝ բռնաբարէր զինքն։ Օրինս կանխաւ ծանուցեալ՝

Ասելի է նախ։ Ոչ երբէք է արժան վարիլ ծանօթութէ խոստովանութեն, եթէ իցէ վտանգ յայտնութեն ուղղակի կամ անուղղակի, և կամ եթէ զկնտ գայցէ գժգոհութի ապաշխարողին կամ այլոց. վասն անտի խոստովանութէն լինի առնել և զարհուրելի։

Ընդ զայսօրինակ լուծանել երբ Ժողովն Ըհնաւ քննաւ ի 18 Նոյեմբերի յամին 1682. սահմանեաւ՝ թէ զգործածութի գիտաւ խոստովանութէ ք գժգոհութէն ապաշխարողին, թէպէտ և չիներ վտանգ յայտնութի, ամենևին արգելոյ պարտ է, թէպէտ և յոչ գործածուէ այնպիսի գիտաւն մեծագոյն ևս գժգոհութի պատահեցի այլոց, կամ ևս և ապաշխարողին։ Ընդ որ այսր պատճառի Կղիմէս ութերորդ ի վճիռն տուեալ ի 26 Այպրիլի յամին 1594. պատուիրեաց, զի՝ ինչ ընդունայնեալքն որ էին ի ժամանակին, և նիւթ խոստովանութեան՝ որ յինչ այնոցիկ ծանանելոյ էին յատնիցն ինծաւորութէ, առ գնուով ընդեր, զի ոչ նուիրն ծանօթութէ ընդ ընդունեալ ի խոստովանութէ պատան, առ արտաքին խոստովանութէն ընդունեալ։ . . . նաև պարտ ոմն էին ինծաւորաց ի՝ նաւորաց՝ ով որ էին նմ, պատուիրելոյ պահել։ Իսօսի ի վճռի անդ՝ ոչ յայտէ ի վն սուկ մեծաւորաց կրօնաւորաց, գեթ բացայայտ։

Ասելի է երկրորդ։ Եթէ չգոյցէ վտանգ յայտնաւ, և չիցէ հնար գնետ գալ գժգոհութէ ինչ ապաշխարողին կի՛ այլոմ, արժան է վարել գիտաւն, որ ի սուկ խորհրդական խոստովանութէ ընկալալ, վասն այսպիսի գործածութի ոչ հա-

հակառակի կնքոյն, և խորհրդոյն՝ զայլ ապաշխարողին ոչ է կարօղ վնասել, այլ օգնել կարօղ է։ Այնմին իրի՝ խոստովանահարք զօրհնաւապաղ վարին նոցին ծանօթութիւն, զորօրինակ յաղօթել վճռ ապաշխարողաց, ի քննել զնզկայական և զինձառել դիպուածս՝ զորս լսեան, և ի մարզել զանձինս, և ի զգուշացուցանել զանձինս յեղեմ նոյնօրինակ յանցանաց, և յորս ի կարգին։

Հաւաստին եզբակացութենէ անտի ունիս մակաբերել, թէ մեծաւորն կամ խոստովանահայրն ի սոկ ծանօթութենէ խոստովանելեան ոչ է կարօղ ի գործ ածել զանհաճոյ ներգործութիւս ապաշխարողին, կամ այլոյմ, եթէ հայհոյեցին յարդարութիւն, եթէ յանդգնին սէր, եթէ յաղագնածութիւն, և եթէ ի քաղաքականութիւն, զորօրինակ է ցուցանել զնաժոռանդիմութիւն, խստագոյնս խօսիլ, խոյս տալ ի խօսակցութենէն, առաքել յայլ տեղի, ժխտել զհրաման երանելոյ պատարաց, զպարտութիւն, զկարգս, պատասխանել ի տանէ, զորօրինակ զընտանի գործն, բառնալ ի պաշտօնէ, զանալ զբաժէն յընտրութենէ ինչ, և որք ի կարգին։

Այլ չէ ինչ այն, թէ գուցէ ապաշխարօղն ոչ իմասցի լինել պիտի ի ծանօթութենէ խոստովանութենէ, և ոչ բնկճի կնքէն. շատ է այն՝ զի կրէ զդժգոհութիւն. քանզի եթէ գիտէին հաւատացեալք, եթէ հնար է լինել այնոյիկ օրինաւորապէս ի խոստովանութենէ իւրեանց, յայնմանէ ամենեին աշխարհ լինէին։

Այլ մեծագոյն գժոխարութիւն է ի վր ներգործութենց, որք ոչ ի գործ ածին ուղղակի շուրջ զապաշխարողսն, այլ շուրջ զարտաքին խափանօք մեղաց նր։ զորօրինակ գուշացոյնս պահել զինչս իւր, փոխել զիմականս, պահել զբանսիս առ իւր, փակել զդրունս կամ զպատուհանն, և զրոս ի կարգին։ Խաղալք ասեն, թէ օրինաւոր են այսոքիկ. վասն այսպիսի ներգործուիք ոչ պարտին հաւատարիլ անհաճոյ ապաշխարողին, առ որս նա ինքն, եթէ իցէ իսկապէս ապաշխարող, պարտաւորի գործակից լինել. և յայն սակս յայնմանէ ոչ ուժգին խոստովանութիւն լինի բանաւորապէս առելի։ Այս վն վճռոյ կղեմսյ ուղիղ որդոյ՝ ասեն, թէ նուազ արգելեալ լինին միայն ներգործուիքն, որք յաժին ուղղալի իգեմ անձանց խոստովանելոց, զորոց ասացաք յառաջագոյն։ Այլոյսոկ ասեն արդեօք հաւանականա-

բար։ Նոյն նոյնպէս հաւանական է և հակադրեալ կարծիքն. վասն սաքոք լսելեան կըշտամբին մեղք ապաշխարողին, եթէ իմասցի, և անաի կրէ զանձի, եթէ ոչ իմասցի, երևի հակառակիլ վճռոյ Կղեմսյ ուղիղորդի, որ ոչ զանազանէ ընդ մէջ ներգործութեան, և ներգործութենան. այլ ընդհանրապէս արգելու, զի մի այսպիսի ծանօթութենէ վարեցին մեծաւորք սա սրբոյն Կոստանդինէ։ Այս զայս ստուգիւ համարիմք, թէ պարտ է պահել ի գործածութենէ, և առաւել մեծաւորաց կրօնաւորաց, զորոց բացայայտ խօսք վճիռն։ Ամենք զայն տարածեն նաև առ այլ մեծաւորս, յաղագս՝ ասեն՝ նոյնութենէ պատճառին. վասն քահանայապետն ասէ. Օչ պըրօքնակ կոստանդինոպոլսէ մարդիայն էրաց հետ է յայսմ կարծրութի, նոյնպէս ես ոչ ինչ էրօ զայնմանէ խոսել պարտ է։ Այս պատճառ ձգի ի վերս մեծաւորաց, սակայն այս ոչ է այնչափ յայտնի։

Ունիս մակաբերել երկրորդ ընդ հակառակ՝ յերկրորդ եզբակացութէ, թէ խոստովանահայրն կարօղ է ի սոկ ծանօթութենէ խոստովանութենէ ի գործ ածել զհաճոյական ներգործութենս ապաշխարողին. զորօրինակ ցուցանել զարտեգութ դէմն, ընտանեգոյնս վարել ընդ նմա, զմասնաւոր շնորհս տալ, ի խիստ կառավարութենէ կամ ի բանից և կամ ի գործոց վնասու հրաժարել, և ն. Թէպէտ և ապաշխարօղն իմասցի լինել նոցին ի ծանօթութենէ խոստովանութենէ. վասն՝ ոչ ասացաք՝ չիք ինչ անդ բնկրուէն կնքոյ, և սոքա հաճոյական են նմա. նմին իրի և ոչ լինին խոստովանութենէն առելք, այլ ընդ հակառակն։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ը։

Ի վերայ վճարման։

Աքն ՅԻովէլա՝ Լեմ. Ե. 12. 13. 14. և 15։

ՊԲՈՒԿ Ը։

Ի չէ վինչ-ինչ, եաթանան, խոբելլուիչ, և հաթլուածուիչ վճարման։

Պիտել պարտ է Նախ, զի այլ է բան արդևանց, և այլ՝ վճարման։ Արդիւնքն հայի ի վարձն ընդունելի ի վարձատուէն, և յայնտակ ի բարին արդիւնաւորողին, կամ այլոյ օրում արդիւնաւորի։ Վճարումն հայի ի վճասել իրաւունս այլոյ ի դարձուցանել, և յայն սակս ի բարին վնասելոյն, և ոչ վճարողին։

Պիտել պարտ է երկրորդ, զի զվճարումն, զորմէ են ասատ բանք մեր, մարթի է զմնաւածել՝ կի՞ նկատմամբ արհամարհուն արարեալ Աւյ մեզ ։ կամ նկատմամբ պարտուպատշաճ ժամանակաւոր պատժոյն մեզ զնի թողուլն յանցանաց և յաւիտենական պատժոց, և զայնմանէ է գլխաւորագոյն խնդիրս ։ Ա՛ն այսորիկ՝

Խնդրիցես Նախ ։ Ո՞ր է վճարումն ։

Պէնեմ ։ (1) Վճարումն վն մեզայ ըս հինքեան ուղիղ սահմանի. Այսոցոր փոխաբերեսն ոբ հոմարհուհն Եղեալ Աւյ մեզ՝ ըսոյ հասատարուհնք պրպտել, ոչ արդեօք ըստ ձիշդ հատասարուհ, այլ ըս համեմատութեհն, ոնյ ասատցուք ստորև ։

Իսկ վճարումն վն ժամանակաւոր պատժոց, որք ևման զնի թողուլն յանցանացն՝ և յաւիտենական պատժոցն, սահմանի. Հոպատացեալ ժամանակաւոր պրպտասպաշճած պատժոց մեզոյ՝ բաւէ և պատճառ զգալոյ ի խոստովանութեհնէն ըզնոսա, այս է՝ եթէ իցէ խորհրդական, կամ յօժարակամ ընկալեալ, եթէ իցէ արտաքոյ խորհրդական խոստովանութեհն ։

Խնդրիցես երկրորդ ։ Վանապատիկ է վճարումն։

Պէնեմ Նախ ։ Վճարումն է՝ որ հաւասարաչափ՝ կամ բնական, և է՝ որ անբնական ։ Հաւականն է կրկին, մի՝ ի կողմանէ նուիրելոյն, և երկրորդն ի կողմանէ կերպին ։ Հաւականն ի կողմանէ նուիրելոյն կամ գնոյն, որ ասի առ հասարակ ըս արժանեաց, է՝ յորժամ արժողութեհն մնատուցանել իրին ըս հինքեան հաւասարի պարտուց ի փոխարինութեհն, զորօրինակ եթէ ոք պարտիցի հարիւր, և հատուսցէ հարիւր՝ կամ ընձնչս ըս արժողութեհն հարիւրոյ ։

Հաւականն և կատարեալն ի կողմանէ կերպին կամ եղանակին արդարութեհն, (որ ասի ըս բովանդակ ճշդութեհան արդարութեհան,) է, որ ոչ միայն մնատուցանէ զարժողութի պարտուց, այլ և որ պահէ ևս զպայմանս ճիշդ արդարութեհն, զորս նշանակեցաք ի վիճ. 10. ի ճառս մնարդեղութեհն պ. 5։

Երկրորդ՝ այլ է վճարումն, զոր քահանայն ի վի գնէ, և ասի խորհրդական. և այլ է՝ զոր ապաշխարօղն յօժարակամ ընդունի, և ասի արտաքոյ խորհրդական խոստովանութեհն։ Երրորդ՝ է՝ որ հրապարակական, և է՝ որ առանձնական ։

Խնդրիցես երրորդ ։ Արդեօք մարդն կարօղ է վճարել Աւյ ։

Պէնեմ Նախ ։ (2) Անդն ոչ է կարօղ վճարել Աւյ վն յանցանաց՝ ըս հաւասարութեհն քանակաւն, զի արհամարհուին մեզոյ արարեալ Աւյ է անսահման, վն արհամարհելոյն զանձն որ է ըս անսահման յարգուն. իսկ պատիժն՝ զոր վճարումն մարդոյ մնատուցանէ Աւյ, է սահմանաւոր և մեծապես ստորին, վնզի է անձին՝ որ է ըստ սահմանաւոր յարգութեհն։ Օայս ամենագլխաւոր պատճառ ընդարձակագոյնս գրեալ՝ տես ի ճառն մարդեղ. վիճ. 2. պ. 2։

Այսպէս կարօղ է վճարել ըստ հաւասարութեհան համեմատութեհն. վասնզի յորժամ հատուցանեմք Աստուծոյ վասն արհամարհուն զիոխարինութեհի, զոր կարեմք, և զոր պահանջէ, լինի նմա վճարումն, և է հաւասարութեհի համեմատութեհն, ըստ որում ոնյ մեզոք ըստ բոլորին արհամարհի, և ըստ բոլորին պարտաւորի նմա փոխարինութեհի, նոյնպէս փոխարինութեհին ըստ բոլորին՝ կամ ըստ բոլոր կարելութեհն հատուցանի ։

Պէնեմ երկրորդ ։ Թողուլ յանցանացն և յաւիտենական պատժոց, կարօղ է միայն վճարել ըս արժանեաց վն պարտուպատշաճ ժամանակաւոր պատժոց մեզոյ, այլ ոչ ձշդիւ և ըս գերակատար

(1) Լեմ. Ե. 12. պ. 3. Բուլ: (2) Ի: 13. գ 1. Բուլ:

արդարութեանէ։ Այնհաւատքէ եզրակացութիւնս, թէ զինի Թողութեան յանցանացն և յաւիտենական պատժոյ՝ հնար է մեալ պարտաւորութիւնն ժամանակաւոր պատժոց, զորմէ խօսիմք աստ։

Յուց. առաջին մասն։ Ամարութիւն ասի ըստ արժանեացս, որ է հաւասար և կատարել ի կողմանէ նուիրելոյն կամ գնոյն, այս է՝ որ այնչափ տայ՝ որչափ պարտի. զորօրինակ նիւթ ոք պարտիցի հարիւր, հատուացէ զհարիւր. խոկարդ՝ վճարմունք մեր կարօղ են լինել հաւասար ի կողմանէ նուիրելոյն՝ ժամանակաւոր պարտաւ պատշաճ պատժոց մեղացն. ապա։ Յուց. փորը։ Պատիժն այն է սահմանաւոր. ապա հնար է հաւասարիլ սահմանաւոր վճարմանմէ։

Յուց. երկրորդ մասն։ Որ լինելոյ վճարմանն ըստ ճիշդ արդարութեան, ոչ միայն պահանջէ լինել կատարեալ և հաւասար ի կողմանէ նուիրելոյն, այլ և ի կողմանէ կնրպին, այս է՝ զի մի հիմնեսցի ի շնորհս պարտաւոն, զի ելոյ ի սնփական ընչից պարտապանին, որք ոչ են ընդ տէրութեաւ պարտաւոն, և զորս պարտաւէրն ըստ այլ գլխոյ չիցէ կարօղ պահանջել. խոկարդ այս պայմանք ոչ կարեն գտանել ի վճարմունս մեր, որովհետև հիմնին ի շնորհս արարչին Աւ, և են յընչից՝ որոց նա ինքն է տէր, և զորս կարօղ է՝ եթէ կամեսցի ըստ այլ գլխոյ, և ոչ ըստ վճարման, պահանջել ի մէնջ. ապա։

Ինդրիցես չորրորդ։ Ընդեօք հարկաւոր է մեզաւորաց վճարումն։

Պէտք։ Հարկաւոր է մեզաւորաց վճարումն, ոչ միայն յօրինակ այլոց, ի շինուելի եկեղեցւոյ, և ի զուարճանի ապաշաւ մեղաց, զորօրինակ գիտեն Հաւատոյիանքն և Կալվինականքն, այլ և ի հաստատելոյ արհամարհուելոն զոր անցեալ մեղօքն արարին Աւ, և ի զերծանիլ ի ժամանակաւոր պատժոց, որ զինի Թողութեան յանցանացն և յաւիտենական պատժոց՝ մնան ի ընդել յայսմ աշխարհի կամ ի քաւարանի։

Յուց. Նախ։ Ըստ որ գրոց, ըստ սրբ Գրոց, և ըստ Տրիտ. ժողովոյն, զինի Թողութեան յանցանաց և յաւիտենական պատժոց՝ մնան Հատուցանել ժամանակաւոր պատիժք՝ առ ի ընդել յայսմ և կամ ի հանդերձել աշխարհի, զորօրինակ ցուցաք յառակապէս ի վեհ. 2. այսր ճառի. պ. 2։ Ապա հարկ է վճարել նմա։

Յուց. երկրորդ՝ ի սահմանաց եկեղեցւոյ։ Յողովն Տրիտ. զձշմարտուի եզրակացութեանս բացայայտ սահմանէ՝ գաւմ. 6. գլ. 14. և գաւմ. 14. կան. 12. 13. 14. և 15։ Տես և ի ճառն ապաշխար. զան. 1. գլ. Ընդ՝ նմա. 7. և գլ. Ոչ ոք. 13։ Այս և զնախադասութիւնն 76. հատուպարտել ի մէջ նախադասութեանցն Լայոսի։

Յուց. Երրորդ՝ ի սրց Հարց, զորս ոչ յաւազ բերեմք, վնզի գրեթէ զամենեսեան ևս շնորհէ մեզ Ալվինն, ասէ՝ գիրք 3. սահմանագր. գլ. 4. յօդ. 38։ Ոյն ինչ լուծեն պն, ըստ ի գերութենն նախնեաց բաբելոն անփամ լինի չիշատակ վճարման։ Վասնզի պեռոնիմ սրբիւօր պատուն ի նոցանէ, ասացեալ պարզապես՝ գերեալ պահնեսեան, որոց էին գերութիւն, կամ յայսմ հասկն չզկտեցը, կամ կոյր էին գիմդրակս, ևս խօսիւ խօսեցեալ։ Օգտաւորնակ խօսի ըստ չափաւորութեանն խիստ աղանդաւորեան նորոգութեանն կրօնի։

ՀԱՏՈՒԱԾՈՒ

Ի վերջ վճարման, ընդ հարցս պարսիկ գնել զոհ, հանային։

Յասացեալդս (1) ունիս մակաբերել նախ, թէ խոստովանաւորն կարօղ է և պարտաւորի գնել ի վերայ զվճարումն ապաշխարողին։ Կարօղ է արդեօք, մի զի ի սահմանադրութենէն խորհրդոյն Աստի. ժդ. և ժը. ունի զինչանութեան ոչ միայն արձակելոյ, այլ և կապելոյ ընդ պատժոց. և երկրորդ՝ վնզի գործողութեի քահանային ի գործածութեան փականաց՝ է համաձայն գործողութեան Աւ, որոյ է պաշտօնեայ. արդ՝ Ած կարօղ է կապել ընդ պատժոց. ապա։

Թէ պարտաւորի ևս յայտ է. վնզի քահանայն յայսմ առնի է պաշտօնեայ Աւ, և գաւտաւոր, և բժիշկ ապաշխարողին. ըստ որում պաշտօնեայ Աւ պարտաւորի որչափ ինչ է յիւրմէ կողմանէ առ ի լինել խորհրդոյն ամբողջ վճարմանն, որ է ամբողջական մասն նոյն, ուզ այլոյր ասացաք. ըստ որում գաւտաւոր պարտի պահել զհաստատութեի ընդ Աւ, և մեզաւորին, զբէժ պահանջեալ մեզայ նր. ըստ

(1) Խ. 18. պ. 3. Բալ։

որում բժիշկ պարտի բժշկել զվէրս ապաշխարողին, և յապաղայից զգուշացուցանել։ Յերկաբանչիւր մասն ևս հետևանացս սահմանեաց Տէրտ. ժողովն՝ գում. 14. գլ. 8. և կան. 15։

Ունիս մակաբերել երկրորդ, թէ քանզի վճարումն ոչ է էական մասն, այլ ամրողջական միայն խորհրդոյն, ոչ է հարկաւոր հարկաւորութիւն խորհրդոյն, այս է առ ի լինել խորհուրդ, այլ հարկաւորութիւն պատուիրանի միայն, և կամ եթէ կամեսցիս՝ հարկաւորութիւն խորհրդոյ առ ի լինել ամրողջ. մինչև եթէ վճարումն լինէր անկարելի, զորօրինակ ի հոգևարս, կամ ի յայտնութեան գիտացեալ լինէր՝ թէ ոչ ևս պարտի վճարումն մեղաց, և ապաշխարողին լինել ըստ բաւականին պատապարել ի վերստին գլորելոյ, մարթ էր օրինաւէս մատակարարել զխորհուրդն՝ առանց դնելոյ ի վի զվճարումն. քանզի ոչ ասի թերի խորհուրդն, բայց եթէ յորժամ զրկի ի պարտաւորն և ի կարելի ամրողջութենէ։

Ունիս մակաբերել երրորդ, թէ արտաքոյ երկուց դիպուածոցս այսոցիկ՝ պարտաւորութիւն դնելոյ ի վի զվճարումն է ծանր. մեղի ծանր է անյարգուն խորհրդոյն, որ մեայ թերի, յորժամ կարող է և պարտի ամրողջանալ, և ծանր մեաս բերի ապաշխարողին, որ վի այն մեայ նեղքոյ անկեալ ծանրագոյն ևս պատժոց ի ջնջել, և զրկի ի զարմանաց ընդդէմ ապագայ մեղաց։ Այլ մեղանչեր մահու չափ մեղօք խոստովանահայրն, որ ոչ միայն վի մահու չափ մեղաց, այլ և վ ներելի մեղաց, կի վի արդէն խոստովանեալ մահու չափ մեղաց՝ ոչինչ վճարումն դնէր ի վերայ, բայց եթէ յանմտաւորութենէ անրասիր լինէր։ Այս չէ ինչ ընդէմ, թէ վճարումն վի սոսկ ներելի մեղաց, կամ վի արդէն խոստովանեալ մահու չափ մեղաց՝ երևի լինել թեթև։ Պիտոյք, թէ իցէ այդպէս ըստ ինքեան. սակայն նկատմամբ խորհրդոյն՝ որ մեայ թերի, է ծանր ինչ ի բանի անյարգութենէ։ Ումին իրի խոստովանահայրն վի նորոգ մեղաց մոռացելոց՝ և խոստովանելոց զնի արձակման, եթէ զնոր արձակումն տացէ, պարտի ի վի դնել զնոր վճարումն։

Իսկ զոր ասեն ոմանք, թէ մարթի է և զանց առնել ի դնելոյ ի վի զվճարումն, եթէ խոհեմութիւն դատեսցի, թէ ապաշխարողն նախընթաց գործովք լիով վճարեալ իցէ, կամ վճարելոց իցէ ներողութիւնք՝ զոր փութալ ունի շա իլ, ոչ ընդունիմք գէթ ի գործածութենէ. վասն երևի, թէ չէ հնար և ոչ պի յայտնապէս խոհեմութիւն դատել։ Վասնզի ոչ զոր առանց յայտնութեան կարող է գիտել, թէ քանի պատիժք պարտին մեզացն, կամ թէ արդեօք լիով ունիցի շահիլ զներողութենէ։ Ապա ի գիպուածս յայսոսիկ միշտ պարտ է դնել ի վի զվճարումն, այլ զլևևիա։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը Ե Ր Ո Ր Դ։

Ո՞րչ պարտ է խոստովանել, և զինչ ի չէ վճարութիւն։

Բանսիլ է նախ։ Ոչ է հարկ կատարել զվճարումն յառաջ քան զարձակումն. և խոստովանահայրն ըստ ինքեան խօսելով ոչ է կարող, և ոչ իսկ պարտի առ այն բռնադատել զաղաչանարոն խոստովանեալ, որ այլուստ ըստ օրինի է տրամադրեալ։

Յառ. առաջին մասն նախ, զի վճարումն ոչ է էական մասն խորհրդոյ, այլ ամրողջական միայն, որ վ այն առանց նի կարէ կալ, և նմա արդէն կացուցելոյ կարէ ի վի գալ։ Այ այն զի զրջումն և խոստովանութենէն, որք յառաջնն քան զարձակումն, ունին զգան ինչ վճարման։

Յառ. երկրորդ։ Օրինէ և իցէ օրինադրութենէն նախնի եկեղեցւոյ, զոր սիդոն բաղումք լինել հակառակ եղբայացութենէս մերում, թէպէտ և զհակադրեալն իրրև հաւանականագոյնս հաստատեցաք յառաջնի գրութենէ մերում, զարտուղ. պատմ. ի վախճանի սորին ճառի, հատուած 5. գլխ առաջինիսկ օրինադրութենէ եկեղեցւոյ ի բազում դարուց հետէ ամ ուրբք ի գործ դնի տալոյ զարձակումն յառաջ քան զկատարումն վճարման։ Երդ զայս գործածութենէ եկեղեցւոյ իրրև զապօրինաւոր մեղադրել՝ է դատապարտելի յանդգնութենէ, ընդդէմ որոյ յարեան բազում ծայրագոյն քահանայապետք՝ Ալեքսանդր երրորդ՝ ընդդէմ Պետրոսի Լոմբայ՝ յամին 1478. Ղեկքասանդր ութերորդ՝ յամին 1690. ի դատապարտութենէ բազում նախադասութենց. և Կղեմէս մեռասաներորդ՝ ի կոնդակին Ինոճէնս, ընդդէմ Առէնսեղեայ, Նախադաս. 87. և 88։

Սոցին գՀետ գայ երկրորդ մասն եղբակա-

յու-

ցուելիս, այ է՝ թէ խոստովանահայրն՝ ըստ ինքեան խօսելով ոչ կարէ, և ոչ պարտի բըռնադատել զապաշխարողն խոստովանել, և ըստ օրինի տրամադրել, առ կանխելոյ զվճառումն յառաջ քան զարձակումն։ Նախ զիոչ է արժան մանաւանդ ումեք ի հասարակաց դործածուէ նկեղեցւոյ յայսպիսի ծանր նեխեծ խոստորիլ։ Երկրորդ՝ զի ապաշխարօղն խոստովանելով, և պղտւստ ըստ օրինի տրամադրեալ, ուժի իրաւունս առ նոյնհետայն ստանալոյ զարձակումն։ և չէ հնար առանց ծանր անիրաւս թեր զանել նմա կամ յապաղել, ոչ րովհետև մեծագոյս շահաւէտ է նմա ոչ ընդ երկար մնալ ի վիճակի մեղաց, և նոյնհետայն ի բարեկամանալ Աստուծոյ։ Երրորդ՝ զի վճարումն զինի արձակմանն ի վիճակի շնորհաց կատարեալ է արդիւնաւոր, Աստ հաճոյացոյն, և կարի մեծագոյս գործոյ նեայ առ վճարումն ըստ անցեալ մեղաց, և առ ի զգուշանալ ապագայից, քան յառաջ քան զարձակումն ի վիճակի մեղաց։

Ասացաք, Նախ քննելոյ խոհելով, և այլևս ըստ օրինի պրամադրելով. ըստ եթէ խոստովանահայրն տեսցէ, թէ ապաշխարօղն է զանցառու ի կատարել զվճարումնս, կամ յերկրացս իցէ զնի օրինաւոր տրամադրութեէ, զոր օրինակ հնար է հանդիպիլ ի սովորականս և ի յաճախ վերանկնալս, կարող է՝ ի չլինել ինչ բռնադատիչ հարկաւորութեէ՝ տիպել զնա ի կատել զվճարումն զեթ ըստ մասին։

Ասելի է երկրորդ։ Զվճարումն մարթ է ի մի գնել յառաջ կամ խոզոյն զնի արձակմանն. ըստ ըստ երկուց եղանակաց ևս համարի բարեպատեհ յարակիցիլ ընդ խորհրդոյն՝ հաւատար գործով պղտցն, և լինել ի նմա։ Սակայն պատշաճագոյն ևս ի մի գնի յառաջ քան զարձակումն. վասնզի ըստ այսմ նեխեծն յառաջագոյն ևնթադրի բացայայտագոյն քան զկերպն։

Ասելի է երրորդ։ Պարտ է կատարել զվճարումն ի մի եղեալ՝ որչափ յառաջագոյն դիւրաւ հնար է լինել, եթէ չիցէ ժամանակ ինչ սահմանեալ, զոր պահանջէ՝ եթէ ամրոզումեէ խորհրդոյն, եթէ բան բժշկանութեէ, և եթէ արդարոյն վճիռ դատաւորեն։ Սակ եթէ ժամանակ ինչ իցէ սահմանեալ, ըստ այն ժամանակս պարտ է կատարել։ Եւ եթէ ի սահմանեալ ժամանակին չիցէ կատարեալ, ոչ յայն սակս դադարէ պարտաւորութեէն. մեղն գլխաւորն՝ որ նկատի յայնմիկ ոչ է պարագայն ժամանակի, այլ գործն սահմանեալ։

Եւ յերկոսին իսկ դիպուածս յապաղել զմի կամ զերկու աւուրս, ոչ երեք ծանր ինչ, բայց եթէ դուցէ ի սահմանելն զկը՝ զպատգոյն ժամանակի միջնորդ գլխաւորապար դիտացէ խոստովանահայրն. զորօրինակ զծանր պահուեէ ի հակման տանի ինչ՝ ի պաշտօն և ի պատիճ նր։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը Ա Ր Դ։

Երբեմն ապաշխարողն պարտաւորի ընդունել զպաշխարանս՝ երկարեալ, և զնկատելն ի նմանէ, եթէ ոչ ընդունիցի զնոյն, և հնարք նմա յայլ ժամանակս դնդեալ։

Ասելի է նախ։ Պարտաւորի ապաշխարօղն ըստ ծանր մեղաց ընդունել զպաշխարանս, և զնկալեալն կատարել, եթէ իցէ ոչ վրէժխնդրութեէն անցելոցն, և եթէ ոչ ի դարման ապագայիցն։

Երկրորդ նախ։ Ուրեմն քահանայն զնշխանութեէ կապելոյ կամ պարտաւորելոյ ոչ վճարումն, ոչ յայտ է ի վերոգրելոցդ. իսկարդ իշխանութեէն պարտաւորելոյ ի միում՝ ընթերցուածն, ապա թէ ոչ՝ ընդունայն լինէր այն իշխանութեէ. ապա։ Երկրորդ՝ ապաշխարօղն պարտաւորի որչափ ինչ է կիւրմէ կողմանէ առնել ոչինչ ընդհատ քան զխոստովանաւայրն, զի խորհուրդն մի լիցի թերի, այլ ամբողջ. իսկարդ՝ վճարումն է յամբողջութեէ խորհրդոյն. ապա։ Եւ երրորդ՝ ամ որ պարտաւորի հնազանդիլ պատուիրին, որ ուղիղ դատէ. ապա։

Ասացաք նախ, Ինչ ծանր խղճի։ Վիտիմ ապաքէն՝ եթէ ոմանք համարին, թէ ոչ է առաւել քան զնեղելի մեղս՝ հրաժարիլ կամ զանց առնել զթերեթե ինչ վճարմամբ եղել ի մի միայն ըստ ներելի մեղաց՝ և կամ մանաւանդ մեղաց արդէն խոստովանելոց. մեղ՝ ասեն՝ է թերեթե ինչ։ Ոչիրաւ զայս բազում և մեք իսկ ոչ հաստատեմք. քանզի եթէ պետ ըստ ինքեան է թերեթե ինչ, սակայն ոչ է թերեթե նկատմամբ խորհրդոյն, որում ծանր անիրաւութիւն լինի, եթէ առանց պատճառի կացցէ թերի և զուրկ ի գլխաւոր ամբողջացու-

ցուցիչ մասնէ իւրմէ, զորօրինակ արդէն ասացաք ի նախընթացս պարակին։ Այլ ինչ լինէր, եթէ կատարեալ ղվճարումն ըմբռնեալ մեծագոյն մասին, քան եթէ մասն ոչ զանց առնէր։

Այսացայք երկրորդ, Ջհանաւոր ապաշխարանս. քանզի զանբանաւոր ապաշխարանս, և զայսոքն անիրաւս, կամ զանկարելիս, զորօրինակ զծոմապահսն հացիւ և ջրով վն դատարկ բանի, կամ զաւետաղնացսն հիւծանելն անկիրճ ի մահիճս, ոչ ընդունել՝ և ոչ կատարել պարտաւորիւ։

Այլ դիւրին, եթէ ապաշխարողն մտացեալ իւրմէ զապաշխարանս ի վն եդեալ։

Պիտեմ։ Պարտի զայն խնդրել ի խոստովանահօրէն, եթէ չէիցէ կարի հեռի ի նմանէ. և եթէ խոստովանահայրն ոչ յիշեացե, համարի լինել նմա անդարձելի, և վնկ անբաւիր լինի յայնմանէ. ոչ և ի պահպանութենէ այլոց օրինաց անբաւիր լինի՝ որ ոչ դիտէ զայնոսիկ։ Այս ոչ պարտաւորի զմեղսիւբ նմին խոստովանահօր կամ այլում կրկնել՝ վս ընդունելոյ զնորոգ վճարումն, թէպէտ և մտացածելոյն իւրմէ բառնելոյ զորօրինակ վն յապաղելոյն ընդ երկար. վասն ոչ ոք պարտաւորի երկիցս խոստովանիլ զմեղս ուղղակի Թողնալս, այլ բաւական է՝ եթէ զբաւարելի մտացածելն խոստովանեացի։ Ասկայն ոչ զերծանի յայլ ինչ վճարմանէ՝ ինքնին անձին խոհեմութիւն հայեցեալ ի մեղս իւր դնել ի վն. վասն պարտ է վճարել Այլ ևսորհուրդ տան ոմանք, զի ի մերձաւոր խոստովանելումն ինդրեսցէ դնել անձին զայլ ապաշխարանս պատշաճեալս մեզացն, զորս սովոր է խոստովանիլ։

Այսելի է երկրորդ։ Կա ինքն ապաշխարողն ոչ է կարող փոխել զապաշխարանս եդեալս ի վն ի խոստովանահօրէն, և ոչ խակ յայլ դժուարագոյնս։

Պատճառն է, վասն զի գործն ի խոստովանահօրէն եդեալ ի վն՝ զորօրինակ փականացն վերառեալ լինի ի պարտաւորութենէ խորհրդական և ի վճարողական ի գործոյ գործեցելոյ, որպիսի ոչ կարէ լինել փոխադրելն յապաշխարողէն. նմին իսի մնայր թերի խորհուրդն։ Ձայլ ի վն, եթէ սոքինն ոչ կարէ փոխել՝ ևս և ի լաւագոյն զգործն յօրինեաց կամ ի գերազանգնել պատուհիրեալ, ոչ յայտ է ի պատուհիրանս կամ յօրէնս ծառայութենէ, խոստովանուեաւ, ևն. ապա նոյնպէս։ Այս ասի յայտ է անհանգիստութենի ի վն ուխտի, զոր ուխտողն կարող է ի լաւագոյնս փոխադրել. վասնզի ուխտն ոչ լինի վերառեալ ի գոլ խորհրդական, և նոյն է ուխտօղն և փոխադրօղն ուխտի։

Այսելի է կրկրորդ։ Ոչ ոք խոստովանահայր՝ եթէ նոյնն և եթէ այլ ոք՝ կարող է փոխել զվճարումն պատաքոյ խոստովանութենէ. մի՝ զի դնումն վճարման վն մեզաց խոստովանելոյ է ներգործութենի իրաւարանութենէ և իշխանութենէ փականաց, որ միայն յատենի խղճի մտաց ի գործ ածի. և երկրորդ՝ վզի վճարումն ոչ լինէր խորհրդական, և յայն սակս լինէր թերի խորհուրդն։

Այսելի է չորրորդ։ Նոյն խոստովանահայրն կարող է փոխել զվճարումն ի կայն նոյն խորհրդոյ բարոյապէս. վասզի յայնժամ փոխումն համարի վերաբերիլ առ նոյն դատաստան, և ի նմա լինել. զորօրինակ եթէ յառաջ քան զմեկնիչն ապաշխարողին՝ մտացի զապաշխարանս, և կամ եթէ մեկնեալ՝ նոյնհետայն դարձցի։ Ասմանք զերկար յապաղումն բառնում ժամուց կամ աւուրց նշանակին, այլ անհիմն։

Իսկ ի չկալն և ևս նոյն խորհրդոյ բարոյապէս՝ ոչ է կարող նոյն խոստովանահայրն փոխել զապաշխարանս յայլում խոստովանութենէ, բայց եթէ կրկնեբ, եթէ առաջին խոստովանութենին գեթ ի հասարակի, և եթէ աթձակումն, վն պատճառաց երրորդ եղբակացութենէս, այս է՝ զի եթէ ոչ էր այսպէս, դնելն զվճարումն վն առաջնին մեղացն յայնժամ ոչ խոստովանելոց՝ ոչ լինէր ներգործութենի դատաստանական, և ոչ նոյն վճարումն խորհրդական։

Այսելի է հինգերորդ։ Այլ ոք խոստովանահայր՝ եթէ վեհագոյն և եթէ ստոյն՝ կարող է վս արգարացի պատճառի փոխել զվճարումն եդեալ ի վն յառաջնին խոստովանահօրէ. բայց միայն ունցի զհաւասար իրաւարանութենի ի վն նոցին մեղաց, և նմա ամբողջապէս կրկնեացի խոստովանութենէն։

Ի գործածութենի հասարակաց, զոր հաստատէ վկայութենի նըշն Հայմանեանոսի, այլն Ինոսենտիոսի, և գրեթէ համօրէն ամենայնից. որոց պատճառն է, զի որովհետև Ձայ ամանեաց զայս խորհուրդ վս բարութենէ հոգւոց, և առ այն երբեմն պահանջի փոխել վճարմանն եղելոյ ի վն, ընդհատասի, թէ Ձայ զայս իշխանութենի ևս քահանայից։

Հաստատի ձեռնարկութենէ առ մարդ։ Ասկաւք

կաք ամենք, որք ունին զներկական կարծիս, ընդունին և տան զայս իշխանութեի վերնագուն նկատմամբ ապաշխարանացն՝ զոր ստորինն դնէ ի ճի. խնարդ՝ ենէ ծադրեալ զբանական իրաւարանաւն, ստորինն է հաւասար ըստ իշխանութե յայսմ առնելի ընդ վերնագունին. քանզի զհաւասար իշխանութեի երկրորդին ևս ընկալան ի ձեռնադրութեի եպիսկոպոսաց, ասաց։

Ապացոյց նախ, Ա՝ սրբոյ պատճառ. վասն ոչ համարի, թէ ետ Աստ զայս իշխանութե յեղծութե, այլ ի շինութե։ Իսկ արդարացի պատճառ համարի հարկաւորութեին, երեւելի օգուտն, ծանր դժուարութեին ի կատարել զառաջինն ապաշխարանս, վասնզի պատուհասանացուցիչ երեւելի չափազանցութե առաջին ապաշխարանացն, և որ ի կարգին։ Եւ յայսոսիկ դիպուածս ոչ միայն կարող է, այլ և երբեմն պարտի խոհեմ խոստովանահայրն զառաջին ապաշխարանս, թեպէտ և ի չափանցել ապաշխարողին, փոխել։

Ապացոյց երկրորդ, Ինչ գիտեն ունելոյ զնաւասարութե ի վճռ նոցին դէպս. քանզի է կարծիք բազմաց, թէ եթէ երկրորդ խոստովանահայրն ոչ ունիցի զերկաւարանութե ի վերապահելոց, ոչ է կարող փոխել զապաշխարանս, զոր վճռ վերապահեալ մեզաց եդ ի վճռ առաջին խոստովանահօրն. վասնզի թեպէտ ի լինելն օրինաւոր խոստովանութե մեզաց այնմ, որ ունի զերկաւարանութե, դադարին ի լինելոյ վերապահել, մինչև կարող լինել արձակել ի հասարակ խոստովանահօրէ, (և այս է հիմն հակադրեալ կարծեացն,) սակայն ոչ դադարի լինել վերապահեալ՝ այնպես, մինչև ապաշխարանացն եղելոց ի ճի ի վերնագունէ, կամ յառաջին խոստովանահօրէ, մարթի իցէ փոխանել ի հասարակ խոստովանահօրէ. վասնզի վերապահին մեզք՝ ոչ միայն զի առ դժուարութի ընդունելոյն զարձակումն զարհուրելոցին յայնմանէ մարդկէ, այլ և զի ի ձեռն քաջահմուտ բժշկաց վասնզաւոր անհատ հատութե բժշկեսցի, ոմն իսկ Տրիտենդեան ժողովն. և այս վանձան ընդունայն լինէր, եթէ հասարակ և անհմուտ խոստովանահայրն ուղղէր և փոխէր զապաշխարանս վերնագունին և քաջահմուտ բժշկին։ Վասն այս կարծիք երևի հասարակագոյն, և է ապահովագոյն։

Ապացոյք երրորդ, Եւ ձեռնադրեալս

Y y

(1) Ես. 13. պ. 2. Բաղ։ (2) Ինչ

իշխանացն խոստովանութե. որ է հաւանականագոյն ընդդէմ ոմանց, որք համարին, թէ բացառական է եթէ ապաշխարողն բացատրեալ զառաջին ապաշխարանս՝ առաջի դիցէ զբացառեալս, որոց վն է նման կարի իմն դժուարին։ Պատճառն է, նախ՝ զի ըստ այնմ՝ երկրորդ խոստովանահայրն կարող է փոխել զապաշխարանս, ըստ որում կարող է զնոյն գատ գատել, որում չէ հնար լինել, բայց եթէ առաջին եղեալ զնոցա։ Եւ երկրորդ՝ զի անձանօթի դոլով դատին՝ ոչ է կարող ըստ պատշաճի դնել զվճռութիւն ի ճի եթէ ի քաւել զանցեալ մեզս, և եթէ ի զգուշանալ յապագայիցն։

Խնդրեցես, թէ արդեօք ի փոխելոյ ապաշխարանացն՝ ազատ իցէ ապաշխարողն զառնալ յառաջինն։ Պետեմ հասարակագոյնս, թէ այո. վնզի այս փոխադրութիւն է բոլորովին ինչպատ ապաշխարողին, յորմէ կարող է հրաժարիլ, և այս երեւի լինել դիտաւորութե խոստովանահօրն։

ՊԼԸՆ Կ. Գ.

Երդեօ կարօղ է ոք ըստ այլ վճռել։

Վճարումն, (1) զորօրինակ կանխաւ բաղում անգամ ասացաք, կարգի յերկուս, այս է՝ առ հատուցումն պարտուց, և առ դարմանս վն խորշելոյ ի մեզաց։ Եւ ևս մարթի է զմիասածել, կամ իրրև զնորհրդական, և կամ իրրև արուաքոյ խորհրդական խոստովանութե։

Ասելի է նախ։ (2) Ա՝ երբացուցեալ ի խորհրդական, և յարտաքոյ խորհրդական խոստովանութե վճարմանէ, և զայն զմիասածել իրրև զվճարումն պարտուց, մի ոք կարող է վն այլոյ վճարել. իսկ զմիասածել իրրև զդարմանս, ոչ է կարող, քայց եթէ ըստ պատահմանս։

Առաջին մասն, զոր ուրանան հերետիկոսք, յայտ է ի բանից անտի Վաղսա. ի. 2. *Օդիմանց Բեռն Բոյնե. և ի Կոլոմե. ըստ Առաքեալն յորդորէ զՎորնեթացիս առ ի բառնալ ողոմտիւք իւրեանց զմարմնաւոր աղքատութիւնց, զի բարձցին հոգևոր աղքատութիւն ձեր առաւելութե և բարի գործովք սրբոց։ Եւ դարձեալ՝ ի մասնէ Հանգանակին, որում խոստովանիմք զՀաղորդութիւն սրբոց։ Ի վճռ այսր ասմք

Հետ. ածարարական պատճառաւ։ Ասենեքեան եմք մի ի քո, և միոյ մարմնոյ ընդգլուխն Քրիստոս, խարդ՝ ի մարդկայ-

2 ին

ին մարմնի իւրաքանչիւր անդամք, ոչ միւս բնանց նեթի, այլ և յայլոց օգուտ գործեն, զորօրինակ ականն ոչ տեսանէ միայն մի իւր, այլ և մի ոտից և բոլոր մարմնոյն, ոտք մի ա՛ջաց ընթանան, են. ապա ը նմին օրինակի ի խորհրդաւոր մարմնի եկեղեցւոյ, ը այնմ բա՛նի Գաւթի Սաղմ. ճԺը. 63. *Հաղորդ եմ ես ամենայն երկիւղածից քոց, որք պահեն զպատուիրանս քո ||:

Հաստատ: (1) Կերն առաւել կարող է առ Աշ, քան առ մարդկան. խակարդ կարող է մի ոք առ մարդկան ի սիրոյ այլոյ վճարել զպարտս նո՛ր. ապա ևս առաւել կարող է այն լինել յաջողեալ դատաստանի:

Հայց. (2) երկրորդ մասն: Օրօրինակ ի մարմնաւորս գործոնն ընկալեալ ի միում մարմնի ոչ բժշկէ զսխտս միւսումն, և չէ ինչ նմա օգուտ. նոյնպէս ի հոգևորս վճարումն միոյն իբրև զդարման՝ ոչ օգտէ միւսումն. ը այսմ ծանաւթանալ՝ միոյն՝ օրինակի աղագաւ՝ մարմնին այլոյ ոչ ճնշի, և ոչ ի բարի ներ-գործութենէ միոյն՝ երկրորդն ստանայ զունա-կութիւն բարեպէս գործելոյ: Սակայն կարող է, և է երրորդ մասն եղբակացութեան, մի ոք արդիւնաւորիլ ը պատշաճի զնորս, որ է առե-նագործունեայ դարման մի խորհելոյ ի մեզայ. այլ այս է յաւէտ ը եղանակի արդեանց՝ քան ը եղանակի վճարման:

Լսելի է երկրորդ: Օվհորհրդական վճա-րումն եղեալ ի մի միոյ՝ չէ հնար հատուցա-նել ը որում խորհրդական՝ միջնորդութիւն այ-լոյ. վճռի ը Իլդեֆոնսեանն, և ը Տրիտենդեան ժող. գլ. 14. գլ. 3. Նիւթ այսր խոր-հրդոյ են ներգործութիւնք ապաշխարողին, որք զօրութիւն փականաց վերառնել լինին ի գոլ խորհրդոյ. խակարդ վճարումն միջնորդութիւն այլոյ կատարեալ, թէպէտ և է ապաշխարո-ղին յայս միտ, զի յանուն նո՛ր, և ը խնդրոյ նո՛ր լինի, սակայն պարզապէս ոչ է ներգործու-թիւն նո՛ր. ապա ոչ է նիւթ, զոր հնար իցէ վեր-առնուլ զօրութիւն փականաց առ գոլ խորհր-դական, և ոչ ը հետևորդի՝ վճարումն ը որում խորհրդական:

Լսացաք, Լո՛ր որում խորհրդական. վճռի թէպէտ խոստովանահայրն կարող է մի օրի-նաւոր պատճառի դնել ի մի ապաշխարողին զվճարումն միջնորդութիւն այլոյ ը խնդրոյ նո՛ր ի գործ դնել, զորօրինակ զուխտադնացութեի, սակայն գործ վճարմանն ը որում է յայլմէ՝ ոչ է խորհրդական կամ մեռն խորհրդոյ, այլ միայն ը որում լինի ի խնդրոյ ապաշխարողին, կամ կերպապէս ը որում հրամայեալ ի նմա-նէ. և ը այսմ նոյն խնդիրն է կերպական յայսմ վճարման, իսկ գործ միւսոյն նիւթա-կան:

Աղդ՝ չէ պարտ խոստովանահօրն լինել դիւ-րաշարժ ի փոխարկել զվճարումն առ այլ ոք, մի՛ զի գլ. Լ՛ուրս՝ն է ասէ. Լո՛ր վերբեր-ի վէ ը զապաշխարութիւն սեփական գործ-ը խոնէ ինչ տալով ապաշխարողին. երկրորդ՝ վճռի վճարումն հասարակօրէն ոչ է միայն առ հատուցումն պարտուց, այլ և ի դարման ապագայ մեղաց. և ընդ այսմիկ բա-նիւ միտն ոչ է կարող մի այլոյ վճարել, ոչ և առացաք: Լո՛ր յայն սակս՝ յորժամ խոստո-վանահայրն ոչինչ բացատրէ, այլ պարզապէս դնէ ի մի զապաշխարութիւն, միշտ համարիլ պարտ է, եթէ պատուիրէ զապաշխարողն, զի ինքնին կատարեսցէ զայն. և առաւել՝ եթէ իցէ ներգործութիւն ամենևին ածնական, և ը որում այնպիսի իցէ ճնշողական: Իսկ ապաշ-խարողն, որ առանց հրամանի խոստովանահօրն ջանայր զապաշխարանս իւր միջնորդութիւն այլոյ կատարել, մեծապէս մեղանչէր, և ոչ վճարէր: Այսմ իրի յիրա ի Աղեքսանդր ևօթ-ներորդ՝ ի 24. Սեպտեմբերի յամին 1664. դատապարտեաց զայս նախադասութիւն. Աղա-չեալ ոք ոչ կարէ ինչ ևս ի ծոմ կարօղ է ծոմել, զի ոչ ևս է ը ինքեան

Ինդրիցես նախ։ Արդեօք նաև մե՛ն ննջեցեալոցն ի քաւարանի կարօղ է ոք վճարել։

Պիտեմ, թէ այո՛. վասն նաև այս վերաբերի առ Հաղորդուի սիր։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք վճարուելն միոյ մե՛ միւսոյն իցէ ըստ արժանեաց։

Պիտեմ ընդ Պողիոսի, թէ ըստ պատշաճի միայն ընկալեալ լինի Ա՛Ի. այլ եդեալ զայն ընդունելոլեաւ է ըստ արժանեաց. վասն ոմն ենթադրի, որ վճարէն մատուցանէ գՀաւատասրուեաւ ի կողմանէ գնոցն կամ նուիրոյն։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք վճարելով ոք մե՛ այլոյ՝ վճարէ ևս մե՛ իւր։

Պիտեմ։ (1) Եթէ իցէ մե՛ վճարման արտաքոյ խորհրդական խոստովանուան, արդիւնաւորի մե՛ իւր, այլ ոչ վճարէ մե՛ իւր վասն ի վճարման կա՛ ի հատուցման պարտուց մնացեալ քանիսնուի պատժոց, և յարդիւնս արմատ ածային սիրոյ։

Կամ (2) եթէ իցէ մե՛ խորհրդական վճարման, որ վճարէ մե՛ այլոյ, վճարէ ևս մե՛ իւր. վասն գործոյ զոր առնէ ոք ի գրուէ քահանային, կրկնակի զօրէ ապաշխարողին. մի՛ ի գործոյ գործողին, և երկրորդ՝ ի գործոյ գործեցելոյ, կամ զօրութիւ փականաց։ Արդ՝ ապաշխարօղն հրամայեալ ի խոստովանաւորէ առնել զայնպիսի գործ մե՛ կենդանեաց աննչեցելոց, մերձեցուցանէ նոյ զզօրութիւն գործոց իւրոց ի գործոյ գործողի, զոր կարօղ է տրամադրել. իսկ զօրութիւն նորին գործոյ ի գործոյ գործեցելոյ՝ միայ անձին, իրրև ոչ է կարօղ եւ հաճոյից օտարացուցանել զայն։

Այլ ունիս մանաւանդ, թէ կարօղ է խոստովանաւոյն զվճարողական գործս դնել ի վերայ՝ վասն նպաստից՝ եթէ կենդանեաց և եթէ ննջեցելոց։ Այս զայս հաստատեալ գործ ածութեամբ խոստովանաւորաց, և գոլէ կաթեղիկոսին Հաւվհաննէս, մնաս 2. գլ. 5. հմմ. 63։

ՊԱՏԱՍԽ. Ե՛։

Ո՛րպէս վճարօ՛ն պարտք դնել խոստովանաւորն ի վե՛ ապաշխարողին։

Բաւ կանոնաց, որք կոչին ապաշխարողաց, մե՛ մնասցուք ինչ մեղաց՝ կանխաւ եղե՛ օրինադրութեի մասնաւոր ինչ ապաշխարանաց, մանաւանդ ըստ ժամանակին։ Օրոյսոսիկ կանոնս հաւաքեցին մատենագիրք ըստ մասին եթէ յընդհանուր և եթէ ի մասնաւոր ժողովոց, ըստ մասին ի պնաագրոց և ի վճռոց ծայրագոյն քահանայապետաց, և ըստ մասին ի սիր հարց։ Բազում ինչ ի մէջ բերին ի վախճան վճռոյն Կրատիանոսի. և կարի ևս բազում ի Նաստասիոս Ղեքսանդրէ՝ յիմաբան. բարոյ. գիրք 2. գլ. 6. պ. 7. և յայլոց. յորոց զանազանեալ յառաջ բերաք յառաջին գրուելն մեբուս։

Արդ՝ զկանոնս զայսոսիկ եթէ իրաւունք և եթէ ածաբանք յառաջ բերեն, ոչ առ պարտաւորելոյ զնոստովանաւորս ի գնել զապաշխարանս ըստ օրինադրութեան նոցա և ըստ խստութեի, իրրպէս և ոչ ի նախնումն միշտ ճշդիւ պահելին, որպէս ունիմք տեսանել արդ. և զի այնուամ ի թուլանալ և ռանդեան ածային սիրոյ՝ յայսմ խստագոյն օրինադրութեի թողացոյց եկեղեցին, զի մի զգրոս կամ փրկել ապաշխարութեի, ի դժուարութեի պատժոցն ահարեկեալք՝ յուսահատեցին և դատապարտեսցին. այլ ոմանք՝ յորժամ զայն դատեցին պատշաճ, առաջի դիցեն զայնոսիկ ապաշխարողաց, որով եթէ զծանրութեի մեղաց իւրեանց առաւել ևս խոնջեցին, և եթէ առաւել ազդուագոյնս առեսցեն զայնոսիկ, և առ պատշաճական վճարումն դիւրաս տրամադրեսցին։

Ասելի է (3)։ Ապաշխարանքն դնելի ոչ է այնպէս ի կամս քահանային, զի ի բաց տարեալ զամ օրէնս և զկանոնս՝ զայնս ըստ սակ հաճոյից ի մե՛ դիցէ. այլ այնպէս զի ոչ միշտ պահեալ զօրէնս կանոնաց և զծանրութեի մեղաց՝ կարօղ իցէ դնել զայնոսիկ ի վե՛ ըստ մասն կանոնաւորելոյ խոհեմութեի և ածային ազդեցութեի, հայեցեալ ի զանազան պարագայս գործոց և անձանց։

Ճշդ. նախ՝ յիրաւանդ դատ 26. խ. 7. գլ. Յոհաննէս. 2. ի սիրն Լևոնի՝ թիւրեի 79. այժմ 129. առ Միխկաոս եպիսկոպոսն Կիսիկեոյ. ուր ասէ. Յոհաննէս ապաշխարութիւնք չափաւորեալ առհասարակ են ըստ տեսից գործոն, ըստ պրօ՛ պէսցիս զնչիրս գործելոցն լինել ըստ արդարութեան, նայելոս նա ևս ազգաբնակ շնորհաց ձեռնադրելոցն, և ըստ ուրոյ ինչ ի նոցանէ գործելոցն, և ըստ ամենայնի ի վերայ ամենայնի։ Այլոն։

(1) Ինդ՝ տա 3։ (2) Ա–Տի. 3. խ. 13. պ. 1 (3) Ես. 18. պ. 4. Բա։

Ղուանգոյ, կ՚ենթադրէ։ Տես Ղուն իրաւունք անգլեն. գլ. Հպատակութեան. 5. ի յերրորդ ժողովոյն Կարթագինեայ՝ յամին 424։ Ղունն անդեն. գլ. Այս եղեալ ի սկզբն Յարսղէ՝ի կան. Համառօտ։ Ընդհէն գլ. Աեղեռնոց. ի վէր ապաշխար. գան. 1։

Ժողովն Տրիտ. գում. 14. գլ. 8. ասէ. Պարտին հոգեհոգս Տ՚ն, որչափ հոգին ի խոհեմս ունի ապէ, ըստ որում ունի չանգանացն և ըստ կորուածոյն ապաշխարողացն՝ պէտք ունի ողորմածական ճգմտանս ի վր դնել։

Ըստ նմին օրինակի պարտ է սահմանադրել խստոտանահայոց, ասէ. ՚Ի գնել վճռել տանս իմ գաւազանաւս՝ պարտ է խոհեմութիւն հօրն լինել ըղձահոյսից, զի ոչ այնպէս ընկնիս ի գէր, եւ գիրն, գնես եչեռնուիցն գոհանոյ լինել արհամարհելի, և լինել նմա բաժանորդ և ընկեր գեղջ այլոց. և ոչ հրամայեսցին այնպես ծառայս իմ ընդ երկուս, զի իմ հրաժարեսցին ի գործ գնել գայնոսին, և իմ ենիս ընդունելի նա, ասէայն չէ այնորչի լեռ ոչ նոպարեսցեն։

Հայց. (1) երկրորդ՝ պատճառաւ։ Ազատողական պատիժքն, զորս պարտ է դնել ի վր, են դարմանք՝ եթէ վր բժշկելոյ զառապիկայ վերս, և եթէ վր զգուշանալոյ չապագայից. խակարդ՝ խոհեմ բժիշկն ոչ միշտ և աՄենեցուն տայ զդարմանս ըստ բացորոշելոյն չարհնատէն, վնզի ոչ միշտ և ոչ ամենեցուն պատշաճին. և ոչ միշտ տայ զայնպիսի ազդարարանս, որք առ բժշկութի հիւանդութեն ամենեին բաւական իցեն, զի մի վր տկարանն ընութեն ծադեսցի մեծագոյն վտանգ. այլ զայնս փոխանակ և լաչակ ըստ դատման խոհեմութեր և գիտութեր բժշկականութեն կանոնաւորելոյ. ապա ըստ նմին օրինակի բժիշկն հնգետր կամ խոստովանահայրն ոչ պարտի միշտ դնել ի վր զհնարողական պատիժս զրացորոշեալս ի կանոնաց՝ որք ոչ պատշաճին միշտ ամենեցուն, և ոչ միշտ զբոլոր պատիժն՝ որ պարտի միանգամ մեղաց, զի մի տկար ոք ի մեծագոյն պատժոյն յուսահատեսցի, և ի պատժոյն գլխովին հրաժարեսցի. այլ զայնոսիկ պարտի դնել ի վր՝ ըստ դատման խոհեմութեր և ածայնոյն ազդեցութեր կանոնաւորելոյ, հայեցեալ յամ պարագայս գործոցն և անձանց, և ա՛ի սաստկութեի զղջմանն, և պատկառանացն, և այլն։

Յանացելոցս ստի ունիս մակարներել նախ, թէ խոստովանահայրն ի դնելն զապաշխարանս ի վր՝ պարտի հայել ոչ միայն ի մեծագոյն կամ ի փոքրագոյն օրպիսութեի և ի քանակութիւն մեղացն, այլ և ի մեծագոյն կամ ի փոքրագոյն վտանգ վերստին յանցանելոյ կամ դայթագղութեի, ըստ բանի զղջման և պատակառանացն, որով յաւէտ կամ նուազ պատիժքն թողան, ըստ կարողութեի և ըստ պայմանի ապաշխարողին, այս է՝ ըստ հասակի, ըստ արուի և իգի, ըստ սեղանակցութեի, և ըստ հիւանդութեի, եթէ ըստ մարմնոյ, և եթէ ըստ հոգւոյ. նմին իրի ոչ է պարտ դնել զծանապահութեի ի վր հիւանդացդ, կամ ի վր գործատրայ՝ ծառ և անընդհատ աշխատութեի պարտաւորեալ. ոչ զայն գործ՝ որովք յայտնէր խոստովանութեին, զորօրինակ ի միասին սեղանակցացդ, ոչ տնորդւոյ՝ պահքն ի մնոց, արբուեն ջրոց, ևն. ոչ հանապազորդ աղօթիքն ծառայից և աղախնայց ի վեսս ժամանակին՝ զոր ի ծառայութեի տեառց ծախել պարտին։ Ցուսազեցուցանել պարտ է զապաշխարանս, յորժամ խոստովանահայրն կանխատ զգայ, թէ ապաշխարողն ոչ է ընդունելոց զայն, կամ զընկալեալն ոչ է կատարելոց։

Ունիս մակարներել երկրորդ, թէ յայսնութի ընծայեալ պարտ է ընդ ճանապարհ միջին ընդ մէջ երկուց եղերաց՝ ընդ կարի խստութեի և ընդ կարի ընդարձակութեի. սակայն առաւել պարտ է զՀետ երթալ գթութեի, քան խրատութեի. ի՝ զի ըստ Տրիտ. ժողովոյն՝ ի նախայիր. տեղ. խորհուրդն ապաշխարութեի ոչ է առեան բարկութեի և պատժոց, այլ ներողութեի և գթութեի. և երկրորդ՝ զի շատ ևս է, զի ապաշխարողն կատարեալ զլինելն պատիժս զհնացորդս պատժոց քաւեցէ ի քաւարանի, քան զանց արարեալ զծանրագոյն պատժոյք՝ դատապարտեսցի ի դժոխս։

Սակայն ուր խոստովանահայրն վր արդարացի պատճառի դնէ ի վր զլինելագոյն ապաշխարանս, ազդ արասցէ ապաշխարողին, թէ նովին ոչ լինի լեռվ վճարեալ վր մեզացն, և յայն սակս զհնացորդն քաւել պարտ է յայսմ՝ կամ ի հանդերձեալ աշխարհի, զի անտի ապաշխարողն յորդորեսցի ինքնայօժար ընդունել զծանրագոյն ապաշխարանս, և մի՛ ի թեթեւս։

(1) Ընդ։

ւսումէ ապաշխարանացն Թեղեա համարեսցի զմեզ։

Խնդրեցաս։ Արդեօք կարօղ է խոստովանահայրն գնալ ՚ի վէր վերադարձական ապաշխարանս վասն հրապարակական մեղաց։

Պէտն հասարակագոյնս, թէ ոչ է կարօղ զօրուիլ այսր առենի ապաշխարանէ, որ յանձայլին առհաւանագրութենէ է գաղտնի։ Այլ եթէ ապաշխարօղն ՚ի մեղաց անտի ձգեաց զպարտաւորութենի հրապարակաւ վճարելոյ, զօրօրինակ առ բառնալոյ զայլհագղութենի, առ գարձուցանելոյ զերբաւնս արարեալ անիրաւութենն, առ հատուցանելոյ զպարտս, առ Թողոյ զմերձաւոր առիթին, են. կարօղ է և պարտի խոստովանահայրն զայս պարտաւորութենի ծանուցանել նմա, և ՚ի կատարումն նր բռնադատել. և ըստ այմ բռնադատել զսեղեին՝ ՚ի բաց վարել զսեղեին, զվաշխատուն՝ ՚ի բաց Թողուլ զվաշխս, զհրապարակական զբպարտիչն կամ զհերետիկոսն առ յետս նահանջելոյ հրապարակաւ զդբպարտութենին կամ զհերետիկոսութենին։ Վասնզի առ այսոսիկ անկախ զպատուիրանսկ խոստովանահօրն՝ նովին իսկ իրաւամբք քննելոյ պարտաւորի, և պարտ էր կատարել զայսոսիկ՝ մինչչև էր կացուցեալ զանձն յայտնի։

ՊԻՐԿՈՍ ՕՁ։

Երբեմն գործն ՚ի վճռոյ հանուելոյ գրոց ապաշխարել՝ վճարեսցի։

Ասելի է նախ (1)։ Գործքն ՚ի ներգործութենի կամ ՚ի բաղձանս մեղաց արարեալ՝ ոչ իւիք իրօք վճարին։

Յայտնի։ (2) Գործք մեր ոչ են վճարողական առաջի Աստուծոյ ըստ հաւասարաչափութենի նոցին, այլ ըստ ընդունելուն նր. խնդրի՝ անտեղի է ասել, թէ Աստ ընդունի զգործս նր, որ ներգործելոյ կամ ախորժանօք արհամարհէ գնա. ապա։ Յայտ. մեծ. Նախ՝ ի Երիտ. Ժողովոյն՝ գլխ. 14. գլ. 8. ուր ասէ, թէ վճարմունք մեր ունին զզօրութի ՚ի Քրիստ, ՚ի նմանէ ընծային Հոգի, և նովաւ ընկալեալ լինին ՚ի Հօրէ։ Եւ գլ. 9. ասէ, թէ է առաստաձեռնութենէ և ձայնին սիրոյ յանդիմանութենի, ընդունելն Աստ զվճարմունս մեր։ Երկրորդ՝ եթէ գործք մեր են Աստ, որ է գերագոյն տէր ամենեցուն, և զոյնս վճռ զանազան այլ ևս պատճառաց կարօղ է պահանջել. ապա առ լինելոյ մեզ օգուտ ՚ի վճարումն և ՚ի փրկուի պարտուպատշաճ պատժոց մեղաց մերց՝ պատճէն ընկալեալ լինել ՚ի նմանէ։ Ուր չէ հնար յատաջ բերել զայլ պատճառ, թէ առ ի՞նչ հոգիքն ՚ի քաւարանի խոտագոյն պատժոյք, և առանդագոյն ներգործութիք ածային սիրոյ և զգչման՝ ոչ վճարեն, և ոչ նոյնհետայն վերանան յերկինս. բայց եթէ զի զոլով նց արտաքոյ ճանապարհի, Աստ զներգործութիս և զպատժս նց առ այս վախճան ոչ ընդունի։ Այլ գիտել պարտ է, զի նովին իսկ որով Աստ տայ ճանապարհորդաց զբրաւարս շնորհս, ընդունի զգործ՝ որք յատաջ գան անտի՝ առ արդիւնս և առ վճարումն։

Այսմ գհետ գայ, թէ եթէ իցէ գործն ՚ի վէր եղեալ ՚ի խոստովանահօրէ առ վճարումն, պարտ է կրկնել, զի կատարեսցի պատուիրան նր, և ամբողջասցի խորհուրդն։

Ասելի է երկրորդ։ (3) Գործքն ՚ի պարտաւորութենէ մեղաց արարեալ, եթէ ՚ի բաց եղեալ ախորժակին առ մեղս՝ յատաջ գայցէ ՚ի ներգործական շնորհաց, ոչ յատաջաշարօղս, վճարէ ոչ ըստ արժանեաց, և ոչ ըստ պատշաճի ճշդիւ, այլ ըստ պատշաճի լայնարար, ընդ այսոսիկ տարբերութենէ, զի նկատմամբ մեղաց՝ Թողլոց ըստ յանցանացն՝ ընդունի զպակասութենի ինչ պատժոց. իսկ նկատմամբ մեղացն չէ ևս ըստ յանցանացն Թողլոց՝ արամադրէ միայն առ մեծագոյն զղջումն, և ոչ զի անտի Աստ յարգարացուցման առաւելագոյն ևս հրաժարեսցի յիրաւանց իւրոց, այլ և զառաւելագոյն ևս շնորհեսցէ զմեղուցեալի պատժոց։

Յայտ. առաջին մասն։ Վճարումն ըստ արժանեաց ըստ որում արդիւնք՝ ՚ի մէջ բերէ զերբաւնս արդարութենէ առ Թողուլի պատժոց. վճարումն ըստ պատշաճ ճշդիւ զբարեկամական իրաւանց. խնդրոյ մերոյն՝ ՚ի վիճակի մնայուցեալ մեզաց ոչ է կարօղ ունել՝ ոչ զերբաւնս արդարութենեան, և ոչ զբարեկամական իրաւունս առ այն, զի Աստ զգործս նր ընկալցի առ վճարումն, և շնորհեսցէ նմա զմեղուցեալի պատժոց. որովհետև է արտաքոյ արբարար շնորհաց, և ածային սիրոյ, ուստի

ԸԸՆ-

(1) Ես. 14. պ. 2։ (2) Անդ։ (3)։ Անդ։

բղխին լինելն վճարմանց մերոց ըստ արժանւոյց, և բարեկամութիւնն ընդ Ա՛Յ· ապա ։

Յաւգ· երկրորդ մասն ։ Օրօրինակ առ արդիւնս ըստ պատշաճի լայնարար՝ բաւական է ներգործութեան, ոչ որով արարօղն ունիցի զնբաւութիւնս, այլ որով ի տուօղն եղիցի պարտք ինչ պատշաճականութեանն՝ ըստ բարութեան և ըստ առատաձեռնութեան նորա, սոյնպէս և ի վճարել ըստ պատշաճի լայնարար· իսկարդ՝ պատշաճ է ածային բարութեան և առատաձեռնութեան՝ տալ վճարողական գործոց ի ներգործական շնորհաց իւրոց յատուկ եկելոց՝ զիրօղութիւնն պատժոց վասն մեղաց ըստ յանցանացն թողլոց, իսկ վասն մեղաց չեւ ևս ըստ յանցանացն թողլոց՝ վասն լաւագոյն արամադրութեան առաւել ևս ի Նմին արդարացուցման հրաժարիլ յիրաւանց իւրոց, և տակաւ պատիժս պահանջել· ապա ։

Ա՛ն այսորիկ հաւանական է, թէ գործոյն՝ որ ի դիպուածս եղբայրացութեան՝ կատարի պատուիրան խոստովանաւորաց, և չէ պարտ կրկնել, վասն է ըստ իւրոց ինչ վճարողական ։ Ի դէպ կարծիք հասարակաց, և հասարակաց միտք հաւատացելոց, որք ոչ են սովոր ամբաստանել զանձանց, թէ զվճարութեն կատարելոյն արտաքոյ ածային սիրոյ· և այն երևի դիտաւորութեանի խոստովանաւորաց, մանաւանդ յորժամ դնեն զապաշխարանս՝ որք ընդ երկար տևեն· բայց քանզի ոչ է բացարձակապէս ստոյգ, թէ Ա՛Ծ ընդունի զգործս զայսոսիկ առ վճարութեն, խրատ է, զի խոստովանաւորք դէպ զնան ինչ ապաշխարանաց իսկոյն կատարել միշտ դիցեն ի վերջ ։

ՊԻՒՍԿ· Ի՝

Ի ՎԵՐ ԱՐԱՒՈՒՆՔԻՑ ԳՈՐԾՈՑ, ԱՐՈՎ ԼԻՆԻ ՎՃԱՐՈՒՆ։

Ի նղրիցես նախ ։ Արդեօք պարտ է վճարմանն լինել պատժական գործով ։

Պատժականութեան (1) կամ՝ գժոճարութեան ի գործս ինչ՝ մարթի է լինել կրկնակի· ընթացեալ, և առարկեալս, կամ՝ ի սեռէ և ի յնութեէ գործոյն ։ Օրօրինակ եթէ ոք աղօթեսցէ տաղտկութեէ, գժոճարութեան և պատիժ է՝ եթէ ի կողմանէ ենթակային, և եթէ ի կողմանէ առարկային· իսկ եթէ աղօթեսցէ ի սաստկութեէ ածային սիրոյ յօժարակամ և բերկրութեէ, լինի միայն գժոճարութեան առարկական՝ առանց ենթակայական նին ։

Պիտի ։ (2) Վճարողական գործոց պարտ է լինել պատժական ։

Յաւգ· Նախ՝ Յովել· բ· 12· ասէ· *Դարձարուք առ իս յամ սրտիւ ձերում, պահովք, և լացիւք, և ընդվել· Աստեղ· ժա· 12· *Ընդայնացիր երկինք երկնից բառնալոյ, և բառնայ յանդնական պնա ։

Յաւգ· (3) պատճառաւ ։ Վճարումն, ոչ կանխաւ ասացաք, կարգի առ փոխարինել և առ վրէժխնդրութեէ անցեալ արհամարհանացն, և առ ի զգուշանալ ապագայ յանցանաց· իսկ արդ՝ առ երկոսին ևս պահանջի լինել պատժական գործով· ապա ։ Յաւգ· առաջին մասն փորք ։ Պարտ է լինել փոխարինութեան արհամարհութեանն Ա՛Յ այնոցիկ, զի բարձցի ինչ ի մեղաւորէն, և տացի ի պատիւ Ա՛Յ· վասն մարդն մեղանչելով առաւել քան զարդարն ընծայել անձին, և որչափ ինչ է ի կողմանէ իւրմէ՝ բառնայ զպատիւն Ա՛Յ· իսկարդ՝ այս բարձումն է պատժական, քանզի պատիժն ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ զրկումն ի պիտանի և ի բերկրալի բարւոյ· ապա ։ Յաւգ· երկրորդ մասն փորք ։ Արդն ոչ դիւրաւ դառնայ ի մեղս, յորմէ զիւորձ էառ պատժոցն· նմին իրի Ամաստասէրն 2· բարոյ· գլ· 3· պատիժս կոչէ դարմանս· և Ժողովէ Տրիտ· ի նախայիչ· առ, թէ վճարողական պատիժք մեծապէս դարձուցանեն ի մեղաց, և իրր սանձիւ իւիք նոճաճեն ։

Ա՛սիցես ։ Որչափ գործ ինչ ի մեծագոյն ածային սիրոյ յատակ գայ, այնչափ է նոճազ պատժական· արդ՝ եթէ պարտ է վճարողական գործոց լինել պատժական, որչափ առաւել լինին յածային սիրոյ արարեալ, այնչափ են նոճազ վճարողական, որ է սուտ ։

Պիտի զան· զառաջարկ ։ Որչափ գործ ինչ ի մեծագոյն ածային սիրոյ յատակ գայ, այնչափ է նոճազ պատժական՝ ենթակայապէս, ընդու· առարկեալս ըստ սեռի իւրում, ուր ։ Նէ ուր· զհետև ։ Արդ՝ հաւասար գոլով այնոցն՝ գործն առաւել պատժական առարկեալս՝ է առաւել վճարողական ։

Ինդրի-

(1) Ինդ՝ ե· 15· գ· 1· առ 2։ (2) Ինդ։ (3) Ինդ։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք ձամ ներգործութեի առաքինութեե՞ պատճական, և ըստ հետևորդի՞ վճարողական։

Պատասխանեմ, թե այո. վասն ձամ գործ, որով ծառայեմք Աստ, և զմիտս առ երկնայինս ուղղեմք, բնաւորեալ է պատճառել ի մարմնաւոր և յերկրայինս յառեալ մարդիկ զձանձրութեի և զանձկութեի։

Այսի ունիս մակարերել, թե ոչ միայն արտաքին գործն, այլ և ներքին գործն՝ ևս և ըստ ինքեան առեալ՝ է վճարողական. վասն ներքին ներգործութեիք, զղջմամբ, ածային սիրոյ, մտաւորական աղօթեից, և որոց ի կարգին, ևս և ըստ ինքեան առեալ՝ են պատճառականագոյն, գժոճարին, և պատճական ըստ ինքեան, թէպէտ և ըստ պատահմանն առ բարւոք տրամադրութեե ննեձակային ներգործութեի երբեմն ոչ պատճառեն զաշխատութեի. վասն կարող են ևս գնել ի վճռայնս խոստովանահարք իբրև զապաշխարանս։ Այլ չէ ինչ ընդդէմ, եթէ ոչ երեին զգալի. քանզի զղջմանիկ զղջումն ըստ բաւականին լինի զգալի ի բան խորհրդոյ խոստովանութե, ըստ նմին օրինակի ներքին ներգործութեին և դեալ վճռ ապաշխարանաց՝ լինի ըստ բաւականին զգալի՝ դրութեե խոստովանահօրն և ընդունելութեե ապաշխարողին։

Արդ՝ նոյն արտաքին գործն՝ ըստ որում յառաջ գայ ի ներքնոյն, թէպէտ ի վճռ ներքնոյն ոչ յաւելու զներքին ինչ բարութեի, ոչ ասել ի վճ մարդկային ներգործութեե, և ոչ վճ այն յաւելու զարդիւնս, որ նկատի ըստ բարութեե ներգործութեին, այլ վասն յաւելու զպատեհ ձանաձանելով ի ներքնոյն՝ յաւելու զզօրութեիւն վճարելոյ, վասն զի վճարումն նկատի ըստ պատժոյն և ըստ աշխատութեին. և յայն սակս պահել զձոն է առաւել վճարողական, քան կամիլն ծոմապահել, վասն է առաւել պատժական։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք գործք այլուստ պարտաւորեալ՝ ե՞ն վճարողական, և կարօղ է խոստովանահայրն դնել զայնոսիկ իբրև զապաշխարանս։

Պնեմ։ Գործքն այլուստ պարտաւորեալ՝ են վճարողական, և ըստ ինքեան խօսելով կարօղ է խոստովանահայրն դնել զայնոսիկ իբրև զապաշխարանս։ Այսպէս այս հասարակօրէն ոչ է օրինաւոր։

Յայց առաջին մասն։ Գործն լինի վճարողական՝ յայնմանէ, զի է բարի, և պատժական. խակարդ՝ այնուհիկ, զի է այլուստ պարտական, զղօրինակ յուխտ կի՛ ի պատուհրանէ, ոչ դադարի լինել բարի և պատժական. ապա։ Հաստատի։ Օրմնապահութիք ևկեղեցւոյ են պատուհրեալ, և ի վճ այսր ձամ են վճարողական. քզի յայս իսկ սահմանեցան։

Երկրորդ մասն զնետ գայ առաջնումն. քանզի եթէ խակապես են վճարողական, ոչ ինչ ընդդէմ է՝ թէ կարօղ իցէ խոստովանահայրն զնել իբրև զապաշխարանս։

Յայց երրորդ մասն։ Որ մեղանչ առ նորոգ ինչ պարտի պարտաւորիլ, մի՛ առ խմանալոյ զղջէժինդրութեի մեղաց իւրոց, և երկրորդ՝ զի առաւել ևս ինչ պարտ է պահանջել ի նմանէ՝ քան յանմեղէ. նմին իրի դիտաւորութիւնն ևկեղեցւոյ է, զի իւրաքանչիւր ոք վճարեսցէ վճ մեղաց մանաւոր ինչ գործով. և վճ այն յորժամ խոստովանահայրն դնէ ի վճ զմանաւոր աղօթս, գծոմապահութիս, զողորմութիս, են. ոչինչ յաւելեալ ի վճ, իմանալ պարտ է զայնցանէ, առ որս ապաշխարողն յոչ այլ ինչ պատճառէ պարտաւորի. բայց եթէ գուցէ յայնմ իցէ հակադրեալ դիտաւորութեի խոստովանահօրն։

Ասացաք, հասարակօրէն. վասն երբեմն վճ արդարացի պատճառաց օրինաւոր է դնել ի վճ զգործ ինչ այլուստ պատուհրեալ, զղօրինակ զժամերգութիս, զևկեղեցական ծոմապահութիւնս, նմա՝ որ չունի զղիւրայարմարութի այլազգ վճարելոյ։

Խնդրիցես չորրորդ։ Արդեօք պատուհասք ստի կենաց ե՞ն վճարողական։

Պնեմ։ (1) Պատուհասք ստի կենաց, եթէ տարցին համարութեի, են վճարողական։ Ի Տրիտ. Ժողովոյն գտա. 14. գլ. 9. ուր կոչէ զայնոսիկ «ՀՆԱՀՆԱՀ ՅԱՆԱՊՆԱՆ-ՈՒՆ ՁԵՎՅՆ ՆԵՐՅ»։

Յայց. Նախ։ (2) Հռոմ. Ը. 3. «ՎՆԱՊՈՒՆ ՀՀՄԲԵՐՈՒՆ ՓՈՐՁՆԵՆ, ՀՄՅԲԵՐՈՒՆԱՆ ՀՀԱՆԱՐԵՆ», այս է՝ զքաւութի՛ի մեղաց, ոչ ասէ անդէն մեկնիչն. ապա։

Յայց. երկրորդ (3)։ Այլին խակ, զի մարդն ընդունի զպատուհասս ստի կենաց առ՛ի

(1) Ընդ՝ պ. 2. Բոլ։ (2) Ընդ՝ ի յհռոմ. այլ ընդդ։ (3) Ընդ՝ Բոլ։

քաւուի մեղաց՝ համբերութիւն տարեալ նոցին, լինին ընդ իրաց նոցին ապաշխարողին. ասպա են վճարողական։ Յայս։ Հետև։ Այսպէս եթէ էր ինչ ընդդիմանալի չունելոյ նոյ վճարողական, էր՝ փոքր ոչ լինէին ի միջի, այլ յայլմէ, այս է՝ Աստ. որ վերաբերի առ բան վերեւիհանդուանէ. վասն եթէ մարդն անհամբերութիւն ամենեին անհաւան լիցի նոցին, յայնժամ ոչ լինին նոքա, և յայն սակս ոչ ունին զբան վճարման, այլ զվերհանելն զդուռնէ։

Խնդրեցես հինգերորդ։ Ինչ են վճարողական գործք։

Պիտի։ (1) Վերխաւոր գործք վճարողականք՝ ի որ գիրս և ի բանս սքեղ հարց մանաւանդապէս յանձն արարեալ են ողորմութիւք, ծոմապահուի, և աղօթիք. առ որս՝ եթէ լիցի գործակ միտս առցին՝ հնար է վերածնել զայլս ամ։

ՊՐՆԿ. Բ.

Ի վերայ պայմանոց և գործոց վճարման։

Եհէպետ ի բովանդակ վիճաբանութիւնս զբազում պայմանս վճարման ասեն և անտի նշանակեցաք. զնոսին ընդ ոմանց ևս այլոց համառօտիւ ասա յաւարտ բերումք ի մեծագոյն դիւրութիւն ընթերցողաց։ Ինչ՝

Ասելի է նախ։ Պայմանքն պահանջեալք առ վճարումն, են՝ որք պահանջին ի կողմանէ վճարողին, են՝ որք ի կողմանէ գործոյն, և են՝ որք ի կողմանէ Աչ։

Պայմանքն ի կողմանէ վճարողին են։ Նախ՝ զի իցէ ի տնօրէնս՝ ոչ զի վճարեսցէ քո արժանեաց, կամ զի ի բաց բարձեալ իցէ զանօրժական առ մեղս՝ ոչ զի վճարեսցէ ըստ պատշաճի լայնաբար. յայս է ի պրակէն 6։ Երկրորդ՝ զի իցէ ի վիճակի ճանապարհի. վասն զի արտաքոյ վիճակի ճանապարհի՝ զորօրինակ Աճ ոչ ընդունի զբարի գործս առ արդիւնս, նոյնպէս և ոչ առ վճարումն։ Եւ առ ի չգոյէ այսր պայմանի՝ հոգիքն ի քաւարանի ոչ վճարեն, այլ ըստ բաւականին կրեն։

Պայմանքն ի կողմանէ գործոյն են։ Նախ՝ զի իցէ ազատ, վասն է մարգկային ներգործուի։ Երկրորդ՝ զի իցէ բարի, զի չար գործովք առաւել արդիւնաւորիմք զպատիժս, քան զիթողուի պատժոց։ Երրորդ՝ զի իցէ գերբնական, վասն զիթողուի պատժոց վերաբերի առ կարգն գերբնական. քանզի պարտքն պատժոց յամենգութենէ ղմեզ՝ հաստանիլ առ վերջին դերբնական վախճանն։ Եւ չորրորդ՝ զի իցէ պատժական. յայս է ի նախընթաց պրակէն՝ ի խնդրեցես նախ։

Պայմանն ի կողմանէ Աչ է, զի ընկալցի զայնպիսի գործն առ հատուցումն. յայս է ի պրակէն 6. եղբակ. 1։

Ասելի է երկրորդ։ Խորհրդական վճարումն՝ (զորմէ միայն աստ ճառի,) պատճառէ ի գործոյ գործեցելոյ զիթողուի ժամանակաւոր պատժոց. քանզի յայս սահմանեցաք։ Նմին իրի Տրիտ. ժողովն՝ գլ. 14. գլ. 3. ասէ, թէ զղջումն, խոստովանութիւնն, և վճարումն՝ են նիւթական մասունք ապաշխարութեանն, ըստ որում յապաշխարեցն առ ամենայնի խորհրդոյն, և առ չնչին ի նոցանէ ոչ կարելի է զատորել զնոսա ի սահմանաց գործոյն։ Եւ նոյն Ժողովն. գլ. 14. գլ. 3. ասէ. թէ զղջումն, խոստովանութիւնն, և վճարումն՝ են նիւթական մասունք ապաշխարութեանն, ըստ որում յապաշխարեցն առ ամենայնի խորհրդոյն, և առ չնչին ի նոցանէ ոչ կարելի է զատորել զնոսա ի սահմանաց գործոյն։ Եւ նոյն Ժողովն. գլ. 14. գլ. 3. ասէ,

և այս դիւրութեի գլխաւորաբար ի նպաստից շնորհաց յառաջ գայ։ Լեզէ ըստ առաջնոյն, նշանակէ զընորհս. քանզի այն սեփական է հաւորէն խորհրդոց. և քանզի զառաջին շնորհս ենեմադրէ յարձակման տուեալ, զերկրորդն միայն՝ կամ զաճումն առաջնոյն նշանակէ և պատճառէ։

Ասյարդ՝ զինչ ինչ և իցէ ի վի երկուց վերջին գործոցս այսոցիկ, քանզի գէթ յայտ է, թէ խորհրդական վճարումն ունի զմեծագոյն գործունէութի ի հոգւոյն պատժոց, քան զինքնայօժար ընկալեալն, մեծապէս շահաւէտ է, զի խոստովանահայրն զիւէ զայն ի վի, և ապաշխարողն կատարեսցէ. և խրատ ևս է, զի խոստովանահայրն զինի ի վի դնելոյ զբացորոշեալ վճարումն, միանգամայն ևս ի վի զիւէ առ խորհրդական վճարումն զամ ապագայ բարի գործս ապաշխարողին, դէթ առ որոշեալ ինչ ժամանակ առ եօթնեակ մի, առ ամիս մի, ևս և առ տարի մի։

Բաց ի գործոց աստի խորհրդական վճարման, են բազում օգտակարութիք նի, զորս թուէ Ժողովն Տրիտ. գլխ. 14. դլ. 8։ Ասես՝ զի մի համարեսցին մեղքն թեթև ինչ, որ այսպիսի խիստ աշխատանօք ապաշխարութեն քաւի։ Երկրորդ՝ զի ահաբեկ լեցին ապաշխարօղք յապագայ մեղաց, և ի խորշել յայնցանէ զգուշադոյն լեցին։ Երրորդ՝ վճարմամբքն այնոքիւք արմատախիլ լինին մոլեկան ունակութիք։ Չորրորդ՝ի բաց դաքձուցանեն զվերահաս ցասումն Աչ։ Հինգերորդ՝ Աստի գլխոյն մերոյ նմանակից առնեն զմեզ։ Եւ վեցերորդ՝ են յօրինակ և ի շինութի այլոց։

Ա Ը

Ի ՎԵՐՔՅ ԲԱՆԱՊՐԱՆՔՅ, ԸՆԿԸՆՈՒՆԹԻՒՆՔՅ, ԵՒ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆՔՅ։

Սկս Թուին՝ Լշ. ի 21. ե. Դնէլ գ27։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԸՈՒՆՉԻՆ։

Ի վերայ բանապրանաց առ հասարակ։

Գ Ր Ը Կ. Ը։

Օ՞ն, և տանապարհն նչեն բանապրանքն.

Եսելի է նախ։ Բանադրանքն է՝ նվիրեցեալոյն պոռնիկ բնչելոյն, և ընտանեացոյր, որ ըլնի պաղատանաւք և պատասխանի ի գործակցութենէ հաւատոյ հոգեւոր բարեաց։ Անկին։

Ասի նախ, Պոռնիկ. քանզի ոչ դնի, բայց եթէ վն մեղաց, և այն՝ վն արտաքին մեղաց, իրրզի նկնեցին ոչ դատի զներքնոց. և վն մահու չափ մեղաց, քանզի գոլով ծանրագոյն պատիժ, ոչ դնի՝ բայց եթէ վն ծանրագոյն մեղաց։

Ասի երկրորդ, Նվիրեցեալոյն պոռնիկ. վնզի չէ հնար դնել՝ բայց եթէ ի ձեռն նկեղեցական առաչնորդաց, որովհետև է նախ ի վի զրկման ի հոգևոր իրաց, իսկ ի վի մարմնաւորաց միայն երկրորդաբար, և ըստ որում վերաբերին առ հոգևորս։

Ասի երրորդ, Բնչելոյն. վնզի նովաւ ոչ այն-

այնպէս դիտի պատժել զմեղս, ոչ ուղղութի՛ մեղաւորին. նմին իրի՛ ի գալ ՚ի յուղղութի՛՝ հաստարակօրէն պարտ է բառնալ զրանադրանս. և յայն սակս յաւելաւ ՚ի վե՛՝ ծանոթութեան։ Այսպէս գրի բացայայտ յիրաւունս. գլ. 1. ՚ի վե՛ւ վճռ. նզովել. ՚ի 6. և գլ. ՚Ի լրիցոց. ՚ի վե՛ւ սահմանագր։ Որում գիտելի գայ, թէ ուր չիք յոյս ուղղութեան, հաստարակօրէն ոչ է պարտ դնել զրանադրանս։ Այսուհանդերձ, հասարակօրէն, մեզ ըստ պատահման՝ եթէ իցէ հարկաւոր ՚ի վե՛ւ հաստարակաց բարւոյ՝ առ ահագուշանելոյ և զգաստելոյ զայլս, ևս և առանց յուսոյ ուղղութե՛ նո՛՝ որ մեղաւն, կարող է դնել. քանզի թէպէտ դլխաւորաբար է դարման, սակայն է ևս պատիժ։

Աստ չորրորդ, ՚Ի ջրի՛ ՚ի բերդեալն. մեղս նկատողին ոչ ունի զնշանութեի՛, եթէ ոչ ՚ի վե՛ւ հպատակաց. և լինի մարդն հպատակ նկատելոյ մկրտութե՛ւ։

Աստ հինգերորդ, Ո՛ չմոռան, եթէ կալով մեղաւոլն ՚ի մեղս, և եթէ ոչ հնազանդելով պատուհասից առաջնորդացն։ Այսպէս գրի յիրաւունս, գլ. ՚Ի կողմանէ. 1. ՚ի վե՛ւ նշանակ. բառից. և գլ. 1. ՚ի վե՛ւ վճռ. նզովել. ՚ի 6։ Հաւաքի ՚ի ժո՛ւ գլ. Ա՛նտեղ. հմր 17. * Ի՛րէն ե՛ւ եկեղեցո՛ւն ոչ ըմբէդ, այս է՝ եթէ նզովելի անհնազանդ նմա, եղեալ հեղ երբե՛ւ պնդեմամբ և վտռոտութ։ Այլ և գիտե գայ այսմ՝ լուել բանադրանացն բժշկական։

Աստ վեցերորդ, Ոչ պէ՛ւ ՚ի փոքածոյ՛ն հաստակաց հոգեւոր բաժնոյ. զգօրինակ են հրապարակական նպաստաւորութիւք նկեղեցւոյ, հոգեւոր իրաւարանութի՛ւն, պատարագն, և խորհուրդք, նկեղեցին պաշտօնք և բարեբարութիք. և ՚ի ամենեցուն տեսօրէնութի է յանձն եղեալ եկեղեցւոյ, մինչև զներգործական և զկրաւորական գործածութեի՛ նոյ կարող իցէ ունել ՚ի վե՛ւ յանցանոց և յամառութե՛ւ արգելուլ ՚Իսկ ըստ մնայնաւոր հոգեւոր բարեաց, գործոյիկ են պարգեւք շնորհաց, առաքինութիք, և բարի գործք, յորոցանէ նկեղեցին զոչ որ կարող է մերկացուցանել, և ոչ ՚ի գործածուէ նոյ զրկել։

Աստղ է երկրորդ։ Այն միայն երեք եկեղեցական բանադրանքն. այս է՝ նզովք, կախում, և արգելք։ Ի հաստարակացն կարծիք։

Ցուց. Նախ։ Յորչափ յիրաւունս լինի յիշատակութի՛ ՚ի վե՛ւ գնելոյ կամ բառնալոյ զբանադրանս, միայն երկքին սոքա անուանին. գլ. 1. գլ. Յանհնազանդ. և գլ. Ո՛՝ սրտո՛. ՚ի վե՛ւ վճռ. նզովել. ՚ի 6. ուստի Ընդվզենտիոս երրորդ՝ գլ. Ոչ՝ ինքեա՛ն. ՚ի վե՛ւ նշանակ. բառ. ասէ. Ոչ՝ ինքեա՛ն, ըն՛ զի՞ն նմանել պարտ է եկեղեցական բանադատ, յորժամ պաշտպան գաղտաւորի՛ն յանցանո՛ւ ՚ի ընտրեա՛ն ձեռն. պնդեմ, ըն՛ նոքա՛ նմանել լինին վճռոյն ոչ ինչ, այլ ՚ն նախանձ, և նզովից։

Ցուց. Երկրորդ։ Ոչ դադարումն յիշատնոց, ոչ բացընկեցութի՛, ոչ կարգընկեցութի՛, և ոչ անկանոնականութի՛ ևս և վե՛ւ յանցանոց, են բանադրանք։ Այս են միայն երկքին նշանակեալքն։ Ցայտ է հնտև. ՚ի բառական թուէլոցս յառաջարկութի՛ն. քանզի ոչ նշանակին զայլ ինչ հակառակորդք։

Ցուց. առաջարկ. ըստ իւրաքանչիւր մասանց։ Ա՛սէ՝ դադարումն յիշատնոց, որ և ասի՝ կախումն ՚ի նուազագարանաց, է նկեղեցական արգելումն ժառանգաւորաց՝ կատարելոյ զնշային պաշտօնս, և մատակարարելոյ զնորհուրդս յիմիք տեղւոջ, բայց եթէ ասիպնսցէ հարկաւորութի՛ն։ Այս թէպէտ երևի միաբանիլ ընդ արգելման, սակայն տարբերի նախ՝ զի ոչ է տիրապէս պատիժ, այլ պարզ արգելումն ածայնոց՝ առ ՚ի նշանակել զամենամեծ տրտմութի՛ն նկեղեցւոյ վե՛ւ ամենամեծ անիրաւութի՛ն նղելոյ նմա, զղօրինակ անարգութի՛ն հաղորդութի՛. իսկ արգելքն կո՛՝ արգելումն է պատիժ։ Երկրորդ՝ արգելումն միշտ անկանի ՚ի վերայ անձին ուրուք, որ ևտ զպատճառ արգելման, և ոչ դադարումն յիշատնոց։ Այլ՝ ի՛ր իրի ՚ի ժամանակի դադարման ՚ի միում տեղւոջ՝ ամենեքեան ևս և յանցաւորքն՝ կարող են առաջնեկայ լինել ածայնի պաշտամանց յայլում տեղւոջ. այլ ոչ է այսպէս յարգելման։ Երրորդ՝ ոչ բնաւորէ զարգելումն, անկարի յանկանոնականութի՛, և ոչ՝ որ բնաւորէ զդադարումն յիշատնոց, թէպէտ և ծանրագոյն մեղանչէ։ Այս դադարումն յիշատնոց ոչ է բանադրանք։

Երկրորդ՝ բացընկեցութի՛ն է խափանումն եղեալ միաբնաւորապէս ժառանգաւորին ըստ ինքեան և ուղղակի ՚ի գործ ածելոյ զկարգս իւր, և անուղղակի ամբառնալոյ յայլ վերագոյն։ Կարգընկեցութի՛ն յաւելու ՚ի վե՛ւ բացընկեցութեան զմշանջենաւոր զրկումն կենդրկումն

տուլեն և սրտմտուլեցն նոյն. մինչև կարգըկեցցին դառնալ ի միճակ աշխարհականութեան, որ լինի միջաւ հանդիսի, յորոյ ի կատարիլն մատնի կղերիկոսն ի ձեռս աշխարհականաց՝ պատժիլ ըստ խստուն օրինաց։ Նկանոնականութեն վս յանցանաց, զորմէ է մեծագոյն դժուարուլեի, է ըն նմին օրինակի կանոնական արգելք, կի մշորըն չինաւոր անընդունակուլեի, նախ՝ և ուղղակի՝ ընդունելոյ զսուրբ աստիճանս, երկրորդաբար՝ և ըստ հետևորդի՝ զընկալեալսն պաշտելոյ։ Ոչ ըն այսմ ոչ բացընկեցուլեին, ոչ կարգընկեցուլեն, և ոչ անկանոնականուլեին վս յանցանաց, են բժշկականք, կի աւ ի ուղղուլեի, զորօրինակ բանադրանքն, այլ սակի պատիժք աւ ի վրէժխնդրուլի։ Ոչ դարձեալ ոչ միայն զրկեն ի գործածուէ հոգևորաց՝ զորօրինակ բանադրանքն, այլ և որչափ ինչ հնար է՝ զրկեն յընդունակուէ աւ այնոսիկ։ Ոչ և՝ բանադրանքն բարձեալ լինի արձակմամբ. իսկ բացընկեցուլեին, կարգընկեցուլեն, և անկանոնականուլեին ևս և վս յանցանաց, ոչ լինին բարձեալ՝ բայց եթէ անօրինմամբ օրինաց, որ ըն բնուլեն իւրում պահանջէ լինել մշանջենաւոր։

Ասելի է երրորդ։ Իւրաքանչիւր տեսակ բանադրանաց բաժանի ի բանադրանս չէրեսանց, որ յորինաց տուլէ է ընդդէմ ամ հպատակաց, որք զայնպիսի ինչ գործեսցեն, և ի բանադրանս ի խոպրխանէ, որ տուեալ լինի՝ եթէ ընդհանուր և եթէ մասնաւոր վճռով վերնագունին կի դատաւորին։ Ընդհանուր վճռով, ոմն եթէ ասասցէ վերնադոյնն. եթէ որ զայնպիսի յանցանս գործեսցէ, եղիցի նզովեալ։ Ասնաւոր վճռով, զորօրինակ եթէ ասասցէ. եթէ Պետրոս ոչ հատուցցէ ի միում ամսեան, եղիցի նզովեալ։ Սակայն է խոհ ըն մէջ բանադրանացն յիրաւանց, և ըն մէջ բանադրանացն ի մնորդականէ. զի բանադրանքն յիրաւանց միշտ տևեն, բայց եթէ յետս նահանջեսցին օրէնք. իսկ բանադրանքն ի մնորդական կորուսանէ զզօրուէիւր մնհամար կի բարձրկեցուլ տուողին, մինչև ոչ ումեք յետ այնորիկ անկանիլ յայն. իսկ որ յառաջագոյն անկեալ էցէ մեայ կացցէալ՝ մինչև արձակեսցի։

Ասելի է չորրորդ։ Զարձեալ իւրաքանչիւր բանադրանք բաժանի ի բանադրանս գոնել չէրեսոյ, այս է՝ զոր օրէնքն կամ դատաւորն վճռով ներգործուլի պարտ անդէ, և յայն տակս նոյնն գործով, կամ գործելովն ղյանցանս՝ առանց այլ ինչ վճռոյ՝ անկանի ըն բանադրանքն. և ի բանադրանս գոնել չէրեսոյ, որով օրէնքն կամ դատաւորն սպառնայ միայն բանադրել, կամ հրամայէ անկանիլ ըն բանադրանք. և ըն այսմ ոչ նոյնն գործով կամ յանցանօք, այլ այլով վճռով դատաւորին պարտի անկանիլ ըն բանադրանքն։

Ասլ դժուարուլի է ճանաչել, թէ ևրբ արդեօք վճիռն կի օրէնքն փակեն զբանադրանս՝ տուեալ կամ տալի վճռոյ։

Նախ առաջին՝ յայտ է, թէ բանադրանքն է տուեալ վճռոյ, յորժամ օրէնքն կամ դատաւորն ասէ. Ով ղայս արասցէ՝ եղեալ նոյնն գործ, նոյնն կրասցէ։

Այլ արդ՝ ծանուցանեն առ հասարակ մատենագիրք, թէ ի հաւասար տարակուսեալ, յորժամ եղելքն են բացարձակապէս անբացարձակ, պարտ է առաւել գտանել բանադրանացն լինել տալն վճռոյ, քան տուեալ վճռոյ. վճռի ըստ կանոնի իրաւանց՝ 49. ի 6. Ի պատճառս պարտ է առնել ջնջելոյ։

Գ Ր Ա Կ. Ր։

Ընդէ՞ր ի յեկեղեցւոջ իշխանութեի տալոյ զբանադրանս։ Ի սահմանել ի ժողովն Կոստանդիոյ գում. 8. մերձորութեի 30. Վեհկեհեայ, և գում. 15. մերձորուի 19։

Յուցանեն նաև՝ ի 16. և ի 18. գլխոյ Սնատե. ուր Քրիստոս տայ առաքելոց զիշխանութեի կապելոյ և արձակելոյ, մինչև զոր միանգամ կապեացեն կի արձակեսցեն յերկրի, եղիցի կապեալ կամ արձակեալ ի յերկինս։ Ոչ թէ զայս պարտ է իմանալ ի վերջ իշխանութեն կապելոյ ևս և բանադրանաց՝ ոչ միայն ուսուցանեն որ Հարք, այլ և յայտնապէս մակաբերի յայնմանէ, զոր Պաւղոս յաւելու ի վերայ Սնատե. 18. թէ եղիցի իւրև զհեթանոսն և զմաքսաւոր նա, որ ոչ լուիցէ եկեղեցւոյ. մինչև լինել արտաքսեալ ի հաղորդութեի հաւատացելոց, զորօրինակ հեթանոսաց և մաքսաւորք էին յայնժամ արտաքսեալ ի հաղորդութեէ Հրէից։

Երկրորդ՝ Ոչ աբելոյն, որ ի գործ էած զայս իշխանութի ի Կորնթ. Ե. մատենէ զազգապիղծն ստատնայի ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին ապրեսցի։ Ըստ ի ա Տիմոթ. ա. ասէ՝ թէ մատնեաց զՀիմենոս և զԱղեքսանդրոս սատանայի, զի խրատեսցին չհայհոյել։

Երրորդ՝ ի գործածութեէ համօրէն եկեղեցւոյ, յորում ի ժամանակէ անտի առաքելոց միշտ եղև սովորութի տալոյ զբանադրանս, ոչ յայտ է ի հնագոյն կանոնաց, որք ասին առաքելոց, և ի կանոնաց ժողովոց, այլ և ի գրոց ծայրագոյն քահանայապետաց։ Տես յիրաւունս՝ գլուխ 24. խ. 3։

Չորրորդ՝ պատճառաւ։ Յայմ բարեկարգ հաստատակատուած պարտ է լինել իշխանութի զկեցոյց շնորհաց ի հասարակաց բարեաց, յորժամ այն արժանի է նոյ, և բարին հասարակաց պահանջէ. այս յայտ է ըստ ինքեան, իսկ արդ՝ եկեղեցին ի Քրիստոս սահմանեալ է բարեկարգ հաստատակատուած, և բանադրանքն ոչ այլ ինչ են, բայց եթէ զրկումն ի հասարակաց հոգևոր բարեաց, ոյր յայտ է ի նախընթաց. պր։ Ապա։

Եթէ ոմանք ի որց հարց երևին կշտամբել զբանադրանս, խոսին զայնցանէ, որք ոչ նկատմամբ բարոյ, այլ յատելութէ որոշեն զոմանս յեկեղեցւոյ առանց յոլոյ միաբանդամ դարձի։

Ասելի է երկրորդ։ Ամ և միայն առաքեալքն որ ունի զերաւաբանաւն հոգևոր յարտաքին առնել կարող է կարգաւորել իրաւամբ դնել զբանադրանս ի վերջ յամառ հպատակաց։

Այս նախ, (1) Ինչոյն որ ոռնի զբաւոխն, ոռնէ հոգևոր յարտաքին ոչխարն. վերջ որք պարտաւորեն զմարդիկ բաղդատութէ այլ մարգկան, և ի մէջ բերեն զհրապարակական ճշդողական պատիժս, վերաբերին ի հրապարակական առեան արտաքին դատաստանի։

Այս երկրորդ, Ամ որ ոռնի, և այլն. վերջ որովհետև եկեղեցական իշխանութին արտաքին առնի է առ ի պահել զկարգադրուի օրինաց, պատուհասանաց, և վճռոց, անզօր լինէր և անղէն, եթէ ոչ էր կարող պատժով և բանադրութ զայպտամբս ընկճել և ճնշել, և առ հնազանդուի բռնադատել։ Ինացեր մասունքն յայտ են ի նախընթ. պր։

Արդ՝ սք են որք կարգաւորել իրաւամբ կարող են դնել զբանադրանս. ծայրագոյն քահանայապետն և ընդհանուր ժողովք ի բովանդակ եկեղեցին. եպիսկոպոսունք՝ նկատմամբ նոյ, որք բնակին ի վիճակս իւրեանց. արքեպիսկոպոսն ի վիճակս օգնական եպիսկոպոսաց իւրոց, բայց միայն յորժամ այն առնէ նոյ, և կամ յորժամ դատն բողոքմամբ հասանէ առ նա. փոխանորդք եպիսկոպոսաց, որք ունին զմի տաեան ընդ եպիսկոպոսին. ժողովն կանոնիկոսաց ի պարապուրեն աթոռոյ, և փոխանորդ նի, վերջ յաջորդէ ի տեղ եպիսկոպոսին. ոմանք աւագարկաւագունք և աւագերեցք՝ ի սովորութէ. կարդինարք եկեղեցիս մակագրեալ նոյ. և հուսկ յետոյ յայտնուրէ առաջնորդք կրօնից, որք ունին զերաւաբանաւն իրը եպիսկոպոսական։

Ըստ սոյն Յովհաննէս՝ նախայիշ. և ըստ Գր՝ Քան-

(1) Ինչ՝ ի. 23. ղ. 1. Բուլ։

Քրանալ յեկեղեցեացն, ի մի պաշտօնի կարգս, զատս. այն ի դիպուածս ինչ կանխաւ յիրաւանց շնորհեալ էր ժողովրդապետաց. այլ այն սովորութի բարձաւ ի միջոյ։ Եւ ոչ իսկ արբատուհիք կարօղ են առնել զայն. վասն ոչ ունին զիրաւասրանութի հոգևոր, այլ միայն գոնատեսական, զորօրինակ հայրն ի մի ընտանեացս։

Սակայ է երրորդ։ Որք ունին զկարգաւոր իշխանութի գնելոյ զբանադրանս, կարօղ են զայն յանձն առնել այլոց։ Կվ. Քրանալ եկեղեցեացն. ի մի պաշտօնի կարգաւոր եպիսկ. ի 6։

Եւ կարօղ է զայս իշխանութի յանձն առնել ուստ և իցէ ժառանգաւորի, որ ունիցի զարտօնութի ժառանգաւորաց. վասն սորա են ընդունակ հոգևոր իրաւարանութե, առ որ ոչ պահանջի իշխանութի կարգի։

Ձե հնար յանձն առնել աշխարհականաց. գլ. Յիննիերբրդ. 16. խ. 7. գլ. Ացախ. ի մի գատս. գլ. Լուգեաբ. վիճ. 89. բայց եթե ի Պապէն ի լուսթի իշխանութենն. վասն այս է ըստ մարդկային իրաւանց, յորս կարօղ է տնօրինել։

Խնդրիցես։ Երդնօք զբանադրանս պաշտ է տալ դրօվ, բացատրեալ զպատճառ բանադրանացն։

Պինեմ, թե այո։ Ակսպես վճռի գլ. Քրանալ եպիսկոպոս. ի մի վճռ. Նզով. ի 6։ Եւ որ այլազգ առնէ՝ զամիս մի կախ ի մտանելս յեկեղեցին, և յայծային պաշտամանց. սակայն ոչ բացայայտի բանադրանացն լինել ոչինչ, այլ դի բաւ թէ ազգացուցանելի ի վերնագունէն։ Կրկ ընդ հակառակն՝ ի գլ. Սոհնոյ. և գլ. Օրինոց. դատ 2. խ. 1. յորս բացատրի, թէ բանադրանքն անգիր տոնել, և ոչ պահան վճռոյ առնել սրբոյ հոգոյ։ Այլ՝ իրաւունքն, զոր ի շատակեցաք, է կատոյ քան զսոսա։

Պ Ի Ա Կ. Կ.

Հարց ՚ի հնար է տնել ՚ի քահանայ, և ՚ի ոչ։

Սկսելի է նախ։ Այնոյն մարդն ճանապարհորդ, միտեալ, որ ունի զբանավարութի, և ունի զվերնագոյն յեկեղեցւոջ, կարօղ է կապել բանադրանօք։ Պարքն յայտ է ՚ի սահմանէ բանադրանաց՝ պր. 1. և առաւել ևս մեկնի։

Սակ նախ, Այնոյն տարբն ճանապարհորդ, որ առնի զբահավարութի. վասն նա միայն է ընդունակ յանցանաց, յամառութե, և ուղղութե, որք միայն են պատճառ, որոց վասն հնար է դնել զբանադրանս, ոչ առնիկ ասացաք, և ասացուք ՚ի յաջորդ եղրակացութե։ Եւ ևս՝ եթէ դևք և եթէ մեռեալք են արտաքոյ առնելի զենոհօրեալ եկեղեցւոյ։

Սակ երկրորդ, Այրեալ. վասն ոչ ասացաք՝ եկեղեցին ոչ է կարօղ դնել զբանադրանս՝ բայց եթէ ՚ի մի հպատակաց, իսկ մարդն լինի հպատակ եկեղեցւոյ միտութե։

Սակ երրորդ, Որ առն զբերնաբաց յեկեղեցւոյ. վասն հաւասարն ՚ի մի հաւասարին կամ ՚ի մի վերնագունին չունի զիշխանութի. և յայն սակս ծայրագոյն քահանայապետին չէ հնար անկանիլ ՚ի բանադրանս։

Խնդրիցես։ Երդնօք ուխտաւորն ներքոյ անկանի բանադրանաց վճռակացն, ընդ որս անցանէ. և հպատակն՝ որ է յայլում վճռակի՝ բանադրանաց իւրոյ վճռակին։ Երկրորդին խնդիրքս ևս են ընդ վճռարանութե։ Ըստ հաւանականագոյն ինձ երևեալ կարծեացն՝

Պինեմ առաջին խնդրոյն, թէ լուծուն սր կախի զայլոյ խնդրոյ, թէ արդեօք ուխտաւորք ներքոյ անկանին օրինաց սահմանացն՝ ընդ որս անցանեն. զոր լուծաք ստորասարար ՚ի ճառն՝ որ ՚ի մի օրինաց, վիճ. 4. տես անդ։

Եւ երկրորդ խնդիրն պինեմ, թէ հպատակն ոչ անկանի ՚ի բանադրանս տուեալս ՚ի սեփականն վճռակի ընդհանուր օրինօք կամ սահմանադրութե, եթէ արասցէ ընդդէմ նր յայլում վճռակի։ Ակսպես գրի բացայայտ յիրաւունս, գլ. Ձեզ հոգոց. ՚ի մի սահմանադր. ՚ի 6. ուր ընթեռնումք. Սահմանադրութիւնք եպիսկոպոսին, որոյ յահիճնին, որ առնին զքաղաքին, վճիռ դնէին հրապարակի, հպատակ նր՝ որ արարոյ վճռոյն նր առնին զքաղաքին ազնիւ խնդիր պարտաւորեալ ճանաչին, որովհետև արարոյ վճռոյն առջին խոչ անպարտիչ ոչ հանդիպէր։

Ասացաք, ընդհանուր օրինօք կամ սահմանադրութի. վասն տարակոյս է ՚ի մի բանադրանաց՝ որ մասնաւոր պատուիրանաւ կամ վճռով տուեալ. զորօրինակ եթէ եպիսկոպոսն արգելէ Յովհաննու ժառանգաւորի՝ որ երթա-

լոց է յուխտագնացութիւն՝ ընդ պատժովք կախ-
ման, զի մի խաղացցէ զխաղ քոչէից։ Ոմանք
ասեն, թէ նա ոչ անկանի ընդ բանադրանօք,
եթէ խաղացցէ յայլում վիճակի, կամ յիւ-
րում վիճակի և՝ այլ յաղատ տեղւոջ. զսկզ
պատճառս կանոնին է ընդհանուր՝ արգելոյ վի-
ճային առնլոն կորն անպատիժ ոչ հնազանդիլ։

Այլ ոմանք ևս ասեն, թէ նա անկանի ընդ
բանադրանօք պատճառաւ տարբերութեան, զոր
ասեն լինել ըստ մէջ ընդհանուր օրինաց կամ
սահմանադրութեանց, և ըստ մէջ մասնաւոր պատ-
ուիրանաց կամ վճռոց. քանզի օրէնքն կամ սահ-
մանադրութիւն ընդհանուր ձգի ՚ի սահմանս, և
անդ զկայ առնու, և յայն սակս զոչընչ պա-
րաւանդէ արտաքոյ սահմանից. իսկ պատուի-
րանն կամ վճիռն մասնաւոր անընդմիջապէս
ձգի ՚ի հպատակեալ անձինս, և կայ մեայ յան-
ձինս նոցա՝ յինչ երկիր և երկիցեն։ Այսպէս
Համարի Այսման։ Օգր և հատանականագոյն
համարեսցի ընթերցօղն, ընտրեսցէ։

Այլ ասի՝ այս գժուարութիւն ոչ անկանի ՚ի
վերս առաջնորդաց կրօնաւորաց, որոց իրաւարա-
նութիւն ոչ պարագրի սահմանօք տեղեաց ինչ,
զորօրինակ իրաւարանութեան եպիսկոպոսաց, այլ
է անընդմիջապէս ՚ի վերս անձանց, յորս սակս
ուր և իցեն՝ միօրինակ են հպատակ նոցա, և մի-
օրինակ ՚ի նոցանէ զսպել և պատժել կարեն։

Դարձեալ է և կրկրորդ։ Եթէ դնին բանադրանք,
բայց եթէ ՚ի արտաքին մահուամբ մեղաց՝ որ
յիւրում տեսակի կատարեալ՝ և փակէ զանձ-
նաղանդութիւն կամ զլամառութեի ընդդէմ
եկեղեցւոյ։

Ակնդէտ և յայտ է՝ ոչ զառաջինն, ըստ մեծ
մասին ՚ի սահմանել բանադրանաց՝ պր. 1. տա-
կաւին առաւել ևս յայտնի։

Յոր նախ, Ոչ արտաքին մահուամբ մեղաց,
զոր ոչ ասացաք ՚ի սահմանի բանադրանաց,
եկեղեցին ոչ դատի զնոքունց, և ոչ գնէ ՚ի
վերս զծանրագոյն պատիժս, զորօրինակ է բա-
նադանքն, բայց եթէ ՚ի ծանրագոյն մեղաց.
քանզի պատիժն պարտի համեմատիլ յանցա-
նացն։ Եւ բայ առնուլ պարտ է՝ եթէ իցէ կա-
խումն՝ կամ արգելք ՚ի թեթև իրս։

Յոր երկրորդ, Որ չէ-ըս-ի թեանն խոտքեալ.
զզի թէպէտ եկեղեցին կարող է դնել զբա-
նադրանս ՚ի վերս մեղաց՝ որ չէ ևս կատարեալ,
զորօրինակ ՚ի վերս հրամայողին զմարդասպանութի,
թէպէտ և ոչ գՀետ եկեսցէ գործն, սակայն
եթէ զայն ոչ բացատրեսցէ, իմացեալ լինի ՚ի
վերս գործոյն կատարելոյ յընդհանուր կանոնէ,
թէ զգժպիհին պարտ է ամփոփիլ։ Այսին իրի
որ չկանայ հարկանել, և ոչ հարկանէ, ոչ ան-
կանի ընդ նզովիւք. եթէ եղեալ էր բանա-
դրանք ՚ի վերս մարդասպանին, որ վիրաւորեր
զոր մահուամբ, ոչ անկանէր ըստ բանադրանօք,
եթէ վիրաւորեալն ոչ մեռանէր ՚ի վիրացն։

Յոր երրորդ, Որ ոք ինչ պանծապատճառ
և պատասխանի ընդդէմ եկեղեցոյ։ Յայտ է,
ոչ կանիտաս ասացաք, նախ՝ ՚ի բանիցն Պետ.
Գործ. ժբ. 17. * Այնպէս և եկեղեցւոյն ոչ
լուծանէ, եղեալ ինչ ընդ պանծապատճառ և պա-
տասխանի։ Երկրորդ՝ ՚ի գլ. ՚Ի կողմանէ. 1. ՚ի վերս
նշանակ. բառիցս. ուր յատակ բերին միայն եր-
կու պատճառք, ուր որոց մարթի է դնել զնզովս
կամ զարգելս ՚ի վերս ուրուք, (զնոյն ասել
պարտ է և զկախմանէ.) մի՝ վասն կոչեցեալ
և ազդ արարեալ՝ ոչ կամի հրաժարիլ ՚ի մեղաց,
և երկրորդ՝ զի ՚ի հրամայելն առնել զապաշ-
խարանս վերս մեղացն գործելոց՝ հրաժարի։ Եր-
րորդ՝ գլ. Օ՛նէ եղեսդ. ՚ի վերս բողոք. ասի,
թէ պարաւանդելոյն նզովիւք կամ արգելմամբ՝
ընդհետայն ըստ լինելն պատրաստ ՚ի հնազանդիլ
գաւառաւորին, և տայ զապահովութի, պարտ է
արձակել։ Զնոյն ասէ՝ գլ. ՚Ի Եղեսդ. ՚ի վերս
սահմանադր։ Այս եթէ ոչ է յամառ, այլ
պատրաստ ՚ի հնազանդիլ, ոչ է պարտ պարա-
ւանդել բանադրանօք։ Յորրորդ՝ գլ. 1. ՚ի վերս
վճռ. նզովս. ՚ի 6. ասի, թէ բանադրանքն ոչ
է սոսկ պատիժ կամ վրէժխնդրութի, այլ
բժշկական պատիժ, որ խրատէ, և ոչ ար-
մատաքի խլէ. վասն զգուշութի մտադիր լիցի
եկեղեցւոյն պատասխանի, զի ՚ի պատ զոյնսին
ցուցցէ զանձն կատարել՝ զոր վերացեր ՚ի ոտ
զնէն և ոտ բերելոյն։ Իսկարդ՝ տարդութի և
անբանաւոր լինէր՝ տալ ուժ զիխտ դեղ-
բայս, զորօրինակ է բանադրանքն, յորժամ
այլագոյ առողջանալ և ուղղիլ հնար է, ոչ հա-
մարի իրաքանչիւր որ լինել, ցորչափ պատ-
ուիրանաց և աղաչարութեանց եկեղեցւոյ ոչ
հրաժարի հնազանդիլ։

Յատի ունիս մակարերել նախ, թէ չէ հնար
լինել բանադրանաց վերս մեղաց ամենևին անցե-
լոց, այս է՝ որ խոպան դադարեալ իցէ, և ոչ
ունի յարակցեալ զատաչիկայ անհնազանդու-
թիւն։

Ունիս մակաբերել երկրորդ, թէ չէ հնար

տալ զբանադրանս առանց նախընթաց ազդարարութեան. սակայն ըստ այսմիկ տարբերութեան, զի առ բանադրանս որ օրինօք կամ պատուիրանաւ՝ եթէ իցէ ընդհանուր և եթէ մասնաւոր՝ գնալ ի վիրնագունէն՝ ըստ սպառնալեօք բանադրանաց ի վէր ազգացդ մեղաց, զորօրինակ՝ որ հնձէմ արտսդ ալոյս եմ, կամ երբ արտսդ ալոյս լինի, նովին գործով եղեցիս նզովեալ, կամ նմանեալ, ևն. ոչ պահանջի այլ ազդարարութիւն, բայց եթէ նորին իսկ օրինաց կամ պատուիրանին, որ զօրութիւն իւրով ազդէ հանապազօր. բայց միայն զի արգելցի լինել իմիք. վասն եթէ պատուիրեացի առնել ինչ, եւ եթէ պէտք են ազդարարութեան, զի երբ ելցի յանցաւորին յամառութիւն յամել, և ոչ ինչ օրինաւոր խոհանմամբ լինել անթասիր։

Այլ առ բանադրանս, զոր դնել պարտ է մարդոյ վէս անցեալ և կամ առաջիկայ մեղաց, յորում յանցաւորին յամառութիւն հանապազորդէ, և վս օրոյ հրաժարէ յապաշխարելոյ, պահանջի բայայայտ ազդարարութիւն ն. գլ. Յանդիմանելն. ի վէր բողոք. գլ. Հոռվհամպրումէ. և գլ. Օսահմանադրութիւնք. ի վէր վճռ. նղոլ. ի 6։ Պատճառն է, զի զորօրինակ ասացաք, ոչ դնի բանադրանք՝ բայց եթէ ի վէր յամառելոցն. արդ՝ ոչ են յամառեալք, բայց եթէ նոքին՝ որք նախընթաց ազդարարութեանն ընդ սպառնալեօք բանադրանաց՝ հնազանդիլ ոչ կամին։ Իսկ այս պատճառ ցուցանէ, թէ բանադրանքն առանց նախընթաց ազդարարութեան ոչ միայն է անիրաւ, այլ և անվաւեր. նաև այսպէս բացատրի յիրաւունս, գլ. վերոյիշ. Օսահմանադրութիւնք. և գլ. Յահմանել, անդ. ուր ասի՝ այսպիսի բանադրանաց ոչ պարտանիքէ։

Երիցս պարտ է լինել ազդարարութիւնն. գլ. Ի գաւառսդրդ. դատ 16. խ. 7. և գլ. Հոգ ընկաւորդ. դատ 24. խ. 3։ Ուր եւս գլ. Հոռվհամ՝ վերոյիշ. Այլ սակայն ըստ օրինացն Յամառութիւն. Ազգագրաւ՝ ի վէր դատելոյ իրաց, մարթի է լինել մի միայն ազդարարութեան փոխանակ երից ազդարարութեանց, պայմանելով զայնչափ միջոց ժամանակի, որ բաւական իցէ վս երից. զորօրինակ յասելն. ազդ առնեմ քեզ միանգամ վս երից ազդարարուանց, զի յերից աւուրս արասցես զայս, տալով քեզ զերիւրաքանչիւր աւուրս փոխանակ իւրաքանչիւր ազդարարութեանց, կամ զերկուանգամ զայն ժամանակ փոխանակ երից ազդարարութեանց։ Ուստ թէ եթէ իցէ վերահասուանգ, և չիցէ հնար յամել իրացն, ըստ հասարակաց կարծեաց ածարանից՝ կարօղ է դատաւորն նոյնհետայն մխել ի գործ, սպառնալ զնզովս, և ընդդէմ անհնազանդին դնել ի վերայ։

Ինդրիցես նախ։ Արդեօք ազիտութիւն անբասիր առնէ՞ ի բանադրանաց։

Պէտք։ Տգիտութիւն ևս և յաղթելի, բայց միայն չիցէ ակնարժելի և վնհարուռ, եթէ իրաւանց, եթէ գործոյ, և եթէ բանադրանաց յարակցելոց ըստ գործոյ, անբասիր առնէ ի բանադրանաց։ Այլ տես ի ճառն որ ի վէր մեղաց. վիճ. 5. պ. 7։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք անիրաւ բանադրանքն ունի՞ զներգործութիւն ինչ։

Պէտք (1)։ Անիրաւ բանադրանքն վս անդէպ պատճառի, կամ առ պակասութեն գոյացական կարգի, զորօրինակ եթէ պատճառն չիցէ օրինաւոր ցուցեալ, եթէ դիցի զնոյն օրինաւոր բողոքման, և կամ առանց ինչ նախընթաց ազդարարութեան, ևն. եթէ անիրաւութիւն իցէ յայտնի ծանուցեալ, է այնպէս անվաւեր, մինչև չունել նմա զներգործութիւն ինչ. ոչ ըստ ինքեան, վասն է ոչինչ. և ոչ ըստ պատահման՝ պատճառաւ գայթագղութեան, զի գոլով անիրաւութիւնն յայտնի ծանուցեալ, ոչ ուժգին հնար է լինել գայթագղուի, եթէ ոչ պահեսցի։

Իսկ (2) եթէ անիրաւութիւն բանադրանացն իցէ գաղտնի, զորօրինակ եթէ դիցի ի վէս անմեղին՝ որ իրաւարանօրէն ցուցցի մեղապարտ, իրօք և յատենի խղճի մտաց է անվաւեր, և ըստ ինքեան ոչ ունի զներգործութիւն ինչ. սակայն ըստ պատահման պատճառաւ գայթագղուն ունի զներգործութիւնս ինչ։

Յուց. առաջին մասն։ Անկեղծին ոչ կամի, և ոչ իսկ կարօղ է զանցանել զսահմանսդ իշխանութեան իւրոյ, իսկարդ՝ իշխանութեին դնելոյ զբանադրանս առաւաւ անկեղծացոյ ընդդէմ անհնազանդ յանցաւորաց, և ոչ ընդդէմ անմեղաց. ապա։

Յուց. երկրորդ մասն։ Անանագրանքն, զորմէ խօսիմք, ի կողմանէ դատաւորին է արդար, նաև առ հասարակաց օգուտ, և ի իրաւ եղիջ. ապա իրաւարանօրէն մեղապարտ պարտաւորի

(1) Ուր. խ. 21. պ. 4. Բաղ. Ե առ 1։

(2) Ընդ-

հն ազանդիլ նմա, ըստ որում հարկաւոր է առ հասարակաց օգուտ, և ղի մի իշխանուին դառնացուցանել զիցի արհամարհելի։

Հայամանէ ունիս մակաբերել, թէ այսպիսի բանադրանօք պարտանդեալն՝ իսկապէս և առաջի Աւ ոչ զերկի՝ ի նպաստից և յաղօթից եկեղեցւոյ, յիրաւարանութենէ՝ ի ներքին և յարտաքին առնէն, յիշխանուէ տալոյ և ընդունելոյ զեկեղեցական բարերարութիս, ի ներգործական և ի կրաւորական գործածութենէն խորհրդոց, և ոչ՝ ի հաղորդութենէ հաւատացելոց. մինչև կարող է՝ ի ծածուկ և առաջի որոց գիտենն զանմեղութենէ նո՝ արձակել, պատարագել, տեսանել զպատարագ, հաղորդիլ ըստ այլոց՝ եթէ՝ ի հոգևորս՝ և եթէ՝ ի ժամանակատորս. այլ ոչ հրապարակաւ կամ առաջի որոց ոչն գիտեն զանմեղութենէն նո՝ ի պայթագրութենան։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ք Ա Ր Դ։

Ո՞ կարէ արձակել՝ ի բանադրանաց։

Ասեմք, թէ բանադրանքն բարձանալ լինի միայն արձակմամբ օրինաւոր դատաւորի, և ոչ մանհոմամբ կամ բացընկեցութ նո։ Մինչ պատիժն օրինաւոր վճռաւ դատաւորին եղեալ՝ ի վե՝ անցանէ յիրն դատել, և յայն սակս նովին հրապարակական իշխանուէ՝ որով եդաւ՝ պարտ է արձակել։

Ասելի է նախ։ Զբանադրանս՝ ի մարդկանէ եղեալս մանաւոր վճռաւ՝ նա միայն կարող է արձակել՝ որ զայն եդ, կամ վերնագոյնն, կամ յաջորդն, և կամ յանձնարարեալն։

Առաքի նախ՝ ի 47. կանոնէ ըստ Արաբացւոց՝ ժողովոյն Կիկիոյ, որ է օրինակ զայս. Ոչ ոք եպիսկոպոս թլսկիոպոս վնաս, զոր այլ եպիսկոպոս կոչեաց նա՝ որ կոչեցեալն՝ կենդանի էդե։ Արկարդ՝ կայսր կանոնէ՝ որ առ հասարակ ընկալեալ. Կորնի և թլսկիոպոսն, և կոչեալն։ Արրորդ՝ ի գլ. Լսահեռուէ. յօդ. Վեցերորդ. ի վե պաշտօնի և իշխան, յանձնարարեալ դատաւորի։ Պատճառն է, զի բանադրանքն ըստ այսմ՝ ի մանաւորի եղեալ է վճիռ դատաւորի, զոր ոչ այլ ոք, բայց եթէ վերնագոյնն, կամ յաջորդն, և կամ յանձնարարեալն լուծանել կարող է, առանց բռնաբարութենէ իրաւանց նորա։

Ասելի է երկրորդ՝ Ի վերապահեալ բանադրանաց իրաւանց կամ ընդհանուր վճռոց՝ նա միայն կարող է արձակել, որ վերապահեաց անձին, կի՝ վերնագոյնն, կի՝ յաջորդն, և կամ յանձնարարեալն։ Այսու է ի նախընթաց աղբակացութենէ։

Ասելի է երրորդ։ Ի բանադրանաց իրաւանց, եթէ ոչ իցէ վերապահեալ, կարող է արձակել ո՛ ոք և իցէ խոստովանահայր. գլ. Սոդե. ի վերայ վճռ. Նզով։ Նմ այսոսիկ սովոր են խոստովանահարք կանխել զարձակումն ի բանադրանաց քան զարձակումն ի մեզանց։ Ընդոյն երևի, թէ ասել պարտ է ի վե տուեալ բանադրանաց ի մարդկանէ ընդհանուր սահմանադրութե, եթէ ոչ իցէ վերապահեալ. վասն բանադրանքն զայսօրինակ ընդհանրապէս տուեալ՝ ոչ փակէ տիրապէս զվճիռ դատաւորին, որոյ լուծումն ի ձեռն այլոյ լինի բռնաբարութենէ իրաւարանութենէ նո. այլ առաւել փակէ զպատուհիրան ըստ այսմիսկ բանադրանօք եղեալ ի վե, և յայն սակս յայսմ կողմանէ հաւատարի բանադրանաց իրաւանց։

Հայցացանէ ունիս մակաբերել, թէ պարտանդեալն բանադրանօք մանաւոր վճռաւ եպիսկոպոսէ իւրմէ վե յանցանաց և յամառուէ, եթէ փոխեսցէ զընակութենէն, կամ մոցէ ի կրօն, չէ կարող արձակիլ յայլմէ եպիսկոպոսէ կամ յաւագնորդէ. վասն եպիսկոպոսն՝ որ եդ զբանադրանս վե դատին՝ որ յիւրում տանէնի սկզբնաւորեալ՝ և չէ ևս կատարեալ, ունի զիրաւունս ի վե նո, զոր բանադրանօք պարտանդեաց, ըստ այսմ կանոնի իրաւանց. Կանխաս էլեգեոն է գործոցէ յոյնէնէ դէ ի դէն գործ խոտորել ոչ կարէ։ Ոչ մակաբերի ի գլ. Ամոլբրիեցէր. ի վե պատկանաւոր առնի։ Այլ ոչ այսպէս՝ վս ներհակել պատճառին, եթէ բանադրանքն իցէ յիրաւանց, կամ ի մարդկանէ ընդհանուր սահմանադրուէ տուեալ. քանզի յայնժամ կարող է արձակիլ յայլմէ եպիսկոպոսէ առաջնակայ բնակուէ իւրոյ, կամ յայլմէ առաջնորդէ, նա թէ՝ յումմէ և իցէ խոստովանահօրէ, եթէ չիցէ վերապահեալ ի տեղոջ բնակութենէն։

Խնդրիցես նախ։ Արդեօք առ վաւեր արձակումն ի բանադրանաց՝ պահանջի բացորոշեալ կերպ բառիցն։

Պնեմ, թէ ոչ. վասն այդ ոչ ուրեք հարկաւ պահանջի առ վաւերութենի արձակմանն. այլ բաւական է ասել բանի՛ք կամ նշանո՛ք՝

որք

որք բացատրեն զկամս արձակողին։ Սակայն չէ հնար լինել սուկ ներքին ներգործութեամբ առանց բառից կամ նշանաց, զորս է ներգործութեի պատաքին իրաւաբանութեան։

Ինդրելոյս կերպրդ։ Ըրդեօք հեռաւորն կամ ակամայն կարօղ է արձակիլ ի բանադրանաց։

Պնեմ, (1) թէ այո. զի հեռաւորն կամ ակամայն կարօղ է պարաւանդիլ բանադրանք, ես առաւել կարօղ է արձակիլ յայնմանէ միայն կամաք նր, որ ունի զիշխանութեին արձակելոյ, այլ մարդկային եղանակաւ նշանակեալ։

Իւ (2) չէ ինչ ընդդէմ, թէ շարժիչ պատճառ բանադրանացն է յամառութեին, որ երևի ձեռագրաւ լինել յակամայն. զի վերնագոյնն ևս և ի կալ յամառութեին կարօղ է անտեսութեամբ զկրաւամբ եդեալ բանադրանս թողուլ, եթէ տեսցէ օգուտ լինել վրկութեն նր, յորոյ ի բժշկութի տաճեալ եղև։

ԱԼԻՔՍԻՈՒՆ Ա։

Ի վերայ բանադրանաց ի Տաճառաւորի, Եւ և ի վերայ անկանոնականութիւնն։

Սկն Թովմա՝ ք. 21. 22. 23. և 24.

ՊՐԿ. Ա։

Ի վերայ նզովից, և փոքրոց նորա։

Պսելի է՝ նզովքն, (որ ի Լատին բարբառ Excommunicatio ասի, իբր արտաքոյ համայնականութեան, որ նշանակէ զհաղորդութիւն,) ընդհանրապէս առեալ՝ է Լիեղեցոյն բանադրութի, որ որոշի ի հաղորդութենէ ինչ եկեղեցոյ։

Ի կրկին, մեծ, և փոքր։ Փոքրն է՝ Լիեղեցոյն բանադրութի, որ որոշէ ի Լուսաւորչեան համայնութենէ, յոմ չընդունելոնէ նորէրդոյ։

Սինն (3) նզովքն է՝ Լիեղեցոյն բանադրութի, որ որոշէ զինչ և նոքա օրինաւոր հաղորդութենէ Լուսաւորչեան համայնութենէ։ Իւ այս միշտ իմացեալ լինի, յորժամ բանք լինին զնզովից առեալ յարադրութեն. գլ. Լիեք ղա. ի վերվ. նզով։

Ա a a 2 (1) Ընդ՝ ք. 24. գ. 2. բաղ։ (2) Ընդ՝ առ 2։ (3) Ղմ. ք. 21. գ. 1. բաղ։ (4) Ընդ՝ ե առ 1։

Իւ (4) իմացուած տուեալ սահմանիս՝ գիտել պարտ է, թէ երբեակ է հաղորդուի հաւատացելոց։ Մի՝ սուսկապես ներքին, որով հաւատացեալք շնորհօք և ածային սիրով ըմիանան և ըՔրիստի միաւորին։ Երկրորդն՝ սուսկապես արտաքին, որ լինի ի սեղանակցութեն, ի խօսակցութեն, ի տուրևառուութեն, և յայլ ներգործութիս՝ որք վերբերին առ մարդկային ընկերութեի։ Երրորդն՝ խառնեալ, որ լինի յարտաքին գործողութիս և յարտաքոյ գործողութիս, այլ որք ունին զներքինն և զհոգևոր պատուս ի սեփական սահմանադրութեէ, զորօրինակ են՝ եթէ ներգործական և եթէ կրաւորական գործածուի խորհրդոց, հրապարակական նպաստք՝ որ ի պատարագս և յայլ հրապարակական պաղատանս ի ընդհանուր եկեղեցոյ լինին, վճարքն Քրիստի և սրբ՝ որք ներողութիւք մերձեցուցանին, և որ ի կարգին։

Ա՛ն այսորիկ նզովքն ոչ բառնայ և ոչ կարօղ է բառնալ զհաղորդութենէն սուսկապես ներքին, այլ ենթադրէ մահաւորի մեղք՝ վասն որոյ դնի նզովքն՝ բարձեալ, և բառնայ սուսկապես զարտաքինն և զնառնեալն, զորօրինակ արդ մի առ մի մեկնեցաք։ Իւ ըս այսմ տարբերի ի կախմանէ, որ է միայն զրկումն ի գործածութենէ սրբազան պաշտամանն և բարեբարութենէ, և վերաբերի միայն յեկեղեցականս, և ի յարգելմանէ, որ զրկէ միայն ի մասնակցութենէ սրբազան իրաց, ըս զորս են սերբազան։

Ա՛ՆՆԻՆ Գ։ Ի նզովից։

Առաջինն է զրկումն ընդունելութեէ խորհրդոց արտաքոյ դիպուածոյ ծանր հայկաւորութեն. գլ. Ղառնէ այսոցկի. և գլ. Լիեք ղա. ի վերվ. նզով։ Այնք ի մասնակցին խորհրդոց հաղորդին հաւատացեալք։ Սակայն վաւերաբար ընդունին. զի որովհետև վաւերուի խարհրդոց կախեալ կայ զամանադրութենէն Քրիստի, ի դնել նուիրեալ և կերպի, նաև դիտաւորութեն պաշտաւնէին, չէ հնար յեկեղեցոյ խափանիլ, ի բաց առնուլ պարտ է զնորհուրդ ապաշխարութեն, որ անուղղակի խափանի մն անարամադրութեն ենթակայիս։ Սակայն եթէ ապաշխարօղն բարեմտութեէ արասցէ, ոչ համարեալ զանձն նզովեալ, կամ համարեալ թէ նզովքն ոչ

ոչ արգելու զարձակուածն, կամ խոստովանաՀայրն մանասցի արձակել նախ Ի նզովից՝ քան Ի մեղաց, վաւերաբար արձակի Ի մեղաց՝ Ի կալ ճեալ բանադրանացն. վասն նզովքն ասպաշտօղին ոչ բառնայ Ի խոստովանահօրէն զկիրաւարանութիւնն, այլ միայն արգելու զապաշխարօղն, զի մի մերձենացի Ի խորհուրդն՝ ոչ արձակեալ Ի նզովից. և քանզի նա՝ ոպ ենթադրեմք՝ տգիտանայ անյաղթելի տգիտութիւն, և կամ հաւատայ՝ թէ խոստովանահայրն լը օրինի վարի Ի պաշտօնի իւրում, անբաւիր լինի Ի պատուիրանաղանցութիւն այսր արգելման. և ոչինչ արգելու յայսմ կողմանէ լինել վաւեր խոստովանութիւն և արձակման Ի մեղաց։

Ի՛սացաք, Ի՛րդասոյ գէպ ոճ՛ծ ծանր հարկաւորութիւն, զղօրինակ առ խորչելոյ Ի վտանգէ վերահաս մահու, անդամատութեան, վատահատուած, վնասու ընչից, կամ գայթագղութեան, նզովեալն ոչ մեղանչէ ընդունելով զխորհուրդս. զի ևկեղեցական օրէնք ոչ պարտաւորեն ընդ այնչափ խստութիւն։

Երկրորդ գործն է զգուշութիւն Ի հաստարակաց նպաստից եկեղեցւոյ, որք Ի հաստարակաց պաշտօնէից վն համարէն եկեղեցւոյ, կամ վն հաւատացելոց իրրև վն անդամոց եկեղեցւոյ լինին. և և Ի վճարմանցն, որք յեկեղեցւոյ ընորհին հաւատացելոց ներողութիւք. քանզի յայսոսիկ է մեծագոյն հաղորդութիւն հաւատացելոց, և հաւաքի Ի գլ. Ի Ղեղ. 2. և գլ. Ի՛ոբելեցւ. Ի վր վճռ. նզով. Նաև բացայայտ ուսուցանէ պրն Կիպրիոն՝ գիրք 2. տրամաբ. գլ. 23։ Ա՛ինչև ոչ ուսիք լինել օրինաւոր աղօթել վն նզովելոց իրրև վն անդամոց եկեղեցւոյ, այլ առ գառնալոյ յեկեղեցին՝ օրինաւոր է՝ եթէ հրապարակաւ և եթէ առանձինն, զղօրինակ ուսուցաք Ի ճառն՝ որ Ի վր կրօնի. վիճ. 2. պ. 6. տես անդ։

Երրորդ գործն է, զի արգելեալ լինի նզովեալն կատարել զնճդային պաշտամունս, կամ մտանել Ի նո. քանզի այս է հաղորդիլ ընդ հաւատացելոցդ։

Ա՛սացաք որ կամովին ինայ Ի նզովս, յորժամ կարօղ է արձակիլ յայնմանէ, մեղանչէ ընդդէմ պատուիրանին տեսանելոյ զպատրաստ, խոստովանելոյ յամին միանգամ, և հաղորդելոյ Ի զատկին։

Պիտեմ հաւանականագոյնս, թէ այն՝ վնզի որով իրաւամբ պարտաւորի պահել զօրէնս, նովին պարտաւորի՝ յորժամ կարօղ է՝ բառնալ զարգելմունս պահելոյ զօրէնս։ Ա՛յն իրի զանցառութեի պատարագին է նմա կամաւոր և համարելի Ի մեղս Ի պատճառի, այս է՝ զանցառութեին բառնալոյ զայն արգելուած։

Չորրորդ գործն է՝ զգուշանալ Ի մատակարարելոյ զնորհուրդս։ Հաւաքի Ի գլ. Ի՛ննէ պապբՃեաց. Ի վր նզովեալ ժառանգաւորի, և յայտ է Ի ծանօթութենէ նզովից. քանզի զի՛նչ այլ ինչ մեծագոյն հաղորդութեի ընդ հաւատացելոց՝ քան մատակարարել նոյ զնորհուրդս։ Սակայն խորհուրդքն մատակարարեալ Ի նզովելոյն են վաւեր. վնզի ոպ կանխաւ ասացաք՝ վաւերութեին նոյ կախեալ կայ զահմանադրութենէն Ի՛սի, զոր ոչ է կարօղ խափանել եկեղեցին։ Ի բաց առնուլ պարտէ զնորհուրդ ապաշխարութեի՝ զոր տայ ոչ ներելով նզովելն. վնզի առ այն պահանջի իրաւարանութի, յորմէ զգի նզովելն ոչ ներելով, ոպ ասացուք ստորև. բայց եթէ ընդ միջ մտցէ հրապարակական մերկութեի ընդ կնճռապարիր իշխանութեէ, զղօրինակ ասացաք այլուր, և կամ մատակարարելոյն ապաշխարողին Ի վտանգի մահու։ Ա՛յնէ յայսմ, և եթէ Ի նախընթեաց գործոյ Ի բաց առնուլ պարտ է զղիպուածն Հարկաւորութեի, զղօրինակ ասացաք զառաջին գործոյ։

Հինգերորդ գործն է՝ անընդունակութեին ընդունելոյ զնչէ և իցէ բարերարութեի, զարժանապատուութ, կամ զպաշտօն ևկեղեցական, մինչև առաջարկուն կամ ընտրուն նզովելոյն, ևս և գրուէ կամ հաստատուէ՝ նովին իրաւամբ լինել ոչինչ։ Հաւաքի Ի գլ. Ի՛ստեփղոսէ։ Ա՛ւ պատճառն է, մի՝ զի հարկաւորն ինչ և իցէ պաշտօն ևկեղեցական՝ է մեծագոյն, և այն՝ եկեղեցական հաղորդութեի. և երկրորդ՝ զի յարգելոյն զգործածուի ներգործութեի՝ հարկի արգելեալ այն ամ, որով լինի ժամանել առ այն. ա՛դ՝ արգելիլ լինի նզովելոյն գործածութեի եկեղեցական պատուոյ։

Վեցերորդ գործն է, զի նզովեալն ոչ ներելով զնի յամ գործածուէ հոգևոր իրաւարանութեե.

նուէ. գլ. Ղ՚ոմ. 24. խ. 1. գլ. Ա՚ր՚ն՚ա՚ զբոմ. Ի մի պաշտօնի յանձնարարելոյն. Ի 6. գլ. 1. Ի մի պաշտօնի փոխանորդին. Ի 6: Ա՚ւ ես՝ Ի գործադութէ քաղաքական իրաւաբանուէ՝ դեմ ը՚ն հասարակ մեկնութէ կանոնագիտաց Ի գլ. Ա՚եր՚ե՚ց. դատ 15. խ. 6. ուր Վրիգոր Եօթներորդ արձակեաց զնո՚ն, որք ընդ նզովելոց՝ հաւատարմութէ՝ կամ խորհրդով կապակցեալ են, յընծայելոյ զՆազանդութէն նզովեալ իշխանին, մինչև լիցի վճռուն: Ա՚ւ գործեալ զրկի Ի հաղորդութէ արտաքին առնի՛ն, մինչև չլինել կարող լինել դատաւոր, դիւանագիր, փաստաբան, գատախազ, կամ վկայ՝ ևս և Ի քաղաքականս. գլ. Ի՚ Ի ց՚ոյ՚ան՚ել. Ի մի վճռ. և իրաց դատե. և գլ. Ա՚ն՚խ. Ի մի վճռ. նզով. Ի 6:

Ա՚սացաք, նզովելո՚ն ոչ ներելո՚ւ. վասն թէպէտ ը՚ն նախկին իրաւանց ՚ամ՝ նզովեալ զրկեր յայտգանէ, սակայն նորոգ իրաւամբք զնո՚ւի ժողովոյն Կոստանդիայ՝ Ի կոնդակէ Ա՚պրտինոսի հինգերորդի, Ի՚ ներչէց՚ Ի Գ՚այ՚ետ՚ան՚ե՚ց՚. միայն ոչ ներելով նզովելոց՝ լինին սոքա արգելեալ,

Ա՚օթներորդ գործն է, զի պնդագիրն պապին՝ սակայն ոչ այլոց առաջնորդաց՝ Ի նզովելոյն ընկալնի՝ է նոքին իրաւամբ եղծեալ, գլ. 1. Ի մի պատգր. Ի 6: Ա՚ւ յայն սակս սովորութէի է տալ զարձակումն առ զգուշութէի, առ ընդունելութէի միայն գործոյ պիտագրոյն:

Ութներորդ գործն է՝ զրկումն եկեղեցական թաղման, և եկեղեցական պաշտամանց ննջեցելոց, եթէ՝ ոչ ներեալ նզովեալն մեռցի Ի նզովս. գլ. Ն՚ո՚ե՚ր՚ե՚ց՚. Ի մի գերեզմ: Իսկ եթէ յառաջ քան զեռանիլն առնիցէ իցէ զնչանս ապաշխարութէե, և չեցէ յիւրմէ կողմանէ չլինելն արձակեալ, պարտ է զնո՚ի մահուանն արձակել՝ առ ստանալոյ զնպաստս եկեղեցւոյ, և պարգևել նմա զեկեղեցական թաղումն զնո՚ի արձակմանն:

Ինութներորդ գործն է զրկումն յամ՝ քաղաքական հաղորդակցութէէ ընդ հաւատացելոյ՝ թէպէտ և հերետիկոսաց: Ա՚ստ՚ուածք Ի գլ. 2. Ի մի բացատ. գլ. Ն՚ո՚ե՚ր՚ե՚ց՚, և գլ. Ա՚ր՚ն՚ա՚ զբոմ. Ի մի վճռ. նզով. գլ. Ի՚ ա՚ե՚ղ՚ա՚ն՚. դատ 11. խ. 3: Ա՚ւ այս պատուհասոյ՝ ոչ հաղորդակցելոյ՝ է փոխադարձ. քան զի թէպէտ գլխաւորաբար և ուղղակի անկանի Ի մի նզովելոյն, զի մի մեղջէ Ի հաղորդակցուէ ընդ հաւատացելոյց, սակայն ը՚ն հնազանդի և անուղղակի անկանի ևս՝ Ի մի նոցին հաւատացելոյց, զի մի ընկալցին զՀաղորդակցուէն նզովելոյն: Ա՚յլ իմա՛ մի՝ հաւատացելոյ ընդ նզովելոյ ոչ ներելոյ, Ի կոնդակէն՝ Ի՚ ներչէց՚. մինչև կարող լինել նո՚ց՚ հաղորդակցիլ ընդ նզովելոյն ներելոյ. Ա՚յլ է այսպէս մի՛ նզովելոյն, որ թէպէտ և իւէ ներեալ, սակայն ոչ է կարող մեծանալ զանձն յրնկերութէի հաւատացելոյ, բայց եթէ ինդրեալ Ի հաւատացելոյ. վասն կոնդակն ոչ ջնջէ զնա՚ զնչանելոյ ընդ նզովելոյ ոչ ներելոյ. Ի

կարող ՚ի տոսա հաղորդակիցք ը հաւատացեալց, բայց եթէ խնդրեալ ՚ի նոցանէ։

Պատճառ. որ անբասիր առնէին զհաղորդակցութիւնն ընդ նզովելոց ոչ ներելոյ, և զնզովելոցն ընդ հաւատացելոց, են նորքն, որք ՚ի Կիրիգորէ եօթնեւորդէ՝ ՚ի գլ. Ռառնէ պէտս. դատ 11. ի. 3. փակին յայս ոտանաւորս.

Ովտար. օրհնէ, խոնարհութիւնն,
հոգի պահանջեալ, հառնիցիս նորին։

Ովտար։ (2) Անբասիր առնէ երևելին օգուտն, եթէ մերն, և եթէ նզովելոյն. նմին իրի արժան է մտաւոյ անել նզովելոյն՝ ևս և ոչ նեղելոյն, զոգնութիւն՝ եթէ զհոգևոր և եթէ զմարմնաւոր, որում պէտս ունի. ը այսմ գլ. պէտս. ՚ի լի վճռ. նզով. շնորհի, զի առաջի նզովելոյն բանքն Աշ հրապարակաւ յեկեղեցւոջ քարոզեացի. գլ. Ռառնէ կոմոց, ՚ի նոյն մակագ. բացատրի, թէ նա ոչ անկանի ՚ի փոքր նզովս, որ ընդ նզովելոյն չայնս, որ առ ոչ յայտնի, կամ այլոցէ՛ առ քրիստոսէ հոգոյ վէրաբերէն՝ ՚ի խօսակցութիւնէ հաճախելոյ լինի, ընկալեր ի գայլ բառս ասելով՝ առ առաքել ևս օգնելոյ նմա՝ խօսեցաւ։ Ոչ փոխոխակի աքժան է հաւատացելոց ընդունել ՚ի նզովելոյ՝ ևս և ոչ ներելոյ՝ զոգնութիւն ժամանակաւոր կամ վհոգևոր, որոց պէտս ունին, եթէ չգուցէ այլ ոք այնպէս դիւրաւ կարող իցէ մատուցանել։

Օրհնէ. (3) այս է՝ ամուսնականն՝ անբասիր առնէ. մինչև եթէ մին, կամ երկոքին ևս ամուսնին իւրեանց նզովեալ, սակայն կարող են պահանջել և հաւատացանել զպատս, և ընդ միմեանս հաղորդակցել չայլս. այս է՝ ՚ի կառավարութենն առն, ի սեղանի, ՚ի խօսակցութեան, են։ Հաւաքի՛ ՚ի նախայիշ. գլ. Ռառնէ զէ պետեաս։

Խոնարհութիւն։ (4) Անբասիր առնէ խոնարհութեին պատակութիւն, զոր ուրն որդիք ոչ ինքնագլուխք առ ծնօղս իւրեանց, ընդօծինք եթէ քաղաքականք և եթէ գիւղականք՝ առ տեսս ի բանից, կրօնաւորք՝ առ առաջնորդն, ժառանգաւորք առ եպիսկոպոսն, որք ընդ նզովելոյ, և և ընդ ոչ ներելոյ՝ կարող են հաղորդակից, առ խորհելոյ ՚ի վրանէն հոգոյ, զորօրինակ ասի ՚ի վերոյիշ. գլ. Ռառնէ։ Յորմէ մանաւանդ բազում մեկնիչք իրաւանց, թէ ծնօղք և տեսք կարօղ են փոխոխակի հաղորդակցիլ ընդ որգւոց և ընդ ընդօծնեալս նզովելոյց. Ռառնէ ասէ, ասէ նրան Աւգոստինոս, սորին պարբառին առ Ժառանգաւորն վերնոյն, նոյնպէս վերնոյն առ խոնարհութեան սորին։

Հոգի պահանջեալ։ Անբասիր առնէ հաղաւորութեին եթէ հոգևորն և եթէ մարմնաւորն, եթէ սեփականն և եթէ նզովելոյն։ Ոչ չէ պարտ այնմ լինել վերջին հարկաւորութեի. բանական է բանաւորն։ Հաւաքի ՚ի գլ. ՚ի Ալեքսանդրէ. ՚ի վի վճռ. նզով. և գլ. Ովտար չէրտ. ՚ի նմին մեկագ. Ամեն իրի եթէ ՚ի զանազանց պարտական իցեմ նզովելոյն, կամ նա ինձ, կարօղ եմ և պարտաւորիմ հատուցանել նմա զպարտս, և փոխոխակի կարօղ եմ ՚ի նմանէ պահանջել։ Ոչ ևս՝ կարօղ եմ յոյժմէ և իցէ նզովելոյ գնել կամ ընդունիլ զհարկաւորս, եթէ չիցէ այլ ոք, որ վաճառեսցէ կամ տացէ։

Ընդէրութիւն։ Անբասիր առնէ անգիտութեին եթէ իրաւանց և եթէ գործոց, բայց միայն չիցէ ախորժեալ կամ վհերհաս։

Ինդրիցես նախ։ Ունք են նզովելոյն ոչ ներել, և խորհելիքն։

Պիտեմ։ Ըստ նախկին իրաւանց, զորօրինակ ասացաք ՚ի վերոյ, ամ նզովելոյք էին խորհելի հրապարակաւ՝ եթէ նզովքն էր հրապարակական. և գաղտնի՝ եթէ էր գաղտնի։ Ապա կայն արդ ը նոր իրաւանց դնին ժողովքն Լուսաւորչոյ ՚ի կոնդակէ Ամարտինոսի հինգերորդի, Ա՛ խորհելոյ ՚ի գործերէդ։ ոք միայն են խորհելի. նախ՝ որք են յանուանէ նզովեալք և հրապարակաւ ծանուցեալք իրրև այնպիսիք. վասն որոյ ոչ է բաւական, զի ոք յանուանէ նզովեցաւ, թէպետ և յայտ իցէ առ մեծեցուն լինելն նզովեալ, այլ պարտ է լինել հրապարակաւ ծանուցեալ իրրև այնպիսի։ Յայսմ առ հասարակ մտատնագիրք մեկնեն զկոնդակն, և այսպիսի է գործաւորին։

Երկերորդ՝ նշանաւոր հարկանօղք ժառանգաւորաց, այնոքա՝ զորս չէ հնար գործոյն բռնադատաւոր հնչ ծածկել, ո՛ չ ձգտաւորք հնչ ան-

(1) Ընդ՝ ի. 23. գ. 1. բոլ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ։ (4) Ընդ։

անբաւէր լինել։ Այլ քանզի կարի դժուարին է որոշել, թէ արդեօք գործոյն հնար իցէ՝ կամ չիցէ հնար ձանձրանալնդ ինչ ծածկիլ, կամ նպաստիւք ինչ իրաւանց անբաւիր լինել, և ըստ այսմ յեցեալ ի նշանաւորութիւն գործոյն՝ ոչ ըստ բաւականին ընդդէմ դներ խաբեութեանց և անձկութեանց երկիւղածաց, զոր դիտէ քահանայապետն ի կենդանին իւրում. յայն սակս ըստ արդի գործածութեանն՝ հարկանիցէ ժառանգաւորի՝ ևս և հրապարակականն՝ ոչ է խորշելի, բայց եթէ իցէ ծանուցեալ կամ նշանաւոր՝ նշանաւորութիւն իրաւանց։

Խնդրիցես երկրորդ։ Ո՞ինչ մեղք իցէ, և ընդ ինչ պատիժ որում հաղորդակից լինի ընդ նզովելոյն։

Պատասխանիմ նախ։ Որ հաղորդակից լինի ըստ նզովելոյ ի յանցանս (յամառութեան, որ անուանի յիրաւանց՝ յանցանք,) յանցաւորութեան, գիտելով՝ եթէ նա ևս այնորիկ եղև նզովեալ, մեղանչէ մահու չափ մեղօք, և անկանի ընդ նոյնօրինակ նզովիւք. գլ. Ութ և գլ. Լրիւ հոմանի. ի մի վճռ. նզով։

Պատասխանիմ երկրորդ։ (1) Որ հաղորդակից լինի ընդ նզովելոյն ոչ ներելոյ յայնս, որք են գլխաւորապար ածային և նուիրեալ, մեղանչէ մահու չափ մեղօք. քանզի այն մեծագոյն հակառակի եթէ իշխանութեանն բանադրանաց ևկեղեցւոյ, և եթէ յարգուն նուիրեալ իրաց. բայց եթէ թևթևութեի նիւթոյն անարաժար արացուի ի մահու չափ մեղաց, զորօրինակ ասել առանձինն և առանց գայթագղութեան ցժամերգութիւնս ինչ ընդ նզովելոյն, առանց իկայ լինել ընդ նմա պատարագի միւնչև ցաւետարանն։ Ունոյն հաւանականաբար ասել պարտ է և զհաղորդակցութեէ յիրս երկրորդաբար նուիրեալս. քանզի տուչութեին բարեբարութեէ, առաքինութիւնն, ընտրութիւնն առ այն, է մեծագոյն հանդիսուի եկեղեցականն, և մեծագոյն է անվայել ունել զնկեղեցականն բարերարութեէ այնմ անգամ, որ հատեալ է յեկեղեցւոյ։ Ոյսոյս երևի ասել և զգաստաւորէն. այլ ոչ գիտատարանէ, զգործակալէ, զվկայէ, և՛ն. վասն ոչ են այնպէս մեծագոյն հանդիսութիւնք, և ոչ այնչափ հակառակ վախճանի նզովից։

Պիտեմ երրորդ։ Որ հաղորդակից լինի ընդ նզովելոյ ոչ ներելոյ ի սոսկ քաղաքականս, մեղանչէ միայն ներելի մեղօք. վասն այս հաղորդակցութի երևի լինել թեթև, և ոչ կարի հակառակ վախճանի նզովից. իբրև գլխաւորապար և ուղղակի սպառնալով լինի հաղորդակցութեին ի նուիրեալ իրս և ի հոգևորս, երկրորդապար և անուղղակի ի քաղաքականս։ Այլ ի բաց առնուլ պարտ է եթէ չիցէ հաղորդակցութիւն յանձամբ և յամառ. քանզի յայնժամ ձգէր յարհամարհութեի նկեղեցւոյ։

Պիտեմ չորրորդ։ (2) Որ առանց իրաւացի պատճառի հաղորդակից լինի ընդ նզովելոյ ոչ ներելոյ յիրս՝ եթէ ի նուիրեալս և եթէ ի քաղաքականս, անկանի ընդ փորր նզովիւք. գլ. Սահմանէ. ի մի վճռ. նզով. ի ՟Ը։ Իսկ ժառանգաւորն, որ գիտութի և ինքնայօժար ընդունէ յածային պաշտամունս զնզովեալն ոչ ներելոյ, անկանի ընդ մեծագոյն նզովիւք՝ որ վերապահեալ պապին. գլ. Նշանաւնոց. ի մի վճռ. նզով։

ԳԼ Ո Ւ Խ Ի Զ. Ր.

Ի ՎԵՐ ԽՈՀԱՆ, ԵՒ Ի ՎԵՐ ԱՐՔԵԼԱՆ։

Խնդրիցես նախ։ Ո՞ինչ է կախումն։

Պիտեմ։ Կախումն է՝ Ինքեղեցական բանադրանս, որ պէտք գծաւանգեալորն ի գործածութեն եկեղեցական ինչնաւորութեն կամ իրաւանց։

Ասի, Ինքեղեցական բանադրանս, այս է՝ բժշկական պատիժ, ոյզ կայտ է ի պր. 1. նախընթացս վերջ։ Ոյսմէ իրի զրկանսն ի մշտնջենաւորս կամ առ ժամանակ ոչ է տիրապետ բանագրանք. վասն դարմանն պարտի դադարիլ՝ ուր դադարէ հիմանդութիւնն. արդ՝ հնար է բառնիլ յամառութեն յառաջ քան զսահմանեալ ժամանակն։

Ասի, Որ պէտ ի գործածութեն. վասն կախումն ոչ բառնայ զիշխանութեին՝ եթէ զկարդին և եթէ զերաւաբանութեն, և ոչ զերաւանս եկեղեցական իրաւարանութեն. այլ խափանէ միայն գործածուի և գործադրուի նի։

Խնդրիցես երկրորդ։ Ոյանապատիճ կ է կախումն։

Պիտեմ։ Կախումն է՝ որ բոլորական ի պաշտամանէ և ի բարերարէ. և է՝ որ մասնական ի պաշտամանէ միայն, կամ ի բարերարութեէ միայն։

կա-

(1) Ընդ՝ Ե. 23. գ. 3. Բաղ. (2) Ընդ՝ գ. 2. Բաղ.

Կախումն ՚ի պաշտամանէ՝ կամ է ՚ի բոլոր պաշտամանէ, այս է՝ կարգին և իրաւաբանութեան. կամ ՚ի պաշտամանէ կարգին միայն, կի՛ իրաւաբանութեանն միայն: Իսկ ևս՝ կախումն ՚ի պաշտամանէ՝ կամ է ՚ի բոլոր պաշտամանէ՝ եթէ կարգին և եթէ իրաւաբանութեանն, և կամ ՚ի ներգործուէ ինչ միայն՝ կամ կարգին կամ իրաւաբանութեանն, և կամ իսկ իրաւաբանութեանն, զորօրինակ է տուչութեի բարերարութեանն, քանզի նպաստից, ևն: Իսկ նմին օրինակի կախումն ՚ի բարերարէ՝ կամ է ՚ի բոլոր բարերարութեանէ, և կամ ՚ի մասնէ բարերարութեանն միայն, զորօրինակ ՚ի շահելոյ զբաշխումն, ՚ի կիսոյ պլտղոյն, ևն:

Հնարաւոր է տուչութեան բացարձակապէս և առանց ինչ սահմանաւորութեան, և ոչ իակ ՚ի յարակցելոյն հնար է մակաբերել զսահմանաւորութեին, համարիլ պարտ է բոլորական ՚ի պաշտամանէ և ՚ի բարերարութեանէ: Իսկ նմին օրինակի՝ յորժամ տուչութեան բացարձակապէս ՚ի պաշտամանէ, համարել պարտ է բոլորական ՚ի պաշտամանէ կարգին և իրաւաբանութեանն: Իսկ ևս՝ յորժամ տուչութեան բացարձակապէս ՚ի բարերարութեանէ, իմանալ պարտ է բոլորական՝ նկատմամբ բարերարութեան: Պատճառ սոցա է, զի նախադասութեին անորոշ հանգէտ է ընդհանրոյն. և չիք պատճառ, թէ առ ինչ իմանալ պարտ իցէ զմիոյ տեսակէ առաւել՝ քան զայլմէ:

Վայել պարտ է, թէ՝ քանզի կախումն զորօրինակ և նղովքն՝ անընդմիջապէս անկանի ՚ի մի անձին, զազգնեցաց լինի ընդ նմա չինչ և իցէ տեղիս. նմին իւր կախեալն կամ նղովեալն ՚ի միում տեղւոջ՝ ամ ուրեք է կապեալ, մինչև արձակեսցի:

Ինդրիցես երրորդ: Օրինչ է արգելումն:

Պիտեմ: Արգելումն է՝ Ընկեղեցական բանադրութիւն, որ արդելու զկնի խորհրդոյ ինչ, ամ ընծային պաշտաման, և ընկեղեցական թաղման:

Ինդրիցես չորրորդ: Քանիսպատիկ է արգելումն:

Պիտեմ: Հարգելմանց ոմն է տեղական, որ անընդմիջապէս անկանի ՚ի մի տեղւոյ՝ արգելեալ լինել անդէն եկեղեցական հանդիսից. և ոմն՝ անձնական, որ անընդմիջապէս անկանի ՚ի մի անձին՝ արգելեալ նմա մասնակից լինել նոցին ևս հանդիսից. եթէ անկցի ՚ի վի՛ երկոցուն ևս՝ տեղւոյն և անձին, է խառնեալ:

Ընդ տեղականն և եթէ անձնականն՝ դարձեալ բաժանի յընդհանուր և ՚ի մասնաւոր: Ընդհանուր տեղականն է, որ անկանի ՚ի վի՛ թագաւորութեանէ, գաւառի, քաղաքի, ժողովրդապետուէ, գեղջ, դղեկի, ևն: Անսուտ օրն է, որ անկանի ՚ի վի՛ այս ինչ կի՛ այն ինչ եկեղեցւոյ:

Յորժամ արգելեալ լինի քաղաքն, դղեակն, կամ գիւղն, արգելեալ լինին և արուեստաձաք, թէպէտ և իցեն այլոյ թեմի. և յորժամ արգելեալ լինի եկեղեցին, արգելեալ լինին և յարակցեալ մատուցքն և յարակցեալ գերեզմանատունն. գլ. Ինէ տալ. ՚ի վի՛ վճռ. նզով. ՚ի 6:

Արգելումն ընդհանուր անձնական է, որ անկանի ՚ի վի՛ բոլոր քաղաքական ինչ մնալոյ, զորօրինակ ՚ի վի՛ համօրէն մարդկան միոյ թագաւորութեանէ, ՚ի վի՛ ժողովրդեան քաղաքի ինչ կամ աւանի, ՚ի վի՛ դպրոցի, ժողովոյ, համալսարանի, ևն: Ընկանի ՚ի վի՛ համօրէն մասանց հասարակութեանէ՝ ևս և ՚ի վի՛ անմեղաց: Անսնաւոր անձնականն է, որ անկանի ՚ի վի՛ մասնաւորաց ոմանց, զորօրինակ ՚ի վի՛ եպիսկոպոսին, ՚ի վի՛ դատաւորին, ՚ի վի՛ ժողովրդապետին, ևն. կի՛ ևս և ՚ի վի՛ ամենեցուն և իւրաքանչիւրոց՝ որք զայնպիսի յանցանս արարեալ իցեն:

Ինդրիցես հինգերորդ: Օրինչ են գործքն արգելման:

Պիտեմ: Բոլորական գործք արգելման են երեք. այս է՝ զըկումն եթէ ՚ի ներգործական և եթէ ՚ի կրաւորական գործածութեանէ մասնաւոր ինչ խորհրդոց, յայտ ածային պաշտամանց, և յեկեղեցական թաղմանց. յայտ է ՚ի սահմանէ նոյն: Նաւացաք, Բոլըբոկան. վասն հնար է անկանիլ արգելմանն ըստ մասնաւոր ինչ գործոց իւրոց միայն, զորօրինակ ասացաք զկախմանէ. քանզի գործք արգելման և կախման՝ ոչ են կապակցեալ ընդ միմեանս, զորօրինակ ՚ի նզովս:

Սկիզբն գործոց արգելման:

Արդ՝ առաջին գործ արգելման, ասացաք, է զըկումն՝ եթէ ՚ի ներգործական և եթէ ՚ի կրաւորական գործածութեանէ մասնաւոր ինչ խորհրդոց, այս է՝ ՚ի վերջին օծմանէ և ՚ի կարգէ. վասն խորհուրդքն միաւորեալ, գրոշմ, հաղոր-

ՊԱՐԱԿ. Գ։

Ի ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ։

ԱՆգրիցես նախ։ Օ՞րինչ է առաքելականութիւն։

Պիտի՛ է։ Առաքելականութիւն է՝ կանոնական որպէս՝ որ որպէսզի՝ ըստ ինչեան նախ եւ յառ ղոյէ ընդունելոյ հինգերորդ, երկրորդ եւ անուղղակի՝ պարագային։ Այս, որպէսզի, այս է՝ բարոյական անընդունակութեամբ՝ ընդունելոյ զհինգերորդ՝ ուրուք՝ զանազանելոյ ի բանադրանաց, որ ըստ սեփականի բանի իւրում դնի վասն յանցանաց իրրև զարման բժշկական եւ ժամանակաւոր, ոչ յաւասգոյն ասացաք։

Այս, որպէսզի՝ որ որպէսզի, եւ ոչ՝ որ եղծանէ. նմին իրի անկանոնականն վաւերաբար՝ թէպէտ եւ ոչ օրինապէս՝ ընդունի զկարգս, եւ ի գործ ածէ զայնոսիկ։ Այս քանզի անկանոնականութիւն ոչ զրկի յիրաւասութենէ, վաւերաբար ևս արձակէ խորհրդաբար, սակայն ապօրինապէս, զրկի սակ ըստ մնանէ ներգործութեան կարգի։

Այս, որպէսզի՝ առանձական. զրկի միայն կանոնական իրաւամբ, եւ այն՝ հաւասարապէս, հնար է դնել անկանոնականութեան. նմին իրի չէ հնար դնել անկանոնականութեան ինչ, բայց եթէ իցէ յիրաւունս բացատրեալ, կամ ի մէջ մտածեալ հանրական եւ անխախտ սովորութեան, որ ունիցի զզօրութիւն օրինաց։ Այս ոչ զօրեն ասացն ձեռնադրութիւնք ի հանգիստեան։

Հինգերորդ երկրորդ։ Անիպատիկ է անկանոնականութեան։

Պիտի՛։ Ազատի անկանոնականութեան յանկանոնականութեան առ յանցանաց, եւ յանկանոնականութեան առ պակասութեան որ չիցէ յանցանք։ Անկանոնականութեան առ պակասութեան, է՝ որ առ պակասութեան մարմնոյ, եւ է՝ որ առ պակասութեան հոգւոյ. է՝ որ առ պակասութեան գթասիրութեան, եւ է՝ որ առ պակասութեան հանգանակութեան կամ խորհրդոյ. զորս ստորև մեկնեսցուք։ Այսպէս անկանոնականութեան առ յանցանաց է բազմապատիկ՝ պատճառաւ բազմապատիկ յանցանաց։

Վարձել բաժանի անկանոնականութեան ի բոլո-

հաղորդութեան ըստ եղանակի վերջին թուղակի, և ապաշխարուն՝ թողլ տալ լինին յիրաւանց։ Տարակոյս է ի վեր պակին, վեզի ոչ ի բաց առեալ լինի յիրաւանց. սակայն բաղձանց երևի լինել օրինաւորքընդհանուր արգելման՝ վս հարկաւորութեան։

Երկրորդ գործն է խափանումն կատարելոյ և լսելոյ գործոյն պաշտամունս։ Այլոց շնորհաց Անխափակոս ուխերորդ՝ գլ. Վերջապէս. ի վեր վճռ. նզով. ի 6. զի յընդհանուր արգելման մարթի իցէ լինել պատարագաց և այլ ածոյին պաշտամանց՝ թէպէ կի՛ ցածառայն, փակեալ դրամբք, և ոչ հարեալ զգանգակս։ Ակ՛ի ծննդեան, յարութեան, Հոգեգալստեան, և վերափոխման սրբ Կուսին՝ ձայնիւ, բայեալ զդրունս, և հարեալ զգանգակս։

Երրորդ գործն է զրկումն յեկեղեցական թաղմանէ. գլ. Որ ի սեղ. ի վեր ապաշխ. և թող. ուր յաւելու։ Այլ շնորհեմ, զի վերծանեալ թաղումն՝ որ պահել իցեն զպրգելեալն, ի գերեզմանատունս եկեղեցոյ (ոչ յեկեղեցւոջ) առանց հրամանի զգուշութեան, պատրաստել հանդերձս հանդիսաւորեցէք, ըստ որում ի բաց առնուլ պարտ է զնախապէս յիշատակել չորս հանդիսաւորն, յորս մարթի լինել հանդիսաւոր պաշտօն թաղման ժամանագաւորաց, զղջօրինակ և այլ ածոյին պաշտամունք։

Հինգերիցես վեցերորդ։ Ընդօք բռնաբռնութեամբ արգելման իցէ միշտ մահուշափ մեղք։

Պիտի՛ նախ։ Ժառանգաւորն, որ բռնաբարէ զարգելումն՝ եթէ պաղտականն և եթէ զանձնականն, մեղանչէ մահուշափ մեղք. վեզի օրէնքն արգելման ուղղակի վերաբերի ի ժառանգաւորս, և է ծանր նիւթ։ Օչյս ասել պարտ է զաշխարհականէ, որ բռնաբարէ զարգելումն անձնական, որ ըստ նմին օրինակի ուղղակի վերաբերի առ նա։

Պիտի՛ երկրորդ։ Եթէ աշխարհականն առանց բռնութեամբ կամ նենգութեամբ՝ ի ժամանակս տեղական արգելման առաջնակաց լիցի ածայքն պաշտամանց, ոչ երևի մեղանչել առաւել՝ քան ներելի մեղք. վասզի օրէնքն արգելման ոչ անկանի ուղղակի և գլխաւորաբար ի վեր աշխարհականաց. և յայն սակս ոչ այնչափ ճշդիւ պարտաւանդին, զղջօրինակ ժառանգաւորքն։

ժողովրդական՝ և ի մասնական։ Ժողովրդականն է՝ որ զրկէ յընդունելութենէ ամ կարգաց, և յայմ գործածութեէ կարգաց, զորօրինակ որ ձագի ի մկրտասպանութէ, յերկկնութէ, և նմանականն է՝ որ զրկէ միայն ի ներգործուէ ինչ կարգի. զորօրինակ եթէ քահանային կոյսեցէ զբուէն, է անկանոնական ի պատարագել, և ոչ ի լսել զխոստովանութիս, և առնել զայլ պաշտօնս քահանայի։

Ինգրիցես երրորդ։ Ինչ են անկանոնականութիքն առ յանցանաց։

Պէսէմ, Ի՝ոանչին անկանոնականութիւն առ յանցանաց է այն, որ ձգի յապօրինաւոր մատուցանելոյն որ լինի կամաւոր, եթէ ուղղակի և եթէ անուղղակի։ Ի՝այսպէս գրի ի բուսն յայ մատկագրին, Ի՝ էֆէսոսացոց։ 12։ Ի տարանգ. գիրք 5։

Օգնոյն ասել պարտ է զանդամատուէ, որ ըստ ձգելոյ զանկանոնականութի յիրաւունս հանգիստանալ մարդասպանութէ։ Ի՝րդ՝ անդամատութէին է հատումն և բաժանումն անդամոյ կամ երևելի մասին գործարանի, այլ ոչ ակարացուցումն կամ վիրաւորումն նոր։

Օգնէ ասել պարտ է՝ ոչ միայն զմարգասպանէն ըստ ինքեան, այլև զամենեցունն որք դրականապէս զուգընթացեալ լինին առ անիրաւ մարդասպանութէի, զորօրինակ են հրամայօղն, խորհրդատուն, և նմ։

Երկրորդ անկանոնականութէին առ յանցանաց՝ ձգի ի բացարձակ կրկնելոյ զնկրտութէին, այլ ոչ ի թէականէն։ Ի՝մին իրի բացարձակապէս կրկին մկրտուէն, և կրկին մկրտողին պաշտօնատուին, (սակայն եթէ յանցանքն երկոցունն ևս իցէ նշանաւոր,) է անկանոնական առ ընդունելութէի վերադրն կարգաց։ Ի՝ս ևս՝ որ զանձն բացարձակապէս նոյլ տայ կրկին մկրտել է նմանապէս անկանոնական։

Երրորդ՝ ժառանգաւորն, որ ի գործ ածէ ընդգործութէի կարգի, զոր ոչ ունի, կամ ի զերկամ և կամ զերրեամ մի ըստ հաճոյից եպիսկոպոսին ի կարգէն՝ զոր ունի, և լինի անկանոնական առ ընդունելոյն այլոց վերադրն կարգաց։ գլ։ Ի՝ՆԻ ոգ. և գլ։ Ի՝ էքոց, ի վերայ ժառանգաւորի, որ ոչ ունելով զկարգ մատակարարէ։

Չորրորդ՝ ժառանգաւորն, որ զբանագրանս, այս է զմեծ նզովս, զկախումն ի կարգէ, և զարգելումն եթէ զանձնականն և եթէ զտեղականն՝ բնաւարար, ի գործ ածելով վնասգործութէի կարգի իւրոյ, լինի անկանոնական. գլ։ Ի՝ԱՆԻՆ յա-էֆէսոսական. ի վե՛ր վե՛ռ. և իրաց դատաստ. ի 6. գլ։ Ի՝ՆԻ ոգ. յօդ. Ի՝ԱՆ ԴՈ. և գլ։ Ի՝ՆԻ ոգոմ. ի վե՛ր վե՛ռ. Ծզոլ. ի 6։ Ոչ է միաբան կարծիք վզնտաց, և հաստատ. կաց գործածութէի հկնգնցոյ։

Հինգերորդ՝ հերետիկոսք, և նոցին պաշտպանք և ընկալուչք, և որոիք հերետիկոսաց՝ ինչ և ցերկրորդ ծնունդ՝ ըստ Հայրական գծի, և մինչև ցառաջինն՝ ըստ մայրական գծի, ձգեն զանկանոնականութէի։

Վեցերորդ՝ անկանոնականութէին առ յանցանաց ձգի ի վատահամբաւութէ։ Վատահամբաւութէին է կրկին. վատահամբաւութէի գործոց, և վատահամբաւութէի իրաւանց։ Վատահամբաւութէին իրաւանց է, յոր անկանի՝ կամ վճռաւ դատաւորին, կամ ձգի ի հրապարակական յանցանաց, և կամ դէթ ընդորում կից է յիրաւունս վատահամբաւութէի, զորս բնակ են ստերդնութէին ի դատաստանի, սմանականութէի, սոդոմականութէի, սեղանակապտութէի, ամբարիշտ վաշխ յորում պահանջին վաշխք վաշխից, հերետիկոսութէի, յաւիշտակութէի կնոջ՝ և նպաստաք երկոցուն, քրէիքուր յանցանք, և թշնամական հալածանք կարդիանաց. և երկուց յետնոցս այսոցիկ վատահամբաւութէին անցանէ առ որիս և առ թոռունս՝ ըստ գիծ արական՝ որք իջանեն ի նոցանէ, որք գործեն զայնպիսիս. թատերախաղք, և ի բազում ազգս դահճիք։ Ի՝րդ՝ յայսցանէ ամենեցուն ձգի անկանոնականութէի։ Սակայն եթէ իցեն հրապարակական, վճռեք գաղտնի մեզքն ոչ առնէ վատահամբաւ. և գրի ի գլ։ վերջ. ի վե՛ր ժամանակի ձեռնադրելեացդ։

Սատահամբաւութէին գործոյ է հրապարակական կարծիք գործեալ յանցանաց, որով համբաւն մեծապէս վնասի, զորօրինակ է շնութիւն, սեղեմութէին, գողութէի, են։ Ի՝այ վատահամբաւութէի ոչ ի մէջ բերէ զերիրապէս ասացեալ անկանոնականութէի, այլ միայն զժամանակաւոր արգելս ինչ ընդունելոյ զկարգս, կամ պաշտելոյ զպնօսիկ վն անվայելութէն ի կալ վատահամբաւութէնն, որ բարձեալ լինի ուղղութէի վարուցն. գլ։ Ի՝ՆԻ ԷՓՈ. 35. ի. 6. գլ։ Ի յայ-ԸՆԻՆ. ի վերայ վկայ. և վկայակ։

Ինդրի-

Ինդրիցես չորրորդ։ ՈՅք են անկանոնականութիքն առ պակասութեՀ։

Պետեմ։ Չորեքկին է՝ զորօրինակ ասացաք Ի վերոյ՝ անկանոնականութեՀն առ պակասուե. այս է՝ առ պակասութեՀ մարմնոյ, հոգւոյ, դիտաւորուե, և նշանակուե կի՛ խորհրդոյ։

Ոստ անկանոնականութեՀ առ պակասութեՀ մարմնոյ՝ այս է ընդհանուր կանոն։ ՈՀր առ պակասութեՀն մարմնոյ ոՀ է կարող բացարձակապես, կամ առանց վտանգի, կի՛ գոյեցողութեՀ, է կամ մեծագոյն անվայելչութեՀ՝ Ի գործ ածել զպաշտօն կարգի ինչ, է նկատմամբ նՀ անկանոնական. գլ. 2. Ի վՀ խօսքացեալ ժառանգաւորի, և ըստ բոլոր մակագ. Ի վՀ արատաւոր մարմնոյ։

Ըստ ունիս մակաբերել նախ, թէ կոյրն՝ կամ որ չունի զորեՀ մնծն՝ ոՀ է կարող ձեռնադրել քահանայ. և ձեռնադրեալն ոՀ է կարող պատարագել, սակայն կարող է լսել ղնոստոմանութեՀնս, և զայլ պաշտօնս քահանայի կատարել։

Երկրորդ՝ այլանդակ տապատոն, կամ այնպէս կալն՝ մինչև անցուպ չերեկ կարող կալ Ի բնմի, է անկանոնական։

Երրորդ՝ այսոՀարբ և վերնոտք են անկանոնականք, մինչև ոՀ երբեք կարող են ձեռնադրիլ. իսկ ձեռնադրեալքն ոՀ են կարող պաշտել, բայց եթէ մինչև ցտարի մի ըստ դատմանն Եպիսկոպոսին գոցին առաջնացեալ. գլ. Ը հաւաքակ. զան. 33. և Հաւաքի Ի գլ. վերջ. 15. խ. 1. և ըստ այսմ ուսուցանեն առՀասարակ ամենեքեան։

Չորրորդ՝ գինաւեաւցն է անկանոնական ձեռնադրել քահանայութեՀ։

Հինգերորդ՝ արուեստն՝ Թէպետ և արուեստ ոՀ իցէ գործունեայ՝ է բացարձակապես անկանոնական՝ վՀ մեծագոյն անվայելչութեՀն, և այդ բանիցս կարգ է ասել՝ վՀ հրէշական իմն գոլոյն։ Այս ասել պարտ է և գնմանէ, որ ունի զաւելորդ անդամն, եթէ Ի մէջ բերցէ զաւտրիկ ագեղուի, այլ ոՀ՝ եթէ զԹեթև։

Վեցերորդ՝ ներքինին յանցանօք իւրովք՝ է անկանոնական. այլ ոՀ՝ եթէ իցէ առանց յանցանաց իւրոց, զորօրինակ եթէ բանի՝ կամ պատճառաւ հիւանդութեՀ իցէ ներքինացեալ. գլ. Ի՞ր ոՀ Ի Բ՚ձլոց. և որ զկնի. զան. 55. գլ. Ի. Խոռնէ. 2. Ի վՀ արատաւոր մարմնոյ։

Ը (1) այս անկանոնականութեՀ վերածէ պակասութեՀն ծննդեան. վՀ ամ ապօրինաւոր ծնունդք, եթէ բնականք, և եթէ պոռնկորդիք, կամ շնորդիք՝ ևս և գազտնիք, են անկանոնականք. գլ. 1. և 2. Ի վՀ որդ. քահան. և գլ. 1. Ի նմին մակագրի Ի 6։ Այլ Ի բաց առնուլ պարտ է, եթէ լինիցին կրօնաւորք. քանզի յայնժամ կարող են առանց տնօրինմանն ընդունիլ զաՀմ կարգս, այլ ոՀ զառաջնորդուե. գլ. 1. վերոյՀշ. Ի վՀ որդ. քահան։

Ը պակասուե հոգւոյ են անկանոնականք՝ ոՀ միայն հերետիկոսք, նոցին պաշտպանք և ընկալուչք, և որդիք հերետիկոսաց, զորօրինակ ասացաք Ի վերոյ, այլև ամենևին անգէտք գրոց. գլ. Օձնեցւոց կրոց. զան. 36. և ժողովն Տրիտ. գում. 23. գլ. 4. 11. և 14։ Որդ՝ պահանջի առ ընդունելութեՀ առաջին խուզմանն հերաց, զի գիտասցեն ընթեռնուլ և գրել. վՀ չորս փոքր աստիճանաց՝ գիտել զԱստին լզուս Ի Լատինս, (և յայլ ազգս՝ զիւրմանց գրաբառ լեզուս). վՀ քահանայութեՀն՝ գիտել զորս հարկաւոր են Ի կատարել զպաշտամունս քահանայութեՀն։

Ը պակասութեՀ գԹասիրուե՝ ամենեքեան, որ զուգընթաց լինին ուղղակի և Ի մեձոյ արդարացի սպանութեՀն կի՛ անդամատութեՀն՝ գործով կատարելոյ, գէԹ իրրև պաշտօնեայք արդարութեՀն և Ի պաշտօնէ, կամ կամովին զինուորելոքն չարդար պատերազմի, են անկանոնականք։

Ասացաք նախ, ՈՀր պղծեցեալ լինին ուղղակի Ե Ի Ջէյ. և ոՀ՝ որք աննուղղակի և հեռաւոր միայն. վՀզի զոՀպահին պարտ է ամփոփել։ Որդ՝ չէ պարտ ասել զայս զպատճառն անուղղակի և հեռաւոր, որ միջնորդութեՀ այլոց ազգէ Ի մնՀն. ապա Թէ ոՀ՝ զատուորն՝ որ տայ զՀմնա մնՀու, ոՀ լիներ անկանոնական, որովհետև ոՀ սպանանէ՝ բայց եթէ միջնորդութեՀ ստորին պաշտօնատարաց. այլ ասի պատճառ անուղղակի և հեռաւոր, որոյ գործն եսերի չայլ վախճան՝ և ոՀ Ի մնՀն կամ չանդամատութեՀն, և այնմ վախճանի ոՀ զկետ գայ ըստ իրաւնն մնՀ կամ անդամատութեՀն. ոՀ յորժամ եկեղեցական դատաւորն արձակէ չիրաւարանութեՀնէ իւրմէ զչանցաւորն, և մատնէ աշխարհական իշխանութեՀ։

Ասացաք երկրորդ, Գնէր ընդ պաշտօնեայ-

(1) Ընդ Ե. 39. պ. 5. Բաւ.

արդարութիւնէ և 'ի պաշտօնէ, կամ կամովին զինուորելոցն յարդար պատերազմի։ Այլզի վտիտ է 'ի մէջ ածանելոյ, թէ նոքա, որք չեն պաշտօնեայք արդարութեան, և ոչ զինուորք յարդար պատերազմի, անկանին յանկանոնականութիւն, եթէ զձերբազնեցոյ լեցին արդար սպանութեան կամ անդամատութեան։ Աստուածն բազումք մանաւանդ 'ի նահատակս, և բազումք ևս ուրանան։ Վկայեա առ Պօղոսէ յիշատակէ զերկուսն և առնէ ևս՝ որք ուրանան, որոց այս է պատճառն՝ որ չէ ինչ արհամարհելի. անկանոնականութիւն, ոչ յաստուածհայեցոյս յայտ է, և ոչ ըստ ամենեցուն կարծեաց է ստոյգ, ոչ դնի 'ի վերայ բայց եթէ 'ի դիպուածս բազատրեալս յիրաւունս. իսկզորղ՝ անկանոնականութեանն պատճառաւ արդար սպանութեան կամ անդամատութեան՝ ոչ է բազատրեալ յիրաւունս, բայց եթէ ընդդէմ պաշտօնէից արդարութեան, կամ ընդդէմ զինուորելոցն յարդար պատերազմի. ասա։ Օյիսքրատոյնն, յորում է դժուարութեան, ցուցանեն մանաւանդ թէ համօրէն վկայութեանց, որովք գան գործեն այլք ցուցանել զհակադրեալն, և զբաս եթէ մեռանիցէ ընդեղերգչին ասեն՝ միայն զպաշտօնէից արդարութեան խօսին, և կամ զինուորելոցն 'ի յարդար պատերազմի։

Ի վերայ այսր ասի յառաջ բերեն զյորմնորա-կան պատճառ տարբերութեան ընդ մէջ պաշտօնէից, և ոչ պաշտօնէից արդարոյ. այս է՝ զի պաշտօնեայն արդարութեան, որովհետև գործէ 'ի պաշտօնէ, զոր կամովին յանձն էառ, գործէ իրր յուսնակութեան, միշտ պատրաստ կան գոլով առ նոյնպիսի դաժանութիւն. որ առաւել հակառակ երևի մարդասիրութեան, և առաւել ևս օտար է 'ի գթասիրութեան Աստուծոյ, քան զոր զգուշ մի միայն ներգործութեան՝ և ոչ 'ի պաշտօնէ գործէ ինչ այնպիսի։ Այլմին իրի՝ յարմարագոյն ևս 'ի բաց հրաժարեցուցանի 'ի սեղանոյ նա, քան սա։

Այ՛ 'ի գլ. Ածչ. զան. 51. ըստ մեկնութեան առ Տաճարակ վիճակաց են անկանոնականքն՝ դատաւորք, խորհրդականք նոյ, ամբաստանողք, զկուցանողք, փաստաբանք ընդդէմ պարտաւորին, վկայք, կալանաւորակապք, նստարք, քարտուղարք, դահճք, բանտապահք, 'ի կատարել սպանութեանն կամ անդամատութեանն։ Այ-դարձեալ՝ կամովին զինուորելոցն յարդար պատերազմի, եթէ անձամբ սպանցեն կամ անգամատեսցին, կամ 'ի մերձոյ զուգընթաց լեցին առ մահն կամ առ անդամատութեանն, զորօրինակ հրամայելով սպանանել զայս որ, մատակարարելով զգենս առ սպանանել զնա. այլ ոչ՝ եթէ ընդհանրապէս զուգընթաց լեցին, թէպետ և յայլոց սպանցին կամ անդամատեսցին ունիք։ Սակայն ոչ է այսպէս զգինուորեալն կամ զգխրդ և իցէ գործակցաց յանկրաւ պատերազմի, յորում եղեն սպանութիւնք կամ անդամատութիւք. քանզի նք են անկանոնականք, թէպետ և ինքնին անձամբ ոչ սպանցեն կամ անդամատեսցեն, և ոչ 'ի մերձոյ զուգընթաց լեցին առ սպանութիւն կամ առ անդամատութիւն. այլ այս անկանոնականն է առ յանցանաց։

Ի վերայ ամբաստանողաց և զկուցանողաց գիտել արժան է, զի ամբաստանողն կամ զկուցանողն 'ի սեփական գործ իւրում կամ ակնդեցոյ իւրոյ՝ որ հասնի իւր, այս է՝ որ խնդրէ զհատուցումն անիրաւուն արարելոյ անձին, կամ ընչից իւրոց, կամ ակնդեցոյ իւրում՝ քաղաքական գործոցդ՝ ոչ անկանի յանկանոնականութիւն, եթէ 'ի զկուցանելն կամ յամբաստանելն բացայայտ վկայեսցէ, թէ ոչ կամիմ զմահ կամ զանդամատութիւն. գլ. Ի-ոաննու. 'ի վերայ մարգասպանութեան, 4. գիրք 5. 'ի 6։ Օնոյն երևի, թէ պարտ է ասել զնմանէ, որ ամբաստանէր կամ զկուցանէր դիմեան ոչ սպասել, այլ զոր ունէր առնել, և զոր սպառնայր Հայրենեաց, և կամ հատանակնագոյնս մանաւանդ ևս ումեք. վնդի պարտաւորի առ այն յիրաւանց բնութեան, և ոչ համարի թէ ակնդեցին կամի գնել սպանականութեան առ 'ի չհատուցել նոցին՝ որք են 'ի բնական պարտաւորութեան։ Այս ոչ է այսպէս վերն դատաւորին, այլ աւանիկ սպասցաք։

Ասկ իշխանին՝ ևս և ակնդեցականին՝ կամ գերագոյն դատաւորին, առանց երկիւղի անկանականաւ կարող է կարգել զատորին դատաւորս 'ի դատաստանի արևան, հրամայել նմ, զի զպաշտօնն իւրեանց ըստ օրինի սպասցեն, դնել օրէնս պարտաւորիչս պատժոց մահու վ յանցաւորաց, նա թէ՝ պատուիրել դատաւորաց, զի յայսմ մանաւանդ դիպուածի քննեցեն, լեցի արդարութեի, պահանջի կարգ իրաւանց, և զայլ այսպիսի հանրական պատճէրս, այլ ոչ՝ զի զայս յանցաւոր մահու դատապարտեսց։

տեսցեն։ Ըստ նմին օրինակի վտիտք, քարողիչք, և խոստովանահարք կարօղ են առանց անկատ նուիրականութեան յորդորել առ այսոսիկ, և հաստատել ի մի մանաւանդ այսր դիպուածոյ պիտել, թէ նա ըստ օրինաց է արժանի մահու, բայց միայն մի տացին խորհուրդ՝ զայն անհատ յանցաւոր պատժել մահու։ Սակայ խոստովանահայրն կարօղ է և պարտի զդատաւորն՝ որ այլազգ մեղանչելոց էր մահուամբ՝ ոչ միայն յորդորել, այլև ստիպել՝ ոչ տալով զարձակումն, զի զայշոն իւր ի մի կալեալ յանցաւորին կատարեսցէ, այլ ոչ բացորոշակի՝ զի զնա դատապարտեսցէ։ Կարօղ է և յորդորել զպարտաւորն, և բանադատել զնա, զի հրաւաքանօրէն հարցեալ՝ զանցանս իւր յայտնեսցէ, թէպէտև այնմ գհետ եկեսցէ մահ։ Պատճառ այսր ասի է. նախ՝ զի յայմ ի սուտ ոչ է ուղղակի և ի մերձոյ զուգընթաց լինել առ սպանութեի, այլ անուղղակի և ի հեռուստ։ Երկրորդ՝ զի ոչ է հաւաստի, թէ եկեսցին կամեալ դնել զգեցեալ անկանոնականութեան, զի մի ամենեքին ոչ ըստ օրինի կատարեսցին զպաշտօնս իւրեանց, և հասարակաց բարւոյն ըստ օրինաց բնութեն խնամ տարցին. և ոչ իսկ երևի յայմ անպատշաճութեի ինչ, և չէ այսպէս մի դատաւորին, զորօրինակ ծանուցաք։ Եւ երրորդ՝ զի ըստ կարծեաց բաղումց, զորմէ ի վերոյ, ոչքան ամենեքեան ոչ գործեն իրրև զպաշտօնեայս արդարոյն, յորոց մի եւեթ հաւանի այս կարծիք լինել եղել անկանոնականութեն։

Դարձեալ՝ ոչ անկանի յանկանոնականել, որ ի սիրոյ և բարեմտութեի ի բաց առեալ զդրական յանցանս՝ առնի ի մի հիւանդին զպաշտօսիկ, զոր առ հասարակ առնել սովոբութեի է հիւանդաց՝ առ լաւ ևս լինելոյ նոցա, զորօրինակ զարձուցանել, ի վեր առնուլ, մատուցանել կերակուր ինչ կամ ըմպելիս, և որ ի կարգին վճռի ոչ անկանի յանկանոնականութեն՝ որ առ յանցանաց, իբրպէ առնելով զպաշտօսիկ ոչ մեղանչէ, կամ առ առաւելն թեթևագոյն միայն. և ոչ յայն անկանոնականուի որ առ պակասութեի գթասխրութեի, որովհետև ոչ առնէ դիտաւորութի մահու։

Եւ ևս՝ ոչ անկանի յանկանոնականութեի, որ այլազգ անկարօղ գոլով զերծանիլ ի մահուանէ՝ սպանանէ կամ հատանէ զանդամս հրոտակին։ Այսպէս դնէ բացայայտ Կղեմեանն Լինէ Լոթոպէն. գիրք 5. մակագ. ի մի մեղապ. 4. որով արդարին նախին իրաւունք։

Անկանոնականութեին (1) առ պակասութե նշանակութեի կամ խորհրդոյ՝ ձգի յերկկնութեի. գլ. Պօթոպեան. ի մի երկկնութեի. և գլ. Աղբեթպէյեա. զան. 26։ Պանդղ որով հետև ամուսնութիւն կատարեալ՝ ըստ Աստուածոյն, Լուկաս. ե. նշանակէ զմիաւորութեին Քրիստոսի ընդ եկեղեցւոյ առեալ զմարմին, և Քրիստոս միաւորեաց ընդ իւր զեկեղեցի՝ որ չէր առեալ յայլմէ, այս նշանակութեի է անկատար և պակասաւոր յամուսնութեին ընդ երկուց, կամ ընդ միում ապականելոյ, եթէ ընդ պղտոյ, և եթէ ընդ պոռնկի։

Խնդրիցես հինգերորդ։ Ո՞վ է կարօղ անօրինել յանկանոնականութեի։

Պիտի նախ։ Պապն՝ և նա միայն կարօղ է կարգաւորեալ իրաւամբ անօրինել յանկանոնականութեի։ Պատճառն է, վասն զի ամենականականութիւնք են յընդհանուր իրաւանց եկեղեցւոյ, իսկ պապն և նա միայն կարօղ է անօրինել յընդհանուր կանոնական կամ յեկեղեցական իրաւունս։

Ուր ուրեմն անօրինէ ծայրագոյն քհնյապետն յանկանոնականութեի տիրապէս ասացեալ երկկնութեի, ի կամաւոր՝ յապօրինաւոր և ի հրապարակական մարդասպանութեի, և ի պակասութեի մարմնոյ, յորժամ է մեծագոյն տգեղութեի։ Եւ պատկանի եպիսկոպոսին դատել, եթէ մեծագոյն՝ թէ նուազ իցէ տգեղութեին։

Պիտի երկրորդ։ Եպիսկոպոսունք՝ ի շնորհմանէ Տրիտ. ժողովոյն գում. 24. գլ. 6. ի վերնոյդ. կարօղ են անօրինել յամ անկանոնականուեց յառաջ եկելոց ի գաղանի յանցանաց, բաց ի կամաւոր մարդասպանութե։

Կարօղ են և եպիսկոպոսունք անօրինել պոռնկորդւոց առ վտրբ աստիճանս, և առ պարզ բարերարութիս. գլ. 1. ի մի որդ. երից. բաց ի կանոնիկոսութե սեռոտութիւն եկեղեցւոյ, որ պահանջէ զնր աստիճանս. ժող. Տրիտ. գում. 24. գլ. 12։ Եւ ևս՝ կարօղ են անօրինել յանկանոնականուե՝ որ առ նմանական երկկնութեն, եթէ ժառանգաւորն կամովին զաստատացի. գլ. 1. Յոռոնդեաց. և ոսխրեալք։ Իսկ յայլ անկանոնականութեից՝

ոչք

(1) Ընդ՝ Ն. 66. պ. 1. Բաղ։

որք առ պակասութեա՛ն ոչ ինչ կարեն:

Պինեմ երրորդ: Առաջնորդք մանրացիկ կարգաց, ևս և վանականք, նախ՝ կարօղ են նկատմամբ իւրայնոց, զորօրինակ կարօղ են եպիսկոպոսունք նկատմամբ թեմականաց իւրեանց. քանզի նովին իսկ՝ որով ծայրագոյն քահանայապետք ազատ կացուցին զմանրացիկ կրօնաւորս յիրաւասանութենէ եպիսկոպոսաց, համարին՝ թէ շնորհեցին զայն առաջնորդացն ևս, որովհետև հարկաւոր է այն եթէ առ հոգեւոր՝ և եթէ առ ժամանակաւոր կառավարութիւն կրօնաւորաց: Այս զայս իրաւասանութիւն, քանզի ոչ է ՚ի ժամանակաւոր յանձնարարութենէ, այլ զօրութե՛ օրինաց կամ սովորութենէ պատկառի նոցա, կարօղ են փոխանորդել:

Երկրորդ՝ կարօղ են տնօրինել հպատակաց իւրեանց յայլ ա՛մ անկանոնականութի՛ն՝ բաց յերից, այս է՝ յերկկնութե՛, ՚ի կամաւոր մարդասպանութե՛, և յանդամատութե՛, յորս յաւելուլ պարտ է և զկարի իմն զաղտաւեսիլ տգեղութիւն մարմնոյ, յորում ոչ է սովոր տնօրինել ծայրագոյն քահանայապետն: Այսպէս գրէ Վսեբեստոս ջրրորդ ՚ի կոնդակին՝ Ընդհա՛մ ևս եպեւել՝ Նոյն և ՚ի կոնդակէն, որ է՝ Ոմն ևս յարուցեալ. և յայլոց, զորս տես ՚ի Ուօտրիկվեցի՝ Հատոր 1. խնդրոց, կան. խ. 24. պ. 2. և որ զնի. և ՚ի Լեանա՝ Հատոր 1. խնդրոց. կան. գլ. 18. հմ՚ր 40. և որ զնի:

Վ.իտել պարտ է, զի անկանոնականութի՛ն ոչ լինի բարձեալ արձակմամբ, այլ տնօրինմամբ օրինաց, և յայն սակս պահանջի օրինաւոր պատճառ՝ առ լինելոյ տնօրինմանն օրինաւոր, նաեւ՝ և վաւեր, եթէ յայլմ՝ և ոչ ՚ի պապէն շնորհեացի:

Լինդրիցես վեցերորդ: Օ՞ր՝ նչ առնել պարտ է նմա, որ երկբայի լինել անկեալ յանկանոնականութի՛ն:

Պինեմ: Հաւանականագոյնս՝ որ երկբայի դրականապէս ղինչ և իցէ անկանոնականութի՛ն՝ եթէ իցէ երկբայութի՛ն զինչ և իցէ գործոյ, և եթէ իրաւանց, պարտի վարիլ իբր անկանոնական. վասն ը իրաւանց յայսպիսի երկբայութե՛ն պարտ է զհետ երթալ ապահովագոյն կարծեաց, զորօրինակ ցուցաք ՚ի ճառն՝ որ ՚ի մի մարդկային ներգործութե՛ն, ՚ի խօսիլն ՚ի վճռականութե՛:

ԱՒՐԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ Գ:

Ի վե՛ր ներողութե՛ան:

Աե՛ս Թուղմա՝ Լմ. խ. 25. 26. 27:

Պ Ր Ե Կ Ս Ը:

Օրի՛նք, և ժամադրութի՛ն ներողութե՛ն:

Ներողութի՛ն սահմանի. (1) Ներողութի՛ք զօրն ոչ միայն յաւետնի եկեղեցւոյ, այլ և յաւետնին Ա՚յ. այս է՝ ազատեն զմարդն ոչ միայն՚ի պատժոց եդելոց յեկեղեցւոյ՝ եթէ միջնորդութե՛ք քահանային՝ և եթէ միջնորդութե՛ք կանոնաց, այլ և ՚ի պատժոց պարտաւորելոց Ա՚յ, և քաւելեաց ՚ի քաւարանի:

Ձուշ. Նախ: (2) Ա՚ղզի Վ՚ւ՝ Ա՚ատեփ. ժե՛. խոստացաւ Պետրոսի, թէ զոր արձակեսցէ յերկրի, եղիցի արձակեալ յերկինս. ուստի ասէ Ա՚ռաքեալն, թէ շնորհաց ազգապիղծ Կորնթացւոյն անձամբ և ՚ի դէմս Վ՚ւի:

Երկրորդ, (3) վզի եթէ ներողութի՛ք ազատէին միայն ՚ի պատժոց եդելոց յեկեղեցւոյ, և ոչ ՚ի պատժոց առաջի Ա՚յ և ՚ի հանդերձեալ կեանս քաւելեաց, առաւել վնասէին, քան օգուտ լինէին, և եկեղեցին խաբէր զՀաւատացեալս ՚ի ծանր նիւթս. քանզի զերծուցեալ ՚ի թեթեւ պատժոց աստի կենացս, առաքեր զնա առ դժոդակագոյն պատիժս քաւարանին, զորոց զթեթեւացուցումն ընդունէին պատժովք աստի կենացս. և ը այսմ՝ ՃՀմարիտ լինէր այն բան Լ՚ուտերի, թէ ներողութի՛ք են պատրանք Հաւատացելոց:

Ա՚սելի է երկրորդ: Ներողութի՛ն բաժանի նախ՝ ՚ի բոլորական կամ ՚ի լեակատար, որ է բաւական ՚ի բառնալ զբովանդակ պատիժս ժամացեալս զնի թողութե՛ն յանցանացն. և ՚ի մաս-

(1) Ընդ՝ խ. 25. պ. 1: (2) Ընդ: (3) Ընդ:

ժամանակի, որ է բաւական ՚ի բառնալ զմեռն պատժոց միայն:

Հակառակորդն ոչ բաժանի և ևս: Վասնզի ներողութիւն յորելեան ոչ տարբերի ՚ի լինակատար ներողութենէ պատճառաւ թողութեան պատժոց, այլ միայն պատճառաւ յարակցեալ սրտմտութենից ինչ, զորօրինակ պատճառաւ տնօրինելոյ զուարճ ինչ, արձակմանն ՚ի վերապահեալ մեղաց, ևն:

Հակ մասնական ներողութենն է բազմապատիկ: Ունիք շնորհին վճ կիսոյ, կամ երրորդ, և կամ չորրորդ մասին մեղաց, այս է՝ պարտաւորեալ պատժոցն մեղաց: Ունիք են միոյ՝ կի՛ բազում աւուրց, միոյ՝ կի՛ բազում ամաց, միոյ՝ կի՛ բազում քառասնորդաց: Ու որոյ իմաստ ասած

Կիտել պարտ է, զի ըստ նախնի կանոնաց՝ մեծամեծ մեղաց մասնաւոր պատիժք դնէին ՚ի վճ, երբեմն միոյ կամ բազում աւուրց և կամ ամաց, եօթն՝ տասն՝ քսան աւուրց կամ ամաց, երբեմն ևս ընդ բոլոր կեանս, և ևս՝ միոյ կամ բազում քառասնորդաց. և քառասնորդն էր ծոմապահութեի քառասն աւուրց. և յորժամ էր հացիւ և ջրով, առեր Աղաճաց, վճ զրկելոյն յայլոց կերակրոց՝ բաց ՚ի հացէ և ՚ի ջրոյ:

Արդ՝ յորժամ շնորհի ներողութի՝ մի կամ բազում քառասնորդաց, մի կի՛ բազում աւուրց կի՛ ամաց, ոչ են միտք եթէ թողացուցանի միայն պարտաւորութին պատժոյն այնոցիկ նախնի կանոնաց, այլ եթէ ներողութին զօրէր առաջի և կիզելոցս միայն, և ոչ առաջի Աւ, այլ յայտ է ՚ի նախընթաց եզակացուէ: Այս ոչ են միտք, թէ այնչափ ուժ թողացուցանին ՚ի քաւարանի, որչափ թողացուցանին ամբ ապաշխարանաց նախնի կանոնաց, իբր թէ ներողութին՝ զօրօրինակ եօթն ամաց՝ աղատէր յեօթն ամաց քաւարանին. քանզի դժնդակութի պատժոց միոյ աւուր ՚ի քաւարանին, կարօղ է հաւասարիլ, նա թէ՝ գերազանցել ևս քան զպատիժս բազում աւուրց յաստի կեանս. և անաւոգ է, թէ ՚ի քանի՞ ժամանակ՝ որ ստանայ զներողութի՝ պարտ էր շարչարել ՚ի քաւարանի: Այլ միտքն է, թէ թողացուցանին այնչափ պատիժք պարտաւորեալք մեղացն առաջի Աւ՝ որք քաւելի են ՚ի քաւարանի, որչափ թողացուցանէին ապաշխարութի միոյ կամ բազում աւուրց, կամ ամաց, և կամ քառասնորդաց, որ ըստ նախնի կանոնաց տուեր էր դնել ՚ի վճ, և կամ որ ըստ խոհեմ դատման խոստովանահօր դնէր ՚ի վճ վճ մեղացն գործելոցս: Այլ թէ որչափ թողացուցաներ, Աւ միայն գիտէ: Ասի ունիս իմանալ, եթէ խորին ինքն՝ որք սակաւ ինչ հասարին զմասնական ներողութիս, և զլիակատարն միայն ինդրէն:

Երկրորդ՝ ներողութի բաժանի ՚ի մշտնջենաւոր՝ և ՚ի ժամանակաւոր: Մշտնջենաւորն է, որ շնորհի առանց բացորոշութե ժամանակի: Իսկ ժամանակաւորն է, որ ունի զսայմանեալ ժամանակ, զորօրինակ հինգ, կամ եօթն ամաց. յորոց անցանելն՝ դադարի:

Երրորդ՝ բաժանի յանձնական, յիրական, և ՚ի տեղական: Անձնականն է, որ շնորհի անձանց շահելոյ կամ ՚ի ժամ մահու, և կի՛ ցորչափ այսոքիւ ինչ արասցեն: Իրականն է, որ շնորհի իրաց ինչ, զորօրինակ վարդապետաց, միաբանից, կամ պատկերաց, զոր շահի նա՝ որ կրէ զնոսին: Իսկ տեղականն է, որ շնորհի տեղւոյ խիք, զորօրինակ եկեղեցւոյ, խորանի, ևն. զոր շահին նո՛ք, որք ջերմեռանդութե այց առնեն նոցին:

Ասդրիցես նախ: Արդեօք ՚ի տեղական ներողութե՝ որ բազում անգամ յաւուրն այց առնէ եկեղեցւոյն կամ տեղւոյն, յորում եւդեալ է ներողութե, ցայնչափ շահի զներողութի:

Պէտք է: (1) Իթէ ներողութին իցէ շնորհեալ առանց բացորոշութե ժամանակի որոց այց առնեն տեղեացն այնոցիկ, զորօրինակ եթէ ասասցի պարզապէս. Որ ջերմեռանդութե այց արասցէ այս ինչ եկեղեցւոյ, շահեսցի զայսպիսի ինչ ներողութի. ցայնչափ շահի զայն, ցորչափ յաւուրն այց առնէ այնմիկ, մեղի չիք պատճառ ամփոփելոյ զայն ՚ի մի նըւագ: Իսկ եթէ ներողութին շնորհեալ իցէ բացորոշութե ժամանակի, զորօրինակ եթէ ասասցի. Որ ջերմեռանդութե այց արասցէ այսմ եկեղեցւոյ յայս ինչ աւուր, յայսինչ տօնի, յայս ինչ ժամանակի, զորօրինակ ՚ի զատկին, ՚ի մէջ այս ինչ ուխտիւից. իմացեալ լինի մեռանգամ միայն յայն ինչ աւուր, կամ ՚ի բացորոշեալ ժամանակի. վասն երևի, եթէ առաջնորդն բացորոշէ զժամանակն, զի իրաքանչիւր որ յորժամ ՚ի դէպ համարեսցի շահեսցի միանգամ զներողութենէն. և այսպէս իմանալ հա-

(1) Ասէ՝ տ. 2. տես 4:

հաստարակաց կարծիք հաւատացելոց, որ է քաջ մեկնիչ այսպիսի շնորհաց ։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք յորժամ՝ ի շնորհելն զմանաւանդ ներողութիւն լինի բացատրութիւն՝ ի վերայ յարակցեալ ապաշխարանաց, զոր միայն առ Թողացուցումն ապաշխարանաց եդելոց՝ ի վե՛ր խոստովանահօրէն, կամ պատժոյն համեմատելոց նոցին ։

Պատասխանեմ հաւանականագոյնս և հաստարակագոյնս, թէ ոչ. վասնզի զայս մասն՝ ի վերայ յորակցեալ ապաշխարանաց, ոչ է պարտ համարիլ աւիտուիչ, այլ առաւել ընդարձակիչ. ոչ եթէ ասէր, Եա՛ ես՝ ի վե՛ր յորակցելոյ ։ Այլ այս ցուցանի նախ՝ զի ըստ կանոնի իրաւանց, սա՛ ընդրկի առաքելն, եա՛ ես նուազն երեք ընդրկեալ, այս է՝ ի Նմին սեռի. զորօրինակ եթէ ումեք շնորհեցի իշխանութիւն արձակելոյ ի վերապահեալ մեղաց, իմացեալ լինի նաև յոչ վերապահելոցն. իսկարդ՝ առաւել է Թողուլ զպատիժս եդեալս ի խոստովանահօրէն քան զնեալս, որովհետև եդեալ պատիժքն ոչ միայն յանձային իրաւանց, այլ և ի մարդկային իրաւանց են պարտաւոր. ապա ։ Երկրորդ՝ յորժամ քահանայապետն շնորհէ զներողութիւն բազում առաւոց կամ ամաց, ոչ գիտէ, թէ արդեօք այնչափ ապաշխարանք ի՞նչ եդեալ ի վե՛ր ի խոստովանահօրէն, նա թէ՝ առաւել գիտէ, թէ չէ այնչափ եդեալ ի վե՛ր, իրրզի ըստ այժմու գործադութեան եկեղեցոյ՝ ոչ դնի ի վե՛ր այնչափ ապաշխարանք. ապա ոչ իմանայ միայն ի վե՛ր ապաշխարանաց ի խոստովանահօրէն եդելոց ի վե՛ր, այլ ի վե՛ր նոցին, զոր մարթի էր դնել ի վե՛ր, և կամ որք ի կանոնաց են սահմանեալ, որք ըստ ուղիղ մտաց մարթին ասիլ յարակցեալ, վզգի ի կանոնաց են սահմանագ եալ ։ Երրորդ՝ վզգի այլազգ՝ներողութիւնքն այժմ սակաւս օգտին, որովհետև ոչ ասացաք՝ այժմ սովորուի է սակաւ ապաշխարանս դնել ի վե՛ր ։

Ինդրիցես երրորդ ։ Արդեօք ապաշխարօղն, որ պարապի շահիլ ընդ ներողութիւս, կարօղ է զանց առնել զապաշխարանաւք եդելովք ի վե՛ր ի խոստովանահօրէ ։

Պիտի, (1) թէ չէ պարտ տալ զնորհուրդ. Նախ՝ զի ոչ է ստոյգ, թէ ունի շահիլ, կամ շահեալ է՞ գէթ լիով ընդ ներողութիւն ։ Երկրորդ՝ վզգի ապաշխարանքն, որք դնին ի վե՛ր ի խոստովանահարց, իբր ի բազում ոչ ևն միայն ի լուծանել զվրէժս անցելոցն, այլ և առ ի զգուշանի ապագայից, և ընդ այսմիկ բանիւ ոչ բաւնին ներողութիւք ։ Այս երրորդ՝ զի գուցէ իցէ առաւել պարտաւոր՝ քան զոր հաւատայ ։ Սակայն մարթի է խոստովանահարց դնել ի վե՛ր զներեալ ապաշխարանս յուսով շահելոյ զներողութիւն ։

ՊՐԱԿ. Ր։

Երբէո՞ր է յիկեղեցւոջ եշխանութիւն շնորհելոյ զներողութիւն ։

Վերկու ինչ քննել պարտ է աստ ։ Մի՝ թէ արդեօք է՞ յիկեղեցւոջ գանձ ինչ հատուցմանց Աստի և սրբ, որում հնար իցէ շնորհիլ նոյ, որոց զկնի յանցանացն ինան ժամանակաւոր պատիժք քաւելի յաստի և կամ ի հանդերձեալ կեանս ։ Երկրորդ՝ թէ արդեօք է՞ յիկեղեցւոջ իշխանութիւն շնորհելոյ զայնմանզայս, և ըստ այնմ արձակելոյ զմարդիկ ի պատուհասէ ժամանակաւոր պատժոց ։

Վիտել պարտ է, զի թէպէտ արդիւնքն և հատուցումն ի նոյն գործ մարթին գտանիլ, սակայն ընդ մէջ իւրեանց զանազանին ։ Արդեանցն, որով զբ լինի արժանի վարձուց, չէ հնար շնորհիլ այլուս. զորօրինակ յարդիւնաւոր գործոց քաղաքացւոյ ուրուք այլ զբ ոչ լինի արժանի ատենակալութեան. այլ հատուցման միոյ հնար է շնորհիլ այլուս. ոչ քաղաքացի զբ կարօղ է յընչից իւրոց զպարտս այլոյ վճարել ։

Ասելի է նախ ։ (2) Ոչ յիկեղեցւոջ գանձ հատուցմանցն Աստի և սրբ ։

Ցուցանի նախ ։ Ընդդատարանքն և աշխատութիւնքն Աստի ոչ էին նմա հարկաւոր ի հատուցումն վր մեղաց, զորս ոչ ունէր, և վր միաւորութեանն ընդ բանին էին անսահմանաժողովութիւն, որպէս ցուցաք ի ճառս ի վր մարդեղութեանն ։ Երդ՝ սոքա տուեան եկեղեցւոյ, քանզի ամ ուրբք ի նր գիրս Աստի ասէ տուեալ մեզ, և վր մեր չարչարեալ ։ Ամենօրհնեալ կոյսն չունէր ամենևին զներգործական մեղս, և չայն սակս չուներ պէտս հատուցման, սակայն կրեաց զանհնարին չարչարանս ի չարչարանս Երդ։ Այրտիչն Յովհաննէս սրբբեալ յորովայնէ՝ վարեաց զնստաւոգոյն կեանս,

(1) Ընդ՝ պ. 1. տո 4։ (2) Ընդ՝ պ. 1. Բոլ։

զոր մարտիրոսուքն պահեցաք։ Առաքեալք, մարտիրոք, խոստովանողք, անապատականք, և կուսանք՝ բազում ինչ գործեցին և կրեցին, քան զոր պահանջէին մեզ ի նոսա եղանակին, զոր պահէ Աստ ի պահանջելն զպատիժս։ Արդ՝ ամենեքին սոքա մնան յընդունելութեան և ի միշտակութեանն Աստ որ զըշինէ բարի գործս մատանայ՝ առ հասարակաց օգուտ եկեղեցւոյ՝ գՀԹ ըզօրութենական կամաց նոցա, որք գործեցին զայնոսիկ։ Այլ թէպէտ ըզ որում ունին զբան արգելանց՝ եղեն լիով վարձատրեալ երանութեաւ, սակայն ըզ որում ունին զբան հաստուցման, բազում ինչ առաւելագոյր նոցա, որք ոչ ըզ կամաց նոցա, և ոչ ըզ մասնաւոր ինչ օբինաց՝ ոմանց որոշեալ ինչ անձանց շնորհեցան, և յայն սակս մնան ի հասարակաց գանձս եկեղեցւոյ. զորօրինակ ինչք քաղաքացեաց, որք մեռանին անժառանգ ամենևին, և անկոտակ, վերարձին առ նոյն հասարակապետութեանն. քանզի չէ ինչ նուազ հաղորդակցութեաւն բարեաց ի մէջ հաւատացելոց, քան ի մէջ քաղաքացեաց հասարակապետութեան։ Այս այն զի՝ որք միշտ դիտեն ի գործս իւրեանց զհասարակաց օգուտ եկեղեցւոյ։

Արդ՝ (1) թէ ոք զօրեն այլոց, եթէ շնորհսցին նոցա, քաջայայտ ցուցանէ նոյն իսկ պատճառն հաղորդութեան սրբոց, և միութեան խորհրդոյ մարմնոյ, որոյ ամ հաւատացեալք ևն անդամք. վասն անդամք մարմնոյ՝ ոչ միայն ինքեանց, այլ և այլոց անդամոց և բոլոր մարմնոյն ծառայեն։ Ի վն այսր ամ՝ թէ կարող է ոք վն այլոյ ուրուք հաստուցանել, ցուցեալ ի վերճ. 8. ի վն ապաշխ. պր. 4։

Վասին է երկրորդ։ Ի յեկեղեցւոյ իշխանութեաւն տնտեսելոյ զներողութիւնս ի գանձուց եկեղեցւոյ։

Յոան. Նախ՝ ի բանից ստոյ Աստուծոյ, Մատթ. ժղ. 19. *Ὀχυρὸν πεποίηκεν χεῖρὰ χεῖρα, ἐνέχυ πεχειρεῖται χεῖρὶ ἐνὶ ||։ Այս խոստումն է ընդհանուր, և ոչ ամփոփի առ մեզ՝ ոչ այն Յովհ. ի. 23. *Ἀνῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας τινῶν ||, ևն. այլ տարածի յամ կապանս, որք կարող են խափանել զմարդիկ ի հասանել փրկութեաւն, Նմին իրի և ոչ միայն առ արձակումն ի մեղաց, այլ և առ արձակումն ի բանադրանաց, առ անօրինութեան ուխտից, և առ թողացութեան ժամանակաւոր պատժոց, ևն, և զոր անդէն խոստանայ Պետրոսի, շնորհէ Յովհ. ի՝ ա. 17. *Ἐροῦσιν ἐμοὶ ||։ Արդ՝ Պետրոս կարգել գերազոյն հոգւոյ, կառավար, և դատաւոր եկեղեցւոյ, կարօղ է փոխանակ Աստ արձակել զմարդիկ ի մեղաց՝ շնորհեալ նմա զարդիւնս Աստ խորհրդով, և ի պատժոց մեզաց արտաքոյ խորհրդոյ՝ շնորհեալ նմա նշմանպէս զհաստուցմունս Աստ և սրբ։ Այլ վն այնորիկ արձակուածն ի մեղաց ոչ լինի արտաքոյ խորհրդոյ, վասն մահուամբ մեղքն ոչ լինի թողեալ, բայց եթէ հեղմամբ շնորհաց. իսկ շնորհքն ոչ լինի տուեալ պաշտամամբ մարդկան՝ բայց եթէ խորհրդով. այլ արձակումն ի ժամանակաւոր պատժոց ոչ լինի հեղմամբ շնորհաց, այլ զայն ենթադրէ։

Յոան. երկրորդ՝ ի մշտնջենաւոր սովորութեաւ եկեղեցւոյ անդստին ի սկզբանէ։ Պօղոս՝ ի. Կորնթ. ը. ազդապիղծ Կորնթացւոյն՝ որ ապաշխարեաց եթող *Ἐξ ὧν ἔπαυ ||, այս է՝ իշխանութեաւ, զոր աւանդեաց նմա Աստ, զմնասն ինչ պատժոց, զորս պարտ էր հաստուցանել։ Եթէ այնորիկ զնի ժամանակացն առաքելոց՝ սովորութեաւ էր յեկեղեցւոյ, զի ըզ խնդրոյ մարտիրոսաց, որք էին ի բանտի, և կամ այլազգ յորժամ եպիսկոպոսունք զայն պատշաճ դատէին, զմասն ապաշխարանաց յանցագործացն թողուին։ Այն Կիպրիան իբր յամին 600. շնորհեաց զներողութեաւն յաւուրս պղծութեաւնց եկեղեցւոյ սրբ, ոմ վկայէ Վաւիլիոս Ուղտիխոդորեան՝ գիրք 4. բանագակաւն ճաշարանաւն. ճառ 6. գլ. 9. և տրն Գովմաս՝ ի 4. ճառ. 20. խ. 1. պ. 13. խ. 2։

Այս չէ ինչ ընդդէմ, եթէ ի Նախկին եկեղեցւոջ ոչ եղև այնպէս յաճախ սովորութեաւն ներողութեաց. այնպէս պահանջէր հանգամանք ժամանակին. քանզի բորբոքեալ էին ածոյին սիրով նախկին քրիստոնեայք, և խստութեաւ կրօնի և աշխատութեաւք ապաշխարանաց էին իրրև քաջ ըմբշամարտիկք առ մարդելոյ ի մարտիրոսութեաւն։

Այլ և չէ ինչ ան, եթէ եղանակն շնորհելոյ ներողութեաւն եղև յայնժամ այլազգ. քանզի այս տարբերութեաւն էր միայն պատճառական, քանզի միշտ շնորհեցան ներողութեաւնք ի թողացուցումն ժամանակաւոր պատժոց ի գանձէ եկեղեցւոյ՝ հաւաքելոյ ի հաստուցանացն Աստ և սրբ, յորում կայանայ էութեաւն ներողութեան.

(1) Ընդ

Յուց. Երրորդ՝ պատճառաւ: Յամ քաղ կարդաւորեալ հասարակապետութեան վերաբերի առ գերագոյն իշխանն և առ ստեանն՝ ուրեմն տեսել զհասարակաց բարիս, և շնորհել զայնոսիկ քաղաքացւոց՝ որք պէտս ունին, ըստ ոյժս պահանջէ օգուտն հասարակապետութեան: Այս յայտ է ի բնական լուսոյ: Իսկարդ՝ ակն ընդիր է հասարակապետութեան քաղ կարգաւորեալ, այս է՝ ի Վեռ տահմանեալ. գերագոյն իշխան նոր է ծայրագոյն քահանայապետն, յետ այնորիկ եպիսկոպոսունք. և յեկեղեցւոջ հասարակաց գանձարան կամ գանձ՝ ի վերայ ելեալ հաւատացմանցն Վեռի և սրբ. բաղում հաւատացեալք ածահաճելք և բարեկամք՝ պարտասալիք ժամանակաւոր պատժոց՝ օրէս ասէին նոցին. ապա զի՞նչ արգելու զքահանայապետն՝ ի բանդակ եկեղեցին, և զեպիսկոպոսունս՝ ի վիճակս իւրեանց, Թողուլ զպատիժն զոյնոսիկ՝ ի գանձուց անտի:

Առարկին հերետիկոսունք, Թէ՝ ի Թողուլ յանցանացն ոչինչ պատիժ մնայ քաւելի յայսմ կամ՝ ի հանդերձեալ յաւիտենին, զոր հերքեցաք վհմ. 2. ի վր ապաշխար:

Առարկին դարձեալ, Թէ մին ոչ է կարօղ վճարել վր այլոց: Այս ևս հերքեցաք վհմ. 8. ի վր ապաշխար: Այլ ձեռնարկութիւնս տես յառաջին գրութիւնս մեր:

Գ Լ Ո Ւ Խ. Գ.

Ի՞նչ պատճառ իշխանութեանն պատշաճ ընդունել:

Պասխանի է: (1) Իշխանութիւն տալոյ ընդորոշութիւնս գլխաւորապար պատշաճի ծայրագոյն քահանայապետին, և նոցաւ իշխանէ եպիսկոպոսունս:

Յուց: (2) Իշխանութիւն անտեսելոյ զհասարակաց բարիս գլխաւորապար պատշաճի գերագոյն իշխանի հասարակապետութեան, իսկ առաքեալքն իշխանաց կամ առնակալաց պատշաճի՝ ըստ որում ընդունին ի նմանէ զիշխանութիւն. իսկարդ՝ միայն ծայրագոյն քահանայապետն է գերագոյն իշխան յեկեղեցւոյ, զորօրինակ այլքայն ի Թագաւորութիւն. ապա: Հաստատի: Ծայրագոյն քահանայապետն կարօղ է բառնալ, նուազեցուցանել, յաւելուլ զայս իշխանութիւնս եպիսկոպոսունս, ուզ արդ ասացցուք. ապա:

Ա՛ն այսորիկ ժողովն Լատերանու առ Լննոկենտիոսիւ երրորդիւ գրի՝ ի գլ. Բառնալ յայնմանէ՝ ի վր ապաշխար. և Թող. շնորհէ եպիսկոպոսաց զիշխանութի տալոյ Թէմնականաց իւրեանց ընդորոշութի միոյ տալոյ յօծանելն զեկեղեցի, իսկ՝ ի տարեդարձի նր և յայլ ժամանակս՝ զբառնալն աւուրց միայն:

Կնդրիցես նախ: Արդեօք՝ ի տալ զնեղութիւնս պահանջի իշխանութի կարգի:

Պիտի, (3) Թէ ոչ. այլ բառական է իշխանութիւն իրաւարանել, ուզ ունի եպիսկոպոսն հաստատել՝ որ չև ևս ձեռնադրեալ. վասզի տուչութի ներողութենց ոչ է ինչ խորհրդական:

Կնդրիցես երկրորդ: Արդեօք ներողութիւն իցէ սոսկ վճարումն գնոց վս մեռելոյ պատժոյն, Թէ նաև արձակումն կի՝ Թողութի պատոզական և իշխանական:

Պիտի: Ներողութիւն տուչել կնդրանեաց է արձակումն և վճարումն:

Պատճառ առաջին մասին է. Նախ՝ զի նեղելն ոչ է պարզապես վճարել, այլ և Թողուլ և Թուլացուցանել: Երկրորդ՝ ներողութիւն ոչ շնորհի կնդրանեաց՝ բայց եթէ հպատակաց, ուզ յայտ առնէ Աղեքսանդր երրորդ, գլ. Իսկ զոր. ի վր ապաշխար. և Թող. ապա պահանջի իրաւարանութի: Արդ՝ առ ինչ իրաւարանութիւն, բայց եթէ առ ի արձակել:

Պատճառ երկրորդ մասին է. վասզի առաջնորդք եկեղեցւոյ ոչ են իբրև բացարձակ տէր, որք իւ հաճոյից շնորհեն զպատիժս. այլ են իբր դատաւորք, որք արձակեն այն՝ յիշխանութենէ շնորհելոյ նմ, այլ այնպէս՝ զի հատուցցի արդարութիւն Աստ վճարմամբ գնոյն ի գանձուց հատուցմանցն Վեռի և սրբ՝ վս պարտուց պատժոյն:

Բայցաք, ներողութիւն պոռնկաց, զորս ոչ ինչ պահանջի զզղջալ որ շնորհի վս մեռելոյ՝ ոչ է արձակումն առ ի չգոյէ իրաւարանութի ի նա, այլ վճարումն միայն և նպատ, զորօրինակ ասացաք առաջ:

Գ Լ Ո Ւ Խ. Դ.

Արդեօք պահանջէ պարտաւոր, և զինչ պարտաւոր՝ առ ի լինել ներողութենն հնազանդ:

Պասխանի է (4): Ներողութիւն առանց արդարացի

(1) Ընդ՝ ի. 26. ո. 3. բուլ: (2) Ընդ: (3) Ընդ՝ ո. 2. բուլ: (4) Լմ՛. ի. 25. ո. 1. բուլ:

քացի և բանաւոր պատճառի տուեալ՝ ոչ է հաստատուն ու Թագուհին պատիժդին, որ պարտաւոր Ա՛Յ Ի քաւել յայսմ կամ Ի հանդերձեալ կեանս։

Եւ ց։ Պաշտօնեայն ոչ է կարող վաւերաթար Թագուել զերաւունս, և բաշխել զինչս ան ի րոյ առանց կամաց նի՝ գեՀ որ ընՀանդատեալ. խակարդ՝ պատն և նախկոսրատուք, որք տան ընկերոգութիս, Թագուն զերաւունս Ա՛Յ, կամ տնտեսն յիրաւունս Ա՛Յ. քանզի պարտաւորութիւն պատիժդ առաջի Ա՛Յ ու օրինաց արդարութիւն է ամենայնի իրաւանց։ Իւ ևս՝ գերս Ա՛Յ բաշխեն, այս է՝ զհատուցմունս Ի՛Ն և զոչիչ, որոց չեն տուորք, այլ պաշտօնեայք միայն և տնտեսք. իսկ Ա՛Ն ոչ կամի զերաւունս իւր Թագուել՝ և զերս իւր բաշխել առանց արդարացի և բանաւոր պատճառի, առանց վերածելոյ նոցին Ի փաս իւր, և յօգուտ և կեղեցւոյ. ապա։

Հայսմ եղբակացութիւն միարանին համօրէն ամենայնիք։ Ա՛յլ գժոՀարուի մեծ է, Թէ արգելք առ վաւերուի ներողութիւն ոչ միայն պահանջի արգարացի և բանաւոր պատճառ, այլ և համեմատեալ օրքանութիւն ներողութիւն. մինչև չլինել բաւական զինչ և իցէ բարեպարիշատ պատճառի, այլ պահանջեցի մեծ պատճառ ի՛ մեծի ներողութիւն, և մեծագոյն՝ ի՛ մեծագոյնի։ Ուրանան բազումք Ի նախնեաց՝ Ղոբանդոս, Պաղոգանոս, ոբ Ընտնիկոս, Սեզբեստոս, և այլք։ Հաստատուն առ հասարակ արդի ամենայնիք. և տարակոյս է զմտաց սիրն Թագուհի։

Ո՛ր բացատրութիւն գժոՀարութիւնս, և առ հակառակ կարծեացն՝ եԹէ ոչ առ միարանութիւն, գեՀ առ մեծատուրութիւն,

Վիտել արժան է ընդ Ռելլարմինոսի, Նախ՝ զի արդարացի պատճառն ներողութիւն իրր Ի բազում երկու ինչ փակէ, այս է՝ զվանան՝ ոչ ընտրհի ներողութիւն, և գգործ՝ որ դնի Ի ի՛ն առ Ի ստանալ զայն վանան։ Վանանն պարտի լինել այնպիսի, զի ստացումն նի առաւել հանգոյ իցէ Ա՛Յ քան զվանարութիւն, որ ներողութիւ Թագուցացանի. զորօրինակ են գարձն անհատից, ընդումն հերետիկոսութեանց, ազատութիւն սիկ երկրին, խաղաղութիւն և անդորրութիւն հասարակապետուն քրիստոնէից, գեղմրարձուի և օգուտ մեր մեբոյնք եկեղեցւոյ, շինութիւն մեծամեծ եկեղեցեաց, ածումն ջերմեռանդութեան կամ պաշտամանն Ա՛Յ կի ոչ ուրաք՝ Ի հաւատացեալս, և որ Ի կարգին։ Իւ ևս երբեմն մասնաւոր պատճառք բաւական են վն մասնաւոր ներողութեանց, որոց զհետ զայ՝ գեՀ անուղղակի հասարակաց բարին եկեղեցւոյ, զորօրինակ գժոՀարութեի ցաւոց, վտանգ մահու, ախտաժետութեի, վտանգ հոգւոյ. քանզի ասէր Առաքեալն Ի՛. Կորնեթ. Ի՛. Ի շնորհեն զներողութեի ազգապղծոյն, "ոչ Ի՛ յոտաբեր ըզյոՀնքեն ընկղմեսցի", այս է՝ զի մի անկցի Ի յուսահատութեի։ Վանզի անտի դալի բարեգթութեի և հեզութեի եկեղեցւոյ, լքեալ անձինք յառնեն յուսով, հնչտեաւ և յաճախապատ ինեն յեկեղեցին, որք վերաբերին առ հասարակաց բարին եկեղեցւոյ։

Իսկ գործոցն Ի վն եղելոյ ոչ է պարտ լինել այնպես վճարողական, միայն լուծ փոխարինել պարտուց պատիժոյն. ապա Թէ ոչ՝ ներողութեին ոչ լինէր Թագուելի, այլ փոխարկութեի կամ փոխադրութեի։ Կաև ոչ պահանջի լինել կարի արգիւնաւորական կամ վճարողական, և կի՛ գժոՀարին և տարժանաւոր, Թէպետ և պարտ է հայել յայսոսիկ. այլ բաւական է լինել միջնորդ պատշաճական առ ստացումն վանանի տուեալ ներողութեին։ Ուստ այսմ՝ առաջակայուի ժողովրդեան առ գրանեկեղեցւոյ ոչին Պետրոսի յորժամ պատն հանդիսիճ տայ զօրհնուի առաջիկայից յաւուր պատկին, է ըն ինքեան Թեթև ինչ, և ոչ կարի տարժանաւոր. այլ քանզի է կարի պատշաճական միջնորդ Ի վկայութի հաւատոց զգլխոյն եկեղեցւոյ, և Ի պատիճ առաքելական գահին, որ է վանանն ներողութեն որ շնորհի յայսմ առութի, համարի բաւական։

Վիտել պարտ է երկրորդ, զի յորժամ ներողութին շնորհի Ի հասարակի բազմաց, չէ Տարկ, զի գործք իւրաքանչիւրոց առանձինն իցեն համեմատեալ վանանի ներողութեն. այլ բաւական է, զի գործք ամենեցուն հաւաքապես իցեն համեմատեալ։ Ասյ եԹէ օրինակի աղաղաչ՝ շնորհեցի ներողութեի վն ստանալոց զնաղաղութեի Ի մէջ իշխանաց քրիստոնէից՝ ամենեցուն, որք յայս ինչ հանդիսանի ջերմեռանդութեի ասացին զհինգ Հայր Մեր և զհինգ Ողջոյն. Թէպետ իւրաքանչիւրոցն աղօԹք առաձինն են Թեթև ինչ, նկատմամբ այսր վանանի, սակայն ամենեցուն աղօԹք միասին՝

մայն՝ են երևելի ինչ ։ Այնպես եթէ շնորհեացի ներողութի՛ւն ամենեցուն, որք տան զերծս դահճական ՚ի շինութի՛ւն եկեղեցւոյ մեծի, իւրաքանչիւրոց տուրք առանձինն է թեթև ինչ, այլ գումար ամենեցուն է երևելի ինչ նկատմամբ շինութե՛ն եկեղեցւոյն մեծի ։ Ըստ այսմ խնդա և զայլոց ։

Խրատ տալոյ նախագիտելոյս զայսոսիկ, և մտադիւր խորհեցեալ, ոչ այնպես տարբերին երկու հակառակեալ կարծիքն, և ըստ գործադրելոյն երևի՛ւն թեթև ինչ, որովհետև ըստ ասացեալ գիտելեացս՝ հաղիւ հազ մարթի է շնորհել ներողութի՛ւն վասն բարեպարիշտ պատճառի, որ ոչ իցէ համեմատական ։ Յաւել և զայն, զի եթէ խոհեմութի՛ւն գտեսցի շնորհօղն ներողութե՛ն զպատճառն բաւական, և սակայն իրաք իցէ անբաւական, ՚ի վե՛ր այսր ամի գէթ ըստ խնդրոյ և ըստ ունդ այլոց ևս գատման՝ վաւեր է ներողութի՛ւն. վասն տէրն գանձուց ոչ համարի ակամայ, յորժամ ըստ կանոնաց խոհեմութե՛ն բաշխի ։ Եւ ևս՝ ոչ է անկ մնանելոյ զքննել զպատճառս ներողութե՛ն, այլ առ պարտուպատշաճ յարդուե՛ առաջնորդաց իւրեանց պարտին ենթադրել, թէ՝ ընդ շարժեցան ՚ի բաւական պատճառաց, զորս ոչ պարտաւորին միշտ յայտնել ։ Վասն այսորիկ զառաջիկայ խնդիրս ոչ ևս յերկարեմ. հնարաւոր ընթերցողդ կարող է տեսանել առանց ևս քննելոյ յառաջին գրուե՛ն մերում ։

Պ Ր Ե Կ· Ժ։

՚Ի վերայ պահանջելոյն ՚ի նորընծա ընդունողէն պնդրոյնէ։

Անեմադրելի՛ք, թէ պահանջէ յընդունօղն ներողութե՛ն լինել միտեալ, ոչ նզովեալ. վասն ներողութե՛ն ոչ շնորհի, բայց եթէ անդամոյ եկեղեցւոյ ։ Եւ ևս՝ առնել զգործս ՚ի վե՛ր եղեալ. վասն ոչ շնորհի ներողութե՛ն, եթէ ոչ ըստ այսոսիկ պայմանաւ ։ Այլ և ևս՝

Խնդրեցես նախ ։ Խրատ ընդունօղն ներողութե՛ն պարտի լինել ՚ի վերակի շնորհաց ։

Պետ, թէ պարտ է լինել ՚ի վերակի շնորհաց, յորժամ ընդունի զպատուղ ներողութե՛ն, և ըստ հետևորդի՛ յորժամ կատարէ զվերջին գործն ՚ի վե՛ր եղեալ. վասն ոչ լինի թեթևացեալ պատիժն առանց թողութե՛ն յանցանացն, յորմէ ծագի պարտաւորութե՛ն պատժոց ։ Եւ այս ճշմարիտ է նաև նկատմամբ ներելի մեղաց ։ Այլ՝ որ՚ը ասեն՝ որ՚ը ասորժակաւ ներելի ինչ մեղաց պարտապի ՚ի չահել զներողութի՛ն՝ ևս և զլիակատար ներողութի՛ն, ոչ շահի զայն նկատմամբ այնր ներելի մեղաց, զորոյ զասորժակն պահէ, և ըստ այսմ ոչ շահի ամբողջապէս զլիակատար ներողութի՛ն ։

Յակ եթէ գուցէ առաջին մեղաց յանցանքն իցէ թողեալ, այլ ՚ի նոր մահու՛ւսի մեղս անկցի, նաև ոչինչ ընդունի՛ ՚ի ներողութե՛ն. վասն ցորչափ է ՚ի մնհու՛ւսի մեղս, է թշնամի Աստ. իսկ թշնամոյն ըստ որում այնպիսի՝ ոչինչ թողութի՛ւն լինի պատժոց ։ Այլ և ոչ քահանայապետն ճանաչէն յանձինս զայլ իշխանութի՛ւն շնորհելոյ զներողութի՛ւն. որովհետև ՚ի կենդանս իւրեանց միշտ յաւելուն, ճշմարտո՛ւ պղծոցելոց, և խոտորականելոց ։

Խնդրեցես երկրորդ ։ Ընդունօք այլ գործ ՚ի վե՛ր եղեալ բաց ՚ի վերջնոյն՝ պարտին ևս կատարել ՚ի վերակի շնորհաց ։

Պետ՝ հաւանականագոյնս և հաստարակագոյնս՝ թէ ոչ, բայց եթէ բացատրեսցի ՚ի կնդակին. միայն թէ եղիցին՝ ՚ի բաց եղեալ զասորժակս առ մեղս, և հոգւով ապաշխարութե՛ն ։

Յուց. նախ ։ Հրեշտն ծայրագոյն քահանայապետք օրինադրին զգործս, զորս ՚ի բաղում շարաթս պարտ է կատարել. զորօրինակ հանդիպեցաւ ՚ի վերջին յորելեան ներողութե՛ն. արդ՝ բարոյապէս է անկարելի, զի ընդ բովանդակ ժամանակս այս գործք իրր՚ի բազում յանմենեցուն եղիցին ՚ի վերակի շնորհաց ։

Հրկրորդ՝ Ասնիփակիոս ուղերորդ՝ ՚ի Ատտալանտ. Լյանեցւոց. ՚ի վերայ ապաշխար. և Թող. շնորհաց զլիակատար ներողութի՛ւն՝ որոց ՚ի հոյակապ եկեղեցիս սիրն Պետրոսի և Պօղոսի այց առնեն ճշմարտո՛ւ ապաշխարեալ և խոտորականեալ, կամ որս ճշմարտո՛ւ ապաշխարեցուցեն և խոտորականեցուն ։

Հրրորդ՝ այսպես իմանան հաստատակաց կարծիք հաւատացելոց, որք հաստատակօրէն մնանեալք ՚ի յորելեան ներողութե՛ն կանխաւ կատարեն զգործս ՚ի վե՛ր եղեալ քան զխոստովանութի՛ւն և զհաղորդութի՛ւն, զի ըստ այսմ ստուգագոյնս առասցին զներողութի՛ւն ՚ի վերակի շնորհաց ։ Եւ զայս յայտ արար Ինոնեդիկտոս էրբերտասաներորդ վասն վերջնի յոբելեան ներողութե՛ն, ՚ի կենդակին՝ Յովհաննու ։

Եւ

Այլ չէ ինչ ընդդէմ, եթէ երիցն ի կոնդակս խոստովանութեին և հաղորդութեան յառաջագոյն դնի, քան զայլ գործս. քանզի ոչ կարգ բանիցն միշտ համարի փոխանակ հաւատարմի կանոնի կարգի իրացն։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք որ զկարգադրեալ գործս ջերմեռանդութեան կատարէ սոսկապէս այնչափ՝ որչափ կարգադրին, այնչափ հաղորդի ներողութեան, որչափ որ բազում անգամ և առաւել ևս ջերմեռանդութիւն կատարէ։

Պէտեմ նախ։ Հնոցիժամ նոյն ինքն ներողութիւն է բացորոշեալ, և նոյն կարգադրեալ գործն բացորոշեալ, զորօրինակ եթէ ասացի. Որք ջերմեռանդութիւն այդ արասցեն այսմ եկեղեցոյ տուն անգամ, կամ որք տացեն զոսկի դահեկան ի շինուիլն այսր եկեղեցւոյ, շահեսցին զներողութիւնն քան ամաց, և կամ զլեակատար ներողութիւն. հաւանական կարծեցոյն երեսի ինձ, և համաձայն մտաց սիրոյն Աստուծոյ, թէ որ բազում անգամ և առաւել ևս ջերմեռանդութիւն կատարէ զկարգադրեալ գործս, թէպէտ առաւել արդիւնաւորէ, սակայն ոչ հաղորդի առաւել ներողութեան քան զնա՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Հնոյց. Նախ՝ ի սիրն Աստուծոյ, որ ասէ՝ Ես. 25. պ. 2. առ 4, ասէ. Զի՝ որ է ծածկեալ ինձ, ի յայտնութիւն եկեալ ընդ ինձ է. և յանդիմանութեան սրտից մերոց՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Հնոյց. Նախ՝ ի սէրն Աստուծոյ, որ ասէ՝ Ես. 25. պ. 2. առ 4, ասէ. Զի՝ որ է ծածկեալ ինձ, ի յայտնութիւն եկեալ ընդ ինձ է. և յանդիմանութեան սրտից մերոց՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Հնոյց. Նախ՝ ի սէրն Աստուծոյ, որ ասէ՝ Ես. 25. պ. 2. առ 4, ասէ. Զի՝ որ է ծածկեալ ինձ, ի յայտնութիւն եկեալ ընդ ինձ է. և յանդիմանութեան սրտից մերոց՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Հնոյց. Նախ՝ ի սէրն Աստուծոյ, որ ասէ՝ Ես. 25. պ. 2. առ 4, ասէ. Զի՝ որ է ծածկեալ ինձ, ի յայտնութիւն եկեալ ընդ ինձ է. և յանդիմանութեան սրտից մերոց՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Հնոյց. Նախ՝ ի սէրն Աստուծոյ, որ ասէ՝ Ես. 25. պ. 2. առ 4, ասէ. Զի՝ որ է ծածկեալ ինձ, ի յայտնութիւն եկեալ ընդ ինձ է. և յանդիմանութեան սրտից մերոց՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Հնոյց. Նախ՝ ի սէրն Աստուծոյ, որ ասէ՝ Ես. 25. պ. 2. առ 4, ասէ. Զի՝ որ է ծածկեալ ինձ, ի յայտնութիւն եկեալ ընդ ինձ է. և յանդիմանութեան սրտից մերոց՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Հնոյց. Նախ՝ ի սէրն Աստուծոյ, որ ասէ՝ Ես. 25. պ. 2. առ 4, ասէ. Զի՝ որ է ծածկեալ ինձ, ի յայտնութիւն եկեալ ընդ ինձ է. և յանդիմանութեան սրտից մերոց՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Հնոյց. Նախ՝ ի սէրն Աստուծոյ, որ ասէ՝ Ես. 25. պ. 2. առ 4, ասէ. Զի՝ որ է ծածկեալ ինձ, ի յայտնութիւն եկեալ ընդ ինձ է. և յանդիմանութեան սրտից մերոց՝ որ ջերմեռանդութիւն զկարգադրեալ գործս՝ սոսկապէս ըստ որում է կարգադրեալ՝ կատարէ։

Խնդրիցես Ջորջոյ։ Աղերսօք առ Ի ստանալ զներողուի պահանջի յընդունողն առաջադրուի և փոյթ ինքնին գործով իւրով վճարելոյ։

Պիտի, թէ ոչ։ Ի հասարակացոյն կարծիք ընդհէմ Կայետանոսի։ Պատճառն է, քանզի չէր ինչ խափան, զի մի մարդն որ է Ի շնորհս, և զամ կարդադրեալ գործս օրինապէս կատարէ, հաղորդեսցի պտղոց ներողուեան։ և ոչ քահանայապետք, ոչք կարդադրէն զզղջումն և զխոստովանութիւնն, պահանջեն երբէք զառաջադրութիւն ինքնին կատարելոյ. նմին իբր անկանէին Ի պատրաս հաւատացեալք, եթէ այս պայման, որ ոչ երբէք ղեկուցանի նոյ, պահանջէր։

Խնդրիցես Հինգերորդ։ Աղերսօք առ Ի ստանալ զներողութիւն պաշտ է առնել զխորհրդական խոստովանութիւն։

Պիտի։ Եթէ Ի շնորհաշխութիւն անդ պահանջեսցի իրրև զման Ի մի եղել գործոյ, առնել պարտ է ևս և նմա՝ որ է Ի վիճակի շնորհաց, յայտ է բստ ինքեան։ Եթէ պահանջեսցի միայն իրրև զարաւարութիւն առ վիճակ շնորհաց, ոչ է պարտ առնել՝ բայց եթէ նոյ, որք են Ի վիճակի մահու չափ մեղայ քղի հասնելի քահանայապետն նկատմամբ նոյ պահանջել զայն՝ առ ստուգապէս արդարանալոյ։

Այլ քանզի դժուարին է ծանուցանել, թէ ե՞րբ արդեօք Ի կնդակս պահանջի իրրև զման Ի մի եղեալ գործոյ, և ե՞րբ իրրև զարաւարութիւն միայն, լաւագոյն է միշտ զայն առնել, այս է յորժամ բացատրի Ի նմանկս շնորհաբաշխութեան, այլազգ՝ եթէ ոչ բացատրեսցի։

Խնդրիցես վեցերորդ։ Աղրիւօք որ զման կալ գործել գործոյն կատարէ, և մի հիւանդանի, կամ մի այլ ինչ արգելացեալ պատճառի զմիացեալն ոչ է կարող կատարել, շահի ընդերոյ։

Պիտի, թէ ոչ. բայց եթէ այնպէս շնորհէ Ի ինչ քահանայապետն, և կամ եթէ Ի շնորհելոյ նոր խոստովանահայրն ոմն Ի իչ խնդութեան առ ի բնելոյ, կամ մի զմիացորդն յայլ գործ փոխադրելոյ. մեղ որ շնորհի ընդ պայմանաւ, ոչ զջրէ բայց եթէ Ի կատարել պայմանին։

Խնդրիցես եօթներորդ։ Աղրիւօք Ի փոխադրել ժամին փոխադրի և ներողութիւն յաբակեալ ընդ նմա։

Պիտի։ Եթէ միայն ժամերգութիւն փոխադրեսցի և ոչ հանդիսութիւն Ի ժողովրդեան, ներողութիւն ոչ փոխադրի. և այսմ եթէ ժամն Աւետաց հանդիպէ Ի որ շաբաթուն լինելի հանդիսաւ Ի ժողովրդեան, և ժամերգութիւն միայն փոխադրեսցի զնոր զատկին, ներողութիւն ոչ փոխադրի. մեղ ներողութիւն երեւի յարակցեալ ընդ հանդիսութեն. և եթէ չէր այսպէս՝ բազում հաւատացեալք Ի ժողովրդենէ, որք ոչ գիտեն զկարգադրութիւն փոխադրուեն ժամին, զրկէին Ի պտղոյ ներողութեն, մեղ համարի, թէ այս են միտք քահանայապետին։ Իսկ եթէ փոխադրեսցի հանդիսաւն ժամին Ի ժողովրդեան, փոխադրի և ներողութիւն մեղ նորին պատճառի մեղին ներողութեն երեւի յարակցեալ ընդ հանդիսութեն ժամին Ի ժողովրդեան։

Այս երեւի, թէ ասել պարտ է և զժամին կրնամ, ընդ որոց յարակցեալ է ներողութիւն։ Այսպէս բացայայտ սահմանեաց Լեւն տասներորդ Ի մի ժամից կարգին մերոյ (այս է Վարուզաց), Ի մի ժամիկ սիրոյ Յոհաննիկոսի, Պետրոսի վկային, Յովհաննէսի ախոհնացւոյն, Աննկենտիոսի, և Պատարինայ Աննացւոյն. որոյ կենդանի է Ի կենդակատեան կարդին Հղերաց Վարուզաց. հատոր 4. երես 371։ Ոնոյն ընտրեաց Վրիգոր երեքտասաներորդ Ի համատատագրի որ Ի 20 Գոստոսի յամին 1580. Հարց Վրսերագունից մի ժամի սիրոյ Յոհաննէսիսոյ Պաւլոցւոյ։

ՊՐԱԿՕՑ

Ի վէր ներողութեն, որ Ղեկեցւոյն ննջեցելոց։

Խնդրիցես նախ։ Աղրիւօք հնար է ներողութեն մերձեցուցանիլ, և օգնել ննջեցելոց։

Պիտի, (1) Թէ այո. եթէ զայսօրինակ բացատրեսցի Ի կնդակի շնորհաբաշխութեն. մի միանաւոր հաւատացեալք կարող են մերձեցուցանել ննջեցելոց Ի քաւարանի եղելոց ընպաստս իւրեանց և զվճարմունս վասնորիկ զի են անդամք միոյ խորհրդական մարմնոյ՝ զորիւ սիրոյ կապակցեալ. ապա մեղ նորին պատճառի ծայրագոյն հովիւն եկեղեցւոյ կարող է մերձեցուցանել նոյ զվճարմունս Ի և սիրոյ Ի գանձուց եկեղեցւոյ։

Հաստատի։ Կարող է քահանայապետն մերձեցուցանել զներողութիւն կենդանեաց, և առ Ի նոյ ոչ ննջեցելոցն, (Թէպէտ և այլազգ զրօրինակ արդ ասասցուք.) որովհետև են ան-

(1) Ղմ. Խ. 71. պ. 10. Բոլ։

անդամք նորին մարմնոյ. նմին իրն պատ(Ա)ուիրեմ ի նախայիշ. տեղ. ի լուսանցն, ասէ. Ձնի՛ ինձ պատճառ, ըն՛ առ ինձ եկեալեցին նո՛ր ե՛ փոխարկեալ զնաւասրակաց պրկեանս՝ յոր հաւատին ներողո՛ւթ՛ ի կենդանին, ու ոչ ի մեռեալս։

Յաւց. երկրորդ՝ ի գործածութե՛ և յաւանդութե՛ ակնդեցոյ։

Խնդրիցես երկրորդ։ Օ՛ւրդ մերձեցուցանին և օգնեն ներողութի՛ն՝ ընկեցիչոց։

Պէ՛տ։ Ոչ մերձեցուցանին և ոչ օգնեն ըս եղանակի դատողական արձակման. վասն զայրագին քահանայապետն ոչ ևս ունի զդատողական իշխանութի՛ն ի վր ընկեցելոց։

Մերձեցուցանին, և օգնեն ըս եղանակի մատուցեալ վճարման, կամ՝ ուղ ասի առ հասարակ՝ ըս եղանակի նպաստից։

Որ առ քաջ լմնանալոյ գայս, զանազանել պարտ է զերիս նպաստս կամ զօգնութիս, մի՛ արդիւնաւորական, երկրորդ՝ ընդունողական, և երրորդ՝ վճարողական. և գերջինս գայսիսմնալ պարտ է ասել։ Զայն սակս մերձեցուցանել զներողութի՛ն ընկեցելոց ըս եղանակի նպաստից, և մատուցանել Ա՛յ զվճարմունս Ա՛ծի և սիրց՝ ի վճարումն կամ՝ ի փոխարինութե՛ն պատժոց, զորս պարտին կրել ի քաւարանի։

Խնդրիցես երրորդ։ Ա՛րդեօք Ա՛ծ պարտաւանի՛ յաւդպատե՛, կամ՝ ի մանաւոր ինչ օրինաց, ընդունել զներողութի՛ս մերձեցուցեալս ընկեցելոց։

Պէ՛տ, թէ ոչ. վասն առ այս ոչ ուրեք պարտաւորեաց զանձն. քանզի ծայրագոյն գատուցին ոչ պարտաւանի ընդունել զիոխարկութե՛ն պատժոց պարտաւորելոց նմա, բայց եթէ առ այն խոստմամբ զանձն պարտաւորեսցէ։ Այլ չէ ինչ ընդդէմ խոստումն Աստ. ժ՛. *Օրք ապաչեսցեն ||. ևն. քանզի այն վերաբերի ի կենդանիս միայն, որոց մերձեցուցանին ներողութի՛ք ըս եղանակի արձակման. ապա՛ և որպէսզի ընդունի Ա՛ծ զներողութի՛ս մերձեցուցեալս ընկեցելոց։ Ա՛րդ՝ եգեալ զընդունելութի՛ն, ընդ ա՛ջ մատնէ սրդարձութի՛ն. զորս վճարմունքն ի գանձուց եկեղեցւոյ՝ են արդար փոխարինութի՛ք և ըս պատժանաց պատժոցն, զորս ընկեցեալք պարտին կրել ի քաւարանի։

Հայսմանէ ունիս մակարերել՝ գէթ հաւանագոյնս, թէ ներողութի՛ն մերձեցուցեալք ընկեցելոց՝ ոչ ունին միշտ զատոյգ և զանվրէպ գործ. զի որպէսզի Ա՛ծ ի սոսկ ողորմածութե՛ն և յաղաւտաձեռնութե՛ն ընդունի, չէ յայտ, թէ նա զայնոսիկ միշտ ընդունի՝ եթէ ըս բոլորին, և եթէ ըս մասին։ Այս են կարծիք հասարակաց հաւատացելոց, որք մերձեցուցեալ զիակատար ներողութի՛ն՝ ընկեցելոյ ումեք, զորօրինակ զպատարագ ի խորանի՝ որ ունի զպատճառ, ի մի այսր ասի վ՛ն նոյ մատուցանեն և զայլ պատարագս և զայլ պաղատանս։

Ա Ս Ա

Ի ՎԵՐՑՑ Ս ԵՐԿՅԻՆ ՕՕՄԱՆ։

ՍԿԻ ԹՈՒՂԱ՝ Կ՚. ՚Ի 29. Ի. ՀՆԼԼ ՅՅԴ։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԻՒՅՆԱԿ,

Ո՛ր Բովանդակէ վամենայն, որ վերաբերին յայս խորհուրդ։

Հաստատել մարթի է զվերջին օծումն. խորհուրդ օծման հիւանդից ասա՛ ի էրկուքիւ հոգեաց և մարմնոյ՝ եղեալ ՚ի յիւն յաճախայէ ընդ տասնասուր կիսպէ՛ն բանիկ։ Այսր լեզի յորոց ունիմք ասել։

Գ Ր Ա Կ. Ա։

Էրդեօ՛ վերջին օծուան ի՞ խորհուրդ։

Պասելի է։ (1) Վերջին օծումն է իսկապէս և յատկապէս խորհուրդ նոր օրինացս։ Ի՚ հաւատոց՝ ընդդէմ Նուտերականաց և Կալվինականաց։

Ցուց. Նախ՝ (2) ՚ի նր գրոց։ Յակ. Ե. 14. ասէ. *Հիւանդասցի՞ ոք ՚ի ձեզանէ՝ կոչեսցէ զերիցունս եկեղեցւոյն՝ և աղօսցեն ՚ի վր նր աղօթս, օծեսցեն իւղով յանուն Տն. և աղօթիւն հաւատոյ փրկեսցեն զչքաւորեալն, և յարուսցէ զնա Տր և եթէ գործ ինչ նոյն գործեալ՝ ներցի նմա։ Ասկարդ՝ ՚ի բանս յայսոսիկ ունիմք զգալի նշան շնորհայ ՚ի Քրիստ ճեռագրեալ. ապա իսկապէս և յատկապէս ասացեալ՝ խորհուրդ։ Ցուց. փաքր։ Օծումն և աղօթքն ՚ի ձեռն քահանայի՝ են զգալի նշան, աւանիկ հաւատ և կերպ այսր խորհրդոյ. շնորհքն նշանակի բանիւքս այսորիւք. *Փրկեսցեն զչքաւորեալն, և յարուսցէ զնա Տր. և եթէ գործ ինչ նոյն գործեալ՝ ներցի նմա։ Ահմանադրութիւն ճեռագրի, և ոչ յայտարերի, այլ յայտնապէս մակարերի, ըստ որում՝ զի պատուիրանն Քրիստոսի կարգի ոչ առ ի եկեղեցի, և ոչ առ ժամանակս ինչ, այլ առ համօրէն եկեղեցիս առանց ինչ պարագրութեան տեղւոյ կամ ժամանակաց, և ըստ հետևորդի առ մեզ արդ՝ ոչինչ ընդհատ քան առ նն՝ որք էին յայնժամ, զորօրինակ և այլքն, զորս անդէն սահմանադրէ և պատուիրէ, ոմն, *Հրկայնամիտ եղերս. ի երբեմն-ոչ. վշտանայցէ ոք ՚ի ձեզ, յաղօթս կացցէ. ապրեալ ապրեր ՚ի վր ինքեան՝ ոմն զէ բժշկեսցէ՝ (ըստ լատ. ոմանք ներկեսցէ)։ Եւն. որք վերաբերին յամ ժամանակս, և յամ հաւատացեալս՝ ՚ի յաւարակաս և ՚ի յապագայս. և ըստ մասին՝ զի ՚ի ժամանակ անտի առաքելոց՝ այս սահմանադրութիւն միշտ պահեցաւ յեկեղեցւոջ, ոչ արդ ասացուք։ Ապացան հերետիկոսունք, թէ այս թուղթ Յակոբոս է կանոնական, այլ զայն իրրև գկանոնական անուն երկրորդին ևս եկեղեցիք Յունաց և Լատինացւոց։

Ցուց. երկրորդ՝ աւանդութիւն։ Որոգինէս՝ Ճառ ՚ի մի Վեստաց. իմանայ զբանս սրբոյն Յակոբոս իրրև զշմարիտ խորհրդոյ, զոր ասէ լինել լուսոյ ապաշխարուէ։ Ըստ սմին օրինակի Սկսեբեան գիրք 3. ՚ի մի քահանայ։ Նոյ և Ներսիկեան տոհմ աստուածորդի՝ յամին 416. Հարցեալ ՚ի Վենկենտիոսէ եպիսկ Լուգուպինոյ։ Վարձեալ՝ Օգոստինոս՝ բան 215. ՚ի մի ժամանակի, կի՛ կնսարիոս։ Սրն Վրիգոր ՚ի մաշտոցի օրինադրեաց զեղանակ մատակարարելոյ զայս խորհուրդ։ Նոյն և քահանայապետական ծիսարանն Հռոմայ։

Միսնհոդոսն Կարթիղոնիեան՝ յամին 813. Սո-

(1) Ղկ. Ե. 29. պ. 1. Բաղ։ (2) Ընդ՝ Ե ՚ի յետնոյն. այլ ընդ։

Մոգունտեանն յամին 847. Կոճիսգրանեանն յամին 896. Ճանաչեն զվերջին օծումն իբրև զշնմարիտ և զտիրապէս ասացեալ խորհուրդ։ Յաւել՝ ի մի սի զժողովս Լաստանդիոյ, Վլովձ բենտիոյ՝ ի կոնդակին Միքաելեանն, և զՏրիտենդեանն՝ գլ. մ. 14. կան. 1. որ է օրինակ զայս. Լինել ոչ ասացեք, ըստ վերջին օրհնութեան ոչ է ճշմարտագոյն և յարմարագոյն խորհուրդ՝ ի Քան Տէր հերձ առհամարհել, և ի սէրն Յովհաննու ասաքելոյ հերքարկել, այլ ձեռն դնոյն ընդունել ի հայոց, կամ հարկէորէն ներելի, եղեալ նզովեալ։

Հաստատի ի միաբան հաւանութիւն երկոցուն ևս եկեղեցեաց՝ Յունաց և Լատինացւոց։ Լատինացւոց եկեղեցւոյն քաջայայտ է. Նոյնպէս և Յունացն՝ ի ծիսարանի հօրն Վոհաբայ, ի դատակնքոյ Լրնմեայ պատրիարգին Լաստանդնուպօլսոյ ըղեմ Արիստիմերկիանց, և յայլոց բազմից։ Լա զգուշ մարթ էր լինել, զի այնչափ հարք, այնչափ սիւնհոդոսք, և ամ եկեղեցիք ի մի բնչ կեղծաւորիր և ի միմոսական արարողուի՝ իբր ի ճշմարիտ խորհուրդ հաւանութիւն միաբանեսցին, ոչ ումիք ընդդեմ դարձեալ։

Հաւանեցուցանի (1) պատճառաւ. Ոչ սահմանեաց զնորհուրդ՝ ժամանել յօդնութիւն հաւատացելոց յինչ և իցէ ժամանակի, և ըստ զինչ և իցէ վիճակի. ոչ ի մոռանելն եկեղեցին՝ է միտութիւն, ի յաւաչպրմութիւն և յընթացս կենաց՝ դրոշմ, հաղորդութիւն, ապաշխարութիւն, ևն. ապա և յեպանելն, յորում հակառակորդն մեր զամ զչարապատիր ննդութիւնց իւրոց զուժգնութիւն ձկսի ձգել ի մեզ. արդ՝ չիք այլ ինչ՝ բաց ի վերջին օծմանէ, որ յայն սակս ասի խորհուրդ ճանապարհորդաց։ Այս պատճառ իւրացոյց ժողովն Տրիտ. գլ. 14. ի նախերգուն խորհրդոյ վերջին օծման։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը.

Ի ՎԷ ՆՎԵՐՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՕԾՄԱՆ։

Գասելի է նախ։ (2) Հետաւոր նպատ վերջին օծմանն է հայկաւոր հարկաւորութիւն խորհրդոյ իւրն ձիրնենաց՝ օրհնել եպիսկոպոսէ գեմ միջնորգութիւն։ Առաջին և երկրորդ մանն են ստոյգ. յետին երկուքն են հաւանականագոյն։ Այլ՝

Լրնել է իւրն, յայտ է՝ ի Թղթոյ իսկ անտի Յակովբու. *Ո՞ՅԵՆ ԽՈՂՎԻ։ Ի բանս յայսոսիկ, ասէ ժողովն Տրիտ. գլ. 14. գլ. 1. ոչ յատուկելոյն ատանդրնէն յետամբ ընկալեալ . . . . նմանոյ նիկոլէյին լինել անընդոյն նոր յեպիսկոպոսէ օրհնեալ։ Ընդոյն ասեն հարքն յիշատակեալ՝ ի նախընթացս գլուխն։

Լա թէ է իւրն ձիրնենաց, բացայայտ ատանդէ ժողովն Վլովձենտիոյ՝ ի կոնդակին միաբանութիւն, Որոյ նշանն, ասէ, է խոյն յինենաց՝ յեպիսկոպոսէ օրհնեալ։ (3) Այլ և յայտ է, զի իւրն (առ լատինս Ո՞ՅԵՆ) գլխաւորաբար անուանի հեղանիւթն ձիրնենւոյ, (որ առ Լատինս Ո՞ՅԵՆ, ոյ՝ ի մեզ Ձէյնն՝ ի Ձէյնենաց)։ Իսկ այլ հեղանիւթք միայն՝ ի նմանութիւն նր առնուն զանուն իւրոյ կամ ձիրնոյ։

Իսկ թէ իցէ օրհնական եպիսկոպոսէ, որք են երկու վերջին մասունք եղրակացութեանս, յայտ է՝ ի ժողովոյն Վլովձ. և Տրիտ. զորս յիշատակեցաք՝ ի վերոյ, և՝ ի հարցն յիշատակելոց՝ ի նախընթացս պրակին, որք ըստ նոյն խորհրդոյ նշանակին զնոյն եպիսկոպոսէ օրհնեալ։

Լա չէ ինչ այն, եթէ ասիցես ընդ հակառակորդաց, թէ զօրհնուին նշանակին ժողովք և հարք, ոչ իրրև զեական մասն նիւթոյ, այլ իրրև զպատահական ձէռ եկեղեցւոյ պատուիրեալ։

Պանդի ընդդեմ է նախ, զի սոսկ պատահական ծիսին չէ հնար ասել նիւթ խորհրդոյ, իբրպէս նիւթ է եական ինչ բաղադրելոյն։ Խորհրդոյ յորժամ ժողովք յանելուն զպատահական ձէռս ինչ՝ ի մի նիւթոյ, զայն ոչ նշանակին յուղղականն, այլ՝ ի կողմնականն. ոչ յայտ է՝ ի պատահական ծիսի խառնելոյ զնոր ընդ գինւոյ՝ փոխանակ նիւթոյ քահանայագործութեան. քանզի ոչ ասէ ժողովն Վլովձենտիոյ, թէ նիւթ քահանայագործութեան է գինին խառնեալ ջրով, այլ թէ է գինին, յոր խառնի խառն ինչ ջուր։

Պատճառ՝ ի յաւաչպրմունէ չիք ինչ, բայց եթէ կամք սահմանագրողին, որ յայտնի է մեզ՝ ի միանշենաւոր աւանդութիւն եկեղեցւոյ։

Պատճառն (4) յարմարական մի օրհնութիւն

(1) Ընդ՝ ի յետնոյ. այլ ընդդ։ (2) Ընդ՝ պ. 4. 5. և 6. բոլ։ (3) Ընդ՝ պ. 4։ (4) Ընդ՝ պ. 5։

է, մեզի ամ գործունէութեի խորհրդոյ իշանե՛ ի վրէ. և յայն սակս խորհուրդքն այնոքիկ, զորս ի գործ էած նա, ունին զօրծունէութեի ի նոյն իսկ գործածութե՛ն նի՛, զորօրինակ շօշափմունէ մարմնոյ իւրոյ՝ եւ զօրութեի վերածնութե՛ն ջրոց. այլ զայս խորհուրդ ոչ ի գործ էած, և յայն սակս չիամ օծմունս պահանջի նոճիքագործութեի նիւթոյն։

Պատճառ (1) յարմարական վս օրհնութե՛ն եպիսկոպոսին է՝ առ ի նշանակել, թէ իւրն ը՛ բնութե՛ն իւրում՝ ոչ ունի զօրծունէութե՛ն բժշկելոյ հոգևորապէս, այլ ի վրէ, յորմէ քանզի գործածութի՛ ոչ եղև օրհնեալ, պարտ ուի օրհնիլ յեպիսկոպոսէ, որ վարի ի դէմս վրէ։

Ըստացաք, Կնէր Գլնոլբոլնէ. վեղի համարի բանական, եթէ օրհնեցի՛ ի պարզ քահանայէ ի յանձնարարութե՛ն եպիսկոպոսին. քանզի քահանայք Հնոնց՝ ը՛ վկայութե՛ն Ղուկոզիոսի՝ գիրք 5. համաձայն. գլ. 2. և Կոհարի՛ ի ծանօթութե՛ն ի վը ծխարանի Հնոնց, և այլոց բազմաց, ի յանձնարարութե՛ն եպիսկոպոսի օրհնեն զնուէն հիւանդաց՝ ցորչափ ի գործ ածեն զայն։ Իւ Կղեմէս ուղիորդ՝ ի սահմանադրութե՛ն 34. կամ յօրինադրութե՛ն ի վը ծխոյ ինչ Հնոնց, տպագրեալ յամին 1598. ասէ. Ձի պարտ բահանայէ վէրնոնոն Հոնոց՝ զի՛ն ը՛ն՝ ընդ ի ձեռանէն տառոյ ի ընծայման եպիսկոպոսոյ Լաթինացոց. նիրէկ պյսպէսի ը՛ն նուռ ի նոյն իսկ տարածութե՛ն ը՛ղջ ը՛ն ընդ նոճի՛ն ձեռ՝ յօրինեն յամ օրհնեն։ Այլ ասել պարտ է, թէ եպիսկոպոսն կարդաւոր իրաւամբ օրհնէ զնուէն հիւանդաց, իսկ պարզ քահանայն արտաքոյ կարգի իրաւամբ, զորօրինակ տապաստ զպաշտօնեայ ձեռնադրէ զդպրութի՛ն։

Ըստի է երկրորդ։ Ի՛նրձաւոր նիւթի վերջին օծման է օծումն. * Օծկեա՛ ը՛ղձ ‖, ասէ նրն Հնակոբոս։ Հնայտ է, մեզի մերձաւոր նիւթ խորհրդոյ՝ է մերձնցուցումն հնուաւորնիւթոյն։

Ալլ դժուարութե՛ն է, թէ զո՞ր մատունս մարմնոյ պարտ է օծանել, և քանի՞ օծումն պարտ է առնել։ Վանզի յայսմ եղեն այլ եւայլ օրինադրութե՛ք եկեղեցեաց։ Եկեղեցի՛ Հռովմէական, որ է մայր ամ եկեղեցեաց, զնոքեա՛ն օծումն յիշատակ, ոչ զրի՛ ի նահնի քահանայապետական ծխարանի Հռովմոյ, և ի կոնդակի ժողովոյն Վլոմբնտիոյ վս մարդուէ Հայոց, ի բանս յայսոսիկ. Օ՛այս խորհուրդ՝ Հայն հիւծանդին, ըզոյ տեղը՛ն գոյ երկիւղ, զոլ պարզ է. ըզոյ պարզ է օծանել զաչս՝ ընդ պեռութե՛ն, զականջս՝ ընդ լսողութե՛ն, զռունգ՝ ընդ հոտառութե՛ն, զբերան՝ ընդ համոյ կամ խօսակցութե՛ն, զձեռս՝ ընդ շօշափման, զոտս՝ ընդ ընթացից, զերկնամատունս՝ ընդ հեշտութե՛ն՝ որ ուժգնոյն գործան ունի։ Օ՛այսոսիկ գրէ և Հրահանգն (այն է Կաթեխիզիս) Հռովմէական՝ մասն 2. ի վը վերջին օծման. Հմի՛ 10։ Օ՛այս ծէս օծանելոյ ը՛ հինգ զգայութեցն պահէ ընդՀանուր եկեղեցին, ասէ անդէն նոյն իսկ Հրահանգն. քանզի օծումն երիկամանց զանց առնի՛ ի կանայս վս վայելչուե՛ն. նամեի՛ ի բազում տեղիս զանց առնի և յարս. զայս ասել պարտ է և զօծմանէ ոտից։

Ըսելի է երրորդ։ Հաւանական է, թէ հընգապատիկ օծումն զգայութե՛ց է յեռմեի խորհրդոյն։ Ի կարծիք ոչ միայն սրբոյն Հռովմոյի, այլ և սրբոյն Կոնավենտուրայի, և այլոց բազմաց, մանաւանդ Հռովմայականաց։

Յուցանի՝ Ասի՝ զի ոչ ասէ սրն Հռովմա, զայս պահնն ամենեքեան. և յայսմ ընդհանուր գործածութե՛ն եկեղեցւոյ մակաբերի հաւանականապար, թէ այս հնգապատիկ օծումն է ի հարկաւորութե՛ն խորհրդոյն զորութե՛ն սահմանադրեցն Վրէ։ Երկրորդ՝ որն Կրիգոր ի խորհրդաբանի իւրում առ Կնեռդոս, և ժողովն Վլոմբնտիոյ ի կոնդակին միաբանութե՛ն նշանակեն զայս հնգապատիկ օծութե՛ն։ Իւ ես ինչ ընդդէմ, եթէ ժողովն Վլոմբնտիոյ յիշատակէ ևս զօծումն երիկամանց և ոտից, քանզի զայմ օծութե՛ն զայսոսիկ յիշատակէ, մեզի եին յայնժամ ի գործածութե՛ն, զի երեւեցի՛ն եթէ և ոչ զմին դատապարտէ, նա թէ՝ առաւել հաստատէ, այլ ոչ ինչի՛ն առարհանի. որոյ նշանն է, զի այս երկու վերջին օծութե՛ք ի բազում տեղիս զանց առնին, և ոչ ուրեք առաւինքն։ (2) Երրորդ՝ օծութե՛ն յայսմ խորհրդի մատուցանի իբրև զհաղևորական բժշկութե՛ն, նմին իբրև և զէս նի՛ ի նմանութե՛ն մարմնաւոր բժշկութե՛ն առնել պարտ է. արդ՝ ի մարմնաւորս թէպետ և բովանդակ մարմինն հիւանդանայ, սակայն դարմանին մերձեցուցանի միայն սմին մասին, ուր է արմատ և սկիզբն ախտին. իսկարդ՝ առաջին արմատ և սկիզբն

(1) Ինդ՝ գ. 6։ (2) Ինդ՝ Ե գ. 5. Բու՝

սկիզբն մեզաց մերոց են հինգ զգայութիքն, քանզի ամ Ճանաչումն մր է ի զգայութենց, և չիք ինչ կամեցեալ՝ եթէ ոչ յառաջագոյն ծանուցեալ. ապա։ Ձորրորդ՝ պատուիրէ ևկեղեցին, զի եթէ պաշտօնեայն զնւի առաջին կամ երկրորդ օծութեն պակասեցի, այլ ոք զայլ պարագրութիմ կատարեսցէ. արդ՝ զայս ոչ է սովոր եկեղեցին պատուիրել, ուր չեն գործքն ի հարկաւորութենէ խորհրդոյն։ Հինգերորդ՝ բաղումք ի հակառակորդաց ընդդուՆյին, եթէ ընդ միով օծութեամ ամ զգայութիքն պարտին բացատրիլ ի կերպին, ասելով. Ուվ՞ն օծմամբ ընդունէ ոմն ընդ ինչ հեղոյ պատառելեօք, լսելեօք, հոտոտելեօք, ճաշակելեօք, և շօշափելեօք։ Արդ՝ եթէ հնգկերիւ զգայութիքն հարկաւ պարտին բացատրիլ ի կերպին, ընդեր ոչ պարտին օծանիլ։

Աղբա են, որք զայս կարծիս առնեն հաւանական. սակայն ուրի և հակադրեալ կարծիքն զևր հաւանականութենէն, մանաւանդ վս զանազան օրինադրութենց, որք ըս վերաբերելոյն առ այս եղեն ի բաղում եկեղեցիս. և վասն այժմ ևս Յոյնք ոչ օծանեն զհինգ զգայութիսն։

Սակայն պատասխանի տալ պարտ է, թէ զինչ ինչ և իցէ զմանաւոր եկեղեցեաց, ոչ յայնցանէ, այլ ի հաւանական եկեղեցւոյ առնուլ պարտ է զաւանդութենի եկեղեցւոյ։ Իսկ վս Յունաց, զորս ենթադրեմք լինել ուղղադաւանս, եթէ ճշմարիտ իցէ՝ զոր ընդդէմ դնեն, ասել պարտ է, թէ Ուն ոչ բացորոշեաց զնւութ այսր խորհրդոյ ի մանաւորի, այլ ընդհանրապէս միայն՝ նշանակեալ զօծութենէն, զոր բացորոշել ի մանաւորի եղեալ եկեղեցւոյ. արդ՝ եկեղեցին այսմիկ իշխանութեամբ, զոր ընդունէաց ՆՀ՝Քրիստոս, հաստատէ զձեռս Յունաց, և զուցէ հաստատեաց զայլ և այլ ձեռս մանաւոր եկեղեցեաց. այլ հուսկ յետոյ վերածեաց զամենեսեան առ մի վս Յատինացւոց եկեղեցւոյն, զորօրինակ առացաք զկերպէ զրոշմին՝ պր. 4։ Տես անդ։

Ի վերջոյ վս հաւանականութենէ հակադրեալ կարծեացն, եթէ ի տրիպել հարկին չեզ հնար լինել հինգ օծութենց, զմին պարտ է առնել ըս կերպիւ՝ որ բացատրեսցէ զհինգ զգայեալս, եթէ ուրբն ուրբն, և եթէ ի հերակի՝ ասելով հինգ ձեռայրութեամբ, ըս յաւէտ կամ նուազ ստիպելոյ հարկաւորութենէն. զի որովհետև չէ ստուգիւ յայտնի անվաւերութենի խորհրդոյն ըստ այմ մատակարարելոյ, լաւագոյն է ի վերջինս տալ զնրկրպայականն, քան զշինչ։

ՊՐԸԿ. Գ։

Ի վերայ կերպի վերջին օծմանն։

Ենթադրեմք, թէ հաւարակ կերպն, զոր աւանդեն Փլոմը. և Տրիտ. ժողովքն, և ծիսաբանն Հռոմէական, և զոր ի գործ ածէ եկեղեցին Յատինացւոց, է այս. Անձն ոք օծմամբս, ի ձեռնադրութենէն ընդունէ ձեռ Ն՝ ընդ ինչ հեղոյ պատառելեօք, յորժամ օծանին աչք, լսելեօք՝ յորժամ օծանին ականջք, ըստ այմ իմն և զայլոց։ Ուր թէ որ բանք իցեն հականք, ասացցուք ստորև։

Տարաձայնութենի է, թէ արդեօք կերպ այսր խորհրդոյ հարկաւ պարտ է լինել մաղթողական, մինչև չլինել բառական սահմանականին։

Ասելի է։ (1) Կերպ վերջին օծման է հարկաւ մաղթողական, և ոչ է բառական սահմանականն։

Յուց. Նախ՝ ի թղթոյ անտի սրբն Յակոբոս. "Ընդունի՞ ի վերայ ոք ուրեք, օծցեն ի՞նդ յանուն Տ՞ն. և ուղեսն հաւատով էրկնեցեն զչիւանդեալն". ուր օծմանին և աղօթիւք բացատրին նիւթ և կերպ այսր խորհրդոյ, զորօրինակ ուսուցանէ ժողովն Տրիտ. դաւմ. 14. գլ. 1. Ի բան յայսոսիկ, ասե, ոչ յաւելուած աւանդութիւնք յիւրմէ ընկալեալ առաքեալսն եկեղեցին, առաջնոյն զնւոն և զկերպ . . . այսր խորհրդոյ։

Երկրորդ՝ ի փլոմը. ժողովքն ի կենդանին միաբանութենէ, և ի յիշատակել Տրիտ. ժողովքն, ուր յաւելու ի վս. Ուանգ ևայսպէս եկեղեցին. . . . . Եւ կերպն է այս բան. Ուվ՞ն օծմամբս, ևն.

Երրորդ՝ յաւանդութենէ, զոր անդէն հաստատէ ժողովն Տրիտ։

Չորրորդ՝ յընդհանուր գործածութենէ եկեղեցւոյն Յունաց և Յատինացւոց։ Յատինացւոցն յայտնի է։ Եւ ըստ այսմ և Յունացն, քանզի այս է կերպ նորին եկեղեցւոյ, ըս վկայութեան Երկուդիոսի, գիրք 5. համաձայն. Հայր եթ, բնկնի հոգւոց և մարդոց, բնկնէ ջնաւոյս ոչ զայս յայնմ հնչառքին հոգւոյ և մարդոյ, որ կերպ ևս։

(1) Ի. 29. պ. 8. Բև.

Հայմնարական (1) պատճառն է, քանզի այս խորհուրդ չունի անվրէպ զգործ ինչ, որ միշտ ըհետ գայցէ գործողութեան պաշտօնէին, թէպէտ և կատարեսցի օրինաւոր ամենայն, որք են յեւութէ խորհրդոյն, զորօրինակ է կնիքն ի միտուելութեան, ի դրոշմի, և ի կարգին, գոյացաւորութեանն ի հաղորդութեան, թողութեան մեղաց յապաշխարութեան, ի լինել կատարեալ զըշմանն՝ որ է յեւութէ խորհրդոյ ապաշխարութեան, այլ ոչ յեւութէ այսր խորհրդոյ։ Մինչեւ ի դնիլ ձեռ կաւանաց՝ հնար է լինել այսմ խորհրդոյ վաւեր, և սակայն չունիլ ամենևին զգործ ինչ, ոչ զհոգևոր՝ վն անտրամադրութեան ննջեցելոցն, և ոչ զմարմնաւոր՝ վն ոչ պատշաճելոյն։ և յայն սակս յայսմ խորհրդի չէ հնար լինել կերպին ի սահմանական եղանակի, զորօրինակ յայլ խորհուրդս։

Այս է ինչ ընդդէմ այս նախնի կերպ, որ ասի Ա՛ստրոսիոսեան. Ո՞ռանդ պէտ նոմիքոփօթիքոլ կոզմ, յանուն Հօր, և Որդոյ, և Հոգւոյն սրբ։ պէտ զերկուս օծիցես զնոսա պարտ է ճակատամարտ կոչել յորդիել ընկեր նոցին։ Այս ոչ միայն ևս Ա՛ստիկեանցն՝ գրեթէ ըստ նոյն կերպի, զոր Յիշատակ Ա՛րկուդիոս, և զոր ասէ Հաստատեալ ի Լաոդիկ տասներորդ։ Ա՛ռանդի եդեալ, եթէ ի բանս յայսոսիկ, զորս յառաջ բերաք, փակի էական կերպն, զոր ուրանալ պարտ է Ովսիմս, պ. 8. առ 3։

Պարտ է, թէ այս՝ կերպք ոչ են միայն սահմանականք, այլ և մաղթողական. քանզի այս բանք, զի կոչող ընկեր, զի կոչեցես յանուն Հօր, են. ասին ըստ ըղձական եղանակի, որ է մաղթել զի՛ծ, զի իրրև զգլխաւոր պատճառ զայս գործ յառաջ ածցէ։

Երկրորդիցս նախ, թէ ոչք ի բանից կերպն վերոյդրելոյ իցեն էական։

Պարտ է, թէ այս բառ Ա՛ն ոչ է էական, վասն զի ոչ յիշատակեցին ժողովքն Վլոլմենսիոյ և Տրիտենդոյ. և ոչ այս՝ Ես քեզ ոծնոգեօն սղոմօրոնքեն, վասն զի բառականին նշանակի ողորմութեան բառիս Եհոզեր. այլև ոչ այս՝ Յանուն Հօր, են. վասն հիմանդն ոչ օծանին իրրև զդրոշմեալս առ ի ջառագովել զՀատատս, որոյ գլխաւոր առարկայ է Հրոդոմեին։ Իսկ սա՛, Ա՛ղեն օծմամբ, կամ այլ ինչ՝ որ գեթ լռելեայն նշանակեացէ զօծումն՝ են էական. զի այլազգ՝ որովհետև իւրն է անտարբեր առ բաղումս, ոչ բացորոշէր ըստ բառականին կերպին առ օծումն, զորօրինակ եթէ ի միտուելեան զանց արասցի կերպն, Ա՛ղեռ ի վերոյ։ Ա՛սացաք ի վերոյ։ Ասացաք. կամ այլ ինչ՝ որ գեթ լռելեայն նշանակեսցէ զօծումն. վասն յայսմ կերպի Յանուն Հօր, են. օծումն ի մէջ բերի միայն լռելեայն բառիւքս բծնչի, և բծնչեաք։ Ա՛ւ զարձեալ՝ այսորիկ Ա՛ղեռ ոեվ Ա՛ն զբ ինչ ձեզ, են էական, իրրև սոքօք նշանակի գլխաւոր գործ խորհրդոյն։

Ա՛ւ է տարակոյս ի վն բացատրութեն իւրաքանչիւր զայսոցիկ, յասելն՝ գեռոնէ՛ն-օ, լեռնէ՛օ, և որ ի կարգին. թէ արդեօք իցէ՞ էական։ Ա՛մենք ուրանան. վասն ի կերպս Յուսնաց, Ա՛մբրոսիասեանց, և Ա՛նէտիկեանց, զորոց ասացաք՝ թէ են վաւեր, ոչ դնի։ Ա՛ւ ոմանք հաստատեն. վասն միով օծմամբ, և միով կերպիւ համեմատեալ նմա, ոչ լինին թողեալ մնացորդք զինչ և իցէ մեզաց, այլ նոյնին միայն, որք նովին մանաւանդ զգայութեն գործեցան, և յայն սակս երևի, թէ պարտ է բացատրել։ Ասաց գուցէ մարթէ ասել, թէ այս պատճառ է պատշաճական, սակայն, ոչ է բռնադատիչ։ Օխնդր և իցէ, իրն է երկրպայական, և վն այնորիկ ոչ երբեք պարտ է զանց առնել զբացատրութի՛ զայսոցն։ Ա՛ւ ևս՝ թէպէտ և առանց նոցին, զորոց ասացաք՝ թէ չեն էական, լինի խորհուրդն. սակայն մեզանչէր՝ որ զնորօք զանց առներ, ծանր կի՛ թեթեւ մեղաք՝ ըստ մեծաւն կամ ըստ թեթեւութեն նիւթոյն։

Երկրորդիցս երկրորդ։ Ա՛ղեռք վաւեր է խորհուրդն, եթէ հնգերին զգայութիքն օծցին ընդ միով կերպիւ, որ զամենեսին զնորոշակի բացատրէ

Պարտ մեզ Ասոնէտ, թէ ոչ. մի՛ զի որովհետև են զանազան մասնական նիւթք, այս են օծուիք, պարտին իւրաքանչիւրոցն համեմատիլ մասնական կերպք. և երկրորդ՝ զի իւրաքանչիւր յօծութեեց ատի ունի զմասնաւոր գործ, որ վն նշանակել պարտ է մասնաւոր կերպիւ։

Ա՛կայն գուցէ մարթի է պնդի տալ, թէ այս կերպ է զօրութի՛ բազմապատիկ, և հաւասարի բազում մասնականաց. և ըստ այսմ իւրաքանչիւր օծման համեմատի կերպն իւր, և նշանակէ զիւրա-

(1) Ինդ։

բաքանչիւր մանուսոր գործս ։ Ի վերայ այսր ամի քաշայայտ է, թէ այն է մեծապէս ապօրինաւոր, և զայն ոչ երբէք, բայց եթէ ի տուիսել Տարկին պարտ է ի գործ դնել ։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ք Ա ։

Ի վէ գործոյ վերջին օծման ։

Յոդոնի Տրիտ. դուս. 14. գլ. 2. ասէ, թէ գործ վերջին օծման է՝ Ո՞նդրէ Հոգեւոյն պէյ, որոյ օծութեն զանգուած՝ եղեն քահանայք և թագաւորք, և ընտրեալ ցեղ՝ ընկալ, և ընտրեալ հիւանդին ընդունելութեան և հաղորդութեան, զգաստութեանն և հաւատոյ, զգաստութեանն ի Քրիստոս Յիսուս Տեր մեր, որով զբոյսն հիւանդին զգաստացուցանէ և հիւանդութիւնն զգաստութեան և ընդունելութեան ի յՈՒՆ

թողակի գործելոյ. յայտ է յառաջին եզրակացութենէ։

Արդ՝ այս առողջացուցիչ շնորհք, զոր եդաք իբրև զսկզբնական և զգլխաւոր գործ այսր խորհրդոյ, զօրացուցանէ զՀոգին՝ եթէ ի յաղթել փորձութեանց և յարձակմանց դիւաց՝ որք յայնժամ մեծապէս տագնապեն, և եթէ առ ի ներելութիւն և հնշտեաւ տանելոյ զտառապանս հիւանդութեանն, և զայսմ ամբառնալ առ ածային ողորմութիւնն. քանզի ըստ այսմ առողջանայ վաստուժութիւնն և տկարութիւնն առ բարին. և հուսկ յետոյ թողու զմեզ՝ եթէ գոցի ինչ՝ ոչ միայն ընդհանուր պատճառաւ խորհրդոյն, ըստ որում տայ զշնորհս զանմիաւանակս ընդ մեզաց, որ է հաւարակ ամ խորհրդոց. այլև ոմն երևի՝ ըստ տեսակարար պատճառի իւրում և ըստ սահմանադրութեանն, ոչ արդեօք ըստ գլխաւոր, այլ ըստ երկրորդական պատճառի. քանզի ասէ նորին Յակոբոս, և յետ նոր վերստիչատակեալ Ժողովն Տրիտ. Թէ սահմանեցաւ ի Թողութեան մեղաց, և եթէ իցեն։ Այս ըստ այսմ յայտ է, Թէ Թողութիւն մեղաց է երկրորդական գործ այսր խորհրդոյ։

Ասելի է երրորդ (1)։ Միւս ևս գործ երկրորդական վերջին օծմանն՝ է առողջութիւն մարմնաւոր, ոչ բացարձակապէս, այլ Թէապէս՝ եթէ պատշաճ իցէ Հոգւոյն։

Նշանակի այս գործ յայսոսիկ բանս Յակոբոս, * Ընդունի հաւատով ի վերնոցն զաղօթս, և յարուցցէ զնա Տէր։ Քանզի այս իրիկոմի և յարութի այնպէս գլխաւորաբար հայի ի Հոգին, մինչև երկրորդաբար ևս վաղել զառողջութիւն մարմնոյ. և այսպէս հաստատի ի ժողովոյն Վլտվրենտիոյ ի կանդակին միաբանութեան, և ի նախայիշատակեալ Տրիտ. ժողովոյն։

Արդ՝ (2) զայս մարմնաւոր առողջութ առնէ ոչ ի բնական յատկութենէ ևեթ նիւթոյն, այլ յածային զօրութենէ, որ պատճառաբար գործէ։ Այս քանզի պատճառն՝ որ գործէ՝ ոչ երբեք յառաջ ածէ զերկրորդական գործն, բայց եթէ ըստ ոումն պատշաճի գլխաւոր գործոյն. յայն ասէս այսմ խորհրդոյ ոչ գոյ միշտ զկետ մարմնաւոր առողջութեն, այլ յորժամ պատշաճի հոգևոր առողջութիւնն, և յայնժամ միշտ յառաջ ածէ զայն, բայց միայն չգուցէ ինչ արգելք ի կողմանէ ընդունողին։

Խնդրիցես։ Երբ արդեօք այս խորհուրդ յառաջ ածէ զգործ իւր. արդեօք զկնի առաջնին, եթէ զկնի վերջին օծութեանն։

Պէտ (3), Թէ յառաջ ածէ զկնի վերջին օծութեանն. վասն զի ըստ մեզ գոլով համարէն հնագոյն օծութեանցն յետութէ խորհրդոյն, ոչ է լոգացեալ, բայց եթէ զկնի հինգերորդ օծութեանն, արդ՝ ոչ յառաջ ածէ զգործ, բայց եթէ իցէ հապէս լոգացեալ։

ՊՐԱԿ. Ժ։

Ի ՎԵՐՋԻ ՊԱՏՃԱՌԵԼ ՎԵՐՋԻՆ ՕԾՄԱՆ։

Ասելի է։ (4) Միայն քահանայն է պաշտօնեայ վերջին օծման։

Յուց. ի բանից անտի Յակոբեայ. * Հիւանդանայցէ ոք ի ձեզ՝ կոչեսցէ զքահանայս եկեղեցւոյ, ևն։ Երիցամբքն խնացեալ լինին՝ ոչ ծերագոյնքն հասակաւ ի ժողովրդենէ, զորօրինակ պնդեն հերևտիկոսունք, այլ ձեռնադրեալքն ի քահանայութի, ոմ քաջայայտ ցուցանեն պատճառքդ որ զկնի։ Այսու քանզի Թէպետ ձայնս Երէց ըստ ստուգաբանութեանն նշանակէ զներն հասակաւ, սակայն ի նը գիրս նոր կտակարանաց՝ ուր ուրեք և միշտակին եկեղեցական պաշտամունք՝ երիցամբք ոչ երիկք խմանն զներս հասակաւ, այլ զաստիճանաւ և զարժանապատուութի քահանայութե մեծագոյնս, ոմ Ղործ. ժ. 12. ժե. 2. ի Տիմոթ. ե. 17. և 19. ի Պետր. ե. 1. և ևս ի սկզբան ի. և ի. Թղթոցն Յովհ. Երկրորդ՝ նոն Յակոբոս ոչ ասէ ծերագոյնս՝ պարզապէս, այլ ծերագոյնս ևիեղեցւոյն. որ յայտնապէս նշանակէ, Թէ իմանայ նոքօք ոչ զորս են վերագոյն յաշխարհական հասարակութե, այլ զորս յեկեղեցւոջ։ Երրորդ՝ իմացան զքահանայս՝ նը հարքն, միշտն, ջնեաւոր գործածութեն եկեղեցւոյ, և ժողովն Վլտվրենտիոյ. և զայս ըստ նզովիւք սահմանեաց ժողովն Տրիտ. գլխ. 14. կան. 4. նմին իրի եզրակացութենիս է ի հաւատոց։

Հաւանեցուցանի պատճառաւ։ Խորհուրդն վերջին օծման է կատարիչ ապաշխարութեան, զորօրինակ ասէ ժողովն Տրիտ. գլխ. 14. գլ. 1. և յայտ է ի սահմանադրութէ նր. այսպէս մատակարարութէ վերաբերի առ նն, առ որս վերաբերի մատակարարութիւն խորհրդոյ ապաշխարութէ, որք են քահանայք. քանզի կատա-

(1) Արդ՝ ոդ. 2. բոլ։ (2) Արդ։ (3) Արդ՝ ոդ. 1. ոո 3։ (4) Արդ՝ ե. 31. ոդ. 1. և 2. բոլ։

կատարումն գործոյ վերաբերի առ առաւել արժանապատիւ պաշտօնեայն։

Ընդդիմակս Նախ։ Ընդհանուր ո՛և իցէ քահանայ կարող է տալ զայս խորհուրդ։

Պիտի։ Կարող է ո՛և իցէ քահանայ՝ ևս և նզովեալն կամ կարգընկեցն՝ վաւերաբար տալ։ Այլ չէ կարող օրինաւոր, բայց եթէ իցէ ժողովրդապետ՝ կամ այլ ոք ի հաւանութէ նորա։

Պատճառ առաջին մասին է, վասն իշխանութեան վաւերաբար տալոյ զայս խորհուրդ՝ ոչ է ի քահանային պատճառաւ իրաւարանութեան, թէպէտ և այն պահանջի առ օրինաւոր տալոյ, այլ պատճառաւ կարգին. քանզի ոչ ասէ պօղոս, թէ կոչեսցէ զժողովրդապետն կամ զնպիսկոպոսն, այլ ընդհակառակն. նաև ոչ ի գործ ածի այս խորհուրդ ի եղանակի դատաստանի, զորօրինակ խորհուրդն ապաշխարութեան, որ յայն սակս խնդրէ զկրաւարանութեան ի դատաւորն։

Պատճառ երկրորդ մասին է, վասն առ հիւծն պատշաճի արածել զնաւշինս, և այս պաշտօն առաւել ի գործ ածի ի մատակարարսն խորհրդոյ։ Այս վն այնորիկ զկիրառութեին, որ թէպէտ և է հարկաւոր, սակայն պարտ է՝ արտաքոյ դիպուածոյ հարկաւորութեի՝ մատակարարել ժողովրդապետին։

Ա՝ն այնորիկ ի Կղեմանն՝ ի մի արտնուէ, դիրք 5. մակագ. 7. գլ. 1. նզովին նոյնն գործով նզովիւք՝ որ վերադասել Պապին, կրօնաւորք, որք առանց հրամանի ժողովրդապետին՝ ժառանգաւորաց կամ աշխարհականաց զխորհուրդս վերջին օծման կամ վերջին թօշակի մատակարարեն, և կի՛ կատարեն զայսակ։ Սակայն զայս իմանալ պարտ է ըստ հասարակաց մեկնութեան՝ ընդդէմ Կաւսարրոսի՝ արտաքոյ դիպուածոյ հարկաւորութեի, քանզի եթէ հիւծին իցէ բացակայ, կի՛ եթէ իցէ առաջիկայ՝ բայց չկամիցի տալ զխորհուրդն, կարող է այլ ո՛և իցէ քահանայ՝ եթէ աշխարհական, և եթէ կրօնաւոր՝ օրինաւոր՝ և առանց վտանգի բանադրանաց՝ մատակարարել զայն. քանզի դիտաւորութեին եկեղեցւոյ եղև՝ ի խափանել, զի մի կրօնաւորք պատրուակաւ արտօնութեանց թեև ակոխեսցեն յիրաւունս հովուաց, այլ ոչ զրկել զհատատացեալս յայսմ վրկական խորհրդոյ, յորժամ հարկն ստիպէ։

Ընդդիմակս երկրորդ։ Քանի՞ քահանայք պահանջին ի մատակարարութեան այսր խորհրդոյ։

Պիտի (1)։ Թէպէտ եղև կանխաւ, այլև այժմ իսկ է զանազան օրինադրութեի եկեղեցւոյ. սակայն բացարձակապէս բաւական է մի քահանայ ի մատակարարել զայս խորհուրդ։

Յաւց. Նախ՝ յիրաւանց. գլ. Ինդրէաց. վտարանդ. մակագ. 40. ի մի նշանակութեանց բառից. ուր Ալեքսանդր երրորդ ասէ, ընդ քահանայն ի ներկայութեանէ հոյ եղբարկոյն, չի եա ե հայնով կարող է օծանել զչիւռանդն։ Մնայն սահմանեաց բարկիշատակն Ինոսենդիոս չորրորդ սահմանադր. Թէպէտ հանճարեալ։ ի մի ծիսից Յաւնաց, յօգ. 5։

Երկրորդ՝ ի հռովմէական ծեսսն պօղոսի հինգերորդի, և ի գործածութեէ համարէն եկեղեցւոյն Լատինացւոց։ Այս զաթեալ չեք ինչ պատճառ, թէ առ ինչ յայս խորհուրդս առաւել քան առ այլ խորհուրդս՝ չիցէ բաւական մի քահանայ։

Օմի ինչ միայն մարթ է ընդդէմ առարկել, այս է՝ զայն բան սիզին Հակոբեան, Կալեցի վերջին։ Այլ այն ասացաւ Փոխանակեցի կամ փոխոխութեի թուոյ, իբր թէ ասէր զմի յերիցանց, ոչ սովոր եմք ասել մեք, թէ խոստովանիմք զմեղս քահանայից, այս է՝ միաւորութեի ի քահանայից. և այս ձև յաճախ է ի սբ դիրս, և ի բանս սբց Հարց։ Ի մի այսր ամի եղեալ, թէ պէտ Հակոբոս խնացաւ զգաղում երիցունս, չէ հնար յանդիման ցուցանել, թէ ինդրեաց զնոսա առ հարկաւորութեի խորհրդոյ, և ոչ առաւել առ հանդիսաւի նի։

Ընդդիմակս երրորդ։ Հրդեօք այս խորհուրդ ի բաղմաց տօնեալ իցէ վաւեր։

Պիտի զանազանութեի։ Եթէ մին օծանէ և միւսն ասէ զկերպն է անվաւեր. քանզի զոլով մեծաւոր նիւթոյ խորհրդոյն՝ ներգործուի պաշտօնեին. պարտ է բացորոշել ի նմանէ կերպարին. ոչ յայտ է ի միրոնութեի, ի զրոշմին, և յայլս. և մակաբերի այս ի բանիւ աստի. * Հրաւիրեսցէ ի ձեզ զտղիս, օծցեն ի նմա։ որովք ցուցանի, թէ նոյն է որ օծանէ, և որ աղօթէ, կամ ասէ զկերպն. այլև այսպէս սահմանեաց վերոյիշատակեալ քահանայապետ ի սահմանադրութեանն, զոր ի վերոյ գրեցաք։

Ասկ

(1) Վնդէ 4. ընդէ. հիւ. գլ. 73։

կակ եթէ յորժամ մին օձանէ զմի զգայութիւնն՝ ասելով զկերպն հաճմատ նորին օձման, միւսն միանգամայն կամ յաջորդաբար օձցէ զայլ զգայութիւն՝ ըստ նմին օրինակի հաճմատեալ մասնական կերպիւն, վասն է խորհուրդն. զի որովհետև բաղկանայ ՚ի բազում մասնական նիւթոց և կերպից, հնար է ՚ի բազմից վաւերաբար կատարիլ. զորօրինակ հանգիպէր ՚ի խորհուրդ հաղորդուն, եթէ մին քահանայագործէր զՀացն, և ՚ի պակասիլ նմ՝ միւսն զգինին։ Սակայն այս է ապօրինաւոր. վասն է ընդդէմ գործածուն եկեղեցւոյ, բայց եթէ գուցէ ՚ի դիպուածի հարկաւորութեան, յորժամ համարէր՝ եթէ հիւանդն մեռանէր կանխաւ քան զկատարել միւսմն զամենայն օձութիւնս։

Պ Ր Ե Կ. Օ։

Ի վերայ Եղելոյն վերջին օձման։

Ասելի է նախ։ (1) Օ վերջին օձումն ոչ է պարտ տալ՝ բայց եթէ հիւանդաց, որք են ՚ի վտանգաւոր հիւանդութեան։

Յուց. առաջին մասն նախ՝ ՚ի բանից անտի ոչ ինչ։ Յակոբոս, *Հնազանդեսցէք ոչ՝ ՚ի չինել։ և *ապաշխարեցէք ընդ միմեանս։ Երկրորդ՝ ՚ի ժողովոյն Փլորենտիոյ և Տրիտենդեայ, զորս արդ յիշատակեցաք։ Երրորդ՝ ՚ի սից հարց, զորս յիշատակեցաք յառաջնում պրակի։ Չորրորդ՝ ՚ի մշտնջենաւոր գործածումն եկեղեցւոյ։

Եթէ ընդդէմ դիցես զգործածութեի Յունաց, որք բազում անգամ օձանեն զառաղջս։ Պատասխանի զի մերումն Լատինաբ, թէ այս օձումն Յունաց ոչ է խորհրդական, այլ ծիսական. վասն թէպետ և լինի ընդ խորհրդական կերպիւ, Հայր ամէ, Բանիւ, ևն. ոչ ՚ի վերոյ. սակայն ՚ի յարակից պարագային, և ՚ի դիտաւորութէ պաշտօնէիցն և ընդունողացն՝ ոչ պաշտի իբրև զխորհուրդ, այլ իբրև զձէս։ Այլև չէ ինչ այն, զի ոմանք յարդի Յունաց կոչեն զայն օձումն՝ խորհուրդ. քանզի կամ առնուն զխորհուրդն յընդարձակագոյն նշանակութէն, և կամ մոլորին ՚ի ծանօթութէն խորհրդոյ։ Այս պնդի Լատինաբ նոյնն իսկ երևի ճշմարտագոյն, զի Լատինք զՅոյնս ոչ երբեք կշտամբեն յայսմ մասին։

Յուց. երկրորդ մասն։ Նախ՝ վասն բառի *Հնազանդեսցէք։ և առաւել ևս բառի *Օրհնեսցեն։ ՚ի վկայութէն սոյն Յակոբոս ըստ թարգմանչաց նշանակեն յունարէն ցուկարացեալն և զձայր խօսութէի աշխատեալն։

Երկրորդ՝ ՚ի ժողովոյն Փլորենտիոյ՝ որ ՚ի կենդանին միաբանութէն ասէ, Օյս խորհրդաբ՝ ինչ հնազանդէն, զորոյ նահանջեն գոյ էրկնէ, գալ պարտ է։ Եւ զայս բան հաս ՚ի հրեշտակապետին Գաբրիէլն՝ նախասիրէ. պիտառն. 5։ Եւ ՚ի Տրիտենդեան ժողովոյն՝ գլխ. 14. գլ. 3։

Երրորդ՝ ՚ի զանազան գաւառական ժողովոց՝ և ՚ի մշտնջենաւոր գործածուէ հաւատոյ եկեղեցւոյ՝ գէթ արևմտեայց, զի ոչ ուրեք ընթեռնումք՝ տալ զայս խորհուրդ, բայց եթէ վտանգաւոր հիւանդուէ աշխատելոց։

Եւ չորրորդ՝ պատճառաւ. (2) վասն այս խորհրդոյ սահմանեցաւ իբրև զվերջին դարմանն, որով մարդիկ ՚ի հիւանդուէ իւրեանց ընդունին զօգնութէի, և անընդմիջապէս պատրաստին ՚ի փառս. վասն այսորիկ Առաքելն Յակոբոս, և խորհուրդ եղանոցաց. ապա միայն վտանգաւոր հիւանդութէի աշխատելոց տալ պարտ է։

Եթէ խնդրիցես, թէ արդեօք զինչի, եթէ յառաջ քան զվերջին թոշակն պարտ է տալ։

Պատասխանեմ, եթէ կանխաւ առ բազում տօլորուի եղև յառաջագոյն պաշտել զվերջին օձումն քան զվերջին թոշակին։ Սակայն թէ այս տօլորուի ոչ եղև ընդհանուր, բաց ՚ի բազում պատճառաց՝ քաջայայտ ցուցանէ ներհական և առաւել ևս հնագոյն տօլորուին հռոմէական եկեղեցւոյն, զորոյ զսկիզբն ոչ ընթեռնումք, և յայն սակս ՚ի նախնի սէց հարց զսկիզբն կալեալ հաւատամք։

Եւ քանզի այս գործածութէի է այժմ հաստարակաց, պահել պարտ է. այլ այնպէս, զի ըստ արդարացի պատճառի մարթի է առանց ինչ յանցանաց զՀակառակն գործել. զորօրինակ եթէ հիւանդն վտ փսխելոյ կամ յանկարծ կարկամելոյ չեցէ կարօղ հաղորդիլ, և յետայնորիկ դադարեսցի վտանգ փսխելոյն, կամ ընկալցի վերստին զգործածուի զգայութէից, և կացցէ հիւանդութէին, յառաջագոյն ընկալեալ զվերջին օձումն՝ կարօղ է օրինապէս ընդունիլ զՀաղորդութէի։ Եթէ՝ ոմանք դնեն, թէ այս օրի-

(1) Ընդ՝ Ի. 32. գ. 1. Ե 2. Բոլ։ (2) Ընդ՝ գ. 2։

օրինաւոր է նաև միայն վերջացուցանել առաւել եւս պատրաստելոյ առ հաղորդութիւն։

Այլ արդ՝ զայս երկրորդ մասն եղակացուցեալ ոչ է պարտ այնպէս իմանալ, ոյք եթէ մեռանիցեն պարտ է ցվերջին ժամանակ կենաց, յորժամ հիւանդն զգեալ՝ի զգայուցն արդէն աւանդէ զհոգին, առ՝ի տալ զվերջին օծումն։ Ձակառակ է եւ աստուածային այս գործածութեան, զոր զուր տարապարտուց տան եկեղեցւոյ հերետիկոսք, և այն զի՝ի բաղում գաւառական սիւնհոդոսաց է դատապարտեալ, եւս առաւել՝ի հռովմէական հրահանգէն՝ մասն 2.՝ի վերջին օծման. Տիմ. 18։ Ապա բաւական է, եթէ հիւանդութիւնն իցէ վտանգաւոր։

Նախայելոյս ասել ունիմ մակաբերել նախ, թէ այս խորհուրդ տուեալ առողջի, կամ ոչ վտանգաւոր հիւանդի, է ընդունայն. վերջ գոլով սահմանեալ վն վտանգաւոր հիւանդութենէն ախտացելոց, ենթակայն ոչ է ընդունակ։

Ունիմ մակաբերել երկրորդ, թէ չէ պարտ տալ նմ, որք առողջ մարմնով են՝ի վտանգի մահու, զորօրինակ են նք՝ զորոց հատանեն զոլոփս, որք մտանեն՝ի ճակատամարտ՝ կամ՝ի վտանգաւոր նաւարկութենէ, կանայք՝ որք են յերկունս ծննդեան. քանզի թէպէտ և երկիւղ վասն մահու նոցա, սակայն ոչ են հիւանդ։

Ունիմ մակաբերել երրորդ՝ ըստ հակառակն, թէ պարտ է տալ զվերծին օծումն ծերոց, որք թէպէտ և չունիցին զանառաւար հիւանդութիւնս, սակայն նուաղն իսկ զառամեալ ծերութեան առաջի աչաց երևեն պակասիլ, և համարին՝ի մերձ մեռանիլ. վերջ ծանր ծերութենէն և պակասութենէն զորութեն՝ է հիւանդութիւն։ Այլ եւս՝ պարտ է տալ զվերջին օծումն թուռնաւորելոց, և մահաբեր վիրաւորելոց, են. զի թէպէտ և բնի կի՝ դաւաճանուցի արտաքուստ ընկալեալ՝ հիւանդանան, սակայն են առուգիւ հիւանդք։ Այլ դարձեալ՝ նց որոց յանկարծ յափշտակել՝ի հիւանդութենէ՝ ոչ խնդրելոյն, և ոչ խնդրել կարող են զնորհուրդն, եթէ դաւանեալ իցեն գուղղափառ հաւատս. վերջ անտի ընթացաւոր, թէ կամն զայն, զորօրինակ ասացաք զնորհրդոյ ապաշխարութենէ։

Տարակոյս է՝ի վերջ կանանց՝ի նմին իսկ ներգործական ծննդեան վտանգաւոր աշխատութենէ ախտացելոց։ Ոմանք ուրանան, և ունիք

(1) Ընդ՝ գ. 3. և 4.

հաստատեն, ընդ սոսա միտրանիմ և ես. վերջ երևի իսկական հիւանդութի՝ի նմին իսկ դժուարութենէ ծննդեան ծագեալ։ Ասէ Աստուածն, թէ՝ի կողմանս Ինդդևայ գոլով սովորութենէ՝ տալն է ապահով։

Ասելի է երկրորդ։ (1) Ի մանկանց յառաջ քան զբանաւարութենէ, և ոչ միանգամայն ուր յիմարաց պարտ է տալ զայս խորհուրդ. վերջ է սահմանեալ ընդդէմ անացորդաց մեղաց, զորօրինակ խորհուրդն ապաշխարութենէ՝ որոյ է կատարիչ՝ է սահմանեալ ընդդէմ մեղաց. ապա զորօրինակ մանկունք և միանգամայն յիմարք են անընդունակ խորհրդոյ ապաշխարութենէ, վերջ ոչ երբէք մեղան, նոյնպէս և վերջին օծման։

Ասի ունիմ մակաբերել, թէ մանկունք՝ որք վարին բանիբ՝ են ընդունակ այսմ խորհրդոյ, եւս և յառաջ քան զընդունելութենէն՝ի հաղորդութենէ։ Սակայն սովորութի եղև՝ի բազում տեղիս չտալ նց։ Այլ թէ առ ինչ պատճառ, ըստ բաւականին ոչ է յայտ. զի որովհետև ընդունին զնորհուրդ ապաշխարութենէ, ընդէր ոչ և զնորհուրդ վերջին օծման, որ է լրումն ապաշխարուն, և որ կարօղ է օգտել նց։

ՊՐԻՆՑ։

՚Ի վերայ պարագաւորութ ընդունելոյ և յատակութ զվերջին օծմանն, և նա՝ի վերայ նորին։

Նդրկիցես նախ։ Արդեօք այս խորհուրդ է հարկաւոր առ փրկութենէ։

Պնեմ նախ։ Ոչ է զօրութի սահմանադրուն իւրոյ հարկաւոր հարկաւորութ միջնորդի առ փրկուի։ Այ հաստատից կարծիք, և ստոյգ. մի՝ զի ենթադրէ զընդորհս և զարթեկամութենէ Այ խորհրդով ապաշխարութենէ որոյ է լրումն. և երկրորդ վերջ զընդորհս զօրացուցիչս հոգւոյ հիւանդին հնար է այլուստ ստանալ։

Պնեմ երկրորդ։ Այսա ոչ երևի հարկաւոր հարկաւորուն ածային կի մարդկային պատուհանի, որ ըստ բնութեան ուղղակի պարտաւորէ։ Այ հաստատագոյն կարծիք ըստ Սիլվեստրի գ. մ. խ. 65. պ. 4. բոլ. ուր ասէ, թէ այս խորհուրդ ոչ է հարկաւոր, այլ օգտակար միայն։

Պատճառն է. վերջ չէ հնար նշանակել զպատուհիրան ինչ, որ ճշդիւ ըստ բնութեան պարտաւորես-

ցե առ ընդունելութեի այսր խորհրդոյ՝ եթէ ի նր գիրս, եթէ յաւանդութեան, և եթէ ի վճիռս ժողովոց կի ծայրագոյն քահանայապետացդ, արդ՝ ոչ է պարտ դնել զպատուիրան առաջ ծանր և յայտնի հիման, ասա։

Յատցաք, Ոչ ըստ ինքեան ուղղիւ պարտուցք. քանզի ամենեքեան միաբանին, թէ ըստ պատահման, այս է՝ պատճառաւ առանձինն վտանգի արհամարհութեան կամ գայթագղութեան, իւրաքանչիւր ոք պարտաւորի ընդունել զայս խորհուրդ. վնզի գայթագղութեին, և արհամարհութեին ածային իրաց ձնդիւ արգելեալ լինի, և ասի ոք պարտաւորի խնամ տանել փրկուն իւրոյ՝ միջնորդքն, որք աստ և այժմ հանարին բացարձակապես հարկաւոր։ Նմին իրի եթէ հիմանդն մեծագոյն ևս փորձութիք քան զսովորականն տառապեսցի, որով հազիւ հազ կարող իցէ յաղթել, պարտաւորի առ այն։ Ոչ ևս՝ ի մտաւցելոյն ոչ է կարող առանց պատճառի բացարձակապես հրաժարիլ վն գայթագղուե կամ ընթագտուեալ արհամարհութեե, եթէպէտ և գոլ չլինիցի։ Տես ի ճառն գրոշմ. պր. 8։

Այլ արդ՝ զայսոսիկ ասացաք տեսականապէս վիճելով։ Իսկ ըստ գործնականն՝ քանզի սովոր են տագնապել փորձութիք յայսմ վերջին ճակատամարտի, զորս յայտնահարել տանջանաց այս խորհուրդ, դամենայնիմ անհոգութի փրկուե իւրոյ, և զանձնապատանուն ցուցանէր, որ զանց առնէր զայնսոսիկ, և կամ հրաժարէր յընդունելոյէ։

Ինդրեցաս երկրորդ։ Արդեօք հովիւն պարտաւորի զայս խորհուրդ մատակարարել ժողովրդականաց իւրոց ընդ յայտնի վտանգաւ կենաց իւրոց, ոյր հանդիպի ի ժամանակի ժանտահարու և կամ այլ ինչ փոխադրական հիմանդութեան։

Պէհեմ զանազանութի ասանց, որ հաւանական երևի մեզ։ Կամ հիմանդն ենթադրի ընկալեալ զտոյգ արձակումն, և կամ զերկրայական միայն, այս է՝ ըստ որում արձակեալ եղև՝ զրկեալ ի զայսմանց, առանց կերպական և բացայայտ խոստովանուե, ի նշանաց ինչ միայն, զորօրինակ՝ զի է ուղղափառ, ևն. և կացեալ ի նմին վիճակի չէ հնար նմա այլազգ արձակիլ, զորոյ վաւերուե արձակմանն երկրային բազում մեծամեծ ածարանք։ Այ՝

Ի թէ առաջինն, հաստատագոյն կարծիք է, թէ ոչ պարտաւորի նա. վնզի յայնժամ այս խորհուրդ ոչ է բացարձակապէս հարկաւոր, այլ մեծապէս օգտակար միայն, զոր ոչ պարտաւորի հովիւն հոգալ ժողովրդականաց իւրոց հանդերձ յայտնի վտանգաւ կենաց իւրոց։ Աստուտի՝ Ոչ ինքն ժողովրդականն ոչ պարտաւորի ընդ յայտնի վտանգաւ կենաց իւրոց ընդունիլ զխորհուրդս կենդանեաց՝ որք այլևս են պատճիրեալ՝ զորօրինակ զխորհուրդ հաղորդութեե, յորժամ հանարին միայն օգտակար. ապա ոչ պարտաւորի և հովիւն ընդ նովին վտանգաւ կենաց իւրոց մատակարարել նոցա. քանզի առ ինչ պարտաւորէր առնել հովիւն ի մատակարարել, քան ժողովրդականն ունել. և ոչ իսկ զայն բանաւորապէս պահանջէր ժողովրդականն։

Ի թէ երկրորդն, երևի թէ պարտաւորի վնզի յայնժամ վտանգի փրկուի ժողովրդականն. քանզի քաջ զղջացեալն անկասկած զղջմամբ՝ այսմիկ խորհրդով հասանի փրկուե, առանց որոյ դատապարտի. արդ՝ պարտաւորի հովիւն դնել զանձն փոխանակ ի վտանգի եղեալ յաւիտենական փրկուե հօտի իւրոյ։

Ինդրեցաս երրորդ։ Արդեօք այս խորհուրդ է կրկնելի։

Պէհեմ նախ՝ (1) բանիւք Տրիտ. ժողովոյն. գլխ. 14. գլ. 3. Ով՝ երբեք հիւանդանի չէ ընդունել զայս օծումն առաւելապէս, պոյելով օծանողից-Քրիստոս խորհրդոյ նպատակիւ Լուսաշնի. Օրհատճառն (2) տայ այն Ծովմայ. մի՛ զի այս խորհուրդ ոչ ունի զհնարաւորութիւն գործ, զորօրինակ նոքին, որք տպատուրն զինիք. և երկրորդ՝ զի կարգի իրթև բժշկուի և դարմանն առ առողջութի. արդ՝ զառողջացուցիչ դարմանն այնչափ կրկնել պարտ է, որչափ հիմանդութին կրկնի։

Պէհեմ երկրորդ։ Օրինչ ինչ կարծիք և իցեն զսովորեալ, զորմէ ասի, թէ եղև կանխաւ առ ոմանս՝ բաշում անգամ կրկնելոյ օծումն՝ ինոմին վիճակի հիմանդութեե, զորմէ գրէ Անաստաս. ի զիրս խորհրդոց սրբոյն Կիրիդորի, և Անաստաս. գիրք 1. ի մի նախնի ծխից եկեղեցւոյ. և եղեալ զայսոսիկ, արդեօք եղեն այն ամ օծումք խորհրդականք, թէ ծխական միայն, բաց ի միոյն։ Այսպէս (3) է այժմ, թէ ոչ է արժան զայս խորհուրդ կրկնել ի նմին հիմանդու-

(1) Ինե՛ ի. 33. պ. 1. քեղ. (2) Ինե՛ (3) Ինե՛ պ. 2. քեղ։

գուն, կի՛ առաւել ևս՛ի կալ ՚ձեալ ՚ի նմին վիճակի հիւանդուեն և վտանգի: Այս յայտ է նախ՚ի նախայիշատակեալ Տրիտ. ժողովոյն, որ սահմանեաց, թէ հնար է կրկնել՝ եթէ հիւանդն առողջասցի. ապա չէ հնար կրկնել, եթէ ոչ առողջասցի. քանզի բացառութիւն հաստատ ղկանոնն: Երկրորդ՝ յընդհանուր գործածուէ ևկնդևցոյ: Ել երրորդ՝ վտգի ՚ի կալ ՚ձեալ ՚ի նմին վիճակի հիւանդուեն և ՚ի վտանգի, բաւական է միանգամ առնևայն առ հոգևոր բժշկի:

Ասացեալ, (1) ՚ի խոլ ՚ձեալ ՚ի նմին վիճակի հիւանդոքն ի չտանդէ. վտգի եթէ օձևայն ՚ի վտանգի զերծցի անտի, և յետ այնորիկ թէպէտ և ՚ի նմին հիւանդութեէ չիցէ առողջացեալ լեալ, անկցի միւսանգամ յայն, զորօրինակ հանդիպի ՚ի բազմաժամանակեայ ցաւս, ոյզ ՚ի լերդացաւութեն, ՚ի ջզդոդութեն, և յորս ՚ի սոցին սակի, կարօղ է միւսանգամ ընդունիլ զայս խորհուրդ. վտգի թէպէտ և չէ այլ հիւանդութեի պարզապէս, սակայն է այլ վիճակ հիւանդութեն. և այսպէս է հասարակաց գործածութեն:

Ա՛ Ր Ա Ր

Ի ՎԵՐԱՑ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԿԱՐԳԻ:

ԱՔՒ ԹՈՒՂՄ՝ Լմ. Ի 34. Խ. ՓՆԼ 341:

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԲՈՒԺԻՆ,

Ի վերայ գոյութեան խորհրդոյ կարգին, ի վերայ նուէրոց, ի վերայ նիւթոց և կերպի խորհրդանշից:

ԱՔՒ ԹՈՒՂՄ՝ Լմ. Խ. 34 Ի 37.

Պ Ր Ե Ս Կ Ս Ե:

Ի ՔՐԱՅ ԳՈՅՈՒԵՔ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԽՈՐԵՔ, Ի ՚Ի ՎԵՐԱՑ ԼՈՒՀՈՑ ԽՈՐՀՈՑ:

Արկն (2), կամ կարգատուէրն, (որ քո մեզ յեռանդրոն լսի), առ հասարակ սահմանի. խորհուրդ նոր օրինաց, արուզ առանձն հոգեւոր երէցանութեն, և յոգոյ ընծայ՚ի խորհրդել օրինադիր ձեռնադրոյն պաշտամանեն:

Ասելի է նախ: կարգն կամ ձեռնադրութեն, որով յեկեղեցւոջ նուիրին որ պաշտօնատարք, է ճշմարիտ և տիրապէս ասացեալ խորհուրդ նոր օրինաց: Ել ՚ի հաւատոց ընդդէմ արդի հերետիկոսաց, սահմանեալ ՚ի ժողովն Տրիտ. գլխ. 23. կան. 3:

Յուցանի: կարգն կամ ձեռնադրութեն է նշան զգալի, որ տայ զընդորհս՝ մեացապէս սահմանեալ ՚ի Քրիստ. որ ընդ ձեռնադրելոյ զերիզ՝ ՚ի յերեսս ՚ի ձեռն

Ընդ որ են ի ժեղ ի յեռանդութենէ ինձ ։ Երբորդ՝ է մեացապէս սահմանեալ . յայտ է յանխափա սովորութենէ եկեղեցւոյ յառաքելոց անտի մինչև ցմեզ ։ Չորրորդ՝ է ի վնաս սահմանեալ . վասն Ոչ միայն կարող է սահմանել զնոսանս՝ որ տան զնորհս . ապա ։

Համառօտին որ հայր ։ Կրկին որ Աղեանգաց՝ ճառ ի մէ մկրտ . Վնի , Օգոստինոս՝ գիրք 2 . ընդդ . Պարմեն . գլ . 13 . Հերետիկոս՝ ընդդէմ Լուսաւորեանց , Հակերեան՝ գիրք 3 . ի մէ քահանայութենէ , և այլք բազումք ։ Նա և Ժողովն Վաղկեդոնի , կան . 2 . Վլոմբենսիոյ՝ ի կենդանի միաբանութենէ , և Տրիտենդոյ՝ զոր վերագոյնդ յիշատակեցաք ։

Յաւել ի մէ զմիաբան կարծիս երիցուն ևս եկեղեցեաց՝ Յունաց և Լատինացւոց , որ զկարգն ի թիւ խորհրդոց դասէ , ոչ ցուցաք ի ճառելն ի մէ խորհրդոց առ Հայսարակ ։

Ասելի է երկրորդ (1) ։ Զն եօթն կարգք . քահանայութենէ , սարկաւագութենէ , կիսասարկաւագութենէ , ջահընկալութենէ , երգմնեցուցչութենէ , ընթերցողութենէ , և դռնապանութենէ ։

Յուց . ի Ժողովոց ։ Ժողովն Կարթագինեայ չորրորդ՝ 214 եպիսկոպոսաց , յամին 398 . յերրորդ կանոնէ մինչև ցիններորդն յառաջ բերէ զեօթն նշանակեալ կարգսդ , և զԷկն որով յեպիսկոպոսէ մատակարարին ։ Ժողովն Կիւզիպրանեան՝ յամին 816 . գլխ 1 . ի մէ սահմանդր . ժառանգաւո . զեսմեանեան ևս թուէ ։ Ժողովն Տրիտ . գլխ . 23 . գլ . 2 . յետ ասելոյն , թէ զքահանայից և զսարկաւագաց յայտնի յիշատակքի լինի ի սր գիրս , ածէ ի մէ . Ի սկզբանէ անդրէ եկեղեցւոյ անօնս լուգեալք որ գան վնի , այլ և նոքա յանկնէք ևս սկիզբն պաշտօնեան , այս է՝ կիսասարկաւագութենէն , ջահընկալեն , երգեհեցուցչեն , ընթերցողեն , և դռնապանեն , ի սակրամենտեան եղելոյ ճառելեն ։

Պ Ր Ե Կ ։

Երբեմն եմ կարծիս կամ սակնաւոր են նորմուրդ ։

Կնեմադրեմք նախ (2) ։ Կարգն կամ սահմանքն զանազանին ի նմա , և յոչ նմա ։ Սիքն , որք և ասին մեծագոյն , են՝ քահանայութենի , սարկաւագութի , և կիսասարկաւագութի ։ Ոչ սիքն , որք և ասին փոքր , են այլ չորքն . ոչ վասն չընկալոյն զ ինքեան ևս , այլ վասն ամենեքին են նորհուրդք , ոչ այժմ ասացուք , նմին իրի և սրբոն զհոգին՝ տալով զնորհս . այլ երեք առաջինքն ասին ևս վասն կրկին մասնաւոր պատճառի ։ Կամ՝ զի ի մեծ տոյ մերձենան առ հաղորդութենէն , և ունին զներգործութենէն շուրջ զքահանայագործելն նիւթով , այս է՝ քահանայութենէն , և սարկաւագութենէն շուրջ զմարմնով և զարեամբն Վնի , կիսասարկաւագութենէն շուրջ զնոճիրագործելն անօթովք ։ Կամ երկրորդ՝ զի յարակցեալ է ընդ նոսին ժուժկալութենէն , և պաքտաւորուի ժամասացութենէ ։

Կնեմադրեմք երկրորդ՝ իրև ստոյգ ի հաւատոց , թէ քահանայութենէն է խորհուրդ . վասն ոչ ցուցաք ի սահմանադրութենէ Տրիտ . ժողովոյն , և յայլոց պատճառաց , կարգն է խորհուրդ . և ի մէջ կարգաց զառաջին տեղի ունի քահանայութենէն . նոսին իրի խնդիրն է միայն ի վնի սարկաւագութենէ , և առաւել ևս ի վնի կիսասարկաւագութենէ , և ի վերայ պղծոց փոքր ասոիճանաց ։

Ասելի է նախ ։ Սարկաւագութենէն է խորհուրդ ։

Յուցանի ։ Զնեռադրութենէն սարկաւագի է նշան զգալի՝ շնորհաց , մեացապէս սահմանեալ ի Վնէ . ապա է խորհուրդ ։

Յուց . առաջարկ ։ Կամ՝ է նշան գծելի . քանզի եղև Կորն . ի . ձեռնադրութենէն առաքելոց հանդերձ աղօթիւք , և լինի այժմ ևս ձեռնադրութենէ եպիսկոպոսին և տուչութեամբ գործեաց ։ Կրկորդ՝ է նշան գծելի շնորհոյ . մի՝ զի ձեռնադրութենէն հանդերձ աղօթիւք տուեալ լինէր շնորհք , ոչ ցուցաք յԱրաքելոյն ի պր . 1 . և երկրորդ՝ զի եպիսկոպոսն ի ձեռնադրութենէ սարկաւագին ասէ . Ո՞ գծել եք՝ ասս ի զբաղեալ ևս ի հոգեւոյ խաղ գործն և ի գոյացութենէ նէ . Օգոյս ոչ ասէ նմա վարդապետ . քանզի Ժողովն Տրիտ . գլխ . 23 . կան . 4 . այսպէս սահմանէ . Կրնէ ոմն ասոցն զի եթէ կրկնասցի ոչ լինի պոռնկել Ծոգին եթէ , և ըստ այն վկայութեան առեն եղիկոպոսունք , ասս գծել եթէ . . . . եղեալ նզովել . Կրորդ՝ է առհասնել յԱՅ . զոյն ոչ էր յառաքեալս , և ոչ իսկ է յեկեղեցւոյ իշխանութենի սահմանելոյ զնշանս տուիչս շնորհաց ։ Ի երորդ՝ է ճառացեալ առհասնել . ոչ յայտ է ի հաստատուն

(1) Ընդ ի . 37 . գ . 2 ։ (2) Ընդ գ . 3 . բաղ ։

առն և յանխախտ գործածութեէ եկեղեցւոյ յառաքելոց անտի մինչև յայժմ:

Ա[illegible]ցես: Այսոքիկ առաջին սարկաւագունքն սահմանեցան ի պաշտել զսեղանս, ոչ գրի՝ Կոյր. ը: Ապա:

Պետեմ զան. զառաջարկ: Այսոքիկ առաջին սարկաւագունքն սահմանեցան ի պաշտել զսեղանս՝ ըստ առեթի և ըստ պատահման, ընդու. ըստ ինքեան նախ, ուր: Ապա թէ ոչ ոչ էր հարկ կոչել զազգմութիւն, և ոչ ունել զմանաւանդ փոյթ՝ ընտրելոյ արս վա[illegible]ոյ[illegible]ել և նմա[illegible]ոյ[illegible]ել, և ոչ դնել ձեռս ի վե ընտրելոցն՝ հանդերձ աղօթիւք. քանզի այս ամ են անպատական քաղաքական պաշտամանն: Ապա զորս[illegible]իակ յորժամ պատճառաւ պատերազմի մանանն յամառութեի իշխանք, խաղաղութեն ծագելոյ անտի մարթէ ասել գործ ըստ պատահման և ըստ առեթի՝ ամենայնի, ոչ ըստ ինքեան և նախկին. ըստնմին օրինակի և՝ որ պատմի Կոյր. ը. Եղև առեթ և գործ ըստ պատահման, ոչ ըստ ինքեան և նախկին՝ սահմանադրութեն սարկաւագուե: Հաստատ: Սարկաւագունքն սահմանեալ էին՝ ուր հաւատացեալք ոչ վախէին զհասարակաց կենաց, և ոչ յայն ասկ պետս ունէին պաշտօնէից սեղանոյ, Փիլիպ. ա. 1. և ա Տիմոթ. ը. 8. և 12:

Ասիպ: Ընդէնչ պատճառ երևի կի՛ հարկ՝ վե քաղաքական պաշտամանց սահմանել զնոր պաշտօնեայս. ապա:

Պետեմ: Այդեալ, եթէ չէր ինչ հարկ բացարձակ, եղև հարկ ըստ իմք և առ լաւագոյն լինելոյց. նախ՝ զի պաշտօնեայքն որ կարգաւն եղեալ յարժանապատուութեի՝ մեծագոյն ևս իշխանութէ վարեցին ի մէջ հաւատացելոց. և ըստ այսմ հեշտաւ և առաւել ևս գործուն նեռւն կատարեսցին զայն պաշտօն: Երկրորդ՝ զի ոչ միայն վերակացու լինէին հասարակաց սեղանոյ, այլև սեղանոյ հաղորդուե, որ յայնժամ հասարակօրէն ի միասին ըստ հասարակաց սեղանոյն լինէր: Յե երրորդ՝ զի նոյ էր յանձն եղեալ բաշխել զտուրս, որք լինէին յաւուրս կիւրակէից յեկեղեցւոջ. արդ՝ պատշաճ էր, զի՝ նոքա նուիրեսցին սեղանոյ:

Ասելի է երկրորդ (1): Սիմասարկաւագունն և չորս փոքր աստիճանքն են խորհուրդք: Ծանպետ և այս եղբակացուի ոչ է այնչափ ստոյգ ոյզ զնաիրենիացն, սակայն է հասարակագոյն, և հաւանականագոյն:

(1) Ընդ՝ պ. 2. Ե 3. Բաղ՝

Չաւց. Նախ՝ ի ժողովոյն Փլորինտիոյ և Տրիտենդոյ: Ժողովն Փլորե. ի կ դնդակին միաբանութէ սահմանէ, թէ կարդն ընդհանրապես է խորհուրդ. Ի Եդեբերդ խորհուրդն, ասէ, ե ի յոգին. և ըստ կարգաւ իրոն ըստ սեռիւ դնէ զքահանայութէին, զարկաւագուին, զկիսասարկաւագութէին, և զայլն. ապա սրբա ամենեքեան են խորհուրդք, քանզի տեսանի հաղորդի բանի սեռին:

Ժողովն Տրիտ. գլուխ. 23. գլ. 2. ասէ, թէ են եօթն կարգք անուանեալով զնուրաքանչիւրսն. և գլ. 3. բացատրէ, թէ որ կարգաւն տուեալ լինի շնորհք, և թէ կարգն է ճշմարտապես խորհուրդ, զոր իմանալ ի սրա է զգինչ և իցէ աստիճանէ, և զգինչ և իցէ կարգէ. որովհետև անորոշ նախադասութէին ի նկատիս վարդապետութէ հաւատոյ հանգէտ է ընդհանուր նախադասութէ:

Չաւց. երկրորդ: Ընդ աստիճանքս այսոքիկ աւանդին արտաքին նշանք, որք տան գնոսիք և զընորհս. ապա են խորհուրդ: Օրատոքին նշանք յայտ է: Չաւց. զտպաւորութէ կնքոյ: Ասա՝ է բացայայտ վկայութիւն սիրն Ժողովոյի՝ խ. 35. պ. 2. բոլ: Երկրորդ՝ ի քահանայապետական ծիսարանէն Ժողովոյ, մակագ. ի վե տալոյ գկարգս, ուր ասի, Ընդ որոյսկ եպիսկոպոսն ձեռնադրէլոցդ ըջնեալ գձեռնէս, որպէս պատուէր ինէ: Երրորդ՝ որովհետև ի կարգաւս յայսցանէ դնի որ ի վեր քան զժողովուրդն յիմք աստիճանի իշխանութէն, որ կարգեալ առ անտեսութէի խորհրդոց, որ է սեփական կնքոյ: Յե չորրորդ՝ այս աստիճանք են անկրկնելի. և զայս ոչ ուներն, բայց եթէ յանջնելի կնքոյ: Չաւց. զտնչութէն ընորհաց: Ասա՝ զի՝ ի գնել միոյ գործոյ խորհրդոյ, զորօրինակ է կնքն, միանա՝ որ է շնորհքն գհետ գայ, եթէ չկայցէ արգել անարատադրութէի ընդունողին: Յե երկրորդ՝ զի ժողովն Փլոր. ի կռնդակին միաբանութէն առեալ է ճառս շնորհոց.

Ասէ եթէ ասիցես: Այժմ գհետ գայ, թէ են երեքտասան խորհուրդք: Պետեմ ուր. գհետս. վասզի եօթն աստիճանքն են այնպես խորհուրդք, մինչև վեց աստիճանացն կարգիլ ի մի, այս է՝ առ քահանայութէի, որոմ սպասաւորին, և հաղորդին. նմին իրի պատճառաւ այսր կարգի կամ

համ վկայարերութեանն ամենեքեան ասին մի խորհուրդ։

ՅԻՆԼՈՒԱԾՆ

Ի վերայ խոշտանգեալ հերոյ կնքելոյ։

Ինդրիցես նախ։ Արդեօք խուզումն հերոյ իցէ կարգ։

Պնեմ (1), թէ ոչ. այլ է միայն պատրաստութիւն կամ յառաջընթացուն առ կարգս։ Այսպէս դնեն առ հասարակ ածաբանք ընդ սինն Ծովմայի և ընդ հռովմէական հրահանգին՝ մանն 2. գլ. 17. հմր 13. ի Տրիտ. ժողովոյն՝ գում. 23. գլ. 2. և գլ. 6. ի վն նորոգ։

Ինդրիցես երկրորդ։ Օրինէ իցէ պատճառ կամ առիթ այսր ծիսի յեկեղեցւոջ։

Պնեմ։ (2) Խաղաղեալ զգաղումն յառաջ բերեն։ Հաւանականագոյն երևին մեզ, զորս յառաջ բերէ ձեն Ծովմաս։ Առաջինն է, զի խուզմամբ հերոյ ընդ օրինակի պսակի կի՛ բոլորակի, որ է նշան աքբայութեան և կատարելոյն, նշանակեսցի, թէ կղերիկոսք են ի գերագոյն վճակի զատեալ յաշխարհականաց, և պարտին լինել յառաքինութեն կատարեալս։ Երկրորդ՝ զի բարձեալ հերոյն, որք են աւելորդք մարմնոյ, խրատեսցին կղերիկոսունք զաւելորդ խնամս ժամանակաւորաց հատանել ի բաց, և յարել ի հոգևորս։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք ամ կղերիկոսունք պարտաւորին կրել զխուզումն հերոյ։

Պնեմ, այո. վասն է սրենք եկեղեցւոյ, գլ. Եպիսկոսաց. և գլ. Ընդ ոմ. զան. 23։ Սակայն ծանուցանեմ Ընդրիոս, թէ կղերիկոսքն առաջին խուզմամբ հերոյ, կամ փոքր ատիճանաւորքն առանց բարերարութեն ոչ երևին պարաւանդեալ ընդ այսոցիկ օրինօք. այլ միայն կղերիկոսունքն մեծ աստիճանաւորք, և այլք բարերարեալք. քանզի այսպէս երևի սովորութիւն ընկալեալ։ Յաւելու ի վն նախայիշատակեալ ածաբանն, թէ և զասս չէ պարտ զի բաւ զատապարտել մեզանչել մտհուշոյ մեզք վն այնորիկ զի ոչ կրեն զխուզումն հերոյ, բայց եթէ ընդ բաղում երևելի ժամանակս զայն ապացոյն, և կամ զնկի խոհական աղդարարութեանց կարգաւոր եպիսկոպոսին։

Ինդրիցես չորրորդ։ Արդեօք ամենեքեան, որք ունին զխուզումն հերոյ, վայելե՞ն զարտօնութիւս կղերիկոսաց։

Օկրբեակ արտօնութիւս կղերիկոսաց զանազանել պարտ է։ Մի՛ որ ասի արտօնութիւն առնուի, որով զերծ լինին կղերիկոսք յաշխարհական իրաւաբանութենէ։ Երկրորդն է արտօնութեի ապահարկութենէ։ Երրորդն ասի արտօնութեի կանոնական, որով նզովին՝ որք հարկանեն զկղերիկոսս։ Այս զանազանութիւն եդեալ,

Պնեմ ըստ առաջնոյն ի Տրիտ. ժողովոյ գում. 23. գլ. ի վն նորոգ. թէ՝ որ ընկալաւ զառաջին խուզումն հերոյ, կի՛ և և որ ընկալաւ զիսորհ աստիճանս, զարտօնութենէն ոչ վայելէ, բայց եթէ առնիցէ վկայութիւն եպիսկոպոսէ, կամ իբրեալ պետութեչ կղերիկոսական և զնա-զանի հերոյ՝ հրամանաւ եպիսկոպոսին ապաստատութեամբ եկեղեցւոյ ինչ, և կամ ի կղերիկոսական դպրատան, կամ ի դպրոցս ինչ, և կամ ի հանգերձանի հրամանաւ եպիսկոպոսին՝ եթէ ի ճանապարհի ու ընդունելոյ զնիծոփոյն ապաստատութենէ՝ զերծանի՝ վերնոցէ։ Երրորդ՝ քանզի արտօնութիւն տանէ ունի ընդ իւր զապահարկութենէ կամ զապատութիւն ի հարկաց, իբրզի տալ զհարկս է նշան հպատակութենէ. վասյսորիկ որ վայելէ զարտօնութենէ տանին, վայելէ զապահարկութենէ, և ընդ հակառակ՝ որ զնկի յարտօնութենէ տանէ, զնկի յապահարկութենէ։ Եւ յայն սակս որք ոչ պահեն զպայմանս նախայիշատակեալ Տրիտ. կանոնին, զնկին ևս յարտօնութենէ ապահարկութենէ։ Եւ զայսօրինակ երևի ընկալեալ սովորութենէ։

Իսկ ընդ կանոնական արտօնութենէ, թէպէտ և ոչ բացատրի ի վճիռն Տրիտ. ժողովոյն, սակայն ունի ընդ հետևորդի զնոյն համարին, ոչ զարտօնութենէ տանի. վնզի որք վայելեն զարտօնութենէ կանոնական, վայելեն զարտօնութենէ տանի. քանզի երկոքին ևս շնորհին անձանց, զի են նուիրեալք։ Իսկ որք ոչ պահեն զպայմանս նախայիշատակեալ վճռոյն, ոչ վայելեն զարտօնութենէ տանի. ապա և ոչ զկանոնականն։ Այսպէս դնէ Ընդրեաս Ընձամայրեան՝ ճառ 8. ի վն կարգի. գլ. 7. հատուած 5. հմր 59. զնկի Սուարեզի, Լայմանայ, և այլոց։

ՊՐԵՆ.

(1) Ընդ՝ ե. 40. տ. 2. բաղ։ (2) Ընդ՝ տ. 1. բաղ։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը Ա Ր Դ Ա Ս Ա Ն Ք Ի Ն։

Օրինակ է նվիրման և վերջին ահաճայոյնքին և սոփոստնքին։

Զայս ձեռնադրելոյ զքահանային՝ յիկիզեցին Աստիճացուց է այս։ Նախ՝ եպիսկոպոսն ոչինչ ասացեալ՝ դնէ զերկոսին ձեռս ի վերայ գլխոյ ձեռնադրելոյն. ընդոն առնեն առաջնակայ քահանայքն։ Երկրորդ՝ և նոյնհետայն եղեալ եպիսկոպոսն, և եղեալ քահանայքն ամբառնան զձեռս տարածեալ ի մի գլխոյ ձեռնադրելոյն, և եպիսկոպոսն ասէ, Աղաչեսցուք երեսաց տէրունական, ըստ որում գրի ի քահանայապետական ծխատրանին Հռոմայեցւոց։ Երրորդ՝ դնէ ի մի նի զուարճն և զշնորհսն պատասխանի, և օծանէ զձեռս նի իւղով երեսայուն։ Ողորդ՝ տայ նմա զսկին հանդերձ գլխով և ջրով, և զմաղզմայն եդեալ ի մի հանդերձ հայիւ, ասելով, Ո՞ աչքանոցն տգոտացոնեալ զպատարագ ընդ կնոջանոյ և հանելոյ, յանուն Հօր, եւն։ Հինգերորդ՝ կատարի պատարագն. և ձեռնադրեալն ի միասին ընդ եպիսկոպոսին ասէ զաւանս քահանայագործութեան։ Վեցերորդ՝ զկնի ճաշակմանն եպիսկոպոսն միայն զերկոսին եւս զձեռս դնէ ի մի գլխոյ նոր, ասելով, Ո՞ աչքերդ ես. զոր կնքեցուցոյ աչքդ, խոշտանգել չեմ ինչ, ի ղերոյ տէրունէ նուիրեալ եմ։

Ո՞ Հոյնս չէք ինչ տաճարի սկզբ ընդ դնելոյ, և մաղզմային ընդ հացի. այլ քահանայն է լիով ձեռնադրեալ գրութիւն ասզի ձեռնին եպիսկոպոսին, ընդ այսոցիկ կերպիւ. Ընծայեն ընդոն, որ ինչ պիտոյ կենաց, և պսակեալ որ են պսակ ընդ, կոչն (զայս անուն) յորջորջել առաքելոցն ի հահանայոյնքին. ապաշխանեցուցանել զնա ի հահանայոյնքին. ապաշխանեցուցանել զնա ի վերջոյ նի ընդոն Հոգւոյն։

Ընծայել է նախ։ Հացան նիւթ և կերպ քահանայութեան առ Աստիճացիս է սկզբն ընդ գնելոյ, և մաղզմային ընդ հացի տաճարի բանիւքս այսոքիւք. Ո՞ աչքանոցն, եւն. և երրորդ դրութի ձեռաց՝ բանիւքս այսոքիւք. Ո՞ աչքերդ ես, եւն. ընդ իցեն երիս մանանան նիւթք և կերպք, յորոց կացուցանի մի բոլորական։

Հոյց. առաջին մասն ի մի տաճարի գործ ձեռացն։ Նախ՝ ի ժողովոյն վերակացութիւ ի վերնոն միաբանութեն, ուր ասէ. Ա եպիսկոպոսն Խորհուրդն է կարգին, զոր նվիրեալ է ի պատուական քահանայապետէ, ի վերնոյ կարգէ, ոչ ի մարդկանէ, ոչ ի մարդոյ, եւ ոչ ի մարդկանէ, այլ ի Յիսուսէ Քրիստոսէ, որ ինքն է ճշմարիտ քահանայապետ

Հայց. և միանգամայն լացաւորի բովանդակ եղբարկացութիւնն։ Արկին իշխանութիւնի շնորհի քահանային ՝ի ձեռնադրութիւն իւրում. մի՝ ՝ի վեր ճշմարիտ մարմնոյն Քրիստոսի ՝ի քահանայապետել զայն. երկրորդ՝ ՝ի վեր խորհրդական մարմնոյն Քրիստոսի ՝ի հովուել և ՝ի դատել զնա ՝ի ներքին աւուրն։ Այլ թէպէտ և քահանայն ըստ որում քահանայ վերացուցեալ յայս ինչ և յայն ինչ վիճակէ՝ է միայն առ ՝ի պատարագել. սակայն քահանային նորոյ օրինացս, և ըստ որում է ՝ի Քրիստոս սահմանեալ, է առ ՝ի պատարագել և ՝ի դատել. և ըստ այսմ է միանգամայն պատարագիչ և դատաւոր. և չէ հնար լինել կատարեալ և լրացեալ քահանայ նոր օրինացս, բայց եթէ երկոքումբն ևս իշխանութիւն. իսկարդ՝ տուչութիւնն գործեաց ընդ այսմիկ կերպիւ, Ո՞ՙ ՚ՙՙՙՙՙՙՙ, ևն. շնորհի առաքելի իշխանութիւնն. և դրութիւն ձեռացն ընդ այսմիկ կերպիւ, Ո՞ՙ ՚ՙՙՙՙՙՙՙ, ևն. շնորհն երկրորդն. ապա։

Ասելի է երկրորդ՝ ՚Ներքին և կերպն քահանայութիւն առ Հոգին է միայն դրութիւն ձեռաց՝ բանիւքս այսոքիւք, Ընդունի՛ շնորհ, ևն, ոգի ՝ի վերոյ։

Հայց։ Ասացեալ է ՝ի համօրէն ծիսարանաց և յառձնեցուն կարծեաց, թէ Հոգին ոչ երբեք ՝ի գործ ածին, և ոչ այժմ ՝ի գործ ածեն ՝ի ձեռնադրութիւնն քահանայի զտուչութիւն գործեաց, այլ միայն զդրութիւն ձեռաց ըստ նախայիշատակեալ բանիցն. և սակայն նոյնօրինակ ասացէ է, լինել վաւեր առ նոն ձեռնադրութիւնդ քահանայից. որովհետև եկեղեցին ոչ երբեք մերժեաց զայնոսիկ. Դա թէ թոյլ տայ նոյ սովին ծիսիւ լինել ՝ի Հռոմ, և ըստ այսմ ձեռնադրելոց՝ պատարագս մատուցանել ՝ի լսելիս մեր, ոչ լինէր կռապաշտութի՛ եթէ չէին խոստանալս ձեռնադրեալ. և ոչ ՝ի ժողովն Վլորենտիոյ ՝ի վեր վաւերութիւնն նոյ տարակոյս ինչ ծագեցուցանէ. ապա։

Առեցես։ Իսկան նիւթ խորհրդոյ կարգին պարտի լինել նոյն ամ ուրեք և յամս ժամանակի. ապա թէ ոչ ոչ լինէր նոյն խորհուրդ. իսկարդ ըստ ընդունելոյդ Հոգիք ՝ի ձեռնադրուն քահանայի ոչ ՝ի գործ ածեն զտուչուի գործեաց, և ոչ Հաւիք միշտ վարեցան նոսա, որովհետև ոչ զանցանէ քան զդրութ հարիւրամս. ապա։

Պէնեմ զան, զմեծ։ Իսկան նիւթ խորհրդոյ կարգին պարտի լինել ամ ուրեք և յամս ժամանակի նոյն կերպարար ՝ի բան զգալի նշանի, ընդու. պարտի լինել նոյն նիւթապէս և ՝ի բանի իրաց, ուր։ Արդ ասեմք, թէ ՚Ոչ ոչ սահմանեաց զնիւթ այսր խորհրդոյ բացորոշել ՝ի տեսակի այսմ կամ այնմ իրաց լինել նիւթ. այլ բացորոշել միայն ՝ի սեռի, թէ պարտ է տալ զգալի ինչ նշանաւ, որ իցէ նշանակիչ իշխանութիւնն տուելոյ. իսկ զբացորոշումի այսր նշանի ՝ի տեսակի, թէ արդեօք իցէ այս ինչ կամ այն ինչ իր, արդեօք դրութի՛ ձեռաց, թէ տուչութի՛ գործեաց, և թէ արդեօք երկոքի՛ն ևս, եթող եկեղեցւոյ, զզօրինակ ասացաք կանխաւ ՝ի վեր նիւթոյ և կերպի դրոշմին։ Արդ եկեղեցին վարեալ այսոքիկ իշխանութիւնք զոր ետ նմա ՚Ոչ, բացորոշեաց, կամ գեթ հաւանեցաւ, զի դրութի՛ ձեռաց ըստ համաձայն կերպի նո՛ վն եկեղեցւոյն Հունաց, և գուցէ յառաջին դարս ևս վարեցին եկեղեցւոյ, լիցի նշան օրինաւոր երկոցուն ևս իշխանութեց տուելոց ՝ի քահանայագործել և յարձակել. բայց յետ այնորիկ բացորոշեաց վն ասին եկեղեցւոյ, զի տուչութի՛ գործեաց ըստ բանիւքս այսոքիւք, Ո՞ՙ ՚ՙՙՙՙՙՙՙ, ևն. լիցի նշան օրինաւոր իշխանութեն քահանայագործելոյ. իսկ դրութիւնն ձեռաց՝ բանիւքս այսոքիւք, Ո՞ՙ ՚ՙՙՙՙՙՙՙ, ևն. նշան իշխանութեն արձակելոյ. մինչև Հոգին ձեռնադրեալ ասին ծիսիւ, կամ ասինն ծիսիւ Հունաց՝ առանց անօրինման ծայրագոյն քահանայապետին, անվաւերապար ձեռնադրի։

Ինդրիցես։ Ընդ են պաշտօնք քահանային։

Պէնեմ։ Առաջինն է քահանայագործել զՀաղորդութեին։ Երկրորդն՝ կապել և արձակել զապաշխարօքս, զի արժանապէս մերձենայն առ խորհուրդ Հաղորդութեն, այլ ենթադրեալ զերաւարութեին։ Երրորդն՝ մատուցանել զայլ խորհուրդս, այս է զմկրտուել, զՀաղորդութի՛, և զվերջին օծումն, Հաւանութի՛ սուրբ քահանային։ Չորրորդն՝ օրհնել զժողովուրդն՝ ևս ՝ի պատարագի՛ պարզ օրհնութի՛, և ոչ Հանդիսական օրհնութի՛ կանխալ ըստ Հաստատուց՝ Օգնո՛ւթի՛ է Տէր յոՙՙՙՙՙՙՙ

կութիւն իւրեանց, առ արբայա յեկեղեցիս ընդունելոյ նոցա լիակատար իրաւամբք:

Ա՛նկիւն է երրորդ: Հաւանականագոյն է, թէ սարկաւագութիւն ոմն քահանայութիւն՝ յետ կեղծեցեալ ապրիլացւոց կրկին է ներեալ և կերպն, այս է՝ զրաւթի ձեռաց եպիսկոպոսին բանիւքս այսոքիւք, Ո՛ ՀՈԳԵ ԱԲ՝ ՈՒ Ի ԶՔՈՒՆԱԼ Ն Ի ՀԱՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՓՐՈՒԹԻՒՆ Ն ՓՐՈՒՆՔԵԱՆ ՆԴ, և տուչութիւն գրոց աւետարանաց՝ ի բանիւքս այսոքիւք, Ո՛ ԶՆԿՈՒՈՒՆ ԸՆԿԱՒԼԵՑ ՊԱՏՈՒԱՐԱՆ ՅԵԼԵՂԵՑԻ ՈՅ, ԵՒՆ ՎՃ ՆՆԴԵՑԵԼ:

Ձ՟ուց: Նախ: Ա՛ղղ չորրորդ ժողովն Կարթագինոյ՝ կան. 4. ի միոյ մնասին նշանակէ վճռ նիւթոյ սարկաւագութեան զգրութեի ձեռաց եպիսկոպոսին. Սարկաւագն, ասէ, յորժամ չհաւատցէ, ասէն եպիսկոպոսն՝ որ օրհնէ զնա՝ զինչ պէտն ի վերոյ գրեալ ունի. ջնջէ ոչ ՈՒ ՀՈՒՆ ՆՈՅՈՒԹԻՒ, այլ ՈՒ ՊՐՈՒՈՒՆՔՈՒՆ ԼՈՒՔՆ: Երկ՝ չէ հաւանական, թէ ժողովն նշանակաց զայսպիսի՝ զանց արարեալ զեկեղեցական: Բայ երկրորդ մնասին՝ ժողովն Վլովենտիոյ՝ ի կենդանին միաբանութեն նշանակէ վճռ նիւթոյ գոյից գրոց աւետարանացն: Երկ՝ առ՝ ի միաբանել զերկոսին ժողովս զայսոսիկ, ասել պարտ է, թէ կրկին է ներեալն, և կերպն, ոմն յեպրակացութեն: Երկրորդ՝ երկրորդ եւս դնէին՝ ի քահանայապետական ծխարանի իրրև զնիւթ և զկերպ սարկաւագութե: Երրորդ՝ ի դնումն ձեռաց, զորմէ է առաւել երկայնաբան, տուեալ լինին շնորհք, ոմն յայտ է՝ ի կերպէ նոյն, ըստ գնելոյ Տրիտենդեան ժողովոյն, ոմն՝ ի վերոյ, ապա է հաւանականաբար մնան խորհրդոյ:

Խնդրիցես: Ոչք են պաշտօնք սարկաւագին:

Պ՟նեմ: Ա՛ռաջինն է՝ քահանային, որ պատարագէ, անընդմիջապէս առաջնակայ լինել, և պաշտել: Երկրորդ՝ հանդիսիւք ընթեռնուլ զաւետարանն՝ ի պատարագի: Երրորդ՝ ըստ յանձնարարութեն եպիսկոպոսին կամ ժողովոյ՝ դապետին հանդիսիւք միրուել: Չորրորդ՝ հրամմանաւ եպիսկոպոսին քարոզել: Հինգերորդ՝ ի յանձնարարութեէ ժողովրդապետին՝ ի հարկաւորութե մատակարարել զհաղորդուին:

ԳԼՈՒԽ Կ՟Ա:

Ի վերոյ ներոյ, ևերպէ, և պաշտօնից ևեռաբլուածոյ:

Ա՛սելի է նախ: Խոլորական նիւթ կիսասարկաւագութե է տուչութեի գաւարկ սկզբ, և գաւարկ մաղմնայի, իսկ կերպն՝ այս բանք, ըստ Լատին. Տեսեր, որդի պաշտօն ասացեալ քեզ. ջնջ նմանապէս զքեզ, զի այնոցիկ չտրեսցիս, զի Ոչ հաճոյ լինիցէ Աստուծ ևեռել:

Ձ՟ուց: Օգտ և ոչ զայլ՝ ևեթ նիւթ և ևեթ զկերպ՝ նշանակին չորրորդ ժողովն Կարթագինոյ, կան. 5. ժողովն Վլովենտիոյ՝ ի կենդանին միաբանութե. զոր Ցովհաննէս՝ ի 4. զան. 25. ի. 1. առ 2. և ըստ Հեռևորդի՝ ի առուչութե նոր տպաւորի կրկին:

Ե՟ղիցես: Տուչութեի գոյն աւետարանաց է էական սարկաւագութե. ապա և տուչութեին գոյ թղթոյն առաքելոյ է էական կիսասարկաւագութե. և առաւել եւ՝ եթէ միտ դիցի այսմ կերպի. Ընդու զնա եպիսկոպոսն առաջելց, և առնիցէ զնա եպիսկոպոսի ընկերակից պատուոյն յեկեղեցի, ևն:

Պ՟նեմ որ. զհետ: Ա՛ղղ՝ ի գրականս, կամ՝ յորս կանեալ կան զկատաց, ոչ զորէ ձեռնարկութեին՝ ի հանգիստութե. արդ՝ եկեղեցին, զորոյ կանոց կանեալ կայ բացորոշուի նիւթոյ կարգին՝ ի տեսակի, ոմն և ասացաք, նշանակէ զնիւթոյ սարկաւագութե զտուչութեի գոյն աւետարանաց, և ոչ նշանակէ զնիւթոյ կիսասարկաւագութե զտուչութեի թղթոյն առաքելոց. քանզի զայն ոչ յիշատակեցին ժողովքն Կարթագինոյ և Վլովենտիոյ, որք խոսին զնիւթոյ կարգաց:

Նմ զնոյնիսկ առաջին և գլխաւոր պաշտօն կիսասարկաւագին է սպասաւորել պատարագի, մատակարարելով սարկաւագին զպատարագն ժամն և զմաղմնայն, և մնասուցանելով նմա զՀայցն և զկնին իրրև զընծայս ժողովրդեան, զի տացէ զայնս քահանային: Երկրորդ՝ ընթեռնուլ հանդիսիւք զթղթոյն առաքելոց՝ ի պատարագի: Երրորդ՝ տանիլ զևաչն՝ ի թափորս:

Ա՟սելի է երկրորդ: Նիւթ չհաղորդութե է կրկին: Ա՛ռաջինն է տուչութեի գաւարկ ժամանոցաց՝ ըստ այսոսիկ կերպիւ. Ընդու զնոյն, առ՝ ի տարեկոչութե ևեռն՝ ի նոցա, առ՝ ի տարեկոչութե զնին ևեռ՝ ի հա-

հաղորդութիւնէ աբեհան վհէի յոհաննէ Տէ։ Արկ-
ցորդ՝ տուչութի աշտանակի ըստ շինական մանկանի,
ըստ այսորիկ կերպիւ. Ընկալ պաշտաման ընդ
հոգևնին, ալ գիտասցես կրթելոյ զքեզ ՚ի ըս-
յանել զբաժին հնչելոյ յոհաննէ Տէ։ Ասէ
այսորիկ անուանին ջահընկալը, զի տանին զջահս
և զմոմեղէնս։ Ասին ևս յոմանց հեգնորէս,
կամ հնդեսիս, վասն զհետ երթման սարկաւա-
գին ՚ի պաշտաման։

Պաշտօն ջահընկալին է, նախ՝ զժամանոցս
գիտել և ջրով պատրաստել զի պատարագի,
և մատուցանել պաշտօնեից. այլ ոչ հնդուլ
՚ի սկիս ՚ի հանդիսաւոր պատարագի, որ վե-
րաբերի առ կիսասարկաւագն։ Արկրորդ՝ պատ-
րաստել զմոմեղէնս, լուցանել, տանիլ առ
աւետարանն, ՚ի ժամանակի քահանայագոր-
ծութեան, ևն։

Ա՛իւթն երդմնեցուցչութեան է գիրքն երդմնե-
ցուցչութեան։ Ակրոն. Ա՛ա, ես կալ ՚ի չէշտդ-ես,
և առնէջիր զչիհոնա-ըդ գտնելոյ զքեզ ՚ի վերայ
գրչագործոց, երբ ձգրտելոց, և երբ երդնոյից։
Լաստ յայտ է, թէ սովական պաշտօն նր է
կոչմամբ անուանին Ա՛յ, զրութիւք ձևոյց, և
երդմնեցուցչութիւքը հաստատելովք յեկեղեց-
ւոյ՝ մարտնչել ընդեմ զիւաց՝ ելանել ՚ի մարմ
նոց զիւահարաց։

Ա՛իւթն ընթերցողութեան է մատեան ածային
ընթերցուածոց։ Ակրոն. Ա՛ա, ես երբ նախան-
յանդերձ բառնի Ա՛յ. երբ հաստատութիւնէ ես
օգնեսցէ զաշխատն ես կատարեցես, առնէջես զմատ
ընդ նս, որ զբառն Ա՛յ ՚ի սկզբանէ պատրեցեն։

Պաշտօն ընթերցողին է բարձրաձայն ըն-
թեռնուլ, եթէ երգելով, և եթէ պարզապես
ընթերցանութիւք՝ զոր գիրս, ևս և զնդային իսկ
աւետարանն՝ ոչ ՚ի պատարագի, այլ յայլ
ածային պաշտամունս։

Ա՛իւթ դռնապանութեան է տուչութի բանա-
լոց սկզնեցոյ։ Ակրոն՝ բանքս այսորիկ.
Ընդունէս ոգս, ոգ երբ համարս տալոց ես Ա՛յ ՚ի
նոցնն երից, որ գտնիցեն ընդ բեռնակրօս այսո-
րիկ։

Պաշտօն դռնապանին էր բանալ զսկսկզբնին,
և փակել, զանարժանս արգելուլ անտի. և
անարժանք համարէին հնթեռնուք, նզովեալք,
արգելեալք, դիւահարք, հզևնադործք, հրա-
պարակաւ ապաշխարողք յառաջնում առաք-
ձանի ապաշխարութեան։ Իսկ ևս՝ զնր զգնաստս,
զասանդս հաւատացելոց, և զնմ կանս սկսկ-
զնցոյ պահպանել։

Ընդ այս՝ ըստ նիւթոյն և ըստ կերպին կիսա-
սարկաւագութեան և փոքր աստիճանաց՝ ՚ի շըր-
ջոդ ժողովոյն Կարթագինոյ և ՚ի քահանայա-
պետական ծիսարանէն Հռոմայեցւոց։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ը։

՚Ի վեր պաշտօնէի և եղիազարի խորհրդոյ կոչին։

Սկիզն ծանձնի՝ Լ՛. ի. 35. 36. 38. ի 39։

Պ Ր Ե Կ. Ը։

Ասել է պաշտօնեից խորհրդոյ կոչին։

Արկին զանազանի պաշտօնեայն խորհրդոյ
կարգին. կարգաւոր, և արտաքոյ կարգի։
Օրկրոցն ևս է ինդիրս։

Ասելի է նախ։ (1) Ամնայն եպիսկոպոսն է
կարգաւոր պաշտօնեայ խորհրդոյ կարգին։

Ցայտ է նախ ՚ի նր գրոց, որ ոչ այլոց՝
բայց եթէ առաքելոց և նոցուն յաջորդաց եպիս-
կոպոսաց շնորհեաց զերաւունս տալոյ զկարգս.
Կորն. ի. 6. և Ժ. 22. ի Տիմոթ. ա. 6։

Արկրորդ՝ յանխափան աւանդութէ, զոր քաջ
ցուցանեն առաչին ժողովն Կարթագինոյ՝
յամին 348. կան. 5. Հինգերորդ ժողովն Ար-
ևմտից՝ յամին 554. կան. 7. ժողովն Պրակա-
բևան՝ յամին 563. կան. 8. ժողովն Հ՚ասպա-
դևան՝ յամին 619. կան. 5. ժողովն Փլովդևն-
տից ՚ի կոնդակին միաբանութէ, ուր այսպես
դրի. Կարծեաւոր պաշտօնեայն ոչոր խորհրդոյ
(կարգի) ն նուիրապոսն։ Իսկ ժողովն Տրիս.
գամ. 23. կան. 7. Արևն ոչ ասասցէ, ևն
եպիսկոպոսն ոչ են վերագոյն քան զհնհանայս,
ևս չնորհն պնշխանէ զերաւնքն ևս յիւրաքանչիւր,
և ևս ևս զոր ուրևն՝ ն ոչ ընդ բահանայիւ հա-
ւասրակ. . . . Եղիցի հզևլել։ Ամին իրի եզրա-
կացուցիս է ՚ի հաւատոց։

Ապատե և բանն։ Ասես՝ (2) միայն ան
իշխանն կարգաւոր իրաւամբ վերաբերի գհատա-
րակաց պաշտամունս բահելոյ. իսկարդ՝ միայն
եպիսկոպոսն է ի հատարակաւն քորհուրեից իշ-
խան. ապա։ Արկրորդ՝ իշխանութէն ձևնադրելոյ
ոչ է իշխանաւն իրաւարանութէն, այլ կարգի,
զոր

(1) Ընդ՝ ն. 38. պ. ւ. և պիտառն. պ. 5։ (2) Ընդ՝ անդ։

զոր եպիսկոպոսն ընդունի ի ձեռնադրուե իւրում. ապա ոչ ունի զայն որ ոչ է ձեռնադրեալ եպիսկոպոս։

Ասելի է երկրորդ։ (1) Պարզ քահանային ի յանձնարարութիւն եկեղեցւոյ կամ ծայրագոյն քահանայապետին՝ կարօղ է լինել պաշտօնեայ արտաքոյ կարգի՝ խոստման հերաց և չորից տարեաց աստիճանաց։

Յուզ։ Ժողովն Նիկիոյ երկրորդ՝ յամին 787. կան. 14. զայս իշխանութիւն շնորհեաց քահանայ արբայից եպիսկոպոսէ օրհնելոց, և քարեպիսկոպոսաց. զրի՝ գլ. Լառաջ. զան. 69։ Կարձեալ՝ Հինոլիկենտիոս երրորդ՝ գլ. Լառաջ պապահ. Վատրանդ. դիրք 1. մանգ. 14. Ընկերսեղբ երրորդ՝ գլ. Ինդրեաց. անդ. մանգ. 13 ասէ, թէ այսպէսի ասպնճան յոչ եպիսկոպոսաց երբեմն պոռնել լինին։ Այլն իշխանութի շնորհի՝ նմին ի սովորութիւն, և նմին յարտօնութիւն՝ քահանայ կարդինարաց։ Հուսկ յետոյ ժողովն Տրիտ գում. 23. գլ. 10. ի մի նորոգ. ասէ. Եբբայիչ և այլոց սմի և նոյն, ընկերս և որոց առնկոյն զաշտարուն, և զբարձնուն, ոչ է արքան այսուհետև. . . . սմի և նոյն, որ չնոյն լրտնաւոր հպատակ էր, փակ զնուագոնն հնչուց, կամ զարս ծառ ասպնճան։ Ապա ննջատգրե, թէ կարօղ է տալ կրօնաւոր հպատակաց իւրոց։

Ասիցես։ Զայն զկարգս է ներգործուի կարգի, և ոչ իրաւասանութիւն. ասա թէ ոչ եպիսկոպոսն ընտրեալ և ոչ ձեռնադրեալ կարօղ էր ձեռնադրել։ Ապա կամ է ներգործուի կարգի կամ ձեռնադրութիւն եպիսկոպոսութիւն, և կամ քահանայութիւնն։ Ասէ է երկրորդս այս, ո՛ զբ և իցէ քահանայ կարօղ է իրաւամբ իւրով, ոչինչ ընդհատ քան զեպիսկոպոսն, վաւերացար ձեռնադրել։ Ասէ առաջինն, չէ հնար այլուս ումբ, բայց եթէ եպիսկոպոսին՝ տալ. քանզի չէ հնար զներգործութիւն կարգի տալ նմա՝ որ ոչ ունի զկարգ. ապա։

Պետեմ։ Զայն զկարգս կարգաւոր իրաւամբ՝ է ներգործուի եպիսկոպոսական կարգի. իսկ զայն զկարգս արտաքոյ կարգի իրաւամբ՝ է ներգործուի քահանայական կարգի, ըստ որում քահանայական կարգսն շնորհի քահանային պկղնաւորել իշխանութիւն ձեռնադրելոյ, որ քահանայապետական յանձնարարութիւ կատարի և լրանայ։ Տես զորս ասացաք զդրոշմն՝ ա. 5։

Իսկ վն կիսասարհաւատուե բազումք համարին, թէ նաև կարօղ է ի յանձնարարել տալ պարզ քահանայի. վասն Վերսահոս թուղթ 1. ազգ առնե քահանայից, զի ի միս ազգին՝ թէ ոչ իւիք իրօք շնորհի նց յեռանդրել վերապարհաւատ ի՝ ջնջելոյ՝ առանց խոչընդոտ հանապազաբերին Հոգւոյ։ Ապա ի գնել այնր թղթոյս՝ կարօղ են։ Պատմի և արտօնուին շնորհալ Վիստերսականաց, զորմ ասացաք արդ։

Ի վն սպարհաւատութիւն է դժուարաւ մեծ։ Մեծ չէ հնար տալ անօրինմամբ պարզ քահանային, համարին ոչն Ծովմայ, Սկոլա, և առ հասարակ նախնի դպրոցականք, ընդ բազմաց և արգելաց։ Ապ թէ կարօղ է տալ, հաստատեն և բազում արդիք, հիմնելով մանաւանդ յարտօնութիւն, զոր տուն տուեալ արբային Վիստերսականաց յՀինոլիկենտիոսէ ուղթերորդէ յամին 1489։ Հիրաւի այլք պնեն, թէ կոնդակն այսր արտօնութիւն է ի բազում գլխոց երկրպագական։ Ապ այս տես, եթէ կամք իցեն, յընդարձակ գրութիւն մերում։

Իսկ վն քահանայուե և եպիսկոպոսուե է ամենահաստարակ կարծիք սիրն Ծովմայի, թէ չէ հնար տնօրինմամբ տալ պարզ քահանային. վասն ընդ բովանդակ անցեալ դարս ոչ երբէք և ոչ ուրեք ընթեռնուեալ, թէ եկեղեցին տնօրինեալ իցէ՝ եթէ զնին, և եթէ զնիան, թէպետ և չէին պակաս տուիք, և բազում անգամ ստիպէր հարկն, և առաւել ի ժամանակս հալածանաց, յորժամ զեպիսկոպոսունս կամ սպանանէին, և կամ բանտարկէին, և կամ առաքէին յաքսորս։

Պ Ր Ա Կ. Ր։

Ընդեռ՞ հ՛ եպիսկոպոս է՞ օրհնաւոր պաշտօնեայ յեռանդրութենէ։

Կարկին խնդիրք ընդ առաջ ելանեն աստ ի լուծանել։ Նախ՝ թէ արդեօք եպիսկոպոսն կարօղ է օրհնապես ձեռնադրել զոչ հպատակն։ Երկրորդ՝ թէ արդեօք եպիսկոպոսն հրոսակ, հերետիկոս, հերձուածող, նզովեալ, և կամ սխմնական, վաւերացար ձեռնադրէ՞։

Ասելի է նախ։ Իւրաքանչիւր որ ի սեփհականն եպիսկոպոսէ իւրմէ պարտի ձեռնադրել, կամ յայլմէ՝ հրաւիանաւ նր. եթէ այլազգ եղե-

(1) Ինդ՝ տես 3։

եղեցի, ձեռնադրօղն ի տալոյ զկարգս զամ մի, և ձեռնադրեալն ի գործադրելէ ընկալեալ կարգացն, ցօրէսի կարգաւոր եպիսկոպոսին պատշաճ եղիցի, է կանեալ։ Այսպէս գրէ առ բառ Ժողովն Տրիտ. գլուխ 25. գլ. 8. ի վերջ Նորոգ։ Որ՝ թէպէտ և վաւեր է ձեռնադրելին, ոչ՝ քայտ է, սակայն մեղանէ մեծապէս՝ եթէ ձեռնադրօղն և եթէ ձեռնադրեալն։

Երեքի է երկրորդ։ Կա սեփական կամ վերնագրեալ եպիսկոպոս իմացեալ լինի քայս դիպուածս, յորոյ վիճակի այն՝ որ խնդրէ ընդունել զկարգս՝ է ծնեալ, կամ յորոյ վիճակի ունի զկենդանական բաներարումեն, և կամ ունի զընակուելն անդ, թէպէտ և ծնեալ լիցի այլուր։ Վասնզի ըստ այսմ բառ առ բառ գնէ Ոնոփիսիոս ումեորդ, գլ. Վասնզի ոչ. ի վերժամանակի ձեռնադրելոյս, ի 6։

Այլ երբեմն սկզբամբք լինի որ եպիսկոպոսի ումեք ըստ ընդունելոյ զկարգս, այս է՝ սկզբամբ ծննդեան կամ ծագման, բաներարումեն, և բնակութեան. սակայն ըստ ամենայնի, եթէ ի գաւառս ինչ այժմ չէ ընկալեալ, բայց եթէ սկիզբն ծննդեան կամ ծագման. զոյգ ի սոյորութէ, որ նաներագրէ զհաստատեալսն իրաւունս։

Որդ՝ զերիս զսկզբանս զայսոսիկ բացատրէ Աննովկենտիոս երիտասարդագոյն՝ ի սահմանադր. Վեռնոս. գրեալ ի 6. Նոյեմբերի 1694։ ի վերջ սկզբան ծագման ասէ. Հպատակ պատճառաւ ծագման նա ոչ է ի բնէ իմպետել լինի, որ բնաւին ծագեալ է յայնմ վիճակի, յորում բազում ընդունէր զկարգս, բայց ոչ եթէ անդրեն չէր ծագեալ ըստ պատահման, այս է՝ պատճառաւ ճանապարհորդութեան, գեղապատրաստ պաշտօնի, չամաւոնաութեան, կամ գնալ ի տեղեաց հօր ոչ ի նմին գնալոյ, և յայն գլուխ ոչ նէ՛ր ըստ յայնմիկ գլուխ ծագման ծնողաց հօր հոգ պարտ է։ Ասկ ի նմ, որոց ծնօղք և տեղի ծագման են անծանօթք, զորօրինակ են մանկունքն եղեալ ի հրապարակի, տեղին մկրտութեան համարի տեղի ծագման։

Ասացաք յառաջագոյ եղբայրացութեան, կամ յայնը հրամանաւ նը. վասն եպիսկոպոսն տկարութեան, կամ յայլ ինչ պատճառաց օրինաւոր խոհեմանալ, զհպատակս իւր զնօրհնալս և զքննելոյ՝ կարող է առաքել առ այլ եպիսկոպոս՝ ի ձեռնադրել, ոչ սահմանեալ ժողովն Տրիտ. գլուխ 23. գլ. 3. ի վերջ Նորոգ. և զայս հրաման սոյորութեի է տալ գրովք, որք կոչին Ծառայ յանձնարարութեն։

Ինդրեցաս։ Յոյժ տղայ կրօնաւորն պարտին առնուլ զնուղեաս յանձնարարութեն։

Պնեմ։ Ղազար կրօնաւորաց առաջնորդքն պարտին տալ հպատակաց իւրեանց զնուղեաս յանձնարարութեն, կամ ոչ կշռին՝ զառաջնորդութեի առ եպիսկոպոսն տնզօյն, յորում է ժննաստանն. և ի բացակայուն նը՝ կամ յոչ ձեռնադրելն առ բարեկամ եպիսկոպոսն։ Այսպէս է նախ՝ ի վճռոյ Վասատոսի հինգերորդի, որ չափաւորեալ զբացատրութեի Վկիտորի երեքտասաներորդի նախորդի իւրոյ, ասէ. Ըրծնօրհ կարող են գալ զնուղեաս յանձնարարութեն առ բարեկամ եպիսկոպոսն։ Այսպէս է նաև՝ ի վճռոյ Վասատոսի հինգերորդի, որ չափաւորեալ զբացատրութեի Վկիտորի երեքտասաներորդի նախորդի իւրոյ, ասէ. Ըրծնօրհ կարող են գալ զնուղեաս յանձնարարութեն առ բարեկամ եպիսկոպոսն։ Այսպէս է նաև՝ ի վճռոյ Վասատոսի հինգերորդի, որ չափաւորեալ զբացատրութեի Վկիտորի երեքտասաներորդի նախորդի իւրոյ, ասէ. Ըրծնօրհ կարող են գալ զնուղեաս յանձնարարութեն առ բարեկամ եպիսկոպոսն։

Երկրորդ՝ զոյն Հաստատուաց վճռոն սկի ժողովոյն, որ ի Հրամանէ Կրկնոյ ումեորդի տուեալ ի Հռոմ ի 15. Մարտի յամին 1596. յաւելեալ ի վերջ զայսոսիկ. Եթ յորժամ նոյնն կրօնաւորն չկրեն յոպոպելոյ հնարաւորութեն զնուղեաս յանձնարարութեն յոյն ծամանակ, յորում ընդունի եպիսկոպոսն կամ զնուղեալ եր բազմոյ, և կամ չէր առնելոյ զնուղեաս յանձնարարութեն ինչ։ Սակայն յորժամ ծնօրհաւոր կրօնաւորաց ի բազմոյութեն ընդունի եպիսկոպոսէ, կամ ի չառնելն նորա զնուղեաս յանձնարարութեն, զան զնուղեալ յանձնարարութեն, ի նա չկրեն զայսոսիկ պարտճառ բազմոյութեն ընդունի եպիսկոպոսին, կամ չառնելն նը զնուղեաս յանձնարարութեն, պարտին բազմոյութեն։ Օգր ընդ ոչ տրացին, ի պաշտօնէ ն յորժամանակաւորութեն կամ ի տարածութեն, ն ի ներգործելոն ն ի կրօնաւորեան ժամանց գնելոյն. այլ յայլ պարտիցս ըստ համայնց նորին արքունական ին Ղերյ Պապն գնաւորհնելոյ անկնի։

Երեքի է երրորդ։ Ձեռնադրելիքն եղեալ յեպիսկոպոսաց հրատակաց, ի հերետիկոսաց, ի հերձուածողաց, ի նզովելոց, ի կարգընկնաց, ի սխմնականաց, թէպէտ և են ապօրինաւոր, սակայն են վաւեր. զորդ կինքն կամ իշխանութեն տուեալ եպիսկոպոսի ի ձեռնադրել իւրում՝ ոչնինչ յանցանաց ցնցի։ Օգյս եզրակացութեի ընդարձակագոյնս ցուցեալ և քննեալ տես ի վեր. 4. ի վերջ խորհրդոց առ հասարակ. պր. 3։

ՊԱՐԶԱ։

ՊՐԱԿ. Գ։

Ի ՎԵՐՈՅ ԵՒՏԻՈՅԻ ՅԵՒՈՒՓՐՈՆԵԱՆ։

Վրկին խնդիրս առաջի դնեմք ատ՛ի լուծանել։ Ասա՛ թէ ո՞ք են ընդունակ ձեռնադրուելոյ։ Երկրորդ՝ թէ ո՞ր են արամադրութիւնք պահանջին՛ ի ձեռնադրելին, ո՞ր օրինապէս ընկալցի զկարգս։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Ա։

ՈՅ՞ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԱԿ ՅԵՒՈՒՓՐՈՆԵՔ։

Ասելի է նախ։ (1) Կինն է անընդունակ ձեռնադրութեան։

Պատճառն՛ի յառաջագունէ է կամքն Աստուծոյ, որ ծանուցաւ մեզ Պաւղոսէ՛ն և յաւանդաբար թէ՛ւնէ։

Պաւղոսէ՛ն, (2) որ՛ ի ա կողմն. ժդ. ա Տիմոթ. յ. և Տիտո. ե. գրէ, թէ կնոջ մարդոյ ոչ հրամայի խօսիլ ի եկեղեցւոջ, ոչ ուսուցանել, և ոչ տիրել առն. այլ պարտ է նմա ուսանիլ լռութի՛ւն, ցածուբ՛, և ամ՛ի հնազանդութի՛ւն. իսկարդ՝ որոյ նշանաւորին կինքով կարգի՝ պատկանի՛ ի պաշտօնէ խօսիլ ի եկեղեցւոջ, ուսուցանել, և ունիլ դիմերնագուշեալի՛ն ինչ և զգերակայութի՛ւն՝ ի վերայ այլոց. ապա՝

Հաւանեցուցանի (3) յարմարական պատճառաւ։ Խորհրդոյ կարգի՛ նշանակի և շնորհի գերակայութի՛ն ինչ աստիճանի՛, որ չունի զանդի՛ ի կանայս, քանզի ոչ ասացաք՝ են եգեալ՛ ի վիճակի հնազանդութի՛ւն, և յայն սակս վիճակ նոյ հակառակի նշանակութի՛ւն խորհրդոյ։

Ասելի է երկրորդ։ Ոչ միրուեալ այլն է անընդունակ ձեռնադրութեան։

Հաւ. Նախ՝ վասն միրուեալութեամբ մանուկք ևեթ ևս ընդունին, և ըստ այսմ է դուն այլոց խորհրդոց ևկեղեցւոյ։ Երկրորդ՝ ոչ ոք կարէ լինել հասարակաց պաշտօնեայ ևկեղեցւոյ, բայց եթէ իցէ անդամ նո՛ր. արդ՝ լինի՛ անդամ ևկեղեցւոյ միրուելո՛վ։ Այլ և՝ ոչ ոք կարէ առնել և ծնանիլ, եթէ չիցէ ծնեալ. արդ՝ ծնանի՛լ ևկեղեցւոջ միրուելո՛վ, և ի՛ նմա առնեմք, և զհոգևոր որդիս ծնանիմք ի՛ ձեռն կարգի, ապա։ Այդ ընդհանուր ժողովն առաջին Անկիւց, կան. 19. հրամայէ զՊաւղինեանս՝ որք ոչ պահէին զկերպ միրուե՛ւ վերստին միրրատել, և զձեռնադրեալս՛ի նոցանէ վերստին ձեռնադրել։

Ասելի է (4) երրորդ։ Անձնաւքն են ընդունակ ձեռնադրութե՛ւն։

Հաւ. Նախ՝ ի գլ. Թուղ. ԻԹ. ի վերայ առանգաւորի ընդոստ ձեռնադրելոյ. գիրք 5. մակագ. 29. ուր Յունոսկենտիոս երրորդ վնա, որ ընկալեալ զիւրքր աստիճանս յառաջ քան զամն ընտրողութե՛ւն՝ զանց արարեալ զսահմանադրութի՛ւն՝ ընկալեալ էր զբահանայութի՛ւն, հրամայէ ձեռնադրել սարկաւագ, այլ ոչ կրկնել զիւրքր աստիճանս զառնելոյս յառաջ քան զամն ընտրողութե՛ւն. ապա համարէր զնա վաւերարար ընկալեալս։

Հաւ. Երկրորդ՝ ի բազում օրինակաց, զորս մարթի է ընդհանուր առ Աւրինոյ մանս 3. ի վերայ խորհրդ. կարգ. կրթ. 5. և առ Աւարտենեայ՝ գիրք 1. ի վե՛ հնազեն ծիս. գլ. 8. պ. 3։

Հաւ. Երրորդ՝ (5) պատճառաւ։ Խորհուրդքն, որք տպաւորին զնիւք, ոչ պահանջեն զներգործութե՛ւն, կա՛ զհաւանութե՛ւն՝ ի կողմանէ մանկանն՝ որ ընդունի. ապա։ Հաւ. առաջարկ. նախ՝ ի միրուեա՛ն և ի գրոշմին։ Երկրորդ՝ զի խորհուրդս այսոքիկ տան՝ ոչ զներգործութե՛ւն, այլ զիշխանութե՛ւն առ ներգործութե՛ւն. արդ՝ իշխանութե՛ւնն յառաջ քան զներգործութե՛ւնն. ապա թէպէտ և մանկունք ոչ են կարող ունիլ զներգործութե՛ւն կարգի, սակայն կարող են ունիլ զիշխանութե՛ւն կամ զնիւք. զորօրինակ ունին զհարողութե՛ւն տրամարանելոյ, թէպէտ և զներգործութե՛ւնս նորա ոչ՛ի գործ ածեն։

Ասելի է չորրորդ։ Ոչ ոք բաւարձակապէս ակամայ վաւերարար ձեռնադրի։ Տե՛ս վիճ. 5. ի վե՛ խորհրդոց առհասարակ՝ պր. 1։

ՅՕԳ.

(1) Ընդ՝ կ. 35. պ. 1. Բուլ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ։ (4) Ընդ՝ պ. 1. Բուլ։ (5) Ընդ։

ՑՕԴՈՒԱԾ· Բ։

Օրինաց պատուիրանիցն պահանջելն չնեղելոյն առ օրինապահս ընդունելոյ զպարգեւս։

Ճանաչելի է։ Ինն պայմանք կամ տրամադրութիւք պահանջին ի ձեռնադրելին առ օրինապահս ընդունելութիւն կարգաց։

Առաջինն է կոչումն, որով ըստ Աստուածային Գրոյ· ե· իցէ կոչեցեալ Ա՚Յ՝ ոչ զՆուագոյնն։

Երկրորդն է ուղիղ դիտաւորութիւն, այս է՝ զի թողեալ զաշխարհական հոգս, ազատօրէն և առանդադոյնս ծառայեսցէ Ա՚Յ՝

Երրորդն է ընտրութիւն վարուց, որով ըստ Տրիտ· Ժողովոյն՝ գում· 23· գլ· 14· այնպէս իցէ բարեպաշտութիւն և սրբ վարուք երեւելի, մինչեւ մնալոյ իցէ յաւետ տեսանել ի նմանէ զքաջայայտ օրինակ բարի գործոց, և զվարուց զգուշութիւն։

Չորրորդն է դիտութիւն յաւէտ կի՚ նուազ՝ ըստ պահանջելոյ կարգին, զոր ունի ընդունիլ։ Ա՚ն խուզման հերացն Ժողովոյն Տրիտ· գում· 23· գլ՝· 4· պահանջէ, զի իցէ կրթեալ ի սկզբանէն հաւատոյ, և գիտիցէ ընթեռնուլ և գրել, գէթ ըստ լեզուի իւրոյ։ Ա՚ն փոքր աստիճանաց, անդ՝ գլ· 11· պահանջէ և ևս, զի գէթ իմասցի զ՚ատին (կամ զգրաբար) լեզու։ Ա՚ն կիսաստարկաւագութեան, և սարկաւագութեան, անդ՝ գլ· 13· պահանջէ, զի ձեռնադրելին իցէ մատչեալ ի գիրս, և յայնս որք վերադրելոցն ի գործածութեան կարգին։ Ա՚ն քահանայութեան, բաց ի յիմանալոյն զնշդ իւր, և գիտելոյ զայնս, որք վերադրելոցն առ գործածութեան նոր, պահանջէ և ևս Ժողովն Տրիտ· անդ՝ գլ· 14· զի յոտոցանել ծաղնջրեան ջրհեղեղի, զգոյ զնշդեալն առ ոտն ձախոյ, և զգոյ զնշդեալն առ ոտն աջոյ, և ի ճակատոյ ձախոյ կողմանն առ ճակատն աջոյ, և ի ճակատոյ աջոյ կողմանն առ ճակատն ձախոյ։ Ա՚րդ՝ խմա զնուագոյնդ, զոր կարէ մատակարարել, այն է՝ զմիաբանութեան, զհաղորդութեան, զվերջնոյն օծութեան, և զապաշխարութեան ի հարկաւորութեան, զորոյ զկերպն գէթ պարտի գիտել։

Հինգերորդն է օրինաւոր հասակ։ Օրինաց և իցէ զնաւանի իրաւանց, նորոգ իրաւամբք Տրիտ· Ժողովոյն՝ ի խուզման հերացն և փոքր աստիճանաց ոչ բացօրոշն հասակ ինչ, բայց միայն ձեռնադրելիքն գիտասցեն՝ զորս վերոյիշատակեալ Ժողովն պահանջէ ի նոսա, և զատեսցին ընդունակ կատարելոյ զպաշտօնս իւրեանց։ Ա՚ն կիսաստարկաւագութեան պահանջէ Ժողովն՝ գում· 23· գլ· 12· զամս քսան և երկու, վ՚ն սարկաւագութեան զամս քսան և երիք, վ՚ն քահանայութեան զամս քսան և հինգ։ Իսկ վ՚ն իւրաքանչիւր կարգի զամն սկսեալ, մինչեւ որ միանգամ կատարեսցէ, զզօրինակ զամս քսան և չորս, եթէ մի ժամ ևս քսան և հինգերորդ ամին անցցէ, կարօղ է ձեռնադրիլ քահանայ։ Իսկ վ՚ն եպիսկոպոսութեան պահանջին երեսուն ամք կատարեալ· գլ· Ա՚ռաձէ՚ի Հաւօքեա· 7· Ա՚տարանդ· գիրք 1· մակագ· 6։

Ա՚ն ընդունելոյ զարեւելարարեալ՝ ըստ Տրիտ· Ժողովոյն՝ գում· 23· գլ· 6· և գում· 24· գլ՝ 12· պահանջին չորեքտասան ամք սկսեալ։ Ա՚ն բարեարարութեան հոգաբարձութեան, կի՚ արժանապատուհութեան, ըստ որում կապակցեալ է հոգ հոգւոց, ամք քսան և հինգ սկսեալ։ Ա՚ն այլոց արժանապատուհութեանց, ըստ որս ոչ է կապակցեալ հոգ հոգւոց, ամք քսան և երկու սկսեալ։

Իսկ որք առանց անօրինութեան ձեռնադրին, եթէ յառաջ քան զօրինաւոր հասակս, եթէ արտաքոյ ժամանակաց սահմանելոց յիրաւանց, և եթէ առանց յանձնարարութեան թղթոց, կալիցին նովին իրաւամբ ի գործադրութեան կարգաց իւրեանց։ Այլ եթէ յայնս մատակարարել յանդգնեսցին, նովին իսկ անկանին յանկանոնականութեան։ Ի սահմանադր· Ա՚ռաքել սբ· Պիտառ երկրորդի, գրեալ ի 15· կաղանդիցն Նոեմբերի՚ յամին 1461։

Ա՚ն ճգներորդն է պահպանութեան ընդհատութեանց միջոցաց, և ժամանակի սահմանելոց յիրաւանց։

Հանգերորդն է մակագրութեան, այն է ըստ Լատին· Ծնկնո-լոս։ Ընդ՝ մակագրութեան է մշտնջենաւոր իրաւունք առ հարկաւորս վասն պատշաճ և վայելուչ պահպանութեան կղերիկոսին, եթէ ի բարեարարութենէ, եթէ ի հայրենեացս, և եթէ ի կրօնաւորական ուխտ։ Այսմ իրի երեք են մակագրութիւք· այս է՝ բարեարարութեան, հայրենեացս, և կրօնաւորական ուխտ։

Ի վ՚ն այսր պահանջեալ տրամադրութեանց կամ պայմանի՚ սահմանեաց Տրիտ· Ժողովն՝ գում· 21· գլ· 2· զորս զկնի·

Այս՝ պահանջէ զբարեարարութի՚, որ բառական իցէ հմտութեան առ Լեւտս, ըստ հետևորդի՚ մշտնջենաւոր։

Արկ-

Իրկրորդ՝ պահանջէ ղբարերարութի՛ խոստ-
ղանիմբ ձեռնադիրել ։

Իրրորդ՝ արգելու, զի մի՛ ձեռնադրիսցին մա-
կագրութի՛ բարերարուն կարօղ էին զրկու-
գոնիլ ղերիցերօրէն, քանց նրին չէշտուիլը ին
մոլորելը ին այնը երիցերօրէն էին յիշատա-
կելը. և զի այն զրկուգոնն ընդունելը էին,
քանց նրին յայտնի էին, նրին այլևս հանգե-
ցեմբ կարօղ է լինել. և այլոգէ եղեալ զրկու-
գոնն էին ալենի ։

Ղորրորդ՝ բացատրէ, թէ մակագրութի՛
հայրենեաց ձեռնադրիլ ոչ կարեն, քանց նրին
ծուին, ղբր եպիսկոպոսն զրկուգոնէ, նրին ընդ-
ունիլ զրկու է ի՛ հարկաւորութի՛ իմ զրկու-
գոնիլ եպիսկոպոսց է ։

Հինգերորդ՝ կամի, զի գհայրենիս իմ վճռս
եղիսպես ունիցին, և այնպես նրին, զի ոս պահ-
պանել նրնաց ձգ էրին ընտրելոյ ։ Ասի ունիս
մակաբերել, թէ նիք մեղանչեն մանուչատի մե-
զօք ընդդէմ պատուիրանի Տեառն. Ժողովրդ,
սակայն ոչ անկանի ի կախմանէ տուեալ ի
նախնի կանոնաց, և ի Տեառն. Ժողովրդ նորա-
գնալ ։

Իննգրիցես երկրորդ ։ Իրդեօք որ ունի
գհայրենիս՝ ի գաշատի գարձուցանելոյ զայն
գհին ձեռնադրութի՛ն անկանի՞ ի կախմանէ ։

Իրեւի, թէ ոչ. փղի ի ժամանակի ձեռ-
նադրութեանն ունի գհշմարիտ մակագրութի՛,
թէպէտ և յետ այնորիկ պարտ է գարձու-
ցանել ։

Պահեմ սակայն հաւանականագոյնս, թէ այն,
փղի այսպիսի պարգևատուն մակագրան գհին
ձեռնադրութի՛ն գարձուցանելի երեւի յատնէի
խղճի մտաց ոչինչ. քանզի պարգևատուն ոչ
դիտէ խնայակս պարգևել և փոխարերել զտե-
րութի՛ն, այլ առ երկրացիս միայն՝ առ պատրելոյ
գնպիսկոպոսն. ապա թէ ոչ՝ նիք խնայակս
պարգևեր և փոխարերեր զտերութի՛ն, պար-
գևատուն ոչ էր կարօղ գարձուցանել առանց
հրամանի եպիսկոպոսին, որ զայն ստուգիւ ոչ
շնորհէր ։ Հիրաւի յարտարին առնի՝ պար-
գևատուին գի խարելոյ գնկիղեցին ոչ լինի
դատախազութի՛ի պարգևատուն. սակայն այլ
է յատնէի խղճի մտաց ։

Իննգրիցես երրորդ ։ Իրդեօք որ՛ի գործ ածէ
զկարգս յայտ կախման՝ անկանի՞ ընդ անկա-
նոնականութի՛ն ։

Պահեմ, թէ այո. փղի ներգործուի բռնա-
բարուն գի՛նչ և իցէ կախման՛ի պաշտամանց
կարգի իւրոյ է անկանոնականութի՛ն. գլ.
Վառանչ յոթերնական. 1. ՛ի վերայ վճռ. և
իրաց դատելոց. գիրք 2. մակագ. 14. ՛ի 6. գլ.
Վառանչ ընդհանուր. 1. և գլ. ՛ի՝ սքոմ. 20.
՛ի մի վճռ. նզով. գիրք 5. մակագ. 11. ՛ի 6 ։

Ուսմերորդն է ձեռնադրութի՛ աստիճանաւ,
և ոչ ընդոստ ։

Իննե-

Ինն[ե]րորդն է ազատութի՛ւն յանկանոնակա-
նութի՛ւն։ Բայ՛ց անկանոնականութեան է կանո-
նական արգելք, որով ոք լինի ուղղակի և
դիւրաւորապէս անընդունակ ընդունելոյ զկարգս
օրինապէս, և ըստ հետևորդի՛ ի գործ ածելոյ
զայնս։ Սա՛ացաք, օրինակ։ Վնդի անկանո-
նականն վաւերաբար ձեռնադրի։ Կ[ա]նգաբձակա-
գոյն մեկնութի՛ւն վերաբերի՛ ի նիւթս բանա-
դրանաց։

Պ Ր Ը Կ· Պ·

Ի վերայ ձ[ա]ռ[ա]յ[ե]լ[ո]ղ[ի]ն յարութ[ի]ւն ընդ առ[ա]ք-
ա[ա]պ[ա]ճառ[ա]ց։

Պաարաւանդիւն մեծագոյն աստիճանաւոր կղե-
րիկոսաց կանոնական ժամասացութե՛ն չընդհա-
նուր սովորութե՛ն եկեղեցւոյ՝ որ ունի զզօրութի՛ն
օրինաց, ասացաւ առանիկ ի՛ ճառն որ ի՛ վե-
րնոյն · վիճ· 2։ Բայց ի՛ պարտաւորուե՛ն ասա՛-
ձգելն և զայլ պահելոյ զիշանչելնաւոր ժուժ-
կալութե՛ն, զորմէ ասա ասացաք։

Երեքե՛ն է նախ։ Հարևմտեան եկեղեցիս ամ
կղերիկոսութի՛ւն մեծագոյն աստիճանաց՝ չեպիս-
կոպոսէ մինչև ցկիսոսարկաւագն փաղաւութի՛ն
պարտաւորին պահել զիշանչելնաւոր ժուժկա-
լութե՛ն, մինչև ոչ զինի ընկալեալ կարգին կա-
րող լինել առնանաշատ, և ոչ առնանութե՛ն
եղեալ յառաջ քան զկարդն՝ վարել։

Յայտ է ի բաղում վկայութենց իրաւանց·
գլ· Ա՛ահանայից· զան· 27· գլ· Ա՛ենե՛ն·
զան· 31· գլ· Լ՛ին ոգ· Ա՛ադրանդ· գիրք 3·
և յայլ բազում տեղիս։

Յաւացաք, Յաբ՛ոխեան Եկեղեցին· վնդի առ
Յոյնս թէպէտ միշտ արգելեալ եղև դեռ քա-
հանայից, և եպիսկոպոսաց, և այժմ ևս է
արգելեալ սարկաւագաց առնանանալ զինի ըն-
կալեալ կարգին· սակայն ի ժամանակէ անտի
Վ[ա]ռ[ե]լեան կա՛ Հնդկաստանեան ժողովոյն, քա-
հանայք, սարկաւագունք, և կիսասարկաւա-
գունք, այլ ոչ եպիսկոպոսունք, վարին առնա-
նութե՛ն, զոր յառաջագոյն արարին։ և այսմ
թեզլ տայ եկեղեցին մե բարւոյ խազազուե՛ն։

Երեքե՛ն է երկրորդ։ (1) Ժուժկալութե՛ն
յարակեցեալ է ընդ ոք աստիճանաց՝ ոչ բնական,
կամ ածային իրաւամբք, այլ եկեղեցական
իրաւամբք։

Ոչ (2) իրաւամբք բնութե՛ն· վնդի թէպէտ
պատշաճ է, զի որք զնոսա և զնորոգեալսն պահ-
տեն, զնաքրաւթի մարմնոյ ժուժկալութի՛ն պա-
հեսցեն· սակայն զայս ըստ ինքեան չարկաւ ոչ
պահանջէ կարգն· վնդի նուաճ մարդն ոչ ըն-
ծայէ Ա՛ն առ ի կալ աղշախոհութի՛ն, զորօրի-
նակ կրօնաւորական ուխտիւ· այլ միայն ի՛
գործածել զնո՛ր պաշտօնս, որում էապէս ոչ
հակառակի առնանութե՛ն, այլ յայտ է ըստ ին-
քեան, և ի՛ Վ[ա]ստայիս, նա ընդ և ի՛ ծայրա-
գոյն քահանայապետս հնոյ օրինացն, որք ա-
ծեին զկանայս։

Ոչ ածային իրաւամբք· վնդի ոչ ի՛ նո՛ գիրս,
և ոչ յաւանդութե՛ն է նշանակեալ։

Հաստատուն երկոքին մասն ևս։ Ա՛ռ Յոյնս
մեծագոյն աստիճանաւոր կղերիկոսութի՛ւն՝ բաց
յեպիսկոպոսաց, օրինապէս ի՛ գործ ածե՛ն զա-
նառնութե՛ն, զոր յառաջ քան զձեռնադրութի՛ն
արարին· խակարդ՝ եթէ ժուժկալութե՛ն յա-
րակցեալ էր ընդ նո՛ գործին՝ բնական կա՛ ած-
ային իրաւամբք, մեծագոյն աստիճանաւոր կղե-
րիկոսութի՛ւն առ Յոյնս ոչ վարեին օրինապէս
առնանութե՛ն, թէպէտ և ի՛ վե՛ գայր անօրի-
նութե՛ն եկեղեցւոյ, իբրև ոչ կարէ անօրինել
եկեղեցի յիրաւունս բնութե՛ն, և յածային իրա-
ւունս· ապա։

Երեքե՛ն է երրորդ։ Խանաւորապէս և վայել-
չարար եկեղեցին յարակցեալ ժուժկալութե՛ն
ընդ նո՛ գործ։

Ոչ ընդդէմ նոր ազանդաւոր հերետիկոսաց,
որք զայս օրինս իբր անիրաւս, բռնաւորականս,
և բանին Ա՛ն և նմին խակ բնութե՛ն հակառակ
աւանդեն։

Յայտ· Նախ՝ Ա՛ռաքելոյն՝ ա Կորնթ· է· 5·
ուր կամի ամուսնացելոցն ժուժկալել առ ժա-
մանակ մի՛ ի գործածութե՛ն ամուսնութե՛ն, զի
ազօթից պարապեսցին· խակարդ՝ նո՛ գործ
նեից պաշտօնեն է ընդ ժողովրդեան միշտ ազօ-
թել, և զոր պաշտամունս կատարել· ապա
կարի վայելչարար խոսիանին ի՛ գործածութե՛ն
ամուսնութե՛ն։

Երկրորդ՝ նոյն Ա՛ռաքեալն՝ ընդ Տիմոթ· բ·
կամի, զի նա իբրև զպարտ զինուոր Ա՛ն ոչ
պատահեսցի ընդ կենս կամ ընդ գործս աշխարհի·
խակարդ՝ չէք ինչ առաւել պատահիչ ի գործս
աշխարհի, քան զպաշտօն զուգակցութե՛ն, և
քան զհոգս ամուսնական· ապա։

Երրորդ՝ քահանայքն ի հին օրէնս ի ժա-
մա-

(1) Ընդ· (2) Ընդ·

մանակի պաշտամանն իւրմանց հրաժարէին ի կանանց իւրեանց. ապա բանաւորապէս պահանջէ ահեղացին, զի քահանայք և որ պաշտօնեայք նորոյ օրինացս, որք ի հանապազորդիման և ի գերապատիւ ևս կարևոր պաշտամունս պատուհին, հրաժարեսցին ի կանանց։ Այսպէս գրէ Յունովհենտիոս առաջնեղբօր՝ թուղթ 9. առ Աիկտորիկիոս Ալոտոմագեան։

Ազրդոյ՝ եթէ պաշտօնեայք սրբոյն ոչինչ ընդհատ քան զաշխարհական վարէին զկնոջա, նախ՝ սակաւ պատիժս ընդունէին ի ժողովրդենէ։ Երկրորդ՝ սակաւ լինէին յանցող առնել զողորմութիմս։ Երրորդ՝ մեռաք ահեղացեալ իբր ի բաղում ի գործ ածէին յաշխարհային պէտս, և ահեղական բարեպաշտութիմնէ առ որդիս իբր ժառանգական իրաւամբ անցանէին, և կամ գէթ՝ ահեղացին պարտաւորէր պահել զնա. ապա։

Ինդրիցես Նախ։ Արդեօք կղերիկոսք որ առիճանաւորք յահեղացին Աստուածոց պարտաւորին ի ժուժկալութիմ անընդմիջապէս ի պատուհիրանէ ահեղացոյ, թէ միջնորդութիմ ուխտին, զոր առնեն։

Պէտմ, Հաւանականագոյնս պարտաւորին յուխտէ։ Հայտ է յիրաւանց. Կրիմորի դիրք 1. թուղթ 42. յառաջ բերի ի գլ. 1. զան. 20. ասէ. Ոչ պոտ հոմոլոգեցին եպիսկոպոսառաջ առանել առյուսուփ, քանց նիւթ պոտ պատճայ լինել աչքախոհութիմ։ Ի նմին զան. գլ. Առյուսուփառաջ. ի ժողովին Անկիւրիոյ. Ազգաչին որ Ջանգամ լուսա եղին, և ընկալան զնեռապրութիմ, առնախօսել զնոյնիսկ։ Եւն. և գլ. Պռանքէ կոնոսո. ի վեր սահմանացեալ ժառանգաւորաց. Երէց՝ ձեր հոլեցեալ, նիւթ ածանէլեան եպիսկոպոսին զոպոտ ժողովոյ և առանձ։ Այսպէս նախնիքն օրինակի բաջամ և այլ ժողովք, և առ հաստատակ ձեռնարկութիմ։

Հաստատի։ Նիթէ կղերիկոսունք՝ միայն ահեղացական օրինօք, և ոչ ուխտիմ պարտաւորիին պահել զժուժկալութիմ, կարող էր այժմ ծայրագոյն քահանայապետն առաջ ինչ պատճառի վաւերաթար, եթէ ոչ օրինապէս, արձակիլ զնոսա զայժմու կղերիկոսունս յօրինաց անտի, մինչև համօրէն կիսասարկաւագաց, սարկաւագաց, քահանայից, և եպիսկոպոսաց կարող լինել ամուսնանալ. քանզի ոչինչ պատճառ պահանջի յօրէնագիրն ի տնօրինել վաւերաթար յօրէնս իւր. որ յիրաւի լինէր ձեռագոյն անառակութիմ, և ոչ սակ համարիմ՝ ընդունին զայս հակառակորդք։ Եւ չէր արգելօք կարող, եթէ պարտաւորին ուխտիմ. վասի առ վաւերաթար տնօրինումն ուխտի պահանջի օրինաւոր պատճառ։

Ինդրիցես երկրորդ։ Արդեօք որ ընդունէր զնոր ատիճանս յառաջ քան զբանաւարութիմն, կամ զնի ի ծանր երկիւղ յանիրաւի ի վեր ածելոյ, պարտաւորէր ի ժուժկալութիմ։

Պէտմ, թէ ոչ. վասի պարտ է ուխտին լինել ի սեփական հաւանութիմ՝ որում անընդունակ է մանուկն, և եղանայն ի ծանր երկիւղ յանիրաւի ի վեր ածելոյ է եղծեալ։ Սակայն պարտ էր նմա հրաժարիլ ի պաշտամանց կարգին, եթէ կամէր վարիլ ամուսնութիմ։

Ինդրիցես երրորդ։ Արդեօք որ ոչ գիտէր, եթէ ուխտ ժուժկալութիմ յարակցեալ է ընդ որ ատիճանաց, պարտաւորէր պահել զայն։

Պէտմ, թէ այո՝ պատճառաւ լռելեայն ուխտին. վասի որ կամի զպաշտօն լինել, լռելեայն կամի զայնս, որք են յարակցեալ ընդ նմա։

Ինդրիցես չորրորդ։ Իսկ զի՞նչ, եթէ որ ընդունի զկարգ՝ բացայայտ ոչ կամիցի ուխտել։

Պէտմ։ Երբեմն, եթէ ոչ պարտաւորէր ուխտիմ, որում չէ հնար լինել առանց դեմ լռելեայն հաւանութիմն, որ աստ ի բաց բառնի բացայայտ հակադրեալ կամաք. և ոչ՝ ոմն երեմն ահեղական օրինաք, քանզի չէր առ Աստուածայիս օրէնք անընդմիջապէս պահելոյ զողջախոհութիմ, այլ առնելոյ զուխտ ողջախոհութիմ. սակայն պարտաւորէր զօրութիմ այսր օրինաց նոյնհետայն առնել զուխտ, և ցրջափ յաւադէր, ցայնչափ մեղանչէր, և լինէր անընդունակ զօրութիմ այսր օրինաց մնանել յամուսնութիմ։

Ինդրիցես հինգերորդ։ Հայ զիմել պարտ է կանանց կղերիկոսաց զնի կարգի ժուժկալութիմ։

Պէտմ։ Ոչ Աստուածայիս վի բազմապատիկ յանցաճաց ամուսնացեալ կղերիկոսաց՝ զգուշացաւ փակել զնանայս նց ի մնասանի։

Ա Ս Ր

Ի ՎԵՐԱՅ ՊԱՏԿԱՌ, ԿԱՄ ԸՄԲՈՒՄՆՈՒԹԵՐՆ։

Աբեթ թուխմա՝ Լմ. ի 41. ե. Քնե. գ67։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԸՍՒՋԻՆ։

Ի վերայ պատկի, կամ ամուսնութեան ըստ Ենթեան։

Աբեթ թուխմա՝ ե. 41. ե 42։

Ամուսնութիւն՝ ըստ որում է ի գործս բնութեան, առ հաստատակ սահմանի ի Աստուծոյ. Լաւ ե՛նաւ զնա ի նմանութիւն իմ, պատկեր իմ՝ արու և էգ ստեղծ զնոսա։ Ամուսնութիւն՝ ըստ որում է խորհուրդ նոր օրինացս։

Անածնական յեղանին՝ է փոխադարձ հաւանութեան արտաքուստ բացատրութիւն, և ըստ այսմ է խորհուրդ միայն։ Անածնական յեղեալ գոյն՝ և ըստ որում է իր մեացական, կայանայ էապէս ի կերպական յանդուծանելի կապանս, կամ ի կապակցութեան՝ որ ծագի ի փոխադարձ հաւանութենէ ամուսնացելոց, և ըստ այսմ է իր և խորհուրդ։

Գ Ր Ա Կ Ա Ն։

Ի վերայ ամուսնութեան, ըստ որում է ի գործս բնութեան։

Նդրիցես նախ։ Արդեօք ամուսնութիւն է մարդկան բնական։

Պէտք է։ (1) Ամուսնութիւն է մարդկան բնական, կամ ըստ բնական յօժարութենէ. վասն բնական բան մարդկան յօժարի առ պահպանութիւն տեսակի ծննդեանց զաւակի, ոչինչ նուազ, նա թէ՝ առաւել ևս քան առ պահպանութիւն անհատին ճաշակելով զկերակուր. վասն բարին տեսակի է ընդհանուր ևս՝ և պատճառանագոյն քան զանհատին. իսկզբ՝ առ այս վախճան է հարկաւոր ամուսնութիւն. ապա։ Յուց. փոքր։ Ընդհին ի պահպանութիւն տեսակին ոչ միայն դիտէ զծննդոց զաւակին, այլև զզարգացումն և զյառաջադիմութիւն նր առ վիճակ կատարեալ ըստ մարմնոյ և ըստ հոգւոյ. իսկզբ՝ առ այս պահանջին որոշեալ ծնօղք կապանօք ինչ լծակցեալ, յորում կայանայ ամուսնութիւն, ոչ ասացաք. ապա։ Տես զորս ունիմք ասել ի վէմ անլուծանելութեան ամուսնութեան։

Երկրորդ։ Արդեօք ամուսնութիւն անկանի ըստ պատճառաւ։

Պէտք նախ։ Ամուսնութիւն անկանի ըստ մասց ինչ ըստ պատճառաւ։

Յուց։ Այնպէս մեծապէս հարկաւոր առ վախճանն դիտեալ ի բնութէ անկանի ըստ պատճառաւ բնութեան. իսկզբ՝ ամուսնութիւն է մեծապէս հարկաւոր առ վախճանն դիտեալ ի բնութենէ, այս է՝ առ պարտուպատշաճ և առ յարմար պահպանութեան տեսակի, ոչ յայտ է յասացելոցս ի վերոյ. ապա։

Պէտք երկրորդ։ (2) Պատճառաւն ամուսնութեան պարտաւորէ ըստ բնական ուղղակի և գլխաւորապար զհասարակութիւն՝ զի խնամ տարցի ամուսնանալ ոմանց, և ոչ զի բարեբանեալ զբ առ ի ամուսնանալ, բայց եթէ գուցէ ի դիպուածի, յորում սակաւութիւն մարդկան պահանջէր, զի՝ ամ զբ պարապացի ծննդեան։

Յուց։ առաջին մասն։ (3) Ընական իրաւամբ

(1) Լմ. ե. 41. տ. 1. Բաղ։ (2) Ընդ՝ տ. 2. Բաղ։ (3) Ընդ։

ւամբք ամ՛ ոք պարտաւորի առ այնոսիկ, որք վերաբերին առ սեռական կատարելութեի և ի պահպանուե. խնդրոյ՝ առնունելին վերաբերի ի կատարելուե և ի պահպանուի հասարակութե. ապա պատուիրանն առնունել ըստ ինքեան ուղղակի պարտաւորէ զայն։ Այլ քանզի մարդիկ կամեցան մնոք ըստ բաւականին պահպանուի տեսակին, հասարակապետութեին յայտ ինամոց այժմ ազատ է։

Հուց. (1) երկրորդ մասն։ Նախ՝ Հրամանք ա Կրնեի. է. 38. ասէ. *Որ ոչ առնունացուցանէ (վնասէ) զմայրն իւր՝ առնունացուցանէ։ Եւ՝ քան զոր առնունացուցանէ։ Ընդ 27. *Որ խոկնել էս ի ինձ, ի ծնդրէր ինն։ Ուարձեալ 8. *Առնրէացն և այրէացն ասէ, զամ է ձեզ ընկեր յայնէն էրէր ձեր։ Եւ այլք սոցին նմանք անդէն։ Երկրորդ՝ ոչ ունէք պարտի վարձ ի պատուհրանազանցութե. այլ կուսանաց պարտին մանաւոր վարձք. այն է՝ ոսկի պսակ. ապա։ Երրորդ՝ յայնս, որք հայեն ի կատարելութե բազմութեան, քանզի բաղումք են այսպիսիք, յորոց մին արդելու զմիսն, ոչ պարտաւորի իւրաքանչիւր ոք. ապա թէ ոչ՝ ամենեքին պարտաւորէին յերկրագործութե, յարհնաց շինութեան բնակարանաց, և յորս ի սոցին սակի, որք են հարկաւոր հասարակութեան. այլ այս յաժարութի կատարի, յորժամ բազմութ զբաղումն ի նախասացելոցդ կատարեն. ապա՝ առ կատարելութի բազմութե մարդկան հարկաւոր է ունոյց պարապել ի տեսակ կան կհանս, որ մեծապէս խափանի ամուսնութե. ապա։

Երրորդ մասն յայտ է. զի զրօրինակ ի դիպո Հածի հարկաւորութե ամ՛ ոք պարտաւորի ի պահպանուե հասարակապետութե, ըստ նմին օրինակի և առ պահպանուե տեսակի. քանզի այս ոչ է նուազ հարկաւոր քան զայն։

Խնդրեցես երրորդ։ Արդեօք ներգործութե ամուսնութե է՞ օրինաւոր։

Պ ա տ ա ս խ ա ն։ (2) այո։ Հուց. Յ՛առաքելոյն՝ ա Կրնեի. է. 28. *Եթէ ամուսնանայցէ իսյն՝ ոչ մեղա՛։ Ընդէն՝ 3. *Կնոջ այր է՝ ըստ պահանջման հատուսցէ, նոյնպէս և կինն՝ առն իւրում։ Եւ հոգեւոյն, նոյնպէս և կինն՝ առն իւրում։ Եւ այլք սոցին նմանք անդէն։ ես. Տիմոթ. է. 14. *Կամիմ վճռակամութիւնդ ամուսնանալ, որդիս ծնանիլ։

Հուցանէ (3) և պատճառն։ Այնոսիկ, որք վերաբերին առ պահպանուե բնութե մարմնոյ, և առ որս յաժարի բնութե, չէ հնար ասել ընդհանրապէս չարս և ապօրինաւորս. քանզի մարմնաւոր բնութին ոչ է արարչագործեալ ի չար այ, զրօրինակ բանդագուշին Անկիքացիք և այլ նախի հերետիկոսք, այլ յամենարարչէն Աստ ստմնեալ. իսկարդ՝ ըստ ասացելոցս՝ բնութին յաժարի առ ներգործութե ամուսնութե, կ՛ի ծնունդ զաւակի, որով բնուի տեսակին պահպանի. ապա։

Խնդրեցես չորրորդ։ Արդեօք ներգործութե ամուսնութե հնար է լինել արդիւնաւոր։

Պ ա տ ա ս խ ա ն։ (4) այո։ Հուց։ Նախ՝ ամ՛ ներգործութի, որով կատարի պատուհրան, է արդիւնաւոր, եթէ լինի յաժային սիրոյ. իսկարդ՝ այսպիսի է ներգործութի ամուսնութե. *Կնոջ այր իւր զաւրական հատուսցէ, նոյնպէս և կինն առն իւրում։ ապա։ Երկրորդ՝ առ ներգործուի ամուսնուե վերաձել մարթի է զառաքինութի՝ կ՛արդարուի՝ զի հատուսցէ զպարտս, և կ՛զկրննի՝ զի ձեղի զաւակ առ պաշտօն Աստ. իսկարդ՝ յայնժամ լինի արդիւնաւոր, եթէ ոչինչ ընդհատնեալ պարագայիւք վատթարացի, քանզի ամ՛ ներգործուի առաքինուե է արդիւնաւոր. ապա։ Սակայն ատի մի մնակարերացես, թէ խորհուրդ տալ պարտ է ամուսնացելոց յաճախել զներգործութիս ամուսնութե. քանզի թէպէտ են բարի, այլ ոչ են ամենարարի. ըստ այսմ բարի է ուտելն, սակայն լաւագոյն է երբեմն պահելն։

Պ Ր Ա Կ Ս Ի Ս.

Ի վերայ ամուսնութե ըստ պրօմ է խորհրդոյ։

Խնդրիցես նախ։ Արդեօք ամուսնութի է՞ իսկապէս և տիրապէս ասացեալ խորհուրդ նոր օրինացս։

Պատասխան, (5) այո։ Այսպէս ժողովն Տրիտինդեան՝ հաստատեալ յառաջին ժողովն Կոստանդիոյ և Փլորէնտիոյ՝ և յաւանդութե, սահմանեաց՝ գլուխ. 24. կան. 1. ի բանս յայտնոսիկ. Երեք ոք ասացեալ, թէ ամուսնութիս ոչ է իսկապէս և տիրապէս ի յերեսս խորհրդոյ աստեղծոցական օրինաց՝ սահմանեալ ի Քրիստ

(1) Ընդ։ (2) Ընդ՝ պ. 3. Բել. Ն՝ ի յիսունդի. այլ ընդդ։ (3) Ընդ՝ Բել։ (4) Ընդ՝ պ. 4. ի յիսունդի այլ ընդդ. Ն Բել։ (5) Ընդ՝ Ն. 42. պ. 1. Ն 3. Բել։

Տէն ձերբ, այլ ՝ի խորխոնէ յեկեղեցւոջ հնարել, և ոչ բերէ պնուրմն, եղեալ նզովեալ։

Խնդրեցես երկրորդ։ Արդեօք ամուսնութիւն ընդ մէջ բացակայից եղեալ՝ է՛ սիրապես ասացեալ խորհուրդ։

Ընդհարձակ, թէ ամուսնութիւն ընդ մէջ բացակայից եղեալ առաջի ժողովրդապետի և վկայից, և պահեալ զայլ պայմանս յիրաւունց պահանջեալ, է վաւեր ՝ի բանի քաղաքական դաշին։ Այլ զանազան ընդ մէջ բացակայից եղեալ՝ են վաւեր. առ ի՞նչ ոչ ամուսնութիւնն։ Այս այսպէս դնի ՝ի զանազան տեղիս իրաւանց։ Այս խնդիրն է, թէ արդեօք վաւեր է ՝ի բանի խորհրդոյ։ Այլ՝

Պատասխանի։ Ամուսնութիւն եղեալ ընդ մէջ բացակայից առաջի ժողովրդապետի և վկայից, եթէ ՝ի ձեռն գործակալաց, և եթէ ՝ի ձեռն գրոց, է սիրապես ասացեալ խորհուրդ։

Հարց. Նախ։ Ակնզեցին թոյլ տայ այսպիսի ամուսնութիւնց, ոչ յայտ է յիրաւունց, և ՝ի սովորութիւն, մանաւանդ ընդ մէջ առագաց. իսկարդ՝ ակնզեցին ոչ թոյլ տայր, և ոչ կարօղ էր թոյլ տալ, եթէ ոչ էին ճշմարիտ խորհուրդք. մի՛ զի է ընդդէմ սահմանադրութիւնք, որ զբան խորհրդոյ յարակցեաց զի՝ ամ վաւեր դաշին ամուսնութ. և երկրորդ՝ զի զբաղկալ լինէին հնազանդապես զայսօրինակ ամուսնացեալսն ՝ի ընդունելութի մարմնոյ միանգամ վաւերաբար եղեալ՝ կրկնել ոչ կարէ, որովհետև իրն պարգևեալ ոչ ևս է ընդ տերութիւն պարգևատուին, և յայն սակս եթէ չնզև ՝ի սկզբանէ խորհուրդ, ոչ երբեք լինի խորհուրդ, և ոչ ըստ հնոսևորդի տայ երբեք զշնորհս։

Երկրորդ՝ Ոչ սահմանելով զնորհուրդ ամուսնութիւն, ոչինչ փոխոխեաց ՝ի դաշին ամուսնութ, այլ զվաւերն զայն վերացոյց ՝ի զոլ խորհրդոյ. իսկարդ՝ ըստ ենթադրելոցս է դաշն վաւեր ընդ մէջ բացակայից, ապա։

Հաստատի։ Հայցամ դաշին գոյութիւն ամ հարկաւորքն առ զոլ խորհրդոյ. Նիւթ, կերպ, պայմանեալ, եթէ իցէ քահանայ, և եթէ իցեն դաշնադիրքն, և դիտաւորութ. քանզի դաշնադիրքն են բարեյապես ներկայ ՝ի ձեռն գործակալաց, որք են գործիք նոյ. ապա։

ՊՐԱԿ. Գ։

Ո՞Ձ է պաշտօնեայ խորհրդոյ ամուսնութ.

Լսելի է։ Պաշտօնեայ խորհրդոյ ամուսնութեան են նոքին գաշնադիրքն։

Այսպէս գնեն միաբան ամ նախնիք ընդ սիրն Թովմայի, այլև արդ հատարակագոյն ընդդէմ բազում նորոց։

Հարց. Նախ։ Արարչական պատճառ խորհրդոյ ամուսնութ է պաշտօնեայն Ն. իսկարդ՝ դաշնադիրքն են աբարչական պատճառ խորհրդոյ ամուսնութ. ապա։ Հարց. փոքր. ՝ի ժողովոյն Փլորենտիոյ ՝ի կնդակին մարդոյ զՀայս, ուր ասի. Արբշխեն պատճառ ամուսնութ է ֆոխոտոյ հաւանութ բանիւ ընդհոյակ հատարոյութ բացատրեալ. կի՛ դաշնադիրքն սովին փոխատարձակ անութ. ապա։ Արդ՝ ասաց ժողովն, բանիւ հաւատարոյքն բացատրեալ. վասն մարթ է բացատրել հաւանութ այլազգ՝ քան բանիւք, այս է՝ նշանացի և նշանօք։

Հարց. Երկրորդ։ Ժողովն Տրիտ. գում. 24. գլ. 1. ՝ի մի նորագ. ամուսն. ծանուցանէ, թէ թէպետ ակնզեցին միշտ մերժեաց, այլև արգել զգաղտնի ամուսնութիւնս, սակայն են նոքին հաւատով և ճշմարիտ ամուսնութիւնք, ցորչափ ակնզեցին ոչ եղծեաց զայնոսիկ. և նզովեաց զայնոսիկ, որք զայնս ուրանան լինել ճշմարիտ և հաստատ։

Այս չասիցես, թէ են հաստատ ՝ի բանի դաշանց, և ոչ ՝ի բանի խորհրդոյ. վասն ըստ իրաւանց՝ ամ հաստատ ամուսնութիւնք քրիստոնէից են խորհուրդ բանիւ սկրաւեղն։ Այսպէս ծանոյց Ինոսենկենտիոս երրորդ՝ գլ. Վառն. ՝ի մի զատուցմանց. Ստատուտ. գիրք 4. մնկագ. 19։

Հարց. Երրորդ։ Ամուսնութիւն արարեալ անվաւերաբար առաջի ժողովրդապետի և վկայից՝ վասն գաղտնի արգելման ծնոր երկուղի, եթէ յետ այնորիկ ՝ի վերայ նկնացէ ընթացաժամ հաւանութի երկուցան ևս կողմանն, լինի վաւեր առանց առաջիկայումն ժողովրդապետին, զի պնուց որ ժողովոյն, և զի բացատրեսցէ սիրն Պիոսի հինգերորդի առ Պակնանսի, առ գլ. Ոյ՝ որ վերոյ՝ ՝ի մի տարս. նախասահմանեալ. Մի՛ 14. արդ՝ թէ լինի վաւեր ոչ միայն ՝ի բանի դաշնի, այլև խորհրդոյ՝

ըստ

ըն մտաց ծայրագոյն քահանայապետին և այլ ժողովոյն, անտարակոյս երևի. քանզի չէ հաւատալի, թէ ծայրագոյն քահանայապետն և սուրբ ժողովն կամեցան միայն ուսուցանել, թէ զի՞նչ իցէ հարկաւոր առ վաւերութիւն քաղաքական դաշնի, և զանց արարին զայնմ՝ որ ի նմին առ բան խորհրդոյ, որ ծայրագոյնս հարկաւոր է ամուսնացելոց։

Նա ևս՝ յորժամ որ տպաշխարարանն յանձն առնէ խոստովանահօր զիշխանութիւն տնօրինելոյ յամուսնութիւն եղելոյ ընդ գաղտնի արգելման խնամութիւն ի պատնկութիւն, գնէ ի վնաս ղայս փակարան, զի յանձնարարեսցէ զայսօրինակ ամուսնացելոց՝ որք սուգ ածել են զընչութիւն առաջին հաւանութիւնն տնօրինեսցէ, և պատուիրեսցէ ի ծածուկ ի մէջ երկուց առնել երդմանց։ Արդ՝ ոչ է հաւանական, ոչ կանխաւ ասացաք, թէ որ տպաշխարարանն փոյթ ունիցի խնամ տանիլ վաւերութեան քաղաքական դաշնի, և ոչ ունիցի զնոգ սրբութեան ամուսնութեանն նմա, որք առ նա դիմեն վասն տնօրինման։

Յայս. երրորդ։ Վասն սահմանելով զսուրհանդ ամուսնութեանն, ոչ այլ ինչ արար, բայց եթէ ամրաւնալ ի մէջ քրիստոնէից զվաւեր դաշն ամուսնական, ոչ եր ի սովորութեան, առ արժանապատուութեանի խորհրդոյ. եթէ այլ ինչ ևս, ցուցցեն հակառակորդք, եթէ կարօղ են, ի նը գրոց կամ յաւանդութենէ. ապա նոքին են պաշտօնեայ խորհրդոյ, որք և դաշին, և որք յաւարն առնէին զդաշն միայն, այժմ առնեն զնօրհնութիւն։ Վասնորոյ. խնդրեմք՝ պաշտօնեայք դաշին ըն ամենեցուն կարծեաց են դաշնադիրքն. ապա և խորհրդոյն։

Իսկ ըն այլն Ժողովոյն բացայայտ է կարծիք նր՝ ի 4. զան. 26. խ. 2. պ. 1. առ 1. յաւարչ. բերի ի Լամ. խ. 42. պ. 1. առ 1. ուր առէ. Ուանդ որոշ հաւանութենն ամուսնական քացատրել, են ներել այր խորհրդոյ, այլ ոչ օրհնութենէ հանդուցեալն, որ ե խորհրդական նիզ։ Նա ևս՝ ի 4. զան. 28. խ. միայնակ. պ. 3. բոլ. Լամ. խ. 45. պ. 5. բոլ. և առ 2. առաւել ևս բացայայտագոյն. տես անդ։ Վայն իրի եթէ այլուր նր Պօղոս ասէ, թէ քահանայն է պաշտօնեայ ամուսնութեան, խնամեայ զայսոցանեայն հանդիսութեանն։

Առարկեցես։ Ժողովն Տրիտ. գում. 24. զլ. 1. ի վերջ նորոգ. ամուսն. պատուիրէ, զի Ժողովրդապետն խնայեալ զհաւատուածի զաշնակցացն, ասացէ. Լոս վնեալ լեռնէսի ի յոհաննութենէ, յանուն Հօր, ևն. արդ՝ այս բանք են ճշմարիտ. սակս Ժողովրդապետն ճշմարտապէս լծակից զնն յամուսնութեի, ոչ ըստ որում է դաշնակցութեի, զի ըն այժմ աւանիկ են լծակցեալ փոխադարձ հաւանութեին. ապա ի բանի խորհրդոյ։ Այսպէս ասէ Աղբիոս։

Պետեմ զան. զնեւս։ Այս Ժողովրդապետն ճշմարտապէս լծակից զնն՝ բացարձակապէս և առաջի Աչ, ասր. յանդիման ևկեղեցոյ, ըն որում առնէ, զի եղիցին յիրաւունս իրրև օրինապէս լծակիցս, ընդու։ Այս այժմ յորժամ որ գաղտնի արձակեալ ի նզովից, յետ այնորիկ արձակի դարձեալ հրապարակաւ ի դասատուրէ՝ ի բանս յայսոսիկ, Աղբիոնի զնէ ի կապոյտ նզովից. միտք բանիցն է, Արձակեմ զքեզ յանդիման ևկեղեցւոյ. հաւատամ, ծանաւցանեմ, թէ օրինաւոր է արձակումն քո։ Այս այժմ օրինակի և ի մեր դիպուած։

Արդ՝ թէ այս է, և ոչ այլ ինչ միտք Ժողովոյն, և թէ ոչ երբէք դիտեաց լինել բանից այսոցիկ էական կարգ խորհրդոյ, և քահանային՝ որ զայն ասէ՝ լինել պաշտօնեայ, քանզերև յայտ անաի է, զի ոչ հրամայէ բացարձակապէս Ժողովրդապետին վարիլ նովին բանիւ. այլ նովին կամ այլով, ըստ ընկալելոյ ձևոյն ի բռնաւանէ։ Արդ՝ եթէ զբանս զայսոսիկ առնոյր փոխանակ էական կարգին, զայն ոչ թողոյր հաձոյից գաւառաց, այլ նորոք որոշակի վարիլ հրամայեր. և առաւել՝ զի դիտէր, թէ յամենս ի գործ ածին բանք ինչ ամենեին տարբեր՝ ևս և ըն մտացն։ Այս այժմ կերպն եկեղեցւոյն Կոստանդիոյ լիւրում ծիսարանի է այս. Օրհնաւոր ընկանն եղեալ յեօ ըստ նորին ևս ընկալեալ յեօ ըստ նորին ևս ընկալեալ յեօ ըստ նորին ևս ընկալ

ման եկեղեցւոյ միայն։ Այլ յորժամ ի ծխատանս ինչ ասի քահանային պաշտօնեայ խորհրդոյ ամուսնութեան, զայն իմանալ պարտ է զպաշտօնեայն հանդիսին, զորօրինակ ասացաք ի սկիզբն ճառիդ։

Գիտել պարտ է ևս, առ լուծանելոյ զբազում ձեռնարկութիւս ի հանդիսութենէ ըստ սկզբան խորհրդոյ, թէ այս սեփական է՝ բաց յայլոց՝ խորհրդոյ ամուսնութենէ, զի է դաշն քաղաքական, սմբարձեալ ի բան խորհրդոյ. և ըստ այսմ նոքին են պաշտօնեայ նր, որք են պաշտօնեայ դաշնի, որ ոչ հանդիպի այլոց խորհրդոց։ Տես զբազում ինչ յառաջին գրութենէ մերում։

ՊՐԻԿ. Գ։

Ի վերայ նշ-ելոյ Ն ԼԵՐԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ԱՀՈՒՆՈՒԹԵԱՆ։

Ասելի է նախ։ Կիւրեղն հետաւոր և շուրջ զորով խորհրդոյ ամուսնուն՝ են մարմինք դաշնակցացն. կամ ոմն այլք դնեն, որ է նոյն, փոխադարձ սէրութիւն ի վի մարմնոց ի կարդի առ գործածութեի զուգակցութեն։

Հայտ է. զգի ամուսնութեին՝ եթէ ի բանի դաշանց և եթէ ի բանի խորհրդոյ՝ յածի շուրջ զմարմնովք դաշնակցացն, կամ շուրջ զփոխադարձ սէրութիւն նոյ. զորօրինակ վաճառումն ապարակի յածի զապարակաւ, և գսէրութիւն նր։ Ասացաք, Ի նկատի առ գործածութենէ զը-գոյացութենէ, որով զանազանի յայլոց դաշանց, յորս աւանդին իրք առ ամ գործածութեի նոյն առնելով յօրինաց։

Ասելի է երկրորդ։ Կիւրեղն մերձաւոր և յորմէ՝ խորհրդոյ ամուսնութեն, են բանք դաշնակցացն, ըստ որում բացատրին զփոխադարձ տուչութեի մարմնոց. կերպն՝ նոյն բանք, ըստ որում բացատրին զընդունելութեի տուչութենէն. քանզի նոյն բանք, այս է՝ Առնեմ զքեզ կին, այնպէս նշանակին զընդունելութեի ի միոյ կողմանէ, մինչև նշանակել ևս զտուչութեի մարմնոյ իւրոյ, կամ սէրութեն նր. քանզի առանց այսր փոխադարձ տուչութեն և ընդունելութեն ոչ լինէր ամուսնութեին. և յայն սակս նոյն բանք ըստ այլևայլ տեսութեանց են նիւթ և կերպ։

Չոյց։ Խորհուրդն ամուսնութեն ոչ այլ ինչ է, քայց եթէ դաշն քաղաքական ամբարձեալ առ գոլ խորհրդոյ, ոչինչ փոփոխութեի եղեալ շուրջ գնիւթով և գկերպիւ. ապա այն է նիւթ և կերպ խորհրդոյ, որ և դաշին։ Ասեմք. իսկարդ ի քաղաքական դաշինս, ըստ հետևորդի և յամուսնական դաշին, տուչութի իրին, կամ հատանութեին տուչութեն արտաքուստ բացատրեալ՝ է նիւթ, ընդունելութեին, կամ հատանութեին ընդունելութեն արտաքուստ բացատրեալ՝ է կերպ, ապա։ Չոյց. առուծոյս։ Կայ ունի զգան նիւթոյ, որ է բացորոշելի, և նա ունի զգան կերպի, որ է բացորոշիչ, որպէս ասացաք զխորհրդոյ առ Հասարակ. իսկարդ՝ յամ քաղաքական դաշինս տուչութեին է բացորոշելի, և կատարի ի բան կատարեալ դաշնի ընդունելութենէ, որ է իրրև բացորոշիչ. ապա։

ԱՅՐՈՒԹԻՒՆ. Ը։

Ի վերայ հարանեաց ասելոյն։

Աքն Ծովմա՝ Լ՛. Ե. 43։

ՊՐԻԿ. Ը։

ՕՐՆԵԼ ԶՆ ՀԱՐԱՆԵԱՑ ՈՐԴՈՅ։

Ասելի է։ (1) Հարանեաց ծնողաց տիրապէս առեալ՝ են, և սահմանին յիրաւանց, ի սկիզբն ճառիդ, և առ հառաջակ յամենեցուն. Ստգեայ հարանեաց ծնողացդ ընտրեալ զնշանս ինչ բացատրելոյ։

Այսի, փոխադրեալ ասացաք. զգոլով հարանեաց սկզբնաւորեալ ամուսնուի, են ըստ բնութեն նորա։ Այդ՝ ամուսնութեն չէ հնար լինել առանց փոփոխակի և փոխադարձ պատասխանութեն. նոյնն իսկ այլն ոչ է առանց կնոջ, նոյնպէս ոչ է միասոյ առանց հարսին. և յայն սակս յիրաւունս՝ գիրք Ա. Մղջազր. ի վի հարանեաց ասելոյ. խոստումն հարանեաց ասի ընդ ընդ խոստումն։

Այլ եթէ մի մանն միայն խոստանայր, և միւսն սակաւիկս ընդունէր՝ ոչ վերադարձ խոստանալով, ոչ լինէին հարանեաց ասելիք, և ոչ մնանէր սրգելք հրապարակական հաստատուն։ Սակայն պատասխանելիք խոստացողն կատարել զխոստումն՝ ոչ զրութեն հարանեաց։

(1) Ի. 43. գ. 1։

խոսուԹիՆն, այլ զօրուԹի պարզ խոստմանն։ Այլ ենԹադրել պարտ է, զի որ խոստանայն՝ դիտեսցէ ճշմարտապէս խոստանալ և պարտաւորել զանձն, ԹեպԷտ և միւսն ոչ վերադարձ խոստացի. զոր խոստովանիմ, ԹԷ ուրուԹիՆն հանդիպի, բայց եԹԷ գուցէ այն լինիցի երբեմն ի նշանակել զՆորհատպարտուԹիՆն փոխանակ լինելոյ բարերարուԹեան։

Լու ևս՝ հարնախոսուԹիՆնքն պարտին ունել զայլ պայմանս հաստարակս ամ խոստմանց և դաշանց։ Այս տես վիճ. 2. ի վր դաշանց. պր. 1։

Ինդրիցես նաև։ Երդեօք գաղտնի հարսնախոսուԹքն զկնի Տրիտ. ժողովոյն ևՆ վաւեր։

Պէևմ, այո. վասն ոչ ի Տրիտ. ժողովի, և ոչ այլուր գիՆն օրէՆք ինչ դրական՝ քաղաքական կամ եկեղեցական՝ եղծիչք գաղտնի հարսնախոսուԹեանց, ապա գոլով ևս իրաւանց բնաւՀէ վաւեր, չՀք ինչ՝ ուստի լիցին ունայն։

Ինդրիցես երկրորդ։ Երդեօք գաղտնի ամուսնուԹիՆն, և կամ զինչ և իցէ այլ՝ եԹԷ կ բնական և եԹԷ ի դրական իրաւանց նաՀիք՝ ունիցի գՀե զզօրուԹի հարսնախոսուԹեանց։

Պէևմ, ԹԷ ոչ. քանզի անվաւեր դաՀն ոչինչ պարտաւորուԹի ի մէջ բերէ։

Ի բաց առնուլ պարտ է զամուսնուԹիՆն և զևայ ի մէջ անչափահասից՝ վս մանուսոր կարգադրուԹեան իրաւանց. գլ. վամնականն. ի վր խոստմանց ամուսն. անչափահ. Ա տարանգ. գիրք 4. մակագ. 2. և գլ. միայնակ. ի նմին մակագ. ի 6. բայց միայն չիցեն գաղտնի, ոյք գրի ի նախատացեալ բացատրուԹիՆս Տրիտ. ժողովոյն. առ գլ. 2. նորին՝ գոմ. 24. երես 373։

Ինդրիցես երրորդ։ Երդեօք յորժամ այրն ասէ աղջկան. Օշ այլ ոք ածիր, բայց եԹԷ զքնջ և ընդ հակառակն՝ աղջիկն առն. ևՆ հարսնախոսուԹիՆք։

Պէևմ, ԹԷ ոչ. վասն միտք այսր առաջարկուԹեանն է զատական. այս է, կամ զոչ ոք ածիցէ, կամ եԹԷ ածիցէ զոք՝ զքնջ ածիցէ. Նմին իրի ոչ պարտաւորի ածել զնա. այլ միայն ի դիպուածի, յորում կամեսցի ամուսնանալ, որ ազատ է նմա։

Ինդրիցես չորրորդ։ Երդեօք հարկաւ պարտ է յառաջել հարսնախոսուԹեան՝ զամուսնուԹիՆն։

Պէևմ, ԹԷ ոչ, մնասՀեալ զկնի ևՆ ինքեան. վասն հնար է լինել փոխադարձ ուշուԹ մարմնոց՝ առանց յառաջելոյ խոստմանն տալոյ. ոյ կարօղ է ոք վաճառել զտուն, ԹեպԷտ և չիցէ խոստացեալ յառաջագոյն վաճառել։ Ապա կայն իւրաքանչիւր ոք պարտի կալ ի սովորուԹիՆ իւրոյ ԹեմԻն։

Ինդրիցես հինգերորդ։ Ա՞ ՀրպԷսի պատճառաց յառաջին հարսնախոսուԹիՆք ՀՀ զամուսնուԹիՆն։

Պէևմ։ Ցա՛ք զի ամուսնուԹիՆն ընդ այնչափ ԾանրաբեռնուԹիՆք և դժուարուԹիՆք անկեալ՝ մեծագոյն ևս խորհրդածուԹիՆ և պատրաստուԹիՆ կատարացի։ Երկրորդ՝ զի յայմ ընդ մէջ անկեալ ժամանակի մարթի իցէ ի վր հասանիլ, ԹեպԷտ արդեօք կացցէ ինչ ընդ ևմ ամուսնուն։ Երրորդ՝ ոյ ասէ նրան Ո. Դոստ. գիրք 3. խոստով. գլ. 3. Օչ ՀՀ այրն նոճապ հոմարեցի ըՀՀ փոՀելոՀ, որոմ չԷՀ ՀԷփՀԷլ յոլովելոՀ։

ՊԻԿՈՒՐ։

Ո՞ևՀ եղանակս լինին հարսնախոսուԹիՆք. ոչ Ո՞Ի ՀՀ ընկալան հարսնախոսուԹեանց։

Պասելի է։ (1) ՀարսնախոսուԹիՆք կրկին եղանակս լինին. բացարձակապէս, և ԹէականապԷս։ Ինչականապէս կրկնակի, այս է՝ ըՀՀ հաՀստ, և ընդ անՀամեստ ԹէուԹեամբ։ Եթե ՀՀ համեստ զբօրինակ՝ ասից զքնջ ինձ, եԹԷ ՀՀ ձոյ իցէ ծնողաց. ի գինի ԹէուԹեին՝ եԹԷ իցէ զառաջակայէ և եԹԷ զապագայէ՝ լինի խոստումն. ի չգինին՝ ոչ լինի։ Եթե ընդ անՀամեստ ԹէուԹի, կամ է հակառակ բարւոյ ամուսնուԹեան, զբօրինակ եԹԷ ասացից։ Ասից զքնջ՝ եԹԷ առցես զձոյն ստերջուն. և յայնժամ ոչ լինին հարսնախոսուԹիՆք. և կամ ոչ է հակառակ բարւոյ ամուսնուԹեան, ոյ եԹԷ ասացից։ Ասից զքնջ՝ եԹԷ հաւանեսցիս գոզուԹեանց իմոց, և յայնժամ լինի խոստումն, ասէ ՀՀ վզՀան, այլ բառնալ պարտ է զձեՀուԹիՆն։ Ապա զայս վերջին բան ՀՀն Ամոմայի իմանալ պարտ է ըՀ արտաքին առեՀի, յորում այնպիսի զաղկր ԹէուԹիք համարին իբրև ոչ յաւելեալ ի վր։ գլ. Ա՞ ՀՀ ևՀ. գլ. Ասոդանէ. գլ. Երեք ընկերք. Ա տարանգ. ի վր վերյաս. ԹեՀս. և յորում ոչ ինչ խոսան լեալ ասցա՝ ընդ ազատի բացատրեալ հա-

(1) Ասա՝ ի. 43. գ. 1. Բաղ։

հատանուելի. սակայն ի նկարին առնի, եթէ զպղիր թէուելին դիցի ի վի իսկապէս ի նշանակել զանհատանուելին, և կամ զհատանելին՝ բայց եթէ ի դնել թէուելն, զորօրինակ իբր ի բաղուսն հանդիպի. ոչ յասելն, Արից զքեզ՝ եթէ տացես ինձ զօրավանդակ մարմին քո. ոչ լինին հարստախօսուելիք ի չկատարել թէուեւ. և ոչ իսկ լինելին յարտաքին առնի, եթէ յայտնի ցուցանէր այնպիսի անհատանուելին. զայս ասել պարտ է և զանկարելի թէուելէ։ Տես վիճ. 1. ի վի դաշնից, պ. 7. ուր այս խնդիր ընդարձակ քննի։

Խնդրիցես նախ։ Արդեօք եթէ թէուելին իւրէ համեստ, այլ հակառակ բարւոյ ամուսնութեան, զորօրինակ՝ զի երկիքին եւս ամուսինքն կացցեն ի մշանջենաւոր ողջախոհուն, վաւերը են հարստախօսուելքն։

Պիտի ընդ դանդաղանութիւ։ Եթէ այս թէուելի վերաբերի ի նոյն իրաւունս ի խափանել զզուգակցութեին, ոչ են վաւեր. վասն իրաւունքն առ զուգակցուի է էական ամուսնուելի, իսկ եթէ վերաբերի միայն ի խափանել զգործածութիւն զուգակցութեին, տուեալ զերաւունս, այլ կապեալ, են վաւեր. վասն գործածուի զուգակցութեին ոչ է էական ամուսնուելի, ոչ ընդարձակագոյնս գրեցաք ստորև՝ ի ճառելն զառարկայէ ամուսնական հատանութեի։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք դաշն հարսնախօսուեց եղեալ ընդ համեստ թէուի զապագայէ, ի կատարել թէուելն իսկոյն լինի վաւեր՝ առանց նորոգ ինչ դաշնի կամ հատանութեի։

Պիտի։ Ի տեւելն նոյն կամաց դաշնակցացն՝ է վաւեր. իսկ յոչ տեւելն՝ ոչ է վաւեր, բայց եթէ նորոգ հատանութեի ի վի եկեսցէ. առ որ անհատան մնան եւս պարտաւորի։ Օ ցուցմունս բովանդակ պիտոյս տես ի վիճ. 1. ի վի դաշնից. պր. 7. յօդ. 1։

Ասել ունիս մակարերել, թէ հարսնախօսուիքն եղեալ ընդ եղբէ արգելմամբ՝ անօրինելի ընդ թէուելէ ապագայ անօրինման, կնկալեալ զանօրինութեամբ հատանականագոյնս է վաւեր առանց նորոգ հատանութեի, բայց միայն առաջինն չկէ նահանջել։ Իսկ թէ արդեօք զնոյն համարիլ պարտ է և զթէական ամուսնութեի, ասացաք ստորև։

Այլ զայս գիտել արժան է, զի ի թէական հարսնախօսուեց ոչինչ արգելք ծագի հրապարակական համաստաւ, ցորչափ խոստանի թէուին, վասն ցայնմայր են անվաւեր։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք մարթի է դնել ի վի հարսնախօսուեց զպատժական թէուելի, որ պարտաւորեսցէ զնա՝ որ հրաժեշտ տայ։

Պիտի։ Ի դաշնագրուի հարսնախօսուելն ապօրինապէս և անվաւերապար դնի ի վի պատիժ նմա՝ որ իրաւամբ հրաժեշտ տայ, կի՛ անզանազանապար նմա՝ որ իրաւամբ կամ յանիրաւի հրաժեշտ տայ. և ոչ որ իրաւամբ հրաժեշտ տայ՝ պարտաւորի առ այն. իսկ օրինապէս և վաւերապար դնի ի վի որոմ յանիրաւի հրաժեշտ տայ, և սա պարտաւորի առ այն։

Ձոյց. առաջին մասն։ Իրաւունքն, գլ. Ամուս. ի վի հարսնախօսուելից. Աստարանդ. դիւք 4. մակադ. 1. Օր. Տէրհան. Հղեագրաս. ի վի բան. պարտաւոր. Օր. Կլեան. գլ. ի վի հարսնախօսուեց, այդելոն և եղծանեն զպատիժն եղեալ ի դաշինս հարսնախօսուելից, որ վնասէր ազատուն ամուսնուելի. իսկարդ պարտաւորուին առ պատիժ՝ եթէ առ առաջնկայն, և եթէ առ ապագայն՝ ի նմա, որ ունի զերաւացի պատճառ հրաժեշտ տալոյ, վնասէր ազատութեան ամուսնութեի, իբրզի առ չկորսանելոյ զառհատատեային, կի՛ առ չբռնադատելոյ վճարել զդրամս, երբեմն ակամայ մտանէր յամուսնութեիւն, յորմէ կոխք, կազք, և այլ բազում անտեղութեիք ծագէին. ապա։

Ձոյց. երկրորդ մասն։ Եթէ որ յանիրաւի հրաժեշտ տայ ի հարսնախօսուեց՝ ոչ պարտաւորէր առ պատիժ, և եթէ չէր արժան գնել զայն ի վի, յայն սակս լինէր զի վնասէր ազատուն ամուսնուն. քանզի վնասորիկ իրաւունք արգելուն գնել ի վի, և է պատճառ հակառակորդաց. իսկարդ այս պատճառ ոչ զրէ ի նմա՝ որ յանիրաւի հրաժեշտ տայ. վասն եւս և ի բաց բարձեալ զպատիժ՝ պարտաւորի կալ ի վի խոստմանցն, և առ այն նորին իսկ իրաւունքն բռնադատեն զնա. ապա։

Խնդրիցես չորրորդ։ Արդեօք եթէ որ իրաւամբ հրաժեշտ տայ՝ պարտաւորեալ իցէ զանձն ընդ երդմամբ լուծանել զպատիժ, երդումն այն հաստատէ զդաշնադրութիւն, կամ դէթ ըստ ինքեան պարտաւորէ։

Պիտի հատանականագոյնս, թէ ոչ։ Այլ՝ զի ոչ հաստատէ զդաշնադրութիւն. վասն դաշնա

նաղրութեն, որ յիրաւանց ոչ հաստատի վն հասարակաց բարւոյ, այլ է դաշնագրութեն հարցանախօսութեանց՝ ընդ թէութեր պատժոյ ՝ի վն եղելոյ՝ որում իրաւամբ հրաժեշտ տայ, երդմամբ ոչ հաստատի, վասնզի չէ հնար պահել զայն առանց մեղաց։ Երկրորդ՝ նոյն երդումն ըստ ինքեան ոչ պարտաւորէ. վասնզի երդումն, զոր չէ հնար պահել առանց մեղաց, է ոչինչ. քանզի ոչ է կապանք անօրէնութեանց։ Տես զայս խնդիր լիով ճառիլ վնճ. 1. ՝ի վն դաշանց, պ. 6։

Խնդրիցես հինգերորդ։ Երդեալ որ իրաւամբ հրաժեշտ տայ՝ վճարեսցէ զպատիժ միւսոյն, նա կարօղ է պահել զայն։

Պնեմ։ Ամ՝ որ վճարէն գիտէր՝ թէ չէ պարտաւորեալ, և կամ ոչ գիտէր։ Եթէ առաջինն, որ ընդունի՝ կարօղ է պահել. քանզի յայնժամ նա ոչ համարի տալ զօրութեմբ խոստանացն, զոր գիտէ լինել ոչինչ. այլ կի՛ ձրի ք՝ համճոյից, և կի՛ առ պահելոյ ըզՀաւատարմոյն իւր առաջի մարդկան, թէպետ և առ այն ոչ պարտաւորի։ Իսկ եթէ երկրորդն, որ ընդունի՝ ոչ է կարօղ պահել, վասնզի որ տայ՝ համարի տալ զօրութեմբ խոստման, որ ը՛ իրաւանց է ոչինչ։

ՊՐԱԿ. Գ.

Որ կարեն առնել զբանանախօսութիս, և ընդ ո՞ր են գործ հարցանախօսողքն։

Նախլի է նախ։ Որք միանգամ ունին զարգելս՝ եթէ զնդիչս և եթէ զնախանիչս առնուն, ոչ օրինապէս՝ և ոչ վաւերաբար առնեն զհարցանախօսութիս. վասնզի ապօրինաւոր խոստումն է ոչինչ։

Նախլի է երկրորդ։ Հարցանախօսին եղեալ յառաջ քան զբանաւարութիմն, թէպետ և զնդի հօմնամեայ հասակի, է անվաւեր. վասնզի խոստումն է ներգործուի մարդկային, որ ոչ լինի առանց բանաւարութեմ։

Նախլի է երրորդ։ (1) Հօմնամեայն է ժամանակ յիրաւանց ըստ պատշաճի բացորոշել առնել զհարցանախօսութիս։

՝Ի վն բացորոշութեմ այսր ժամանակի են յիրաւունս բազում վճիռք. գլ. Օ Հռոմէից. գլ. Պապինեանոս. գլ. Ես ՝ի ը-ծանել. ՝ի վն հարցանախօս. անչափահաս. և գլ. Անչափահաս. ՝ի նմին մակագ. ՝ի 6։

Պատճառ այսր պատշաճականութեմն է, զի որք առնեն զհարցանախօսութիս, պարտին ունել զյառաջատեսութիմն ինչ զտագտալից, որովհետև են խոստմունք ապագայից. արդ՝ այս հասարակօրէն հանդիպի ՝ի վախճան առաջին հօմնէրորդ ամին, յորում սկիզբն առնէ լուսաւորութեմի բանին. ապա։

Նախ ունիս մակարերել, թէ հարցանախօսութիքն եղեալ գեմ երևելի ժամանակաւ յառաջ քան զհօմնէրորդ ամն՝ ՝ի կարգադրէէ իրաւանց է անվաւեր, և ոչ մեծանայ զարգելս հրապարակական համնստութեմն։ Նայցայր, գեղ երեքեղ ծամանակս. և յայն սակս՝

Խնդրիցես։ Երդեալ եթէ փոքր ինչ յառաջ քան զհօմնամեայ հասակն որք առնեն զհարցանախօսութիմն՝ ունիցին զրաւական բանաւարութեմ, վաւեր են հարցանախօսութիքն։

Պնեմ հաւանականագոյնս՝ այո։ Նայգպես բացորոշեցին զամանութեմն ըստ ժամանակին չափահասութեմ Երգեքսանդր երրորդ՝ գլ. 9. ՝ի վն խոստման ամուսն. անչափահաս. և Հենովկենտիոս երրորդ՝ գլ. վերջ. ՝ի նմին մակագ։ Այս գնդն ասել պարտ է և զհարցանախօսութեանց. զի որովհետև կարգին առ ամուսնութեմի իրրև սկզբնաւորութեմի նր, պարտին զհետ երթալ օրինաց նր. և այն զի ոչ են այնպէս ՝ի մեծագոյն պարտաւորուն՝ ոչ զամուսնութեն, և մնայի է դիւրաւ լուծանել։ Այլ պրն թուիմնս ասէ այսպէս. (2) ՝Ի հարցանախօսութեն ես ըստ նմին օրինակի երեք ծրէյեոցին՝ որ առանձին՝ ոտ ձամանային եօթնամեայ, պատուիրեաց հարցանախօսութեցն առնի զգջողութիմն. ՀԷզի ըստ փիլիպոսեայնն՝ ՝ի 2. ֆիլիպ. գլ. 2. բան 35. Որ առաջ նէ պատուէ, գրեմնէ ոչինչ երեսէ պատանէ։

Նայց յարտաքին առնի հարցանախօսութիքն եղեալ ևս և փոքր մի յառաջ քան զհօմնամեայն՝ համարին անվաւեր. վասնզի յայսմ առնի ընդհատուած չլինել անդէն բաւական բանաւարութեմ յառաջ քան զհօմնամեայ հասակն, բայց եթէ ցուցցի։

Նախլի է չորրորդ։ Արկին է գործ հարցանախօսութեց։ Առաջինն է ծանր պարտաւորուի առնելոյ զամուսնութեմի ընդ այնմ անձին, ընդ որում

(1) Ին. 43. պ. 2. Բաղ. (2) Նոյնք՝ պ. 7.

որում եղեն դաշնադրեալ ։ Երկրորդն է արգելքն արգարութեան հրապարակական համեստութեան, որ ծագի յայմ և՛ի միայն վաւեր հարստնախօսութենէդ ։

Ի մի այսր երկրորդի խօսեացութ՛ի ճառելն զարգելմանեդ ամուսնութեան ։ Իստ առաջնոյն բաց՛ի զանազան վճռոց ծայրագոյն քահանայապետացդ, պատճառն է. վասն զի ամ խոստումն ընկալեալ, եւս առաւել փոխադարձն, նմին իրի և երկուստեք պարտադիրն, պարտաւորէ յարդարութեի, և այն՝ ծանրագոյս, ուր գտանի նիւթ ծանր, ոյզ է յառաջինէյս ։ Ուստի պաւղոս Տարսեաց՝ ՛ի 4. գլո. 27. խ. 2. պ. 1. առ 2. ասէ, թէ որ հրաժեշտ տայ առանց օրինաւոր պատճառի՝ մեղանչէ մահաւանի մեղօք ։

Խնդրիցես նախ ։ Հարցում ժամանակի պարտ է կատարել զհարսնախօսութիւնս ։

Պէտք ։ Առատարել պարտ է ՛ի պայմանեալ ժամանակին, եթէ իցէ. և եթէ ոչ, յառաջնում քաջագէպ ժամանակի՝ ՛ի խնդրել միոյ կողմանն լսելեացն կամ բացայայտ ։ Որ հրաժարեսցի, հանարի լինել ՛ի յապաղման. վասն զի յայմ պարտաւորութեիս, յորս ոչ գնի օր, առաջնակաց աւուրն պարտաւորի, և պարտ է վճարել՝ եթէ խնդրեսցի ։ Կան. իրաւ. 14. Ողջագրաւ. ՛ի մի կան. իրաւ ։ Չս ևս՝ յորժամ որ խոստանայ զամուսնութեի, խոստանայ միաւսումն ընդ բովանդակ ժամանակս կենաց զամուսնական ընկերակցութեի. ապա ցայնչափ գնա յիրաւանց իւրոց յանիրաւի զրկէ, ցորչափ ՛ի տիպլեն նր և ՛ի լինելն քաջագէպութեն յապաղէ ։

Խնդրիցես երկրորդ ։ Երդնօք որ ոչն կամ կամ յապաղել կատարել զհարսնախօսութեիս, պարտ է բռնադատել գնա ։

Պէտք ։ Բռնադատել պարտ է եթէ խոստովանաւորն ոչ տալով զարձակումն, և եթէ եկեղեցական դատաւորին՝ ևս և բանադրանօք, բանտարկութեի, տուգանօք, և օրովք՛ի տոչին առիկ. վասն նոյ՛ի պաշտօնէ անկ է բռնադատել զպատակս ՛ի հատուցանել՝ զորս պարտին յարդարութեի ։ Սակայն ամենամեծ խոհեմութեի պէտք են ատանօր. քանզի այսպիսի բռնադատեալ ամուսնութենդ բազում անգամ զնետ գան կարի իմն վնասակար եղք, կապք, տարաձայնութի, կռիւք, զատուցմունք, են ։ Այլ ուր չիմանի երկնչի դատաւորն յայսպիսեայ, եթէ ազատելով, ազդելով, զղջութեան ստէպ առաջի գնելով, ոչ է կարօղ յաղթել ականջին նր. պատշաճ է, զի ՛ի գործ եդեալ զիշխանութեի իւր՝ արձակեսցէ զնա, սակայն պարտաւորելով զնա, զի զամ վնասս մատնակցին յառաջ եկեալս անտի վճարեսցէ, նա թէ՝ տուգանելով գնա մեծապէս ։ Այլ իրի յայսոսիկ բովանդակ գործն հաղեալ լինի խոհեմութեան դատաւորին՝ խնամուտ եղեալ ամի ։ Չս ըն այսմ մեկնութեի խնամել արժան է զգլ. Խնդրէաց. մակագ. ՛ի վր հարսնախօս. ուր Գրիգոս Երրորդ ասէ, թէ խրատել պարտ է առաւել, քան բռնադատել գնա, որ յերդումեալ հարսնախօսութեց կամի հրաժեշտ տալ, վասն զի ամուսնութեիքն պարտին լինել ազատ. քանզի խօսք չընեմագատուէ երկիւղի ծանր ծանր չարեաց. եթ՛ի գադարիլ այնր երկիւղի Ողբասացդ Երրորդ անդէն, գլ. ՛ի Եղէաց. 2. կամ՛ի գործ դնել զեկեղեցական բանադրանս, զի մնան հակառակօղ պահեսցէ զհատատարմութեի ։

Խնդրիցես Երրորդ ։ Երդնօք պարտաւորութեին, զոր ունին հարսնախօսքն, է այնպէս, զի ՛ի մեղանչելն ում և իցէ ՛ի նոցանէ մեղօք պռոնկուէ ընդ այլում անձին, լինել մնանաւոր մեղք, ոչ միայն ընդդէմ աղջախոհանէ և ժուժկալուէ, այլև ընդէմ արդարութեն, և յայն սակս զանազանեալ ՛ի պարզ պռոնկութեի՝ և ամբաստանելի ՛ի խոստովանութեն ։

Պէտք հաւանականագոյնս, այո՛. վասն զի եթէ հարսնախօսեալքն ոչ ունին զներաւունս իրում ՛ի վր մնալոյ միւսոյն, սակայն ունին զներաւունս առ իրն. ըն որում խոստումն դաշնադրութեի հարսնախօսութեց, որ պարտաւորէ յարդարութեի, է խոստումն առնելոյ զսեփականն մնալին իւր՝ մնալին փեսային կամ հարսին, որում զնետ գայ, զի եթէ այլում տացէ զայն՝ զորօրինակ տայ պռոնկութեի, մեղանչէ մանաւանդ մեղօք ա՛իրաւութեի, որ վերարերութեի պատկանի առ տեսակ շնութեի՝ իբրև զանկատար առ կատարեալն իւրում սեռի. քանզի այդ հարսնախօսութեիքն վերածին առ ամուսնութեին, և են սկսեալ ամուսնութեիք, նմանապէս մեղքն ընդդէմ հարսնախօսութեց վերածին առ մեղք ընդդէմ ամուսնութեն ։

ՊՐԲԿ. Դ։

Ցնորհակի պարճառաց, յորոց լուծանիլ հարբ ի հարունախօսութենէ։

Լուծանին նախ՝ (1) հարունախօսութիք՝ ևս և երդումնալք՝ փոխադարձ և ազատ չափահաս դաշնակցաց հաւանութեբ. գլ. Ցնո այնպէս. ի վն հարունախօս։ Պատճառն է. վասն ամ դաշն բնութիբ իւրով լուծանելի կարօղ է նոքիմբք պատճառօք լուծանիլ, որովք կարօղ է լինել, բայց եթէ իրաւունք հակառակ կայցեն լուծանելոյ նր. իսկարդ՝ դաշն հարունախօսութենց լինի փոխադարձ հաւանութեբ դաշնակցացն, է բնութիբ իւրով լուծանելի, և ոչ իրաւունք հակառակ կան լուծանելոյ նր, նա թէ՝ թողլ տան. ապա։ Ա. ևս՝ զայսօրինակ լուծանիլ կարօղ են այլ ամ լուծանելի դաշինք, ընդէր և ոչ հարունախօսութիքն։

Ընացաք նախ, (2) Ա. ե էդրուելը. վասն յորժամ երդումն կապակցի ընդ խոստման եղելոյ մարդոյ, կախի զայնմանէ իբրև յարակից զգլխաւորէ, որոյ ի դադարին՝ դադարի և յարակիցն։

Ընացաք երկրորդ, Ընդ հաւանութիբ. վասն չէ բաւական, եթէ բոնի կամ նենգութի էցէ ճողոպրելոյ։

Ընացաք երրորդ, Ձափհաս. վասն անչափահասքն՝ ցորչափ են այնպիսի՝ ոչ են կարօղ՝ ևս և փոխադարձ հաւանութեբ՝ վաւերացար հրաժարիլ ի հարունախօսութենց, գլ. Ի ընդ. ի վն հարունախօս. անչափահաս։ Իսկ եղելոյ չափահաս, կարօղ են ևս և ի չհամիլ միւս մասին՝ հրաժեշտ տալ. բայց միայն եղիցի այն ի մէջ երից աւուրց, և չէցէ հարունախօսութին երդումնալ, և ոչ զնա նկատել ամ մարմնաւոր զգաստութիւն. ապա թէ ոչ՝ ոչ են կարօղ, բայց եթէ փոխադարձ հաւանութենէ։ Ի նմին գլ. և գլ. Ի ընդ. Ա. ի վն հարունախօս։

Չորրորդ՝ լուծանին հարունախօսութիքք ևս և երդումնալք՝ կրօնաւորական ուխտիւ։ Բայց զի եթէ ամ անութենէն հաստատեալ՝ լուծանի նոքա, գլ. Ցանկնել. ի վն հարունախօս. և կան. 6. գամ. 24. Տրիտ. ժողովոյն. և առաւել հարունախօսութիքն, որոյ պարտաւորութենէն է նոքա զհաստատեալ ամաւնոքէն։ Սմին իրի եթէ ի հարունախօսութ՝

(1) Ընդ՝ ի. 43. պ. 3. սս 5։ (2) Ք. Ք. ի. 89. պ. 9. սս 2, (3) Ընդ՝ ի. 43. պ. 3. սս 7։ (4) Ընդ՝ սս 4։

և եթէ ի հաստատեալ ամաւնոքէն՝ խմացեալ լինի յիրաւանց այս թէ ոչ, Ընդ ոչ ընծայ վրօն։

Չորրորդ՝ եղծանին հարունախօսութիքք ընդունելոյ զերդումն՝ որ աստիճանի. վասն ի մէջ բերել զեղծիչ արգելս ապագայ ամաւնոքէն. գլ. միայնակ. ի վն ուխտ. ի 6. քանզի ուր կատարումն խոստման լինի անկարելի, դադարի ի պարտաւորութենէ։

Չորրորդ՝ եղծանին (3) հարունախօսութիքք հետևորդ ամաւնոքէն ընդ այսմ անձին վն անդունդանելոյն իբրդ, գլ. Օշրբշնակ. գլ. Ընդ ընդ Ա. ի վն հարունախօս։ Այլ այսպէս, զի ի մեռանիլ կնոջն՝ պարտի դառնալ առ թողլալ դաշնակիցն, եթէ խնդրեսցէ նա. զի որովհետև հետևորդ ամաւնոքէն ոչ է կապ միանձնութեան, զորօրինակ որ աստիճանն՝ կամ ուխտ կրօնաւորական, ոչ լուծանէ բացարձակապէս զհարունախօսութիս, այլ առաւել պահէ ի կախ, ցորչափ տեսէ զօրաւորագոյն կապն. իսկ թողլալ դաշնակիցն՝ ամենևին արձակի ի պարտաւորութենէ իւրմէ, վասն միւսոյ հրաժարեցաւ յիրաւանց իւրոց։

Հինգերորդ՝ (4) ըստ նմին օրինակի լուծանին, եթէ ի վն եկեսցէ արգելք եղծիչ ապագայ պահկին, զօրօրինակ խնամութենի ծագեալ ի զուգակցութենէ ընդ ազգականի միւսոյն յառաջին կամ յերկրորդ աստիճանի, կամ հոգևոր ազգականութենէ ի կնքահայրէ զաւակի հարսնի. զի զօրօրինակ աւանիկ ասացաք, խոստումն՝ որոյ կատարումն է անկարելի, դադարի ի պարտաւորութենէ։ Այլ եթէ անմեղ դաշնակիցն ստիպեսցէ զկատարումն խոստմանն, միւս դաշնակիցն՝ որ ձգեալ կամովին զարդելս, պարտաւորի խնդրել զնօրինութիւն։

Վեցերորդ՝ և է հաստատեալ կանոն, վն լուծանելոյ զհարունախօսութենս։ Եթէ ի վն եկեսցէ այնպիսի փոփոխումն՝ եթէ նոքքին և եթէ արտաքին, որ եթէ ի ժամանակի դաշնադրեան լինէր, կամ յառաջատես եղեալ էր, խոհեմ մարդկի յայնպիսի վճռակի հրաժարեին ի դաշնադրութէ։ Պատճառն է, զի խոստումն հարունախօսութեց, զորօրինակ զնոյն և իցէ այլ խոստումն, խմացեալ լինի եղեալ ի կալ ձեալ երացն ի նմին վճռակի, և ոչինչ երևելի փոփոխութէն ի վն եկեալ։ Սմին իրի

ըն հաստատից կարճ ևայ մարդկան համարի՝ի մի եղեալ այս պատմեն, Ասացեալ է՝ ի վէ ե-ղեսդ ինչ, որոյ պատճառաւ այդ խոհեմ՝ ի նմին վճռակի՝ ի գաղ-նադրուէ անտի. բայց միայն եթէ իցեն պատ-ճառք գաշնադրութեն. վասն այնպէս է, ոչ եթէ երեւելի փոփոխութի՝ եկեալ իցէ՝ի վերայ հարանախօսելոց. քանզի համարի լինել իրիւ՝ յորժամ ծանուցանի, և ըստ հակառակն նոյն է ոչ լինելն՝ և ոչ երեւիլն. զիրք՝ Յոբելեան. Ող-ջադրաւ. ի վր գաշնադր. գնման. գիրք 18. մակագ. 1։ Այսն սակս՝ ոչ՝ի նախընթաց դիպուածի համարի՝ի վր եղեալ այս թէուրի. Ասացեալ եղէ՝ ի վերոյ եկեսցէ ծանօթուէ ինչ, որ զայդ խոհեմ՝ ի նմին վճռակի հրաժարե-ցուցանէր՝ ի հարանախօսութենէ։ Այլ իրի պատ-ճառն, զոր՝ի վր գան հարանախօսութեն, զո-րոց՝ի նախընթաց դիպուածի, և են բաւական՝ի լուծանել զայնոսիկ, նոքին հաստատակօրէն բա-ւական են՝ եթէ յանդանօթս յառաջնալ իցեն։

Խնդրիցես։ Ըղձոք զի ունի զգաստի պա-կասութի՝ պատասխանի յայտնել զայն գաշ-նակցին յառաջ քան զհարանախօսութիս, կամ դեմ յառաջ քան զամուսնութին։

Պիտեմ՝ ըստ զանազանութե։ Կամ այն պակա-սութիք են գաշնակցին նախատական և վնաս-ակար, մինչև դրականապէս՝ի մէջ բերել զնոցունէ, և առնել զամուսնութին տալի և վնասարար այլում. զորօրինակ են բռնատուիք, նլի փանդական ախտք, վատահամբաւուի ծա-գեալ՝ի ցեղէ կամ՝ի յանցանաց, և նոքին՝ որք կամ ծնդեան և կամ դատարարութե զաւակաց վնասին։ Այլ կամ այն պակասուիք ոչ են նախատական կամ վնասակար, մինչև զամուսնութին ոչ առնեն դրականապէս տալի և վնասարար այլում, այլ միայն նուազ հա-ճոյական և նուազ գիւրին. զորօրինակ եթէ դաշնակիցն իցէ աղքատ, ռամիկ, ապականեալ, և այլն. որ համարի հարուստ, ազնուական, կոյս, ևն։

Եթէ առաջինն՝ պարտաւորի յայտնել. քանզի ոչ զր կարէ ինդրել զիւր դիւրութին Հանդերձ վնասու այլոյ. և զորօրինակ որ վա-ճառէ զերիվար՝ի պակասութի, որոյ լինէր անպիտան կամ վնասակար գնողին, կամ վախ-ճանին՝ վր գնի, պարտաւորի յայտնել զայն.

(1) Ընդ՝ տս 3։

ըն նմին օրինակի և ի մեր գիպուածի։ Այս այն ըլ՝ յայսպիսի ամուսնութեց բնաձին է ծագիլ չարաբաղդ դիպուածոց։

Եթէ երկրորդն՝ ոչ պատուորի յայտնել դաշնակցին, որ ոչ խնդրէ. մեղի յայլ դաշինս, ղորօրինակ գնելոյ, ոչ ոք պատուորի յայտնել զաղտնի պակասութիս նմին, և ղրս դրականապէս ոչ ինասին. և այս է գործածութեի հասարակաց, եթէ ի հարսնախոսութիս, և եթէ ի դաշինս գնմանց և փոխանակեց։ Այս գայձակ անձին պարտի հասնիլ դաշնակիցն, որ զգուշագոյն քննութեի ոչ արար։ Այլ ի լաց առնուլ պարտ է, եթէ խաբեալ իցէ զդաշնակիցն՝ կնգծեալ զանձն հարուստ, այնուհանդերձ, կոյս, որ չիցէ այնպիսի։

Ասացաք, Որ ոչ խնդրէ. մեղի եթէ խրնդրեացէ՝ ունելով զերաւնս խնդրելոյ, երեի չինել պարտաւորութեան ի միւս դաշնակցին ճշմարտապէս և անկնգծութիւ պինել. բայց եթէ պակասութիս իցէ վատահամբաւիչ, ղորօրինակ եթէ իցէ ապականեալ. և յայսմ դիպուածի կարօղ է ոչ արդեօք ուրանալ ստուէ, այլ պատրաստակել։

Ութերորդ՝ և է երրորդ կանոն հաստատուած վս լուծանելոյ զՀարսնախոսութիս։ Եթէ մի ի դաշնակցացն այնպէս վարեսցի, զի բարեպաշտս ըն գտանեն խոհեմոց համբերացի հրաժեշտ տուլ. որ իրինակի հանդիպի առաւելապէս, այս է՝ ըն աներանել պայմանեալ ժամանակին առնելոյ զամուսնութեին, և կամ գնաալոյն յայլ կողմանս։ Այլ

Ասին մակաբերել նախ, թէ եթէ մի դաշնակիցն ոչ խափանեալ օրինապէս հրաժարեացի կատարել զնոտուածն ի պայմանեալ ժամանակին, նովին իսկ զգաստի պատասխանութիս ի կողմանէ նր, որ է պատրաստ ի կատարել. զլ. ՈՀ ի ՆՀՂՈՑ. ի մի Հարսնախոս։

Իսկ եթէ չիցէ ժամանակ ինչ պայմանեալ, յայնժամ գգաստի պատասխանութիս ի կողմանէ նր՝ որ ոչ է պատճառ յապագմանն, յորժամ ի գնել պատշաճ դիպաւորութեի առնելոյ զամուսնութեի, միւսն երիցս կամ չորիցս խնդրեալ և ևս յապաղէ, ոչինչ բաւական պատճառս յառաջ բերեալ յապաղման իւրոյ. մեղի յայնժամ Հանդերձ բարեյարգիս հրաժարիլ յերաւնց իւրոց, որովհետև գիտէ գնատաւորութեի գաշնակցին, թէ չէր զբկիլ զանձն զայնչափ ժամանակս յամուսնութեի։

Ասին մակաբերել երկրորդ, թէ եթէ մին ի հարսնախոսելոցն առանց հաւանութեի միւսոյն երթիցէ յայլ տեղիս, ուստի ոչ զառնայ ի սակաւ ժամանակի, միւսն մնայ անպատասկան։ Այսպէս գրէ Աղեքսանդր երրորդ գլ. Օնոպանէ. մակագ. ի վերայ Հարսնախոս. և ամուսն։

Խնդրեցես։ Արդեօք Հարսնախոսութիս լուծանի՞ հետևորդ երդումեալ կամ եղեալ զուգաւորութեի։

Պատ. Թե ոչ, ըն երկոցուն մատանց ևս։ Պատճառ առաջնոյ մասին է. զի որովհետև հետևորդ խոստումն է ոչինչ՝ իրրև զերաց այլոյմ պարտաւորելոց, երդումն ևս՝ ի մի եկեալ է նոյնպես ոչինչ, վասն է ի մի ապօրինաւոր իրաց։

Պատճառ երկրորդ մասին է։ Եթէ զուգաւորութիս զհետ եկեալ երկրորդ հարսնախոսութեն զառաջինն եղծանէր, յայն սակս լինէր՝ մեղ է տաճտութի մարդոյ, ղորօրինակ գնեն հակառակորդք. խնարդ՝ սուտ է հետևութիս, ապա։ Հետ. փոքր։ Ոչինչ տաճտութի մարմնոյ ևս լինի վատ, բայց եթէ ամուսնութի. իսկ արդ՝ զինի Տրիտ. ժողովն, որ եղծանէ զգաստութի ամուսնութիս ի տեղիս յորս է ընկալեալ, զուգաւորութիս զհետ եկեալ հարսնախոսութեն ոչ ևս առնէ զամուսնութի. ապա։ Այլ զհակառակ կարծիս հետ է ընդունել ի տեղիս յորս ոչ զրկէ Տրիտ. ժողովն։

ԴԻՊՈՒԱԾՈՑ ԵՐԿԱՐԱՅՈՒԹԻՆ։

Երբեմն պատ. ոմանք հետևանաւոր ազնականութե գնիցի եկեալ հարսնախոսութե՝ լուծանե՞ զայն նախ եղեալ։

Ասացաք, Օրինակ եկեալ հարսնախոսութե. մեղի եթէ յառաջեցէ, ասացի է, թէ զայն ևս և զերդումեան լուծանէ. մեղի է զնոյն արդէն նմանապէս Հայ, և յայն սակս ի մի ապօրինաւոր իրաց։

Ի մի առաջարկեալ դիպուածոյս կրկին են կարծիք՝ զրևեթ միօրինակ հաւանականք. և յայսմ յամի դժուարութեին, թէ արդեօք ի դաշնադրութեն հարսնախոսութեն խնդրեալ լինի՞ այս թեւութեի, Այլ նախ պատրաստեցուցանել զնմանէ ընթերցողն։ Ասացաւն բազումք ընդ նոյն Աստուածաբան. մանաւանդ ոչ միայն և ոչ ի բնութե իրին այս թեւութեի նմանադրի. ապա

թէ ոչ՝ ներեցարէր և այս թէութի, Ասայ երէց յանառանութիւն հրաժարէլ կամէցայց. վասն կատարելագոյն է ոչ ամուսնանալն՝ քան ամուսնանալ. արդ՝ եթէ հարկանաւսութիւնքն էին բացարձակապէս և առանց թէութեան եղեալ, Ած ոչ ընդունի զուխտն ի վերս իւրց, որ այլում ընծայեալ է։ Ի վերս այսր ամի յատաջ բերին զգլ. Լիւել. մակագ. Ուր ներեցիսուն և անդրեանութիւն. ուր կիներ, որ զկնի հարանաւսութեան արարեալ էր զուխտ ողջախոհութեան, հրամայի ապաշխարել ի վերս ոչ պահելոյն զհաւատարմութեին փեսային, և թոյլ տայ մտանել յամուսնութեի ընդ նմա։

Ասէլք հաստատեն, թէ այս թէութի, Բայց երէց վարդապետական վճռով ընդրեցէց, իմացեալ լինի ի հարանաւսութիւս ի յրինեադատել կամաց գաշնակցացն. զի որովհետև գաշնագիրքն ոչ գիտեն խոստանալ ծանր վնասու իւրեանց, ընդհատանի գաշնագրիլ ըստ այսմիկ լսելեայն թէութի, Ասայ երէց վարդապետական վճռով ընդրեցէց. զորօրինակ ամենեքեան խոստանային ի նմին սկզբնէ, թէ գաշնագրին ըստ այսմիկ լսելեայն թէութի, Բայց երէց երեւելի փոխանորդի կնոջ ի վերս այսր ամի, թէ նաև գաշնագրին ըստ լսելեայն թէութի, Ասայ երէց յանառանութիւն հրաժարէլ կամէցայց. զորօրինակ ոչ ամուսնանալն սակաւս առանց ուխտի ոչ է վնաս, և ոչ եւ բևելի փոխանութի կնոջ ի լաւագոյն։ Ուռ գլ. Լիւել. պնեն, թէ կիներ այն ուխտեալ էր ներեցութի, այս է՝ առ այն վանական, զի մի բռնադատեցի լծակցել ըստ այմ փեսայի, այլ կարօղ իցէ ըստ այլում, քանզի ոչ էր հաստատեալ ի մոլի պահել զժուժկալութի. նմին իրի հրամայի ապաշխարել, վն գժրկելոյն զհաւատարմութեին փեսային. և քանզի էր վտանգ պոռնկութեան, անօրինեցաւ, զի կարօղ իցէ ամուսնանալ ըստ նմին, այլ գնալ ի վերս պաշխարանս և ի բռնաբարութեի ուխտին, յորմէ յայտ է՝ թէ էր վնաս։ Այդ ասէ քահանայապետն, Պողոսվերջին է, զի նախասոցեալ լինն, զնի խոստովանելոյ շնութեանէ, և զնի առնելոյն զնախ պղծութիւն, արտոյգ զամառանութի, չառ անկանել ի յոգոնս պոռնկութիւն։

ՊՐԱԿ. Ի։

Ի վերայ հրապարակականն ծանուցմանս ի ապագայ ամուսնութի ի մէջ հանդիսաւոր պատարագաց սեփական ժողովրդապետն դաշնակցացս հարկաւ պարտի կանխել քան զամուսնութին՝ հարկաւորութի պատճառանի և ոչ խորհրդոյ։

Յուց. առաջին մասն ի Տրիտ. ժողովոյն, գլուխ. 22. գլ. 1. ի վերս նորոգ. ամուսն. ուր նորոգեալ և տարածեալ զվճիռն երրորդ ժողովոյն Լաւերտաս, ասէ. Պատուիրէ (տուրբ սիւնհոդոս), զի չեւ այսորիկ յառաջ չառ զառանութեան զամառանութիւն, երկոցս անխափան պարտ կացուսցեն զգաշնակցացն չերէս չորրորդեալ առաջս փոքունց չերկրէցոյ ի ձեռ հանդիսաւոր պատարագոյ հրապարակաց ծանուցեալ, ընդ որս կնիկեցն ե առանութեին. և ի կնիկ ծանուցմանցս այսոցիկ երէս ուշիզ օրինաւոր արձակել հակառակողս արասցէ զամառանութին յանարգեան կնիկ. . . . Ար երէս երբեմն եղեալ հառնեան կամաց խափանել առանութեին չարաչ, երէս յառաջագոյն այնուհետ ծանուցմանց, յորժամ կամ ի ծանուցումն եղեալ, կամ գիւղ առաջ ծողովրդապետին և յառաջիայոցն երեւոյ կամ երբեմ վկայից արտոյգ առանութեին։ Ար չեւ այնորիկ յառաջ չառ վկայարարն ձէ կնկեն ծանուցմանն չերկնէցոյ, զի երէս գտցեն արձակել զնի, զերբոս յայտնեցցեն. Բայց երէս նա կնան կարճաւոր եղելոյ առն զառնեցոյ յորմէ կոռնկեալ ծանուցմանս. զոր կոռնկեալն ե զարձան ձէ ծողովն։

Երկրորդ մասն ևս յայտ է. զի թէպէտ ի նախայիշատակեալ ժողովոյ կարգեալ լինին առանութեին առանց նախաձեռնեցոյ հրատարակութեին, սակայն ոչ ուրեք եղծանին։

Այս նախ՝ ի Տրիտենդեան վճռին, ուր ծողովրդապետն զգաշնակցոյ, մինչև երէ իցեն ի կրկին ժողովրդապետութեի, երկոցուն ևս ժողովրդապետ պարտին առնել։

Այս երկրորդ, զծանուցմանս առնել պատ է երեցս չերէս չորրորդեալ առաջս փոքունց։ Օառուրս առնից, յոր անուն մտանէ և օրն կնքեալի, խնամալ պատ է զչորրորդեալ, յորժամ

ժամ իւր մէջ ունի ոչ անկանի այլ օր ոտնի, թէ պէտ և իւր մէջ մտցէ օր արդոյ։

Խնդրիցես նախ։ Արդեօք ո՞չ է պարտ եբեմեան կրկնել զծանուցմունս։

Պիտի բանիւք հոգւոյական ծիսարանին, Լինի ընդ ձեզ երկոցունց տասից եղեալ ծառայողացն ոչ սրացոյց տառանուինն, ծառայողացն վերադրին երկնեցին. քայց երկնէ այլոցէ երեսից երկնոյն։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք որ գիտէ զարգելս, պարտաւորի յայտնել։

Պիտի նախ։ Եթէ արգելքն իցէ նզծիչ՝ եթէ յայտնի և եթէ գաղտնի, զոր հնար իցէ ցուցանել, պարտաւորի թ կարծեալ ամենեցուն յայտնել, զի մի այնորիկ լինին ծանուցմունքն. և այլազգ՝ որ լուծն լինի պատճառ դաշնակցացն կալ ի հանապազորդ սեղխուիլն, կամ դայթագղուիլ զատանիլ։

Երկրորդ՝ եթէ զնզծիչ արգելս չիցէ հնար ցուցանել, և դաշնակիցքն իցեն ի բարեմտութիւն, ոմանք համարին, թէ չէ պարտ յայտնել, մանաւանդ եթէ լինիցէ յայտնութիւն։ Այլք ասեն, թէ պարտ է յայտնել. մանաւանդ ոչ խնդրի պատժել զանցառուն, առ որ խնդրին երկու վկայք թ ամի արժանահաւատք, այլ առ խորհելոյ ի բաբէ, առ որ՝ ասեն՝ բաւական է մի վկայն հաւատարիմ և երդուեալ, որ յայտնեսցէ ի ստոյգ դիտուիլն, և զայս հաւատալ համարին յիրաւանց. արդ՝ յայս վկայութիւն ապատանեալ ժողովրդապետն կարօղ է և պարտի բացատել զներկայեալի իւր յամենեցունց։ Սակայն եթէ վէճ զայնմանէ ծագեսցի առաջի դատաւորի, զի՞նչ ինչ պատահեսցի, ասացեալն իրաւագէտք։

Երրորդ՝ եթէ արգելքն իցէ միայն խափանիչ, զորօրինակ պարզ ուխտն ազգախոհութեան, պարտաւորի որ գիտակն է յայտնել գրեթէ զայնօրինակ, զորօրինակ պարտաւորի յայտնել զնզծիչ արգելս. այս է՝ ցայնչափ պարտաւորի խափանել՝ ցորչափ կարօղ է՝ զմեղս ընկերին։

Չորրորդ՝ զորս մարթի է և պարտ է յայտնել, կարօղ է և պարտի դիտակն յայտնել, թէպէտ և դիտացէ ի բնական գաղտնեաց. զի բնական գաղտնիքն պարտին տեղի տալ յարգումն խորհրդոյ, և փրկութեան ընկերին, ասս և ընդ վատահամբաւութեան ինչ նի, բայց եթէ գուցէ գաղտնի ազգապարտութիւնք կարօղ իցեն գաղնակիցքն հրաժարիլ յամենեցունց։

Այլ զի՞նչ, եթէ ժողովրդապետն ծանիցէ զարգելս միայն ի խորհրդական խոստովանուէ։

Պիտի։ Եթէ ի խոստովանութեէ այլոյ ոմն ի զարգելս, պարտի ցորչափ կարօղ է հրաժարեցուցանել զնա յամենեցունց. և եթէ ոչ լսիցէ ապաչխարօղն, և խնդրեսցէ զամենեցունց, ոչ է կարօղ ժողովրդապետն ժխտել զնա կրօնի կիզբոյն։ Իսկ եթէ գիտացէ ի խոստովանութեէ դաշնակցին կամ այլոյ, պարտի զնկուցանել նմա զպարտաւորութիւն յայտնելոյ զարգելս. և եթէ նա ոչ կամեցի կատարել, ոչ է պարտ արձակել։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Գ։

Ի վերայ հաւանութենէն, որ պահանջի առ ամուսնութենէ։

Աբեղ թուէ՝ ի 45. ե. Գնչ. գ49։

Պ Ր Ա Կ Ս Ը։

Արդեօք պահանջի հաւանութենէ առ ամուսնութենէն, և ընդունի հաւանութենէ։

Ամուսնութեէն, ոչ վերագոյնդ քննեցաք, մարթի է մտածիլ՝ կամ պատճառաբար և ի բանի դաշին, կամ կերպարար և ի բանի կապանաց։ Ստոյգ է, թէ չէ հնար ամուսնուիլ և ի բացարձակ կարողութէն Աչ լինել ի բանի դաշին առանց փոխադարձ հաւանութեէ զուգակցացն. զոր դաշնադրիլն է հաւանիլ, և դաշն է փոխադարձ հաւանութեէ զուգակցաց։ Այս խնդիրն է, թէ արգելք ամուսնութեէն ի բանի կապանաց հնար է լինել առանց հաւանութեէ զուգակցաց։

Առելի է նախ։ Աչ կարօղ է բացարձակապէս առնել զկապանս ամուսնութեան առանց փոխադարձ հաւանութեէ զուգակցաց, և ոչ այլ ինչ իշխանութեի մարդկային։

Յաւց. առաջին մասն։ Աչ՝ քանզի է գերագոյն տէր մարմնոյ և հոգւոց, կարօղ է տալ զտէրութիւն մարմնոյ առն կնոջ, և անդրադարձեալ, և ազգել ի նա զայր փոխադարձ, զոր բնականաբար պահանջէ ամուսնութիւնն. իսկ արդ՝ յայնմ տուչութեէ փոխադարձ տէրութեէն ի մարմինս՝ յաւելեալ ի մի մանաւանդ զփոխադարձ սէր, ծագի կապանքն իւ ի վերոյգրեալս

ևս, զօրօրինակ ծագի՝ յորժամ փոխադարձ հաւանութիւն ըլ միմեանս տան զտէրութիւն ՚ի վը մարմնոց իւրեանց. ապա։ Իսկ եթէ գուցէ ոչ կամիցիս զայս կապանս կոչել ամուսնական, վասն ոչ լինի յամուսնական հաւանութենէ. ոչ վիճեմք զանուանէ, բայց միայն խոստանանս ցիս լինել կապանք հաւազօր ամուսնական կապանաց, զոր միայն գիտեմք։

Յուց. երկրորդ մասն։ Ազնիւ կայսրութիւն կամ իշխանութիւն մարդկային՝ եթէ քաղաքական և եթէ եկեղեցական՝ կարօղ է տալ զտէրութիւն մարմնոյ առն ՚ի կին, և ոչ դինողն յայնն, ՚ի կարգի առ ամուսնութեան. խնդրէ՝ յայնմ փոխադարձ տուչութեան է կապն ամուսնութեան, կամ յայնմանէ ծագի. ապա։ Յուց. մեծ։ Ձիր ինչ իշխանութեի մարդկային ընդդէմ բարւոյ՝ եթէ հասարակաց և եթէ մասնաւորաց, քանզի ոչ տայ Աստ զնշխանութեի յաղծութեն, այլ ՚ի շինութեի, իսկարդ՝ այնպիսի իշխանութեին լինէր խանդարիչ բարւոյն հասարակաց և մասնաւորաց, ապա։ Յուց. փորը։ Ա՝ղի յայսպիսի ամուսնութենց առանց փոխադարձ հաւանութեի և սիրոյ, զոր մարդկային իշխանութեին ազդել ոչ կարէ՝ զօրօրինակ Աստ, ընանձին է ծագիլ չարաբաղդ դիպուածոց ՚ի կոռուստ հասարակաց և մասնաւորաց բարւոյ, հանապազօրեայ տարաձայնութեանց, կռուոց, մարդասպանութեանց, շնութեանց, գաւազմանց, աստուածանաթեանց, զաւակաց, ևն. ապա։

Հաստատ։ Ոչ երբեք նկեղեցին կամ հասարակապետութեին վարեցաւ այսմիկ իրաւամբք, թէպէտ և ՚ի վարիլ այնմիկ, եթէ ունէր, բազում անգամ նգև Տարկաւորութեի՝ վն խաղաղութեն Թագաւորութենց, կամ տաբածութեն Հաւատոյ. ապա ոչ ունի դոյն։

Ասելի է երկրորդ։ (1) Հաւանութեին Տարկաւ պահանջեալ առ ամուսնութեի պարտի լինել ներքին, և չեն բաւական բանքն Տաւանութեն արտաքուստ ասացեալ։

Յուց. Նախ։ Ըստ ՚ամ իրաւանց և ըստ ՚ամ ՚ձեռաբանից՝ պահանջի Հաւանութեի առ ամուսնութեին. խնդրէ՝ այս բան հաստատէ, զուցանէ զներքին ներգործութեի կամաց, զոր ՚ի առ Հասարակ ասի ՚ի պատճառէ 27. խ. 2. պլ. 1. Օրհնանութենէ ոչ զբաժանութենէ, այլ կոնդ ուանդ։ Երկրորդ՝ վնզի ոչ ոք փոխարկէ զիւրմէ զտէրութեի իրին՝ զոր ունի, և ոչ դնէ գծանր պարտաւորութեիս ՚ի վը իւր, բայց եթէ կամեսցի. և այս էական է Համարին դասանց, զօրօրինակ ընդարձակագոյնս ցուցաք ՚ի վերջ. 1. ՚ի վը դասանց. պ. 2. տես անդ։

Ինդրելոց։ Երդնօք դաշնակիցն պատրեալ՝ պարտաւորի միաւսմն, որ պարզապէս ասէ՝ եթէ ոչ Տաւանեցաւ, Տաւատալ և ՚ի գործադնել լծակցութեի Տրաժարիլ։

Պնեմ, եթէ ոչ։ Ուանդի և ոչ նա ինքն եկեղեցին այնմ՞ որ ասէ այսպէս՝ Տաւատայ, այլ կարօղ է Համարիլ, եթէ նա՝ որ ասէ զանձնէ յաւաշտացոյն ստեալ՝ այժմ ևս ստէ. Ընաբնական է, ասէ Աստնովվինտիոս երրորդ գլ. Վհայոնէ. ՚ի վը ցուցմանց. զի զըր ոչ յայնէ ՚ետրոյ Բացայայտ էին Վկայեալ, ՚ի նոյն պնդուածն ետրոյ Վկայութենէ կոտոր էին պնդացուցանել։

Ասացեալ եթէ յաւաշտ բերցէ զայլոց յանդգնման նշանս ոչ Տաւանելոյն իւրոյ, պարտաւորի միւսն Տաւատալ, և կարօղ է յայլ ամուսնութի անցանել, սակայն ՚ի ձեռն վճռոյ եկեղեցական դատաւորի, եթէ ամուսնութեին իցէ եղեալ Հրապարակաւ, և իրր ՚ի բազումս Համարեալ իրրև զվաւեր։ Օրոյն սակն ոմանք, եթէ երդնուցաւ՝ եթէ ոչ Տաւանեցաւ, բայց եթէ իցէ այնպէս, զորմէ ընդհապատիլ մարթի իցէ, եթէ ոչ երդնու սուտ։

Ասելի է երրորդ։ (2) Ընդրին Տաւանութեին պարտի բացատրիլ արտաքուստ բանիւք կամ նշանօք զնեղկայէ։

Յայտ դնէ ժողովն փլորենտիոյ ՚ի կոնդակին միաբանութենան. Ընթըլսկան պատճառանութենէն, ասէ, Հաստատիցըն և ձեռնադրեալ Հաստատութենն՝ բանիւ զնեղեալ բացայայտելոյ. ուր բառդ հաստատիցըն, ոչ կանխաւ ծանուցեալ, ոչ անկասն ՚ի վը Հաստատութենէ արտաքուստ բացայայտելոյ, այլ ՚ի վը բառիս բանիւ. վնզի Հաստատիցըն Տաւանութեին բացատրի բանիւք. սակայն մարթի է բացատրիլ այլովք նշանօք, որք իցեն Տաւատոյ նշանակութենէ բանիցն։

Պատճառ եղբակացուն է, զի ամուսնութեին է խորհուրդ, նմին իրի նշան գալի, և մարդկային գաշնագրութենի. գաշնագրութեին մարդկային խնդրէ ՚ի բնութենէ իւրմէ լինել մարդկային և զգալի ինչ նշանաւ. քանզի նախաւ վարի մարդ ըլ մարդոյ, ըլ որում մարդն է բաղկացեալ ՚ի մարմնոյ և ՚ի հոգւոյ. և ոչ այլազգ լի-

(1) Ես. 45. պ. 4. Բոլ։ (2) Ինչ՝ պ. 2. Բոլ։

լինին այլ դաշնադրութիւնքն: Տես բազում ինչ ցայսմանէ ի վեծ. 1. ի վր դաշանց. պր. 2:

Հատացաք, (1) Առնից՝ յայ նշանաւոր ընդդիմայնէ. վասն որ խոստանայ ինչ, թէ առնելոց է, չէ ևս առնէ զայն. և որ հաւանի բանիւք զատա- գայէ, զորօրինակ յորժամ ասէ, Հոգի ընդ ի ինոցունքէ, խլայց ընդ ի նմանէ, խոս- տանայ միայն, թէ նա իւր նմա առնելոց է զա- մուսնութիւն. ապա: Հաստատի: Ամուսնութիւն կայանայ ոչ ի խոստման տալոյ զմարմնոյ, այլ ի նմին փոխադարձ տուչութեան. ապա չէ հնար այնմ բացատրել բանիւք զապագայէ, ասելով առ նէ զնէ, որք միայն ի մէջ բերեն զխոստումն, այլ բանիւք զներկայէ, յասելն՝ առնում զնէ, որք ի մէջ բերեն զներգոր- ծական տուչութեան:

Ասաց ի պայմանաց ստի պահանջի և ևս հաւանութեանն լինել յանդիման ակնդետից, և ազատ ի մոլորութենէ և յերկիւղէ: Ծառայ- նոյն և զերկրորդին ասացաք, յորժամ գրեա- ցուք զարգելս: Ոչերրորդէն դնելք՝

ԳԼՈՒԽ Ե.

Երբեմն ամուսնութենէն եղեալ յերկիւղէ՝ ելանել եղելոյ, և որպէս երաժշտի:

Ոչ նախագիտելոյ առ այս պրակ՝ համա- րեսցի և ընթերցող ուսումնասէր ընդ երցօղն՝ զորս ասացաք ի վեծ. 1. ի վր դաշանց. պ. 4. որոյ մակագիրն է. Երբեմն երկիւղն եղծանէ զընծան: Ծայրսոկիզ ննջեցարեալ այժմ՝

Ասելի է: (2) Ամուսնութենէն արարեալ ի ծանր երկիւղէ՝ որ յաղագս պատճառէ յանի- րաւի և առ ի կորզել զհաւանութիւն յասացեալ ի վր, է եղծեալ ի դրական իրաւանց, և ոչ ի բնականէ:

Հնոց. (3) առաջին մասն ի բազում վկայ- ութենից իրաւանց. գլ. Ոչնաւէտից. 2. զայն- մանէ՝ որ էած. գլ. Հնոցեալ զրէիցն. 14. գլ. Լինել. 15. և գլ. Խորհրդոյս-ըն. ի վր հարանախօս:

Հնոց. երկրորդ մասն: Լինել ծանր երկիւղն յանկրաւի ի վր հաւանցեալ առ կորզելոյ զհա- ւանութիւն բնական իրաւամբ եղծանէր զամուս- նութեան, լինէր՝ կամ վր պակասութենէ կամաւոր հաւանութենէ, և կամ վր անիրաւութենէն արա-

(1) Ընդ՝ պ. 3. բոլ: (2) Ս. 47. պ. 3. բոլ: (3) Ընդ՝ ի յեռասրի. այլ ընդդ:

բեալ որում կրէ զերկիւղ. խակարդ՝ և ոչ ի միջէ ատի զայս առնէ. ապա: Նախ՝ ոչ վր պակասութենէ կամաւոր հաւանութենէ. վասն որք լինին յերկիւղէ՝ են պարզապէս կամաւոր. և թէպէտ ամենակերպ ինքնայօժարութիւն վայել- չագոյն լինէր ամուսնութենէ վր նորին մշանջե- նաւորութեան, սակայն ոչ պահանջի էապէս, այլ բարւական է այն կամաւորութենէ, որ բա- ւական է առ փոխադարձութենէ տէրութեան մարմ- նոյ, զորօրինակ յայլ դաշինս. ապա թէ ոչ զհետ գայր, թէ ամուսնութենէն արարեալ ի ծանր արդարացի երկիւղէ յադատ կամ ի բնա- կան պատճառէ, լինէր ևս անվաւեր, որով- հետև և ոչ այս լինի ամենակերպ ինքնայօ- ժարութիւն. և սակայն զայս ոչ ոք ընդունի: Երկրորդ՝ և ոչ վր արարեալ անկրաւութենէն. վասն եղեալ զբաւական հաւանութիւն առ փոխա- բերութենէ տէրութենէ մարմնոյ՝ ոչինչ անիրա- ւութիւն զդաշն ինչ ի բնութենէ իրին եղծանէ. այլ միայն տայ զկրաւունս, կամ ցրկոյ՝ եթէ եթէ ցրելի, և կամ պահանջելոյ զվճարումն. քանզի բաւական է իրաւամբք բնութենէ առ վաւեր դաշնադրութենի կամաւոր հաւանութենի դաշնակցացն: Ոչ գործեալ զհետ գայր, թէ երկիւղն յանիրաւի հաստացեալ ի վր վր այլ ինչ վախճանի՝ և ոչ ի կորզել զհաւանութենի՝ եղծանէր ևս զամուսնութենի, իրրզի յայժմայ ոչինչ ընդհատ անիրաւութենէ լիներ. և սակայն զայս առ հաւարակ ոչ ընդունին:

Հատացաք նախ, ի ծանր երկիւղէ. քանզի եթէ իցէ թեթև ինչ երկիւղ, ոչ եղծանի ամուսնութենի. վասն իրաւունք ինդրեն զեր- կիւղ՝ որ անկանի ի վր ատն զօրաւորն. և Որ. Ոչ ևս զերկիւղ. Ուղղագրաւ. զայնմանէ՝ որ լինի պատճառաւ երկիւղի. Թեթև երկիւղն իրրև ոչինչ համարի: Այլ

Ինդրիցես նախ: Հնի՞ նչ ինչ չարեաց պար- տին երկնչել զի համարեսցի երկիւղն ծանր:

Պիտեմ, (4) Թէ այնք են չարիքն ընճայն, կոտորածն-ըն, գերութիւն, և որք ի սոցին սակի, և կի՞ ծանր վատահամարեալ. եթէ այնքափ վերահաս իցեն որում երկնչի, և եթէ մեծաւոր ազգականաց նի՞ հօր, մօր, կնոջ, եղբարց, ևն:

Ինդրիցես երկրորդ: Արդեօք եթէ ի փոքր չարեաց երկնչեցի, այլ որ երկնչին՝ իցէ վա-

(4) Ընդ՝ պ. 2. առ 2:

տասիրտ և երկչոտ, համարի ևս ծանր երկիւղ եղծիչ ամուսնութեան։

Պիտեմ ըզ զանազանութիւն։ Կամ նկատեալ զորպիսութեի, զբարս, են. յայսպիսի վիճակի եղեալ անձանց, զայսպիսի չարիս իրրև զծանր սոսկալ են ըմբռնել ընդ, և կամ ոչ. այլ միայն այս ըզ առանձինն վն իւրոյ մանաւանդ երկչոտ բարուցն ըմբռնել զայնպիսիս։ Եթէ առաջինն, երկիւղն համարի համեմատութիւն ծանր եղծիչ ամուսնութեան. այլ ոչ՝ եթէ երկրորդն։

Պատճառ առաջնոյն է. վնգի թէպէտ այնպիսի երկիւղն ոչ է բացարձակապէս ծանր, սակայն է այնպիսի համեմատութ, և ոչինչ ընդհատ զկամաւորութեին և զազատուին նուազեցուցանէ նկատմամբ այնպիսի անձանց, քան զծանրն բացարձակապէս նկատմամբ զօրաւոր սրանց։ Իւ այն զի Օր. Իւ երկիւղն. 3. Ոչ ընդդէմ. յորոց պատճառաց հեռացեալ. ասի, իրաւացի երկիւղն խնդացեալ լինի ՚ի կրից նորա, որ զայն կրէ։ Իւրմէ զայս այսպէս խնդ, զի այնպէս հանդիպիլ սոսկալ իցէ անձանց ՚ի նմին վիճակի եղելոց։ Ա՝ոչ

Պատճառ երկրորդին է. վնգի իրաւունք ոչ հայնի զինչ ՚ի մանաւանդ յատուկ իցէ այսմ առանձինն, այլ թէ զինչ սոսկալ իցէ հասարակ օրէն հանդիպիլ. ապա թէ ոչ՝ ամ ամուսնութիւք լինէին զօրհնաւապաղ ՚ի կռիւս, և անտոյգ։

Խնդրիցես երրորդ։ Ընդեռ երկիւղն յայրգական համարի ծանր։

Պիտեմ։ Կամ նկատի ըս որում պարզ պատճառանք և ամենիմաստն, զոր ունին զանակնկատմամբ ծնողաց, որբք նկատմամբ խնամակալաց, հպատակք նկատմամբ վարդապետաց, են. եթէ կամաց նոյ ոչ հաւանեսցին. և յայնժամ երկիւղն այն համարի թեթև և անբաւական յեղծել զամուսնութեին։ Կամ նկատի ըստ որում ունի յայրակից զծանր ծանր սպառնալիս, դիմանդ հանապազօրեայ նախատակծուն զաժանութիւն դիմաց և բանից նոր, որում պարտի յորդոի. և յայնժամ նկատմամբ ևս առաւել զտեառնոջ համարի ծանր երկիւղ։

Խ՝սացաք երկրորդ՝ Հայտ պատճառ. վնգի եթէ ՚ի բնական պատճառէ, զօրօրինակ եթէ ՚ի մրրկէ, ՚ի պատերազմէ, ՚ի ժանտամահէ, և յորոց ՚ի կարգին, հասեալ իցէ երկիւղն, ոչ եղծանէ զամուսնութին. որովհետև յայնժամ ոչինչ անիրաւութի բերի դաշնակցին, առ որ մեծապէս դիտելն իրաւունք։ Ա՝ն այսորիկ վասնր է ամուսնութեին, եթէ ոք չհամանին ածցէ ՚ի կնոջէ յերկիւղէ դժոխոց, կամ մահ՝ որ ՚ի նաւաբեկութեի։

Ընացաք երրորդ, Հանդիպեալ. վնգի թէպէտ և յաղագս պատճառէ՝ եթէ ՚ի հրապարակականէ, և եթէ ՚ի մանաւանդ, այլ յիրաւի անկնգի երկիւղն ՚ի վր, ոչ եղծանէ զամուսնութեին. զի յայնժամ ոչինչ անիրաւութի լինի բռնադատելոյն, որ առաւել ՚ի յանցանացս իւրոց, և յայն սակս յանձնէ իւրմէ բռնադատի՝ քան յայլմէ։ Ա՝ն այսորիկ սոսկալ է և կեղեցին, ևս և ընդ ծանրագոյն պատժովք բռնադատել յամուսնութի զկուսակիցս, կի զորս ՚ի հարանեալսս թեցէ յանիրաւի հրաժեշտ տան։

Ընացաք չորրորդ, ՚ի վերայ հասոցեալ առ իրեարս. վնգի եթէ իցէ ՚ի վր հասուցեալ առ այլ վախճան, լինի պատահական ինչ ամուսնութեի. և յայն սակս հանապիտ պարտ է զայն՝ ոյ եթէ հասուցեալ իցէ ՚ի սոսկ բնական պատճառաց։ Այմին իրի վաւեր է ամուսնութեին, եթէ դատապարտական առ մահ, և խնդրեալ յամենքէ յամենայնի՝ առնէ ընդ նմա զամուսնութեի առ զերծանելոյ ՚ի մահուանէ։ Իւրմէ օրիորդն առ չապանանելոյ զնա հրոսակին՝ խնդրեացէ ամուսնանալ ընդ նմա. և որ սոցին նման։

Պ Ր Ա Կ. Գ։

՚Ի վէ ոտարկոյէ ամուսնական հաւանութենէ։

Նեթադրեմք, թէ հաւանութեն դաշնակցաց պարտ է հարկաւ բներէ ՚ի նոյն փոխադարձ տուչութիւն մարմնոց, կամ ՚ի կապանս ծագեալ անտի. վնգի՝ ոչ ասացաք այլուր, ՚ի նմա է կայացեալ էութի ամուսնութեի։ Ա՝ն դժուարութեին է, թէ արդեօք պարտ է ևս հարկաւ բերել ՚ի մարմնական զուգաւորութի։

Ասելի է։ (1) Խոստացեալ հաւանութեին ՚ի զուգաւորութեի ոչ է հարկաւոր առ ամուսնութեին, այլ լռելեայն։

Ցուց. (2) երկաքանչիւր մնան ևս միասին, գամեայն։ Ամուսնութեին, որ առնէ զամուսնութեին, ըս այնմ է առ զուգաւորութեի, զօրօրինակ զուգաւորութեին է առ ամուսնութեի. վնգի հաւանութեն ՝որ առնէ զամուսնութեի, է հաւա-

(1) Ընդ՝ ե. 48. ո. 1. Բոլ։ (2) Ընդ՝ ՚ի Հռոմայ. այլ ընդդ։

նութեի առ ամուսնութեի, այս է՝ առ էականս ամուսնութեան. քանզի սեփական գործ կանայ է նոյն ինքն կամեցեալն. իսկարդ՝ մարմնական զուգաւորութիւն ոչ փակի բացայայտ և ապէս յամուսնութեի, այլ լռելեայն միայն, զորօրինակ ներգործութիւն՝ ի կարողութեի, և գործն՝ ի պատճառին. ապա։ Այս. փոքր։ Ամուսնութիւն ոչ է հապէս նոյն ինքն մարմնական զուգաւորութի, այլ իրաւունք կամ իշխանութեի առ այն։

Հաստատ առաջին մասն։ Որ բացայայտ գիտաւորութի մտանելոյ՝ ի կրօն յառաջ քան զմարմնապէս կատարումն ամուսնութեան՝ առնէ զամուսնութի, վաւերարար առնէ, ոչ յայտ է՝ ի գ. Յովհաննէս. ՝ի վերնահարսն. իսկարդ՝ այնպիսին ոչ է կարող բացայայտ գիտել զգուգաւորութի. ապա։ Կա թէ՝ ի մէջ մերբուտելոց ամ ամուսնութեի ընդ այսոցիկ թէուելի և գաշամբ լինին, միւնչև ոչ ուսիք՝ ի նոցանէ պարտաւորիլ հատուցանելոյ զպարտս, եթէ կամեցի յառաջ քան զկատարումն մտանել՝ ի կրօն։ Հասկ յետոյ ընդ մէջ ամենօրհնեալ կուսին և սիրոյն Յովսեփայ եղեալ ճշմարիտ ամուսնութիւն, ոչ ուստեմն՝ պէն (Մատթէոս՝ գ. մ. խ. 29. պ. 2. իսկարդ՝ ամենօրհնեալ կոյսն ոչ երբեք հաւանեցաւ բացայայտ առ զուգաւորութի, ըստ որում էր կոյս մտօք և մարմնով։

Ի ցուցմունէ ասոր ունիս մակաբերել, թէ զանելեայն հաւանութեին առ մարմնաւոր զուգաւորութի ոչ է պարտ այնպէս առնուել, ոչ եթէ ի՛ւ առաջադրուի ինչ զորութեենական մարմնաւոր զուգաւորութեն, այլ վասն է հաւանութեի առ այն իշխանութի, յորում այնպիսի զուգաւորութին փակի լռելեայն, զորօրինակ ներգործութեին՝ ի կարողութեն, և գործքն՝ ի պատճառի։

ՊՐԲԿ. Գ։

Երբեմն առ ամուսնութեին պահանջէ հարկաւոր հաւանութ ձնողաց։

Ասելի է նախ։ Ամուսնութին առանց հաւանութեան ծնողաց եղեալ յօրինիչ իրաւանց է եղծեալ։

Ա՛ ի բնական իրաւանց. նախ՝ զի ոչ ծնողաց, այլ դաշնակցաց հաւանութեին է արարչական պատճառ ամուսնութեան։ Երկրորդ՝ զի որդին ըստ բանականին չափահասակ և բանաւոր՝ ունի զիւսզիր տէրութեի՝ ի վերայ անչափահասին մարմնոյ նոյ. ի կարգի առ ընտրելոյ զվիճակ բանականի կենաց իւրոց, ոչ միւսանգամ ասացեալ՝ ի յաջորդ եզրակացութե։ Ուր երբորդ՝ զի՝ ի բնութէ իրաց պատշաճի լինել մարդոյ լեզուաւ ազատ, և միայն Աստ հպատակեալ՝ ի կարգել զայնոսիկ որք վերաբերին առ վիճակ համարէն կենաց իւրոց, զորօրինակ են ամուսնութեին, միանգիստաւոր ժուժկալութին, և այնոսիկ միանձնական։

Ա՛ յայնպիսին զրական իրաւանց. քանզի որ զիրք ոչ ուրեք եղծանեն զամուսնութիւ արգելոց առանց հաւանութե ծնողաց եղելոյ. և ըստ հակառակ յառաջ բերեալ զաղաւաղ վասեր ամուսնութիւս առանց հաւանութե ծնողաց եղելոյ պատշաճորօրինակ զամուսնութին Յակովբայ ընդ Լիայի և ընդ Ռաքէլի, Օննդ. իե. և ընդ զամուսնութին Տօբիայ. Տօբի. է. զամուսնութին Ասաւերայ ընդ երից կանանց ըզհետ կամաց Ահաշակայ և Աստերեկայ, Օննդ. իե։ Ուր Ռաքելն՝ ի Կօրնե. է. 39. ասէ զայրեալ՝ Ըզա՛ ես ոմ կոծիլ ամուսնանալ. այլ ինչ Տէրոջ ||

Ա՛ ի մարդկային իրաւանց. վճռի գ. Թագաւոր եղեալ. դատ 27. խ. 2. ասի. Թագաւոր եղեալ ըստ օրինաց ինչ հաւանութի նոյ, ընդդէմ ընկերութի ընդ երեսի։ Դէ. Օրէն պնդի. Ա տարանդ. ի վերնատորայ. գիրք 3. մակագ. 31. զամուսնանալի օրիորդէ ասի. Թագաւորն պնդիցէ՝ զի ոչ ոք ամուսնասցի ընդ ոք ի ցեղէ իւրմէ, ոչ ընդ ազգէ ցեղի հարցն իւրոց։ Այլ առաւել ևս ժողովն Տրիտ. գլխ. 14. գլ. 1. ի վերայ նորոգ. առումն. Ընկալեալ փոխադարձ գնոսա, որ պատրաստեմք հաւատալոյն, ըստ առաքելոյն՝ զի պնդիցեմք հաւատացեալ ծնողս որք ի հեթանոսաց ծնեալ են եկեղեցւոյ, ի ընկերութի կոչեալ են ընդ ազգի հաւատացելոց, ի ընկերութի ազգի հաւատացելոց։

Ասելի է երկրորդ։ (1) Այսոր ոչ է կարող ըստ ինքեան պատուիրանաւ բանադատել զուստրն կամ զդուստրն յամուսնութեի, այլ կարող է վերածել յայն ի բանաւոր պատճառ. և յայնժամ զորօրինակ բերի որդին առ պատճառն, ըստ այնմ բերի առ պատուիրանն հօր. այս է՝ զի եթէ պատճառն այն բանադատէ ի հարկաւորութէ կամ ի համեստութէ, նոյնպէս և պատուիրանն հօր. այլազգ ոչ։

Ցուց. (2) առաջին մասն։ Եթէ յամուսնութեի է իրր ծառայի ինչ միանձնաւոր,

(1) Ընդ՝ ե. 47. պ. 5. Բել։ (2) Ընդ՝

ւոր, յոր հասարակօրէն վերածէ սէրն, որ և բնականապէս պահանջի առւայն. իսկարդ հայրն ոչ է կարօղ պատուիրանաւ բռնադատել զղրդին առ այս միջանկեալ ծառայութիւն, իբրզի է ծնեալ անձնիշխան, և բռնադատուին խափանէ զսէրն, կամ գէթ ոչ ՚ի մէջ բերէ. ապա:

Յօդ. երկրորդ: (1) Վերնագունին է բռնադատել զոք պատուիրանաւ. իսկարդ հայրն ոչ է վերնագոյն քան զորդին յընտրութեան ամուսնութեան. ապա: Յօդ. փոքր. բանիւք և պատճառաւ սկզբն Թովմայի: Հայնս, որք պատշաճին բնութեան, մարդն մարդոյ հնազանդիլ ոչ պարտաւորի, այլ միայն Աստ. վզըն եամ մարդիկ բնութեան են հաւասար, ոչ յայս միայ՝ զի մոռացեալ զսոսկ բնութին՝ ոչ լինէր անհաւասարուի ինչ ՚ի մարդիկ, այլ զի ընդոցին՝ որք հայրն ՚ի բնութեին, այս է՝ ՚ի պահպանութեի մարմնոյ, և ՚ի ծնունդ զաւակի՝ եամ մարդիկ են հաւասար, և ոչ որ պարտաւորի հնազանդիլ այլում ըստ ինքեան խօսելով. և ըստ այսմ ուր է խնդիր առնելոյ զամուսնութեի և պահպանութեն մարմնոյ, կերակրովք և ըմպելեօք, ոչ ծառայք տերանց, և ոչ որդիք ծնողաց ըստ ինքեան պարտաւորին հնազանդիլ:

Երկրորդ մասն յայտ է, վզըն որդիք ըստ գթութեի և յարգութեի պատշաճելոյ ծնողաց՝ պարտաւորին հաւանիլ կամաց նոցա ըստ պատճառի և արդարութեի կամաց նոցա, եւ յայնպիսի իրս, յորս ոչ են հպատակ նոցա. ապա թէ ոչ՝ ծանրապէս ըստ ծանրութեի նիւթոյն արհամարհեն զնա:

Աստի է երրորդ: Խնէպէս և ամուսնութիւն առանց խորհրդոյ ծնողաց, կի՛ւս և դիմադարձութի նոցա՝ են հաստատուն և վաւեր. թէպէտ ծնօղքն ոչ են կարօղ ըստ ինքեան զուստերս կի՛ զղստերս պատուիրանաւ բռնադատել յամուսնուն. սակայն իբր ՚ի բազում այնպիսի ամուսնութեի՛ք են մեծապէս ապօրինաւոր:

Յօդ. Նախ: Վղի եթէ քաղաքական և եթէ կանոնական իրաւամբք խստիւ արգելեալ լինին: Երկրորդ՝ զի ոչ արդ ասէաք, պատշաճ յարգութեի ծնողաց պահանջէ, զի մի զաւակք զմեծ ինչ և զիշխանութեան, զորօրինակ է ամուսնութեին, արասցեն առանց խորհրդոյ և հաւանութեի ծնողաց: Երրորդ՝ վզըն անկ է ծնողաց գիտել, թէ զըրպիսի փեսայ, կի՛ զըրպիսի հարսն ունին ընդունել, որպէս տացեն զօժիտս, և զինանն ծնողաց իբրև որդւոյ և դստեր տարցեն: Չորրորդ՝ զի ծնօղքն, որք փորձիւ և հասակաւ իբր ՚ի բազում են խոհեմագոյն քան զորդիս, կարօղ են ուղղութ խորհուրդ տալ նոցա, և զոյն կամին, վզըն մեծապէս սիրեն զնոսա: Երկրորդ՝ վզըն որդիք՝ ևս և ամուսնացեալքն՝ տակաւին ՚ի բազում պէտս ունին խորհրդոյ և նպաստից ծնողացն:

Ասացաք, եթէ ՚ի բաղմաց վզըն ՚ի մանաւանդ դիպուածս օրինաւոր է որդւոց ամուսնանալ առանց խորհրդոյ՝ և կամ ևս և դիմադարձութի ծնողաց. զորօրինակ եթէ որդին մեծապէս հեռի իցէ ՚ի ծնողաց, և ստիպեսցէ համեստ և օգտակար ամուսնութեին. կամ եթէ ծնօղքն իցեն, և կամ խոհեմութի դատեսցին առանց բանաւոր պատճառի լինել դիմադարձ, զորօրինակ եթէ հակառակեսցին առ ստելոյ, առ դժկամակութե, առ սպահուն, վզ ոչ կամելոյն տալ օժիտս, կամ զըկիլ յաշխատուէ որդւոց, և կամ զի առ տարադէպ և տարապայման բարեպաշտուէ կամին մեծանալ ՚ի կրօն:

Առարկիցես ընդդէմ առաջին եզրակացուէ զըրէնս և զհրովարտակս բազում թագաւորաց Վաղղիոյ, որք զամուսնութիս տնորդւոց առանց հաւանուէ ծնողաց՝ հրատարակեն անվաւեր:

Պէնեմ, թէ հրովարտակօքս այսոքիւք ամուսնութիքն առանց հաւանութեի ծնողաց եղեալ՝ հրատարակին անվաւեր ըստ քաղաքական գործոց միայն, այս է՝ ըստ օժտի կնոջն, ըստ իրաւանց առ ժառանգութի, ըստ օրինաւորուէ զաւակաց, և ըստ որոց ՚ի սոցին սակի. այլ ոչ ըստ մարդկային զաշանց, և ըստ հոգևոր խորհրդոյ: Այսպէս տայ պէտի Ալեքսիկոս երիքտասաներորդ՝ Հղծոյ պաղատանաց ժառանգաւորացն Վաղղիոյ յընդհանուր երաստի գումարելոյ ՚ի Փարեզ քաղքի յամին 1629:

Եւ դարձեալ՝ քանզի ամուսնական դատից առ եկեղեցական դատաւորս, և ոչ առ աշխարհական վերաբերիլ սահմանեաց Նզովիւք Ժողովն Տրիտ. գում. 24. կան 12. քաղաքական իրաւունք յայս նիւթ պարտին տալ եկեղեցական իրաւանց:

ՊԻՍԿ

(1) Ը. Ը. Խ. 104. ՚ի. 5. Բաղ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ք Ա Ր Դ։

Օգնական ամուսնութեանն անվնասաբար արարեալ հնար կայ ի պարտ կայ հատուցման զերծանել։

Նախ առաջին գիտել արժան է, թէ կրկնական հնար է անվնասաբար ամուսնանալ։ Ասա՝ ընդ մէջ անձանց, որք անընդունակ են պատճառաւ եղծիչ արգելման։ Եւ երկրորդ՝ ընդ մէջ անձանց, որք թէպէտ և այնուամ ընդունակ են, այլ առ պակասութեան միայն հաւանութեան նոցա, այս է՝ զի կամ կղզեցեալ, կամ առ ահի, և կամ ի մոլորութեան հաւանեցան, ոչինչ այլ արգելանօք խափանեալ։ Եւ ևս՝ ամուսնութեին է անվնաս՝ ոչ միայն յորժամ վերածի յառնան վիճի, այլև յորժամ երկու արժանահաւատ վկայիւք հնար է ցուցանել զանվնասութեի նոր։ Այսպիսիկ գիտացեալ՝

Ընդհատրեմք նախ, թէ առ զանվնաս ամուսնութեին միաւանդամ վնասացուցանելոյ՝ հարկաւ պարտ է յառաջ բերել և ընծայ՝ զոր ինչ պակաս եղև այնմ. նմին իրի եթէ պակաս եղև հաւանութեին ընդ մէջ ընդունակ անձանց, պարտ է դեռ նմա՝ որ ոչ հաւանեցաւ, և կամ բանի կամ ի մոլորութէ հաւանեցաւ, ազատօրէն հաւանիլ։ Եթէ անձինքն էին անընդունակ պատճառաւ արգելման, պարտին լինել ընդունակ՝ ընկալեալ զնոյնութեամն արգելմանն. և յայնժամ ի նորոյ զհնարադարձ հաւանութեի բացատրել։

Ընդհատրեմք երկրորդ, թէ՝ յորժամ ամուսնութեին է հրապարակաւ ոչինչ, կամ զոչնչութեի նոր հնար է ցուցանել՝ գեթ ի ձեռն երկուց բաւական վկայից, պարտ է նորոգ ամուսնանալ առաջի ժողովրդապետի և վկայից, թէպէտ և կանխաւ եղեալ իցէ նովին հանդիսիւ. զի եթէ յայնժամ բաւական էր հաւանութին գաղտնի առ ի վաւերացուցանել, յայնպիսի ամուսնութէ հնար էր ծագիլ անառնութեի՝ ըստ որոց ժողովն Տրիտ. կամեցաւ, զի իցէ եղծեալ գաղտնի ամուսնութեին, այս է՝ լուծանելութեի այսր ձշմարիտ ամուսնութեին, մշտնջենաւոր ընդ այլում սեղևսութեի. ևն։ Այսպէս հնար էր ցուցանել զոչնչութի նոր, և չէր հնար ցուցանել զվաւերութեին. և ըստ այսմ զուգակիցքն անպատիժ կացոյց էին ըստ հաճոյից զատանիլ, և յայլ ամուսնութիւն վերածիլ։

Երդ՝ դժուարութին է, նախ՝ թէ արդեօք յորժամ հաւանի միոյն միայն պակաս եղև, պարտ է ի կողմանէ երկոցուն ևս նորոգիլ։ Երկրորդ՝ թէ արդեօք ոչնչութին ամուսնութեի՝ եթէ առ պակասուն հաւանուն, և եթէ պատճառաւ արգելման, պարտ է լինել ծանուցեալ մանին՝ որոյ խնդրի նորոգ հաւանութին, կի երկոցուն ևս՝ եթէ երկոցուն ևս խնդրի հաւանութեին, միոյն չէ նորոգեալ իցին զհաւանութեին։ Եւ երրորդ՝ թէ արդեօք զհաւանութին պարտ է միաւանդամ բացատրել առաջի ժողովրդապետին և առաջի վկայից։ Վարի մեծ են այս դժուարութիք ի գործածուն, և ոչ սակաւ կնճռիք։ Օգնական երթիլ մեր հաւանականագոյն կարծեաց,

Ընդի է նախ։ Յորժամ ամուսնութին է ոչինչ՝ առ պակասուն հաւանութեի միոյն, որ կի կնդծեօք, կամ առ ահի, և կամ մոլորութի հաւանեցաւ, հաւանականագոյնս բաւական է առ վաւեր լինելոյ՝ սմա միայն տալ զհաւանութեի, գորշափ միւսն տակաւին յառաջնում հաւանուն կայ մնայ, կամ զոյն ոչ յիտոնանջեաց։

Պատճառն է, զի հաւանուի միւսոյն եղև ըստ ի ինքեան՝ վաւեր և օրինաւոր, այլ և բաւական առ ամուսնութեի, և ոչ է յետս նահանջեալ. նա թէ այնպէս բարեպաշտ և զգուշութի տուէ, մինչև զգուշութի նոր կալ մնալ նմա ի ժառանգութեի միւս մանուկոյին իրև իրոց իւրոց, նմին իրի ևս ոչինչ ի կողմանէ նոր պահանջի, այլ միայն պակաս է օրինաւոր հաւանուին միւս մասին. ապա ի գալ սորա ի վի՝ լինի վաւեր ամուսնութեին։

Հաստատ։ Ըստ կարծեաց ամենեցուն՝ հաւանութիք լծակցաց ոչ պարտին միանգամայն բացատրիլ, քանզի ծաղրական լինէր այն. այլ բաւական է զնիլ միոյն՝ յորժամ միւսն տակաւին բարեպաշտ մնայ։ Եւ զայսօրինակ վաւերական այլ քաղաքական դաշինք։

Եւ չասիցես, թէ հաւանութի միւսոյն՝ որ իսկապէս հաւանի՝ եղև ևս ոչինչ. զգի եղև ընդ թէուրթի, եթէ միւս մանն այժմ հաւանեսցի։ Վասնզի ուրանամ զառաջարկ. և զցուց. նի։ Արդարև ճշմարիտ է, թէ հաւանութի միւսոյն եղև ընդ թէուրթի, եթէ ընկալցիս, եթէ փոխանակ պոչիս ջնջէ. այլ ոչ ևս ներկայ ժամանակի միայն. քանզի ուր զրկի այդ, և զինչ հիմամբ ցուցանի։ Այլ հաւանութին բերի առ ժամանակն ներկայ ընդ ապա-

զուարճի ՝ի յայսորդ ժամանակին, մինչև յետս նահանջեսցի, ոչ լինի յայլ քաղաքական գործս, զորօրինակ վաճառման, գնելոյ, ևն ։ Այլ ի իրի հաւանութեան մասին, որ մտադիւր և ազատօրէն արար զամուսնութի, եղև ը ինքեան ՝ի ներքուստ վաեր, վաեր տուչութեին, վաեր ընդունելութեին ի ձ ինչ և իցէ ժամանակի, յորում միւսն իսկապես հաւանեսցի, իսկապես տացէ և ընկալցի ։ և միայն արտաքուստ ը գործոյն յայնժամ եղև անվաեր, կամ յաւէտ կախեալ, ցորչափ միւսմանն օրինաւոր ոչ հաւանեսցի ։ և յայն սակս ՝ի հաւանել նր պարզապես ամուսնութեին վաերանայ ։

Խնդրիցես ։ Երդնեալ զնորոգ հաւանութեին զայն միոյ մասին գէթ ո՞չ է պարտ արտաքին ինչ նշանաւ բացատրել ։

Պիտի, ապահովագոյնս և հաւանականագոյնս այո՛ ։ զի որովհետև պարտի լինել զգուշակաբս բացատրել, ոչ երևի, թէ կարօղ է լինել զգալի առաջին հաւանութիւն, որ բաղում ժամանակաւ յառաջեաց ։ Այլ առ այս բաւական է գնէ և իցէ նշան, որով զի միւս մասն իրրև զձգակից վարէ և ունի ։

Սակայն է երկրորդ ։ Ըստ ինքեան խօսելով՝ ոչզի ոչինչ ամուսնութին վաերասցի, ոչնչութիւն ամուսնութին պարտի լինել ծանուցեալ մասին՝ որոյ հաւանութին պահանջի, կամ երկոցունն ևս՝ եթէ երկոցունն ևս պահանջի, յառաջ քան զնորոգել զհաւանութիւն ։ Ոչ հասարակաց կարծիք ։

Պատճառն է, վասն գոյով առաջին ամուսնութեին ոչինչ, պարտին ամուսնացեալքն դիտել զնոր ամուսնութի ։ խնդիր՝ ամուսնացեալն անդէտ ոչնչութեան ամուսնութեին՝ ոչ դիտէ զնոր ամուսնութի ։ որովհետև հաստատութիւն համարեալ զվաերուն առաջնոյն, հաւատայ լինել այնմ անկարելի ինքեան ։ այլ դիտէ առ առաւելն զառաջին եղեալն հաստատել ։ ապա ։

Սակայն, ըսաւ ինձեան խօսելով ։ վասն եթէ ՝ի ծանօթանէ ոչնչոյն ամուսնութեն, մասին՝ որ անծանօթ այնմ, իցէ երկիւղ մեծամեծ չարեաց և գայթագղութեանց, զորօրինակ լքումն, լուծումն ամուսնութեն, ձգել զառակաց ՝ի հրապարակս, ծանր վատահամբաւութի, նախիր, և առելութիւն, և որք ՝ի սոցին սակի, ոչ բաղում անգամ հանդիպին ։ յայնժամ բաւական էր՝ եթէ նորոգ հաւանութիւնն անգէտ մասին յառաջ եկեսցէ ՝ի ծանօթութէ, ոչ արդեօք ՝ի բացայայտ ծանօթանէ ոչնչութեն ամուսնութեին, այլ ՝ի համազօր լինչ ծանօթութէ ։ զորօրինակ եթէ գիտացին ոչնչութեն յորդորեսցէ զմիսն ՝ի սէր իւր, և ասացէ ։ Ախպէր ախորժելի ընդ հեղ, ոպզի եղեր ես էր ՝ի ինչ ներհամաձայնութէ, ՝ի վէր այսր ամի առնուն պչեղ, ե արդեօ ներքինորդ այնպես առնուն ոչ ապուհեռ ե զու նոյնպես ։ Եթէ պէտի տացէ, թէ այո այդպես է ։ ամուսնութեին վաերանայ ։ վասն անծանօթն ոչնչութեն ոչ միայն գիտէ մնալ յամուսնութէն յառաջագոյն արարեալ, այլև մնանել ՝ի նոյն ՝ եթէ յառաջագոյն չեղև վաեր ։ Այ այսպիսի հաւանութեին ոչ յառաջ գայ ՝ի մոլորութէ ։ Որ իմն, թէ չեն բաւական բանքն կամուրջ, առնուն պչեղ, եղեր չէիր ասոնցին չ, այլ պահանջին բանք բացարձակք զնելոյ, առնում պչեղ նոյ ՝ի նորում, եղեր ոչ նչեր առնել չ, ոպզի եղեր ոչ եղեր առնել չ, վնոյն առնի, ևն ։

Այլ եթէ և ոչ զայսպիսի հաւանութի հնար իցէ ընդունել ։ ասա է խորհուրդ, և ասա տատապանք ։ յայնժամ կի՛ բացարձակապես, այլ ՝ի ծածուկ, են զառանելի՛ գէթ ը առագաստի ։ և կամ եթէ երկոքին ևս անգէտ իցեն ոչնչութեն, պարտ է թողուլ զնոն ՝ի բարեմտութէ իւրեանց ։

Սակայն է երրորդ ։ Որզի ամուսնութեին ծածկապես ոչնչ վաերացի, ոչ երևի խընդրիլ նորոգ առաջիկայէն ժողովրդապետին և վկայից ։ այլ բաւական է, զի ընկալեալ զտնօրինումն եթէ պահանջեսցի, լծակիցքն գիտակը ոչնչութեն, ոպզ և ասացաւ, ՝ի միջի իւրեանց առանձինն նորոգեսցեն զհաւանութէն ։ Ոչ հասարակազոյն և հաւանականագոյն կարծիք ։

Սասցաք, ծածկաբեր ոչնչ ։ վասն եթէ էր հրապարակաւ ոչնչ, և կամ զոչնչութի նր երկու վկայիք մարթ էր ցուցանել, պարտ էր միանգամ բացատրել զհաւանութիւնն առաջի ժողովրդապետին և առաջի վկայից, զորօրինակ զնկատցաք ՝ի սկզբան պրակիս ։

Չյուշ ։ եղբակացուցիս ։ Տովանդակ պատճառն, որ շարժեաց զժողովն Տրիտ ։ յեղծանել զդաղտնի ամուսնութի՝ է, առ ՝ի խափանել զմեծամեծ չարիս, որք սովոր են ծագիլ յայնցանէ,

նէ, իրրեղ ամուսնացեալքն բազում անգամ զուգակիւթին առանց ճշմարիտ ամուսնութեան, և կամ եթէ ճշմարիտ էր, քանզի չէ հնար ցուցանել, լուծանէին ըզ հաճոյից, և առ այլ ամուսնութեիս անցանէին: Իսկարդ՝ այս պատճառ չիք ի մեր դիպուածի, և ոչ իսկ հնար է այնպիսի անառեղութեից անտի յառաջ գալ, նաև յայտնի է ևկեղեցւոյ վաւերութի՝ նի՝ որչափ ինչ հնար է լինել յայտնի, և չէ հնար ևս չարութիւ լուծանել, քանզի եղև ամուսնութիւն յանդիման ևկեղեցւոյ, և զոընչութեի նի ոչ է հնար ցուցանել, ոչ ենիդարութիւ, այնպէ՝ մեծամեծ նեղութիւք և ամենամեծ գայթագղութիւք բազում անգամ պիտ գային, եթէ ամուսնութիւքն որք հրապարակաւ վաւեր համարէին՝ միւսանգամ առաջի ժողովրդապետին և առաջի վկայից լինել պարտ էին. ապա յիրաւի մակաբերեմք, թէ Տրիտ. ժողովն՝ ի վերոյս իւր ոչ փակեաց զդիպուածն, թէ ամուսնութիւն կանխաւ հրապարակաւ արարեալ, այլ ծածկապէս անվաւեր, պարտ իցէ վերստին վաւերանալ:

Հաստատի նախ: Տրիտ. ժողովն, ոչ յայտ է ի բանիցն, միայն դիտէ եղծանել զգաղտնի ամուսնութիւնս, որք արդէն յառաջագոյն էին արգելեալ. իսկարդ՝ ոչ ուրեք երևի արգելիլ գաղտնի վաւերացուցումն ամուսնութիւն յառաջագոյն յանդիման ևկեղեցւոյ եղելոյ, և կամ ըզ գաղտնի արգելման անվաւեր ամուսնութիւն: Հաստատի երկրորդ: Ի ըն ժողովն Հռոմէական առաւնին՝ ի պնաղիրն անօրինման՝ ի մէջ այսր դիպուածոյ՝ առաջ ապաշխարաւորին դնէ. Տնօրինէ, ազ զամուսնութիւնն՝ ի ձաձ՝ի՝ ի հրէ եղբեանց առնել խորհուցին:

Ինդրիցես: Արդեօք եթէ՝ի պնաղրին անօրինման դիպին այս կամ սոցին նման բանք. Տնօրինէ, ազ՝ ի ձէջ եղբեանց հրապարակաւ, և պահմամբ Տրնփնեցեան պարգեւն ապացուին, կարծ ևն՝ի վերոյսր ամի Նորոգել զհաւատութիւն՝ի միջի իւրեանց առանց ժողովրդապետի, և առանց վկայից, եթէ արդէն յառաջագոյն արարեալ էին առաջի նոցա:

Պնեն, թէ այս՝ Աեզրիոս ասա՝ խ. 45. պ. 2. Պոնտոս, Սպորէր, և այլք. վասն պատճէն ժողովոյն, զոր դիտէ անօրինումն, արդէն պահեալ է. և ոչ նոքա ջանացին այլազգ առնել՝ ըզ առաջի ժողովրդապետն և առաջի վկայից:

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊՐ՝

Ի ՎՃ ԲԱՐԵՒՈՑ, Ե ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԱԾՔ ԱՄՈՒՍՆՈՒՈՒՆՔԱՆ:

ՄԲՒ ԱՅՍՔՍ՝ ԽՈ. 49. Ե 64.

ՊԻՍԿՈՊՈՍԻ,

Ի ՎՃԱՑՈՑ ԲԱՐԵՒՈՑ ԱՄՈՒՍՆՈՒՆՔ:

Արեք (1) բարիք նշանակին ամուսնութեիս, զուտ, հաստ, և խորհուրդ: Ոչնաւ ոչ խմացեալ լինի միայն արարչութի՝ նի, այլև դաստիարակութեին. և կրթութեի կրօնի: Հաստատեալ լինի հաւատարմութեին, զոր լծակիցքն պարտին փոխադարձ միմեանց, մինչև ոչ ումեք՝ ի լծակցացն խնդրոյին զպարտս զանազանել, և ոչ ըստ այլում խառնակիլ: Ուրբ պատճառ խմացեալ լինի հաստատութեին և անլուծանելութեին, զոր ունի՝ի՝ ըզ նշանակութեէն. քանզի թէպտ կապանքն ամուսնութեան ևն ըստ բնութեան անլուծանելի, որպես ասացաք այլ յայնմանէ՝ զի Աստ սահմանեաց զնա՝ի նշանակել զմիաւորութի՝ Քրիստոսի ընդ եկեղեցւոյ, ուստի զմեծագոյն հաստատութի և զանլուծանելութի: Այլ այս երեք բարիք գտանին ևս յամուսնութիս անհաւատից. քանզի կարդին առ զաւակ, պարտաւորեն առ հաւատարմութեն, և ունին զնոր ինչ նշանակութի:

Ընծեղ ևն նախ: (2) Ըստ պատուիրի նշանակին երեք բարիք. զուտ, հաստ, և խորհուրդ, որովք անբաժան լինի ամուսնութեին:

Ցուցանի: (3) Ոչ որ խոհեմ պարտի տանել նեղութեից ինչ, բայց եթէ վն փոխարինութեի ինչ ընդ իմիք հաւասար կամ մեծագոյն բարւոյ. իսկարդ՝ յամուսնութի բազում նեղութիք հանդիպին, բազում վշաք և դժուարութիք, որք փոխարինին ընդ երից բարեացս այսոցիկ. ապա: Ցուց. փորք: Երեք գնահատոր վշաք և դժուարութիք հանդիպին յամուսնութեի: Ընտրելին է վաւաշ ցանկութի՝ն, և անտի ծագեալ վշաւն բանավարութի՝ն, տկարութի մարմնոյ, և բթութի զգայութեից. և

(1) Ընտ՝ խ. 49. պ. 2: (2) Ընտ՝ գ. 1. և 2: (3) Ընտ՝

և այսմ վկաւոր փոխարինի բարւոքն զուարճի, կամ ծնողեանցն որդւոց, որովք ազգ մարդկան բազմանայ, և Աշ՚ծ մշանչենաւորապէս պարշտի։ Երկրորդ վկան է վշտագնիչ խնամ հաճոյացնողաց զուգակցին, ընդունելոյ, յղանալոյ, ծնանելոյ, դաստիարակելոյ զզուակս, և հոգ տանելոյ իւրց ընտանեացն. և այսմ վկաւոր փոխարինի բարւոքն հաւատարմութիւն, որով մին պարտաւորի հաւատացանել զպարտս միւսումն, և չէ կարօղ խաւնակիլ ընդ այլում։ Երրորդ վկան է մշանչենաւոր ինչ հպատակուի կամ ծառայուի, որով այլն կենջ, և կիւնն առն պարտաւորի. և այսմ վկաւոր փոխարինի բարքըն խորհրդոյ, այս է՝ անլուծանելի կապակցեալն, որով ամուսինքն յանդիմման առնեն զմիաւորութիւն ԱՀի ընդ եկեղեցւոյ, և պարտաւորին սիրել զմիմեանս, ոչ ԱՀ սիրեաց զեկեղեցին. քանզի առեալ լինի աստ խորհուրդն, զորօրինակ ասացաք, փոխանակ անլուծանելի կապակցոյ ամուսնութիւնն, որ է իր և խորհուրդ։ Այսպէս և մեծապէս ևս փոխարինի այսմ վկաւոր բարւոքք խորհրդոյ սիրապէս առելոյ փոխանակ գործունէայ նշանի շնորհաց, ըստ որում սրբէ զամուսինս, շնորհէ նոցա զգերբնական նպաստս՝ ի սիրել փոփոխակի զմիմեանս, և ի կատարել քաղցրութիւն և հաւատարմութիւն՝ մինչև յկատարած կենացն զոյգ պաշտօնս և զբնութիւն ամուսնութեան։

Երեքեան։ Կամ ամուսնութիւնն է ըստ ինքեան բարի, և ըստ այսմ ոչ ունի պէտս առաւել անբասիր լինելոյ՝ քան զայլ բարիս. կամ է չար, և ըստ այսմ ոչինչ անբասրութիւն լինի բաւական և կամ է անտարբեր, և ոչ ըստ այսմ պէտս ունի անբասրութեան, զորօրինակ և ոչ այլ անտարբեր իրք, ոյք ընթանալ, խօսիլ, ևն։ Պատ։

Պիեմ։ (1) Ամուսնութիւն է պարզապէս և բացարձակապէս բարի, և յայն սակս յիրաւի չունի ինչ պէտս արտաքին բարեաց՝ առ՚ի լինել հաճոյ. զորօրինակ նոքին, որք են անտարբեր, կամ առևելոյթ չար՝ ըստ ինքեան ոչ բարի, կարօղ են համեստանալ։ Այլ քանզի բերէ ընդ իւր զզաղում դժուարուիս, պէտս ունի նոցին բարեաց, որք կոչին բարիք ամուսնութեան, որք են այո՝ ի բանէ Նր, այս է՝ ըստ դիտաւորութեան՝ եթէ ոչ ամուսնացելոցն, գէթ սահմանադրին ամուսնութեց. և յայս միտ ասի անբասիր լինել և համեստանալ նոքօք իրր էականօք խոտով և պատճառօք, որք պատճառեն՝ ի նմա զհամեստութեին, որ պատշաճի նմա ըստ ինքեան։

Երեքեի երկրորդ։ Ներգործութեին ամուսնութեան այնպէս լինի անբասիր նշանակել բարւոքդ, մինչև լինել բարի և կարօղ իցէ լինել սբ, ոչ աւանիկ ասացաք՝ ի սկզբան այսր ճառի։

Պատճառ առաջին մասին է. վշտի բարւոք զուարկին լինի դիտաւորուի պարտաւպատշաճ վախճանի, բարւոք հաւատարմուե լինի պատշաճ նիւթ, և այսորիւք ներգործութեին հիմանայ յերկուց ծայրից՝ ի հիշատակութեէ և ի պատկութեէ, ընդ մէջ երկուցն կալեալ զմէջն, և ըստ այսմ կարգի՝ ի բանի բարոյական առաքինութեէ, որ է՝ ի մէջն։

Պատճառ երկրորդ մասին է. վշտի անբաժանելութեին, որ ասի խորհուրդ, յածայնին սահմանադրութէ նշանակէ զմիաւորութեին ԱՀի ընդ եկեղեցւոյ մարմնով, շնորհօք, սիրով, և փառօք։ Երդ՝ եթէ ամուսինքն նպաստիք շնորհոց դիտնացն՝ ի ներգործութե ամուսնութեէ զայս վախճան, այս է՝ ծնանիլ զզաւակ՝ ոչ միայն իրրև զբնական որդի մարդոյ, այլև իրրև զվշակ եկեղեցւոյ, իրրև զորդեգիր Աշ՝ և ժառանգ երկնից արքայութեին, ի զարգացուցանել դաստիարակութիւ ածպաշտութեէ, ներգործութեին ամուսնութեէ ոչ միայն լինի բարի ընդհանուր բանիւ առաքինութեէ, այլև սբ և արդիւնաւոր։

Գ Ր Ա Կ. Ր.

Երրեօր ներգործութեան ամուսնութեէ հնարջ է լինել անբասիր առանց բնութեաց ամուսնութեէ, այլև յայն սակս՝ ի գոյէ ածել զհիւրանդ ջոյն, կամ խորհուրդ անկին՝ ի պսակութեէ։

Բասելի է նախ։ (2) Ընդ հնար անբասիր լինել ներգործութեէ ամուսնութեէ առանց բնութեաց ամուսնութեէ. վշտի՝ ի բառնել պատճառին՝ բառնի և գործն, որ կախի զնմանէ. իսկ արդ՝ պատճառ համեստութեէ ներգործութեէ ամուսնութեէ են բարիքն ամուսնութեէ, ոչ ասացաք. ապա առանց նոցն չէ հնար անբասիր լինել։ Այս դարձեալ՝ ներգործութեի ամուս-

նու-

(1) Ընդ՝ պ. 1. մա 2։ (2) Ընդ՝ պ. 5։

նաւթի ոչ տարբերի ի պատկառել, բայց եթէ նախասացեալ բարեաց:

Ասի (1) ուրեք մակաբերել, թէ կրկնակի միայն ամուսինքն առանց ամենեւին մեղաց ինչ կարող են միաւորիլ. այս է՝ պատճառաւ ծնանելոյ զաւակ, որ հայի յառաջին բարին. և հատուցանելոյ զպարտս, որ վերաբերի առ բարին հաւատոյ: Իսկ բարին խորհրդոյ առաւել վերաբերի առ ամուսնութիւն քան առ գործառութիւն. Թէպէտ մարթի է և դիտել զայն, ոչ և ասացաք, և ներգործութիւնն լինել արդիւնաւոր. այլ յայնժամ ևս դիտի բարին զաւակի: Այլ զայսոսիկ առ որոշադոյնս բացատրելոյ, յորս ոչ միաբանին ամենեքին,

Ասելի է երկրորդ: (2) Ընդգործութիւն ամուսնութեանն վն սոսկ հեշտութեան, կամ առ խորհելոյ անձին ի պտղակութիւն է ներելի չար:

Օհետ գայ նախընթացին եւ երկուց մասանցն ևս. վասն թէպետ գտանին բարիքն հաւատոյ, և բարիքն խորհրդոյ, սակայն չէր բարիք զաւակին, կամ գէթ ոչ դիտի: Ի վն այսր ամի:

Հայց. առաջին մասն: Ասէ՝ յայսմ նախադասէ դատապարտելոյ Յովնովկենտիոսէ մեռասաներորդէ. Ընդգործութիւն ամուսնութեանն վն սուկ հեշտութեան ի գործ ածել՝ պէտ է առ ի նմանէն յամ յանգանաց, եւ ի ներելի պակասութենէ: Ոչ 9. ի մէջ դատապարտեալ նախադասութեանցն:

Հայց երկրորդ: Տարագէպ է կարգել առ հեշտութեի զգործողութեին, առ որ նոյն ինքն հեշտութեին է ի բնութեէ կարգեալ. խակարդ՝ բնութեին կարգ կոյց զհեշտութեն առ գործողութի, և ոչ զգործողութեն առ հեշտութեի, ոչ խոստովանին ամենեքեան. ասա:

Հաստատի: Կործնէն վն զգայական հեշտութեէ է սեփական արանիից, և ոչ մարդկան, որ պարտի յամի գործել զ որում մարդ, այս է՝ զ բանի, նմին իրի և դիտել զհամեստ բարին, կամ զհամաձայնն բանի, զոր ընդարձակագոյնս ցուցաք ի վերջ. 4. ի վն մարդկայ. ներգործ. պր. 6 տես անդ:

Հայց. երկրորդ մասն, զորմէ է մեծագոյն դժուարութեի, Ասէ՝ ի սր գրոց. ա Կորնթ. է. 5. իրրև ասաց Հաւքեանն, *Ոչ զրկեմ զինեա. Բայց եթէ ինչ ի համաձայնութեան առ ժամ. ասէ զի ուխտեցեալ պատուհասիւ. և զոյնիսկ ի նոյն գոյքէն. զի ոչ կորնչիցէ. ասէ Պօղոս՝ զի ոչ հրամայ գոյնիսկ. իսկարդ՝ ներգործութեին, կամ ըստ Հաւանաց (Հռոմայեցին՝ նշանակ զյանցանս, ոչ ասէ սրն Աստուածն՝ յերեսս. գլ. 78. Ա՛ ժ. սաղմոսի, ասէ, ըստ չէ ձեզ. որովհետև գոյ զներգործութիւն գործողացն առաքելոյն հեշտութենէն խոտորելոյն:

Հայց. երկրորդ՝ ի սրց հարց: Ահա ինքն սրն Աստուածն՝ գիրք ի վն բարեաց ամուսնութեան. գլ. 7. ասէ. Հաւատացանել զպարտս ամուսնութիւնն չէ ինչ ձեզ. եւ պահանջելն առաւել քան զհաւատարմութիւնն ձեռնհասէ է ձեզ ներելի: Ասացն ասէ Վաւղենտիոս՝ Թէպէտ 1. ի վն ամուսն. պարտաւո. գլ. 4: Դրիգոր՝ գիրք 32. բարեյ. գլ. 17: Ի վն մեռց սրն Աստուածոյ հիքինէ տարակոյս. (3) Իբրեւ եղանակաւորեալ, ասէ, ամուսնութեան առանց ձերոյ ախնեին հաւանութեան, պարճառաւ ձեռնհասէ ըզզաւակ, և հաւատացանելոյ զպարտս. եւ այլազգ ձեզ է անգէն ձեզ, զեզ ներելի: Ասացեալ. (4) Ընդ գործոցն խորշել անձին ի պտղակութիւն, ըստ այսմ է անգէն գործոցն ինչ, և ըստ այսմ է ձեզ ներելի. և ոչ առ այս սահմանեցաւ ամուսնութենէն, բայց ընդ ներելիսն, որ է չէ ներելի ձեզ:

Հայց. երրորդ՝ պատճառաւ: Կատարել և զկնէտ երթալ հեշտախտութեն ևս և ի սահմանի ամուսնութեն, է մեղք ներելի, ոչ յայտ է յատակելոյս. խակարդ՝ որ սոսկապէս առ խորշելոյ անձին յանժուժութեն զուգաւորի, կատարէ զհեշտախտութեի ի սահմանս ամուսնութեն, Թէպէտ և ոչ կամի կատարել արտաքոյ սահմանի նր. ասա: Հայց. փոքր: Ահա իսկապէս խնդրէ յամուսնութեն զհեշտութեի, զի մի խնդրեսցէ զայն արտաքոյ. և զայն փոխանակ վախճանի ունի զուգաւորութեն, Թէպէտ և միանգամայն դիտեսցէ ժուժել ի հեշտութէ, որ չէ ամուսնական. զորօրինակ որ փորձի ուտել զմիս յարգելեալ աւուր, եթէ առ խորշելոյ յայնմանէ՝ կամեսցի զուարճանալ քաղցրաճաշակ կերակրովք ձկանց առ հզուարճանալոյ ուտելով զմիս, իսկապէս կատարէ զորկրամոլութեի շուրջ զորինաւոր նիւթով, զի մի կատարեսցէ զայն շուրջ զապօրինաւոր նիւթով. ասա:

Հայց. չորրորդ՝ տուգալելով զգլխաւոր հինն հակառակ կողմանն: Եթէ ներգործուի ամուսնութեն

Տ. III. ԺԶ

(1) Ընդ: (2) Ընդ՝ ե պ. 6: (3) Ընդ՝ պ. 5. բոլ: (4) Ընդ՝ առ 2:

նուիրել լինէր օրինաւոր՝ առ խորշելոյ անձին ի պոռնկութենէ, յոյն սակս էր, վասն խորշումն ի պոռնկութենէ է գեթ երկրորդական վախճան ամուսնութեան. այսպէս դնեն հակառակորդք. խակարդ՝ այս պատճառ է ոչինչ, ասպա: Հնոց. վարք: Խորշումն ի պոռնկութենէ անձին ասի երկրորդական վախճան ամուսնութենէ, ոչ թէ Աստ կամ բնութենին ուղղակի և անբնդմիջապէս կարգեցին զայն առ խորշելոյ ի պոռնկութենէ, (քանզի Աստ ըստ այսմիկ պատճառաւ ներէ միայն՝ ոչ տնօրէն, և բնութենին կարգէ առ ծնունդ զաւակի.) այլ վասն զանկութենին ամուսնական զուգաւորութիւն չգործել՝ ոչ այնպէս պրպտէ առ պոռնկութիւն, առ որ օգնէ ևս շնորհքն խորհրդական. նմին իրի պարտ է առաւել սակս հետևորդ գործ ամուսնութենէ, քան երկրորդական վախճան նոր, բայց եթէ ներելով, ոչ առ նոսն ընդմիմս:

Այսոցպէս, ներելն չէ, վասն գործածութենէ իրաց, որ այլուստ օրինաւոր, վն սոսկ պակասութենէ պարտաւորաշատ վախճանի՝ ոչ է միշտ մնհուշափ չար, ոչ յայտ է ի նմա, որ ուստէ և բնիկ չտիաւորապէս վն սոսկ հեշտութենէ:

Ի վն այսր ասի զգուշութիւն միտ դիցին խոստովանաւորք՝ ոչ երբեք դարձուցանել յամուսնանալոյ, կամ ի գործածութենէ զուգաւորութենից ընդ, որք ասեն, թէ կամին զայն ի դարման ցանկութենէ. զի մի գիտացեալ առաւել քան զԱդաքեան, ածցեն զնա ի մնհուշափ մեզս, զորս ի ներելի մեզոց անզգուշութիւն նահանջել չկանան: Այս առնել պարտ է և ընդ նա, որք մերձին յամուլ կանայս, ի պառաւութիւն, կամ ի յղիս. քանզի է նոյն պատճառ: Այս թէ՝ ի դէպ է ոչ երբեք ի վն այսր նիւթոյ խօսիլ առաջի կանամբեաց՝ զորն և յերկոցուն կարծեացս կալցես: Կանզի եթէ ասացես՝ թէ այն է օրինաւոր, զանցանեն զահմանսդ. և եթէ ասացես՝ թէ չէ օրինաւոր նց, եղիցես նց թակարդ ի գործել զմեծամեծս:

ՊՐԱԿ. Կ.

Ի վերայ այլոց հերոց ամուսնացելոց ի գործածութենէ ամուսնութենէ:

Բաց ի մեզաց, զոր ամուսինքն կարող են գործել յանպատշաճ վախճանէ ի գործածութենէ ամուսնութենէ, զորօրինակ քննեցաք ի նախընթաց պրակիդ, կարող են և զայլս գործել՝ ի կողմանէ եղանակին, զրից, ժամանակին, տեղւոյ, և այլոց պայազատից զուգաւորութենէ: Այս կանխաւ ամփոփեալ գիտես առ Աստ:

Վասն պարտ է փոխանակ հնման լուծմանց իրաց զընդհանուր սկիզբն, թէ էական եղանակին զուգաւորութենէ, որ է գլխաւորաբար կարգեալ առ ծնունդ զաւակին, է լինել մածեալ և պահեալ սերման ի բնական անօթի, ապա թէ ոչ եթէ ոչ լիցի անդ ընկալեալ և պահեալ սերմանն, անկարելի լինի ծնունդն:

Ի վերայ եղանակի, և փոքածութենէ զուգաւորութենէն:

Պատճառ է: Գործածութենէ զուգաւորութենէ ընդ մէջ ամուսնացելոց, յորում ոչ պահին երեքին էականքն նշանակեալք, անօթ պատշաճ, մածանիւթ՝ և պահիչն սերման ի նմա, կամ եթէ բարոյական վտանգ կացցէ թէ գուցէ ոչ պահեսցին, է մնհուշափ մեզք ընդդէմ բնութենէ, ծանրագոյն քան զմէջ ամուսնացելոց՝ քան զմէջ ամուրեաց. իբրև է իրթև ընդդէմ հաւատոյ, որ արգելու զամ մարմնական գործածութենէ արտաքոյ սահմանաց ամուսնութենէ, և պատուարէ պահել իւրաքանչիւրոց զմտրմինս միմեանց: Իսկ եթէ պահեալ զպահելի զերիս զէականս զոյացութիւն, պատահելոցի անկարգութենէ շարչ զպատահականաւք միայն զուգաւորութենէ ըստ եղանակին և ըստ դրից, ոչ է աւելի քան զներելի մեզս, վասն էականքն զուգաւորութենէ պահին առ վախճան ծննդեան:

Աստ ունիմ մակաբերել նախ, թէ զուգաւորութենէն ըստ մէջ ամուսնացելոց ի հակադրեալ անօթի, կամ յինչ և իցէ այլոմէ՝ որ չէ բնական, ի բնական, յանկան, և. եթէ անդ կատարեցին զայն, և եթէ ի մածագոյն հնշտութենէ անդ սկիզբն արասցին՝ դիտաւորութենէ կատարելոյ և սերմանելոյ ի բնական անօթի, է մեծ եղեռն զաղտագործութենի ընդդէմ բնութենէ, և փակէ ևս զդան ինչ շնութենէ, ոչ և ասացաք, և անկատար սոդոմականութեան: Այլ սակայն, ներևսցես պարկեշտասիրտն ընթերցօղդ, պատզապէս հատուրիլ, հարևանցի լռելով, միայն բերանով ընդունիլ զամենից առն, կամ նուազ չինել զնահկերևոյթ հակադրեալ անօթոյ կնոջն, անբասիր առնէն ի մահնշափ մեզոյ՝ Փեղկիոս, Հակոբեոս Արշաւսեոս, Սանկէ, զորս յիշատակէ, և որոց

զՀետ երթայ Սպորեր. վասն որ ըստ այմ են իրրև զանհամեստ շօշափումն:

Ուրեմն մակաբերել երկրորդ, թէ ամ կամաւոր դիմումեն ըստ մէկ ամուսնացելոց, կամ հեղումն սերմանն արտաքոյ օրինաւոր անօթոյ, ընդհատանալ կի՛ չէ ևս սկսեալ զուգաւորելն, և մահուանւոյ մեղք: Այսպէս, ասէ Աւգոստ՝ ՟ի 4. գան. 31. պ. վերջ. եթէ յորժամ այրն բռնանուելոյ օրինապէս մերձել չանայ, զուցէ վաղագոյն արտաքոյ անօթոյ սերմանեացէ, ոչ է պարտ տալ մտքումն, թէպետ և երկիւղ ինչ կանխաւ ըստ մէկ մտցէ. վասն զոյն վարվարելոյ բնութեանն ընդայնել պարտ է: Մնացն երեւի, թէ պարտ է ասել, եթէ այն արտաքոյ դիտաւորութեն պատահեցի վա՛ ծներութեն, կի՛ վա՛ անարամադրութեն միւսոյն ևս և կամաւորն, ցորչափ կայ մնայ հաւանական յոյս օրինապէս կատարելոյ զզուգաւորութեն: Այսպէս դնէ Սպորեր՛ զնոյն Կայետանոսի, Սանչեզի, և այլոց:

Ուրեմն մակաբերել երրորդ, թէ կանայք, որք զերծին արդէն ըստ կալեալ պատաս հնդուն, կամ չանան արտաքս հնդուլ, վա՛ զինչ և իցէ պատճառի արտաքսին՝ եթէ վա՛ աղքատութեն՝ զի մի բազմացին զաւակք, եթէ վա՛ խորշելոյ ՟ի հիւանդութեն, ևս և ՟ի վտանգէ մահաբեր ՟ի ծննդեան, մեղանչեն մահուանւոյ մեղք:

Այլ եթէ ՟ի դադարիլ ամ վտանգի գիմումն յերկոսին ամուսնոցն ևս՝ փոխադարձ հաւանութե՛ զուգաւորութեն հատցեն, գեթ յառաջ քան զսերմանել կնոջն, զի մի ծուլ զաւակ առ կարօտութե՛, կամ վա՛ այլ ինչ պատճառի, ոչ մեղանչեն մահուանւոյ մեղք, ոչ ուսուցանեն զա՛ բաւականին առ հասարակ վարդապետք՝ Կայետանոս, Պալուտիոս, Լամիզա, Սպորեր, Խասիլիոս, Պոնտոս, և այլք. վասն զի մնանեն յանօթ կնոջ առանց սերմանելոյ, և առանց վտանգի գիմումեն, համարի իրրև զշօշափումն ամօթալուց, որ ընդ մէջ ամուսնացելոց անբաւիր լինի գեթ ՟ի մահուանւոյ մեղաց: Այսացաք, գեթ յառաջ քան զբերանեն ինոջն. վասն եթէ կինն արդէն սերմանեալ իցէ, կամ առ այն զրգռեալ իցէ, մահուանւոյ յանցա՛ք լինի ընդհատել զզուգաւորութեն յառաջ քան զսերմանել առն:

Ուրեմն մակաբերել չորրորդ, թէ՝ յորժամ այրն ՟ի վա՛ թիկանց ներքոյ անկանի կնոջ, կի՛ ՟ի հակադրեալ կողմանէ մերձի յանօթ՝ այլ ՟ի բնականն, ոչ երևի մահուանւոյ մեղք, այլ նեղելի, արդարև ծանրաւորագոյն, ամենազարշելի, և ընտիր առն գլեալին խորշելի: Այս թէ է մեղք՝ գեթ ներելի, յայտ է, վասն է հակադարձ կարգի բնութե՛: Այս թէ չէ մահուանւոյ, յայտ է ևս, վասնզի բաց ՟ի յառաջիններն արամադրութե՛ մարմնոյ կի՛ բաց ՟ի հիւանդութե՛, չէք վտանգ սերմանելոյ արտաքոյ անօթոյ, կի՛ արգելման յորելի, երբզի սերմն ոչ լինի ընկալեալ յաքգանտի հնդմամբ կամ իջմամբ, այլ առձգական զօրութե՛, զօրօրինակ կերակուրն ՟ի խախացոյն: Այնզի՝ բաղումք դնեն, և կարի խոկ քաջ, թէ չէք ինչ մեղք, ՟ի հակադրեալ կողմանէ՝ բայց յանօթ բնական, կամ առն ՟ի ներքոյ անկեալ զուգաւորել, եթէ զուցէ արգարացի պատճառ, զզօրօրինակ՝ զի մի զաւակն խեղդեսցի՝ եթէ յայլ կնոջ այրն ՟ի վերն անկցի, և՝ ՟Ամին իրի յաւանի՝ յորժամ ամուսինքն խոստովանին, թէ այնպէս միաւորեցան, ոչ է պարտ հաստարակօրէն խնդրել, թէ արդեօք զսերմն հնդի՞ն արտաքս, այլ միայն խստիւ կշռտմլել զնա, և յայնպիսի զուգաւորութե՛ խորշեցուցանել, ուր չէք արդարացի պատճառ:

Արդեօք հարկաւո՞ր իցէ առ յղութե՛ զաւակի ամուսնոցն միանգամայն սերմանել: Օայն իրրև առաւել զաւակարեր պահանջեն բժիշկք, այլ ոչ իրրև բացարձակապէս հարկաւոր: ՟Ամին իրի ոչ մեղանչէ գեթ մահուանւոյ մեղօք այրն, որ շօշափմամբ գրգռէ զանձն առ փաւաշոտուի, դիտացեալ, եթէ ինքն վա՛ այնորիկ վաղագոյն սերմանէ քան զկինն. և զինի սերմանելոյն ոչ պարտաւորի մնալ սերմանելոյ կնոջն: Այս եթէ այրն սերմանեալ և ընկալեալ յանօթի՛ զայսական անդամն հանէ, կարօղ է կինն՝ որ չէ ևս սերմանեաց՝ շօշափմամբ գրգռել զինքն ՟ի սերմանել. վասն այս գրգռութե՛ է եղերութե՛, և կատարելութե՛ ամուսնական ներգործութեան, ապա թէ ոչ՝ գներ ՟ի մեծագոյն վտանգի գործելոյ զմահուանւոյ մեղս:

՟Ի վերայ պատճառին բերելոյ, և ծանուցին:

Ասելի է նախ: Եթէ պարտ է լինել ՟ի ծածուկ տեղւոջ, նա ինքն բնական ամենիմացութե՛ն ցուցանէ. և զի մի լիցի ՟ի նր տեղւոջ, պատուաստաշաճ յարգութե՛ն ՟ի, և օրէնք ակնեցուոյ արգելուն զմահուանւոյ մեղօք. ևս և հաւանականագոյնս ՟ի դիպուածի հարկաւորութե՛ն.

գորմէ տես ի ճառն՝ որ ի վերս բարեխառնութեան, վճճ. 5. պր. 7։

Ասելի է երկրորդ։ Ցժամանակ ծածուկ և գիշերային հաւանեցուցանէ բնական ամթեխաճութիւնն, սակայն ոչ երեւի ճշդիւ պարտաւորել։

Ասելի է երրորդ։ (1) Ամենայարմար և ամենավայելուչ է հրաժարիլ ի մարմնաւոր զուգաւորութէ յաւուրս հրամայեալ սուրբց, և առաւել յաւուր, յորում զամենաւոր հաղորդութին պարտի ընդունել և կամ ընկալեալ է, այլ այնպէս, մինչև չլինել առաւել քան զներելի մեղս ի խնդրոյն, իսկ ի հաւուցանողն բազում անգամ ոչինչ, և առաւել եթէ մարմնական գրգռութիւք ոչ տպաւորացին ընդ երկար յերեւակայութէն, զորմէ տես ի ճառն՝ որ ի վերս հաղորդութէն, վճճ. 6. պ. 4. յօդ. 2։

Ասելի է չորրորդ։ Պահանջել զուգաւորութէն ի ժամանակի դաշտանի կամ ծննդական, բազումք ըստ սիրոյ Կոռնավէնաւրային ասեն լինել մահուշտի մեղք. հաւանցանելն ներելի մեղք, ըստ վտանգի լինելոյ զանկին արտաւսր և հրէշական, որ յայնպիսի զուգաւորէն յառաջ գայ։ Այլ քանզի ուր ուրեմն հանդարի լինել յոյնութէն ի միաւորութէն ի ժամանակի դաշտանի, և հաղիւ հազ ևս երեւին ի զուտս ճեռք, թէպետ և անհամարք յայնժամ զուգակցին, Անզրեաս ըստ Խաղուանոսի, ըստ սիրոյ Ճառնոնիոսի, ըստ Կայետանոսի, ըստ Ամարիոսի, և ըստ այլոց՝ զորս յիշատակէ, համարի լինել միայն ներելի մեղք ի խնդրոյն, իսկ ի հաւուցանողն ոչինչ, եթէ չիցէ կարող դիւրաւ հրաժարիլ։

Յառաջ բերեն այս ըստ հակառակս հակառակորդք զբէնս Գէտ. ժէ. ժը. ի. և Ղևկ. ժը. զոր տրն Օգոստինոս՝ գիրք 3. ի վերայ մեղ. արդ. գլ. 2. թուէ ի մէջ նոցին պատուիրանաց, զորս չէ պարտ առնուլ այլապանօրէն։ Այլ

Պնեմ։ Պատուիրանն, որ արգելու զզուգաւորութէն առն ըստ դաշտանոյ՝ թէպետ և է բնական, ըստ որում այն զուգաւորութէն է իրաւամբք բնութէն չար վն անտրամադրութէն նիւթոյն, և վն անվայելչութէն և դարշութէն, սակայն ոչ երեւի, թէ վն այսր բանի պարտաւորէ ըստ մահուշտի մեղաց. վն յայնմ կողմանէ, որով օրէնք զպատուհաս մահու սպառնան, է դատաստանական, և վն այսորիկ ընդ այսոցիկ բանիւ տպագրեալ։

Ասելի է հինգերորդ։ Ներգործութէն առաւսնութէն ըստ յղի կնոջ, ուր չիք ինչ յոյս սաղմնաւորելոյ, է միայն ներելի մեղք ի կողմանէ խնդրողին. իսկ ոչինչ ի կողմանէ հաւուցանողին, եթէ չէ կարող դիւրաւ հրաժարիլ. բայց եթէ ի վն կայցէ վտանգ վիժելոյ։ Այ՝

Ասելի է վեցերորդ։ Ընդհանրապէս ի գործ ածել զներգործութէն առաւնութէն ընդ ծանր վնասու վիժելոյ, հրէշական զաւակի, ծանր վնասու մարմնաւոր առողջութէն միոյ յառաւսնոցն, է ըստ ինքեան խօսելով մեղք, կամ մահուշտի, և կամ ներելի, ըստ ծանրութէն, կամ ըստ թեթեւութէն վտանգին և վնասուն։ Ըստ ինքեան յայտ է. զի զորօրինակ ոչ է արժան պատճառել զվնաս զայսոսիկ, նոյնպէս և ոչ անկանիլ ըստ վտանգաւ նոցին։ Ըստ այս առաւել ևս բացատրի ի յաջորդ պրակիդ։

Ի վերայ յորմոյսդ զը-ե-ա-ջ-ը՝ հմիթ-ը-ն, ջըշ-ը-մ-ն, գը-լ-խ-ա-ն-ա-ը-ն, հայ-ց-ո-ծ-ո-ց, յ-ա-ճ-ա-լ հ-ն-դ-ը-ն, և-ն։

Ասելի է նախ։ Օրինէ և իցեն համարյրք, շշաւիմունք, գրկախառնութիւնք, հայեցուածք, հնչառնախտական խօսակցութիւնք ընդ մէջ ներկայ առաւնացելոց առանց վտանգի գիշերոյ՝ և ըստ մէջ սահմանաց բնական համեստութէն են օրինաւոր, եթէ եղիցին ի կարգի և ի դիտաւորութէն զուգաւորութէն. և են միայն ներելի մեղք, եթէ կացցեն ի նմ, և ոչ կարգնոցին առ զուգաւորութէն։

Ասելի է երկրորդ։ Հնչառնախտական շշաւիմունք և հայեցուածք սեփական մարմնոյ ի միւսմ առնելի՝ զեթ ի բացակայուն միւսոցն՝ են մահուշտի մեղք։

Ասելի է երրորդ։ Հնչառնախտական բնորդութէն զուգաւորութէն բացակայ առնացանագոյնս է մեղք մահուշտի՝ վն շարժութէն առ զուգաւորուի, այլ առ գիշառի։ Օրերս եղբայացութէս զայսոսիկ ցուցեալ և բացատրեալ ունիս տեսանել ի ճառն՝ որ ի վերս բարեխառնութէն, վճճ. 5. զառաջին երկուսն՝ ի պր. 14. զերրորդն՝ ի պր. 12։ Ընդ գոյիր՝ բարեմիտ ընթերցօղդ, զի մի զճառեալն վերստին ճառեսցուք։

ՊՐԱՆԿ։

(1) Ղ։ ի. 64. պ. 5. 6. 7։

ՊԻՆԿ. Դ։

Ի վեր պարտաւորութեանց հատուցանելոյ ղաւրս։

ՅՕԴՈՒԱԾ. Ա։

Երբեմն ամենայն պարտաւորի՛ խնդրողին հատուցանել ղաւրս։

Պատճառ է։ (1) Ամենայն, որ մտագիւր և բանաւորապէս խնդրէ բացայայտ կամ լռելեայն զամենայնական պարտս, ամենայնիցն պարտաւորի հատուցանել և մահուանէ մեղաց։

Պատճառն է. վասն ի դաշնադրութեան ամենայնութեանն եղեալ փոխադարձ տուչութեան և ընդունելութեան մարմնոյ առ ամենայնական գործածութեան, յորմէ ծագի պարտաւորութեան արդարութեանն հատուցանելոյ՝ մտադիւր և բանաւորապէս խնդրողին զմարմին առ այն գործածութեան. և քանզի այս պարտաւորութեանն է ի ծանր իրս, է ծանր։ Այլ Ռաբանն՝ ա Լոյսնէ. է. 3. ասէ. * Կնոջ այր է՛ր զաւրագոյն հպատուական. նոյնպէս և կինն առն է՛րամոյ ։ Ոչ տայ զպատճառն. * Օք կինն մարմոյ է՛րամ ոչ է՛շխէ՝ այլ այրն. նոյնպէս և այրն է՛րամ մարմոյ ոչ է՛շխէ՝ այլ կինն ։

Ասացաք նախ, Որ հպապէ՛ր խնդրէ. այս է՝ իրրև զպարտս արդարութեան, որ մակարկերի՝ եթէ տախտելով խնդրեսցէ, և դժգոհի, և խնդիր միայն տարցի բացայայտութեան. այլ ոչ՝ եթէ խնդրեսցէ բարեկամարար, զղջմամբ բարեկամաւ խնդրէ՛ ի բարեկամէ, զղջ այլուստ պարտական է նմա, այլ ոչ կամելով ճշդիւ պարտաւորել, որ մակարկերի յայնմ, եթէ դիւրաւ անսայցէ. և ոչ՛ ի կինն, որ բազում անգամ՛ ի պատկառանաց ոչ հանդարձակի տոկալ։

Ասացաք երկրորդ, Որ բանաւորապէս խնդրէ. մինչև չլինել՛ ի միջի արդարացի ինչ պատճառ՝ եթէ՛ ի կողմանէ խնդրողին՝ և եթէ՛ ի կողմանէ հատուցանողին, եթէ զղջմամբ և եթէ զաւակին, ժխտելոյ կամ յամեցուցանելոյ. քանզի՛ զայսմ խափանել լինի՝ամ դաշնադրութեանն մարդկային. և ոչ խոհեմ դաշնադիր զբ Համարի պարտաւորել զանձն անբանաւոր ինչ իրիք։

Ասի ունիս մակարերել նախ, թէ ոչ մեղանէ ամենայնին զղջմամբ զպարտս խնդրողին՝ ՛ի յիմարութենէ, ի կատաղութենէ, կամ ՛ի բացարձակ արբեցութենէ. վասն ոչ խնդրէ բանաւորապէս, և ըստ որում մարդ, այլ ըստ որում գաղան։ Այլ ՛ի բաց առնուլ պարտ է, եթէ մերձենայր առ այլ, կամ դիմանայր. քանզի յայնժամ ըստ պատահման՛ ի սիրոյ պարտաւորէր հատուցանել։ Իւ ևս՝ ոչ մեղանէ զղջմամբն՝ յամեմատագոյնս և յանդէպս խնդրողին. զղջ օրինակ եթէ երիցս կամ չորիցս ՛ի նմին դիշերի խնդրեսցէ, եթէ զցայգ և զցերեկ. և ոչ ևս՝ եթէ բանաւորապէս խնդրողին փոքր ինչ յաւելուսցէ, զղջմամբ յայլ պարտս, բայց եթէ գուցէ իցէ վտանգ անժուժութեան՛ ի յամեցման։

Առնիս մակարերել երկրորդ, (2) թէ ոչ մեղանէ՛ որ զանայ՛ ի բարոյական վտանգի մահու կամ ծանր հիւանդութեան. զղջմբնակ եթէ խնդրողն ունիցի զսխտ բորոտութեան, զսխտ ելեփանդական, կի՛ զայլ փոխադրական սխտս. և կամ եթէ կինն ըստ ծորդոյ բժշկաց, կամ փորձիւ դիցի՛ ի հատանական վտանգի մահու՝ եթէ յղասցի՛ կամ ծնցի։ Այս թէ՝ ոչ է արժան յայնպիսի վտանգի հատուցանել, վասն մարդն ոչ ունի զտէրութեան՛ ի մի մարմնոյ իւրոյ կամ կնոջ, թէպէտ և իրաւնկ լնցի յամենայնի վտանգի անժուժութեան. վասն ոչ է՛ ի վերջին հարկաւորութեան, իրրև կարող է այլ միմնորդաբ նպաստել անժուժութեան իւրոյ։ Այսպէս կարող է սրբութեի և գովութեի հատուցանել յայսմ վերջին դիպուածի, եղեալ՛ ի վերայ՛ ի սիրոյ գժամանակաւորն կեանս, զի մի ընկերն՛ ի յաւետան կորիցէ։

Առնիս մակարերել երրորդ, զի եթէ իցէ բարոյական վտանգ վիժելոյ, կամ զաւակին ոչ գալոյ՛ ի լոյս կենդանի, ոչ խնդրելն՝ և ոչ հատուցանելն է օրինաւոր՝ ընդ այնչափ՝ եթէ մարմնաւոր և եթէ հոգևոր վնասու զաւակին։ Այսպէս եթէ իցէ վտանգ միայն տկարութեան զաւակին, օրինաւոր է հատուցանել, զի (3) ոչ աւելն զմոմսս, լաւագոյն է նմա այնպէս լինել, քան լնաւ իսկ ոչ լինել։

Առնիս մակարերել չորրորդ, թէ հատանակնագոյնս ոչ է ըստ բնական օրինաւոր զանալ խնդրողին զպարտս վասն բազմաւորութեանն զաւակաց. վասն ամենութեան է առ այն սահմանեալ, և լաւագոյն է զաւակին, զի կեցցէ աղքատ, քան չունել զկեանս. ևս առաւել՝ զի՛ ի մէջ քրիստոնէից հաղիւ ուրեք գտանի վերջին աղքատութի, ՛ի խնամէն Աստ, որ կբակ-

(1) Աստ՛ ի. 64. գ. 1. Բուլ։ (2) Աստ՛ գ. 1. Բուլ՛ (3) Աստ՛

բակրէ զեռչունս, և յօժանդակելն սիրով բարեպարիշտ անձանց:

Ասացաք, ըստ նախնեաց. վնղի բաղումք հաճարին, թէ՝ եթէ ծնօղքն ոչ յիրում և ոչ յուսով ունիցին ինչ առ ՚ի խնամել զպաւակս ըստ պատշաճի վիճակի խրնանց, յայնմ դիպուածի օրինաւոր է զանաչ խնդրողին զպարտս, սակայն ՚ի բաց առնել զվտանգն անժուժուն, զոր մեք հաճարիմք, թէ բազում անգամ ՚ի վնաս կայ, յորժամ միշտ և ընդ երկար լինի զացեալ: Խորհուրդ տալ պարտ էր ամուսնացելոց յայսմ դիպուածի խաղաղութիւն հաւանիլ ոչ խնդրելոց և ոչ հաւանցանելոց զպարտս, զոր օրինապէս կարող ին առնել վն այսր վախճանի:

ՅՕԳՈՒԻԱԾ. Բ:

Ընդեռ պ՚ըտ է հոգուոցանել պտղոյս նմա, որ ապօրինապէս խնդրէ:

Պ՚ետիլ պարտ է, զի զուգաւորութիւնն մարթ է լինել ապօրինաւոր՝ կամ ՚ի կողմանէ խընդրողին, զորօրինակ եթէ արգելցի խնդրել վն ուխտի կամ վանն խնամութիւն եղեալ յազգապիղծ զուգաւորուէ ընդ ազգականի ամուսնակցին յառաջին կամ յերկրորդ աստիճանի, կի՛ վանն հոգևոր ազգականութիւն եղեալ ՚ի մկրտութէ կամ քրնդունելութէ զաւակի մօրն, կամ հաստատի: Եւ կամ է ապօրինաւոր ՚ի կողմանէ ներգործութեն, ոյ եթէ խնդրեսցի անպատկան եղանակաւ, կամ յանպատկան տեղւոջ և ՚ի ժամանակի, կի՛ վանդաւ խնդրելոյ զաւակին, ևն:

Ասելի է նախ: Յորժամ զուգաւորութիւն է բարեյապէս ապօրինաւոր ՚ի կողմանէ ներգործութեն, ոյ եթէ խնդրեսցի ՚ի նր տեղւոջ, կի՛ ՚ի հրապարակի, ՚ի հակադրեալ անօթի, ընդ վտանգաւ խնդրելոյ զաւակին, ևն, ոչ է արժան խնդրողին հաւանցանել զպարտս: Ի հասարակաց կարծիք, և առյդ զի որովհետև հաւատացեալն առնէ զզուգաւորութիւն՝ զորօրինակ և նա ինքն խնդրողն, զգրնդիմանայ ընդ նմա առ նոյն չար ներգործութէն:

Ասելի է երկրորդ: Յորժամ զուգաւորութիւն է բարեյապէս ապօրինաւոր ՚ի կողմանէ միայն խնդրողին՝ եթէ վն խնամութեն կամ հոգևոր ազգականութէ, և եթէ վանն ուխտի, եթէ մարթ է դիւրաւ ժխտել զպարտս, ոչ է արժան հաւատացանել: Իսկ եթէ ՚ի ժխտելոյն յաւաշտեսս լինին մեծամեծ դժուարութիք, կսիք, տարաձայնութիք, տանջանք, մերձաւորաւ առ այլ, և որ ՚ի կարգին, կարօղ է, և պարտի հատուցանել:

Պատճառ առաջին մասին է, զի եթէ ոչ՝ հատուցանօղն զուգընթաց լիներ անուղղակի մեղաց խնդրողին, զոր պարտաւորի խափանել, յորժամ կարօղ է դիւրաւ: Եւ չասիցես, թէ օրինաւոր է տալ զքսակ դրամոց առաջակին, զվաշխս վաշխառուին, զաւանդն կառաղելոյն. քանզի և ոչ այն լինի քեզ օրինաւոր, եթէ դիւրաւ կարօղ իմս խափանել, և ոչ յայնմ լինիս անբասիր, այլ եթէ վն հարկաւորաւն և վտանգի ծանր դժուարութեանց:

Պատճառ երկրորդ մասին է, վնղի յայնժամ հատուցանօղն բերի կրաւորապէս առ մեղս այլոց, յորժամ ուի զարդարացի պատճառ ոչ խափանելոյ զայն:

Ամենք խրատ տան վն գործածելոյ, թէ առատ ամուսինն կասկածեալ զարգելնալ ամուսնակցէ՝ թէ խնդրելոց է զպարտս, նա ինքն յառաջագոյն խնդրեսցէ. իսկ եթէ կանխեսցէ ամուսնակիցն, ՚ի վն այսր ամի դարձուացէ զհատուցումն ՚ի խնդրել:

Խնդրիցես նախ: Օրինէ ինչ համարել պարտ է, եթէ երկոքին ամուսինքն ևս ունիցին զարգելս խնամութեն կամ ուխտի:

Պ՚ասխ, թէ ոչ ոք ՚ի նոցանէ կարօղ է ըստ ինքնեան խնդրել և կամ հատուցանել. վնղի եթէ խնդրելով և եթէ հատուցանելով՝ մեղանչէ ընդդէմ օրինաց կամ ուխտի: Այլ եթէ ժխտելոյ հատուցման զհետ եկեսցեն ծանր ծանր չարիք, բազումք համարին, թէ յայնժամ մարթի է հատուցանել, թէպետ և ուխտն փոխադարձ հատանութէն միմեանց իւրեարեալ. վնղի, ասեն, թէ ոչ եկեղեցին պարտաւորէ, և ոչ Աստ ընդունի զանարն՝ հանդերձ այնչափ վնասու:

Խնդրիցես երկրորդ: Օրինէ ինչ պարտ է առնել յերկբայուն, որ ՚ի վն վաւերաւն ամուսնութեն՝ ոչ թէեւ ինչ կամ խճճեսցի երկբայութէ, (քանզի զայն պարտի արհամարհել,) այլ հիմնեալ և խոհական երկբայութէ, ոչ կարէ խնդրել զպարտս, այլ խնդրողին պարտի հատուցանել: Այսպէս բա-

յա-

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ե։

Ի վերայ ճոխելոյ և անլուացանելոյն առաքելոցն։

Սէն Յովհան՝ ի 59 ե. Ղնդ. գ67։

ՊՐԱԿ. Ը։

Ի վերայ ճոխելոյ առաքելոցն։

Որ միութեան առաքելոց կոչեմք, յորժամ է միոյ ըստ միում, և ասի Անխոցելի։ Հակառակի նմա բազմաւորութիւն արանց ըստ միում, և ասի Խաչելեալ։ և բազմաւորութիւն կանանց ըստ առն միում, որ եթէ ինչ միանգամայն, ասի Խաչեցեալ։ և եթէ ինչ յաջորդաբար՝ զկնի մահուան առաջին կնոջն, ասի Երկնոտ։

Հնձագրեմք (1) իբրև սուրբ, թէ բազմայրութիւն կամ բազմաւորութիւն արանց միանգամայն ըստ միում կնոջ, է իրաւամբք բնութեան ապօրինութիւն. զի է ընդդէմ դլխաւոր վախճանի ամուսնութեան, և ըստ հետևորդի ընդդէմ առաջին պատուիրանի օրհնաց բնութեանն. քանզի դլխաւոր վախճան ամուսնութեան է ծնունդ զաւակաց, և դաստիարակութիւն. արդ՝ խառնակութիւն բազում սերմանց խափանի ծնունդն, ոչ յայտ է ի բազս. և ի բազմաց զուգաւորութիւն ըստ միում՝ անտեղի է, թէ որոյ առն իցէ զաւակն, և ըստ այսմ ոչ ոք գինամ դաստիարակութեան նր ընդունի. և յայն սակս ոչ երբէք յօրինաց կի ի սովորութիւն թոյլ տուաւ կնոջ միոյ ունել միանգամայն զրազում արս։ Պապ Ինդիոն է ի վերայ բազմակնութեան, և երկնութեան։ Այ՝

Ինդրիցես նախ։ Արդեօք բազմակնութիւնն էՀ յիրաւանց բնութեան արգելեալ։

Պնեմ։ (2) Հազմակնութիւն ոչ հակառակի դլխաւոր վախճանաց ամուսնութեան, այլ երկրորդականաց, և ըստ հետևորդի՝ ոչ է ընդդէմ դլխաւոր իրաւանց բնութեան, այլ ընդդէմ երկրորդականաց։

Հետ. (3) առաջին մասն։ Առաջին և դլխաւոր վախճան ամուսնութեանէ ծնունդ և դաստիարակութիւն զաւակին. իսկարդ՝ մի այր բազական է ի յղացուցանել զբազում կանայս, և

(1) Ինդ՝ ե. 65. գ. 1. տո 7։ (2) Ինդ՝ Բոլ՝ (3) Ինդ՝

և ՚ի դաստիարակել զբաղում զաւակ՝ որ ՚ի նոցանէ. ապա։

Յուց. (1) երկրորդ մասն։ Արկրորդական վախճան ամուսնութեան է ընկերական և խաղաղական կեանք, և օժանդակութիւն միմեանց. իսկարդ՝ այսց վախճանաց հակառակի բազմաղորութեի կանանց. քանզի անտի ընծային է ՚ի նմա զալ տարաձայնութենց՝ ՚ի բնական մանկանաց պատճառանալ ՚ի տկար սերի՝ եթէ յանհաւասարութեի սիրոյ առն միոյ, եթէ՝ զի ՚ի այլ ոչ է կարօղ հատուցանել բազմաց՝ որք միանգամայն խնդրին զպարտս, և եթէ՝ զի հաղորդակցութեի բազմաց ՚ի նմին պաշտօնի՝ պատճառէ զվէճս, զղջմունս կրուտք կացին ընդ միմեանս։

Խնդրիցես երկրորդ։ Արդեօք բազմակնութեին եղե՞ երբեմն օրինաւոր։

Պիտեմ։ (2) Հաղմակնութեին զինի ջրհեղեղին եղև օրինաւոր յայտնին տնօրինմանէն։

Յուց. Նախ՝ ՚ի նր գրոց՝ ՚ի Օրին. իւր. ուր ենթադրի եղեալ առ հրէայս սովորութի ունելոյ զբազում կանայս, և ոչ անարգի։

Երկրորդ՝ յօրինակացն սրբոց նախահարց՝ Աբրահամու, Յակովբայ, և Դաւթի, որք ունէին զբազում կանայս, և յայսմ ոչ կշտամբին։

Երրորդ՝ ՚ի սրց Գրոց։ Ամբրոսիոս՝ գիրք 1. ՚ի մի Աբրահամու. գլ. 4. ասէ, թէ ամուսնութեին Աբրահամու ընդ Հագարայ ոչ եղև մեղք. վասն Ած կամեցաւ զայն առ ՚ի նշանակել զաւարհուրդ։ Այն Օգոստինոս ՚ի բազում տեղիս. գիրք 16. ՚ի մի քաղաք. գլ. 30. գիրք 22. ընդդէմ Փաստոսի, գլ. 47. գիրք ՚ի մի ամուսնական բանից, գլ. 17. գիրք 3. ՚ի մի քրիստոն. վիպ. գլ. 12. Հաստատէ, թէ նախնիք ոչ մեղան՝ լծակցելով ընդ բազում կանանց։ Տէյնպէս Ակերբան՝ ճառ. 56. ՚ի մի ծննդոց։

Լթէ ասիցես։ Ած ոչ տնօրինէ յօրէնս բնութեի. իսկարդ՝ ըստ մեզ բաղմակնութեին է ընդդէմ իրաւանց բնութեի. ապա։

Պիտեմ զան. զմեծ։ Ած ոչ տնօրինէ յօրէնս բնութեի ըստ գլխաւոր և ըստ ընդհանրական նպատակ պատճիրանաց նր, ընդուն. ըստ երկրորդականացն, դարձեալ զան. ոչ տնօրինէ յատկապէս, ընդուն. անյատկապէս՝ փոխանակ զնիւթեն, կամ փոխանակ զպարագայս, ուր։ Արդ՝ Ած յատկիկայ դիպուածիս փոխանակ զնիւթեն օրինաց, ըստ որում գոլով գերագոյն տէր մարմնոց՝ զամէնքդ իշխանութեին ՚ի վրն մարմնոյ առն, որ միում ևեթ պատկանիլ մարթի էր, բաժանեաց ՚ի բազում։

Ասացաք յեղբակացութեի, զնի ջրհեղեղին. զնի Ամէք յորդոյն Այնի, որ յառաջ քան զջրհեղեղն առաջին եղև առնուլ զերկուս կանայս, Օնդ. ՚ի. յամենեցունց կշտամբի իբրև օրինազանց օրինաց ամուսնութեի։ Տես յիրաւունս, գլ. Ելքեօր ոչ. 24. խ. 3. և գլ. Ոչ՞ըր. 31. խն. 1։ Ռանդի յայնժամ՝ ոչինչ հարկաւորութեի ստիպէր, զի երկայնակեաց կեանք մարդկան բաւական էր առ բազմաւորութեի ազգի մնդկան։

Խնդրիցես երրորդ։ Արդեօք ՚ի ժամանակ անտի աւետարանական օրինաց՝ բազմակնութին եղե՞ օրինաւոր։

Պիտեմ։ ՚Ի ժամանակէ անտի աւետարանական օրինաց՝ բազմակնութեին է ապօրինաւոր, և եղծեալ։

Յուց։ Ռ՚ն՝ Անտի. ժ. 3. վերածեալ զամուսնութեին առ առաջին սահմանադրութեի իւր, ասէ Վարխեցւոց, որք հարցին զնա, թէ արդեօք արժան իցէ ումեք արձակել զկին իւր զնա՞մ զինաւոր կամ պատճառի. *Ընդ՞ ընդերբեալ չէ՞ ՚ի որ հասոպտեցն ՚ի սկզբանէ՝ արս՝ և եզ արար զնոսա, և ասէ։ Վ՞ այսորիկ թողցէ այր զհայր և զմայր՝ և երկիցէ զկին իւոջ իւրոյ, և եղիցին երկուքեան ՚ի մարմին մի։ Այս ապրանքն ոչ են երկու՝ այլ մի մարմին։ . . . . Ասայ ասէ չէ, զի ամ որ արձակեսցէ զկին իւր՝ և ոչ վ՞ պոռնկութեան, և առնիցէ այլ՝ շնայ ||, Լս Մարկ. Ժ. 11. * Երկիս այր արձակեսցէ զկին իւր՝ և արասցէ այլ, շնայ ||։ Արդ՝ եթէ շնացօղ է՝ որ արձակէ զկին իւր, և ընդ այլում ամուսնանայ, ապա ևս առաւել պահելոյն զնա։

՚Ի հաստատել զայս ճշմարտութեի՝ միաբան համաձայնին սր Հարք և իրաւունք։ Տես իրի Տրիտ. ժողովի՝ գրամ. 24. կան. 2. սահմանէ այսպես. Երկիս ոչ առասցէ, իւր արձակեալ է չբնութենէն առնել ինձ ընտանեաց ի նմանէ, և ընդ այլում ամուսնանալ՝ պահելոյն զնա։

Խնդրիցես չորրորդ։ (3) Արդեօք երկկնութեին իցէ՞ օրինաւոր։

Պիտեմ։ Երկկնութեին է օրինաւոր, և ճշմարիտ խորհուրդ։

Յուց.

(1) Ած։ (2) Ած՝ պ. 2. Բ։ (3) Ած՝ խ. 63. պ. 1. և 2.

ՊԻՆԱԿ Ը։

Ի վերայ անլուծանելոյն ամուսնոյն։

Երրորդի զանազանի ամուսնութեանն՝ օրինաւոր, հաստատեալ, և կատարեալ։ Օրինաւորն կամ ճշմարիտն է, որ վասն երաշխաւորի և օրինաց է եղեալ, զերօրինակ է ի միջ անհաւատից։ Հաստատեալն է, որ խորհրդով միրոտութեան հաստատի, զերօրինակ ի միջ քրիստոնէից, յորս է խորհուրդ տիրապետ ասացեալ և անլուծանելի, բայց եթէ ի միում դիպուածի ուխտի կրօնի յարատեւութեանն Աստուծոյ։ Կատարեալն է, որ մարմնաւոր ամուսնական զուգաւորութիւն և խառնակութիւն սիրեալոց լրանայ։ Վասն յայնժամ ամուսնոյն լինին մի մարմին, և կատարելապէս նշանակէ զսիրահարելի միաւորութեան Աստուծոյ և եկեղեցւոյ մարդեղութեան։

Ըստ որում նախ՝ Երկրորդ ամուսնութիւն է անլուծանելի, և որով իրաւամբք։

Պիտի նախ՝ Զի ամուսնութիւն ճշմարիտ և օրինաւոր՝ առաջածայնին իրաւամբք է անլուծանելի։

Յայտ. ի որ գրոց՝ Ասի Աստո. ժԹ. 6. ասէ Աստ, *Ընդ՝ որ էր Ադամ ոսկր ի ոսկերաց իւրոց և մարմին ի մարմնոյ նորա։ Երդ՝ Ադամ եթէ ի ճշմարիտ և յօրինաւոր ամուսնութիւն, և եթէ ի կատարեալն՝ զուգեաց։

Երկրորդ՝ Մարկ. Ժ. 11. ասէ Տէր. *Ոմանք այր զկին իւր և ապրեալ այլ, շնայ։ Ես Ղուկ. ԺԶ. 18. *Զի որ ապրեալն զկին իւր և առնէ այլ, շնայ։ Եւ որ զբաժանեալն առնէ, շնայ։ Երդ՝ այս եզերք, այլ, ամ ոք, հայեցի առանց բացառութեան չիմ ամուսնոյն, եթէ յառաջ և եթէ զկնի կատարման ամուսնութեան։

Երրորդ՝ Ոսկեբան, ի Կորնթ. Է. 10. ասէ, *Կանանց պատուիրէմ, ոչ ես՝ այլ Տէր, զնոջ չառնել ի ձենէ. ապա եթէ ձեռնասցի, անայր մնասցէ՝ կամ անդրէն ընդ առն իւրոմ հաշտեսցի։ Ըստ սմին օրինակի անդէն, Հմր 39. և Հռոմ. Է։ Երդ՝ որք միանգամ օրինապէս ապարին զամուսնութեի՝ յառաջ քան զկատարումն են ամուսնոյնքն կոչեալ։

Պիտի երկրորդ։ (2) Ամուսնութեին՝ գեթ կատարեալն է իրաւամբք բնութեան անլուծանելի։

(1) Ընդ՝ պ. 2։ (2) Ի. 67. պ. 1։

Յայտ. առաջին մասն։ Նախ՝ Յովաքեղին ա. Կորնթ. Է. 39. ուր ասէ. *Կին կապեալ է (ըստ Լատ. ընդ օրինադ) ցորչան ժամանակս կենդանի է այր նորա։ Ապա եթէ ննջեցէ այր նորա, ազատ է, զի կամիցի ամուսնանալ, այլ միայն Տեառնէ։ Յա անդ՝ 8. *Ասեմ այրեացն և այրեացն ասեմ, լաւ է նոցա եթէ կացցեն իբրև զես. ապա թէ ոչ ողջունին ձայդ՝ ամուսնացցին. զի լաւ է ամուսնանալ, քան զբնաբանալ։

Երկրորդ՝ յընդհանուր առաջին ժողովին Նիկիոյ կան. 8. ուր Հրամայէ, զի Նովատեանքն, որք զերկրորդ ամուսնութիւնս դատապարտէին, ի դառնալն յեկեղեցին դատանացին ըզ միջ այրցն, հաղորդել ընդ երիվանաց։

Երրորդ՝ ի սոյն Կարգ, որք երիցն յայսմ մասին միաշունչ և միաբան։ Զորրորդ՝ յընդհանուր գործածութեէ եկեղեցւոյ, և պատճառաւ. քանզի մահուամբ առաջին ամուսնոյն կապանք ամուսնութեն լուծանի. ապա ոչինչ արգելու լինել օրինաւոր և վաւեր երկրորդ և աւելի ևս ամուսնութեն, զերօրինակ առաջինն եղև օրինաւոր և վաւեր։

Ասացորիկ ժողովն Փլորենտիան ի մասնաւոր կոնդակի ըզ Հայոց՝ գրեալ ի 4. փետրվարի յամին 1441. զոր բնեթնաւութ ի Կարտոր 13. ժողովոյ Կապ. երես 1211. բացատրէ ըզ Նաթելոյն, Ոչ գիայն երիցուդ ամուսնոնքն, այլև երբորդն և չորրորդն և առնի եւս, երբեմն կանոնական ինչ պատճառս ոչ կոպոյ հակառակ, օրինաւոր կարօղ է լինել։

Յայտ. (1) երկրորդ մասն։ Յերկրորդ և յայլ աւելի ամուսնութեիս գտանին ամ ինչ, որք են յէութեէ խորհրդոյն, այս է՝ պատշաճ նիւթ, զոր առնէ օրինաւորութեի անձանց, պատշաճ կերպ, այս է՝ բացատրութեի ներքին հաւանութեէ բանիւք զներկայ. և հուսկ յետոյ դիտաւորութեի պաշտօնէին, որք են նոքին ամուսնքն. ապա։

Եթէ ընդդէմ դիցես, թէ բազում որ հարք դատապարտեցին զերկրորդ, ևս առաւել զերրորդ և զչորրորդ ամուսնութիս։ Պիտեմ, թէ նք դատապարտէին զերկրորդ ամուսնութիս, և զայլսն՝ որ զկնի, ոչ ըստ ինքեան, և ոչ պատճառաւ իւրով, այլ պատճառաւ սկզբան, այս է՝ անժուժելն, և հեշտախտութեէ, յորմէ իբր ի բազում յառաջ գան։

(1) Ընդ՝ պ. 2։ (2) Ի. 67. պ. 1։

Յուց ։ Ամուսնութիւն ՝ի դիտմանէ բնութիւն կարգի առ դատաւորական զաւակի, ոչ միայն առ ժամանակ մի՛ն, այլ ընդ բոլոր կեանս զաւակին. քանզի բնութիւն ՝ի ծնօղս զայս մշանչեաւոր խնամ և զհոգ որդւոց՝ յինչ վիճակի և ՝ի ժամանակի ևս իցեն՝ բնաւօրեաց, և է յօրինաց բնութեանց զանձել հարց որդւոց իւրեանց, և որդւոցն լինել ժառանգ ծնողաց. խակարդ՝ զաւակքն են հաստատակաց բարի առն և կնոջ, և առ դատաւորականի նշ երկոցունս ևս ամուսնեալս խնամքն զուգընթաց լինին. ապա պարտ է ընկերութիւն նշ ունել մշանչենաւորաց սէս անբաժան ըստ ազգելոյ բնական օրինաց։

Աստ, Վեր՛ Լաւորէանց. մինչ բազումք ուրեանն, թէ ամուսնութիւն ոչ կատարեալ է իրաւամբք բնութիւն անլուծանելի։ Այսպէս այս ոչ է անհաւանական. մի՛ զի ամուսնութիւն բնաւորապէս պահանջէ զինուորադարձ սէր, և զինուորադարձ հպատակութիւն. իսկ ուր աղատ է միութիւն մեկնել յայլմէ, թուլացուցանէ զսէրն, և պակասին հպատակութիւնքն։ Երկրորդ՝ զի ամուսնութիւն սահմանի անբաժան, այս է՝ անլուծանելի կենաց ընկերութիւն. և որ դնի ՝ի սահմանի, վերաբերի առ բնութիւն իրին։ Նա երրորդ՝ զոր այն է յօրինաց բնութիւն, զոր բնութիւն առնու ՝ի սկզբան իւրում. արդ՝ ամուսնութիւն առնու ՝ի սկզբան իւրում զանլուծանելիութիւն. ապա։

Ենդրկեցաւ երկրորդ ։ Երդեօք կատարեալ ամուսնութիւն անհաւատից կարօղ է լուծանիլ, և որպէ՞ս իրաւամբք ։

Պէտ ։ (1) Ամուսնութիւն անհաւատից՝ ևս և կատարեալն՝ ծնօղին իրաւամբք կարօղ է լուծանիլ, եթէ մին յամուսնոց դարձի առ Հաւատս, և միւսն՝ կամ մերկնոցի, և կի՛ ոչ կամեսցի բնակիլ ՝ի միասին առանց արհամարհութեան արարչին, և կամ զհաւատացեալ ամուսինն ձգելոցէ առ մահու չարի մեղս ։

Այսպէս ըստ եղելոց Ենդրկեցիոս երրորդ՝ գԼ. Վրանն. ՝ի վեր զաւուցմ. ասէ. Երբեք դիտ յանհաւատս ամուսնոց գործեալ ՝ի նուիրեալէն հաւատս, և դուռն նմա ոչնչ եղանակաւոր, կամ ոչ առանց հայհոյութեան ճշմարտին Աստուածութեան, կամ առ ՝ի չքնել առ տհաճելի մեղս, կոխեսցէ բնակիլ ընդ նմա. որ եթէ լինի, առ երէցս զգուշ եղիցի նմանոցն ամուսնութիւն անցանել. և յայս դիպուածս նմանս, ըստ առ Աստուածային.

*Երբեք անհաւատն հեռանայ, հեռանայ. ոչ ոչինչ հարկ ՝ի վերայ եղբօրն կամ քրոջ՝ (ը Կոր. է. 15.) ակնհայտ է որ ոչ են անկեալ ընդ ծառայութեան) յայտնի է։

Արդ՝ ՝ի բանից Աստուածային՝ ու կորնթ. է. 15. ակնհայտ մակաբերէ, թէ ամուսնութիւն անհաւատից ՝ի դառնալ միոյն ՝ի հաւատս՝ վերս նախայիշատակեալ դիպուածս ՝ի յածական անօրինութեանէ կարօղ է լուծանիլ։ Նա չէ ինչ ընդդէմ, եթէ Աստուածային նշանակէ միայն զի պատճառի զմեկնիլն անհաւատին, զոր որ ոչ կամի բնակիլ ՝ի միասին՝ բայց եթէ արհամարհութիւն արարչին, թէպէտ ֆիզիզապէս ոչ մեկնի, սակայն մեկնի, և կամ ենդրկէ բարոյապէս մեկնիլ։

Արդ՝ ոչ համարի յայսմ դիպուածի լուծանել կապանաց ամուսնութիւն՝ բայց եթէ յորժամ դարձեալն ՝ի հաւատս՝ ներգործութիւն ամուսնանայ ընդ այլում։ Այսպէս է ՝ի գլ. Ընծայողի. ՝ի վեր զաւուցմ. ՝ի նոյն Ենդրկենտիոս երրորդէ։

Նա չէ ինչ ընդդէմ, թէ Աստ ոչ է կարօղ անօրինել յօրէնս բնութեան. քանզի ոչ եթէ աստ անօրինէ յատկապէս, այլ անյատկապէս, փոփոխական զնիւթ պատճառանին. իբրզի զի որում գերագոյն տէր մարմնոյ բառնայ զնշխանութիւն, զոր ունէին ամուսինքն փոփոխակի ՝ի մարմինս. և ՝ի բառնել նր՝ ոչ ևս է ամուսնութ։

Եթէ ենդրեցես ։ Երդեօք ամուսնութիւն հաւատացելոց ըստ նմին օրինակի լուծանի՞ հերձուածողութիւն միոյն ։ Պէտ, թէ ոչ ։ Այսպէս սահմանէ ժողովն Տրիտ. գԼ. 24. կան. 6։ Օգոյն յառաջագոյն սահմանեալ էր Ենդրկենտիոս երրորդ՝ ՝ի նախայիշ. գլ. Վրանն. որ դնէ զայս պատճառ. զի ամուսնութիւն եղեալ ՝ի մէջ հաւատացելոց՝ քանզի է խորհուրդ, հաստատագոյն է քան զեղանն ՝ի մէջ անհաւատից ։ Նա ոչ իսկ զօրէ աստ ձեռնարկութիւն ՝ի հանդիսութիւնէ. զի բովանդակն կախեալ կայ ՝ի հաւատոյն Աստ։

Ենդրկեցիոս երրորդ ։ Երդեօք Հնար է լուծանիլ ամուսնութիւն զի շնութ միոյ յամուսնոցն։

Պէտ, թէ ոչ ։ Յուց. ՝ի բանիցն Վրնի՝ Մարկ. ժ. և Ղուկ. ժդ. ևս և ՝ի բանից Աստուածային ու կորնթ. է. զորս միաբանեցաք յառաջին պէտին առաջին ենդրոյ ։ Նա այս կամ սահմանաց ժողովն Տրիտ. գԼ. 24. կան. 7։

Ենդ-

(1) Աստ՝ ե. 59. պ. 5. Բոլ։

Խոմանդակ կնճիռն դժուարութեաւ է ի մեկնութեան բանիցս այսոցիկ Պաւղ Առաքե. Ե. և ժԲ. ուր Հարցեալ ի փարիսեցւոց, Եթէ արդեօք * ոչխար, որ անկանիցի ի ջուր ընդ աշաւս ‖ Պետ. * Ոչ որ անկանիցի ի ջուր՝ և ոչ ելանիցէ, և առնիցէ այլ ընդ այս ‖ Այսպէս մակաբերէն ընդ հակառակն, որ արձակեսցէ զի պահպանիւն, և առնիցէ այլ՝ ոչ ընդ այս։

Պետ, Եթէ այս մասունք, և ոչ ելանէ պահպանիւն, անկանի միայն ի վիրաւորս ոչխարին, և ոչ ի վէր բառիս ոչխարին, և ոչ ի վէր բառիս առնիցէ այլ. ոչ եթէ ասէր, Ոչ որ ոչխարին զվէր իւր, որ չէ ոչխար՝ իսկ եթէ վէր պահպանիւն, և առնիցէ այլ, ընդ այս։ Արդ՝ զերկու ինչ ուսուցանէ աստ Պաւղ։ Նախ՝ Եթէ ոչ է արժան արձակել զկին, բայց եթէ վնաս պատճառի, զորօրինակ է ընդունելին։ Երկրորդ՝ Եթէ որ արձակեալ զկինն՝ առնէ այլ ընդ, և ի այսմ հանապարտս պահէ հարցմանն Հրէից։ Այնպէս ինչ փակեր, զեթ լռելեայն, հարցուցին Հրէից. Նախ՝ Եթէ արդեօք արժան էր արձակել զկինն ի զինչ և իցէ պատճառի. և երկրորդ՝ Եթէ արդեօք յարձակին նմա՝ արժան էր առնուլ զայլ։ Վասնզի զերկուս զայսոսիկ փակէր սովորական արձակումն առ Հրէայս, զորս թէպէտ ոչ զանազանէին ի հարցմանն, սակայն խնամատուիջ Պաւղ զանազանեաց զերկուս զայսոսիկ առ լիագոյն կրթութիւն նոցա։ Այս թէ այս մեկնութիւն է օրինաւոր, յայտ է յերկուց այլոց աւետարանիցն՝ ի Մարկոս, և ի Ղուկաս, յորս՝ ոչ և տեսաք՝ Պաւղ բացարձակապէս և առանց այսր ի բաց առնել փաղաքութիւնն (* Եթէ ոչ ելանէ պահպանիւն ‖) ասէ. * Նրնչ այր, և որ ոչխարն զվէր իւր, և առնէ այլ, ընդ այս ‖ Այս ևս ՄԱ. առաքելոյն, և ի Տրիտ. ժողովոյն, ոչ գրեցաք ի ցուցմունս։

Յակ վն ձեռնարկութեանց, զորս մարթ է ընդդեմ դնել ի սոցա հարց, և ի նախնի վճռոց, դիտել պարտ է. զի որովհետև այս գժուարութիւն կանխաւ էր կնճռեալ, և ոչ բացատրեալ և ստհմանեալ՝ ոչ այժմ է, ամենեք ի նախնեաց ընդ աղօտ և երկրայութիւն զայնմանէ երևեցան խօսել, զորս բարեմտութիւն և ի բարի միտս վայել է մեկնել, ի բաց առեալ զմի կամ զերկուս ոմանս, որք երևին յայտնապէս զհակառակ կարծիս ունել. այլ այն առանդութիւն հաստատելոյ զրևեթ յանհամար վկայութիւնս այլոց՝ ոչինչ ձեռաս. որովհետև յայտ է, Եթէ ոմանք երբեմն ի սրոց հարց յայտ նշութիւն ոչ հասին ի վէր ճշմարտութեանն, և ոչ յայն սակս խախտել եղև աւանդութիւնն։

Խնդրելոց չորրորդ։ Արդեօք ամուսնութիւն՝ կրօնաւորական ուխտիւ լուծանի, և որպէ՞ս իրաւամբք։

Պետ նախ։ (1) Հաստատել ամուսնութիւն՝ և ոչ կատարելոյն՝ լուծանի հանդիսաւոր ուխտիւ կրօնի։ Այս ըստ աւանդութեանն ևկեղեցւոյ, և ըստ զանազան օրինակաց սրբոց սահմանեցին՝ Նովիկենտիոս երրորդ՝ գլ. ի Խալկեդոն ժողովն. և գլ. Ն՛Հրեքեր։ Յովհաննէս քսան և երկու երորդն Ատտանդ. Կանոնն. և Հուսկ յետոյ ժողովն Տրիտ. գլուխ. 24. կան. 6։

Պետ երրորդ։ Հաստատեալ ամուսնութիւն հաւանականապէս ոչ լուծանի կրօնաւորական ուխտիւ իրաւամբք բնութեան, և ոչ քահանայապետական իրաւամբք, այլ միայն ձեռնադրական իրաւամբք։

Յուց. առաջին մասն։ Կանխ՝ պաղն միտ եղեալ միայն բնութեան իրաց՝ հաստատեալ ամուսնութիւն առաւել լուծանէր զկրօնաւորական ուխտն, քան լուծանիլ յայնմանէ. իբրզի զկին տռեալ միւսում, զորօրինակ լինի հաստատել ամուսնութիւն, միտ եղեալ բնութեան իրաց չէ հնար վաւերաբար տալ այլում։

Երկրորդ՝ յայն սակս ըստ հակառակորդաց՝ ուխտն կրօնաւորական իրաւամբք բնութեան լուծանէ զհաստատեալ ամուսնութիւնն, զպաղ է հոգևոր մահ, և հաստատեալ ամուսնութիւնն հոգևոր կատարեալ միայն. և զորօրինակ մարմնաւոր մահն լուծանէ զմարմնաւոր կապանս կատարեալ ամուսնութեան, ըստ նմին օրինակի հոգևոր մահն լուծանէ զհոգևոր կապանս հաստատեալ ամուսնութեան. իսկարդ՝ այս պատճառ, որ է սքոյն Թովմայի, է յարմարական միայն, և զայն իրրև զայնպիսի յատաջ բերեալ սքն Պաւղոս, և ոչ իրրև զբանադատիչ. ասպա։ Յուց. փորք։ Պաղն մահն այն, նախ՝ է պղտութեան երկրորդ՝ է միաժամեան բնդ ամուսնական կապանայ, ոչ յայտ է ի նա, որք փոխադարձ հաւանութեաւ միմեանց զկին կատարեալ ամուսնութեան առնեն զուխտ կրօնաւորութեան։

Յուց. երկրորդ մասն։ Ծայրագոյն քահանայապետքն, որք յայտնեն, Եթէ հաստատել ամուսնութեան լուծանի հանդիսաւոր ուխտիւ, զայս

(1) Ես. 61. պ. 2. Բուլ.

զայս իրաւունս ոչ համարին իրրև զիւրեանց իրաւունս, այլ իրրև յաւանդութիւն հատեալ առ նոսա։ Կղերքսանդր երրորդ վերոյիշ։ զայն հանէ ըստ ինքեան եւ գրոց. և վերոյիշեալ Անաստասիոս երրորդ՝ ի յայտնութիւն։

Պատ յայտ է, թէ հաստատեալ ամուսնութիւն՝ կրօնաւորական ուխտիւ լուծանի ածային իրաւամբք, կամ արտօնութիւն ի Պետէ յարակցեալ ընդ ուխտի կրօնաւորութիւն, և զայս արտօնութիւն Եկեղեցին աւանդութիւն ծանեաւ. մինչև զրուցիդ՝ յամ դաշնագրուիս ամուսնութիւն զրուցիդ փակի այս թէութիւն, ըստ ինչ յառաջ ասեն վկայութեանն արդեն կրօնաւորութիւն. զոր չէ հնար ասել զայլոց դիպուածոց, բայց եթէ ցուցցի այնպիսի արտօնութիւն։ Այլ իրի ձեռնադրութիւն ի պատճառ և ի հանդիսութիւն չիք ասի. և միով միայն այսօրիկ լուծանի. այսպէս կամեցաւ Պետ յայտ դիպուածի, և ոչ յայլս։

Կրդ՝ (1) շնորհի յիրաւանց երկամեայ ժամանակ ամուսնացելոց ի բացորոշել մտանելոյ ի կրօն, և յայտ ժամանակի ոչ պատասխանեն հատուցանել զպարտս խնդրողին. և յանցանեն նոր պարտաւորին։ Կայսէս գնի ի գլ. ի հերետիկէ. ի վր գարձ. ամուսն. Պատրանդ. գիրք 4. մակագ. 32։

Ինդրիցես հինգերորդ։ Կրդ ընդ ծայրագոյն քահանայապետն կարօղ է անօրինել ի հատուտեալ ամուսնութիւն։

Պէտք հաւանականագոյնս, թէ ոչ։ Ճուց։ Պապն ոչ է կարօղ անօրինել յայնս, որք են յիմացային իրաւանց. բայց եթէ յայտնի իցէ, թէ այն ընդհարեալ է նմա ի Քէ. իսկարդ՝ անլուծանելութեան հաստատեալ ամուսնութիւն է յիմացային իրաւանց, զորօրինակ վերագոյնդ ցուցաք. և չէ յայտնի՝ եթէ ի նր գրոց, եթէ յաւանդութիւն, և եթէ ի պատճառէ, թէ ուրեմն նմա իշխանութիւն Քէ անօրինելոյ զայնս. ապա։ Ճուց. փորր։ Ոչ ի նր գրոց. քանզի չէ հնար յառաջ բերել ինչ անտի, որ ոչ միօրինակ ցուցցէ զիշխանութիւն անօրինելոյ ի կատարեալ ամուսնութիւն. քանզի այն բան, * ըզր Գռանգիմ ասէ ||, են. ոչ ցուցանէ առաւել զիշխանութիւն անօրինելոյ ի հատուտեալ ամուսնութիւն, քան ի կատարեալն. և սակայն ը խոստովանելոյ հակառակորդացն է անանօրինելի ի պապէն։ Այս թէ նր գիրք զհակառակն ուսուցանեն յայսոսիկ բանս Գռնի, * Օգր Ք ը-ֆ-ե-ոյ՝ Տէր ի Գ-ե-ն-ոյ ||. զոր պարտ է ևս իմանալ զհաստատեալ ամուսնութիւն, ոչ վերագոյն ցուցաք. իրրև Քէ և զհատատեալ ամուսնութիւն զուգ։ Ոչ յաւանդուէ. քանզի յառաջ քան զՍուրբինոս հինգերորդ, որ վախճանեցաւ յամին 1431. ոչ ընդհանուամբ, եթէ որ ի ծայրագոյն քահանայապետաց ձեռնադրէց եղև յայն։ Այլ ոչ ի պատճառէ. քանզի զի՞նչ պատճառ հնար իցէ յառաջ բերել. զհարկաւորութիւնն, այլ այս երբեմն առաւել սուրբ ի լուծանել զհատարեալ ամուսնութիւն. այլ սակայն ոչինչ հակառակ կացեալ այսմ, մնայ անդուծանելի ի պապէն։

Եթէ ընդդէմ դիցես զՍուրբինոս հինգերորդ, և զայլ բազում յայնորդ քահանայապետս, որք անօրինեցին ի հաստատեալ ամուսնութիւնան։

Պէտք։ Սոցին արդի քահանայապետաց ընդէմ դնելք զնախնիս, զՂեկքսանդր երրորդ՝ ի յաւելուածն երրորդ ժողովոյն Լատերանու, տան 6. գլ. 8. զՆնովկենտիոս երրորդ՝ գլ. Ի խովհան. ի վր գարձ. ամուսն. և զՆիկոդայոս առաջնորդ՝ գլ. Ցոա, որ պատասխանէ. դատ 32. խ. 7. որք զայս իշխանութիւն անձանց ոչ ծանեան, և ոչ ընկալան։ Կրդ՝ արդի քահանայապետք զնոսա չզան կարծեացն, զոր համարէին հաւանականագոյն. և այնու ապահովագոյն, զի այսօրիկ հաւանական իշխանութիւք վարեին՝ առ խորհելոյ ի մեծամեծ չարեաց։ Այլ ի գործոց քահանայապետաց ոչ հարկաւ գնին ստոյգ իրաւունք, կամ ոչ ասէ Պռոմինիկոս Սոլտոս ի 4. զան. 27. խ. 1. պ. 4. Պոթե հռոմեայապետաց ոչ ոտնի վճռեն հռոմպոյ. ևս առաւել՝ յորժամ այլ քահանայապետք ոչ ընդունին։

(1) Ինե՛ պ. 2։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. Օ։

Ի վերայ արգելման ամուսնութեանց տես հատուած։

ՕՔՒ ՀԱՅՀՄԱ՝ Ի. 50։

Պ Ր Կ. Ը։

ՎՐԱՆՔ, ե՞ն են արգելք ամուսնութեանց տես հատուած։

Պատճառք է։ (1) Արգելք ամուսնութեանն են կրճնական, այս է՝ խափանիչք կամ արգելիչք միայն, և եղծիչք։ Արգելիչքն կամ խափանիչքն միայն ասին, որք արգելուն, զի մի ամուսնութիւն եղիցի օրինապէս, թէպէտ և վաւերապար։ Եղծիչ արգելքն են, որք արգելուն, զի մի վաւերապար լիցի ամուսնութիւն, մինչև եղիցին ը այսոցիկ արգելմամբ՝ լինել ոչինչ, և յայն սակս պարտի անջատիլ կամ լուծանիլ։

Արգելքն արգելիչք միայն թուրն հինգ, որք են այսոքիկ, արգելը եպիսկոպոսի, և ծնողաց պարապոյ, եղբայրութեանն, հարսնախօսութեանն, և ուխտի։

Կանխաւ էին բազումք ծագեալ ի յանցանաց. այլ նոքին, ոմն և երևելագութեին՝ որ էր իրրև ազգականաւն լինէ հոգևոր ծագեալ յերևելագութեէ յառաջ քան զկիրառութեին, անսովորութեի տարագրեցան։

Արգելմանէ եպիսկոպոսի իմացեալ լինի արգելումն, որով պատճն կի՝ եպիսկոպոսն կամ ժողովրդապետն և կամ եկեղեցական դատաւորն խափանէ յարդարացի պատճառէ զկարասանիս ամուսնութեէ։

Ծնողաց պարապոյ իմացեալ լինի մասնաւոր ինչ ժամանակ տարւոյ, յորում եկեղեցին արգելու առնել զկարասանիս. որ թէպէտ կանխաւ էր երկարագոյն, սակայն այժմ զինի Տրիտ. ժողովոյն՝ գումար. 24. գլ. 10. ի վերայ նորոգ. ամուսն. է միայն ի գալստենէն (յերեսներորդ օրէ նոյեմբերի) մինչև ցօր Ծնայստնութեն, և յօրէ մնոյոց մինչև ցուերորդ օր զատկին՝ փաղաղուելոմբ։

Ուր՝ յաւուրս յայսոսիկ ոչ խափանի յեկեղեցւոյ առնել զամուսնութեի պարզապէս, այլ միայն հանդիսիւ, զորօրինակ են հանդիսիւ օրհնել զկարասանիս, ածել յայսպանդիման զկարան, զամուսնական քնջոյս կատարել. ոմն յայտ է՝ եթէ ի բանից Տրիտ. ժողովոյն, եթէ ի բացատրութէ կարդինարաց մեկնչաց Տրիտ. ժողովոյն, և եթէ ի ծխատանէն Հռոմայ։ Այլ քանզի մարմնաւոր մարդիկ հազիւ հազ հրաժարիլ կարող են յայսպիսի հանդիսեաց՝ յորում ժամանակի և արասցեն զամուսնութեի, յայն սակս ի վիճակս ինչ ի գալստեան, և յաղուհացի առնել զամուսնութեի պարզապէս արգելեալ լինի՝ առանց հրամանի եպիսկոպոսին։

Հարճախօսութէ իմացեալ լինի խոստումն ապագայ ամուսնոյ եղեալ միմեանս, որ եթէ ոչ յաւուրսագոյն յարդարացի պատճառէ լուծցի, արգելու, զի մի ընդ այլոմ օրինապէս արասցի ամուսնութեի։

Ուխտէ իմացեալ լինի պարզ ուխտն, եթէ ողջախոհութէն, եթէ ընդունելոյ զքէ ատեճանս, եթէ մնանելոյ ի կրօն, և եթէ ոչ ամուսնանալոյ։ Այնի իրի այսպիսի ուխտիւ պարտաւորեալն ոչ է կարող առանց մահուանէ մեղաց ամուսնանալ։ Սակայն վաւերապար ամուսնանայ. վասն պարզ ուխտն է միայն խոստումն մարդոյ իւրոյ արարեալ Աստ ի պահել զժուժկալութէն. արդ՝ իրն խոստացեալ միոյ տակաւին ը աերութէ խոստացողին, և կարող է վաւերապար, թէպէտ և ոչ օրինապէս, տալ զայն այլոմ։ Օգրմէ ընդարձակագոյնս գրեալ ստորև։

Այսոսիկ չորս արգելմանն, որք զօրեն այժմ, կարող է եպիսկոպոսն տնօրինել, բաց ի պարզ ուխտէ ողջախոհութէն, և մանանելոյ ի կրօն։

Եղծիչ արգելքն կանխաւ թուէին միայն երկոտասան. այլ նորոգ իրաւամբք Տրիտ. ժողովոյն ի վերայ յաւելան երկու ևս, այս է՝ գաղտնութէին, և յարիշտակութէին. վասն այժմ են չորեքտասան, որք բովանդակին յայս ոտանաւոր.

Անդրու՝ ուխտ, հանդիսանաւ,
տպէտկոյութէն, նաև յանցանաւ.
Կրօնաւ փոքրոյն, երբէք, բնականութէ,
կոտ օրինաւ, ե հարազատութէն.
Խըզնասութէն, ե անկարութէն,
գաղտնի եղելոյ ամուսնութէն.

Ցո-

(1) Աստ՝ Ի. 50. պ. Ֆլոյնոյ։

Յափըշտակիլ ինքն յաճախ,
ինչ չարագործ ի նմանէ։
Սորա արգելուն առնել զամուսնութիւնս, և զնշանսն չետս նահանջելն։

ՊՐԱԿ. Ե։

Ո՞րչափ սահմանել ընդունել զամուսնութիւն։

Պսակն է նախ։ Եկեղեցին կարող է սահմանել զդէպս արգելս ամուսնութեան։ Այսպէս սահմանէ ըստ նզովիւք Ժողովոյն Տրիտ. գաւ. 24. կան. 3. և 4։ Որ յայտ է ևս ի մշտնջենաւոր աւանդութիւնէ և ի գործածութենէ եկեղեցւոյ։

Յուզ. պատճառաւ։ Որ սահմանելով զեկեղեցին՝ ևս նմա զնշանութեան դնելոյ զօրինս հարկաւորս քաջ և որ կառավարութեան նր, ոչ վայել է համօրէն քաջ կարգաւորեալ հասարակապետութեան. խնդիրք՝ ոչօք ժխտէ, թէ հասարակաց բարւոյ և որ կառավարութեան եկեղեցւոյ կալի քաջ հարկաւոր է խափանել զամուսնութիւնս, յորոց ծագին ծանր անտեղութիւնք ի կրօնաւոր հոգւոց, այլև ի խանգարումն հասարակաց բարւոյն, և խաղաղութեան հասարակապետութեան. ապա։

Պայ ինդիր է կարի կնճռոտ, թէ արդեօք և աշխարհական իշխանք կարօղ են սահմանել զարգելս ամուսնութեան. ի մի որոյ են այնչափ հակառակ և շփոթ կարծիք, մինչև ուր ուրեմն լուծանել միոյ զնոցանէն։

Պսակն է երկրորդ։ Պյն կարծիք երևի մեզ յայտնագոյն և քաջագիտ, որ ասէ, թէ աշխարհական իշխանք՝ ըստ ինքեան խօսելով, և հայեցեալ սոսկապէս յարբայական իշխանութեն, կարօղ են սահմանել զարգելս ամուսնութեան. բայց հայեցեալ յառաջիկայ վճռակ իրաց՝ ոչ են կարօղ։

Պատճառ առաջին մասին է. վասն քաղաքական դաշինք ներքոյ անկանին քաղաքական իրաւանց և օրինաց իշխանաց, որոյք կարօղ են եղծանիլ. խնդիրք՝ ամուսնութենէն է քաղաքական դաշն, և ի քաղաքական դաշին հիմնի բան խորհրդոյ. ապա կարօղ է եղծանիլ օրինօք իշխանաց, և յեղծանիլն նր՝ եղծանի և խորհուրդն հիմնեալ ի նմա։

Պատճառ երկրորդ մասին է. վասն եկեղեցին՝ եթէ ըստ ոմանց հաւանութենէ, և կամ գէթ ոչ դիմադրութենէ աշխարհական իշխանաց, կամ ըստ այլոց՝ գերագոյն իշխանութենէ իւրում անձին միայն գրաւեաց զամուսնական գատս, ոյ յայտ է ի Տրիտ. Ժողովոյն՝ գաւ. 24. կան. 12. որ սահմանէ օրինակ զայս. Նրին ոչ ասացեալ, ըստ ամուսնական գործ ոչ վերաբերին ինկնեղեցական գործառութ, եղեալ նզովեալ։ Նոյնն արդէն կանխաւ կարի յայտ սահմանեալ էր յերրաւմնս. զլ. Խովմոց. 35. խ. 6. և զլ. Պատմանդ. ի մի չափազանցութենէ առաջնոր։

Յորմէ ունիմ մակարերել, զի եթէ իցեն այժմ, կամ յապայն սահմանեսցին յաշխարհական իշխանաց եղծիչ արգելք ամուսնութեան, ոչ զօրեն՝ բայց եթէ ըստ քաղաքական գործոց, զորօրինակ են ժառանգատութեն, քակտութեն պարզևատուութենց, զկնութեն յամէ որք զօրութենէ սակրութեն կամ ամուսնական դաշանց՝ մարթին զչետ գալ, ևն. ոյ հրատարակեաց պահապանն արքայական կնքոց յանուն արքային Վաղդեայ՝ ի մի հրովարտակացն Հենրիկոսի եբորդի, և Հընդովիկոսի երկբատասաներորդի ըստ գրոց պաղատանաց ուխտին Վաղդեայ, զորմէ գրեցաք ի վերոյ ի մի ամուսնութեն անօրդուց։ Պյլև յայտ է ի կանոնական իրաւանց, որ չետս նահանջէ զգազամ արգելս սահմանեալս ի քաղաքական իրաւանց. Օր. Տեոդէր. Ոգեջագր. ի մի ծիսի հարսանեաց. և Օր. Խոսհոլ. ի մի հարսնախօս։

ՊՐԱԿ. Զ։

Ո՞ն է կարօղ պնդելոյ եղծիչ արգելս ամուսնութեանց։

Ընդհատրեմք, թէ ոչ ըստ ի մահկանացուացս կարօղ է անօրինել յարգելս, որք են ըստ իրաւանց բնութ, զորօրինակ են կապանքն, հանդիսաւոր ուխտ, անկարութիւն, և որք առ պակասութեն հաւանութենէ եղծանեն, ոյ են մոլորութիւն, բռնութիւն, և յիմարութիւն։ Իսկ արգելքն ածային իրաւանց ոչ գոն այժմ, գորով նաներագրեալ հին օրինացն։ Նմին իրի խնդիրն է ի մի արգելմանց ըստ եկեղեցական իրաւանց, զորօրինակ են ծառայութեն, կարգ, աղգակցութեն, խնամութեն, աղգականութեն եթէ օրինական և եթէ հոգևոր, հրապարակական հաստատութեն, յանցանք, գաղտնութեն, և յափշտակութեն։

Պսակն է։ Եկեղեցին կարօղ է անօրինել եղծիչ արգելս ամուսնութենց։ Պյսպէս գնդ

ժողովն Տրիտ. գլխ. 24. կան. 3։ Պատճառն է. քանզի նր է անօրինել յօրէնս, որոյ է դնել զօրէնս։

Երդ՝ այս իշխանութեի է ի ծայրագոյն քահանայապետն, առ որ իրրև առ գերագոյն ե-բևելի գլուխ եկեղեցւոյ, որ ինչ միանգամ են յիրաւանց եկեղեցւոյ՝ վերաբերին։ Իսկ եպիսկոպոսունք՝ եթէ ի բացայայտ կի՛ ի լուծեալն յանձնաժողովութեի, և եթէ ի հաւանեալ առ վայրութեի, անօրինեն յարգելս ինչ ևս և ի հրապարակականս՝ և ի յառաջեալս քան զամուսնութեին. և այս բազմօրինակ ի գանազան վիճակս։ Ի կողմնոյս յայսոսիկ (յի Լեզուիոյ) անօրինեն յերրորդ և ի չորրորդ աստիճանի ազգակցութեի։ Այլ յայսոսիկ պահել պարտ է զսովորութեն ընկալեալ սնփական իրաքանչիւր վիճակի։

Խաղում ինչ գրեցի ի վի առաջիկայ խընդրոյ անօրինման ի ճառն՝ որ ի վի օրինաց. վիճ. 5. պ. 3. բաղում յօգուածոցք. զորս ատ ոչ ջոյն կրկնել ընդերկար լինելոք։ Այլ համառօտիւ կրկնացուք։

Նատաք նախ։ Եպիսկոպոսունք ի լուծելոյն հաւանութէ ծայրագոյն քահանայապետին անօրինին, որք ոչ կրեն զտպաղութեն. այլ եթէ ի պատրաստել ամենեցուն ի հարանիս՝ ծանիցի արդելութեն, և ամուսնութեին առանց ծանր գայթագղութեի չիցէ հնար յապաղել։ Դարձեալ՝ ի գաղտնի արդելս, որք ի վի գան ամուսնութեին եղելոյ բարեմտութէ՝ գէթ միոյ կողմանն։ Եւ ևս՝ յարգելման խնդրելոյ զպարտս ծագեալ ի յայգազիղծ զուգաւորութէ յառաջին կամ յերկրորդ աստիճանի խնամութեի։ Յօգ. ւ։

Նատաք երկրորդ։ Ծայրագոյն քահանայապետն պարտիկապս անօրինէ առանց արդարոյ պատճառի յարգելմանն ամուսնուն, այլ և յայլ օրէնս. սակայն վաւերաբար։ Իսկ եպիսկոպոսունք՝ ոչ օրինապէս, և ոչ վաւերաբար։ Յօգ. իե։

Եթէ խնդրիցես, թէ ոյք են պատճառքն անօրինելոյ յերկրէ արգելս ամուսնութեենց։

Պիտ. Ոտաջինն է հեռացեալ տարածայնութէն կամ մեծամեծ խռովութենց հաշտուի։ Երկրորդն երեւելի արդիւնք աղաչաւորին յեկեղեցւոջ. կամ ամենամեծ գլուխ դրամոց՝ ի ծախել առ կարեւոր և ի սուիպղական պէտս եկեղեցւոյ։ Երրորդն պահպանութեի ազնուականն ընտանեաց՝ ըստ մէջ նոյն այնպակցութեն, կամ ևս և ամենամեծ հպարտութենէ՝ ի նմին։ Չորրորդն՝ եթէ մի մասն, եթէ այլն, և եթէ կինն, ոչ է կարող դիւրաւ գտանել զամուսնակից վայելուչ իւրում վիճակի, այլ եթէ պարտ էր թողուլ զկալուածս իւր։ Հինգերորդն՝ վտանգ ծանր վատահամբաւութեի կամ գայթագղութեի։ Վեցերորդն՝ եթէ զուխտն ողջախոհութեի, որոյ խնդրի անօրինումն, կարի դժուարաւ մարթի իցէ պահել։

Բաց ի պատճառաց աստի՝ են և այլ այժմ հասարակագոյնք ըստ ոճոյ հռովմէական տանէն, յորոց և զոմանս սովրութեի է դնել ի պատճէնի անօրինման, թէպէտ և չիցէ բացատրեալ ի գիրս պատճառանց։

Առաջինն է, եթէ զուգաւորութեի եղեալ իցէ ի մէջ աղաչաւորաց, որք խնդրեն զանօրինումն ի վի աստիճանի ազգակցուն. և եթէ եղեալ իցէ այն ի գիտութենէ առ հեշտաւս ընդունելոյ զանօրինումն, զայն պարտ է բացատրել, վասն յայնժամ դժուարաւ շնորհի անօրինումն, և ծանրագոյն ապաշխարանաք դնին ի վի. և եթէ զանց արասցի, անօրինումն է ոչինչ։ Երկրորդն է, եթէ իցէ սատկագոյն կասկած զուգաւորութեի ի կարի իմն ընտանեկցութեի աղաչաւորացն։ Երրորդն է, հատակ օրիորդին զանցեալ քան զքսան և չորս տան, և վն այսր պատճառի մնացեալ ամուրի։ Չորրորդն է անձկութեի տեղոյ, այլ յաւանս և ի փոքր գիւղս, ուր բնակիչքն են գրեթէ ամենեքեան ազգակիցք և խնամիք։ Հինգերորդն է վտանգ հերետիկոսութեի ի մերձաւոր տեղիս հերետիկոսաց։

Երդ՝ զոմանս ի հինգ պատճառաց աստի ըստ ոճոյ հռովմէական տանէնն սովրութեի է այժմ բացատրել ի խնդրի անօրինման. սակայն եթէ զանց արարեալ զարքս՝ բացատրեսցին այլք, և պատն ի անօրինման զանց արարեալ զնորաք որք բացատրեցան, բացատրեսցէ զնի ի հինգ նախագրեալ պատճառացդ, ոչ յայն սակս համարի անօրինումն անվաւեր. այլ ընդհատատ, թէ թէպէտ և պատճառն, զոր յառաջ բերէ աղաչաւորն՝ իցէ դատեալ բաւական, սակայն ոչ է բացատրեալ ի անօրինման, վասն ոչ է ըստ ոճոյ հռովմէական տանէնն. նմին իրի թէպէտ և բացատրեալն ի անօրինման՝ չգոյցէ, եթէ գուցէ բացատրեալն ի խնդրին, վաւեր է անօրինումն։

Ասա-

Ասացեալ է երբեմն։ Տնօրինութիւն է ստայօդ, յորժամ յառաջ բերի սուտ պատճառ՝ առ ի ունելոյ զայն. և տարայօդ, յորժամ լինի լռութեի ճշմարտին. և թէ՛ եթէ ստայօդութիւնն կամ տարայօդութիւնն անկցի ՚ի վնաս գլխաւոր պատճառի տնօրինման, անօրինութիւն լինի ոչինչ։ Եւ զարձեալ՝ հաւանականագոյնս լինի ոչինչ, եթէ անկցի ՚ի վերայ ստիպողական պատճառի՝ միայն ՚ի չարութեի յառաջ բերողին. այլ ոչ՝ եթէ ՚ի տգիտութեի կամ ՚ի պարզամտութեի։ Ընդ՝ յօդ. 3։

Ասացեալ չորրորդ։ Տարայօդութիւն կի՛ լռութի ճշմարտին, որ ի՛ ինքեան և ՚ի ներքուստ վերաբերի առ իրն, և կամ մոլորութիւնն շուրջ զբարոյական գոյացութի՛ իրին, առնէ զանօրինութիւն ոչինչ։ Այսպէս և լռութիւն նոյնին, զորս ոճ հռովմէական առնին պահանջէ, յորժամ խնդրի ՚ի նմա տնօրինութի։ Ընդհէն։ Իսկ թէ զորս բացատրել պահանջէ ոճն հռովմէական առնին, ասացաք անդ։

Ասացաք հի գերորդ։ Տնօրինութի խնդրի ՚ի դիմանագրէն Հռովմայ՝ ի երբեակ կերպի. ըստ կերպի ասելոյ, հաւէտ անյոնց, և ոչ տոպաց։ Ոչ համարին աղքատք, բայց եթէ իցեն այնպիսի, որք յաշխատութենց և ՚ի հնարագիտութենց իւրեանց միայն կեան. զայս մնանի՛կ ինչ ինչ հարկաւ պարտ է դնել ՚ի խնդրին, ապա թէ ոչ՝ ոչինչ լինի անօրինութի. և պարտին լինել աղքատ յերկուց կողմանց ևս։ Իսկ աղքատք ի պատմելոյն Վայկլեան վարդապետին համարին յառաքելական նուիրակէ, որ եթէ ՚ի շարժական, և եթէ յանշարժս, ուր նին միայն զերկուս կամ զերիս հազարս ֆլորին անուանեալ դահեկանաց։

Այս ամ՛, ոչ ասացաք, ընդարձակագոյնս բացատրեալ տես ՚ի նախաշիշատակեալ տեղիս։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ի։

Ի վե՛ր եղելի արգելմանց ՚ի Տուռնաւորէ։

Սե՛ն Թովմա՝ ՚ի 51. Խ. Դնե՛լ 961։

Ի վե՛ր արգելմանն, որ կոչի Բառնո՛ւք, ասացաք ՚ի ձառէն ՚ի վե՛ր պահանջեալ հաւանութեե։ ՚Ի վե՛ր արգելման կապանաց՝ ՚ի ձառէն զրագմանութե՛։ ՚Ի վե՛ր արգելմանն յափշտակութե՛ ՚ի վե՛ճ. 5. ՚ի վե՛ր բաբեխառնող. 3։ Տե՛ս ՚ի վերագրեալ տեղիս, զի մի գնասն ստիպեսցուք միւսանգամ կրկնել։ Արդ՝ այժմ գրեսցուք ՚ի վե՛ր այլոց արգելմանց։

Պ Ր Ա Կ Ս։

Ի վե՛ր արգելմանց մոլորութե՛, և հանգամանաց։

Զորեքկին հնար է պատահիլ մոլորութե՛ յամուանութե՛, այս է՝ մոլորութե՛ անձին, որով ոք հաւատայ լինել այնպիսի անձին, զոյորինակ Աբրահամ, և է Աբրեա, ոչ արդեօք ե՛ անուանն միայն, այլ ե՛ անուանեալ անձին։ Մոլորութե՛ հանգամանաց, այս է՝ ծառայութե՛, որով ոք համարի ազատ, և է ծառայ։ Մոլորութե՛ որակութե՛, որով ոք համարի ունել զորպիսութե՛, զոր ոչ ունի. զոյորինակ եթէ է կոյս, ուղղափառ, զգաստ, ևն։ Եւ մոլորութե՛ բաբեխառնութե՛, որով ոք համարի հաւատաւոր, և է աղքատ։ Ա յսպէս դնի յիրաւունս՝ դատ 29. խ. 1. գլ. միայնակ։

Արդ՝ ՚ի վե՛ր չորեքկին մոլորութե՛նցս այսոցիկ է այժմ խնդիրս, բայց կանխաւ ենթադրեալ զնոսին, զոր գրեցաք ՚ի վե՛ճ. 1. ՚ի վե՛ր դասանց, պ. 3. զոր պարտ է կանխաւ ընթեռնուլ։

Ասելի է նախ։ (1) Մոլորութե՛ անձին իրաւամբք բնաւթե՛ եղծանէ զամուանութե՛ն։

Յուց։ (2) Ամուանութե՛ն ոչ է առանց հաւանութե՛ն յառարկայն գլխաւոր և ՚ի գոյացականն ամուանութե՛. խակարդ՝ մոլորութե՛ անձին բառնայ զայս հաւանութե՛. ապա։ Յուց. փոքր։ Ա՛ռարկայն գլխաւոր և սկզբնական՝ դաշին ամուանութե՛ է այս բացորոշեալ անձն, խակարդ՝ մոլորութե՛ն անձին բառնայ զհաւանութե՛ն առ այս բացորոշեալ անձն, յորժամ որ հաւատայ դաշնադրել ընդ Անթիայի, և է ՚ի գլխաւորեալ. ապա։

Ասելի է երկրորդ։ (3) Մոլորութե՛ն որպիսութե՛ կամ բաբեխառնութե՛ ոչ եղծանէ զամուանութե՛ն, բայց եթէ փակեսցէ զմոլորութե՛ն անձին, և կամ չափաւորեսցէ զհաւանութե՛ դաշնագրին։

Յուց։ (4) Մոլորութե՛ն որպիսութե՛ կամ բաբեխառնութե՛, է մոլորութե՛ շուրջ զպատահմամբք

(1) Խ. 51. պ. 2. Բոլ։ (2) Ընդ։ (3) Ընդ՝ Բոլ։ (4) Ընդ։

մանիք ամուսնութեանն. իսկարդ՝ մոլորութիւնն շուրջ զպատահմանիք՝ ոչ եղծանէ զդաշնադրութեին. ապա՝ Այուց. փորը։ Ասէնէ Հա-կառակ կացեալ մոլորութեանն շուրջ զպատահմանիք՝ լինի հաւանութեի յառարկայն գլխաւոր և ի գոյացութեի դաշնադրութեանն. իսկարդ՝ այս հաւանութեի բաւական է առ դաշնադրութեին, ոչ ասացաք ի նախայիշատակեալ տեղիս ի վերոյ դաշանց. ապա։

Աստուած։ Եթէ մոլորութեին որպիսութեանն կամ բարերարդութեանն եղծանէր զամուսնութիւն, ուր ուրեմն լինէր կայուն ամուսնութիւնն. որովհետև իրր ի բաղումս մոլորին ամուսինքն շուրջ զորպիսութիւնք և զբարերարդութիւնք միմեանց. ապա։

Ասացաք նախ, Այոյ ենէ Յոբոր-ենէն որպէս-ոն-ենէ Գալեոյն վերոր-ենէ անդին. քանզի յայնժամ եղծանէր՝ ոչ ըստ որում մոլորութեի որպիսութեան, այլ ըստ որում մոլորութեի անձին։ Իսկ՝ յայնժամ հաւանի մոլորութեանն փակել զմոլորուն անձին, յորժամ հաւանութեի դաշնադրին բերի գլխաւորարար և ուղղակի յայն որպիսութ, կի՛ յանձն ըստ անուրիկ որպիսութ. և յայնժամ հաւանի դիտել ուղղակի և գլխաւորաբար զայն որպիսութեի, յորժամ միւնչև ծանուցեալ իցէ զանձն, ըմբռնէ զանձն՝ ընդ որում կամ ամուսնանալ աստ և այժմ՝ ընդ մնայեալոր որպիսութեի, ոչ որ հաստարակ՝ զորօրինակ է բարութեին, փարթամութեի, կուսութեի. այլ որ մնայեալոր և առանձնական, ոչ թէ է որդի արքայի, թէ է անդրանիկ այս ինչ տան. ուստի եթէ դաշնադիրն դիտեսցէ հաւանել որդւոյ արքայի, կամ անդրանկան, ոչ զոր և իցէ նա, և այլ զոր մնայեալոր նմա, է մոլորութիւն անձին՝ եղծիչ ամուսնութեան։ Իսկ եթէ յառաջագոյն ծանիցէ զանձն, և ընդ նմա կամեսցի ամուսնանալ, թէպէտ և շարժեսցի յորպիսութէն՝ շուրջ զորով մոլորի, ոչ հաստարակ դիտել ուղղակի և գլխաւորաբար զայն որպիսութեի, և ոչ յայն սակս մոլորութեի այսր որպիսութեն փակէ զմոլորութեի անձին, բայց եթէ դիցի իրրև զթէուն։ Այս վն այնորիկ,

Ասացաք երկրորդ, Այոյ ենէ Յոբոր-ենէն որպէս-ոն-ենէ ընդ-ոն-ենէ Գալեոյն վերոր-ենէ գաշնադրէն։ Վասնզի եթէ ոչ դիտեսցէ ամուսնանալ՝ եթէ չգուցէ այնպիսի որպիսութեի, չիք հաւանութեի առ անձն՝ ի չլինել այնր որպիսութեն. և այսմ չափաւորութեն պարտ է

(1) Ընդ՝ Ե. 53. պ. 1. Քոր։

լինել ներգործական, կամ գէթ զորութիւ՛ի նախընթաց ներգործականէ. և ոչ է բաւական ունակականն, կամ մերձողականն. փոյթ այնմ զՀետ գայր միայն, թէ ոչ հաւանէր, եթէ չլիներ մոլորութի. այլ ոչ զՀետ գայ, թէ ներգործութիւ՛ ոչ հաւանեցաւ՛ի գոյացականս ամուսնութեն. ապա թէ ոչ՝ քանի՛ քանի՛ արգելօք ամուսնութիւ՛ք լինէին եղծեալ, իրրպէս գրեթէ անբաւք են, որք եթէ ծանուցեալ էին զպակասութիւս ամուսնակցին, ոչ կամէին ամուսնանալ։ Տես՛ի վերոյիշ. տեղիս՛ի վերոյ թէական դաշանց. պ. 7. յօդ. 1։

Եսելի է երրորդ։ Մոլորութիւն հանգամանաց, կամ ծառայութիւն անծանօթ յայլմէ ազատ դաշնակէ՛ եղծանէ զամուսնութեին դրական իրաւամբք, այլ ոչ բնական իրաւամբք։

Արդ՝ հանգամանօքն իմանամք աստ զծառայութիւն, ոչ որով որ սպասաւորէ գործոյ այլոց, զորօրինակ աղախնայք և ընդոծիւք՛ի կողմանս յայսոսիկ. այլ որով որ իբրև զնշանակ մերկ է բոլորովին ընդ իշխանութիւ՛ Տ՛ն իբրև ծառանգութեի նմ։ Տարագիր եղև այս՛ի քրիստոնէութեի՝ գէթ՛ի կողմանս յայսոսիկ. Նմին իրի զանց առնեմք աստ զորովք վերաբերին առ այն։

Առաջին մասն յայտ է յիրաւունց. գլ. 2. 3. և վերջ. ի վե ամուսն. ծառայ. և գլ. Լինէ ոչ ապաթէն, դատ 29. խ. 2։

Այուց. երկրորդ մասն։ Եթէ անծանօթ ծառայութիւն՛ի բնութէ իւրմէ եղծանէր զամուսնութեին, նաև ծանուցիչն եղծանէր. զորօրինակ մշտնջենաւոր անկարութիւն՝ եթէ ծանուցանի և եթէ անծանօթն՝ եղծանէ. իսկարդ՝ ծառայութիւն ծանուցեալ ոչ եղծանէ զամուսնութեին. ապա և ոչ անծանօթն, այս է՛ի բնութէ իւրմէ։

ԳԼՈՒԽ Ի.

Ի ՀԵՐոյ ԱՐՔԵԼՈՒՆ ՈՐՈՒՆ։

Եսելի է նախ։ (1) Պարզ ուիսան՝ եթէ ողջախոհութեի, եթէ մտանելոյ՛ի կրօն, եթէ ընդունելոյ զնը աստիճանս, և եթէ ոչ ամուսնանալոյ, արգելու զամուսնութեին՛ի լինել օրինապէս, ոչ եղծանէ զնշանն։

Այսպէս գնի Յիրաւունս, գլ. Յիշեցուս. և գլ. Իւրաքան. Վտարանդ. գիրք 4. մնակագ. Mmm Խոսո-

ժառանգաւորաց, և սխալեալ, տե՛ս և գլ. Իսկ այս. դատ 27. խ. 1։

Յուց։ (1) Արդեն պարզ ուխտիւ, ոչ յիշզակացութեամբ, կարող է տակաւին, թէպէտ և ապօրինապէս, սակայն վաւերապար՝ տալ այլում զնոյնին իւր. իսկարդ՝ յայսմ տուչութեամբ կայանայ ամուսնութեան. ապա։ Յուց. մեծ։ Այնպէս՝ թէ ապօրինապէս, յայտ է. վնաս պարտաւորի կատարել զուխտն։ Այլ թէ վաւերապար, ցուցանի։ Օրինի պարզ ուխտն՝ մարդն ինչ տակաւին տէր մարմնոյ իւրոյ. ապա կարող է վաւերապար տալ զայն այլում։ Յուց. առաջարկ՝ Ի պարզ ուխտ չիք ինչ, բայց եթէ խոստումն մարմնոյ՝ ՚ի պահել զժուժկալութիւն Այ. իսկարդ՝ յայնմանէ, զի խոստանայ զք չիր ինչ, ոչ դադարի իրն այն լինել ընդ նմ իշխանութիւն և տէրութիւն. քանզի տէրութիւնք իրաց ոչ փոխաբերին խոստմամբ, այլ տուչութիւն. ապա։

Ածողիցես։ Արդ և զիարդ մեղանչէ՞ որ ըզկնի պարզ ուխտին՝ կամ ողջախոհութիւն, կամ մնանելոյ ՚ի կրօն, կամ ընդունելոյ զնը աստիճանս, առնէ զամուսնութիւն։

Պնեմ նախ։ Որ զկնի ուխտին ոչ ամուսնանալոյ՝ առնէ զամուսնութիւն, ստուգիւ մեղանչէ մահաւորի մեղաք. վասն բռնաբարեն զուխտն։ Որ զկնի պարզ ուխտի ողջախոհութիւն, կամ մնանելոյ ՚ի կրօն, կամ ընդունելոյ զնը աստիճանս, առնէ զամուսնութիւն, հասարակօրէն մեղանչէ ևս մահաւորի մեղաք. վասն հասարակ է, թէ ամուսնացեալքն դիտեն կատարել զամուսնութիւն։ Իսկ եթէ ոչ դիտաւորութիւն կատարելոյ՝ այլ մնանելոյ ՚ի կրօն՝ ամուսնացի, ոչ մեղանչէ ընդդէմ ուխտին. այլ եթէ չգուցէ արդարացի պատճառ մնանելոյ ՚ի կրօն, կարող է մեղանչել ընդդէմ կնոջն՝ խաբելով զնա, և վնասելով նմա, զի որում ոչ է կարող այնպէս հիւանդաւ ամուսնանալ ընդ այլում, և պարտի մնալ զմի կամ զերկուս ամն փորձութեամբ առ կարող լինելոյ ամուսնանալ։

Պնեմ երկրորդ։ Որ զկնի ուխտին ոչ ամուսնանալոյ՝ առնէ զամուսնութիւն, կարող է օրինապէս պահանջել և հատուցանել զպարտս. վասն ուխտ նր ձգի միայն առ ամուսնութիւն, և ոչ առ առաւել ևս։

Պնեմ երրորդ։ Որ զկնի ուխտին մնանելոյ ՚ի կրօն՝ առնէ զամուսնութիւն, մեղանչէ մահաւորի մեղաք զառաջինն կատարելով զամուսնութիւն եթէ ՚ի հատուցանելն և եթէ ՚ի պահանջելն զպարտս. և կատարեալ միանգամ զամուսնութիւն, կարող է օրինապէս պահանջել և հատուցանել։ Պատճառ առաջին մասին է. զի որովհետև ուխտն կրօնաւորական լուծանէ զհաստատեալ ամուսնութիւն, և ոչ զկատարեալն, յառաջ քան զկատարումն տակաւին կարելի է նմա կատարումն ուխտին, և կատարելով զամուսնութիւն՝ առնէ անձին անկարելի։ Պատճառ երկրորդ մասին է. զի ենթադրեալ՝ եթէ չիցէ արժան մնանել ՚ի կրօն, ներդործութիւն ամուսնական՝ ևս և պահանջելով՝ ոչ է ընդդէմ ուխտի նր, իրրզի այնպիսին ոչ ուխտաց զողջախոհութիւն, այլ միայն զկրօնն, որոյ պարտաւորութիւնք ոչ պարաւանդի, բայց եթէ բնակեալ ՚ի նմա։

Իսկ եթէ ոք զկնի պարզ ուխտին ողջախոհուն, կի՛ ընդունելոյ զնը աստիճանս, արար զամուսնութիւն, պարտաւորի ըստ նմին օրինակի մնանել ՚ի կրօն՝ վն պահելոյ զուխտն. սակայն եթէ իցէ ընդունակ կրօնի։ Այլևի, զի եթէ այլազգ ոչ է կարող պահել զուխտն, հայեցեալ ՚ի բնութիւն իրին՝ պարտաւորի. վասն թէպէտ այս եղանակ պահելոյ զուխտն է տարժանելի և դժուարին, սակայն է ՚ի մէջ մարդկան սովորական, և ըստ բաւականին հասարակ պարտաւորիլ մարդկան առ այն. ևս առաւել՝ եթէ յայն հարկաւորութիւն կանխակ մտոք արկեալ իցէ զանձն, մինչև չլինել կարող առանց նր պահել զուխտն. և այսպէս դնէ ընդ (1)ոմանս, ասա՝ պ. 1. առ 3. Ակակ, Պետրոս Աոլտոս, Աեղեստրոս, Կատարրոս, և այլք բազումք։ Ի վն այսր ասի՝ զորս վերաբերին յայս նիւթ՝ տես ՚ի վերոյ զպատաւորութիւն հատուցանելոյ զպարտս։

Ասելի է երկրորդ։ (2) Հանդիսաւոր ուխտն կրօնի եղծանէ զամուսնութիւն զհետ եկեալ, ոչ միայն եկեղեցական իրաւամբք, ոյ յայտ է ՚ի Տրիտ. ժողովոյն գում. 24. կան. 9. և յայլ բազմապատիկ վկայութեանց իրաւանց. այլև իրաւամբք բնութեան։

Յուց։ Որ միանգամ ուժք պարգևեալ և ետ զկրս իւր, պարգևմամբ որ բնակելոյ ՚ի նմանէ, իրաւամբք բնութեան չէ հնար զայն իր պարգևել այլում, մանաւանդ ՚ի ներհական գործ-

(1) Ընդ։ (2) Ընդ՝ պ. 2. Բուլ։

դործածութեի. իսկարդ՝ մարդն հանդիսաւոր ուխտիւ կրնի պարգեւ և տայ Աշ զմարմին իւր առ մշտնջենաւոր ժուժկալութեի, և այս տուչութեի և պարգեւումն ի նմանէ միջնորդութ առաջնորդաց կրնի ընկալեալ լինի. ապա չէ հնար վաւերաբար զայն տալ ամուսնութեամբ յիշխանութեի ամուսնակցին առ գործածութեի զուգաւորութեե։ Այնց. յայտ է. վասզի պարգևմամբ և տուչութիւ և ընդունելութիւ՝ պարգևատուն կորուսանէ զտէրութիւի իւոց իրոց, շնր փոխարերեաց ի պարգևառուն։ Ցուց. փոքր։ Այս է տարբերութիւնն իւ մէջ պարզ և հանդիսաւոր ուխտի. զի պարզ ուխտն է սոսկ խոստումն, իսկ հանդիսաւորն ի վերայ խոստմանն զտուչութեի և զընդունելութեի. ոչ արդեօք թէ է մի և նոյն իւոց խոստումն և տուչութիւն. քանզի երկրին սոքա զմի և զնոյն իւոց հակառակին իւ միմեանս. այլ է խոստումն միոյ, և տուչութի այլոյ, այս է՝ խոստումն պատոց, և տուչութեի ծառայն. քանզի խոստացեալ լինին ներգործութիք աղջախոհութեե, ազքատութեե, և հնազանդութեե. և տուեալ լինի անձն ուխտողին ի պահել զայնոսիկ. ասյա։

Ի մէջ այսր խնդրոյ տեսանել պարտ է զորս ուսուցաք ի վերջ. 3. ի վերջ կրօնի. պ. 4. և 7։

ՊՐԸԿ. Գ։

Ի ՎԵՐՈՅ ՊԵՊԵՂՍԱՆ ԿՈՓԷՆ։

Անեթադրեմք, թէ որ կարգն, թէպէտ և ի սկզբանէ անաի եկեղեցւոյ արգել զամուսնութեն, գէթ ի քահանայս և ի սարկաւագունս, զոր օրինակ ասացաք ի վերոյ ի ճառելն զկայգէ, սակայն ոչ միշտ եղեյծ. քանզի նաեւի կանոնք, որք արգելուն զհարսանիս ձեռնադրելոց, զոչ ինչ փականս եղծանելոյ դնեն ի վերայ, և ոչ եղէ՛ք հրամայեցին, զի զայսօրինակ ամուսնացեալսն բաժանացին ի կանանց, այլ միայն զպատիժս լուծանել բացորոշեցին։ Արդեւ, թէ որ աստիճանն ընկալաւ զայն, այս է՝ լուծանել զամուսնութեին, իրր ի մեռանողորդ գարուն միայն, ոչ յայտ լինի յեղբակացուէ՛ զր գրնի։ Ա՝ի՝

Պասխ է։ (1) Այր աստիճանն եկեղեցական իրաւամբք լուծանէ զնետևորդ ամուսնութին։

Ցուց։ Կալիստոս երրորդ, կամ ըմ Հռովմ

Mmm

(1) Ընդ՝ պ. 3։

մական սրբագրութեի Աւրբանոս երկրորդ յամին իբր 1090. գլ. Վահանայ. զան. 27, այսպէս սահմանեաց. Վահանայիք, սրբութեաց, ննասաբնութեաց, և հոգևոր ուխտիք զնեալք, կամ առնել զամուսնութիւնք, խոպան գտանեալք են. և զերբեմն ամուսնութիւնք յայտնի անյանց՝ պարտ է լուծանել, և անյանց գտանել յայտնութիւնք՝ ըստ սահմանաց սրբոց կանոնաց գտնի։ Որ կնոջ այնորիկ հաստատեցաւ յերկրորդ ժողովին Կատերանու առ Ինոսկենտիոսիւ երկրորդիւ, և ի միւս ևս ժողովին Կատերանու առ Ղեւքասիդրիւ երրորդիւ. յառաջ բերի յիրաւունս գլ. 1. և 4. մակագ. ի մէ կղերիկոս. ամուսն։ Լու հասկ կնոջ ի ժողովին Տրիտ. գում. 24. կան. 9. ուր ասի. Լինէ ոմ ասասցէ, ըն կնէրկնոսանընկալել զնե ասիցնան, կամ կրօնաւորս զընկոնոնիւ հանգիստնէ ուխտելոյ, կարող են առնել զամուսնութիւնք, և ըն արարեալն ե վաներ, ոչնչ հակառակ կացեալ եկեղեցական օրէնից, կամ ուխտին, եղեալ նզովեալ։

ՊՐԸԿ. Գ։

Ի ՎԵՐՈՅ ՊԵՊԵՂՍԱՆ ԱԶԳԱԿԱՆՈՒԹԻՆ։

Ազգակցութեին կամ արենակցութեին է տասակ ազգականութեե. և ազգականութեին ըստ որում այնպիսի՝ է մերձաւորութեի կամ կապ անձանց։ Արբևակ է ազգականութեին. մի հոգևոր, որ ի մէջ բերի պատճառաւ միրտուե, և դրշմի. երկրորդ՝ օրինական, որ ի մէջ բերի որդեգրութեե օրինաց. և երրորդ՝ մարմնական, որ ծագի ի մարմնաւոր ծննդենէ, և ասի և արենակցութեի, որում ի մէ գայ ամուսնութեի. և այսմ՝ արդարութեի հրապարակական համեստութեե։ Արդ՝ յայսմ պրակի խօսիմք զազգականութեէ արենակցութեե. և զայլ ազգականութեանց ի յաջորդ պրակս։

Նախ զբիցես նախ։ Ո՞րչ է ազգականութեի արենակցութեե։

Պասխ։ Ազգականութեի արենակցութե ուղիղ սահմանի. Կաւ եղեալ ի մէջ ոմանց, որ ի նոյն արմատոյ ընծանեն տարածութեամբ։

Ա՛ր, կաւ, այս է՝ մերձաւորութեի, կամ յարերութեի ինչ փոխադարձ հիմնեալ ի հաղորդակցութեե ծորին արեան, որ իւէ արմատ բարեկամութեե։

2 Ար-

Ընդ այն առ հասարակ կոչի այն անձն, յորմէ ոմանք իրրև բարեկամք ի ընդ ձգեն զծաղումն, եթէ իցէ հայրն, և եթէ մայրն. քանզի այր և կին՝ գոլով մի մարմին, զմի և զնոյն արմատ կացուցանեն:

Ինդրիցես երկրորդ: Ընդհանք ազգականութիւն ըստ պատշաճի զանազանի՞ ըստ աստիճանի և ըստ գծի:

Պէնեմ, (1) այո. վիճեն ազգականութենէն է մերձաւորութի հիմնեալ ի բնական հաղորդակցութենէ ըստ ներգործութենէ ծննդեան, որով տարածի բնութիւն. իսկարդ՝ այսպիսի հաղորդակցութենի ունի զանազան ընթացս, և զօրէն ծառոյ բարեկամք, և ըստ նոսին բազում ոստովք սփռի, և տարածի. քանզի շարժումն ծննդեան ոչ դադարի ի միում եղեր, այլ և ևս յառաջ խաղայ. ասա:

Ընդ (2) խնացուած սորա մեկնել պարտ է, թէ պի՞նչ և քանապատի՞կ իցէ գիծն, և թէ պի՞նչ և քանապատի՞կ իցէ աստիճանն: Ընդ՝ գիծն ազգականութենէ է կարգաւորեալ հաւասարումն անձանց ազգականութենէ կապակցելոց, որ փակէ զբազում աստիճանս:

Արկիլն է գիծն, աւղիղ կամ ուղղական, և խոտորնակ կամ կողմնական: Աւղիղն է հաւաքումն ազգականացն այնոցիկ, յորոց այլք յայլոց իջանեն: Խոտորնակն կի՛ կողմնականն է հաւաքումն նոցա, որք ոչ իջանեն մին ի միւսմէ, այլ ամենեքին ի նոյնոյ, և այս կամ հաւասար մերձաւորութե՛, կամ հեռաւորութե՛, զըրօրինակ երկու եղբարք, եղբայր և քոյր. և կի՛ անհաւասար, զըրօրինակ հօրեղբայրն, և եղբօրորդի նո՛ի հաւոյն: Ըստ աստի յայտ է, թէ ի գիծս նշանակել պարտ է զաստիճանն. որովհետև շարժումն սերնդեան ոչ դադարի ի միում եղեր, այլ և ևս յառաջ խաղայ, ոչ ասացաք:

Իսկ աստիճանն կերպապէս է չափ հեռաւորութենէ ազգականաց, կամ յարաբերութենի հեռաւորութենէ անձանց, որով ճանաչի, թէ որչափ ինչ հեռի են նոքա ի միմեանց. նիւթապէս է մի յառաջախաղալի ծննդեան ուրուք յաւղղական գծի:

Ընդ՝ (3) զըրօրինակ ուղիղ զնկուցանէ զնն ի Ադամայ, քանզի աստիճան իրաց ինչ է մասն ինչ նորին իրաց, աստիճանի մերձաւորութենէ չէ հնար լինել՝ ուր չիք մերձաւորութենի. և յայն սակս նոյնպէս և կարի իմն հեռաւորութենն բառնան զաստիճան ազգականութենէ, վասնզի ոչ որ է ինքեան մերձաւոր, զրօրինակ և ոչ նման ինքեան. այլև ոչ կարի իմն հեռաւորութեն: Այս ևս այսորիկ ոչինչ անձն ինքեամբ առնէ զաստիճան ինչ, այլ բազդատեալ անձին ուրուք՝ առնէ զաստիճան առ նա. զրօրինակ մի ոտքն ի սանդուղք ոչ առնէ զաստիճան, այլ հեռաւորութենէն ընդ մէջ միոյ և այլոյ. քանզի աստիճանն նշանակէ զնա կի՛ զէջս, և էջքն զերկուս ծայրս կամ զնզէրս նշանակէ՝ յորմէ, և առ որ: Այդ ոչ Հայրն միայն, և ոչ մայրն միայն, և ոչ հայր և մայր միանգամայն, իրրզն են իրրև զմի, դնին առաջին աստիճան, այլ իրրև առաջին գագաթի առաջին աստիճանի, որ եզերի առ որդին:

Այս արդ՝ առ ճանաչելոյ, թէ քանի աստիճանաւ երկու ազգականք իցեն հեռաւոր ի միմեանց, կարգին երկեք կանոնք. մին՝ վասն ուղղական գծի, և երկուքն՝ վն կողմնական գծի:

Առաջին (4) կանոն: Ուղղական գծի են այնչափ աստիճանք, որչափ են անձինք՝ ի բաց առեալ զմին: Օրինակ, ի Քաղ առնել զմին. վասնզի ոչ ասացաք, մի անձն ըստ ինքեան ոչ կացուցանէ զաստիճան, այլ բազդատեալ առ այլ:

Երկրորդ (5) կանոն: Ազգական անձինք ի կողմնական գծի, եթէ հաւասարապէս հեռի իցեն յարմատոյ, քանի աստիճանաւ հեռի իցեն յարմատոյ, հեռի են ի միմեանց. զրօրինակ երկու եղբարք յառաջնում աստիճանի, որդիք նո՛ց յերկրորդումն. վիճեն ազգականութենէ նո՛ց, որք են ի կողմնական գծի, ձգի ոչ յայնմանէ՝ զի մի՛ն նոցանէ յայլմէ սերի, այլ վիճեն երկոքեին ևս սերին ի միոջէ. և յայն սակս պարտ է զաստիճանս ազգականութենէ յայսմ գծէ համարել բազդատութե՛ առ մի սկիզբն, այս է՝ առ արմատն, յորմէ սերին:

Երրորդ (6) կանոն: Ազգական անձինք ի կողմնական գծի, եթէ անհաւասարապէս հեռի իցեն յարմատոյ, քանի աստիճանաւ հեռաւորագոյն հեռի իցէ յարմատոյ, հեռի են և նո՛ք ի միմեանց. զրօրինակ հօրեղբայրն և եղբօրորդի նո՛ր կամ թոռն՝ յերկրորդ աստիճանի, որդի թոռին՝ յերրորդում աստիճանի, Ան:Պատճառ կանոնիս է. զի զրօրինակ այդ ասէաք, քանզի ազգական անձինք ի կողմնական գծի ոչ

(1) Ընդ՝ պ. 2. Բոլ: (2) Ընդ: (3) Ընդ: (4) Ընդ: (5) Ընդ: (6) Ընդ:

ոչ ունին ընդ միմեանս զաղգականութիւն, բայց եթէ պատճառաւ հաստատակաց արմատոյն, յորում միաւորին, և յորմէ ձգեն զնոյն արիւն և զնոյն զօրութիւն, զբովանդակ պատճառ մերձաւորութեան կամ հեռաւորութեան նոցա ընդ միջ իւրեանց առնուլ պարտ է՝ի կարգէ առնոյն հաստատակաց արմատն. Նմին իրի չէ հնար նոցա լինել ըստ միմեանս հպատուրագոյն՝ քան զլինելն ընդ նմին արմատոյ, քանզի մյ իմն այսպիսի, և այն առաւել։ Ապա՝ եթէ հաւասարէին աստիճանքն ըստ բանի մերձաւորագունին, նա՝ որ է՝ի չորրորդ աստիճանի, զօրօրինակ Թոռն Թոռն, լինէր մերձաւորագոյն նմա, որ է յերկրորդ աստիճանի միւս գծի, զօրօրինակ Թոռն նախահաւոյն իւրոյ, քան նմին իսկ արմատոյ, այս է՝ նախահաւոյն։ Սակայն կարօղ են լինել՝ի միմեանց հեռաւորագոյն, քան զլինել միոյ՝ի նոցանէ յարմատոյն, այս է՝ մի մեծագոյն հեռաւորութիւն միւսոյն յորմատոյ։ Տես՝ի ստորև յառաջդիալ ծառդ։

Այլ դիտել պարտ է՝ի վերոյգրելոյ կանոնին, զի թէպէտ մտածի միայն աստիճանն հեռաւորագոյն՝ի կարգի ճանաչելոյ զարգելս ամուսնութեան, սակայն՝ի խնդրելն զանօրինութիւն, պարտ է զհեռաւոր և զմերձաւոր աստիճանս անհաւասար կողմանցն յայտնել. ապա թէ ոչ՝ ոչինչ լինէր տնօրինութիւն։ Այսպէս է ոճն հռովմէական առնելոյ։

Օգոյս ծառ կամ զպատկեր ազգականութեանց յապաւեալ՝ի բազմութենէ բարուն[illegible]ակաց և ոստոց, յերկուս միայն գիծս՝ի նմին արմատոյ ըստ օրինակի երկեղբեր առաջի դնեմք. իբրպէ է նուազ ճապաղելոյ, և բաւական է առ խմբաձած աստիճանաց, ոյք օրոց մտագրեն, և զնախագրեալսն համեմատեն, յայտնի լինի։

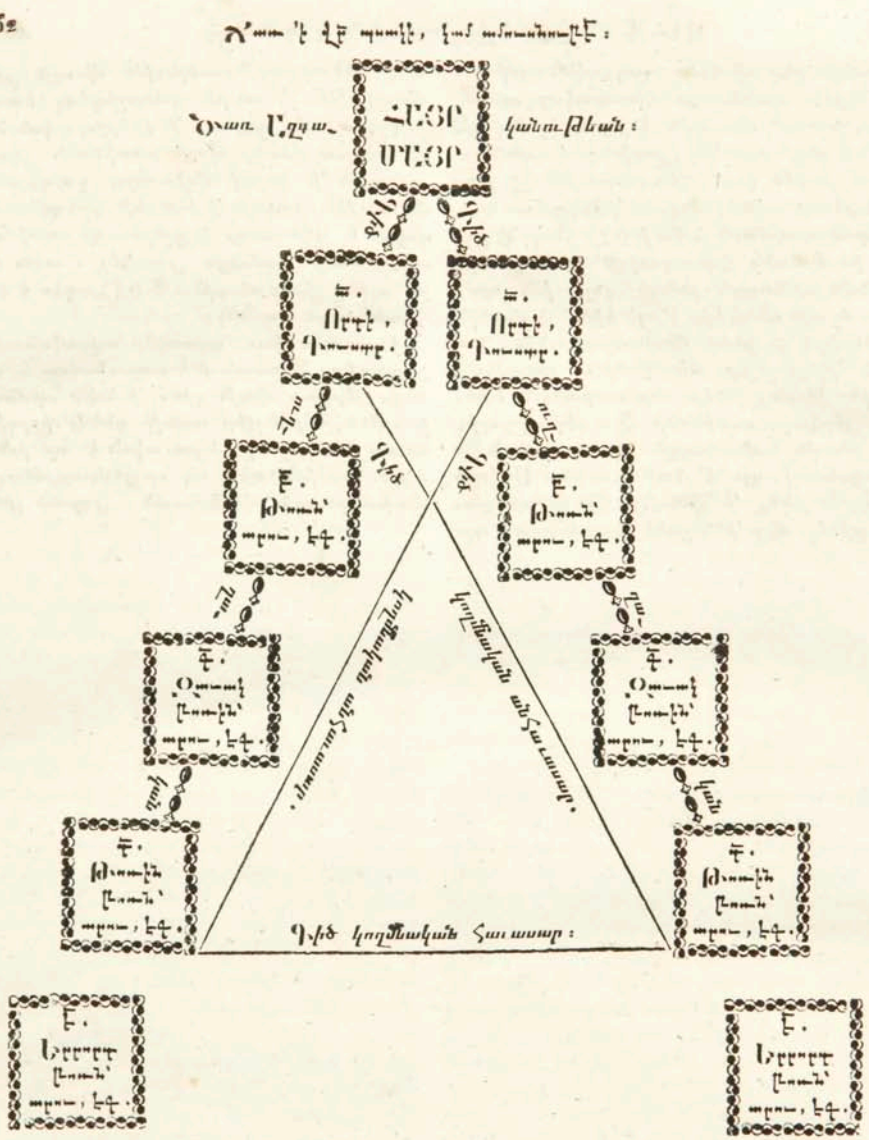

Ինդղ իցես նրբրդդ։ Ընդհանք աղգականութիւն արգելոյ և եղծանել զամուսնութիւն։

Պիտեմ։ (1) Ի սկզբանէ աշխարհի ոչ եղև մի օրինադրութի յառնելն զամուսնութիւն ընդ մէջ հաւատացեալ աղգականաց. այլ ըստ զանազան ժամանակաց՝ աղգականութին ըստ այլ և այլ աստիճանաց արգիլ զամուսնութին, և եղծեաց, ոյզ յայտ է ի քննելն զանազան դարս աշխարհի։ Իսկ այժմ եղծանէ մինչև ցչորրորդ աստիճանն փաղաւուր։ Ըստպէս սահմանեցաւ յամին 1215 ի ժողովն Լատերանու առ Ինոկենտիոսիւ նրբորդիւ, կան, 50։ Եւ այս վայելչապէս, մեզն յամ ծնընդեան

(1) Ընդ՝ պ. 4. Բաղ։

գևան ՝ներոգ խառնուածն սրեան (որոյ նոյնու՛ին առնէ զազգականսն,) լինի ընդ սրեան այլոյ, և որչափ խառնի ընդ այլումն, այնչափ հեռանայ յառաջնէն. և այս հեռաւորուի երևեցաւ բաւական ՝ի չորրորդ ստիճանի, զի մի՛ ևս հաւասարեսցի ազգականութի՛ւն։

Ինդրիցես չորրորդ։ Որո՛վ իրաւամբք ազգականութի՛ւն եղծանէ զամուսնութի՛ւն։

Պիտեմ նախ Առաջին (1) ստիճան ազգականութե՛ւն յարդական գծի սրգելու և եղծանէ զամուսնութի՛ւն իրաւամբք բնութե՛ւն. փոքր կարի ի՛ն անկարգ է և անվայելուչ՝ և հակառակ բնական բանի, որդւոյն, կամ դստերն, որոց հրամայէ բնութի՛ւն հօրն կամ մօրն ըմ՛ ամի լինել, հպատակ, և մտօւոյանել զպատի՛ւ յարդուե՛ իրրև ՝ի նոցանէ անընդմիջապես յառաջ եկելոց, ամուսնութի՛ւն ընկերանալ ըմ՛ նո՛ն իրրև զհաւասար՝ ՝ի ծնանելոյ և դաստիարակելոյ զզաւակս, և զործածուե՛ ամուսնուե՛ զպարշուի՛ նո՛յ յայտնել։ Այս, ասեմք, այնպէս անկարգ է, և բնութե՛ւն հակառակ, մինչև ամ՛ ազանց ըմ՛ իրաց լինել կարգելոյ՝ միշտ գարշել յայնմանէ. և՝ եթէ ոմանք թոյլ ետուն, համարելցան ամենևին բարբարոք և անամարարդք. Նա թէ՛ նոքին իսկ անասունք բազում գարշին յայնմանէ, ոչ վկայն Աբիստոտէլ՝ դիրք 9. պատմ. անասն. գլ. 47. և Պլինիոս՝ դիրք 9. պատմ. բնական. գլ. 42. ուր զքանչելի զայսմանէ զօրինակս յաւաջ բերէ ։ Որ՝ ամենևին անհաւատալի է, թէ սրաբշապան բնութե՛ւն ևս մեզ զայս իշխանութի՛ւն փոխաբերելոյ զաէրսն ՝ի մարմնոյ մերոյ առ այն գործածուի՛, որ յոչնչէ դիպուածի երբէք լինէր համեստ, այլ միշտ ծայրագոյնս անհամեստ, զոր ուղիղ բանն յանհնարինս մերժէ, նաղի՛ յայնմանէ և անասունքն իսկ խորշին, ոչ է գործածուի՛ ամուսնութե՛ն ըմ՛ ՝ի վեր զաւակին և ծնողին, զորօրինակ ասացաք ։

Պիտեմ երկրորդ ։ Իսկ ըմ՛ այլ ստիճանացն՝ եթէ ուղղական գծի, և եթէ կողմնականին՝ վէճ է ընդ գաւառաբանս ։ Թէ՛ նո՛ոք ոչ եղծանեն զամուսնութի՛ւն իրաւամբք բնութե՛ւն երևի՛ թէ համարի՛ նոքա (տե՛ս յայտ. պր. 3. և 4. բոլ։ Լևեա՛ և բացայայտագոյնս ՝ի՛. ի՛. խ. 154. պ. 9. առ 3։ Պատճառ նո՛ի է. զի որովհետև ընդ ՝ի՛ջ ազգականաց այլոց աստիճանաց՝ արտաքոյ առաջնոյն ուղղական գծի՛ ոչ լինի ըմ՛ ինչ ևան ընդդիմիչական ազգականութի՛, այլ ըմ՛ պատահ ։ ն միայն՝ միշնորդութի՛ւն և ըմ՛ կարգի առ ծնօղս, ոչ երևի ՝ի մէջ նո՛ոքա այնպիսի և այնչափ անտեղութե՛ւն մարմնական զգաւառութե՛ւն, որ իրաւամբք բնութե՛ւն եղծցէ զամուսնութե՛ւն, թէպետ և է այնպիսի, մինչև ըմ՛ բաւական՝ ՝ին շարժել զամ՛ օրէնսդիրս արգելու՛լ զայնպիսի ամուսնութե՛ւն, գէթ ընդ մէջ մերձաւորագունիցն։

ՊԱՐԿ. Լ։

Ի ՀԵՍՍԵՑԻԷ ՊՐՕԹԷՍՏԱՆՑ ԽՈՀՄՈՒԲԻՆ։

Ինդրիցես նախ ։ Օ՞րինչ է խնամութե՛ւն։

Պիտեմ ։ Խնամութի՛ւն, որ ըմ՛ Աստուած բարերաար ասի Աֆֆն ՆՆԸաա, ըմ՛ ստուգաբանուե՛ նո՛ոքա՝ է սահմանակցութի՛, այս է՝ մերձաւորութի՛ սահմանաց. քանզի ասին ազգարակ սահմանակիցք, զի սահման միոյն է մերձաւոր սահմանի միւսոյն, և հպի յայն ։ Որդ՝ քանզի մարմնաւոր զուգաւորութե՛ այր և կին լինին մի մարմին, արիւն միոյն հպի յարիւն միւսոյն, և անդրադարձեալ և յայն սակս ազգականք միոյն լինին միւսոյն սահմանակիցք կի՛ խնամիք։ Որդ՝ զորօրինակ արմատ ազգականեալ է հոյր և մոյր, նոյնպէս և հիմն խնամելոյն է զուգաւորելո՛ն առն և կնոջ ։

Աստ (2) ծագի հաստարակաց այն սահման խնամութե՛ւն. Ամենայն ըմ՛ ՝ի նոցանէ ՝ի մարմնաւոր զուգաւորութե՛ յառաջ եկեալ, զի՛ յայ ազգականութե՛ն ։ Այսր է առաւիկ յայտագրելոցս, և առաւել ևս բացատրի ։

Աստ նախ, ՝ի մարմնաւոր զուգաւորութե՛. խնդրել պարտ է՝ կամ յիշխանութե՛ տուեալ առ այն՝ հաստատեալ ամուսնութե՛, ոչ արդ ասացաք ։ Իմանալ պարտ է ևս զզուգաւորութի՛ն՝ եթէ զօրինաւորն, և եթէ զապօրինաւորն, զորմէ ևս ասացաք ։ Իմանալ պարտ է ՝ի վերջոյ զմարմնաւոր զուգաւորութե՛ն ընդ ազգականի՛ն՝ եթէ արու իցէ և եթէ էգ, առ որ եթէ առ արու և եթէ առ էգ՝ ձգի խնամութե՛ն ։ Այլ՝ իրի լաւ ևս մարթի է սահմանի՛ խնամութե՛ն ըմ՛ Աստուարասի. Անդրադարձ էրկոցունչ, յորոց ոչ ընդ ասր ընդ էգ ոչ զգաւառական ՝ի՛ն ծնեալ ոչ ընդ էգ ոչ զգաւառական ՝ի՛ն ծնեալ ասր. որով արտաքոյ անկասկած ասացեալ խնամութե՛ն՝ պատճառեալ յայլմէ խնամութե՛է, զորմէ գրեսցուք առաքե ։

Իսկ երկրորդ, Օգո՛ւտ յա՛ս ազգականո՛ւ՛ն. զոր պարտ է իմանալ ՝ի կիրսական միտս, և ըմ՛ ին.

(1) Աստ՝ պ. 3. բոլ։ (2) Աստ՝ խ. 55. պ. 3. ՝ի յերեսուն. այլ ընդդ։

ինքեան, ըստ որում այս մերձաւորութիւն է այն-պիսի, մինչև չունենալ ամենևին ըստ ինքեան զաղջ գահանութիւն կամ զարնանագրութիւն ինչ, թէպետ և ըստ պատահման և ըստ այլևայլ պատճառի՝ մի ոք կարող է լինել այլոյ խնամի և միանգամայն ազգական։

Խնդրիցես երկրորդ։ Յորմէ՞ պատճառի խնամութիւն։

Պիտեմ նախ։ (1) Խնամութիւն պատճառի լսա-սիս ի կատարեալ ամուսնութենէ, սկզբնապէս ի հաստատեալ և ոչ կատարեալ ամուսնութենէ։

Յայց. (2) առաջին մասն։ Կատարեալ ա-մուսնութիւն այր և կին լինին մի մարմին. խոս-արդ՝ այրն ըստ մարմնոյ բերի յնմ ազգականս իւր. ապա և կինն նոյնին պատճառաւ բերի ի նն, և անդրադարձեալ։

Յայց. երկրորդ մասն՝ ընդդէմ Ակոլտեանց, որք դնեն, թէ ի հաստատեալ ամուսնութենէ ծագի միայն հրապարակական հաճատութիւն։ Սակայն, որ ծագի ի հաստատեալ ամուսնութենէ, մեծագոյն է և ըստ այլ բանի՝ քան զայն, որ ծա-գի ի հարսնախօսութենց. իսկարդ՝ ոչ է ազգա-կանութիւն, և այն՝ որ ծագի ի հարսնախօս-սութենց է հրապարակական հաճատութիւն, ա-պա որ ծագի ի հաստատեալ ամուսնութենէ է խնամութիւն։ Յայտ է հետև. վասն ընդ մէջ ազգականութենէ և ընդ մէջ հրապարակական հաճատութենէ ոչինչ ընդ մէջ մտանէ՝ բայց եթէ խնամութիւն։ Յայց. մեծ՝ հարսնախօս-սութիւնք ոչ բերեն ի մէջ զկապ կամ զարգե-լութիւն՝ բայց եթէ պատճառաւ ամուսնութեան, իսկարդ՝ հաստատեալ ամուսնութիւն է ճշմա-րիտ ամուսնութիւն, և զօրաւոր ևս դաշնագրու-թիւն, և ըստ այլ բանի՝ քան զհարսնախօսու-թիւնս. ապա։

Եթէ ասիցես. հաստատեալ ամուսնութի՛ն՝ որ ոչ կատարեալ՝ այր և կին ոչ լինին մի մար-մին։ Պիտեմ. ոչ լինին մի մարմին կատարե-լապէս, այլ կարի քաջ անկատարապէս. քան-զի պատճառաւ բնակերութեան լծակցութեան, և փոխադարձ իշխանութեան առ ամուսնա-կան զուգաւորութի՛ կարող են ըստ իւրց ինչ ասիլ մի մարմին և սկիզբն խնամութե՛ գէթ անկատար և սկզբնաւորեալ խնամութե՛։

Պիտեմ երկրորդ։ (3) Խնամութիւն պատ-ճառի լինչ և իցէ ապօրինաւոր զուգաւորու-թէ, ևս և յակամայէ, զորօրինակ՝ ի քուն կամ լռնի եղեալ, միայն թէ իցէ այնպիսի, որ ըստ ինքեան բաւական իցէ առ ծնունդ զաւակի։

Յայց. նախ՝ յիրաւանց. գլ. Լ՘ ոչ պնա. 35. խ. 3. գլ. փոխաբերեալ. գլ. Օշնա-բո-ըն. և գլ. Ա՛Ա. մակագ. զնմանէ՝ որ գիտաց զաղգական կնոջն։ Նա առաւել ևս ի Տրիտ. ժողովոյն՝ գաւ. 24. գլ. 4։ Նա ևս՝ ի սահմանէ խնամութե՛։

Յայց. երկրորդ։ Ամուսնութիւն պատճառէ զխնամութի՛ գլխաւորապար՝ ըստ որում է խառ-նուածն մարմնոյ առ ծնունդ զաւակի. իսկարդ՝ այս գոյանի ի պատնկական զուգաւորութե՛, ապա։

Նաւագաք յեզրակայուե՛, Պնդոյն ընդ պնա-ռորութիւն էջ այնպէս, որ ըստ ինքեան բաւա-կան էջ առ ծնունդ զաւակի. վասն պյազգ՝ այր և կին ոչ լինէին մի սկիզբն ծնունդեան, կամ մի մարմին առ ծնունդ. և սակայն յայսմանէ ծագի խնամութե՛։

Նմին իրի ոչ ի սոդոմական զուգաւորութէ, և ոչ ի մարմնաւոր խառնակութէ առանց սեր-մանելոյ յանօթի, և ոչ յայլ ինչ գիճութէ կամ ի չօշափմանց՝ ծագի խնամութի. վասն յայսցանէ ոչ է բնածին զկետ գալ ծնդեան։ Նայց ի կատարեալ զուգաւորութէ ընդ մէջ ամրոց կամ ընդ մէջ ծերոց՝ ծագի. վասն այս-պիսին՝ ըստ որում է ըստ ինքեան՝ բաւական է, և կարգի առ ծնունդ։

Խնդրիցես երրորդ։ Ընդեր խնամութի՛ պատճառէ զխնամութի՛։

Պիտեմ։ (4) Խնամութի՛ ոչ պատճառէ զխնամութի՛, այլ զայլ ազգ վերաբերութե՛,

Յառաջ քան (5) զգուշումն՝ գիտել պարտ է, զի ըստ նախնի իրաւանց՝ երեք էին ազգք վեր-ձաւորութենց, զորս՝ վերաբերութիս, և ըստ իրաց ինչ ազգս խնամութե՛ կոչէին։ Զօրօրինակ Աբրահամ ամուսնացեալ ընդ եղբօր իմում՝ եր ինձ և քեռն իմոյ խնամի յառաջնում ազ-գի։ Նա եթէ ի մեռանիլ եղբօր իմոյ՝ նոյն Աբրահամ ամուսնանայր ընդ Պետրոսի, նա լի-նէր ինձ և քեռն իմոյ խնամի յերկրորդ ազգի։ Նա եթէ ի մեռանելն Աբրահամ՝ Պետրոս ածէր ի կնութի զՆնա, նա լինէր ինձ խնամի յերրորդ ազգի։

Արդ՝ ասէին ազգք խնամութե՛, և ոչ աս-տի-

Ընդ՝ պ. 1. բաղ. ն 4. աա 2։ (2) Ընդ՝ պ. 1. ի յեռանդի. այլ ընդդէմ։ (3) Ընդ՝ պ 3 բաղ։ (4) Ընդ՝ պ. 5. բաղ։ (5) Ընդ՝

ոխճանք, փղղ ոչ էին ըստ նոյն տեսակի միայն. իրրղի առաջինն վերաբերի առ խնամութիւն տիրապէս ասացեալ, ոչ յայտ լեցի ՚ի ցուցմանէ եղջերակատացն, իսկ երկրորդն և երրորդն ոչ այնչափ զնոնամութիւն, որչափ զհրապարակական ինչ համեստութիւն ՚ի մէջ բերին, յոյր սակս կանխաւ նախկին իրաւամբք արգելուին զամուսնութիւն. այլ ՚ի ժողովն Լատերանու առ Ինոկենտիոսիւ երրորդիւ այս նախկին իրաւունք դադարեաց, և միայն առաջին աղգն, որ է սերտագոյն խնամութիւն, պահեցաւ և ոտիւրեցաւ առ երրորդ աստիճանն, զորօրինակ աղգականութիւնն. գլ. Ոչ է պարտ. մանգ. ՚ի վն աղգակ. և խնամ:

Յուց: Ոյտ կարգի, և ըստ յառաջատութիւնն ՚ի հոմանուն պատճառս գործն յառաջ ածի տեսակս տարբեր ՚ի պատճառէն. և ցորչափ այն յառաջատութիւն կրկնի, զայլ տեսակ առնէ. ոչ ՚ի կեսէ շարժմանէ յառաջ ածի գիծ, և ոչ կէս. և ՚ի գծէ ըստ գիծ շարժեալ՝ ոչ յառաջ ածի գիծ, այլ մակերեսի, և ՚ի մակերեսութէ մարմին: Ոսկարդ՝ խնամութիւն պատճառաւ ըստ կարգի և ըստ յառաջատութիւնն հոմանուն պատճառի: Ոպա խնամութիւն ոչ պատճառէ զինամութիւն, այլ զայլ ինչ աղգ վերաբերութեան, զորօրինակ ասէաք արգ: Յուց. փոքր: Ոնձն մի ամուսնական զուգաւորութեան ընդ աղգականի առն միաւորեալ՝ ոչ լինի նմա աղգական, վասնզի ոչ մասնակցի ընդ նմա ՚ի նմին արեան. այլ լինի նմա խնամի, փղղ յորժամ լինի մի մարմին ընդ առն՝ ՚ի մերձ հսի յարիւն աղգականի նր, և յայն սակս եթէ այն եղանակ յառաջատութիւնն կրկնացի, ոչ լինի խնամութի, այլ՝ այլ ազգ վերաբերուէ, զորմէ ասացաք ՚ի նախագիտելին գինի եղջերակապութիւն:

Ըստ աստուած ՚ի սահմանէ խնամութիւն, զոր վերագոյն ասացաք ՚ի Ղատարրսե. այս է՝ զի է հեյտ-աբոյն երկոց տէրոց, յորոց մին ընդ ասս կամ ընդ եղ ազգակցի հետոյն մերձութեամբ ըստ-տ-ասելոյ:

Ըստ ունիս մակարերել, թէ աղգականք կնոջն զոչ այլ ինչ՝ բայց եթէ ընդ առն նր ունին զնոնամութի, և անդրադարձեալ՝ աղգականք առն զոչ այլ ինչ՝ բայց եթէ ընդ կնոջ նր. իսկ ընդ մէջ նոցին աղգականաց առն և կնոջ չիք ինչ ամենևին խնամութի: Ոինչէ՝ արդ ՚ի բառնալ նախկին իրաւանց զնախասացեալ երկուց յետին աղգաց անյատուկ խնամութեանց, երկու եղբարք կարող են ամուսնանալ ընդ երկուց քերց, եղբայր և քոյր՝ ընդ եղբօր և քեան, որդի առն՝ ընդ դստեր կնոջն, հայր որդի՝ զմօր և ընդ դստեր. և ևս՝ Տիտոս, օրինակ աղագաւ, որ ածեալ էր ՚ի կնուէ զՅայրանէ զքոյրն Յովհաննու, զնի մահու Յովհաննու կարօղ է ածել ՚ի կնուէ զայրի կին նր:

Խղրիցես չորրորդ: Ընդ ոք խնամութիւն ունի՞ զնեքեան զաստիճան:

Պիտ: (1) Խնամութիւն ոչ ունի զնեքեան զաստիճան, այլ պատճառաւ աղգականութեան:

Յուց: (2) Այն միբաւորուի միայն ունի զնեքեան զաստիճան, ընդ որում սերունդ նորին մարմնոյ զնեքեան և անընդմիջապես բաղադրի. իսկարդ՝ սերունդ մարմնոյ ըստ նեքեան միայն բաղադրի ընդ աղգականութեան, իսկ ընդ խնամութեան պատճառաւ աղգականութեան, ապա: Յայտ է փոքր. փղղ ՚ի սերունդն մարմնոյ անընդմիջապես ձգի աղգականութիւն, և միջնորդութի աղգականութեան խնամութիւն: Յուց. մեծ: Իրն ոչ բաժանի բաժանմամբ զնեքեան, բայց եթէ պատճառաւ այնորիկ, որ պատշաճի նմա զնեքեան, կամ զնսեռ իւրում. զորօրինակ կինդաին զնեքեան բաժանի զանախանուն և զանբանուն, և ոչ զսպիտակի զսեռ. իսկարդ՝ աստիճանք վերաբերուն, կի՞ միբաւորուի զանազանին սերունդսմբ մարմնոյ. ապա այն միբաւորուի միայն ունի զաստիճան զնեքեան, զ որում զնեքեան և անընդմիջապես սերունդ նորին մարմնոյ բաղադրի: Յայտնեալ սահմանի ընդհանուր կանոն ճանաչելոյ զաստիճանս խնամութեան:

Ոնանք (3) աստիճանաւ աղգականաւն վերաբերի առ իս այսոքն, նոքին աստիճանաւ խնամութեն վերաբերի առ իս կին նր: Ասասի արմատ խնամուն, ոչ կանխաւ ասացաք, են այսն և կինն, զորօրինակ աղգականուն՝ Հայրն և մայրն. արդ՝ խնամիք են յերկրական գծի, որք ՚ի նմին գծի են աղգականք միւս ամուսնակիցին, զորօրինակ եղանելով՝ սկեսուրն սկեսրայրն, այս է՝ մայր և Հայր առն՝ նկատմամբ կնոջն, և զբանչ և առներ, այս է՝ մայր և Հայր կնոջ՝ նկատմամբ առն. և Հայր և մայր սկեսրին, կամ սկեսրառն, զբանչին, կամ առերայն, են. որոց առնչագիտ պատասխանեն իրանելոյ փեսայն և Հարսն, սեւ-

(1) Ընդ՝ գ. 7. բաղ: (2) Ընդ: (3) Ընդ:

տային և Տարեին փեսային և Տարան, ևն. զարձեալ խորհի Տայր այս է՝ այլ մերն իմիղ զինի մահու Տօրն իմոյ, և մերում այս է՝ կին Տօրն իմոյ զինի մահու մօրն իմոյ, որոց պատասխանեն առնչապես իջանելով որդու կի խորհի որդի և դուստր։ Ի կողմնական գծի են խնամի՝ որք միում ի զուգակցացն են ազգական ի նմին գծի, զորօրինակ եղբայր, կամ՝ քոյր կնոջն՝ են խնամիք առն յառաջին աստիճանի կողմնական գծի, և ըստ այսմ զայլոց Համեմատաբար։

Խնդրիցես Հինգերորդ։ Ցո՛ր վայր ձգին աստիճանք խնամութեան։

Պէտ է։ (1) Աստիճանք խնամութեան ձգին ոչ զաստիճանս ազգականութեան, այս է՝ արդ մինչև ցչորրորդ աստիճանն։

Յուց։ Ի նախընթաց պէտսն։ Վասնզի ասվին իսկ, զի աստիճանք խնամութեան առնալ լինին ըստ աստիճանաց ազգականութեան, պարտին լինել այնչափ աստիճանք խնամութեան, որչափ են աստիճանք ազգականութեան. ապա։

Խնդրիցես վեցերորդ։ Արդեօք խնամութեին արգելո՛ւ և լուծանե՛ զամուսնութեին։

Պէտ է։ (2) Նախընթաց խնամութեին արգելու և լուծանե՛ զամուսնութեին։ Ի Տատարակոյն և ստոյգ, և յայտ լեցի յիրս անցն՝ զոր ունիք յիշատակել ի յաջորդ պետին։

Ա՛ւ (3) յարմարական պատճառք այսր արգելման են նոքին, որք և են արգելմանն ազդականութեան. քանզի ոչ է ի միջի հարկաւորութեի ինչ բնականցուն, կապ բարեկամուն, և պարտուպատշաճ յարգութեի ըստ մէջ ազգականաց, նոյնպէս և ըստ մէջ խնամեաց. իսկարդ՝ սոքիմքք պատճառօք ազգականութեին վայելեալ արգելու և լուծանե՛ զամուսնութեին. ապա և խնամութեին։

Աասյաք, Նախընթաց նմանութեն. զորս եթէ ի վե՛ գոյեցե՛ ամուսնութեին միանգամ վաւերապար եղելոյ, զայն ոչ է կարօղ լուծանել, այլ արգելու պէտ՝ որ մեղաք է պատճառս այսր խնամութեի՝ ի խնդրելոյ զպարտս, այլ ոչ ի Տատուցանելոյ. և եթէ երկոքին ևս եղեցին ի մեղս, զերկոսին ևս արգելու ի խնդրելոյ, բայց եթէ ընկալցին զանօրինութեն, զոր նախնոյն կարօղ է ընդՏնել։ Իսկ եթէ այսպիսի խնամութեին պատճառանալ իցէ առանց յանցանաց, զորօրինակ զուգաւորութի՝ բռնի կամ անյաղթելի ազիտութե՛ եղեալ, և ոչ իսկ ի խնդրելոյ զպարտս արգելու. վզոր ոչ որ առանց յանցանաց պարտի զրկիլ յիրաւանց, որ պատկանի նմա իրաւամբք բնութե։ Աասյակս զնի ի գլ. Օշնպուե՛. զնմանե՛ որ գիտաց զաղգական կնոջն, զորմէ ասացաք ի վերոյ։

Խնդրիցես եօթներորդ։ Ցորո՞ւմ աստիճանի խնամութեին լուծանե՛ զամուսնութեին։

Պէտ է։ Ամուսնութեին կանխաւ եկեղեցական իրաւամբք արգելոյր և լուծաներ զամուսնութեին մինչև ցեօթներորդ աստիճան. գլ. Լուսաւորչե. 35. խ. 3։ Իսկ այժմ ի Աստերանական ժողովոյն ասե Ընտանեվնաիսիճ երրորդիւ, եթէ ծագնալ իցէ յամուսնութե՛, եթէ ի կատարելոյ, և եթէ ոչ, արգելու և լուծանե՛ մինչև ցչորրորդ աստիճան փաղաւուր. գլ. Ոչ է պարտ. 8. ի վե՛ ազգակա։ Իսկ եթէ յառաջ եկեցե՛ յայտ[illegible]ուսոր զուգաւորութե՛, արգելու և լուծանե՛ միայն մինչև ցերկրորդ աստիճան փաղաւուր, ըստ նոյնոյ իրաւանցդ Տրիտ. Ժողովոյն՝ ասե՛. 24. գլ. 4. մինչև ցերրորդ կամ ի չորրորդ աստիճանի՝ ոչ միայն վաւերապար, այլև օրինակս, զորմէ ունիք յերկայս լինել են, կարօղ լինել առնել զամուսնութե՛. ոմք Հրաւարակեաց Պիոս Հինգերորդ յամին 1588. ի կնդրակին Ա՛ս հաւիւ Տալան յամենայնի։

Խնդրիցես ուվեցերորդ։ Արդեօք աստիճան ինչ խնամութե՛ լուծանե՛ զամուսնութե՛ն իրաւամբք բնութե՛։ Պիժ՛ապատութե՛ն է ի վե՛ առաջին աստիճանի՝ եթէ ուղղական գծի, և եթէ կողմնականին։

Պէտ է նախ։ Ամուսնութե՛ն խնամեաց յառաջնում աստիճանի կողմնական գծի, եթէ եղիցի առանց բանաւոր պատճառի, թէպէտ ապօրինաւոր վե անվայելչութե՛ն ինչ զոր վասկ, սակայն ոչ է իրաւամբք բնութե՛ եղծեալ։

Յայտ է նախ՝ վզի ազգականութե՛ն յառաջին աստիճանի կողմնական գծի, որ է մեծագոյն մերձաւորութե՛ քան զնամուսնութե՛ն, հաւանականապոյնս ոչ լուծանե՛ իրաւամբք բնութե՛ զամուսնութե՛, զորօրինակ ասացաք ի վերոյ։ Երկրորդ՝ զի ի Օրին. ին. 5. պատմիրե՛, զի եղբայրն ամուսնացի ըստ կնոջ եղբօրն, որ առանց զաւակի մեռանի, զի յարուսցե՛ նմա զաւակ։ Երրորդ՝ Նովկինեան երրորդ, գլ. վերջնական. ի վե՛ զատուցմանց, թէպէտ տայ նորոգ դարձելոյն ի հաւատս մեռ[illegible]ը այրի կնոջ եղբ[illegible]

(1) Ընդ՝ գ. 8. բուլ։ (2) Ընդ՝ գ. 6. բուլ։ (3) Ընդ՝

աղբօր իւրոյ, զոր տակաւին անհաւատ գոլով ածեալ էր ի կնութիւն։ Նա ըստրզդ՝ ի բաղում տեղիս անդրէն ամենայնապատաց ի վեր այսորիկ։

Պէտք է երկրորդ։ Ուժգնութիւն յառաջին ատենին խնամութեան ուղղական գծի է մեծագոյն ապօրինաւոր՝ առանց բռնադատական պատճառի, որ ամենամեծ անվայելչութիւն զոր փակէ՝ բարձեալ ի միջոյ. սակայն ոչ երևի նոցին իրաւամբք բնութեան եղծեալ. մինչև ոչ երևի մեծագոյն անվայելչութիւն՝ քան յամուսնութեան ազգականաց յառաջին աստիճանի կողմնական գծի, գէթ ոչ այնչափ, որ ի բնէ իրին լուծցէ զամուսնութիւն։ Այլ ժողովն Կարտեան կան. 6. երրորդ Կարիզեանն կան. 10. արգելեալ զամուսնութիւն յառաջնում աստիճանի յուղղական գծի, միանգամայն սահմանեն, թէ ոչ է պատ լուծանել, եթէ յառաջ քան զկիրտութիւն եղեալ իցէ. ապա ենթադրեն՝ իրաւամբք լինութեան լինել վաւեր։

Ընդդիմեալս երկրորդ։ Արդեօք ի կենդանութեան անձանց, ըստ որոց եղև խնամութիւն, զգայ այն՝ եթէ մեռցի անձն, որոյ պատճառաւ եղև խնամութիւն։

Պէտք, (1) թէ ոչ. մինչև պատճառ խնամութեան ոչ երբէք զգայարի. քանզի խնամութիւն պատճառի ոչ յայնմանէ միայն, զի ունիք ամուսնութեան ներգործութիւն, ապա թէ ոչ՝ յանցանել ներգործական լծակցութեան զգալ լինել խնամիք. այլ յայնմանէ, զի են լծակցեալ. իսկ որ միանգամ է լծակցեալ, ոչ երբէք զգայարի յեղեալ գոլոյն լծակցեալ. զի զգօրութիւնակ ասի առնասցուկ, որ ինչ եղև, չէ հնար նմա լինել ոչ եղեալ. իակարգ՝ ի կալ մեռեալ պատճառի խնամութեան, և ի կալ անձանցն ըստ որոց եղև, ոչ զգայարի խնամութեան. ապա։ Ցուց. փեքր։ Ընդդէմ է, ոչ զգայարի, բայց եթէ ի բառնալ պատճառին կամ ենթակային. ապա։

Պ Ր Ե Կ. Օ։

Ի վերայ արքեպիսկոպոսին հրապարակական հաքսպռոսին։

Ընդդիմեալս նախ։ Օրինէ է արգարութեան հրապարակական համեստութեան։

Պէտք, (2) թէ է հերյոսպռոսին ի հոգևոր նախօսքէ յոռոգ եղեալ, ոռոգ զգոյն ի առհասարակ ընդ ելիցեալ էնոքան հաքսպռոսին։

Ընդդիմեալս երկրորդ։ Չինէ հարմարապատեան ծագի այս արգելութեան։

Պէտք։ Կանխաւ ծագեր յամ բացարձակ հարմարապատեան, այս է՝ որ ոչ է թէական զազգայէ. և ի ոչէ հարմարապատեան, այս է՝ ըստ մանաւանդ և ըստ բացարձակ անձին, եթէ վաւեր՝ և եթէ անվաւեր իցեն. բայց միայն չիցեն անվաւեր՝ առ պակասութեան հաւանութեան։ Այսպես գնէ Անդիոքիոս ուխտ. գլ. միայնակ. ի մի հարմարապատեան. ի 6։ Իսկ այժմ նորոգ իրաւամբք Տրիտ. ժողովին գամ. 24. գլ. 3. ծագի յամ և միայն ի վաւեր հարմարապատեան, և ոչ զնարդ և իցէ յանվաւեր հարմարապատեան. Օգրիկոս՝ ասէ՝ արքեպիսկոպոսին հրապարակական հաքսպռոսին, որ հարմարապատեան արձակ ի իցէ պատճառ չէին վաւեր, որ ակնհայտ էին բառնալ։

Ընդդիմեալս երկրորդ։ Չինէ աստիճանի այս արգելութեան լուծանել զամուսնութեան։

Պէտք։ Կանխաւ նախկին իրաւամբք լուծանէր միանգամ ցերրորդ աստիճանն։ Իսկ այժմ նորոգ իրաւամբք Տրիտ. ժողովին ի նախայիշատակ. ոչ զանցանէ զառաջինին. Իսկ որ վաւեր եղեալին հարմարապատեան, ածէ ի մի որ սիւնհոդոսն զկրի նախատացեալ բանիցդ, ոչ անցեալ զառաջնով ասպնձանան։

Այսմ զգնա գայ, թէ փեսային ոչ է կարող առնել զվաւեր ամուսնութեան ընդ մօր կամ ընդ քեռն հարսին, և ոչ հարսն ընդ հօր կամ ընդ եղբօր փեսային. սակայն կարող են ընդ այլոց յանցագոյն ազգականաց։

Ընդդիմեալս չորրորդ։ Արդեօք այս արգելումն տեւէ զկնի մահուն միոյ ի նոցանէ փեսային կամ հարսին։

Պէտք, թէ այո։ Պատճառն է նոյն, այլ և խնամութեան, զորմէ ի նախընթաց պրակն ի պէտն առ խնդիրն՝ որ ի վերջն պրակին։

Ընդդիմեալս հինգերորդ։ Արդեօք տեւէ եա, եթէ հարմարապատեանքն չատանութեան միանգամ կամ յայլ ինչ արդարացի պատճառէ լուծցին։

Պէտք, թէ այո՝ միշտ նոյնի պատճառաւ։ Այլ և յայտնապէս ասացաւ ի բացարձակն կարգինարաց առ Ղեկբանդրիէ եօթնեքորդիէ առ Գրատպ. փարկանոսի. ի գլ. Ա ոնիպերոն. ի մի հարմարապատեան. և ամենայն. և առ Տամիտար. գլ. 9. պր. 7։

ՊՐԵԿ.

(1) Ընդ. պ. 2. բաղ. (2) Ասա. ի. 55. պ. 4. բաղ։

ԳԼՈՒԽ Ի։

Ի ՀԱՅոց հոգեւոր ապիսխոսութիւնն։

Խնդրիցես նախ։ Օրինէ է հոգեւոր աղքատանուելին։

Պիտի՝ Հոգեւոր աղքատականութիւն է ծըծյատուրիւ ինչ անյոյս ընտանեաց երաժամբ եկեղեցոյ մոռնալ պատճառս ձոնդիւնն ի ձրդուրիւ, կամ ի փրկչէ։ Պատնէն գրուածն է լըուսն հոգեւոր ծննդեան, որ լինի միրտութիւն։

Խնդրիցես երկրորդ։ Ընդ մէջ որոց լինի հոգեւոր աղքականութիւն։

Պիտի նախ՝ (2) Ընդ նախ՝ ընդ մէջ միրտողին և կնքահօրն՝ ի միոյ կողմանէ, և ընդ մէջ միրտելոյն՝ ի միւս կողմանէ, և ասի՝ Հոգեւորիւ։ Երկրորդ՝ ընդ մէջ միրտողին և կնքահօրն՝ ի միոյ կողմանէ, և ընդ մէջ ծնողաց միրտելոյն՝ ի միւս կողմանէ, և ասի՝ Հոգեմայրութիւն։ Օրինոյն ասել պարտ է և ի վերայ դրոշմին։

Պիտի երկրորդ։ Կանխաւ ձգեր այս աղքականութիւն յառնէն՝ ի կինն մարմնապես դիտացեալ, և անդրադարձեալ, և ի ծնողաց ի մարմնական որդիս՝ նկատմամբ հոգեւոր որդւոց, և ասեր՝ Հոգեմայրութիւն։ Այլ այժմ նորոգ իրաւմբք Տրիտ. ժողովոյն գլխ. 24. գլ. 2. բարձան այսպիսիկ, և ամիսոիեցան յեղելս առաջին պիտոյն։

Ուստի ունիս մակարերել, թէ ընդ մէջ կնքահօրն՝ և կնքամօրն, ըէ մէջ սանոյն՝ և կնոջ կամ դստեր կնքահօրն, ոչինչ հոգեւոր աղքականութիւն լինի։

Խնդրիցես երրորդ։ Ընդեօք հոգեւոր աղքականութիւն արգելու և լուծանել զամուսնութիւն։

Պիտի՝ (2) Հոգեւոր աղքականութիւն նախընթաց քան զամուսնութիւնն արգելու զոյն, և լուծանէ՝ ի սահմանադրուէ եկեղեցւոյ։ Ըստպէս ըզնոյն յիրաւունս, գլ. Օրնհանէ. դատ 30. խ. 1. գլ. Նիւոլ. և գլ. վերջին. ի վերայ հոգեւ. աղքական. և ի վերոյիշատակեալ ժողովն Տրիտ։

Ըստ այսոսիկ (3) ի պիտին. Ընդհանրապէս ընդ այլոց եթէ զկնս եկեսցէ ամուսնութիւն, զկապանս ոչ լուծանէ, այլ զներգործութիւն նորա մասին արգելու. բայց եթէ իցէ ընդ մէջ մտեալ վն հարկաւորութիւնէ կամ վն անդասրելի տգիտութեան։ Այդ՝ եթէ մի յամուսնոցն դիտութիւն և արտաքոյ դիպուածոյ հարկաւորութիւն միրտեսցէ զզաւակ իւր, կորուսանէ զներաւունս խնդրելոյ զպարտս, թէպէտ պարտի հատուցանել, եթէ խնդրեսցի. վասն առ յանցանաց նոր ոչ պարտի կրել զնեղութիւն ինչ անձեղ ամուսնակիցն։ Ըստպէս հաւաքի յիրաւանց. գլ. Նիւնէ այլն. ի վն հոգեւ. աղքական. գլ. Օրնհանէ. դատ 30. խ. 1։ Եւ կորուսանէ զներաւունս խնդրելոյ զպարտս, եթէ յանդրասրելի տգիտութենէ, և կամ վն հարկաւորութենէ միրտեսցէ զզաւակ իւր։ Ըստպէս զնոյն յիրաւունս՝ դատ 30. խ. 1. գլ. Օրնհանէ. և ի հռովմէական ծխատրանին։ Այսպէս ոչ ոք առանց յանցանաց կամ վն բարի և հարկաւոր գործոյ պարտի պատժիլ, և զրկիլ ի առաջելոյ իրաւանց իւրոց։

Եթէ խնդրիցես։ Ընդեօք զայս ասել պատրաստ է և զնման, որ յառաջ քան զամուսնութենէն միրտեր ի հարկաւորութենէ զզաւակ այլոյ, այնպէս՝ մինչև կարող լինել մտանել յամուսնութենէն ընդ մեր նոր։

Պատասխանեմ՝ Հաւանականագոյնս, թէ ոչ՝ ընդ Աովտոսի, և ընդ Սինքիոսի։ Այսպէս թէպէտ իրաւունք ի բաց առնուն զդիպուածն վն ամուսնական գործոյ, ուր արդէն եղեալ է ամուսնութիւն. սակայն ոչ ի բաց առնուն զդիպուածն առնելոյ զամուսնութենէն. արդ՝ ուր իրաւունքն ոչ զանազանեն, և ոչ մեք պարտիմք զանազանել։ Այս ասել պարտ է, թէ այնպիսին յիրաւի ձգեր զաղքականութիւն հոգեւոր ըէ մօրն՝ զարգելիչն առնելոյ զամուսնութիւն, որ ոչ այնչափ առ պատիժս կամ առ ծանրաբեռնութենէն, որչափ առ աղք ինչ բարեկամութենէն վերաբերի։

Խնդրիցես չորրորդ։ Ընդեօք խնդրին հանգամանք, և որպիսի հանգամանք, զի այս աղքականութիւն ևըէ նմին յարակցեալ արգելումն լինիցին։

Պիտի նախ՝ Ի կողմանէ խորհրդոյն պահանջի և բաւական է, զի իցէ ճշմարիտ և վաւեր։ Այլ ի միրտութենէ եթէ ի տան եթէ յեկեղեցւոջ, եթէ ընդ արարողութենէ՝ եթէ առանց նոցին, եթէ ի հարկաւորութենէ և եթէ արտաքոյ հարկաւորութենէն պատահալ, լինի ընդ մէջ ամ թուելոյն յերկրորդ խնդրիցեան։ Ոչ յարարողութենէն, որք լինին յեկեղեցւոջ

(1) Ընդ՝ խ. 56. պ. 3. 4. և 5։ (2) Ընդ՝ պ. 1։ (3) Ընդ։

ասէ զԻրի միրտուէն վաւերաթար տուէալ Ի տան Ի Հալ կաւորուէ, ոչինչ ազգականուեմի ծադի։

Երկրորդ՝ (1) Ի կողմնակ պաշտօնեէին և կնքահարց պահանջի, զի իցեն միրտալ. քանզի որ անտման է Հոգևոր կենաց, ոչ է ընդունակ Հոգևոր ազգականուեմե։ Երրդ՝ Թէպետ կնքահարքն Ի զրոշմի Ի պատճիրանէ նկնդեցւոյ պարտին լինել ևս զրոշմալ, սակայն Հաւանական է, Թէ ոչինչ Հակառակ կացնալ այժմ՝ ստանալեն ևս զՀոգևոր ազգականուեմի. վնզի միրտուեմին են ընդունակ այնմ։ Այսպէս դնէ Սեղբիոս ընդդէմ Կանիմբայ։

Երրորդ՝ պարտին կնքահարքն նշանակիլ Ի ծնողաց, կամ գէթ Ի ժողովրդապետէն՝ (որում անկ է առ պակասումեմ ծնողաց նշանակել). Նմին իրի եթէ այլք՝ և ոչ նշանակեալքն՝ շօշափեցան կամ ընկալցին զմկրտեալն, ոչ ստանան զՀոգևոր ազգականուեմին։ Այսպէս դնէ ժողովն Տրիտ. գում. 24. գլ. 2։ Նմանրեմ է նշանակել առ առաւելն զմի այր և զմի կին, ոչ Հրատարակեաց անդէն ժողովն Տրիտ։

Յորմէ ունիս մակարերել, Թէ յորժամ որ միջնորդութեմի գործակալն առնու զմանուկն Ի միրտուեմե, նա ինքն գործակալն ոչ ստանայ զազգականուեմի, վնզի նա ոչ է նշանակեալ, և ոչ յանուն իւր առնու Ի միրտուեմե, այլ յանուն նշանակեալ կնքաՀօրն։ Իսկ նա ինքն նշանակեալ կնքահայրն Հաւանականագոյնս ստանայ, վնզի նա իսկապէս ըստ որում նշանակեալ զպաշտօն կնքաՀօր Ի գործ դնէ և առնու, Թէպետ և միջնորդութեմի այլոց. իսկ Թէ անձնական ներգործութեմունն պահանջի առ այն, ոչ դնէ Իուլիոս, ոչ ցուցանի ըստ բաւականին. և Թէ զայսօրինակ բացատրեաց ժողովն կարգինալաց, յառաջ բերեն փակնատաս առ գլ. Նկեալ Ի մի Հոգև. ազգակ. և Գանէա՝ առատ Հիր 49. Ի բանս յայտնի, Գործակալն ոչ առանձնայ պաշտպանութենէ անձին ներքոյ, այլ Հրամանատարին։

Ինդրեցես Հինգերորդ։ Եթէ բաղումք առաւել քան զմի այր և զմի կին նշանակեալ՝ և Ի ժողովրդապետէն ընկալեալ՝ շօշափեցեն զմանուկն և ընկալցին, ոչ ստանան պաշտպանութեմի։

Պնեմ, Թէ նք՝ այր և կին՝ ստանան, որք զառաջինն շօշափեն և ընդունին. իսկ եթէ ամենեքեան ևս ստանան պաշտպանութեմի, վնզի Երեի Թէ ժողովն արդելու միայն զայնպիսի Հանդիսութեմի, և ոչ զնգնայն եղծանել։ Այսպէս ևս եղանակ խօսելոյ ժողովոյն. Իբրև յանցանօք իմ զանցառուցեալ ծաղրեցարուիչն այլոցն եղեալ, ըստ տրտղուցին Կրիստոս զերեխայսն պատճէնոյն. ապա Թէ ոչ՝ սակ պարտ էր, Ոչ պատասխ։ Ոչ ստանային արդեօք, որք նշանակեալ Ի ծնողաց՝ ոչ լինեին ընկալեալ Ի ժողովրդապետէն, և ոչ՝ որք Ի ժողովրդապետէն լինէին ընկալեալ առնելն քան զնշանակեալս Ի ծնողաց. Նմին իրի պահանջի միանգամայն նշանակութեմի ծնողաց, և ընդունելութեմն ժողովրդապետին. այսպէս մակարերի Ի բանից Տրիտ. ժողովոյն. բայց եթէ Ի պակասութեմ ծնողաց՝ ժողովրդապետն նշանակեր զոմանս, քանզի յայնժամ նք ստանային զաշգականուեմի։

Ինդրեցես վեցերորդ։ Երդեօք պահանջի, զի կնքահարքն շօշափեսցեն մարմնաւորապէս զմկրտեալն, ոչ կանխով, մատուցանել, բառնալ, կամ այլազ՝ որ սոցին նման, յորժամ ներգործութեմք միրտի։

Պնի տան բաղումք, Թէ այո, Ի բացատրուէ կարդինարաց Ի գում. 24. Տրիտ. ժողովոյն՝ Ի տպագրութեմն Լուգդունիոյ յամին 1640. զոր յառաջ բերեն, և որով բացատրեն, զի կնքահայրն և կնքամայրն կայցեն զնա, որ միրտի կամ զրոշմի, կամ գէթ Ի ձեռաց միրտողին զնա անընդմիջապէս ընկալցեն. մինչև ոչ լինել բաւական՝ զզօրինակ կնքամայրն ընդունել Ի ձեռաց կնքահօրն, կամ ընդ հակառակն։ Այսպէս դնեն Կանէա՝ Հիր 48. Սանկեդ, Պերեզ Պնտոս, Կոռնակ. Կարատ, զզոս Լիշտակ, և որոց զՀնտ երեայ Պգոբեր. որ և ևս պնտեն ուժգնին յայտ, Թէ Տրիտ. ժողովն Ի գործ Հած միշտ զայսօրինակ բառս, շօշափել, առնուլ, կալնուլ, ևն։

Իսկ Թէ պարտ իցեն նոյ շօշափել, յորժամ ներգործուէ միրտի կամ զրոշմի։ Պնեմ, Թէ զայս Հատուածօրէն և մայելապես պահել պարտ է, զի ըստ այմ իսկապես կազմեցին ընդունօզք կնքահարքն։ Սակայն ոչ երեի, Թէ պահանջի Հապես. այլ բաւական է, Թէ փոքր մի զնի շօշափեսցեն, ոչ ցուցանել գործադրեմնին։ Երեի ևս, Թէ շօշափումն ոչ պարտի Հարկաւ լինել անընդմիջապես, այլ բա-

(1) Ինչ՝ տես 3։

բառական է, եթէ լինիցի միջնորդութիւն զգեստուց, պատառոյ, ևն։

ՊՐԸԿ. Ը.

՝Ի վերայ օրինական ազգականութեան։

Օրինական ազգականութիւն է մերձաւորութիւն ինչ ծագեալ յորդեգրութենէ։

Խնդրիցես նախ։ Օրինչ է որդեգրութիւն։

Պիտեմ։ (1) Որդեգրութիւն ասի զայն սահմանի, Որով անձին օրինաւոր ընդունելութիւն յորդի, կամ ՝ի նոյն, և կամ յորս պինդ։

Խնդրիցես երկրորդ։ Վասնզպատիկ է որդեգրութիւն։

Պիտեմ։ (2) Պարին է որդեգրութիւն ։ Ա՛ի որով կատարելապէս նմանակից լինի բնական որդուութեան, որով որդեգրեալն վերածի յիշխանութիւն և յընտանութիւն որդեգրողին իբրև զընական որդի նի. որ սեփական անուամբ ըմ մեզ մարթի է կոչել հաղորդապարտ որդեգրութիւն. այսմ չէ հնար լինել, բայց եթէ հրամանաւ իշխանին։ Երկրորդ՝ որ անկատարապէս նմանակից լինի բնական որդուութեան, որով որդեգրեալն ոչ անցանէ յիշխանութեի և յընտանութեի որդեգրողին. և հասարակ անուամբ կոչի պարզ որդեգրութիւն. և է առաւել տարագրութիւն առ կատարեալ որդեգրութիւնն, քան իսկական որդեգրութիւն. և լինի հրամանաւ միայն ատենակալաց ։

Խնդրիցես երրորդ ։ Որդեօք օրինական ազգականութին արգելու և լուծանել զամուսնութիւն ։

Պիտեմ ։ Օրինական ազգականութիւն, որ յառաջ գայ ՝ի կատարեալ որդեգրութէ, արգելու և լուծանէ զամուսնութիւն՝ մարդկայնի իրաւամբք հաստատեալ յեկեղեցւոյ ։ Հայտ է ՝ի բազում վկայութեց իրաւանց. գլ. Այնպէս պիտի. գլ. Հետ ընդունելոյ. գլ. Որդեգրութիւն. գատ 30. խ. 3. գլ. միայնակ. ՝ի մի օրինական ազգակա. գիրք 4. մեծական. ուր Վիկողայոս պապն ասէ. Արդեն ոչ որդեգրութիւն պիտի լինել տայր նմ, ցորչափ պիտի որդեգրութիւնն ընդ նմ և ընդ նա, ամուսնանալ չէ տալի։

Խնդրիցես չորրորդ։ Ընդ մէջ որոց լինի օրինական ազգականութի, կամ քանի են տեսակք նի ։

Պիտեմ ։ (3) Արգելակ է օրինական ազգականութին ։ Առաջինն իբր իջելոց, որ լինի ընդ մէջ որդեգրող հօր ՝ի միոյ կողմանէ, և ՝ի միւս կողմանէ ընդ մէջ որդեգրին, ընդ մէջ որդւոյ որդեգրին, ընդ մէջ թոռին, և ըստ այսմ ՝ի յաջգրգս միտնէ ցչորրորդ աստիճանն, համանականագոյնս ըստ օրինակի մարմնական ազգականութէ ։

Երկրորդն իբրև կողմնական, որ է ընդ մէջ որդեգրին, և ընդ մէջ բնական որդւոց կամ դստերաց որդեգրողին։

Երրորդն ըստ նմանակի խնամութէ ինչ, որ է ընդ մէջ որդեգրող հօրն ՝ի միոյ կողմանէ, և ընդ մէջ կնոջ որդեգրին ՝ի միւս կողմանէ. և ընդ հակառակս ընդ մէջ որդեգրին, և ընդ մէջ կնոջ որդեգրող հօրն ։

Որ՝ է ընդ մէջ այսց ազգականութէց տարբերութի. զի առաջինն և երրորդն մշտնջենապես արգելուն զամուսնութէին, այս է՝ ևս և զկնի լուծանելոյ որդեգրութենն, և կամ ևս զկնի ինքնագլխութէի որդեգրին ։ Իսկ երկրորդն ոչ լինի ցորչափ անձն որդեգրեալ ունայ ընդ իշխանութէի որդեգրող հօրն. վայ ՝ի մեռանել հօրն, և ՝ի լինել ինքնագլուխ որդւոյ կամ դստերն, կարող է լինել ամուսնութէի ընդ մէջ որդեգրին և բնական դստեր որդեգրողին, և անդրադարձեալ ։ Այսպէս դնի ՝ի նախայիշատակեալ իրաւունս ։

ՊՐԸԿ. Թ։

՝Ի վերայ օրինական անկախութեան։

Պիտել պարտ է նախ, զի յանուն անկախութէի ոչ իմանալիք զանկարութէին ծնանելոյ, այլ զանկարութէին միանալոյ մարմնաւորապէս մինչև ցկատարումն զուգաւորութէի. քանզի ընդ մէջ ծերոց և ամլոց՝ որք անընդունակ են ծնանդեան՝ վաւեր է ամուսնութէին, բայց միայն իցեն յարմար առ մարմնական զուգաւորութէի. վասն կատարումն ամուսնուն ոչ կայանայ ՝ի ներգործական ծննդեան, այլ յայնմ, զի այր և կին լիցին մի մարմին՝ խառնութէ սերմանց ։

Այս անկարութէին, զորմէ խօսիքս աստ, է պակասութէի խափանիչ ամուսնական զուգաւորութէն, այս է՝ սերմանելոյ ՝ի յարմար անօթի, և խառնման սերմանց, կամ նոցին՝ որք են

(1) Ասա՛ ՝ի. 57. պ. 1. բաղ։ (2) Անդ՝ սա 1։ (3) Անդ՝ պ. 3. բաղ։

են ի տեղն սերմանց ի կողմանէ կնոջն. նմին իրի՝ Թէպէտ և այլն մնացէ ընդ անօթի կնոջն, եթէ չկայ կարող սերմանել ի նմա, հանապազ անկարող. վասն յայնժամ ոչ կատարի ամուսնութիւնն, և ոչ լինին մի մարմին։

Կինտել պարտ է երկրորդ, (1) զի բաղմապատիկ զանազանի անկարութիւնն։ Կայ՝ որ ի ներքինն և ի բնական պատճառէ, զորօրինակ ի ցրտութէ, որ զոլով յաճախակի պատճառ, ընդ անուճամն ցրտութիւնէ փակի ամ բնական անկարութիւն. Թէպէտ և կարող է յառաջ գալ և այլ զանազան դիւոց, զորօրինակ ի կարի ինն անձկութիւնէ կնոջն, ի բնական պակասութենէ, այլն՝ Թէպէտ և ուր ուրեմն ի կարի քան չերմութիւնէ։ Կայ է որ յարտաքին, և ի պատահական պատճառէ, զորօրինակ ի կախարդութիւնէ։

Կայ զարձեալ՝ (2) է որ մշտնջենաւոր, և է՝ որ ժամանակաւոր։ Մշտնջենաւոր ասի, զոր առանց մեղաց, և կամ առանց ծանր վատնդի մտնոյ բառնալ չէ հնար, Թէպէտ և հնար իցէ բառնալ առքւք։ Ժամանակաւորն է ընդ հակառակն, զոր միջնորդութիւն արուեստի, կամ հասարակ պաղատանաւք եկեղեցւոյ առանց հրաշից, առանց մեղաց, և առանց վտանգի մտնոյ, հնար է բառնալ։

Կի վերջոյ (3) է՝ որ բացարձակ, որ է յայլն ի կարգի առ ամ կանայս, կամ ի կինն ի կարգի առ ամ արս։ Կայ է որ համեմատական, որ միայն առնէ անկարող համեմատութիւն միոյ որոշեալ անձին, և ոչ այլոց։

Կասելի է։ (4) Կամ նախընթաց և մշտնջենաւոր անկարութիւն, եթէ բնական, և եթէ պատահական, եթէ բացարձակ, և եթէ համեմատական ընդ միջ նշ՝ ընդ որս է, արգելու և լուծանէ զամուսնութիւնն իրաւամբք բնութ և եկեղեցւոյ, այլ ոչ՝ եթէ իցէ ժամանակաւոր։

Կի սմ եկեղեցական իրաւանց ըստ առաջին մասին յայտ է ի գլ. ԼԲ ընդհան. գլ. Կոչեցուածքն. գլ. Կոռնելի. և յայլոց, ի սմ ցրտոտային բնութենէ և կախարդելոց։

Կի սմ (5) իրաւանց բնութենէ ցուցանի։ Կայն դաշնադրութիւն է իրաւամբք բնութենէ ածինչ, յորում որ պարտաւորէ զանձն առ այն, զոր ոչ կարէ տալ կամ առնել. իսկարդ՝ որ ունի զշնջենաւոր անկարութիւնն զուգաւորելոյ, պարտաւորէ զանձն յամուսնական դաշնադրութիւն առ այն, զոր ոչ կարէ տալ կամ առնել, ապա։ Կնճ. յայտ է. վասնզի ոչ որ կարէ պարտաւորել զանձն առ անկարելին։ Ցուց. փոքր։ Կաշնադրութիւն ամուսնութեան կայանայ յայնմ, զի ամուսինքն պարտաւորեցան զանձինս առ մարմնաւոր զուգաւորութիւն, կի փոխանակի հատուցանել միմեանց զպարտս. վասզի առ այս տան միմեանց փոխանակի զնշխանութիւն մարմնոյ, ըստ այնմ՝ ա Կորնթ. է. 4. Կին հաւնոյ ի իւրում ոչ ընդ է այլ այրն։ Կայրն իրի՝ նիւթն դաշնադրութիւն ամուսնութ ոչ է մարմինն միայն, այլ մարմինն ընդ կարողութիւն զուգաւորութեան. և ըստ այսմ բացատրեաց Կաստոս հինգերորդ՝ ի կանգնելն Կրանդ քաղաքն անդամ. յամին 1587։ Կապա։

Ցուց. երկրորդ մասն։ Կասի՝ ի վերոյիշ. գլ. Կոչեցուածքն։ Երկրորդ՝ վասզի անկարօրն առ ժամանակ ինչ միայն՝ կարող է այժմն տալ զմարմինն ընդ պարտաւորութիւն զուգաւորութեան, երբ դադարեսցի անկարութենին. զորօրինակ որ ոչ ունի հատուցանել այսօր, կարող է պարտաւորել զանձն ի հատուցանել, յորժամ ունիցի զգրամն։ Կայն գիտել արժան է, զի եթէ այնպիսի անկարութենին տեւելոց իցէ ընդ երկար, և ոչ վեհասցէ զայն ամուսնակցին, ծանրապէս մեղանչէ ամուսնանալովն այնպէս՝ ի անհրաւութենէ զոր առնէ ամուսնակցին, տակայն լինի հաստատ ամուսնութենն։

Կասացաք, նախընթաց անկարութենէ. վասզի եթէ ի մի եկեսցէ ամուսնութենէ՝ որ միանգամ օրինակս եղեալ՝ Թէպէտ և չեցէ կատարեալ՝ ոչ լուծանէ զայն, եթէ մի անլուծանելիութեն նի, զորօրինակ ըստ ի գլ. Կի՝ որ վճռաբանութ. 32. խ. 7. և եթէ ևս մի բնութենէ նորին դաշնադրութենէ, որ ոչ լուծանի այնու, զի վաճառել կամ առանձնել իրն լինի յարեգոյն. բայց միայն եթէ ի ժամանակի դաշնադրութենէ լիցի բարեգոյն և բաւական։

Կայսցանէ ունիս մակարերել նախ, Թէ ներքինիք, ամրձաւոք, Թաղամարդք ըստ երկուց ամրձեացն՝ բացարձակապէս են անընդունակ ամուսնութենէ, վասզի են մշտնջենաւոր անկարօրք. քանզի Թէպէտ կարող են ժամանել ընդ անօթ կնոջն, այլ սակայն՝ կամ ոչ սեր-

(1) Խ. 58. պ. 1. Բուլ։ (2) Կնդ. (3) Կնդ՝ պ. 2. Բուլ։ (4) Կնդ՝ պ. 1. խ. 2։ (5) Կնդ՝ պ. 1. Բուլ։

սերմանեն, և կամ սերմն նոյ ոչ է ըստ նոյն բանի ընդ զաւակաբեր սերման. նոյնպէս եթէ երկոքին ամբաձիքն ևս իցեն ըստ ամի մանելոյ. այլ ոչ՝ եթէ զի և եթէ ամբաձիս չունիցին ։ Եւ դարձեալ՝ ծերք, որք ոչ են կարօղ շարժել զանդամս, և կամ սեմանել յանօթի, անվաւերապար ամուսնանան ։

Ընդ սմա՛ս արկանել երկրորդ, թէ կանայք, որք այնպէս են անձուկ, մինչև չկրնել յարմար արանց իւրեանց ՝ի զուգաւորութեի, անվաւերապար առնեն զամուսնութեի ։

Ի՛նդրիցես նախ ։ Օ՞րինչ ինչ առնել պարտ է, եթէ լիցի երկբայութեի, թէ արդեօք անկարութի՛ն է մշտնջենաւոր, թէ ժամանակաւոր ։

Պ՚նեմ, (1) թէ եկեղեցին եդ զբացառութիւնել ժամանակ, յորում մարթի է լինել փորձոյ վասն այսորիկ, այս է՝ զամն երից, գլ. Օ՚ծ՚ովանդ. ՝ի մի ցրտային բնութենց. մինչև եթէ զկնի երից ամաց, յորս հաւաստմանեթէ երկուստեք չնաւցան կատարել զմարմնաւոր զուգաւորութեի, և ՝ի գործ աՀեն ըստ բաւականին. Նին զայլ հասարակաց միջնորդա՝ եթէ զնա՛կանա՝ եթէ անկարութեի՛ն իցէ բնական, և եթէ պղերձնականս, ղերօրինակ զյաղտատանս, ղերդմնկցուցչութեի՛ս, և զորս ՝ի կարգին, եթէ իցէ ՝ի կախարդութե՛, չիցէ հնար կատարել ամուսնութե՛ն, զատատանաւ եկեղեցւոյ լուծանի, և անկարութե՛ն հաստրի մշտնջենաւոր ։

Ի՛նդրիցես երկրորդ ։ Իսկ զի՞նչ առնել պարտ է, եթէ զկնի զատատանի եկեղեցւոյ կամ բժշկաց ՝ի մի մշտնջենաւորութե՛ն անկարութե՛ն, և զկնի զատուցմանն եղելոյ, Հանդիպեսցի բառնալ այնմ անկարութե՛ն, զոր մարթի է ճանաչել ևս առաւել ՝ի բնական անկարութե՛ն, եթէ նա՝ որ էր բացարձակապես անկարօղ՝ կատարեաց զզուգաւորութե՛ն ընդ այլում. կամ եթէ էր հաւմնատարաբ անկարօղ, կատարեաց ընդ նմի՛ն, կամ ևս և ընդ այլում ըստ նոյնօրինակ Հանգամանաց ։

Պ՚նեմ ։ Եթէ բարձեալ լիցի այս անկարութի՛ն Տրաշիւք, կամ ապօրինաւոր միջնորդաւ, կամ ընդ վտանգաւ կենաց, ուրիշ դատեցաւ առաջին ամուսնութե՛ն լինել եղծեալ, և պարտին Շնալզատուցեալամուսինքն, և ապատ. կամ ընդ միմեանս նորոգ, և կամ ընդ այլոց առնել զամուսնութե՛ն. մշտնջենաւոր էր ըստ բնական անկարութե՛ն մշտնջենաւոր ։

Իսկ (2) եթէ բարձեալ իցէ Հասարակաց միջնորդաք, յայնժամ ասէ Թէոփիլոս, թէ եկեղեցին, որ գտաւ պատրեալ, իբրպէս զատեցաւ մշտնջենաւոր զանկարութե՛ն, որ իսկապես ոչ էր մշտնջենաւոր, վերանորոգ զնախընթաց ամուսնութե՛ն, և զերկրորդն՝ եթէ արարեալ իցէ՝ լուծանել, թէպէտ և հրամանաւ նո՛ր եղեալ ։ Ըստ այսմ դնի՛ ՝ի գլ. Օ՚ջովանդ. և գլ. Լ՚ևէոպո՚ս. ՝ի մի ցրտային բնութենց։

Ի՛նդրիցես երրորդ ։ Օ՞րինչ առնել պարտ է յերկբայութեան՝ որ երկուստեք Հաւասար, թէ արդեօք անկարութե՛ն յառաջեաց՝ եթէ զՀետ եկն ամուսնութե՛ն ։

Պ՚նեմ ։ Ընթադատել պարտ է ՝ի նպատ ամուսնութե՛ն, թէ այն զՀետ եկն ամուսնութե՛ն, գլ. վաՀճանական, ՝ի մի վճռ. և իբաց զատել, և գլ. Ն՚իե ոմ ընկալս. 33. խ. 1։ Ա՚րդ՝ բազում անգամ յառնի երկբայութե՛ն ՝ի մի անկարութե՛ն ՝ի կախարդութե՛ն. քանզի ՝ի մի բնական անկարութե՛ն, յորժամ ոչ եղև Հնար երբեք ՝ի գործ ածիլ զուգաւորութե՛ն, և յոչինչ նշանաց ցուցանի, թէ երբ եղև, Հաւանականագոյն է՝ թէ յառաջեաց քան զամուսնութե՛ն ։

Ի՛նդրիցես չորրորդ ։ Ա՚րդեօք ամուսնութե՛ն եղեալ յառաջ քան զամն չրեքտասանե՛ն է՞ ոչինչ ։

Պ՚նեմ ։ Ի՝ իրր ՝ի բազում ոչինչ, ըստ մասին ՝ի բնական իրաւանց, և ըստ մասին ՝ի դրական իրաւանց ։ Օ՚նրաւանց բնութե՛ն յայտ է, մեղք յառաջ քան զայն ժամանակ իբր ՝ի բազում բանն ոչ զօրէ ըստ բաւականին, զի կարօղ իցէ զայսպիսի մեծ իրաց բացորոշել ըստ բաւականին ։

Օ՚գրական իրաւանց են գլ. Ո՚ր գլ. Ա՚յսո՚ն՚ե՚. գլ. Ի՝ Ե՚ղ՚ե՚ց, ՝ի մի Հարանաւոս. անչափահաս. և ՝ի մի ցրտային բնութ. գլ. Ոչ պ՚ե՚ո՚ս ։ Ա՚րդ՝ Հայեցան իրաւունք՝ եթէ առ առաջել պատճառն, և եթէ՝ զի յառաջ քան զայն Հասակ բնութե՛ն ոչ Համարի Հասարակօրէն բնդունակ ՝ի վճարել զամուսնական պարտս ։

Ի՚սացաք, Ի՚ր ՝ի Բ՚ա՚զ՚ա՚ն. մեղք եթէ յառաջ քան զայն Հասակ՝ զօրութե՛ն եթէ բնութե՛ն, և եթէ բանին, զգակաւութե՛ն Հասակին ընութ. մինչև երկոցուն ևս գտանիլ ընդունակ՝ եթէ առ Հաւանութե՛ն, և եթէ առ զաւա-

(1) Ի՚նդ՝ պ. 1. Բ՚ա՚լ ։ (2) Ի՚նդ՝ Բ՚ա՚լ ։

գաւորութեի, վաւերաբար ամուսնանան. զի Օնոփոնէ. և զի Ա. մնագ. ի մի Տարս. նախօս. անչարհաս։ Իսկ եթէ իցեն յայնժամ ընդունակ առ հաւանութեի, այլ ոչ առ զուգաւորութեի, թէպէտ և յայնեցեալ միայն յիրաւունս բնութեի վաւերաբար ամուսնանան, միգի գոյանի բաւական հաւանութեի, և անկաթութեին ոչ համարի միանձնաւոր. սակայն անվաւերաբար ամուսնանան՝ ի կարգադրութեի դրական իրաւանց, որ պահանջէ՝ ի լրումն հաւանին ոչ միայն գնահատութեի, այլև զկարողութեի զուգաւորութեի։ Այմին իրի ունի՝ մնա կատարել, թէ՝ ի մէջ անհաւատից, որք ոչ են հպատակ օրինաց եկեղեցւոյ, լինի յայսմ դիպուածի վաւեր ամուսնութեին։

Յոտ դիտել արժան է, թէ յորժամ ամուսնութին առ պակասաւն հաւանին է ոչնչ, է հաւասար հաւանախոստութեց. զի միայնակ՝ ի միւս Տարսնախօս, ի Ծ, սակայն եթէ ոչ իցէ գաղտի։

ՊԻՐԿ. ԻԱ։

Ի վերայ արձելման անհամայնութեի։

Անհամաձայնութեին (1) կրնի, զորմէ արդ խօսիմք, ոչ է այն, որով միւն է հաւատացեալ, և միւսն հերետիկոս. այլ որով միւն է միտէ, և մի ան ոչ. քանզի գոյով ամուսնութին խորհուրդ նոր օրինաց, իրաւամբք պահանջէ զհամաձայնութեի ըստ խորհրդոյ հաւատոց, որ է միտութեին։

Սկզբի է նախ։ (2) Ամուսնութեին հաւատացեալ ընդ անհաւատի՝ բնական, ածային, և եկեղեցական իրաւամբք է հաստատակորէն ապօրինաւոր։

Յոտ։ (3) Ածախի ամուսնութեին հակառակի գլխաւորագոյն բարւոյ ամուսնութեի. ապա՝ Յոտ. առաջարկ։ Գլխաւոր բարին ամուսնութեի է զաւանն դաստիարակելի առ կրօն Ա.Յ. իսկարդ՝ այնպիսի ամուսնութիւնն հակառակի այսմ բարւոյ. ապա՝ Յոտ. փոքր։ Դաստիարակութեին լինի հաստատակորէն միջնորդութեի Տօր և մօր. իսկարդ՝ դիտաւորութիւք Տօրն և մօրն յայնպիսի զուգակցութեի լինին հակառակ՝ ի դաստիարակել զզաւակն, իրրզի երկրքին ևս ըլ հաւատոց իւրեանց դիտոն դաստիարակել զզաւակն. ապա։

Սկզբի է երկրորդ։ (4) Ընդ նախընթաց անհամաձայնութեին կրնի եղծանել զամուսնութիւն, ոչ բնական կամ ածային իրաւամբք, այլ սովորական եկեղեցական իրաւամբք։

Յաւարք, նախընթաց, միգի եթէ ամուսնութեի զկետ եկեսցէ, զորօրինակ յորժամ միւն յամուսնացելոց դառնայ ի հաւատս, ոչ ըլ ինքեան լուծանէ զայն, այլ միւ այլոյ, զորօրինակ ասացաք՝ ի միւ անլուծանելիութեան ամուսնութեի։

Յոտ. առաջին մասն։ Թէպէտ անհաւատարութեին կրնի ըլ իրաց լինչ հակառակի վանճանի ամուսնութեի, այլ ասացաք յառաջին եզրակացութեի, սակայն ոչ բացարձակապէս, և ըլ ամի. քանզի հնար է բացարձակապէս յայնպիսի ամուսնութեի ծնանիլ զաւակաց, և՝ գործ ածելոյ զգուշութեիս լինչ՝ դաստիարակիլ ուղղափառապէս, թէպէտ և իրր՝ ի բազում գժուարաւ, քան եթէ երկրքին ամուսինքն ևս էին հաւատացեալ. ապա։

Յոտ. երկրորդ մասն։ Այլ լինչ պատուճանի՝ եթէ՝ ի հին և եթէ՝ ի նոր օրէնս՝ եղծիչ այնպիսի ամուսնութեի. ապա։

Հաստատի երկրքին մասն ևս։ Խաղաղ ամուսնութիք՝ եթէ՝ ի հին և եթէ՝ ի նոր օրէնս՝ եղեն վաւեր ընդ մէջ անհաւատարից՝ ի կրնի, ոչ յայտ է յայտագրեցոց յառաջին գրութեն մերում, և ոչ ուրեք ընդհանրապէս անօրինեալ զայն Ա.Յ։

Յոտ. երրորդ մասն եզրակացութեն։ Հաստատակաց կարծեաց համարէն եկեղեցւոյ՝ եղծեալ հաւատոյն ամուսնութեիքն հաւատացելոց ընդ անհաւատից. իսկարդ՝ ոչ եղծանէն բնական կամ ածային իրաւամբք, ոչ և ցուցաք. ապա եկեղեցական իրաւամբք, զոր թէպէտ ոչ ընդհանրապէս յընդհանուր ինչ կանոնի, այլ ընդհանուր սովորութեի մեծեալ և հաստատեալ է։

Ենդրիցես։ Օրինչ համարել պարտ է զամուսնութեին ուղղափառաց ընդ հերետիկոսաց։

Պնեմ։ Ընդելալ է իրաւամբք բնութեի միւ վանդի հերետիկոսութեի հաւատացեալ ամուսնակցին և զաւակաց, զորօրինակ ասացաք զամուսնութեց ըլ անհաւատից։ Ածային իրաւամբք՝ Տիտ. գ. և Թիղէ ը. Յոմ. ուր պատուճի հրաժարիլ՝ ի հերետիկոսաց։ Իսկ եկեղեցական իրաւամբք՝ կան. 13. Կաղկեդոնի

(1) Ընդ՝ Ե. 59. գ. 1. տո 5։ (2) Ընդ՝ Բ։ (3) Ընդ։ (4) Ընդ։

ժողովոյն. 31. Յաւուրիկևայ՝ առ Գրատիա-նոսի, գատ 28. խ. 1:

Սակայն են վասեր, վորդի ոչինչ իրաւամբք եղծանին. ոչ իրաւամբք բնութեան, կի՛ ածայ-են իրաւամբք, ոչ կայսր է յատացելոցս ՚ի մի ամուսնութեանց ընդ անհաւատից. և ոչ ե-կեղեցական իրաւամբք, վորդի չէ հնար գտանել զեզծիչ իրաւունս ինչ, այլ միայն զարգելիչս: Տես ստորև՝ ՚ի վերջ գաղտնութեանն զվճիռ Յունե-դիկտոսի ջորեքտասաներորդի:

Գ Լ Ո Ւ Խ· ԺԱ՚:

Ի վերայ արգելման յանպտուց:

Գասելի է: Լորեակ են յանցանք եղծիչք ամուսնութեանն եկեղեցական իրաւամբք:

Առաջինն է շնութիւն՝ հաւատով կի՛ խոստ-մանի՛ եթէ յաւարնալ և եթէ զհետ եկեալ՝ առնելոյ զամուսնութիւն ՚ի մեռանիլ սեփական ամուսնակցին: Յայսմ գնի՛ ՚ի գլ· Յովսէ-ի Բէրբէտ· 3· խ· 1· գլ· Ա՛նձ ոռնէր. և գլ· վերջնական. զնմանէ՝ որ էած: Լու խնդրեալ լինի խոստումն եղեալ և ընկալեալ. և ևս և-զեալ ՚ի կենդանութենէ ամուսնակցին, և դիտութ ամուսնութենն՝ որ գոյ:

Լորրորդն է մարդասպանութիւն հնարագի-տութեան, այս է՝ յորժամ այրն կամ կինն ՚ի փոխոխ հաւատնութենէ միմեանց (և այս ասի հնարագիտութեան,) սպանանէ զայր իւր, կամ զկին իւր, կամ զամուսին այլոյ՝ որ հաւատնի, դիտաւորութեամբ առնելոյ զամուսնութեանի ընդ ինքն իւրեանց զկնի մահու ամուսնակցին: Յայսմ գնի՛ ՚ի գլ· Օգոստ՚ի՛ ՚ի վերջ գարձ. անհաւատ. և գլ· Լրնէ ոռ՚ի կենդանութ. 31· խ· 1: Լու նոյն է, եթէ ֆիզիգապես, և եթէ բարոյապես, եթէ ինքնին, և եթէ ՚ի ձեռն այլոյ սպանցէ. միայն թէ զհետ եկեսցէ գործն:

Ասի, պնդաւորութեամբ առնելոյ զամուսնութ ընդ ինքեանց. վորդի դիտաւորուի և վամ-ձան օրինաց է՝ այսոսիկ պատժով և արգել-մամբ արգելուլ, զնմի՛ որ ցանկանայ օտար ամուս-նութ սպանցէ զնոր կի՛ զայրոյ ամուսին: Յայսմ գնին առհասարակ ՚ի՛ծ՚ապարանք, Ցաւարրոս, Ամբրոզ, Լայման, Պոնտոս, փերեգ, զոր յիշատակէ, և որոց զհետ երթայ Պօղոս, Հնն-նոս, և այլք՝ ընդդեմ Ա՛եղբիոսի՝ ասե: Նմին իրի եթէ առ առեալն, առ վերժառութեան, կամ առ այլ ինչ վախճանի, և ոչ վս առնելոյ զամուսնութեանի ընդ մէջ իրեանց, ամենք՝ ևս և հնարագիտութեան, սպանցեն զամուսին այլոյ, ոչ անկանին ընդ արգելմանս:

Սակայն ոչ պահանջի գայն կամ հաւատ առնելոյ զամուսնութեանին. գլ· ՚ի Հերայ այսոսիկ մնակագ. պնմանէ՝ ոչ էած. այլ բաւական է, եթէ երկոքին ևս ունիցին զմիտս առնելոյ զամուսնութ ընդ մէջ իրեանց: Իսկ յաստնին եկեղեցւոյ միշտ ընթացեալ այնպիսի հաւա-նութ, ուր յայտնի է հնարագիտութիւն:

Լորրորդն է շնութիւն ընդ մարդասպանութ, այս է՝ յորժամ շնացօղ այրն, կամ շնացեալ կինն սպանանէ զիւր կամ զայրոյ ամուսնին՝ ևս և առանց փոխոխ հաւատնութ կամ հնարագի-տութ. բայց միայն սպանօղն ունիցի զմիտս առնելոյ զամուսնութ ընդ շնացելոյն, զորրոր-նակ առացաք ՚ի նախընթաց դիպուածի:

Լրդ՝ զերիս յանցանս զայսոսիկ եղծիչս ամուսնութենց ՚ի սակաւ բանս յայսոսիկ ըն-վանդակին: Ցասն՝ շնութ ընդ հաւատոյ: Լորրորդ՝ մարդասպանութ ընդ հնարագի-տութ և ՚ի մեռց ամուսնանալոյ: Լու երրորդ՝ մարդասպանութ ընդ շնութ, և ՚ի դիտա-ւորութ առնելոյ զամուսնութ՝ առանց հնա-րագիտութ:

Բայց գիտել արժան է, զի այս արգելումն լուծանէ զամուսնութենն լինել ընդ մէջ նոցին յանցաւորացն միայն, և ոչ ընդ այլոց:

Գ Լ Ո Ւ Խ· ԺԲ՚:

՚Ի վերայ արգելման գազանութեան:

«Զաղնի իրաւամբք այն ամուսնութ համա-րէր գաղտնի, որում չէր հնար ցուցանիլ վկայիւք. գլ· ՚ի Ջէ. և գլ· Ա՛ռանչ խա-ֆնոռն. մակագ. ՚ի վերջ գաղտնի Հարանախա-սուն: Այլ Նորոգ իրաւամբք Տրիտ. ժողովոյն՝ այն ամուսնութենի տիրապես է գաղտնի, որ լի-նի առանց առաջակայութ ժողովրդապետին, կամ այլոյ քահանայի՛ հրամանաւ նր, և ա-ռաջի երկուց վկայից: Իսկ որ լինի առանց հրատարակութենց կամ ծանուցմանց, ոչ հա-մարի տիրապես գաղտնի:

Լնթադրեմք, թէ զգաղտնի ամուսնութենէ միշտ եկեղեցին խափանեաց. և յայն սակս միշտ եղեն ապօրինաւոր ՚ի մէջ քրիստոնէից, ոյք յայտ է յԱ՚ենովկենտիոսէ երրորդէ՝ գլ· 3· ՚ի վե գաղտն. Հարսնախօս. և ՚ի Տրիտ. ժողո-

ժողովրդին գումար. 24. ի վեց. նորոգ ամուսն. գլ. 1. ուր ասէ. Որ եկեղեցին Ոչ չկրեսցուք պատճառաց ասելոյն զմեզ ի հրաժարեցուցանել, այլ խոհեմութեաց:

Խնդիրն է, թէ արդեօք ևղի՞ն և ե՞ն վաւեր:

Լսելի է: (1) Պատգամի ամուսնութիւնք՝ ի բնութենէ իրին են վաւեր. և ոչ երբէք եկեղեցական իրաւամբք են անվաւեր յառաջ քան զՏրիտ. ժողովն. իսկ նորոգ իրաւամբք Տրիտ. ժողովին բացայայտեաց եղծանին:

Ձուց. (2) առաջին մասն: Ընդ ժամ միաձամ դիպին հականգն դաշնադրութեան ինչ, կամ խորհրդոյ՝ երկրին ևս են վաւեր, թէպէտ և զանց ալացին պատահական հանդիսաւորութենէք. խակարդ՝ ի գաղտնի ամուսնութենէն դիպին ամ. հականգն՝ ի բնութենէ իրին առ դաշնադրութեան ամուսնութենէն, և առ՝ ի գոլ խորհրդոյ, ապա: Ձուց. փոքր: Յականգն դաշնադրութեան ամուսնութենէ՝ ի բնութենէ իրին, և՝ ի բաց առնել զնկեզեցական օրինադրութի, է փոխադարձ հաւանութին բանիւք զներկայ ընդ միմեանս օրինաւոր անձանց, եթէ հրապարակաւ, և եթէ գաղտնի կոչեցի. հականգն ամուսնութենէ՝ ըստ ոմանց է խորհուրդ, են պարտաւորեալք նոքա, այս է՝ օրինաւոր անձինք յամուսնանալ, և պարտաւորեալք կնոյ, այս է՝ բանիւն զներկայ՝ երբ բացայայտին զհաւանութենէն. խակա զ՝ այս ամ. դիին ի գաղտնի ամուսնութենէ. ապա:

Երկրորդ մասն յայտ անտի է, զի ոչինչ միջոց գտանի յառաջ քան զՏրիտ. ժողովն՝ եղիչէք գաղտնի ամուսնութենէ: Այլ ժողովն Տրիտ. գումար. 24. ի վի նորոգ. ամուսն. գլ. 1. ասէ. Ձի պարտ երևեցաւ, ըստ գեղեցիկ սահմանութենէ՝ սրբոյ հաստատութեամբ սահմանեցան եղեալ են հաստատ և ճշմարիտ սահմանութենէ, զորըմէ եկեղեցին ոչ եղ ձեռաց պչրանաւքն. և ըստ այսորիկ իրաւամբ պատժել են նոքա, զորըմիսկ պնդ ըստ պարտիս եղեալ են հաստատ և ճշմարիտ սահմանութենէ, որ զհաստատ և ճշմարիտ սահմանութենէ՝ ի բաց ածանել: Ի՛ ի բաց յայտնի ըստ բաւականին նշանակէ ժողովն, թէ եկեղեցին ոչ երբէք եղծեաց զգաղտնի ամուսնութենէ:

Ձուց. երրորդ մասն՝ ի Տրիտ. ժողովին գումար. 24. գլ. 1. ի բանս յայտնի. Որ այլազգ ոմն յառաջիկայումբէ ծողովրդապետի, կամ այլոց առաջնոյն նորին ծողովրդապետին և կամ խորհուրդ եկեղեցոյն հրամանաւ, և առաջի երկուց կամ երից վկայից, յհանդերձ լցեալ առնել զամուսնութի, զնա՝ որ այսպիսի ամուսնութենէ ազգեալն անզգուշաբար ոմն, և զայսպիսի ամուսնութենէն եղծեալս ևս ոչնչա լինել ձեռն, զսա որոմ զնա առաջիկոյ ձեռնով եղծանել և դատապարտանել:

Խնդրեցաս նախ: Ո՞ է, և որպիսի ոք ժողովրդապետն յառաջակայ խնդրոյս:

Պինեմ նախ: Ընդհանուր ժողովրդապետի աստ խնդրեալ լինի ամ, որ ունի զկարգաւորն իրաւարանութենի՝ ի վի ամուսնեցաց, ոչ ունի պատն՝ ի քահանդակ եկեղեցւոջ, եպիսկոպոսն և ընդհանուր փոխանորդ նր յիւրում վիճակի, արքեպիսկոպոսն՝ ի բովանդակ գաւառին՝ յորժամ ներգործութի այդ առնէ, հոգաբարձուն՝ ի ժողովրդապետութենէ, են:

Պինեմ երկրորդ: Ոչ են պէտք առ վաւերութի ամուսնութենի լինել ժողովրդապետին քահանայ: Այսպէս բացատրեաց որ ժողովն կարթենարաց Տրիտենդեան ժողովոյն՝ յամին 1595. Հաստատեալ՝ ի Կղեմայ ութերորդէ, զոյ օրինակ է տեսանել առ Դիանոսյ. մ. 2. ճառ 3. լուծ. 32: Ոչ յորժամ ասէ ժողովն յառաջիկայումբէ ծողովրդապետի, կամ այլոց հաւանայ, առնէ զայս իմացուած, կամ այլոց, որ նչ հաւանայ, ոչնչ օրոշեալ՝ թէ արդեօք ժողովրդապետին պարտ է լինել քահանայ: Այսպէս է գեղեցիկ հաստատագոյն կարծիքն, թէպէտ հակառակեալն ի գործածութե է ապա. Հովհաննէս:

Պինեմ երրորդ: Ոչինչ վերաբերի առ վաւերուն խորհրդոյ, թէ արդեօք ժողովրդապետն իցէ նզովեալ, անկանոնական, կասեալ, կամ արգելեալ, եթէ նա ինքն առաջակայ լինի, և եթէ այլոյմ քահանայի յանձն արասցէ. վասն չէր ինչ անգ ներգործութենի իրաւաբանութենէ, այլ սոսկ առաջակայութենէ: Այսպէս բացատրեաց որ ժողովն կարթենարաց ի ժամանակի կարթենարին Մատթէի, քանզ քննեալ զինդիրն առ փախճանսն, ի գլ. Ժողովի, ընդ. ի վերայ ամուսնութենէն եղելոյ ընդդեմ արգելանաց եկեղեցւոյ: Այլ ոչ եթէ ժողո-

(1) Ղեւ. 45. պ. 5. Բուլ: (2) Անդ:

ժողովրդապետն իցէ հրապարակաւ հերետիկոս՝ ի տեղւոջ՝ ուր Տրիտ. ժողովն է հրատարակէլ. վիպղն նոքին իսկ զրկի ի բարերարութիւն, և դադարի լինել ժողովրդապետ։ Նոյնպես և՝ եթէ ժողովրդապետն իցէ հրատակ՝ առանց կնքոյ պատրի անուանն։

Պիտի չորրորդ։ Ո՛ւ վաւերացի ամուսնութիւն բաւական է առաջակայութի ժողովրդապետի միոյն, թէպէտ և ամուսինքն իցեն այլևայլ ժողովրդապետութիւն. վիպղն Տրիտ. ժողովն պահանջէ զառաջակայութի ժողովրդապետի, և ոչ ժողովրդապետաց։ Այլ սովորութի եղև, զի առաջակայ լիցի նա, յորոյ ժողովրդապետութիւն հանդիսանայ ամուսնութիւն. բայց և միւսոյն բաւական լինելն, բացատրեաց ոք ժողովն կարդինարաց Տրիտ. ժողովոյն առ վիակ Նանոսի, ի գլ. Ոչ հաց ի վի գաղտ. հարս. նախօս։

Պիտի հինգերորդ։ Սնփական ժողովրդապետն յայսմ խնդրի ոչ է միայն նա, որ է սեփական տեղւոյն, ուր ամուսինքն ունին դիմատատ բնակութի, կամ իրր զբնակութի, այս է՝ զբնակուի ընդ մեծ մասն տարւոյ. այլև նա, որ է սեփական տեղւոյն, յորում պարզապես բնակին, թէպէտ ոչ դիտեն ընդ երկար բնակիլ անդ. բայց միայն իցեն անդ միայն պատճառաւ զբօսանաց, կամ առ գիւղագնացուն, կի առ սակաւ ինչ ժամանակ անդ՝ և վաղվաղակի դառնալոյ ի բնակութի իւրեանց։ Այս թէ զայսօրինակ բացատրեաց ժողովն կարդինարաց Տրիտ. ժողովոյն, յառաջ քերէ վիակնանոս ի գլ. Նշանակեաց. ի վի ժողովրդապետաց, և ի վի օտար ժողովրդականաց. հինր 30. ի բանս յայսոսիկ. Եթէ մայր ի կին Տրայեկտ երկոքեան ի խափանաց ձնողաց՝ առ Հերմոյ ժողով Ալեքսանդրեայ երկեալ էին, և անդ կացեալ պժամանակ մնալ՝ արարեալ էին վտանգ. եթէ ձնողքն կարէիցեն ի վերայ վաթրումն համարեցաս, լինի բացատրել պարտ է պժամանակն, յորում ամուսնացան կացին Ալեքսանդրեայ. ել երթ կացին գերի պտու ին, պարտ է տալ զերշանս վերայ վաթրումն. այլապէ՛ նոքա չեն կարող երթալ։

Ա՛ն այսորիկ ուսանողք յիմիք համալսարանի, համբակք արհեստաւորաց, ընդոծինք, վաճառականք ի հասարակաց վաճառատեղիս, պահակեր զինուորք, և նիք՝ որք պատճառաւ պաշերազմի կամ ժանտախտի փոխեն զբնակուած

թիս, վաւերարար ամուսնանան առաջի ժողովրդապետի տեղւոյն այնորիկ, յորում բնակին. և չէ հարկ, զի ընդ մեծ ժամն տարւոյն բնակեալ իցեն, այլ նոյնհետայն ընդ սկիզբն առնելն բնակել անդ՝ լինին ժողովրդականք։ ոչինչ նուազ ըստ ամուսնութենն, ոչ ըստ նորոգ զալ խորհուրդս։ Այսպէս դնէ Սեղբիոս զինի Սեղբեատրոսի, Սանկէզի, Ընդհղոսի, Սայի. և ևս Հերիկոս որ իգնատեան։ Իսկ որք ունին զկրկին ժողովրդապետութիւն բնակութեան, կարօղ են առաջի միոյ ի նոցանէ ամուսնանալ, սակայն ընտրելագոյն և ապահովագոյն է առնել առաջի ժողովրդապետի տեղւոյն այնորիկ, յորում բնակին ի ժամանակի ամուսնութենի։

Պիտի վեցերորդ։ Ծափառականաց, որք զորօշեալ տեղի բնակութեն ոչ ունին, սեփական ժողովրդապետն է նա այնր տեղւոյ, յորում գտանին, և ուր զխորհուրդ խոստովանութեն և զհաղորդութեն կարօղ են ընդունել. վիպղն չիք այլ ոք սեփականի ժողովրդապետ նոցա։

Պիտի եօթներորդ։ Հօրժամ ժողովրդապետն տայ այլում զհրաման առաջնկայ լինելոյ, այնպիսի հրամանն պարտի լինել արտաքուստ և յառաջագոյն շնորհալ, և ոչ է բաւական զկնի հաւանիլն և հաստատիլն։ Այս ևս՝ յանձնարարեալն պարտի լինել քահանայ։ Այս դարձեալ՝ պարտի լինել ընկալեալ ինքնին կամ միշտորդութի այլոց։

Խնդրիցս երկրորդ։ Ո՞ր և որպիսի առաջակայութի պահանջի եթէ ժողովրդապետին, և եթէ վիայից։

Պիտի նախ։ Ոչ է բաւական բնակութն, զորօրինակ անաստնք կարօղ են լինել առաջակայ, այլ հարկաւոր է մարդկային, և բարոյականն. այս է՝ որով ոչ միայն առաջի իցեն մարմնով, այլև գիտասցեն և մտադիր լինցին, թէ զինչ գործի. վիպղն յայնսակս պահանջին ի ժողովրդէն, զի կարօղ լինցին վկայել զդաշնադրութեն։

Պիտի երկրորդ։ Խաւական է առաջակայութի վկայից և ժողովրդապետին՝ ևս և որ բանի, առ ահի, նենգութի, և խորամանկութի. զորօրինակ որք ընդ այլով պատրուակաւ կոչին, թէպէտ և հրաժարեսցին, կամ հաստատեսցեն ոչ տեսանել կամ ոչ խմանալ, բայց միայն իմասցին. վիպղն յայնժամ է ամուսնութին խակապէս եղեալ առաջի ժողովրդապետին,

ոյն, և առաջն վկայից, որք կարօղ են զայն առուգել։ Այս ասել պարտ է, եթէ ըստ զիպուածոյ առաջնկայ գոցին. զրօրինակ յանցանելն, ի քաղաքավարէն, ի պատարագելն, և կամ ի գործելն զայլ ինչ. բայց միայն որք ամուսնանան վարեսցին նովին առաջնակարգ առ այն վախճան. քանզի այլազգ՝ եթէ ոչ հայեցեալ առ առաջնակարգ ժողովրդապան և առ վկայս՝ ամուսնացին, թէպէտ և յայն դիպուած, զրօրինակ յանցանելն, տեսցին զդաշնագրութիւն, ոչ էր վաւեր ամուսնութիւն. վզի պարտին կիրպարար բերիլ առ այն վախճան, ոյք բացատրեաց ժողովն կարդինարաց Տրիտ. ժողովոյն յամին 1591. ի 29. Օգոստոսի։

Խնդրիցես երրորդ։ Պրպիսի պարտ է լինել վկայից։

Պէտք։ Ոչ է հարկաւոր լինել վկայիցն ըստ ամի անտարակոյս, և կամ ունել զՀանգամանս յիրաւանց պահանջեալս յայլ գործոցս։ այլ բաւական է ոմն որ և իցէ, որ կարօղ իցէ իմանալ, և իմացցի, թէ զինչ ամուսնքն ասեն և գործեն։ Այլ մատուցանիլ կարօղ են ազգականք, կանայք, անչափահասք, բարեկամք, անհատատք, վատահամբաւք, նզովեալք, չարք, և բարիք։ Պատճառն է. նախ՝ զի թէպէտ ժողովն կարօղ էր պահանջել զվըկայս ըստ ամի անտարակոյս, սակայն ոչ պահանջեաց, ոյք յայտ է ի բանիցն, և վկայէ հանապազօրեայ գործածութիւնն։ Եւ երկրորդ՝ զի այլազգ՝ վս հանգամանաց վկայիցն ամուսնութիւնքն լինէին յաւէտ երկրայականք քան յատաղ՝ քան զՏրիտ. ժողովն, և անբաւ վէճք շարժէին ի վը նոյ։

Խնդրիցես չորրորդ։ Արդեօք ի դիպուածս ինչ վաւեր են գաղտնի ամուսնութիւնքն, և յորս։

Պէտք նախ։ Գաղտնի ամուսնութիւնքն ապարակել ի տեղիս, ուր ոչ եղեն հրատարակեալ վճիռք Տրիտ. ժողովոյն՝ ի բնակչաց գաւառացն այնոցիկ, են ստուգիւ վաւեր։ Հայտ է. վզի ժողովն Տրիտ. գաւ. 24. գլ. 1. Վճռե, զի այսուհետ վճիռն չէ ծաղկեցուցիչ ամուսնութեանց այնոցիկ, զորս ընդունել ոչ կամի ժողովն հրատարակեալ ի նոսին ծողովն եղելոյ։ Այս յատաղ քան զայն ժամանակ ոչ ունի զօրութիւն, ևն։

Պէտք երկրորդ։ Հնակիւք տեղացն, ուր զօրէ՝ և հրատարակեցաւ վճիռ ժողովն, ևւ երաթաւ առնեն զգաղտնի ամուսնութիւն յայսպիսի տեղիս՝ ուր ոչ եղև հրատարակեալ, եթէ յիրաւի անդ բնակին, թէպէտ և գաւառ ճանուցեալ. վզի բնակութիւն լինին զերծ յօրինաց հայրենեաց իւրեանց, և լինին հպատակ օրինաց տեղացն, յորս են։ Այլ թէ այնպէս հրատարակեաց Պերգամոս ուխերորդ յամին 1627. ի 14. Օգոստոսի, յատաղ բերէ Անդիկարդ՝ ընդ կոնգակի նոյ՝ ի հաւաքական գործածութիւն իւրում, մ. 2. գլ. 4։

Այս չէ ինչ ընդդէմ, եթէ նենգութիւն ոչ ումեք նպաստէ. քանզի ոչ նպաստէ նմ նենգութիւն ըստ վաւերութեան ամուսնութեան, այլ նոյն իսկ թէպէտ նմ կամ բնակութիւն, որով ստանան զերաւունս այնպիսի տեղւոյ՝ յորում բնակին։ Այս՝ նենգութիւն արարին առ այն վախճան փոխանակ զընակուին, այլ ոչ յայն սակս եղծեալ է յետ այնորիկ՝ զոր առնեն, յորժամ անդ իսկապէս բնակին, և այնպիսի եկնղեցւոյ են ժողովրդականք։

Պէտք երրորդ։ Այս թէ՝ հաւանականագոյն երևի, թէ սոսկապէս պանդուխտք և անցաւորք ի նախայիշատակեալ տեղիս վաւերաբար առնեն զգաղտնի ամուսնութիւն, սակայն ի բաց առեալ վս նոյ զնենգութիւն և զղաւաճանութիւն։

Պատճառն է. վզի պանդուխտք կարօղ են համաձայնիլ օրինաց տեղացն, ըստ որս անցանեն, և ոչ օրինաց հայրենեաց իւրեանց, զրօրինակ՝ հրամայեալ ծանից, ծոմապահութեց, պարտաւորին. և այս՝ եթէ մեկնութիւն իրաւանց, և եթէ լռելեայն հաւանութիւն օրէնսդրաց։ Այս ստուգիւ ոչ ապաքէն պարտաւորին օրինաց տեղւոյն, յորում են, զրօրինակ ծոմապահութեց, հրամայեալ ծանից, նա թէ՝ և հանդիսաւորութիւն ամուսնութեն, եթէ զօրէր անդ։ Այսպա յորմարագոյն երևի, զի լցին զերծ յօրինաց տեղւոյն, յորում ոչ են. ըստ այնմ առածի. Որ կրէ զնեղութիւն, կրել պարտ է պէտրոսի։ Այսպէս դնէ մերս Պանէտ զկնի Պիտոսի, Անկիզի, և այլոց. ևս և Լենոս։ Այս ոչ ձեռնարկութիւնքն, զորս ընդ հակառակն յատաղ բերէ Սեղրիոս, երևին բառնատուել։

Ասացաք, ի բաց առեալ զնենգութիւն. վզի որովհետև այնպիսիքն ոչ ըստ բնակութեն ստա-

առաջնէ իրաւանց ինչ՝ ոչ նախընթացքն, այլ լուսեղէն հաւատոյ վերնագունից առանձն զարտօնութիւնս տեղւոյն՝ յորս են, ոչ է արդար, և ոչ հաւանական, թէ օրէնսդիրն բանիցդ մերձ և հաւանութիւն իրում նպաստ մատուցէ, և պաշտպանեսցէ զնոցագործս և զանբարեայս: Ւս այնմէ՝ յայսմ եկեղեցին զմիտս իւր յայտնեաց, յորժամ կարգիանգիր մեծիցք Տրիտ. Ժողովոյն՝ ի վերանիանդոսէ եպիսկոպոսէն Լէովրիոյ հարցեալք՝ պիտի եւտուն, թէ ամուսնութիւնն՝ ի մեռ դիպաճախ՝ ենթագրեալ պենդութիւն ոչինչ է. զոր հաստատեաց Ուրբանոս ութերորդ՝ ի նախայիշատակեալ կոնդակին, յառաջ բերեալ առ Անդրիկարդոյ և առ Հենրիկոսի որ իգնատեան, հմր 340:

Պիտեմ չորրորդ: Եթէ երկու ամուսինքն իցեն ընդ զանազան ժողովրդապետութիւն, յորոց՝ ի միումն հրատարակեալ իցէ վճիռն Տրիտ. Ժողովոյն, և ոչ յայլումն, միաւոր է գաղանի ամուսնութիւնն, եթէ եղիցի՝ ի ժողովրդապետութիւնն յորում ոչ է հրատարակեալ վճիռն: Այսպէս համարի Կանէտ յառաջ բերեալ զրացաւորութիւնի կարդիանգրաց, հմր 67. և Հենրիկոս որ իգնատեան: Պատճառն է, վասն զի գաղտնութիւնն ըստ երեմս օրինաց տեղւոյն, յորում լինի գլ. վերջնակ. ի մի պարտաւորեալ ատենի:

Պիտեմ հինգերորդ: Ամուսնութիւնն գաղտնի արարեալ յանհաւատից՝ յոչ միրտելոց, եւս և ի տեղիս, ուր զօրէ վճիռն Ժողովոյն, է վաւեր. վասն է օրէնք եկեղեցական, որում ոչ անկանին ի ներքոյ անհաւատք:

Վեցերիցս հինգերորդ: Զգոնաք ամուսնութիւնքն ի միաբանել գաւառս Լեղգիոյ, յորս հրատարակեալ եղև վճիռն Տրիտ. Ժողովոյն, ոչ պահեալ զկերպ Տրիտ. Ժողովոյն, են վաւեր:

Պիտեմ: Օգտ դժուարութիւն ենդրոյ ընդերկար վիճաբանել ի մէջ ածաբանից՝ ի ենդրոյ գերապայծառ և ի բազում գլխոց ինձ դերապատիւ ած Կոլիեմոսի Կողմեան եպիսկոպոսի Երբիոյ, երկոյն ի վերջոյ ամենասէր և առնիմաստ քահանայապետն Բենեդիկտոս չորեքտասաներորդ՝ սահմանադրութիւնն, որոյ սկիզբն է, Ա՛ստ՝ ի վերայ պատճէն. գրեալ ի 4. Նոյեմբերի յամին 1741. յորում սահմանէ և հրատարակէ, թէ ամուսնութիւնքն հերետիկոսաց ընդ միմեանս, կամ ուղղափառաց ընդ հերետիկոսաց, ի միաբանել գաւառս Լեղգիոյ արարեալ, ոչ պահելով զկերպ Տրիտ. Ժողովոյն, են վաւեր: Օնոյն սահմանեաց ի վերայ նոյնօրինակ ամուսնութեանց՝ արարելոյ սահմանաց տերութեն նոցին միաբանել կարգաց՝ արարելոց ի նոցանէ, որք գրեալ են ի գունդ լեգէոնէից, կամ զինուորաց, որք սովոր են ի միաբանելոց կարգաց անտի՝ առաքել ի պահպանութիւնի և ի պատսպարութիւնի սահմանակից դղեկաց, բայց միայն երկոքին ամուսինքն ևս վերաբերեսցին առ նոյն գունդս կամ առ լեգէոնէս: Եթէ զինուորաց ի լեգէովնաց աստի կամեցի ածել ի կնութիւն զքաղաքացի օրիորդ, պարտ է պահել յայսմ՝ ոչ և յայլս՝ զօրենս տեղւոյն, ըստ և առնել զամուսնութիւնի ըստ կերպի Տրիտ. Ժողովոյն: Բայց՝ ընդ ամենեսին և միայն՝ հաւարեին վերաբերիլ առ գունդս այնոսիկ, որք են ի ներքոյ զինուորական իրաւանց. և ոչ բնակչիքը, կամ նոցին նմանք, որք սովոր են գնալ երթիլ գնդից:

Ընդ մէջ զանազան պատճառաց, յորոց շարժեցաւ քահանայապետն սահմանել զայս, տգոյս երեին գլխաւորքն: Եթէ զի պահպանել վճռոյ Տրիտ. Ժողովոյն ի կողմանս յայսոսիկ (Կեղգիոյ) է բարդապէս անկարելի նոցին հերետիկոսաց: Երկրորդ՝ զի լիներ վնասակար կրօնի, ըստ որում հերետիկոսք խնամուտ եղեալ, եթէ զամուսնութիւնս իւրեանց ուղղափառք համարին ապօրինաւորս, և զզուակս իւրեանց պոռնկորդիս, ոչ միայն զգինչ և իցէ այլ եզանակս ամուսնանալոյ, այլև զայլ ևս գործոց հաւատոյ արգելուին ուղղափառաց. և ըստ այսմ սաստկանայր անդիմութիւն հայածանքն: Երրորդ՝ զի վնասէր փրկութեն ամուսնացս, և հակառակիր դարձի նոցա. քանզի եղիցէ եթէ մի ի կիրկուց հերետիկոս ամուսնացելոց կամիր գառնալ, պարտ էր վերստին ամուսնանալ առաջի ուղղափառ ժողովրդապետի, զոր ոչ երբէք առանձին յամուսնակից հերետիկոսէ, կամ պարտաւորէր զնա և զզուակս ի ժողով, որ կրկ ամենատեսիք գծանր դժուարութիւս, որոց ուր ուրեմն լինէր յաղթել. և ըստ այսմ լինէր խափան գործին: Չորրորդ՝ ի լինել ամուսնութեն առաջի հերետիկոս առնականաց՝ կամ առաջի պաշտօնատարին, և վկայից, կա-

տարի վախճանեաւ՝ զոր գիտեմ ժողովել, այս է՝ առաջնութիւն ամուսնութեան։

Խնդրեցես վեցերորդ։ Երկուօք յայլ գաւառս է ի թագաւորութիւնս, յորս ևս խաւսն ընակին հերետիկոսութիւնք ընդ ուղղափառաց, և յորս վճիռն Տրիտ. ժողովոյն եղև հրատարակեալ՝ զորօրինակ ի Վրկմանիա, ե՞ն ըզ նմին օրինակի վաւեր ամուսնութիւնքն առանց կերպի Տրիտ. ժողովոյն։

Պէտք, Օրութիւն այսր վճռոյդ են վասն երկուց ոգի և ասացաք, Հայի միայն ի միաբանելոս Վրկմիոյ։ Իսկ եթէ նոյն պատճառք զուգընթացեալ լինին, որք ի Վրկմիայ, երևի ընթադատել, թէ բարեգութի մեզր եկեղեցին թուլացուցանէ զորինս իւր նկատմամբ նոյ, զորօրինակ և նկատմամբ Վրկմանցի՝ ոչ ի նպաստ ապստամբ հերետիկոսաց, այլ ի նպաստ կրօնի և ուղղափառաց։ Նա այս առաւել ևս յայնմանէ խոչընդոտել, ասէ մեզ Վրկանդ գերմանացի մատենագիր, զի երէց երկուքին հերետիկոս ամուսնին ևս եկեղեցի ապրեցուսցէ, ոչ ամուսնոյն չէրպին առաջի խոչոն և սիրելոյն զոր զրկեսցէ ժողովրդապետին, որ ապրեսցէ յայս յանպիտան ընդեր հերետիկոսէ։ Զի զորօրինակ յառաջագոյն կոչեցաք, այնպէս և յետ այնորիկ ինչ կոչին ի պատճառելիս և ի սեղեկասրէս։

Խնդրեցես եօթներորդ։ Զինչ համարել պարտ է զամուսնութենէ ուղղափառաց ընդ միմեանս՝ եղելոց ի գաւառս հերետիկոսաց։

Պէտք։ Ամուսնութիւնքն ուղղափառաց ընդ միմեանս ի գաւառս միաբանելոց, և յայլս որք նոցին նման, առանց կերպի Տրիտ. ժողովոյն արարեալք, են եղծեալք։ Նայց եթէ այն տեղիք զգուշ իցեն ամենևին յեպիսկոպոսաց, կամ ի ժողովրդապետաց, կամ յայլոց քահանայից առ այն յանձնարարելոց. կամ եթէ իսկապէս այնպէս բացակայ իցեն, մինչև լինել մարթ ապահով երթալ առ նոս։ Նայսպէս պէտ են որ ժողովն Հռոմայ եպիսկոպոսի Տրիկարիոյ առաքելական նոմբրակին Վրգոդիոյ, ըն վկայելոյ Վրգրիոսի, Շաւովղեայ, և Հեն-րիկոսի որ իգնատեան. և զայն բացատրութիւն վկայեալ յառաջ բերէ Օնիփեոս՝ յիրաւ. քահանայապետ. նոր տարեգր. պատմ. գիրք 4. ի վն հարանաբաստութիւնց։ Վանդի և ոչ զորին պատճառն, զորս ի վերոյ յառաջ բերաք վն ուղղափառաց, որք ընդ միմեանս ամուսնանան, զորօրինակ վն հերետիկոսաց՝ որք ընդ միմեանս, կամ ընդ ուղղափառաց ամուսնանան։ Երդ՝ նոյն է, եթէ ժողովրդապետն առաջակայ իցէ, և եթէ բացակայ. այլ որում արգելեալ է ընդ պատժով մահուան կամ ընդ այլով ծանր պատուհասիւ՝ առաջնակայ լինել առնելութեն ամուսնութեն, Նայսպէս պիտ Նատիոս վիպատն Անտիոքայ եպիսկոպոսի Ընդվերրեայ. վնզի միօրինակ երևին՝ բացակայ լինել ժողովրդապետին՝ մինչև լինել մարթ յապահովի երթալ առնա, և լինելն ժողովրդապետին առաջակայ, այլ այնպէս՝ մինչև չիցէ արժան վարել յապահովի գործոցութիւնք նր. վնզի երկուստեք ևս վտանգաւոր է լինելն առաջի ժողովրդապետին։

ՎՐԻՈՆՆ ԵՐՐՈՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՏՈՐՈՑ։

ՅՕՆԱ։

Ց Ա Ն Կ

Ա իճաբանութ՚ենց, պրակաց, յօգուածոց, խնդրոց, հետևանաց, և որ ՚ի կարգին, որք յայսմ երբորդ Հատորի բովանդակին:

ՄԱՄՆ ԵՐԲՈՐԴ:

ՀԱՒՈ Ի ՎԵՐԱՑ ՄԱՐՊԻՆ-ԳԼՈՒԽԵՆՆ:

ՎԻՃ. Ը: Ի վերայ խոնարհութ՚եան, ճանաչելո՛ւ, և գոյո՛ւ մարդեղութ՚եան. Նրբե. 3

Գլ. ա: Բրդեաք մարդեղութ՚իւն Բանին իցէ՞ կարելի, և բնական լուսով ճանաչելի: —

Գլ. բ: Բրդեաք եկեալ իցէ Աստիայն: 5

Գլ. գ: Բրդեաք եկեալ իցէ Աստիայն, և ՚ի մի կատարելոյ խորհրդոյ մարդեղութ՚իւն ՚ի Յն Ազգս ընդարձակեցին: 7

Յօդ. ա: Առաջին յուցումն յառաջիկայ բնալ ՚ի գուշակութ՚իւնց անտի Յակովբայ և Վանիելի: —

Խնդ. ա: Օ՞րն՚ջ ինչ պարտ է իմանալ անուամբն Յուդայ ՚ի գուշակութ՚իւնն Յակովբայ, արդեաք միայն զցեղն Յուդայ, թէ զամենեսին ազգն Հրէից: 8

Խնդ. բ: Բրդեաք Հերովդէս իսկապէս օտարազո՞ւ էր: 9

Յօդ. բ: Հարկաւորդ յուցումն ՚ի մարգարէութ՚իւնց անտի, որք գուշակին զպատգայս ծննդեան, կենաց, և մահու Աստիային, որք կատարեցան ՚ի Յն Ազգսն ընդարձակեցին: —

Յօդ. գ: Հարկաւորդ յուցումն յայնցանէ, որք գուշակեցան գալ զՀին գաւտեանն Աստիայի, և որք գաւտեամբ ետն մեր Վրաի կատարեցան: 10

ՎԻՃ. Ի: Ի վերայ պաշտամանունքն, հարկաւորութ՚ենքն, և պարծանաց խորհուրդքն Հին Կտակարանաց: 12

Գլ. ա: Ի մի պատշաճականութ՚իւնէ մարդեղութ՚եան: —

Գլ. բ: Ի մի հարկաւորութ՚իւնէ մարդեղութ՚եան: 13

Յօդ. ա: Բրդեաք մարդեղութ՚իւնն եղև՞ հարկաւոր ՚ի նորոգութ՚իւն ազգի մարդկան: 13

Յօդ. բ: Բրդեաք առ արժանի Հատուցումն մի մեղաց՝ հարկաւոր էր մարդեղութ՚իւնն: —

Գլ. գ: Ի մի պատճառի մարդեղութ՚եան: Բրդեաք, եթէ մարդն չէր մեղուցեալ, Ած զօրութ՚իւն այժմու վճռոյս մարդանալը: 14

Խնդ. ա: Բրդեաք եթէ չլինէին մեղք, Բանն մարմնանայր զօրութ՚իւ այլ վճռոյ: 18

Խնդ. բ: Օ՞րն՚ջ մեղս ՚ի ջնջել նկն Վրն: —

ՎԻՃ. Գ: Ի վերայ պնդութ՚իւն մարդեղութ՚իւնն, կամ ՚ի վերայ նոյն ի՝ անյուսութ՚եան հաւատոյն, և ՚ի վերայ պատճառի նորա: 19

Գլ. ա: Բրդեաք միաւորուի Բանին մարմնացելոյ ՚ի բնութ՚իւնն եղև, թէ յանձին: —

Խնդ. ա: Բրդեաք Վրն ՚ի անձն բազդատել: 21

Խնդ. բ: Բրդեաք միաւորութ՚իւն ածային և մարդկային բնութ՚իւն իցէ՞ արարչագործել ինչ: Կա՞ թէ արդեաք գտանի՞ կերպական յօգ միջին ՚ի միջ երկոցուն: —

Գլ. բ: Ի մի բարոյական և փիլիսոփայական պատճառի մարդեղութ՚իւնէ: 22

Խնդ. ա: Բրդեաք Վրն արդիւնաւորեցաւ և կամ կարօղ եղև արդիւնաւորիլ զիւր մարդեղութ՚իւնն: —

Խնդ. բ: Բրդեաք Վրն արդիւնաւորեցաւ զպարագայս իւրոյ մարդեղութ՚եանն: 23

Խնդ. գ: Բրդեաք նր ՚ի բերն Հին կտակարանաց արդիւնաւորեցան զմարդեղութ՚իւնն: —

Խնդ. ՟ը։ Ո՞ր եղև փիլիգեական պատճառ մարդեղութեան։ 24

Վերն. Գ։ Ի վերոյ ասացն՝ անկնի, և ի վերոյ ասացեալ ևս ասելոյ բնութիւնն։

Գլ. ա։ Ի մի առօղ անձին։

Խնդ. ա։ Երդեօք սեփական և ոճային անձին եղելոյն զատարին բնութիւն։

Խնդ. բ։ Երդեօք Աստուածն՝ եթէ բացարձակ ենթակայութիւն եղելոյ անընդհիջապես զմարդկային բնութիւն։

Խնդ. գ։ Երդեօք եղե՞ պատշաճագոյն մարմնանալ Որդոյ՝ քան Հօր և կամ Հոգւոյն սրբոյ։

Գլ. բ։ Ի մի առնել բնութիւն։

Խնդ. ա։ Երդեօք պատշաճագոյնն եղև առնուլ Բանին զմարդկային բնութիւն՝ քան զայլ ո և իցէ բնութիւն։

Խնդ. բ։ Երդեօք բացարձակապէս խօսելով զի՞ջ և իցէ լցացեալ բնութիւն ևս և անբանին և հրեշտակաց, կարէր առնալ լինել ի Բանէն։

Խնդ. գ։ Երդեօք կարօղ էր Բանն առնուլ զբուժիւն որ եղելոյն ի բ սեփական ենթակայութ, պահելով զայն։

Գլ. գ։ Ի մի առնալ բնութիւն։

Հաւանիմն ի մի այնան։

Վերն. Ե։ Ի վերոյ ընդհացն Աստ, ըստ որում և առանձինն մարդ։

Գլ. ա։ Ի վերոյ հնարհացն Աստ, ըստ որում և առանձինն մարդ։

Խնդ. ա։ Երդեօք մարդկութիւնն Աստ կենդանագոյ, այսինքն յատկապէս և ներգործութիւն, և ոչ միայն արմատապէս՝ որպէս զոյացական հնարհօք միաւորութիւն։

Խնդ. բ։ Երդեօք բաց ի հնարհաց միաւորութեան եղե՞ն ի հոգին Աստ ունակական հնարհք։

Խնդ. գ։ Երդեօք ամ առաքինութիւնք եղեն ի Քրիստոս։

Գլ. բ։ Ի մի հնարհացն Աստ, ըստ որում և գլուխ եկեղեցւոյ։

Խնդ. ա։ Երդեօք Աստ ըստ որում մարդ և գլուխ եկեղեցւոյ։

Խնդ. բ։ Երդեօք Աստ և՞ գլուխ ամ մարդկան։

Վերն. Զ։ Ի վերոյ գերաբնականէն և նորոգութենէն Աստ։

Գլ. ա։ Ի մի գիտութիւնն Աստ։

Գլ. բ։ Ի մի կարողութեան հոգւոյն Աստ,

Խնդ. ա։ Երդեօք մարդկութիւնն Աստ ունէր, կամ կարող ունել զամենակարողութիւն պարզապէս։

Խնդ. բ։ Երդեօք մարդկութեն Աստ էր փիլիգական գործի հնարհաց, աքանչելեաց, և այլ գերբնական գործոց։

Վերն. Է։ Ի վերոյ պակասութենէ մարմնոյ։

Գլ. ա։ Ի մի պակասութեց մարմնոյ։

Գլ. բ։ Ի մի պակասութեց հոգւոյ՝ զորս էառ Աստ, և նախ՝ ի մի անմեղականութիւնն։

Գլ. գ։ Ի մի այլոց պակասութեց հոգւոյ, զորս էառ Աստ։

Խնդ. ա։ Երդեօք ի Աստ եղե՞ կամ կարող լինել լացիկք մեղաց։

Խնդ. բ։ Երդեօք ի Աստ եղե՞ տգիտութիւն։

Խնդ. գ։ Երդեօք հոգին Աստ եղե՞ կրակական։

Խնդ. դ։ Երդեօք ի Աստ եղե՞ ցաւզգայական։

Խնդ. ե։ Երդեօք ի Աստ եղե՞ տրտմութիւն։

Խնդ. զ։ Երդեօք ի Աստ եղե՞ երկիւղ։

Խնդ. է։ Երդեօք ի Աստ եղե՞ զարմանք։

Խնդ. ը։ Երդեօք ի Աստ եղե՞ բարկութիւն։

Խնդ. թ։ Երդեօք Աստ եղե՞ ճանապարհորդ և հասանող։

Վերն. Ը։ Ի վերոյ հաղորդութենէ յոյսոյն ի Աստ, և ի վերոյ պատճառէ ընդ սա ևս ի վերոյ։

Գլ. ա։ Երդեօք պարտ էին ընդունել ի Աստ դիմաւորդութիւն յատկութենէ։

Կանոն հաղորդութեան յատկութենէ։

Գլ. բ։ Երդեօք ի Աստ էին մի միայն զոյութեն, և այն ոճային։

Վերն. Թ։ Ի վերոյ պատճառէ սահմանին ի Աստ ըստ կամացն։

Գլ. ա։ Երդեօք ի Աստ էին ն երկուս կամք։

Խնդ. ա։ Երդեօք եղե՞ ի Աստ կամք զգայականութեն։

Ինդ. Ը։ Արդեօք եղե՞լ ի Վան կրկին կամք քանի։
Ինդ. Թ։ Արդեօք եղե՞լ ի Վան ներհակութեի՞ կամաց։
Ինդ. Ժ։ Արդեօք կամքն Վանի եղե՞ միշտ միատան ըլ ածային կամաց։
Ինդբէնէս։ Արդեօք չէ մարթ ըլուիլ ի կամս Վանի՝ ըս որում է բան, անգործունեայ և անկատար ներգործութիւնս ինչ անմիաբանս ըլ ածային կամաց ի նիւթական կամեցեալն։
Ինդ. Ի։ Արդեօք ի Վան եղե՞ անձինք խանութի։
Գլ. Ը։ Ի վի՞ն համաձայնուե ազատութենն Վանի ըլ անմեղանչականութե նի։
ԱԻՆ՛. ՀՀ։ Ի վերայ ապրելոճական և հաւատացանողական գործոցն Վանի։
Գլ. ա։ Ի վի՞ն արդեանցն Վանի։
Ինդ. ա։ Արդեօք Վան ճշմարտապէս և յատկապէս արդիւնաւորեցաւ։
Ինդ. Բ։ Երբ արդիւնաւորեցաւ Վան։
Ինդ. Գ։ Որո՞վք ներգործութիւք արդիւնաւորեցաւ Վան։
Ինդ. Դ։ Օ՞րինչ ինչ արդիւնաւորեցաւ Վան վասն իւր։
Ինդ. Ե։ Արդեօք Վան արդիւնաւորեցաւ վասն այլոց։
Ինդ. Զ։ Արդեօք Վան արդիւնաւորեցաւ վասն հրեշտակաց և առաջին ծնողաց, և զի՞նչ ինչ։
Ինդ. Է։ Օ՞րինչ ինչ արդիւնաւորեցաւ Վան վասն այլ մարդկան։
Գլ. Բ։ Արդեօք Վան ճշմարտապէս և յատկապէս հատոյց վճ մեր, թէ անյատկապէս միայն, և այլաբանօրէն։
Գլ. Գ։ Արդեօք գործողութիքն Վանի եղե՞ն ի ներքուստ պարզապէս անսահման ըլ արժողութե եթէ յարդիւնաւորիլ և եթէ ի հատուցանել։
Գլ. Դ։ Արդեօք հատուցումն Վանի եղե՞ ի ներքուստ ոչ միայն արժանի, այլև առաւելեալ։
Գլ. Ե։ Արդեօք հատուցումն Վանի եղե՞ ըս ամ ճշդութե արգարութե, կամ ըս ծայրագոյն իրաւանց։
Լուծմունք առարկութենց։
ԱԻՆ՛. ՀՀ։ Ի վէ՞ն ձառայո՞է, աղըՒէց, յոհաննայո՞է, և ապրեգրո՞ն Վանէ։

Գլ. ա։ Ի վի՞ն ճառայութե՞ն Վանէ։
43 Արդեօք Վան ըս որում մարդ՝ եղե՞ խոհայիս ճառայ Այ։ 59
— Գլ. Բ։ Ի վի՞ն աղօթիցն Վանի։ 60
Ինդ. ա։ Արդեօք Վանի պատշաճի՞ աղօթել։ —
44 Ինդ. Բ։ Արդեօք Վան այժմ գոլով յերկինս՝ խոհապէս և յատկապէս աղօթէ՞ վասն մեր։ 61
Ինդ. Գ։ Արդեօք Վան աղօթեաց ըստ զգայականութե՞ն իւրում։ —
— Ինդ. Դ։ Արդեօք աղօթքն Վանի եղե՞ն միշտ լսելի։ —
Գլ. Գ։ Ի վի՞ն քահանայութե՞ն Վանի։ —
45 Գլ. Դ։ Ի վի՞ն որդեգրութե՞ն Վանի։ 62
ԱԻՆ՛. ՀՀ։ Ի վերայ Երկրպագութե՞ն Վանէ, և պաշտամանն պարկեշտութե՞ն։ 63
48 Գլ. ա։ Վախագիտելիք բովանդակ վճռաւորութե՞ն։ 64
— Գլ. Բ։ Արդեօք մի և նոյն երկրպագութե պարտ է երկիրպագանել ածութեանն Վանի, և նորին մարդկութե՞ն։ —
Գլ. Գ։ Ի վերայ պաշտամանն պատկերաց Վանի և սրբց։ Արդեօք իցէ՞ օրինաւոր։ 65
Ինդբէնէս։ Արդեօք զպատկերս Այ և հրեշտակաց մարթի է նկարել և պաշտել։ 69
Գլ. Գ։ Ով ո՞ր պաշտամամբ պարտ է պաշտել զպատկերս։ —
Գլ. Դ։ Ի վերայ պաշտամանն խաչի և նշխարաց։ 72
Ինդբէնէս։ Արդեօք Աստն Վանի պարտ իցէ երկիրպագանել երկրպագութե՞ն ածային պաշտամանն։ 74

ՀԱՐՒՒ Ի ՎԵՐԱՅ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԱՒԱՐԱՐԿ։

ԱԻՆ՛. Ա։ Ի վերայ պինդ՝ ի խորհրդոյ։ 75
Գլ. ա։ Ո՞ր է սահմանն խորհրդոյ։ —
54 Գլ. Բ։ Արդեօք խորհուրդք նոր օրինացս կացուցանի՞ն իրօք իրր նիւթով, և բանիւք իրր կերպիւ։ 76
56 Գլ. Գ։ Արդեօք իրք և բանք ի խորհուրդս նոր օրինաց ե՞ն, և պարտ էին լինել ի Վանէ որոշեալ, և վասն այն հարկ էրն վարիլ նոցօք։ 78

Պր. Բ։ Ի մի փոխոխութենէ նիւթոյ և կերպի ի խորհուրդս։

Յօդ. Ա։ Արդեօք փոփոխութիւն նիւթ կերպին և նիւթ նիւթոյն՝ բառնայ զձշմարտութիւն խորհրդոյն, և որ փոփոխութիւն։

Յօդ. Բ։ Արդիսի մեղք իցէ փոփոխել զնիւթն, կամ զկերպն խորհրդոց։

Յաւելուած։ Ի մի կրկնելոյ զնիւթ կամ զկերպ խորհրդոց։

ՎԻՆ. Ն։ Ի ձերոյ գլխաւոր գործոյ խորհրդոց, որ է շնորհն։

Պր. Ա։ Արդեօք խորհուրդք նոր օրինացս պատճառեն զշնորհս ի զօրծոյ գործելոյ։

Պր. Բ։ Արդեօք խորհուրդք նոր օրինացս պատճառեն զշնորհս բարոյապէս միայն՝ թէ նաև ֆիզիզապէս։

Պր. Գ։ Օրինէ շնորհս պատճառեն խորհուրդք նոր օրինացս՝ զառաջինն, թէ զկերկրորդն։

Պր. Դ։ Արդեօք խորհուրդքն պատճառեն զձառասաւ շնորհս, և զինչ տրամագրութիւն ի կողմանէ ընդունողին պահանջի առ ընդունելութիւն նր։

Պր. Ե։ Արդեօք շնորհք խորհրդոց յաւելուն ինչ ի մի հասարակօրէն ասացեալ շնորհաց, և զինչ։

ՎԻՆ. Կ։ Ի ձերոյ երիցուդ գործոյ խորհրդոց, որ է նիւթն։

Պր. Ա։ Արդեօք խորհուրդք նոր օրինացս տպաւորեն զնիւթ, և որ խորհուրդք։

Պր. Բ։ Ինչ ինչ ևս՝ որք վերաբերին առ հնիքն համառօտիւ լուծանին։

Խնդ. Ա։ Օրինչ է հնիքն, և զինչ ստորոգութիւն վերաբերի։

Խնդ. Բ։ Արդեօք հնիքն ի անջընջելի։

ՎԻՆ. Կ։ Ի ձէ պաշտօն խորհրդոց։

Պր. Ա։ Արդեօք ամ խորհուրդք նոր օրինացս ևն անընդմիջապէս ի Քրիստոս սահմանեալ։

Պր. Բ։ Մի է պաշտօնեայ խորհրդոց։

Պր. Գ։ Արդեօք չար պաշտօնեայք կարեն մատակարարել զխորհուրդս։

Պր. Դ։ Արդեօք չար պաշտօնեայք ի պաշտելն զխորհուրդս մեղանչեն։

Հետեւանք։

Պր. Ե։ Արդեօք պաշտօնեայն՝ որ ունի զխիղճ մտաց մահու չափ մեղաց, պարտաւորի խոստովանիլ յատաջ քան զկատարել կամ զմատակարարել զխորհուրդս։

Պր. Զ։ Արդեօք արժան է ընդրել և ընդունել զխորհուրդս ի չար պաշտօնեէ։

Պր. Է։ Ի մի դիտաւորուն պաշտօնէին։

Յօդ. Ա։ Հաստատի ուղղափառ վարդապետութիւն պաշտօնէին՝ ընդդէմ հերետիկոսաց։

Յօդ. Բ։ Օրինչ դիտաւորուի պահանջի և բաւական է ի պաշտօնեայն առ կատարումն խորհրդոյ։

Ուծմունք առարկութեանց։

Յօդ. Գ։ Ի մի որպիսութենէ ներքին դիտաւորութեան՝ որ պահանջի առ կատարումն խորհրդոյ։

Խնդ. Ա։ Արդեօք թէութենն պատ իցէ արտաքուստ բացատրիլ։

Խնդ. Բ։ Արդեօք մտաւ դիտաւորութիւնն կատարէ զխորհուրդն. զորօրինակ պաշտօնեայն համարի, թէ միտ զարտ՝ և է էգ, կամ միտ զորդի Պետրոսի՝ և է որդի Յովհաննու։

Խնդ. Գ։ Արդեօք առ ամբողջուի խորհրդոյ պահանջի մտադրութիւն՝ եթէ ի պաշտօնեայն, և եթէ յընդունօղն։

ՎԻՆ. Ն։ Ի ձերոյ ենթակայէ խորհրդոյ։

Պր. Ա։ Արդեօք պահանջի դիտաւորուի ի չափահաս ընդունօղն խորհրդոյ առ ամբողջութիւն նր, և որպիսի դիտաւորութիւն։

Խնդրբնդ։ Արդեօք պահանջին հաւատք յընդունօղն առ վաւերուի խորհրդոյ։

Պր. Բ։ Արդեօք արժան է մատակարարել զխորհուրդս մեղաւորի՝ որ խնդրէ զնոսին։

ՎԻՆ. Օ։ Ի ձերոյ նոր, կոչէ, և ծնեալ խորհրդոց նոր օրինացս, ևս և ի ձերոյ խորհրդակցոյ։

Պրոն Գեյնոն։ Ի որ բովանդակէ զգլխաւոր խնդիրս, որք վերաբերին ի մակագիր վճռաբանութիւնս։

Խնդ. Ա։ Արդեօք են խորհուրդք նոր օրինացս։

Խնդ. Ը: Ո՞ն ի խորհուրդս իցէ գերա-
զանցագոյն և առաւել արժանապատիւ: 120
Խնդ. Թ: Արդեօք ամ խորհուրդք նոր
օրինացս են հարկաւոր: —
Խնդ. Ժ: Եւ ի՞նչ ըզբաղն պատահական
դէպք խորհրդոց: —
Խնդ. Ե: Արդեօք եկեղեցին ունի՞ զիշ-
խանութիւն սահմանելոյ զդէպս: —
Խնդ. Ղ: Արդեօք պաշտօնեայք՝ ես և
ի բաց առեալ զդայթագղութիւն կամ
զարհամարհութիւն՝ պարտուոյն է մե-
ղաւք՝ պահել զդէպս եթէ յիւրհանուր
եկեղեցւոյ, և եթէ ի մասնաւոր եկե-
ղեցւոյ իւրմէ կարգեալս ի մատակար-
բութիւն խորհրդոց: —
Խնդ. Ի: Օ՞րինք են խորհրդականքն: 121
Խնդ. Ձ: Օ՞րհրդ խորհրդականքն Թո-
ղուն զնեբելի մեզս: —

ՀՈՒՆ Ի ՎԱԽՐՁԱ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ:

ՎԻՃ. Ա: Ի վերայ խորհրդոյ ՃՐՔՈՒ-Ի
ըստ ինքեան: 122
Պր. Բ: Ի վերայ սահմանի, և ի վերայ
ժամանակի սահմանադրութեան և պար-
տաւորութեան մկրտութեան: —
Խնդ. Գ: Օ՞րինք է մկրտութիւն, և զի-
արդ սահմանի: —
Խնդ. Դ: Ո՛րք սահմանեցան խորհուրդ
մկրտութեան: —
Խնդ. Ե: Ո՛րք արդեօք մկրտուին սկսան
պարտաւորել: 123
Պր. Զ: Ի վէմ նիւթոյ մկրտութեան: 124
Ճօտ. Է: Արդեօք ջուրն է հեռաւոր նիւթ
մկրտութեան: —
Ճօտ. Ը: Ի վերայ մերձաւոր նիւթոյ
մկրտութեան: 126
Խնդ. Թ: Ո՞ր քանակութիւն ջրոյ պահան-
ջի առ վաւերութիւն մկրտութեան: 127
Խնդ. Ժ: Օ՞րհրդ պարտ է ջրոյն շօշա-
փել զմարմինն: —
Խնդ. Ի: Յորմէ՞ մարմնոյ պարտ
է լինել լուացման: —
Խնդ. Ձ: Արդեօք պարտ է ջրոյն ան-
ընդմիջապէս շօշափել զմարմին: —
Պր. Է: Ի վէմ կերպի մկրտութեան: 128
Խնդ. Ա: Ո՞ր է օրինաւոր կերպ մկրտու-
թեան: 128
Խնդ. Բ: Ո՞ր բաւք են հասան ի կերպի
մկրտութեան: —
Խնդ. Գ: Օ՞րինք հաստատել պարտ է զմկրը-
տութիւն մատակարարել յանուն Հօր, և
Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբոյ: 130
Խնդ. Դ: Արդեօք վաւեր իցէ մկրտուին
տօնել ըստ այսմիկ կերպիւ. Ես մկրտեմ
զքեզ յանուն ամենասրբ Երրորդութեան,
կամ՝ յանուն երից անձանց ամենասրբ
Երրորդութեան, կամ՝ յանուն մի և եր-
բեակ Աչ, կամ՝ յանուն առաջնոյն, երկ-
րորդ, և երրորդ անձին: —
Խնդ. Ե: Արդեօք վաւեր իցէ մկրտուին
տօնել ըստ այսմիկ կերպիւ. Մկրտեմ,
կամ մկրտի յանուն Հօր, և Որդւոյ, և
Հոգւոյն սրբոյ: —
Խնդ. Զ: Արդեօք վաւեր է մկրտուին,
եթէ պաշտօնեային առասցէ՝ յանհաւան,
փոխանակ յանուն: —
Պր. Է: Արդեօք հնար է կրկնել զմկրը-
տութիւն: 131
Երկրայական դիպուածք: 132
Ընդհանուր: Այլք իցեն պատիժքն վերս-
տին մկրտողաց: 133
Պր. Ը: Արդեօք յատմատապէս նշանակին
երեք մկրտութիւք, այս է՝ Հրոյ, Ջրոյ,
և արեան: —
Խնդ. Ա: Արդեօք մկրտութիւն Հրոյ ընդ-
դեղի մկրտութիւն Ջրոյ ը տաճկութիւն
շնորհաց: 134
Խնդ. Բ: Արդեօք մկրտութիւն արեան
կի՞ մարտիրոսութիւն ընդ դեղի մկր-
տութիւն Ջրոյ: —
ՎԻՃ. Ժ: Ի վէ պաշտօնեի ՃՐՔՈՒ-Ի: —
Պր. Ա: Ո՞վ է պաշտօնեայն հանդիսի՝ ի
մկրտութիւն: 135
Խնդ. Ա: Արդեօք սարկաւագն առանց
յանձնարարուն եպիսկոպոսին կի՞ քա-
հանային մկրտելոյն՝ ի վերջին հարկա-
ւորութեան կարօղ է մկրտել հանդիսիւ: —
Խնդ. Բ: Արդեօք հնար է սարկաւագին
առանց հարկաւորութեան ընդունել զյանձ-
նարարուի հանդիսիւ մկրտելոյ: 136
Խնդ. Գ: Արդեօք սարկաւագն, որ ար-

տա-

տաքոյ Հարկաւորութեանն մերոյ հանդիսաւոր առանց յանձնարարութեան եպիսկոպոսին կամ քահանային, անկանի յանկանոնականութեան։ 136

Պր. Ը։ Ո՞ է պատշաճեալն հարկաւորութեան ի մերոյս։ —

Խոր. ա։ Արդեօք պարտ է պահել ղկարգ և զինչ կարգ, եթէ բազում առաջնակոյ գոցին մանկանն որ ի մեռանիլն, ի մերոյս։ 137

Խոր. բ։ Արդեօք ի չսոփիլ հարկաւորութեանն արժան է մերոյս պատաքոյ նկնձնցոյ ուր են առաղնիք մերոյս։ —

Պր. Գ։ Դ՝ վի կնքահարոյ մերոյս։ —

Խոր. ա։ Արդեօք ի հանդիսաւոր մերոյսն պահանջի կնքահայր։ —

Խոր. բ։ Ո՛ւ ինչ պարտաւորին կնքահարք և կնքածարք։ 138

Խոր. գ։ Օ՞րչ ասոյանք պահանջին առ ի լինել ուժք կնքահայր։ —

Խոր. դ։ Հորժամ լինի որ կնքահայր՝ ի ձեռն գործակալի, ոչ լինի կնքահայր, յանձնարարօղն, եթէ յանձնառաւորն։ —

Խոր. ե։ Արդեօք կարօղ են լինել բազում կնքահարք նորին մանկան։ —

Խոր. զ։ Արդեօք զամենեսեան անխտիր հնար է ընդունել յայս պաշտօն։ —

Խոր. է։ Արդեօք կրօնաւորք կարօղ են լինել կնքահայր։ 139

Խոր. ը։ Արդեօք ծնօղք կարօղ են լինել կնքահայր զաւակաց իւրեանց։ —

ԱՒՏ՝. Գ։ Ի վերոյ որոյ պնդունին զՀԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ։ —

Պր. ա։ Արդեօք մերոյսն է հարկաւոր ամենեցուն առ փրկութիւն։ —

Խոր. ա։ Որպիսի ուրեք պահանջի մերոյսն։ 141

Խոր. բ։ Արդեօք որ սրբեր յարգանդի, կի՛ ոչ ծնաներ սերմնական ճանապարհաւ՝ առանց սկզբնական մեղաց, պարտ եր մերոյսել։ —

Խոր. գ։ Արդեօք մերոյսին իրաք ընկալեալ՝ հարկաւ նախնիմացրի առ վաւեր ընդունելութի այլոց խորհրդոց։ —

Պր. Բ։ Արդեօք զմանկունս պարտ է մերոյսել։ 142

Պր. Գ։ Արդեօք զմանկունս գոլով յարգանդի մարդն՝ պարտ է մերոյսել։ —

Խոր. դ։ Արդեօք ղմայրն յոմ յուսահատեալ ի բժշկաց մարթի է բանալ, զի մանուին հանեալ կարօղ իցէ մերոյսել։ 144

Պր. Դ։ Արդեօք զմանկունս հրէից և կի այլոց անհաւատից մարթի է մերոյսել ընդդէմ կամաց ծնողացն։ —

Պր. Ե։ Ի մի՞ չափահաս մերոյսելոց։ 146

Խոր. ա։ Արդեօք մեղաւորք՝ որք ընդունին զմերոյսութի, պարտին կանխաւ առնել զխոստովանութի։ —

Խոր. բ։ Արդեօք մեղաւորաց մերոյսելոց պարտ է դնել ի մէջ զպատժական ինչ գործս։ —

Խոր. գ։ Արդեօք զկատաղիս և զխմաբս պարտ է մերոյսել։ —

Պր. Զ։ Արդեօք եթէ մանկանց, և եթէ չափահասից պարտ է յապաղել զմերոյսութին։ 147

Խոր. ա։ Ո՞յք եղեն պատճառքն, որք վասն կանխաւ այնչափ յապաղէին զմերոյսութին։ —

ԱՒՏ՝. Դ։ Ի վերոյ գործոց ՀԱՐՈՒԹ։ 148

Պր. ա։ Օգնական գործք մերոյսութ առաջի դնին։ —

Պր. բ։ Արդեօք մերոյսին կեղծաւք ընկալեալ՝ ի բառնալ կեղծեացն՝ վերստին կենդանանայ։ 149

Յա-ԼՀ-ՀԵ։ Ի մի՞ թերեսութէ։ 150

ՀԱՒԱՏՈՅ ԻՒԼՐԱՑ ԳԻՐՔԻ։

ԱՒՏ՝. ՄԻՏՔԱՐԵԱՆ։ Ու՞ բաշխափաք զմի՛ որ վերաբերի յայս խորհուրդ։ 151

Պր. ա։ Արդեօք դրոշմն է խորհուրդ։ —

Խոր. բ։ Ո՞ւմմէ և երբ սահմանեցաւ խորհուրդն դրոշմի։ 152

Պր. բ։ Օ՞րինչ է նիւթն դրոշմին։ —

Պր. գ։ Ո՞ւզում խնդիրք՝ ի մի՞ նիւթոյ դրոշմին համառօտիւ լուծանին։ 154

Խոր. ա։ Արդեօք բաւական իցէ հարկաւ խառնել զ ձէթոյ՝ հարկաւորութէ խորհրդոյ։ —

Խոր. բ։ Արդեօք իցէ՞ ի հարկաւորէ խորհրդոյ՝ լինել միւռոնին օրհնեալ յեպիսկոպոսէ։ —

Խոր. գ։ Ո՞րչէ իւղոյ պարտ է կազմել զմիւռոնն։ —

Խոր. Ը։ Յորժամ մասին մարմնոյ պարտ է լինել օծման։ 154
Խոր. Թ։ Արդեօք օծումն պարտի լինել ի ձեռ խաչն։ —
Պր. Ը։ Ո՞ր է կերպ գրոշմին։ 155
Պր. Թ։ Ի վե պաշտօնէի գրոշմին։ —
Խորէնէ։ Արդեօք միայն ծայրագոյն Վահանայապետն կարօղ է յանձնել պարզ քահանայի՝ լինել արտաքոյ կարգի պաշտօնեայ դրոշմի։ 157
Պր. Ժ։ Ի վե ենեթակայի և հարկաւորութենէ դրոշմի։ —
Խորէնէ։ Արդեօք պարտ է ասել, թէ ա՛հա ժամարհ՝ գէթ ղօրութենէ զգրոշմ, որ կարօղ գոլով դիւրաւ ընդունել զայն, սակայն ոչ ընդունի. զորօրինակ յորժամ եպիսկոպոսն առաջնակայ է և պատրաստ, և չիք ինչ օրինաւոր պատճառ յապաղելոյ։ 158
Խորէնէ։ Արդեօք զգրոշմն պարտ է կանխաւ տալ քան զնաւազումն հերաց, և քան զնոր աստիճանս։ 159
Պր. Ժ։ Ի վե գործոց և ծխից դրոշմի։ —
Խոր. Ի։ Ո՞րինչ են գործք դրոշմին։ —
Խոր. Ե։ Արդեօք որ կրկներ զգրոշմն՝ լինէր անկանոնական, զորօրինակ ասացաւ զորոց կրկնեն զմկրտութենէն։ —
Խոր. Զ։ Արդեօք կնիքն դրոշմի հարկաւ ենթադրէ զնոսիք մկրտութենէ։ —
Խոր. Է։ Ունք են ծէսք դրոշմի։ —

ՀԱՒԱՏՔ Ի ՎԱԼԱՐՏ ԳԻՐՔ ՊԱՆՈՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՆ։

Ա Յիտ. Ը։ Ի վերոյ ճշմարտութենէ գոյութենէ խորհրդոյ հաղորդութենէն, կամ ի վերոյ ճշմարիտ և էրկուան ներկայութենէ Քրիստոսի ի հաղորդութենէն։ 161
Պր. Ժ։ Հաստատի ուղղափառ վարդապետուն հաւատոյ ի վե իրական ներկայութենէ Քրիստոսի ի հաղորդութենէն։ 162
Յօդ. Ժ։ Ուսուիչն պատճառն ի ջ գլխոյն Յովհաննու։ —
Յօդ. Բ։ Երկրորդ պատճառն ի բանից սահմանադրութենէն։ 163
Յօդ. Գ։ Երրորդ պատճառն Աստուածկոյն։ 164
Յօդ. Դ։ Չորրորդ պատճառն ի ժողովոյ։ —
Յօդ. Ե։ Հինգերորդ պատճառն ի սքանչելոց։ 165
Յօդ. Զ։ Վեցերորդ պատճառն ի նահատակութենէ, կամ ի հանապազորդ ժառանգութենէ։ 166
Պր. Բ։ Աղօթիւն առաքութենէք հերետիկոսաց։ 167
Ընդհանուր կանոնք վե լուծանելոյ զառաքութենէ որ ի սրց Հարց։ 171
Պր. Գ։ Ի վերայ գոյացափոխութենէ։ 173
Խոր. Ժ։ Արդեօք գոյացութիւն հացին և գինւոյ վկնի քահանայագործութենն ոչնչանան։ 176
Խոր. Բ։ Օրինչ առնելութիւն իցէ գոյացափոխութենէն։ —
Ա Յիտ. Ի։ Ի վե էութենէ, և ի վերոյ սահմանապրութենէ խորհրդոյ հաղորդութենէ։ —
Պր. Ժ։ Յորում կայանայ խորհուրդն հաղորդութենէ։ —
Յօդ. Ժ։ Արդեօք խորհուրդն հաղորդութեան կայանայ ի ճաւցօղ ինչ իր, թէ ի գործածութեան միայն։ 177
Յօդ. Բ։ Ունի տիրապէս զբան խորհրդոյ ի հաղորդութենէան։ 178
Պր. Բ։ Երբ սահմանեցաւ խորհուրդն հաղորդութենէ։ 179
Ա Յիտ. Կ։ Ի վե նշանոյ խորհրդոյ հաղորդութենէան։ 184
Պր. Ժ։ Արդեօք հացն և գինին են նիւթ խորհրդոյ հաղորդութենէ։ —
Պր. Բ։ Արդեօք զխորհուրդ հաղորդութեան պարտ է կատարել ի բաղարջոյ։ 186
Պր. Գ։ Արդեօք պարտ է խառնել զջուր ընդ գինւոյ, որով իրաւամբ, և օրհնաւի ինչ։ 187
Պր. Դ։ Արդեօք ջուրն հիղեալ ի բաժանին փոխարկի անընդմիջապէս յարիւն Քրիստոսի։ 188
Պր. Ե։ Արդեօք զմի տեսակ հնար է քահանայագործել առանց միւսոյն։ 189
Պր. Զ։ Արդեօք նիւթն քահանայագործելի պարտ է լինել ներկայ պաշտօնէին, բացորոշեալ յանհատի, և ընդ որոշեալ քանակութենէ։ 190
Խորէնէ։ Արդեօք՝ եթէ ոչ քահանայ-

Նայագործնալ նրեթ խառնևսցի՛ք քահանայագործելոյն, զորօրինակ եթէ ոչ քահանայագործնալ նշխար անկցի ՚ի մէջ քահանայագործելոյ, կամ կաթիլ քահանայագործնալ գինւոյ խառնևսցի՛ք գինւոյ ոչ քահանայագործելոյ, մինչև չէ՛ չիցէ հնար որոշել ՚ի քահանայագործնալ նրեթոյ, վաւերաբար քահանայագործի։ 192

Ա՛Ռ՛. Գ։ Ի՛ ձի՛ եղջնակէն, որոյ Պրնիպոս է յայսմ խորհրդեան։ —

Պլոկ Հոյնակ։ Ընդհօք բոլոր Պա՛ռնակի ընդ այսմիկ խորհրդով, և զնարդ։ —

Խնդ. ա։ Ընդհօք Հայր և Հոգին սր են յայսմ խորհրդեան համընթացութիւն, 193

Խնդ. բ։ Ընդհօք տասելի քանակութիւն մարմնոյն Պա՛ռն իցէ՛ յայսմ խորհրդեան։ —

Ա՛Ռ՛. Լ։ Ի՛ ձի՛ կերպն հոգեբո՛ր։ 194

Պ՛. ա։ Ընդհօք Պա՛ռ ՚ի քահանայագործնելն ՚ի գործ հած զբանս, և թէ արդհօք բանիւ Տ՛ն լինի՛ քահանայագործնալ։ —

Պ՛. բ։ Ո՛ր բառք են հական երկոցուն ևս կերպից հացին և բաժակին։ 195

Շո՛ւրջ՛ո՛ւթ։ Անկնին բառք երկոցուն ևս կերպից։ 199

Ա՛Ռ՛. Օ։ Ի՛ վերոյ գործո՛ւնէ յամընդո՛ւնէ՛ն, ևս և ՚ի վերոյ գործոց հոգեբո՛ր։ 200

Պ՛. ա։ Ի՛ վի՛ հարկաւորութիւն կամ պարտաւորութիւն ընդունելոյ զհաղորդութիւն։ —

Յօ՛. ա։ Ընդհօք ընդունելութի՛ հաղորդուե՛ է՛ հարկաւոր հարկաւորութիւ՛ միշտորդի առ փրկութի՛։ —

Յօ՛. բ։ Ընդհօք իցէ՛ ձա՛ծային պատուիրան ընդունելոյ զնորհուրդ հաղորդութի՛։ 202

Խնդ. ա։ Ո՛րք արդհօք պարտաւորե՛ այս ձա՛ծային պատուիրան։ 203

Խնդ. բ։ Ընդհօք մանկունք ընդունելո՛ք նննգաւե՛, և յարմարք խոստովանութի՛, այլ չև ևս ընկալեալ ՚ի հաղորդութի՛ն, եթէ լցցին ՚ի փառնգի մահնա՛ն, պատուաւորին ձա՛ծային պատուի՛րանե հաղորդիլ։ —

Յօ՛. գ։ Ի՛ վերոյ պարտաւորութի՛ն հաղորդելոյ ՚ի պատուի՛րանե՛ եկեղեցւոյ։ 203

Խնդ. ա։ Ո՛ւր և յումի՛ պարտ է առնուլ զպատ՛ական հաղորդութի՛ն։ 204

Խնդ. բ։ Ընդհօք որ յանցանօք կամ առանց յանցանաց ոչ հաղորդեցաւ ՚ի զատկին, իցէ՛ ազատ ՚ի պատուի՛րանե մինչև ցհետևորդ զատիկն։ 205

Յօ՛. դ։ Ընդհօք սեղանակատուտ հաղորդութի՛ կատարի՛ պատարի՛ պատուի՛րանն եթէ ձա՛ծային և եթէ եկեղեցական՝ հաղորդելոյ։ —

Խնդրնչե՛։ Օ՛ր՛ն՛ է՛ համարել պարտ է զյաճախս և զհանապազորեայ հաղորդութի՛ն է՛։ 206

Պ՛. ե՛։ Ի՛ վի՛ հաղորդութեան ընդ երկոքումբ տեսակօք։ —

Խնդրնչե՛։ Ընդհօք մեծագոյն շնորհք ընծայի՛ որո՛մ հաղորդի ընդ երկոքանչի՛ր տեսակօք՝ քան զ՛ միով։ 208

Պ՛. զ՛։ Ո՛ւմ պարտ է տալ, և ո՛ւմ զլանալ զնորհուրդ հաղորդութի՛ն։ 209

Պ՛. է՛։ Ի՛ վի՛ պատրաստուե՛ պահանջելոց առ ընդունելո՛ւի՛ խորհրդոյ հաղորդութե՛։ 211

Յօ՛. ը։ Պատրաստուի՛ք պահանջեալք ՚ի կողմանէ հոգւոյն։ —

Յօ՛. ը՛։ Պատրաստութի՛ք ՚ի կողմանէ մարմնոյն են երկու. ծոմապահութի՛, և մաքրութի՛ մարմնոյ։ 213

Ծոմապահութի՛։ —

Անկնի եղբակացութի՛ն։ —

Անքրութի՛ մարմնոյ։ 215

Պ՛. ը՛։ Ի՛ վի՛ եղջնակէն, որոյ Պա՛ռ ՚ի գործ հած զայս խորհուրդ։ —

Խնդ. ա։ Ընդհօք Պա՛ռ ճաշակեաց զմարմին և զարիւն իւր։ —

Խնդ. բ։ Ընդհօք Պա՛ռ ևս Յուդայի զմարմին և զարիւն իւր։ 216

Պ՛. ը՛։ Ի՛ վի՛ գործոց այսր խորհրդոյ։ —

Խնդ. ա։ Ընդհօք հաղորդութի՛ն իցէ՛ և օգուտ այլոց՝ քան որոց հաղորդին։ 217

Խնդ. բ։ Ո՛րք հաղորդութի՛ն պատճառէ զնորհս։ —

Խնդ. գ։ Ընդհօք այս խորհուրդ պատճառէ՛ զնորհս ՚ի գործոյ գործեցելոյ, ոչ միայն յորժամ ներգործութի՛ճառակի, կամ յորժամ լրանայ ճաշակութի՛ն,

կումն, այլ և ընդ բոլոր ժամանակն յորում տեսակք մեան ի խախացողի։ 218

ԱԻՏ. Ի։ Ի վերոյ պաշտօնէին հոգեւոր-ընտանեաւ։ —

Պր. ա։ Ո՛վ է պաշտօնեայն քահանայագործելիք։ —

Խնդ. ա։ Ընդհօք չար քահանայք վաւերաբար քահանայագործե՞ն։ 219

Խնդ. բ։ Ընդհօք պատարագ չար քահանային միօրինակ ընդ, որպէս ըղպատարագ բարի քահանային։ —

Խնդ. գ։ Ընդհօք արժան իցէ քահանայի ամենևին դադարել ի պատարագելոյ։ 220

Պր. դ։ Ո՛վ է պաշտօնեայ մատակարարել ընծայեան հաղորդութեան։ —

Խնդ. ա. Ընդհօք ո և իցէ քահանայ կարօղ է մատակարարել զհաղորդութիւն։ 221

Խնդ. բ։ Յարմար ժամանակի մատիթ իցէ, և պարտիցէ մատակարարել զհաղորդութիւն։ —

Խնդ. գ։ Ընդհօք ի պատարագի ննջեցելոց՝ մատիթ է տալ զհաղորդութիւն։ 222

Խնդ. դ։ Արդ արդեօք ժողովրդապետն պարտաւորի մատակարարել զհաղորդութի ժողովրդականաց իւրոց։ —

Խնդ. ե։ Ընդհօք հարկիւն պարտաւորի՝ ժողովրդականաց իւրոց ժանտախտիւ ախտացելոց մատակարարել զհաղորդութիւն՝ հանդերձ ծանր վիճաւոր կենաց իւրոց։ —

ԱԻՏ. Ի։ Ի վերոյ հոգեբոյս-ընտանեաւ՝ ըստ որում է պատշաճ, կամ ի վերոյ պատշաճէն։ —

Պր. ա։ Ընդհօք պատարագն (զոր մատուցանեմք) իցէ ճշմարիտ և յատկապէս ասացեալ պատարագ։ —

Պր. բ։ Յարմար ներգործութեամբ կայանայ էութիւնն պատարագի։ 223

Պր. գ։ Ի վերջ գործոց պատարագին, ոյք են, և զերդ պատճառին։ 224

Պր. դ։ Ի վերջ նոցա՝ որք մատուցանեն, ի վերոյ նոցա՝ ուստի որոց մատուցանի պատարագն, ևս և ի վերջ մերձեցուցման նոցա։ 225

Ի վերջ նոցա՝ որք մատուցանեն։ —

Ի վերջ նոցա, ուստի որոց մատուցանի։ 226

Ի վերջ մերձեցուցման։ —

Խնդ. ա։ Ընդհօք որ պատճառաւ պատարագեաց, կամ բարերարութեանն, կամ պատուիրանի վերնադրելոյն՝ պատարագի մերձեցուցանել միւսում, կարօղ է վաւերապար մերձեցուցանել այլում։ Սակայն վա-երբեմն, վերջի սորոյ է, ըստ չէ կարօղ օրինագէս։ 227

Խնդ. բ։ Ընդհօք արժան է մերձեցուցանել զպատարագն վերջ նոր, որ նախ խնդրեսցէ, կամ տացէ զպատարագիս։ —

Պր. ե։ Ընդհօք զօրութեամբ պատարագին իցէ անսահման։ —

Պր. զ։ Ի վերայ պատարագեաց պատարագին։ 229

Խնդ. ա. Ընդհօք արժան է ընդունել զպատարագիս վերջ պատարագի։ —

Խնդ. բ։ Արբեալ պատարագիս արժան իցէ պահանջել։ —

Խնդ. գ։ Ընդհօք որ ընդունի զմեծագոյն պատարագիս, կարօղ է ի ձեռն այլոյ վճարել, առալ նմա զնուազ պատարագիս՝ այլ զարդարն պահել վերջ իւր զայլ ման պատարագեացն։ —

Խնդ. դ։ Ընդհօք որ զբազում մեծագոյն պատարագիս ընկալաւ, որ ըստ պայմանեալ ժամանակին ոչ է կարօղ պատարագել, կարօղ է ասել այլում, օգնեա ինձ, յետ այսորիկ օգնեցից քեզ։ 230

Խնդ. ե։ Ընդհօք արժան է յատկացել զմատուցման պատարագաց՝ վերջ որոց ընկալան պատարագիք, և ցօրէական։ —

Խնդ. զ։ Ընդհօք ժողովրդականն զօրութեամբ բարերարութեան իւրոյ պարտաւորի երբեմն երբեմն պատարագել վերջ ժողովրդականաց իւրոց, ոչ առեալ զպատարագիս։ 231

Խնդ. է։ Ընդհօք որ ընկալաւ զպատարագիս վասն ուխտական պատարագի, կամ վերջ պատարագի ննջեցելոց (ըստ կտակացոց), վճարէ՛ պատարագելովն զպատարագ աւուրն հանդիպելոյ։ —

Պր. է։ Ի վերայ ժամանակի պատարագելոյ։ 232

Պր. ը։ Ի վերջ տեղւոյ պատարագին։ 233

Խնդ.

Խոք. ա։ Վրանի եղանակաւ պղծի, և զարկն եկեղեցին։ 234
Խոք. բ։ Երդեօք այս ամ պատճառք պղծութեան եկեղեցւոյ՝ պարտին լինել հրապարակական՝ առ համարեալ եկեղեցի պղծեալ։ 235
Պր. գ։ Ի վն սեղանոյ, և զարդուց նորա, և և ի վերայ նր անօթոց, և զգեստուց։ —
Ի վերայ սեղանոյ։ —
Ի վերայ զարդու սեղանոյն։ —
Ի վերայ նր անօթոց։ 236
Ի վերայ նր զգեստուց։ 237
Խոք. ա։ Հնումն արդեօք մարմնակալք, կախարդք, սրբատուփք, մահիկք, և զգեստք սիք՝ պարտին օրհնել։ —
Խոք. բ։ Արժան իցէ արժան չօշափիլ զնր անօթիս։ —
Խոք. գ։ Ումեք պատ իցէ առնել պատարագիչ քահանային, եթէ խմացն զանց ալարեալ զնվիք, կի զայլ ինչ ի պէտ զնեվերցեալ։ —
Խնդրելոցս։ Ի վերջ։ Երդեօք խրատագիրք պատարագամատուցին, զորոց բազում անդամ առացաք յայսմ և ի նախընթացս պրակս, են պարատուիչք։ 238

ՀԱՒՈՒ Ի ԿԼԵՐԱՑ ԽՈՒՐՀՐԴՈՑ ԵՒ ԸՄԲՇԽՈՒԹԻՒՆՔ։

Վիճ. Ա։ Ի վերայ ապաշխարութենեան՝ ըստ որում ի խորհուրդ։ 239
Պր. ա։ Երդեօք ապաշխարութիւնն իցէ խորհուրդ։ —
Պր. բ։ Ի վն նուիրոյ խորհրդոյ ապաշխարութեան։ 241
Պր. գ։ Ի վն կերպի խորհրդոյ ապաշխարութեան։ 243
Խոք. ա։ Որ ի կերպ այսր խորհրդոյ։ —
Խոք. բ։ Ումեք են միտք բաւիցս այսոցիկ, արժանի ընդ։ 244
Խոք. գ։ Երդեօք մանրեղական կերպն արձակման կարող իցէ լինել վաւեր։ —
Պր. դ։ Ի վն սահմանադրութեան, հարկաւորութեան, և կրկնելոյ խորհրդոյ ապաշխարութեան։ 245
Վիճ. Բ։ Ի վերայ ապաշխարութենէ ըստ որում ի խորհուրդ։ 247
Պր. ա։ Երդեօք ապաշխարութենէ մասնաւոր առաքինութեի, և զինչ առաքինութեի։ —
Պր. բ։ Ի վն գլխաւոր գործոյ ապաշխարութեան, այս է՝ ի վն թողութեան մեղաց։ 248
Պր. գ։ Ի վն թողուն ներելի մեղայ։ 250
Խոք. ա։ Երդեօք հնար է մարդոյ զնեղբելի մեզս առանց ինչ ապաշխարուն։ —
Խոք. բ։ Երդեօք զնեղելի մեզ՝ որ կից լէ մահուընաի մեզաց՝ հնար է թողուլ առանց մահուընային։ 251
Պր. գ։ Երդեօք մեղքն թողեալ ապաշխարութիւն՝ վերստին դառնայ յաջորդ մեղօքն։ —
Պր. դ։ Երդեօք ապաշխարութիւն առաքինութիւք վերստին դարձուցանին, և արդիւնք վերստին կենդանանան։ 252
Խնդրելոցս։ Հինէ առաքինութի, և ի քառնակութեն արդիւնքն մահացեալ մեղօք՝ վերստին կենդանանան ապաշխարութի։ 253
Վիճ. Գ։ Ի վերայ խառնից խորհրդոյ ապաշխարութենէ ի խոհեստսն, և նոքա՝ ի վերայ պղծման։ 255
Պր. ա։ Ի վն զինչութեն, և որպիսութե զղջման։ —
Պր. բ։ Ի վն քանակութեն զղջման։ 257
Խնդրելոցս։ Աւասի ճանապէն ի բաւականն սաստկանալն անկատար զղջման, մինչև նոյնհետայն զհետ գալ նմա արդարացման։ 258
Պր. գ։ Ի վն հարկաւորութե զղջման։ 260
Պր. դ։ Ի վն բաժանման զղջման։ 263
Պր. ե։ Երդեօք անկատար զղջումն, որ ծնանի ի սոսկ երկիւղէ գեհենեայն, իցէ բարի և օգտակար։ 264
Խնդրելոցս։ Երդեօք երկիւղն գեհենեայն, զորմէ խօսեցաք յեղբայրացութեն, որ առաջնորդէ մեղաւորին՝ դառնալ առ Ած, իցէ ոչ միայն բարի, այլ և գերբնական։ 267
Պր. ե։ Երդեօք երկիւղ գեհենեայն կարօղ է ինքնին միայն արտաքսել զկամ մեղանչելոյ։ —
Պր. զ։ Երդեօք առ արդարացումն ընդ խորհրդոյ՝ բաւական է անկատար զղջումն

ղղջումն սոսկ երկիւղադին, թէ ընդ հակառակս պահանջի սէր ինչ Աւգ, և օրինի սէր։ 270

Յօդ. ա։ Նախադիտելիք։ —

Յօդ. բ։ Հերքի կարծիքն, թէ պահանջի ւծային սէր։ 271

Յօդ. գ։ Հաստատի հարկաւորութիւն սիրոյ բարի կամեցողութեան յանկատար ղղջման։ 273

Պր. ե։ Փոքրիկ ինչ խնդիրք ի վերայ նիւթոյ ղղջման լուծանին։ 278

Խնդ. ա։ Արդեօք արժան է ի գործս ածուն զնետ երթալ կարծացն՝ որ ի վերայ բաւականութեան անկատար և երկիւղագին ղղջման, ևս և ենթադրեալ՝ թէ իցէ հաւանական։ —

Խնդ. բ։ Արդ պարտ է հրաւիրել զներդործութիւն անկատար ղղջման՝ առ ի լինել բաւական ընդ խորհրդոյ։ —

Խնդ. գ։ Արդեօք որ անընդհատ ամենայն խոստովանութեան ամբաստանի զմեռացեալ մեղս, պարտաւորի առ նորոգ ղղջումն։ 279

Խնդ. դ։ Արդեօք բաւական է ցաւիլն զի ոչ ցաւի ի վէր մեղաց։ —

Ոիտ. Ո։ Ի վերայ երկրորդ հատին խորհրդոյ ապաշխարութեան, այս է՝ ի վերայ խոստովանութեան. և նախ՝ ի վերայ հաշտարարութեան նորա։ —

Պր. ա։ Արդեօք խորհրդական խոստովանութեան իցէ հարկաւոր առ փրկութիւն։ —

Լուծմունք առարկութեանց։ 283

Պր. բ։ Ումք պարտաւորին առ խոստովանութեան։ 285

Պր. գ։ Երբ պարտաւորի մեղաւորն խոստովանիլ։ 286

Յօդ. ա։ Երբ արդեօք մեղաւորն պարտաւորի խոստովանիլ յայնային պատուիրանէ։ —

Յօդ. բ։ Երբ պարտաւորի մեղաւորն խոստովանիլ ի յիսկզբանէ։ 288

Խնդ. ա։ Ուստի պարտ է սկիզբն առնուլ խոստովանութեան տարւոյն։ —

Խնդ. բ։ Արդեօք որ յառաջառէս լինի նախ քան զկատարած տարւոյն, թէ ոչ է լինելոց կարօղ խոստովանիլ, զորօրինակ վճռ մեռանելոյն յընդերկար նաւադնացութիւն, պարտաւորի կանխել զխոստովանութեան։ 288

Խնդ. գ։ Արդեօք որ զանց արար խոստովանիլ ըստ մեջ տարւոյն, յանցանել նմի պարտաւորի տակաւին խոյս տոմանիլ։ —

Խնդ. դ։ Արդեօք որ զամս քանս ոչ խոստովանեցաւ՝ պարտաւորի յայսմ՝ ամի քանս անգամ խոստովանիլ։ —

Խնդ. ե։ Արդիսի խոստովանութիւն կատարի այս պարտաւորութեան։ 289

Ոիտ. Ե։ Ի վերայ պաշտօնէի խոստովանողաց։ —

Պր. դ։ Արդեօք միայն քահանայի է պաշտօնեայ խոստովանութեան։ —

Պր. ե։ Արդեօք ամ քահանայք են օրինաւոր պաշտօնեայք խոստովանութեան, կամ արդեօք բաց յիշխանութենէ կարգին հարկաւոր է պաշտօնեի խոստովանողն իշխանութի իրաւարանողն։ 290

Յօդ. ա։ Ի վերայ իրաւարանութեան։ —

Խնդ. ա։ Ումք ինչ է իրաւարանութիւն։ —

Խնդ. բ։ Արդեօք այս իշխանութիւն իցէ ղանազանել յայնմանէ, որ տուեալ լինի ի խորհրդական մարմինն Քրիստոսի քահանայից ի ձեռնադրութենէ իւրեանց ի բանս յայտսիկ, ևն։ —

Խնդ. գ։ Վանապատիկ է իրաւարանութիւն։ —

Խնդ. դ։ Որոց պատշաճի իրաւարանութիւն կարգաւոր, և նկատմամբ որոց։ 291

Խնդ. ե։ Վանապատիկ լինի որ հազատակ պոլոյ, կամ ներքոյ անկանի իրաւարանութեան նմին ըստ այսմ խորհրդոյ։ —

Խնդ. զ։ Վանապատիկ է իրաւարանութիւն յանձնարարական։ 292

Խնդ. է։ Վանի և որպիսի եղանակօք առացեալ լինի իրաւարանութիւն յանձնարարական, եթէ ուղղակին, և եթէ անուղղակին։ —

Յօդ. բ։ Լուծանի խնդիրն առաջարկեալ ի մակագրի պրակիս։ 293

Պր. է։ Արդեօք տարեկան խոստովանութիւն արարեալ պոլոյ՝ և ոչ ժողովրդապետական քահանայի՝ հրամանաւ մեծաւորին, իցէ վաւեր և օրինաւոր։ —

Պր.

Պը. Ք։ Ի վի՛ն հանդիպեալ, և հատա-
նական իրաւաբանութեան։ 297
Յօդ. ա։ Ի վի՛ն հանդիպեալ իրաւաբանութե-
ի՛ն մոլորութեան։ —
Խնդրվածք։ Արդեօք այս երկու եղրակա-
յութիւնք սուտգի՞ն եւս ի վի՛ն վերապա-
հեալ դիպուածոց։ —
Յօդ. Բ։ Ի վի՛ն հաւանական իրաւաբա-
նութեան։ 298
Պը. Բ։ Ի վի՛ն հաւանութեան՝ որ պահանջի
առ իրաւաբանութեան։ 299
Խնդ. ա։ Օ՞ր ինչ է հաւանութեան։ —
Խնդ. Բ։ Արդեօք հարկաւ պահանջի հա-
ւանութեի՛ն եպիսկոպոսին՝ առ օրինապէս
և վաւերաբար լսելոյ զխոստովանութիւնս։ —
Խնդ. Գ։ Ո՞ր եպիսկոպոսի հաւանութի՛ն
է հարկաւոր, արդեօք խոստովանողա-
ւոյն, թէ խոստովանահօրն, և թէ
տեղւո՛յն յորում լսի խոստովանութիւն։ 300
Խնդ. Դ։ Արդեօք հաւանելոյն յեպիս-
կոպոսէ միջո՛ւէ՝ համարիցի հաւանեալ
մի՛ն ամ տեղեաց։ 301
Խնդ. Ե։ Արդեօք եպիսկոպոսն կարօղ է
մերժել ի քննութի՛ն զնոսա՝ որք առաջ-
արկեն զանձինս, կամ քննելոյն ոչ
հաւանիլ։ —
Խնդ. Զ։ Արդեօք եպիսկոպոսն կարօղ է
յեւս նահանջել զհաւանութիւնս կրօ-
նաւորաց։ —
Խնդ. Է։ Արդեօք զհաւանութի՛ն յանի-
րաւի բացատացեալ կի՛ յեւս նահան-
ջեալ՝ պարտ իցէ համարել իբրեւ ըզ-
տուեալ։ —
Խնդ. Ը։ Արդեօք այս փականք, որք եր-
բեմն դնին ի գիր հաւանութենէ, հա-
ւանո՛ւթի՛ն որոյ անկն է, կի՛ հաւանու-
թիւն ծողովրդապետութ, իցէ ամփոփիչ հա-
ւանութենէ, մինչև արձակմանն առն-
լոյ առանց հաւանութե՛ն ժողովրդապե-
տաց՝ լինել անվաւեր։ —
Խնդ. Թ։ Ինչ պատիժ անկանի՛ որ լսէ
զխոստովանութիւնս առանց հաւանութե՛ն
եպիսկոպոսին։ 302
Պը. Ը։ Ի վի՛ն վերապահեալ դիպուա-
ծոց։ —
Յօդ. ա։ Օ՞ր ինչ է վերապահեալ դիպ-
ուածն։ —
Խնդ. ա։ Արդեօք եթէ որ զվերապա-
հեալ դիպուածն երկրայական խոստո-
վանեալ իցէ հասարակ խոստովանա-
հօր, և յետ այնորիկ հաստատիցի, թէ
է ստուգիւ վերապահեալ, ազատի՞ ի
վերապահութենէ։ 303
Խնդ. Բ։ Արդեօք զյանցանս մեղսակցին
՝ի վաճաշատական նիւթս, յորմէ ըստ
սահմանադրութեան Ինոկենտիոսի չո-
րեքտասներորդի, զորմէ ի ճառն՝ որ
՝ի վի՛ն բարեխառնութե՛ վճռ. 5. պ. 6.
գրեցաք, և ըստ արդի բազում վճռակաց
օրինադրութեան, ոչ է կարօղ արձակել
մեղսակիցն, իցէ վերապահեալ դիպ-
ուած։ 304
Յօդ. Բ։ Արդեօք հնա՞ր է վերապահել
դիպուածոց, և յորո՞ց վերապահել։ —
Դիպուածք պատճի։ 305
Դիտելիք ինչ ՝ի վի՛ն պատճական դիպուա-
ծոց։ —
Դիպուածք եպիսկոպոսաց։ 306
Յօդ. Գ։ Ո՞ք են կարօղ արձակել ի՛
վերապահեալ դիպուածոց։ —
Խնդ. ա։ Արդեօք ապաշխարօղն, որ ունի
զվերապահեալ մեղս, յորժամ խոփա-
նի երթալ առ վերնագոյնն, կամ առ
կարգեալն ՝ի նմանէ վի՛ն վերապահելոյց,
կարօղ է արձակիլ յաւուրն և իցէ խոս-
տովանահօրէ։ 308
Խնդ. Բ։ Արդեօք որ օրինապէս խոստո-
վանի նմա, որ ունի զիշխանութի՛ն ար-
ձակելոյ՝ եթէ ՝ի վերապահեալ դիպ-
ուածոց, և եթէ ՝ի բանադրանաց, եթէ
մոռացի զվերապահել մեղս ինչ,
բարձեալ լինի՞ վերապահուին, և կա-
րօղ է յետ այնորիկ յաւուրն և իցէ հա-
սարակ խոստովանահօրէ արձակիլ յայն-
մանէ։ —
Խնդ. Գ։ Արդեօք խոստովանութի՛ն եղեալ
նմա՝ որ ունի զիշխանութի՛ն ՝ի վի՛ն վե-
րապահելոյց, եթէ առ պակասութեան
ուսմանդրութի՛ն ՝ի յայսպիսորին իցէ
անվաւեր, բարձեալ լինի՞ վերապա-
հութի՛ն։ 309
Խնդ. Դ։ Արդեօք իշխանութի՛ն արձա-
կելոյ ՝ի վերապահեալ դիպուածոց՝ դա-
դարի մնալոյ կամ բարձմամբ շնոր-
հողին։ —
Խնդ. Ե։ Օ՞րարդ պարտ է վարիլ խոս-
տո-

տուվանաֆօրն, որ չունի զնշխանուի՝ի վը վերապահելոց, յորժամ լսե՝ի խոստո-
վանուե զվերապահել ինչ մեզս։ 309

Ինդ. Ը։ Օ՞հարդ պարտ է վերնագունին վարիլ, յորժամ գայ առնու ապաշխա-
րօղն ընդ վերապահելոյ դիպուածոց։ 310

Գր. Ե։ Ի վերայ իրաւարանուեյն մու-
բացիկ կրօնաւորաց չուրջ զխոստովա-
նուեյնք աշխարհականաց։ —

Ինդ. Ա։ Արդեօք մուբացիկ կրօնաւորք
ունին զիրաւարանուեյն լսելոյ զխոս-
տովանուիս աշխարհականաց, և յոմանս
մէ ունին։ —

Ինդ. Բ։ Օ՞րս զորուէ իրաւարանուեյն
իւրեանց կարօղ են արձակել կրօնաւ-
որք։ —

Ինդ. Գ։ Արդեօք կրօնաւորք կարօղ են
յայտ ժամանակի լսել զխոստովանու-
թիւնս աշխարհականաց։ 311

Ինդ. Դ։ Արդեօք կրօնաւորք կարօղ են
ընդ ամ ուրեք լսել զխոստովանուիս
աշխարհականաց։ —

Ինդ. Ե։ Ո՞րինչ զիպուածոց կարօղ են
արձակել կրօնաւորքն՝ որք ունին զար-
տօնուեյնիս։ —

Ինդ. Զ։ Արդեօք ոչ գտանին պայմանք
ինչ առ վարելոյ կրօնաւորաց վաւերա-
բար և օրինաւոր՝ այնպիսի ընդարձակ
իրաւարանուեյնէ։ 312

Գր. Ը։ Ի վը իրաւարանուեյնն՝ որ՝ի
ժամու մահու. կամ՝ թէ արդեօք ա-
պաշխարօղն կարօղ է արձակիլ՝ի
վախճանի կենացն՝ յոմանէ և իցէ քա-
հանայէ։ —

Ինդ. Է։ Արդեօք ոչ հաւանելով քա-
հանայն վաւերաբար արձակէ՝ի վտան-
գի մահու, եթէ մարթի է դիւրաւ ունել
զհաւանութիւնն։ 313

Ինդ. Ը։ Արդեօք ընդ՞ն պարտ է հա-
մարիլ զիտանդէ, և զժամն մահու։ —

Ինդ. Թ։ Արդեօք որ եղև ըստ այսմ ար-
ձակեալ վը վտանգի մահուն՝ի պարզ
քահանայէ, պարտաւորի՞ միւսանգամ
երթալ առ այլ քահանայ՝ որ ունի
զնշխանուեյնն՝ առ վերատին արձակելոյ
՝ի նմանէ։ —

Գր. Ժ։ Ի վերայ բարուեյն, և գիտուե,
որք պահանջին՝ի խոստովանահայրն։ 314

Ինդ. ԺԱ։ Ո՞րինչ բարուեյն պահանջի՝ի
խոստովանահայրն։ 314

Ինդ. ԺԲ։ Ո՞րինչ գիտուեյնէն պահանջի
՝ի խոստովանահայրն։ —

Ինդ. ԺԳ։ Ինչ աստիճանի գիտել պար-
տի զայսոսիկ խոստովանահայրն։ —

Ինդ. ԺԴ։ Արդեօք խոստովանահայրն
պարտի տալ զբացատրուեյնն՝ի վերայ
քանակուեյնէ կամ որակուեյնէ
իւրաքանչիւր մեղաց խոստովանելոց
յանհատին, թէ արդեօք այս մեղք աստ
և այժմ իցէ մահու՞ւրէ, թէ ներելի։ 315

Ինդ. ԺԵ։ Արդեօք խոստովանահայրն
պարտի ունել զանազանեալ ծանօ-
թուեյնէ իւրաքանչիւրոց, յորժամ
դնէ զապաշխարանս, և կամ տայ զար-
ձակումն։ —

Գր. Ժ։ Ի վերայ պարտաւորուեյնեան,
և պաշտօնի խոստովանահօր։ —

Օր. Ա։ Արդեօք, և երբ պարտաւորի
խոստովանահայրն լսել զխոստովանու-
թիւնս։ —

Օր. Բ։ Օ՞րդ, և զորո՞յ պարտաւ-
որի խոստովանահայրն քննել, և հար-
ցանել զապաշխարօղն։ 316

Ինդրկնեա։ Օ՞րինչ ինչ առնել պարտի
խոստովանահայրն, յորժամ ճանաչէ
զմեղս ապաշխարողին, զորմէ նա ոչ
ամբաստանէ զանձն։ —

Օր. Գ։ Օ՞րդ, և զորո՞յ պարտաւորի
խոստովանահայրն մարգել և ազդա-
նել ապաշխարողին։ 317

Օր. Դ։ Օ՞հարդ խոստովանահայրն
պարտաւորի արձակել զարամազրելն,
և ոչ զայլ ոք։ 318

Օր. Ե։ Օ՞հարդ պարտ է վարիլ խոս-
տովանահօրն ընդ նն, որք վարին՝ի
մերձաւոր առեիի։ 319

Օր. Զ։ Օ՞հարդ պարտի վարիլ խոս-
տովանահայրն ընդ սովորականաց, և
ընդ վերանկելոց։ 320

Ինդ. ԺԶ։ Օ՞րինչ դարմանս օրինադրել
պարտ է սովորականաց, և յաճախ
վերանկելոց։ 322

Ինդ. Է։ Արդեօք սովորականն պարտա-
ւորի խոստովանահօրն՝ որ հարցանէ,
խոստովանիլ զնւր սովորութիւնն։ 323

Օր. Է։ Օ՞հարդ պարտ է խոստովա-
նա-

նահօր վարիլ ընդ հոգեվարին յանկարծակի խօթացնելոյ, և յարտաքին զգայուցից զրկելոյ ։ 323
Հապ. ա։ Արդեօք զհոգեվարն յանկարծակի խօթացնեալ, և յարտաքին զգայուքեցդ զրկեալ, պարտ իցէ արձակել ։ —
Խնդրէնդ։ Արդեօք զհոգեվարն 'ի դիպուածի, որ իցէ անծանօթ՝ եթէ առաջնիկից, և եթէ խոստովանահօրն, և չունիցի առ իւր զնշան ինչ կրօնի, պարտ է արձակել ։ 324
Հապ. բ։ Արդեօք զայն հոգեվար ։ զորմէ 'ի նախընթացս հատուածիդ ասացաք, պարտ է արձակել բացարձակապէս, թէ թէ ։ —
Ցօդ. ը։ Օ՞ինչ պարտի առնել խոստովանայոյն, յորժամ գործէ զնախանձս ինչ 'ի խոստովանութեան ։ 327
ԱԻՆ. Օ։ 'Ի վերոյ որպէս ։ 328
Գլ. ա։ 'Ի վերայ ամբողջութեան խոստովանութեան ։ —
Ցօդ. ա։ Արդեօք խոստովանութիւնն պարտի լինել ամբողջ ։ —
Ընկարութիւն փիլիգական ։ 329
Ընկարութիւն բարոյական ։ 330
Վիտելիք 'ի վերայ նախընթաց պատճառաց ։ —
Ցօդ. բ։ Արդեօք մեղսակցին, կամ այլոց երրորդ անձին՝ որ իցէ առաքեալ մեղաց խոստովանելոյ, վատահամբաւութեան առ խոստովանահօր միայն, անբասիր առնէ 'ի նիւթական ամբողջութենէ խոստովանութեան ։ 331
Ցօդ. գ։ Արդեօք առ ամբողջական խոստովանութեան հարկաւ պարտին ամբաստանել զպարագայս, որ երևելապէս ծանրացուցանեն 'ի նմին տեսակի ։ 333
Ցօդ. դ։ Արդեօք առ ամբողջական խոստովանուն հարկաւոր է զերկբայական մեղս խոստովանիլ ։ 335
Ցօդ. ե։ Օ՞անազան խնդիրք 'ի վերայ ամբողջութեան, և վաւերութեան խոստովանուն համառօտիւ լուծանին ։ 336
Խնդ. ա։ Օ՞րպիսի թիւ մեղաց, և դնդրդ պարտ է բացատրել առ ամբողջական խոստովանութեան ։ —
Խնդ. բ։ Արդեօք պահանջի քննութեան, և որպիսի քննութեան առ խոստովանութեան ։ 337
Խնդ. գ։ Արդեօք ծառեն 'ի խոստովանութեան, եթէ ուրանալով զմեղս՝ որ է, և եթէ հաստատելով՝ զոր ոչ է, իցէ միշտ մահաւորապէս մեղք ։ —
Խնդ. դ։ Արդեօք որ բասրելի յանցանօք լուծ զմահաւորապէս մեղս 'ի խոստովանութեան, պարտաւորի կրկնել զնմ խոստովանութեանն անտի եղեալս ։ 338
Խնդ. ե։ Արդեօք որ երկնչի, թէ գուցէ մեղք ինչ անկցին 'ի մոռացօնս, պարտաւորի գրել զայնոսիկ, և 'ի վերայ գրութեան ձայնիւ խոստովանիլ քահանայիւն ։ 339
Խնդ. զ։ Արդեօք կարօղ է որ վաւերապար արձակիլ 'ի մեղաց յառաջ քան զարձակիչն 'ի նզովից ։ —
Գլ. բ։ Արդեօք կարօղ է որ միշտորդութիւ այլոց, կամ գրութիւ խոստովանիլ ։ —
Ցօդ. ա։ 'Ի վերայ խոստովանութեան եղեալ բացակայ քահանայի՝ թղթովք կամ հրեշտակաւ ։ 340
Խնդրէնդ։ Պահք պայմանք պահանջին առ խոստովանութեին ։ 342
ԱԻՆ. Ի։ 'Ի վերայ նոյ խոսփովանողի ։ —
Գլ. ա։ Արդեօք յոչինչ դիպուածի արժան է քահանային յայտնել զմեղս, զոր լուաւ 'ի խոստովանութենէն ։ —
Խնդրէնդ։ Ընդ ինչ խոստովանութեէ ծագի պարտաւորութիւն կնքոյ ։ 344
Գլ. բ։ Ընդ տարածի կնիքն խոստովանութեան ։ —
Խոցատրին համառօտիւ մի առ մի ։ 345
Խնդ. ա։ Արդեօք խոստովանահայրն կարօղ է դնել զհրապարակական ապաշխարանս, որում զնետ գայ անուղղակի յայտնութեի խոստովանութեան ։ 346
Խնդ. բ։ Արդեօք խոստովանահայրն կարօղ է դնել ապաշխարանս՝ սպառնալով չտալ զարձակումն, զոր դատի հարկաւոր՝ եթէ առ զգաստութեի անցելոյն ,

և

և եթէ առ զգուշութիւն ապագային, զղօրինակ չհաւուցումն, չհրաժարումն ի պաշտօնէ, զարձակելն զնեղեալն, կամ զայլ մեծաւոր առիթս, և զորս ի կարգին, որում զնետ գայ անուղղակի յայտնութիւն խոստովանութեանն։ 346

Խնդ. Ը։ Արդեօք գաղտնիքն հաւատացեալ և ընկալեալ արտաքոյ խոստովանութեան ը կնքով խոստովանուն ը կնքով խոստովանուն։ —

Պր. Ը։ Ամէն պարտաւորին կնքոյ խոստովանուն, և թէ արդեօք հրամանաւ խոստովանողին՝ կարօղ է քահանայն զմեղս նմին ծանուցանել այլում։ —

Խնդրէնչ։ Ծէ արդեօք նա ինքն ապաշխարօղն պարտաւորի կնքոյ։ 347

Խնդրէնչ։ Արդեօք խոստովանահայրն կարօղ է խօսիլ ը նմին ապաշխարողի զտեղի մեղացն ի խոստովանութենէ առանց հրամանի նորա։ —

Պր. Թ։ Արդեօք արժանի է մարիլ ծաղօթութիւն, որ ի սոսկ խորհրդական խոստովանութենէ ընկալեալ։ 348

Ա ԻՒՆ։ Ի վերայ վճռման։ 350

Պր. ժ։ Ի մի զինչութենէ, բաժանման, կարելիութեան, և հարկաւորաւն վճարման։ —

Խնդ. ԺԱ։ Օրինչ է վճարումն։ —

Խնդ. ԺԲ։ Պահապահ կ է վճարումն։ —

Խնդ. ԺԳ։ Արդեօք մարդն կարօղ է վճարել Աւյ։ —

Խնդ. ԺԴ։ Արդեօք հարկաւոր է մեղաւորաց վճարումն։ 351

Հնդ։ Ի վերայ վճարման, զոր հարկաւորի դնել քահանայն։ —

Պր. Ի։ Երբ պարտ է կատարել, և դնել ի մի զվճարումն։ 352

Պր. Ի։ Արդեօք ապաշխարօղն պարտաւորի ընդունել զապաշխարանս ի մի եդեալ, և զընկալեալն կատարել, և հնար իցէ այնմ յայլմէ փոխոխել։ 353

Ասէ զինչ, եթէ ապաշխարօղն մահացեալ իցէ զապաշխարանս ի մի եդեալ։ 354

Խնդ. Արդեօք ի փոխոխել ապաշխարանացն ազատ իցէ ապաշխարօղն զառնել յառաջինն։ 355

Պր. Ի։ Արդեօք կարօղ է օր մի այլոյ վճարել։ —

Խնդ. Ի։ Արդեօք նաև մի ննջեցելոցն ի քաւարանի կարօղ է օր վճարել։ 357

Խնդ. Ի։ Արդեօք վճարումն միոյ վանն միւսոյն իցէ ը արժանաւոր։ —

Խնդ. Ի։ Արդեօք վճարելով օր վանն այլոյ՝ վճարէ ևս մի իւր։ —

Պր. Ի։ Ուրուք վճարումն պարտի դնել խոստովանահայրն ի մի ապաշխարողին։ —

Խնդրէնչ։ Արդեօք կարօղ է խոստովանահայրն դնել ի մի զհրապարակական ապաշխարանս մի հրապարակական մեզաց։ 359

Պր. Ի։ Արդեօք գործքն ի վիճակի մահուամբ մեղաց արարեալ՝ վճարե՞ն։ —

Պր. Ի։ Ի մի որպիսուէ գործոց, որովք լինի վճարումն։ 360

Խնդ. Ի։ Արդեօք պարտ է վճարմանն լինել պատժական գործովք։ —

Խնդ. Ի։ Արդեօք ամ ներդործութիւնն առաքինութենէ ի պատժական, և ըստ հետևորդի ի վճարողական։ 361

Խնդ. Ի։ Արդեօք գործք այնուստ պարտաւորալ ն՞ն վճարողական, և կարօղ է խոստովանահայրն դնել զայնոսիկ իրրև զապաշխարանս։ —

Խնդ. Ի։ Արդեօք պատուհասք ասոի կենաց ն՞ն վճարողական։ —

Խնդ. Ի։ Ունք են վճարողական գործք։ 362

Պր. Ի։ Ի մի պայմանաց և գործոց վճարման։ —

ՀԱՒԱՏ Ի ՎԱՐՈՒՑ ԲՈՆԱԴԻՐԱՆԱՑ ԸՆԿԱՆՈՆԱԿԻՑ ՆԱԻԹԵԱՆ, ԵՒ ՆԵՐՈՒՂՈՒԹԵԱՆՑ։

ԱՒՆ։ Ը։ Ի վերայ քանադրանաց ասահաւոքի։ 363

Պր. Ա։ Օրինչ, և քանապատիկ իցեն բանադրանքն։ —

Պր. Ի։ Արդեօք ի յեկեղեցւոջ իշխանաւն տալոյ զբանադրանս, և այլ կարեն տալ գայն։ 366

Խնդրէնչ։ Արդեօք զբանադրանս պարտ է տալ գրով, բացատրեալ զպատճառս բանադրանացն։ 367

Պր. Ի։

Գլ. Ը։ Յորո՞ւ վի՞ն կարէ գնել զանա-
զդաւանս, և վ՚ի զինչ պատճառի։ 367
Խնդրելիքս։ Արդեօք ուխտաւորն ներքոյ
ամ կանի բանադրանաց վիճակաց՝ ընդ-
որս անցանէ. և հպատակն՝ որ է յոյս-
լսմ վիճակի՝ բանադրանաց խրոյ վի-
ճակին։ —
Խնդ. ա։ Արդեօք ազիտութիւն անբասիր
առնէ՞ ի բանադրանաց։ 369
Խնդ. բ։ Արդեօք անիրաւ բանադրանքն
ունի գներգործութիւն ինչ։ —
Գլ. գ։ Ո՞ կարէ արձակել ՚ի բանադրա-
նաց։ 370
Խնդ. ա։ Արդեօք առ վաւեր արձակուն
՚ի բանադրանաց՝ պահանջի բացորոշել
կերպ բաւիցն։ —
Խնդ. բ։ Արդեօք հեռաւորն կա՞մ ակա-
մայն կարօղ է արձակել ՚ի բանա-
դրանաց։ 371
Ա ԻՆ՛. Ո։ ՚Ի վերայ բանաստեղծաց ՚ի
հռանաւորչ, ևս և ՚ի վերայ անկանոնա-
կանաւ-ի։ —
Գլ. ա։ ՚Ի վերայ նզովից, և գործոց
նորա։ —
Ա՛նկնին գործք նզովից։ —
Գլատճառք, որք անբասիր առնեն զՀա-
զդարդակցութիւն ընդ նզովելոյց։ 374
Խնդ. ա։ Ա՞յք են նզովեալքն ոչ նե-
րել, և խորշելիքն։ —
Խնդ. բ։ Ո՞րչ մեզք իցէ, և զինչ
պատիժ՝ որում Հաղորդակից լինի ընդ
նզովելոյն։ 375
Գլ. բ։ ՚Ի վ՚ի կախման, և ՚ի վ՚ի արգել-
ման։ —
Խնդ. ա։ Ո՞րչ է կախումն։ —
Խնդ. բ։ Քանապատիկ է կախումն։ —
Խնդ. գ։ Ո՞րչ է արգելումն։ 376
Խնդ. դ։ Քանիպատիկ է արգելումն։ —
Խնդ. ե։ Ո՞ր ինչ են գործքն արգելման։ —
Ա՛նկնին գործք արգելման։ —
Խնդ. զ։ Արդեօք բանաբարեալ արգել-
ման իցէ միշտ մահուընէ մեզք։ 377
Գլ. գ։ ՚Ի վերայ անկանոնականաւ-
թեանն։ —
Խնդ. ա։ Ո՞րչ է անկանոնականաւ-
թիւնն։ —
Խնդ. բ։ Քանիպատիկ է անկանոնա-
կանաւթիւն։ —
Խնդ. գ։ Ա՞յք են անկանոնականաւթիքն
առ յանցանաց։ 378
Խնդ. դ։ Ա՞յք են անկանոնականաւթիքն
առ պակասութիւն։ 379
Խնդ. ե։ Ո՞վ է կարօղ տնօրինել յան-
կանոնականաւթիւն։ 381
Խնդ. զ։ Ո՞րչ առնել պարտ է նմա,
որ երկբայի լինել անկեալ յանկանո-
նականաւթիւն։ 382
Ա ԻՆ՛. Գ։ ՚Ի վերայ նեխրոլ-ի-ենաց։ —
Գլ. ա։ Ո՞րչ, և քանապատիկ է նե-
րոզութիւն։ —
Խնդ. ա։ Արդեօք ՚ի տեղական ներոզու-
թիւն՝ որ բազում անգամ յաւուրն այդ
առնէ եկեղեցւոյն կամ տեղւոյն, յո-
րում եղեալ է ներոզութիւն, ցայնժամ
շահի ներոզութիւն։ 383
Խնդ. բ։ Արդեօք յորժամ ՚ի շնորհելի
ժամանակս ներոզիա լինի բացատրուի
՚ի մի յարանցեալ ապաշխարանաց,
զորո՞ միայն առ թողացուցումն ապաշ-
խարանաց եղելոց ՚ի մի ՚ի խոստուա-
նահօրէն, կամ պատժոցն համեմատե-
լոց նոցին։ 384
Խնդ. գ։ Արդեօք ապաշխարօղն, որ
պարապի շահել ներոզիս, կարօղ
է զանց առնել զապաշխարանօք եղե-
լովք ՚ի մի ՚ի խոստովանահօրէ։ —
Գլ. բ։ Արդեօք ե՞ւ յեկեղեցւոյ իշխա-
նութիւն շնորհելոյ ներոզութիւս։ —
Գլ. գ։ Ո՞ւմ պատշաճի իշխանութիւնն
տալոյ ներոզութիւս։ 386
Խնդ. ա։ Արդեօք ՚ի տալ ներոզութիս
պահանջի իշխանութիւն կարգի։ —
Խնդ. բ։ Արդեօք ներոզուին իցէ՞ սոսկ
վճարումն դնոց վ՚ի մեացեալ պատժոցն,
թէ նաև արձակուին կամ թողութիւն
դատողական և իշխանական։ —
Գլ. դ։ Արդեօք պահանջի պատճառ,
և զի՞նչ պատճառ՝ առ ՚ի լինել ներո-
զութեան հաստատուն։ —
Գլ. ե։ ՚Ի վերայ պահանջելոցն ՚ի կող-
մանէ ընդունողին ներոզութի։ 388
Խնդ. ա։ Արդեօք ընդունօղն ներոզուե
պարտի լինել ՚ի վիճակի շնորհաց։ —
Խնդ. բ։ Արդեօք այլ գործք ՚ի մի և-
դեալ բաց ՚ի վիրջնոյն՝ պարտին ևս կա-
տարիլ ՚ի վիճակի շնորհաց։ —

Խնդ.

Խնդ. Ք։ Արդեօք որ վկարդադրեալ գործս ջնջմեաւնդուքի կատարէ սոսկա- պէս այնչափ՝ որչափ կարդադրին, այնչափ հաղորդի ներողուքն, որչափ որ բազում անգամ և առաւել ևս ջնջմեաւնդուքի կատարէ։ 389

Խնդ. Ռ։ Արդեօք առ ի ստանալ զնե- րողուքի պահանջն յընդունողն առաջա- դրուքի և փոյթ ինքնին գործոյք իւ- րովք վճարելոյ։ 390

Խնդ. Ն։ Արդեօք առ ի ստանալ զնե- րողուքին պարտ է առնել զերկրդա- կան խոստովանուքին։ —

Խնդ. Շ։ Արդեօք որ զման կարգա- դրեալ գործոյն կատարէ, և վն հիւան- դանէ, կամ վասն այլ ինչ արդարայի պատճառի զմեացեալն օչ է կարօղ կատարել, հաշիւ ներողուքին։ —

Խնդ. Չ։ Արդեօք ի փոխադրել տօնին՝ փոխադրի և ներողուքին յարակցեալ ընդ նմա։ —

Գլ. Չ։ Ի վերայ ներողուանց, որք մեր- ձենցուցանեն ընծեցելոց։ —

Խնդ. Ո։ Արդեօք հնար է ներողուքինց մերձենցուցանիլ, և օգնել ընծեցելոց։ —

Խնդ. Ճ։ Օ՛նարդ մերձենցուցանին, և օգ- նեն ներողուքիւքն ընծեցելոց։ 391

Խնդ. Ձ։ Արդեօք Ա՛ծ պարաւանդի յար- դարուքէ, կամ ի մասնաւոր ինչ օ- քինաց, ընդունիլ զներողուիւս մերձե- ցուցեալս ընծեցելոց։ —

ՀԱՒՍ Ի ՎԱԼԵՐՑՆ ՎԱԼԵՐՋԻՆ ՕՇՄԱՆ։

Վնտ. ՄԻՒՅՆԵՒՆ, Ող քովանդակիչ պահեսին, որ վերաբերին յոյս խոր- հուրդ։ 292

Գլ. ա Արդեօք վերջին օծումն է խոր- հուրդ։ —

Գլ. Բ։ Ի մի նուիրոյ վերջին օծման։ 393

Գլ. Գ։ Ի վերայ կերպի վերջին օծման։ —

Խնդ. ա։ Ինչ ոյժ ի բանից կերպին վե- րագրելոց իցեն Հաւան։ 396

Խնդ. Բ։ Արդեօք վաւեր է խորհուրդն, եթէ ընդհանրին զգայութիւն օծցին ընդ միով կերպիւ, որ զամենեսին վնտ ո- րոշակի բացատրէ։ 366

Գլ. Գ։ Ի մի գործոց վերջին օծման։ 397

Խնդրկեաս։ Ընդ արդեօք այս խորհուրդ յառաջ ածէ զգործ իւր, արդեօք զինի առաջին, եթէ զինի վերջին օծումն։ 398

Գլ. Դ։ Ի վերայ պաշտօնէի վերջին օծ- ման։ —

Խնդ. ա։ Արդեօք ո և իցէ քահանայ կարօղ է տալ զայս խորհուրդ։ 399

Խնդ. Բ։ Պահել քահանայք պահանջին ի մատակարարութիւն այսր խորհրդոյ։ —

Խնդ. Գ։ Արդեօք այս խորհուրդ ի բաղ- մաց տուեալ՝ իցէ վաւեր։ —

Գլ. Ե։ Ի վերայ ննջեցելոյն վերջին օծ- ման։ 400

Գլ. Զ։ Ի վերայ պարտաւորեալ ընդու- նելոյ և մատակարարելոյ զվերջին օ- ծումն, և ևս ի վերայ կրկնութեան նմին։ 401

Խնդ. ա։ Արդեօք այս խորհուրդ է հարկաւոր առ փրկութիւն։ —

Խնդ. Բ։ Արդեօք հնարին պարտաւորն զայս խորհուրդ մատակարարել ժողո- վրդականաց իւրոց ընդ յայտնի վտան- գաւ կենաց իւրոց, որպէս հանդիպի ի ժամանակի ժանտամահու, և կամ այլ ինչ փոխադրական հիւանդութեան։ 402

Խնդ. Գ։ Արդեօք այս խորհուրդ, է կրկնելի։ —

ՀԱՒՍ Ի ՎԱԼԵՐՑՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅՆ ԿԱՐԳԻ։

Վնտ. Ը։ Ի վերայ գոյութեան խորհրդոյ նպատակին, ի վերայ ընտրոյ տարբե- նութեանց, և վերայ նշանակութեանց։ 403

Գլ. ա։ Ի վերայ գոյութեան խորհրդոյ կարգի, և ի վերայ թուոյ կարգաց։ —

Գլ. Բ։ Արդեօք ամ կարգք, կի՛ աստի- ճանք են խորհուրդք։ 404

Յաւելուած։ Ի վերայ խուզման հերաց կղերկոսաց։ 406

Խնդ. ա։ Արդեօք խուզումն հերաց իցէ կարգ։ —

Խնդ. Բ։ Օրինչ իցէ պատճառ կամ ա- ռիթ այսր ծիսի յհնկնեցելոյ։ —

Խնդ. Գ։ Արդեօք ամ կղերիկոսութիւն պարտաւորին կրել զխուզումն հերաց։ —

Խնդ.

Յնդ. Ը: Արդեօք ամենեքեան, որք ուզեն զնաւագումն հերաց, վայելե՞ն զարծուեալին կղերիկսագ: 406

Գլ. Գ: Օ՞ինչ է նիւթն և կերպն քահանայութեան և սարկաւագութեան: 407

Յնդրձկեբ: Ա՞րք են պաշտօնք քահանային: 408

Յնդրձկեբ: Ո՞ր են պաշտօնք սարկաւագին: 409

Գլ. Դ: Ի վերայ նիւթոյ, կերպի, և պաշտօնից կիսասարկաւագութեան, և փոքր աստիճանաց: —

Ա՛ՒՈՒ Ի Վ ԵՐԿՈՑ ՊԱՀԱԿԻ, ԿԱՄ ԸՄՈՒՄՆՈՒԹԵՐՆ:

Ա Յո՛. Ա: Ի վերայ պահոց, կամ ամենունդ ըստ ինքեան: 418

Գլ. Բ: Արդեօք ամ եւթիկոպոս է օրինաւոր պաշտօնեայ ձեռնադրութեան: —

Յնդրձկեբ: Յումմէ ազատ կրնաւորքն պահոցին առնուլ զնուագս յանձնարարութեան: 412

Գլ. Գ: Ի վերայ ենեթակայի ձեռնադրութեան: 413

Յօթ. Բ: Ա՞րք են ընդունակք ձեռնադրութեան: —

Յօթ. Բ: Օ՞ինչ տարմադրութիւք պահանջին յենեթակայն առ օրինաւոր ընդունելոյ զնարգս: 414

Յնդ. Բ: Արդեօք որ ձեռնադրի ճշմարիտ մակագրութիւն, այլ որ իցէ անուրաւական, անկանի՞ ընդ կախմունք: —

Յնդ. Ը: Արդեօք որ ունի զկայրենիս՝ ը դաշամբ դարձուցանելոյ զայն զնոյն ձեռնադրութիւնն անկանի ը կախմունք: —

Յնդ. Գ: Արդեօք որ ի գործ ածէ զկարգս յայսմ կանոնն անկանի ընդ անկանոնականութիւն: —

Գլ. Բ: Ի վերայ ժամկալութեան յարատևելոյ ընդ սուրբ աստիճանաց: 416

Յնդ. Բ: Արդեօք կղերիկոսք որ աստիճանաւորք յեկեղեցին Լաւթնացւոց պարտաւորին ի ժամկալութեի անբիծ միջադէս ի պատարագին եկեղեցւոյ, մինչ ընդունուլ ուխտին, զոր առնեն: 417

Յնդ. Ը: Արդեօք որ ընդունէր զնոյն աստիճանս յառաջ քան զբանակարութիւնն, կամ զնոյն ի ծանր երկիւղէ յանկերպ

ուի ի մի ածելոյ, պարտաւորէ՞ի ժամկալութի: 417

Յնդ. Ը: Արդեօք որ ոչ գիտէր, եթէ ուխտ ժամկալութեն յարակցեալ է ընդ աստիճանաց, պարտաւորէ՞ը պահել զայն: —

Յնդ. Գ: Իսկ զինչ, եթէ որ ընդունի զկարգ՝ բացայայտ ոչ կամիցի ուխտել: —

Յնդ. Ը: Ո՞ գիմել պարտ է կանանց կղերիկոսաց զնոյն կարգի ժամկալուեն: —

Ա Յո՛. Ը: Ի վերայ պահոց, կամ ամենունդ ըստ ինքեան: 418

Գլ. Ա: Ի վերայ ամենունդեն, ըստ ուրում է ի գործս բնութեն: —

Յնդ. Ա: Արդեօք ամենունդեն է մարդկան բնական: —

Յնդ. Ը: Արդեօք ամենունդեն անկանի ը պատճիրանաւ: —

Յնդ. Գ: Արդեօք ներգործուեն ամենունդեն է օրինաւոր: 419

Յնդ. Գ: Արդեօք ներգործուեն ամենունդեն հնար է լինել արդիւնաւոր: —

Գլ. Ը: Ի վերայ ամենունդեն՝ ըստ ուրում է խորհրդոյ: —

Յնդ. Ա: Արդեօք ամենունդեն է խոկապես և տիրապես ասացեալ խորհուրդ նոր օրինացս: —

Յնդ. Ը: Արդեօք ամենունդեն ը մէջ բացակայից եղեալ՝ է տիրապես ասացեալ խորհուրդ: 420

Գլ. Ը: Ո՞վ է պաշտօնեայ խորհրդոյ ամենունդեն: —

Գլ. Գ: Ի վերայ ենեթակայի և կերպի խորհրդոյ ամենունդեան: 422

Ա Յո՛. Ա: Ի վերայ հաղորդութեան: —

Գլ. Ա: Օ՞ինչ են հարկանախօսութիք: —

Յնդ. Ա: Արդեօք զաղանի հարկանախօսութիքն զնոյն Տրիտ. ժողովոյն են վաւեր: 423

Յնդ. Ը: Արդեօք զաղանի ամենունդեն, և կամ զնոյն և իցէ այլ՝ եթէ ի բնական և եթէ ի գրական իրաւանց նայիմ՝ ունիցի զեղի զգօրութի հարկանախօսութեց: —

Լսնդ. Ֆ: Աբդեռք յորժամ ասէն ասղկան. Ոչ այլ որ ածից, բայց եթէ զբնդ. և ի հակառակն ասղկին առն. ե՞ն հարսնախօսութիք: 423

Լսնդ. Ֆ: Աբդեռք հարկաւ պարտ է յառաջել հարսնախօսութեն ի զամուսնութեին: —

Լսնդ. Ե: Ա՛ն օրպիսի պատճառաց յառաջն հարսնախօսիք ի զամուսնութեին: —

Պչ. Ե: Վասն եղանակաւ լինին հարսնախօսութիք. ուր և ի վե՛ր թէական հարսնախօսութենց: —

Լսնդ. Ա: Աբդեռք եթէ թէուեին իցէ համեստ, այլ հակառակ բարւոյ ամուսնութեն, զորօրինակ՝ զի երկոքեին ևս ամուսինքն կացցեն ի մշանջենաւոր ողջախոհութ, վասն որ են հարսնախօսութիքն: 424

Լսնդ. Ե: Աբդեռք զայն հարսնախօսուեց եղեալ ընդ համեստ թէուե զապագայէ, ի կատարել թէուեն իսկոյն լինի վասն՝ առանց նորոգ ինչ դաշնի կամ հաւանութեն: —

Լսնդ. Ֆ: Աբդեռք մարթի է դնել ի վե՛ր հարսնախօսուեց զպատժական թէուի, որ պարտաւորեսցէ զնա՝ որ հրաժեշտ տայ: —

Լսնդ. Ֆ: Աբդեռք եթէ որ իրաւամբ հրաժեշտ տայ՝ պարտաւորեալ իցէ զանձն ընդ երդմամբ լուծանել զպաշտիժ, երդումն այն հաստատէ զդաշնագրութեին, կամ գէթ ընկերական պարտաւորէ: —

Լսնդ. Ե: Աբդեռք որ իրաւամբ հրաժեշտ տայ՝ վճարեսցէ զպաշտիժ միւսումն, նա կարօղ է պահել զայն: 425

Պչ. Ֆ: Ո՛րք կարեն առնել զհարսնախօսութիս, և զինչ են գործք հարսնախօսութենց: —

Լսնդբնչե: Աբդեռք եթէ փոքր ինչ յառաջ քան զհօթնամեայ հասակին՝ որք առնեն զհարսնախօսութի՝ ունիցին զբաւական բանաւարութիւն, վասն որ են հարսնախօսիքն: —

Լսնդ. Ա: Յորո՞ժ ժամանակի պարտ է կատարել զհարսնախօսիս: 426

Լսնդ. Ե: Աբդեռք որ ոչն կամ, կի՛ յապաղէ կատարել զհարսնախօսութիս, պարտ է բռնադատել զնա: 426

Լսնդ. Ֆ: Աբդեռք պարտաւորութեին, զոր ունին հարսնախօսքն, է այնպէս, զի ի մեղանչելն ումի և իցէ ի նոցանէ մեղաց պռոնկումն ընդ այլում անձին, լինել մանաւանդ մեղք, ոչ միայն ընդդէմ ողջախոհութե և ժուժկալութե, այլ և ընդդէմ արդարութե, և յայն սակս զանազանեալ ի պարզ պռոնկումէ և ամբաստանելի ի խոստովանութե: —

Պչ. Ֆ: Ո՞րչանակին պատճառքն, յորոց լուծանիլ մարթի է հարսնախօսութենց: 427

Լսնդբնչե: Աբդեռք որ ունի զգաղտնի պակասութիս, պարտաւորի յայտնել զայն դաշնակցին յառաջ քան զհարսնախօսիս, կամ գէթ յառաջ քան զամուսնութեին: 428

Լսնդբնչե: Աբդեռք հարսնախօսութիւնն լուծանի հետևորդ երդումեալ կամ եղեալ զուգաւորութի: 429

Դէկդոճ երկրորդ: Աբդեռք պարզ ուսան մշանջենաւոր ողջախոհութե զհետ եկեալ հարսնախօսուե՝ լուծանէ զայն բացարձակապէս: —

Պչ. Ե: Ի վերայ հրատարակութենց, կի՛ հրապարակական ծանուցմանց վե՛ր ապագայ ամուսնութե: 430

Լսնդ. Ա: Աբդեռք ո՞ր է պարտ երբեմն կրկնել զծանուցմունս: 431

Լսնդ. Ե: Աբդեռք որ գիտէ զարգելս, պարտաւորի յայտնել: —

Վհ՛. Գ: Ի վերայ հաւանութենէն, որ պահանջէ առ ամուսնութի: —

Պչ. Ա: Աբդեռք պահանջի հաւանութի առ ամուսնութեին, և օրպիսի հաւանութի: —

Լսնդբնչե: Աբդեռք դաշնակիցն պատրեալ՝ պարտաւորի միւսումն, որ պարզապէս ասէ՝ թէ ոչ հաւանեցաւ, հաւատալ՝ և ի գործածութի լծակցուե հրաժարիլ: 432

Պչ. Ե: Աբդեռք ամուսնութիւնն եղեալ յերկիւղէ իցէ եղծեալ, և օրո՞վ իրաւամբք: 433

Լսնդ. Ա: Ո՞րչ ինչ չարեաց պարտին երկնչիլ՝ զի համարեսցի երկիւղն ծանր: —

Լսնդ. Ե: Աբդեռք եթէ ի փոքր չարեաց երկն

երկնչեցի, այլ որ երկնչէին իցէ վատաբերան և երկչոտ համարի ևս ծանր երկիւղ եղիցի ամաւնութեան: ----

Յոհ. Ը: Երդեաք երկիւղն չարզական համարի ծանր: 434

Գլ. Զ: Ի վերայ առարկայի ամաւնական հաւանութեան: ----

Գլ. Է: Երդեաք առ ամաւնութեին պահանջի հարկաւ հաւանութեի ծնողաց: 435

Գլ. Ը: Օ՛հարդ զամաւնութեին անվաւերաբար արարեալ հնար իցէ, և պարտ իցէ հաստատուն գործել: 437

Յոհ. Ը: Երդեաք ընդդէմ հաւանութեն զայն միոյ մասին գէթ ոչ է պարտ արտաբերին ինչ նշանաւ բացատրել: 438

Յոհ. Ը: Երդեաք եթէ ի պնդագրին անօրինման գիցէ այս, կի՛ սոցին նման բանք. Տնօրինէ, ել ի ձէն Ներեանց հրաժարեալոյս, և պահմանէ Տնէնչէնպէհան պատճենի արատցեն. կարօղ են ի մի այսր ամի նորոգել զհաւանութեին ի միջի խրեանց առանց ժողովրդապատ, և առանց վկայից, եթէ արդէն յառաջագոյն արարեալ էին առաջի նոցա: 439

Ա Ի՛Հ. Գ: Ի վերայ քաղեաց, և նէրգնդոյնքեն ամաւնութենան: ----

Գլ. Ա: Ի վերայ բարեաց ամաւնական: ----

Գլ. Բ: Երդեաք ներգործութեն ամաւնութեն հնար է լինել անբասիր առանց բարեաց ամաւնութեի, այլև յայն սակս ի գործ աճիլ մի հնշտուն միայն, կի՛ առ խորշելոյ անձին ի պատկութեէ: 440

Գլ. Գ: Ի վերայ պղտոց մեղաց ամաւնացելոց ի գործածութեն ամաւնական: 442

Ի վերայ եղանակի, և գործածուն զոզաւորութեն: ----

Ի վերայ պարագային տեղւոյ, և ժամանակի: 443

Ի վերայ յարակցաց զոզաւորուն համբուրիկ, շշշափանց, գրկախառնուեց, հայեցուածոց, յամենայ հնշտուեց, են: 444

Գլ. Դ: Ի վերայ պարտաւորութեն համաւցանելոյ զպարտս: 445

Յոհ. Ա: Երդեաք ամաւնին պարտաւորի խնդրոյին հատուցանել զպարտս: ----

Յոհ. Բ: Երդեաք պարտ է հատուցանել զպարտս նմա, որ ապօրինապէս խնդրէ: 446

Յոհ. Գ: Օ՛րինչ ինչ համարել պարտ է, եթէ երկոքին ամաւնքն ևս ունին զարգելս խնամութեն կի՛ ուխտ: 446

Յոհ. Դ: Օ՛րինչ պարտ է առնել յերկայաւն, որ ի մի վաւերաւն ամաւնուն, եթէ ի խնդրելոյն, և եթէ ոչ հատուցման պատասխանի: ----

Յոհ. Է: Երդեաք շնացեալն զրկի յիբառնոց խնդրելոյ զպարտս: 447

Ա Ի՛Հ. Ե: Ի ՔԷրայ Գոնքէ, և անընդհանէլնէնքէ ամաւնութենէ: ----

Գլ. Ա: Ի վերայ միութեն ամաւնուն: ----

Յոհ. Ա: Երդեաք բազմակնութեն է յիբառնոց բնութեն արգելեալ: ----

Յոհ. Բ: Երդեաք բազմակնութեին եղե՞ երբեմն օրինաւոր: 448

Յոհ. Գ: Երդեաք ի ժամանակէ անտի աւետարանական օրինաց բազմակնութեն եղե՞ օրինաւոր: ----

Յոհ. Դ: Երդեաք երկկնութեն իցէ՞ օրինաւոր: ----

Գլ. Բ: Ի վերայ անլուծանելութեն ամաւնութեն: 449

Յոհ. Ա: Երդեաք ամաւնութեին է՞ անլուծանելի, և որով իրաւամբք: ----

Յոհ. Բ: Երդեաք կատարեալ ամաւնութեին անհատից կարօղ է լուծանել, և որով իրաւամբք: 450

Յոհ. Գ: Երդեաք հնար է լուծանել ամաւնութեն վն շնութեն միոյ յամաւնոցն: ----

Յոհ. Դ: Երդեաք ամաւնութեին կրօնաւորական ուխտիւ լուծանի՞, և որով իրաւամբք: 451

Յոհ. Ե: Երդեաք ծայրագոյն քահանայապետն կարօղ է անօրինել ի հաստատել ամաւնութեն: 452

Ա Ի՛Հ. Օ: Ի ՔԷրայ ոսքելմանց ամաւնքէ առ հասարակ: 453

Գլ. Ա: Պանի, և որք են արգելք ամաւնութեն առ հասարակ: ----

Գլ. Բ: Ո՞կարէ սահմանել զեղծիւ արգելս ամաւնուն: 454

Գլ. Գ: Ո՞վ է կարօղ անօրինել յեղծիւ արգելս ամաւնութենանց: ----

Ա Ի՛Հ. Ը: Ի ՔԷ եղեն ոսքելմանց է հաճախագոյն: 456

Գլ. ա: Ի վերայ արգելմանց մոլորեալ, և հանգամանաց: 456
Գլ. բ: Ի վերայ արգելման ուխտի: 457
Խնդրեցեր: Երբ՝ և զինչ՝ զ որ զինի պարզ ուխտին կի՞ ազգախոհութեան, կամ մնանելոյ ի կրօն, կամ ընդունելոյ զնա աստիճանս, առնէ զամուսնութիւն: 458
Գլ. գ: Ի վերայ արգելման կարգի: 459
Գլ. դ: Ի վերայ ազգականութեան: ----
Խնդ. ա: Օրինչ է ազգականութեան արեւնակցութիւն: ----
Խնդ. բ: Ընդհանուր ազգականութիւնն ըստ պատշաճի զանազանի ըստ աստիճանի և ըստ գծի: 460
Չորս ազգականութիւն: 462
Խնդ. գ: Երդհանուր ազգականութիւնն արգելու, և եղծանէ զամուսնութիւն: ----
Խնդ. դ: Որով իրաւամբք ազգակցութիւնն եղծանէ զամուսնութիւն: 463
Գլ. ե: Ի վերայ արգելման խնամոյ: ----
Խնդ. ա: Օրինչ է խնամութիւն: ----
Խնդ. բ: Յորմէ պատճառի խնամութիւն: 464
Խնդ. գ: Երդհանուր խնամութիւնն պատճառեալ զնամութիւն: ----
Խնդ. դ: Երդհանուր խնամութիւնն ունի իւր ինքեան զատորճման: 465
Խնդ. ե: Յորո վայր ձգին աստիճանք խնամութիւն: 466
Խնդ. զ: Երդհանուր խնամութիւնն արգելու, և լուծանել զամուսնութիւն: ----
Խնդ. է: Յորմէ աստիճանի խնամութիւնն լուծանել զամուսնութիւն: ----
Խնդ. ը: Երդհանուր խնամութիւնն լուծանէ զամուսնութիւն իրաւամբք բնութեան: ----
Խնդ. թ: Երդհանուր ի կնդամութիւն անձանց, ըստ որոց եղև խնամոյն, զամ զարմ այն՝ եթէ մեռցի անձն, որոյ պատճառաւ եղև խնամութիւն: 467
Գլ. զ: Ի վերայ արգելման արգարուն հրապարակական համեստութեան: ----
Խնդ. ա: Օրինչ է արգարութիւն հրապարակական համեստութեան: ----
Խնդ. բ: Որո՞նք հարմարհաւասարեալ ծագի այս արգելումն: ----
Խնդ. գ: Որո՞նք աստիճանի այս արգելումն լուծանէ զամուսնութիւն: ----
Խնդ. դ: Երդհանուր այս արգելումն տանէ զնոսին միայ ի նոցանէ փեսային կամ հարսին: 467
Խնդ. ե: Երդհանուր տանէ և, եթէ հարսնախօսութիւնքն հաւանութեամբ միմեանց կամ յայլ ինչ արդարացի պատճառի լուծցին: ----
Գլ. է: Ի վերայ արգելման հոգևոր ազգականութեան: 468
Խնդ. ա: Օրինչ է հոգևոր ազգականութիւն: ----
Խնդ. բ: Ընդ մէջ որո՞ց լինի հոգևոր ազգականութիւն: ----
Խնդ. գ: Երդհանուր հոգևոր ազգականութիւնն արգելու, և լուծանել զամուսնութիւնն: ----
Խնդ. դ: Երդհանուր խնդրին հանգամանք, և որպիսի հանգամանք, զի այս ազգականութի և զնմին յարակցեալ արգելումն լինիցին: ----
Խնդ. ե: Եթէ բաղումք առաւել քան զմի այր և զմի կին նշանակեալ՝ և ի ժողովրդապետէն ընկալեալ՝ շօշափեցին զմանուին և ընկալցին, որք առանն զազգականութիւն: 469
Խնդ. զ: Երդհանուր պահանջի, զի ինքնահարքն շօշափեսցեն մարմնաւորապէս զմիմեանս, յորժամ ներգործութիւն մկրտի: ----
Գլ. ը: Ի վերայ արգելման օրինական ազգականութիւն: 470
Խնդ. ա: Օրինչ է որդեգրութիւն: ----
Խնդ. բ: Վանապատիկ է որդեգրութիւնն: ----
Խնդ. գ: Երդհանուր օրինական ազգականութիւն արգելու, և լուծանել զամուսնութիւն: ----
Խնդ. դ: Ընդ մէջ որոց լինի օրինական ազգականութի, կամ քանի են տեսակք նր: ----
Գլ. թ: Ի վերայ արգելման անկարուն: ----
Խնդ. ա: Օրինչ ինչ առնել պատ է, եթէ լեցի երկայնութի, թէ արդեօք անկարութիւն է մշանչնաւոր, թէ ժամանակաւոր: 472
Խնդ. բ: Իսկ զո՞նչ առնել պատ է, եթէ զինի դատաստանի եկեղեցւոյ, կամ բժշկաց ի վե մշանչնաւորութիւնն անկա-

կարութիւն, և զինի զատուցմանն եղե-
ղոյ, հանդիպեսցի բառնալ այնմ ան-
կարութիւն : 472
Խնդ. Ը : Օ՞ինչ առնել պարտ է յերկ-
բայութեան՝ որ երկուտեաք հաւատայ,
թէ արդեօք անկայուին յառաչեաց՝
եթէ զնետ եկն ամուսնութիւն : ----
Խնդ. Թ : Ընդեօք ամուսնութիւն եղեալ
յառաջ քան զամն ջրհեղեղին ի՞
ոչինչ : ----
Գլ. Ժ : Ի վերայ արգելման անհամաձայ-
նութեան կրօնի : 473
Խնդրէնչ : Օ՞ինչ համարել պարտ է զա-
մուսնութիւնս ուղղափառաց ընդ հերետի-
կոսաց : ----
Գլ. ԺԱ : Ի վերայ արգելման յանցանաց : 474
Գլ. ԺԲ : Ի վերայ արգելման գաղտնեաւն : ----
Խնդ. Ա : Ո՞վ, և որպիսի ոք ժողովրդա-
պետն յառաջակայ խնդիրս : 475
Խնդ. Բ : Ո՞ր, և որպիսի առաջակայուի
պահանջին եթէ ժողովրդապետին, և
եթէ վկայից : 476
Խնդ. Գ : Որպիսի պարտ է լինել վկայից : 477
Խնդ. Դ : Ընդեօք ի դիպուածս լինէ
վաւե՞ր են գաղտնի ամուսնութիւնքն, և
յորս : ----
Խնդ. Ե : Ընդեօք ամուսնութիւնն ի միա-
բանեալ գաւառս Հեղգիոյ, յորս հրա-
տարակեալ եղև վճիռն Տրիտ. ժողո-
վոյն, ոչ պահեալ զկերպ Տրիտ. ժո-
ղովոյն, ե՞ն վաւեր : 478
---- Խնդ. Զ : Ընդեօք յայլ գաւառս և ի
թագաւորութիւս, յորս ևս հաւան բնա-
կին հերետիկոսութեանք ընդ ուղղափա-
ռաց, և յորս վճիռն Տրիտ. ժողովոյն
եղև հրատարակեալ, զորօրինակ ի
Վերմանիա, ե՞ն ըստ նմին օրինակի վա-
ւեր ամուսնութիւնքն առանց կերպի
Տրիտ. ժողովոյն : 479
Խնդ. Է : Օ՞ինչ համարել պարտ է զա-
մուսնութիւնս ուղղափառաց ընդ մի-
մեանս՝ եղելոց ի գաւառս հերետիկոսաց : ----

ՄԱՆՈՒԹՈՒՆՔ

ՕՐՆԱՕՐՆ ԱՕԳՈՒՔՑ ԿԱՄ ԲԱՆԻՑ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾԻՑ ՅԱՍՏԱՒԱԾՈՒԹԵԱՆՆ ԱՍՏ։

ՈՐՔ ՈՉ ԳՏԱՆԻՆ Ի ՀԱՅՈՑԻՑԱՅՑ ՌԱՒԱՌԱՆՆ ԸՍՏ ՈՐՈՇԵԱՑ
ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆՑՆ։

Ա.

Աբբայարան, Abbatia, բնակարան, կամ տեղի աբբային ի վենատեանի. կամ վիճակ նեղբոյ անկեալ աբբայական իրաւասանութենէ:

Աբգուճալք, Տ. Կարմելականք:

Ազատ, Exemptus, ի բաց առեալ. ըստ նա՝ որ զերծ է յօրինաց ինչ կամ յիշխանաւէ ուրուք, ոյոյ են կարգք ինչ կրօնաւորաց. Տ. Կրօնաւոր: Ազատ ասի և նա՝ որ ոչ է գերի:

Ազատածին, Ingenuus, այնուամենայնիւ, կամ յազատ տոհմէ ծնեալ. ըստ որոյ ծնողքն ոչ են գերի իշխանին:

Ազատատու, Precarius, նա՝ որ ունի զիրս ինչ ազատատուիլ:

Ազատատուիլ, Precarium, ձրի տուչութիւն իրաց ինչ ըստ գործադուն միայն, յետ դարձուցանելի ըստ հաճոյն տուողին: Ասի և Ազատատուի, ոչ զի կայ յազատուն առողջին, այլ զի կայ յազատուիլն տուողին, որ յօրժամ կամի՝ յետս առնու. թ. 358:

Ազատութիւն, Libertas, անկախութի, կամ զերծ գոլ ի հարկեցուչիչ հարկէ. և կամ բնական կարողուի ուրուք, որով կարէ առնել զայն, զոր կամի:

Ազատութիւն գործադութեան, Libertas exercitii, անարարելուի առ ներգործուի, և առ զանգառուի նոր. կամ անտարբերուի հակասուն, ըստ առ ի առնել, և ոչ առնել. ա. 204. 212:

Ազատութիւն սեռակարարութեան, Libertas specificationis, անտարբերուիւ առ տեսակաւ տարբեր ներգործուիս, կամ առ ներհականս, ոյոյ սիրել, և ատել. կամ առ տարազօրգս, ոյոյ ազօթել, և ուսանիլ:

Ազգապղծութիւն, Incestus, պղծելն ուրուք զազգ, կամ զտոհմ իւր. ըստ յօրժամ գործէ զմարմնական մեղս ընդ ազգականի, կամ ընդ խնամւոյ իւրում ընդ մեջ արգելեալ աստիճանաց. թ. 522:

Ազդեցութիւն, Influxus, պատճառելութիւն կամ գործողութիւն պատճառաց ի ստորինս կամ ի գործս: Վարձեալ Dictamen, թելադրուի, կամ հրաման բանին: Վարձեալ Instinctus, մղումն, գրգիռ:

Ազնուակոյտ, Dynastae, խումբ իշխանութեաց:

Ազնուապետութիւն, Aristocratia, պետութիւն ազնուականաց, կամ հասարակապետութիւն կառավարեալ յազնուատոհմ արանց:

Աթոռ, Sedes. Ի պարապել աթոռոյ, Sede vacante, յօրժամ չէք ոք, որ զիշխանութիւն աթոռոյն ունիցի:

Աթոռանիստ, Cathedralis, եկեղեցի եպիսկոպոսանիստ:

Այորժեալ տգիտութիւն, Տ. Տգիտութիւն:

Այտառմախութիւն, Տ. Ստղագուշակութիւն:

Աղանդ, Secta, սուտ կրօն, կամ սուտ վարդապետութիւն հաւատալեաց՝ զոր բազումք պաշտեն: Վարձեալ՝ Աղանդք ասին և առ փիլիսոփայս այլ և այլ փիլիսոփայական թիւր վարդապետութիւնք:

Աղանդաւոր, Sectarius. Այոր աղանդաւորք, կամ Այորգիչք. Novatores:

Աղիսակ, Scruporum ludus, խազ տամային:

Աղօթք, Oratio, ընդհանրապէս՝ զինչ և ինչ խնդիր, աղերս, հայցուածք, կամ պաղատանք:

տանք : Անանուրապէս՝ ինդրելը ԱՀՅ սրտի մտոք զայաւշաճականս :

Ղօղթք տէրունական, Oratio dominica, է Հայր մեր. և ասի Տէրունական, իբր զի ուսոյց մեզ տէրն մեր Ինն :

Ղօղթք ձայնաւոր, Oratio vocalis, ամենայն աղօթք յօդաւոր լսելի ձայնիւ ընդ բերանն արտաբերեալ : Հասարակաց աղօթք, Oratio communis. Բանձնական աղօթք, Oratio privata. ի. 365 :

Ճուրդ, Licitatio, Subhastatio, հրապարակական վաճառումն վաճառաց, որ լինի առնուցանողին զգինս, ՚ի ընծայողին զգինս առաւել քան զայլ ոք : Տաճկ. Արկեր : Ճաշրդի եղեալք, Licitantes, նոքա՝ որք յաճրդի ընծայեն զգինս՝ ՚ի գնելոյ զվաճառս :

Ճնոմեմեն, Տ. Ճանցանք :

Ճուսնութիւն, Matrimonium. Հաստատեալ ամուսնութիւն, Matrimonium ratum, է ամուսնութեին եղեալ ՚ի մէջ միութելոց, որ և ՚ի այն լինի որ լարՀուրդ. և է անլուծանելի, թէպետ և չիցէ մարմնաւոր զուգակցութիւն կատարեալ : Կատարեալ ամուսնութիւն, Matrimonium consummatum, ասի ամուսնութին լրացեալ մարմնաւոր ներգործութիւն. ֆ. 418 :

Մխիթարական, Restrictio mentalis, սեղմել զմիտս առ ՚ի նշանակել զայլ ինչ՝ քան զոր ասէ որ բերանով. ի. 449 :

Մլլաբանական, Allegoricus, ազգ ինչ մեկնութեան որ գրոց. ի. 41 :

Մյցելութիւն, Visitatio. Մյցելութիւն եկեղեցւոց սրբց, Statio.

Նանուն, Տ. Ինչն :

Նապացուցանելի, Indemonstrabilis, այն՝ զոր չէ հնար փիլիսոփայօրէն ցուցանել. կամ այն՝ որոյ չիք ապացուցութիւն :

Նանանգիտութիւն, կամ Նանականութիւն, Bestialitas, գիտել զանասուն, կամ մարդոյ ըստ անասնոյ խառնակիլ ըստ մարմնոյ. ի. 531 :

Նէած, Atheos, որ ոչ ճանաչէ զած. կամ ամբարիշտ, որ ուրանայ զգոն Ինչ :

Նարդասաւորուի, Sterilitas, ամուլի, անզաւակուի, կամ անպտղուի, անշահկանուի :

Նարգուի, Reprobatio, ածային կամք Թոյլ տալոյ ոմանց անկանիլ ՚ի մեղս՝ և վրիպիլ ՚ի կարգէ փառաց, և ՚ի վճռելոյ նոցա վճռեղացն զյաւիտենական դատապարտութեանն

արատաւհաս. ե. 111 : Վարձեալ՝ Convitium, Profanatio, Opprobrium, ՚ի Նարգանք :

Ընթարեխառնութիւն, Intemperantia, մոլութիւն ներհակեալ բարեխառնութեան. և է զեղծումն, կամ անկարգ գործածութիւն շօշափողականին և ճաշակելեաց :

Ընդունադատուի, Immunitas, ազատութիւն ՚ի բռնութենէ, և ՚ի բնական ազդեցութենէ և ՚ի բացորոշութենէ առ մի. ե. 204.

Ընդործունեայ, Inefficax, որ ոչ ունի զազդեցութիւն ինչ ՚ի գործադրութիւն :

Ընդամատութիւն, Mutilatio, հատումն անդամոց մարմնոյ. ի. 221 :

Ընդժրելի, Irrejicibilis. Վկայ անդժրելի, Testis irrejicibilis, վկայ՝ զորոյ զվկայսն չէ հնար մերժել ՚ի դատաստանի :

Ընդգայութիւն, Insensibilitas, անկարգ հակառակութիւն բանի առ օրինաւոր բերկրութիւն զգայութեանց, ոչ կամելով վարիլ նոքօք՝ ուր, և երբ, և զինարգ ազդէ ուղիղ բանն վարիլ :

Ընդղջուի, Inpoenitentia, անապաշխար յամառուի ՚ի մեղս : Ընդդէմ Հոգւոյն սրբ. ե. 261 :

Ընդիմաբանուի, Maledictio, մաղթել և բաղձալ ումեք զչարիս, կամ զվնասս :

Ընդհանն, Non obstans, նա՝ որ ոչ խափանէ :

Ընկանոնականութիւն, Irregularitas, լինել անկանոն, կամ արտաքոյ կանոնաց. և է կանոնական սրգելք, զոր եթէ ունիցի որ, ոչ կարէ ընդունել զեկեղեցական կարգս, և եթէ ընկալեալ իցէ, ոչ կարէ ՚ի գործ ածել. ֆ. 377 :

Ընկատար, Imperfectus. Ընկատար զղջումն, որ ասի ևս զղջումն բնկման, Attritio.

Ընկարգութիւն, Inordinatio, խոտորումն, կամ պակասուի ՚ի կարևոր կամ ՚ի պատշաճ կարգէ՝ որ առ վախճան :

Ընկարութիւն, Impotentia, տկարուի, ըստ՝ զինչ և իցէ բնական կամ բարոյական պակասուի կարողութեան : Անանուրապէս՝ է մին յեղծիչ արգելչաց ամուսնութեան. և է չունելոյն կարողութիւն, կամ անընդունակուի առն կամ կնոջ առ ներգործուի ամուսնութեան. ֆ. 470 :

Ընկերպատար, Informis, պակասեալ ՚ի պահանջեալ կերպէ կատարելութեան :

Ընկորստականուի, Inamissibilitas, ունելոյն իրիք այնպէս, զի չիցէ հնար կորուսանել զայն :

Ին-

Ընկատակ, Abintestato, որոյ չէք կտակ արա-
րեալ յառաջ քան զմեռանիլն : Տ. Ժառանգ :
Ընկուճուիլ, Treuga, Induciae, դադար, որով
երկու պատերազմող հակառակամարտ բա-
նակք զաշնադրեն զդադարել 'ի պատերազմէ
առ որոշեալ ինչ ժամանակ :
Ընկրտականութիւն, Impassibilitas, ազատութիւն
'ի կրից, կամ անշարչարելիութիւն :
Ընկրօնութիւն, Irreligio, չունելութիւն կրօնի.
և կամ ևս՝ անպատուհասութիւն կրօնի :
Ընհաւանութիւն, Տ. Վիտութիւն :
Ընհաւատութիւն, Infidelitas, չունելութիւն հա-
ւատոյ. եր. 29 :
Ընհուն, Impertransibilis, անանցանելի, ոյ՝
ըստ որ չէ հնար սնցանել :
Ընհրաժեշտ, Irrevocabilis, այն՝ զոր չէ
հնար դարձուցանել, կամ յետաշրջել :
Ընձն, Persona, բանական բնութեան անհատ
դէպացութիւն : Այս ևս ասի 'ի մեզ Ներ. ոյ
և առ յոյնս ասի Փռօսոպէոն, յորմէ և լատին
բառդ Փերսոնա, ոյ լիէ զիմակաւորեալ :
Տ. և Անմաքրեալ :
Ընձնասպանութիւն, Suicidium, անձամբ զանձն
սպանանիլ. եր. 207 :
Ընձնաւորական, Hypostaticus, այսպէս կոչի
միաւորութիւն անձային և մարդկային բնու-
թեանցն 'ի Քրս, իբր զի է յանձին կամ 'ի դէմս բանին :
Ընձնիշխանութիւն, Liberum arbitrium, ազատ
կարողութիւն, կամ զօրութիւն կամաց, որ 'ի
դնիլ ամ պահանջելոցն 'ի գործել, կարօղ
է առնել և ոչ առնել. ա. 204 :
Ընմասն, Immunis, որ ոչ է մասնակից, կամ
չունի զմասնակցութիւն :
Ընմեղանչականութիւն, Impeccabilitas, կա-
տարեալութիւն կամաց, որով ոչ ևս կարէ մե-
ղանչել :
Ընմիասնական, Incompossibilis, այն՝ զոր
չէ հնար դնել 'ի միասին ըստ այլոց :
Ընյաղթելի, Տ. Տգիտութիւն :
Ընյայտնական, Non manifestans, որ ոչ
յայտնէ, կամ ոչ ծանուցանէ, այլ թագուն
պահէ :
Ընյարգութիւն, Irreverentia, չատ զպարտու-
պատշաճ յարգութիւն, որ է արհամարհանք :
Ընյիշատակ, Immemorialis, որոյ չէք յի-
շատակ :
Ընշարժ կամ Ընշարժական, Immobilis, ասին
այն իրեղէն, ոլք են հաստատուն. որպիսի են
տունք, կալուածք, երկիր պտղաւէտ, կամ
անպտուղ, ևն : Տ. Կալուած :
Ընչքութիւն, Denigratio, բարձումն չքոյ, ոյ՝
պատուոյ արհամարհանք, նախատինք :
Ընտանեալ, Տ. Վաշն, և Կտակ :
Ընչափահաս, Minorennis, ըստ իրաւանց ասի
եգն յերկոտասաներորդ լրացեալ ամէ, և
արուն 'ի չորեքտասաներորդ լրացեալ ամէ՝
մինչև ցլրումն քսան և հինգերորդ ամի հա-
սակի իւրեանց : Այդ է և յոմանս. եր. 283 :
Ընպաշտօն, Տ. Պարագաստաւութիւն :
Ընպատուհասութիւն, Dehonoratio, չընծայել
զպարտապատշաճ պատիւ. անարգութիւն,
արհամարհութիւն :
Ընպարտ, Immunis, որ ոչ է պարտաւոր
յանցանաց ինչ :
Ընպարտական, Indebitus, այն՝ որ ոչ է 'ի
պարտուց :
Ընջրմաւի, եր. 283. Տ. Տղայ :
Ընսովորութիւն, Dessuetudo, բարձումն սովո-
րութեան :
Ընսոսաղութիւն, Inedia, անձաշակուի, ոյ՝ ոչ
ուտել, և ոչ ըմպել :
Ընվկանդ, Peremptorius, անյաղթելի, ան-
պարտելի :
Ընտարբերուի, Indifferentia, ազատութի, որ
ունի զկարողութի առ հակադրեալն. ա. 204 :
Ընտեսութիւն, Dissimulatio, Conniventia,
կեղծիք, որով չք թէպէտ և տեսանէ և լսէ
զինն, այլ յուցանէ, ոյ թէ ոչ տեսանիցէ,
և ոչ լսիցէ :
Ընփրկանաւոր, Տ. Սակ :
Ընօթ, Vas. Ընօթի հակադրեալ, Vas prae-
posterum, ոյ՝ սրբան, կամ գործարան մարմ-
նոյ, ըստ որ ելանեն աւելորդք որովայնի :
Աշխատաւոր, Laicus, եղբայր 'ի վանս կրօ-
նաւորաց, որ ոչ մտեալ յաստիճանս սր
կարգի, ծառայէ 'ի ծառայութիւնս և յաշխա-
տութիւնս վանացն : Այսպէս և 'ի մենաս-
տանս կուսանաց կան աշխատաւոր քոյրք :
Աշխարհային, կամ Աշխարհային անարգ գործ,
Profanus, իր, կամ գործ վերաբերեալ առ
աշխարհ կամ առ աշխարհականս, և ոչ առ
ածայինս կամ առ հոգևորս : Որոյ ներհակն
կոչի Խարէպարիշտ :
Աշխարհային գործածուի, Profanatio, զեղ-
ծումն, կամ գործածութի հոգևոր և սր իրաց
'ի պէտս աշխարհականս :

Աշ-

Աշխարհային գործ, Causa profana, գործ վերաբերեալ առ աշխարհային իրս, և ոչ առ սրբազան կամ առ եկեղեցականս։

Անառութիւն, Acceptio personarum, խորհիլ անձանց ի տրամաբանական զրոյց, որ է ընդդէմ տրամաբանական արդարութեան. ի. 198։

Անբարեպատիւ, Praestigiae, կախարդանօք այլ ինչ երևեցուցանել աչաց այլոց՝ քան զոր էն, որով ոմք թէ կապին աչք նոցա՝ չտեսանել զոր էն։

Անգամ, Futurus, այն՝ որ բացորոշեալ է ի վերին Ա. դիպ արտաքոյ պատճառաց ի հետագայ ժամանակի։

Անհոգացուցանել, Assecuratio, գործ, որով ոք ապահով առնէ զերս օտարին, յինքն առնել զվտանգ նորին. պարտաւորելով զանձն վճարել զայնս, եթէ կորիցեն. ի. 359։

Անհամարանահայր, Տ. Աստուած։

Անհամարատ, Տ. Աստուած։

Անհոգ, Տ. Վճարումն։

Անապատ, Asylum, տեղի ապաստիճ. ըստ տեղի, որ ունի յեկեղեցական իրաւանց զարտօնութիւն, զի ի դիմել, և ի զերծանիլ անդր յանցաւորին, ապահով լինի, և մի մատնեսցի աշխարհական պատուհասի։

Անարդիւք, Demeritum, գործոցի գործ յարդանաց. կամ յանցանք արժանի պատժոց։

Անացոյց, Documentum, գաւազան առ ի ցուցումն, կամ յապացուցումն, որով ազդիմք և վերածիլք ի ճանաչել զերկինս, եթէ այնպէս է։

Անանձնականք, Peculium, յատուկ և սեփական ինչք անորոց ըստ իշխանութեան հարց, կամ ծառայից ըստ իշխանութեան տեարց եղելոց, զորս յատուկ ձայ տարմանութեան կամ աշխատութեան իւրեանց ստանան. որք են քառապատիկ. Օձնեցոյն, Իբէ զձնեցոյն, Անիէ զոր, և Շահապոյ։ Տ. Յիւրաքանչիւր տեղիս. ի. 143։

Անաջարկութիւն, Antecedens, ըստ փիլիսոփայից՝ ասացուած, կամ նախադասութեան ինչ, զոր եգնալ իբրև սկիզբն, յայնմանէ հետեւեցուցանեն զայլ ինչ։ Դարձեալ՝ Անաջարկութեան, Praesentatio, առաջի արկանել, կամ դնել, ոմք զեկեղեցական ընդհանուր անձինս՝ առ վիրնագոյնս, առ մուծանելոյ զնոս յեկեղեցական բարերարութիւնս, որք են ի պարապի, կամ առ ձեռնադրութիւնս, և՛։

Անասնութիւն, Antonomasia, փոխանակ յատուկ անուան՝ դրութիւն այլ ինչ անուան, որ թէպէտ է հասարակ անուն, այլ յատուկ դրութիւն կամ ի մակադրութիւն վարի առաքինի իրեն զյատուկ անուն, և նշանակէ զորոշեալ անհատ ոք. ոմք Անաքեաքն զԳողոմ, Փիլիպպոսին զՔրիստոտէլ, են։ Անասական անուամբ, Antonomastice.

Անարկայ, Objectum, ոմք թէ առաջի արկեալ։ Ի այն, զորով յածի կարողութիւն, կամ ունակութիւն ինչ։ Ի հրկին։ Նիւթական, Materiale, իբ այն ամ, յոր ձգի կարողութիւն բանիւ հաւասարեալ, կամ կերպական տեսակացուցիչ առայ կային։ Իւ կերպական, Formale, յոր ձգի կարողութիւնն բանիւ իւրով։ Կերպականն ստոյգագոյնի ի կերպական ոչ, Quod, և ի կերպական ոգով, կամ ընդ ոգով, Quo. Ոչն է, յոր սկզբնաւորեալ ձգի կարողութիւն, և բանիւ նոր յայլս։ Ոգով, կամ ըստ որոյն է լուսաւորութեան սկզբանց, որով կարողութիւնն ձգի ի կերպական առարկայ որ. և այս լուսաւորութեան է պատճառն ըստ սկզբանց գոնագոն ունակութեանց, կամ կարողութեանց, են։ Ի կերպական ոչ, և ոգով առարկայիւ կացուցեալ ի առարկայ հաստատելոյ, կամ փաստագրելոյ իրիք կարողութեան, են։

Անկախական, Pensilis. կառք առկախեալ, Currus pensilis, իբ այնպիսի կառք, որոյ նստարանն ոչ է անմիջապէս հաստատեալ ի վրայ անուացն, այլ կախեալ է չուանօք, կամ կաշեօք։

Անձնիլք, Agibilia, մարդկային ներգործութիւնք, զորս պարտ է առնել։

Անողջութեանց պահպանուի, Observantia sanitatum, է տեսակ ինչ աւելորդապաշտութեան. ի. 442։

Անօր, Տ. Պատն։

Անուն, Dictio, ներգործութեան ասելոյ, կամ եղանակ ասելոյ։ Դարձեալ տրամաբանօրէն ասացուած։ Դարձեալ՝ պատգամ։

Աստղաբանութի, Astronomia, ասի ևս Աստղաբաշխութի, և է բան զաստեղաց, կամ գիտութեան, և ճանաչութեան աստեղաց, ձևոյ, դրից, շարժմանց նոցին, են. առանց գուշակելոյ նոքօք զներքինդհանական ապագայս. քանզի այս վերաբերի Աստղագուշակուն։

Աստղագուշակութեան, Astrologia judiciaria, ասի

ասի ևս՝ Ախտաբմախտութեի, և է մոլար գու-
շակութեի ներբինդունական ապագայից՝ որք
կախին սոսկապէս զաղտուտ անձնիշխանութեէ
մարդոյ, նկատելով զձևս, զդիրս, զշարժ-
մունս աստղաց, ևն. տուեալք և մոլորուբ
ենթադրեալ, թէ ունին զկարկեցուցիչ ազ-
դեցութեի ի կամս մարդկան:

Աստղաբանութեի, Astrologia. Արեգ առեալ
լեցի յուղիղ միտս, տես Աստղաբանութեի:
Իսկ եթէ ի թիւր միտս, տես Աստղագու-
շակութեի:

Աստուածաբանութեի, Theologia, բան զԱյ և զնո-
այնոց: Արանելեալս, Beatorum. Ճանա-
պարհորդաց, Viatorum. Տեսական, Spe-
culativa. Գործնական, Practica. Խարոյա-
կան, Moralis. Դրական, Positiva. Դպրո-
ցական, Scholastica. ա. 1:

Աստուածամարդկային, Theandricus, վերաբերեալ
Աստուծոյ և մարդոյ, որպիսի էին գործողութիքն
Քրիստոսի, զորս գործեր մարդկութիւն, իբրև որում
յառաջ գային յայծային անձնէ բանին իբրև
ի ոչ սկզբնէ:

Աստուածային երկրպագութեի, տես Երկրպագութեի:

Աստուածական, տես Աստուածամարդկային:

Աստուածք, Deistae, անհաւատք, որք ընդու-
նին զգոյն Աստուած իբրև հաստչի բնութեի, այլ
ուրանան զայսոսիկ ի նմանէ:

Աստրոլաբն, Astrolabium, աստղաբաշխական
գործիք, որով զննին շարժմունք աստեղաց:
Տաճկ. Իսթուրլաբ:

Ատեան, Forum, Curia, հրապարակ, կամ
զիարդ և իցէ տեղի հասարակաց, ուր լինի
հանդիսական ինչ ժողովուրդ վս զինչ և
իցէ իրաց: Դարձեալ՝ Magistratus, ժո-
ղով նոց, որք ունին զիշխանական պետուի.
որպիսի են բդեաշխք, պրետորք, ևն: Դար-
ձեալ՝ Tribunal, դատաստան, կամ տեղի,
և ժողով դատաւորաց, որք առնեն իրաւունս
ընկերի ընդ ընկերի. ասի ևս Ատեան արտա-
քին, Forum fori.

Ատեան բնածին, Forum poli, խիղճ մտաց.
ոյզ թէ ատեան՝ զոր ունի մարդ անդստին ի
բնութեէ:

Ատեան ապաշխարուե, Poenitentiaria, ասի
ևս Ապաշխարարան. է եկեղեցական ատեան
ինչ ի Հռոմ, յորում՝ վարին և որոշին
դատք, և լուծանին տարակոյսք վերաբե-
բեալք ապաշխարութեի, կամ խոստովանուե,

որոյ բաղկացուցիչ անհատքն կոչին՝ Պա-
հանայ պապական ապաշխարանք, Poeni-
tentiarii papales, կամ սոսկապէս Պապա-
խարանահարք, Poenitentiarii.

Ատեան Հռովմական, Curia Romana, է
անուն եկեղեցական ատենի Հռովմայ:

Ատեան վիճի, Forum contentiosum.

Ատելութեի, Odium, բարկութեի հնացեալ և
շարունակեալ, որով որք չարակամութ գարշէ
յիմքէ, կամ թշնամութեէ բնչի առ այն.
ի. 126:

Ատենակալուի, Magistratus, իրաւունք, կամ
իշխանութեի գլխաւորութեե յատենի:

Բաաս, Macula, աղտեղութեի. կի անմաք-
րութեի, որ գտանի ի մի իրիք: Օգոյն եղը
ի կիր առնուին նախնիք փոխանակ ուշակա-
կան մեղաց. ա. 289:

Բրգելումն, Prohibitio, խափանել, չտալ
հրամանն, չտալ թոյլ:

Բրգելումն, Interdictum, տնօրէն ինչ եկե-
ղեցական բանադրանաց. և է պատիժ, որ
արգելու զդործածութեի խորհրդոց ինչ, ամ
ածայնի պաշտամանց, և եկեղեցական թաղ-
ման. ի. 376: Տարբերի ի դադարմանէ
յածայնոց, զի այն ոչ է պատժական:

Բրգելումն, Impedimentum, խափան ամուս-
նութեի: Ուր այս կամ արգելու պարզապէս
զուպագայ ամուսնութեին, և է յայծամ
Բրգել արգելիչ, կամ խափանիչ, Impe-
dimentum impediens, seu prohibens.
Ուր կամ այնպէս արգելու զվաւերաբար
ամուսնանալն, մինչև եթէ եղեալ ևս իցէ
ամուսնութեին, կղծանէ, և առնէ ոչինչ.
և է յայնժամ՝ Բրգել եղծիչ, Impedi-
mentum dirimens, ի. 453:

Բրգելք, տես Բրգելումն:

Բրդարացուցումն, Excusatio, արգարանալ,
կի անբասիր և անպարտ լինիլ ի յայնցանաց
ինչ: Դարձեալ՝ Justificatio, թողութեի և
ընդունել մեղաց մեղաւորին, որով մաքրեալ
և սրբեալ արդարանայ, ըստ լինի արդար.
ա. 386.

Բրդարութեի, Justitia, համաձայնութեի օրի-
նաց, կի հաւասարուի այլում պատահական:
Մասնաւորապէս՝ հաստատուն և մշտնջենա-
ւոր կամք տալոյ իւրաքանչիւր ումք զիւրն:
Ի բրբեակ. Տրամաբաշխական, Distribu-
tiva, որ կարգէ զբոլորն առ մասն, ըստ զընդ-

հանուր կի՛ ղՀաւասարակաց բարին առ մաս-նաւորս, որք ունին զերաւունս առ այն: Փոխադրինական, Commutativa, որ կարգէ զՀաւասարութիւնի՛ ի մէջ մասնաւորի և մասնաւորի, ըստ պատուոյն, կի՛ ըստ ընչեցն: Օրինական, Legalis, որ կարգէ զմասնաւորս առ ընդհանուր կի՛ առ հասարակաց բարին. ե. 160:

Ընդիւնական, Տ. Վակ:

Ընժողութիւն, Valor, արժանի գոլն գնոց, կամ քանակութե՛ ինչ դրամոց:

Ընուհատ ծանուցողական, Ars notoria, տեսակ ինչ մնոտիապաշտութե՛, իբր ի տեսութե՛ ձևոց ինչ, կամ յայտասանութե՛ բառից ինչ ծանուցեալ, կի՛ ստացեալ գիտութե՛ ինչ անաշխատ. ե. 442:

Ընտնագրութե՛, Diploma, հրովարտակ, կի՛ թուղթ, կի՛ ձևագիր արքայի, կի՛ քահանայապետի, յորում գրին և շնորհին արտօնութե՛ք ուրուք:

Ընտնեալ, Privilegiatus, որ ունի զարտօնութե՛ս:

Ընտնութե՛, Privilegium, կի՛ Ընտնութե՛, իրաւունք շնորհեալ մասնաւորի ումեք ի վերնագունէն՝ լինելոյ արտաքոյ ընդհանուր օրինաց ինչ. ոյք են կրօնաւորք, որ ունին զարտօնութե՛ս, Religiosi privilegiati.

Ընքունիք, Fiscus, արքունի, յի՛ իմագուբրատկան, կի՛ հասարակաց գանձ: Տանձկ. Աեղէ:

Ընդ, Depositum, գաղտ, որով միայն պահպանութե՛ իրին յանձն արարեալ լինի հաւատարմութե՛ այլոյ, զի ամբողջ յետս դարձուսցի:

Ընդառու, Depositarius, առօղ զերն յաւանդ, կի՛ միայն ի պահեստ:

Ընդառու, Deponens, տուօղ զերն յաւանդ:

Ընդուն, Traditio, վարդապետութի՛ քրիստոնէական հաւատոյ և վարուց՝ կենդանի ձայնիւ ի հեղինակէն իւրմէ հաղորդեալ. ե. 42:

Ընտ, Feudum, առեալ լինի ի հաւատոյ, կի՛ ի հաւատարմութե՛. և է դաշն զառաջինն հնարեալ ի Լանգոբարտացւոց, կի՛ ի Գոթացւոց, որով անշարժ իրաց պիտի ի կի՛ գործածուն տէրունի փոխարերի ի ձեռն յայլ ոք՝ ըստ պարտադրութ հաւատարմուն, և անձնական ծառայութե՛. ե. 358:

Ընտային, Տ. Վերադարձութե՛:

Ընտառու, Feudatarius, նա՝ որ առեալ է զընտ:

Ընկերդապաշտութի՛, Superstitio, տուտ կրօն, կի՛ մոլութի՛, որ զնծայինն պաշտօն մատուցանէ նմա՝ որում չէ պատշաճ. կի՛ որում պատշաճ է, այլ անպատշաճ եղանակաւ. ե. 438:

Բ

Բազմակնութե՛, Polygamia, ամուսնութի՛ միոյ առն ընդ բազում կանանց միանգամայն:

Բարեմայրութե՛, Biviratus, երկուց, կի՛ բազում արանց միանգամայն ամուսնութե՛ ընդ միոյ կնոջ:

Բաժ, Pedagium, տուրք ի՛ անցանելոյ ընդ արքունի ճանապարհս:

Բաժանեալ միտք, Տ. Միտք:

Բաժանորդութե՛, Տ. Բաշխութե՛:

Բաղադրեալ միտք, Տ. Միտք:

Բամբասանք, Detractio, գաղտնի բան իւք անիրաւ անչքութե՛ն համբաւոյ օտարին. ե. 261:

Բանադրանք, Censura, ժամանակաւոր և բժշկական պատիժ եկեղեցական, որով յանցաւոր և յամառ միրուեալն զրկի՛ ի գործածութե՛նէ հասարակաց հոգևոր բարեաց. ե. 363: Բանադրել, Censuram ferre.

Բանահմայութե՛, Omen, հմայութե՛, կի՛ մոլար գուշակութե՛ ապագայից, նկատելով, կի՛ դիտելով զբանս, որք ելանեն ի բերանոյ ուրուք:

Բանաւարութե՛, Usus rationis, հասակ, կի՛ վիճակ մարդոյ, յորում կարօղ է վարել բանի՛, այս է՝ ընտրել զարի և զչար: Բանաւարու՛ թ զգաստացեալ, Sui compos.

Բանսարկութե՛, Susurratio, չար և գաղտնի խօսակցութե՛ն զընկերէն, առ քակտելոյ զՀաշտ բարեկամութե՛. ե. 274: Տես և Բամբասանք:

Բաշխութե՛, Distributio, բաժանել և տալ զմուս եկեղեցական բարեբարութե՛ն՝ նց, որք ունին իրաւունս առ այն: Բաշխութե՛ ի մէջ ներկայից՝ Distributio inter praesentes, յի՛ բաշխել զոյն մուս՝ նց, որք ներկայ գտեալ, և կատարեալ են զպաշտօնս իւրեանց, որով և ունին զերաւունս

առ այն մեռուս. 'ի բաց առնել զինե, որոց ոչ գտանել ներկայ, և ոչ կատարել զպաշտօնս իւրեանց, զորին յիրաւանց անտի:

Բարեգութ, Benignus, կի՛ Benignior, ասի զկարծեաց, կի՛ զօրինաց, ոչ զորոց նպաստաւէն ազատութեան, կի՛ ցանկութեան, այլ զորոց նպաստաւէն կրօնի, սուրբ խորհրդոց, օրհնուց, այրեաց, կարօտելոց, ևն. ա. 248:

Բարեխառնութեի, Temperantia, ընդհանրապէս՝ չափաւորութեի բանի յինչ և իցէ բարոյական նիւթոյ, ոչ թէ բարւոք խառնուածն: Իսկ մասնաւորապէս է առաքինութեի չափաւորիչ բաղձանաց շօշափողական բերկրութեանն՝ 'ի գործածութեան հեշտասիրականաց, և ճաշակելեաց. ի. 482:

Բարեկամութի, Amicitia, Benevolentia, սէր, որով որ սիրէ զընկերն վասն օգտի նորին, ոչ թէ բարի կամելով նմա:

Բարեշափութի, Modestia, բարւոք չափումն, կի՛ կարգաւորութեի բանից, և գործոց, և այլոց առնելեաց:

Բարեպարիշտ, Pius, 'ի հասարակի նշանակէ զայր բարեպաշտ: Այնուամենայնիւ նշանակէ զվերաբերեալն առ Աստուածն, և առ սրբազան իրս, և կի՛ առ եկեղեցին, և առ եկեղեցականս. որոյ ներհակն ասի Աշխարհայինն:

Բարեպարիշտ գործ, Causa pia, գործ վերաբերեալ սրբազան կի՛ եկեղեցական իրաց, կի՛ անձանց:

Բարեպարիշտ հիմնարկութի, Fundatio pia, գլուխ գրամոց եղեալ, կի՛ հիմնեալ յանշարժականս 'ի բարեպաշտից, առ 'ի ընդհանուր հասուածս ընդհանրին զբարեպարիշտ պէտս եկեղեցեաց, կի՛ եկեղեցականաց:

Բարերարեալ, Beneficiarius, եկեղեցական անձն, որ ունի զերաւունս ընդունելոյ զբարերարութի՛ եկեղեցական իշխանութէ հաստատեալ:

Բարերարութի, Beneficium, որոշեալ մասունք եկեղեցական ընչից, կի՛ 'ի բարեպարիշտ հիմնարկութենէ թողլոց կի՛ հիմնելոց 'ի բարերարաց, առ 'ի պէտս պահպանելոյ նոքօք զժառանգաւորս վասն հանապազորդեան եկեղեցական ինչ ապաւէնութենէ, այլ վասն կանոնիկոսութենէ, տանուպետութենէ, մատրանպետութենէ, ևն:

Բարի կամեցողութի, Տ. Բարեկամութի.

Բարձեալ իր, Res accepta. ի. 168:

Բարձուածի, Acceptio, Amotio. Անբարբարձուածի, Injusta acceptio. ի. 168:

Բարոյականութի, Moralitas, ներգործուած յառաջ եկելոց 'ի խորհրդածեալ կամաց՝ հպատակելի առ կանոնս բարուց. ա. 216. Սկզբունք բարոյականութի, Principia moralitatis. ա. 217:

Բացագրական քառորդ, Quarta trebellianica, չորրորդ մասն ժառանգութի, զոր ժառանգն կարօղ է 'ի բաց դնել, կի՛ հանել՝ յառաջ քան զվճարելն զպատուաստանդս. ի. 301: Իսկ զոր կարօղ է հանել յառաջ քան զվճարելն զՆորհագրելնս, ասի Բացագրական:

Բացակայութի, Absentia, 'ի բացեայ կամ հեռաւոր լինիլ. այս է՝ ոչ լինել ներկայ, կի՛ մերձակայ:

Բացառութի, Exceptio, Exclusio, 'ի բաց առումն, կի՛ հանումն իրիք 'ի կարգէ իրաց ինչ. կի՛ փականք, որով ամփոփի ընդհանուր բան ինչ: Արտաքս հակադրի փաղաքութենէ: Բացառութի միոյն է փաղաքուն միւսոյն. Exclusio unius est inclusio alterius. Բացառի ասի ևս ընդդիմադրութի՛ 'ի պարտաւորէն արարեալ ընդդէմ դատախազին: Ըստ այսմ ասի. Այլ պրպտեալ ամենայն բացառութի՛ն, Omni exceptione major testis, որ նշանակէ՝ վկայ ամենևին անտարակոյս, իբր՝ որում ոչինչ ընդդիմադրուի հնար է լինել 'ի պարտաւորէն 'ի դատաստանի:

Բացընկեցուի, Depositio, մշանջնաւոր խափանումն ժառանգաւորին իբր ինքեան և ուղղակի 'ի գործ ածելոյ զկարգ իւր, և անուղղակի ամբաստանելոյ յայլ աստիճան:

Բաւական, Sufficiens. Բաւական նպաստ, Auxilium sufficiens, կարողութի հեռաւոր, կի՛ մերձաւոր, տուեալ Յն՝ առ 'ի գործել զբարիս. ա. 58:

Բեկումն, Fractio. Ողջումն բեկման, իբր անկատար զղջումն, Attritio.

Բերկրութի, Delectatio. Ցամաքել բերկրութի, Delectatio morosa, իբր բերկրութի, զոր միտքն խորհրդածութի՛ ճանաչէ լինել բերկրութի, և ոչ վանելովին՝ յայմ. ի. 537:

Բլուր բարեպաշտութեան, Mons pietatis, գումար գրամոց հաւաքեալ յողորմութենէ, 'ի բարեպարիշտ հնարհագրութենէ, և յի՛ սակ առեալ գրամոց, առ 'ի նպաստել փոխառ-

կարօտելոց, զի մի տուժեսցին վաշխիւք, ի· 345։

Ընդհուպ, Processio, երգումն, կամ յառաջ գալն։ Ընդհուպ ներգործական, Spiratio activa, իրական առնելութիւն, որով Հայր և Որդի իբրև մի սկիզբն բղխեն զՀոգին Սր. այլ այս ոչ զանազանի իրապէս ի Հայրեն, և յորդիութենէ։

Ընդհուպ կրաւորական, Spiratio passiva, իրական առնելութիւն, որով Հոգին Սր բղխի կամ ելանէ ի Հօրէ և Որդւոյ իբրև ի միոյ սկզբնէ։

Ընձածին առեան, Տ· Յառեան։

Ընդրարանութիւն, Տ· Վաճառութիւն։

Ընդհան, Տ· Կարմիրգականք։

Ընդհանգականք, Summistae, մտաւնագիրք, որք համառօտութիւն առանձին զածաբանելոյն, եւ համառօտութիւն ածաբանութեանն սիրոյն ընդհանգեալ, որ կոչի Ընդհանգակութիւն։

Ընդհանգակութիւն, Comprehensio, ի միտ առնուլ, կամ ճանաչել զիր ինչ ոյզ և ի՛ եւ բովանդակ զինչութեան։

Ընդհանգակութիւն, Summa, գումար, կամ հաւաքումն եւ բոլորին։ Ընդհանգակ կոչեցաւ ածաբանութիւն գրեալ ի համահրելուակ վարդապետէն ի սիրոյն ընդհանգել ակռիներացոյց, իբր զի զոր յառաջն գրեալ էր ընդարձակ գիածաբանական խնդիրս ի յայնեալ Օածնապանն-ընէս, ապա զբովանդակն հաւաքեալ, և վերածեալ ի կարգ՝ համառօտութիւն հանդերձ, կոչեաց զայն Ընդհանգակոնէ։ Իսկ յորժամ մտաւնագիրք ոմանք կամեալ զնոյն կարգ սիրոյն ընդհանգել, և նա համառօտն գայն, կոչին՝ Ընդհանգակոնէի Բովանդակոնէ սիրոյն ընդհանգել. Summa summae S. Thomae.

Ընդհանգակութիւն, Vegetativus, զօրութիւն, կամ կարողութիւն բուսանելոյ, կամ աճելոյ, որ ասի և Տնկական, առեալ ի տնկոյ· այլ Ընդհանգականն լուսաղոյնս նշանակէ զնոյն իսկ զօրութիւնն աճողական, պատշաճեալ ոչ միայն տնկոյ, այլև զայլոց։

Ընդհարարութիւն, Violatio, բռնի ձգել զբիւս ինչ ընդդէմ կամաց նր։ Պարձանալ, ապականել, և պղծել։

Պ·

Պահապետութիւն, Praepositura, երիցութիւն, կամ գլխաւորութիւն գահոյ։ Իսկ ընդհանգական իրաւունք, կամ արժանապատուութիւն այսոցնանութիւնք ինչ գլխաւորաց ժողովական եկեղեցւոց։

Պահանջոտութիւն, Precipitose, յանդգնութիւն, և առանց խորհրդածութեան, և փութոյ։

Պահնութիւն, Clandestinatus, մի յեղծից արգելմանց ամուսնութեանց ըստ սահմանադրութեան Տրիտենգեան ժողովոյն, յորժամ ոչ լինի առաջի անփական ժողովրդապետին, և երկուց վկայից· Ք· 474։

Պահարարութիւն, Verberatio, հարկանել զոք գանիւք· ի· 221։

Պահեստ, Thesaurum, զինչ և իցէ կատարած գրամոյ։ Պահեստարարապետ կոչի գրամոց անյիշատակ ծածկեալ ի վաղնջուց, ի· 152։ Պահեստ արքունի. Aerarium, Տ· Էրքունիք։

Պարեզօտ, Cervisia, ըմպելիք յորինեալ ջրոյ ի գարւոյ, զոր վարեն ի Գերմանիա, ի Բրիտանիա, և ի Պադղիա։

Պարօղ, Ptisana, թանձրանիւթ և ուժաւոր ծուծ մզեալ ի գարւոյ, և յորինեալ յըմպելիս։

Պատառագետ, Provincialis, բաց ի վանահարց՝ որք են յիւրաքանչիւր վանս կրօնաւորաց՝ ըստ քաղաքաց քաղաքաց, պետ կամ առաջնորդ վերնագոյն ի վր համնրեն վանաց՝ որք են ի միում գաւառի։

Պերբնական, Supernaturalis, այն որ գեր ի վերոյ է քան զհասարակ կարգ կամ զանանկ բնութեն։

Պերգոյացական, Supersubstantialis.

Պերեզման, Sepulcrum, խորին փոս ի հողի, ուր թաղին մարմին և ոսկերք մեռելոյ։ Պարձնալ գերեզման կոչի փքրիկ տեղի, կամ ծակ վիմին, ուր դիին մասունք ոսկերաց սիրց, և կիքի, կամ փակի քարամբ, առ ի մատուցանել ի վր նորին զպատարագ։

Պերեզման առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի, Limina.

Պերզօնութիւն, Epiikia, զղջմամբ մեկնութիւն, որով սուրբն պաշտօնեայն մեկնէ զօրէնս ըստ մտաց օրէնսդրին, զոր հարկ էր նմա ունել ի պատահեալ դիպուածին։

Գերըմիանաւմն, Supercomprehensio, եզր հնարեալ ի Աղբենաւ Հնաւանց, ըստ որում ասեն, թէ Աստ ճանաչել զաղատ Թէական սպագայս ի գերըմիտնեմեան երկրորդ պատճառաց:

Գերի, Servus, Captivus, նա՝ որ ոչ է տէր անձին իւրոյ, և ոչինչ իրաւունս ունի ի վրայ անձին, այլ անկանի բոլորովին ընդ իրաւամբ տեաւ: Որում հակադրի Ազատ:

Գերծաւայութիւն, Տ. Ազրկութիւն:

Գին, Pretium, դրամական արժողութիւն, որ առնեալ լինի փոխան վաճառաց, կամ վասն վարձուց, և ն:

Գին ընթացիկ, Pretium currens, հասարակ գին, որով առհասարակ վաճառին և գնին իրք: Այս ևս զդրամոյ ունել զընթացիկ գին, ըստ յորժամ առհասարակ ի գաւառի ուրեք այն դրամք ըստ որոշեալ գնոց իւրեանց ընթանան, և ընկալեալ լինին, ոչ աւելի, և ոչ պակաս:

Գին ըստ համարման, Pretium arbitrarium, գին իրաց, որոյ չիք սահմանեալ չափ, կամ կանոն, այլ գնի ըստ համարման արհեստաւորաց կամ վճռողիցդ յայնմ: Ի համարի գնոց, կամ Գնունի, Pretio aestimabilis, այն գործողութիւնք, կամ աշխատութիւնք մարդոյ, որք ոչ են իր, սակայն համարին ունել զգինս, կամ զդրամական արժողութիւն:

Գինասէաց, Abstemius, նա՝ որ վճռով իւրոյ բնական հակակրութեանն կամ անթիփանթիայն՝ ոչ կարէ ըմպել զգինի, և վճռովիկ առեալ զայն:

Գիտակցութիւն, Տ. Խիղճ մտաց:

Գիտնարար, Scientificus, այսպէս կոչի ճանաչողն, որով միաբն տայ զհաւանութիւն սկզբանց առաջի եղելոց, և եզրակացութիւնց յառաջ ածելոց ի նոցանէ:

Գիտութիւնն, Scientia, ստոյգ և բացայայտ ճանաչողութիւն իրաց ի ձեռն առաջնոյն պատճառաց:

Գիտութիւն պարզ էությանցն յԱստ, Scientia simplicis intelligentiae, յորմէ զորովք ոչ եղեն, և ոչ եղիցին, ի վերաւոր սուրբ կարելութեան. Տեսողութիւն, Visionis, յորմէ զորովք եղեն, են, և եղիցին: Յորմէ սա է կրկին. Հաւանողութիւն, Approbationis, որ յորմէ զբարեօք՝ վճռով հաւանութիւն: Եւ Անհաւանողութիւն, Improbationis, որ յորմէ զնզ-

զոք, կամ զչարեօք՝ վճռով թոյլատուութիւն. ա. 20:

Գլուխ, Titulus, պատճառ, սկիզբն, կամ անուն, յորմէ ծագին իրաւունք ինչ, Տ. Վկայագրութեան:

Գլուխ գրամոց, Fundus, Sors, գրամք, որք իբր միայր կամ գլուխ գնին ուրեք, առ ի պարզարերել զայլ գրամս:

Գլուխ օժտից, Fundus dotalis, դրամական օժիտք կնոջ, որք գնին ուրեք առ ի պարզաբերել:

Գնունի, Տ. Գին:

Գողութիւն, Furtum, շահատնի բարձումն իրաց օտարին՝ ընդեմ բանաւոր կամաց են. բ. 231: Անաւր գողութիւնք, Furta minuta, յո՛ առ սակաւ սակաւ, և զանաւր ինչ գողանալ՝ այդ ըստ, կամ զնրկու դրամս, են:

Գոյացափոխութիւն, Transubstantiatio, փոփոխումն կամ անցումն միոյ գոյացուն յայլ, յո՛ յայն ինչ գոյացութիւն լինել այս ինչ գոյացութիւն՝ ինալով պատահմանց, այլ ի խորհուրդ սուրնանաւր Հաղորդութեան գոյացուն հացին և գինւոյն փոխիսի, և լինի գոյացութիւն մարմնոյ և արեանն Քրիստոսի:

Գործ, Factum, գինչ և իցէ եղբաւորեալ գործողութեան մարդոյ. կամ եղը գործողեան: Գործեալ Գործք, Acta, ասին մանաւանդ բուսիս առնեական բանք, և գրութիւնք, կամ ի գիր առնեալ պատմութիւնք նոցին որք լինին յեկեղեցական ժողովս. այլ և դատաստանական գրութիւնք, այլև գրաճաք նօտարաց, են:

Գործադիր, Exequens, նա՝ որ կատարէ գործով զհրամանն ուրուք:

Գործածութիւն, Usus, Praxis.

Գործածութեան արուեստի, Տ. Պիտանի, և Տեղութիւնն: Տ. և Ազատութեան, և Աշխարհային:

Գործակրութիւն, Ususfructus, այդ թէ կրել զգործն, կամ յինէն ձգել զերես և զարդիւնս: Իրաւունք վարելոյ վայելելոյ յիրս օտարին, պահեալ զգոյացութիւն նոցն. բ. 138:

Գործակրօղ, Ususfructuarius, նա՝ որ ունի զիրաւունս գործակրութեան:

Գործատացութիւն, Տ. Կախագրութեան:

Գործարան, Organum, անդամք կամ մասունք մարմնոյ կենդանւոյ, որք են իրր թէ գործիք կենդանական շարժման:

Գործելիք, Factibilia, գործողութիւք արտաքրելիք:

Գործնական, Practicus. Գործնական հանճար, Տ. Տրտնջական:

Գործողութիւն, Operatio, Actio, առնելութիւն զինչ և իցէ պատճառի: Գործողի մարդկային, և մարդոյ, Տ. Ներգործութիւն:

Գուշակութիւն, Vaticinium, կանխաւ գիտուի, կիւ պատմութիւն ապագայից, զորս վճռեալ է Աստուած լինել, և ծածկեալ են ի մարդկանէ. որ լինի մանաւանդ յայտնութիւն Աստուծոյ, ոչ ի առ տեսանօղս, կիւ առ մարգարէս հնոյ օրինին: Կարճեալ Գուշակութիւն, Divinatio, սուտ և մեղաւոր նախագիտուի կիւ նախասացողի զապագայից անդէպ եղանակաւ, ոչ հաւահմայութիւն, բանահմայութիւն, են. թ. 440:

Գրաւ, Hypotheca, գաշն, որով անշարժական իրք սոսկ գաշնադրութիւն առանց ինչ աւանդելոյ պարաւանդին պարտատուն յապահովութիւն պարտուց, զի եթէ այլազգ ոչ վճարեսցին նմա, կարող իցէ անտի պահանջել զվճարումն: Գրաւ գաշնադրական, Hypotheca conventionalis. թ. 359:

Գրաւական, Pignus, նոյն է ընդ Գրաւոյ. այսոքիկ միայն զի Գրաւն ասի զանշարժականաց. իսկ Գրաւականն զշարժականաց, և այս աւանդի իրապէս ի ձեռս պարտատուն: Գրաւական դատաստանական, Pignus praetorium, գրաւական տուեալ պարտատուն ի պարտապանէն զօրութիւն վճռոյ դատաւորին. թ. 359:

Գրաւականութիւն, Impignoratio, տուչութիւն, կիւ աւանդումն գրաւականին:

Գրագրական, Literalis, ասի խնամոն որ գրոց ըստ սկզբնական նշանակութեանն բառիցն: Հմմտ. Գրագրապօրէն ասի Գրագրական. թ. 41:

Դ.

Դադարումն, Cessatio, ի բաց կալ ի գործողութենէ քիմք: Դադարումն յաստուածոց, Cessatio a divinis, է եկեղեցական արգելումն պարզ, և ոչ պատժական, զի մի կատարեսցեն ժառանգաւորք զնաստիսն պաշտօնս, և մի մատակարարեսցեն զնորհուրդս յիմիք տեղոջ, բայց եթէ ի սահմանել Տարելի Ազգեմանէ, զի այս է պատժական:

Դաշն, Contractus, փոխանակեալ պայմանադրութենէ երկուց, կիւ բաղմաց, զգալի նշանաւ յայտնեալ, որով ծնանի պարտաւորութիւն մի կամ եւս ի միւսմ ի նոցանէ: Դաշն անուն, Innominatus. Դաշն անուանեալ, Nominatus. Դրիական, Gratuitus, որ ասի և Շահեկան, Lucrativus. Պարտադիր, Onerosus. Դերկ, Nudus. Ողջեցեալ, Vestitus. թ. 276: Պայմանաւոր, Qualificatus. Ենթական, Conditionalis. Հրամանական, Modalis. Պատճառական, Causalis. Ցուցական, Demonstrativus. Դատ օր, Ad diem. թ. 287: Դաշն յարադրութեան առ օր, Contractus adjectionis in diem. թ. 324: Դաշն երրեակ, Contractus triplex. թ. 352:

Դաշնագրական, Instrumentalis Տ. և Գրաւ:

Դաշնակից, Contrahens, նա որ ունի ընդ այլում զդաշն:

Դատ, Causa, Lis, կագ, կիւ հակառակուն արարեալ ի դատաստանի իրաւանց առաջի դատաւորին, ընդ մէջ պարտաւորին, և ընդ մէջ դատախազին կիւ ամբաստանողին: Աշխարհային դատ, Causa profana. Խարեպատիւ դատ, Causa pia.

Դատակնքեալ, Peremptorius, այնպիսի բան, որ անդժրելի և անվկանդ գոլով՝ եթէ զբան ուրուք, զի մի կարասցէ տալ պատասխանի, և կարճէ զնմ ընդդիմութիւն, ոչ թէ կնէք, կիւ վճիռ ի վերջ գնէ դատին:

Դատաւսէր, Vitilitigator, նա որ ուսեալ է, և սիրէ առ ամ ինչ յարուցանել դատս, և վճռ ունայն, նա թէ և վճռ սուտ պատճառաց դիմել առ դատաւորն, և բարւրանս ի վճռ գնելով խաճանել զնա զդրմէ չալ ախօսէ:

Դատաստանական քննութիւն, Տ. Քննութիւն:

Դատարկացեալ, Vacans, կոչին իրք, զորս թողու որ ի մեռանել իւրում անկտակ, ոչ ունելով զժառանգս իրք ըստ օրինաց զժառանգութենէն նի ժառանգեացն:

Դատողութիւն յանդուգն, Judicium temerarium, յանբաւական նշանաց խորհրդածեալ դատաւճռ գծանր չարեաց ընկերին. թ. 162:

Դատաւճռ, Judicium, սաղմ և հաստատուն բացորոշութիւն մեաց չորց զինչիք, առանց երկիւղի հակադրելոյն:

Դարձուածք, Conversio, ուղղել առ պատշաճականն: Իրաւ հակադի ի բաց դարձուածք, Aversio, որ է խոտորիլ ի պատշաճականէն, ոչ լինի ի մէջս:

Պատանուի, Professio, յայտնապէս զձշմարիտ միտս ասել, կի՛ հրապարակաւ խոստովանել, կի՛ յայտնի զպաշտօնն և կի՛ զարհեստն ի գործ դնել:

Պեղինչ, կի՛ Պեղունչ, Tabacus, իբր զեղ ընդ ունչս, տեղև ցամաքեալ և յօրինեալ, առ ի ձգել ի ունչս: Տաճկ. Պո-ընոնոս:

Պէմբ, Տ. Ընձն:

Պիմադրիչ, Protestans, ընդդէմ կալով յայտ արարօղ, կի՛ ծանուցանօղ, զորօինակ վե պահելոյ կի՛ վե ստանալոյ զերաւունս, և կի՛ վե մերժելոյ զվնասս ծագեալս կի՛ ծագելիս: Պիմադրիչ հերետիկոս, Protestantes, հետևեն հերետիկոսաւն Լուտերի, և ալանդ նոցին է ճիշդ ինչ նի՛, և ասացան այսպէս, վե ընդդիմադրութի՛ առ եկեղեցին յայտ առնելոյ նոյ զաղանդ իւրեանց:

Պիմդութի՛, Տ. Պիտաւորութի՛:

Պիպոճած, Casus, Eventum, գործ եղեալ ըե բնման կամ ըե պատահման՝ նկատմամբ առօրին պատճառաց: Պիպոճածոց պահպանուի՛, Observantia eventuum, տեսակ ինչ մնոտիապաշտուի՛, որով՝ ի դիպոճածոց գուշակին յայղողա՛ք, կի՛ ձախողակք, ի՛. 442:

Պիպոճածագէտ, Arbiter casuum, նա՝ որ իբր դաստաւոր լուծանէ և որոշէ զբարդյական դիպոճածս:

Պիպոճածական, Fortuitus, գործ եղեալ դիպոճածով, յո՛ ըե բնման, կի՛ ըե պատահման, նկատմամբ առօրին պատճառաց: Վարձեալ՝ Պիպոճածականք, Casuistae, անուանին մանաւանդ որք աւանդեն զբարդյական ածարանուեի՛, առաչի դնելով զբարդյական դիպոճածս, և լուծանելով զնոսին:

Պիտաւորութի՛, Intentio, ներդործուի՛ մտաց և կամաց, որ լաւ ևս ասի Պիմդութի՛. և է բացորոշութի՛ գործադրուեն միջնորդաց առ ստացումն վախճանին, ոչ թէ միտքն և կամքն դիմեն միջնորդքն առ վախճանն: Ի ներ չորեքկին. Հաճախաբար, Habitualiter. Մեկնողական, Interpretative. Ներքինաբար, Actualiter formaliter. Օբյեկտիվաբար, կի՛ Օբյեկտիվնեռաբար, Virtualiter; որ և է հրկին, լատիներէն, implicite, և բացայայտ, explicite. ա՛ 162:

Պիճանագիր, կի՛ Պիճանագրուի՛, Dataria, եկեղեցական առեան ինչ ի Հռոմ՝ ուր գնին թեռականք ամ թղթոց, վճռոց, կանոնակաց, ներողուեց, ազօրհնմանց, և շնորհմանց, են. տուչելոյ ի պապէն, և նշանակին յարձանագիրս, յո՛ ի ջ-ԸՆ-ջ. ըե որ և անցանեն ամ գրուածք պաղատանաց, որք անմիջապես առ պապն են հասանելիք:

Պիւրահաւանուեի՛, Credulitas, տկարուեի՛ կամաց, որով դիւրաւ և փութիով բերի՛ ի հաւանուեի՛ իրիք:

Պիւրայարմարուեի՛, Opportunitas, դիւրուի՛, և յարմարուեի՛ ժամանակի, տեղւոյ, կամ առի՛:

Պիւրիմաց միտք, Sensus obvius, միտք, զոր անմիջապես դիւրաւ յառաջին ընթուեի՛ անդ բանից հնար է մտկարերել:

Պոմինիկեան, Domenicanus, Տ. Պաարդիչ:

Պապրատուն եկեղեցին, Seminarium, դպրատուն, կի՛ կրթարան մանկանց, վե ուսանելոյ զամ պաշտաշնեալս առ եկեղեցականաւն, առ մնանելոյ յետ այնորիկ ըե ժամանակին յատուճանս կարգի:

Պապրոցական, Scholasticus, ըե օրինի դպրոցաց, կի՛ ըե ուսումնական կարգի:

Պրական, Positivus, Latus. Պրական յանցանք, Culpa lata, յո՛ որոշեալ յանցանք:

Պրամ, Pecunia, ոսկի, կի՛ արծաթի, կի՛ այլ հանքային մետաղ, յորոյ վե տպաւորեալ կայ թագաւորական կնիք, որոշեալ գնով:

Պրամ տուչեալ, Pecunia numerata. Ընչեաւն, կի՛ Ընձն պատրաստ դրամ, Pecunia praesens.

Պրամական, Տ. Ասկ:

Պրամահատուեի՛ ստուտ, Falsificatio monetae, չինուեի՛ դրամոց առ ի նմանէ՝ որ չունի զիշխանուի՛, կի՛ որում արգելեալ է:

Պրուեի՛, Assertio, Systema, իմաստասիրական ասացուած, կի՛ հաստատուի՛ բանից:

Պարձեալ՝ Impositio, դնուած, ոչ ձեռաց, ևս ընչ: Պրուեի՛ վկայութի՛, Contestatio, վկայել:

Ր

Ելուզեալ, Elicitus, ոչի՛ են ոմանք ի ներգործուեց մարդոյ. ա՛. 210: Ելի ևս զտեսակս ինչ: Տ. Տեսակ:

Ելուած, Processio, ծագումն միոյ յայլմէ, յետնոյինս՝ միոյ անձին ի միւսմէ, կի՛ յերկուց:

կուց : Լրումն Բանին ասի Ծնունդ, իսկ լրումն Հոգւոյն՝ ոչ ասի Ծնունդ, այլ ըղեռումն. ա. 124:

Եկեղեցական, Ecclesiasticus, վերաբերեալ եկեղեցւոյ. ոմն այր եկեղեցական, իբ՝ որ կարգեալ է յեկեղեցական ինչ պաշտաման, որ ի մեզ ասի ևս Քառանդաւոր, կի՛ Կղերիկոս: Եկեղեցական ինչք, Bona ecclesiastica, են անշարժական ինչք ի հաւատացելոցն նուիրեալք, և սեփականեալք եկեղեցւոյ՝ առ ի պէտս պահպանութեան կենաց Ժառանգաւորաց, և կամ կրօնաւորաց, ոմն և շարժական ինչք եկեղեցւոց, վասնորիկ, և Ժողովատեղւոց եղբայրութեց: Եկեղեցական ինչք կոչին և այն հասոյթք կի՛ եկամուտք, զորս ընդունին Ժառանգաւորք բանիւ կի՛ վերագրութ բարերարուն՝ ի մերոց եկեղեցականն անշարժ ընչից վերագոյնդ յիշատակելոց:

Եկեղեցական գլխատուն, Տ. Գլխատուն:

Եղանակական, Տ. Կաշի:

Եղբարք քարոզիչք, Տ. Քարոզիչ:

Եղջիւր, Տ. Բրգելումն:

Եղկելութիւն, Imbecillitas, անշահութիւն, անզօրութիւն, կի՛ տկարութիւն անձին, որ ոչ գիտէ ինչ օրշել, զի արասցէ:

Ենթադրեալ, Suppositum, բնութիւն ենթակայացեալ, որ է իբր թանձրացեալն ենթակայութեն. ոմն կենդանին է ենթադրացեալն կենդանութեն, Այր է ընդ անձին, կի՛ ըմբռնց. այսուիկ և ենթ տարբերեալ, զի Անհատքըն է հասարակ խնայական, և անբան, և անզգայ բնութեն. իսկ Այդն, կի՛ Դէմ է յատուկ միայն խնայական բնութեն:

Եպիսկոպոս, Episcopus, տեսուչ, կի՛ այցելու, հովիւ: Օգնական եպիսկոպոս, Episcopus suffraganeus, ասի եպիսկոպոսն, որ ըն իրաւաբանութեցն ինչ ներքոյ անկանի արքեպիսկոպոսին:

Եպիսկոպոսական ժողով, Տ. ժողով:

Երգեհոնահար, Organista, նա՝ որ հարկանէ զերգեհոնս, որ է երաժշտական նուագարան ձեռաց՝ ի գործ ածեալ յեկեղեցիս:

Երդումն, Juramentum, կոչումն ածային անուան՝ ի վկայութիւն իրաց ինչ: Հաստատողական երդումն, Juramentum confirmatorium. Խոստացողական, Promissorium. Պատառնական, Comminatorium. իբ. 411:

Երկարաձգութիւն, Diuturnitas, ընդերկարութիւն, կամ ըն բաղում և ըն երկար ժամանակ հաւնապաղղութեն:

Երիվիղ, Metus, զնգնումն, կի՛ անհանգստութի մտաց՝ պատճառաւ վտանգաւոր ապագայ վերահաս չարի. ա. 200: Երկիւղ որդիական, Metus filialis, յորժամ՝ ք երկնչի յումեքէ սոսկապէս ի սիրոյ, զի մի վշտացուսցէ զնա: Երկիւղ ծառայական, կի՛ յարգական. Metus servilis, seu reverentialis, յորժամ ոք երկնչի յումեքէ՝ ոչ սոսկապէս ի սիրոյ, այլ զի մի ի վշտացուցանելն զնա՝ կրնացէ զարհամարհանս, զպատուհաս, կի՛ զտուգանս:

Երկկնութիւն, Bigamia, երկից ամուսնութիւն, իբ՝ ի մեռանիլ առաջին կնոջն միւսանգամ առնուլ զկին. և այս կոչի Շէնարիա երկկնութիւն: Իսկ եթէ մի այրն ունիցի միանգամայն զերկուս կանայս, կի՛ առնուլ ևս, կոչի Բազմկնութիւն: Երկկնութի նմանական, Bigamia similitudinaria, յորժամ ժառանգաւորն՝ որ է ի ՚ջն աստիճանս, կամ ուխտեալ կրօնաւորն՝ ամուսնանայ: Երկկնութիւն մեկնողական, Bigamia interpretativa, ա. յորժամ առնու ոք զկին այրի, կի՛ զկին ապականեալ յայլմէ: բ. յորժամ առնու զկին կոյս, և ի շնալ կնոջն զայձեալ մերձենայ ի նա այրն: գ. յորժամ կրկին ամուսնութիւն առնէ: դ. յորժամ կրկին ամուսնութիւն առնէ, զորմէն մեաւեր, և զմիւսն անմեաւեր: Ում լինելոյ երկկնութեն անկանոնականութիւն, պարտ լինել ամուսնութեցն լռացեալ՝ մնալ ընդ գործութիւն:

Երկրորդական, Secundarius, նա՝ որ կարգաւ յաջորդէ անմիջապէս զկնի առաջնոյն: Բարձեալ՝ Երկրորդական, Minuti pars sexagesima, մի ի վաթսուն բաժանմանց միոյ րոպէի ժամու: Բարձեալ՝ Երկրորդական, Secundinae, թաղանթ, կի՛ մնէ զկնի պարկ սաղմին, մինչդեռ կայ յարգանդի, որ կոչի ևս Աղտ, կամ Օմն:

Երկրպագութիւն, Adoratio, պատիւ մատուցեալ ումեք մի գերազանցագոյն նր, ի վկայութիւն հաւատակութեն մերոյ առ նա, առնալ ի պագանելոյ զերկիր խոնարհութիւն: Ածային երկրպագութիւն, Latria, որ մատուցանի ածային անսուտիւ գերազանցութեն: Օտաստութիւն, Dulia, որ մատուցանի

աքաղաքագործեալ գերբնական գերազանցութեան։ Վերծառայութեան, Hyperdulia, որ մատուցանի ամենայնի կոյս Աստուածածնին, որ զկնի Երրորդին անճառելի գերազանցութեան անհամեմատ գերազանցեալ քան զամենայն արարչագործեալ գերբնական գերազանցութիւնս։ Պաշտօն քաղաքական, Cultus civilis, որ մատուցանի արարչագործեալ բնական գերազանցութեան, ՚ի. 63։

Երրեակ գաղն, Տ. Գաղն։

Երրորդականք, Tertiarii, Tertiariae, կոչին եղբարք, կի՛ քոյր, որք առանց մատնելոյ ուխտիւ ՚ի կրօն ինչ կարգի կրօնաւորացոյ, կամ կուսանաց, մնանեն սոսկապես ըստ ազգաշնարհական (որ յայս սակս սահմանեալ) կանոնաց կրօնի ինչ, լոկ խոստմամբ պահելոյ զիանտա զպնասիկ, ընդմարկելով զանձինս պատուոյ՝ ըստ համաւելի վերնագրութեանց, եթէ զանց արասցեն զնովին կանոնաց։ Երրորդականք, Trinitarii, կրօնաւորք կարգին հիմնելոյ ՚ի պատիւ ամենայնի Երրորդութեան, որք գնմանէ փրկեն զքրիստոնեայս գերեալս յանհաւատից, որք կոչին ևս Ողորմիչք գերելոց։

Օ.

Օաղաբախօսութիւն, Turpiloquium, խօսակցուի զազրոտ, ըստ զանազարկեշտ, կի՛ զՀնչտախտական իրաց։

Օանազանութիւն, Distinctio, պակասութիւն նոյնութեան։ Օանազանութիւն իրական, Distinctio realis. Խանի, Rationis. Տրամաբանօղ բանի, Rationis ratiocinantis. Տրամաբանեալ բանի, Rationis ratiocinatae; կի՛ Օբրութենական, Virtualis. ա. 11։

Օանցաւութիւն, Omissio. ա. 196։ Տ. զսա, և զՀակադրեալն սորին՝ Յանձնաւութիւն, ՚ի բառն Ա՚նգք։

Օատուցումն, Divortium, անջատումն ամուսնոյ յիրերաց ըստ առագաստի միայն։

Օգատ, կի՛ Օգատացեալ բանաւորութիւն, Sui compos, նա՛ որ Հասեալ է յարբունս, և կարօղ է որոշել ըստ մէջ բարւոյ և չարի։

Օգեցեալ, Տ. Գաղն։

Օնդուումն, Abusus, Perversio, չարաչար գործածուի իրիք, կի՛ ապօրինապէս վարիլ իրիք։

Օրինական, Castrense, առանձնական ինչք անօրդւոց, զորս առանան յարդար ջենոճութենէ, կի՛ պատճառաւ զինուորութեան։ Իրք զինական, Quasi castrense, առանձնական ինչք անօրդւոց, զոր առանան ՚ի նր, ըստ կենդանական զինուորութեան, կի՛ պատճառաւ հասարակաց ինչ պաշտօնի, կի՛ գործածուի ազատական ինչ արհեստի. ՚ի. 143։

Օղջումն, Contritio, ՚ի. 255։ Կատարեալ ղղջումն, Contritio. Չկատար ղղջումն, կի՛ ղղջումն բնկման, Attritio. ՚ի. 263։

Օճապճականութիւն, Eutrapelia, որով բարեկամք, ոչ Հոգւով զամենի Հարկանելոյ, այլ առ զբօսանաց, և ըստ կատակասանն միմեանց թեթեւ ինչ բանս. և այս դիմադրի ծանականաց. ՚ի. 274.

Օգակցութիւն, Copula, միացարութիւն, կամ միաւորութիւն, կամ շաղկապումն երկուց, յորմէ և մարմնաւոր ներգործութիւն ամուսնանալն, կի՛ խառնուն արուին ըստ իգին, ասի Օգակցութիւն, կի՛ Օգակցութիւն։

Օգակցութիւն, Տ. Օգակցութիւն։

Ր.

Ընդունումն, Conceptus, Apprehensio, միաբանութեամբ՝ առաջին ներգործութեամբ մտաց, որով միտքն ըմբռնէ, կի՛ կերպարանէ զնգերս, կի՛ զգաղափարս իրաց։ Իրաւարանօրէն՝ Ընդունումն, Occupatio, կանխումն ձեռօք, կի՛ գործելոք, որով առանայ զք զնր ինչ, ոչ յորումն գնենգանիս։

Ընդերահմայութիւն, Haruspicium, հմայութիւն, կի՛ մոլար գուշակութիւն ապագայից ՚ի ձեռն քաղցոց, կի՛ ներքին ախտագանաց կենդանոյ։

Ընդհատումն, Intervallus, Interrumptio, միջոց, որով մտածութիւն, կի՛ բանին, կամ գործն, կի՛ զնչ և իցէ իր ոչ հաւանեալի, այլ ըստ մէջ մտանէ ժամանակ։

Ընդհատութիւն միջոցաց, Interstitium, միջոց պահանջեալ յինկենգեցական իրաւանց, զոր պարտ է պահել ՚ի առ՚չութիւս երից մեծ և որ աստիճանաց կարգին. այս է՝ զնմ ոմ տացին միանգամայն, այլ ուրոյն ուրոյն, ըստ մէջ ձգեալ զրուշեալ ժամանակ։

Ընդմիմեանգրաւեալ, Subalternatus. Ընդմիմեանգրացուցիչ, Subalternans. Այսն զգհատմանց, յորժամ մին յառաջ գայ ՚ի սկզբ

սկզբանէ յայտնելոյ ՚ի միւսն. ոչ բժշկա-
կանութիւն ՚ի սկզբանէ յայտնելոյ ՚ի բնա-
բանութիւն, որ և յայն սակս ասի Ընդմի-
մեամբացուցիչ և բժշկական ինչ նկատմամբ
նր ասի Ընդմիմեամբացեալ: Վիրտութիւն կո-
չեցեալ Ընդ այլով, նշանակէ զնոյն՝ որ ինչ
Ընդմիմեամբացեալն:

Ընդոստ ձեռնադրիլ, Տ. Ձեռնադրութիւն:

Ընթադատուի, Praesumptio, ենթադատուի,
ՅՈ՝ ենթադրութիւն իրիք՝ դատել զայլ ինչ:
՚Ի հասարակօրէն հանդիպելոց է խոհեմ
ընթադատութիւն. Ex communiter contin-
gentibus est prudens praesumptio.

Ընթացիկ, Տ. Վխին:

Ընծայումն, Dedicatio, նուիրումն, զորօրի-
նակ նուիրին եկեղեցիք ՚ի պատիւ Ա՛Յ, և
սրց, և առ ՚ի նշանակիլ զնոյն՝ դնին ՚ի վր
և անուանք նոցա:

Ընծայք, Oblatio, նուէր մատուցեալ անընդ-
միջապէս Ա՛Յ, գործածելիս առ ՚ի պէտս՝ կամ
ածային պաշտամանց, և կի պաշտօնէից Ա՛Յ.
ք. 384: Դարձեալ՝ ընծայք կոչին հացն և
դինին մատուցեալ ՚ի սեղան Ա՛Յ առ ՚ի քա-
հանայապօրհութիւն ՚ի պատարագի:

Ընկերութիւն, Societas, ընդհանրապէս՝ զինչ
և իցէ միաբանութիւն ոմանց, կի բազմաց:
Կանանաւորապէս՝ դաշնակցութիւն երկուց կամ
բազմաց՝ դնելոյ ինչ որ ՚ի համարի գնոց,
առ գործածութիւն կամ առ շահաստացութիւն
հասարակաց, ըստ համեմատութեան եգելոյ իրացն.
ք. 351: Ընկերութիւն առիծային, Socie-
tas leonina, այսպէս անուանի յիրաւանց
ընկերութեան, յորժամ որ ընկերք լինին շա-
հուն, այլ ոչ վնասուն, կի աշխատութենն:

Ընտրեալ, Electus, որոշեալ, անուանեալ,
կի կարգեալ առ իմն, ոմն ասին քահանայք
ձեռնադրելիք յեպիսկոպոսութեի, ևն:

Ընտրութիւն, Electio. Ընտրութիւն բանի, ՅՈ՝
քանաւորութեի, Discretio.

Ի

Իանձրամիտ, Տ. Տգիտութիւն:

Իատերասուաղ, Histrio, դերասան, կամ նա՝
որ ՚ի թէատրոնի կերպարանափոխս եղեալ՝
խաղայ, ձևացուցանելով զպատմութեի ինչ,
առ ՚ի զուարճութեի, կի առ ՚ի ծաղր բազ-
մականաց, ՅՈ՝ տեսողաց:

Իէվթէնեանք, Teutoniani, գերմանական
կարգ ինչ զինուորելոց՝ կրօնաւորական ոխ-
տիւք և կանոնօք պարաւանդելոց:

Իթեավարութեի, Condemnatio ad Triremes,
պատիժ, որով յանցաւորք դատապարտեալ
դնին յարքունի նաւս՝ ձգել զնոսին թիով,
կի ծառայել ՚ի նոսին, ևն:

Իոդեալ լքեալ, Derelictus, կոչին ինչք,
զորս տէրն ՚ի բաց ձգէ յընչից իւրոց, և
դադարի լինել տէր նոցին. ք. 153:

Իովմայեանք, Thomistae, կոչին ածաբանք,
որք ընթանան գհետ վարդապետութեի սրին
Իովմայի ակունքացուց հրեշտակահանգէտ
վարդապետի:

Իոչնահմայութեի, Auspicium, հմայութեի,
կի մոլար գուշակութեի ազգագայից, զննելով
զթռիչս և զկռնչս թռչնոց:

Կ

Կանոնագիրք ընդհանուր, Breviarium, առ
ստինացիս է անուն գրոցն, յորում բովան-
դակին ամ ժամերգութիք, որք կատարին ՚ի
միում աւի: Ամ լատիներէն բառն թարգ-
մանի ՚ի մեզ Համառօտապատում, այսպէս ասա-
ցեալ առ նն, վս Համառօտելոյ ՚ի ժողովն
Տրիտենդեան զառաջին ժամերգութիան եկե-
ղեցւոյն Ստինացւոց:

Կանոնագիրք օրական, Diurnale, առ Ստի-
նացիս է անուն գրոցն, յորում պարունա-
կին միայն այն մասունք ժամերգութենց,
որք անպայմանակ կատարին զամ առուբս,
կի նօթենական տարւոյն:

Կանոնական Կամ:

Կառանգ, Haeres, նա՝ որ մտանէ ՚ի ժա-
ռանգութեի, կի ՚ի ստացուածս իրաց, կի զինչ
և իցէ իրաւանց ուրուք, զինի մեռանելոյն նր,
որով և յանդիման կացուցանէ զանձն մե-
ռելոյն: Կատակաւոր Կառանգ, Haeres te-
stamentarius, Կառանգ ուրուք՝ կարգեալ
կտակաւ նր: Կառանգ անկտակ. Haeres
ab intestato, Կառանգ՝ որ չէ կացուցեալ
կտակաւ, այլ կի ՚ի բնութեէ անտի, և կի
՚ի քաղաքական մասնաւոր օրինաց ունի զի-
րաւունս առ այն:

Կառանգութեի, Haereditas, Տ. Կառանգ:
Դարձեալ՝ փոխանակ տէրութեէ, որ լինի
զե-

զնուրդ և իցէ ստացմամբ: Possessio. Տ. Ստացուածք:

Ժողովական, Collegiatus, Եկեղեցի, յորում պարտաւորեալ է ժողովն կարգեալ կանոնիկոսաց չափ աւուր ըստ սահմանեալ ժամուց ժողովիլ, և կատարել միաբան ի դասի ղհանոնական ժամերգութիւնս, որոյ վը և կարգեալ է բարերարութիւն:

Ժողով եպիսկոպոսական, Consistorium, ժողով ժառանգաւորաց թեմի կամ վիճակի ինչ, ընդ գահոյիցն եպիսկոպոսի իւրեանց, և կամ առ ի նմանէ կարգեալ փոխանորդի:

Ժողովրդապետութիւն, Parochia, թեմ, կամ վիճակ ծխատեր քահանայի: Կարձակ՝ Ժողովրդապետութիւն, Democratia, է անուն հասարակապետութիւն, որ կառավարի յոմանց ընտրելոց ի ժողովրդենէ անխտիր չափ վիճակէ:

Ի·

Ի բաց դարձուածն, Aversio, խոտորումն ի պատշաճականէն. Տ. և Կարձուածն:

Իրը զինական. Տ. Օգնական:

Իրը հայրենիք. Տ. Հայրենիք:

Իմայութիւն. Տ. Կիսութիւն:

Ինքնագլուխ, Emancipatus, զաւակ եղեալ յիշխանութենէ ծնողաց իւրոց, որում տուեալ են յօրինաց իրաւունք վարելոյ ի դատաստանի և արտաքոյ դատաստանի իրաւամբք իւրովք առանձինն, և անկախ յայլմէ ումեքէ, եթէ իցէ ամուսնացեալ, և եթէ ոչ. որոյ հակառակն ասի Տնորդի:

Ինքնագոյ, A se ens, որ ոչ է գոյացեալ, կամ պատճառեալ յայլմէ, այլ ինքն է իր պատճառ գոյութեան:

Ինքնայօժարութիւն, Spontaneitas, ազատութիւն ի բռնութենէ. ւս. 204:

Ինքնիշխան եղեալ, Manumissus, զերծեալ, ազատեալ, կամ արտաքոյ եղեալ յիշխանութեան, և կարօղ առ ի վարել իշխանութիւն կամ իրաւամբք իւրովք:

Ինպատ համբերութիւն, Perseverantia, մնալուն զործունեայ շնորհք մեռելոյ, կամ հանապազորդելոյ ի շնորհս մինչև ցվախճան: Տրբք ասեն Հարատեւութիւն:

Ի վարձու առնուլ. Ի վարձու տալ. Տ. Վարձ:

Ի մի յարձակեալ, Invasus, (իրաւաբան.) նա՝ որ կրէ յանկարծ զզօրաւոր բռնադատուածն:

Ի մի յարձակօղ, Invasor, (հնդիմադարձաբան.) բռնի յափշտակօղ, հարստահատօղ, կամ որ ուժի ուժով բռնադատէ զոք առ իմն:

Իրաւարանութիւն, Jurisdictio, իշխանութիւն, որով որ ունի զիրաւունս ի վը այլոց, ունի թէ ասելոյ կամ հրամայելոյ զիրաւունս: Ունի եպիսկոպոսն ի վը թեմականաց, կամ ժողովրդապետն ի վը ժողովրդականաց, և կամ աշխարհական դատաւորն ի վը յանցաւորաց, ևն. ւս. 290:

Իրաւարանուի կարգաւորեալ, և յանձնաբարական. Տ. Կարգաւոր:

Իրաւարանութիւն համարեալ, և հաւանական, Jurisdictio putativa et probabilis. ւս. 297:

Իրաւագէտ, Jurisperitus, Jurista, մտեղնադիր, կամ վարդապետ, որ ճաւէ զկանոնական, կամ զքաղաքական իրաւանց:

Իրաւադարձ օրէնք, Lex commissoria, պայման դաշին ինչ, զոր կարօղ է դնել որ ի վաճառելն, զի եթէ գնօղն ոչ վճարեսցէ զգինն ի պայմանեալ աւուրն, իրաւունք վաճառելի իւացն դարձցին անդրէն առ վաճառօղն:

Իրաւախոհութիւն, Transactio, դաշնակցութիւն պարտադիր, որով երկրայական և անստոյգ իրք և դատք՝ կամակաւ յօժարութիւն կողմանցն որոշին, և հաճուին աւարտին. ւս. 360: Տաճկ. Հաւշեամ, կամ Սոլհ:

Իրաւունք, Jus, օրինաւոր իշխանութիւն. ք. 136: Իրրեմն և առ ասի իրաւունք փոխանակ օրինաց: Իրաւունք ազգաց, Jus gentium. Կանոնական, Canonicum. Քաղաքական, Civile.

Լ·

Լայն. Տ. Խիղճ մտաց:

Լարագնաց, Funambulus, որ ընթանայ ի վը լարի, կամ չուանի ի բարձունէ: Տաճկ. Ճամբազ:

Լոմայափոխ, Campsor, որ առնէ զլոմայափոխութիւն:

Լոմայափոխաւոր, Campsarius, որ տայ լոմայափոխին զդրամս՝ առ ի փոփոխել, և զփոփոխեալն առնու ի նմանէ:

Լուցկիք մեղաց, Fomes peccati, ունակական հակումն կարողութենց հոգւոյ յառարկայս իւրեանց՝ առանց սանձի բանականութեան, ծագեալ ի սկզբնական մեղաց. ւս. 287:

Խ·

Խաշնակապուտութիւն, Abigeatus, գողութիւն խաշանց յարօտի, կամ գործնոց կարևորաց յերկրագործութեան· ի· 232։

Խափանիչ· Տ· Արգելութիւն։

Խիղճ մտաց, Conscientia, դատումն գործնական մտաց, որ ազդէ զբարութիւն, կամ զչարութիւն առնելնացն ասա և այժմ։ Ասի և՝ Դիտակցութիւն։ Ճշմարիտ խիղճ մտաց, Conscientia vera. Սուտ, կամ մոլար, Falsa, seu erronea. Յոյժ, Certa. Հաւանական, կամ կարծիքական, Probabilis, seu Opinativa. Երկբայական, Dubia. Խճճեալ, Scrupulosa. Ընդարձակ, Laxa, ա. 228։ Որ ունի զայն խիղճ մտաց, Liberioris conscientiae.

Խճճեալ, Scrupulosus, նա՝ որ ի հնչին և յարհամարհ պատճառաց դատի, կամ երկնչի, թէ գուցէ չար իցէ առնելութիւն։ ա. 229. 234։ Ասի Խճճոտ, կամ Խճճոտ, իբր թէ խիճ ընդ ոտիւք մտաց, որ վշտապար արգելու զվիտս յընթացից ուղիղ դատաստան, ոչ խիճն, կամ մանրօրդն քարանց զմուճակ, կամ գներբանս ոտից մարմնոյ։

Խմրուիլ վաճառուն· Տ· Վաճառուն։

Խնամակալ, Tutor, վերակացու, հոգաբարձու, յանձնառիչ անչափահասից՝ կարգեալ յօրինադ։

Խոստընկալ, Promissarius, նա՝ որ ընկալեալ է ի խոստացողէն զխոստումն ինչ։

Խոստումն, Promissio, աղաւտական, խորհրդածեալ, և ինքնայօժար տուչութեի հաւատոյ, կամ պարտաւորութեի արտաքուստ եղեալ և ընկալեալ զկարելի, և զօրինաւոր իրաց· ի· 293։ Վերադարձ խոստումն, Repromissio, երկուց դաշնակցաց փոխոխակի առ իրեարս խոստումն։

Խորհրդածութիւն, Deliberatio, անդրադարձ խոհումն մտաց ի վճ ներգործութենէ իւրոց· կամ ճանաչումն համեմատութեի կամ անհամեմատուե միմեանորդաց առ վաճառն· ա. 302։

Խորհրդական, Mysticus, ասի հոգևոր իմաստն ևս գրոց, հիմնեալ ի նկարագրականն· ի. 41։

Խորհրդականք, Sacramentalia, են ինչ ինչ օրհնութիւնք յեկեղեցւոջ, որք ունին զնմանութիւն ևս խորհրդոց· ի· 121։ Կարձեալ՝

Խորհրդականք, Sacramentarii, հերետիկոսք, որք զԱՒ ասեն առաջնկայ լինել ի ևս խորհուրդ հաղորդութեն՝ միայն նշանաւ, և օրինակաւ։

Խորհրդարան, Sacramentale, դիրք, յոր ասանդին պաշտամունք և արարողութիք, և աղօթք ևս խորհրդոց եկեղեցւոյ։

Խուզումն հերաց, Tonsura, սկիզբն, կամ դուռն աստիճանաց ևս կարգին, որով աշխարհականն տրամադրի առ ընդունելութեի եօթն աստիճանաց ևս կարգին։

Խտրագիտութեի, Physiognomia, մանաւանրութեի բնութեի կի բարուց ուրուք ի զննութեի բնական կազմուածոյն։ Ասի և՝ հմայութեի, կի մոլար գուշակութեի ապագայից ի խորհրդ զդէմս, ջ՝ ի դիտելոյ զբնական կազմուածս դիմաց, և այլոց մասանց մարմնոյ մարդոյ։

Խրամատութեի, Effractio, բեկումն, կամ խորտակումն ցանկոյ, կամ օրմոյ, և կամ այլ զինչ և իցէ շրջապատողի։

Խրատագիր, Rubrica, խրատ գրեալ ի գիրս սարանս, կի ի պատարագամատոյցս, կամ ի ժամագիրս, թէ ոմ պարտ է պաշտել զիր խորհուրդս, և զինչ առնել, են։

Խրատականք, Disciplina, օրէնք սահմանեալ յեկեղեցւոյ վս եկեղեցական բարեկարգութեանց, են։

Ծ·

Ծածկոց, Velum, քող, որով ծածկին ընծայք ի պատարագի։

Ծանեանականք, Derisio, ասել ընդ կատակս զպակասութեի ինչ ուրուք առաջի նի, առ զամօթի հարկանելոյ գնա· ի· 273։

Ծառայութեի երկրպագութեի· Տ· Երկրպագութեի։

Ծառայութիք գերդաստանաց· Տ· Կալուածք։

Ծխատան, Rituale, դիրք, յորում պարտենակին ծէսք, արարողութիք, և աղօթք վս մատակարարութեի ևս խորհրդոց, օրհնութեց, և այլ կարգաց եկեղեցւոյ, որ ի մեզ յաճախագոյն ասի Պաշտոց։ Ասինք զծխատանն Շուրնաց անուանեն, Euchologium, այս է՝ դիրք աղօթից, կի օրհնութենց։

Կ.

Կաթեխիզմ, Catechismus, *կոչի դիրքն հոգևոր եկեղեցւոյ կարգեալ ի պէտս հրահանգի ի մանկունս վարդապետաւն քրիստոնէական հաւատոյ:*

Կալոճած, Praedium, *է անուն հասարակ անշարժ ստացուածոց՝ որոց ի քաղաքի, և որոց յարուարձանս, և որոց ի գիւղս: Այս այսոցիկ կան առ իրաւագէտս այլևայլ եղելոք. է՝ որ յատուկ իւրաքանչիւրոցն, և է՝ որ հասարակ: Գանգի Ընդհանուր*, Ager, *ասի յատկապէս տեղին ի բաց, որ մշակի:* Երկ, Arvum, *մանն անդաստանի, ուր սերմանի սերմն:* Հողիք, Fundus, *է նա մանն անդաստանի: Գանգի իւրաքանչիւր ժառանգութին, այգիք, պարտէզք, ձիթհանք, պաղատէտ ծառատունկք, արօտք, գառ ի վեր տեղիք, անտառք որոց, ջուրք ձկնորսաւէն, եթէ ունիցին՝ և եթէ ոչ ունիցին զսիւդ, կի՛ զշինուածս, կի՛ զառատն ձկանց, և կամ զգազարակ անասնոց, առ հասարակ ասին Հողիք, և այս յանդաստանս միայն:* Խակ ի քաղաքս, ի դղեակս, յառանս, յարտուրս, այսպիսիքս կոչին Կալուածք: *Այլ Հողիքն է անուն ժառանգութեց կամ ստացուածոց՝ որ արտաքոյ քաղաքի. իսկ Կալուածն է հասարակ անուն՝ որոց ի քաղաքի, և որոց արտաքոյ քաղաքի: Առ բանիսդակ առհասարակ ասին Ընչից, կի՛ Ընչաքաղաքական ինչ*, Bona immobilia.

Կալոճածոց, *կամ գերդաստանաց ծառայիք*, Servitutes praediales, *զնոյդ և իցէ իրաւունք օտարին ի կալոճածս ուրուք, ոչ առնոյդ զջուր, անցանելոյ ըստ այն, ևն. ոչ թէ կալոճածն պարտի ծառայել նմա:* Տասանորդք կալոճածոց, Decimae praediales.

Կախումն, Dependentia, *առարկայարդելի:* Դադարեալ Կախումն, Suspensio, *տեսակ ինչ եկեղեցական բանադրանաց. և է առաջամանեակեայ պատիժ, որով ժառանգաւորն զրկի ի գործածուէ եկեղեցական իշխանուէ, կի՛ իրաւանց, ոչ թէ ի կախ մնան իրաւունք նր:* ՚Ք. 375:

Կահագիր, Inventarium, *առմար, կի՛ գրուի, յորում գրին, և բացատրին ամ կահք, և ինչք ուրուք, զորս ունի. ոչ սովորուի է առնել վաճառականաց վ՚ ընչից իւրեանց, և կամ դատաւորին՝ վասն ընչից ժեռելոյ ուրուք:*

Կամակարութիւն, Spontaneitas, Lubentia, *ազատութիւն ի բանութիւն. ա. 204:*

Կամեութիւն, Velleitas, *անգործունեայ, և անպտուղ կամք ինչ:*

Կամք վերջին, Ultima voluntas. Տ. Կտակ:

Կանխիկ. Տ. Վճարումն:

Կանոն, Canon, *օրէնք, սահման կարգի: Նրբանի և տարեկան մուտք, կի՛ հասոյթ:*

Կանոնական ժամ, Hora canonica, *կարգեալ ձայնաւոր աղօթիք հասարակաց, սահմանեալ ի սէզ կանոնաց, մատուցանելի յեկեղեցւոյ կան անձանց յանուն եկեղեցւոյ. ՚ք. 369:* Ըստ և Յոմերբեռ: Ըստացաւ Յամ, *իբր զի սովորութիւն եղև յեկեղեցւոջ ի մատնաւորինչ ժամս աւուրն կատարել զնոսին ըստ խորհրդոյ մատանց աւուրն: Այս են եօթն յամ եկեղեցիս ոմն և ի մէջ հայրաստանեայց եկեղեցի, զորս սովորութիւն է մեր կոչել, Գանգերային, Ըստաւօրեան, Ա՛ստեղերբեր, վերջերային, Ե՛ ինիերորդ, Երբիկեան, և Ճանեպաէան: Յաւել ի մեզ զՅաճախեալին և զկատարեալսն, որք երբեմն կատարին, և երբեմն ոչ, երբեմն ըստ մանին, և երբեմն ամբողջ:*

Կանոնական իրաւունք, Jus canonicum, *իրաւունք աւանդեալ յեկեղեցական կանոնաց, և յօրինաց, ի վճռոց ժողովոց, և քահանայապետաց, և ի բանից սրբ հարց. ՚ք. 137:*

Կանոնիկոս, Canonicus, *քահանայ, կի՛ ժամանդատար, որ պարտաւորեալ է յամ աւուր և ի սահմանեալ ժամն ներկայ լինել յեկեղեցւոջ և ի գասի, և միաբան ըստ այլոց կատարել զկանոնական ժամս, որով վ՚ ընդունի և զհասոյթ: Հողով կանոնիկոսաց.* Capitulum.

Կապել, Sequestrare, *գատաստանաւ, կամ ճանապարհաւ իրաւանց կապել կամ պատանդել զինչս ուրուք, զի մի կարասցէ օտարացուցանել, այլ զի պահեսցի վ՚ վճարման պարտուց, յորժամ ցուցցին իրաւունք առնելոց:*

Կասկածանք, Suspicio, *հակումն մտաց ի գատել յաւէտ զմիոյ կողմանէ՝ քան զՅակառակն, այլ հանդերձ երկիւղիւ ինչ զնմին հակառակելոյ: Այս եթէ իցէ յաւէտ զձանր չարեաց ընկերին՝ քան ըստ հակառակս, ասի՝ Յանդուգն խոհեմանի:*

կատարեալ ամուսնութիւն. Տ. Ամուսնութիւն:

կարգադրութիւն, Dispositio, դնել ի կարգի: Կարձեալ Rubrica. Տ. խրատագիր: Կարձեալ Disciplina. Տ. խրատականք:

կարգապետ, Generalis Ordinis, ընդհանրական տեսուչ, կի՛ գլխաւոր միոյ կրօնի, կի՛ կարգի կրօնաւորաց:

կարգատուութիւն, Ordinatio.

կարգաւոր, Ordinarius, նա՛ որ ունի զկարգ: Կարգաւոր եպիսկոպոս, կամ առաջնորդ. Episcopus, seu Antistes ordinarius, այսի եպիսկոպոսն, կամ առաջնորդն կարգեալ ի վի՛ն թեմի, կի՛ վիճակի ինչ, յորոյ վի՛ ունի զերաւաքանութիւն. նմին իրի և իրաւունք նի՛ ի վի՛ն թեմին՝ կոչի Կաթեդրոյ իրաւաբանութիւն, կի՛ Կաթեդրոյեալ իրաւունք, Jus ordinarium. Իսկ եթէ ոք ի թեմն այլոյ վարի իշխանութիւն ինչ շնորհեցելով նմա, իրաւունք նորին այսի՝ Արտաքոյ կարգի, կի՛ Յանդիմանապետական իրաւունք, Jus extraordinarium, seu Delegatum. ՚ի. 290:

կարգաւորեալ կարողութիւն, Potentia ordinaria. Հակառակի սմին՝ Արտաքոյ կարգի կողմն, Potentia extraordinaria. Կարգաւորեալ օրէնք Աստ, Lex Dei ordinaria.

կարելի, Possibilis, է այն որ ոչ փակէ յինքեան զհակասութիւն գոլոյ. բայց ոչ կարէ ի գոյ, առ ի չգոյէ փաղանցն Աստ: Իւ այսու տարբերի յանցկոյսն, ի գոյոցէն, և յապագայէն:

կարմելականք, Carmelitae, կրօնաւորք կարգին կոչեցելոյ այսպէսպէս Լդիայի մարգարէին, իբր անապատաւորք լերինն Կարմելոսի: Սմանք այսի Խոպոտ, Excalceati, զի շրջին բոկ ոտամբք, կի՛ առանց դանկապանի: Իսկ սմանք այսի Ագռաչուլը, Calceati, զի ագանին յոտս զդանկապանս:

կափարիչ, Palla, քառակուսի ծածկոց, որ ի պատարագին դնի անմիջապէս ի վի՛ն սկուտն ի խոնել գնա:

կեղծեալ իշխանութիւն, Titulus fictus, իշխանութի՛ն, որ չիք իրապէս յոմանք, այլ կեղծի ունել:

կենդանակերութիւն, Vitalitium, տեսակ ինչ սակի, կի՛ իրաւունք, որով ոք զօրութեամբ գաշնադրութեան կրէ, կամ ունի զիրաւունս ընդունելոյ գյարկան մեւոս գամ ժամանակս կենդանութեան իւրոյ. ՚ի. 346:

կերպ, Forma, ըստ փիլիսոփայից՝ առաջին ներգործութեան նիւթոյ, որ տայ նմա զգոյութիւն ամփ կերպացուցանելով գնա:

կերպարանութիւն, Simulatio, կեղծիք, որով ոք արտաքին նշանօք գործոց, կի՛ իրաց կերպարանէ, կամ նշանակէ զհակառակն այնորիկ՝ որ է ի նմա:

կիսաբրեալ, Semi-ebrius, որ մինչ իմն արբեցութի՛ ըստ մէջ զդաստից, և ըստ ժէջ արբեցլոյ, կորուսանէ խուն ինչ զբանականութի՛:

կիսաթմբուն, Semi-dormiens, կի՛ Semi-expergefactus. Իբր կիսաթմբուն, Quasi semi-dormiens, նա՛ որ չէ ևս է լիով սթափեալ ի քնոյ:

կիսյմար, Semi-amens, կի՛ Semi-fatuus, նա՛ որոյ խանգարեալ է ուղիղ գործածութի՛ բանի, բայց ոչ բոլորովին, այլ ըստ իմիք:

կիրառու, Usuarius.

կիրառութի՛, Usus, իրաւունք ի կիր առնելոյ միայն զկրս օտարին, պահեալ զգոյացութի՛ նո՛ց, այլ ոչ վայելելոյ. որով զանազանի ի Գործածութենէ. ՚ի. 138:

կղեմեանք, կի՛ Կղեմենտեանք, Clementinae, մասնաւոր կանոնական իրաւանց, որ փակէ զսահմանադրութիւն Կղեմեայ հինգերորդի, կի՛ Աննական ժողովոյն. ւ. 316:

կղերիկոս, Clericus. Տ. Քահանայապետ:

կողմնական, Collateralis.

կնդակ, Bulla, նամակ քահանայապետական: Խոն, կամ պատճէն կնդակին, Tenor Bullae.

կնդակարան, Bullarium, գիրք, յորում պարունակին օրինակք կնդակաց քահանայապետաց:

կոշնատեր, Կոշնատիրութի՛. Տ. Հրաւիրատեր, Հրաւիրատիրութի՛:

կորուսեալ, Amissus, այսի ինչ, զորս ոմն ակամայ, կամ անգիտութի՛ ի բաց ձգէ կի՛ բմէ, նմին իրի և ոչ մերկանայ յանձնէ զերութի՛ նոցին. ՚ի. 154:

կուսակիցք երդման, Comites juramenti, հանգամանք, որք պահանջին յարակից լինել երդման. որք են երեք. Արդարութի՛, Justitia. Իրաւունք, կամ պատուհա՛, Judicium. Ճշմարտութի՛, Veritas. ՚ի. 417:

կուսապղծութի՛, Stuprum, բռնաբարութի՛, կամ պղծութի՛ կուսի. ՚ի. 515:

կռնչեալ, Affixus, եղեալ կի՛ կախեալ ուրեք.

ոչ դնին և մաճուցանին Թուղթք, կամ կաթխին տախտակք զրմով ։

Կտակ, Testamentum, վերջին կամք, կամ արդար վճիռ կամաց զայնմանէ, զոր ոք կամի լինել ղինի մահուն, կացուցանելով զժառանգ ։ Կարձակ Թուղթն, կի գրուածն, որ պարունակէ և յայտ առնէ զնոյն. ք. 300։ Կտակ Հանդիսաւոր, Testamentum solemne. Գրեալ փակեալ, Scriptum clausum. Կնուանեալ, կի Կաց, Nuncupativum, seu Apertum. Կրտօնացեալ, Privilegiatum. Զինուորի, Militis. Ի մէջ որդւոց, Inter liberos. Ռուսականաց, Rusticorum. Ի ժամանակի ժանտամահու, Tempore pestis. Կառաջի իշխանին, Coram principe. Ի բարեպաշտիլ դատս, In pias causas. Կոչ աշխարհային դատս, Ad causas profanas. ք. 302։

Կտակագիր, Testator, նա՝ որ առնէ զկտակ ։

Կտակակատար, Executor testamenti, նա՝ զոր անուանէ կտակագրին ի կտակի իւրում, առ ի կատարել, և ի գործ դնել զկտակ իւր ։

Կրականութիւն, Passibilitas, տկարութիւն նեթափրկեալ կրից, կի չարչարելութիւն ։

Կրկին առաջին. Տ. Կրկնառաջին ։

Կրկնաբար, Reduplicative.

Կրկնաքրիստոնեայ, Anabaptista, հերետիկոս, որ զմկրտեալն կանխաւ միանգամ՝ միւսանգամ մկրտէ ։

Կրկնառաջին, Secundo-primus, ասի այն շարժումն մարդոյ, որ զկնի գոյ կիսակատար խորհրդածութեանն. և միջին իմն է ընդ մէջ շարժմանց զկնի եկելոց լիակատար խորհրդածութեան, և ընդ մէջ շարժմանց Կասաոաջին կոչեցելոց՝ որք կանխեն քան զնմանն, և զխորհրդածութիւն. ա. 269։

Կրկնաւաճառութիւն ։ Կատինեարէն՝ առեալ ի սպանիական լեզուէ, ասի Mohatra. Կաշի, որով փոխառուն փոխանակ տալոյ փոխառուին այլազգի ինչ գրամս ի փոխ, զորօրինակ հարիւր դահեկանս, ժամուցանէ զվաճառս մեծագին գնով ընդ պայմանաւ, զի նա տպա վերաւաճառեսցէ նմա ստորին գնով. ք. 323։

Կրկնեալ ընծերցուածոյ. Տ. Ասառեան ։

Կրսերագոյն եղբարք, Fratres minimi, կրօնաւորք կարգի սրին Ֆրանչիսկոսի ասպիզացւոյ ։

Կրօն, Religio, առաքինութիւն բարոյական, որով մարդիկ զպարտուպատշաճ պաշտօն մատուցանեն Աստ իբրև սկզբան ամ իրաց. ք. 365։ Կրբեմն ևս միաբանական կարգ կրօնաւորաց, կացուցեալ կանոնօք և սահմանադրութիւք, որք կամ հաստատեալ, և կի հաւանեալ իցեն յեկեղեցւոյ։ Կրբեմն ևս՝ զինչ և իցէ դէն, կի աղանդ, որ դաւանի զպաշտօն ամայրին էութեան ։

Կրօնաւոր, Religiosus. Կզատ կրօնաւորք, Religiosi exempti, ասին կրօնաւորք այնց հաստատեալ կարգաց, որք ունին ի սահմանադրութէ եկեղեցւոյ զարտօնութիւն չանկանելոյ ընդ իրաւարանութիւն կարգաւոր եպիսկոպոսաց ։

Ս.

Սալոց, Ustrina, տեղի, վառարան, կամ անօթ հալելոյ գերահալելիս ։ Սալոց կոչիւր և տեղին, ուր այրէին մարմինք մեռելոց ։

Սաղարդ, Partecipans, մասնակից ։

Սաղարդական, Eucharisticus, վերաբերեալ առ ամենասուրբ խորհուրդն Սաղարդութիւն ։

Սաղարդութիւն, Eucharistia, գերապանծ և ամենասուրբ խորհուրդ, յորում զօրութէ բանից քահանայագործութեան ընդ պատահմամբ հացին և գինւոյն կայ իրապէս և գոյացապէս մարմին և արիւն ամենի մերոյ Յսի Քի. ք. 161։

Սաճոյարար շնորհք, Gratia gratum faciens.

Սաճոյք, Beneplacitum.

Սամարնաբանական, Metaphysicus.

Սամարնական, Connaturalis, ընդաբոյս, կի որ է ընութենն կից ։

Սամագործ, Coexequens, նա՝ որ ընդ այլում ի գործ դնէ զիր ինչ ։

Սամալսարան, Universitas, Academia, Collegium, ուսումնարան, ուր ուսուցանի հրապարակաւ, ոչ թէ համայնից լսարան ։

Սամաօտագիր, Breve, նոյն ընդ կոնդակին. այսմիկ ևնթ տարբերի, զի սա ոչ պահէ զնմ հանդիսութիւս, և զպատճէնս, կամ զնձս ասութէնց, ևն. այլ Համաօտիւ (ոչ անունն ցուցանէ) բացատրէ զնիւթն՝ զոր դիտէ ։

Սամարեալ, Imputatus, Putativus.

Սամարութիւն, Imputatio. Կատ Համարման, Imputabiliter.

Սամ-

Ա

Ամբիրատեղիւն իտալա. Տ. Իտալա Համբերատեղիւն:

Ամեմատանուն, Analogus, անուն, որ 'ի բազում զանս պարզապէս այլևայլս նշանակէ, բայց համեմատութիւն ինչ վերածնալ առ մի ինչ դիւսաւոր. ոյդ առաջին ասի զդեղոց, զոդոյ, և՝ն. համեմատութիւն առաջնոյն մարդոյ:

Ամեմատանութեան, Analogia.

Ամեստութիւն, Honestas, համեմայնութիւն մարդկային ներգործուածոց ըստ դատման ուղղոյ բանի, և կամ մեծանաւորապէս՝ յօժարութիւն ոգւոյ՝ որ փախչի յանպարկեշտութենց և 'ի գարշութենց:

Ամընտիրացուի, Concursus, զօրագնեցացուի: Ըստ իրաւարանից է այն, յօժամ 'ի պատրաստութենէ պաշտօնի ինչ, վիճաբանին ծանուցանեն առաջնոց, զի որք միանգամ ընդունակութիւն իրաւունս ինչ ունիցին առ այն պաշտօն, համընտիրացին, և նորա համընտիրանան, յորժամ ամենեքեան ընտիրանան, և ցուցանեն իւրաքանչիւր զիրաւունս իւրեանց:

Ամր, Mutus, նա՝ որ մի բնական պակասութենէն ոչ կարէ խօսիլ լսելոյ: Ամլ և նա՝ որ իբրև զհամր լսէ, և ոչ խօսի՝ ուր պարտ և կարող էր խօսիլ ասի համր:

Ամօժիտ, Parapherna, կի՛ Paraphernalia, կոչին այն ինչք, զոր կինն բաց 'ի յօժանէն տուելոյ առնն՝ ունի, կի՛ստանայ. ի. 142:

Այեցողութիւն, Contemplatio, տեսութիւն, որ համարակ է աչաց միտքնոյ, այլ սովորաբար ասի զմտաւոր տեսութենէ:

Այրենիք, Patria, տեղի ծննդեան ուրուք: Այրենի ինչք, Patrimonium, կի՛ Bona patrimonialia, ժառանգութենի 'ի հօրէ թողեալ զաւակին. և ասին ինչք ժառանգաւորաց, զորս ունին, կի՛ստանան՝ անկախ յինչ և իցէ եկեղեցական գլխոց, և են համարակ նոյ, և աշխարհականաց: Իսկ իբր Հայրենիք, Quasi patrimonialia, կոչին այն ինչ, զորս ժառանգաւորք ստանան բանիւ եկեղեցական անձնական պաշտօնի, կի՛ սպասաւորութենէ, իբր 'ի վարձ կի՛ 'ի թոշակ քարոզութենց, երգոց, կի՛ վ պատարագաց, և՝ն. և ոչ բանիւ բարերարութենէ, և ոչ յընչից նուիրելոց և սեփականելոց եկեղեցւոյ. ի. 144: Այն և այլ ինչք նոյ՝ որք կոչին Արիւնեցեալ. Տ. անդ:

Անանապաղղդութիւն գոլոյ, Persistentia.

Անդամանիք, Conditio, արգելք եղծիչ ամուսնութենէ. ի. 456:

Անդերձանիք, Investitura, իրաւարանական հրատարակուի, որով որ ճանաչի ստացօղ կի՛ ներ իրաց ինչ ըստ իրաւանց. ոյդ լինի հանդերձաւորեալ, կի՛ զգեցեալ զնոյն իրաւամբք:

Անդերձել, Investire, Տ. Անդերձանիք:

Անճաք, Intelligentia, սեռօրէն ունակութիւն առաջնոց սկզբանց, կի՛ որով ճանաչին սկզբունք ըստ ինքեան ծանուցեալք, ըստ որով միւսքին եղեն տեսականք, և եղեն գործնականք: Իսկ ըստ տեսականին՝ ունակութենէն առաջնոց սկզբանց տեսականաց պահէ զանուն սեռին, և կոչի Անճաք, իսկ ունակութիւն գործնականաց կոչի Տրդնջական, կի՛ Գործնական հանճար:

Անբային, Mineralis. Ջուր Հանբային, Aqua mineralis, է ջուր բնական՝ որ անցանելով ըստ հանբաց՝ որ ըստ երկրաւս, առնու 'ի հանբաց անտի զորակութիւն ինչ, և զգօրութիւն:

Աշտութիւն, Conciliatio.

Աս, Pensio, Praebenda, մեւոք, բեղք, թոշակ:

Ասանօղ, Comprehensor.

Ասարակակապտութիւն, Peculatus, 'ի հասարակաց ընչից գողութիւն, կ՛ յատանձնական պէտս ապօրինաւոր վատնումն. ի. 232:

Ասարակապետութիւն, Respublica, քաղաքական պետութիւն, որոյ կառավարութիւն չէ 'ի ձեռս ուրուք միանձնեան արքայի, այլ ժողովրդեանն. որոյ երկու են տեսակք. Արիստոկրատ-ութիւն, և Ժողովրդապետ-ութիւն:

Ասարակութիւն, Communitas, կի՛ Respublica, ժողով կրօնաւորաց, կի՛ բազմութիւն մարդկան, որք վարին օրօշեալ ինչ օրինօք, և կարգօք:

Ասոյթ, Praebenda, Pensio, Redditus, եկամուտք, պտուղք, մեծերք, կի՛ արգասիք, որք անկանին ուստի յիւրաց ինչ:

Ասու լինել, Comprehendere, Տ. Իմանալ զոլոյ:

Աստատանալ, Adminiculatus, Ratus. Աստատանալ ամուսնութենէ. Տ. Ամուսնութենէ:

Աստատել, Asserere, Ratificare, Ratum habere.

Աստատուն հաւատիլ, Assentire.

Աստուած, Fragmentum, բեկոր, կամ կտոր հաստատ յինչ և իցէ իւրաց:

Հատուցանողական, Satisfactorius.

Հատուցումն, Restitutio, ընկալեալ կամ առեալ իրաց վերստին դարձուցումն, և կամ արարեալ վնասուն փոխառուելիւն. ք. 166:

Հատուցումն յամբողջուի, Restitutio in integrum, եղը իրաւաբանական, որ նշանակէ զարձուցումն յամբողջուի. ոչ յորժամ որ կորուսանէ զիրաւունս ի դատաստանի, ընդունի զնորհ դառնալոյ անդրէն յառաջին իրաւունս իւր, և վարելոյ նորոգ գործ, ոչ թէ չէր կորուսեալ:

Հարկ, Necessitas, տիպաւումն, բռնադատուի. կի՛ Հարկաւորուի: Դարձեալ Հարկ, Tributum, տուրք գրամոց, կամ ընչից, զրս առնու իշխանն ի հպատակաց իւրոց:

Հարսնախօսութի, Sponsalia, ապագայ հարսանեաց փոխադարձ խոստումն, զգալի նշանաւ յայտնեալ. ք. 422:

Հարստահարեալ, Vexatus, նա՛ որ կրէ զմեծ ինչ բռնութի յումէքէ, և չաղխարհարի, կամ նուաճի ի նմանէ:

Հարստահարող, Vexans, բռնութի չաղխարհարող, կի՛ նուաճող:

Հարցափորձութի, Interrogatio.

Հացկերութի, Impanatio, հրեւտիկոսական եղը հնարեալ ի Աթանաս Ղուսերոսէ, որով իմանայ, թէ ի խորհուրդ հաղորդուն կից ընդ մարմնոյ և արեան ան՝ մնայ գոյացութի հացի և գինւոյ:

Հաւախօսութի, կի՛ Հաւհմայութի, Augurium, հմայութի, կի՛ մնալ գուշակութի ապագայից ի ձեռն Հաւուց, կի՛ ապագաղացս յառնելոյ, ի թռչելոյ, կի՛ ի խօսելոյ նոցն, և այլն:

Հաւանականութի, Probabilitas, յարմարուի պատճառաց առ ի հաւանեցուցանել զբնաւմարտութի իրիք, որոց ոչ գոլով ստգի, բերեն և վերկիւղ հակադրեալ կողմանն, ոչ լինի ի կարծիս. ա. 240:

Հաւանականք, Probabilistae, կոչին բարոյական մտաւնդիրքք, որք պնդեն, թէ արժան է ընդհ երթալ նուազ հաւանականն և նուազ ապահով կարծեաց:

Հաւանիլ և Հաստատուիլ, Ratum habere.

Հաւանութական, Laudemium, վճարք, զոր պարտին վճարել անկորդք՝ ուղղ ունկորդակալաց, ոչ զի հաւանեալ նի՛ կալօղ

լեցին օտարացուցանել զնոսին, և զի նորոք անկորդն հանդերձեսցի, կի՛ մտցէ ի ժառանգութի. ք. 357:

Հաւանութի, Consensus. Տ. ևս՝ Կիսուի:

Հաւասար, Aequalis. Հաւասար գոլով այլոց, Caeteris paribus, ոմ՝ ասուն. ոչ թէ ասել. Հաւասար գոլով կի՛ ևնթագրեալ յայլ ամ պայմանս եդեալս, կամ պահանջեալս:

Հաւասարազին, Aequivalens.

Հաւասարութի, Aequalitas.

Հաւատալիութի, Credibilitas, լինելն արժանի Հաւատոյ:

Հաւատաւանդ, Fideicommissum, ոչ թէ աւանդեալ ումէք ի Հաւատս, կի՛ ի Հաւատարմութի նր: Ի շնորհագրութի, կամ ժառանգութի տուեալ ըստ թուղթ քաղաքական իրաւանց, այնու թէ ոչ, զի շնորհագրեալն կի՛ ժառանգն չկոչ կարօղ օտարացուցանել կամ թողուլ զայն այլազգ, քան զոր կտակագիրն կարգէ. այլ զի թողոչ զայն ամբողջ զնի մնդուն իւրոյ՝ յաջորդին, կամ ժառանգին իւրում, ևն. ք. 301:

Հաւատաւանդառու, Fideicommissarius, շնորհագրեալ, կի՛ ժառանգ, որ ընդունի, կի՛ առնու զ Հաւատաւանդ:

Հաւատք, Fides, ունակութի հնդեալ Ա՛Ի, որով Հաւանիքիք ճշմարտութեանց յայտնեցելոց ի նմանէ. ք. 3: Դարձեալ Հաւատարմութի:

Հեղանիւթ, Liquor, այնպիսի նիւթ, որ է հեղանելի, ոչ ջուր, գինի, ցքի, ևն:

Հեշտախտութի, Luxuria, անառ, կի՛ մնալ ի հեշտութեն. և է անկարգ բաղձանք վայելշատական բերկրութեանց. ք. 507:

Հետաձուտ լինել, Attentare.

Հետևորդ, Consequens, Sequens.

Հետևորդք, Corollarium.

Հիմնարկութի բարեպարիշտ, Տ. Բարեպարիշտ:

Իւղ, Atomus, մանր և անբաժանելի մարմնոյ ինչ մնալուկն նիւթոյ:

Նարագիտութի, Industria, Astus, ճարտարմտութի, խորամանկութի: Դարձեալ Machinatio, մի՛ ի յանցանաց արգելլոյց ամուսնութե. ք. 474:

Ոգարարձու, Curator, վերակացու, խնամակալ, յատձանձիւ անչափահասից՝ կարգեալ

գեալ յօրինաց: Վարձեալ՝ Curatus, քահանայ, որ ունի զպաշտօն տանելոյ զհոգ հոգւոց:

Ը՛ոգաբարձութիւն, Cura.

Ը՛ումանի, նոյն է ըստ Սեղէնի, Տ. Սղեխուեմի:

Ը՛ումանուն, Aequivocus, անուն, կամ եզր, որ յամենեին այլևայլ իրս զամենեսին այլևայլս նշանակէ. ոյդ ձայնդ շան՝ ի շան ասի, ի շան ջրային, և ի շան ցամաքային զայլևայլ իրս նշանակէ: Հորմէ և բանն, որ զկրկին այլևայլ իմաստս ունի, ասի Ը՛ումանուն, կամ Ը՛ումանուեալ:

Ը՛պարտութիւն, Superbia, մին յեօթն գլխաւոր մահուամբ մեղաց. ես. 261:

Ը՛ղաղակեալ, Clamorosus.

Ը՛սկօղ, Guardianus.

Ը՛րաժարումն, Abdicatio, Detestatio, Renuntiatio.

Ը՛րահանգ. Տ. Կաթեխիզմ:

Ը՛րահմայութիւն, Pyromantia, հմայութիւն, կամ մոլար գուշակութիւն ապագայից ի ձեռն հրոյ:

Ը՛րամանն, Imperium, Jussio.

Ը՛րամանակատար, Mandatarius, կատարօղ զգործ ինչ ի հրամանէ հրամանատարին:

Ը՛րամանատար, Mandans, հրամայօղ ումեք, զի արասցէ զգործ ինչ:

Ը՛րապարակախաղաց, Circulator, նա՝ որ շուրջ պատեալ ի բազմութիւն մարդկան ի հրապարակս, դժարձացուցանէ զնոսին առատպէսք, կամ կեղծեալ մոգութիւնք:

Ը՛րապարակութիւն, Notorietas, ծանօթութիւն բազմաց:

Ը՛րատարակութիւն, Promulgatio, Declaratio, ծանուցումն իրիք առ հասարակաց ծանօթութիւն: Ըստ սահմանադրութեան և ըստ կանոնաց լատին եկեղեցւոյ հրատարակութիւն, Bannum, ասի երբեմն հրապարակական և հանդիսական ծանուցումն ի մէջ եկեղեցւոյ ըստ սպագայ պսակի երկուց հարսնեաց. ես. 430. ջ:

Ը՛րաւիրատէր, Patronus, որ ունի զիրաւունս հրաւիրատիրութեան,

Ը՛րաւիրատիրութիւն, Patronatus, իրաւունք, զոր ունի ոք առաջարկելոյ կամ կարգելոյ զոք ի վայելել զմեւս եկեղեցական բարերարութեան ինչ, ըստ մտաց և ըստ պայմանաց, զոր բացատրեալ է հաստատօղն, կամ հիմնօղն զնոյն բարերարութեան, յորմէ առնու և ունի և նա զնոյն իրաւունս:

Ը՛րաւիրեալ, Provocatus.

Ը՛րոտակ, Invasor, աւազակ, յարձակօղ. Վարձեալ՝ Ը՛րոտակ, Intrusus, նա՝ որ առանց օրինաւոր իշխանութեան, կամ բանի ունի զանձոտ ինչ, և վարէ զեկեղեցական իշխանութիւն, կամ ունի զեկեղեցական արժանապատուհուն, և կամ մտեալ է եկեղեցական բարերարութիւնս:

Զ.

Զեռագրութ, Olographum, ազգ ինչ կտակի մանձեալ ի սովորութէ ի տեղիս ինչ. ի. 304:

Զեռամայութիւն, Chiromantia, հմայութիւն, կամ մոլար գուշակութիւն ապագայից ի ձեռաց, այս է՝ որ լինի զննութիւն գծից որք են ի ձեռս:

Զեռնադրութիւն, Ordinatio, Impositio manuum. Ընդհատ ձեռնադրիլ, Ordinari per saltum, ընդունիլ զձեռնադրութիւնն վերին աստիճանի ինչ՝ որ կարգին, չև ևս ընկալեալ զստորինն, այլ զկիսասարկաւագութիւն առանց ընդունելոյ զշրջս փոքր աստիճանս:

Զեռնարկութիւն, Argumentum, փաստ, կամ փիլիսոփայական հաստատութիւն բանից, յորում մի ինչ մակաբերի, կամ հետևի յայլմէ: Զեռնարկութիւն առ մարդ, Argumentum ad hominem, ի բանից ուրուք, կամ յառաջարկութենէ և ի դրութենէ, զրս որ ընդունի, ձեռնարկել ընդդէմ նմին:

Հ.

Հաճանչ, Monstrantia, անօթ եկեղեցական՝ փառաւոր ճաճանչիւք ճառագայթից յօրինեալ արուեստիւնական, յորոյ ի մէջ տեղի զետեղի մանկիկ սմենայնի հաղորդութեին, և փակեալ ապակեաւ՝ դնի ի յարգութիւն հաւատացելոց:

Հանապարհորդ, Viator, նա՝ որ ներդործութիւն ընթանայ ճանապարհ, և չև է հաստեալ յերկրի. ուր յորժամ հաստանի՝ ասի Հասանող:

Հոշապրել, Extorquere.

Ո.

Ոակագրութիւն, Titulus, ի վերայ գրեալ. ինչ արձանագրիր, կամ ճակատագիրիր զինչ և իցէ գոր-

գործոյ, գրոց, արձանաց, ևն. Յոր զառաջինն հայեցեալ բերիմք ՚ի ծանօթութիւն պարագրականին, կամ ի բեռ, կամ պատճառին, կամ անձին: Յայսմանէ մակագրութիւն ասին և գովեստք, և պատուհասք. Զնի նաև փոխան անուանի, որպիսի է այն, որ պահանջի առ ընդունելոյն կարգի, իբր զի սովորութիւն է ձեռնադրել յանուն եկեղեցոյ ինչ, ևն: Զնի և երբեմն փոխան սկզբան, կամ պատճառի, զոր որ պահանջէ զինն, կամ յորմէ ունի զերաւորս ինչ. տես և Դ՝ևս ՚ի լսելին բառն ասի ՚ի մեզ անուանի հնչմամբ նաև Տիտղոս:

Ադակեղուտ, Adventitius, առանձնական ինչ որ անորդւոյ, զորս ստանան յատուկ ճարտարմունութիւն իւրեանց, կամ ըստ բերմանն: Ըստ Հալեզոպ, իբր ՚ի մի յատելագէտ, կամ արտաքուստ եկեալ, նկատմամբ հօր. իբր զի ոչ յառաջ գան ՚ի հօրէն, և ոչ յընչից նր, և ոչ նկատմամբ, կամ պատճառաւ հօրն կերպագիս. թ. 143:

Աղեհոգական, Deprecatorius:

Անուկ, Infans, արու, կամ էգ զաւակ մարդոյ, որ չէ ևս է լցեալ զևօթներորդ ամ հասակի իւրոյ. թ. 283:

Անարամանն. Տ. Վաճառումն:

Անարգդ. Տ. Նմանապիսութիւն:

Անտակից, Partiarius. Տ. և Ընկակ:

Անտապան, Reliquiarium, տեղի, կամ անօթ, ուր հանդուգնաբար մասունից սրբոց:

Անտուան, Codex, ընդհանրապէս զինչ և իցէ գիրք: Օրինադրաբար մատեան ասելով լմնան զմատեան օրինաց: Անտուրապէս գիրք տաղտիսաց, առեալ զերան փոխանակ անհատի, կոչի մատեանն քաղաքական իրաւանց, զոր Հռոմայեցիանս կայսր գգուշագոյնս կարգեաց գկնի առաջնոյ գրութեանն, որ յայս սակս ասի նա՝ Կրկնեալ ընդնդրաժոյ, Repetitae lectionis. ա. 316:

Անտուներիր, Auctor, Scriptor, հեղինակ, կամ յօրինող գրոց:

Անտունակ, Codicillus, որպ թէ փոքրիկ մատեան: Ոչ անկատար ինչ կտակ, կամ գրութիւն, որ փակէ զվերջին կամս ուրուք, առանց կացուցանելոյ զժառանգ. թ. 300:

Անուրացումն, Oblatio:

Անտրանապետ, Capellanus, Sacellanus.

Անտրանապետութիւն, Capellania, կարգումն քահանայի ուրուք առ ՚ի մատուցանել հանապազօր, կամ ՚ի սահմանեալ աւուրս զպատարագ յեկեղեցւոջ, կամ ՚ի մատրան, կամ ՚ի խորանի ինչ, որոյ վճռ և ընդունի զհասոյթ եկեղեցական բաժանութիւն:

Անարդադրութիւն, կամ Անարդակատութիւն, Plagiatus, գողանալ, և վաթել զմարդեկ ՚ի գերութիւն, եթէ ազատ իցեն, և եթէ գերի, գնել, կամ վաճառել զնա. կամ համոզել զնա, զի փախչին ՚ի տէրոջ իւրեանց, կամ փախուցանել, կամ թաղուցանել զնա կամաւ կամ ակամայ ՚ի տէրոջ իւրեանց. թ. 232:

Անարդելութիւն, Inhumanatio, ածային անձին Բանին առնուլ զկատարեալ մարդկային բնութիւն. գ. 3:

Անարիական գրգռութիւնք, Illecibrae.

Անմարմնացութիւն, Incorporatio.

Անմարմնաւորութիւն, Incarnatio, Տ. Անարդելութիւն:

Անաքրիչ, Purificatorium, փոքրիկ կտաւ գործածեալ ՚ի պատարագի, առ ՚ի մաքրել նուաւ զմեռոնս, և ցամաքեցուցանել զկին զկնի լուանալոյ զայն յիւր ձաշակմանն:

Անհմաոս, Methodus, ճամ:

Անճախրութիւն, Pompa, շքեղութիւն, կամ մեծ փառաւորութիւն զնարդ և իցէ հանդերձանաց: Անուան փառահեղութիւն:

Անկատաչէն, Grassator, առաջակ դարանակալ ճանապարհաց, որ զանցաւորացն կողոպտէ զդրամս, կամ զգենուս, գանելով՝ կամ մահու սպառնալեօք:

Անկնոտական, Interpretativus:

Անղսակից, Complex peccati:

Անդք, Peccatum, արհամարհութիւն Աստուծ. ա. 254: Անհուչափ, Mortale, Անկրկիր, Veniale. ա. 260. 298: Ջանցաւորութիւն, Omissionis, որ է պակասուի պարտաւորեալ ներգործուն, դիմաթաժանեալ մեղաց Յանձնառութիւն, Commissionis, որ է դրական ներգործութիւն անհամաձայն կանոնաց բարւոյ, այսպէս ասացեալ՝ ըստ օրում գնելով զներգործուն յանձն առնու մարդ զմեղս. ա. 259:

Անճամարտութիւն, Duellum, մարտ միոյ ընդդէմ միոյ վասնզաւոր առ ՚ի մահ. թ. 131:

Անճաճառ, Monopola:

Անճաճառութիւն, Monopolium, միայնակ վաճառումն, ջոր յորժամ մի ոք, կամ

ումանք միայն, և ոչ այլ ոք, վաճառեն զայգ ինչ վաճառաց. կամ յորժամ բազումք միաբանին ոչ գնել, և ոչ վաճառել, բայց եթէ օրոշեալ գնով. յհ. 325:

Անեղեսիմայութիւն, Negromantia, հմայութիւն, կամ մոգաց գուշակութիւն ապագայից 'ի ձեռն դիականց մեռելոց:

Անկ. Տ. Պատճն:

Անձամբ, Proximus, ընկեր:

Անձնեցուցումն, Applicatio.

Անկնութիւն, Monogamia, ամուսնութիւն միոյ առն ընդ միոյ կնոջ:

Անհագամ, Semel. Անհագամ ընդ միշտ, Semel pro semper.

Անհպետութիւն, Monarchia, թագաւորական պետութիւն կառավարել 'ի միոջէ միահնծան ազգայէ:

Անհանական, Simultaneus.

Անհանութիւն, Simultas.

Անաբոլակ, Unitus.

Անաբորութիւն, Unio, երկուց, կամ առաւել և զանազանից ընդ միմեանս կապակցումն:

Անշա ընդ միշտ. Տ. Պատճիրան:

Անջական գիտուն, Scientia media. ա. 32:

Անջասահման, Mediocris.

Անջնահաճառ, Proxeneta, նա՝ որ լինի միջնորդ 'ի մէջ գնողին, և վաճառողին: Տաճկ. Սմսար:

Անջնորդ, Medium, այն՝ որով լինի հասանել առ վախճան ինչ, և առանց որոյ ոչ լինի հասանել, ուստի իւրաքանչիւր վախճան ունի զմիջնորդ իւր պատշաճական:

Անք, Intellectus, իմացական կարողութիւն ճանաչական՝ բանական հոգւոյ: Որոյ ներգործութիւնք են. Ընկալումն, Apprehensio. Հետազօտութիւն և որոշումն միջնորդաց, Inquisitio, et Decernio mediorum. Հրամանն, Imperium. ա. 22: Անք, Sensus, իմաստ, կամ իմացական: Բաժանեալ միտք, Sensus divisus. Բաղադրեալ միտք, Sensus compositus. ա. 75. 206:

Անագօղ առնելութիւն, Actio immanens.

Անակ, Colonus, Operarius. Անառակից մշակ, Colonus partiarius, երկրագործ, որում անկանի մասն ինչ 'ի պտղոց, կամ յարդեանց երկրի, նմին իրի և մասնակից է նոն:

Անդութիւն, Magia, եղանակ գործելոյ զհրաշս ինչ՝ կամ բնական պատճառաւք, և կամ նեպաստիւք դիւիւն նշանաւք, զորս նա կացուցանէ: Որ եթէ լինիցի առ 'ի ընկալ ընկեսս այլում, ասի Ապրպե-նա-նի-ա. յհ. 443:

Անիաք, Erroneus, որ 'ի սուտ սկզբանց ենթադրելոց իրրև ճշմարիտ՝ հաւարի լինել ինչ այսպիսի, որ չէ իսկապէս այսպիսի, որպիսի է մտաց խորհ մնաց. ա. 228:

Անդրութիւն, Error, սրդիկք ընկճիչ ամուսնութեան. գ. 456:

Անուտ, Reditus, կամ Redditus, Census, եկամուտք, կամ հասոյթ, որ անկանի ուստիք յիրաց ինչ:

Անարհակ, Chirographum, հաստատակօրէն ձեռագիր պարտաւորութիւն:

Անադիւթ, կամ Անադրութիւն, Serio.

Անաւորական ամիսոփուսն. Տ. Ամիսոփուսն:

Յ.

Յամառութիւն, Pertinacia, Obstinatio, մեղք ընդդէմ Հոգւոյն սրբ. ա. 261:

Յամեալ, Morosus. Տ. Խնդրութիւն:

Յայտայանդիմանութիւն, Evidentia.

Յայտնի ծանուցեալ, Notorius.

Յայտնութիւն, Revelatio, Manifestatio. Յայտնութեան գաղտնեաց, Revelatio secreti.

Յանդգնութիւն, Praesumptio, մեղք ընդդէմ Հոգւոյն սրբ. ա. 261.

Յանդիմանեալ, Convictus.

Յանդիմանութիւն եղբայրական, Correptio fraterna. յհ. 122:

Յանդուգն. Տ. Պատճղութիւն:

Յանկարծակի, Inopinate.

Յանձնձնիչ, Tutor. Տ. Խնամակալ:

Յանձնառեալ, Delegatus, նա՝ որ ընկալեալ է, և ունի զյանձնարարական իշխանութիւն:

Յանձնառութիւն. Տ. Պղտ:

Յանձնարարական իշխանութիւն, Potestas delegata, իշխանութիւն սեփական վիրիպատուներն, այլ առ 'ի նմանէ առ կատարումն պաշտաման ինչ յանձն արարեալ, իբր առեալ առաքելոյն. գ. 290:

Յանձնարարեալ, Delegatus, Commissarius, նա՝ որում յանձնի իշխանութիւն ինչ վն որոշեալ ինչ գործոյ:

Յանձնարարութիւն, Legatio, Commissio. Յանձնարարութիւն, կամ յանձնարարական Թուղթ, Literae dimissoriae.

Յանցանք, Culpa. Յանցանք որոշեալ, Culpa lata. Թեթեւ, Levis. Յանցանքն թեթեւ, Levissima. յ. 169: Յանցանք յանցաւորաւն, Crimen criminosum, ասի յիրաւանց յանցանքն յանձառութեան: Տ. և Վիրաւական:

Յանձն առեալ, Accomodatus.

Յանձնառու, Commodatarius.

Յանձնառու, Commodans.

Յանձնառուն, Commodatum, ձրի տուեալ իրաց ինչ ըստ գործածութեան միայն՝ յոբոշեալ ինչ ժամանակ. յ. 358:

Յանձն առուեալ, Commodatus.

Յապաղումն, Dilatio.

Յառաջագոյն, Prior. Յուցումն, կամ ապացուցութիւն ի յառաջագունէ, Probatio, seu demonstratio a priori, է այն՝ որ ցուցանէ զգործն ի ձեռն պատճառի:

Յառաջադիմութիւն, Processus, Promotio.

Յառաջաշարժելի, Promovendus.

Յառաջաշարժուի, Promotio, յառաջ շարժել, ի տորին կարգէ կի՛ ի պաշտամանէ վերացուցանել ի վերին կարգ, կի՛ ի պաշտօն, զորօրինակ ի սարկաւագութիւն ի քահանայութիւն, ևն:

Յառաջաշարժօղ, Promovens.

Յարարերութիւն, Habitudo.

Յարակից, Accessorius.

Յարակցաբար, Copulative.

Յարանուանութիւն, Denominatio, յորչորջումն իրիք այսպիսի ինչ ի կերպէ իմիք:

Յարգութիւն, Observantia, Reverentia.

Յարձակեալ ի վնաս. Տ. ի վնաս յարձակեալ:

Յարձակօղ ի վնաս. Տ. ի վնաս յարձակօղ:

Յարձակումն, Impetus.

Յարմարական, Congruus, Aptus.

Յարմարականք, Congruistae, այսպէս կոչեցան յհնոյն ածարանքն, որոց կամեցել վախճել յանառելոց միքական գիտունն, հնարեցին զյարմարական շնորհս՝ ի միմեանս զայն:

Յարմարութիւն, Congruentia, Aptitudo.

Յաւելուած, Appendix.

Յափշտակութիւն, Rapina, առիրաւ և բռնի բարձումն օտարին իրաց. յ. 232:

Յափշտակօղ, Raptus, ըստ որում տեսակ հնշտամասութեան, է բռնութեի ածեալ ի վնաս ումեք և իցէ անձին, կի ծնողաց նր, պատճառաւ կատարելոյ զգողշ ցանկութեի: Իսկ ըստ որում արգելք ամուսնութեի, է ամ և միայն բռնական բարձումն ակամայ կնոջ, պատճառաւ ամուսնանալոյ ընդ նմա. յ. 518:

Յետադարձորոշութիւն, Postdeterminatio. Յետադասումն, Postdefinitio. Այսպէս կոչեցին Թոմմայեանք զմանր ըստ մահ ինչ զվճիռն, որով սահմանեալ է Աստ զուգընթանալ առ չար ներգործութիւս. ա. 86:

Յետնագոյն, Posterior. Յուցումն, կի՛ ապացուցութիւն ի յետնագունէ. Probatio seu Demonstratio a posteriori, է այն՝ որ ցուցանէ զպատճառն ի գործոց:

Յետս պահանջել, Repetere.

Յիշատակարան, Monumentum.

Յոռեգունութիւն, Deterioratio.

Յորդորումն, Sollicitatio, անդամակատուած հրապուրումն, կի՛ գրգիռ, որով խոստովանութեան հայցին ի խոստովանութիւն, կի՛ պատճառ խոստովանութեան, բանիւ, կի՛ գործով, կամ նշանաւ, կի՛ զինարդ և խէզ, յորդորել կի՛ գրգռել զապաշխարօղն առ զինարդ և խէզ մարմնական անպարկեշտութիւն:

Յօդաւոր, Articulatus, յօդիւք բաղադրեալ. որպիսի է Յօդաւոր ձայն, Vox articulata.

Ն

Նախաբացորոշութիւն, Praedeterminatio, կանխաւ բացորոշութիւն, կամ վճիռ գործադրութեան ապագայից:

Նախագիտելի, Praenotamen.

Նախագիտութիւն, Praescientia, յառաջագոյն գիտութիւն ապագայից. ա. 25:

Նախագրութիւն, Praescriptio, առացումն տրութեան շարունակեալ ժամանգութ ի պայմանեալ ժամանակի սահմանելոյ օրինաց. յ. 154: Նոյն է ըստ այսմ և Կորչածապատոյ-ի, Usucapio, ունկնի գործել առացումն:

Նախադասութիւն, Praelatio, դնումն յառաջին դասու ըստ կարգի:

Նախաժամանող, Praeveniens, յառաջագոյն ժամանօղ, և տիրօղ:

Նախախնամութիւն, Providentia, բան կարգի իրաց առ վախճան՝ որ գոյ ի միտս Աստ. որոյ գործունէութիւնն կայանայ ի նկրգործութեան հրամանի շուրջ զմիջնադօր. ա. 88:

Նախահարք, Նախահարք, Ascendentes.

Նախամտածութիւն, Praemeditatio, կանխամտածութիւն, կամ խորհուրդ վն ապագային:

Նախաշարժութիւն, Praemotio, յառաջագոյն շարժումն, որով վերին պատճառն շարժէ զստորինն ի գործել ինչ. ա. 382:

Նախառաջին, Primo-primus, ասին այն շարժմունք զգայութեանց, որք կանխեն քան զնամ բան, և զնորհրդածութիւն. և լինելով առանց մտադրութեան, չէ կարօղ կալեալն խափանել զնոսին. ա. 269. Տ. և Կրկնառաջին:

Նախառահմանականք, Praedestiniani, հերետիկոսք, որք զնախառահմանութիւնն ընդ ձեռնէին, գնելով ի նմա զՀարկ:

Նախառահմանութիւն, Praedestinatio, լայնաբար՝ է ամ յաւիտենական վճիռ Աստուծոյ ի գործել ինչ ի ժամանակի: Ընդհակառակ՝ է կարգել Աստծոյ ձերբաբար ի յաւիտենից զոմանս առ փառս, և առ միջնորդս՝ որովք անխափանելի ժամանակն առ այն. ա. 64. 90:

Նախատեսութիւն, Praevisio, յառաջատեսութիւն:

Նախաքահանայապետութիւն. Տ. Պատարագ:

Նախեղակ, Praeexistens, որ յառաջագոյն գոյ:

Նախընդիմադրաբար, Praesuppositive.

Նախընդիմադրութիւն, Praesuppositio, նախ, կամ յառաջագոյն ենթադրել:

Նախորդ, Praedecessor, որ եղեալ է յառաջ քան զներկայն:

Նահանգ, Territorium, բովանդակուխ, կամ համանգամայն առեալ տարածութիւն շուրջ եղեալ այգեաց, դիւղօրէից, ձէն, ի մէջ սահմանաց իւրաքանչիւր քաղաքի: Նահանգ ասի ի մեզ նաև տարածութիւնն միոյ դաւառի ի մէջ սահմանաց իւրոց:

Նահանջումն, Revocatio.

Նանքադրութիւն, Abrogatio, ի նանիր, յոչինչ գրել: Ասի յորժամ օրէնսդիրն բառնայ ի միջոյ զնգեալ օրէնս ըստ բոլորին. ա. 334:

Ննդանօք գողացեալ, Subreptitius.

Ննգութիւն, Fraus.

Ներգոյ, Inesse.

Ներգոյութիւն, Inessio, Inexistentia.

Ներգործական, Actualis.

Ներգործականութիւն, Actualitas.

Ներգործութիւն, Actus.

Ներգործութիւն մարդկային, Actio humana, առնելութիւն յառաջ եկեալ ի մարդոյ՝ ընդ որում մարդ բանական: Ներգործի մարդոյ, Actio hominis, առնելութիւն յառաջ եկեալ ի մարդոյ ըստ որում կենդանի ի հասարակ սեռի կենդանեաց. ա. 160: Ցառաջնում ներգործութիւն, In actu primo, ըստ ի ներգործական կարողութեան: Ներկրորդում ներգործութիւն, In actu secundo, ըստ ի ներգործական շարժման կարողութեանն իրիք: Ի գործածեալ ներգործութիւն, In actu exercito. Ի նշանակեալ ներգործուն, In actu signato.

Ներեալ, Toleratus, թոյլ տուեալ: Ասպէս ասի զհերետիկոսաց յոր զդաւառս թագաւորութիւնս ինչ, որոց թոյլ տուեալ է վարիլ ըստ հերետիկոսական պաշտամանց ի բնակ:

Ներընդունական, Contingens, յառակապէս է ապագայն, որ ի բնութենէ իւրմէ է անստարբեր առ գոլ և ոչ գոլ, որպիսի են կամեալքն զազատ անձինս մեր. ա. 25:

Ներընդունականութիւն, Contingentia.

Ներողութիւն, Indulgentia, յատկապէս՝ թողութիւն հնարեալ յեկեղեցւոյ վն ժամանակաւոր պատժոց մեղացն՝ որք զղջմամբ և խոստովանութեամբ քաւեալ և ջերծեալ են ի յաւիտենական պատժոց. ք. 382:

Ներքինացուցանել, Eviratus.

Ներքինացուցումն, Eviratio, ք. 221:

Ներքինի, Eunuchus.

Ներքոյ անկեալ, Obnoxius.

Նզովական, Execratorius.

Նզովք, Excommunicatio, պատժական հատուած, կամ զրկումն հաւատացելոյն ի հաղորդութենէ եկեղեցւոյ. և է տեսակ ինչ բանադրանաց. ք. 371:

Նիւթականք, Materialistae, անհաւատք, որք դնեն զՀոգին բանական լինել նիւթական, նմին իրի և ուրանան զանմահութիւն նորա:

Նկարագրական. Տ. Վերաբերական:

Նմանական. Տ. Նրկկնութիւն:

Նշանագրութիւն, Character, Նշան, որ իրրև զգիր բացատրէ զինն:

Նշանակ, Indicium.

Նշանակական. Տ. Նշակ:

Նշանակիգ, Consignificans.

Նոյնութիւն, Identitas.

Նովին գործով, Նովին իսկ, Ipso facto.

Նորակերտք, Novellae, անուն մասանց քանոնից

զաքահան իրաւանց, որ փակէ զաշխմանա-դրութիւնս Յուստինիանոսի կայսեր, և այլոց կայսերաց: Կոչի ևս՝ Աֆոէնտիկ, Authenticae. ա. 317:

Նոր աղանդաւորք, կի՛ Նորոգիչք, Novatores, հերետիկոսք ոմանք, որք հետևին աղանդոյ Նուատրի, տարբերութիւն ինչ:

Նորամուտ, Initiatus, նա՝ որ նորոգ մտեալ է ի կարգ ինչ, կի՛ նորոգ ընկալեալ է զնա ի ծիսուդ ինչ, որպիսի են նորոգ միրտեալքն, կամ նորոգ ձեռնադրեալքն, կամ նորընծայք նորոգ ուխտեալք, են:

Նորամուտութիւն, Initiatio.

Նորոգիչ, Reparans.

Նուագարան, Organum. Կախումն ի նուագարանաց, Suspensio organorum, պատիժ եկեղեցական, որով արգելեալ լինին ընդունել զկենդանի ուրիք հնչմունք նուագարանաց:

Նուաղեալ, Attenuatus, անկեալ թափեալ ի զօրութիւն, կի՛ յուժոյ, և կի՛ պակասեալ, սակաւացեալ:

Նուիրագործութիւն, Consecratio, Sanctificatio, օրհնութիւն նուիրութեան անձին, կի՛ տեղւոյ, կի՛ իրաց ինչ Ա.յ: Վերստին նուիրագործութիւն, Reconciliatio, պղծեալ եկեղեցւոյ, կի՛ գերեզմանաց վերստին օրհնութիւն նուիրութեան, և հաշտեցուցումն ընդ Ա.յ:

Նուիրակ, Legatus, դեսպան, պատգամաւոր: Ա.յսպէս կոչի սովորաբար դեսպան կի՛ հրեշտակն առաքեալ ի պապէն:

Նուիրեալ, Candidatus, նա՝ որ ընծայեալ զանձն առ ի ժառանգաւորութիւն, կի՛ յեկեղեցական ինչ արժանապատուութիւն: Ասի և ևս ընդ, որ հետամուտ լինի աշխարհական ինչ պաշտամանն:

Նուիրութիւն, Offertorium, ազօթք ի պատարագին, որով ընծայքն նուիրին Տ՚ն յառաջ քան զբահանայագործութիւնն:

Նպաստ, Auxilium, Suffragium, օգնութիւն, ձեռնտուութիւն: Ի նպաստ և յընդդէմն, Pro et contra. Ի՚ Նուէ նպաստից. Տ՚ Նուէ:

Նպաստաւոր, Favorabilis.

Նպաստաւորութիւն, Suffragium.

Նպար, Sustentatio, պէտք պահպանութիւն կենաց:

Նսեմութիւն, Obscuritas, մթութիւն:

Նօտար, Notarius, հրատարակական, կամ տեառնական գործի, եթէ աշխարհական իցէ, և եթէ եկեղեցական, որոյ գրութիւն և վկայութիւն զօրէ յատենի, և է անմերժելի:

Շ՝

Շահ, Lucrum. Շահ դադարեալ, Lucrum cessans.

Շահաստաց, Profectitius, առանձնական ինչ՝ անօրդուց, զորս ստանան յընչից հօրն, և կամ ընդունին զկնատուարարս նկատմամբ հօրն. ի. 143:

Շահաստացութիւն, Quaestus.

Շահկան, Lucrativus.

Շահկանութիւն, Emolumentum.

Շապիկ, Tunica.

Շատացուցումն, Satisfactio, հատուցումն արարեալ անիրաւութիւն, կի՛ բանարարեալ պատուոյ, առանց տալոյ զհատուտարակրելոն, շատ է եթէ շատասցի, ըստ հաճախացի նուաճ՝ անձն անարդեալ, կի՛ զրկեալ: Ըստ նորոց՝ Խաղաղացուցիչ. ի. 160:

Շարժական, Mobilis, ինչք, որք ոչ են հաստատուն, որպիսի են ամ և զնաւոդ և իցէ կահք, կարասիք, հանդերձք, են:

Շարժառիթ, Motivus.

Շարժելի, Mobilis.

Շարժումն, Motus. Շարժումն տեղական, Motus localis.

Շինական, Rusticus, երկրագործ բնակեալ ի շէնս, ըստ ի գիւղս:

Շլակն, Luscus, որոյ աչքն մի՛ւր, կի՛ ծուռ, և կի՛ կարճատես է:

Շնորհագրեալ, Legatarius, նա՝ որ ընդունի զշնորհագրութիւն:

Շնորհագրութիւն, Legatum, գրութիւն, կամ տնօրէնակ ինչ կտակի, որով վախճանեալն կամի ի ձեռն ժառանգին իւրոյ տալ, կամ շնորհել այլումն զնաստուր ինչ իր. ի. 300:

Շնորհումն, Condonatio.

Շնորհք, Gratia. ա. 341:

Շուկ, Rumor, աղմուկ, շիոթի, ձայն բազմաց:

Շոգմիզ, Palpo, մարդակապ, շողոքորթ, առ երեսս գովիչ:

Շուրջառ, Casula, Planeta, Pluviale, նահապարտ, որ է զգեստ եկեղեցական, զոր քահանայքն նայք յաձայնի պաշտամունս ձգեն զանձամբք իւրեանց:

իբրև զվերարկու՝ի վր այլ ամ քահանայական զգեստուց:

Շրջաբերութիւն, Circuitus.

Ո.

Ոլոռն, Pisum, ընդեղէն ինչ: Տաճկ. Պէզվէլե:

Ողորմածութիւն, Eleemosyna, առաքինութիւն ողորմութիւն. ի. 117:

Ողորմութիւն, Eleemosyna, ներգործուի ողորմածութիւն:

Ողջակէզք, Digestae, մատեան քաղաքական իրաւանց. այսպէս ասացեալ, ոչ թէ ողջոյն իսկ գրեալ, կի փակէ զբովը, կամ զնդհանուր դիտութիւն իրաւանց. ա. 316:

Ողջախոհութիւն, Castitas, առաքինուի, որով ոք հրաժարի ենէ յօրինաւոր, և ենէ յայտօրինաւոր զուգաւորուէ, և յամ գարշ հնչառնէց, ենէ մարմնով, և ենէ մտօք:

Ոճ, Methodus, տե և՝ Կենթատա:

Ոչինչ գրելի, Nullius momenti.

Ոչինչ խափան լնալ, Non obstante.

Ոչնչացուցանել, Anullatio.

Ոսոխ, Impetitor, ամբաստանօղ առ դատաւորն՝ յառաջ վարելով առ նմա զդատ իւր ի ուիք:

Ոտնլուայ, Lotio pedum, արարողուի ակնընդացս յաւուր մեծի հինդշաբաթուն՝ լուացման ատից, ի յիշատակ լուանալոյ Տն զոտս աշակերտացն:

Որ, Pupillus, Orphanus.

Որոշեալ. Տ. Յանցանք:

Որոշումն, Decisio, Discretio.

Որովայնախոչութիւն, Divinatio per Pytones, հմայութիւն, կամ մեծար դաշակութիւն ապագայից ի ձեռն վհկաց. ըստ ի բանից դիւին, որ մտեալ յորովայն նց պատասխանէ: Կոչի այնպիսին վհուկ, կի որովայնախոս:

Ուժգնութիւն, Vehementia.

Ուխտ, Votum, խոստումն արարեալ Աստ վասն լաւագոյն բարւոյ. ի. 387: Պարզ ուխտ, Votum simplex. Հանդիսաւոր ուխտ, Votum solemne.

Ուխտագրութիւն, Fractio voti.

Ուղղական. Տ. Տերութիւն:

Ուղղափառ, Orthodoxus, նա՝ որ դաւանի զորինաւոր և զճր ճշմարտուի կաթողիկէ և

Ո.

հաւատական եկեղեցւոյ, և հակառակի սուտ կի թիւր դաւանութեն հերետիկոսաց:

Ուղղիչ, Regens.

Ուղղորդական, Directivus.

Ունակութիւն, Habitus.

Զ.

Զարագործութիւն, Maleficium.

Զարագիւթ, Sortiarius, բռնեայ, կամ մեղ, որ գործէ զչարագիւթիւնն:

Զարագիւթիւն, Maleficium, մոգուի արարեալ նպաստիւք դիւին, և նշանօք առ՝ի ծանուցանել գործս կարգեցելոյն, առ՝ի հասուցանել զչարիս և զվնաս այլոյ ումեք: Զարախառական, Veneficum, յորժամ լինի առ՝ի ձգել զոք՝ի ցաւ անտս, այս է՝ի բնական հիւանդութիւնս, կամ՝ի պակասութիւնս: Սիրաշահական, Amatorium, յորժամ լինի առ՝ի գրգռել զոք վասն սիրոյ և արբփանօք առ մտանաւոր անձինս. ի. 443:

Զարախտական. Տ. Զարագիւթութիւն:

Զարամողութիւն, Imprecatio.

Զարամտութիւն, Mala fides. ի. 155:

Զարաչար վարուեմն, Abusus.

Զափազանց, Excessivus.

Զափազանցութիւն, Hyperbole, Exageratio, ձև ճարտասանական, յորում բան ինչ զանցանէ քան զչափ հաւատալոյ:

Զափահասակ, Major, Majorennis, արու, կի էգ, որոյ լրացեալ է քսան և հինգ երորդ ամ հասակին. ի. 283:

Զափաւորութիւն, Modificatio, Moderatio.

Զորեքտասանականք, Quarto-decimani, հնախնիկոսք, որք պնդէին, թէ պարտ է յաւասարել զզատիկ յարութեն Տն յաւուր պատսեքին Հրէից, այս է՝ի չորեքտասանն առաջին լուսնական ամսոյ ըստ Հրէից, ի նմին իսկ աւուր լման լուսնի զկնի գարնանային հաւասարածի:

Զօնելութիւն, Carentia.

Պ.

Պակասաւոր, Vitiatus, արատաւոր:

Պակասութիւն, Privatio, Defectus, չունելութեան կերպի, որ պարտական է ենէ ակայիւ: Պարձեալ Vitium, արատ:

Պահակիր, Praesidiarius, *զինուոր, որ է՛ի պատերազմական բանակի, այլ կայ սովակապես՛ի պահպանութեի՛ն, կի՛ մ՛ի պաշտպանուն ամբոցի, կի՛ քաղաքի, կի՛ անձին ուրուք:*

Պահանջել, Praetendere. *Տե՛ս պահանջել, Repetere.*

Պահանջուածն, Praetextus.

Պահեստ, Detentio.

Պահպանողական. *Տ՛ս Պակ:*

Պահպանութի՛ւն, Observantia. *Պահպանութի՛ւն առողջու՛ն, կի՛ ոի պուճածոց, Observantia sanitatum, vel eventuum, են տեսակք ինչ մնուտիպաշտութեի՛ն. եր. 442:*

Պաղատանք, Suplica.

Պամուճապատանք, Larvae, *կեղծեալ, կամ պամուճեալ կազմածք՛ի նմանուն մարդոյ: Յատուն եղեն նշանակ ևս զգիշերային ցնորս, կամ զչարաշունչ դժոխային տաճեռս երեւոյթից:*

Պայմանադիր, Taxativus.

Պայմանադրեալ, Taxatus.

Պայմանադրութի՛ւն, Pactio, Stipulatio, Taxatio.

Պայմանաւոր, Qualificatus.

Պաշտամունք, Functio.

Պաշտպան, Patronus, Protector.

Պաշտպանաւոր, Cliens, *նա՝ զորոյ զգաստ վարէ վաստատութեան, և պաշտպանէ՛ի զանտաստանի. Տ՛ս և վաստատութեան:*

Պաշտպանութի՛ւն, Defensio, Patrocinium.

Պաշտօն, Ufficium, Cultus, Ministerium. *Յ՛ի պաշտօնէ, Ex professo. Պաշտօն քաղաքական. Տ՛ս Իրկրպագութի՛ւն:*

Պաշտօնապանձ, Praevaricator, *յանցաւոր ընդդէմ պաշտօնի իւրոյ:*

Պաշտօնատարութի՛ւն, Functio.

Պաշտօնեայ, Minister.

Պատանի, Juvenis.

Պատասխանագիր, կի՛ Պատասխանագրութի՛ւն, Rescriptum, *յ՛ի քահանայապետաց, կամ յայլոց վերնագունից պնի գրեալ, և տուեալ ինդրոյ, կամ աղերսանաց տուրուոյ:*

Պատասխանակից, Correspondens, *նա՝ որ քաղաքէ՛ի քաղաք ինդիակցի է այլում վճռաճառականութեի՛ն, կի՛ վճ այլ ինչ իրաց:*

Պատարագ, Sacrificium, *զոհ, կամ ընծայ զգալի իրաց յօրինաւոր պաշտօնէ՛ն արարեալ Աստ. յ՛ի վկայութի՛ն գերագոյն տէրութե՛ն նո՛ր, և մերոյ Հպատակութե՛ն. եր. 384:*

Պատարագ, Missa, *խորհուրդ նոր օրինաց մնուտեցեալ յ՛ի քահանայից, յորում մնուտի ասարիւն պատարագ, կի՛ զոհ, նոյն ինքն Ք՛ն. եր. 222: Նախապատրաստական պատարագ, Praesanctificatorum missa, առ լատինացիս է պատարագն առաջ ուրբանեան, յորում պաշտեալ զաղօթս պատարագի՝ առանց քահանայագործելոյ, ճաշակեն զնախապատրաստեալ մարմին Տ՛ն, յո՛ զքահանայագործեալ՛ի նախընթաց աւուր մեծի հինգշաբաթեան: Ետ այսմ և վասն եկեղեցւոյն Յունաց սահմանեցաւ՛ի կոն. 51. լաւոդիկեան ժողովոյն, զի՛ ի բովանդակ աւուրս աղուհացից, և այլ ծոմապահութեց, մի՛ լիցի քահանայագործութե՛ի, այլ միայն Շաբաթուոցն՛ի պաշտամունն առնելի՛ն պատարագին նախապատրաստեալ հացն ընդ, յո՛ յառաջագոյն քահանայագործեալ յաւուրս շաբաթուց և կի՛ րակէից. զոյն կանոն նորոգեաց և ժողովն Տրուլլան՝ յ՛ի գիրս ինչ Հայոց անուանի՛ Կանոնագիրեալ պոպոլաց:*

Պատարագամատոյց, Liturgia, Missale, *գիրք, յորում պարունակին արարողութիք, և աղօթք պատարագին:*

Պատարագիք, Stipendium missae, *ողորմաբեր տուեալ քահանային վ՛ն պատարագելոյ:*

Պատգամատար, Internuntius, *տանօղ զպատգամ, կամ զբան միոյ առ այլ:*

Պատժական, Poenalis.

Պատժապարտութի՛ւն, Reatus poenae, *պարտք պատժոց տուժելեաց վ՛ն յանցանաց. կամ յանցանք արժանի պատժոց:*

Պատիժ, Poena. *Վերնաձեռ պատիժ, Supplicium. Օգտյութի՛ն, Sensus. Պատուհաս, Damni. Պայմանադրական, Conventionalis, յո՛ տուգանք, կի՛ տայ գրամոց, զոր դաշնադիրք պայմանադրեն վճարել, եթէ չկայցեն՛ի գաշին:*

Պատկանաւոր, Pertinens, Competens.

Պատկառանք, Verecundia.

Պատճառ, Causa, Ratio, Titulus, Praetextus.

Պատճէն, Copia, Formula, *օրինակ, կամ ձև թղթոյ, կի՛ նամակի:*

Պատշաճականութի՛ւն, Convenientia.

Պատշաճաւորութի՛ւն, Congruentia.

Պատուիրան, Praeceptum. *Տոտասական.*

Affirmativum, որ ստորասաբար պատուճ-
բէ. զրօրինակ՝ Աչբեսցէ աղբէ Ա.Ե.ա, ևն։
Պատուճէ զնայէ ա, ևն. պարտաւորէ ինչ,
այլ ոչ ընդ միշտ, այ՝ ոչ պարտաւորէ առ
անընդհատ ներգործութիւնս պատուճբելոյն։
Ուացատական, Negativum, որ բացասաբար
պատուճբէ. զրօրինակ՝ Ոչ գողանաբ, Ոչ
սպանանէբ, ևն. պարտաւորէ ինչ ընդ ինչ,
Semper ad semper, կամ pro semper, այ՝
պարտաւորէ առ ոչ դնել անընդհատ ներ-
գործութիւնս գողութեան, սպանութեան, ևն։
Պատուճբատարանգութիւն, Transgressio, Lae-
sio, Praevaricatio, յանցանք ընդդէմ
պատուճբուանի։
Պատուճբողական, Praeceptivus.
Պատրաստականութիւն, Promptitudo.
Պատրուակեալ, Palliatus.
Պարագայ, Circumstantia. ա. 218։
Պարագրել, Complectere.
Պարագրեալ ամառոյ. Տ. Ամառ։
Պարառնութիւն, Circuminessio, եղը գործա-
ծեալ վ՚ն ածային գոյութեն, որով նշանակի
փոխադարձ ներգոյութիւն ածային անձանց ը
միմեանս յածային բնութեն։
Պարաւանգութիւն, Vinculum, Obligatio,
Pensum.
Պարգև, Donum, Munus. բ. 469. Տ. Ընծայ։
Պարգևառու, Donatarius, նա՝ որ ընգունի,
կամ առնու զպարգևատուութիւն ի պարգև-
տուէն։
Պարգևատու, Donator, նա՝ որ առնէ ումէք
զպարգևատուութիւն։
Պարգևատուութիւն, Donatio, ազատական
տուչութեի, որով ոք գյատուկ իրս իւր տայ
ի պարգևս, կամ՝ շնորհէ այլում, փոխանա-
բելով ի նա զտէրութենէն. բ. 297։ Պար-
գևատուութիւն ը մէջ կենդանեաց, Donatio
inter vivos. Պարգևատուութիւն պատճառաւ
մահու, Donatio causa mortis. Սուտ,
Pura. Ոչ սուտ, Non pura. Ընդունօն,
Inofficiosa, յորժամ ոք պարգևէ զնչ ինչ
ումէք, զորկելով զայլ ոք, ընդդէմ պաշ-
տօնի արդարութեն։ Արձատատոյց, Re-
muneratoria, տուչութեի պարգևաց առ ի
վաստ, կամ առ երախտագիտութիւն։
Պարզ, Simplex. Պարզ իմացութիւն. Տ. Գի-
տութիւն։
Պարզութիւն, Simplicitas.

Պարծանք մնոտի, Ostentatio.
Պարկեշտութիւն, Pudicitia, առաքինութիւն,
որով ոք հրաժարի յանարժան զգայական
բնորկութենէց, ի համբուրից, ի գրկախառ-
նութենց, ևն։
Պարտագիր. Տ. Պաշն։
Պարտագրութիւն, Onus.
Պարտական, Obnoxius.
Պարտաւոր, Reus, յանցաւոր՝ որ ունի զպարտս
տուժելոյ զպատիժս։ Պարտաւոր յանգիմա-
նեալ, Reus convictus.
Պարտաւորիչ, Obligatorius.
Պարտաւորութիւն յանցանաց, Reatus.
Պելագեանք, Pelagiani.
Պիտակաբար, Improprie, անյատկապէս, կամ
լոկ ը անուան։
Պիտանական. Տ. Աստիճանութիւն։
Պիտանի, Utilis, վարելի ի պէտս. Տ. Տէրութի։
Պսակ. Տ. Ամուսնութիւն։

Ջ.

Ջատագովութիւն, Apologia, Vindiciae.
Ջերմեռանդութիւն, Devotio, ներգործական
կամք պատրաստական առնելոյ զինչ արե-
բնաւն առ պաշտօն ածային. բ. 305։
Ջրահմայութիւն, Hidromantia, հմայութիւն,
կամ մոլար գուշակութիւն ա գազապից ի ձեռն
ջրոյ։
Ջրեմափ, Pubes, հասակ, յորում սկսանին
տղայք առնուլ զիջորդ ցանկութիւն. նոյն է
և Ընձափնաւան. Տ. Տղայ։
Ջրեմափութիւն, Pubertas.

Ս.

Սակ, Census, իրաւունք ընգունելոյ զտա-
րեկան մուտս ի պտղարբեր իրաց, կամ յանձ-
նէ այլոյ։ Տարձակ՝ նոյն իսկ մուտքն։ Սակ
պահպանողական, Census reservativus.
Նշանակական, Consignativus. Փրկանա-
ւոր, Redimibilis. Ընդիրկանաւոր, Irredi-
mibilis. Դրամական, Pecuniarius. Բե-
ղիւնական, Fructuarius. բ. 346։ Սակ,
Taxa, բաժին որ անկանի ումէք յիրաց,
կամ ի գործոց, կամ ի ծառայութէ ինչ։
Սակաւս, Censualista, նա՝ որ ունի զիրա-
ւունս ընգունելոյ զսակս։

Ա֊ակատու, Censuarius, նա՝ որ պաքտի վճա֊
բել զսակս:
Ա֊ակագրութիւն, Taxa, Taxatio.
Ա֊ակարկուէիւն գործոց, Contributio operarum, արկանել, կարգել, սահմանիկ իւ֊
բաքանչիւր մանուածոյ զսակ, ըստ զբաժին անկեալ նմա ըստ պաշտաղիր իրա֊
ւանց ի գործ հասարակաց:
Ա֊ահման, Definitio.
Ա֊ահմանագրութիւն, Institutio, ընդհանրապէս
զինչ և իցէ գրութիւն որ սահմանէ զօրէնս:
Անանուագրապէս՝ Ա֊ահմանագրութիւն, Institutiones, կոչի մանաւանդ, որ փակէ զսկզբ֊
բունս քաղաքական իրաւանց՝ ի շնորհս
համարակաց, որք սկիզբն առնեն ուսանելոյ
զօրէնագիտութիւն. ա. 317:
Ա֊ահմանագրութիւն, Constitutio, գնայրգ և իցէ
քաղաքական, կամ եկեղեցական օրինա֊
դրութիւն:
Ա֊ահմանաւոր, Finitus.
Ա֊ահմանագրիչ, Limitans.
Ա֊աղին, Foetus, սերմն ընկալեալ յարդանաի,
և յղացեալ, թէ իցէ, և թէ չէ իցէ հո֊
գևորեալ:
Ա֊աղնաւորի, Conceptio, յղացումն: Դար֊
ձեալ՝ Superfoetatio, վերստին յղացումն,
ըստ ի վն կանխաւ յղացեալ զաւակին միւս֊
անգամ զայլ զաւակ յղանալ:
Ա֊աստկական, Intensivus.
Ա֊աստկութիւն, Acerbitas.
Ա֊եղան, Altare, Mensa.
Ա֊եղանակատարութիւն, Sacrilegium, կապտութիւն
սեղանոյ, ըստ բռնաբարութիւն, կամ զնշ֊
ծումն, և կամ անարժան գործածութիւն ծածկին սե֊
ղանոյ, յորմէ համեմատանուն՝ սեղա֊
նակատուն, կամ սեղանազնծուի, և կամ
սեղանանեղութիւն կոչի զինչ և իցէ զնշ֊
ծումն, կամ անարժան գործածութիւն, կամ
բռնաբարութիւն որ անձին, որ տեղւոյ, կամ
սուրբ իրաց. յո. 459. 528: Նորք կոչին
Սրբաապղծութիւն, իբր պղծումն, կամ բռնա֊
բարութիւն սրբալից:
Ա֊եղանակցութիւն, Convictus, ի միասին կեն֊
ցաղավարութիւն՝ կցորդ լինելով սեղանոյ,
ըստ կերակրոց:
Ա֊եղկ, Concubinus, Concubina.
Ա֊եղկութիւն, Concubinatus, պոռնկութիւն սա֊
վորեալ ընդ որոշեալ անձին ուժիք. յո. 513:
Ա֊եղմունք, Restrictio. Տ. Ա֊ահմանումն:
Ա֊եռ, Genus, ընդհանուր, որ սաղարթի զբաշ֊
մանց տեսակաւ ստորնելոցն:
Ա֊եռօրէն, Generice.
Ա֊եփականութիւն, Proprietas. Տ. Տէրութիւն:
Ա֊էր, Amor. Ա֊էրային սէր, Charitas, առա֊
քինութիւն հնգեալ Ա֊ի, որով սիրելի զԱ֊ծ
վն իւր, և զընկերն վն Ա֊ի. յ. 103:
Ա֊իմոնական, Simoniacus.
Ա֊իմոնականութիւն, Simonia, գնումն, կամ
վաճառումն հոգևոր ինչ իրի, և կամ յա֊
րակցելոյ ընդ հոգևորի ժամանակաւոր իրօք:
Նմ. ևս՝ յօժարամիտ կամք առնոյն. յ. 462:
Ա֊յսպէս ասացաւ ի Սիմոն մոգէ, որ զա֊
ռաքինին ի ժամանակս առաքելոց արար զայս
մեղս. Գործ. յ. 18: Սիմոնականութիւն վըս֊
տահաւ, Simonia confidentialis. յ. 400:
Ա֊իրահարական. Տ. Ձարադիւթութիւն:
Ա֊իրանունգ, Demulcens, մեղուիչ սիրոյ,
որպիսի են զբոյրք, որք բորբոքեն և տածեն
զսէր:
Ա֊իրելութիւն, Dilectio. Տ. Խարհամանութիւն:
Ա֊խալանք, Error, Hallucinatio.
Ա֊կզբնական, Primarius, Originalis.
Ա֊կիզբն, Principium, Origo, Titulus.
Ա֊նամ կանալ, Foro cedere.
Ա֊նանկութիւն. Տ. Տոչոթութի առնի՛ն:
Ա֊ոտահպաշտութիւն, Vana observantia, մա֊
կարնրութիւն, կամ գուշակութիւն բարերազդ,
կամ դժբաղդ իրաց ի տեսութիւն յանկար֊
ծական ինչ դիպուածոց, և ըստ այնմ կար֊
գադնել զգործս: Ի երրևակ. Ա֊ոտնստ
ծանուցանողական, Ars notoria. Պահպա֊
նութիւն առողջութեաց, Observantia sanitatum. Պահպանութիւն դիպուածոց, Observantia eventuum. յ. 442:
Ա֊ոսկապէս, Praecise.
Ա֊ովրական, Consuetudinarius, նա՝ որ ունի
զսովրութիւն, կամ զուսակութիւն, և զհակումն
գործելոյ զորշնալ տեսակ ինչ մեղաց: Տար֊
բերի ի Սովրականէ Աբրանիկոնէ, զի այն
ասի զնմանէ՝ որ չունի զա ս ուսակաւին:
Ա֊ովրութիւն, Consuetudo. Տնդեք, յորս ըստ
սովրութեանց վարին, ըստ որ նոյն իսկ սովո֊
րութիւն է օրէնք, Loci consuetudinarii.
Ա֊պատնական, Comminatorius.
Ա֊պրդումն, Subreptio.
Ա֊սասաւութիւն, Mendacium, բան ասացեալ

դիտաւորութեամբ խօսելոյ զսուտ. և կամ ասելի անհամաձայն մտաց ասողին: Ի հրբեակ. Ծաղրական, Jocosum. Պիտանական, Officiosum. Ի նպաստակաւոր, Perniciosum. յ. 447:

Առաջարկութիւն, Obreptitium, յոգնել, յիւ շաղկապել, կամ դնել ի բանի կամ ի գրութիւն ինչ զսուտ պատճառ, առանց որոյ չէր հնար հասանել տեղեացեալ վախճանին: Ոչ զգործածեալ յաւետ ի նիւթս անօրինութեանց, ա. 338:

Առասպելութիւն. Տ. Առակութիւն:

Առացութիւն, Possessio, գրաւումն, կիւ ունելութիւն իրին նպաստելիք մտքիոյ, հոգւոյ (կիւ մտաց), և իրաւանց. յ. 140: Ըստ եւ՝ Հատանգիտութիւն:

Առգամանելի, Culpabilis, բառնելի, մեղաղրելի:

Առել, Mentiri. Կամակաւ առել, Officiose mentiri.

Առիպողական, Urgens.

Առորագրութիւն, Descriptio, նկարագրութիւն, կամ բացատրութիւն:

Առորակարգեալ, Subordinatus.

Առորոգեալ, Praedicatum.

Առորոգելի, Attributum. Ի ծայրին առորոգելիք, Attributa divina. ա. 10:

Առորոգութիւն, Praedicatio.

Առուգութիւն, Certitudo. Հաւատոյ Հրկրայութիւն, ա. 238:

Արբատուփ, Ciborium, Pyxis, եկեղեցական անօթ ոսկեղէն, կիւ արծաթի, յորում պահի յեկեղեցիս ամենայն Հաղորդութիւն:

Արբարան, Sacrarium, տեղի, յորում պահին սրբազան անօթք եկեղեցւոյ: Իւ կամ տեղի, յիւ փոս ի Հողի, որ լինի յեկեղեցիս, յոր արկանին ջուրք լուացմանն մկրտականաց, կամ այրեցեալ բամպակք և Հայք գործածեալք ի պէտս սր օծմանց:

Արբարար, Sanctificans.

Արբաքննութիւն, Sacra inquisitio, եկեղեցական պաշտօն, կամ առեան կարգեալ վասն քննելոյ և պատժելոյ զուղղափառս վասն Հերետիկոսական բանից, Լեն:

Արբել, Sanctificare.

Արքաչելիք, Miraculum, Հրաշագործութիւն, յիւ գործ եղեալ արտաքոյ բնական կարգի, կամ գերբնական եղանակաւ. յ. 13:

Ա·

Ա ակաս, Humerale, զգեստ եկեղեցական, զոր քահանայք ձգեն զուսով:

Ա ածառ, Merx. Կամակաւ վաճառ, Ultronea merx.

Ա ածառականութիւն, Negotiatio. յ. 327:

Ա ածառատեղի Հասարակաց, Emporium.

Ա ածառութիւն, Venditio, դաշն վաճառաց փոխանակ գնոց. յ. 306: Ա անրաժանեան վաճառութիւն, Venditio minutatim, յիւ՝ ոչ խմբովին, այլ մասն մասն, և սակաւ առ սակաւ վաճառութիւն: Խմբովին վաճառութիւն, Acervatim venditio, զաղջ ինչ վաճառաց, ոչ մասն մասն, այլ ըստ բոլորին միանգամայն վաճառել: Խոլորատեսութիւն վաճառութիւն, Ad corpus venditio, յորժամ վաճառ ինչ ըստ բոլորին միանգամայն առաջի դնի առնուն գնողին, և վաճառի այնպէս՝ որոշեալ գնով, առանց որոշեալ չափու, կիւ կշռոյ:

Ա այեբութիւն, Fruitio.

Ա աչխ, Usura, դրամք, կիւ դինն, դոր առնու վաշխառուն վն գործածուն ի փոխ առեալ դրամոյն:

Ա աչխառու, Usurarius, նա՝ որ ընդունի զվաշխառ:

Ա աչխառութիւն, Usura, ընդունելութիւն գնոց փոխանակ գործածութեան ի փոխ առեալ իրին, ուստի և առնի քան զի փոխ առեալ իրն, կիւ քան զգլուխն, իրրև զպատաս գոբութիւն փոխոյ. յ. 330:

Ա աչխառութիւն մտաւորական, Usura mentalis.

Ա աչխառութիւն պատրուակեալ, Usura palliata.

Ա առատիւն, Defatigatio.

Ա առահամբաւութիւն, Infamia.

Ա առհասելեալ, Vitiatus, արատաւորեալ:

Ա առնել, Dissipare.

Ա արդապետութիւն, Doctrina. Ա արդապետուի հաւատոյ, Dogma, բան, կիւ ճառ առաջարկեալ ի հաւատոյ, Հնին իրի և հաւատով ընդունելի: Ա արդապետական գործ հաւատոյ, Factum dogmaticum.

Ա արկոտական, Appretiativus.

Ա արկոտապէս, Appretiative.

Ա արկութիւն, Appretiatio.

Ա արձ, Merces, Pensio, Salarium. Ի վարձու առնուլ, Conductio, դաշն պարտ-

դիր,

դիր, որով 'ի վարձու առօրն ընդունի յ'ի վարձու տուողն զգործածութիւն կի' զգուշութիւնս կի' անձին առ որոշեալ ինչ ժամանակ վն գն ց: 'Ի վարձու տալ, Locatio, գաշն պայմանագիր նմին առնչակից, որով 'ի վարձու տուօրն տայ գնոյնս 'ի վարձու առուին նոյնին պայմանաւք. ք. 354: 'Ի վարձու առօղ, կի' Ա վարձաւորնալ, Conductor, seu Locatarius. 'Ի վարձու տուօղ, Locator.

Ա զրկան, Mercenarius.

Ա զրչամակ, Amictus, զգեստ եկեղեցական:

Ա զրուեմ, Usus.

Ա զրսակ, Avena, ընդեղէն ինչ: Տաճկ. Ճէվ-ըսի:

Ա ազազական, Venereus.

Ա ազեր, Validus.

Ա ազերութիւն, Validitas, Valor.

Ա հնդձանութիւն, Gravitas animae, մեծաՀոգիութիւն առանց բարձրամտութեան, և է առաքինութիւն միջակաշխան ընդ մէջ յանդգնութեան, և փոքրոգութեան:

Ա հներաս. Տ. Տգիտութիւն:

Ա հրաբերութիւն, Attinentia.

Ա հրագրութիւն, Titulus, մակագրուի, սկիզբն, կի' պատճառ, որով ունի զբ զիշխանութիւնի կի' զի աւուրս առ իմն, ոմն գնաւմն, պարգևատուի, են: Ընդունելութիւն վերագրուի, Titulus praesumptus. ք. 155:

Ա հրագարձ խոստումն. Տ. Խոստումն:

Ա հրագարձութիւն, Reflexe.

Ա հրագարձուի, Retractus, իրաւունք ցրելոյ զգաշն, և վերստին յինքն գարձուցանելոյ զի ն վաճառել: Ա հրագարձութիւն տոհմային, Retractus gentilitius, որով զբ զբարեկից վաճառողին զգաշն եղծանել, և վճարելով գնողին զդինս իրացն՝ յինքն առնու զնոյն: Վասալային, Feudalis, որով աւատային, ըմ' ուրիշ տէրն աւատոյն, 'ի շնորհս բարեկամին կարող է նահանջել զաւատն յաւատառուէն, և գարձուցանել և տալ բարեկամին. ք. 324:

Ա հրածական, Anagogicus, տեսակ ինչ մեկնութեան աբ գրոց. ք. 40:

Ա հրահայեցական, Respectivus.

Ա հրանկեալ, Recidivus, վերստին անկեալ 'ի մեղս, զոր յայլում նոճագի գործեալ, և խոստովանութիւնբ ապաշխարեալ էր: Տարբերի 'ի Սովրականէն, զի այն ասի զնմանէ՝ որ ունի զանակութիւն գործելոյ զնոյն ինչ. իսկ Ա հրանկեալն ենթադրէ չունել զանակութիւն:

Ա հրանորոգել, Restaurare, Reparare.

Ա հրանորոգելի, Reparabilis.

Ա հրանորոգութիւն, Redintegratio, Reparatio.

Ա հրապահեալ մեղք, Peccatum reservatum, մեղք, որոյ արձակումն պահեալ է վերնապետին. և իշխանութիւն, կի' իրաւասնուի ստորնոյն կապեալ է առ արձակումն նորին. ք. 302:

Ա հրառեալ, Elevatus.

Ա հրատացուցանել, կի' Ա հրատին ստացուցանել, Recuperatio, կորուսեալ իրացն վերստին ընդունելութիւն:

Ա հրտվաճառումն, Retrovenditio. Պայման վերտվաճառման, Pactum retrovendendi, գաշն, որով վաճառօղն գաշնադրէ վերստին դնել յապագայն զնոյն իր 'ի ներկայ գնողէն, և գնօղն՝ վերստին վաճառել յապագայն զնոյն իր՝ ներկայ վաճառողին. ք. 323:

Ա հրտրութիւն, Redhibitio. Ա հրատրութեան գատաստութիւն, Redhibitoria actio, այս գատաստութեան վարի ընդդէմ նէ, որ զանարատ վաճառ ինչ փոխեալ է 'ի արատաւորին, և այնպէս վաճառեալ. ոյզի բըռնադատեսցի զբինան գարձուցանել, և զբին տուճեալ յետս առնուլ վերստին, և այս իսկ է Ա հրատրութիւն:

Ա հրացեալ, Abstractus.

Ա հրացուցանել, Praescindere.

Ա հրերևոյթ, Superficialis.

Ա հրընդունելութիւն, Recuperatio, կորուսեալ իրաց վերստին ստացումն:

Ա հրյաւելեալ, Superadditus.

Ա հրնատ, Epilepticus. Տաճկ. Ծոռ-նաբըլըք:

Ա հրջին, Ultimus, Extremus.

Ա հրջին կամք, Ultima voluntas. Տ. Կտակ:

Ա հրջին օծումն, Extrema unctio, մեն յնոյնն ինչ է խորհրդոց եկեղեցւոյ, որ տուճեալ լինի ծանր և վտանգաւոր հիւանդաց. ք. 392:

Ա հրտին յանցումն, Relapsus.

Ա ղերդրդն վճռականաց. Տ. Ա ճռակութ:

Ա ղճ, Lis, հակառակութիւն, կի' կռիւ եղեալ 'ի մէջ երկուց կի' բազմաց, բանիւ, կամ գատաստանաւ:

Ա ղմ, Lapis, զինչ և իցէ քար: Ա նանուա-

թապէս Վ Է՛ կոչի յեկեղեցականաց քարեզէն սեղանն, յորոյ վէր ըստ օրինաց եկեղեցւոյ պարտ է մատուցանել զԸր պատարագն:

Վ *իմաբանութիւն*, Dissertatio, Disputatio.

Վ *իմակ*, Status, Conditio, Dioecesis. *Դարձեալ՝* Վ *իմակ*, Praestimonia, է տեսակ ինչ եկեղեցական բարերարութեան տուեալ քահանայի ումեք:

Վ *իմակային*, Praestimonialis.

Վ *իմակընկէց*, Sortiarius, *ասի և՝* Վ *ոտևայ*:

Վ *իմակընկէցութիւն*, Sortilegium, *Նմայութիւն, կամ մնալոյ գուշակութիւն ապագայից ընկեցմամբ վիճակաց, որ՝ ձգելով զբուէս, կամ զնարտս, և զնետիւ զԹիւս նայ, ևն:* Տաճկ. Ֆալ:

Վ *իրաւորութիւն*, Laesio.

Վ *կայ*, Testis. Վ *կայ ըստ ամի անտարակոյս, կի՛ արտաքոյ ամ բացառութեան*, Omni exceptione major testis. Տ. Բացառութիւն: Վ *կայ արժանահաւատ*, Locuples testis.

Վ *կայագրական*, Contestatorius.

Վ *կայական*, Litera testimonialis.

Վ *կայակից*, Contestis.

Վ *կայեալ*, Authenticus. Վ *կայեալք*, Authenticae, *մատնաւորապէս է անուն մատենի քաղաքական իրաւանց*. ա. 317. Տ. Նորաւկերոք:

Վ *կայութիւն*, Auctoritas, Protestatio, Testimonium, Testificatio, Attestatio. Վ *կայութիւն յիշատակեալ*, Monumentum. *Դատութիւն վկայութիւն*, Contestatio.

Վ *ճարոշական*, Satisfactorius.

Վ *ճարումն*, Solutio, *տուչութիւն, կի՛ տան դումն գնոց, կամ գրամոց վէր գնեալ իրաց*. ի. 166: *Ընդարձակ վճարումն*, Dilata solutio, *դնումն վաճառաց, Թէութիւն վճարելոյ զգինս յապային*. ի. 311: *Կանխիկ վճարումն*, Anticipata solutio, *յառաջագոյն վճարումն գնոց վէր գնեալ, այլ յապային առնլի վաճառաց:* Ընծիւն, *կի՛ Ընծիւնապատրաստ վճարումն*, Praesens solutio, *վճարումն գնոց՝ ոչ կանխիկ, և ոչ ապառիկ, այլ նոյնհետայն անվիջապէս ի գնելն զվաճառս:* Դարձեալ՝ Վ *ճարումն*, Satisfactio, *կատարումն ապաշխարանաց եդելոց ի խոստովանահօրէն*. ի. 350:

Վ *ճիռ*. Decretum, Sententia, Placitum. Վ *ճիռ տալի*, Sententia ferenda. Վ *ճիռ տուեալ*, Sententia lata. Վ *ճռաւորապէս անուն մատենի կանոնական իրաւանց, զորս հաւաքեաց ի մի Գրիգորիանոս միայնակեաց բնենդիկտեան*. ա. 316:

Վ *ճռաբար*, Decretorie.

Վ *ճռականք*, Decretales, *անուն մատենի կանոնական իրաւանց որ վակէ զվճիռս, զնամակս, և զպատասխանիս Ծայրագոյն քահանայապետաց, զորս հաւաքեաց ի հինգ գիրս նրե Հռայմոնդոս ի կարգէ քարոզչաց: Ի վէր հինգ գրոցս այսոցիկ յաւել Վ ոնիփակիոս պապ ութերորդ և վկնցերորդ գիրս որ և նմին իրի կշռեցաւ Վեցերորդ*

Վ *ճռականաց*, Sextus Decretalium. ա. 316.

Վ *նաս*, Damnum, Injuria, Jactura, Laesio.

Վ *նաս ծագեալ*, Damnum emergens.

Վ *նասակար*, Perniciosus.

Վ *նասաբար*, Damnificans.

Վ *նասաբարութիւն*, Damnificatio.

Վ *ստահութիւն*, Confidentia. Վ *իմանականութիւն վստահութեան*, Simonia confidentialis. ի. 480:

Վ *տանգ*, Periculum.

Վ *տանգեալ*, Periclitans, Periclitatus.

Վ *տարանդիք*, Extravagantes, *անուն մատենի կանոնական իրաւանց. այսպէս առացեալ, իբրզի յառաջքան զնաւաքիչն որոց ի նմին են, ցրուեալ էին, և իբր Թէ վտարանդեալ*. ա. 316.

Տ·

Տ *ագտակալի*, Exosus.

Տ *անուտէր*, Pater familias, *տէր, կամ Տայր տան, կի՛ գերդաստանի ինչ, որ ունի զիշխանութիւն ի վէր բոլանդակ տանն, Թէպէտ և անչըմեսի, կի՛ անչափահաս իցէ:*

Տ *ասանորդ*, Decima, *մասն մաից ընչից հաւատացելոց, զոր մատուցանեն ի նպար պաշտօնէից եկեղեցւոյ*. ի. 385: Տասանորդք կղզիաձոց, Decimae praediales. Տասանորդք անձնականք, Decimae personales.

Տ *անապետութիւն*, Decanatus, *Նախագահութիւն, կամ եթիցութիւն ի մէջ վաթսունից ժողովոյ կանոնիկաց:* Իակ *և Թէ Նախագահն իցէ ի վէր*

ից պլոց երիցանց, ասի Ա-ռաջնէնց, Archipresbyter.

Տարագրութի, Derogatio, ի բաց Հանումն: Ասի, յորժամ օրէնագիրն բառնայ զնդհակառակ օրէնան ու մասին միայն, ի բաց Հանելով զայն մասն ի բոլորէն. ւս. 334:

Տարադէպ, Exoticus, Nefas, Praeposterus.

Տարաղոյդ, Dispar. Օդյդ, Par.

Տարածական, Extensivus.

Տարածեալ, Extensivus.

Տարածութի, Extensio.

Տարաձայնութի, Discordia. յ. 127:

Տարայօգութի, Subreptitium, տար յօգնել, այ ի բաց ձգել ի յօգնելոյ, կի ի գնելոյ ի բան ի կի ի գրութեն ինչ զշմարիտ պատճառ, ևն. զոր այլազգ Հարկ եր յօգնել, կամ գնել. կամ որ նոյն է լռել զանլսելի ճշմարտութի: Նոր գործածեալ յաւետ ի նիւթս տնօրինութց. ւս. 338:

Տարանջատ, Disparatus.

Տարատայտան, Importunus.

Տարբերութի, Differentia, Discrimen.

Տարրական, Elementarius, վերաբերեալ առ տարերս, այ առ օդ, Հող, Հուր, և ջուր: Դարձեալ՝ հիմնական, կի սկզբնական. այ վերաբերեալ առ հիմունս կի առ սկզբունս դնարդ և իւէ իրաց. քանզի տարրն նշանակէ երբեմն զհիմն, կի զսկիզբն, և կամ զմասն բաղադրիչ և կազմիչ:

Տգիտութի, Ignorantia. Տգիտութի նախընթաց, Ignorantia antecedens. Օժգընթաց, Concomitans. Հետևորդ, Consequens. Յաղթելի, Vincibilis. Անյաղթելի, Invincibilis. Վարժեալ, Affectata. Խանձարմիտ, Crassa. Պնհերոտ, Supina. ւս. 202. 270:

Տեղական, Localis.

Տեղաշարժական, Loco-motivus.

Տեղեկութի, Informatio.

Տեսակ, Species, ընդՀանուր, որ սատրագի զբազմաց Թուով տարբերելոց, այս է զանՀատից: Դարձեալ՝ տեսակ կոչի կերպարան, կի նմանութի իրին որ ի միտս. կի որ նոյն է՝ նոյն իսկ իրն յիմանալի գոլն: Այս է կրկին. Տպաւորիչ, Impressa. և ելուչիչ, Expressa.

Տեսական, Speculativus.

Տեսակարարապես, Specifice.

Տեսակարարութի, Specificatio. Տ. Ընտրութի:

Տեսակացուցիչ, Specificans.

Տեսութի, Visio, Inspectatio.

Տեսութի վաճառումն. ընդՀերցիր Բաղդատութեամբ վաճառումն. Տ. Վաճառումն:

Տեսուչ, Provisor, Նախախնամող:

Տևողութի, Duratio.

Տէր, Dominus, Herus.

Տէրութի, Dominium, կարողութի, կամ իրաւունք տնօրինելոյ զիր ինչ իրրև բացարձակապես իւր, առ գիւրութի իւր, որ կոչի՝ Տէրութի սեփականութեամբ, Dominium proprietatis. Կամ իշխանութի կառավարելոյ զՀպատակս իւր, որ կոչի Տէրութի իրաւաբանութեան, Dominium jurisdictionis. յ. 137:

Տէրութի գործածութեամբ, կամ Պիտանի տէրութի. Dominium utile, իրաւունք առ շահեկանութի՝ իրին՝ առանց սեփականութեան, կամ առ գործածութի միայն, որչափ ինչ վարելի է ի պէտս: Ազգական տէրութի, Dominium directum, իրաւունք առ սեփականութի իրին առանց շահեկանութեան:

Տէրունական, Dominicus. Տ. Աղօթք: Դարձեալ Տէրունական, Dominicale, կոչիւր ի հին ժամանակս մեծաւ պատուոյն, կի կատարեալ սահմանեալ վս կանանց, յորում դնէին քՀնդք զամենասէր Հաղորդութի, և ապա անտի ճաշակէին կանայք ինքեանք՝ տարեալ ի բերան իւրեանց:

Տիրական, Dominativus.

Տիրապէս, ex professo, Proprie.

Տիրել, Dominare. Կանխաւ տիրել, Praedominare.

Տկար, Labilis, Fragilis.

Տկարութի, Fragilitas, Infirmitas.

Տհաճութի, Displicentia.

Տղայ, Pupillus, ասի արուն մինչև ցլուսին երկոտասաներորդ ամի, և էգն մինչև ցլուսին երկոտասաներորդ ամի Հասակի: Այն է և Ընչջեմսին. յ. 283. Կետ այնուհետև մինչև ցլուսին քսան և Հինգերորդ ամի Հասակին, ասին ջուխտ, կամ անչափահաս, եմէկ արուն, և եմէկ էգն:

Տնկորդ, Emphytheuta, նա՝ որ անկորդութի առեալ է զանշարժ ինչս:

Տնկորդական, Emphyteuticus, երկիր, կամ անշարժ ինչք անկորդութի առեալ:

Տնկողութիւն, Emphiteusis, դաշն, որով այլոյ իրաց պիտանի կամ գործածութեան տէրութիւնն ընդ երկար ժամանակս փոխադրեն, պահելով զոր ղեկան տէրութիւն, ըստ պայմանագրութեան հատուցանելոյ զտարեկան վարձս ուղղական ետն. ի. 357: Այսպէս անկողութիւն՝ ոչ միայն գործածութիւն անպատուհասաց, յորս վայելէ անկողն զբերս անկոց և բուսոց, այլև համեմատականապար ամ գործածութիւն զինչ և իցէ անչարժ իրաց, զորոյ զբերս կամ զմուտս վայելէ իբր քաղեալս ի անկոց:

Տնորդի, Filius Familias, որդի, որ է ի տան, և ընդ իշխանութեամբ տնեղացն, որոյ հակատակն կոչի Ինքնագլուխ:

Տնտես, Oeconomus, դրամոց, և մթից, և ամեն զոր տէրն ունի, կարգեալ մատակարար, և առանձին իրազութեանց վերակացու: Այսպէս և մեղ նաև յօտեական հնչմամբ՝ Կոնդակս:

Տնտեսութիւն, Oeconomia, Dispensatio, Disciplina, Discretio.

Տնօրինութիւն, Dispensatio, Թուլացուցանել պարտաւորութիւն ինչ. կամ զերծ և անպարտ կացուցանել զոք ի պարտաւորեալ ինչ իրաց, արտաքսել ի նմանէ՝ որ ունի զնշխանութիւն. ա. 314. 336:

Տոհմահանք, Seges, տատա արդիւնք, բերք, կամ արմտիք:

Տոհմային. Տ. Ներադարձութիւն:

Տուգանք, Talio, Multa, տոյժ, կամ հատուցումն զրամական առ ի պատիժ վն զանցանելոյ զոյնոք ինչ:

Տուժար ընչից. Տ. Կախազիր:

Տուչութիւն, Cessio, Concessio.

Տուչութիւն աստնի, կամ տուչութիւն ընչից, Cessio fori, seu Cessio bonorum, ազգ ինչ իրաւահաղորդութեան, որով պարտապանն ի գատաստանի տայ պարտատուց իւրոց զնացեալ ինչս իւր, ոչ գոլով կարող վճարել զրամադակ պարտս իւր. ի. 198: Օրէնի նշանակ և Կիսանվոլիէ: Ասակիօրէն Ակնհայտ ըստալ:

Տուրք, Retributio.

Տպաւորեալ. Տ. Տեսակ,

Տրամաբանեալ. Տրամաբանող. Տ. Օգտաբանութիւն:

Տրամաբանութիւն, Logica, Dialectica.

Տրամաբաշխարար, Distributive.

Տրամաբաշխական. Տ. Բաժանութիւն:

Տրամետրապէս, Diametraliter.

Տրանջական, Sinderesis, ունակութիւն առաջին գործնական կամ բարոյական սկզբանց, որք ազդեն ի կամս զբարութիւն, կի զբարութիւն բարոյական գործոց, կամ զանելիս և ըղձ առնելիս. ա. 228: Իսկ ունակութիւն առաջին տեսական սկզբանց պահէ զանուն սեռին, որ է Հոգեբան:

Տրտունջ, Conquestus.

Տնանաճառ, Mercatus, Տաճկ. Փանայէր:

Ց.

Ցնդականութիւն մտաց, Distractio.

Ցուցական, Demonstrativus, Ostensivus.

Ցուցումն, Probatio. Ցուցումն կիսակատար, Probatio semiplena, որ՝ այնպիսի ցուցումն, կամ փաստ, որ առ բառնալոյ զամ ղկրճիմն և զտարակոյս՝ է տակաւին ցուցանելի:

Ցրելի, Rescindibilis.

Ցրել, Rescindere.

Ցրուել, Dissolvere.

Ցրումն, Rescisio.

Փ.

Փականք, Clausula, Թէութիւն ի բաց առեալ ի բանի ինչ, կամ որով ամփոփի ընդհանուր բան ինչ:

Փակարանք, Clausura, տեղի փակեալ ի մենաստանս կրօնաւորաց, յոր այգելեալ է մտանել կանանց, կամ ի մենաստանս կուսանաց, յոր արգելեալ է մտանել արանց:

Փակեալ, Clausus.

Փաղաշնչանական, Correlativus.

Փաղաշնչանեալ, Connotatus.

Փաղաշնչանութիւն, Connotatio.

Փաղաւոր, Univocus, անուն որ ի բազումս զրանն պարզապէս մի և նոյն նշանակէ, ոպ մարդն ի Պետրոս, ի Պօղոս, ևն:

Փաղաւորութիւն, Inclusio. Տ. Կիսաւորութիւն:

Փառասէր, Ambitiosus, նա որ սիրէ, և հետամուտ լինի տանել զփառս, զպատիւ, և զմեծութիւն:

Փառաւորեալ, Glorificatus.

փառինչ, Par, ընդեղէն ինչ նման ցորենոյ:
փաստ, Momentum, Documentum, Allegatio, պատճառ բանի, կամ գաւազ: Առաջ արկել զփաստս, Allegare.
փաստաբան, Advocatus, օրինական պաշտպան գաւազ ուրուք ի գատաստանի, ոյոյ թէ ասօղ զփաստս. յ. 258: Լաւ նա՝ ըղծոյ զգաստն պաշտպանէ, ասի՝ Պաշտպանաւոր:
փարախ, Leuca, չարի ճանապարհի միոյ ժամու:
փոխ, Mutuum, գաշն, որով որ զինչս իւր այնպէս ուանդէ այլում, զի իսկոյն նովիցն ընդունողին, յ պարտաւորութի յետս դարձուցանելոյ յետ այնորիկ ընդհուն՝ նոյն տեսակաւ և չափու յ:
փոխարերութի, Translatio, ած՝ ճարտասանական:
փոխանակութի, Commutatio, Permutatio, Substitutio, փոխել զոր ինչ, կամ զգործ ինչ, և կարգել փոխանակ նորա զայլ ինչ: Կարձեալ նշանակէ և՝ Յաջորդութիւն, Successio.
փոխանորդ, Vicarius, Delegatus, անձն կարգեալ փոխանակ ուրուք ի պաշտօնի նր. և կի երկրորդ զկնի պաշտօնեաւորի ուրուք:
փոխանցուի, Traductio, անցումն միոյ խրիք ի միոչէ յայլ:
փոխառու, Mutuatarius, նա՝ որ առեալ է զփոխ:
փոխատու, Mutuator, նա՝ որ տաճեալ է զփոխ:
փոխատուութի, Mutuum, տաճելի փոխոյ:
փոխարինական. Տ. Բդարարութի:
փոխարինութի, Compensatio, տալ զփոխարէն, կի զհաւասար ինչ փոխանակ զուգահաւասարին:
փորձ, Experimentum.
փորձառութի, Experientia.
փրկանաւոր. Տ. Ազատ:
փրկութի, Redemptio, Liberatio.

Ք.

Քահանայ, Sacerdos, Presbyter. Քահանայ ապաշխարութի. Տ. Լուսաւ:
Քահանայադրծուի, Consecratio, գործել զկատարեալ պաշտօն քահանայի. ի՝ զհացն և զգինին բանիւ Աստուծոյ կերպարին, և Ընդ-

Քահանայապետ, Pontifex. Ծայրագոյն քահանայապետ, Summus Pontifex.
Քահանայապետական ծիսարան, Pontificale, գիրք, յորում առանձին արարողութիք, և ծէսք, և այլք եկեղեցական պաշտամանց, ոյք ձեռնադրութենց, օրհնութենց, և այլ հանդիսից, որոց կատարումն պատկանի հայրապետին:
Քահանայութի, Sacerdotium, Presbyteratus, միւն և ծայրագոյն յեօթին և ի սբ աստիճանաց կարգի:
Քաղաքական, Municipalis, Civilis. Տ. և Հրեշտակութի:
Քաղաքավարութի, Urbanitas.
Քաղցրաբարոյութի, Affabilitas.
Քաղցրահայեցուածք, Blandus aspectus.
Քանակութի, Quantitas.
Քանիութի, Quantitas.
Քառասնորդ, Quadragena, անուն որոշեալ ինչ ներգործութի կարգեալ փոխանակ քառասնօրեայ ապաշխարութենց, որք ի հին ժամանակս կարգեալ էին յեկեղեցւոջ յապաշխարողական կանոնաց վճ որոշեալ ինչ մեղաց:
Քառորդական, Quarta Falcidia, քառորդ, կի չորրորդ մասն ժառանգութենէ, զոր ժառանգն կարօղ է ըստ քաղաքական իրաւանց ի բաց հանել յառաջ քան զվճարելն զնորհագրութիս. յ. 301: Իսկ չորրորդ մասն, զոր կարօղ է հանել յառաջ քան զվճարելն զհաւատաւանդս, կոչի Խոստիպոխոն:
Քարոզիչ, Praedicator. Հրաւիրք քարոզիչք, Fratres praedicatores, կոչին կրօնաւորք կարգին հիմնելոյ յարեմտից ի սկիզբ ԺՀ. միւնիկոսէ, որք այլազգ ևս կոչին Դոմինիկեանք:
Քարտուղար, Secretarius, Tabellio.
Քաւել, Expiare.
Քննութի, Inquisitio, Critica.
Քննութիւն դատաստանական, Processus, քննութի, զոր գատաւորն առնէ իրաւաբանօրէն ի գատաստանի ի քաղաքական և ի քրէական գատս:
Քուէ, Taxilla. Քուէից խաղ, Alearum ludus.
Քուէ ընտրութից, Vox suffragii, ի՝ հաւանութի

Նուէրի տուճեալ 'ի նոցանէ՝ որք տալոցն են, վն ընտրուէ ուրուք, կի վն այլ ինչ իրաց:

Վոճեայ, Sortiarius. Տ. Ձարադիւթ, և Վ իճակընկէց:

Վասկ մարմնական, Bursa, քսակ, յորում պահի մարմնական գործածեալ 'ի ձբ պատարագի:

Վսուէրի. Տ. Վանսարիւսէրի:

Վրէական յանցանք, Culpa criminalis, այսպէս կոչի յիրաւաբանից ծանր յանցանքն, որում սահմանեալ է յօրինաց պատիժ գլխատուէրն, և մահուան, որպիսի է մարդասպանուէրին, ևն: Իսկ պարզապէս Յանցանք, Delictum, կոչին 'ի նոցանէ մասնաւոր վնասարարուէրիք, զրպօրինակ գողուէրի, արհամարհանք, ևն:

Վրէիքօւր յանցանք, Culpa laesae Majestatis, ծանր յանցանք ընդդէմ իրաւանց, կի իշխանուէրն, և կի արժանապատուէրն թագաւորին կի իշխանին. նոյնպէս և յանցանքն ընդդէմ իրաւանց հասարակապետուէեան:

Օ·

Օդնական, Coadjutor.

Օգուտ, Commodum.

Օգտակար, Conducibilis.

Օդահմայուէրի, Aeromantia, հմայուէրի, կի մոլար գուշակուէրի ապագայից 'ի ձեռն օդոյ:

Օժիտք, Dos, ինչք, զրոս կինն յամուսնացնեն ընծեալ աւանդէ առն 'ի նպաստ ամուսնուէրե. ՚ի. 142:

Օտարացուցումն, Alienatio, հեռացուցումն 'ի սեփականուէրէ. ոչ առնէ ոք, յորժամ վաճառեալ, կի պարգեւեալ զիրս իւր, տայ այլում:

Օրական. Տ. Յամագիրք:

Օրավար, Jugerum, այնչափ սեղի յորտի, զոր զոյգ մի եզամբ հնար է վարել, կամ հերկել 'ի միում աւուր. յո ըստ ոմանց՝ երկերիւր, և ըստ ոմանց՝ երկերիւր և քառասուն ոտք ըստ երկայնուէրի, և կէս մի նորին ըստ լայնուէրի:

Օրէնսդիր, Legislator, դնօղ, կի սահմանօղ օրինաց:

Օրէնադրուէի, Legislatio, դնուէն, կի սահմանուէն օրինաց. Տ. և Խրատակարք:

Օրէնք, Lex. ա. 309: Կարգաւորեալ օրէնք Ա՚ի, Lex Dei ordinaria. Ոչ ստաբ՚ի կարգի օրէնք Ա՚ի, Lex Dei extraordinaria.

Օրինդրուէի, Disciplina Տ. Խրատակարք:

Օրինազանց, Praevaricator.

Օրինազանցուէի, Praevaricatio.

Օրինական. Տ. Ընդարուէի:

Օրինապէս, Licite.

Օրինաւոր, Legitimus.

Օրհնուէի, Benedictio. Օրհնուէի ըստ բանից, Benedictio verbalis.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ Ն. Ղ. ՀԱՅԿԱԶՅԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Ереванская Академия Наук
7/II 1922

ՎՐԻՊԱԿՈՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸՆ

Երրորդ Հատորոյ։

Էջ.	Յլ.	Տ.	Սխալ։	Ուղիղ։
7	ա.	42	Հինգերորդ՝	Չորրորդ՝
114	ա.	30	յապաղի	արտաւերի
157	ա.	19	վը զկնի ապագայ դիւրութեն	վը ապագայ դժուարութեն
209	ա.	11	նշանակութեն,	նշանակելոյն,
233	բ.	37	ելանելոց,	ելելոց,
260	ա.	23	Ոզջուն	Նախկի է նախ։ Ողջուն
274	ա.	18	մեղաց՝ ը որում մեղքն է	մեղաց՝ ը որում է մեղք կերպապէս, իսկ այդ՝ մեղքն կերպապէս ը որում մեղք, է
278	ա.	1	գուցէ	Ծագել
320	ա.	6	օրինադել	օրինադրել

Գիտության և արվեստի պետական կոմիտեի
Հայկական ԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի
Գրադարան
Ա. Ա. Ա.